VIOREL IULIAN PEŞTEAN

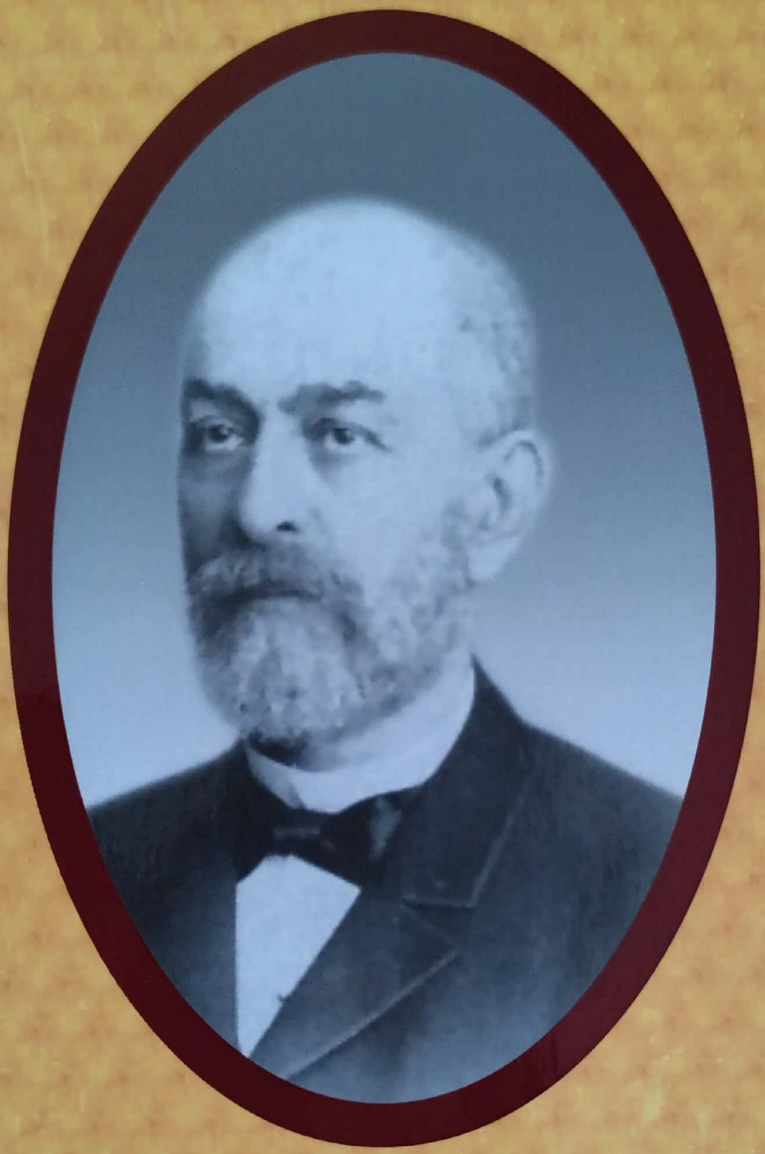

PETRE S. AURELIAN 1833-1909

AGRONOM, ECONOMIST, OM DE STAT

MONOGRAFIE

VOLUMUL II - ECONOMIST

editura pim - Iaşi

Scanned with OKEN Scanner

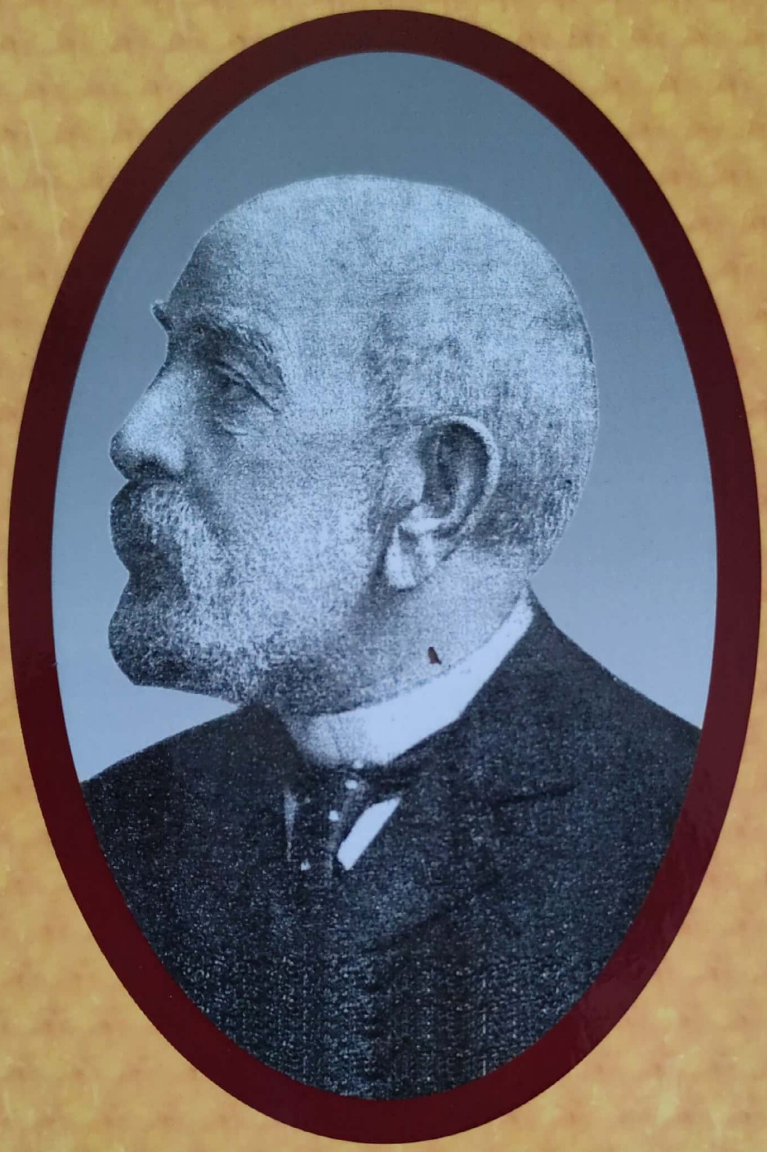

PETRE S. AURELIAN 1833-1909

AGRONOM, ECONOMIST, OM DE STAT

MONOGRAFIE

VOLUMUL II - ECONOMIST

9 786061 315543

Scanned with OKEN Scanner

PETRE S. AURELIAN
1833 – 1909

AGRONOM
ECONOMIST
OM DE STAT

MONOGRAFIE

VIOREL IULIAN PEŞTEAN

PETRE S. AURELIAN
1833 – 1909

AGRONOM
ECONOMIST
OM DE STAT

MONOGRAFIE
VOLUM 2 * ECONOMIST

EDITURA PIM
IAŞI, 2013

CUVÂNT ÎNAINTE

P.S. Aurelian este unul dintre fruntaşii şcolii economice româneşti din partea a II-a a secolului XIX şi începutul secolului XX. Personalitate proeminentă, de prim-plan al României acelor timpuri, agronom, economist, publicist progresist, şi unul dintre cei mai fecunzi scriitori economişti români, profesor, om politic cu vederi înaintate, ministru şi prim-ministru în mai multe guverne liberale, membru al Academiei Române şi preşedinte al acesteia, a militat energic, timp de aproape jumătate de secol, pentru dezvoltarea industriei naţionale, pentru propăşirea satului românesc şi dezvoltarea agriculturii, contribuind plenar la popularizarea ştiinţei în ţara noastră.

P.S. Aurelian ne-a lăsat o vastă şi diversificată operă ştiinţifică, atât în domeniul agriculturii, cât şi în cel al economiei. Dintre multiplele scrieri economice remarcăm câteva lucrări fundamentale, cum ar fi: *Catehismul economiei politice*, Bucureşti (ediţia 1871 şi ediţia a doua 1874), *Terra Nostra* (1875 şi 1880), *Cum se poate fonda industria în România*(1881), *Manual de agricultură* (şapte ediţii intre anii 1869-1891) cu multiple referiri pertinente la economia agrară, *Schiţe asupra stării economice a României în secolul al XVIII-lea* (1882), *Politica noastră comercială faţă cu convenţiile de comerciu* (1885), *Elemente de economie politică* (1888), *Politica noastră vamală* (1890).

Din iniţiativa sa, a fost tradusă în româneşte lucrarea lui Friedrich List, *Sistem naţional de economie politică,* pe care o prefaţează, lucrare care l-a influenţat direct şi nemijlocit, fiind primul economist român care a adus ideile lui List în România şi le-a vulgarizat, promovând sistematic apoi, alături de Marţian, Haşdeu şi Xenopol, protecţionismul industrial.

În anul 1867 publică la Paris o monografie, *Notice sur la Roumanie, principalement du point de vuie de son econonomie rurale, industrialle et comerciale avec une carte de la Principate de la Roumanie,* în care se face, într-o manieră pragmatică dar doctă, o analiză economică a României, a bogăţiilor sale şi a posibilităţilor de lărgire a schimburilor economice internaţionale. În primul său manual de economie politică, «*Catehismul economiei politice»,* se axează pe principalele probleme ale economiei noastre naţionale, urmărind în mod deosebit popularizarea cunoştinţelor de economie politică, la modă în Occident în acea vreme, idei necesare pentru conturarea în viitor a unor concepţii proprii de dezvoltare economică, dintre care unele sunt valabile şi acum.

Astfel, P.S. Aurelian este primul economist român care formulează o doctrină a dezvoltării industriale, introducând pentru prima dată noţiunea de *program economic*, care reprezintă un cadru general orientativ pentru politica statului şi pentru întreprinzătorii particulari. P.S. Aurelian se remarcă de asemenea prin conceptul conform căruia dezvoltarea industrială a ţării oferă independenţa ei economică şi politică, fiind de neimaginat fără o politică protecţionistă naţională, luptând permanent împotriva politicii liber-schimbiste, care nu încuraja dezvoltarea industriei autohtone, naţionale.

Viziunea sa de mare economist s-a evidenţiat în lucrarea *Politica noastră comercială faţă cu convenţiile de comerciu* , în care militează pentru trecerea de la sistemul tratatelor comerciale bilaterale la sistemul unui tratat vamal general şi autonom, opozabil tuturor ţărilor partenere, idee premergătoare conceptului actual de liber schimb. În acelaşi timp, P.S. Aurelian intuieşte şi susţine categoric iniţiativa individual-privată ca singur izvor al dezvoltării, menţionând în *Revista ştiinţifică* din 08 iunie 1872, citez: *Statul are misiunea sa de îndeplinit, şi misiune grea; îndeplineasc-o pe aceea cu sânţenie, şi noi să ne vedem de afacerile noastre, când ele sunt de natură privată,* închei citatul.

Costin Murgescu în lucrarea *Mersul ideilor economice la români*, Bucureşti, 1987, pag. 290, l-a numit pe P.S. Aurelian *nu numai doctrinar, ci chiar creatorul unei adevărate şcoli de gândire economică în România, fiind primul economist român de notorietate internaţională, al cărui nume a trecut, încă din timpul vieţii, dincolo de hotarele ţării, fiind nu numai menţionat în publicaţiile vremii, dar şi discutat, comentat, elogiat sau combătut.*

Academicianul Iulian Văcărel, la Sesiunea ştiinţifică din 04 decembrie 2003, dedicată împlinirii a 170 ani de la naşterea lui P.S. Aurelian, sintetiza în comunicarea *Coordonatele politicii economice a României în concepţia lui Petre S. Aurelian*, publicată în *Studii de istorie economică şi istoria gândirii economice*, vol. VII, coord. Acad. Iulian Văcărel, Edit. Academiei Române, Bucureşti 2005, pag.182, coordonatele politicii economice ale României, gândite de Petre S. Aurelian, astfel, citat:

- *dezvoltarea economică a ţării să se facă pe baza unui program concret, bine articulat, care să îmbrăţişeze deopotrivă agricultura, industria şi comerţul;*
- *criteriul hotărâtor folosit în stabilirea obiectivelor urmărite trebuie să îl constituie interesul general, interesul naţional;*
- *în sprijinirea traducerii în viaţă al acestui program rolul principal trebuie să-l joace guvernul ţării. Acesta este dator să se preocupe nu numai de crearea instituţiilor şi a mecanismelor indispensabile dezvoltării şi modernizării economiei, dar şi de soarta şi de condiţiile de viaţă ale populaţiei rurale şi urbane;*
- *repudierea liber-schimbismului, ca doctrină şi practică avantajoasă ţărilor dezvoltate şi contraproductiv celor rămase în urmă, din punct de vedere economic, şi adaptarea unui regim vamal autohton;*
- *abţinerea de la semnarea oricărui tratat comercial şi la integrarea României în vreo uniune vamală până nu se vor crea condiţiile propice pentru acestea, adică de pe urma nou înfiinţatei întovărăşiri să beneficieze toate statele contractante.*

Acest lucru avea să se întâmple abia peste şase, şapte decenii mai târziu, când au fost create Comunităţile Economice Europene (CECO, CEE şi CEEA), respectiv după un secol, când România avea să se asocieze la aceste comunităţi, create pe alte baze şi ataşate altor valori decât cele proiectate la finele secolului al XIX-lea.

Toate acestea ne îndreptăţesc să apreciem discernământul, clarviziunea şi ataşamentul lui Petre S. Aurelian faţă de interesele economice şi politice ale României, confirmate de examenul necruţător al timpului, închei citatul.

Iată de ce personalitatea proeminentă, extrem de complexă, multilaterală şi vizionară a lui P. S. Aurelian a incitat personalităţi de prim rang ale vieţii universitare şi academice din România de-a lungul a peste 100 de ani, să analizeze, să studieze şi să promoveze valenţele multiple ştiinţifice, didactice, scriitoriceşti şi de om de stat, apărând publicate până în acest moment 21 de cărţi, studii şi articole despre P.S. Aurelian. Dar figura proeminentă a distinsului înaintaş, bărbat de vază a naţiei române, nu a beneficiat de un studiu exhaustiv al întregii sale cariere, care să pună în întreaga sa valoare multiplele sale dimensiuni.

În acest context, truda de peste 20 ani a unui împătimit cercetător al marilor personalităţi ale ştiinţei şi practicii meritorii în domeniul rural-agricol şi nu numai, prof. dr. ing. *Viorel Iulian Peştean* a izbutit să realizeze, în două volume, prezentarea vieţii şi operei lui P.S. Aurelian, reunind în cca. 1300 pagini, monografia impresionantă a lui P.S. Aurelian, agronom, economist şi om de stat, de mare anvergură, a României.

Această monumentală lucrare este închinată omagierii a 180 de ani de la naşterea lui Petre S. Aurelian, la 12 decembrie 1833, în familia primului învăţător al şcolii de limbă română din Slatina, Gheorghe Ardeleanu, care a făcut parte din prima alcătuire a dascălilor scolii Sf. Sava de la 1818, sub direcţia lui Gheorghe Lazăr. Volumul al doilea, consacrat cercetării vieţii şi operei lui P. S. Aurelian ca economist, izbuteşte să adune în coperţile sale toate informaţiile cunoscute până în momentul de faţă, aflate la îndemâna autorului, care permite conturarea unui profil exact, bine definit, al lui Aurelian.

Este surprinzător faptul că P.S. Aurelian, inginer agronom de conformaţie, si-a amplificat vocaţia profesională prin rafinate judecăţi economice, printr-un prestigios elaborat ştiinţific, care avea să-şi pună amprenta asupra calităţii excepţionale, de mare om de stat al României.

Complexitatea personalităţii sale este evidenţiată prin conţinutul tuturor elaboratelor publicate, dezbătute sau susţinute de Aurelian, care ilustrează, aproape permanent, multipla structură de tip analitic,cu mare putere de sinteză şi conceptualizare atât din punct de vedere

tehnic, cât şi economic, făcând pertinente şi peste arc de timp viziunile sale politice, necesare omului de stat eficient şi pragmatic.

În acest context, este impresionant efortul depus de autor prof. dr. *Viorel Iulian Peştean* care a izbutit să consulte, să prelucreze şi să prezinte dimensiunea enciclopedică a lui P.S. Aurelian.

Analizând numai cantitativ, din punct de vedere statistic, constatăm faptul că P.S. Aurelian, pe tot parcursul vieţii sale, a realizat 26 de cărţi, broşuri şi studii din domeniul agriculturii, 24 din domeniul economiei, a scris şi publicat 33 de articole şi studii în *Monitorul,* ziar oficial al ţării româneşti, 26 în revista *Agronomia*, 269 articole şi studii publicate în *Monitorul comunelor*, din care 85 având ca tematică agricultura, 15 plantele de nutreţ, 60 economia vitelor, zootehnie, 21 sericicultura, 2 mecanica, 3 economia rurală, 1 irigaţii, 18 silvicultura, 8 meteorologia, 29 economia casnică şi igienică şi 31 de articole şi studii publicate având ca tematică morala.

De asemenea, P.S. Aurelian a publicat 81 de articole şi studii în *Revista ştiinţifică,* în perioada 1870-1882, din care 14 cu referire la agricultură şi botanică, 6 zootehnie, 11 zoologie, 21 economie, 12 tehnologie şi 18 având tematici de interes general. În suplimentul de la *Revista ştiinţifică*, intitulat *Economia naţională,* P. S. Aurelian a publicat în perioada 1873-1875 un număr de 45 de articole şi studii, din care despre agricultură 17, economie 7, industrie şi comerţ 6, silvicultură 2, diverse 5 şi materiale nesemnate 8. În revista *Economia rurală,* în intervalele 1876-1877 şi 1881-1884 a publicat 34 de articole şi studii din care 13 cu tematică agricolă, 2 zootehnie, 3 zoologie agricolă şi 16 economie rurală, industrială şi legislaţie agricolă. În revista *Economia Naţională* P.S. Aurelian, în perioada 1885-1898, a publicat 135 de articole şi studii, din care 9 cu tematică agricolă, 29 economie socială şi rurală, 19 resurse naturale şi industriale, 51 comerţ şi finanţe, 6 transporturi, 19 teme de politică economică şi 5 învăţământ.

De asemenea, P.S. Aurelian, în decursul timpului, a publicat şi 24 de studii şi articole despre viticultură şi producerea vinurilor în diverse publicaţii, în perioada 1862-1886.

Numai făcând un bilanţ al întregii sale activităţi publicistice, constatăm faptul că P.S. Aurelian a realizat şi publicat 50 de cărţi, broşuri şi studii precum şi 647 de articole şi studii publicate în 6 publicaţii periodice, de multe ori cu părţi publicate în numere diferite, succesive.

Din acest impresionant tezaur publicistic, autorul studiului monografic prof. dr. *Viorel Iulian Peştean,* sintetizând informaţiile, prelucrând tematic multitudinea de aspecte descoperite prin publicaţiile parcurse, a izbutit să încropească un volum de cca. 600 pagini, structurat pe 9 capitole, cu referiri la: gândirea economică din Principatele Române în secolul al XIX-lea, doctrine economice, scrieri economice (bogăţiile economice ale ţării, industria comerţul şi autonomia vamală, finanţe şi statistică, transportul şi comunicaţiile, economia rurală, politici economice, politici sociale), monografii şi manuale, despre expoziţii, P.S. Aurelian om de stat (secretar de stat, ministru, preşedinte al Consiliului Miniştrilor, preşedinte al Academiei Române), maxime, reflecţii şi raţionamente extrase din opera lui P. S. Aurelian, un capitol final, precum şi, într-o ultimă secţiune, cărţi, broşuri şi studii scrise de P. S. Aurelian sau despre P. S. Aurelian.

Volumul este un demers impresionant care, pentru prima dată, ne dezvăluie în întreaga sa valoare personalitatea de excepţie a lui P. S. Aurelian, ca mare economist, aşezat la loc distinct în Panteonul gândirii economice româneşti.

Ca apreciere generală a celei de a doua părţi a studiului monografic dedicat lui P. S. Aurelian cu ocazia împlinirii a 180 de ani de la naştere, consacrat activităţii lui ca economist, prezentăm în încheiere trei dintre maximele şi reflecţiile definitorii pentru altitudinea sa economică, aşa cum au fost surprinse de autorul studiului, prof. dr. *Viorel Iulian Peştean*:

(5) Nu există forţă materială care să poată împiedica realizarea ideilor mari, când acestea sunt expresia aspiraţiilor juste şi legitime ale unei întregi clase.

(14) Împărţirea în părţi egale a produselor între toţi membrii unei comunităţi ar fi actul cel mai nedrept şi dacă din nenorocire s-ar pune în aplicaţie, rezultatul ar fi stârpirea şi moartea progresului.

(41) Mai presus de orice doctrină sunt marile interese ale statului, ale naţiunii, care trebuie conciliate cu drepturile individuale.

Aceste trei reflecţii, prin forţa interioară a mecanismelor lor, ilustrează, cu anticipaţie, starea ulterioară a României, privind legităţile care vor guverna schimbarea orânduirilor sociale, mecanismul prăbuşirii sistemului socialist şi premiza dezvoltării unei societăţi democratice, bazate pe respectarea drepturilor omului.

Suntem convinşi că datorăm un imens credit strădaniei excepţionale a autorului de a ilustra, în întreaga sa complexitate, profilul de excepţie al lui P. S. Aurelian, printr-o lucrare monografică unică, care ar putea să constituie un model şi pentru elaborarea altor monografii consacrate marilor economişti ai României.

dr. ec. ***Valentin-Mihai Bohatereţ***
cercet. şt. gr.I, Academia Română, Filiala Iaşi
Institutul de Cercetări Economice şi Sociale „Gh. Zane”
membru de onoare al Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice
preşedintele Societăţii de Istorie şi Retrologie Agrară a României

NOTA AUTORULUI

Au trecut 40 de ani de când, pe lângă activitatea profesională de cercetător-agronom, începând cu anul 1960, şi aceea de profesor într-un liceu agricol, din 1972 până în 2005, am dedicat timpul rămas după ziua de muncă studiului marilor personalităţi ale ştiinţei agricole din ţara noastră. A fost şi a rămas o pasiune, cauzată de o întâmplare, dar întâmplarea se produce în legătură cu o anume necesitate, aşa cum ne spune o lege a materialismului dialectic. Iată: se împlineau, în 1973, 10 ani de activitate a liceului agricol unde eram un tânăr profesor, doctor în agronomie din 1969, iar directorul, Dr. Nicolae Cerchez, o personalitate de elită a didacticii agricole, mi-a propus să elaborez un material consacrat unui mare înaintaş, născut în zona unde se afla şcoala.

Am cercetat şi am aflat că la numai câţiva kilometri de localitate, în satul Hoiseşti, comuna Dumeşti, judeţul Iaşi, s-a născut în anul 1880 Haralamb Vasiliu, profesor-agronom, fondatorul învăţământului agricol superior,în cadrul Facultăţii de Ştiinţe a Universităţii Iaşi, din 1907, legiferat în anul 1912, una dintre cele mai ilustre personalităţi ale acestui domeniu din toată istoria sa.

M-a captivat definitiv acest reprezentat de elită al şcolii agronomice româneşti, iar după cinci ani de lucru, era finalizată o lucrare monografică asupra vieţii şi activităţii sale, pe circa 200 pagini, folosind toate sursele bibliografice, care au fost destul de reduse. Mai multe nu s-au aflat nici ulterior. Am terminat lucrarea împreună cu regretatul profesor Filip Canţăr, un om de omenie.

Încercarea de a o publica s-a lovit de refuz la toate editurile ieşene, pentru că nimeni nu auzise de ilustrul profesor Haralamb Vasiliu, care murise în anul 1953. Lucrarea realizată de subsemnatul a fost tipărită abia în anul 1995, cu mare efort personal sub titlul «*Haralamb Vasiliu, omul şi opera*».

Am continuat să promovez memoria marelui nostru fondator, care şi-a dăruit munca de o viaţă învăţământului agronomic superior de la Iaşi, aflată astăzi într-o universitate, care nu îi poartă numele. El a fost dat altei personalităţi înalte, care nu a avut nici o legătură cu opera realizată de Haralamb Vasiliu, făcându-i-se o mare nedreptate, asupra căreia nimeni dintre urmași nu s-a angajat să o corecteze.

Văzând aceasta, am procedat la atribuirea numelui «*Haralamb Vasiliu*» liceului unde am lucrat, când aveam funcţia de director (1991-2000), apoi i-am ridicat o statuie falnică în bronz de 3 metri + 2 metri – soclul, învelit în marmură de Ruşchiţa. A fost prima statuie închinată unui foarte mare agronom român, în anul 1999.

În studiul bibliografic destinat prezentării profesorului H. Vasiliu, am cercetat tratatul «*Agrotehnica*», publicat de academicianul profesor Gheorghe Ionescu Şişeşti şi Irimie Staicu, din anul 1958. Acolo am aflat un capitol în care erau menționate instituţii de cercetare şi învăţământ agronomic, cu mari personalităţi distinse printr-o muncă ce a produs progresul agricol. Numele lor era acolo, dar nu exista o lucrare vastă care să-i prezinte pe aceşti mari înaintaşi, care au muncit cu toată pasiunea pentru progresul ştiinţelor şi practicii agricole.

În acea împrejurare, am hotărât să încep elaborarea unei astfel de lucrări, rezultând o carte cu fond monografic în trei volume, pe 1.300 pagini care reprezintă 150 personalităţi, născute între anii 1800 şi 1950 (aproximativ), și au cuprins prin activitatea lor sec. XIX-XX.

Volumul I al lucrării, „Oameni de seamă ai ştiinţei agricole româneşti”, a fost distins cu premiul Academiei Române «*Gheorghe Ionescu Şişeşti*» în anul 1999, la recomandarea academicienilor David Davidescu şi Cristian Hera.

Lucrând la volumul I, atenţia mi-a fost atrasă de numele Petre S. Aurelian, a cărui activitate exprima chipul unei personalităţi de mare anvergură a timpului său, prin volumul mare de lucrări de agricultură, economie şi publicistică în aceste specialităţi. Era anul 1980, iar modul în care doream să prezint fiecare personalitate, pe 5-15 pagini, nu era suficient pentru a descrie o figură atât de importantă, însă am respectat şablonul pe care mi l-am propus.

În paralel, din acea perioadă am început să consult şi să adun bibliografia necesară unei lucrări vaste pentru o asemenea personalitate, dar în același timp, am finalizat și am publicat această lucrare monografică în trei volume în perioada 1997-2006. Fiind o carte bine primită, am

elaborat pe baza ei, albumul «*Mari agronomi români, 1800-2000*», bilingv, premiat de ASAS «*Gheorghe Ionescu Şişeşti*»; aceasta se află astăzi în Biblioteca Congresului SUA, la Washington dar, și la o mie de biblioteci și persoane private din țară.

După toate acestea, am trecut la elaborarea monografiei închinate lui P.S. Aurelian, fiind deplin convins, pe baza studiului bibliografiei, că a fost o mare personalitate a neamului nostru «*uitată de istorie*», şi mi-am asumat ca o datorie morală să fac o «*restituire*», să aduc spre cunoaşterea generaţiei de azi şi celor care vor veni prin secole, figura acestui ilustru învăţat şi patriot, unul dintre cei mai mari pe care i-a avut naţiunea noastră în sec. al XIX-lea şi în primul deceniu din sec. XX. Aurelian a rămas până astăzi necunoscut pentru români – de la intelectualul obişnuit, până la catedra universitară. Această situaţie m-a determinat să elaborez o monografie despre viaţa şi activitatea sa, prin parcurgerea căreia să poată fi cunoscute imensele lui contribuţii de fondator în ştiinţa agronomică, în ştiinţele şi practica economică şi realizările sale mari pentru ţară din poziţia de «*om de stat*».

Am considerat că lucrarea închinată lui P.S. Aurelian este mai important să se adreseze unui public larg, naţiunii, decât să fie un studiu interesant numai pentru specialişti şi persoane înalt instruite; pentru că el a fost o mare valoare a poporului şi a ţării întregi, care are datoria să-l cunoască şi să-l omagieze. Astfel, am proiectat un cuprins care să prezinte distinct activitatea de agronom, aceea de economist şi, în context, activitatea ca om de stat. Nu am consacrat o parte distinctă activităţii sale politice, considerând că acest domeniu nu este potrivit pentru lucrare, dar şi pentru că P.S. Aurelian a fost un politician liberal «*special*», care merită o prezentare distinctă într-un volum care să fie elaborat de o persoană competentă. Activitatea politică este bine prezentată în lucrarea regretatului cercetător R.D. Vlad «*P.S. Aurelian, omul şi epoca*» (1994), însă un volum distinct ar fi oportun.

În conţinutul monografiei sunt reproduse integral lucrări, pasaje extinse sau mai reduse, elaborări reprezentative pentru întreaga sa operă, care permit să cunoaştem contribuţia de primat în toate domeniile, prin care a introdus ştiinţa agricolă românească în era modernă, a promovat ştiinţa şi practica economică, prin care a proiectat doctrinar progresul economiei naţionale.

Având în vedere dificultăţile de scriere cu alfabet latin, de la mijlocul secolului al XIX-lea, prin lipsa unor semne grafice pentru unele sunete distincte din limbă şi folosirea unor terminaţii ale cuvintelor tipice acelui timp, care fac dificilă parcurgerea unui asemenea text şi de neacceptat când cititorul are în faţă o carte masivă, am procedat la aplicarea foneticii actuale în unele cazuri. Dacă înlăturăm aceste inconveniente, găsim în textele lui Aurelian cele mai elevate elaborări din vremea sa sub aspect lingvistic şi gramatical, fiind citite cu uşurinţă de oamenii prezentului.

Din motivele arătate mai sus, am renunţat la terminaţia «*-ţiune*» atât de incomodă cititorului de azi, cum ar fi: consultaţiune, emigraţiune; la «*u*» final, păstrând rădăcina cuvintelor cu terminaţiile actuale. Dar acest fapt s-a aplicat numai în locuri unde era necesar. Bibliografia este redată în original, după cum a fost scrisă de Aurelian.

În aplicarea tehnoredactării am apelat la folosirea ghilimelelor într-o măsură mai frecventă, am folosit mult scrisul *italic* și ***italic bold***, toate acestea având scopul de a stimula concentrarea cititorului, iar prin caracterele bold s-a urmărit captarea interesului pentru conținutul respectiv, considerat de autor a fi foarte interesant. Acestea ar putea să fie în defavoarea esteticii tiparului. Am considerat însă că forma descrisă vine în favoarea reținerii ideilor din conținutul lucrării. Într-un volum de scriere dezvoltat, cum este această lucrare monografică, există repetări relativ numeroase, dar ele apar în contexte diferite. Totuși ar putea fi neplăcute pentru cititor fiind posibil să considere că ar fi o eroare a autorului. Nu este așa. Când e necesară, repetarea apare într-un alt conținut.

Citind opera lui P.S. Aurelian, vom constata că el a fost un maestru al condeiului, având pur şi simplu marele dar al scrisului. În scrierile sale a reuşit o topică a frazei în perfect acord cu regulile gramaticale şi de punctuaţie, iar lexicul folosit este deasupra autorilor de proză din epoca sa. Aurelian a început scrierile la 1858, când publicau în proză C. Negruzzi, N. Filimon, An. Bacalbașa, Al. Odobescu, B.P. Haşdeu, Ion Ghica, iar la Junimea se remarcau Titu Maiorescu,

Iacob Negruzzi, N. Gane, N. D. Xenopol, A. D. Xenopol, V. Conta. Ei bine, a avut scrieri într-o limbă deasupra multora dintre aceştia. Deţinea un vocabular deosebit de bogat şi de elevat. În scrierile sale erau obişnuit folosite cuvinte de elevaţie lingvistică, aşezate natural în frază, fără nici o ostentaţie, iar textul elaborat era de cea mai aleasă calitate pentru acel timp.

În opera sa începută la 1858 şi până la sfârşit, aflăm astfel de cuvinte: indispensabil, inaccesibil, superficial, colosal, consolări, perfectibil, abstracţie, cordial, rectifică, sublim, certitudine, francheţe, intempestiv, tonic, accesoriu, salutar, imens, onest, analogic, epitet, generic, detestabil, expeditiv, bizar, consecutiv, abstract, concis, rutinar, indubitabil, scrupulos, exorbitant, funest, infailibil, deplorabil, circumstanţă, emulaţii, pretext, abis.

În mod firesc, aceia care aud numele «*P.S. Aurelian*» şi care vor citi cu interes de cunoaştere această monografie se vor întreba: De ce o personalitate atât de înaltă, cu o activitate atât de vastă în ştiinţele agronomice şi economie închinată progresului ţării şi naţiunii a rămas total necunoscută în masa populaţiei române? Există mai multe răspunsuri:

1) P.S. Aurelian nu a fost promovat ca înaintaş fondator în şcolile agricole şi de economie din secolul XX; dascălii învățământului agronomic superior, din nicio generație, nu s-au aplecat asupra operei sale, încât numele său nu figurează în bibliografia vreunui curs sau tratat științific.

2) La începutul secolului XX, nu era obişnuit a se consacra o carte activităţii unei personalităţi; Aurelian fiind prezentat în câteva articole semnate de V.S. Moga, S.P. Radianu, D. Chițoiu, agronomi; V. Vasiloiu, V. Jinga, I. Moldoveanu şi V. Ioța, economişti, care i-au acordat unele studii.

3) Lucrările publicate în a doua jumătate a secolului XX de către Costin Murgescu, Mihai Demetrescu şi R.D. Vlad au fost tipărite într-un tiraj foarte redus, având un impact temporar asupra unui număr foarte mic de cititori, iar cu trecerea timpului au fost uitate.

4) Cei mai importanţi agronomi, care sunt recunoscuţi, drept părinţi ai diferitelor ştiinţe agronomice l-au omis, l-au evitat total pe Aurelian, lipsind din bibliografia folosită de ei la elaborarea lucrărilor fundamentate. Nu spunem că a fost un act voit, nu spunem că a fost unul neintenţionat, dar vom face un comentariu documentat pentru cititori.

Primul care ar fi putut să-l citeze pe Aurelian în lucrările sale a fost profesorul agronom George Maior, în tratatele «*Agrologia*», «*Fitotechnia*», «*Zootechnia*» şi «*Economia rurală*». Aurelian a publicat lucrări numeroase şi profunde obligatorii ca bibliografie pentru fiecare dintre aceste volume, iar Maior avea chiar datoria personală şi profesională de a le introduce în conţinut cu specific didactic. Dar Aurelian nu apare în bibliografia sa, compusă la fiecare volum din 20-30 de lucrări, majoritatea în limba germană. Totuşi, pe subcoperta volumului de «Zootechnie», autorul mulţumeşte d-lui P.S. Aurelian pentru sprijinul acordat la publicarea lucrării sale.

Părintele zootehniei româneşti, medicul veterinar Nicolae Filip, a avut trei posibilităţi certe de a folosi lucrările lui Aurelian: despre cai, despre oile Merinos şi despre vaca olandeză, ca bibliografie. Primele două sunt chiar veritabile studii, semnate de Aurelian. Mai mult, temele referitoare la cai au titluri identice cu lucrarea lui Aurelian «*Studiu asupra ameliorațiunei raselor de cai din România*», publicată în «*Revista ştiinţifică*» la 1870. Lucrările lui N. Filip erau intitulate: «*Modul cum ar trebui începută ameliorarea raselor cabaline din ţară*» (1897) şi «*Ameliorarea raselor de cai din România*» (1897), publicată, culmea, în revista lui Aurelian «*Economia naţională*». Ei bine, aceste lucrări care prezintă un istoric foarte dezvoltat, sunt absolut lipsite de sistematizare, iar conţinutul şi redarea în limbajul de specialitate nu depăşesc lucrarea lui Aurelian. Se constată uşor că lucrarea lui Aurelian nu a fost consultată. A fost necunoscută lui Filip? A fost ignorată?

Menţionăm că revista «*Economia naţională*» scria în subsolul primei pagini: „Recomandăm cititorilor lucrarea lui d-lui medic veterinar M. Filip, pe care o reproducem.”Totuşi, N. Filip îl citează pe Aurelian, care îl cita, la rândul său, pe Cantemir, privind numărul de iepe din moşiile unor boieri moldoveni, numindu-l «*celebru nostru economist D-l Aurelian*».

Nicolae Filip l-a omis total pe Aurelian şi în lucrările: *«Originea merinosului, derivaţia numelui merinos, fondaţiunea oeriei de la Rambouillet şi despre rasa de vaci „Olandeză”»*, deşi

era o datorie profesională. Nici Gheorghe Ionescu-Şişeşti nu l-a citat pe Aurelian undeva, în afară de tratatul «*Agrotehnica*», unde îl alătură primului mare agronom român şi intitulează descrierea «*Ion Ionescu de la Brad şi P.S. Aurelian*» unde îi acordă mai puţin de jumătate de pagină.

Lucrările lui Aurelian despre sol, articolele vaste despre arături, despre gunoi, îngrăşăminte chimice şi amendamente, despre sistemele de cultură, trebuia să fie incluse în conţinutul tratatului, fiind primele scrieri agronomice moderne la români. La fel şi fitotehnica principalelor culturi de câmp scrisă de Aurelian, avea un loc bibliografic în lucrările de profil publicate de Şişeşti. Nu a fost aşa!

Marin Drăcea, recunoscut ca părinte al «*silviculturii româneşti*», nu a pomenit niciodată primul curs de silvicultură ţinut şi publicat de Aurelian sub titlul «*Note de silvicultură practică*».

Deci au cunoscut marii noştri fondatori lucrările lui Aurelian?, Nu le-au cunoscut? Le-au omis cu voie? Fără voie? Nu ştim, dar putem deduce.

Unul dintre motivele ştiute pentru care Aurelian a fost ţinut în umbră a fost calitatea sa de «*moşier*», corect spus pentru el «*proprietar de moşii*». A avut o moşie cumpărată pe banii săi de profesor şi din afaceri la Degeraţi, comuna Colceag, judeţul Prahova, o moşie în localitatea Plosca, judeţul Teleorman, primită de la familie de către soţia sa, Charllota Petrescu, şi o suprafaţă de vie la Valea Mieilor în Podgoria Dealu Mare, cumpărată personal.

Iată un argument. În 1955 s-a organizat la «*Institutul Agronomic – „Nicolae Bălcescu" Bucureşti*» o sesiune de referate ştiinţifice cu tema «*Din operele marilor înaintaşi*». Lista începea cu Ion Ionescu de la Brad, Vlad Cârnu Munteanu, Nicolae Filip, C. Sandu-Aldea ş. a. Lipsea P.S. Aurelian. Volumul de lucrări s-a publicat sub redactarea lui Gheorghe Ionescu Şişeşti şi David Davidescu. Înclinăm să credem că *supraveghetorii politici* ai sesiunii au interzis prezenţa «*moşierului*» P.S. Aurelian.

Un alt motiv puternic care a limitat în general cunoaşterea realizărilor marilor înaintaşi a fost lipsa invocării operelor şi activităţii lor în manualele şcolare, cât şi în cursurile universitare, adesea chiar în tratatele ştiinţifice. Se ştie cât de mare atenţie acordă personalul didactic propriului curs, obligatoriu pentru studenţi. Sigur, el este bine stăpânit de autor, mentalitatea este aproape generalizată. Dar cel mai adesea istoricul nu figurează în faţa cursului, iar la catedră invocarea înaintaşilor nu este o vocaţie.

După anul 1950, s-a cerut introducerea istoricului ştiinţelor în cursuri, impus de ocupaţia sovietică, şi se respecta menţionarea numelor de «*savanţi*», introducând numele sovieticilor într-un mod exagerat şi adăugând şi unul sau doi români.

Tirajul foarte mic al lucrărilor dedicate lui Aurelian şi nivelul de redare accesibil unui cerc restrâns de cititori a fost, de asemenea, o cauză ce a determinat uitarea sa în istorie.

În ultimul rând, ne asumăm opinia după care marile personalităţi din a doua generaţie veniţi după Aurelian, care sunt recunoscuţi, pe merit, fondatori moderni în ştiinţele agronomice, între care îi amintim pe George Maior, Nicolae Filip, Gh. Ionescu Şişeşti, V. Brezeanu şi apoi Ioan C. Teodorescu, precum şi silvicultorul Marin Drăcea, au ţinut să rămână ca singuri făuritori-părinţi ai domeniilor respective. Astfel dacă un nume nu se repetă frecvent, măcar cu o frază explicativă asupra sa, intră definitiv în uitare. Aurelian a fost o asemenea imensă personalitate, iar exemplul ce confirmă afirmaţia este numele lui Ion Ionescu de la Brad, pe care îl cunoaşte fiecare român trecut prin şcoala generală.

Parcurgerea atentă şi competentă a acestei monografii va permite celor puţin cunoscători în istoria ştiinţelor agricole şi a ştiinţelor economice să vadă că P.S. Aurelian a fost «***cel mai important agronom român din secolul al XIX-lea***»; «*cel mai important economist al secolului al XIX-lea*» şi «*mare om de stat*», unul dintre cei mai de seamă factori de progres ai României, el poate fi aşezat între făuritorii Statului Român după Unirea din 1859, cum spun americanii, între «*părinţii naţiunii*».

Iaşi,noiembrie 2013 Autorul

CAPITOLUL I

GÂNDIREA ECONOMICĂ DIN PRINCIPATELE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Preambul. Aşezarea şi organizarea statală a populaţiilor în areale stabile, care în timp au fost delimitate şi de graniţe, instalarea administraţiilor şi supravegherea activităţilor cerute de asigurarea existenţei oamenilor, a condus la cunoaşterea domeniilor producerii bunurilor necesare vieţii individului şi progresului societăţii. Acest proces a cunoscut o dezvoltare gradată după căderea «*Imperiului Roman*», într-o diversitate destul de accentuată pe continentul european. Evoluţia fenomenului a fost puternic influenţată de condiţiile naturale ale zonelor locuite, de numărul populaţiei şi de starea de stăpâni sau vasali în care se aflau diferitele popoare. Între factorii amintiţi mai sus, condiţiile naturale au impus determinări importante în zonele care erau mai puţin favorabile sau chiar vitrege.

Între ţările unde acest factor a determinat întreprinderea unor activităţi organizate, de amploare, necesare vieţii, care au avut importante efecte asupra progresului se află Olanda, Anglia, Finlanda şi ţările nordice. Bunăoară, în Olanda, ocupaţia iniţială era creşterea vitelor şi, cum se ştie, aveau locuinţe lacustre. Nevoia cultivării plantelor i-a determinat să procedeze la desecări încă din secolele XVIII-XIX, iar din anul 1916 până în 1998 au construit 295 km de diguri în mare, obţinând suprafeţe pentru culturi agricole (poldere). Englezii, care aveau populaţie aglomerată în localităţile ce deveneau urbane, au fost nevoiţi să abordeze ocupaţii industriale şi minerit, pornind la drum cu succes încă din secolele XV-XVI. Majoritatea noilor creaţii în industria mineritului, industria textilă, transportului şi în perfecţionarea metodelor în agricultură, culminând cu îmbunătăţirea raselor de taurine, cabaline, ovine, porcine, după necesităţile cerinţelor omului, aparţin englezilor. Calul, spre exemplu, încă din secolul al XVII-lea era îngrijit şi ameliorat cu toată atenţia pentru diferite folosinţe.

Aceste realizări punctuale arătate la cele două popoare, s-au obţinut din nevoia oamenilor de a avea un trai mai bun. În acelaşi timp, chemaţi de această aspiraţie, s-au diversificat mult activităţile, fapt ce a dus la un complex de relaţii de interdependenţă între producători, cu efecte de stratificare socială şi apariţia nevoii unor reguli de respectat în jocul economic construit.

Fenomenul descris, atât de general, s-a extins la nivelul continentului european, cu amploare, încât în secolul al XVIII-lea, gânditorii şi analiştii, au reluat în sens modern în studiu «*Economia publică*» enunţată în vechime de greci şi romani.

Astfel, primul învăţat care a prezentat analize asupra fenomenului economic, bazat pe activitatea cunoscută de el dintr-o zonă a Franţei, a fost François Quesnay (1694-1774), urmat de Adam Smith (1720-1790) şi David Ricardo (1772-1832), Jean Baptiste Say (1767-1832), iar germanii au fost dăruiţi de Divinitate cu genialul Friedrich List (1789-1846) şi G. Roscher. Operele acestor învăţaţi iluştrii au stat la baza «*constituirii*» «Doctrinei cosmopolite a liberului schimb», promovată cu perfecţionări, până în zilele noastre, exceptându-l pe List.

Fenomenul economic şi relaţiile sociale instalate sub umbrela liberului schimb au născut ideile socialismului, începând cu «*socialismul utopic*» promovat de Fourier Jean-Baptiste (1768-1830) şi Saint-Simon Claude Henry de Rouvroy (1760-1825), după care au urmat corifeii materialismului dialectic, Lassalle Ferdinand, Karl Marx şi Friedrich Engels. (**1**)

Astăzi, marxismul «*se bucură de o ignorare totală*» în condiţiile restaurării capitalismului în vechea zonă socialistă (comunistă) a Europei. Acest fapt este o continuare a luptei ideologiei capitaliste împotrivă, de frică, pentru evitarea revenirii societăţii înlăturate. Dar în condiţiile de instabilitate perpetuă a structurii şi funcţionării capitalismului postmodern, fără a pune în discuţie existenţa sa, acceptarea unor principii marxiste bazate pe faţa lor umanistă, ar putea să dea stabilitate capitalismului, asigurând o distribuţie mai echitabilă a bunurilor pentru populaţiile ţărilor globului.

În completare la ideea de mai sus, într-o părere subiectivă, considerăm că «stabilirea liberă a preţurilor», «concentrarea finanţelor în marile bănci şi absorbirea unor surse imense în retribuirea bancherilor şi întregului personal bancar, lipsa aproape totală de echitate şi control în salarizarea bugetarilor de stat şi atribuirii pensiilor, relaţiile comerciale interstatale cu totul inechitabile, sunt cauze ce fac imposibilă stabilitatea actualei forme a societăţii capitalismului: Ea este numai a capitalului.»

În condiţiile mult mai puţin complicate, începând din secolul al XVIII-lea statele europene au început să-şi dezvolte economia naţională, cu un «*start furat*» de Anglia, Olanda, Franţa. Apoi Germania, Danemarca, Austria şi ţările nordice au recuperat în scurt timp diferenţa. A fost o perioadă când s-a perfecţionat schimbul comercial prin folosirea monedei, s-a dezvoltat capitalul şi industriile, a progresat agricultura, s-a extins şi diversificat învăţământul; şi cultura, dar mai ales s-au instalat legi economice, care urmăreau să fixeze pentru o perioadă indefinită, dominaţia economică a statelor cu economie dezvoltată, asupra statelor slab dezvoltate de pe planetă. Acest fenomen a fost «*perfecţionat*» spre sfârşitul secolului XX, cu aşa-numita «*Teoria globalizării*» care la faţă afişează «*bunăvoinţa statelor dezvoltate*» pentru recuperarea din înapoiere a celorlalte state, iar în fapt se produce o înrobire economică fără ieşire a acestor nefericite popoare. Noi, românii, simţim această «*globalizare*» prin îndatorare, pierderea tuturor activităţilor economice importante, pierderea resurselor naturale şi, în fond, disoluţia economiei naţionale. Cauza? Lipsa iubirii de patrie a politicienilor care provin în unele guvernări din categoria a III-a de calitate a naţiunii; şi în egală măsură din cauza lipsei de educaţie patriotică a poporului care a intrat complet în sfera credibilităţii naive: «*suntem în NATO*»; «*suntem în UE*»! şi ce dacă? Întreaga economie a ţării se află în disoluţie! Aici a ajuns una dintre primele 5 ţări bogate în resurse naturale ale Europei.

Dar să cunoaştem pe scurt naşterea şi evoluţia economiei româneşti, pornind de la Principate şi să ilustrăm starea ei până la începerea activităţii lui P.S. Aurelian.

Liberul schimb comercial (liber-schimbismul)

Istoric. Starea de vasalitate în faţa «*Porţii otomane*» a determinat o dezvoltare economică lipsită de programe importante emanate de la domnitorii «*închinaţi*». Cerinţe exprese ale otomanilor impuneau dezvoltarea unor domenii, cum au fost creşterea cailor, producerea mierii de albine, a borangicului, creşterea oilor ş.a. Activitatea agricolă şi meşteşugurile se practicau după cerinţele consumului interior, care era vizibil prin târgurile mari şi mici pe întreg cuprinsul Ţărilor Române.

Cu toată situaţia creată de supunerea către Poartă, economia agricolă a Principatelor era destul de dezvoltată, însă anevoie s-au făcut demersuri de cunoaştere a stării ei prin evidenţe statistice şi lucrări importante. Dar, după Tratatul de la Adrianopol şi votarea Regulamentelor organice (1830-1831), s-a deschis calea pentru «*libertatea comerţului cu lumea din afară*». ***„Aşa a apărut nevoia acută de cunoaştere a bunurilor şi produselor care le oferă economia. În acelaşi timp începea invazia produselor industriale ale Apusului.”*** (**2**) A fost un moment cu influenţă importantă asupra dezvoltării generale a ţării.

Pornind de la articolul 5 din Tratatul de la Adrianopol, se stabilea o «*deplină libertate a comerţului*» iar de aici, în deceniile următoare s-a aplicat teoria economică a liber-schimbismului comercial, elaborată de Quesnay şi Adam Smith în secolul al XVIII-lea şi perfecţionată până în zilele noastre, după interesul ţărilor înaintate economic.

Conform prevederii «*libertăţii comerciale*» din Tratat, Regulamentele organice includeau o prevedere de aplicare, precizând că ***„ieşirea afară din hotarele ţării a vitelor, zaherelelor, a tot felul de materii pentru comerţ, lucrate sau nelucrate, este pentru totdeauna slobodă pe tot ţinutul şi hotarul Ţării Româneşti...” (art.154). Porturile şi schelele Dunării sunt slobode fără deosebire pentru toate corăbiile puterilor care sunt în pace cu preaînalta Poartă (art. 155); Negoţul felurimilor producătorilor pământeşti şi a tuturor ce va născoci de acum înainte, înaintarea industriei, nu se va supune înlăuntru în ţară la nici un fel de vamă, la nici vreun***

monopol, căci atât acestea, cât şi orice fel de havat asupra fabricilor s-au stricat şi s-au desputernicit pentru totdeauna (art. 157). Stăpânirea va ocroti, atrăgând din străinătate, prin făgăduinţe folositoare, pe meşteri şi lucrători, ce vor voi să se aşeze aici în ţară, şi dând atât acestora, cât şi celor ce vor desăvârşi vreo ramură de orice industrie, premii (daruri de însufleţire), (art. 158). (**3**)

În baza prevederilor descrise, începea invazia de produse străine, astfel în anul 1840 soseau în Galaţi 10 vase englezeşti, iar în anul 1847 acestea numărau 219, plus transporturile din alte ţări ale Apusului dezvoltat.

„Această «*libertate a comerţului*» a ştiut să o folosească burghezia apuseană în favoarea ei exclusiv, fiindcă în epocă, Principatele începuseră să aibă caracterul de colonii. Ele nu erau privite şi considerate decât ca atare: un izvor de materii prime şi un debuşeu pentru produsele lor fabricate." (**5**) Am putea răspunde ce este şi cum este privită România acum, în anul 2013?

Această schimbare a început să-i mobilizeze pe politicieni şi pe oamenii de afaceri pământeni; spiritul burghez îşi căuta aderenţi în două grupe: clasa marilor proprietari de pământ (moşierii), care respingeau noul curent ideologic al spiritului burghez, ca pe un duşman; şi clasa micilor proprietari, care începea să înţeleagă şi să simpatizeze cu noul spirit de înrobire burghez. Treptat, aceştia cereau privilegii de la marii latifundiari, care le erau refuzate, fapt ce i-a determinat să treacă de la opoziţia paşnică la firea revoluţionară. (**6**) Aşa a germinat mugurele care a început naşterea burgheziei române, ce se forma «*din străini şi mai ales din evrei*», iar micii agrarieni, care erau adversari; de acum revoluţionari la 1848, se afirmau ca adversari ai marilor moşieri şi au început lupta pentru crearea unei burghezii româneşti.

Deşi revoluţia de la 1848 a fost înfrântă, spiritul revoluţionar nu a dispărut, venind «*Unirea*» la 1859 şi după câţiva ani, înfiinţarea Partidului Naţional Liberal la 24 mai 1875, care reprezenta aspiraţiile burgheziei, dar de pe poziţii de puternic patriotism. Din acest timp se disting în politică Ion C. Brătianu, Ion Ghica, M. Kogălniceanu, Ion Câmpineanu, Vasile Boerescu ş.a.

În aceste momente, au apărut în Principatele Unite preocupările pentru cunoaşterea, protejarea şi aplicarea legilor economice, care corespundeau intereselor de clasă. De aceea ilustrul economist V. Vasiloiu spunea în anul 1939; „Partidul Naţional Liberal, «*liberal nu a fost, fiindcă el avea drept ţintă crearea unei burghezii autohtone româneşti, ci pentru realizarea căreia, trebuia să dea preferinţă elementului românesc*»", deci nu era liberal pentru străini. (**7**)

În fapt «*Regulamentul*» decreta «*libertatea comerţului*» fără nici o obligaţie faţă de ocârmuire, dimpotrivă, numai cu drept de beneficii diverse; totul pentru a imprima avânt dezvoltării economiei. Fiind creat cadrul descris, după un deceniu se puteau face unele evaluări a realizărilor şi începeau preocupările pentru evidenţierea şi cunoaşterea lor statistică. La această etapă încep să apară «*studiile economice*» în ambele principate.

Chiar din acele timpuri mica industrie şi meseriile româneşti au fost supuse concurenţei istovitoare de produse străine, stingând din faşă cele mai multe întreprinderi productive, iar cele rămase erau într-o stare de primitivitate uşor de concurat. Această stare o descrie *Al. C. Cuza* astfel: „Şi meseriaşul nostru, ca şi meseriaşul din străinătate, cu toată distanţa ce există între dânşii, sunt deopotrivă victimele industriei mari..., deosebirea este numai, că, acolo concurenţa se face de către industria mare, industriei mici în cuprinsul aceleiaşi ţări, astfel că meseriaşul care nu poate trăi neatârnat îşi găseşte întrebuinţare ca salariat; pe când la noi, concurenţa făcându-se de către industria mare străină, meseriaşul nostru nu găseşte compensaţie în altă parte şi munca sa rămâne neîntrebuinţată (adică şomer)." (**4**)

Nicolae Şuţu. Primul român care a avut preocupări doctrinare şi practice, cu rezultate aşezate în lucrări economice a fost Nicolae Şuţu (1798-1871) în Moldova. Lucrarea sa, publicată în limba franceză la 1838, era semnată «*par Prince Nicolas Soutzo, Iaşi, 1838*», sub titlul «*Apreciere asupra stării industriei Moldovei*», şi expunea un raport către Domnul Mihai Sturdza, unul dintre cei mai luminaţi conducători ai Moldovei. Este o lucrare cu notă generală de analiză şi propuneri de dezvoltare şi este considerată „un punct de plecare în scrisul economic românesc."

A doua lucrare publicată în anul 1849, tot la Iaşi, era un studiu destul de elaborat, care se baza pe evidenţe statistice. Este prima lucrare importantă de acest gen a unui autor român, care s-

a publicat sub titlul «*Notions statistique sur la Moldavie*», fiind tradusă şi în română la1852. Pentru însemnătatea acestei lucrări redăm cuprinsul pe care a fost elaborat conţinutul: partea I – Despre teritoriu; partea a II-a – Despre populaţie; partea a III-a – Despre producţie; unde prezintă 6 capitole din care se pot constata domeniile de activitate economică ale perioadei:

1. Consideraţiuni generale asupra forţelor productive
2. Despre agricultură
3. Despre industria manufacturieră
4. Despre comerţ
5. Despre consumaţie
6. Despre forţele productive ale Moldovei

Nicolae Şuţu nu a fost numai un conservator practic şi elaborator al lucrărilor economice, pe baza observaţiilor statistice; el a recurs şi la analize ştiinţifice şi a făcut referiri la economiştii recunoscuţi ai timpului: J. B. Say, Blanqui, Ch. Dupin, Chevalier, Ricardo ş. a., iar V. Jinga ne spune: „Notiţele lui Şuţu, pe drept cuvânt, s-au bucurat de o consideraţiune deosebită, ele aducând, pentru întâia oară la români, date şi informaţii precise privitoare la viaţa lor economică." (**8**) Un studiu profund de economie a publicat N. Şuţu sub titlul «*Quelques observations sur la statistique de la Roumanie*», unde spune că „scopul studiului este de a familiariza opinia publică cu existenţele materiale ale civilizaţiei", iar constatând aşezarea geografică favorabilă a României şi marile ei bogăţii, Şuţu spune că, „***România va ajunge la un progres material sigur, fără a avea nevoie de vreun tutor, dacă nu se va împiedica de liberul schimb şi dacă nu vor apăsa (spolia) contribuabilii înainte de a-i pune în situaţia să suporte noile sacrificii.***" (**9**)

Dacă amintim şi alte lucrări, împreună cu mai multe manuscrise aflate la Academia Română: memorii, documente pentru istorie şi statistică din anul 1832, 1840, vechi materiale de bancă, finanţe şi statistică, precum şi manuscrise cu fond juridic, literar ş.a. (**10**), avem temei să-l recunoaştem pe N. Şuţu ca un înaintaş ilustru, fondator în organizarea activităţilor de evidenţă statistică în Moldova şi autor al primelor lucrări de economie asupra ţării. A fost o mare personalitate în domeniu, iar economiştii din primele decenii ale secolului XX, Victor Jinga, Victor Vasiliu, Ion Viverca i-au acordat includeri în articole lor şi chiar în studii. În lucrarea citată anterior, V. Jinga prezintă o analiză pertinentă a meritelor lucrărilor şi activităţilor lui N. Şuţu, care ne dau un orizont bogat de cunoaştere a importanţei personalităţii sale în sfera scrierilor economice ca fondator. Iată: „***Meritul lui Şuţu este de a fi introdus la noi, pentru întâia dată, o dezbatere de economie generală, sprijinindu-şi argumentele pe teorii mult apreciate în acea vreme, şi pe date statistice, chiar dacă nu au fost absolut exacte, totuşi au servit ca indicaţiuni pentru a trage concluzii considerate logice. Şuţu foloseşte, deci, o metodă ştiinţifică, cu mijloacele pe care vremea lui i le putea pune la îndemână. Nu metoda ştiinţifică critică, ci mai ales una expozitivă, atribuind doctrinei clasice franceze toată încrederea cuvenită unor «teorii incontestabile», cum le considera el, (le-a aplicat)***." (**11**)

Situaţiunea socială de mare demnitar, prieten şi consilier al Domnitorilor, inspirator şi autor de legi şi proiecte, i-a permis lui Şuţu să influenţeze politica comercială şi în general economică a ţării. Om informat, utilizând material cât mai exact cu putinţă, încetăţenind în ţara lui o doctrină desprinsă din marile cărţi ale apusului primei jumătăţi a secolului trecut (al XIX-lea), Şuţu poate fi considerat ca pionier al gândirii economice la români, fără originalitate, dar cu toate acestea, selectiv, sprijinindu-se pe autoritatea doctrinară a altora. Astfel, în anul 1838, când apare Aperçu-ul lui, poate fi considerat un punct de plecare în scrisul economic românesc, cu urmările pe care le vom reţine mai târziu. „«*Trebuiră oare, se întreba Şuţu, ca guvernământul, pentru ca să climatizeze industria manufacturieră, să adopte, măsuri prohibitive, menite ca să asigure rămânerea silită a produselor fabricate înlăuntrul ţării? Aceasta ar fi mijlocul de a sărăci, răspunde Şuţu*»". Şuţu recomandă guvernului Moldovei „să nu ocrotească în cest fel industria Moldovei, deoarece aceasta ar însemna întoarcerea la trecut, şi o abandonare a paşilor făcuţi spre progres." Nicolae Şuţu a fost adeptul comerţului liber, împotriva protecţionismului industrial autohton; un lucru firesc, pentru că nu exista industrie în Moldova, deci nu exista

obiectivul acţiunii. Şuţu spune: „Industria manufacturieră în Moldova este nulă.” (**12**) În starea economică a Moldovei din timpul său, liberul schimb comercial nu avea alternanţă.

Alexandru Moruzzi. Unul dintre urmaşii lui N. Şuţu în teoria liber-schimbismului a fost prinţul Alexandru Moruzzi, care considera «*Legea libertăţii comerţului*» „ca fiind din seria marilor adevăruri care dirijează lumea şi omenirea, considerând-o inerentă firii lucrurilor şi naturii omeneşti. El dezavua «*restricţiunile*», care totdeauna duc la rezultate dezastruoase şi profeţea apropierea «*libertăţii absolute a comerţului*» la a cărui realizare au contribuit Cobden, Moore şi alţi liber schimbişti.” Tot el spunea că proprietatea funciară mare şi proprietatea mică, au o repartizare justă, naturală.

Pentru condiţiile momentului, la fel ca şi N. Şuţu, Al. Moruzzi justifică nevoia liber-schimbismului, opus protecţionismului, iată: „***Noi nu avem de protejat nici manufacturi, nici de încurajat fabrici şi nici destule capitaluri pentru a le investi. Neavând deocamdată, în afară de agricultura noastră, nici o industrie propriu-zisă, trebuie să ne apropiem puterea industrială a celorlalte ţări, să o atragem şi să o naturalizăm***.” (**13**) Astăzi putem recunoaşte că Moruzzi şi Şuţu agreau o teorie corectă pentru situaţia ţării în acea epocă.

Moruzzi invoca liber-schimbismul ca un factor al dezvoltării agriculturii, prin favorizarea valorificării produselor agricole, fapt ce s-a produs spre sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, prin vânzarea cerealelor şi animalelor îngrăşate. (**14**) Tot Al. Moruzzi a emis ideea originală pentru ţară, după care spune că: „bogăţia unei ţări poate să derive mai des din circulaţie (comerţ) decât din producţia bunurilor,” fapt dovedit din plin în cazul ţărilor dezvoltate ale Europei, care dirijau comerţul continentului.

Cu toată absolutizarea liber-schimbismului, Al. Moruzzi aprecia utilitatea aportului statului în viaţa economică: «***Iniţiativa oricărui instituţiuni de utilitate publică, spune Moruzzi, nu poate fi luată decât de guvern. Fără să se amestece direct în tranzacţiunile particularilor, guvernul poate să provoace, să fondeze, să organizeze toate instituţiile bune care ne lipsesc, pe care el să le prezideze, să le supravegheze, să le garanteze; să intervină pentru întemeierea unui aşezământ de credit funciar***». Aşa susţine în lucrarea «*Proiect de lege asupra creării unei asociaţii de credit funciar în Principatele Unite*» (1862).

Al. Moruzzi a avut preocupare asupra stării umile a ţăranului, dar în starea sa de viţă nobilă nu a recunoscut în nicio lucrare cauzele provocate de boieri, apoi de moşieri, şi în fine, de marii proprietari; aşa a evoluat numele acestei clase pe măsură ce nedreptăţile comise de ei îi făceau tot mai dezagreabili în societate. Totuşi, în lucrarea «*L'abolition des manopoles et l'amêlioration de l'étot du peysan en Moldavie*» (1860), are şi propuneri de ameliorare pentru ţărani «*cu costuri mici*». (**15**) Întreaga operă a lui Al. Moruzzi reflectă şi «*conştiinţa sa de clasă*», un sentiment scos din discuţia publică în capitalismul de azi, care există în latenţă şi apare intermitent.

În fond, Al Moruzzi a fost unul dintre primii economişti importanţi, de la începutul secolului al XIX-lea, care a avut contribuţii personale prin analiza şi aşezarea în proiecte a unor legi economice de bază, cu referire la economie.

Ion Ghica. Cel mai popularizat şi mai cunoscut economist, provenit din boierime, la timpul său şi chiar în secolul XX, a fost Ion Ghica. (**16**) Personalitatea sa era marcată de alura omului politic, de scriitor fecund, literat şi om de acţiune intensă, cu unele atitudini oscilante; date în bună măsură şi de viţa sa familială. Dar Ghica a lăsat contribuţii şi în domeniul economiei.

Fiind născut la Bucureşti în anul 1817, Ion Ghica, venea în generaţia următoare lui N. Şuţu şi s-a afirmat ca un puternic promotor al liber-schimbismului, ca majoritatea descendenţilor din clasa boierească, cu marea excepţie a lui Radu Răducanu Rosetti, nepotul după mamă a luminatului Domn Grigore Ghica, care i-a făcut boerimii un rechizitoriu devastator.

Văzând referirile lui V. Jinga asupra activităţii sale de economist, deducem că Ghica a fost în primul rând purtătorul ideilor clasei sale, în contextul dezbaterilor despre economia ţării. Din cauza multor preocupări, în primul rând politice, „nu a mai avut vreme să se dedice cercetărilor profund ştiinţifice, ca N. Şuţu şi Al. Moruzzi, făcând mai mult operă de îndemânaţie,

popularizator, preferând genul «*corespondenţei*» şi al «*convorbirilor*».” (**17**) Cu toate acestea, scrierile sale au fost reunite în volume de «*opere*», în timp ce N. Şuţu şi Al. Moruzzi au rămas aproape necunoscuţi. Dar să vedem argumentele şi ideile lui Ghica în favoarea liber-schimbismului, într-o perioadă care nu mai era ca aceea din timpul elaborării studiilor lui Şuţu şi Moruzzi.

Ion Ghica a publicat iniţial în revista «*Propăşirea*», fondată de M. Kogălniceanu, unde dirija opera scrierilor economice, iar primul său articol l-a intitulat *„**Unirea vamală între Moldova şi Valachia**”,* fiind mult timp preocupat de idei asupra vămilor şi taxelor vamale, cu obiectiv asupra beneficiului protagoniştilor comerţului şi mai puţin asupra populaţiei şi dezvoltării economiei.

Pe baza unei poziţii favorabile câştigate în perioada de debut, Ghica a primit postul de profesor de «*Economie politică*» la *Academia Mihăileană*, ocupând prima catedră pentru această disciplină într-o şcoală superioară a timpului (1843).

Chiar de la început, Ghica face un elogiu comerţului liber, folosind argumente încurajatoare, care în timp, dar mai ales astăzi ne par ridicole, cum ar fi acela că abundenţa bunurilor importate produce scăderea preţurilor. Aşa ceva nu s-a întâmplat şi nu se întâmplă nici azi. Preţurile rămân înalte cu slabă oscilaţie. Iată pledoaria lui Ghica la 1843:

„***Dacă economia politică a dobândit vreo izbândă în zilele noastre, este în privinţa vămilor. Astăzi este recunoscut şi primit principiul: lasă să treacă slobod pe toţi cei care se ocupă de fericirea neamurilor. Acest principiu se poate dovedi de sineşi. Ce-i mai puternică dovadă, decât a lua în seamă că suntem toţi consumatori, şi că, cu cât un obiect de care ne slujim este mai ieftin, cu atât este mai bine, pentru că îl putem dobândi mai lesne. Aşadar, cu cât vor fi mai slabe mărfurile străine să intre în locul nostru, cu atât or să fie mai ieftine. Principiul ridicării (desfiinţării) vămilor şi folosurile ce urmează pentru fiecare stat în parte, nu este astăzi tăgăduit de nimeni***.” Iată cât subiectivism şi câtă eroare!

După această pledoarie mai spune: „A restrânge comerţul unei ţări cu celelalte, dând avantaje fie prin prohibiţie, fie prin tarife, unor industrii (interne) a căror viaţă nu depinde decât de sacrificii materiale, înseamnă a împiedica dezvoltarea bunei stări a poporului şi a precipita decăderea economică a ţării.

Nu se ridică bogăţia naţională prin taxe vamale, că se ridică printr-o aplicaţiune perseverentă a muncii, dând protecţia legii industriilor care pot prospera prin natura lucrurilor, prin climă, prin calitatea pământului, prin poziţia geografică şi prin îndemânarea locuitorilor; căci numai acelea pot prospera, producând mult, bine şi ieftin, şi numai acele pot realiza beneficii adevărate. Iar, acelea care nu pot prospera decât numai prin ajutorul tarifelor asupra similarelor (străine), nu fac alta decât să reducă relaţiile de schimb, să izoleze naţiunea şi să apese ca un impozit asupra naţiunii”, „fiecare industrie are protecţiune vamală pentru obiectele (produse) ce le produce şi liber-schimb pentru obiectele cu care se folosesc la fabricarea produselor sale.” **„...A voi să se înfiinţeze o industrie naţională este o cugetare mare şi folositoare, dar a voi să se înfiinţeze prin protecţionism şi prin subvenţii este un rău foarte mare, ale cărui consecinţe sunt inevaluabile.” (18)**

Acest conţinut total contra protecţiei industriei naţionale prin taxe pe importuri avea ca obiectiv protecţia importurilor autohtone, dar mai ales a exportatorilor din ţară, pentru că ei nu trebuiau să plătească taxa vamală. Argumentele lui Ghica au raţiune logică aparent. Chiar azi (2013) când se restaurează un capitalism într-o formă evoluată, promovând puternic liber-schimbismul, când vorbim de industrii neperformante, aşa-numitele găuri negre, se confirmă ideea sa. Ele sunt însă, găuri programate înspre îmbogăţirea unora în dauna ţării; guvernele nu iau nici o măsură legală privind organizarea şi funcţionarea temeinică, raţională a acestor industrii. Există state europene puternice, unde industriile de interes naţional de stat sunt bine organizate şi ferm administrate, având profit folosit în interesul populaţiei; exemplul «*GAZ de France*».

În privinţa subvenţiilor, Ghica se află în eroare, pentru că s-a dovedit că prin subvenţii de stat bine dirijate, controlate, s-au construit industrii întregi în unele ţări în secolul XX; atât sub forma privată, cât şi sub proprietate de stat. Astăzi se dovedeşte că societăţile industriale naţionale, corect administrate, indiferent de forma de proprietate, sunt mai stabile decât acele

construite sau achiziţionate de capital străin. Azi (2013) de regulă, capitalul străin nu respectă clauzele contractuale în privinţa reinvestirii de capital pentru dezvoltare; iar despre incertitudini financiare, apar mereu cazuri în paguba statului, iar protagonistul pleacă...

Una din principalele idei în sprijinul «*liberului schimb*» a fost şi mai este «*desfiinţarea vămilor*», pe care Ghica a susţinut-o cu entuziasm, doritor de influenţare a guvernanţilor şi maselor, iată: „Prin desfiinţarea vămilor, România ar deveni un adevărat bazar, unde s-ar întâlni comercianţi din Orient, cu cei din Occident, ar deveni un «*port franc*» al mărfurilor lumii, unde s-ar stabili case de comerţ şi comptoare, precum se grămădise odinioară în oraşele de pe malurile Mediteranei". (**18**) Ghica ştia desigur că acest sistem de funcţionare a schimburilor nu putea fi controlat şi neglija total faptul că mărfurile erau plătite din bani interni, iar exportul românesc era mult mai redus faţă de vânzările dinăuntru cu mărfuri importate. Evident că eforturile financiare interne se coalizau spre plata acestor mărfuri, iar economia ţării se menţinea în stagnare. Falsa impresie de bunăstare prin bum-ul de mărfuri era, şi este chiar astăzi, un argument nefericit, căci oamenii şi ţara trăiesc greu, iar progresul este imposibil. Concurenţa de preţuri nu provoacă falimentări, pentru că aceasta nu există, aceasta este, în mare măsură, o himeră a capitalismului de azi.

Deci, Ion Ghica era un susţinător profund al liber-schimbismului, în spiritul său oscilant (el a fost un susţinător al lui Cuza la domnie şi un participant la detronare); «*susţinea*» protecţionismul dezvoltării industriilor agricole; şi tot pe această linie aducea un argument comun, în favoarea liber-schimbismului spunând: „*Nu prea ar fi bine şi cuminte de a face acte de acelea cari ar putea să le alieneze amiciţia şi simpatiile celorlalte ţări." Menţionăm că V. Jinga nu citează nici o lucrare de profunzime care ar fi fost elaborată de Ion Ghica. De fapt, în anul 1885, era o voce singulară în sprijinul liber-schimbismului, iar parlamentul vota „Legea pentru protecţia şi încurajarea industriei naţionale*", *elaborată şi promovată de P.S. Aurelian*.

Scrierile economice lăsate de Ion Ghica au avut un rol de influenţare şi instruire a oamenilor din epocă; ele merită a fi cunoscute pentru conţinutul lor bine elaborat şi apreciate în raport de condiţiile timpului său. Prin opera şi personalitatea sa, a contribuit la constituirea primului grup de economişti români, la mijlocul secolului al XIX-lea.

Putem aprecia chiar şi personalitatea sa oscilantă, pentru aportul pozitiv ce se poate afla în activitatea sa. El se poate număra între învăţaţii eruditi ai timpului său, cu petele arătate aici, şi altele.

„Nu se poate însă a fi încadrat Ion Ghica, în rândul «*reacţiei protecţioniste*» (a adepţilor protecţionismului) aşa cum a susţinut Ştefan Zeletin, alăturându-l lui Marţian Pop, P.S. Aurelian şi A.D. Xenopol" (**19**), s-ar face o eroare de neiertat.

Ion Strat. Un economist puţin rememorat a fost Ion Strat; considerat primul profesor de «*Economie politică*» din universităţile româneşti înfiinţate de Domnul Cuza la Iaşi (1860) şi Bucureşti (1864), însă a avut o viaţă scurtă (1836-1879). A lăsat un «*Tractat complet de economie politică*», primul de nivel universitar la români. A fost şi el un ferm liber-schimbist, susţinător al temei «*România, ţară eminamente agricolă*». «*Tractatul*» lui Ion Strat s-a bazat pe scrierile marilor economişti în vogă la timpul său, care erau chiar părinţii liber-schimbismului: J. B. Say, J. Garnier, A. Smith, Frédéric Bastiat, D. Ricardo, ş.a. deci înţelegem orientarea lucrărilor sale. (**20**) În fine, în grupul *liber-schimbiştilor* mai trebuie amintiţi: Kostaki Manolache Epureanu, mare politician, moşier şi I. I. Nacian, profesor la Şcoala de Arhitectură din Bucureşti, un transfug de la «*protecţionişti*», A. Vericeanu.

Încheind expunerea asupra liber-schimbismului, vom menţiona că teoria a fost promovată mai extins la nivel european, după Revoluţia de la 1789. Astfel, în Principate, boierii români cereau ruşilor «*protectori*» „libertatea de comerţ"; în anul 1821, boierii munteni alcătuiau un program de reforme economice, care prevedea: „Negoţul să ne fie slobod". În anul 1825, Domnul Mihai Sturdza, în petiţia opoziţiei Moldoveneşti către ţarul Rusiei, scria: „că opera fericirii publice se sprijină pe libertatea comerţului; chezăşia cea mai asiguratoare a proprietăţii. Fără această libertate, până şi nădejdea unei bunăstări e răpită poporului Moldovean".

În fine, însuşi Al. Ioan Cuza, sub influenţa consilierului său, Ion Ghica, spunea: „Noi nu admitem nici un soi de sistem proteguitor. Să ne socotim fericiţi că pe pământul nostru nu există nici una din acele industrii artificiale (ele lipseau total), ce nu pot să se ţină decât prin puterea unei legi speciale. Sub cuvânt de a proteja lucrul naţional, ele nu produc adeseori alt rezultat decât jignirea intereselor ţării întregi în folosul a câţiva particulari (proprietari protejaţi)". Principele aprobase concepţia lui Ion Ghica, de la care am recunoscut aceleaşi fraze anterioare.

Analiza acestei poziţii a Principelui Cuza a încântat pe autorii liber-schimbismului francez, Garnier, Cobden, Chevalier, Lafond; i-au adus laude, după cum spune Dionisie Pop Marţian (1858), (**21**) care se întreabă: „Oare noi nu avem nimic de protejat? *E libertatea de comerţ* de a se trece în mod absolut în legile ce au a regula viaţa noastră economică? Această chestiune ne va ocupa foarte mult pentru viitor."

Importanţa liberului schimb. Cu toate obiecţiunile corecte aduse liberului schimb de către politicienii şi economiştii timpurilor, această doctrină se află în al 3-lea secol de existenţă. Aplicarea ei a fericit şi a nefericit popoare şi persoane; a impulsionat şi a distrus industrii şi chiar economii întregi; a provocat lumea la muncă pentru producerea bunurilor necesare tot mai bune, îndreptând năzuinţele sale spre un grad crescând de civilizaţie. Realizările sale, pozitive şi negative, au fost disproporţionate, dovadă fiind nivelul economiei atât de diferit al statelor lumii.

Pentru Principate şi pentru România tânără, liberul-schimb a avut un rol civilizator, prin importurile de bunuri şi realizări ale tehnicii industriale primare; a deschis orizonturi spre ţările şi ideile de progres ale lumii. Aceasta, desigur, cu costurile pe care le cunoaştem; în acelaşi timp, constatăm azi cu realism că la începuturi nu exista alternativă.

Liberul schimb a creat oarecare bogăţie şi în ţara noastră, în special pentru străinii acceptaţi nativi, care au urzit clasa burgheză înaltă, şi se recunoştea că au sprijinit marile idealuri naţionale: Unirea, Războiul de independenţă, industrializarea (deşi foarte lentă), pentru că, în fond, toate constituiau stâlpi de siguranţă pentru interesele lor. Să spunem clar, nu pentru interesul poporului aveau această deschidere, ci pentru bunăstarea lor.

Aşa cum s-a dovedit până astăzi, teoriile nu pot fi puse în funcţiune absolută, iar când sunt susţinute cu toată ardoarea de pe poziţii cu totul inflexibile, este de aşteptat că aproape sigur, ele urmează a servi intereselor celor care le promovează. Acest fapt a fost dovedit de liber-schimbism în timp, peste două secole, din momentul promovării lui de către François Quesnay, Adam Smith, J. Baptiste Say şi mulţi după ei.

Protecţionismul economiei naţionale

Preambul. După eminentul profesor economist Victor Jinga, care a fost activ în prima jumătate a secolului XX: „În prima fază a liber-schimbismului românesc s-a dat o luptă, în special, împotriva ideilor şi practicii confuze de esenţă mercantilistă (identificarea avuţiei cu banii, iar schimbul comercial, ca sursă directă a avuţiei prin practicarea preţurilor libere), completată cu lipsa de iniţiative în politica comercială din cauza suzeranităţii turceşti şi apoi a protectoratului rusesc. În asemenea împrejurări, militarea pentru clasicismul economic are în Principate un caracter progresist şi civilizatoriu, înseamnă deschiderea orizontului spre ţările şi ideile avansate ale Apusului. Abia în anul 1870, în manualul său de «*Economie politică*», Ion Strat face deosebirea între sistemul mercantil (liber-schimbism) şi protecţionist. Cu această distincţiune ne aflăm în a doua fază a liber-schimbismului românesc, când lupta s-a dat între partizanii porţilor deschise şi dezvoltarea unei industrii naţionale prin măsuri legislative şi economice interne şi prin adaptarea unui regim vamal protector." (**22**) Aici a avut un rol important P.S. Aurelian.

Protecţionismul, sistem care apără interesele naţionale sub toate aspectele, nu se putea aplica înainte de Unire, pentru că Principatele nu aveau o organizare statală corespunzătoare. Perioada de «*închinare*» Porţii Otomane sau aceea de sub protectorat rusesc, menţinea poporul sub regim de biruri şi taxe. Deci, liber-schimbismul în acel timp era impus, fără posibilităţi de

contestare. Formal, liber-schimbiştii susţineau ideea industrializării, dar... mai încet şi mai ales după ei. În acelaşi timp, această dorinţă corespundea intereselor străine.

Dionisie Pop Marţian (1829-1865) a fost primul economist român care a lansat ideea protecţionismului, prin acea întrebare epocală, pusă la proclamarea imperativă a liber-schimbismului în Principate de către Al. I. Cuza, la sfatul lui Ion Ghica: „Dar oare noi nu avem nimic a proteja? E libertatea de comerţ, a se trece în mod absolut în legile de a regula viaţa noastră economică? Această chestiune ne va ocupa foarte mult în viitor" (1858). Scurta sa viaţă a făcut să nu poată dezvolta răspunsul la propria-i întrebare. Marţian a introdus coordonate ale statisticii moderne în Principate, iar urmaşii „au preţuit aportul său doctrinar la dezvoltarea ştiinţei economice româneşti." (**23**) În această privinţă, lucrările lui Pop Marţian, reduse ca număr, dar de mare profunzime şi importanţă practică, l-au aşezat în fruntea celor mai importanţi economişti ai vremii sale; iată: «*Studii de orientare a economiei româneşti*», care conţineau «*Teoria economică clasică a realităţii*»; «*Instrucţia comercială*» (1861); «*Cauza principală a neputinţelor noastre economice*» (1862); «*Proprietatea şi naţionalitatea*» (1866); «*Coloniştii germani în România*» (1866); «*Analele statistice*» (1860). Toate au rămas opere de referinţă în scrierile româneşti ale modernismului economic.

Analiştii operei sale economice de mai târziu vorbesc despre «*gândirea lui Marţian*» pe care o consideră axată pe factorul social şi cel politic, iar în această privinţă el spune: „***O societate sau un popor este în stadiul sănătăţii, în floarea sa, când ambele interese, privat şi public sunt în armonie***", încadrate într-o organizare totală. (**26**)

Marţian acorda o importanţă capitală rolului statului, fapt pentru care ideea sa era incompatibilă cu liber-schimbismul. Astfel în lucrarea «*Analele economice*» (1863) scria: „***A zice ca să lăsăm lupta economică la iniţiativa privată; aceasta dacă nu este de rea-credinţă, este tot atât de ridicol ca şi aceea de a lăsa apărarea militară la iniţiativa privată***." (**27**) El spunea: „***O naţiune trebuie să-şi făurească viitorul, călăuzindu-se după trecutul ei reprezentat prin istorie şi prezent; reprezentat prin statistică. Politica statului va avea întotdeauna în consideraţie aceste puncte de reazim; istoria şi statistica... Aceste două doctrine (ştiinţe) constituie partea istorică a ştiinţei sociale şi de stat... pentru că istoria nu este decât o statistică continuă, şi statistica nu e decât istoria staţionară***." (**28**)

Spiritul naţionalist a lui Marţian este asemănat de analişti cu cel exprimat de germanul Friedrich List, care, în doctrina sa economică, pune în faţă «*naţiunea*», iar Vasiloiu îl caracterizează, spunând: „***Dionisie Marţian este List al României***."

Marţian a făcut o sumară analiză a «*protecţionismului*» plecând de la starea socială, de la echilibru în ordinea lucrurilor, iar când acesta dispare, spune că „omul trebuie să creeze din nou armonia..."consemnând starea etică a societăţii actuale, ca să se amelioreze starea tuturor. În acest scop, el nu cere răsturnarea ordinii sociale, pentru realizarea ideilor sale; el propune rezolvarea lor în cadrul existent. Meritul lui Marţian ca teoretician constă în aceea că este primul economist român, care a încercat explicarea fenomenului economic românesc şi i-a dat o soluţie. (**29**)

Văzând mai profund miezul protecţionismului, Marţian preciza: „Protecţionismul este numai o măsură pentru a grăbi restabilirea ordinei sociale şi de îndată ce ea este restabilită trebuie renunţat la el. Atunci când o naţiune s-a dezvoltat, industria sa (încă) tinde la export; atunci protecţionismul nu mai e justificat şi dacă naţiunea respectivă continuă să-l menţină trece la mercantilism."

În legătură cu această idee, ne pare interesant să menţionăm că ţările avansate, care au impus liber-schimbismul în cadrul «*globalizării*», primesc o «*protecţie*» din partea propriilor industrii, prin calitatea bunurilor şi preţul de cost, iar ţările în curs de dezvoltare (real înapoiate) vor parcurge decenii şi secole de stagnare, cheltuind aproape în totalitate finanţele lor, şi mai ales bogăţiile naturale, plătind bunurile importate prin presiune. Exemplul statelor sud-americane, derulat de aproape trei secole, este un argument de analizat. La fel, în ultimii 20 de ani, ţările slab dezvoltate din fosta lume «*comunistă*» au dat înapoi, iar şansa de progres este cât se poate de palidă. Azi, ele sunt aproape îngenuncheate economic. Ideea de mai sus a lui Marţian, prin abandonarea protecţionismului la un moment dat, pare raţională, dar ce spune, nu se întâmplă

acum în aşa măsură, de a avea o asemenea putere de influenţă, încât să se renunţe la protecţionism. Din păcate, el a fost exclus în foarte multe privinţe în mod impus, direct sau indirect.

Cu privire la gândirea economică principială a lui Dionisie Marţian, găsim potrivit să reproducem o parte din analiza făcută de V. Jinga, care scria: „O greşeală care s-a făcut şi s-a repetat mereu este că Dionisie Marţian ar fi fost influenţat în mod abstract de Friedrich List. Nimic însă mai inexact. Gândirea lui Marţian este independentă şi continuă să se manifeste până la sfârşit în acelaşi spirit. Dar iarăşi nu putem spune că Marţian nu a suferit nici o influenţă, că atunci nu şi-ar mai găsi nici o raţiune studiul de faţă. El a fost într-adevăr influenţat, dar nu atât de gândirea lui List sau Lorinz von Stein (fostul său profesor de liceu), cât de mediul politic social românesc, din care făcea parte şi în care a trăit". (2. p.5)

Analizând scrierile lui Marţian prin conţinutul ştiinţific, rezultă că a fost cu adevărat un doctrinar, care a pus naţiunea cu interesele ei în prim plan, preconizând un echilibru în realizarea intereselor generale şi private şi apărând spiritul naţional în scopul progresului. El are dreptate, căci eliminarea totală a statului din economie duce la imposibilitatea apărării intereselor generale, iar masa mare a populaţiei va rămâne întotdeauna sub discreţia proprietăţii, ceea ce încalcă grav principiile umanismului, şi, în primul rând, echitatea real necesară. Valoarea operei sale are nivelul unei puternice contribuţii la construirea bazelor elaborării ştiinţei economiei româneşti. Lucrările sale: ***«Economia socială», «Proprietatea şi naţionalitatea»*** şi ***«Coloniştii germani şi România»,*** sunt stâlpii cei mai puternici ai acestui edificiu. Marţian Pop Dionisie ar fi meritat omagieri frecvente din partea urmaşilor cu invocarea operelor sale. Din nefericire la noi «*naţionalul*» a fost mereu lăsat în umbră, ca să nu deranjăm veneticii şi străinătatea. Politicienii nici azi nu înţeleg că «*naţional*» şi «*naţionalism*» înseamnă iubirea şi apărarea intereselor patriei şi nu privilegii pentru etnia principală care alcătuieşte acest popor.

Bogdan Petriceicu Haşdeu. Despre Haşdeu putem începe cu întrebarea: Câţi oameni cu şcoli superioare ştiu ceva despre marele nostru enciclopedist că a avut un mare interes pentru dezvoltarea economiei naţionale, iar prin scrierile sale face parte «*pe drept*» din grupul înaintaşilor? Nici V. Jinga nu pomeneşte de Haşdeu în lucrarea citată de noi, care a fost o mică operă la apariţia ei, în anul 1937. El a fost scos la lumină de V. Slăvescu în „Economistul B.P. Haşdeu" (1943). Dar o prezentare analitică bogată în informaţie, cu multă pertinenţă ne-a lăsat regretatul şi eruditul cercetător R.D. Vlad, în lucrarea sa ***«Gândirea economică românească din industrializare 1859-1900»*** (2001). În medalionul introductiv despre Haşdeu, R.D. Vlad reproduce prezentarea lui V. Slavescu: „Marele enciclopedist care a fost B.P. Haşdeu nu s-a ocupat de ştiinţa economiei politice nici pentru a elabora studii cu caracter pur teoretic, nici pentru a formula principii noi cu caracter universal. Mobilul care l-a determinat să intre în acest domeniu de cercetare nu a fost altul, decât interesul pe care îl purta dezvoltării economiei naţionale şi necesitatea de a formula anumite îndrumări practice, aplicate în cadrul unei politici economice de stat." (**1**)

Haşdeu s-a implicat în scrieri de economie politică într-o perioadă de mare agitaţie legată de susţinerea tendențioasă, agresivă chiar, a doctrinei liberului schimb de către conservatori, care şi-au atras cei mai importanţi reprezentanţi ai inteligheţei şi pe marii proprietari, care erau direct interesaţi. Despre această etapă, de numai 5 ani (1866-1871), dedicată de Haşdeu acestor preocupări, aflăm de la R.D. Vlad că a publicat broşura «*Industria naţională*» unde se remarcă a fi un critic ferm al teoriei liberului-schimb, unde «*economistul Haşdeu*» spunea: „Liberul schimb este un nume nepotrivit inventat de economia politică. Cel tare e liber să dicteze, cel slab ascultă, el nu e liber. Concurenţa între naţiuni e o armă de apăsare a celor puternici şi o cursă pentru ceilalţi. Numai concurenţa interioară este posibilă." Vedem aici o reproducere din ideile lui List, pentru apărarea intereselor naţionale; „concurenţă numai în interior."

Foarte instructivă pentru generaţiile de azi este o remarcă făcută de Haşdeu cu privire la Anglia; reprodusă de R.D. Vlad, Anglia, care a impus iniţial prin voinţa sa liberul schimb, iată: „Anglia numai după trei secole de existenţă politică strălucită, ba chiar şi atunci, tot încă, nu fără lupte acceptă liberul schimb"; şi adauga exemplul Rusiei: „...astăzi Muscalu imitează exemplul

Angliei, însă imitează nu în Europa, ci în Asia. Pe când din partea Germaniei, răurile ruseşti resping aria concurenţei, guvernul moscovit citează chinezilor pe Cobden şi pe Michel Chevalier, cerând liber schimb pe baza economiei politice".

În plan intern, Haşdeu a combătut cu argumente logice teoria conservatorilor care susţineau teza unei Românii etern agricolă, unde industria era oprită chiar de la natură. Împotriva acestei teze conservatoare, Haşdeu cerea fondarea unei industrii proprii, fără de care nu ar putea să ocupe un loc meritat în Europa (1869), şi arată că: „1) O ţară curat agricolă nu poate fi nici măcar agricolă cum se cade; 2) manufactura este ceea ce dezvaţă inteligenţă, vigoare, neatârnarea interioară a unei naţiuni; şi, în fine; 3) schimbul agriculturii indigene prin manufactură străină supune ţara cea plugară şi în respectul esenţialmente politic sub picioarele ţării celei fabricante, moarte materială şi morală, înăuntru şi în afară."

Pentru această ultimă remarcă, Haşdeu arată exemplul Portugaliei, care, după «*tratatul*» din 1703 cu Anglia, în capitala ţării, Lisabona, erau prezente regimente britanice... „sub admirabilul cuvânt «*siguranţă politică*». Portugalia devenise vasala *Albionului* până acolo, încât o ţară curat agricolă, posedând nişte păşuni unice şi celebră prin frumuseţea vitelor sale, ea nu mai face nici măcar unt acasă, căci englezii îl aduc din *Irlanda*... Sărăcie şi umilinţă pretutindeni... Însăşi agricultura ca vai de dânsa..." O lecţie pentru economiştii români. (**2**)

Această explicaţie, prin descrierea efectelor reale, suportate de o ţară agricolă în raport cu marile puteri industriale, a rămas valabilă până în zilele noastre. Ea se regăseşte în relaţiile dintre aceste ţări, cu rezultatul final, că o ţară fără industrie cât de redusă cu stare minimă de competiţie, este condamnată la stagnare şi populaţia sa, la mizerie.

Exemplul Portugaliei îl regăsim sub aspecte asemănătoare în ţara noastră după anul 1989. Culmea speculei şi umilinţei s-a văzut când, în primele luni din 1890, a fost «*importată*» în România *mămăligă* din Italia (Polenta), iar după aderarea la UE poporul nostru, nefericit de către politicieni, nu mai are nimic în stăpânire din averile colosale lăsate de înaintaşi, de la Ştefan cel Mare, până la 1989. Astăzi suntem un popor de proletari, în măsură covârşitoare.

Parcurgând întreaga analiză făcută de Vlad asupra lui Haşdeu, vedem că scrierile sale au avut un conţinut aşezat pe principiile organizării unei economii în baza intereselor naţionale; a fost unul dintre primii mari oameni ai timpului, care a explicat logic nevoia industriei arătând şi posibilităţi de realizare.

Alexandru D. Xenopol. Marele istoric din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, născut la Iaşi în anul 1847, (**30**) a fost preocupat de economie în contextul studiilor sale, aducând contribuţii în sprijinul ideii construirii industriei şi sprijinind viguros protecţionismul, de pe poziţii naţionale. Prezenţa sa exemplifică reflecţia lui Marţian despre istorie şi statistică. Lucrările sale «*Starea noastră economică*» şi «*Studii economice*» fac parte din lista bibliografică de elaborări clasice, care stau la baza naşterii ştiinţei economice româneşti, iar autorul este recunoscut şi în rândul economiştilor importanţi din secolul al XIX-lea.

În scrierile sale care pledează pentru «industrie naţională», Xenopol ne-a lăsat reflecţii de mare profunzime raţională, care izvorau din realităţile vremii; iată: „În zadar se strigă după libertate într-o ţară agricolă, căci ea nu este cu putinţă decât acolo unde sunt oameni liberi, iar oamenii liberi nu se află decât într-o ţară în care şi industria joacă un rol însemnat. O ţară curat agricolă va vinde întotdeauna ieftin şi va cumpăra scump obiectele traiului... Necesitatea de a importa produsele străine şi de a exporta grâul, va da naştere la o clasă de oameni, care vor căuta să se folosească de îndeplinirea acestei nevoi – clasa comercianţilor. Aceşti oameni care se pun între producător şi consumator sunt de nevoie în unele cazuri. Când ei însă, se înmulţesc peste măsură, precum se va întâmpla totdeauna într-o ţară agricolă, ei pot deveni un pericol pentru societate prin partea cea mare de bogăţie obştească ce intră în mâinile lor." (**31**)

Xenopol avea o remarcă realistă, s-a dovedit că intermediarii chiar şi astăzi reduc veniturile producătorilor prin impunerea preţurilor mici, uneori chiar de jaf; iar pe de altă parte cresc cheltuielile consumatorilor prin practicarea preţurilor foarte ridicate. În ambele acţiuni acumulează sume mari din banul public şi al cetăţeanului, adesea în numele unei lăcomii fără margini, care, de regulă, rămâne netaxată, sau este simulată spre liniştea publică.

Împotriva liberului schimb, Xenopol a fost direct, fără justificări prea numeroase, iată reflecţia sa: ***„Răul capital al sistemului liberului schimb este că, deşi dă o piaţă mai ieftină pentru cumpărarea obiectelor, ucide piaţa, care este mult mai necesară pentru vinderea muncii”***, adică sporeşte şi menţine şomajul în ţara importatoare subdezvoltată: ***„Liberul schimb împiedică dezvoltarea industriei în ţările cele mai înapoiate, care nu pot concura cu cele mai înaintate. Liberul schimb osândeşte pe un popor a se îndeletnici veşnic cu agricultura, deci numai cu munca cea mai grea şi mai rău plătită, şi a rămâne pentru totdeauna sclavul naturii în loc ca el să comande acesteia.”*** (**32**)

În legătură cu ultima observaţie a lui Xenopol, trebuie să subliniem că acum (2013) libertatea comerţului nu mai permite nici dezvoltarea agriculturii, căci proprietarii mici sunt lipsiţi total de mijloace de producţie, fiind incapabili să producă pentru piaţă; iar aici au invadat produsele străine. Trebuie să lămurim! Invazia de produse este totală; sunt foarte scumpe în raport cu veniturile cetăţeanului român, iar pentru existenţa sa şi a familiei el cheltuieşte aproape întreg venitul prin procurarea lor; astfel, rămâne fără nici o economisire, ba este veşnic dator. În aceste condiţii, într-o ţară cu resurse naturale îndestulătoare, trăieşte un popor în stagnare economică şi în condiţii dintre cele mai grele. Acesta este comerţul liber, care condamnă popoarele subdezvoltate, fără nici o speranţă.

La situaţia descrisă mai sus, trebuie să menţionăm înmulţirea clasei celor care fac intermedierea între producător şi consumator, care devin îmbogăţiţi de mare forţă, îşi supun reprezentanţi din clasa politică şi administraţia de stat şi organizează să-şi facă legi proprii, care să nu-i poată opri de la jaful practicat prin «*preţul liber*» şi eschivarea de la plata dărilor importante – impozit, TVA, accize ş.a. Astfel condamnarea la stagnare şi mizerie este aproape inevitabilă, cu efecte grave în descurajarea şi întristarea poporului.

Mihai Eminescu a fost remarcat de economiştii importanţi din secolul XX, pentru scrierile sale din ziarul «***Timpul***». Eminescu a făcut referiri în articolele sale la relaţiile dintre clasele sociale, la agricultură ca zonă economică şi socială, la comerţ ş.a. Deşi conţinuturile elaborate de el nu sunt studii adevărate, problemele punctuale atacate sunt analizate cu profunzime. Iată reflecţia sa privind nevoia de industrie, din articolul «*Paralele economice*»: ***„Neapărat că nu trebuie să rămânem un popor agricol, ci trebuie să devenim şi noi o naţie industrială, măcar pentru trebuinţele noastre, dar vezi că omul trebuie mai întâi să înveţe carte şi apoi să calce a popă; trebuie mai întâi să fii naţie industrială şi după aceea abia să ai instituţiile naţiilor industriale.”***

O analiză «*de economist*» ne-a lăsat poetul de geniu cu privire la schimbul comercial în articolul «*Frază şi adevăr*» din ziarul Timpul, 23 decembrie 1877; p. 144, 145, iată: ***„Pe când naţia agricolă plăteşte atât transportul cât şi vama, câştigul comerciantului la cumpărătura unui articol industrial; în acelaşi timp, vama, transportul şi câştigul comercial, se scad din preţul cu care naţia agricolă îşi vinde produsele. Va să zică, păgubeşte dublu în toate tranzacţiile ei; la vânzarea produselor proprii, şi la cumpărarea celor străine.”***

Pentru a da o imagine corectă descrierii sale, Eminescu prezintă un exemplu real din acel timp, iată: „Apoi e cumplit de mare diferenţă între valori. Încărcând 500 vagoane cu grâu, capeţi în schimb o jumătate de vagon cu obiecte de lux. Cu un cuvânt naţia agricolă e impusă de a fi exploatată de vecinul industrial, ba de a pierde pe zi ce merge, clasele sale de manufacturieri, cari neputând concura cu fabrica, rămân proletari”, iar „dacă aducerea de articole industriale este lăsată liberă, pierdem şi pe meseriaşi, care se vor proletariza.” (**33**)

Trecând la aspectul politicii economice, Eminescu spune: „Pe baza căror principii metafizico-constituţionale s-ar fi putut realiza bunul trai al claselor României; destul că avem dovadă că pe calea liberalismului mergem tocmai dimpotrivă... Să nu ne facem iluzii. Prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, să spună ce-ar pofti. Să atârne mai mult, ori mai puţin de înrâuriri (influenţă, determinări) străine; ***căci omul are pe alături libertate şi egalitate pe câtă avere are, iar cel sărac e totdeauna sclav şi totdeauna neegal cu cel ce stă deasupra lui.”***

Poetul completează ideea astfel: „În veacul nostru însă, lucrurile iau o formă foarte ameninţătoare pentru cel ce economiseşte slab, pentru cel necult, când concurenţa e pe deplin

liberă. Atârnarea economică de altă dată se schimbă, din nefericire în veacul nostru, în exterminarea economică a acestuia căruia locul unde munceşte, sau nivelul său de cultură, nu-i dau aceleaşi avantaje ca vecinului său mai fericit. (**34**) Pe de altă parte, sistemul libertăţii, totodată al individualismului, cuprinde primejdii şi mai mari. Se preface viaţa într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluţiunea completă a statului (capitalist). Şi într-acolo tind ideile comuniste internaţionale de azi. Teoria că azi «*viaţa e un drept*» a prins rădăcini în toţi şi cu durere trebuie să o mărturisim că în multe locuri, chiar clasele superioare au încetat a crede că au datorii către cei de jos; precum şi cele de jos nu mai vor să aibă datorii către cei de sus".

În tot acest teatru social, efectul final al funcţiunii relaţiilor dintre clase, începând din timpuri străvechi şi până în zilele noastre a fost «*bogăţia*» şi «*sărăcia*». Pentru că sărăcia a revenit întotdeauna celor mulţi care produc bogăţia, iar Eminescu i-a cunoscut şi chiar a jucat în rol; ne-a lăsat reflecţii dintre cele mai realiste despre acest fenomen social întristător. Iată: „Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume: boala, darul beţiei, furtişagul, jefuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credinţă, răutatea; aproape toate sunt câştigate sau prin sărăcie proprie sau atavistic prin sărăcia strămoşilor."

Cu toate cele scrise de poet, dezvăluind nedreptatea, exploatarea şi sărăcia în relaţiile dintre clase din vremea sa, în articolele din ziarul «*Timpul*», a fost în defavoarea ideilor socialiste. Iată ce spunea în articolul «*Liberalismul socialist*» (din Lucrarea lui D. Murăraşu «*M. Eminescu - scrieri politice*»): ***„Socialismul industrial porneşte de la o iluzie economică ce ignorează pe deplin faptul că, chiar de s-ar împărţi averea toată a claselor bogate, între cele sărace, chiar de s-ar organiza altfel munca, mijloacele prime de existenţă nu se pot înmulţi în infinit şi nevoile sociale trebuie să consiste în renumita disproporţie formulată de Malthus, conform căreia populaţia se înmulţeşte în progresie geometrică, pe când mijloacele de trai se înmulţesc numai în progresie aritmetică."***

Vedem cum scrierile lui Eminescu au acelaşi miez ca acele lăsate de Marţian şi Xenopol, adâncind aspectele cu influenţă asupra relaţiilor dintre clasele sociale, dintre ţările bogate şi cele sărace şi altele.

Între autorii scrierilor economice din secolul al XIX-lea au locuri bine delimitate şi Ion Ionescu de la Brad, Nicolae Bălcescu, chiar Gheorghe Asachi, care scotea revista „Săteanul". Ei şi-au închinat condeiul problemelor şi vieţii ţăranului în societatea românească din epoca lor. Era normal ca ţărănimea în existenţa sa socială să fie cunoscută, fiindcă ţara întreagă era aşezată pe munca ţăranului, iar ideile progresiste născute mai viguros după Pacea de la Adrianopol, se adresau acestei clase conform drepturilor noi, pe care le făceau cunoscute adepţii revoluţiei burgheze de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Ideile acestor mari patrioţi, dovediţi prin faptele lor politice şi culturale, veneau în contradicţie flagrantă cu scrierile lui Şuţu, Moruzzi, Ion Ghica şi Strat, ale căror scrieri tratau ţăranul dintr-o lumină aproape feudală.

Ne oprim numai asupra importanţei muncii, factorul primordial în crearea de bunuri, despre care N. Şuţu spunea: „Acest adevăr (munca); după cum a fost observat (adoptat) sau neglijat; luat în seamă sau uitat, a înălţat progresiv naţiunile la starea de mărire şi îmbelşugare, sau a împins pe altele la degradare şi mizerie." Vedem că primul nostru economist important spunea un adevăr, care luat la modul general pare cert. Însă vedem cum spune direct că cei săraci au neglijat munca. Oare?

Cât despre proprietate, privind pe ţărani, N. Şuţu exprimă o opinie, care contura o concepţie absolută, stabilită în mintea moşierimii; de la simplul moşier de rând, până la reprezentanţii clasei, de factură intelectuală aleasă, iată: **„A recunoaşte ţăranilor un drept la proprietate asupra pământului, înseamnă «*a săpa la fundamentul societăţii*», şi continuă – „*orice proprietate reprezintă o muncă acumulată, care a furnizat capitalul necesar achiziţiei sale*;"** adică boierul considera că prin munca lui şi-a acumulat averile. Adevărat, în acele timpuri ţăranul era privit ca un bun boieresc. Bălcescu însuşi relata că într-o plină şedinţă a Adunării, un boier «*urla*»: *„**Ţăranul este capitalul boierului**"*. (**36**)

La afirmaţia sa tranşantă, N. Şuţu, adaugă o idee «*îndulcitoare*», prin care „recunoaşte că situaţiunea ţăranilor este rea, dar nu crede că aceasta ar deriva din cauza regimului agrar (relaţiilor sociale, boier/ţăran), şi din cauza abuzurilor de tot felul pe care le suportă ţărănimea şi cere «*suprimarea oricărui constrângeri şi admiterea ţăranului în sânul societăţii ca fiinţă morală liberă*»; introducerea civilizaţiei în viaţa satului, înlăturarea abuzurilor, a corvezilor nelegale, răspândirea instrucţiunii, acestea sunt elementele care trebuie să preceadă orice combinaţie politică, să deschidă ţăranului drumul civilizaţiei, să trezească în om conştiinţa demnităţii sale, şi dragostea de patrie." Această poziţie era un fariseism, pentru că puţin mai sus spunea: Împroprietărirea ar „săpa la fundamentul societăţii", or, era o iluzie să se acorde atâtea „favoruri" unui ţăran fără proprietate.

Conţinutul umanist al acestor idei de civilizare a ţăranului este chiar admirabil, dar el este scris după prima sentinţă, care interzicea dreptul de proprietate ţăranului. Aşa amâna boierimea, la calende, toate solicitările ce ar fi atentat la pământul furat de strămoşii lor de la cneji şi de la alţi ţărani, până au ajuns stăpâni de zeci de sate şi chiar pe ţinuturi.

Nicolae Bălcescu. Prima lucrare sub formă de studiu asupra ţărănimii a fost publicată de Nicolae Bălcescu în anul 1850 sub titlul «*Question Economique de Principates Danubiennes*», ca un memoriu pentru informare, trimis la «*Poarta otomană*». (**37**) Văzând azi (2013) cuprinsul lucrării lui Bălcescu, găsim un conţinut cu totul interesant de cunoscut pentru românul iubitor de cultura trecutului istoric al naţiunii noastre. A sosit timpul să nu ne gândim numai la starea materială acumulată cu mic efort sau chiar fără...

Lucrarea lui Bălcescu are 26 capitole, tratând în mod succesiv: aspectul general al Principatelor; proprietatea în Dacia sub romani; originea proprietăţii individuale şi comunale; colonizări în mari domenii; începutul sevrajului (asupririi); emanciparea şerbilor; urbariumurile; Revoluţia de la 1821; instalarea de principi indigeni; Regulamentul organic; consideraţii generale; drepturile ţăranilor asupra proprietăţii; obligaţiile proprietarilor (moşierilor) faţă de ţărani; obligaţiunile ţăranilor faţă de proprietari; renta în bani; renta în muncă; impozitele; restabilirea sevrajului; rezultatele dezastruoase ale Regulamentului pentru ţară (datorită liberului schimb); opiniunea partidului naţional despre chestiunea economică; împroprietărirea ţăranilor este utilă; împroprietărirea ţăranilor este posibilă; mijloc uşor şi avantajos de a obţine rentă; chestiunea mănăstirilor greceşti; comitetele de reformă; concluzie. (**38**)

Privind dreptul ţăranilor la proprietate, Bălcescu spunea: „Consideraţiunile istorice care preced (anterioare), dovedesc cum căderea vechii egalităţi (între ţărani) aduce cu sine ruina treptată a ţării. Ţăranii se degradară şi se demoralizară prin sclavie şi mizerie; după cum boierii prin avuţie şi opresiune".

Apoi Bălcescu continuă: „Dacă abuzul de principiu a produs dezastre, trebuie să conchidem că trebuie să înlăturăm principiul, şi decretăm desfiinţarea proprietăţii? Nu! Deoarece proprietatea a creat agricultura, comerţul, industria, societatea şi toate minunile civilizaţiei, şi pledează pentru onestitatea morală, politică şi economică a însuşirii (proprietăţii) individuale a solului (pământului)" şi încheie astfel: ***„Noi gândim că răul în societate; excesiva inegalitate a bunurilor, nu derivă din principiul proprietăţii, ci după legile rele care îl dirijează.*** Necesitatea economică trebuie să admită marea şi mica proprietate, care dau naştere marii şi micii culturi (agricole). Aceste două feluri de cultură se ajută reciproc şi sunt indispensabile pentru a preveni urcarea şi scăderea faptică a preţului produselor, pentru a echilibra consumaţiunea, scutind în acelaşi timp societatea, şi de monopol şi de lipsă (criză)." (**39**)

Nicolae Bălcescu a fost unul dintre primii învăţaţi patrioţi care „ar fi fost mai mult influenţat în unele dintre lucrările sale de ideologia socialistă. D-l profesor Gh. Zane, într-un studiu condensat şi de dimensiuni reduse, «*Marx şi Bălcescu*» analizează legăturile dintre doctrina marxistă şi N. Bălcescu. În «*Capitalul*» vol. I, Marx a descris despre formarea marii proprietăţi şi situaţia agrară din Principatele române, după Regulamentul organic; inspirat de lucrarea lui Elias Regnault «*Histoire politique et sociale des Principatés Dabubienne*», tipărită la Paris în anul 1855. Acesta, la rândul său, s-a inspirat dominant din cartea lui Bălcescu «*Questions economique des Principates Danubiennes*». (**40**)

Gh. Zane arată că lucrarea lui Bălcescu în concepţie socială a fost mult influenţată de operele diverşilor teoreticieni ai socialismului. Revoluţia de la 1848 şi frecventarea cercurilor politice la Paris în timpul pribegiei l-au făcut să nu creadă «*decât în forţa constructivă a revoluţiilor*». El l-a cunoscut pe Luis Blanc (1811-1882) la Londra, la începutul anului 1850, socialist utopist, membru al guvernului provizoriu din 1848, iniţiatorul «*Atelierelor naţionale*». (**41**)

Această poziţie a lui Bălcescu, ce impunea revoluţia, era comună pentru ideologii socialismului şi ea avea origini raţionale pentru ei. Anume! Presocialiştii şi socialiştii au făcut numeroase apeluri la pace socială, prin solicitarea unor drepturi elementare pentru muncitori, care să le uşureze jugul exploatării. Ele au început cu aproape 100 de ani în urmă, odată cu dezvoltarea aproape bruscă a industriei în Anglia. Nu au obţinut nimic; mai mult, protestele şi răzmeriţele locale au fost stinse cu mare brutalitate. Aşa s-a recurs la ideea revoluţiilor care să răstoarne prin forţă ocârmuirile nedrepte pentru ei.

În complexul ideilor socialiste, Bălcescu vorbeşte în scrierile sale despre «*exploatare*», «*lupta de clasă*», «*aristocraţie*» şi «*decadenţă*» fiind primul care a introdus aceşti termeni în limbajul românesc.

Făcând legătura între «*Capitalul*» lui Marx şi Bălcescu, Zane scrie: „Tot ce este în «*Capitalul*» privitor la starea agrară a Principatelor, de la simple fapte şi până la idei generale aparţine lui Bălcescu", iar în final prevede: „Când se va scrie o istorie a doctrinelor economice române, mai ales cu privire la doctrine agrare, Bălcescu va trebui să ocupe un rol principal". (**42**)

La afirmaţiile lui Bălcescu, marele proprietar Barbu Catargiu aducea împotrivă şase argumente prin care căuta să justifice faptul că boierii (moşierii) munteni nu s-au format prin spolierea ţăranilor şi conchide: „Proprietatea nu este deloc un furt în Muntenia, ca de altfel nicăieri." Sigur că nu spune cum au ajuns boierii, boieri! Aceasta a scris-o Radu Răducanu Rosetti la 1927 cu totală credibilitate.

Ion Ionescu de la Brad. Primul mare agronom român a avut o grijă permanentă pentru agricultură şi ţărănime, fiind ţelul de căpetenie al vieţii sale. În revistele sale şi în discursurile parlamentare, ilustrul învăţat a fost un mare apărător al ţăranilor. În articolul «*Îmbunătăţirea culturii ţăranului*» publicat la 25 octombrie 1876 în revista lui Aurelian «*Economia rurală*», a făcut o pledoarie antologică cu referire la emanciparea ţăranului; o perlă a gândirii sale, publicată în aproape toate materialele care i-au omagiat activitatea, iată: ***„Îmbunătăţirea soartei săteanului trebuie să înceapă a se face de aici, de la începutul începutului, de la ridicarea lui la treapta de om, de la educaţia lui. Când mintea lui va fi luminată şi înzestrată cu cunoştinţele profesiunii ce o exercită, înzestrată cu capitalul intelectual cel mai important din toate capitalurile; cu capitalul moral, baza cea mai solidă a succeselor agricole, atunci de bună seamă şi mijloacele lui de producere se vor îmbunătăţi şi-l vor pune în stare a nu munci ca o vită, cu capul plecat spre pământ."*** (**43**) Vorbind despre îmbunătăţirea stării ţăranului, I. Ionescu nu contestă legitimitatea dreptului de proprietate (al boierilor), dar îl vrea şi pe seama ţăranilor; deopotrivă îndreptăţiţi a avea pământul necesar unui trai bun şi civilizat. (**44**)

Toate intervenţiile paşnice şi raţionale făcute de apărătorii ţărănimii, de la Bălcescu, Kogălniceanu, Ion Ionescu ş.a., nu au reuşit să-i lămurească pe moşieri pentru acceptarea reformei agrare. Toate acţiunile de împroprietărire s-au făcut mai mult prin forţa legii; decretată iniţial şi aprobată mai târziu în parlament. Moşierii nu se puteau lipsi de braţele de muncă ale ţăranilor nici în mică măsură, iar pe de altă parte, când îi cunoşteau pe ţărani ca supuşi ai lor, în stare de clăcaşi, iar apoi de supuşi ai «*Legii învoielilor agricole*», nu-şi puteau imagina să le accepte o stare de proprietar, cu teren luat din moşia lor, chiar dacă era plătit de către stat sau de ţăran.

Scrierile lui Ion Ionescu în sprijinul economic, social şi moral al ţărănimii, aveau ca scop primar economicul, din care puteau deriva toate celelalte: mai bună stare, morală sănătoasă, grijă pentru familie, devoţiune pentru apărarea gliei, unde avea şi el proprietatea care îi da siguranţă. În anii mulţi când s-a luptat pentru ţărănime, el a avut rezultate, care, în timp, şi-au arătat efectele, iar unele sunt consemnate de istoriografia agricolă.

Prima realizare deosebită a constituit-o prin obţinerea unor prevederi ce-i priveau direct pe ţărani, în «*Comisia agrară*» a deputaţilor ţărani şi boieri de la 1848, care, deşi a avut un efect simbolic, a intrat în mintea ţăranilor şi a apărătorilor drepturilor naturale cuvenite lor, ca un ţel neschimbat pentru viitor. El a obţinut aprobarea a trei principii, care la acel timp aveau o profundă semnificaţie democratică: libertatea muncii; dreptul de proprietate şi expropriere de către stat, prin despăgubire, pentru cauză de utilitate publică; şi împroprietărirea ţăranilor (este un caz urgent de interes public). (**45**)

După Unirea din 1859, a publicat revista «*Ţăranul român*», care în trei ani calendaristici a apărut 13 luni (noiembrie 1861-24 ianuarie 1863), unde au publicat şi mari personalităţi ca Ion Ghica şi P.S. Aurelian, fiind considerată de Bogdan Duică, „una din cele mai bune reviste ce au apărut vreodată în limba românească."

Programul revistei prevedea împroprietărirea ţăranilor prin despăgubire, devenind cetăţeni liberi (erau clăcaşi); unirea ministerelor celor două principate; o lege electorală dezvoltată şi oştire regulată; rezervă şi gloate armate. (**46**)

Ion Ionescu făcea parte dintre marii învăţaţi ai timpului său (**47**) care nu au aprobat radicalismul marxist. Aceştia, personalităţi înalt instruite, bine cunoscători ai stărilor reale din societate şi economie, analizau poziţia factorilor aflaţi în contradicţie şi plecau de la judecarea elementelor pozitive ce se desprind de la fiecare şi gândeau la armonizarea lor, pentru a obţine contribuţia fiecăruia în închegarea activităţii pentru progres. Dorinţa de împroprietărire a ţăranilor promovată de Ion Ionescu nu urmărea o slăbire sau înlăturarea marii proprietăţi; ceea ce era imposibil şi de nedorit, iar în acest sens, marele agronom spunea: „Dărâmarea culturii mari, consecinţă fatală, dar nu neînlăturabilă (inevitabilă), a desfiinţării boierescului, nu intră în gândurile noastre însufleţite de a dezveli (promova) cultura mică. Proprietăţile mari de astăzi s-au înfiinţat după principiile economice, fără ca să fi putut şterge de tot de pe faţa pământului românesc proprietăţile cele mici. Asemenea, se pot constitui pe căi legale, şi tot după principiile economice, proprietăţi mici, fără a seca izvorul veniturilor funciare ale proprietăţii noi."

Adâncind explicaţia prin exemple reale, Ion Ionescu arată că: „***O cultură mare după modelul celei din Englitera este ceea ce dorim în ţară către proprietarii noştri, cu ajutorul capitalurilor lor şi a braţelor libere ale ţăranilor. Şi o cultură mică după modelul celei din Franţa, din Belgia şi de pe tărâmurile Rinului, mărginită (limitată) însă în fărâmarea ei, este aceea ce dorim pentru cultivatorii noştri, ţărani emancipaţi şi împroprietăriţi cu despăgubire pe pogoanele ce legea în vigoare le acordă***". (**48**)

Aceste propuneri au fost sistematic amânate în organele legislative, adesea în urma unor dezbateri aspre între protagonişti şi niciodată reprezentanţii moşierilor nu au aprobat asemenea reforme. Chiar legile obţinute în favoarea ţăranilor erau, cât se putea, eludate, aşa cum s-a văzut la aplicarea prevederilor din Legea Casei Rurale, după anul 1907. Ion Ionescu de la Brad a avut contribuţii bogate cu privire la analiza factorilor implicaţi în economia agrară. A publicat despre «*Capital*», «*Creditul rural*»; înfiinţarea «*Băncilor săteşti*». A scris despre muncă de pe poziţia unei concepţii ştiinţifice, subliniind rolul său principal în crearea valorii.

În anul 1844, în «*Propăşirea*» lui Kogălniceanu, scria: „Prin muncă, omul câştigă şi a câştigat toată averea sa. Preponderenţa muncii în producţia agricolă are întâietate asupra celorlalţi doi agenţi: asupra capitalului şi asupra pământului; de aceea tratarea cu dreptate şi cu bunăvoinţă a muncitorilor este prima condiţie de îndeplinit din partea celor ce caută succese în agricultură". (**49**) Această intervenţie şi prestaţia sa din «*Comisia agrară de la 1848*» au fost invocate pentru ca Ion Ionescu să fie acuzat de comunism, într-o perioadă când el nu exista în fapt. Astfel, a fost determinat să publice în «*Foaia pentru minte...*» din Braşov (1848), un articol intitulat «*Românii nu sunt comunişti*». Iată poziţia lui Ion Ionescu, ce demonstrează concepţia sa despre armonia socială: ***„... a sacrifica pe cei mulţi pentru cei puţini este nedrept. Revoluţia (de la 1848) n-a voit să facă «Statul ţărănesc», căci a sacrifica pe cei puţini pentru cei mulţi este cinic. Mai bine să se îndulcească toţi din bunurile proprietăţii (fiecare fiind proprietar); în acest chip societatea întreagă va apăra dreptul proprietăţii, şi în adevăr, ce ar fi proprietatea fără garanţia socială***?" (**50**)

Ion Ionescu de la Brad a ţinut şi *cursul liber* de «*Economie politică*» la Facultatea Juridică din Iaşi, după cel a lui Ion Ghica din 1843 la Academia Mihăileană, şi a publicat apoi mai multe teme sub formă de articole în «*Tribuna română*» în anii 1859-1860. Între acestea se remarcă: *Împrumutul*; «*Planul vistiernicului Moldovei*»; «*Bugetele*»; «*Despre bancă*»; «*Creditul*»; «*Sistemele de credit*»; «*Banca Moldovei*» ş.a.

Ion Ionescu a fost unul dintre învăţaţii importanţi, care, după N. Şuţu, s-a ocupat şi de statistică, în anul 1869. În calitate de înalt funcţionar la Diviza pentru Agricultură din Ministerul Lucrărilor Publice, a participat la Congresul Internaţional de Statistică de la Haga, unde a reprezentat România şi a expus un raport intitulat „*Progresele statistice împlinite de România de la cel din urmă Congres de la Florenţa şi până la acel din Haga*". (**51**)

Scrierile lui Ion Ionescu de la Brad au fost înmănuncheate într-un volum de «*Opere agricole*» la Editura Academiei R. S. Române în anul 1968, sub coordonarea academicienilor Gheorghe Ionescu Siseşti şi Amilcar Vasiliu. În anul 1967, Amilcar Vasiliu publica lucrarea monografică «*Ion Ionescu de la Brad*» la Editura Agro-silvică; o lucrare informativă completă, bazată pe o foarte bogată bibliografie, scrisă cu multă pasiune şi admiraţie pentru primul mare agronom român.

Dar, vorbind despre unele carenţe ale comunismului, ne vom referi pe scurt asupra unei grave carenţe a capitalismului în restaurare din România; «inechitatea». Nişte foşti contabili din timpul trecut, au ajuns «mari economişti» ocupând funcţii de stat înalte, dar chiar şi cei de la niveluri inferioare au devenit «foarte mari valori»; juriştii şi cei din această familie au ajuns nişte competenţe cu totul deosebite, adevărate valori naţionale; militarii, care în timpul activităţii au beneficiat de toate bunurile şi îmbunătăţirile posibile, până la data dreptului pentru pensie din bugetul public, au devenit şi la pensie pretendenţii celor mai mari recompense; managerii, oameni de ocazie numiţi politic sunt trataţi ca minţi strălucite.

Ei bine, «cu toate aceste valori», societatea o duce greu, dar prin grija «statului» cu acoperiri «democratice» făcute de parlament, acordă acestor categorii salarii fabuloase care produc evidente dezechilibre în bugetul statului, constituit direct şi indirect prin efortul muncii poporului. Acesta însă «beneficiază» de retribuţii ridicole, care sunt justificate de guvernanţi prin cel mai jalnic răspuns: „Bugetul nu are bani"; dar, bugetul a fost constituit tocmai din banii lor, însă prăduit criminal şi mergem aşa; pentru că nu-i aşa, legile făcute în scopul descris «nu pot fi modificate» dar, poporul poate suporta!?

Aceasta este numai una din feţele «inechităţii» una gravă, desigur; dar greu de înlăturat, pentru că «un drept câştigat», nu aşa?, rămâne, chiar dacă s-a obţinut printr-o fraudă morală fără asemănare.

Analiză. Odată cu scrierile lui Lassalle şi Marx, a căror interpretare s-a făcut iniţial de pe poziţia unei sperietori infernale, acuzaţia de comunism devenea pasibilă de pedepse juridice politice; cauza principală era exproprierea, dar şi aspectele organizatorice preconizate în noua societate. Starea politică şi socială care a condus la mişcările comuniste de la confluenţa secolelor XIX-XX, este redată în numeroase lucrări apărute ulterior şi toate aceste elaborări insistau pe nedreapta exploatare a muncii fizice, retribuirea ei derizorie şi pe viaţa mizerabilă a producătorilor de bunuri, a muncitorilor şi ţăranilor, în contrast cu proprietarii, care aveau manifestări excesive de consumism. A fost o caracteristică a capitalismului din acea epocă şi ea se menţine într-o anumită formă specifică şi azi în secolul XXI, cu deosebire în ţările subdezvoltate, unde forţa de muncă este folosită atât de capital străin, cât şi de capital autohton, iar consumismul celor parveniţi este o evidenţă jignitoare.

Omenirea a progresat în cunoaşterea comunismului, după Revoluţia lui Lenin din Rusia (1917); apoi prin instalarea comunismului în ţările estice ale Europei după ultimul război mondial, de către Stalin şi prin «*Marşul cel lung*» a lui Mao în China. Principala cauză care a compromis ideea comunismului a fost «*lupta de clasă*», în scopul formării şi educării «*omului nou*». În acest sens, caracterizat prin omuciderea adversarilor prin procedee care depăşesc toate limitele imaginaţiei omului, care s-a aplicat la un număr imens de persoane «*vinovate*» şi nevinovate a implantat în mintea omenirii groază şi respingerea «*apriori*» a ideii comunismului, care se menţine

şi în prezent. Frica de comunism trăieşte în primul rând din cauza arătată. Aplicarea metodelor şi mijloacelor de exterminare fizică şi degradare a speciei umane a rămas un argument total împotriva comunismului.

A doua cauză, care se constituie împotriva comunismului, azi cu obstinaţie, este exprimată prin „incapacitatea comunismului de a determina o dezvoltare economică la nivelul capitalismului." În vederea acceptării acestei teorii a fost născocit un slogan, care, analizat superficial, a intrat în conştiinţa cetăţii cu accepţie; anume: ***„Statul este cel mai rău administrator"***. Aceste două argumente stau astăzi solid împotriva comunismului, promovate, desigur, de apărătorii capitalismului, căci acum, şi mai ales în viitor, capitalismul va trebui să fie apărat; el nu poate fi o societate etern imuabilă; va trebui să suporte modificări cu accepţii pe baze democratice.

Cele două acuze descrise împotriva comunismului au şi răspunsuri ce încearcă să arate că nu sunt tocmai reale. Anume? Comunismul s-a instalat în ţări cu economie slab dezvoltată; spun unii, nu departe de aceea cunoscută în feudalism, iată de ce recuperarea unei detaşări între epoci istorice de dezvoltare trebuie privită ca imposibilă la modul general. La aceasta s-a adăugat blocada totală la accesul progresului tehnic şi ştiinţific din zona capitalistă către cea socialistă şi practicarea preţurilor spoliatoare în comerţul obişnuit. Cu toate acestea, într-o perioadă istorică foarte scurtă, de 25-30 de ani de activitate în condiţii normale, ţările comuniste au înregistrat un progres cu totul surprinzător, faţă de starea în care le-a lăsat capitalismul anterior. S-au realizat acumulări ce au permis restauraţia capitalismului în aceste ţări timp de 20 de ani. Rezultatele acestei restaurări încă sunt aşteptate.

Sloganul *„Statul este cel mai rău administrator"* a fost anulat în perioada comunistă, prin realizările importante ale ţărilor sub administraţia sa. Creşterile impresionante în construcţia economică au fost obţinute prin legi stabilite de stat «*oarecum în mod democratic*», dar în orice caz în interes general, nu în «*interes de grup privat*».

Tot apărătorii de azi ai comunismului, căci ei există, pretind că şi în capitalismul restaurat stabilirea unor legi corecte şi aplicarea lor fermă de către stat poate conduce la rezultate sigure de interes general, iar domeniile mari şi importante de acest interes să fie sub această administraţie; pentru că exemplele care au ieşit din cadru sunt până azi cu rezultate total nefericite. Eliminaţi căpuşările private şi vor apărea rezultate surprinzătoare de progres prin administrare de stat!

În mod special astăzi, analiştii politici se ocupă de prezentarea rezultatelor economice, financiare şi sociale ale comunismului chinez. El are rezultate ce resping poziţia de condamnare «*apriori*» a comunismului în general.

Este de presupus că în ţările în care se restaurează capitalismul puteau fi preluate parţial sau, în măsură mai mare, procedee, metode, sisteme reduse, care au fost practicate în economia socialistă, şi armonizate pentru scopuri concrete urmărite. Sistemul informatic complex de azi ar putea fi utilizat în asemenea scopuri. Capitalismul de azi trebuie să accepte şi principii flexibile sau chiar noi.

Am recurs la această incursiune, pentru că înaintaşii români, adepţi ai «*protecţionismului*» economiei naţionale din secolul al XIX-lea nu au agreat comunismul, dar nici nu au fost adepţii exploatării capitaliste. Ei au militat pentru armonie socială pe baze democratice. Această poziţie o are şi «*inteligheţia*» de azi, de aceea poziţiile exclusiviste bazate pe forţa legii sau chiar pe altfel de forţe, nu au nimic comun cu umanismul, indiferent de pe ce poziţie se promovează, iar populaţiile receptează fenomenele politice în forma lor reală (2013).

Falansterul de la Scăeni

Preambul. Între «*evenimentele social-economice*» foarte interesante, ulterior consemnate în secolul al XIX-lea, şi caracterizate prin aspecte originale, se află scurta încercare de «asociere colectivistă» a lui Teodor Diamant prin a înfiinţa o micro-societate bazată pe acest principiu general de organizare.

Pe numele său adevărat Teodor Diamandi (1810-1841), născut la Bucureşti, a fost «*socialist utopist român*» (probabil primul), reprezentant al **«**Fourierismului», curent socialist promovat de Charles Fouriér (1772 - 1837), (**52**). Diamant a învăţat 4 ani la Sf. Sava; 2 ani la

şcoala ostăşească din Munchen şi 4 ani la Paris, după cum publicase despre sine în *Curierul românesc* al lui Heliade Rădulescu la 25 mai 1836.

Ion Ghica ne-a lăsat un portret cât se poate de sugestiv asupra acestei personalităţi interesante, originale prin comportament, dar normală în activitatea profesională şi curioasă în ideea sa de organizare a societăţii amintite. Iată scrierea lui Ion Ghica: „Era un om de frunte, inteligent, muncitor, stăruitor şi plin de devotament. Cel dintâi elev în toate şcolile, inimă curată şi sentimente nobile. Vorbea şi scria multe limbi străine: franţuzeşte, nemţeşte, greceşte şi italieneşte. Nu am cunoscut un om mai blând, mai modest şi mai devotat decât dânsul. ***Filantrop şi umanitar, era din neamul acelora din cari au ieşit apostolii, martirii şi sfinţii.***"

După V. Junga, „T. Diamant a scris puţin. În numărul din 12 iunie 1834 al «*Curierului*» se ocupa cu «*dăjdiile*» (dările, impozitele) ce le dau diferite state". Aici arată că în Ţara Românească trebuia să se adune biruri în valoare de 6.250.000 galbeni, dar în visterie se adunau abia 500.000 de galbeni. În acelaşi ziar, Diamant informa că la Paris se vorbea de «*Formarea unei societăţi cu acţiune (acţiuni)*» cu scop de a coloniza proprietăţile franceze din Africa şi premiza „Dacă oraşele în Africa se vor organiza după «*sistema lui Carolu (Charles) Fourier, ce de puţină vreme atrage atenţia tuturor...*» putem să încredinţăm că acest pământ barbar va ajunge în puţină vreme şi va intra pe calea noii civilizaţii noroade din Europa." Nu a fost să fie!!

Teodor Diamandi (Diamant) era total captivat de visul lui Fourier şi, întors în ţară, a făcut o puternică propagandă asupra lui.

Organizarea. Aşa a început împreună cu ajutorul lui N. Deleanu să-l convingă pe vlăstarul boieresc Manolache Bălăceanu să acorde pentru «*falanster*» „Scăenii, un sat la nord de Ploieşti, unde pe un deluşor se afla conacul moşiei Bălăceanu, iar la poale, bordeiele cu iobagi şi ţigani robi. Moşia cuprindea tot întinsul vizibil din deal, până dincolo de valea Prahovei."

Pe moşia descrisă, T. Diamant şi M. Bălăceanu au construit un careu de locuinţe în jurul conacului; au chemat apoi la sfat ţărani, iobagi şi ţigani robi; le-au vorbit despre eliberare şi despre viaţa nouă care urma să înceapă în cuprinsul «*falansterului*». Falansterul avea la bază sistemul asociaţiei între indivizii producători; un fel de cooperativă. Se muncea în comun, dar după anumite gradaţii (organizatorice), conform averii fiecăruia, şi se împărţea produsul proporţional cu capitalul adus în asociaţie. Deci, clasele sociale rămâneau în fiinţă.

În experienţa făcută de Diamant, el s-a lovit nu numai de piedicile stăpânirii, ci şi de imposibilitatea de aplicare a acestui sistem. De la început au întâmpinat greutăţi de organizare, atât la munca colectivă, la menajul comun; şi mai cu seamă, la repartiţia produselor şi veniturilor.

Sfârşitul. Mai mult decât greutăţile amintite, «*falansterul*» era ameninţat de stăpânire. „Astfel, Alexandru Ghica Vodă, acela care ulterior (1856-1858) sprijinea unirea principatelor, după prealabile somaţii zadarnice, trimise sub sugestiile ruşilor, dorobanţi, cu ordin, să radă de pe faţa blagoslovitului pământ românesc, drăcovenia aceea de la Scăeni, care uimise pe boieri şi sucise capul iobagilor". A fost chiar luptă, pentru că noii cooperatori, cu toate insuccesele tovărăşiei iniţiale, refuzau să se predea. S-a dat luptă grea. La sfârşit cetatea a căzut; era ciuruită de gloanţe. (**53**)

Peste 15 ani, Greceanu (boierul) mai putea să vadă pe ruine şi pe «conac» urmele gloanţelor, aşa cum scrie N. Deleanu în «*Sistema domnului Faurier*» pg. 89. Cei doi organizatori ai «*falausterului*» au fost arestaţi şi închişi; Manolache Bălăceanu la Mărgineni, iar T. Diamant la temniţa mănăstirii Snagov.

După puţin timp, T. Diamant a proiectat o formă nouă de cooperaţie «*familisterul*», pentru care plecase în Moldova, unde lucra ca inginer «*delimilateur*» (hotarnic). A trimis un memoriu la Divanul Moldovei, în anul 1841, şi propunea «*o asociaţie agricolă cu ţiganii satului*». Noua formă de cooperaţie era un hibrid între capitalism şi socialism, cu care primul are preponderenţă, dar se păstrează câteva caracteristici fourieriste ale falansterului: clădirile, menajul, creşterea copiilor (deci cartier de locuinţe, cantină, „grădiniţă"), şi stabileşte sistemul capitalist de repartiţie. În familister există patronat, iar muncitorii nu aveau alt avantaj decât acela de a participa la beneficii.

Acest proiect nu a mai fost aplicat. „Umblând cu meseria lui de inginer hotarnic a răcit, a căzut la pat şi a murit.” Ion Ghica spune: „El a murit cum a trăit, un stoic, neavând să se abată de un fir de păr de la credinţele sale... Mulţi, foarte mulţi dintre oameni care au jucat un rol în ţară, îi datoresc lui Diamant ideile generoase şi patriotice.”

Învăţăminte. O caracterizare omagială pentru Teodor Diamandi ne-a lăsat V. Jinga, eminentul economist care a descris «*Epopeea de la Scăeni*» şi pe părintele său, iată: „Teodor Diamant este o personalitate caracteristică a primei jumătăţi a secolului trecut (XIX), un vizionar, un idealist mare, un om al credinţei, al jertfei şi al sacrificiului. Fără îndoială că puternica lui personalitate a impresionat şi a influenţat mult pe tinerii care s-au agitat în vâltoarea frământărilor de la 1848. Un fapt de reţinut este, mai ales, următorul: Falansterul, centrul unei celule social-economice primare, alcătuită din 1500-2000 persoane, care urmau să funcţioneze ca o asociaţie de producţie şi consum bazată îndeosebi pe îndeletniciri agricole (**55**) de la Scăeni a fost unul din primele construcţii de acest fel din lumea întreagă. N. Deleanu afirmă că ar fi întâiul...” (**56**)

„Tot aşa «*familisterul*» din Moldova nu trebuie ignorat, deşi a fost numai proiect, a fost şi el primul din lume; Faimosul De Guise (din familie nobiliară franceză) (**57**) a înfiinţat abia în 1854 familisterul său la 13 ani după Diamant. (**58**)

Marele Heliade Rădulescu i-a acordat prietenia lui T. Diamant şi i-a deschis paginile «*Curierului românesc*» pentru scrierile sale, dedicate propagării ideilor fourieriste fără ca el să fi împărtăşit mesajul lor. Eliade era cunoscător al curentului şi spunea: „Din aceste toate mă orientai şi văzui că ştiinţa socialismului îşi avea originea în «*economie politică*» şi că tatăl ei, ca să zic aşa, a fost Charles Fourier, ale cărui opere le citisem şi le studiasem încă din 1832. Acesta fu maestrul socialismului, însă pe nicăieri el nu dete doctrinelor lui asemene nume. Totuşi, într-o scrisoare către A. Russo, Eliade spune că operele lui Fourier nu cuprind o utopie, ci o invenţie, care**,** dezvoltată de dânsul**,** deveni o ştiinţă. (**59**)

Presa vremurilor care au urmat a tratat cu oarecare ironie încercarea de la Scăieni, autorul său, un personaj aşa cum l-a prezentat Ion Ghica, fiind aproape ridiculizat de condeieri. Reţinem că în acele vremi presa nu avea preocupări de promovare a echităţii sociale. Abia după 1875 apariţia «*socialiştilor*» a făcut să înceapă criticile împotriva stării de asuprire a claselor de jos, care s-a afirmat prin înfiinţarea Partidului Comunist în mai 1921, la Congresul general al Partidului Social Democrat România, din zilele de 8-12. Acţiunea lui T. Diamant a fost o încercare de aplicare a proiectului lui Charles Fourier, care a eşuat în primul rând pentru că au fost declaraţi oameni liberi, clăcaşii şi robii, fapt ce constituia un act politic inadmisibil pentru clasa dominantă. Astfel s-a aplicat soluţia gloanţelor pentru siguranţă şi atenţionare. Să reţinem că tovarăşii din falanster au luptat cu armata puterii.

Pentru cultura omului modern, mai ales pentru viitorime, aceste încercări de tipul făcut la Scăeni, pot fi interesante de cunoscut şi de meditat asupra miezului lor social-politic din timpul în care s-au produs.

Înaintaşii despre «*Economia politică*»

Expunerea asupra principalelor teorii economice dominante în secolul al XIX-lea şi a poziţiei personalităţilor române importante, care au adus contribuţii inconstatabile la construirea domeniului în cadrul ştiinţelor, ne ilustrează existenţa unui interes viu care a condus spre identificarea criteriilor definirii «*Economiei politice*».

Cei mai importanţi economişti din prima jumătate a secolului acela au închinat gândirea lor la formularea definiţiei acestei ştiinţe care prindea avânt, după aproape un secol de la apariţia lucrărilor semnate de Quesnay, Smith, Say, Ricardo ş.a. Contribuţia lor nu s-a limitat la simpla frază a definiţiei; ei au expus şi puncte de vedere asupra unor teme esenţiale ale conţinutului în scopul aplicării ideilor.

Lucrările economiştilor care au analizat această chestiune îi citează pe cei mai importanţi economişti prezentaţi în lucrarea de faţă: N. Şuţu şi Ion Strat. Vom reproduce definiţiile date «*Economiei politice*» din excelentul studiu al lui Victor Jinga: „Gândire

economică românească din secolul XIX" (90 p), Cluj, 1939, care a stat la baza elaborării acestei teme.

Prinţul N. Şuţu definea astfel această ştiinţă: „*Economia politică a devenit ştiinţă prin excelenţă, ea explicând fenomenele sub imperiul cărora se dezvoltă şi prosperă activitatea industrială; ea a prezidat la raporturile între naţiuni ca şi între indivizi şi a modificat felul de a fi al popoarelor vechi*", şi autorul mai adaugă: „*Recomandările acestei ştiinţe trebuie să fie ţinute în seamă de toţi, pentru că pe ele se bazează prosperitatea publică, bogăţia statului, buna stare a populaţiilor, însăşi consolidarea instituţiilor şi existenţa politică a unei naţiuni*."

Analizând definiţia lui N. Şuţu, trebuie să dăm cuvântului «*industrie*» înţelegerea din epocă, fiindcă atunci avea semnificaţia tuturor activităţilor economice importante; iar conţinutul expunerii sale exprimă o gândire raţională asupra importanţei noii ştiinţe, dar nu se poate accepta ca definiţie.

O descriere mai profundă, un pas înainte se află în «*definirea*» mai extinsă asupra «*Economiei politice*» făcută de profesorul Ion Strat de la Iaşi; era un liber-schimbist la fel de ferm ca şi N. Şuţu, un adept total fidel teoriilor lui J. B. Say, pe care l-a prezentat extins în cursul său, iată: „*Economia politică e ştiinţa care se ocupă cu producţiunea, distribuţiunea şi consumaţiunea bogăţiilor*."

După această definiţie generală, ce poate fi înţeleasă după învăţarea conţinutului ştiinţei, în nici un caz la un început de curs, Ion Strat aduce explicaţii pertinente: „***Ea, astfel cum e profesată astăzi e cu totul bazată pe fapte. Din aceste fapte se deduc legile generale care regulează cursul lucrurilor. Aceste legi generale trase din experienţă prin observaţiunea faptelor, când le explică cineva pentru a prezice fapte de viitor, după analogia celor trecute, se numeşte un principiu***."

Dacă Strat ar fi pus în locul cuvântului «*legi*», cuvântul «*idei*», rămânea o definiţie «*clasică*» superioară celei din DEX-ul anului 1998, care spune în mod colectiv, de toate despre «*principiu*»: «*Elementul fundamental, idee, lege de bază*», *pe care se bazează o teorie ştiinţifică*. Ori, în filozofie ordinea este: idee, principiu, teorie, lege.

Ion Strat dă un exemplu pentru definiţia sa, iată: „Eu observ că unde este mare abundenţă de capitaluri, procentul (dobândei) e mic. Aceasta este un fapt. Din acest fapt eu trag concluzia că, cu cât vor spori capitalurile, cu atât va scădea procentul, şi vin a recunoaşte că mărimea procentului depinde de mulţimea capitalurilor disponibile într-un loc dat." S-a dovedit că nu avem o lege imuabilă în exemplul dat, pentru că în unele cazuri nu se confirmă, însă rămâne o idee importantă, rezultată dintr-o observaţie.

În completare la definiţia generală şi la exemplul dat, I. Strat mai spune: „Economia politică se compune dintr-un mic număr de principii fundamentale şi un mare număr de deducţiuni ale acestor principii"; sigur că exprimarea nu are nimic cu definiţia concretă.

Informaţii interesante pentru cultură ne-a lăsat Ion Eliade Rădulescu, marele învăţat, care deşi nu a avut preocupări adânci de economie, a încercat unele întreprinderi practice şi a lăsat scrise unele dintre ideile şi cunoştinţele sale istorice, iată: „Ar crede cineva, că noi vorbind de ştiinţa comerţului modern, am voi să înţelegem «*Economia politică*». Cam seamănă, după cum zise românul, dar nu răsare. Când economia politică s-ar fi numit «*ctematonomia politică*» sau «*ştiinţa averilor*», ne-am fi îndemnat a ne da mâna cu domnii economişti, pentru că am fi văzut că au cel puţin conştiinţa despre ştiinţa lor, şi-i dau numele ce-i dau." După o analiză încâlcită, Eliade conchide: „Am putea zice «*ctematonomia politică sau domestică şi celelalte, sau ştiinţa despre prosperarea avuţiei particulare şi publice*»."

Constatăm că Eliade făcea o distincţie între economia casnică, personală, şi economia publică, iar în sinteză oferea o definiţie cu totul generală, dar raţională prin care numeşte Economia politică «*ştiinţa despre prosperarea avuţiei particulare şi publice*».

Ion Ghica exprimă într-o formă originală «*definirea*» economiei politice spunând: „Această ştiinţă stă în două principii: 1) că fiecare naţie să producă obiectele la care are mai multă înlesnire şi să le schimbe cu celelalte; 2) a lăsa să treacă slobod o materie de la unul la

altul. Aceste două principii până acum nepuse în lucrare mai nicăieri, făgăduiesc să înmulţească binele omului şi să-l ducă spre cea mai desăvârşită fericire."

Spre a fi şi mai convingător, pentru Ghica, „întreaga ştiinţă economică se confundă cu economia clasică, deoarece cele două «*principii*» în care stă această ştiinţă sunt exact cele două idei de căpetenie ale «*ordinei naturale*» şi ale liberului schimb. Acestea au fost de altfel, întotdeauna limitele pe care le-a atribuit Ghica ştiinţelor economice în întreaga lui viaţă, diviziunea teritorială a producţiei între diversele popoare şi libertatea schimburilor internaţionale"; ne spune V. Jinga. (**60**) Azi, putem vedea că înaintaşii din secolul al XIX-lea nu au reuşit să emită o definiţie raţională «*Economiei politice*», cu excepţia lui I. Strat, care l-a citat pe J. B. Say.

Din păcate pentru Ghica, chiar în timpul vieţii sale, curentul contrar liberului schimb, «*Protecţionismul*» s-a instalat prin opţiunea PNL, când Aurelian a avut un rol principal.

Scrierile economice în Ardeal

Prezenţa masivă a populaţiei româneşti în Transilvania pe pământul său strămoşesc a fost în toate timpurile reprezentată la nivelul intelighenţei cu activităţi similare celor din Ţările româneşti. Literatura, cultura, ştiinţa, au fost promovate acolo la acelaşi nivel ca în cazul elitelor din ţară. Aceste premize au determinat pe toţi exegeţii acestor domenii din România secolului XIX-XX, în frunte cu Titu Maiorescu, N. Iorga ş.a. să includă pe reprezentanţii Ardealului cu realizările lor în zestrea comună a naţiunii.

Deşi românii trăiau sub opresiunea dureroasă descrisă de istorici, iar viaţa lor economică, în mare măsură se limita la subzistenţa din mediul familial şi schimburile de mici valori din târguri; oameni de seamă dintre ei s-au consacrat studiilor şi scrierilor economice sub influenţa stării de ocupaţie şi a preocupărilor din «*imperiu*». Unii dintre românii ardeleni au scris şi au publicat lucrări cu fond privind economia, chiar înainte de românii din Principate. Înainte de apariţia lucrării lui Nicolaie Şuţu «*Apreciere asupra stării industriei Moldovei*», 1838 la Iaşi, ardelenii şi bucovinenii au publicat câteva lucrări de economie consemnate de istoriografia românească; «*Asupra luxului şi a relelor deprinderi şi arătare cu ce chip pot să se prefacă (oprească)*», 1772, de banul Ion Scriban din Suceava; «*Economia de câmp (povăţuire)*» de Ion Molnar-Piuariu, Bucureşti, 1806; «*Carte de mână pentru economie*», tradusă de Grigore Obradovici, Buda, 1807; «*Povăţuire către creşterea stupilor*» de Ion Molnar-Piuariu, Sibiu, 1808; «*Despre bumbac*» traducere în româneşte, Buda 1810; «*Despre agonisirea (cultivarea) viţei de vie (învăţături)*» de Miterpahar, 12 pg., Buda şi Bucureşti, 1813. (**61**)

Un preambul asupra posibilităţilor dezvoltării scrierilor economice în Ardeal, Jinga ne descrie situaţia astfel: „În Ardeal literatura economică nu s-a putut dezvolta prea mult şi din cauza împrejurărilor istorice pe care le-au trăit românii din această provincie. «*Scrisul economic se dezvoltă acolo unde există libertate economică, posibilitatea de a influenţa orientarea vieţii economice prin deţinerea autorităţii de stat*». Or, în Ardeal, românii nu au avut nici o influenţă asupra politicii economice şi comerciale a statului, aşa că opiniile lor s-ar fi exprimat zadarnic, cât priveşte îndrumarea generală a activităţii economice a statului. Scrisul lor a trebuit să se limiteze mai ales la cercetarea vieţii economice interne româneşti din această provincie şi la indicarea soluţiunilor în legătură cu aceasta." (**62**)

Cu toate cele arătate, doi dintre cei mai mari învăţaţi în ale economiei aveau rădăcini în Ardeal. Ei au fost Dionisie Pop Marţian şi P.S. Aurelian, al cărui tată ştim că era ardelean, ce a trecut munţii împreună cu Gh. Lazăr, sub numele arătat în capitolul I. În condiţiile date, românii ardeleni au publicat articole şi lucrări mai extinse în revistele timpului. Aşa, avocatul Dr. Tincu din Sebeş, a publicat în trei numere ale revistei «*Transilvania*» articolul «*Ideile fundamentale ale economiei naţionale (naţiune)*»; Ştefan Papu, «*Profesore preparandiale şi agricultura practica*», reproduce broşura lui Ion Eliade Rădulescu (16 pg.), apărută la Bucureşti, «*Comerţul şi Economia naţională*» a lui P.S. Aurelian; George Bariţiu publica în anul 1870 un «*studiu despre căile ferate*», «*Relaţiunile proprietăţii de pământ în Transilvania*» (1879) şi «*Institutele de credit şi economie*» (1887).

„Calendarele lui Visarion Roman, sunt pline de cunoştinţe de folos comun, cu deosebire, cele economice şi cele care ţintesc la îmbunătăţirea stării materiale. Se întâlnesc articole privitoare la bănci, îndrumări tehnice şi îndrumări de lucru în gospodărie.

Visarion a fost unul dintre fondatorii băncii «*Albina*» de la Sibiu şi a redactat programul de activitate, în anul 1871, unde spunea: „Deşi institutul ce vrem a-l chema în viaţă nu exclude pe nici o clasă de la foloasele lui, totuşi scopul său principal, după cum este expus în articolul 1 al statutelor lui, este de a procura poporului ţăran, mijloacele banale (obişnuite) necesare pentru purtarea şi dezvoltarea economiei sale, a deştepta într-însul spiritul de economie, a ridica creditul real, şi în acest mod, prin operaţiunile sale, a promova interesele economiei naţionale."

Tot Visarion Roman a scris împotriva dobânzilor cămătăreşti şi despre credit; el a pus problema „organizării de «*magazine comunale de bucate*», care să oprească lipsurile şi recurgerea la împrumuturi cu dobânzi mari. În anul 1867, a înfiinţat prima cooperativă românească din Ardeal şi a fost unul dintre stâlpii organizării activităţii băncii «*Albina*»". (**64**)

Iată concluzia lui V. Jinga asupra problemelor şi vieţii economice a românilor din Ardeal: „Aproape întreaga literatură economică din Ardeal are un caracter practic de îndrumare gospodărească, fără preocupări de teorie economică pură. Împrejurările speciale de viaţă a românilor ardeleni i-au obligat să se menţină pe acest plan."

Concluzii. Condiţiile istorice şi economice în care s-au aflat Principatele Române încă din secolul XVI, au determinat un decalaj pronunţat de dezvoltare generală, faţă de ţările din Apusul Europei, unde şcolile au apărut şi s-au dezvoltat cu peste 100 de ani mai înainte; îndeosebi aşa-numitele «*şcoli superioare*», care au fost creatoare de elite.

Preocuparea românească pentru cunoaşterea activităţilor economice şi importanţa lor în viaţa ţării a început după promulgarea «*Regulamentelor organice*» în Principate, când s-a liberalizat în parte comerţul, care a stimulat interesul pentru producerea bunurilor de schimb. În acest proces de activitate au apărut ideile care dirijau relaţiile între producători şi beneficiari, iar ţările cu industrii în dezvoltare aveau nevoie de pieţe de desfacere pentru produsele lor. Producând un surplus, aceste bunuri erau oferite ţărilor fără industrii, dar livrarea şi desfacerea lor necesita un cadru stabilit prin convenţii. Aşa, ţările industriale au reuşit să impună liberul schimb, pe care-l apără feroce până în zilele noastre. Lăcomia de câştig şi lipsa oamenilor învăţaţi şi înţelepţi din ţările care erau pieţe de desfacere a arătat curând că producătorii se îmbogăţesc tot mai mult, iar consumatorii stagnează sau chiar sărăcesc.

Ţările interesate de schimbul liber au dat şi primii învăţaţi care au elaborat o «*doctrină*» în sprijinul lor, încercând să o impună pe piaţă chiar ca «*o lege naturală*» imuabilă. Nu întâmplător ei au fost: francezii Quesnay şi Say; englezii Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1823), Robert Thomas Maltus (1766-1834), autorii «*liber-schimbismului*»; la care s-au alăturat în epocă francezii Jean Baptiste Say (1767-1832), Jérôme Adolphe Blanqui, italianul Pellegrino, Rossi, Michel Chevalier ş.a.

În această epocă primară a liberului schimb, a început o dezvoltare economică semnificativă şi în Germania, în Ţările de Jos şi în toate Ţările Nordice, care erau frânate în drumul lor de «*liberul schimb*»; astfel a apărut doctrina «*Protecţionismului economiei naţionale*» a lui Friedrich List, însoţit şi de profesorul Rau, iar mai târziu de un grup care au fondat o adevărată şcoală; în frunte cu Lujo Bretano. Liber-schimbismul a apărut dintr-o necesitate obiectivă şi a avut un rol progresist iniţial, prin răspândirea bunurilor noi în ţările lumii, prin provocarea la imitaţie şi deschiderea căilor spre civilizaţia industrială. Dar principala cauză invocată de adversarii săi a fost lăcomia şi înfeudarea statelor atrase în sfera schimbului, care au fost condamnate la stagnare. Acest fenomen a fost constatat în toate epocile, cu excepţii care merită să fie menţionate. Primul caz este Coreea de Sud, care a fost sprijinită de SUA, după anul 1950, pentru a contracara influenţa posibilă a comunismului din zona de nord, iar această ţară a devenit una din stindardele economice ale capitalismului mondial. La fel s-a întâmplat cu dominionul englez din teritoriul Chinei, numit Hong-Kong care a fost transformat într-un rai al liberului schimb, acordându-i-se o largă dezvoltare, ca exemplu împotriva comunismului chinez; retrocedat în anul 1998 marelui stat comunist. Banii anglo-americani au construit aici.

În Principate, liber-schimbismul a fost adoptat în baza ideologiei clasei dominante agrare. Reprezentanţii lui N. Şuţu, I. Ghica, Al. Moruzzi erau descendenţi de os domnesc, de mari boieri. Teoria lor era adoptată în raport cu conştiinţa de clasă. Cel mai convingător exemplu în acest sens a fost «*Convenţia comercială*» cu imperiul Austro-Ungar din 1875, sub guvernul conservator Lascăr Catargiu, când Principatele au acceptat liberul schimb sub prezumţia exportului de cereale şi animale; acesta cu animale fiind puternic frânat, Principatele fiind apoi inundate cu mărfuri industriale la preţuri spoliatoare, iar ţara devenind un domeniu al imperiului. Chiar în asemenea condiţii cu totul nefavorabile, acest «*schimb liber*» a avut şi un efect pozitiv prin răspândirea în ţară a bunurilor produse în străinătate, care însemna un pas înainte spre civilizaţie.

Patrioţii viguroşi, remarcaţi în cursul naşterii burgheziei române, adevăraţi iubitori de glie şi de oameni, au început o luptă hotărâtă pentru «*protecţionismul*» economiei ţării, încercând să asigure premize de progres pentru popor. Dionisie Pop Marţian, singurul economist român doctrinar din epocă, aşa cum l-a numit V. Vasiloiu, a contribuit imens la consolidarea teoriei «*protecţionismului*», încât spre sfârşitul secolului al XIX-lea, pe baza scrierilor sale, ale lui N. Bălcescu, Haşdeu, A.D. Xenopol, M. Eminescu şi P.S. Aurelian, la 1887 s-a votat «*Legea pentru ajutorul industriei naţionale*». Era o lege axată solid pe doctrina «*protecţionistă*»; sigur, o lege fără efecte radicale.

«*Protecţionismul*» a fost şi rămâne o doctrină naţională, adică în interesul majorităţii populaţiei. Succesul său însă este puternic condiţionat de nivelul de educaţie şi de cultură a poporului, de conştiinţa de a produce rentabil şi de a accepta retribuţii echitabile, apărând în acelaşi timp economia de evaziune, de escrocherii şi de jafuri, prin acţiunile organelor unui stat puternic. Producerea fenomenelor amintite compromite doctrina «*protecţionistă*». Această doctrină aplicată cu înţelepciune în ţările nordice, încă din secolul al XIX-lea, a condus ulterior la o convieţuire acceptabilă cu liberul schimb asigurându-le tuturor categoriilor sociale un nivel de viaţă corespunzător.Principatele Române din secolul al XIX-lea au fost victime totale ale liberului schimb, iar dezvoltarea lor economică, socială şi culturală (generală) a fost puternic frânată.

Aceste doctrine s-au consolidat până în zilele noastre; trebuie însă precizat că ele au fost creaţia francezilor Quesnay şi Say, a englezilor A. Smith şi D. Ricardo pentru «*liberul schimb*» şi a germanului Friedrich List şi Rau pentru «*protecţionism*», ceilalţi mari economişti au fost aceia care au promovat aceste doctrine de pe poziţii competente; şi nu trebuie să înţelegem expresia «*nu au fost doctrinari*» în sens de diminuare a meritelor avute. Ei au fost mari personalităţi ale domeniului.

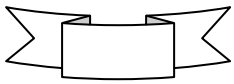

BIBLIOGRAFIE

Gândirea economică din Principatele Române în secolul al XIX-lea

1. * * *, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 1626.
2. Jinga, V., *Gândirea economică românească în secolul al XIX-lea,* Cluj, 1938.
3. Jinga, V., *Idem,* p. 174.
4. Cuza, A. C., *Meseriaşul român,* Iaşi, 1893, pp. 24-25.
5. Vasiloiu, V., *Friedrich List şi Dionisie Marţian,* Editura Cartea românească, Bucureşti, 1939.
6. Vasiloiu, V., *Idem,* p. 6.
7. Vasiloiu, V., *Idem,* p. 7.
8. Jinga, V., *Idem,* p. 178.
9. Jinga, V., *Idem,* p. 178.
10. Jinga, V., *Idem,* p. 179.
11. Jinga, V., *Idem,* pp. 179-180.
12. Jinga, V., *Idem,* p. 181.
13. Moruzzi, Al., *Progrés et Liberté,* 1861, pp. 69-73.
14. Moruzzi, Al., *Idem,* p. 75.
15. Moruzzi, Al., *Projet de lai sur la creation d'une Associaţion de crédit foncier dans les Principates-Unies,* Galatz, 1862, p.30.

16. Jinga, V., *Gândire economică românească în secolul al XIX-lea*, Cluj, 1938, pp. 181-186.
17. Jinga, V., *Idem*, p. 186.
18. Jinga, V., *Idem*, p. 183.
19. Jinga, V., *Idem*, p. 186.
20. Jinga, V., *Idem*, p. 189.
21. Jinga, V., *Idem*, p. 191.
22. Jinga, V., *Idem*, pp.202-203.
23. Jinga, V., *Idem*, pp.209-210.
24. Jinga, V., *Idem*, pp.254-261.
25. Vasiloiu, V., *Friedrich List şi Dionisie Marţian, Cartea românească,* Bucureşti, 1939, p.13.
26. Vasiloiu, V., *Idem*, p. 13.
27. Marţian, D. P., *Coloniştii germani în România*, a Editura II-a, Bucureşti, 1871, p. XXIV.
28. Marţian, D. P., *Studii sistematice în economia Politică,* Partea I-a, Economia Socială, Bucureşti, 1858, p. 20-21.
29. Jinga, V., *Idem*, p. 13.
30. * * *, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 1840.
31. Xenopol, A.D., *Studii asupra stării noastre actuale,* Convorbiri economice, 1 aprilie 1877
32. Xenopol, A.D., ., *Idem,* 1 iunie 1877.
33. Jinga, V., *Idem*, p. 204.
34. Jinga, V., *Idem*, p. 205.
35. Eminescu, M., *Liberalism şi conservatorism,* Timpul, 8 noiembrie 1878, p. 172.
36. Bălcescu, N., *Question économiques des Principatés Danubiénnes*, Paris, 1850, p. 49.
37. Jinga, V., *Idem*, pp.216-217.
38. Jinga, V., *Idem*, p. 221.
39. Ionescu, I., de la Brad, *Îmbunătăţirea culturii ţăranului,* Revista Economia rurală, nr. 16, 1876, p. 381.
40. Jinga, V., *Idem*, p. 222.
41. Bogdan-Duică, G., *Viaţa şi opera întâiului ţărănist român,* Craiova, 1922, p.14.
42. Bogdan-Duică, G., *Idem*, p. 75.
43. Jinga, V., *Idem*, p. 198.
44. Bogdan-Duică, G., *Idem*, p. 75.
45. Bogdan-Duică, G., *Idem*, p. 76.
46. Jinga, V., *Idem*, p. 198.
47. Ionescu, I., de la Brad, *Românii nu sunt comunişti, Foaie pentru minte...,* Braşov, 1848.
48. Jinga, V., *Idem*, p. 202.
49. * * *, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, pp. 1240, 1289.
50. Jinga, V., *Idem*, pp.226-229.
51. Jinga, V., *Idem*, p. 228.
52. * * *, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, pp. 1240, 1289.
53. Jinga, V., *Idem*, p. 229.
54. * * *, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 1329.
55. Jinga, V., *Idem*, p. 229.
56. Jinga, V., *Idem*, p. 230.
57. Jinga, V., *Idem*, pp. 230-231.
58. * * *, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 1125.
59. Jinga, V., *Idem*, p. 232.
60. Jinga, V., *Idem*, pp. 239-243.
61. Jinga, V., *Idem*, pp. 169, 170.
62. Jinga, V., *Idem*, p. 243.
63. Jinga, V., *Idem*, pp. 244-245.
64. Jinga, V., *Idem*, pp. 246-247.

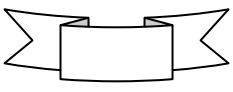

CAPITOLUL II

P. S. AURELIAN ŞI DOCTRINELE ECONOMICE

Preambul. **Când s-a născut P.S. Aurelian în anul 1833, se introduceau** «*Regulamentele organice*» în Principate, care constituiau un proiect aproximativ de organizare a funcţionării statale, cu prevederi generale asupra economiei, vieţii sociale şi relaţiilor externe. În acelaşi timp, prin aplicarea lor, ţările puternice ale Europei şi Rusia urmăreau slăbirea puterilor «*Porţii Otomane*» asupra economiei celor două ţărişoare bogate, îndeosebi în privinţa comerţului, prin care acestea erau supuse jafului de secole. Astfel, şi-au deschis calea pentru extinderea relaţiilor comerciale şi politice, cu aceste ţări mici, dăruite de Divinitate cu bogăţii naturale importante şi popoare muncitoare şi răbdătoare.

Până la «*Regulamente*», tinerii moldoveni şi munteni dornici de instruire erau trimişi la învăţătură în ţări apusene; în Polonia sau în Ucraina, cu eforturile băneşti ale bogatelor familii din care proveneau. Aşa ne-au rămas exemplele lui Miron Costin, Miron Barnovski, Gh. Asachi ş.a., din Moldova. După anul 1830 însă, «*Eforia Şcoalei*» a primit puteri şi fonduri financiare pentru dezvoltarea învăţământului, iar între grijile principale s-a aflat asigurarea burselor pentru tinerii înzestraţi cu minţi sclipitoare, pentru a fi trimişi la şcoli, îndeosebi în Franţa, Germania şi Austria. Ne amintim astfel pe Leon Filipescu, care a fost trimis cu o asemenea bursă la Hohenheim-Wurttemberg, ca să înveţe «*agronomia*», iar până la sfârşitul secolului al XIX-lea, aici au absolvit 54 de tineri; de la primul amintit (1837), până la Haralamb Vasiliu (1902) şi Mihai Papadopol (1903). Din cei 54 de absolvenţi, au rămas ca personalităţi marcante în istoria ştiinţelor agricole: Leon Filipescu (1837), Pantelimon Buescu (1858), Nicolae Andronescu (1879), Constantin I. Băicoianu (1894), Dimitrie Căruntu şi Haralamb Vasiliu (1902). (**1**)

Susţinerea tinerilor pentru a primi burse de studii în alte ţări avea atunci scopul precis de a fi instruiţi şi educaţi spre a răspunde nevoilor de dezvoltare a agriculturii ţării, dar şi a celorlalte domenii. Era o concepţie patriotică naţională, care este complet demodată acum, după 150 de ani de la primele iniţiative. Astăzi, tinerii primesc burse de studiu în afară, din diverse surse, iar patria nu intră în calculele lor. Tot mai mulţi se consideră «*cetăţeni ai planetei*»; o concepţie ce a luat locul sentimentului patriotic, asigurând lipsa răspunderii morale a individului faţă de patrie.

Ne reamintim că Aurelian a început studiile agronomice la Grignon, în toamna anului 1856. Întreaga prezentare a activităţii sale în acest domeniu ne-a convins că a parcurs o perioadă de profundă pregătire în toate specialităţile agricole, inclusiv în domeniile economiei şi silviculturii.

Studiilor sale, «*Economia rurală*» şi «*Economia politică*», s-au bucurat de mare atenţie, aşa cum am putut constata după absolvirea de la Grignon, chiar din primii ani de activitate. Pregătirea sa temeinică a fost favorizată de faptul că la o vârstă matură, între 23-27 ani, avea conştiinţa necesităţii acumulării de cunoştinţe şi experienţe cu scopul clar de a le aplica după întoarcerea în ţară.

Aurelian s-a întors cu un aşa nivel de formare, încât a impresionat la toate nivelurile, după cum am constatat, primind trei sarcini de mare importanţă, pentru a fi prestate simultan. În concepţia şi atitudinea sa profesională, în acele momente, el s-a manifestat ca puternic militant pentru informare şi instruire prin presă; cu privire la aspectele importante ale relaţiilor sociale, dar mai ales asupra celor mai însemnate domenii, care definesc organizarea şi activitatea economică a ţării. Aurelian venea în ţară cu acumulări neobişnuite de învăţătură agronomică şi economică, la care s-a adăugat un volum mare de cunoştinţe din viaţa socială practică întâlnită în cele mai importante ţări pe care le-a vizitat, când era student şi pe parcursul anului 1860, când avea reşedinţă la Nisa, după mărturisirile sale ocazionale.

Aşa cum ştim, momentul Unirii de la 1859 a marcat începutul organizării statului român modern, rezultat din unirea celor două principate române, care erau pe cale de a se elibera de sub ocupaţia otomană. Urma un proces prin care trebuia să se făurească o mare operă – «*Statul Român Modern*», şi un popor care să fie recunoscut în Europa. Întreaga acţiune a fost o epopee

dramatică, în care Aurelian, prin factura sa de tânăr înalt şcolit, cu o educaţie patriotică dintre cele rar întâlnite, bazată pe un spirt umanist universal, s-a dedicat total intereselor făuririi economiei naţionale, cu preferinţă pentru agricultură, industrie şi şcoală, prin scris şi printr-o impresionantă activitate parlamentară şi academică, fiind unul din marile modele ale secolului său. În timpul acela, el s-a aflat în rândul celor mai importanţi făuritori de ţară; mai tânăr fiind, alături de I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Ion Câmpineanu, Ion Ghica, Lascăr Catargiu, Costache Epureanu, D. A. Sturdza ş.a.; cu aceeaşi devoţiune sub primul domn român Al. I. Cuza, cât şi sub principele, regele Carol I, care i-au acordat înalte sarcini şi încredere.

În scrierile sale, începute cu articolul «*Consideraţiuni asupra importanţei de a îmbunătăţi starea actuală a cultivatorului*», publicat în ziarul «*Naţionalul*» din 18 septembrie 1858, pe când era student, urmat de «*Agricultura şi proprietarii*» din «*Monitorul*» ziar oficial al Ţării Româneşti (1860), din 17, 24 octombrie şi de «*Consideraţiuni asupra agriculturii*» în acelaşi «*Monitor*», a prezentat o oglindă generală a stării sociale şi a agriculturii, care pentru un tânăr de 25-27 ani reflectă gândirea unei personalităţi dintre cele mai remarcabile din epoca sa. Aceste materiale au avut cu adevărat un îndemn de acţiune pentru schimbări, care s-au şi produs, începând cu «*secularizarea averilor mănăstireşti*» şi apoi cu «*reforma agrară*» şi altele. Ideile sale reformatoare au fost găzduite în publicaţiile amintite, ***şi nu în «Monitorul comunelor»,*** cum spun unii dintre exegeţii săi. În acest al doilea «*Monitor*», Aurelian a publicat numai lucrări de agronomie, de morală şi anunţuri administrative.

Într-o perioadă scurtă (1858-1861), în primii ani după şcoala de la Grignon, Aurelian a publicat articole şi studii asupra celor mai importante aspecte din activitatea practică agricolă, care puteau avea influenţă directă asupra economiei ţării. Reamintim titlurile celor mai reprezentative materiale din acea perioadă: «*Economia vitelor şi agricultura umană*», «*Industria mătasei*», «*Irigaţiunile sau udarea livezilor în Lombardia*», «*Oile merinos*», «*Hrana vitelor cu maldără*», «*Despre vacile de lapte*», «*Apicultura sau educaţiunea albinelor*», «*Despre hrana vacilor*», «*Despre păduri*», «*Cultura tutunului*». În cadrul acestor scrieri agronomice, Aurelian propunea, în anul 1861, înfiinţarea unui «minister de agricultură», oferind un proiect complet şi răspunzând prima oară la o propunere ideatică, care se afla în programul primului guvern condus de Kogălniceanu după Unire. Din proiectul său au fost preluate ulterior importante elemente de structură pentru instituţie.

În acelaşi timp cu publicarea articolelor pentru agricultură în «*Monitorul*», şi «*Agronomia*», a scris articole şi studii; a republicat unele materiale, cu teme importante din activitatea economică şi socială a ţării, cunoscute de el sau preluate din experienţa ţărilor europene înaintate. Prin aceste scrieri, urmărea să fie cunoscute domenii constitutive, caracteristice activităţii unui stat în organizare şi dezvoltare, prin care se ilustrau nevoile şi posibilităţile introducerii lor în viaţa ţării şi a românilor. Conţinutul lor oferea cunoştinţe asupra unor domenii economice pe care se sprijină un stat puternic, precum şi aşezarea oamenilor cu nevoile lor în contextul respectiv. Reamintind titlul unora dintre aceste articole şi studii, putem remarca faptul că au fost publicate după o gândire raţională, ce urmărea informarea şi educarea cititorului, cu speranţa că el va aproba ideea şi valoarea ei. În domeniul financiar, a publicat: «*Despre monedă*», «*Creditul rural*», «*Capitalurile*», oferind conţinuturi specifice de instruire, în mod structural şi didactic, susţinând ideile prin exemplificări practice. Ele se găsesc între primele scrieri de bibliografie românească în domeniu expuse competent.

Pentru domeniul transporturilor, ne-a lăsat două materiale antologice: «*Drumurile de fer*», având conţinuturi, care la timpul acela informau cititorul despre activităţi nepracticate în ţară, dar care urmau să fie introduse. De altfel, peste timp, el a fost un mare sprijinitor politic în construcţia căilor ferate.

Îndrumări asupra chibzuirii personale a bunurilor agonisite, şi pentru muncă, au rămas ca precepte valabile pentru generaţiile care au urmat; şi le găsim în articolul «*Despre asigurările agricole*» şi «*Casele de economie şi asigurări*».

Aurelian a publicat articole pertinente despre educaţie şi protecţia socială, aducând exemple din experienţa ţărilor avansate, prin lucrările: «*Despre clasa lucrătoare*», «*Sălile de azil*»,

«*Organizaţiunea stabilimentelor de binefacere în Franţa*», «*Despre educaţiune*». Sunt analize profunde prin care arată cât este de necesară susţinerea claselor aflate în dificultate, pentru a se ridica prin efort propriu conştient, pentru a putea contribui prin muncă proprie la asigurarea existenţei.

Reamintim, în fine, articolul «*O aruncătură de ochi (privire) asupra industriei*» publicat în anul 1860, în nr. 292, 293, 295 ale «*Monitorului*», unde încearcă să deschidă un orizont de cunoaştere pentru cititorul vremii. Se poate spune că studiul publicat oferă unul dintre primele conţinuturi despre industrie, elaborate cu o bună competenţă; după scurte referiri făcute la noi, asupra temei de către Nicolae Şuţu şi Ion Ghica, care, în principiu, pentru timpul lor, nu propuneau curajos construirea industriei naţionale.

Analizând expunerea şi valoarea conţinutului, putem aprecia că Aurelian a publicat o lucrare cu profundă valoare informativă asupra industriei, aproape sub toate aspectele importante: locul industriei între comerţul industrial şi comerciant; invenţiile în mediul industrial şi dezvoltarea spiritului inventiv; despre arbitrii mondiali ai industriilor, ţările creştine (1860); despre concurenţa industrială şi falsuri ş.a. Trebuie să menţionăm că Aurelian nu a adăugat nici o menţiune personală la acest material important despre industrie, la un moment când ţara nu o avea.

În primele sale articole publicate în ziarele pe care le-a condus, Aurelian a făcut frecvent referiri la bogăţiile naturale variate ale ţării, care, atunci ca şi astăzi, reprezentau un potenţial uriaş pe baza căruia să poată prospera economia ţării şi bunăstarea cetăţenilor. Primul articol important asupra acestei idei, l-a scris pentru «*Naţionalul*» în anul 1968, intitulat «*Exploatarea minelor în raport cu economia publică*». **(2)**

Citind şi azi aceste materiale cu valenţe evidente de analiză, elaborate de un tânăr, la vârsta de 26 ani, este o încântare şi era imposibil ca marii bărbaţi de stat ai timpului său să nu fi remarcat acest fapt; iar ulterior s-a dovedit că a fost chiar aşa. Funcţiile primite imediat la întoarcerea de la studii ne confirmă acest fapt. Pornind de la acest material, a scris mult despre bogăţiile naturale; de la pământurile mănoase, la pădurile întinse şi bogate; de la cursurile de apă ce străbat ţara, la zăcămintele din subsol, dezvoltând de fiecare dată ideea patriotică a folosirii lor pentru dezvoltarea economiei ţării şi a românilor. Aurelian nu s-a entuziasmat niciodată de ofertele străinilor pentru a aduce capital în economia ţării. Pentru el, ideea că profitul revine proprietarului, iar truditorul se alege cu o plată mizerabilă, pe care o mai şi impozitează statul, era subjugare, de aceea susţinea puternic folosirea capitalului românesc. Din nefericire, idealul lui Aurelian nu a fost susţinut, iar concurenţa străină a frânat total dezvoltarea economiei ţării, până în zilele noastre.

În perioada la care ne-am referit cu extindere, Aurelian a publicat materiale de o mare diversitate, cu expunerea asupra principalelor domenii de activitate economico-socială a unui stat, care intra în modernitate. Conţinutul lor ne confirmă un autor cunoscător al realităţilor, un analist, un gânditor care oferea soluţii pentru dezvoltarea economică a ţării şi pentru progresul românilor. El demonstra că este un tânăr cu o minte deasupra pregătirii sale agronomice şi economice, capabil să contribuie la făurirea statului modern, alături de marii bărbaţi de stat ai timpului, care l-au preţuit şi l-au respectat pentru contribuţiile sale cu totul remarcabile pe o perioadă de jumătate de secol. Agronomul P.S. Aurelian a fost recunoscut ca o mare personalitate între economiştii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fiind un stindard în ultimele trei decenii.

Aurelian şi doctrinele economice din secolul al XIX-lea

Revăzând articolele şi studiile publicate de Aurelian în primii ani, constatăm că nu a scris nici un material teoretic de economie politică, sau de teorie doctrinară; când se manifesta o efervescentă dezbatere între adepţii «*liberului schimb*» şi cei ai «*protecţionismului economiei naţionale*». Putem presupune că inteligenţa şi raţiunea sa l-au îndemnat să nu se adâncească într-un domeniu unde avea numai o pregătire generală însuşită la Grignon; dar foarte probabil, o parte acumulată prin autoinstruire.

Nu ar fi potrivit să nu apreciem pregătirea sa economică sub aspectele ei generale de conţinut, pentru că în acel timp, în şcolile superioare din Franţa se studiau operele economice ale marilor personalităţi, care au rămas consemnate în bibliografia mondială a domeniului. Era exact perioada când Aurelian învăţa la Grignon. Este cu totul probabil ca profesorii de aici să fi predat teoria economică doctrinară a epocii «*liberului schimbismul*». Între marii economişti, aproape toţi susţinătorii agresivi ai liberului-schimb, s-a distins: Francois Quesnay, (1694-1774), părintele său, Jean Baptist Say (1767-1832), cunoscut prin lucrarea «*Cour complet d'Economie politique*»; „destinată conducătorilor de stat, proprietarilor funciari şi capitalişti; savanţilor, agricultorilor, manufacturierilor, afaceriştilor; în general tuturor cetăţenilor". Jean B. Say este cunoscut ca unul dintre întemeietorii «*Economiei politice vulgare (practice)*», autor al «*formulei trinitare*» a separaţiei bunurilor, care porneşte de la teoria celor trei factori de producţie: pământul, munca şi capitalul; părinte al «*Legii Say*», sau «*Legea debuşeelor*», după care echilibrul economic s-ar realiza automat pe piaţă; autor al unui tratat de economie politică. (**3**) Prin numărul mare de lucrări publicate şi al adepţilor săi, acest mare economist francez, în secolele XIX-XX, a devenit mai cunoscut şi mai studiat decât Adam Smith, care a pus bazele doctrinei prin lucrarea sa, «*Avuţia naţiunilor*».

Dacă îl lăsăm pe Adam Smith pe soclul său de părinte al «*economiei politice*», şirul marilor personalităţi ale domeniului continuă cu I. B. Say şi David Ricardo; deşi el a început cu Francois Quesnay (francez) 1694-1794.

Mari economişti francezi, îndeosebi de factură didactică, din timpul lui Aurelian erau recunoscuţi: Michel Chevalier, membru al Institutului «*College de France*»; Joseph Garnier, profesor la «*Şcoala Imperială de Poduri şi Şosele*», vicepreşedinte şi secretar general permanent al «*Societăţii de Economie Politice din Paris*»; Adolf Branqui, profesor de «*Economie industrială*» la «*Conservatorul de Arte şi Meserii*» Paris 1855, al cărui «*Tratat elementar de Economie politică*» a fost tradus la Bucureşti în anul 1855 de către Thoma Sergiescu.

În ţară, în aceeaşi perioadă se publica lucrarea lui Dionisie Pop Marţian, «*Studii sistematice de economie politică*» partea întâi «*Economia socială*» (1858).

Atmosfera creată în epocă asupra operelor acestor mari personalităţi, dar şi a altora, incita tineretul la cunoaştere, încât este de menţionat că şi Aurelian a participat ocazional la astfel de întruniri şi că primise o instruire asupra unor elemente ale doctrinei liberului schimb. (**4**), (**5**), (**6**).

Doctrina liberului schimb comercial

În perioada începutului publicistic al lui Aurelian, existau baze teoretice care structurau două doctrine, aflate în poziţii contradictorii chiar de puternică adversitate. Prima teorie, cu origini în opera economică a medicului francez Francois Quesnay (1694-1774), dezvoltată de englezul Adm Smith (1723-1790) era formulată prin expresia «*Doctrina liberului schimb*».

Când majoritatea ţărilor de pe continent nu aveau industrie, libertatea comerţului s-a impus prin nevoia de produse pe pieţele acestora, iar Anglia a profitat de vânzarea lor liberă de orice taxe, având beneficii imense şi stăvilind mult timp dezvoltarea ţărilor consumatoare, ale căror acumulări se foloseau aproape în totalitate pentru plata importurilor. În acelaşi timp, ţările care primeau produsele industriale din Anglia, apoi din Franţa, Germania, Austria ş. a. nu aveau posibilităţi pentru dezvoltarea industriilor proprii, fiind subjugate economic prin preţuri spoliatoare, dar şi prin concesionarea exploatării propriilor bogăţii pe termen lung, uneori pe 100 de ani. Aşa a fost începutul, iar ţara noastră a avut în acest sens, trista experienţă cu exploatarea petrolului de către ţări străine, până după al doilea război mondial, reluată după 1989. După orice exploatare a bogăţiilor naturale de către străini, în urmă rămâne jalea.

Primii noştri economişti, despre care am scris, în condiţiile existenţei simplei economii agricole, au fost entuziasmaţi de liberul-schimb. Ca reprezentanţi latifundiari, ei vedeau beneficiul exportului produselor agricole şi neglijau total dezavantajul importului liber pentru produsele industriale, care erau copleşitoare prin valoare, faţă de exportul agricol. Unul dintre fanaticii susţinători ai economiei politice liberale, Al. Moruzzi, considera că „România nu poate

progresa decât în cadrul celei mai desăvârşite libertăţi a comerţului; o industrie românească fiind cu neputinţă de creat, deoarece ar fi ceva artificial?"

François Quesnay. Doctrina liberului schimb s-a construit pe baza «*libertăţii universale a comerţului*», pe care Quesnay o propunea extinsă asupra întregii omeniri, fără să ţină seama de naţiune, lucrarea sa fundamentală fiind întitulată «*Physiocraţia o Constitution naturelle du guvernement*». Traducerea acestui titlu în limba română de către A. Papaniu are forma: «*Fiziocratia sau despre guvernul cel mai folositor genului uman*»; nefiind cea mai potrivită formulare. „Este, prin urmare, evident că autorul tratează în lucrarea sa despre «Economia politică cosmopolită», adică despre ştiinţa care arată cum genul uman poate să ajungă să aibă bunul ţării, pe când «Economia politică» se limitează a învăţa cum o naţiune ajunge cu ajutorul agriculturii, industriei, manufacturii şi comerţului, la prosperitate, la civilizaţiune şi la putere." (**6**)

Lucrările publicate de Quesnay începând din anul 1856 au stat la baza «*Doctrinei liberului schimb*», având o importanţă colosală; dovedită ulterior de «*părinţii economiei politice*» care i-au studiat opera, punând ideile sale ca fundament al acestei ştiinţe. Între marii economişti din secolul al XIX-lea, care au publicat studii despre Quesnay, au fost Garnier, Blanqui, Guillaumin, Roscher, Yves Guyot ş. a. **(7)**

Ne oprim asupra activităţii şi operei lui Quesnay, pentru că în mod frecvent el lipseşte din fruntea părinţilor «*liberului schimb*», care de regulă începe cu făuritorii «*economiei politice*», Adam Smith şi Jean Baptiste Say; ca atare, el a rămas puţin cunoscut în bibliografia economică de la noi.

Biografia. Acest învăţat a avut o biografie cât se poate de interesantă şi de pilduitoare **(7, 8**), aşa cum vom vedea din descrierea lui Yves Guyot «***Quesnay et la Physiocratie***». Francois Quesnay s-a născut în localitatea Méré aproape de Monfort-l'Amaury, la 4 iunie 1794, ca fiu al avocatului Nicolas Quesnay şi al Luisei Givoux. Fiind foarte angajat în profesie, tatăl a lăsat copilul în supravegherea mamei, care l-a neglijat, încât la vârsta de 11 ani nu ştia să citească. A învăţat cititul cu grădinarul casei din cartea «*Maison rustique*».

Hotărât să îmbrăţişeze cariera de chirurg, a urmat cursurile facultăţii la şcoala «*Saint Côme*» şi la clinica «*l'Hotel Dieux*»; s-a mai ocupat şi de filozofie, matematică, şi a deprins desenul şi gravura. După absolvirea facultăţii, la 9 august 1818, se întoarce în oraşul Montes, unde s-a căsătorit cu Jeanne-Catherine Dauphin, fiica unui bogat comerciant din Paris, şi devine chirurg la «l'Hotel Dieux de Montes», câştigând notorietate şi ajungând a fi un cunoscut al mareşalului Noailles.

În anul 1827, publică lucrarea «*Observation sur les effet de la saignée*», iar la fondarea «*Academiei de chirurgie*» devine secretar permanent al acestei instituţii savante, fiind necesar a se stabili la Paris în anul 1835, unde era onorat de prietenia ducelui de Villeroi. La 15 februarie, ţinea un discurs cu subiectul «*La theorie et l'experience en medicine*» la «*Academia de ştiinţe şi literatură*» din Lyon. Devenind cunoscut şi respectat, Quensay a obţinut la 3 august 1837 «*Brevet de profesor al şcolii regale*» pentru partea «*Medicaţia chirurgicală*», fiind numit secretar permanent al «*Academiei de Chirurgie din Paris*»; când a publicat două volume de «*Memorii ştiinţifice*» în 1837 şi 1843, înainte de a împlini vârsta de 50 de ani. Apoi, în anul 1849, a scos două tratate: «*La supuration*» şi «*La cangrene*», devenind «*asociat liber*» al «*Academiei ştiinţelor*». Din anul 1852, la vârsta de 58 de ani, devine «*medic primar ordinar*» al regelui Ludovic al XV-lea, locuind la Versailles. **(9)**

Acest scurt eseu biografic ne prezintă una dintre cele mai ilustre figuri ale şcolii medicale de chirurgie din Franţa, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea; o personalitate construită pe o muncă de intens efort şi pe baza unor distinse calităţi native.

A fost ales membru al «Academiei Regale de Ştiinţe» din Franţa şi Anglia, iar după moartea regelui, a avut domiciliul în Versailles până la 16 decembrie 1874 când a încetat din viaţă. În faţa bustului său încoronat cu lauri, marchizul Mirabeau, înconjurat de discipolii învăţatului îi acorda «justul tribut care i se onorează».

Şcoala. Quesnay a lăsat o şcoală Franţei şi lumii, cu o sumă de idei şi de principii economice, care au fondat ştiinţele pe care s-a sprijinit progresul lumii. El a început publicarea lucrărilor referitoare la economie la o vârstă înaintată (62 ani), începând cu studiul «*Fermierii*»

redat în «*Enciclopedia*» din anul 1856. Lucrarea a făcut mare vâlvă, la fel ca articolul «*Grânele*» din anul următor. Activitatea sa avea o amploare recunoscută fiindcă reunea în locuinţa proprie un grup de discipoli, care erau adepţi ai preocupărilor sale şi au primit numele de «*phuysiocraţi*», adică adepţi ai «*Phuysiocraţiei*» care azi se poate traduce prin «*Funcţionarea puterii*».

Principiile de bază ale operei. O prezentare analitică a operei lui Quesnay, accesibilă unui public mai larg a lăsat Yves Guyot (71 pg.) în anul 1898 la Paris, iar autorul spune în introducere: „Noi începem prin a etala principiile stabilite de Quesnay, după importanţa şi caracterul lor de certitudine, luând ca bază de studiu lucrarea lui «*Cerinţele de guvernare economică a unei zone agricole*» şi supuse analizei: proprietatea, securitatea şi libertatea ca principii de bază ale existenţei omului şi societăţii umane.

Proprietatea. Quesnay analizează «*dreptul divin al monarhului*» asupra pământului ţării, dat prin edict de către regele Ludovic al XIV-lea în Franţa, şi la Revoluţia din 1688 din Anglia, împotriva puterii regale, având deviza «*proprietate şi libertate*», iar Guyot spune: Noţiunea de «*drept al individului*» şi a «*dreptului de proprietate*», unite unul cu altul, nu a fost dată decât de fiziocraţi, şi ea conţine viitorul societăţilor. Ea se bazează pe acest principiu: «***Individul are dreptul de a folosi toate forţele individuale şi fizice pentru a obţine şi a păstra bunurile sale***».

Libertatea este atribuită lui Quesnay, ca principiu nou, de către Guyot şi a derivat din libertatea proprietarului de a cultiva pământul după nevoile sale, iată: „***Proprietarii sunt liberi de a varia după nevoile lor recoltele, şi de a depozita toate produsele proprietăţii lor dinăuntru şi dinafară***” (1871). Aceste analize asupra proprietăţii şi libertăţii presupun şi «*securitatea*».

După expunerea asupra acestor principii, trece ***«La libertatea comerţului». Libertatea comerţului,*** ne spune Guyot: «***La Liberté du commerce la plus grand concurence possibile***»; acesta este unul dintre principiile fundamentale emise de Quesnay, nefiind chiar primul, dar explică direct principiul ***libertăţii comerţului*** prin argumente inteligibile (**10**), iar fiziocratul justifică utilitatea comerţului astfel: *„Se ştie că bogăţia producătorului depinde de bogăţia clientului său, că producătorul nu trebuie să producă pentru el, ci mai ales pentru alţii. Care este mijlocul cel mai bun de a sprijini agricultura? Este de a-i da libertatea de export, nu numai din provincie în provincie, dar la fel şi în străinătate”.*

În contest, Quesnay a analizat profund fenomenul concurenţei în comerţ, subliniind că este necesară «*libertatea maximă a concurenţei în comerţ*», ca factor de progres cosmopolit. El explică pentru prima oară în ce trebuie să consiste libertatea «*la plus grande concurence possibile*» într-un paragraf ce merită o consideraţie epocală, iată: „***Este cea mai mare concurenţă posibilă, fără nici o restricţie oarecare; nici asupra timpului, nici asupra lucrurilor, nici asupra persoanei, care este singurul şi unicul mijloc de reglare a comerţului. Singură justiţia este aceea care are drept de a cere guvernanţilor de a nu pune nici un obstacol acestei maxime concurenţe posibile. Tot ce este piedică, este nedrept şi absurd; singurul favor în care se pune speranţă este o bună administraţie: drumuri, canale, ape navigabile, porturi, siguranţă, libertate pentru producători, cumpărători, voiajori, vânzători şi conservatori. Iată toată legislaţia care se exprimă în puţine cuvinte «maximă concurenţă posibilă***»”. (**11**)

Dreptul natural. După expunerile asupra principiilor cardinale propuse de Quesnay în funcţionarea activităţilor productive şi a valorificării produselor, Guyot expune concepţia marelui înaintaş cu privire la dreptul natural (al omului), astfel: „Quesnay spune că se poate defini vag dreptul natural, dreptul ce-l are omul asupra lucrurilor proprii, sub stăpânirea sa” (**12**), dar continuă cu o analiză mai largă legată de definiţia sa ambiguă: „***Legile fizice care constituie (alcătuiesc) ordinea naturală cea mai avantajoasă genului uman, şi care, constând cu dreptul natural al tuturor oamenilor, sunt legi perpetue, imbatabile, şi decisiv cele mai bune legi posibile; ce are aceasta semnificativ, dacă nu, că dreptul natural al omului se bazează pe ansamblul condiţiilor existenţei sale?***” La aceasta, mai adaugă că: „Omul nu poate, în plus a construi ordinea naturală, cum nu se poate crea pe el însuşi, iar Guyot completează: „Nimic mai just! Quesnay se supune dorinţei secolului al XVIII-lea, de a revizui legile naturale, datorită căruia a transformat astronomia, mineralogia, fizica, chimia, şi a fondat «*ştiinţa economică*». (**13**)

«***Limitarea maximă a atribuţiei statului***» este ideea, principiul de bază care vine să sprijine «*libertatea maximei concurenţe în comerţ*» şi este atribuită ca idee originală a lui Quesnay. În sprijinul principiului său, Quesnay expune în antiteză, un mod inteligent de a descrie drepturile individului; care restrâng drastic atribuţiile guvernanţilor în raport cu activitatea lui. În legătură cu aceasta, Guyot afirmă: „...şi această declaraţie a dreptului natural a lui Quensay nu este alt lucru, decât *«Declaraţia drepturilor omului»* (1898); cum amendamentele Constituţiei Statelor Unite, nu sunt alt lucru. (**14**)

Iată expunerea lui Quesnay asupra «dreptului natural al individului», o perlă a filozofiei sociologice universale, reprodusă de Yves de Guyot: „Aceasta ...este afirmarea (garantarea) proprietăţii personale a individului asupra sieşi; garantarea că el este stăpânul credinţei sale, fără aprobare şi fără represiune; şi că ***aceasta se numeşte libertate de conştiinţă şi de gândire;*** *este stăpân să folosească puterea, voinţa sa, iniţiativa, pentru a produce şi a schimba şi* ***aceasta se numeşte libertatea muncii şi libertatea comerţului;*** *că nici guvernanţii, nici particularii nu-i pot lua ceea ce a acumulat, şi* ***aceasta se numeşte respect pentru proprietate;*** *că nimeni nu poate fi privat de libertate, în afară de cazurile prevăzute de lege şi afară de represiuni pentru anumite delicte; şi* ***aceasta este ceea ce se cheamă libertatea individului;*** *că în ţara sa nu este permis a avea legi care protejând pe unii, să-i oprime pe alţii, şi* ***aceasta este ceea ce se cheamă egalitate în faţa legii şi unitatea legii".*** *Aceasta este «Proclamaţia Drepturilor Omului», şi ce este proclamaţia drepturilor omului? Este* ***«Proclamaţia dreptului natural»*** *de către Quesnay şi fiziocraţi, ne spune Guyot.* **(15)** *Apoi, acesta menţionează că ideile şi principiile lăsate de Quesnay au fost preluate în operele marilor minţi ale ştiinţei economice mondiale: Humbold, Benjamin Franklin, Adam Smith, J. B. Say, D. Ricardo, precum şi de marile figuri universitare din secolul al XIX-lea în frunte cu Joseph Garnier, A. Blanqui, Ricardo, Oken ş.a.* **(16)**

Unitatea puterii: cele trei descoperiri lăsate de Quesnay. Guyot arată că, după Quesnay şi «*physiocraţia*», statul trebuie să fie un auxiliar pentru creşterea puterii individului şi garantarea securităţii sale, iar «*libertatea*» consta pentru el, nu în conflictele pentru puteri diverse, după cum fiecare cu dreptul său, dar şi în limitarea atribuţiilor statului. După această incursiune, Guyot prezintă «***Les trois de'couvertes de Quesnay***», spunând iniţial că „Ştiinţele sociale atribuie trei mari descoperiri lui Quesnay:

1) Afirmarea proprietăţii individuale şi libertatea proprietăţii.
2) Demonstrarea necesităţii libertăţii comerţului la cel mai mare grad de concurenţă posibil.
3) Necesitatea stabilirii legislaţiei favorabile asupra legilor naturale şi a concepţiei că puterile publice nu au ca obiectiv de a limita libertatea individului, ci de a o garanta. (**17**)

«***Les grains – Produsul net***», articolul publicat în anul 1857, conţinea în germene toate ideile dominante ale «*sistemului fiziocratic*», este o pledoarie în favoarea agriculturii, spre deosebire de Jean Baptiste Colbert (1619-1683), care proteja industria împotriva agriculturii.

Cu privire la recoltă, Quesnay scrie: „Pentru a produce progres în agricultură trebuie a da libertate comerţului cu grâne, adică, exportul lor, *...terenurile folosite la culturile de grâu să fie comasate pe cât posibil, în mari forme de exploataţie, cu lucrări bogate*; iar încurajând ocupaţia de agricultor scria: „Aşadar, prin mijloace destul de simple, un stăpân poate face propriul său stat, cucerire mai avantajoasă decât cele ale vecinilor". (**18**)

Yves Guyot i-a făcut un portret sugestiv lui Quesnay, pentru grija şi comportamentul său faţă de economie în general, spunând: ***„El reprezenta politica omului muncitor, ataşat poporului, contra manufacturii de produse artificiale. El reprezenta politica realistă, modestia, care forma cea mai mare majoritate a francezilor, şi care a fost perpetuu justificată de politica de manifestări ambiţioase şi de lovituri de teatru."***

Produsul net în agricultură a fost considerat cea mai mare descoperire a lui Quesnay, din partea contemporanilor. Este drept că majoritatea comercianţilor, industriaşii şi agricultorii, mai mult sau mai puţin empiric, aveau de constatat, mai înainte de Quesnay, că la sfârşit de an le rămânea un beneficiu sau un profit.

„Originalitatea lui Quesnay constă în două puncte: unul exact şi unul fals. Quesnay a încercat să analizeze factorii produsului net şi arată că: cultura pretinde avansuri (cheltuieli în

avans), astfel: avans funciar, făcut de proprietar prin pământul supus cultivării; clădiri, chimicale, împrejmuiri, plantaţii, defrişări, avansuri primare de exploataţie, animale, maşini, avansuri uzuale, seminţe, arături, îngrăşăminte, solarii", iată cheltuielile unui fermier.

În legătură cu necesitatea acestor investiţii, Quesnay completa: „Trebuie, spune el, ca avansurile cultivatorilor să fie suficiente pentru a face reproducerea anuală de cheltuieli de cultură la cel mai înalt grad posibil; căci dacă aceste avansuri nu sunt suficiente; cheltuielile de cultură sunt mai reduse proporţional, dar şi produs net mai redus. Azi în Franţa, aproape nimeni dintre cultivatori nu are capitaluri proporţionale, la suprafeţele cultivate. Aproape nimeni nu ţine cont de amortizarea cheltuielilor, şi iată o nouă cauză a drepturilor".

„Quesnay a denumit «*reluări*» ale cultivatorului cheltuielile necesare pentru: asigurarea existenţei personale, cele pentru muncitorii săi, pentru reproducerea recoltei viitoare, asigurarea de avansuri primare. Ceea ce a rămas după scăderea acestor cheltuieli, numeşte «*produs net*», care nu-i rămâne lui pentru păstrare, el revine proprietarului pentru avansul funciar; este venitul pentru pământul său cultivat. Acesta este *produsul net* al naţiunii; acesta este sursa netă, ce revine manufacturierilor şi comercianţilor activi, căci «***numai pământul dă un produs net***». Din acest produs net al proprietarului, se prelevă imputurile, necesare de a contribui la lucrările publice, securitate interioară şi extinsă de care dispune puterea". (**19**)

Explicaţia lui Quesnay corespundea perfect economiei agricole a Principatelor Române, din secolul al XIX-lea.

Teorii economice. François Quesnay nu a scris un tratat de economie, nu a ocupat o catedră economică, dar cercetările «*Şcolii physiocrate*» au fost prezente în lucrări distincte, care s-au constituit într-o operă foarte puternic valorificată de generaţiile de economişti din secolul al XIX-lea, care i-au recunoscut statutul de autor al principiilor analizate şi le-au pus la baza studiilor şi cursurilor de «*Economie politică*». Cursurile, scrise la mijlocul secolului al XIX-lea, au un nivel, care, dacă ar fi supuse pentru examen studenţilor de azi, ar fi puţini aceia care s-ar angaja la un asemenea efort.

După Fr. List, lucrările «*Şcolii fisiocrate*» a lui Quesnay pretind o valabilitate universală şi sunt cuprinse în «*Doctrina liberului schimb*», care a dominat de la începuturile capitalismului, până în zilele noastre, prin presiunile inevitabile, exercitate de ţările cu cele mai dezvoltate economii din lume. Trebuie recunoscut că fără această doctrină, perfecţionată în evoluţia istorică, capitalismul nu ar fi marcat progresele cunoscute.

Din analiza făcută de Guyot asupra operei lui Quesnay şi a şcolii sale «*Pysiocratia*», rezultă că el nu a fost preocupat să definească «*Economia politică*»; poate şi din cauza insuficienţei unui fond experimental şi bibliografic, necesar elaborării unei astfel de opere. Dar principiile sale au fost puse la fundamentul acestei ştiinţe de către urmaşi.

Despre aceasta, Fr. List, în epocala sa lucrare „***Sistem naţional de Economie politică***" (1837-1841) spune: „Înaintea lui Quesnay şi a celorlalţi economişti francezi (Sully ş.a., 1560-1641) nu exista decât o economie politică practică, cu care se îndeletnicea numai ocârmuirea ţării..."! Nici Adam Smith, asemenea lui Quesnay, nu şi-a propus să trateze despre obiectul «*economiei politice*», adică despre politica ce fiecare ţară trebuie să o urmeze pentru a face progrese în starea sa economică. Dânsul (Smith), intitula opera sa «*Despre natură şi despre cauzele avuţiei naţiunilor*», adică despre avuţia tuturor naţiunilor din care se compune genul uman. El consacra o parte din lucrarea sa diverselor sisteme de economie politică, dar numai ca să arate zădărnicia lor şi să probeze că «*economia politică*» sau «*naţională*» trebuie să lase locul său «*economiei umanitare*», («*cosmopolite*» «*globale*»). (**20**)

Pentru a lămuri mai bine esenţa «*economiei umanitare*», Fr. List îl citează pe J. B. Say: „J. B. Say ne cere lămurit să admitem existenţa unei republici universale, pentru ca astfel să putem să ne închipuim ideea libertăţii comerţului".

List mai arată că J. B. Say „recunoaşte mai întâi sub numele «*Economie politică*» un învăţământ ce este într-adevăr cosmopolit prin natura sa şi tratează numai despre economia ce are exclusiv în vedere interesele colective ale genului uman, fără să ia în băgare de seamă interesele separate ale fiecărei naţiuni". Comentând definiţia «*economiei politice*» a lui J. B. Say, Fr. List

spune: „Această confuziune ar fi dispărut dacă, după ceea ce dânsul numeşte «*economie politică*», ceea ce nu este decât «*economie cosmopolită*», sau «*economia lumii*», «*economia genului uman*»; Say ne-ar fi dus, de asemenea, în principiile doctrinei, numită de el «*economia publică*», care nu este altcum decât economia unor anumite naţiuni sau «*Economia politică*». List opiniază că Say trebuia să plece de la ideea de naţiune „...şi să arate apoi ce schimbări esenţiale trebuie să încerce economia genului uman, numai din cauza faptului, că genul uman este împărţit în naţionalităţi distincte, care formează un lanţ de puteri şi interese, care beneficiază de libertatea lor naturală, faţă de alte societăţi de aceeaşi natură. Dând însă «*Economiei umanitare*» (cosmopolite) numele de «*Economie politică, s-a sustras de la necesitatea unei asemenea expuneri*». (**21**) Deci Say a introdus o eroare în teoria sa, a confundat «*Economia cosmopolită*» cu «*Economia politică*».

Urmaşii lui Say au adoptat opinia sa, iar Adam Smith, în explicaţia sa expusă în «*Revista metodică*», privitor la «*physiocraţi*», spune aproape aceleaşi cuvinte: «*că fericirea indivizilor atârnă în genere de aceea a speciei omeneşti...*»". Contemporanul american al lui Smith; Thomas Cooper, sprijinind ideea ***«libertăţii cosmopolite a comerţului»***, afirma curajos o aberaţie stupefiantă: „Naţiunea, o invenţie gramaticală, închipuită numai spre a se economisi întrebuinţarea mai multor cuvinte, un lucru lipsit de suflet, ceea ce nu trăieşte decât în creierii oamenilor politici". La această enormitate, List răspunde: „...din momentul ce o cunoaştem fiinţa naţiunilor cu condiţiunile de existenţă şi cu interesele lor, suntem obligaţi să modificăm economia societăţii umane conform acestor interese particulare". (**22**)

După toată vigoarea arătată de List în combaterea teoriilor ***«Economiei cosmopolite»,*** încheie subiectul astfel: „Întrucât ne priveşte pe noi, suntem departe de a alunga teoria economiei cosmopolite, aşa cum a fost elaborată de «*şcoala*» economiştilor (Physiocraţia n. a.); credem numai că «*Economia politică*», sau ceea ce Say numeşte «*Economia publică*», trebuie să fie întocmită, ştiinţific, şi că întotdeauna e mai bine să arătăm lucrurile pe numele lor adevărat, decât să dăm numiri contrarii înţelesului cuvintelor.

„Pentru ca să rămânem credincioşi logicii naturii lucrurilor trebuie ca în faţa «Economiei private», să punem «Economia socială» şi din aceasta să desprindem «Economia politică» sau «naţională». Aceasta luând ideea de naţionalitate, ca punct de plecare, ne învaţă cum o anumită naţiune, în starea actuală a lumii şi faţă cu împrejurările (condiţiile) ei particulare, poate să conserve şi să îmbunătăţească starea sa comună; «Economia cosmopolită» sau «umanitară» (a lumii), pleacă de la ipoteza că «toate naţiunile globului nu formează decât o societate unică», care trăieşte perpetuum în pace". (**23**)

Cunoscând principiile «*Şcolii physiocrate*» şi analiza profundă făcută de Friedrich List, este evident că Quesnay şi urmaşii Smith, Say şi Cooper au promovat în lucrările lor *«Economia politică cosmopolită»,* afirmând că genul uman poate ajunge la bunăstare prin libertatea globală absolută a comerţului; pe când Economia politică (naţională) se mărgineşte a învăţa cum o naţiune, în împrejurări date, cu ajutorul agriculturii, industriei, manufacturii şi a comerţului poate conduce la civilizaţiune şi putere.

Teoriile lui Friedrich List şi liberul schimb.

List a adus critici liber-schimbismului, făcând referiri şi la asocierea pentru comerţ liber între cele trei regate unite ale Marii Britanii cu Irlanda. Iată descrierea lui List, prin care ne dă un exemplu limpede despre imensele diferenţe produse de «*libertatea comerţului*» între popoare asociate care se deosebesc total în dezvoltarea industrială. El spunea: „Să ne închipuim o astfel de asociaţie între toate naţiunile globului, şi imaginaţia cea mai rea nu ar putea să ne spună suma de fericire şi trai bun ce va procura geniului omenesc". Sigur, este o remarcă ironică şi continuă: „Este incontestabil că atât religiunea şi raţiunea ne vorbesc despre ideea unei confederaţiuni a tuturor popoarelor şi despre o pace perpetuă".

Comentând situaţia Irlandei în convenţia comercială cu Marea Britanie, List scria: „Nu admitem că liberul schimb a fost avantajos pentru Irlanda. Din contră, liberul schimb i-a pricinuit rău şi i-a oprit înaintarea. Nu tăgăduim că ceva bine a întovărăşit răul, dar e nevoie de apreciat. Recunoaştem de asemenea că nenorocirile Irlandei nu au fost toate pricinuite de liberul-schimb,

însă într-o bună parte ele se datorează acestuia, fapt ce reiese din situaţia economică a ţării. ***Irlanda nu este altceva decât o moşie a Angliei, cultivată numai pentru trebuinţele comerciale ale acesteia, nicidecum în interesul populaţiunii sale proprii. Ea se mărgineşte numai la agricultură, şi aceasta numai pentru consumaţiunea Marii Britanii. Astfel, pe un pământ din cele mai roditor, locuitorii, ce mereu se înmulţesc, nu câştigă nici hrana, şi când cartofii, principalul lor aliment, a fost atacat de boală, mai mult decât un milion de oameni au murit de foame*".** (**24**) Baza liberului schimb era «*convenţia comercială între state*» unde, de regulă, statele puternice nu respectau condiţiile contractuale.

Friedrich List a dat o explicaţie analitică, dovedită ulterior corectă, cu privire la erorile economice care se pot produce, când interesele particulare ale naţiunilor puternice sunt orientate după «*punctul de vedere cosmopolit*», privind «*libertatea (totală) comerţului*». Iată: „Dacă ar exista confederaţia popoarelor, de exemplu, ca aceea a Statelor Unite ale Americii de Nord (1835), prisosul populaţiei, al talentelor, al capacităţilor industriale şi al capitalului material, s-ar revărsa din Anglia pe continent (Europa), după cum el se revarsă din statele orientale ale reuniunii americane, peste statele occidentale. Într-o astfel de ipoteză n-ar fi alt mijloc mai bun de a ridica toate aceste ţări la rangul de «*avuţie a Angliei*», decât libertatea comerţului". Dar care ar fi efectele acestei libertăţi?; întrebă List, iar explicaţia sa are o valoare antologică prin previziunea făcută şi adeverită de acţiunile Angliei în secolele XVIII-XIX, de aceea o considerăm importantă a fi cunoscută generaţiilor de acum (2013), iată: **„Naţiunea engleză, ca naţiune independentă şi izolată (insulară), ar lua interesul său drept regulă principală în ţările supuse economic; legat de banca sa, de legile sale, de instituţiile sale, de obiceiurile sale. Englezul va influenţa pe cât cu putinţă puterile şi capitalurile în industria ţării sale şi între acestea, libertatea comerţului; care ar deschide toate ţările lumii, produselor manufacturii engleze. Dacă englezul ar fi silit să emigreze sau să plaseze capitalurile sale în străinătate (1835) el va prefera ţările continentale din vecinătatea sa; şi pe ţările îndepărtate în care el ar afla (instala) limba, legile şi propriile sale instituţii. Anglia ar deveni astfel un fel de cetate manufacturieră imensă (mult extinsă) asupra graniţelor proprii (cum s-a întâmplat între 1870-1920), Asia, Africa şi Australia ar fi civilizate de dânsa şi acoperite de state, după chipul şi asemănarea ei (Angliei). Cu timpul, ar răsări sub preşedinţia metropolei o lume întreagă de «*state engleze*» în care naţiunile continentului european s-ar prinde întocmai ca nişte rase sterpe şi de nimic**." (**25**)

În fond, aşa vedea Fr. List efectele aplicării universale şi directe a «*liberului schimb*», confecţionat special pentru Anglia şi ţările care i-au urmat, care nu s-au adeverit integral în privinţa statelor de pe continent, unde Franţa, Germania şi Austria s-au dezvoltat industrial, reducând mult decalajul şi ocrotind continentul de un proces posibil. Dar, partea a doua a previziunii sale a fost realizată de Anglia, înaintea lui List, fiind fondată istoric prin instituirea «*Commonwealthului Britanic de Naţiuni*» de Cromwel (1649-1660) şi consolidată mai târziu în lumina efectelor «*liberului schimb*». Din punctul de vedere politic, azi există formal, dar liberul schimb încă funcţionează, în bună măsură, după cerinţele metropolei. Amprenta britanică o găsim în Australia, Canada, Noua Zeelandă ş.a.

Pentru ţările acestei uniuni, «*libertatea comerţului*» acordată Angliei s-a dovedit benefică; ocupantul comercial având interesul să dezvolte acolo economii capabile să consume produsele exportate de ei, iar în timp, zonele şi-au dezvoltat cultură, industrie şi organizare statală, prin care şi-au cucerit o reală independenţă politică şi economică, cu amprenta engleză remarcabilă.

Situaţia acelor vremi, şi multe decenii după aceea, ne arată că Anglia a fost primul beneficiar al doctrinei «*liberului schimb comercial*», impus şi extins iniţial chiar prin presiuni. Treptat, această doctrină a fost îmbrăţişată de toate statele care au ajuns la un grad ridicat de industrializare, dar prin practicarea «*doctrinei protecţioniste*», iniţial. Astfel s-a ajuns ca francezii, germanii şi chiar italienii, să dea mari economişti, care să fie portdrapel al doctrinei «*liberului schimb*». Dar ţările balcanice, cele de nord-est, Ucraina şi imensa Rusie, au devenit pieţe pentru ţările industrializate tot mai mult, care le-au copleşit prin liberul schimb, încât până la al doilea război mondial, erau aproape lipsite de industrii, cu un cuvânt, erau popoare sărace, în ţări dăruite de divinitate cu bogăţii naturale.

Epoca iniţială a liberului-schimb a fost cu totul nefavorabilă ţărilor fără industrie, aşa cum s-a dovedit prin «*Convenţia comercială*» dintre Austria şi România, din anul 1875, semnată de guvernul conservator a lui Lascăr Catargiu, care a fost un act catastrofal pentru poporul român. Ei bine, pentru beneficiarii conservatori era un succes, iar ministrul Vasile Boerescu de la «*externe*» era mulţumit „că în fine, România are o independenţă politică, care-i permite să semneze convenţii internaţionale." Aşa convenţii?

Uniunile şi convenţiile comerciale din secolul XX, aşa cum se vede şi azi (2013) au fost create cu acelaşi scop: *«ocuparea pieţelor pentru vânzarea produselor industriale şi fabricatelor alimentare ale ţărilor industrializate, către cele din grupul slab industrializat sau fără industrie.» «Piaţa comună»* concepută de Strauss şi alţi politicieni şi economişti după ultimul război mondial n-a fost decât «*un trust de monopol*», din care s-a născut «*Uniunea Europeană*», o asociaţie pentru menţinerea bunăstării ţărilor industriale. Iluzia că ţările aderente la uniune, peste cele 12 industrializate, vor progresa rapid este deja abandonată. Se constată clar că restul ţărilor sunt doar pieţe pentru acestea, cu economia lor anterioară dezvoltată, silite să plătească cu preţuri exorbitante bunurile de import impuse, fără a reuşi niciodată să facă acumulări pentru dezvoltare proprie, care, de fapt, le este oprită prin «*prevederea*» interzicerii ajutorului de stat pentru dezvoltarea industriei şi agriculturii, «*Fondurile europene*» vin să acopere ochii şi mintea politicienilor din ţările nedezvoltate. La finele programelor, ei văd că nu s-au ales cu nimic din ele; în timp ce contribuţiile financiare obligatorii către uniune au fost absorbite sistematic şi la termene fixe. Azi (2013), mass-media ţărilor ocupate economic, fac publicitate favorabilă agresivă importantă «*fondurilor europene*», denaturând realitatea.

Aceste ţări sunt supuse unei dependenţe totale capitalului străin, chiar prin convenţii şi sarcini asumate de politicienii lor, prin care şi-au dezorganizat economia şi au căzut în braţele dezastrului, aşa cum se vede acum (2013). Ele şi-au pierdut întreaga industrie; aşteptând să le construiască capitalul «*industria ambulantă*», care se păstrează în ţară cât timp forţa locală de muncă este plătită ieftin şi se vând produsele; când nu(!), se demontează şi pleacă. Ţara nu se alege cu nimic; doar cu o existenţă asigurată de un salariu mizer pe timpul activităţii şi gata, revine şomajul.

Pe lângă cele arătate, aceste nefericite popoare de categoria a doua se bucură de un tratament arogant, natural dispreţuitor, cu impuneri discrete, cu cele mai evidente gesturi de umilire prin «*atenţionare*», «*ameninţare*» şi prin arogarea poziţiei celui mai mare, care «*face eforturi obositoare*» pentru aceia care nu-i ascultă eventual.

Aşa cum am arătat, aceste state rămân dominioane economice ale statelor puternice, fără nicio şansă de progres, supuse în plus unor umilinţe ce ne amintesc de secolele trecute.

O chestiune este certă, «*liberul schimb*» la discreţia condiţiilor puse de marile puteri economice, care înrobesc popoare, este o nedreptate reală a ultimelor trei secole. Când vorbim de state cu mari diferenţe de dezvoltare economică, nu se poate accepta «*liberul schimb*», pentru că cei săraci nu au ce să «*schimbe*» şi se intră într-un regim de vasalitate economică şi aceasta menţine ţările sărmane în stare de subdezvoltare, sute de ani fiindu-le interzis brutal accesul la progres. Să vedem statele Americii de Sud şi ale Asiei. Totuşi primii economişti ai lumii şi ai românilor au fost liber-schimbişti şi au influenţat cursul istoriei. Economiştii de azi nu sunt ascultaţi; politicienii obtuzi şi patroni avari conduc economia lumii, sub umbrela guvernelor.

Doctrina protecţionistă a economiei naţionale – Friedrich List

Protecţionismul. Doctrina liberului schimb comercial, atât de publicitată şi susţinută de economiştii şi politicienii secolelor XVIII-XIX; promovată agresiv de marele capital, a avut adversari puternici în ţările emergente, aflate în **«*coasta*»** Angliei, prin iluştrii reprezentanţi ai inteligheţiei naţionale. După anul 1830 şi mai ales după anul 1850 s-a declanşat o acţiune propagandistică puternică împotriva liberului schimb, având ca suport «*Doctrina protecţiunii economiei naţionale*», care se bazează pe lucrarea epocală a germanului Friedrich List (1779-1846); «*Sistem naţional de economie politică*» şi publicat în 1841. În forma sa iniţială, a fost

tipărit în anul 1837, sub titlul «*Sistem naţional de economie publică*» după care a fost aspru dojenit şi persecutat, fiind chiar şi expatriat în SUA, unde a fost preluat de Charles Henry Karey (1793-1879), reprezentantul american al «*protecţionismului*». S-a întors după câţiva ani, fiind mai tolerat şi ocupând chiar o catedră universitară la Tubingen; fără a fi preţuit în timpul vieţii.

Pe baza lucrării lui Fr. List, absolut originală la timpul său, s-a construit doctrina economică *Protecţionismul economiei naţionale*»**,** care se opunea radical liberului schimb, înlocuind, ca principiu general, «*convenţia comercială*» cu «*tariful vamal*».

Pentru înţelegerea ideilor lui List vom apela la unele pasaje extrase din prefaţa scrisă de el, într-un limbaj cu fraze simple, clare, cu un vocabular accesibil; idei exprimate cu multă limpezime şi eleganţă; cu analize de reală pertinenţă, ce au o mare putere de convingere; cu disponibilitate de a accepta valenţele pozitive ale teoriilor adverse; căci adevărul absolut, uneori poate deveni relativ, nu-i aşa?

Traducerea acestei lucrări de către I. N. Papiniu, tânăr diplomat şi ambasador (**26**), dată în anul 1887, după ediţia în limba franceză din anul 1851, a fost realizată la propunerea lui P.S. Aurelian, care a scris şi prefaţa cu legarea situaţiei din ţară, la «*curentul protecţionist*».

La rândul său, Fr. List, economistul naţional, protestatarul, care ajuns celebru «*postum*» prin numeroşi adepţi şi propovăduitori ai lucrării sale, a prezentat o prefaţă sub forma celei mai deschise şi mai sincere confesiuni, care de la început permite înţelegerea ideilor de bază, aşezate în conţinutul lucrării sale, ce a constituit sursă ideatică a elaborării unei mari doctrine; şi a pus sub semnul întrebării şi al limitării mult cântata «*doctrină a liberului schimb comercial*». Iată unele extrase importante din prefaţa lui Fr. List la «*Sistem naţional de economie politică*»:

„Semnul caracteristic al sistemului ce-l expun este «Naţionalitatea». Întreaga mea zidire este clădită pe ideea naţionalităţilor, ca fiind mijlocitoare între indivizi şi genul omenesc. Prin această lucrare nu am căutat să mă furişez într-o savantă societate nici să-mi dau titluri pentru vreo «catedră de economie politică», nici să-mi fac numele de autor al vreunei cărţi de şcoală, nici să dau dovezi de aptitudine pentru vreo funcţiune înaltă; am avut în vedere numai interesele naţionale ale Germaniei... Dacă teoria economică trebuie în Germania să vină în ajutorul intereselor naţionale, ea este nevoită să coboare de pe catedrele profesorilor, din cabinetele savanţilor şi ale înalţilor funcţionari, în cantoanele fabricanţilor, ale negustorilor, ale capitaliştilor şi ale bancherilor; în birourile tuturor funcţionarilor publici şi ale tuturor oamenilor de afaceri; în locuinţele proprietarilor, dar mai cu seamă în adunările publice; cu un cuvânt ea trebuie să fie un bun comun al tuturor acelora care au în ţară oarecare învăţătură...

Cred că fac un serviciu însemnat birocraţiei germane, dându-i o teorie conformă cu practica ei obişnuită şi arătându-i erorile oamenilor care nu au respectat-o întotdeauna. Desigur, deosebirea ce există astăzi între teorie şi practică nu a fost niciodată favorabilă autorităţii birocraţiei. Studentul cel mai lipsit de experienţă, ale cărui caiete cu teorii cosmopolite abia s-au aşezat, se crede dator să râdă întotdeauna când un funcţionar sau un om de afaceri dibaci şi cugetător, susţine «drepturile protectoare».

Cred asemenea că scrierea de faţă se recomandă, nu mai puţin şi la aprobarea nobilimii (care susţinea liber-schimbismul) avută sau săracă a Germaniei. Am arătat că dânsa a fost în parte sărăcită şi chiar ruinată de către fraţii ei din Anglia, şi că noi industrialii şi oamenii noştri prin sforţările noastre, în timpul celor 10 ani trecuţi am pus în bunăstare afacerile nobilimii; i-am dovedit că ea se foloseşte de partea cea mai mare şi cea mai bună din mierea ce noi depuneam în stup...

***Deci nobilimea germană de acum înainte, să fie «parlamentară» şi mai înainte de toate «naţională». Aceasta este adevărata ei misiune. Peste tot şi în toate timpurile, epocile cele mai fericite pentru naţiuni au fost acelea când nobilimea şi burghezia au lucrat în unire la mărirea naţională;cele mai triste au fost acelea,când s-au luptat între dânsele spre a se extermina”.*(27)**

În partea finală a prefeţei, List a lăsat o pagină de înalt simţ patriotic pe care germanii de după el l-au cultivat şi îl preţuiesc şi azi; desigur şi la îndemnul urmaşilor săi, iată: „Ne mai rămâne să explicăm înţelesul a două cuvinte care se află în multe părţi ale acestei cărţi «*libertate*»

şi «*Economie naţională*». Nici un om cu minte nu va reclama pentru Germania altă libertate sau altă formă de guvern, decât aceea care garantează dinastiilor şi nobilimii, nu numai cel mai mare grad de prosperitate, dar şi ceea ce este mai trebuincios, trăinicia (1841).

Dacă, pe de o parte, credem că este periculoasă şi smintită orice încercare care ar avea ca scop surparea puterii regale şi fiinţa nobilimii în Germania, pe de altă parte, ura, neîncrederea, gelozia (invidia), care a voit să împiedice dezvoltarea unei burghezii libere, industrioase şi avute şi domnia legii, ar fi şi mai criminale, pentru că în ele se află garanţia principală a prosperităţii şi a hărniciei dinastiilor şi nobilimii". (**28**)

Prefaţă la «Sistemul naţional de Economie politică». P.S. Aurelian a scris o prefaţă extinsă la lucrarea lui List, tradusă de Papiniu, abordând în primă parte prezentarea evoluţiei scrierilor şi preocupărilor pentru prezentarea cunoştinţelor de economie politică în Principate, şi apoi o analiză a ideilor fundamentale ale acestei opere epocale.

În referirea la dezvoltarea economiei politice, el aduce în faţă pe Dionisie Pop Marţian, Ion Ionescu de la Brad şi Ion Ghica, şi faptul că această disciplină intrase în şcoli; ea se preda la **«*Facultăţile de drept*»** din Bucureşti şi Iaşi; la Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele şi la Şcoala Centrală de Agricultură şi Silvicultură, unde preda personal în ambele instituţii, un timp, el, profesorul P.S. Aurelian.

Autorul sublinia că, în primele decenii după 1830, „...toţi câţi vorbeau, se rosteau în favoarea *liberului schimb* pentru că în cele mai multe tratate de economie politică teoretică; autorii sunt partizani ai acestei doctrine, puse în aplicare de englezi." (29) În exemplificare, Aurelian aminteşte despre Convenţia comercială cu Austria din anul 1875 pe principiul liberului schimb, când imperiul nu şi-a respectat corect nici minimele obligaţii asumate, iar pentru România, a fost o grea lovitură, stagnând grav în dezvoltare. Considerăm că acest efect dăunător al convenţiei cu Austria a produs descurajări în economie şi în sânul cetăţenilor ţării şi a întărit ideea potrivnică liberului schimb, iar Aurelian spunea:

„În scurt timp de la 1860 până astăzi (1887) s-a făcut un progres în propăşirea ştiinţei economice. Ceea ce caracterizează şi deosebesc întrucâtva modul cum sunt studiate chestiunile economice de vreo câţiva ani încoace, este privirea lor mai cu seamă din punctul de vedere naţional. În trecut se studia economia politică ca ştiinţă teoretizată, iar partea aplicativă era oarecum înlăturată. Chiar în discuţiunile din Cameră se făceau diserţiuni lungi şi interesante, însă în general se lăsa la o parte latura naţională a chestiunilor.

Aşa de exemplu, se dizerta ore întregi asupra libertăţii comerţului şi mai toţi câţi vorbeau se rosteau în favoarea *liberului schimb*, şi aceasta pentru că în cele mai multe tratate de economie politică teoretică, autorii sunt partizanii acestei doctrine... bunăoară despre convenţiunea de comerţ Austro-Ungaria şi România de la 1875, oratori şi scriitori (economişti), cu puţine excepţii, luându-se după cărţile de «*Economie politică*» susţineau că **România, fiind o ţară eminamente agricolă, nu trebuie să se gândească la o industrie naţională şi că trebuie să se gândească numai la agricultură".**

Altfel ce urmează (este) astăzi. Un curent puternic îndreaptă pe toţi românii spre întemeierea industriei naţionale (1887). Afară de câteva excepţii, toţi câţi se ocupă la noi cu afaceri publice, fie cu parlament, fie cu ziaristică, susţin marea mişcare spre fondarea şi întărirea industriei române.

...După noi, două sunt cauzele principale care au produs această nouă direcţiune economică; întâi, simţul de conservare a naţiunii; al doilea, propaganda făcută de aproape un pătrar de secol (după 1864), pe calea publicităţii în favoarea creării industriei naţionale"(de către Aurelian, în primul rând).

Aurelian considera că acest sentiment de presimţire generală a populaţiei (simţul de conservare naţională) este un simţ natural, pe care îl aseamănă cu acelorlalte vieţuitoare. Iată ce spunea în acest sens, în anul 1873, în studiul «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*»: ***„...când o idee se naşte deodată în toate spiritele fără vreo preparaţiune prealabilă, fără vreo propagandă sau îndoctrinare, când temerea ajunge să fie generală, trebuie să se ia aminte că situaţiunea este gravă. Dacă cuvântul «vocea poporului este vocea***

lui Dumnezeu», se poate aplica mai raţional, este în asemenea ocaziuni... Multe animale presimt că are să vină iarna şi pregătesc culcuşul. Păstrăm şi astăzi aceeaşi credinţă nestrămutată că un popor are presimţirea pericolelor ce-l ameninţă". (**30**) Avem în faţă o probă care este bine să fie îmbrăţişată de politicieni şi guvernanţi în toate timpurile.

Cu privire la propaganda scrisă şi vorbită ilustrul partizan al protecţionismului economiei naţionale spunea: „***Punând în faţă starea noastră de înapoiere; arătând zi de zi calea urmată de alte popoare pentru a-şi dezvolta economia naţională; combătând cu energie curentul liber-schimbist ce se prăsise în ţară; demonstrând cu fapte că nici o naţiune n-a reuşit a întemeia industrie, decât ocrotind prin legi producţia naţională; în fine, făcând să reiasă ce legătură există între interesele noastre economice şi existenţa naţională, publiciştii de toate gradele au contribuit la a lumina ţara şi a determina acel curent ce există azi în România, cu privire la crearea şi încurajarea economiei naţionale***."

Trecând la prezentarea lucrării lui List, autorul menţionează că ea este publicată în ţară, după 45 ani de la apariţia ei în Germania (1841), într-un moment „când spiritele au apucat în România această salutară direcţiune (susţinerea protecţionismului economiei naţionale); când orice încercare de a modifica ideile de protecţiune a producţiei naţionale, ar fi respinsă de întreaga naţiune" (Bucureşti 7 ianuarie 1887). (**31**)

Aurelian a susţinut cu argumente că «*sistemul protecţionist*» a apărut în mod natural, cerut de condiţiile epocii, în toate statele care şi-au dezvoltat industria, înainte ca ele să practice liberul schimb. În această privinţă, chiar de la început pune întrebarea: „Este List inventatorul unei noi sisteme, al unei noi doctrine care să nu fi existat până la dânsul? La această întrebare răspunde istoria dezvoltării economice a naţiunilor europene şi a Statelor Unite ale Americii. Sunt secole de când, fără nici o doctrină scrisă, diferite popoare au practicat în mare parte cele formulate de List" (desigur Aurelian se referă la principii de bază); el recunoaşte lucrarea lui List ca o operă monumentală şi îl glorifică pe autor pentru creaţia sa.

„În Anglia, în Franţa şi alte ţări, industria s-a născut şi s-a dezvoltat sub regimul «*sistem protector*» al cărui înfocat apărător este List. Marele merit al autorului german este că dânsul a formulat cu cel mai deplin succes principiile după care trebuie să se povăţuiască o naţiune întru dezvoltarea sa economică. Ceea ce se practică de secole, List a aşternut pe hârtie cu o ştiinţă de adevărat maestru. Ceea ce se poate privi cu adevărat nou în ştiinţa economică şi ceea ce se datoreşte în mare parte lui List este introducerea noţiunii «*naţionalitate*». Economiştii, în general s-au inspirat în scrierile lor de vederi întrucâtva cosmopolite (physiocrate); privind economia politică ca o ştiinţă abstractă, ei au căutat să formuleze legi şi principii generale aplicabile pentru tot locul şi pentru toate împrejurările. Dintr-acestea se naşte caracterul cosmopolit ce-l înfăţişează, cele mai multe cărţi de economie politică şi, în special, părţile privitoare la comerţul internaţional şi la politica comercială. În aceasta, List se deosebeşte cu desăvârşire de ceea ce el numeşte «*şcoala*» (doctrina liberului schimb). List ne spune în prefaţa cărţii sale: *„Semnul caracteristic al sistemului ce-l expun este «naţionalitatea»... El lasă omenirea (universalitatea) la o parte şi are în vedere în toată lucrarea sa «naţiunea» şi mai cu seamă patria lui, Germania. Ideea că patria, Germania nu poate ajunge la unitate politică, decât începând prin unitate economică; convingerea adânc înrădăcinată în mintea lui List că Germania nu se poate ridica decât bazându-se pe organizarea economică, întemeiată pe apărarea intereselor naţionale, a dat naştere operei de faţă".* (**32**)

În continuare, Aurelian arăta că „List nu şi-a propus scopuri privind persoana sa, în legătură cu această lucrare, ci urmărea organizarea economică a patriei sale şi spune că, de la apariţia «*Sistemului naţional de economie politică*» mai toate lucrările economiştilor germani poartă întipărirea (marca) lucrărilor lui List. Mai mult, bărbaţi de stat de la acea epocă şi până astăzi (1887) au căutat să execute cu scrupulozitate vederile celebrului economist, cu privire la Germania. Legislaţia vamală actuală a imperiului (german); mijloacele de a lăţi influenţa germană în Europa şi dincolo de mări; procedeele de a întinde comerţul german, sunt toate cuprinse în opera lui List... Astăzi (1887) Germania este între statele industriale fruntaşe; produsele sale se distribuie peste tot globul şi luptă cu succes cu concurenţa engleză, franceză şi

austriacă pe toate pieţele lumii. Şi cu toate acestea, List care nu urmărea decât un singur scop; «*emanciparea politică şi industrială a Germaniei*», pentru care şi-a sacrificat întreaga viaţă pentru a înrădăcina, în minţile compatrioţilor săi, vederile sale, a fost adăpat cu amărăciune mai toată existenţa sa. Compatrioţii săi au fost nedrepţi, ingraţi către dânsul, şi numai după moarte şi-au dat seama de însemnătatea unui spirit atât de înalt, atât de prevăzător". (**33**)

Aurelian a fost primul mare economist român care a prezentat ideile lui Friedrich List şi Roscher într-un studiu publicat în anul 1873, în «*Revista ştiinţifică*» sub titlul *«Industria română faţă cu libertatea comerţului de importaţiune»* (import), care va fi analizat.

P.S. Aurelian
promotor al «Protecţionismului economiei naţionale»

Preambul. Condiţia de economist a lui P.S. Aurelian a fost prezentată cu multă logică şi claritate de V. Vasiloiu, descriind poziţia sa faţă de doctrinele timpului, raportate la interesul dezvoltării economiei naţionale. El nu a fost preocupat de vreo perfecţionare de doctrină, manifestând cu fantezie o acceptare aproape totală a ideilor fundamentale din opera lui Fr. List, pe care le-a invocat frecvent în sprijinul proiectelor sale cu aplicaţie practică, privind dezvoltarea diferitelor sectoare ale economiei, cu predilecţie, a industriei, acea industrie pentru care se aflau condiţii care să-i ofere o funcţionare rentabilă.

Un tablou general de economist pentru P.S. Aurelian este redat de V. Vasiloiu în câteva fraze antologice, care ar putea fi modificate numai printr-o dorinţă, şi nu prin justificare, iată: „Deşi Petre Aurelian a fost socotit la timpul său economistul român cu cea mai mare autoritate, mai ales în ultimele două decenii ale secolului trecut (XIX), el refuza totdeauna să se considere ca atare, dar a fost. Petre S. Aurelian a fost un economist îndoctrinat (adept al unei doctrine care nu-i aparţine; un promotor de doctrină, nu autor), dar nu un doctrinar (ca Marţian sau Xenopol n.a.). El a reprezentat şi a avut idei economice a căror valabilitate însă, dispare cu ele şi pierd raportul sau contactul cu necesităţile şi realităţile româneşti. (Ele rămân zidite în realizările sale practice n.a.). Cu alte cuvinte, el a gândit valabil numai pentru poziţia noastră românească în lume. De aceea rămâne Aurelian numai economistul nostru, al românilor.

Ideile lui economice, deşi sunt clare şi îndrăzneţe, se confundă totuşi cu marea lui dragoste de ţară şi neam, care în orice clipă îl stăpânea şi-i călăuzea paşii. Căci Aurelian n-a scris studii economice nici de dragul vreunei doctrine, nici cu gândul de a deveni economist, ci de dragul ţării sale.

Năzuinţele lui de fiecare zi erau să continue şi să ducă la izbândă curentul protecţionist, al cărui început îl făcuse Marţian. El dorea ca spiritul românesc să-şi aleagă o atitudine, să-şi aleagă un drum clar, „căci «*trebuie ca odată pentru totdeauna să formulăm cu toţii ceea ce se poate numi cugetare românească în materie de politică comercială*». Prin această năzuinţă, prin întărirea acestui curent, Aurelian nu dorea să convingă pe «*oamenii învăţaţi*», ori pe economiştii credincioşi, apărători ai doctrinei, ci să câştige masa, să câştige opinia publică în favoarea ideilor sale, să câştige pe acei care voiesc să se lumineze cu privire la interesele noastre economice".

Vedem că gândirea lui Aurelian punea la baza proiectului general de construire a economiei «*naţionalitatea*» şi «*interesul naţional*», iar în acest sens, C. Murgescu spunea: „Punctul de pornire a operei lui P. S. Aurelian îl constituie realităţile ţării sale, iar scopul ei militant «*progresul poporului său*»". (**34**)

Exegeţii lui P.S. Aurelian. Activitatea lui P.S. Aurelian ca mare economist român din secolul al XIX-lea a fost analizată, studiată şi expusă în lucrări de factură academică, sub pana unor importanţi economişti, care au lăsat pentru istorie descrieri asupra contribuţiei deosebite a marelui înaintaş la progresul economiei naţionale, prin scrieri şi realizări practice.

Găsim potrivit să-i amintim pe aceşti învăţaţi şi lucrările lor; să-i omagiem alături de Aurelian, pentru contribuţia lor la naşterea şi consolidarea unei bibliografii, care ne permite cunoaşterea profundă a operei marelui economist-patriot. Redăm autorii şi principalele lor lucrări închinate activităţii şi memoriei lui P.S. Aurelian.

Constantin Moldoveanu: «*Pionierii cooperaţiei române – P.S. Aurelian*»; comunicare la Institutul Social Român, 27.02.1937, Bucureşti, 38 p.

Victor Vasiloiu, doctor în economie: «*Influenţa lui Friedrich List asupra gândirii lui P.S. Aurelian*», Bucureşti, 1939, 39 p. (extras din teza de doctorat).

Costin Murgescu, profesor universitar, m.c. al Academiei Române, «*Un economist reprezentativ al secolului său*», 73 p., în volumul «*P.S. Aurelian – opere economice*», texte alese, Mihai Demetrescu, Bucureşti, 1967.

Victor Jinga, doctor în economie, profesor: «*Gândirea economică românească în secolul al XIX-lea*», (P.S. Aurelian), 1938, Cluj, 10 p.

Vasile Malinschi, profesor universitar, academician: «*Economişti la Academia Română*», evocări şi restituiri – P.S. Aurelian.

Maria Valeria Picu: «*Istoria învăţământului agricol din Bucureşti*», (P.S. Aurelian), Ed. Ceres, Bucureşti, 2002, 5 p.

Radu Dan Vlad, istoric – secţia arhivistică, cercetător ştiinţific în domeniul istoriei economice, o autoritate în secolul XX:

- «*P.S. Aurelian – omul şi epoca*», Ed. Gordian, Timişoara, 1994, 293 p.
- «*P.S. Aurelian şi Academia Română*», 1887, articol, 6 p.
- «*P.S. Aurelian ctitor al învăţământului agronomic românesc*», Revista de istorie nr. 8/1986, 803 p.
- «*Le gouvernement liberal de P.S. Aurelian*», 21 noiembrie 1896, 31 martie 1897, Revista de istorie nr. 12/1997.
- «*Gândirea economică românească despre industrializare*», 1859-1900, Bucureşti, 2001, (P.S. Aurelian); o perlă a rezultatelor de cercetare îndelungată a autorului, Bucureşti, 2002.

Titu Georgescu; Emil Bâldescu «*Ctitori de şcoală românească*», secolul al XIX-lea, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.

Prin elaborarea şi publicarea a şase studii de totală cuprindere şi mare profunzime analitică, cercetătorul Dan Radu Vlad merită a fi recunoscut pentru istorie drept cel mai important exeget al operei şi vieţii lui P.S. Aurelian, ca economist şi om de stat. Lucrările citate mai sus reprezintă o zestre bibliografică, care va duce, în timpii ce vin ai istoriei, imaginea marelui învăţat, patriot al neamului nostru, P.S. Aurelian, una dintre cele mai mari personalităţi ale inteligenţei româneşti, făuritoare de ţară, din secolul al XIX-lea.

Având şansa unei bibliografii atât de valoroase, realizată de mari specialişti în economie, vom apela la conţinutul lor pentru ilustrarea contribuţiei ideatice şi practice a lui P.S. Aurelian la dezvoltarea economiei naţionale; completând analizele exegeţilor săi cu unele opinii ale autorului acestei lucrări.

Perioada 1858-1870. Văzând articolele şi studiile scrise de Aurelian în primii săi ani de publicistică (1858-1861), am putut constata că între acestea s-a aflat un singur material tipic de teorie economică, publicat în «*Telegraful*» nr. 185, din 18 noiembrie 1871. Deşi era o perioadă de efervescenţă contradictorie de idei doctrinare, despre care putem presupune că era informat, nu a intrat în dispute, aşa cum s-a văzut la Dionisie Pop Marţian şi A.D. Xenopol; persoane cu studii speciale de economie, parcurse în şcoli de la Berlin unde «*doctrina protecţionistă*» a lui Friedrich List era agreată şi profund studiată. Credem că inteligenţa şi raţiunea sa logică l-au îndemnat să nu se adâncească în această sferă, unde avea doar o pregătire generală însuşită la Grignon deşi preda ca profesor economia rurală şi economia politică. Ulterior, Aurelian nu a abordat în scrierile sale subiecte teoretice de doctrină pur economică, ca studii în care să aducă idei proprii, de aceea exegeţii săi nu l-au considerat ca «*economist doctrinar*», însă în toate articolele şi studiile importante închinate dezvoltării industriei, a economiei în general, a invocat susţinerea, prin implicarea ideilor «*protecţionismului economiei naţionale*» pentru care a avut şi acţiuni practice din poziţia de parlamentar sau ministru şi a combătut liber-schimbismul, propunând măsuri de limitare a puterilor lui. Însă, aşa cum scrie V. Vasiloiu, „Concepţia politică a lui P.S. Aurelian era «*liberală*» (**35**), formulată iniţial sub influenţa doctrinei liber-schimbiste din timpul studiilor în Franţa, când ideile acestuia erau susţinute de elita savantă din Europa”.

După etapa descrisă mai sus, Aurelian a intrat adânc în activităţi care i-au permis să cunoască, să analizeze şi să înţeleagă starea reală a relaţiilor sociale, structura economiei şi situaţia ţării în raport cu străinii din afară şi dinăuntru, încheind în anul 1864 prima etapă a muncii sale la o publicaţie cu apariţie regulată, odată cu încetarea «*Monitorului comunelor*».

În perioada 1864-1870, nu a avut o publicaţie unde să scrie opiniile asupra vieţii economice în mod sistematic. A fost foarte cuprins de activitatea conducerii şcolii de la Pantelimon; în anii 1865-1866, a participat activ la înfiinţarea societăţii «*Atheneul Român*», fiind primul ei director; în anii 1867-1868 s-a ocupat personal de pregătirea, organizarea şi reprezentarea pavilionului românesc la Expoziţia Universală de la Paris (1867), unde a publicat şi lucrarea «*Notice sur la Roumanie...*», cu Al. Odobescu; iar în perioada 1868-1869, a trecut prin epopeea translocării şcolii de la Pantelimon, la Ferestrău (Herăstrău) lângă Bucureşti.

Avem în faţă un tablou ce exprimă o varietate şi o densitate de activităţi de cea mai mare importanţă pentru acele momente, în care Aurelian a dovedit o capacitate pe măsura necesităţilor de succes.

În această perioadă, a devenit unul dintre cei mai înflăcăraţi şi mai devotaţi promotori ai spiritului «*interesului naţional*», care s-a putut remarca în toate acţiunile pomenite mai sus. Susţinerea şi participarea la expoziţia universală amintită a arătat un model de manifestare a patriotismului său curat.

Prin înfiinţarea «*Revistei ştiinţifice*» în anul 1870, Aurelian a creat prima publicaţie modernă pentru răspândirea ştiinţelor şi cunoaşterea importanţei lor şi a devenit foarte activ prin scrieri punctuale referitoare la dezvoltarea economiei naţionale, de pe poziţia «*doctrinei protecţioniste*», având în «*Cronica*» ce inaugura fiecare număr o tribună de idei şi de luptă pentru progresul ţării.

Un proiect general. Viziunea lui Aurelian asupra obiectivelor generale de construire a unui stat modern o găsim într-un articol de numai patru pagini scris în anul 1868 şi publicat abia în anul 1872, în nr. 24 al „Revistei ştiinţifice" (pp 274-278), sub titlul «*Fiitorul ţării noastre*», pe care îl prefaţează cu următoarea notă: „Acest articol este încheierea unui op (lucrare) început în anul 1867 şi terminat în 1868. Lucrarea este intitulată „Tera nostra"; ea cuprinde o descriere a ţării noastre economice. Circumstanţe independente de voinţa noastră ne-au împiedicat de a publica această lucrare. Cu toate că este deja veche, totuşi sperăm a o da la lumină; dacă nu mai mult, cel puţin va servi ca un bilanţ al României până la 1868."

Ştim că «*Tera nostra – schiţe economice asupra României*» a fost publicată în anul 1875, la «*Tipografia Laboratorilor Români*» din Bucureşti, având o structură a cuprinsului, asemănătoare cu aceea a lucrării «*Notice sur la Roumanie*», publicată la Paris în anul 1868, cu ocazia Expoziţiei mondiale din 1867. Finalul lucrării însă, nu mai cuprindea materialul la care ne referim, ci o notă de încheiere sub titlul «*Viitorul*», unde face îndemnări la unire şi muncă.

Până în prezent, acest articol, «*Viitorul ţării noastre*», nu a fost remarcat de exegeţii operei sale, însă acesta merită a fi inclus între cele mai însemnate din opera sa, la fel ca «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*»; «*Viitorul nostru economic*»; «*Necesitatea întemeierii industriei române*»; «*Cum se poate fonda industria în România*» sau articole despre «*tariful vamal*»; „*Politica noastră vamală*", „*Politica noastră comercială*".

În articolul amintit, Aurelian face o prezentare clară, pe spaţii mici de exprimare, pentru fiecare dintre obiectivele care pot contribui la construirea unei patrii înfloritoare. Începe cu prezentarea resurselor de bogăţii naturale şi a populaţiei, care sunt factori de primă importanţă prin calitatea şi valoarea lor, iată: „România se întinde pe o suprafaţă de 24.240.931 pogoane; clima sa este priincioasă la mai toate culturile europene, pământul este din cele mai fertile, şi situaţia sa topografică din cele mai favorabile pentru executarea lucrărilor agricole; apele străbat ţara de la munte până la baltă; populaţia deşi nu este numeroasă însă este inteligentă, accesibilă tuturor ideilor de progres; deopotrivă aplecată pentru agricultură, industrie şi comerţ. N-are decât să-şi stăruiască în voinţa sa luminată să-şi poată îndeplini misiunea ce este prescrisă de Providenţă. Avem exemple îndestule de ţări mult mai puţin favorizate de natură, care au ajuns prin stăruinţa lor la o dezvoltare economică însemnată... Să luăm de exemplu pe Elveţia

muntoasă, Olanda înecată în mare, Belgia, Suedia, Norvegia, Danemarca; în fine, atâtea stăruleţe (landuri de azi) ale Germaniei. Toate aceste ţări sunt departe de a fi în condiţiuni atât de favorabile ca ale noastre; şi cu toate acestea, ce prosperitate!" Iată opinia lui Aurelian la 1868.

Economia. După schiţarea cadrului general anterior, Aurelian se referă la economie ca factor esenţial al existenţei naţionale şi spune: „Este timpul ca să înţelegem că politica cea mare a veacului nostru este politica economică; că toate statele, de la mic până la mare, caută a-şi fonda puterea de dezvoltare economică dinăuntru şi prin înmulţirea relaţiunilor comerciale în afară... Fără dezvoltare economică, fără mijloacele materiale, fără avuţii, aspiraţiile noastre vor fi zadarnice, pentru că omul, cu toată bunăvoinţa nu poate face ceva dacă-i lipsesc mijloacele."

1. Aurelian pune ca primă condiţie a dezvoltării economice, învăţământul, necesar pentru pregătirea populaţiei pentru a participa la activitatea productivă, spunând: „Cel dintâi lucru de care avem nevoie pentru ca să mergem înainte, este dezvoltarea învăţământului public, de toate gradele; şi în special în dezvoltarea învăţământului primar şi a celui profesional. Încă de la 1859 scriam din Italia către «*Naţionalul*» cât de mare nevoie avem de învăţământul primar şi cel profesional. A dat peste noi introducerea maşinilor cu abur, a treierătoarelor şi a secerătoarelor şi nu găsim nici un român care să se priceapă să conducă o locomobilă. Agricultorii noştri aleargă după tot felul de străini."

2. Al doilea factor important pe care îl pune Aurelian în cauza dezvoltării economice îl constituie căile de comunicaţie: „Căile de comunicaţie, şoselele, canalele, râurile navigabile şi drumurile de fier trebuie să ne atragă cu deosebire atenţia; să mai sacrificăm acele instituţii care ne absorb bani în zadar şi care ne pot fi chiar dăunătoare; şi să consacrăm mai multe sume pentru lucrări de drumuri. Fără drumuri înlesnitoare nu este posibilă dezvoltarea economică, pentru că acela ce produce trebuie să desfacă, şi ca să desfacă trebui să transporte." În această idee s-a referit şi la drumurile ţării dintre localităţi, dar nu acorda încredere conducerii comunale şi propunea să fie realizate sub intervenţie de stat. Şi astăzi (2013), «*autonomia locală*», ca eficienţă în economie este o iluzie. Extinderea ei va fi o nereuşită.

3. Pe locul trei între factorii amintiţi, autorul pune sprijinul de stat: „Încurajarea agriculturii, industriei şi comerţului naţional trebuie să fie una din ocupaţiunile noastre principale. Să mai forfecăm bugetul aiurea, să mai tăiem din acele alocaţiuni neproductive al căror merit este numai a întreţine nulităţi; în paguba izvoarelor noastre de avuţie".

4. Al patrulea factor pus la baza dezvoltării economice de către P.S. Aurelian este «*o administrare bună a ţării*» (n.a.), pentru care aduce argumente şi exemple foarte convingătoare; iată: „Ca să poată românii şi guvernul lor să facă ameliorațiuni însemnate au nevoie de mijloace şi mijloacele ni le dă bugetul... Nu putem înainta, nu putem aspira a vedea ţara pe calea cea mare a dezvoltării economice până ce nu vom împărţi bugetul cu mai multă maturitate. Să mai înlăturăm pe acei făcători de proiecte al căror scop, departe de a fi practic, n-are drept scop decât afişarea personalităţii lor. În afară de mijloacele ce ni le dă bugetul general a statului putem realiza ameliorațiuni însemnate prin bugetele comunale şi ale diferitelor fundaţii; ***puse sub controlul statului****"*. Cum am arătat mai înainte, Aurelian nu acorda încredere primarilor şi consiliilor comunale în privinţa modului de administrare a bugetelor şi justifică, spunând: „...prea adesea fondurile au fost întrebuinţate cu nesocotinţă de scop, în adevăr revoltătoare". Situaţia nu este mult deosebită azi (2013), când se dau cazuri uimitoare ce arată marea risipă de bani ce o fac unii primari şi consiliile comunale. Aşa-numita «*autonomie locală*» este o perdea de fum lansată de politicieni. Nivelul general de educaţie a maselor noastre încă nu corespunde aplicării acestei idei, care se aplică în ţări situate pe altă treaptă de organizare şi conştiinţă naţională şi locală. Aurelian atacă şi fundaţiile, la care azi se adaugă ONG-urile. De ce ONG-uri dacă avem guvern ?

Aurelian aduce şi îndrumări pentru folosirea raţională a fondurilor din bugetul de stat: „Guvernul, în interesul binelui public, trebuie să reguleze întrebuinţarea acestor fonduri; să arate aceea ce trebuie făcut; să înfrâneze pe acei cu prea mult zel, pe care în neştiinţa lor despre ce este de făcut, se aruncă cu o furoare copilărească în tot felul de întreprinderi plătite cu milioane, fără ca să producă nici un bine, ci mai adesea, rău... să punem odată pentru totdeauna capăt

întreprinderilor provocate de saltimbancii şi de cancelari de industrie", iată un sfat ignorat în anii 2004-2013.

Încheierea lui Aurelian la acest articol redă un semn de optimism şi speranţă pentru «*viitorul ţării noastre*»: „Pe cât ne-au permis puterile, am arătat ce este «*ţara noastră*» şi ce avem de făcut în ce priveşte partea economică. Punându-ne serios la lucru, avem convicţiunea că viitorul ţării noastre este mare, că vom contribui şi noi în limitele puterilor noastre în acea mişcare a civilizaţiunii moderne, care conduce popoarele la mărire şi făurire. Aşa să dea Dumnezeu să fie!" (**36**)

Direcţii de activitate pentru făurirea economiei. Ideile cardinale urmărite în nenumăratele sale informaţii din «*Cronica*», din articole şi studii pe probleme din economie, Aurelian a abordat trei obiective majore prin care urmărea organizarea cadrului necesar pentru construirea şi dezvoltarea modernă a economiei naţionale:

1. Promovarea politicii protecţionismului economiei naţionale.
2. Critica permanentă şi pertinentă a liber-schimbismului, de pe poziţii naţionale.
3. Promovarea ideii necesităţii fondării industriei naţionale prin instituirea taxelor vamale, care asigurau mai multă protecţie pentru dezvoltarea economiei naţionale şi se adunau la bugetul ţării.

Pentru fiecare din obiectivele propuse la baza progresului economic a adus forme concrete de activitate şi a participat, prin scrieri şi în acţiuni guvernamentale şi parlamentare, la înfăptuirea multora dintre ele.

Ideea generală ce străbate obiectivele activităţii sale, care se înscrie între principiile doctrinare, şi care a fost promovată de Aurelian cu multă perseverenţă a fost «*ideea de naţiune*», şi a legat-o de «*economia naţională*». Iată una dintre pledoariile sale relevante:

„Pe cât timp lumea este împărţită în grupuri numite naţiuni; pe cât timp naţiunea şi sentimentul de patrie nu numai că există, dar se întăreşte în raport cu dezvoltarea culturii; pe cât timp oamenii ţin încă atât de mult la naţionalitatea lor, la patria lor încât îşi varsă sângele pentru a le păstra; pe când toate acestea există, pretenţiunea «Şcoalei» (doctrina liberului schimb) de a face să dispară toate vămile, toate măsurile protectoare, va rămâne o simplă dorinţă". (**22**)

1. Promovarea protecţionismului economiei naţionale

Fără să fi abordat probleme teoretice de doctrină, ca elaborare personală, P.S. Aurelian a promovat necesitatea sprijinului de stat pentru «*industria naţională*», încă din anul 1861, când a publicat în jurnalul «*Agronomia*» articolul «*Creditul agricol*», unde scria: „...adevărata politică, adevăraţii bărbaţi de stat trebuie să se ocupe cu cea mai mare ardoare de progresul industriei noastre naţionale (agricultura). Înainte de toate dar, avem nevoie de creditul funciar, despre care s-a vorbit şi s-au prezentat proiecte, şi de creditul agricol, despre care nu ştim să se fi prezentat vreun proiect. Aceste două feluri de credite reunite şi întocmite bine, sunt în stare a transforma starea noastră agricolă." (**38**) Avem aici o susţinere, un îndemn cu privire la necesitatea sprijinului de stat pentru a dezvolta şi proteja acea parte a economiei naţionale, care era agricultura, iar autorul o numea «*industria naţională*».

Cunoscând bine problema consumului de zahăr al populaţiilor, producerea lui şi sumele imense de bani care se joacă în acest domeniu, încă din timpul studiilor în Franţa, unde constituia o problemă naţională majoră, Aurelian s-a implicat puternic în sprijinul fondării unei industrii naţionale pentru producerea zahărului, printr-o politică economică protecţionistă.

În «*Cronica*» din 19 septembrie 1871, deschidea dezbaterea asupra producerii zahărului în ţară şi arăta cazul Austriei care în 1840 avea «*numai*» 61 fabrici de zahăr, iar în 1870-1871 poseda 181 fabrici. (România nu avea nici o fabrică). A revenit asupra subiectului în 15 octombrie cu noi încurajări bazate pe argumente; iată: „Fabricaţiunea zahărului este o industrie agricolă din cele mai profitabile şi care se acomodează (adaptează) mai mult la distribuirea (eşalonarea) lucrărilor câmpeneşti. Această industrie, avem convicţiunea (convingerea) experimentală că se poate introduce în România cu deplin succes... Acel guvern, acel proprietar

agricultor mare, care ar lua întreţinerea unei astfel de fabricaţiuni, ar aduce cel mai însemnat servici agriculturii şi industriei române". (**39**) În cele spuse, venea cu o propunere concretă: „guvernul ar trebui să înfiinţeze o mică fabrică de zahăr la şcoala de agricultură (Ferestreu), după cum s-a înfiinţat la mai multe şcoli în Europa... consumaţiunea zahărului sporind an de an la noi, trebuie să ne gândim serios la o industrie atât de valoroasă"; şi revine pe această temă cu îndemnul următor: „...pentru a avea fericirea să mâncăm zahăr românesc, trebuie ca statul, asemenea Olandei, Austriei, USA sau Rusiei, să sprijine atât cultivarea sfeclei de zahăr, cât şi înfiinţarea fabricilor de zahăr, şi să nu procedeze ca până acum, luându-ne după economiştii noştri, care nu vor să ne lase a ne ocupa de vreo industrie, căci are cine să ne trimită fabricate industriale". (**40**) Rezultă clar că în România acelui timp, «*şcoala*», adică adepţii liber-schimbismului, slujea interesele marilor proprietari agricoli, care în schimbul deschiderii exportului pentru produsele lor, au fost în stare să semneze la început cele mai dezastruoase convenţii economice.

Chiar în toamna anului 1871, se forma la Iaşi un comitet care plănuia înfiinţarea unei fabrici de zahăr, pe lunca Siretului, şi era alcătuit din mari proprietari pământeni: V. Alecsandri, V. Pogor, Dim. Cazadini, Drosu Adamachi, iar Aurelian saluta acest demers în «*Cronica*», nr. 22 al «*Revistei ştiinţifice*» din 1 ianuarie 1872, scriind astfel: „Chiar dacă va trebui să se plătească câţiva ani zahărul românesc cu 15-20% mai scump decât zahărul străin, sacrificiul trebuia făcut, pentru că numai aşa se poate ajunge la fabricarea zahărului românesc". (**41**)

Vorbind de preţuri, Aurelian cunoştea bine tactica străinilor de a promite preţuri mici pe care le ridicau la puţin timp după instalare; după ce se zbăteau să obţină monopolul, preţurile creşteau continuu, depăşind chiar de 3-4 ori nivelul de la început. Zahărul nostru de azi este mai scump de 3 ori faţă de zahărul nostru produs înainte de Revoluţia din 1989, pentru că s-au distrus 30 de fabrici, iar din 200.000 ha cultivate cu sfeclă se mai regăsesc sub 20.000 ha. Acesta este un exemplu dureros de neîngrijire pentru protecţia economiei naţionale, cu grave urmări în viaţa cetăţenilor ţării.

O explicaţie limpede expune Aurelian asupra măsurilor prin care se poate aplica sprijinul de stat, descriind cererile «*Comitetului*» de la Iaşi, constituit în toamna anului 1871 şi care stagna în demersul său, iată: „Societatea, având în vedere că această fabrică are nevoie de încurajare la început, care prin delegatul său, la corpurile legiuitoare cereau să-i facă următoarele comisiuni: 1) Fabrica cu produsele sale să fie scutită de orice impozit în timp de 20 ani; 2) Acţiunile societăţii să fie apărate de timbru; 3) Maşinile trebuincioase să fie scutite de taxa de import; 4) Statul să vândă societăţii moşia Dolhasca din judeţul Suceava cu condiţiunile urmate (prevăzute) la vânzarea bunurilor statului." Această ultimă propunere o respinge chiar Aurelian, spunând că petenţii, fiind persoane bogate, ar putea să ofere o suprafaţă din proprietatea lor. Dar, pentru încurajarea acestei industrii prin protecţiune el spune: „Să nu se creadă că scutirile ce le cere societatea sunt exorbitante, şi aceasta cu atât mai mult, că nu pretinde a monopoliza fabricarea zahărului; străinii care cereau concesiunea fabricării zahărului în România, nu se mulţumeau a pretinde numai monopolul pentru o singură campanie, dar cereau şi scutiri mai numeroase; să nu scape din vedere că fabricaţiunea zahărului, în Franţa, Germania, Austria şi Rusia, nu numai că a fost scutită de impozite, dar a fost protejată prin taxe, care adesea erau prohibitive faţă de concurenţa străină". (**41**)

Constatăm că din acel timp Aurelian era interesat de taxele vamale ca mijloc de protecţie a intereselor naţionale în schimburile comerciale externe, iar subvenţiile necesare punerii în mişcare a activităţii productive le-a susţinut pe toate căile: publicistică, politică, guvernare.

Aurelian a invocat şi a justificat fără odihnă necesitatea folosirii măsurilor protecţioniste în politica comercială, spunând că „trebuie să se folosească vămi şi tarife protecţioniste, aşa după cum s-a folosit şi Anglia şi toate ţările industrializate astăzi: Franţa, Germania, Rusia, Statele Unite. Vămile, aşadar, au ajuns mijlocul cel mai bun de protecţiune şi care se poate aplica de oricare popor. Ele nu sunt, după cum pretind economiştii ortodocşi, o invenţie a capetelor speculative, după cum zice ilustrul economist german List, ele sunt o consecinţă naturală a tendinţei popoarelor în a-şi căuta garanţii pentru conservarea lor şi a prosperităţii lor sau pentru a-şi stabili preponderenţa în materie de industrie şi comerţ". (**42**)

În anul 1885, după 15 ani de la promovare publicistică şi parlamentară, a necesităţii dezvoltării economiei naţionale, prin aplicarea măsurilor protecţioniste, Aurelian scria articolul «***Direcţiunea noastră economică pentru viitor***», în noua sa revistă «*Economia naţională*». Aici, după cum făcuse în postfaţă la cartea «Tera nostra», autorul revenea cu idei ce proiectau dezvoltarea economică a ţării în plan general. Axul central al gândirii sale era «*o politică economică cu totul naţională*», rezemându-se pe experienţa trecută şi prezentă a celorlalte neamuri care ne-au apucat înainte. În ansamblu, propunerile sale dădeau un cadru judicios de acţiune şi propunea: „Să părăsim cu desăvârşire deprinderea de a amesteca cele politice cu cele economice; să căutăm a ne povăţui în afaceri cu noi; să încurajăm toate întreprinderile (măsurile) privitoare la întocmirea industriei naţionale; să acordăm agriculturii şi industriilor anexe, toate încurajările de care au nevoie şi mai ales o administraţie bună şi dări pe cât se poate de mici; să încurajăm consumaţia de mărfuri fabricate în ţară, iar pentru aceasta, statul să dea cel dintâi exemplu şi să aprovizioneze armata, căile ferate, spitalele etc. numai cu obiecte produse în ţară. Uniţi cu toţii în gând şi scop, să lucrăm din răsputeri pentru emanciparea economiei ţării”. (**43**)

Una din lucrările cele mai invocate, ca valoare reprezentativă pentru opera lui Aurelian, este «***Viitorul nostru economic***», expusă într-un discurs politic la Bârlad, în 6 aprilie 1890, în campania de alegeri. Acest discurs, unde amintea în câteva cazuri despre realizările Partidului Liberal, s-a concentrat cu deosebire pe conţinutul economic, cu predominare asupra «*protecţiunii economiei naţionale*», aprofundând aspectul «*convenţiilor contractuale*» şi ale «*tarifului vamal*», ca măsuri necesare de protecţie a bunurilor naţionale în relaţiile comerciale cu străinii.

Unul dintre pasajele acestui discurs ne dezvăluie gândirea raţională a tribunului asupra interesului naţional, în dezvoltarea economică, un sentiment slab împărtăşit de conservatorii adversari politici, care doreau menţinerea exclusivă a sistemului economic agrar şi importul produselor industriale, acuzând incapacitatea vămilor de a realiza industrializarea. Iată acest pasaj: ***„Ca oameni practici şi prevăzători, trebuie să luăm lucrurile aşa cum sunt, iar nu cum sunt scrise în cărţile economiştilor ortodocşi. Să ne apărăm din toate puterile pe terenul economic; să nu ne povăţuim decât de interesul muncii naţionale; iar ţinta noastră să fie: independenţa economică a României. Interesele noastre ne impun nu numai dezvoltarea agriculturii, ... dar şi a tuturor ramurilor de producere industrială, care treptat se pot întemeia în ţara noastră”.*** (**44**)

Cele mai puternice acţiuni publicistice şi parlamentarea în favoarea protecţionismului, au fost promovate de Aurelian în explicarea necesităţii construirii industriei naţionale; scrierile sale pe această temă îl definesc drept cel mai important exponent al acestui curent din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, până în anul 1909, unii exegeţi considerându-l reprezentant al unei şcoli de promovare doctrinară.

Susţinând faptul că se impune necesitatea aplicării protecţionismului în făurirea industriei, Aurelian face o pledoarie încărcată de argumente raţionale, care puteau sprijini realizarea obiectivului propus. Propunând protecţionismul pentru industria zahărului, la 1872, spunea: ***„...când este vorba de a fonda o industrie atât de însemnată (liber-schimbiştii) să ne lase în pace pe noi agricultorii, care, dacă nu mai mult, dar cel puţin avem meritul de a vorbi după fapte pipăite (concrete), iar nu după principii abstracte, fiindcă mărirea industrială nu s-a fondat în nici o ţară din lume prin libertate comercială, iar România nu trebuie să aibă rolul unui cobai pentru celelalte popoare, chiar cu ruinarea sa economică. Vom taxa productele străine în toate comunele, vom face zahărul străin să devină mai scump ca cel indigen, şi atunci vom umple România de fabrici de zahăr, după cum au făcut celelalte state. Trebuie să fim mai români, mai egoişti, când este vorba de viitorul economic al ţării noastre”.*** (**45**)

În sprijinul acelei idei protecţioniste, Aurelian aduce din nou exemplul american, pentru a convinge de necesitatea aplicării tarifului vamal ca măsură de protecţie în comerţul României: „USA, care deşi are una dintre cele mai dezvoltate industrii din lume, continuă să aplice cel mai protecţionist tarif vamal, «*şi pe noi, Europa ne-a îndatorat (obligat) să nu luăm decât 5% din valoare, şi cu timpul să nu mai luăm nimic*». Iată dar, că fără voia noastră, siliţi să servim de model pentru libertatea comercială; să luăm noi 5%, pe când americanii iau 48%; şi se găsesc

oameni la noi, aşa zicând economişti şi bărbaţi de stat, care ne mai predică libertatea comercială”. (**46**)

Lucrarea «***Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune***» (1873/71) este structurată în linie, pe «*protecţionism naţional*», autorul descriind exemplul tuturor ţărilor, care în secolul al XIX-lea erau considerate industriale. Explicarea şi promovarea ideii protecţioniste a fost obiectivul principal al promovării manufacturii industriale din ţară, care era sub povara concurenţei străine încurajată de liberul schimb promovat puternic între anii 1860-1875, Aurelian vine să explice şi să propună ideea protecţionismului, a ceea ce însemna industria manufacturieră a României şi necesitatea construirii adevăratei industrii.

Într-unul din pasajele acestei lucrări, Aurelian arată că protecţionismul a fost aplicat de guvernele ţărilor cu industrie dezvoltată, chiar înainte şi în acelaşi timp cu apariţia teoriilor cosmopolite a liberului schimb, iniţiată de Fr. Quesnay, dezvoltată apoi de A. Smith, I. B. Say, D. Ricardo etc. Iată: „Vom arăta că oamenii de stat cu toate stăruinţele economiştilor cosmopoliţi, au urmat până în ziua de astăzi (1873) o politică economică cu totul opusă doctrinei libertăţii absolute a comerţului; că guvernul englez n-a intrat pe calea libertăţii comerciale decât atunci când s-a convins că industria engleză poate concura cu industria lumii întregi; că şi astăzi Anglia a păstrat în legislaţia sa tarife îndestul de protectoare pentru unele producte; că Franţa, cu toată prosperitatea comerţului său are până astăzi o legislaţie daunară, foarte protectoare; că Austria şi Rusia nu se mulţumesc numai cu taxe protectoare, dar şi prohibează importarea mai multor obiecte; că Statele Unite ale Americii au legislaţia cea mai protectoare, că industria, agricultura şi comerţul au înflorit în toate statele, fără excepţie, sub regimul protector”. (**47**)

În această perioadă, doctrina liber-schimbistă încă era puternic susţinută de intelighenţia: Ion Ghica, Moruzzi, Strat, iar în plan guvernamental, de către conservatori în frunte cu L. Catargiu, Gh. Manu, V. Boerescu ş.a. Trecuseră cinci-şase ani de când Aurelian promova cu tărie aplicarea protecţionismului. Prezentând mereu exemple străine care practicau protejarea economiei naţionale, Aurelian aducea explicaţii asupra consecinţelor generale ale aplicării liberalismului comercial în ţară. Era chiar în perioada premergătoare semnării convenţiei comerciale din 1875, cu imperiul Austro-Ungar de către «*conservatori*». Iată pledoaria sa: „România, având riscul de a-şi compromite existenţa sa politică, de a nu vedea nici o industrie importantă prinzând rădăcini pe teritoriul său, de a fi pe veci colonie a acelor state care-i trimit produsele industriei, nu poate să urmeze altă cale decât aceea pe care a urmat-o şi o urmează până astăzi toate statele înflorite (dezvoltate), ...nu putem admite că pentru a face plăcere şcolii engleze, şcolii economice cosmopolite (bazată pe doctrina liberului schimb), să ne apucăm noi să experimentăm teoriile neaplicate până astăzi de către nici o ţară dintre acelea care au ajuns la oarecare grad de prosperitate... Dacă, chiar în condiţiile de astăzi, România ar fi tot atât de înaintată ca şi Anglia, atunci negreşit că protecţia împotriva comerţului străin ar fi în dauna intereselor noastre.

Dacă însă vom continua ca până astăzi să aplicăm doctrinele cosmopolite, să alergăm la străini pentru cele mai mici obiecte; să dispreţuim tot ce este naţional şi să preferăm tot ce este străin; să dirijăm educaţia copiilor în aşa fel ca românii să aştepte totul de la «buget», lăsând meseriile pe seama străinilor; dacă, în fine, vom lucra cum n-a lucrat nici o naţiune pe lume, călcând cu modul acesta în picioare învăţăturile experienţei, atunci putem fi siguri că nu vom mai vedea niciodată construindu-se industriile în patria noastră; şi aceea ce este mai grav, ne vom trezi într-o zi copleşiţi de străini, şi toate izvoarele de avuţie ocupate din mâinile noastre; şi culpa este a noastră şi nu vom mai avea a ne plânge decât de îndărătnicia noastră”.(**47**)

Deşi a scris preponderent despre **«*protecţionism*»** cu privire la industrie, Aurelian s-a referit la aplicarea acestei idei şi pentru agricultură. A scris mult despre «*crizele agricole*», unde apare în contest acţiunea celor două doctrine. Unul dintre articolele interesante pe această temă l-a publicat în «*Revista economică*» nr. 11/1887 (p. 241-244), din care rezultă modul abuziv în care ţările cu economii puternice tratau problema tranzacţiilor comerciale cu produse agricole, şi dă exemplul tratatului din anul 1860 între Franţa şi Anglia, care inaugurau pentru prima dată, întrucâtva, un «*regim vamal liber-schimbist*». În acest tratat, se ocrotea industria franceză, dar

sacrifica interesele agriculturii prin liber-schimb. Au protestat *Thiere* şi *Cuertier* şi toţi economiştii protecţionişti! Zadarnic; a rămas după cererile Angliei. Rezultatul a fost dureros pentru Franţa. Apoi, Europa s-a îndreptat spre «*protecţionism*», iar Aurelian scria: „Ceea ce este mai caracteristic este că, unde până mai acum câţiva ani se vorbea numai de «*protecţiunea industriei*», susţinându-se că agricultura nu are nevoie de protecţiune, mai cu seamă în ţările industriale; acum «*protecţiunea agriculturii*» este la ordinea zilei. Germania şi Franţa au inaugurat această sistemă, şi alte state caută a le imita. Această reformă în legislaţia vamală (conform liberului schimb) a surprins ţările agricole, care exportă numai cereale, vite şi alte produse. Şi surprinderea este foarte legitimă. În adevăr, ţărilor agricole li se pretinde a primi la import produsele industriale ale altor state cu taxe cât se poate de scăzute, deoarece ele nu fabrică aceste obiecte. În schimb, produsele lor, cereale şi vite sunt taxate cu drepturi foarte ridicate la importarea lor în ţările industriale.

Astfel fiind se pune întrebarea: Ce au să devină şi ce trebuie să facă ţările exportatoare de cereale şi vite? Ca răspuns, ţările industriale, Franţa, Germania, Austria, în loc să menţină sau să scadă taxele de import pe produse din ţările agricole, le-au ridicat cu până la 30%, spunând că agricultura lor trebuie protejată, Ţările agricole cereau în mod legitim un tarif pentru produsele lor, în balanţă cu importul de produsele industriale. Ei bine! Nu s-a aprobat".

La situaţia descrisă, Aurelian aducea acest răspuns: „Datoria ţărilor agricole, a noastră prin urmare, este ca şi dânsele să caute pe de o parte a taxa în proporţie fabricatele industriale străine, iar pe de alta să facă toate sacrificiile posibile pentru a-şi întemeia o industrie naţională spre a-şi asigura cel puţin o parte însemnată din consumul intern. Făcând într-altfel, neavându-şi industrie, şi supunându-se, a-şi vedea produsele încărcate cu taxe mari, ele vor fi reduse a asista la ruinarea chiar a agriculturii naţionale". (**48**)

Între argumentele tari în sprijinul ideilor sale, Aurelian a ales frecvent exemple din viaţa economică a ţărilor dezvoltate, care îşi datorau succesul aplicării măsurilor protecţioniste, pe care le recomanda spre aplicare în ţară. Astfel, în «*Cronica*» la nr. 4/1872 al «*Revistei ştiinţifice*», el aduce exemplul american în aplicarea protecţionismului, iată: „Partizanii libertăţii comerciale absolute sperau ca ***tarifele de vamă, atât de protectoare în Statele Unite ale Americii*** au să scadă; că aceste democratice state a căror organizare socială şi politică este bazată pe libertate, nu vor servi de pretext ***partizanilor protecţiei economice***. Din nefericirea economiştilor cosmopoliţi (liber-schimbişti n.a.), reforma liberală aşteptată nu se va realiza nici în anul acesta (1872). Camera deputaţilor din Washintogn, confirmând decizia luată deja de către «*Comisia de daune*», a respins propunerile guvernului, care tindeau să scadă taxele luate asupra mărfurilor din ţările străine... Apoi, dacă americanii nu pot sau nu vor să lupte, cum să luptăm noi, care suntem în urma lor cu secole în ceea ce priveşte starea industrială. Să nu pierdem din vedere că s-a întâmplat adesea ca fanteziile politice şi economice să piardă naţiuni". (**49**)

Pornind de la această idee generală a lui Aurelian, în acei ani s-a votat legea pentru aprovizionarea armatei cu bunuri fabricate în ţară şi «*Legea pentru încurajarea industriei naţionale*»; «*Legea asupra protecţiei mărcilor de fabrică*», el fiind portdrapelul acestor înfăptuiri în parlament şi guvern, în anii care au urmat.

Exemplul englez a fost frecvent invocat de Aurelian. În «*Cronica*» din «*Revista ştiinţifică*» nr. 15/1879 a publicat o *tabletă* privind «T*eoria şi libertatea comerţului în Anglia şi Olanda*» cu scopul de a aduce lămuriri, asupra manevrelor prin care Anglia încălca obligaţiile din convenţiile bazate pe liberul schimb, provocând piedici primirii exportului particularilor. Explicaţia lui Aurelian este identică cu aceea practicată de Austria, după 1875, când porcii exportaţi de România pentru consum erau *găsiţi cu boli* în Ungaria şi se transferau la fabricile de săpun. Iată informaţia dată de autor: „Cine nu ştie că Anglia este patria libertăţii comerciale, că din această ţară *schimbul liber* s-a extins peste toată Europa. S-ar crede că în această ţară, doctrina *libertăţii nelimitate a comerţului* este un articol de «***Crez***»; eroare profundă! Englezii sunt oamenii cei mai practici; şi în această calitate se pricep de minune să înconjure dificultăţi. Partizanii libertăţii nelimitate a comerţului ştiu foarte bine că doctrinele lor compromit interesele generale ale producţiei şi muncii naţionale; cu toate acestea, *pe catedră* îşi susţin cu tenacitate

teoriile, când este vorba de practică, le lasă la o parte. Astfel, se constatase că importul de vite străine ocaziona pierderi importante producătorilor englezi. Spre a înlătura această concurenţă, fără a atinge în aparenţă libertatea comerţului, englezii au ocolit dificultatea, şi sub pretextul de a proteja vitele de boli contagioase, care puteau fi aduse dinafară s-a oprit importul vitelor străine.

Olanda, imitând Anglia, sub pretextul de *salubritate publică,* a luat măsuri contra importului de carne de porc din America. Această măsură este bazată pe rezoluţia *Congresului Internaţional de Salubritate,* care a declarat că, carnea de porc importată din America, cuprinde adeseori *trichine* care pot să pericliteze viaţa consumatorilor".

În discursul de la Bârlad (1890), Aurelian a făcut referiri la Anglia în repetate rânduri, oprindu-se asupra protecţionismului, prezentând un puternic argument în favoarea lui, iată exemplul ales: „***Se observă de câtva timp în Anglia o mişcare contra liberului schimb; până şi vestita cameră de comerţ de la Manchester începe să aibă aplecări spre protecţionism. Şi aceasta nu trebuie să surprindă pe nimeni, deoarece Anglia nu poate rămâne nepăsătoare când vede că toate ţările caută a-şi proteja industria; când prin măsuri vamale pieţele deschise mărfurilor engleze încep a se închide treptat***".

Deşi Aurelian a fost un promotor constant, puternic şi molipsitor al doctrinei «*protecţionismului economiei naţionale*», a înţeles rolul ei în dezvoltarea ţării, raportat la starea socială, starea economiei şi situaţia sa în relaţiile internaţionale. Era o poziţie bazată pe faptele reale ale timpului, care îi confereau o justificare naturală. Acestea nu erau idei subiective, iar autorul a dat o explicaţie raţională cu privire la existenţa ideii protecţioniste, iată:

„***Să nu se creadă că susţinând sistemul protector pretindem că acest regim economic este singurul care trebuie urmat de toate naţiunile şi la toate epocile; din contra, admitem şi suntem convinşi, că lumea economică, se îndreaptă treptat către «regimul libertăţii comerciale», că sunt deja popoare, după cum este poporul englez, care au ajuns la maturitate cuvenită pentru a putea fără sfială să adapteze regimul libertăţii comerciale.***

Ceea ce susţinem este că «libertatea comercială» nu se poate adapta de îndată de către toate popoarele, că fiecare naţiune, care doreşte să aibă o industrie naţională, trebuie neapărat ca să înceapă cu regimul protector şi treptat, fără precipitare şi fără zguduiri, să se apropie de regimul libertăţii comerciale. Trebuie înţeles că libertatea comerţului nu este numai o chestiune legislativă sau administrativă, şi că ar fi de ajuns a o pune la vot; ea este înainte de toate o chestiune de maturitate industrială şi comercială. Naţiunea engleză a înţeles acest adevăr de sute de ani; şi fără a ţine seamă de aspiraţiile filantropice, de visurile cosmopolite, şi-a căutat de cale şi a ajuns la scopul său. Astăzi (1873), când acest stat se află în capul industriei, a adoptat în mare parte «libertatea comercială» şi îndeamnă pe celelalte popoare ca să o imiteze.

Cele ce se petrec în Europa economică, nu ne dovedesc că celelalte popoare ar fi urmând sfaturile Angliei; din contra, fiecare caută a o ajunge pe aceeaşi cale pe care a ajuns Marea Britanie, la starea de înflorire de azi". (**50**)

Eminentul economist V. Vasiloiu ne-a lăsat în lucrarea amintită o excelentă prezentare a contribuţiei lui Aurelian la realizarea practică a ideilor protecţioniste. Fiind o personalitate recunoscută a domeniului în perioada interbelică, vom reproduce o parte din analiza sa, care va întregi în mod pertinent şi fericit marele rol realizat de Aurelian, care a urzit direcţiile de dezvoltare a economiei româneşti în ultimul sfert de veac XIX.

Cu privire la «*şcoală*», ne spune V. Vasiloiu: „...poziţia lui Aurelian este clară; el este adversar al ei. Aceasta se desprinde din toate scrierile lui, fără să se ocupe în mod deosebit de doctrina economică liberală (liber-schimbistă), căci Aurelian n-a făcut atât doctrina economică, cât doctrina politică. Petru români, timpul de atunci nu îngăduia să fie pierdut cu teorii, căci fiecare trebuia să lucreze pentru organizarea şi consolidarea ţării, care nu se face decât cu fapte şi se pare, dacă cercetăm viaţa politică şi economică a ţării în ultimele patru decenii ale secolului al XIX-lea, că românii au înţeles acest imperativ. În România din acea epocă se născuse o puternică mişcare naţionalistă, şi toată lumea era entuziasmată şi însufleţită de patriotism. Se dezvoltase mândria de neam şi cu ea egoismul naţional, care a

dus la o mai mare preţuire a tot ce este românesc. Aşa s-a ajuns la simţirea necesităţii unei industrii naţionale. În ţară, în afară «*de doctrinarii nepricepuţi*» nimeni nu mai cerea introducerea «*libertăţii comerţului*», fiindcă nu-i convenea nimănui ca noi «*să experimentăm*» teoriile neaplicate până astăzi de nici o ţară din cele care au ajuns la oarecare grad de prosperitate".

Această stare generală descrisă de Vasiloiu era cu totul reală. Ea s-a construit în timp pornind de la Kogălniceanu, Dionisie Pop Marţian, Haşdeu şi Xenopol; de la C.A. Rosetti, care, prin jurnalul său, «*Românul*», a promovat continuu ideile protecţioniste. Peste aceşti învăţaţi patrioţi, Aurelian a dus o năvalnică luptă, contra liberului schimb în toate revistele sale, precum şi în parlamentul ţării şi ca ministru în 6 guverne liberale.

Exegetul său mai remarcă: „Aurelian avea un principiu: «*apărarea muncii naţionale*», pe care voia să-l susţină, şi îi era indiferent prin ce mijloace făcea asta; dar, ţinând seama de împrejurările României, trebuia «*să practice protecţionismul*», fiind singura măsură care ar duce la rezultate pozitive. Anglia făcea acelaşi lucru «*apăra munca naţională engleză*», şi dată fiind situaţia ei, aceasta o putea face mai bine prin «*liberul schimb*». Din cele spuse reiese o dată mai mult că Aurelian a dat o valoare relativă atât liberului schimb cât şi protecţionismului. Ele nu sunt principii, ci numai mijloace pentru a apăra munca naţională; care pot fi bune sau rele, folositoare sau vătămătoare, potrivit cu timpul, cu împrejurările şi starea economică a lumii". (**51**)

În fond, fiecare doctrină era adoptată de o ţară în raport cu situaţia sa, cu gradul de acceptare în baza stării economice la momentul istoric dat. Problema care se punea era agresivitatea şi forţa ce o aplicau ţările dezvoltate care promovau liberul schimb faţă de ţările subdezvoltate, fiind astfel condamnate la stagnare şi devenind ţări vasale economic, dar în mare măsură şi politic. Aceste popoare erau înrobite. Vorbim de un fenomen care se remarcă şi azi, acolo unde ţări subdezvoltate sau ţări a căror economie a fost distrusă de concurenţă, după dizolvarea blocului socialist în Europa, prin aderarea la tratate economice şi-au pierdut independenţa economică şi sunt pe cale de a o pierde şi pe aceea politică, ajungând state în derivă, aparent imposibil de a se elibera din această capcană. (n. a.). Revoltător este că şefi de stat din aceste ţări sunt dispuşi să acorde şi parte din suveranitatea politică către UE, ignorând că totul se produce după interesul marilor puteri economice.

Revenind la Aurelian, vom constata că în urma activităţii sale impetuoase de economist şi om politic, care şi-a atras un mare număr de adepţi; „...s-au instituit legi protecţioniste şi ţara avea o industrie în dezvoltare, un tarif autonom, iar activitatea sa practică în acest domeniu s-a dezvoltat. El a rămas mai departe un sfătuitor şi supraveghetor. Şi în felul acesta P.S. Aurelian a avut mai mult noroc văzând unele rezultate marcante în urma acţiunilor sale atât de variate, decât Fr. List, care n-a avut satisfacţie de a vedea ideile lui traduse în fapte". (**52**)

2. Critica liberului schimb

Aşa cum s-a putut constata în descrierea activităţii lui Aurelian pentru promovarea ideilor «*protecţionismului economiei naţionale*» şi ulterior pentru aplicarea practică a acestora, el a fost un adversar inflexibil şi tenace al liberului schimb. Începând cu anul 1870, de la apariţia «*Revistei ştiinţifice*» şi până în 1909, la plecarea în *lumea liniştei*, în toate revistele sale, încheind cu «*Economia naţională*», a combătut liberul schimb, raportat la interesul naţional al României, care era o ţară cu economie agricolă, fără o minimă industrie mare.

Atitudinea sa combativă faţă de liber-schimbism s-a bazat pe apărarea interesului naţional, când ţara putea să ofere în schimbul comercial internaţional numai produse agricole, fiind silită prin convenţii spoliatoare să cumpere produse industriale la preţuri mari şi să obţină preţuri mici pe produsele sale. În acest raport, ţara nu avea nici o şansă de acumulare pentru dezvoltare. Mai mult, chiar agricultura era expusă menţinerii într-o stare de înapoiere, spre degradare. Apoi, o stare economică precară conducea la o situaţie politică instabilă, la un pericol de slăbire a statului şi chiar la pericol naţional. Şi azi sunt încălcate interesele naţionale prin faptul că o economie şubredă şi o permanentă instabilitate politică conduc la menţinerea slabei dezvoltări. Aceste idei se desprind din nenumăratele scrieri şi discursuri ale marelui patriot care respingea hotărât liberul schimb, fiind în

polemică faţă de conservatorii pe care i-am amintit şi pe care i-a învins prin scrieri în publicaţiile sale şi prin lupta politică, unde a fost una din marile minţi luminate ale ţării pentru domeniul economic.

După cum scrie V. Vasiloiu, „Faţă de «*şcoală*» («*doctrina cosmopolită*» sau «*doctrina liberului schimb*»), poziţia lui Aurelian este clară, el este adversar al ei. Aceasta se desprinde din toate scrierile lui, fără să se ocupe în mod deosebit de doctrina economică liberală (liberul schimb comercial), căci Aurelian n-a făcut atât doctrină economică, cât politică economică. Pentru români, timpul de atunci nu îngăduia să fie pierdut cu teorii, căci fiecare trebuia să lucreze pentru organizarea şi consolidarea ţării, care nu se face decât cu fapte". (**53**)

Intrând puţin în miezul teoriei, Aurelian caracteriza pe «*liber-schimbişti*» „mai mult ca oameni de condei şi de carte, oameni de doctrină, în timp ce «*protecţionişti*» erau reprezentaţi de lumea care munceşte, lumea de acţiune, lumea care face şi tace". Sigur că această lume avea o sarcină grea, în timp ce liberul schimb cerea doar încheierea unor convenţii comerciale, în care, de regulă, îşi impunea voinţa şi aştepta profitul umflat, spoliind partenerul; aplicarea protecţionismului cerea un efort interior de sprijinire a propriei economii, iar în zona convenţiilor, impunerea tarifului vamal în diferite variante. Astfel, Aurelian nu s-a aplecat spre polemici doctrinare; ţelul său fiind realizările practice.

Prima confruntare semnificativă cu liberul schimb a lui Aurelian s-a manifestat în anul 1873, când se zvonea pregătirea pentru semnare a unui tratat comercial cu Austro-Ungaria, care a devenit apoi «*convenţia de tristă amintire*» din cauza efectelor ei dezastroase asupra economiei româneşti. Pledoaria sa din «*Cronica*» la nr. 22/1873 al «*Revistei ştiinţifice*» ne prezintă azi un economist cu gândire profundă şi înalt simţ patriotic. Cu toate acestea, scrierea sa nu a schimbat interesele guvernării conservatoare.

Aurelian şi «*protecţionişti*» prevedeau că acest «*tratat comercial*» se va încheia în baza doctrinei liberului schimb, unde exista interesul pentru exportul produselor agricole, oferind cale liberă, fără taxe, importului de produse industriale din imperiu. Chestiunea era că prin malversaţiuni, produsele agricole, cu timpul erau supuse unor taxe, apărute «*peste noapte*», bine ticluite care nu mai puteau fi respinse, iar produsele industriale se importau liber de taxe.

Unul din exemplele revoltătoare care au avut loc în sensul arătat s-a produs în legătură cu exportul de porci, care erau testaţi de boli pe teritoriul ungar unde erau ţinuţi în carantină, apoi erau declaraţi purtători de «boale» şi trimişi la fabrici de săpun. Pierderile erau imense, iar românii nu aveau nici o şansă să recupereze ceva.

Vorbind despre tratatul comercial amintit, Aurelian a scris în publicaţia sa următoarele: „Chestiunea este atât de mare importanţă, că înainte de a încheia cea mai mică convenţie, trebuie ascultat tot comerţul, toată industria şi toată economia română.

Oamenii uşurei (superficiali) poate că vor crede că nu trebuie să se facă zgomot, căci poate prind de veste şi celelalte puteri, şi atunci nu vom mai putea face nimic, din cauză că nu am fi avut dreptul (era înainte de 1877) să încheiem direct asemenea tratate, ci trebuie să ne supunem celor încheiate de către Turcia. La aceştia se răspunde: 1. Că nu avem nevoie să lucrăm pe sub mână, ci din contra, să lucrăm la lumină, să audă şi să vadă toţi ceea ce vom face. 2. Că românii, de la încheierea tratatului de comerţ între puterile cele mari şi Turcia, au nesocotit cu drept cuvânt acel tratat, că nimeni nu poate să ne impună tarife pentru import, şi nu ştiu cine ar putea să ne oprească să nu primim cutare produs (din altă parte). 3. Ce ar fi să ne facem o tristă idee despre drepturile noastre politice ca stat autonom, când am umbla să căpătăm un tratat, cu gândul că acesta ne-ar înainta la dobândirea completă a independenţei noastre politice ? (Deci Aurelian promova «gândul la independenţă», cu patru ani înainte).

Tratatele de comerţ au ajuns o armă teribilă în mâinile oamenilor de stat, capabili de a purta acest nume. Printr-însele se poate nimici toată economia unei ţări, se poate face să moară cutare sau cutare industrie şi, ce este mai mult, se poate lovi foarte simţitor în interesele naţionale ale unui popor. (Trebuie să remarcăm că şi astăzi, numai specialiştii cunosc efectele unui tratat comercial, cum este descris de Aurelian). În Europa, Portugalia, Turcia, România şi alte state pot servi exemplu în această privinţă. ***Noi, cu toate că nu avem tratate de comerţ cu nimeni (1873),***

însă, fiindcă am lăsat fruntariile deschise tuturor mărfurilor, am realizat visul de libertate comercială a şcolii engleze. Putem să ne dăm seamă, despre funestele rezultate la care poate ajunge un popor când în nepăsarea sa de condiţiile de dezvoltare economică, se lasă a fi victima cuvintelor frumoase de frăţie şi pace universală.

Nu am protejat nimic, n-am încurajat nici o ramură de producţie a ţării, şi voim să ne legăm economiceşte cu un stat care de când există şi până astăzi n-a încetat o singură zi de a proteja agricultura, comerţul, şi industria sa.

Când o naţiune are în gând ca să încheie tratate de comerţ cu un stat atât de aplecat în chestiunile de încurajare a producţiei naţionale; care a ştiut să-şi creeze una dintre cele mai înfloritoare industrii din Europa, trebuie ca acea naţiune să cugete, să cugete şi iarăşi să cugete; căci orice precipitaţiune (grabă) poate să-i fie fatală.

Rezervându-ne a reveni în curând într-un mod detaliat asupra acestei importante chestiuni, ne permitem de astăzi a zice: nu încheiaţi cu nimeni tratate oricât de avantajoase vi s-ar părea, până ce nu veţi hotărî o programă de dezvoltare economică a ţării, o programă care să ne scape de dibuială şi să ne pună pe calea raţională". (**54**)

Acest eseu scris de Aurelian se constituie într-o analiză cu explicaţii clare asupra semnificaţiei şi importanţei unui tratat comercial, când sunt în cauză state cu dezvoltare economică profund diferită. Sfatul său pertinent, în asemenea cazuri era refuzul unui asemenea tratat şi să fie înlocuit cu un tarif vamal.

După această «*notă*» din cronica revistei sale, Aurelian a fost un adversar continuu al tratatului cu Austro-Ungaria, semnat de guvernul Lascăr Catargiu la 10-12 iunie 1875; producând în ţară un mare scandal politic, după aprobarea lui în cele două camere la 29 iunie şi 2 iulie 1875. Lupta lui Aurelian era directă împotriva prevederilor tratatului întocmit pe principiile liberului schimb cu imperiul, dar în acelaşi timp, era o înfruntare a doctrinei «*şcolii*», prin idei practice şi nu prin polemici teoretice sterile din partea unui «*protecţionist*» iubitor de ţară.

În discursurile şi scrierile sale, din anul 1875 până la denunţarea tratatului, în comisia condusă chiar de el în anul 1886, Aurelian a îndemnat la nerespectarea şi nesupunerea faţă de acest instrument de spoliere a ţării. Referindu-se la stagnarea progresului ţării cauzată de acest tratat el a dat lămuriri asupra efectelor lui dureroase, care le suporta populaţia, spunând: „Cine stă pe loc când alţii merg spre progres, merge înapoi, şi acela care merge înapoi, pierde dreptul de a figura între naţiunile libere şi independente... Lumea merge înainte... Progresul este necruţător, calcă şi zdrobeşte pe acela care-i stă în cale; legea sa este fatală". (**55**)

Trecând la recomandări practice, în aceeaşi lucrare spunea: „***Avem destule mijloace pentru a putea încuraja industriile locale, până când vor ajunge să lupte cu industriile străine şi aceste mijloace sunt: scutirea de orice dări pe un timp dat, înlesnirile de exploatare, scutirea de vamă a maşinilor industriale, propagarea învăţământului profesional, preferinţa acordată de stat şi de către particulari produselor indigene, sporirea taxelor comunale pentru obiectele străine***". Toate aceste măsuri le propunea pentru atenuarea efectelor distructive cauzate de liberul schimb acceptat de conservatori în acest tratat, rămas ca o pată neagră în istoria politicii economice a ţării.

În discursul său politic, rămas etern în istorie, ţinut la Bârlad în anul 1890, publicat sub titlul «*Viitorul nostru economic*», Aurelian a atacat cu vigoare liberul schimb, care era inacceptabil în acea perioadă istorică prin acţiunea lui de stagnare a progresului economiei naţionale. Acest discurs, care nu are nimic politicianist şi pare a fi o «*conferinţă de catedră*», ilustrează gândirea luminată şi spiritul patriotic viguros a unui mare învăţat al timpului. Iată un pasaj în care combate cu argumente raţionale liberul schimb: „Fiind dată tendinţa mai tuturor popoarelor din lume, cele mai înaintate, ca şi cele mai întârziate, de a-şi completa modurile activităţii lor economice, adică de a dezvolta nu numai agricultura, dar şi diferitele ramuri de fabricaţiune, faţă cu progresul mişcării protecţioniste, mai întreaga lume, care îndreptează popoarele spre izolare industrială şi comercială, se pune întrebarea(!):

Ce avem de făcut noi românii, popor mic (circa 5 milioane)popor ameninţat economiceşte din toate părţile, începător în ale industriei (1890) şi oarecum înapoiaţi în agricultură?

Putea-vom oare să ne povăţuim după doctrinele generoase liberale şi umanitare (cosmopolite) ale economiştilor clasici, care cred că propagând liberul schimb, propagă civilizaţiunea şi înfrăţirea universală, acea pace perpetuă, care a preocupat atâtea spirite înalte şi generoase? Ne-ar fi nouă permis să aplicăm în ţara noastră teoriile care până astăzi de-abia au aflat un singur refugiu; şi acela necomplet, în Anglia, de vreo câteva decenii numai? Cu alte cuvinte, bine ar fi să deschidem, după cum ne povăţuiesc unii dintre bărbaţii noştri de stat, fruntariile ţării, concurenţei străine?

Chestiunea este gravă şi de soluţia ce-i vom da, depinde întreg viitorul nostru economic. Din parte-mi, nu mă sfiesc a declara înaintea d-voastră, ceea ce am cerut de vreo 30 de ani; ceea ce nu am încetat de a propaga prin grai şi prin scris, ca scriitor şi profesor, precum şi ca om politic, că adoptarea liberului schimb, ca bază a politicii noastre economice, ar fi o sinucidere economică, o slăbire politică şi o cădere socială. O asemenea politică ne-ar pregăti cel mai trist viitor şi nu ar fi mirare să ne conducă la o cădere, chiar politică, după cum a condus pe state mai avute şi mai puternice decât este România.

Ca oameni practici şi prevăzători trebuie să luăm lucrurile aşa cum sunt, iar nu cum sunt scrise în cărţile economiştilor ortodocşi (cosmopoliţi – liber-schimbişti). Să ne apărăm din toate puterile pe terenul economic; să nu ne povăţuim decât de interesul muncii naţionale; iar fiinţa noastră să fie: independenţa economică a României. Interesele noastre ne impun dezvoltarea nu numai a agriculturii, care este şi va rămâne temelia pe care trebuie să se reazeme aşezămintele noastre economice, dar a tuturor ramurilor de producere industrială, care treptat se pot întemeia în ţara noastră... Partidul Naţional Liberal şi-a îndreptat activitatea spre organizarea dinăuntru şi spre întemeierea unui sistem de economie politică, care răspundea mai bine cu interesele ţării". (**56**) Credeţi că la semnarea tratatului de aderare la UE a existat măcar unul dintre politicieni şi «*specialişti*» care să fi citit această pledoarie a lui Aurelian?

Acest pasaj din discursurile lui Aurelian poate fi considerat ca un far de orientare generală a activităţii în dezvoltarea economiei, raportat la situaţia României, de ţară agricolă, lipsită de industrie, cu o populaţie mică, în care minorităţile erau într-un procent atât de mare, încât provoca îngrijorarea românilor. Merită să subliniem remarca sa cu privire la îndemnarea spre individualism reieşită din ideea protecţionistă, fiind ştiut că acesta nu favorizează progresul rapid, dar trebuie să acceptăm că era preferabil un progres mai moderat, faţă de situaţia stagnării determinată de liber-schimbism în acea epocă.

Una din pledoariile cele mai raţionale şi originale asupra libertăţii economice a ţării, din care rezultă indirect critica liberului schimb, dar mai ales gândirea pentru măsuri de blocare a lui în România o găsim în articolul «*Libertatea economică faţă cu politica noastră comercială*», publicat în «*Economia naţională*» nr. 11/1891.

Conţinutul său este o atenţionare asupra decadenţei unor convenţii comerciale anterioare; unele accepte pe baza liberului schimb, pe care, ştim, Aurelian îl respingea total, considerându-l împotriva interesului naţional. Era după guvernarea liberală, încheiată la 1888.

În partea introductivă, arată că guvernul (conservator) nu este preocupat de loc de faptul că expiră termenul acestor tratate şi pune întrebarea: Ce ar fi trebuit să facă guvernul, iată: „Nu ar fi fost mai folositor ca o asemenea chestiune să fie tratată pe îndelete, astfel ca publicul să fie mai dinainte pregătit? N-ar fi fost mai util ca o chestiune atât de însemnată, citată pentru interesul nostru economic să fie dezbătută cu de-amănuntul şi tratată cu toate punctele de vedere, înainte de a veni în dezbaterea camerelor? Eu cred că da! Chestiunea politicii vamale îmbrăţişează o situaţie economică de a cărei soluţie atârnă în mare parte prosperitatea noastră economică."

Constatăm, surprinzător, că guvernul conservator din timpul lui Aurelian proceda la încheierea tratatelor pentru convenţii comerciale, întocmai aşa cum au procedat guvernele de după anul 1989; în secret total, apoi secretizate, şi, în final, dezastruoase pentru ţară. Iată ce ne spune marele economist: „Străinii, din dragoste sau din interes, se ocupă cu mai multă stăruinţă despre modul cum înţeleg dânşii politica noastră vamală. Ziarele străine caută a ne arăta cât interes avem spre a ajunge la o înţelegere cu Austro-Germania, fapt ce ar deschide produselor

noastre un târg care cuprinde deja 90 milioane consumatori. Se lasă a se înţelege printre rânduri că odată cu ţările vecine, şi anume România, ar ajunge la o înţelegere cu cele două mari părţi, nici n-am mai avea să ne îngrijim de pieţele occidentale, deoarece vom putea desface toate produsele noastre pe pieţele austro-germane".

Aurelian dezvoltă aici tema «*Uniunii vamale a statelor Europei*», care, desigur, urmărea desfacerea profitabilă a mărfurilor industriale; începea visul «*Uniunii Europene*» de azi, un vis frumos numai pentru ţările foarte dezvoltate şi un coşmar pentru fostele ţări socialiste, care şi-au văzut economiile construite în 40 de ani, devastate de concurenţa ţărilor uniunii, devenind azi vasale sub toate aspectele, inclusiv în cel politic, căci în UE avem parlament şi partide care fac politica ce fabrică «*directive*». Azi nimeni nu mai atacă bazele capitalismului post modern şi nimeni din politică nu are curaj să propună măcar măsuri de ameliorare în favoarea maselor care produc bunuri.

Opinia lui Aurelian, în legătură cu situaţia proiectată se spunea: „Doresc ca România să-şi păstreze o completă libertate economică (ceea ce presupune respingerea liberului schimb), adoptând un regim normal care să împace în acelaşi timp atât interesele industriei noastre, ale comerţului nostru, cât şi interesele noastre ca ţară exportatoare de produse agricole.

Libertatea economică pune România în poziţia de a-şi croi calea ce trebuie să o urmeze în dezvoltarea producţiei naţionale şi a comerţului său internaţional. Este situaţia cea mai potrivită, atât cu interesele noastre, cât şi cu starea generală a politicii economice a Europei şi Americii". (**57**)

În discursul de la Bârlad fiind şi unul politic, aşa cum am arătat, Aurelian a formulat şi o exprimare «*în gen*» la adresa liberului schimb; o critică cu priză la auditoriu. Iată, spune politicianul: „S-ar părea că liberul schimb a fost o nălucire, atât de puţin se mai gândesc popoarele la aplicarea acestui «*vis de aur*» al economiştilor ortodocşi (cosmopoliţi)". (**58**)

Una dintre criticile foarte virulente contra liberului schimb o găsim şi în clasica lucrare «*Tera nostra*» (1875), aşa cum putem citi: ***„Datoria noastră de cetăţeni români este de a ne pune la lucru cu toată activitatea la care suntem capabili; de a studia cu maturitate nevoile noastre economice; de a nu ţine seamă la întreprinderile noastre, decât de interesele ţării noastre; de a nu ceda sub nici un pretext exigenţilor dinafară în chestiunile economice de care depinde viitorul nostru; în fine, de a urma pe aceeaşi cale, care a condus la fericire atâtea naţiuni din Europa.***

Amăgitori de profesie vor lucra din toate părţile ca să ne facă a ne abate din calea cea dreaptă; ne vor sili a ne convinge că s-au schimbat vechile idei economice; că lumea de astăzi nu poate trăi fără deplina libertate a comerţului internaţional; că noi suntem un popor agricol, şi ca atare să nu ne ocupăm de industrie; în fine nu vor cruţa nici un sacrificiu pentru a ne menţine în stare de colonie. Noi însă, dacă voim să existăm şi să ajungem a face din România o ţară înflorită, trebuie să fim neînduplecaţi, când vor fi în chestiune interesele noastre. Astfel, şi numai astfel putem spera ca întrucâtva, timpul acesta frumos, şi cu atâta abundenţă înzestrata ţară, să devină una din stemele cele mai preţioase din coroana Europei; ca poporul român să-şi îndeplinească cu succes misiunea ce o are pe acest pământ." (**59**)

Da! Aurelian avea dreptate (1891); uriaşul său efort publicistic, parlamentar, şi ca membru în şase guverne liberale a construit un mare curent împotriva liberului schimb.

Subliniind rolul principal al lui Aurelian, acela de exponent al promovării protecţionismului economiei naţionale, D. Vasiloiu, în anul 1939, spunea: „În timp ce curentul liber-schimbist cădea şi pierdea din importanţă cel protecţionist creştea şi câştiga tot mai multă încredere din partea opiniei publice. Ideea protecţionistă se apropia de maturitate şi aşteaptă numai recunoaşterea ei de către legiuitor, căci alt deznodământ nu mai putea avea loc. Naşterea şi dezvoltarea unei direcţiuni protecţioniste spune Aurelian, se datoreşte a două cauze: 1. Instinctul de conservare a naţiunii, şi 2. Propaganda făcută aproape un pătrar de secol, pe calea publicităţii, în favoarea creării unei industrii naţionale.

Curentul protecţionist din penultima decadă al secolului al XIX-lea (1880-1890) nu mai era de oprit şi nici nu se mai putea tăgădui necesitatea şi autenticitatea lui. Era luat şi purtat de poporul însuşi".

La această cugetare a sa, Vasiloiu alătura reflecţia profundă a lui Aurelian cu privire la expresia anterioară privind «*purtarea unui mesaj preluat de popor*». Este o expresie antologică de gândire raţională a lui Aurelian, exprimată într-un eseu sclipitor, de raţiune, privind presimţirile naturale ale unui popor, când este vorba de destinul său; cum se spune astăzi (2013), de exemplu, «*ţara merge într-o direcţie greşită*», fără argumente precise şi sistematizate, iată: ***„Această preocupaţiune, această îngrijire de economia sa naţională a unui popor întreg, merită o deosebită atenţie, căci după noi, este simptoma unui morb grav, un morb ameninţător. Când o nevoie ajunge să fie simţită şi de către cei mai simpli... când temerea ajunge să fie generală, trebuie să se ia aminte, căci situaţia este gravă. Când o ţară întreagă, un popor întreg ne va spune că nu este bine de noi, să fim siguri că spune adevărul. A pretinde altfel, aş zice că poporul nu ştie ce spune, este a călca în picioare istoria”.*** **(60)**

Pornind aproape singur în lupta cu liberului schimb, Aurelian a reuşit să-şi atragă şi să-şi formeze colaboratori valoroşi, aşa cum s-a văzut din guvernarea sa din 1896/1897; a ajuns să promoveze legi care au încurajat dezvoltarea economiei; care au pus baze pentru începutul construirii industriei în România; şi au urzit coordonate de dezvoltare generală a ţării. A reuşit să scutească ţara de «*tratate comerciale*» ca acela din 1875 cu Austria, aşezând în lege «*tariful vamal*», care a fost o armă de apărare a economiei naţionale, până la al doilea război mondial, dar o armă care a ruginit sub unele guverne.

3. P.S. Aurelian – Promotor al făurii industriei naţionale

Ocupaţia otomană asupra popoarelor din Balcani, mergând până în pusta Panoniei şi în zone întinse din sud-estul Europei timp de multe secole a menţinut în jaf şi înapoiere mare parte din Europa. Până la eliberarea treptată de sub această dominaţie, în urma războiului ruso-turc din anul 1828, ţările din această zonă nu aveau dezvoltată o industrie cât de mică, afară de unele manufacturi ce produceau bunuri de îmbrăcăminte specifice epocii, cerute de asupritori.

Astfel, produsele lor în surplus erau supuse comerţului turcesc, care le administra în interesul Porţii. Este interesant că generaţiile următoare până astăzi nu au purtat resentimente urmaşilor otomani în secolul XX, cu excepţia grecilor, deşi şi ei au fost beneficiarii acelui jaf de secole făcut de strămoşi. În aceeaşi perioadă istorică, ţări din Apusul Europei dezvoltau tot mai cu spor ramuri industriale, care marcau un progres economic rapid datorită concentrării forţei de muncă, folosirii lucrătorilor cu o minimă aplicaţie practică, organizării unei instruiri şcolare şi profesionale şi atragerii populaţiei către consumul produselor, care uşurau munca şi viaţa, iar pentru cei bogaţi aduceau mulţumire şi chiar fericire, dar şi un alt standard de viaţă pentru cei care munceau în regim de exploatare.

În anii promulgării «*Regulamentelor organice*» în Principate (1830-1831), nu exista învăţământ, iar cei care învăţau prin efortul familiilor bogate la şcoli străine, în diferite stabilimente private din ţară sau în familii, erau în număr neînsemnat. Poporul era în întregime străin de lumina învăţăturii de carte; chiar unii dintre preoţi se limitau la slujba bisericii.

Iată o informaţie dată de Aurelian în «*Cronica*» nr. 12/1 august 1871 despre numărul elevilor şcoliţi în acea perioadă: „…După cele din urmă date, de abia se aflau în şcolile primare rurale 49.545 şcolari, şi în cele din oraşe, între care intră gimnaziile şi liceele 22.733 şcolari, peste tot 72.318 şcolari, şi trebuie notat că întrucât priveşte şcolile săteşti, numărul de 49.545 şcolari, figurează mai mult pe hârtie, căci ne îndoim că toţi aceşti copii să înveţe carte.

După cel din urmă recensământ, populaţia României fiind de 4.424.961 locuitori; adică, cu puţină diferenţă, egală cu a satului New-York. Cine nu vede diferenţa între 72.918, şcolari, care se află în şcolile noastre şi 476.357 şcolari, care se află în şcoalele din New-York.”

În starea arătată, cu o diferenţă socială cu totul disproporţionată, unde masa mare a populaţiei lucra numai în agricultură şi în unele manufacturi de prelucrare a produselor; cu oameni neşcoliţi, fără o masă de consumatori pentru produse industriale, industria nu avea condiţii elementare de pornire. Astfel mulţi dintre învăţaţii vremii susţineau că Principatele (România) trebuia să rămână permanent o ţară «*curat agricolă*». În fruntea acestora se aflau N. Şuţu, Ion Ghica, Al. Moruzzi, Ion Strat, care reprezentau clasa marilor proprietari de pământ şi inteligenţia,

ale căror interese de clasă le susţineau. Ne reamintim că I. Ghica, din poziţia sa de consilier a lui Al. I. Cuza, l-a convins pe Domn, să declare legiferat liberul schimb, determinându-l la una din greşelile care s-au interferat între marile sale decrete ce au schimbat lucruri importante în ţară. Curând însă, bărbaţi de stat şi învăţaţi s-au dumirit asupra necesităţii fondării industriei, cunoscând modele aplicate în ţările apusului Europei şi în Statele Unite ale Americii. Deşi iniţial aproape toţi erau cunoscători sau adepţi ai liberului-schimb, curând s-au pronunţat pentru «*protecţionism economic*».

M. Kogălniceanu. Între înaintaşii citaţi în această «*operă*» este M. Kogălniceanu, care, după cum spune Ion Veverca „era conştient că în condiţiile istorice ale anilor 70 ai secolului al XIX-lea «***un popor lipsit de industrie proprie se expune nu numai la un nivel de trai scăzut, dar în egală măsură riscă să devină obiect de exploatare a popoarelor cu industrie dezvoltată, fiind condamnat să rămână pe ultimul loc, o veritabilă jucărie în mâinile acestora***». (**61**)

Dionisie Pop Marţian, primul mare economist român protecţionist, avea o viziune complexă asupra problemei. El este părintele **«*protecţionismului economic românesc*»;** a făcut propuneri punctuale pentru dezvoltarea unor sectoare necesare industriei, cum ar fi căile ferate; a remarcat nevoia introducerii maşinismului în agricultură, pe care o considera nerealizabilă în lipsa industriei, în cadrul economiei noastre naţionale şi scria:

„Credem că legislatorii noştri care considerau că agricultura nu poate prospera fără o clasă destul de numeroasă de meseriaşi indigeni, ce sunt consumatori siguri, pe când trebuinţa de cereale a ţărilor străine nu este totdeauna sigură… se vor convinge în fine, că făcând ceva pentru ridicarea sau încurajarea meseriilor şi industriei, vor binemerita (beneficia) şi de agricultură”. (**62**)

B. P. Haşdeu, deşi nu a fost economist, a abordat scrieri în acest domeniu cu o competenţă surprinzătoare, între anii 1866-1874, numai din spirit patriotic. Aflat între adepţii lui List, a promovat «*doctrina protecţionistă*» în toată opera sa economică. A dat numeroase exemple cu privire la posibilităţile existente în ţară *pentru fondarea industriei române*, amintind de resurse naturale scria: „Ne mărginim a constata că România oferă cu prisosinţă toate condiţiile materiale, pe care List le pretindea de la o ţară şi merită prin mijloacele sale a ocupa un loc în concernul celor manufacturiere. Natura ne-a înzestrat cu abundenţă. Sunt puţine teritorii mai avute în materie brută în Europa; în putere hidraulică, în minerale, lemne şi pietre; în vite lânoase, în cultura inului şi cânepei.”

Haşdeu a susţinut cu multă raţiune necesitatea echilibrului între activitatea agricolă şi cea industrială, cerând hotărât construirea unei industrii proprii. „***În lipsa acestui echilibru, ţara agricolă şi poporul său suportă repercusiuni economice, politice şi căderea demnităţii. Acolo se manifestă despotism înăuntru, căci populaţia agricolă este totdeauna cea mai supusă. Din exterior este umilinţa. Naţiunile de fabricanţi (industriale) sunt totdeauna stăpâne pe naţiunile de plugari. În fond, mărirea în toate se naşte în libertate. O naţiune curat agricolă este în pericol de dispariţie. Astfel, manufactura (industria) pentru România este o chestiune de viaţă sau de moarte”.***

Aprofundând analiza asupra expunerii ţărilor agricole la suferinţe, Haşdeu arăta că: ***„O ţară curat agricolă nu poate fi nici agricolă cumsecade; manufactura (industria) este ceea ce dezvoltă inteligenţa, vigoarea, neatârnarea interioară a unei naţiuni. Schimbul agriculturii indigene prin manufacturare străină, supune ţara cea plugară până şi în respectul esenţialmente politic, sub picioarele ţării fabricante (industriale); moarte materială şi morală, înăuntru şi în afară***”. (**63**)

Cine iubea cu adevărat ţara sa atunci şi cine simte la fel astăzi, nu poate să nu fie convins, să nu fie mişcat şi luminat de reflecţiile lui Haşdeu; să nu ia seama la hotărârile ce le ia când este vorba de patrie.

A. D. Xenopol. Ilustrul istoric Xenopol, şcolit la Berlin, revenit în ţară în anul 1871, ca adept a lui List, este alăturat lui Marţian ca «*economist doctrinar*»; a fost un apărător de anvergură a «*protecţionismului*». Referindu-se la «*idee*», Xenopol aprecia: ***„...şi acest sistem, care nu este altceva decât «o apărare contra unei cuceriri economice», mult mai periculoasă decât aceea***

prin arme, este îndreptăţit prin natura lucrurilor ca orice apărare. Protecţia industriei este necesară oricând se vede că o concurenţă străină este în stare de a slăbi sau a ruina o industrie indigenă".

Gândirea lui Xenopol privind făurirea industriei române este dată în volumul «*Studii economice*» publicat în anul 1882, într-o perioadă în care, alături de Aurelian, alcătuiau o forţă a inteligenţei în favoarea realizării acestei opere. Aici, ne spune R. D. Vlad: „...a publicat un vast program de industrializare, elaborat şi susţinut de stat; iniţiativa particulară fiind insuficientă; dezvoltarea industriei mari, de fabrică, pe baza celor mai noi cuceriri ale tehnicii, după care, cu sprijinul acesteia să se dezvolte mica industrie meşteşugărească. Dezvoltarea industriei să se bazeze pe materiile prime interne, în special pe cele agricole; promovarea unei «*politici protecţioniste*», dar nu o politică protecţionistă extremă, prin taxe protecţioniste, ci o protecţie internă care să asigure un regim preferenţial industriei naţionale, prin comenzi ale statului şi administraţiei locale, scutiri fiscale, premii, credite ieftine. Lipsa de capital urma să fie rezolvată, în concepţia lui Xenopol, prin construirea unor societăţi anonime, iar cea a cunoştinţelor tehnice necesare prin aducerea unor specialişti străini, care să pregătească cadrele naţionale; numai direcţia tehnică superioară urmând, pentru început, să fie încredinţată străinilor". (**64**)

Fără a adânci analiza asupra celor de mai sus, amintim că Aurelian respingea total ideea admiterii eliminării protecţionismului «*extern*». El a luptat aprig şi a impus «*tariful vamal*»; iniţial cel autonom, ajungând în parte chiar şi la cel general. Ideea lui Xenopol privind aducerea străinilor a fost îmbrăţişată de Aurelian, dar mai ales la nivelele de jos, pentru instruirea tehnică. Sentimentul său patriotic nu-i permitea să accepte străini la niveluri superioare, unde se hotărau lucruri importante pentru ţară, şi trebuie să-l acceptăm şi azi aşa pe ilustrul nostru înaintaş.

Aceşti mari înaintaşi, care au lăsat scrieri economice importante în fondarea bibliografiei naţionale a domeniului, au avut fiecare ocupaţii care nu le-au permis a se dedica în totalitate scopului. Singurul care s-a dedicat acestei opere, recunoscut şi de recunoscut, a fost P.S. Aurelian, în ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea; care, după V. Jinga, a reuşit să formeze chiar o şcoală, prin adepţii care l-au însoţit în lupta sa.

Spuneam, în prima parte a acestei monografii, că toate activităţile intelectuale şi realizările practice prezentate de Aurelian au reprezentat activitatea unui mare iubitor de ţară şi de popor, iar aceste sentimente i-au fost educate în familie, căci el a crescut acolo până la vârsta de 17 ani, după care a învăţat la Şcoala Sf. Sava din Bucureşti. Se poate considera că mama sa, Constantina, şi soţul său, Matei Musceleanu, care l-au educat au avut o preocupare serioasă în dezvoltarea spiritului patriotic. Era o familie mic-burgheză cu anumită educaţie. Cu siguranţă, şi atmosfera de la Sf. Sava a influenţat mult acest sentiment, iar cele văzute apoi în timpul studiilor din Franţa şi al călătoriilor în alte ţări europene i-au stârnit puternic dorinţa de a vedea şi patria sa pe o treaptă de dezvoltare cât mai apropiată de acestea. Putem să mai adăugăm la aceasta, originea tatălui său din Transilvania, pe care nu l-a cunoscut, dar în asemenea situaţii, copiii sunt urmăriţi întreaga viaţă de umbra părinţilor pierduţi. Întreaga sa activitate s-a bazat pe iubirea de ţară şi a urmărit împlinirea interesului naţional, căutând calea de a o aşeza prin dezvoltarea sa economică în rândul ţărilor europene respectate.

Realizarea industrializării ţării a fost în fruntea celor mai importante preocupări pentru dezvoltarea economiei, pentru care gândirea sa a oferit baze teoretice, iar prin acţiunile sale, a sprijinit realizări practice dintre cele mai necesare, pentru care existau condiţii.

Industria – factor determinant de progres naţional

În mod direct şi în context, Aurelian a urmărit să convingă populaţia, prin cititorii săi, că industria este un factor determinant, esenţial, pentru progresul economic al ţării şi pentru locuitorii săi, prezentând un interes naţional covârşitor. A urmărit consecvent acest ţel, chiar începând cu primul său articol, publicat în «*Monitorul*» la 1860, sub titlul «*O aruncătură de ochi asupra industriei*»; era un studiu în care scria: „***Fără invenţiune şi industrie, nu este nici civilizaţie, nici progres, nici putere. Un popor care nu inventează şi nu produce nimic nou, este un popor barbar, şi va rămânea barbar până la ivirea unui inventator sau a unui industriaş. El***

nu va ieşi din barbarie decât producând şi inventând. Fiecare din paşii săi către civilizaţie va fi însemnat printr-o invenţie sau o industrie nouă. Întoarcerea sa la barbarie va însemna neputinţa de a inventa şi a produce... Contrastul dureros între diversele familii ale neamului omenesc; retrograde, staţionare sau progresive, se cunoaşte în «Palatul de Cristal» (expoziţii), după produsele nule (lipsă), sau rare sau nenumărate". (**65**)

După o perioadă de aproape un deceniu de scrieri şi pledoarii pentru formarea industriei, Aurelian prezintă un tablou al stării condiţiilor şi spiritului populaţiei, care se puneau în sprijinul cererilor de făurire a industriei naţionale. Era o stare generală a maselor de opoziţie contra adepţilor «*şcolii*» care promovau teoria liberului schimb. Pasajul următor din studiul său este tipic marilor discursuri publice care au un efect larg de lămurire pozitivă asupra auditoriului, iată: ***„O naţiune a făcut deja un pas mare în calea progresului, când ajunge să-şi cunoască şi să-şi simtă lipsurile şi nevoile; a mers înainte când s-a convins că lipsa de industrie naţională este o ameninţare, care mâine poate deveni o faptă împlinită, pentru cele mai scumpe interese ale sale. Astăzi oricât ar încerca economiştii de cabinet şi acea mulţime de indivizi, care în lipsă de convingeri prin studii şi cercetări în viaţa practică se mulţumesc a se lua după alţii; ca să mai convingă pe români, că ei în ţara lor sunt făcuţi numai pentru agricultură; că industria dacă va fi să vină vreodată în România, va veni de la sine, adică prin pronia cerească; că viitorul acestei ţări stă în absoluta libertate a comerţului, a industriei, a împopoţonării cu străini şi altele de felul acesta; nimeni nu-i va mai crede şi fără vorbă multă vor primi ca răspuns.***

N-avem să încercăm noi ce nu au încercat alţii; în materie economică, ca şi în oricare alta, experienţa este cel mai bun conducător; şi fiindcă toate statele civilizate ale Europei cu Anglia în frunte şi-au întemeiat şi dezvoltat industria, urmând mai aceeaşi cale, noi cei mai tineri, nu putem decât să-i imităm potrivindu-ne cu situaţia şi nevoile noastre...

Să ne folosim de această fericită dispoziţie a românilor şi să nu mai întârziem câtuşi de puţin punerea temeliei industriei în România. Să nu ni se răspundă că temelia este pusă, fiindcă s-au înfiinţat 2-3 fabrici de chibrituri, 2 fabrici de zahăr, o fabrică de postav şi alte câteva stabilimente". (**66**)

Punând în faţă dorinţa unanimă a românilor de a înzestra ţara cu o industrie naţională, Aurelian punea întrebarea «*dacă crearea industriilor posibile în România corespunde cu interesele noastre naţionale?*» Răspunsul său reflectă exprimarea unei gândiri naţionale cu un cald spirit patriotic, ca întotdeauna la acţiune, iată: „În ceea ce priveşte (întrebarea) caută să recunoaştem că în epoca în care trăim nu se pot despărţi interesele naţionale de cele economice. Interesele naţionale trebuie să inspire orice întreprindere (acţiune) ce vom face pe cale economică, pentru că ***prosperitatea unei ţări nu poate fi durabilă decât fiind aşezată pe naţionalitate***".

Această reflecţie analitică asupra raportului între fondarea industriei şi naţionalitate, Aurelian o prezintă cu o argumentaţie sociologică şi politică demnă de statura sa de personalitate luminată a vremurilor sale.

„***Luând lumea după cum este astăzi, nu trebuie să ne scape din vedere, după cum zice un economist celebru, că între indivizii geniului uman există «naţiunea» cu limba şi literatura sa proprie, cu originea şi istoria sa particulară, cu deprinderile şi moravurile sale, cu legile şi instituţiile sale, cu pretenţiile sale la existenţă, la independenţă, la progres, la durată şi cu teritoriul său deosebit; «naţiunea» în fine care nu-şi poate menţine independenţa decât prin puterile sale proprii, prin mijloacele sale particulare***".

Accentuând prin argumente importanţa industriei pentru progresul economic naţional, Aurelian arată, în antiteză, efectele menţinerii unei ţări şi a unui popor, cu statutul de economie pur agricolă, aşa cum se afla România în acei ani (1875), iar descrierea sa ridică întrebarea valabilităţii, chiar şi pentru începutul acestui nou mileniu (2013), când economia industrială este devastată, iar agricultura, de asemenea. Iată descrierea unei situaţii prin care România a trecut în vremea aceea şi care se repetă la alţi parametrii în vremurile de după perioada socialistă (după 1990): „O naţiune agricolă nu poate să-şi dezvolte la un grad înalt comerţul său interior şi exterior, căile de comunicaţie şi marina sa comercială; populaţia sa, nu se va dezvolta, ca şi prosperitatea sa;

nu va realiza progrese însemnate în cultura sa morală, intelectuală, socială şi politică; nu va fi niciodată capabilă să fiinţeze asupra civilizaţiei şi asupra progresului altor popoare mai puţin înaintate (o fac cei puternici). Ţara agricolă este inferioară multor ţări care sunt agricole şi manufacturiere. În general, statele agricole depind mai mult sau mai puţin, nu numai economic, dar şi politic de naţiunile străine, care le primesc produsele lor agricole în schimb cu articolele lor fabricate". (**67**)

Apropo de starea ţării în acest moment (2013), iată ce pildă arată Aurelian poporului român, pentru atunci şi pentru urmaşii care l-au ignorat peste 100 de ani: „***Naţiunile care rămân staţionare, care se uită cum vecinele lor păşesc cu repeziciune pe calea dezvoltării industriale, pe când dânsele se mulţumesc cu agricultura primitivă; asemenea naţiuni se expun la cele mai mari pericole, atât economice, cât şi politice. Istoria economică a timpurilor moderne este plină de învăţăminte în această privinţă: «state mari» conduse de celebrităţi politice au fost expuse la cele mai mari dezastre economice, din cauza unor politici comerciale necorespunzătoare cu starea de dezvoltare a naţiunii lor. Ţări cu industria înflorită; cu marină puternică, cu factorerii (afaceri productive) în toate colţurile globului, au căzut în rândul celor mai slabe state, pentru că interesele lor economice n-au fost conduse cu destulă dibăcie***". (**68**) Iată sfatul lui Aurelian, pe care trebuia să-l cunoască şi să-l respecte politicienii români după Revoluţia din anul 1989. Ignorându-l, ţara a ajuns în situaţia nefericită descrisă de marele învăţat-patriot.

În concepţia lui Aurelian privind fondarea industriei naţionale distingem ideea refuzului izolării în această acţiune şi în funcţionarea ei ulterioară; autorul arată cum trebuie urmată o cale judicioasă, cu acumulări repetate, cu sporirea capitalului intelectual managerial; cu aplicarea «*protecţiei*» asupra industriilor ce influenţează progresul economic naţional.

În acest sens, el spunea: ***„Să nu se creadă că pentru a crea industria s-ar propune să se izoleze ţara de lumea cealaltă; o asemenea măsură ar fi antieconomică şi antinaţională. Se va urma (face) cum s-a urmat în alte state, adică; pe cât timp industria noastră va fi în prima etapă a dezvoltării sale, protecţiunea ce i se va acorda, trebuie să fie moderată. Această protecţie se va sprijini treptat pe sporirea capitalurilor intelectuale şi materiale ale ţării, cu extinderea învăţământului profesional, cu dezvoltarea spiritului de întreprindere. Şi chiar în cazul acesta, nu este necesar să se protejeze toate industriile. Se va căuta a încuraja acele industrii, care prin importanţa produselor lor, au mai multă înrâurire asupra progresului economic al ţării."*** (**69**)

O industrie după condiţiile ţării

Aurelian avea o concepţie generală asupra fondării industriei naţionale, iar pentru organizarea ei prevedea modalităţi raţionale de acţiune. Între primele condiţii puse la baza acestei înfăptuiri a invocat «*factorii interni*», care să fie potrivit pentru o anumită industrie, care să valorifice produse ce puteau fi oferite din ţară; între care, mai ales cele agricole.

Pentru început, nu propunea industrii care să lucreze cu produse importate, ale căror preţuri nu puteau fi suportate şi care nu puteau lua profit industria nou-înfiinţată. El propunea un început ce să valorifice industrial materia primă din ţară, ce se obţinea prin efort productiv intern.

În privinţa factorilor necesari pentru introducerea industriei, Aurelian a pus în prim-plan «*distribuirea diferitelor ramuri de industrie dintr-o ţară*», adresând două întrebări: 1) Diferitele ramuri de industrii care există într-un stat, s-au introdus şi s-au aşezat după voia întâmplării?; 2) Există oarecari legi naturale şi sociale, care determină locul cel mai apropiat pentru diferitele industrii într-un stat? Aurelian a dat răspuns acestor întrebări cu multă chibzuinţă.

În baza principiului arătat iniţial, privind ideea generală pusă la baza înfiinţării industriei, Aurelian spunea: „***Noi nu cerem ca în România să se introducă industrii imposibile, ci dintre acelea fără de care, un stat trebuie considerat ca barbar; astfel sunt: fabricarea postavurilor, a pânzeturilor de in şi cânepă, a stofelor de in şi cânepă, a stofelor de lână şi mătase; industria fierului; fabricarea pieilor, a hârtiei şi altele, care toate ar prospera, dacă la început ar fi încurajate şi protejate. Avem îndestule mijloace pentru a încuraja industriile: scutirea pentru orice dări, pentru un timp dat, înlesniri de exploatare, scutirea de vamă, a maşinilor***

industriale, propagarea învăţământului profesional, preferinţa acordată de către stat şi de către particulari produselor indigene, sporirea taxelor comunale pentru obiectele străine etc". **(70)**

Pentru Aurelian, una dintre condiţiile principale cerute la aşezarea unei industrii într-un anume loc este o aşezare cât mai apropiată între fabrici şi sursa de materii prime, iar în acest sens spunea: „Eu unul întemeindu-mă pe cercetările lui ***Roscher*** şi observaţiile numeroase ce le-am făcut, am dobândit aceeaşi convingere ca şi învăţatul economist german, adică, în locul unde aşezăm diferite ramuri de industrie se determină după legi naturale. Aşa spre exemplu o fabrică de sticlă se înfiinţează mai cu seamă în localităţile unde se pot găsi cu înlesnire pietrele cele mai bune şi lemne multe şi ieftine plus alte condiţii".

Ideea generală ce rezultă din cele arătate mai sus de către Aurelian l-a condus să recomande pentru început dezvoltarea «*industriei domestice*» şi a «*meseriilor*» pe care le considera „calea naturală a dezvoltării economice a unui popor (cu ocupaţie pur agricolă), dar şi cea mai potrivită situaţiei noastre". El nu recomanda începutul cu «*industria mare*», din cauza lipsei de capital, de personal tehnic şi de forţă de muncă calificată, de care depindea total reuşita unei asemenea întreprinderi. **(71)** „Această piedică nu durează mult însă, ci numai atâta vreme, cât e necesar să prindă rădăcini «*industria domestică*» şi să se facă o deprindere industrială a poporului. Numai atunci se poate introduce «*industria mare*» ca sistem, având toţi sorţii de izbândă, fiindcă găseşte terenul pregătit, găseşte o educaţie industrială deja formată", spune Aurelian.

Autorul arată apoi calea de interferenţă a activităţilor dintre «*industria de mijloc*» (manufacturieri) şi industria cea mare, sau «*de fabrică*», explicând: „Industria domestică este «*industria de mijloc*», între cea mare, sau «*fabrica*» şi între «*meserie*». Ea formează un sistem industrial care nu poate fi ameninţat niciodată şi poate trăi atât singur cât şi alături de industria mare. Aceasta se poate observa în apusul Europei unde fabricile însele au nevoie de industria domestică. Dantelele de Bruxelles se lucrează în fabrică, însă cea mai mare parte în casă la oraş sau la ţară. Tot aşa se întâmplă cu mătăsurile de la Lyon, Crefeld sau chiar fabricile de arme de la Liege, care dau ţăranilor să lucreze acasă parte din material, pe care apoi îl adună fabrica şi-l pune în comerţ. Un alt avantaj pe care-l prezintă industria domestică pentru ţara noastră este şi faptul că ocupă tot timpul liber al ţăranilor, atunci când ei nu au de lucru la câmp. Această amestecare a muncii agricole cu munca industrială, exercită o mare influenţă asupra stării morale a locuitorilor unei ţări. Interesul ţării noastre este de a se introduce industria domestică în oraşe şi sate, în mănăstiri, şcoli profesionale şi penitenciare; ca ţăranii cu familiile lor pe lângă cultura pământului să se îndeletnicească, când se prisoseşte timpul, mai cu seamă iarna, cu vreo fabricaţiune, care se va potrivi mai mult cu împrejurările localităţii. Introducerea sistemului industriei domestice la sate, va produce o mulţime de schimbări în favoarea populaţiei rurale, şi prin aceasta a ţării întregi". **(72)**

Recomandările şi activităţile propuse de Aurelian în sprijinul dezvoltării «*industriei domestice*» au avut efect constatabil la timpul său; creşterea viermilor de mătase, pentru care a fost primul şi cel mai important autor de scrieri; producerea borangicului, dezvoltarea tăbăcăriei, extinderea producerii uneltelor de tâmplărie, olărit etc., ele sunt consemnate de istorie. Dar ulterior lui, odată cu extinderea industriei mari, aceste activităţi s-au redus mult; ţăranii rămaşi înafara meseriilor industriale, n-au mai avut ocupaţii pe timpul iernii, aşa cum este şi azi (2013).

Privind introducerea şi extinderea «*industriei domestice*», ca bază iniţială de dezvoltarea industriei naţionale, Aurelian a făcut o descriere raţională, oferind politicienilor şi proprietarilor soluţii şi enumerând avantajele importante ale împlinirii acestei opere pentru ţară şi pentru populaţie. Iată pledoaria sa concluzivă: „Eu cred că din câte am spus, fiecare s-a putut încredinţa de interesele ţării noastre de a se introduce «*industria domestică*». Introducerea industriei în satele noastre între altele: 1) va îmbunătăţi poziţia cultivatorilor; 2) va permite să se prefacă în obiecte fabricate mulţime de materii prime, pe care le exportăm peste graniţă, spre a le primi fabricate de cultivatorii din Transilvania şi aiurea; 3) va da de lucru populaţiei rurale, care pierde atâta timp preţios peste an, neavând de lucru; 4) se va emancipa în parte ţara de îndatorirea de a

aduce dinafară, până şi cele mai neînsemnate obiecte fabricate; 5) va forma un personal preţios pentru fabricile ce se vor înfiinţa pe viitor în ţară; 6) va contribui să creeze o industrie adevărată în România şi în fine, va contribui la dezvoltarea agriculturii".

În sinteză, asupra întemeierii industriei în România, Aurelian spunea: „***Pentru a întemeia industria într-o ţară, caută (trebuie) să se înfiinţeze treptat acele fabricaţiuni care pot trăi şi prinde rădăcini în popor, devenind un mijloc de trai pentru dânsul. Aceasta nu împiedică înfiinţarea de stabilimente mari industriale; însă după cât mă pricep, în asemenea materie, noi căutăm să înfiinţăm cam deodată industrii potrivite cu trebuinţele, cu aplecările, cu starea socială şi economică a poporului român***". (**73**)

Influenţa industriei asupra agriculturii, comerţului şi navigaţiei

În concepţia lui Aurelian, industria se încadrează în complexul structurii economiei ţării, ca una dintre activităţile care influenţează semnificativ toate celelalte sectoare; cu efect asupra stării generale, marcând un progres în bunăstarea ţării şi a vieţii naţiunii. În această relaţie, el a înţeles agricultura, comerţul şi navigaţia (transportul), considerând că funcţionarea lor presupune o interdependenţă naturală.

În privinţa relaţiei dintre agricultură şi industrie, Aurelian prezintă în preambul situaţia agriculturii în starea de supraproducţie şi cerinţele de comerţ şi consum, care în lipsa industriei aduc grave prejudicii cultivatorului. El spune următoarele: ***„...Comerţul străin depinde de atâtea împrejurări că niciodată naţiunile agricole nu pot conta pe eficienţa sa. În această privinţă, nimic nu face să sufere agricultura unei ţări, ca fluctuaţia cererilor dinafară. Când se întâmplă ca rezultatele slabe, războiul şi alte împrejurări să o silească pe o naţiune industrială să ceară produse mai multe de materii brute, şi aceasta mai mulţi ani de-a rândul, toată economia naţiunii agricole se va regula după aceste cereri dinafară (aşa a apărut monocultura în unele ţări, factor de înavuţire şi de dezastru).***

Să se întâmple însă ca produsele să nu mai fie cerute în cantităţi mari; ca preţurile să scadă; ca bucatele să stea în magazii fără ca să fie cerute, şi iată o deranjare care loveşte în toată economia ţării; producătorii se descurajează; alţii se minează şi în modul acesta, ţara în loc să păşească înainte, dă înapoi în toate privinţele...

Este cu totul alta situaţia când mare parte din produsele agricole se pot desface pe loc, şi aceasta se întâmplă numai în ţările care pe lângă agricultură au şi «*industria*»... Fapte care se petrec în ţara noastră, vor convinge mai mult despre solidaritatea ce există între agricultură şi industrie. În adevăr, toţi proprietarii ştiu cât câştigă o moşie prin înfiinţarea unei mori, a unei poverne (distilerie), a unei fabrici de oarecare importanţă. Adesea se întâmplă ca o moară, o povarnă, să facă a spori venitul proprietăţii, mai mult decât exploatarea moşiei. Înfiinţarea fabricilor de zahăr au sporit în proporţii considerabile, nu numai renta şi valoarea moşiilor pe care sunt aşezate, dar şi a moşiilor învecinate; au dat naştere la industrii anexe ale căror foloase s-au răsfrânt în mare parte asupra agriculturii". (**74**)

Fondarea industriei mari

Deşi a acordat industriei manufacturiere şi gospodăreşti mare atenţie, ca început de fondare a industriei, Aurelian s-a referit şi la «*industria de fabrică*», pe care a aşezat-o în a doua etapă de realizare. Din acest punct de vedere, era pe altă linie de programare faţă de mai tânărul său contemporan A.D. Xenopol, care propunea «*industria mare*» a fi construită în primul rând şi în parteneriat. Evoluţia ulterioară din timpul confluenţei celor două secole a arătat că s-au regăsit ambele idei în dezvoltarea economiei.

Aurelian justifică reţinerea sa faţă de graba pentru industria mare astfel: „Pentru Introducerea industriei mari şi pentru ca aceasta să fie încurajată cu folos, trebuie un popor care să fi ajuns la oarecare grad de dezvoltare economică şi să aibă o prealabilă pregătire în materie industrială. Pe lângă industria domestică se poate dezvolta şi «*fabrica*», nestingherită de nimeni, dar statul trebuie să dea preferinţă celei dintâi". (**75**) Când Aurelian lăsa pe locul următor industria mare, considera că introducerea ei în acel moment nu era posibilă ca sistem şi nu că nu

s-ar putea înfiinţa fabrici diferite, dar, după îndeplinirea condiţiilor arătate. Iar în anul 1881, aducea o explicaţie mai detaliată asupra acestei probleme, spunând: „Oricând s-a vorbit de întemeierea industriei la noi, s-a înţeles în general înfiinţarea de fabrici. Fără a mă rosti contra industriei mari, fără a pretinde că nu se pot înfiinţa în România mai multe fabrici, ţin să constat că oricare ne-ar fi aspiraţiunile, trebuie să ne convingem că pentru înfiinţarea unei fabrici trebuie să se facă contribuţii mari. Fabricile mari presupun înainte de toate capitalişti mari şi industriaşi învăţaţi în fabricaţiunea ce-şi aleg; pieţe pentru desfacerea productelor şi în cele din urmă, muncitori mulţi şi nevoiţi prin starea lor a se supune vieţii subordonate a fabricilor" (**76**). (Iată că şi în secolul XIX era ca în secolul XXI). Am putea cita exemple numeroase pentru a dovedi cum încercările făcute pentru a întemeia industria mare în localităţile care nu întruneau condiţiile enumerate mai sus, n-au produs rezultate aşteptate, cu toate încurajările şi protecţiunile ce li s-au dat.

Într-un alt punct de vedere, Aurelian aduce numeroase exemple în care industria mare conlucrează cu industria domestică pentru a finaliza produse la care participă fiecare, cu lucrări diferite, având loc un proces în care fiecare parte îşi menţine activitatea, iar rezultatele mulţumitoare au făcut să dureze acest mod de producere. Vedem că se opreşte la acel mod de lucru pentru a întări opinia sa, după care el nu era contra «*fabricii*» şi chiar susţinea ideea, în condiţii favorabile de lucru, care permit profit. Iată exemplele date de el: „Până astăzi în hala de la Leeds se află peste 1.800 locuri unde de două ori pe săptămână, ţesătorii de postavuri care lucrează acasă la dânşii, duc postavurile neisprăvite încă, a le vinde fabricanţilor mari (care continuă prelucrarea lor). Industria mătăsurilor din Créfeld (Anglia) practică asemenea. După ce fabricantul pregăteşte firele până să fie ţesute, le împarte apoi la ţesători care lucrează în casele lor cu familia şi cu ajutoare. În Rusia stofele de bumbac ordinare sunt ţesute toate prin sate de către ţărani; când sunt gata, fabricanţii le vopsesc. Şalurile de Paris se fabrică în mare parte de către ţărani şi alţi lucrători din departamente, şi se apretează definitiv de fabricant" (**77**).

Rezultă din toate analizele sale că în evoluţie normală, într-o ţară agricolă dezvoltarea industriei trebuie să aibă un curs natural. Ea începe cu meseriile mărunte necesare pentru viaţa zilnică, continuă cu «*industria domestică*» unde se formează lucrători şi mici comercianţi şi apoi, treptat, se dezvoltă «*industria de fabrică*» după condiţiile ţării.

Politica protecţionistă în sprijinul industrializării

O idee generală prezentată de Aurelian ca principiu ce trebuie pus la baza construcţiei industriei, care fundamentează protecţionismul, se referă la solicitarea ca: „***statul să intervină şi să-şi joace rolul, căci dezvoltarea industriei cade în sarcina sa. Aşadar, neţinând seamă de părerile acelora care povăţuiesc pe guvernul nostru să nu se amestece în ale industriei, noi din contră ne vom permite a-i spune lămurit că nepăsarea sa în această privinţă ar fi cea mai mare lovitură dată industriei naţionale. Într-o ţară ca a noastră unde putem zice că mai nu există industrie (1881, 2013), guvernul are rolul principal.***" A fost un principiu aplicat mai târziu în perioada socialistă, când statul «pe planuri» de patru sau cinci ani, programa şi realiza obiective industriale. Liberalismul însă, în spiritul liberului schimb, indirect, limitează intervenţionismul de stat în favoarea iniţiativei private, încât ţările slab dezvoltate să solicite intervenţia capitalului străin, care în unele cazuri este chiar capital de stat. Aceste ţări aflate în UE, au interdicţie pur şi simplu de a-şi construi obiective industriale prin fonduri de stat. Situaţia lor rămâne la decizia investitorului străin, care vine numai pentru un profit mare şi pleacă intempestiv din ţară la o ofertă mai profitabilă. În acest joc, o ţară ca România, cu industria devastată, este condamnată definitiv la subdezvoltare; fiind dominată şi sub aspect politic, când i se arată democraţia cu degetul, urmând şicanele economice cotropitoare.

De la începutul promovării ideilor sale pentru fondarea industriei naţionale, Aurelian a avansat necesitatea aplicării «*protecţionismului*» în reuşita acestui demers de primă importanţă pentru viitorul economic al ţării. În acest caz, la fel ca în toate scrierile sale economice, propunea ca acţiunile întreprinse pentru dezvoltarea ţării, în orice domeniu, să ţină seamă de experienţa

ţărilor care au trecut prin etapa istorică respectivă; el considera că trebuie evitate cu hotărâre experienţe care au condus la eşec în alte ţări sau aplicarea unor experienţe neverificate noi.

Concepţia sa generală privind reuşita fondării industriei într-un stat cu economie agricolă se baza pe aplicarea «*protecţionismului*», până în faza în care produsele autohtone puteau rezista concurenţei străine şi a dus o luptă dură şi îndelungată pentru aplicarea acestei măsuri în toată economia.

Între primele argumente în sprijinul poziţiei sale, remarcăm două pasaje din lucrarea «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*», unde spune: ***„Creaţiunea şi dezvoltarea industriei în toate statele înaintate a fost şi este până astăzi datorită unui sistem naţional de legislaţiune protectoare, iar nicidecum libertăţii absolute a comerţului. Să nu se creadă că pretutindeni acest regim economic este singurul care trebuie urmat de toate naţiunile şi la toate epocile; din contra admitem şi suntem convinşi, că lumea economică se îndreaptă către regimul libertăţii comerciale”*** **(78).**

*Pentru a da un fond credibil ideilor şi propunerilor sale, Aurelian a apelat frecvent la modelul englez, care era o mare reuşită în dezvoltarea economică; astfel pentru susţinerea necesităţii protecţionismului, scria****: „Oamenii de stat, cu toate stăruinţele economiştilor cosmopoliţi, au urmat până în ziua de astăzi o politică economică cu totul opusă doctrinei libertăţii absolute a comerţului; guvernul englez n-a intrat pe calea libertăţii comerciale, decât atunci când s-a convins că industria engleză poate concura cu industria lumii întregi”*** **(79).**

În acelaşi registru, aduce pilda altor state care şi-au construit o industrie puternică, urmând Angliei, iată: „Sub ocrotirea sistemului prohibitiv şi protector s-a fondat şi s-a împuternicit industria Angliei, Franţei, Germaniei; sub un asemenea regim Rusia, imperiul înapoiat şi curat agricol, a reuşit să-şi creeze o industrie naţională, care satisface mai toate cerinţele consumului interior, alimentând în acelaşi timp un însemnat comerţ de export; prin aceeaşi procedură, industria Statelor Unite ale Americii, a luat o dezvoltare care îngrijorează pe europeni; în fine, graţie tot vămilor sale, Austro-Ungaria a ajuns astăzi să rivalizeze în unele ramuri ale industriei, cu statele cele mai înaintate” (**80**).

În final, Aurelian susţine că: „***Protecţionismul în materie economică a devenit pentru noi o necesitate de salvare naţională” iar lipsa unei industrii naţionale, a unei economii care să satisfacă toate cerinţele populaţiei şi ale statului, aduce repercusiuni dintre cele mai dezastruoase;*** *şi mai spune:* „***Când o ţară va fi cotropită economiceşte, ajunge să fie subjugată fără să simtă; şi subjugarea este atât de înrădăcinată, încât emanciparea devine quasi imposibilă. Ocupaţia economică pregăteşte infailibil pe cea politică într-un mod paşnic, fără vărsare de sânge, pentru că acela care devine stăpân pe moşii, pe comerţ, pe industrie, pe căile de comunicaţie, pe industriile de credit, devine de la sine mai curând sau mai târziu, stăpân şi pe instituţiile publice; totul se reduce la chestiune de timp***” (**81**); Aurelian, 1873, (România 2013).

Trecând la o analiză mai profundă a raportului dintre «*protecţionism*» şi «*liberul schimb*», Aurelian arată faza în care prima doctrină trebuie aplicată în România, spunând: „Astăzi toţi economiştii practici sunt unanimi a recunoaşte că libertatea absolută a comerţului, adică lipsa de taxe protectoare, convine numai în două perioade ale vieţii economice, şi anume: când naţiunile sunt puţin înaintate sau când au întrecut pe toţi concurenţii lor. Noi am trecut perioada I însă suntem departe de a II-a; prin urmare, până a ajunge, nu să-i întrecem pe concurenţii noştri, ci să-i egalăm, trebuie să adoptăm sistemul care favorizează mai mult industria noastră, şi acesta este «*sistemul protector*» (**81**);

Tratatele comerciale, taxele vamale şi tariful vamal

Înţelegerile comerciale, practicate din vechime; apoi «*tratatele comerciale*» iniţiate în epoca modernă, au urmărit să dea acurateţe şi siguranţă afacerilor de schimb între state, în scopul consolidării şi dezvoltării activităţilor economice şi progresului. În timp, au apărut tot mai multe încălcări ale unor prevederi care nu mai conveneau partenerului mai puternic, iar cel slab nu avea nici o soluţie să-şi recupereze dauna. Adevăratul dezastru se producea când un astfel de tratat

avea valabilitate pentru 10-15 ani; ei bine! Nefericitele state erau obligate să suporte acele nedreptăţi şi vexiuni fără nici o şansă de evadare. În cazul ţării noastre, a rămas ca exemplu «*tratatul de comerţ*» cu Austro-Ungaria din anul 1875, care a fost pur şi simplu impus de imperiu şi acceptat de guvernul conservator Lascăr Catargiu. Din păcate pentru liberali, au fost nevoiţi să guverneze cu această piatră de moară în spate; şi totuşi au reuşit multe, datorită spiritului patriotic admirabil al liderilor, între care se afla şi P.S. Aurelian. O dovadă a spiritului de spoliere inflexibil al acelor ţări, a arătat-o Austria, când, după instalarea guvernului liberal a lui I.C. Brătianu, în comisia mixtă pentru stabilirea tarifului convenţional în cadrul tratatului, condusă de P.S. Aurelian, între 14 august 1876-7 ianuarie 1877, nu a obţinut nici o modificare, întâmpinând o duritate rar practicată în diplomaţie, ţara fiind atunci în pragul războiului de independenţă. (**82**)

Aceste evenimente l-au determinat pe Aurelian să devină un adversar al «*tratatelor comerciale*», dar şi un mare specialist, o autoritate recunoscută în conducerea convorbirilor pentru elaborarea lor în guvernarea liberală; căci până la urmă, tratatele erau greu de eliminat în acea epocă. Asimilând trista experienţă din acel tratat, în anul 1881, a publicat un pasaj antologic despre efectele negative pentru ţările mici, în lucrarea «*Cum se poate fonda industria în România*»; iată:

„Un tratat de comerţ făcut fără a se ţine seamă de nevoile industriei unei ţări poate să aibă consecinţă nu numai periclitarea stabilimentelor existente, dar să oprească şi pe viitor crearea căutarea ramurii de industrie. În această privinţă am învăţat ceva prin propria noastră experienţă. S-a crezut de trebuinţă a se crea convenţiuni comerciale cu diferite state ale Europei, începând cu Austria. Care sunt consecinţele care se pot constata de pe acum ale unor asemenea convenţiuni? Compromiterea unei ramuri de industrie din cele mai potrivite pentru ţara noastră «industria morăritului»; Lovirea către industrii pline de viitor, precum sunt «fabricarea lumânărilor stearine», a berii ş.a.; Neputinţa de a se înfiinţa vreo fabrică de oricare importanţă, până nu i se va asigura desfacerea produselor sale; Perspectiva de a nu putea înfiinţa nici taxe comunale, fără ca să nu protesteze statele cu care am încheiat convenţiuni; Într-un cuvânt subordonarea nevoluntară (obligatorie) a oricărei măsuri pentru crearea, încurajarea şi protecţia industriei naţionale; după interpretările nefavorabile ale puternicilor state cu care ne-am legat; aproximativ, relaţiile de subordonare de azi la UE. De unde eram stăpâni în ţara noastră, să croim noi o politică comercială potrivită cu interesele noastre, nesiliţi de nimeni, ne-am apucat a trata cu cei mari” – Iată România după anul 2000.

Faţă de această eroare gravă, autorul impută semnatarilor că au ignorat experienţa internaţională, că era cunoscut faptul că în urma tratatelor dintre state puternice şi state nedezvoltate, acestea din urmă rămân perdante în fiecare caz, şi reaminteşte reflecţia lui Chaptal «*ilustrul ministru a lui Napoleon*», care spunea mai înainte cu o jumătate de secol: ***„Un tratat comercial între două forţe inegale, este un act de aservire pentru cei mai slabi; tratatele de comerţ au fost întotdeauna în folosul naţiunilor manufacturiere; în fine: nu trebuie să ne mirăm dacă naţiunile manufacturiere caută a se lega prin tratate cu naţiunile agricole, şi dacă pentru acest scop, ele întrebuinţează, când situaţia politică, când ascendentul forţei”.*** Aprobându-l pe *Chaptal,* Aurelian completa: „Am uitat, sau n-am socotit unele ca acestea şi rezultatul este că plătim cu uzură toate acestea...” În fond, «*Tratatul UE*» după anul 2000 este un tratat comercial între ţări puternic industriale şi ţări pe care le-a devastat economic prin concurenţă.

Tot în cadrul ideii tratatelor, în legătură cu prevederea nefavorabilă şi măsurile nejudecate ale guvernelor, care pot produce consecinţe foarte grave, ne-a lăsat această reflecţie: ***„Un impozit înfiinţat fără a se ţine în seamă interesele industriei, oricât de uşor s-ar părea, poate să ajungă, nu să pericliteze, dar să afecteze în general mai multe ramuri de industrie. Într-un cuvânt guvernul trebuie să se pătrundă de aceea, cum că toate acţiunile sale au o înrâurire directă sau indirectă asupra prosperităţii diferitelor ramuri de industrie; şi că se poate întâmpla ca acelea care-i par mai străine de industrie, pot să o compromită”*** (şi Aurelian dă un exemplu rămas în istoria mondială): „*Edictul de la Nantes a făcut să părăsească patria lor lucrătorii cei mai dibaci, şefii de industrie cei mai experimentaţi”.* Edictul de la Nantes a fost un act legislativ promulgat în

anul 1598 de Henric al XIV-lea, regele Franţei, prin care s-au încheiat războaiele religioase (1562-1594). Revocarea lui a fost făcută de Ludovic al XIV-lea în 1685, în urma căreia, numeroşi «*protestanţi*» francezi (hughenoţi), mai ales meşteşugari, intelectuali, artişti, au emigrat în Olanda, Prusia şi Anglia.

În urma edictului de la Nantes, ţările care i-au primit pe protestanţi au dezvoltat ramuri puternice ale industriilor în care erau specializaţi, iar în Franţa s-a resimţit dureros căderea acestora. De exemplu, acest eveniment a dat un avânt înfloritor industriei textile din Anglia (83) şi Belgia.

Experienţa tratatului cu Austria, instruirea temeinică în cunoaşterea acestei teme, l-au determinat definitiv pe Aurelian să fie mai mult decât un adversar al acestui mod de regulare a comerţului între România şi alte state. În discursul de la Bârlad, Aurelian expunea poziţia sa faţă de modul de a pune regulă în relaţiile comerciale ale ţării cu alte state şi pune întrebarea: „Bine şi folositor ar fi pentru ţară ca să mai încheiem tratate de comerţ după tipul celor de astăzi, adică însoţite de tarife convenţionale? Sau ar fi mai bine de preferat să avem «*un tratat general autonom*», deopotrivă aplicabil tuturor ţărilor care ne-ar pune produsele noastre sub un regim vamal excepţional?"

Iată răspunsul lui Aurelian la propria întrebare: „Mărturisesc, n-am fost niciodată partizan convins al «*tratatelor de comerţ*». După părerea mea, noi ne-am putea regula relaţiile comerciale cu ţările străine, având un «*tarif general autonom*», întocmit după nevoile noastre agricole, industriale şi financiare. Stăpâni pe acest tarif, nelegaţi de nimeni, noi îl putem modifica cum ne vor povăţui interesele noastre. Vom acorda «*tariful nostru general*» tuturor acelora care vor trata produsele noastre în mod favorabil, iar pentru cei care vor pune taxe împovărătoare şi excepţionale asupra produselor noastre, le vom aplica tariful general majorat, după cum ne va conveni.

Principele Bismarck, care a dovedit prin fapte că este pe atât de mare om politic, cât şi înţelept, într-o convorbire cu ambasadorul francez d-l de Saint-Vallier, zicea: **„«*În materie de relaţiuni comerciale nu mă leg cu nimeni, voiesc să am mâna liberă. Când îmi lipseşte un produs, deschid fruntariile şi las să intre; când produsul există în cantitate de-ajuns, izbesc cu drepturi de vamă, mai mari sau mai mici, după cum mă povăţuiesc împrejurările; când ţara mea produce prea mult produse, închid fruntariile şi acord prime exportului.*»** Ilustrul bărbat de stat a rezumat, ca toţi oamenii geniali, toată politica sa economică în câteva cuvinte şi a făcut cum a zis, iar rezultatul este «*dezvoltarea fără precedent a industriei germane*» (1890)" (**84**).

După expunerea poziţiei sale despre tratatele comerciale şi ilustrarea concepţiei lui Bismarck asupra acestui subiect, Aurelian a reluat pe larg argumentele lui Chaptal, care prezentau efectele rele ale «*tratatelor de comerţ*» pentru ţările agricole şi cele slab dezvoltate industrial, slab înzestrate cu bogăţii naturale. Argumentele acestui învăţat, ministru al marelui Napoleon I, merită să fie cunoscute de cetăţeni în oricare epocă de după el, deci şi azi, şi în viitor, iată:

„1. ***O naţiune care se leagă printr-un tratat cu altă naţiune, îi acordă neapărat avantaje pe care le refuză altora; astfel, că provoacă represalii din partea acestora din urmă; dacă îşi deschide un debuşeu dintr-o parte, îşi închide altul de altă parte; prin urmare se pune în duşmănie comercială cu mai multe naţiuni.*** *Are dreptate comitele Chapal*:

2. O naţiune care stipulează pentru un timp determinat concurenţa în consumul său între produsele industriei sale şi acelea ale unei alte industrii pe întreprinzători, sacrifică munca naţională, se face pentru un timp îndelungat, tributar rivalei sale.

3. Schimbările care se fac în industrie, evenimentele politice, progresul culturii, modifică neîncetat poziţia popoarelor şi face să se nască mari interese, care mai adeseori nu se pot împăca cu condiţiile tratatului.

4. De-abia s-a pus în aplicare un tratat de comerţ, şi una din părţile contractante observă că este vătămată în interesele sale; atunci ea caută a înlătura executarea; neînţelegerile şi certurile încep şi este un mare rău când ruperea unui tratat nu aduce după sine un război deplorabil. Pentru tratatele de până acum au fost executate la termenele prescrise.

5. ***Un tratat comercial între două părţi inegale este un act de aservire pentru cea mai slabă.*** Aurelian a fost un apărător aprig al «*tarifului general*» care ar fi pus în poziţie egală toate

statele ce doreau să întreprindă o tranzacţie comercială cu România, evitând discuţii după pretenţii din partea unora dintre aceştia. Iată explicaţia sa: „Tratatele de comerţ sunt de două feluri: «*tratate cu tarife convenţionale*» şi «*tratate simple*», prin care se acordă tratamentul tarifului general. Prin «*tratatele cu tarif convenţional*», părţile îşi acordă reciproc scăderea taxelor din tariful general, pentru anumite articole. Aşa spre exemplu, Franţa scade taxele pentru grânele noastre, iar noi scădem taxele pentru mătăsurile franceze (diferenţa era mare (n. a.)).

Prin «*tratatele simple*» nu se acordă nici o scădere de taxe, dar se aplică mărfurilor taxele vamale ce se aplică şi altor ţări, cu alte cuvinte tratatele simple nu fac deosebire, (între ţări) acordă acelaşi tratament vamal. În caz de urcare sau scădere a unora dintre taxele vamale; atât scăderea cât şi urcarea se aplică pentru toate ţările deopotrivă. Statele Unite, Rusia, Germania şi alte ţări nu au «*tratate cu ţările continentale*»" (**85**).

Sintetizând într-o frază opinia sa despre tratatele de comerţ, cu tarife convenţionale, Aurelian spune că: „...sunt o creaţiune bastardă, întrebuinţate întotdeauna de popoarele ţărilor dibace, în paguba celor mici, slabe şi nepricepute, pentru a le răpi libertate de acţiune în lupta ce trebuie să o ducă pentru apărarea industriei naţionale. România, pentru un număr de ani, are neapărată nevoie de a fi liberă în acţiunile sale, căci numai astfel va putea lucra după cum putea povăţui interesele şi repezile transformări economice ce se puteau în lumea întreagă".

În baza principiului funcţionării «*tratatului simplu comercial*» între state, Aurelian a elaborat un material destinat ţării, cu o rară claritate şi un conţinut aplicabil.

În partea introductivă, expune principiul general care îl aşază la baza tarifului vamal: „În materie de tarife vamale, povăţuitorul cel mai sigur este interesul general, interesul naţional." Enumeră apoi toţi factorii economici şi pretenţiile lor faţă de tarife, la care răspunde: „Întins din toate părţile, de toate interesele, alcătuitorul de tarife vamale nu ar mai şti încotro să mai apuce, ce direcţiune să dea lucrării sale."

Amplasând «*tariful vamal*» în sfera principiilor liberului schimb, descrie efectele dezastruoase ale suprimării vămilor sau a reducerii taxelor vamale la cifre modice ş.a., iată expunerea analitică şi pertinentă lăsată de Aurelian, care nu şi-a pierdut valabilitatea nici în secolul XXI: „***Suprimarea vămilor sau reducerea taxelor vamale la cifre cu totul neînsemnate ar produce, mai cu seamă în ţările începătoare în industrie, desfiinţarea tuturor industriilor existente şi neputinţa de a se mai înfiinţa în viitor. Pe lângă acestea, toţi lucrătorii întrebuinţaţi în fabrici, toţi meseriaşii, ar rămâne fără lucru. Se va obiecta că lucrătorii aceştia se pot întrebuinţa în agricultură, deoarece noi nu avem destule braţe pentru cultura pământului: La aceştia le vom răspunde că, afară de unele epoci ale anului, nu se simte atâta lipsă de braţe, cât se pretinde. Dar în fine, admiţând, ar putea oare cineva a sili pe locuitorii oraşelor să se strămute la ţară, să se apuce de agricultură? Şi apoi, agricultura este o artă care să se poată practica fără nici o pregătire prealabilă***?"

În concluzie, autorul decide: „De aceea în materie de vamă să nu ne mai pierdem timpul cu abstracţiuni, şi aceasta cu atât mai mult că «*în ţara noastră, afară de doctrinari şi nepricepuţi, nimeni nu cere introducerea absolutei libertăţi a comerţului*», adică desfiinţarea vămilor." De aici ajunge la întrebarea: „Care sunt bazele după care trebuie să se povăţuiască cei care se însărcinează cu alcătuirea tarifelor vamale?

În răspunsul dat, precizează că *protecţia vamală* are scopul de ocrotire a industriei naţionale şi de a crea venituri pentru tezaurul public. De aici rezultă că «*tarifele vamale*» trebuiesc întocmite în aşa mod, încât să asigure o protecţiune eficace pentru industrie şi un venit în raport cu nevoile fiscului. (**86**)

„Protecţiunea care trebuie acordată industriei, depinde de starea de dezvoltare în care se află. Când o ţară este cu totul începătoare în industrie, şi acea ţară are nevoie de industrie naţională, este firesc ca, până ce acea industrie se va întemeia şi se va împuternici, ea să fie susţinută prin «*taxe vamale*» care să o pună la adăpost de concurenţa străină. Cu taxe mici, cu slabe eforturi ce ar permite introducerea fabricilor străine, nu se poate întemeia industria într-o ţară. Nici un stat din lume, absolut nici unul nu şi-a putut crea o industrie serioasă, decât protejând-o la început prin taxe prohibitive" **(87).**

Aurelian făcea aceste recomandări în raport cu factorii de dezvoltare din patria sa. Dar el admitea că situaţiile economice se modifică în evoluţia timpului şi sunt necesare principii şi acţiuni corespunzătoare în raport cu noile stări.

Astfel, găseşte că aplicarea «*protecţionismului*» necesită unele modificări odată cu înfiinţarea şi întărirea industriei, iată: „Odată perioada de creaţiune împuternicită, taxele vamale trebuiesc scăzute până acolo încât să se poată stabili echilibrul între producătorii naţionali şi producătorii străini. În această taxă a industriei, fabricanţii şi meseriaşii nu pot cere să li se asigure cu orice preţ succesul; tot ce pot pretinde este de a fi puşi în poziţie să lupte în condiţii de egalitate cu producătorii străini" (**88**).

În sprijinul dezvoltării economiei, a industriei, Aurelian a acordat multă atenţie fiscului, veniturilor din vamă, pe care le considera de mare importanţă şi necesar a fi acumulate raţional, şi spune: „Valorile cele mai înaintate în industrie au ţinut să-şi creeze venituri din vamă (şi arată exemplul Angliei; cu o încasare anuală de 511. miliarde lei). Nu pretindem că statul rămâne să-şi rezume veniturile pe vamă; dar avem dreptul a cere, ca după pilda altor ţări, şi fiscul rămân să tragă din veniturile vamale un folos mai mare decât acela cu care s-a mulţumit până astăzi... Departe de noi a cere un tarif prohibitiv, care ar izola România de ţările cu care are afaceri comerciale. Aşa am înţeles politica noastră vamală în trecut, tot aşa o înţelegem şi pe viitor. Dovadă despre aceasta este în mare parte, regimul vamal introdus în 1886 de către guvernul liberal (în guvernările I. C. Brătianu şi când Aurelian era prim-ministru), regim la a cărui influenţă am contribuit" (**89**).

Referindu-se tot la «*tariful vamal*» în articolul «*Politica noastră comercială*» (anul 1885), Aurelian întăreşte ideile sale precedente, spunând: „Tariful nostru vamal nu trebuie să conţină taxe ultra protecţioniste, căci «*România nu se poate izola economiceşte*» ci trebuie să aibă în vedere taxe potrivite, care să înlesnească relaţiile noastre cu alte ţări, ocrotind în acelaşi timp producţiunea naţională. Alcătuirea lui trebuie să ţină seama de două elemente: producţiunea naţională (adică produsul intern brut) şi fiscul (adică încasările financiare)" (**90**).

Într-o referire generală la «*sistemul de vămi*», Aurelian propune o abordare raţională, care să nu genereze conflicte; să permită României dezvoltarea bazată pe o muncă onestă şi bine organizată. Poziţia sa începând cu această problemă era exprimată astfel: „Nu pretindem să se adopte în ţara noastră un sistem de vămi prohibitive; dimpotrivă, cerem ca sistemul nostru să fie întemeiat pe taxe protectoare, după exemplul celorlalte ţări din Europa şi din America. Eu gândesc că ţările luminate cu care vom avea să tratăm, vor înţelege că România nu poate face excepţie în lume ca stat independent are dreptul şi datoria de a lua măsuri, pentru întărirea independenţei sale şi dezvoltarea sa economică".

Aurelian a fost cel mai aprig militant împotriva «*tratatelor comerciale*» şi iniţiatorul şi conducătorul acţiunilor pentru introducerea «*tarifului vamal*» în locul acestora. A condus o luptă în care a fost învingător, a avut bucuria să-şi vadă ideile puse în practică pentru mai binele României; aceasta a început din 1873, când s-a pronunţat împotriva «*Tratatului comercial cu Austria*», iar atacurile erau clare şi virulente. Astfel, în lucrarea sa, «*Politica noastră comercială*» (1886), scria: „De când s-a încheiat convenţiunea comercială, epocă magistrală a politicii austro-ungare, produsele industriei austriece s-au impus pieţelor noastre, în dauna fabricatelor franceze şi chiar engleze. Puţin mai trebuie ca ţara noastră să devină, ca să zic aşa, o colonie economică a imperiului vecin"; şi continuă pe această temă, în anul 1890, în lucrarea «*Politica noastră vamală*»: „Politiceşte nulă în efectele ei, convenţiunea comercială a dat o nenorocită direcţiune politicii noastre economice. Deschizând fără nici o rezervă graniţele noastre importului austro-ungar, ţara noastră a fost inundată la început nu numai de articole de industrie, care nu se fabricau la noi, dar cu cele mai mici obiecte, fabricate până atunci de meseriaşi români în familie... Industrii ca fabricarea făinii, a alcoolului, a petrolului, fură izbite de moarte prin concurenţa vecinilor noştri... Era uşor de prevăzut că industria noastră nu va putea să reziste loviturilor ce i se dau... Orice spirit de întreprindere pieri, orice aspiraţiune către întemeierea unei industrii naţionale dispăru ca un vis"(**91**)

În cazul derulării convenţiei cu Austro-Ungaria, Aurelian a iniţiat «*Proiectul de lege pentru încurajarea, în parte, a industriei naţionale*»; în ianuarie 1885, a susţinut proiectul de lege «*pentru*

încurajarea fabricaţiunii ţesăturilor, sforilor, cordelei şi sacilor de iută»; adoptat în Cameră şi Senat; în februarie 1885; a prezentat în cameră proiectul de lege «*Măsuri generale spre a veni în ajutorul economiei naţionale*», Aurelian fiind raportor, unde se prevedeau scutiri de impozite şi de taxe vamale. Legea s-a adoptat în anul 1887, fiind apreciată ca una din lucrările cu mare efect în progresul ţării.

Numeroasele sale scrieri, discursuri şi acţiuni legislative asupra organizării vămilor şi taxelor vamale, îl aşază în poziţia celui mai important participant la înfăptuirea unei opere de primă importanţă pentru dezvoltarea economică a ţării noastre.

BIBLIOGRAFIE

P.S. Aurelian şi doctrinele economice

1. Moga, V., *Statistica studenţilor români de la Hohenheim,* Revista, Câmpul, 1903, p. 157.
2. Aurelian, P.S., *Exploatarea minelor în raport cu economia publică.*
3. Aurelia, P. S., *Opere Economice,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967
4. * *, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura tehnico-ştiinţifică, Bucureşti, 1978, p. 1696.
5. Vlad, R.D., *P.S. Aurelian, omul şi epoca,* Editura Gordian, Timişoara, 1994, p. 8.
6. Moruzzi, Al., *Progrés et Liberté,* Iaşi, 1861, p. p. 69-73.
7. List, Friedrich, *Sistem naţional de economie politică,* Bucureşti, Editura Teoria, 1887, p. 141-143, traducere de I. N. Popiniu, după originalul din 1843.
8. Guyot, Yves, *Quesnay et Physiocrate,* Paris, 1896, p. 11.
9. Guyot, Yves, *Idem,* p. VIII.
10. Guyot, Yves, *Idem,* p. V-VI.
11. Guyot, Yves, *Idem,* p. XV-XVII.
12. Guyot, Yves, *Idem,* p. XXII.
13. Guyot, Yves, *Idem,* p. VIII.
14. Guyot, Yves, *Idem,* p. XXXVII.
15. Guyot, Yves, *Idem,* p. XXXIII.
16. Guyot, Yves, *Idem,* p. p. L, XLIII-XLIX, LI.
17. Guyot, Yves, *Idem,* p. XLIII.
18. Guyot, Yves, *Idem,* p. XLVI.
19. Guyot, Yves, *Idem,* p. L, VI.
20. Guyot, Yves, *Idem,* p. L, VII.
21. Guyot, Yves, *Idem,* p.L, VII-LVIII.
22. List, Friedrich, *Sistem naţional de economie politică,* Editura Teoria, Bucureşti, 1877, p. p. 140-141.
23. List, Friedrich, *Idem,* p. 141.
24. List, Friedrich, *Idem,* p. 143.
25. List, Friedrich, *Idem,* p. 143.
26. List, Friedrich, *Idem,* p. 149.
27. List, Friedrich, *Idem,* p. 149.
28. Zbughea, Gh., *O istorie a românilor din Balcani (sec. XVIII-XX),* Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 1899.
29. List, Friedrich, *Idem,* Prefaţa de P. S. Aurelian, p. p.XIII-XV.
30. List, Friedrich, *Idem,* p. XVI.
31. Aurelian, P.S., *Prefaţă la* « *Sistem naţional de economie politică*», traducere de I.N. Popiniu, Bucureşti, 1887.

32. Aurelian, P.S., *Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune,* Revista ştiinţifică, nr. 1, p. 9.
33. List, Friedrich, *Idem,* p. VI.
34. List, Friedrich, *Idem,* p. VI.
35. List, Friedrich, *Idem,* p. VII.
36. Aurelian, P.S., *Un economist reprezentativ al secolului său, în P.S. Aurelian,* Opere economice, sub îngrijirea lui Mihai Demetrescu, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1967.
37. Murgescu, C. *Influenţa lui Friedrich List asupra gândirii* (*economice*) *lui P.S. Aurelian,* cap. III, «*P S. Aurelian*», din teza de doctorat «*Der Enfluss Lists*», Bucureşti, 1939, p. p. 7-9.
38. Aurelian, P.S., *Fiitorul* (*viitorul*) *ţării noastre*, Revista ştiinţifică, nr. 24/1872, p. p. 274-278.
39. Aurelian, P.S., *România faţă cu importanţa comerţului de importaţiune,* Bucureşti, 1881, Revista ştiinţifică, p. 158.
40. Aurelian, P.S., *Creditul agricol,* jurnalul Agronomia, 1860, p. p. 208, 209.
41. Demetrescu, M., *P.S. Aurelian, Opere economice*, Bucureşti, 1967, p. 47.
42. Vlad, R.D., *Idem,* p. 72.
43. Aurelian, P.S., *Cronica,* Revista ştiinţifică, nr. 1, 1872.
44. Vlad, R.D., *Idem,* p. p. 74, 75. (Din Viitorul nostru economic)
45. Aurelian, P.S., *Direcţiunea noastră economică pentru viitor,* Discurs, 4. 04. 1890, Bârlad, Revista Economia Naţională, 1891, p. p. 110-114
46. Aurelian, P.S., *Viitorul nostru economic,* Tipografia Voinţa Naţională, Bucureşti, p. p. 24, 25.
47. Vlad, R.D., *Gândirea economică românească despre industrializare 1859-1900, P. S. Aurelian,* Editura Mica Valachie Bucureşti, p. 76.
48. Aurelian, P.S., *Cronica,* Revista ştiinţifică, nr. 20/1874, p. 306.
49. Aurelian, P.S., *Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune,* Revista ştiinţifică nr. 1/1872, p. p. 8-14; nr. 4/1872, p. p. 49-50.
50. Aurelian, P.S., *Revista economică,* nr. 11/1887, p. p. 241-244.
51. Aurelian, P.S., *Cronica,* Revista ştiinţifică, nr. 4/1872, p. p. 49, 50.
52. Aurelian, P.S., *Cronica,* Revista ştiinţifică, nr. 4/1872, p. p. 49, 50.
53. Aurelian, P.S., *Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune,* Revista ştiinţifică nr.2/1873, p. 16, 17.
54. Vasiloiu, V., *Influenţa lui Friedrich List asupra gândirii lui P.S. Aurelian,* p. 18-40.
55. Vasiloiu, V., *Idem,* p. 16.
56. Aurelian, P.S., *Cronica,* Revista ştiinţifică, nr. 22/1870, p. p. 337, 338.
57. Aurelian, P.S., *Cum se poate fonda industria în România,* Economia rurală, p. 186.
58. Aurelian, P.S., *Viitorul nostru economic,* 4 aprilie 1890, Bârlad, p. p. 22-25.
59. Aurelian, P.S., *Libertatea comerţului faţă cu politica noastră comercială,* revista Economia Naţională, nr. 11/1891, p.p. 241-266.
60. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 19.
61. Aurelian, P.S., *Tera nostra,* Bucureşti, 1875, p. p. 228, 229.
62. Jinga, V., *Idem,* p. p. 8, 9.
63. Aurelian, P.S., *Prefaţă la* «*Sistem naţional de economie politică*», de Fr. List 1887, p.V.
64. Vlad, R.D., *Idem,* p. p. 68, 69.
65. Vlad, R.D., *Idem,* p. 45.
66. Vlad, R.D., *Idem,* p. p. 73, 74.
67. Aurelian, P.S., *O aruncătură de ochi asupra industriei,* Monitorul, ziar oficial al Ţării Româneşti, nr. 293, 113, 1860, p. 1396.

68. Aurelian, P.S., *Necesitatea întemeierii industriei române,* revista Economia rurală, nr. 11/1876, p. p. 248, 249.
69. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 240.
70. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 245.
71. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 250.
72. Aurelian, P.S., *Cum se poate fonda industria română,* revista Economia rurală, nr. 10/1881, p. 25.
73. Vlad, R. D., *P.S. Aurelian, omul şi epoca,* p. p. 79-80.
74. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 11.
75. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 397.
76. Aurelian, P.S., *Necesitatea întemeierii industriei române,* Economia rurală, nr. 12/1876, p. p. 274, 275.
77. Aurelian, P.S., *Cum se poate fonda industria în România,* p. 397.
78. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 399.
79. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 400.
80. Aurelian, P.S., *Industria economică şi libertatea comerţului de importaţiune,* p. 24.
81. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 11.
82. Aurelian, P.S., *Cum se poate fonda industria în România,* revista Economia rurală, nr. 12/1881, p. 477.
83. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 639.
84. Băicoianu, I.C., *Istoria politicii noastre vamale şi comerciale* (*1871-1902*), revista Economică naţională, Bucureşti, p. 102.
85. * * * *Dicţionar enciclopedic român,* Editura Politehnică, Bucureşti, p. 102.
86. Aurelian, P.S., *Viitorul nostru economic,* p. p. 36, 38.
87. Aurelian, P.S., *Politica noastră vamală,* 1890, p. p. 4-9, în P. S. Aurelian, Opere economice.
88. Aurelian, P.S., *Protecţia noastră vamală,* p. 287.
89. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 290.
90. Aurelian, P. S., *Idem,* p. 291.
91. Aurelian, P. S., *Idem,* p. 291.
92. Vasiloiu, V. *Idem,* p. 32.
93. Vlad, R. D., *P.S. Aurelian, omul şi epoca,* p. 86.

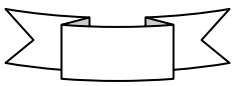

François Quesnay

Adam Smith

Jean Baptiste Say

Friedrich List

Guillaume Roscher

David Ricardo

CAPITOLUL III

P. S. AURELIAN. SCRIERI ECONOMICE

Preambul. Aşa cum se poate constata din conţinutul precedent al acestei lucrări, Aurelian a fost unul dintre marii învăţaţi din secolul al XIX-lea care era total dăruit activităţii de făurire a statului român, aşezând la bază organizarea economiei şi consolidarea naţiunii. El face parte din grupul marilor făuritori de ţară şi de neam, având locul său meritat alături de I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, I. Ghica, N. Golescu, L. Catargiu, D. Ghica, I. M. Florescu, D. A. Sturza ş.a., cu specificarea originii sale din clasa de jos a micii burghezii şi a faptului că era respectat ca un egal al acelor descendenţi din marile familii bogate.

Simultan cu scrierile sale complete pentru agricultură şi cu activitatea tenace pentru funcţionarea şi dezvoltarea învăţământului agronomic, el a promovat prin scris idei şi exemple, analize şi îndrumări, asupra sectoarelor importante ale economiei naţionale, pentru cunoaşterea domeniilor, importanţei lor şi organizarea activităţilor prin care să fie valorificate resursele ţării, mergând spre construirea ei prin efortul naţional. În acele vremi grele de început, Aurelian nu a invocat niciodată nevoia de a solicita venirea capitalului străin, prin care să se construiască economia, iar el ştia de ce!

Prin activitatea sa la cele mai importante publicaţii oficiale ale timpului, începând cu *«Monitorul»* lui Al. I. Cuza şi *«Monitorul comunelor»,* continuând cu cele periodice: jurnalul *«Agronomia»,* revista *«Atheneul român»,* ziarele vremii, *«Românul», «Telegraful», «Drapelul»* ş.a.; revistele sale: *«Revista ştiinţifică»,* suplimentul *«Economia naţiunală», «Economia rurală» şi «Economia naţională»,* Aurelian a dovedit o activitate inegalabilă de publicist în domeniul economic, şi trebuie recunoscut că a fost cel mai mare publicist agronom şi economist al vremii sale.

Făcând o selecţie, o analiză şi o clasificare a numărului imens de materiale publicate pentru domeniul economic, vom recunoaşte că autorul a abordat problemele celor mai importante sectoare ale economiei naţionale. În scrierile sale, Aurelian s-a referit la starea domeniului, importanţa lui, nevoia de organizare şi exploatare şi deosebindu-se de aproape toţi confraţii de condei, a depus eforturi imense ca ideile sale să fie aşezate în legi, care ofereau speranţe de realizarea practică. Aşa ne explicăm de ce, în anul 1874-1875, după împlinirea vârstei de 40 ani, a considerat că eforturile sale pot aduce rezultatele dorite numai dacă intră în lumea politică, iar concepţiile sale economice se înscriau în doctrina liberală; astfel că îl găsim între cele mai importante personalităţi din PNL, timp de aproape 35 ani (1875-1909), la chemarea lui I.C. Brătianu.

Având la bază concepţiile economice exprimate în scrieri de mare cuprindere şi valoare ştiinţifică şi practică, rezultatele activităţii sale politice l-au aşezat în fruntea marilor economişti o perioadă de aproape 35 ani (1875-1909), o poziţie în care, personal nu s-a considerat, iar ulterior, continuatorii nu au făcut eforturi suficiente şi mai ales publicistice pentru a fi înscris în conştiinţa naţiunii ca atare. Azi, când pronunţăm numele său, de jos, până la intelectuali cu pretenţii, pun întrebarea: Cine a fost *«personajul»?* sau salvează ideea spunând: Da, am auzit, dar nu ştiu...

Pentru a deschide o imagine asupra personalităţii sale în acest preambul la capitolul ce-1 dezvoltăm privind activitatea de economist, vom reproduce un *«medalion»* lăsat nouă de ilustrul profesor V. Vasiloiu, iată: „***P.S. Aurelian se remarcă în domeniul economic de la începutul carierei sale (1860), iar al politicii comerciale (economiste), după anul 1864, şi mai ales după anul 1872, prin «cronicele» sale din «Revista ştiinţifică», sub îngrijirea lui, ideea realizării unei economii naţionale, româneşti, se dezvoltă şi ajunge la maturitate, încât el trebuie să fi recunoscut «realizatorul ei». Epoca de la 1880-1890, prin faptul că a fost nu numai condusă, dar şi stăpânită de el şi spiritul său, se poate numi «Epoca lui Aurelian», când «Economia naţională» ajunsese o revistă de elită a culturii române, iar în domeniul economic juca incontestabil, rolul de frunte. În anul 1909 (după 1900), de exemplu, găsim colaboratori, în afară de cele mai competente pene româneşti, şi pe următorii economişti străini: Lujo Bretano,***

W. Lotz, G. Blondel, Max Sering, G. Schmoler, G. Von Mayr şi Adof Wagner. El a fost în acel timp purtătorul de cuvânt al partidului liberal în materie economică, precum şi omul politic cel mai încercat în acest domeniu. Aurelian este un maestru constructor, un arhitect al întregii noastre economii naţionale din epoca amintită. De la 1876 şi până la 1888, el a luat parte efectivă şi hotărâtoare la toate legiuirile noastre cu caracter economic. El a fost mandatarul guvernului la toate convenţiile comerciale pe care acesta le-a încheiat cu ţările străine în acest interval de timp." (1)

„P.S. Aurelian a avut mai mult noroc decât Friedrich List, care n-a avut satisfacţia de a vedea ideile lui traduse în fapte. Dacă, în ceea ce priveşte partea doctrinară şi ideologică, Aurelian a gândit sub influenţa ideilor lui List, nu tot aşa se întâmplă cu cea aplicată, unde el a lucrat sub influenţa împrejurărilor, nevoilor şi intereselor româneşti. Mai ales acestea din urmă formează contribuţia lui la ştiinţa si politica economică românească; contribuţie care are o însemnătate hotărâtoare pentru soarta ideii protecţioniste în România. Cu ea se încheie un ciclu de evoluţie al acestei idei, ciclu început de Marţian, continuat de Xenopol şi încheiat de Aurelian.

Folosind comparaţia ce o face Ulrich Oldemburg între Friedrich List, Knies şi von Gottl Ottlilienfeld, putem spune că Marţian este «vestitorul», Xenopol «cercetătorul», iar Aurelian «realizatorul» ideii protecţioniste în România." **(2)**

Avem, în acest scurt expozeu analitic, o oglindă briliantă a marii personalităţi a lui P.S. Aurelian, care a promovat scrierile economice în lumina *«doctrinei protecţionismului economiei naţionale»* şi a aplicat prevederile ei în construcţia sa practică, având rezultate consemnate în istoria domeniului pentru epoca marcată de activitatea sa.

Pentru o înţelegere clară a scrierilor economice şi realizărilor practice înfăptuite de Aurelian într-o perioadă de o jumătate de secol, fără întrerupere, cu o mare tenacitate şi competenţă, sprijinit pe imensul său spirit al iubirii de patrie şi de poporul său, vom sistematiza materialele publicate, pe sectoare ce constituie economia naţională.

Articolele şi studiile scrise de Aurelian vor fi reproduse, după importanţa lor, integral sau în fragmente care reprezintă esenţa conţinutului subiectului tratat. La acestea se vor adăuga realizările practice, obţinute prin acţiunile sale de ministru, parlamentar şi om de ştiinţă, membru al Academiei Române, şi redate prin proiecte de legi, legi votate, discursuri şi fapte guvernamentale, elaborate prin contribuţia lui semnificativă.

Concepţia de cuprindere generală a principalelor ramuri ale economiei în sfera sa de preocupări pentru progresul ţării, 1-a determinat să abordeze probleme care apăreau în timp, fără o tratare sistematizată. Singurele excepţii le-au constituit *«făurirea industriei»* şi *«promovarea protecţionismului în comerţul de importaţiune*» şi alte tranzacţii cu ţările străine, pentru care a avut o preocupare intensă pe întreg parcursul vieţii şi prin care a determinat o schimbare a cursului istoriei. Urmaşii au fost şi vor fi datori să cunoască eforturile şi contribuţia sa la stabilirea coordonatelor de fondare şi dezvoltare a industriei române pe principiile doctrinei protecţionismului, adoptate după celebrul Friedrich List, a cărui lucrare, *«Sistem naţional de economie politică»,* a stat la baza făuririi economiei (industriei) germane şi patriotismului viguros al acestui popor.

Parcurgând sistematic scrierile sale economice, care au fost publicate în articole, studii, discursuri şi cărţi, putem să distingem cu destulă claritate conţinuturile, ideile, scopurile şi îndrumările sale practice pentru realizarea lor. Din studierea lor, putem constata azi că gândirea sa de om învăţat, de cea mai aleasă factură patriotică, care le-a dat un fond ce a condus la înfăptuiri de progres în plan general pentru economia naţională, în condiţiile epocii sale, dar şi la urzirea unor coordonate de viitor.

Scrierile sale, în număr imens, dificil de stabilit, grupate după structura domeniilor ce defineau economia naţională la epoca sa, sunt expuse pentru opt sectoare. Iată domeniile în care Aurelian a ilustrat gândirea sa de făuritor, prin mintea lui sclipitoare şi spiritul profundei iubiri de ţară:

1. Bogăţiile naturale ale țării 2. Industria ;

3. Comerţul, importul, exportul, tariful vamal; 4. Finanţe şi statistică

5. Transporturi şi comunicaţii
6. Economia rurală
7. Politici economice
8. Politici sociale

1. BOGĂŢIILE NATURALE ALE ŢĂRII

Preambul. Din anii tinereţii, pe baza studiilor şi experienţelor acumulate, Aurelian a fost preocupat de cunoaşterea factorilor principali care erau absolut necesari pentru construirea temeinică a economiei ţării, după *«Unire»;* un stat nou, ce necesita organizare sub toate aspectele.

Vechile scrieri lăsate în *«letopiseţe»* de către Grigore Ureche, 1590-1644 *«Letopiseţul Ţării Moldovei,* (1359-1594)»; Miron Costin, 1633-1691 *«Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron-Vodă încoace»* (1595-1661) şi Ion Neculce, 1672-1745 *«Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija Vodă, la Ioan Vodă Mavrocordat»* (1661-1743), ne-au ilustrat o istorie de 400 ani, în care găsim şi descrieri ale naturii Ţării Moldovei. În continuare, spre sfârşitul epocii renascentiste, Dimitrie Cantemir (1673-1723) a publicat prima lucrare cu fond monografic, *«Descrierea Moldovei»,* în anul 1716, în care face o expunere mai largă asupra bogăţiilor naturale ale tării, dar şi scurte incursiuni în istorie. Această operă este recunoscută ca o primă lucrare în stil monografic în bibliografia românească, care stă la baza elaborărilor de acest fel. S-a bucurat de succes şi atenţie aproape 300 de ani şi credem că va dăinui peste secole.

Ei bine, ca valoare şi importanţă, trebuie recunoscută în continuarea operelor înaintaşilor, lucrarea cu larg fond monografic, opera lui Aurelian *«Notiţă asupra României – principal, din puncte de vedere ale economiei sale rurale, industriale şi comerciale»,* urmată de un catalog special cu produsele expuse în secţia română a Expoziţiei Universale de la Paris din 1867 şi de o notă asupra istoriei lucrului (muncii) în această ţară. Din păcate, această adevărată operă, ce cuprinde 201 pagini pentru prima parte şi depăşeşte în total 430 pagini, publicată în anul 1868 la *«Libraire A. Franck»,* Paris, nu este invocată prin conţinut, ci rareori fugitiv prin titlu. Ea este prima lucrare monografică modernă care prezintă tânărul stat ***România***, după Unirea din 1859, iar Aurelian împreună cu Al. Odobescu au un mare merit pentru această realizare. (**3**)

Chiar în primul capitol, autorul descrie poziţia geografică, limitele, întinderea, munţii, cursurile de apă şi lacurile; iar introducerea lucrării spune: „...aceasta nu înseamnă că solul cu această fertilitate nu conţine bogăţii minerale; zăcăminte ale căror exploatare cere un grad de dezvoltare şi creează resurse noi pentru ţară." (**4**)

Partea a doua a lucrării, în care prezintă exponatele ţării, le redă în 10 grupe de produse, prezintă direct sau indirect bogăţiile, în care remarcăm grupa V-a *«Produse brute şi prelucrate ale industriilor extractive»:* Produse din exploatarea minelor şi metalurgie; note asupra formării petrolului în România (cu exponate). Aici a inclus şi produse din exploatarea industriei forestiere; produse de vânătoare, produse agricole; produse chimice şi farmaceutice; metode şi procedee chimice de înălbire şi vopsire, de imprimare şi apretare a pânzeturilor.

Întreaga lucrare, asupra căreia vom reveni, a fost elaborată cu scopul de a face cunoscută lumii economia tinerei Românii, bogăţiile produse de oameni.

Principalele ramuri economice, asupra cărora s-a oprit Aurelian cu scrieri numeroase şi pertinente, au fost: mineritul, în sensul acelor vremuri *«bogăţiile subsolului»,* unde s-a referit la zăcămintele de sare, cărbuni de pământ fosili, petrol; apele minerale, prezentate mai ales pentru tratarea bolilor, dar şi pentru consum; apele curgătoare interioare recomandate pentru transport fluvial şi navigaţia Dunării; petrolul în etapa primelor exploatări; silvicultura-pădurile, protejarea, îngrijirea şi exploatarea lor.

Articolele, notele sale de cronică şi lucrările din aceste domenii pot defini volumul unei cărţi, care să dea o imagine a ţării, cu fiecare zonă de bogăţii naturale din epoca sa.

Apele

Râuri şi lacuri. Găsim prima descriere a apelor cu referire geografică făcută de Aurelian în «*partea întâia*» a cărţii «*Notice sur la Roumanie*» intitulată *«Notiţă asupra economiei rurale a României»*. Descrierea Dunării, a cursului ei, în limba franceză, este prima redare în limbaj geografic modern, înscrisă între cele mai reuşite elaborări despre fluviu, având şi o întindere mică, o reproducem după lucrarea sa: „Numeroase văi brăzdează Valahia pe o mare lăţime şi Moldova în sensul lungimii sale. Ele duc toate apele la Dunăre, care este principala arteră navigabilă a României şi a cărei lungime în cele două principate se întinde pe 125 leghe. Acest fluviu, vechiul Istru, sau Danubiu, numit de români Dunăre, are o adâncime de 18 la 60 picioare; lăţimea este foarte variabilă pe lungimea părţii române. Ea este lată mai mult de o milă la vărsarea Oltului, formează numeroase insule, dintre care unele sunt locuite, iar altele sunt acoperite cu păduri şi păşuni. La intrarea sa în România, Dunărea este împiedicată de rocile aşa-numite *«porţile de fer»* care formează cascade de 400 picioare înălţime şi prezintă dificultăţi serioase navigaţiei, mai ales când apele sunt scăzute. În general, cursul românesc este plan şi pe aproape toată lungimea, lateral se află lacuri bogate în peşte, formate de apele deversate ale Dunării. Aceste lacuri poartă în România, numele generic de *«Baltă».*

La revărsarea sa în Marea Neagră, Dunărea se desparte în trei braţe, care sunt: Sulina, Sfântul Gheorghe şi Chilia (Tiagola). Obstacolele care strângeau navigaţia pe canalul Sulina sunt aproape în întregime înlăturate, graţie lucrărilor Comisii Europene a Dunării" (**5**).

Văzând stilul expunerii, calitatea ideilor şi vocabularul folosit, această descriere poate figura în oricare manual şcolar din zilele noastre; aşa elabora lucrările sale Aurelian cu 150 de ani în urmă.

Pentru apele interioare Aurelian a descris ca râuri principale: Oltul, Siretul şi Prutul, alături de care le consideră ca fiind secundare: Jiul, Teleormanul şi Ialomiţa; încheie cu acest adaos: „Sistemul de ape curgătoare ale României se completează, printre altele, printr-un mare număr de râuleţe şi de torenţi, care toate coboară din Carpaţi, pentru a se vărsa în râurile citate mai sus" (**6**).

O descriere sintetică, dar corectă a făcut Aurelian asupra lacurilor formate la Dunăre; a celor de pe malul Mării Negre şi a celor mai importante din interiorul ţării.

Între acestea enumeră: canalul Borcea în Valahia, Brateşul, lângă Galaţi, Cahul, Cartai, Covurlui, Ialpuch, Catlabuga şi Kitai, care în timp au primit nume pe care le cunoaştem azi. Pe lungimea Mării Negre, aminteşte că s-au format lacuri saline, având toate nume turceşti; Conduc, Şagan, D'alibei, Burna-Sola şi Tusla. În interiorul ţării sunt amintite: Balta Albă, cu ale ei săruri curative; Dorohoi, traversat de râul Jijia; Snagov, Căldăruşani şi Cernica, lângă Bucureşti; la care se adaugă 200 de alte mici lacuri şi incinte îndiguite.

În concepţia generală a lui Aurelian, apele constituie o bogăţie naturală de cea mai mare importanţă, prin condiţiile ce le oferă pentru activităţi productive variate, de aceea ulterior a avut preocupări importante pentru valorificarea lor.

După prezentarea geografică a apelor, Aurelian trece la observaţii şi propuneri privind exploatarea lor economică, într-o perioadă când acest aspect nu era supravegheat. Astfel, cronica sa din ***«Revista ştiinţifică»*** nr. 5/1879, făcea următorul comentariu: „Şi fiindcă vorbim de păduri, putem atinge în treacăt şi la însemnata chestiune a râurilor navigabile şi flotabile. Afară de câteva dispoziţiuni cu totul generale, risipite în legile şi în circularele ministeriale, noi nu avem nici o legislaţiune asupra apelor; anarhic este dat dreptul de proprietate asupra râurilor, încât am auzit oameni inteligenţi care susţineau, cum că ape ca Buzăul, Prahova, Putna şi altele sunt proprietate particulară, că statul n-are drept să se amestece în stabilirea de mori, construirea de canale, de iezături şi alte lucrări de acest fel. Contemporanii nu au o idee cuprinzătoare, clară, asupra importanţei apelor.Cu privire la pescuit, nici că mai este vorbă de proprietate; cine voieşte pescuieşte în râurile noastre cu orice unelte şi substanţe şi la orice epocă. Această stare de lucruri există numai în Africa şi unele părţi ale Asiei".

Aurelian a avut o continuă preocupare asupra folosirii apelor în scopuri economice; pentru irigaţii şi îndeosebi pentru căi de transport. El a fost unul din autorii importanţi ai ***«Proiectului de lege asupra apelor»*** (1887) – P.S. Aurelian Ministrul Lucrărilor Publice, asupra căruia vom reveni.

Apa, în general, era considerată un factor natural indispensabil pentru om, un factor primar de influenţă a climatului, în scrierile lui Aurelian. În această viziune, aducea o notă informativă sub titlul ***«Proiect pentru transformarea Saharei în Mare»,*** adică Marea Saharei, publicată în ***«Cronica»*** din ***«Revista ştiinţifică»*** nr. 21/1876, o temă fabuloasă chiar pentru cei de mâine, pe aproape întreg secolul XX (1940-2000) şi până azi nu am auzit despre acest subiect, pe care l-a lăsat Aurelian, spre uimirea noastră, iată:

„Fiecare ştie cât de mare piedică prezintă deşertul Sahara din Africa, atât comerţului din Europa şi părţii meridionale a Africii, cât şi răspândirii civilizaţiei europene în regiunile situate la sudul acestui imense mări de nisip; şi nimeni nu ignoră câte nenumărate caravane au rămas victimele furioaselor sale valuri.

Oamenii de ştiinţă au dezbătut mult timp chestiunea, cum să remedieze acest mare rău şi în fine, au ajuns la soluţia, ca să înlocuiască marele deşert printr-o adevărată mare, cum trebuia să fi fost chiar în timpii geologiei. Această chestiune a fost foarte mult dezbătură în Bruxelles, în conferinţele geografice şi regele Belgiei a dat un proiect, de a numi o comisie internaţională pentru acest scop. Comisia s-a numit sub preşedinţia amiralului Paris.

Chestiunea de a da naştere unei mări interne în Africa a găsit mulţi opozanţi printre membrii cei mai influenţi ai academiei din Paris, care, printre argumentele în baza cărora se opuneau la aceasta, este şi marea depresiune a Algeriei şi a Tunisului, care ar fi inundate. Însă, D.D.C. Lesseps, membru în comisia internaţională, a prezentat în această privinţă în ultima şedinţă a academiei, raportul final al căpitanului Roudaire, întors decurgând din Tunis, unde se dusese pentru a completa observaţiunile asupra depresiunii Algero-Tunisiană. Astfel că, acum proiectul este mai complect şi gata de a fi pus în execuţiune. S-au luat toate măsurile necesare trigonometrice şi s-au stabilit chiar operaţiunile preliminarii ca să înceapă această mare întreprindere”.

Apele minerale. Cunoscând bine preocupările pentru folosirea apelor minerale din unele ţări europene ca Franţa, Cehia, Elveţia, Germania, Aurelian a semnalat cu insistenţă existenţa acestei nepreţuite bogăţii şi în ţara noastră, îndemnând oamenii avuţi şi neavuţi să nu apeleze la stabilimente din străinătate, care nu ofereau ape mai valoroase decât cele din patrie. Astfel, în *«Cronica»* nr. 13/1871, informa despre descoperirea unui izvor de ape mineralele pe malul Dâmboviţei, aproape de capitală, în care scria: „Mulţumită unor lucrări de poduri pe care le construieşte D. ing. Berthan peste apa Dâmboviţei, învăţatul inginer a dat odată peste nişte izvoare de ape minerale în malul Dâmboviţei, care, după analiza făcută de D. chimist Bernath, se pot socoti superioare apelor minerale de la *«Spa»*. Un kg din această apă conţine 1620 mg corpuri fixe (minerale): bicarbonat de fer, bicarbonat de magneziu, clorură de magneziu, clorură de calciu, sulfat de calciu, sulfat de magneziu, carbonat de sodiu, carbonat de calciu; emulsiuni de litiu, acid silicic, materii organice. În privinţa temperaturii s-a constatat că la temperatura atmosferei de 19°C, apa avea 10°. Reacţia apei este acidă. Bicarbonatul de fier ce se află în disoluţiune este 984 mg la 1 kg, concentraţie însemnată, comparativ cu alte ape minerale. Comparată cu apa minerală *«Spa»,* apa izvorului din lucrarea Dâmboviţei este mai avută în substanţe minerale. În adevăr, apa de *«Spa»* cuprinde 657 de corpuri solubile, iar cea din lunca Dâmboviţei 1620 mg. (Apele minerale de *«Spa»* se află în localitatea cu acest nume din Belgia, iar denumirea este tradusă şi în expresia *«Sanitas Per Aqua»* (SPA) are o vechime de peste 2000 de ani, n.a.)

Mulţumind d-lui Bernath despre bogata descoperire, rugăm pe acei în drept să nu lase a se pierde acest izvor de sănătate şi de bani, cum se pierd atâtea altele, şi să se facă lucrările ce se recomandă de oamenii competenţi şi apoi să înceapă experienţele medicale. Comuna Bucureştilor, pe care o priveşte această chestiune, are ocaziunea să aducă un serviciu ţării şi să-şi creeze sieşi un venit. Să vedem ce va face!" **(7)**

Informaţia dată de Aurelian în Revista ştiinţifică, a fost, poate, prima de acest fel care semnala prezenţa apei minerale în zona Bucureştiului şi era de o mare importanţă dacă era valorificată; acţiunea în sine oferea un model care putea fi căutat şi extins în ţară, dar ideea s-a aplicat cu încetinire.

Apele minerale din România (după dr. St Episcopescu). După un scurt interval de timp (1873), Aurelian a publicat în revista sa un *«studiu»* intitulat *«Apele minerale din România»,* în baza analizei primei lucrări publicate asupra acestui domeniu de medicul Ştefan Vasile Episcopescu, sub titlul *«Apele metalice ale României Mari»,* în anul 1836.

Pentru a da un accent grav şi de mare pierdere, privind starea de nefolosire a apelor minerale, Aurelian prezintă în loc de introducere, confesiunea doctorului Episcopescu, asupra mobilului care l-a determinat să cerceteze acest domeniu neexploatat, iată: „Pricina îndemnării cărticelei acesteia a fost una din cea mai de frunte: aflarea apelor metalice în pământul Principatului, pe care doctorii locului neştiindu-le trimiteau pe pătimaşii lor bolnavi la băile pământurilor străine şi depărtate, pe la ***Arpatacu, Mehadia, Buda, Viena*** şi mai înainte, unde se şi duceau cei cu stare pătimaşi cu duiumul pe tot anul, din Principat, şi se întorceau unii întremaţi şi folosiţi la sănătate, dar alţii mai sfârşiţi de cum erau, din care se şi îngropau unii pe acolo, rămânând cei fără stare, cea mai mare parte a norodului pătimaş, în tânguială şi patimă de moarte, fără mângâiere şi mijloc de mântuire" (**8**).

Din *«notă introductivă»* a dr-lui Episcopescu, Aurelian desprinde „două idei mari, în câteva rânduri; întâi, să nu mai alergaţi românilor pe la băile din străinătate, pe cât timp în ţara noastră există ape minerale excelente; a doua, că oamenii sărmani să aibă unde să se caute de patimile lor, căci lor nu le dă mâna ca să umble prin ţări străine." Citându-1 pe doctor, Aurelian aminteşte localităţile în care erau descoperite ape minerale până la vremea sa: apa cu pucioasă de la Boboci (Săcuieni); acolo se tratau peste 3.000 de familii; izvoarele descoperite de armata rusească în timpului războiului ruso-turc din 1828, la Breaza, Târgovişte şi Câmpu Lung, unde şi-au căutat de sănătate soldaţii lor, pe lângă care se strecurau şi mulţi pământeni. Acestea erau izvoare de ape minerale cunoscute până la începutul cercetărilor dr-lui Episcopescu.

Legat de cele spuse mai sus, Aurelian remarcă spiritul patriotic a dr-lui Episcopescu, scriind: „În trecut, bunul doctor căută a insufla compatrioţilor săi dorinţa de a se lumina, *şi în mai multe rânduri se sileşte a inspira spiritul de naţionalitate, prin sfaturile ce le dă ca să se ferească de prea multă ingerinţă a străinilor, căci zice doctorul „**cu cât va fi într-un neam străini mai mulţi, cu atât mai mult şi mai vârtos este stricăciunea, mai mare decât folosul lor**»"*; şi autorul continuă; „Ce ai zice bunule doctore, dacă ai trăi astăzi (1871) şi ai constata cât de puţini s-au urmat sfaturile patriotice ce ne-ai dat?"

În baza cercetărilor făcute de Episcopescu, Aurelian a scos în faţă: clasificarea apelor minerale după compoziţia chimică; judeţele în care a descoperit izvoare de ape minerale: Râmnicu Sărat, Buzău, Săcuieni (desfiinţat astăzi 1871), Râmnicu Vâlcei, Dâmboviţa, Prahova, Argeş, Muscel; şi faptul că meritele sale de primat în cercetările acestui domeniu, prin publicaţiile de la 1877 au fost lăsate în umbră, iar cercetările care au redescoperit izvoarele lui Episcopescu nu l-au citat în lucrările publicate.

În baza cercetărilor doctorului Ştefan Episcopescu, publicate la Buzău, Aurelian a trecut la expunerea opiniilor sale asupra subiectului, care era de o mare importanţă pentru sănătatea unui popor supus unor intense eforturi de muncă, unei alimentaţii dezechilibrate şi reduse, măcinat de boli dintre cele mai dăunătoare.

Pentru reconsiderarea meritelor doctorului, pentru primele sale cercetări de amploare, făcute la nivelul ţării, prin efort personal, Aurelian scria: „Tot la ce ţinem este ca să nu ne scape din vedere că doctorul Episcopescu este, dacă nu cel dintâi, cel puţin unul dintre cei dintâi, care au lucrat pentru descoperirea apelor minerale ale României; că lucrarea sa, după timp este foarte serioasă; că în timp, el este acela care ne-a îndemnat ca să ne folosim de apele indigene. Dacă sfatul lui ar fi fost urmat, astăzi nu ar mai plăti românii peste 500.000 lei vechi pentru ape minerale, cea mai mare parte aduse din Austria. Şi în aceasta, ca şi în alte ramuri de producere naţională, constatăm cu o vie durere, indiferenţa ce am avut pentru ale noastre şi *mania nesocotită de a alerga la străini, chiar pentru acele obiecte pe care le avem în ţară.* ***Credem că întrucât privesc apele minerale, cel puţin economiştii cosmopoliţi (adepţii liberului schimb) nu vor mai pretinde că este natural lucru să alergăm la străini. Apa este tot apă când analiza îţi spune că cuprinde aceleaşi elemente; şi numai un obicei nenorocit, o deprindere neînţeleasă de***

a cheltui aiurea banii câştigaţi în ţară, poate justifica mania de a părăsi ţara pe dată ce soseşte timpul băilor" (**9**).

Pentru convingerea cititorilor asupra celor scrise de el despre importanţa apelor minerale ale ţării pentru folosul românilor, Aurelian aduce în plus informaţii asupra analizelor chimice de calitate, care le aşază în rândul apelor minerale recunoscute în lume, iată: „Avem deosebita plăcere de a comunica lectorilor noştri, că neobositul chimist, doctorul Bernath, după şase ani de muncă, a terminat analiza a mai bine de 50 de izvoare de ape minerale din România. Apele vor fi expuse la Viena, unde oamenii speciali vor constata lucrările doctorului Bernath" (1873) (**10**).

Despre doctorul Alfredo Bernath am scris în partea I a monografiei, *«P.S. Aurelian – agronom»,* unde am cunoscut importantele sale lucrări de analize chimice asupra produselor agricole. Acolo, ca şi în acest caz, Aurelian şi-a exprimat preţuirea şi admiraţia pentru acest mare învăţat sloven, cu studii excepţionale, care s-a împământenit român; la fel ca ilustrul medic Iacob Felix sau doctorul Carol Davila ş.a., pe care i-a aşezat în inima sa. Deşi a fost permanent preocupat de ideea de naţiune, de grija de nu a fi românii sufocaţi de veniţi nechemaţi, el nu a fost un xenofob, a fost un bonom, până la graniţa ameninţării existenţei naţiunii române, care în anumite perioade ale istoriei, a existat.

Apele minerale. Băile Pucioasa. Pentru fiecare iniţiativă, fiecare idee lansată în toate domeniile abordate, în scopul progresului, Aurelian a revenit cu insistenţă, până când ajungea la o finalizare practică. În anul 1875, a reluat chestiunea asupra apelor minerale din staţiuni balneare; şi după doi ani, avea o apreciere încurajatoare şi o speranţă de mai bine, făcând o analiză a situaţiei din punct de vedere economic şi medical, prin care propunea acţiuni concrete.

În «*Cronica*» din nr. 13/15 august 1875, din nou a făcut o analiză largă a problemei, când se afla pentru un tratament balnear la Podurile de Sus (Pucioasa), semnat 10 august. Titlul cronicii sale *«Apele minerale din ţară. Băile de la Pucioasa. Datoria noastră faţă cu staţiunile balneare din ţară»,* anunţa un material bogat, care se referea la aspecte importante ce priveau aceste stabilimente, pentru prezent şi viitor.

La începutul articolului, autorul aminteşte spusele doctorului Episcopescu, despre românii care plecau în alte ţări pentru tratamente balneare, şi spunea că: „zisele lui se pot aplica şi până în ziua de azi", dar mai continua şi arăta că: „Este adevărat că de la un timp încoace, băile noastre încep a fi mai *«apreţuite»* de către români; că virtuţile lor curative tăgăduite din ignoranţă sau din rea-voinţă, nu mai sunt contestate făţiş. Cu toate acestea vedem în fiecare an un număr însemnat de familii părăsind ţara şi plecând, care în Austria, care în Germania, Franţa şi Belgia. Dacă întrebi pentru ce oare nu merg la băile din ţară, ţi se răspunde sau că nu-şi află înlesnirile pentru o viaţă comodă, sau pentru că doctorii le-a recomandat cutare băi din străinătate. Ceea ce este mai original, este că aceste familii nu se duc departe în străinătate, ei se opresc în jurul Braşovului sau la Mehadia, lângă fruntariile ţării. Economiceşte este învederat că familiile care pentru câte două luni şi mai bine la o staţiune balneară lasă acolo sume însemnate de bani, cu deosebire familiile române care obişnuiesc a petrece peste fruntarii, cunoscute prin dispoziţiunea particulară de a cheltui într-un mod galant. Fiecine înţelege cât ar câştiga băile noastre când acele sume de bani s-ar cheltui în România.

Din punct de vedere medical, emigraţia periodică peste fruntarii a familiilor avute are inconvenientul de a lăsa la băile noastre familiile cu venituri mai restrânse, de a micşora prin urmare venitul băilor, şi ca consecinţă, de a nu permite proprietarilor respectivi să facă toate îmbunătăţirile reclamate de ştiinţă".

După această analiză economico-socială şi medicală, Aurelian prezintă o curată lecţie de patriotism, o chemare la realizări înfăptuite de popoare vecine, care erau exemple demne de urmat şi în ţara noastră, subliniind eforturile şi răbdarea care le-au investit acestea, pentru a avea ceea ce românii tânjesc, înainte de a face precum vecinii lor. Expunerea lui Aurelian asupra acestui subiect este foarte actuală (2013), acum după 130 de ani, deşi în acest timp s-au produs schimbări radicale; însă au rămas aceleaşi metehne, cum le are fiecare neam. Ea constituie o lecţie cât se poate de necesară pentru generaţiile de azi, cărora li se stinge spiritul patriotic prin factori dirijaţi, imperceptibili; şi numai ce ne trezim cu generaţii care declară: *«n-am ce face în*

ţara asta», «regret că m-am născut român», «vreau ca afară», aceasta din urmă însemnând că vrea condiţiile de viaţă de acolo pentru care nu a depus nici un efort; şi este total indisponibil a depune eforturi să-şi formeze aceste condiţii în patria natală.

Iată lecţia lui Aurelian: „***Mai întâi trebuie specificat că pe lângă calitatea de om avut, are cineva şi pe aceea de a fi român, şi astfel fiind, fiecare suntem datori a contribui din toate puterile pentru dezvoltarea producţiei naţionale de toate gradele. Producţia apelor minerale fiind de o mare însemnătate, avem românească datorie ca să încurajăm prosperitatea băilor în fiinţă existente) şi să provocăm înfiinţarea de alte staţiuni; să facem noi, în România, ceea ce s-a făcut pe lângă Braşov şi la Mehadia, cum şi la alte stabilimente balneare din Europa. Ungurii, şi în aceasta, ca în alte multe chestiuni de interes naţional, merită toată lauda; au făcut toate sacrificiile ca să atragă lumea la băile lor. Au reuşit atât de bine, că după cât ni se spune, venitul cel mai mare al băilor de la Mehadia şi alte staţiuni balneare din Austro-Ungaria, provine de la români*; *întocmai ca azi, când veniturile staţiunilor balneare de pe malul bulgăresc al Mării Negre provin de la români în procent de peste 50%*). ***N-avem la cunoştinţă că vreun austro-ungar, fie de ce neam va fi, să fi venit la Băile din România. Şi mai mult, austro-ungarii au reuşit a importa (exporta) în România o cantitate însemnată de ape minerale în flacoane.***

N-ar fi oare românească faptă, când ne-am hotărî şi noi a face ce au făcut vecinii noştri unguri? Şi în aceasta, rolul principal este al avuţilor, al acelora care, prin cheltuielile lor, prin poziţia lor socială, prin mulţimea relaţiilor, pot să facă în câţiva ani reputaţia unei staţiuni de băi...

Neapărat că până astăzi, la băile noastre nu se află toată distracţia care există la băile din Germania; şi poate că nici nu este de dorit ca să se adopte toate acele distracţii, care poate au contribuit mai mult la renumirea acelor băi, decât excelenţa apelor; însă, găseşte omul tot ce este necesar pentru a trăi bine în sensul igienic al cuvântului" (**11**).

Întru justificarea acestor stări de fapte, Aurelian continuă cu descrierea băilor de la Pucioasa, asupra cărora a făcut primul studiu economico-social, pentru interes naţional, lăsând o lucrare de referinţă pentru domeniu. O considerăm prima lucrare importantă despre *«Băile Pucioasa»*. Cronica sa continuă cu o scurtă prezentare a *«Băilor Pucioasa»,* oferind suficiente informaţii care să stârnească interesul pentru cunoaşterea şi dezvoltarea lor în acel timp. Având în faţă una din primele descrieri asupra lor, reproducem o parte din expunerea sa:

„Mă aflu la băile Pucioasa; am studiat cu toată atenţia ce merită această localitate şi mijloacele sale de vieţuire. Ei bine, ne-am convins pe deplin că în această frumoasă staţiune de băi, poate cineva trăi cu tot confortul ce se poate recomanda persoanelor care vin la băi să-şi caute sănătatea, iar nu să se ţină numai de petreceri zgomotoase şi vătămătoare. Nu ştim în care parte-şi poate cineva procura cele de vieţuire cu mai multă abundenţă, de mai bună calitate şi cu preţuri mai moderate. Este adevărat că în această staţiune lipsesc hotelurile, unde se găsesc toate de-a gata; în schimb sunt mulţime de case de închiriat bine construite şi foarte sănătoase. Şi dacă hotelurile sunt o necesitate, cine nu înţelege că pe dată ce s-ar simţi nevoia s-ar construi şi aici ca aiurea.

Izvoarele minerale de la Pucioasa sunt sulfuroase şi feruginoase. Se zice că ar fi fost descoperite de nişte medici ruşi pe la 1828. Se arată de locuitorii cei bătrâni, grămezi de pietre, mai sus de izvoare, pietre care au servit pentru încălzirea băilor pentru bolnavii ruşi. De la acea epocă, până astăzi, reputaţia băilor de la Pucioasa a mers crescând. Mulţime de pătimaşi dintr-aceia cărora mijloacele nu le permit ca să meargă în ţări străine, mărturisesc că s-au folosit luând băi şi bând apă din aceste izvoare. Mulţi dintre medicii noştri au recomandat cu căldură aceste ape. Pe mine însă, m-au sfătuit în anul acesta doctorii Calenderolu, Iatropolu şi Severeanu ca să mă caut la Pucioasa contra unui reumatism. Aici i-am aflat pe fraţii Vlădesti, medici cunoscători, şi care ne-au recomandat cu multă stăruinţă eficacitatea apelor de aici.

Când suferinzii mărturisesc că s-au folosit, când capacităţi medicale susţin că apele de la Pucioasa sunt dintre cele mai eficace; când învăţatul chimist, doctorul Bernath ne-a dovedit prin analize că aceste ape sunt dintre cele mai bogate în principii curative; când mijloacele de vieţuire sunt abundente; când localitatea oferă aerul cel mai curat, atmosfera cea mai potolită şi o

variaţiune de peisaje, care dispută pitorescul celor mai renumite staţiuni balneare, ce pretext mai putem avea pentru a nu ne hotărî cu toţii ca să încurajăm dezvoltarea acestei staţiuni de băi?"

O lună la Băile Pucioasa. Aurelian a fost atât de încântat şi determinat de ideea dezvoltării băilor de la Pucioasa, încât, în zilele în care a fost *pacient* pentru tratarea reumatismului, a făcut un studiu asupra zonei, pe care, nefiind specialist, medic sau geolog, l-a intitulat, „*O lună la Băile Pucioasa*".

I. Prima parte a lucrării sale este «*O notă de călătorie»,* de la Bucureşti la Ghergani cu trenul şi de aici la Târgovişte şi apoi la comuna Podurile, unde se aflau băile Pucioasa, cu trăsura. Creaţia sa aduce aminte de scrierile ulterioare de călătorie ale lui Calistrat Hogaş, îmbinând descrierea sentimentală cu a zonelor naturale frumoase şi cu a celor pline de istoria neamului. Un scurt fragment din descrierea sa ne produce o adevărată desfătare estetică literară; iată: „Scăpat de monotonia câmpiei, de arşiţa arzătoare a soarelui; atmosfera era mai răcorită, calea mai umbrită, peisajul pe cât se poate de desfătător. O ploaie măruntă care părea a trece prin sită, da mai multă viaţă, însufleţea vegetaţia oarecum pălită de o căldură de 28° C.

De abia treci podul şi la dreapta dai de o frumoasă alee compusă din paltini, arţari şi alţi copaci, care conduce la Mănăstirea Dealului, un alt monument istoric al românilor; zăresc ascunsă într-o vale Mănăstirea Viforâta. O ghirlandă de vii care începe din susul Mănăstirii Dealului, încununează colinele de aici înainte şi până la satul Dălan; aceasta este podgoria Târgovişţei. La dreapta şi la stânga şoselei, livezi de pomi roditori, şi mai cu seamă pruni ce povestesc că mă aflu în romantica şi avuta regiune a colinelor noastre.

De la Dălan înainte, când mai urci, când mai cobori, peisajul devine din ce în ce mai romantic. Frumuseţea colinelor; maiestoasa panoramă a Carpaţilor, având în frunte muntele Leaota, îţi prezintă un tablou fermecător." Avem aici pana unui maestru al metaforei, al omului încântat şi fericit de înfăţişarea plaiurilor patriei.

Lucrarea lui Aurelian despre această zonă balneară are structura unei monografii şi după cunoştinţele noastre, până la anul 1875, nu s-a publicat o descriere atât de completă.

Studiul său tratează despre mai multe obiective, asupra localităţii şi băilor, urmând să prezinte obiectivul sub toate aspectele necesare întocmirii unui proiect de dezvoltare, după cum urmează:

II. Aşezarea satului Podurile, populaţia (270 familii, 350 case, 300 bărbaţi, 350 femei, 950 copii), modul lor de viaţă;

III. Agricultura, exploatarea pădurilor, cărăuşitul şi comerţul cu ţuică, în anul 1875 comuna avea un venit de 4.848 lei şi cheltuieli de 3.107 lei, dar nu avea şcoală.

IV. Despre izvoarele sulfuroase, care, la 1873, nu erau amintite de doctorul Episcopescu,

Aurelian arăta că: „Apa de pucioasă cu sare, trece între alte localităţi cu izvoare; Şerbăneşti cu 6 izvoare. Şerbăneştii sunt lipiţi de comuna Podurile, iar izvoarele sulfuroase actuale se află pe malul drept al Ialomiţei, în faţa Şerbăneştilor." Autorul face şi presupunerea că Episcopescu ar fi descris aceleaşi ape, pe care le-a locat la Şerbăneşti şi nu la Podurile, dar mai completează: „Oricum ar fi, până astăzi, literatura noastră medicală, nu ştim a fi posedând vreun studiu special asupra acestei staţiuni balneare. În tot anul, de la 100 până la 150 familii petrec la această staţiune. Apa minerală de la Pucioasa ar fi excelentă contra mai multor boli", şi aminteşte reumatismul, apoi îndeamnă la dezvoltarea staţiunii.

V. Despre organizarea şi desfăşurarea sezonului de băi, cazarea, alimentaţia şi mâncărurile, administraţia (la Poduri se află reşedinţa subprefecturii); felurile de apă: sulfuroasă (cu pucioasă) şi apă feruginoasă sau apă cu fer, care se luau din trei fântâni respectiv una situată pe malul drept al Ialomiţei, la poalele unui deal foarte înalt. Terenul de formaţiune terţiară cuprinde margă (marnă) multă, gips sub diferite forme şi pucioasă (sulf). Pucioasa se vede la suprafaţă. Aurelian face şi o descriere botanică a văii izvoarelor, enumerând peste 400 de specii, la nivelul unui specialist.

Urmează o descriere a tratamentului pe care o reproducem: „Cura de la Pucioasa se compune din apă de băut şi îmbăiere cu apă de pucioasă. De cum răsare soarele, persoanele care fac cură încep a trece pe la izvoare. Lângă izvorul de apă de pucioasă de băut se află şi cel cu apă

de fer. Copii de ţărani te aşteaptă cu paharul sau ulceluşa cu apă, drept care, pentru serviciu primesc şi ei ce binevoieşte fiecare. Apa este cam greţoasă la băut, mai cu seamă în timpul de secetă, când este mai concentrată. După paharul de apă băut, pleci să te plimbi un sfert de oră; după aceea, iei un pahar şi aşa mai încolo până ce ai înghiţit o oca de apă... Şi apa de fer este greu de luat, şi acei care o întrebuinţează, spun că mai uşor ar putea bea apă de pucioasă.

Pe la 8 ore, persoanele care au venit de dimineaţă, încep a se îndrepta spre casă. Mergând, întâlnesc câte lucruri de mâncare, aduse de către femei şi copii din satele mărginaşe. În treacăt, mai cumperi cele trebuincioase şi te grăbeşti a merge la îmbăiere. Când soseşti acasă, baia este gata; n-ai decât să o iei. Persoanele delicate mai beau câte puţin lapte înainte de a intra în baie. Temperatura cea mai bună pentru apa de baie este de 35 grade centigrade (ºC). Sunt însă pătimaşi (bolnavi) care cred că, cu cât va fi apa mai fiartă (caldă), cu atât va lucra mai bine şi urcă temperatura băii până la 45 grade. Tot aceşti bolnavi sunt convinşi că cantitatea face totul în chestiune de medicamente; beau apă de pucioasă până ce abia se mai pot mişca.

Şezi în baie 25 până la 30 minute; dacă simţi puţină durere de cap, dai cu puţină apă rece pe frunte. Ieşit afară, te aşezi în pat, unde te odihneşti o oră până ce ai asudat. Când te scoli simţi o sete nespusă şi oarecare durere de cap; spălătura cu apă rece face să-ţi treacă îndată. O plimbare de o jumătate de oră, înainte de a face gustarea (masa de prânz), este un lucru plăcut şi sănătos."

VI. În timpul petrecut printre băi la Pucioasa, Aurelian a făcut excursii în satele învecinate, observând starea aşezărilor şi cunoscând oameni interesanţi, între care vorbeşte cu admiraţie despre preotul Atănăsoaie din Brăneşti, gospodar vrednic. L-a cunoscut pe moş Andronescu, om care a lucrat la valea sticlăriei, fondată pe la 1825, care s-a strămutat apoi la Prahova. Se spunea că vânzarea sticlăriei se făcea în sate prin *«troc»*. Expunerea sa continuă cu un traseu care trecea prin munţi, având foarte mare dispoziţie de a cunoaşte zona, ciobanii, munca şi obiceiurile lor. Ajungând tocmai la Petroşiţa, Aurelian ne face o confesiune, pe care trebuie să o păstrăm ca un indiciu de cunoaştere a sa; iată: „Am călătorit mult în viaţa mea (avea 42 ani); am fost găzduit la bun şi la rău, şi la avuţi, şi la săraci; mărturisesc însă că primire mai frăţească, bunăvoinţă mai mare, n-am aflat nicăieri ca la stăpâna casei Măria (Miţuca) din Petroşiţa."

În finalul acestor descrieri, prin care răspândea ideea importanţei apelor minerale, exploatate în staţiuni balneare organizate pe baze ştiinţifice şi exploatate pentru oameni în interes naţional, Aurelian făcea un apel patetic către medici şi specialişti, spunând: „...ne permitem a face cel mai călduros apel către învăţatul corp medical român şi a-1 ruga, în numele intereselor naţionale, să ia sub protecţiunea sa încurajarea acestei industrii pe care ne-o invidiază alte ţări, industria staţiunilor balneare. De la învăţaţii noştri medici depinde în mare parte, ca să le vedem înflorind băile noastre, sau să le vedem pe unele căzând, iar pe altele lâncezind într-o stare vecină cu pieirea. Suntem convinşi că această din urmă alternativă nu se va împlini. Medicii români au dat prea multe dovezi de ştiinţă şi patriotism, pentru a ne încredinţa că de la anul viitor, va începe o adevărată revoluţie în obiceiurile noastre; că de la anul înainte, multe familii, în loc de a părăsi frumoasa noastră ţară pentru cheltuieli în ţări străine, se vor îndrepta către acele staţiuni, aşezate mai toate în colinele frumoşilor noştri Carpaţi. Aşa să dea Dumnezeu să fie." (P. S. Aurelian, Pădurile de Sus (Pucioasa) în 10 august 1875). (**12**)

La vârstă înaintată, Aurelian a făcut tratament balnear şi la băile Olăneşti, despre care susţinea că i-au dat viaţă. Nu am aflat din întregul studiu al activităţii şi operelor sale că ar fi fost la un tratament sau voiaj de odihnă la băi în ţări străine.

Apele minerale de la Văiluţa Scrierile lui Aurelian despre lucrarea doctorului Episcopescu şi băile de la Pucioasa au avut ecou în rândul cititorilor «*Revistei ştiinţifice*», unde, în numărul 14 din 1 septembrie 1875, în *«cronică»*, se consemnează: „În cronica precedentă am zis câteva cuvinte asupra apelor minerale din România, şi în special asupra apelor sulfuroase de la Pucioasa. Ne-am adresat către toţi românii şi în special către DD (domniilor lor, domnii) medici, de care depinde în mare parte înflorirea staţiunilor noastre balneare. Suntem fericiţi că modesta noastră chemare ne procură o lucrare a D. doctor Konya din Iaşi. D-sa ne adresează următoarea scrisoare: «*Cu mult interes am citit în numărul din urmă al Revistei ştiinţifice articolul D-voastră despre apele minerale din ţară, şi fiind că eu m-am ocupat de analiza apelor, de aceea îmi permit*

a vă trimite o mică precuvântare cu rugămintea de a o publica lucrarea mea în Revista ştiinţifică»".

Aurelian a fost încântat de efectele demersului său şi publică în continuare răspunsul său către doctorul Konya: „Redacţia mulţumeşte D-lui doctor Konya şi se foloseşte de ocazie pentru a face un apel călduros către toţi medicii şi specialiştii în asemenea materie ca să binevoiască a-i comunica lucrările ce vor crede de cuviinţă că se pot da publicităţii. Unindu-ne cu toţii, luând hotărârea ca în cel mai scurt timp apele minerale din România să poată satisface toate trebuinţele suferinţelor, vom aduce un serviciu însemnat economiei naţionale, vom dovedi că ştim să preţuim dărnicia cu care generoasa natură a înzestrat frumoasa noastră ţară. În numărul viitor va apărea şi lucrarea d-lui doctor Konya, asupra apei universale de la Văiluţa." (**13**) Articolul d-lui Konya a fost publicat.

Doctorul Samoil Gheorghe Konya. Ar fi o mare impietate să trecem numai cu atât peste numele unuia dintre cei mai mari învăţaţi ai neamului românesc din secolul al XIX-lea, care a rămas total necunoscut de către generaţiile care i-au urmat. Şansa readucerii sale în sfera conştiinţei publice, măcar a inteligenţiei, a fost dată de însemnările fiului său Eduard, care a scris o lucrare biografică sub titlul «*Tatăl meu - doctorul Samoil Gheorghe Konya, viaţa şi opera - 1845-1940*», publicată la Iaşi în anul 2002, din iniţiativa nepoatei sale Dana Konya-Petrişor, descendentă pe linie maternă din familia Negruzzi. Deşi este redată pe numai 134 pagini, această lucrare este o perlă a bibliografiei de istorie a ştiinţelor la români.

În *«Cuvânt înainte»,* Eduard Konya dă o explicaţie asupra scrierii numelui cu literele «*K*» şi «*y*», deschizând dureroasa rană a deznaţionalizării românilor prin acţiunile imperiului austro-ungar, pentru care niciodată urmaşii nu au manifestat revolta care se impunea, dar mai ales nu au luat nici o măsură de îndreptare în momente istorice favorabile. De aceea, rememorările lăsate nouă de înaintaşi trebuie aduse şi răspândite pentru generaţiile viitoare**,** căci *«istoria se repetă»,* iar vechile lucruri trebuie bine cunoscute. Fiul său ne spune: „Aş dori să lămuresc încă de la început un lucru de pe urma căruia tatăl meu a avut de suferit câtăva vreme unele neplăceri, ivite pe de o parte din neştiinţa unora, iar pe de altă parte, din răutatea celor ce vedeau cu ochii succesele şi viitoarea lui ascensiune, erijându-se în atotştiutori şi judecători ai altora. Faptul că numele nostru conţinea un „k" şi un „y", i-a făcut pe unii să creadă că ar fi un nume unguresc şi că familia noastră ar fi de origine maghiară. S-au înşelat şi pe ei şi pe alţii, căci dacă şi-ar fi dat osteneala de a cerceta cât de puţin, ar fi aflat că stăpânirea maghiară din Transilvania a urmărit o politică constantă de deznaţionalizare a poporului român băştinaş din acele ţinuturi. Aceasta, pentru o nouă alcătuire a statisticilor demografice în folosul predominării elementului maghiar.

În cadrul acestei politici s-a desfăşurat procesul de secuizare a elementelor româneşti din Transilvania, proces început din secolul al XII-lea, o dată cu aşezarea secuilor în judeţele Odorhei, Trei Scaune, Ciuc şi Mureş, cu menirea de a absorbi populaţia română căreia i se acordau privilegii în natură, ceea ce a dus la contopirea ei cu elementul secuiesc. Poporul român din aceste judeţe a fost lipsit de şcoli şi de biserici de limba română, fiind obligat să frecventeze şcolile şi bisericile într-o limbă ce nu-i aparţinea. Pentru a accentua şi mai mult deznaţionalizarea românilor, numele acestora erau înscrise în registre şi în documente cu ortografia modificată, uneori fiind chiar traduse. Astfel, Donea a devenit Donya, Conea şi Cornea au devenit Konya şi Kornya, Crăciun şi Rotaru au devenit Koracsony şi Kerekeş, conferindu-li-se uneori chiar şi titluri nobiliare.

Familia Conea, a cărei obârşie o găsim în Lăzarea şi în Gheorghieni, pe lângă Lacul Roşu în judeţul Ciuc, devine deci Konya, ba chiar ***Konya de Zagon***. De unde acest *«Zagon»*? De la o răsplată pentru faptele vitejeşti în care se distinsese pe câmpul de luptă, împotriva turcilor cotropitori lui Blatius Konya (Vlasiu Conea), la începutul secolului al XVII-lea de către Voievodul Transilvaniei Gabriel Bathory. În afara faptelor de vitejie, titlul făcea parte din procesul de secuizare ce a dus la faptul că o parte din secuii mai noi, ca şi el, să fie de originea română. Din păcate fie-ne îngăduit să menţionăm în treacăt că prea mulţi şi-au luat în serios rolul de maghiarizat. În ceea ce-l priveşte pe tatăl meu, se pare că acest *«Zagon»* nu l-a prea impresionat. Nici o semnătură a lui nu-l poartă...".

Samoil Gheorghe Konya s-a născut la Braşov în 27 ianuarie 1845; rămânând orfan de ambii părinţi la vârsta de 3 ani, împreună cu 5 fraţi, 3 băieţi şi 2 fete. Au fost crescuţi de o mătuşă. La vârsta de 14 ani vine la Iaşi unde fratele său Carol avea o farmacie. Fiind absolvent de gimnaziu, lucrează în farmacia *«Lochman»*. Cu *«gimnaziu»* şi doi ani de practică, devenea *«magistru»*. A urmat apoi bacalaureatul, iar în anul 1864 s-a înscris la *«Facultatea de ştiinţe»* din Universitatea Viena, la specializarea *farmacie şi chimie*, unde a studiat cu mari profesori recunoscuţi în domeniu, ca *Reiss, Böhm, Knerr, Schroff* şi celebrii *Rodtenbacher* şi *Ludwig*. După studii temeinice, în anul 1867 devine primul *«doctor în chimie»*, farmacist român care a obţinut acest titlu.

Întreaga viaţă a trăit la Iaşi, lucrând în farmacia deţinută cu fratele său şi avea laboratorul de analize chimice de unde s-a născut opera sa ştiinţifică.

Doctorul Samoil Konya a lăsat 35 de lucrări ştiinţifice originale, dintre care 14 titluri se referă la apele minerale şi 4 titluri la ape curgătoare şi alimentaţia cu apă. Între lucrările sale importante despre apele minerale, având statut de primat, amintim: «*Analiza chimică a izvorului sulfuros Ursprun ysquelle din Baden, lângă Viena*» (l867), «*Analiza chimică a izvorului mineral din Văiluţa, lângă Iaşi»* (1870), *«Cercetări şi analize chimice asupra apelor minerale de la Slănic*» (1881), «*Băile minerale de la Bălţăteşti, judeţul Neamţ. Analiza chimică a apelor*» (1884), «*Băile de la Slănic*» (1886), «*Băile Slănic*» (146 p - 1887), «*Apele de la Slănic*» (1895), «*Les eaux minerales et les staţions climateriques de la Roumanie*» (1900).

Pentru meritele sale deosebite în numeroase domenii, doctorul Samoil Konya a primit 18 titluri şi funcţii, dintre care amintim: *«Membru al Societăţii de Medici şi Naturalişti din Iaşi (preşedinte)»; «Membru al Societăţii Germane de Chimie din Berlin»; «Membru al Societăţii Austriece de Farmacie din Viena»; «Membru de Onoare al Asociaţiei Pentru Progresul Higienei din Belgia»; «Membru corespondent al Societăţii Medicilor din al XVII-lea arondisment al Parisului»; «Membru de onoare al Societăţii de Hydrologie şi Climatologie din România»; «Membru al Societăţii Române de Geografie din România».* (**14**). Acesta a fost omul de ştiinţă, românul Samoil Gheorghe Konya.

Este locul să amintim că, în acei ani, o preocupare deosebită pentru analiza chimică a apelor minerale a avut-o şi doctorul I. Cantemir din Piatra Neamţ, iar «*Revista ştiinţifică*» nr. 10 din 1879, i-a publicat articolul *«Apele minerale naturale»* şi, ulterior, alte materiale de igienă a sănătăţii. Tot aici alăturăm pe Alfred Bernath şi Cr. Popescu-Paşcanu, primul chimist român modern, cu studii la Paris.

Despre apele minerale în «Tera nostra». Fiind mult încurajat de medici şi chimişti importanţi care au făcut analize asupra apelor minerale din numeroase izvoare aflate în ţară, Aurelian a făcut o prezentare dezvoltată a resurselor de izvoare minerale ale ţării, în cartea sa, *«Tera nostra»* (Ţara noastră), schiţe economice asupra României, publicată în anul 1875. Expunerea sa în una dintre primele cărţi importante, cu un tiraj bun, care a cunoscut şi a doua ediţie în anul 1880 stă între primele surse bibliografice despre apele minerale din patria noastră. Pe o întindere de numai două pagini găsim o bază foarte bogată de informaţii, care prezintă starea domeniului în anul 1875. Iată: „Izvoare de ape minerale curg în diferite localităţi montane. Cele dintâi cercetări asupra conţinutului acestor ape datează de la 1811; la această epocă, doctorul *Plusque* a analizat apa feroasă de la Borca (Neamţ). La 1833 o comisie sub preşedinţia doctorului Zotta (Mihai Zotta 1800-1864), s-au analizat apele de la Slănic, de la Şaru Dornei, de la Borca, de la Hangu şi de la Strunga". Reaminteşte apoi despre lucrarea lui Episcopescu, prin care «*atrăgea atenţiunea compatrioţilor săi asupra virtuţilor curative ale apelor noastre minerale*»*:* „Apele de la Boboci erau cunoscute încă din timpul lui Grigorie Dimitrie Ghica; mai pe urmă, s-au descoperit izvoarele minerale de la Breaza, Târgovişte şi Câmpu Lung. Judeţele în care doctorul Episcopescu în călătoria sa, cât şi alţii după dânsul au descoperit deosebite izvoare de ape minerale sunt: Râmnicu-Sărat, Buzău, Dâmboviţa, Prahova, Argeş, Muscel, Râmnicu Vâlcea, Bacău, Suceava, Neamţ, Iaşi, Vaslui şi, în cele din urmă, Ilfov.

Învăţatul chimist, doctorul Bernath, a supus analizei 41 de probe de ape provenite din diferite surse; lucrările sale au figurat la Expoziţia Universală din Viena, pentru care a şi fost recompensat.

După judeţe, apele minerale sunt distribuite în modul următor: în judeţul Prahova: apele din Valea Râşnoavei, Schitul Predeal, Cornu, Păcureţ, Câmpina, Breaza, Măgureni şi Slobozia. Natura apei este în cele dintâi patru tipuri hidro-iodate, iar celelalte sulfuroase.

În judeţul Dâmboviţa se află cunoscutele băi de la Pucioasa; în Buzău, băile de la Nifon; în Muscel izvoarele de la Bughea, sulfuroase şi halopagene cu fer şi puţin sulfhidrice. În judeţele de peste Milcov sunt mai renumite: băile de la Borca,, din judeţul Neamţ; de la Slănic, judeţul Bacău; de la Văiluţa şi de la Strunga, judeţul Iaşi, de la Pungeni în judeţul Vaslui.

În anul 1871 D. ing. Berthon a descoperit apele feruginoase de la Văcăreşti în cuprinsul capitalei, analizate de doctorul Bernath".

După aceste considerente asupra bogatelor resurse de ape minerale, autorul face o recomandare pentru organizarea exploatării lor în interes naţional, după cum urmează: „***Fără îndoială, că mai există multe izvoare de ape minerale nedescoperite. Lucru de căpetenie este ca să le îngrijim mai bine pe acele care le avem; să le înzestrăm cu instalaţii cerute şi atunci, nu numai că pătimaşii (bolnavii) se vor îndemna a nu mai merge la băile străine, dar şi importul de ape minerale, care se urcă la sute de mii de lei, ar scădea. Această chestiune merită, din toate punctele de privire, o deosebită solicitudine, atât din partea corpului medical român, cât şi a guvernului. În aceasta, ca şi în alte chestiuni, locuitorii unei ţări sunt datori să se folosească de ceea ce au, şi numai la cazul de lipsă, să meargă peste fruntarii***".

«*Revista ştiinţifică*» a lui Aurelian, a fost cea mai importantă publicaţie a timpului, care a oferit articole numeroase ale învăţaţilor care au cercetat apele minerale ale ţării, contribuind în plus la întărirea preocupărilor pentru valorificarea acestor bogăţii. Între articolele publicate, amintim: «*Apele minerale din România*» după Ştefan Episcopescu; «*Studii asupra apelor minerale, sulfurice, mineralelor fosile, petrolului şi a eductelor (derivatelor) din petroleu (A. Bernath*»*;* «*Apele minerale de Slănic*», de Popescu-Paşcanu Ch., «*Apa minerală de la Mănăstirea Neamţ*», de P. Poni, «*Apele minerale naturale*», de dr. I. Cantemir de la Piatra Neamţ; «*Analiza sării din apele băilor de la Bălţăteşti*», descrise de dr. Cantemir în judeţul Neamţ.

Aurelian nu a încetat să fie preocupat de starea apelor minerale şi exploatării lor şi, după mai bine de 10 ani (1886), publică în «*Economia naţională*» (pg. 565), când era membru al senatului, «*Lege pentru încurajarea şi dezvoltarea exploatării apelor minerale din Ţară şi a produselor lor*». Era probabil un proiect, căci are doar patru articole, mai degrabă o amendare a unei legi existente. Prevederile legii erau puternic protecţioniste; scutirea de orice dări către stat, judeţ sau comună timp de 15 ani; scutire de 50% pentru transport de materiale pe căile ferate; scutirea de 50% pentru transportul apei pe căile ferate române; un regulament ce stabilea preţ redus pentru vizitatorii băilor din ţară, de la 1 iunie, până la 15 septembrie, cu 50% pentru un bilet CFR la dus şi întors.

2. Zăcăminte din subsol

Preambul. Resursele naturale care reprezintă bogăţiile subsolului au fost considerate de Aurelian cea mai importantă bază de pornire în dezvoltarea economiei naţionale. Instruirea şi experienţa sa de cunoscător al naturii patriei l-au determinat să scrie şi chiar să se implice în demersuri care prevedeau dezvoltarea unor exploatări ale acestor extinse bogăţii, prin activitatea politică parlamentară şi mai ales prin publicaţiile sale: ***«Revista ştiinţifică», «Economia naţiunală», «Economia rurală»*** şi ***«Economia naţională. În lucrarea sa, «Notice sur la Roumanie»,*** amintită de noi de mai multe ori în această monografie, Aurelian ne-a lăsat prima descriere generală asupra bogăţiilor naturale ale ţării, pe o întindere de 25 pagini (cap. IX). O primă parte din expunerea sa prezintă natura exterioară cu bogăţiile sale: climatul şi influenţa lui asupra regnului animal şi vegetal; fauna; flora României; vânătoarea, blănăritul, pescuitul.

Trecând la bogăţiile subsolului, prezintă iniţial regiunile geologice, după care descrie:rocile, materialele de construcţii (din subsol, olăritul), metalele, sarea gemă şi marină, cărbunii de pământ, lignitul şi antracitul, petrolul şi produsele sale, chihlimbarul brun şi negru; resursele minerale. Expunerea sa integrală sugerează existenţa unor bogăţii variate, valoroase şi importante pentru dezvoltarea economică a ţării, iar preocuparea pentru a explica necesitatea trecerii treptate şi raţionale la exploatarea lor a început încă din timpul studenţiei, continuând fără întrerupere în întreaga sa activitate de o jumătate de secol. Intensitatea preocupărilor sale în acest domeniu, în domeniul economiei în general, i-au făcut pe contemporanii săi din urmă şi pe generaţiile secolului XX să uite că Aurelian a fost agronom – cel mai important agronom din secolul al XIX-lea.

Minele

Aurelian poate surprinde şi azi persoane dintre cele mai instruite, cu profunzimea conţinutului articolelor de economie publicate în timpul studenţiei şi în primii ani de activitate (1860-1964). Cunoaşterea stării domeniilor abordate, analiza corelativă a activităţii umane cu organizarea socială şi proiectarea ei pe dezvoltarea unui proces de făurire a economiei naţionale, spre binele românilor, l-au pus în condiţia de a influenţa mersul ulterior al societăţii româneşti. Articolul său, *«Consideraţii asupra importanţei de a îmbunătăţi starea actuală a cultivatorului»,* publicat în ziarul *«Naţionalul»* din 18 septembrie 1858, anunţa schimbări ale vremii, cerute de spiritul umanist al civilizaţiei, care prevedea un progres nestăvilit către sfârşitul secolului al XIX-lea. Făcând un pas înainte, publica în «*Monitorul*» din 1860 «*Agricultura şi proprietarii*», analizat anterior.

Exploatarea minelor în raport cu economia publică

Între cele două articole de factură epocală, Aurelian a publicat la 21 şi 25 august în *«Naţionalul»* articolul-studiu *«Exploatarea minelor în raport cu economia publică».* Era un material prin care autorul oferea cunoştinţe asupra minelor şi mineritului, în plan general, cu referire la istoric, la starea Angliei şi poziţia ei în raport cu alte mari ţări europene faţă de economie; a mineritului cărbunelui şi ferului în mod special, ca factor energetic pentru funcţionarea şi dezvoltarea industriei. În partea a treia a acestui studiu, se referă la metalurgie, exploatarea «minieriei» şi recomandările necesare pentru dezvoltarea acestor sectoare vitale pentru făurirea industriei în ţară.

Acest articol-studiu, publicat la vârsta de 27 ani, este unul dintre cele mai valoroase materiale din opera sa, prin ideile ce structurează expunerea, stăpânirea cunoaşterii problemelor analizate, ilustrarea ideilor doctrinare economice raportate la mine, minerit şi importanţa ei ca factor energetic în dezvoltarea industriei; prin exemplificările aduse în acest sens, precum şi aplicarea acestor constatări la situaţia din ţară. Cu totul remarcabil este limbajul şi stilul expunerii, el având toate însuşirile unui mare om *«de condei»,* care şi-a adus o contribuţie, ce trebuie recunoscută, la progresul limbii şi scrisului românesc în secolul al XIX-lea. Cu ajustările necesare unor cuvinte mai vechi, acest material poate fi recunoscut a fi fost publicat spre sfârşitul secolului XX.

Pentru valoarea sa reprezentativă gândirii lui Aurelian şi pentru importanţa sa ca unul dintre primele materiale care abordează acest domeniu, vom reproduce unele pasaje importante: ***Importanţa generală***. „Între chestiunile de interes public, exploatarea minelor ocupă în statele înaintate unul din primele ranguri (obiective) în administraţia interioară şi în sistemul economic. Într-o stare de civilizaţie puţin înaintată, omul nu simte încă trebuinţa de a se servi în industria sa de o cantitate destul de considerabilă, ca să poată da naştere unei exploatări sistematice a preţioaselor depozite minerale închise în sânul pământului. Asta face în astfel de state, ca minele să nu ocupe (nici) cel mai mic loc în administraţia generală şi locuitorii să aştepte de la industria străină, scule ce ar putea să se fabrice cu înlesnire şi mai ieftin în ţara lor.

Dezvoltarea industriei minerale (mineritului) este proporţională cu trebuinţele generale şi poate servi la un oarecare grad pentru a măsura starea de progres a naţiunii. O privire asupra diferitelor evoluţii sociale prin care trebuie să treacă, oricare ar fi poporul, şi asupra trebuinţelor omului în fiecare din aceste epoci, va confirma evidenţa acestei legi economice.

Istoric. Istoricul ideii mineritului şi al evoluţiei practice a dezvoltării acestui domeniu este redat într-un curs evolutiv, cu analize cauzale şi noţiuni corelative care întăresc afirmaţia noastră că Aurelian ne-a lăsat ***un studiu*** asupra temei, aşa cum se va putea constata.

„Începând de la starea sălbatică, prima epocă de evoluţie a oricărei societăţi, găsim pe om, mai fără nici o industrie. Pescuitul şi vânatul sunt singurele ocupaţii ale omului primitiv şi toţi ştiu cât de simple sunt sculele întrebuinţate în aceste două industrii. Spre a pescui ori a vâna, sălbaticul n-are trebuinţă de nici un metal ca să-şi fabrice scule şi nu trebuie să aşteptăm a găsi nici cea mai mică industrie... Sălbaticii, dacă găsesc metale preţioase se împodobesc cu dânsele şi le dau pe cioburi de oglindă, cum făceau americanii, când fură descoperiţi de Columb.

În epoca pastorală, omul începea a simţi importanţa oarecăror metale, şi în această epocă se naşte industria minerală. Arabul păstor se serveşte cu toporul şi zgârie pământul cu un plug în care se vede o bucată de fier, semn, că acest metal, cel mai preţios pentru om, începe să fie întrebuinţat.

La unele popoare pastorale se găseşte ici, colea, aurul şi argintul, întrebuinţate pentru obiecte de ornament sau pentru efectuarea schimbului; operaţiune economică necunoscută, nomadului. Arama, metal destul de preţios este cunoscut unora din populaţiile pastorale, cu toate că economia lor este mai înaintată în economia domestică.

În această stare de civilizaţie, exploatarea minelor se poate face într-un chip foarte primitiv, ca toate industriile care încep. Păstorii care sunt primii industriali, care trag prima brazdă de pământ, inaugurând cu aceasta începutul civilizaţiei, n-au avut de la cine să vadă cum trebui a exploata cutare sau cutare metal. Astăzi, când industria este înaintată, aceste operaţiuni sunt simple, însă, sunt foarte complicate atunci când fără să fi văzut pe cineva lucrând fierul, trebuie a fabrica o secure dintr-un bloc de material brut" (**15**).

Autorul continuă cu descrierea evoluţiei mineritului în «*starea de agricultor*» a omului, după care spune că „mecanismul economic este mai complicat; schimbul e mult mai extins, fiindcă producţia este mult mai variată şi mai considerabilă. De aici, necesitatea de a crea o monedă regulată şi a se ocupa, prin urmare, mai cu stăruinţă de exploatarea minelor de metale preţioase. Afară de monedă, populaţiile agricole au maşini necunoscute păstorilor. Ei întrebuinţară fierul, arama, plumbul, în industria lor şi sunt sortiţi a inventa mijloace de exploatare manuală mai perfecte şi mai raţionale.

Dacă starea de agricultori exista la popoarele războinice, fabricarea armelor de război dă metalurgiei o dezvoltare şi mai mare. Astfel, erau multe dintre popoarele antice, care, pe lângă armurărie, aveau şi industrii dezvoltate, după cum dovedesc vasele, obiectele de artă şi alte lucruri care le găsim în ruinele cetăţilor lor" **(16).**

Apropiind evoluţia de timpul său, Aurelian descrie a patra etapă: „În a patra epocă de evoluţie, în starea industrială, metalurgia ajunge la o perfecţiune necunoscută societăţilor trecute. Nu numai că mijloacele de exploatat se perfecţionează şi ajung a extrage din aceeaşi cantitate de mineral o cantitate de metal mult mai mare şi mai pură, ba încă industria modernă a găsit şi a descoperit substanţe minerale necunoscute anticilor. Astfel este, între altele, cărbunele de pământ, ori mai bine cărbunele fosil, minereul care face să meargă împreună cu fierul, mai toată industria modernă. Ce era să facă anticii cu cărbune fosil? *Trebuia o industrie ca cea de astăzi ca să meargă să caute în sânul pământului astă substanţă rezervată de natură pentru o populaţie mai numeroasă şi o civilizaţie mai exigentă*".

Privind uşor această expunere a lui Aurelian, unii pot spune că sunt lucruri prea cunoscute, învăţate la istorie. Aşa este, numai că el a scris aceste lucruri, pentru prima dată în epoca modernă, chiar înaintea istoricilor din epoca sa, căci primul istoric important care a avut vocaţie de doctrinar în economie, aşa cum am văzut, a fost A.D. Xenopol, ale cărui scrieri apar după 1870, fiind mai tânăr (n. 1847).

Publicat într-un ziar important al timpului, aflat la început, acest articol a avut şansa de a fi cunoscut şi folosit de mulţi cititori. El aduce o explicare cu totul raţională asupra evoluţiei ideii folosirii metalelor şi mineritului în istoria societăţilor omeneşti, la un nivel accesibil pentru oamenii timpului său, oferind bibliografie şi pentru generaţiile ce i-au urmat.

În partea a doua a studiului, autorul prezintă cu mare pertinenţă *«starea meşteşugului în epoca industrială şi importanţa ce i se acordă în diferite state».* Este o analiză economică, din care rezultă importanţa ideilor şi doctrinelor economice aplicate de ţări importante din lume, în special din Europa, pe baza cărora face deducţii personale, prin care ne arată o înaltă capacitate raţională; o analiză profundă în raportul cauză/efect; obiectiv/subiectiv, convingând că rezultatele obţinute de diferite ţări, au fost determinate de condiţii locale şi de interese.

Aurelian este cel mai important economist, care a descris, în literatura noastră de specialitate, evoluţia industrială a Angliei, bazată pe energia cărbunelui şi prelucrarea fierului; faţă de Spania şi Portugalia, obsedate de acumularea metalelor preţioase, fiecare grup având viziuni proprii de dezvoltare. Iată excepţionala analiză făcută de Aurelian:

„Industria minerală (mineritul), deşi bine înţeleasă, mai de toate statele înaintate, n-a ajuns la acelaşi grad de dezvoltare şi nu s-a aplicat la dezvoltarea metalelor celor mai preţioase în fiecare dintre aceste state. După regimul economic urmat de diferitele state, metalurgia a produs rezultate mai mult sau mai puţin favorabile. Astfel, pe când Spania, Portugalia şi alte state trăiau sub regimul *«balanţei comerciale»* (doctrina mercantilistă ce urmărea mărirea intrării de bani în ţară şi micşorarea ieşirii lor; procedeu practicat intens în China în anii din urmă (1990-2010), exploatarea minelor era mai cu seamă aplicată pe extracţia aurului şi argintului, pentru că se credea că avuţia statului constă în cea mai mare cantitate de monedă ce se poate introduce (în piaţă) pe fiecare an. De aici neîngrijirea guvernului pentru exploatarea fierului, cărbunelui fosil şi a altor multe întrebuinţate în industrie. (*Este un subiect de analizat şi pentru epoca actuală*).

În acelaşi timp, Anglia, Belgia, Statele Unite, urmau un regim economic cu totul altfel. Englezul, rasă calculată, a înţeles de timpuriu că aceea ce constituie avuţia unui stat nu este aurul şi argintul, ci dezvoltarea tuturor forţelor productive, dezvoltarea industriei, agriculturii şi comerţului. Puţin le păsa că aveau sau nu aveau monedă. Aceea ce căutau, erau produse multe şi felurite, corăbii nenumărate care să le introducă în toate colţurile globului. (De fapt toate aceste bunuri reprezentau valori traductibile în bani, bani foarte mulţi, prin care se aplica un mercantilism mascat.)

Din această diferenţă de regim economic a rezultat o diferenţă imensă în chipul de a dezvolta industria minerală (mineritul). Pe când spaniolii căutau cu nesaţ minele de aur şi de argint, pe când întrebuinţau toate mijloacele să nu piardă din coloniile lor; englezii le aplicau cu cea mai mare perseverenţă ce poate avea omul, la extracţia metalelor întrebuinţate în industrie: fierul şi cărbunele fosil. Rezultatele dobândite de industria engleză şi de cea spaniolă probează destul, cine şi-a înţeles interesele mai bine.

Spania s-a ales cu o mai mică sumă de metale preţioase şi mai fără nici o industrie (domeniu în care nici azi nu figurează între primele state ale lumii), iar Anglia şi-a înmiit producţia naţională şi a ajuns să domnească mai toate pieţele lumii. Spania a stat în loc sau a mers foarte puţin, iar Anglia a ajuns în capul lumii civilizate. În Spania vedem câmpuri imense nelucrate, o populaţie săracă şi neînvăţată (1860); în Anglia, mai nici un colţ de pământ nelucrat, o populaţie avută şi educată; străzile (şoselele) cele mai bune, atelierele cele mai numeroase.

Dacă ieşim afară din aceste state, vedem că Anglia a civilizat America de Nord, a făcut să străbată civilizaţia în toate paraginile (zonele înapoiate) globului; pavilionul său să fie respectat în tot universul şi că Spania a fondat nişte colonii indolente, care n-au mai nici o industrie; a pierdut numele ce-l avea odată şi a ajuns a pierde chiar în coloniile sale, toată stima, căci n-a ştiut decât să le exploateze, fără să facă ceva pentru dânsele."

Aceasta este oglinda a două state mari, importante, din secolele trecute, analizate de Aurelian prin prisma doctrinelor economice aplicate pentru dezvoltarea lor, evidenţiind importanţa volumului produselor industriale, care, desigur, se obţineau prin buna funcţionare a mineritului şi metalurgiei, prin investirea inteligenţei şi eforturilor de muncă a poporului englez, în vremuri vechi, când doctrinele pretindeau existenţă exclusivistă. Alegerea eronată a uneia în raport cu starea reală a condiţiilor unei ţări însemna o dramă sigură pentru acel popor. Acest lucru se întâmplă într-o anumită măsură chiar şi în zilele noastre, mai ales cu popoare incapabile să

reziste presiunii globalizării; acestei cămăşi economice mondiale, visată de Fr. Quesnay şi J. B. Say, pentru ţările bogate din timpul lor, care se păstrează şi pentru cele bogate de azi.

După descrierea evoluţiei economice a Angliei şi Spaniei, care au urmat politici economice separate, Aurelian face o analiză explicativă profundă a factorilor şi acţiunilor ce au condus la succesul acestei ţări, care, după opinia noastră, nu este suficient de preţuită pentru contribuţia adusă la progresul omenirii în toate domeniile. Prea mult sunt invocaţi americanii, dar ei au urmat englezilor. Analiza sa evidenţiază inteligenţa engleză, în alegerea principiilor puse la baza dezvoltării sectoarelor economiei, în contextul extinderii ei în plan internaţional. Autorul descrie cele mai importante aspecte ale valului economic englez, care sunt recomandate a fi cunoscute chiar şi azi (2013), iată analiza lui Aurelian:

„Negreşit că spiritul rasei engleze a făcut mult pentru progresul industriei; însă nimeni nu poate contesta că exploatarea fierului, cărbunelui fosil şi altor metale întrebuinţate în industrie a contribuit, pentru cea mai mare parte, ca să facă Anglia să ajungă la un aşa înalt grad de civilizaţie..., dacă nu aveau fierul şi cărbunele fosil, cine ar fi făcut să meargă atâtea căi ferate, atâtea ateliere?... Negreşit că dacă Anglia ar fi trebuit să importe din alte ţări toţi cărbunii şi fierul ce reclamă industria sa, n-ar fi mai devenit o ţară industrială, ci ar fi rămas ca Olanda, Veneţia (era un stat), ca oraşele asiatice; o ţară comercială; englezii în loc de fabricanţi ai lumii ar fi devenit comisionari ai universului. Afară de această consideraţie destul de importantă, fiecare ştie că costul producţiei este o chestiune de viaţă sau de moarte pentru toate industriile. Concurenţa stabilită între diferitele naţiuni face ca industria acelei naţiuni să poată prospera mai mult, care poate dobândi produsele cu un cost de producţie mai mic. Ei bine, Anglia fără mine de fier şi de cărbuni, n-ar fi putut susţine concurenţa celorlalte state care ar fi avut aceste materiale, fiindcă produsele sale au costat totdeauna mai mult.

O naţiune industrială ca Anglia are trebuinţă de pace ca să poată prospera, însă, fără voia sa, crizele politice o bântuiesc din când în când. Astăzi, nişte mici coaliţii de muncitori, introducerea unor maşini care le reduce numărul, şi tot devin chestiuni foarte grave pentru guvernul englez. Ce ar fi, când o mare parte a industriei ar trebui să stea pe loc?

Bumbacul, una din primele materii care ocupă industria engleză, vine din America; ei bine, această materie primă, care face industria engleză să depindă de voinţa americanilor, e destul ca să facă pe Anglia să înghită multe apostrofări americane şi să evite pe cât se poate, orice ar putea da naştere unui conflict între aceste două puteri. Lipsa bumbacului ar face pe sute de mii de oameni să moară; iată revoluţia. Dintr-aceasta putem vedea cât e de mare importanţa materiilor prime întrebuinţate în industrie".

În finalul acestei largi analize, Aurelian formulează o concluzie, în care remarcă importanţa industriei mineritului: „...***Oricare naţiune voieşte să meargă înainte, care-şi propune să aibă căi ferate, o industrie, o agricultură şi un comerţ prosper, trebuie să dea cea mai mare dezvoltare industriei sale minerale, să organizeze corpuri speciale de ingineri de mine, prin concursul cărora să poată descoperi toate avuţiile minerale în sânul pământului, că nu poate fi sistem economic mai rău, decât acela care ar crede că industria unei naţiuni poate subzista fără să exploateze din sânul său materiile minerale necesare***".

Mineritul în România. În partea a treia a studiului, autorul face o lungă referire asupra necesităţii dezvoltării mineritului şi metalurgiei, ca surse de bază pentru dezvoltarea industriei naţionale. Observaţiile şi recomandările sale sunt bazate pe o cunoaştere reală a situaţiei ţării şi, în raport cu aceasta, a elaborat unul dintre primele proiecte direcţionale de începere şi dezvoltare a activităţii în domeniile arătate. Această parte prezintă un conţinut pertinent de îndrumări concrete de acţiune, descriind situaţia domeniilor, importanţa dezvoltării lor şi pregătirea principalilor factori de acţiune. Este un material care semnalează începutul demersului pentru făurirea mineritului şi metalurgiei în ţara noastră, care merită o consideraţie istorică, fapt ce se desprinde din fragmentul ce-1 reproducem: „Lipsiţi de un sistem economic care să ne servească de tip în organizarea noastră economică, n-am putut avea până astăzi nici o industrie organizată într-un chip sistematic. ***Metalurgia,*** mai mult decât oricare ramură a industriei noastre a simţit lipsa unei organizări economice bine înţeleasă. *Ca exploataţie minerală,* nu există în ţara noastră

decât minele de sare, divizate sistematic. *Extracţia păcurii,* deşi importantă, nu este făcută în toată ţara după regulile prescrise de ştiinţa metalurgică. Mai avem încă *fabricaţia varului,* industrie destul de importantă, dar care, din nenorocire, e foarte primitivă...

Mineralele cele mai preţioase sunt încă necunoscute; n-avem nici o mină de fier, de aramă, de cărbuni, de aur, de argint (în România Mică); şi cu toate astea, industria noastră agricolă, comerţul şi artele etc. reclamă fierul, arama, aurul şi argintul; şi, peste puţin timp, navigaţia cu vapor şi stradele ferate (căile ferate) ne vor cere şi cărbune fosil (1858).

Din această necesitate a industriei noastre şi din lipsa noastră de orice mijloace de satisfacere, rezultă că e de cea mai mare trebuinţă ca să se formeze un corp de oameni competenţi care să facă nişte studii complete asupra averii noastre minerale, să ne indice mijloacele de exploatare cele mai economice, să se formeze agenţi secundari, minori, practici, care să pună în lucrare proiectele ce se vor face... Negreşit că, conducătorii de mine au cunoştinţe preţioase; însă, din nenorocire nu s-au aplicat decât la salină. Nu am putut vedea acele imense uzine de metalurgie; mine de cărbuni, cuptoare perfecţionate pentru fabricarea gipsului şi varului; n-au putut, ceea ce este mai important, a face studii teoretice şi practice destul de complete ca să poată să ne facă o hartă geologică, astfel ca dintr-o privire, fiecare român să ştie ce avuţie minerală posedă ţara.

La aceste circumstanţe, ce putem face şi ce trebuie a se face cât mai curând? Fiecare poate răspunde că statul să trimită, aşa cum o face pentru alte ştiinţe, un număr oarecare de juni capabili, spre a studia minele în şcoala din Paris sau în cea din Liege, în Belgia. Acestea sunt singurele scoale unde studiul minelor se face mai complet... Între aceşti juni, credem că ar trebui să se trimită mai întâi dintre domnii conducători de mine actuali, pentru a-i răsplăti pentru stăruinţa ce au avut în studiul salinelor, şi al doilea, fiindcă au deja cunoştinţe teoretice ce le vor face în străinătate...

Guvernul nu poate să se ocupe de toate şi este de datoria oricărui cetăţean să-i atragă atenţia asupra chestiunilor de interes general. Aceasta ne-a fost intenţia, publicând acest articol, nu alta" (**17**).

La propunerea făcută asupra necesităţii hărţii geologice a României, a răspuns cu prima realizare, profesorul Grigore Ştefănescu, prietenul său, personalitatea care se afla alături de el, timp de 12 ani, la publicarea «*Revistei ştiinţifice*». După stabilirea sa ca profesor la Universitatea Bucureşti, în anul 1864, G. Ştefănescu a coordonat lucrările pentru elaborarea *«primei hărţi geologice a României»*. În următoarele două decenii, s-a organizat extragerea ţiţeiului cu schele, s-au deschis primele mine de cărbune ş.a.

Perseverând asupra temei resurselor naturale din subsol, Aurelian a făcut prima descriere, care oferea o imagine generală a ţării cu aceste bogăţii, în lucrarea amintită *«Notice sur la Roumanie»,* publicată în anul 1868.

Continuând ideea importanţei fierului şi cărbunelui, ca inimă ce pulsează motorul economiei, acolo unde se află, face o descriere convingătore asupra acestor bogăţii ale ţării. Aurelian îl aminteşte pe marele înaintaş Grigore Cobălcescu, vorbind în prima frază de alte metode descoperite de el şi apoi despre fier. În această expunere, afirmă: „Domnul Cobălceascu a constat (observat) filoane de quarţ de *Pazra* de calcio-pirită, de pirită auriferă şi de galena argintiferă. La Dealu Ursului, la Dealu Ferului şi la Piciorul Bradului, el a cules mineral conţinând o mare bogăţie de fier de excelentă calitate. Fierul se află, de asemenea, în districtul Buzău, la Trestioara, la Gorj, la Baia de Fer, unde se află vestigii foarte vechi de exploataţii. Vestigii asemănătoare se află, de cupru, la Baia de Aramă judeţul Mehedinţi şi, pentru aur şi argint, în Munţii din Vâlcea" (**18**).

Cărbunii. Cunoscând cu detalii doctrinele economice; cu deosebirea aceea a lui ***Fr. Quesnay, J. B. Say*** şi ***Smith*** *prin «liberalismul schimburilor economice»,* şi mai ales progresul industriei engleze, al cărui motor a fost alimentat de cărbune şi metalurgie în fazele iniţiale, Aurelian a fost interesat de starea acestui zăcământ şi de folosirea lui pentru făurirea industriei naţionale în ţară. În articolul precedent, din anul 1860, Aurelian enumera cărbunele între factorii esenţiali ai dezvoltării economice, fapt recunoscut din următoarea frază: „nimeni nu poate contesta că

exploatarea fierului, cărbunelui fosil şi altor metale întrebuinţate în industrie a contribuit pentru cea mai mare parte, ca să facă pe Anglia să ajungă în aşa un grad de civilizaţie. Într-adevăr, cu ce ar fi făcut şi cum ar fi echipat Anglia atâtea corăbii, atâtea vapoare, dacă nu aveau fierul şi cărbunele fosil" (**19**).

În această concepţie, încă din anul 1868, în cartea amintită prezintă *«cărbunii»* ca sursă de zăcământ energetic, extins în numeroase zone. Repetăm, că este prima expunere într-o lucrare în stil monografic, în care Aurelian prezintă starea acestui zăcământ în România, ajungând până la descrierea compoziţiei chimice. Prima frază asupra acestei teme dezvăluie existenţa unor resurse bogate de cărbune, iată: „Domnul Th. Focault care a studiat formarea terenurilor petrolifere, a recunoscut că de-a lungul Carpaţilor Valahiei, şi în continuare a Moldovei, există un strat de materie vegetală fosilă, care prezintă gradual: huilă, antracit, lignit, petrol cu varietăţile sale, smoală minerală, osocherită, ceară fosilă, chilimbar.

În numeroase localităţi se văd de la suprafaţa solului depozite considerabile de cărbune de pământ. Fără a pretinde să numim toate diferitele localităţi, noi citǎm localitatea Lainici (judeţul Gorj), traversată de Jiu între două zăcăminte gigantice de huilă. Cărbunele de pământ cules a prezentat la analiză, compoziţia următoare: 8% oxigen, 75% carbon, 5% hidrogen, 1,2% azot, 0,5% sulfuri, 9,5%. „***Lignitul*** din aceeaşi localitate conţine 32,2% oxigen, 50,6% carbon, 5,2% hidrogen." (**20**)

În continuare, Aurelian aminteşte localităţile Coteana, Runcu şi Bezdad din judeţul Dâmboviţa, apoi zăcământul de huilă de la Comăneşti din judeţul Bacău, precum şi localităţile Şoldăneşti şi Forăşti din judeţul Suceava.

În toate problemele legate de economie, Aurelian a revenit de numeroase ori, ca regulă, până când începea demersul de punere în practică a ideilor, iar în acest scop, transmitea poziţia sa în *«cronicile»* revistelor sale. Astfel, revenea asupra cărbunelui în Revista ştiinţifică nr. 13 din 1871, în legătură cu o dezbatere în *«cameră»* asupra industriei cărbunelui.

Pentru a convinge asupra importanţei energetice a cărbunelui, autorul face referiri la Anglia, care, în acel timp, era regina mondială a industriilor, iată: „Anglia datoreşte în mare parte cărbunilor de pământ, supremaţia sa industrială, încât şi-a permis, până la oarecare punct, să facă acea concurenţă teribilă Europei întregi şi să aibă în mâna sa mai toate pieţele din lume. Vestitul inginer Stephenson avea mare dreptate când repeta compatrioţilor săi pe toate tonurile *«puterea Angliei în felurile şi cărbunii săi. Locomotiva este destinată a dezvolta această putere mai mult decât oricare instrument. Marele cancelar şede pe un sac de lână, însă lâna a încetat de mult de a mai fi simbolul activităţii Angliei. Primul nostru magistrat ar trebui să şeadă pe un sac cu cărbune.»*

Englezii se îngrijesc (preocupă) de lipsa cărbunelui de pământ, dar noi care lăsăm să se piardă pe an milioane de oca de sare pe largurile oceanelor, care lăsăm să se piardă această preţioasă substanţă ca şi cum teritoriul României ar fi compus numai din sare, şi ca şi cum, s-ar sfârşi cu generaţia de azi, ne-am gândit că poate veni timpul ca să nu avem cu ce să sărăm bucatele, dacă nu vom cumpăra sare de la alţii. Pentru ce nu se însărcinează inginerii şi geologii noştri să facă un studiu scris asupra diferitelor localităţi unde se află cărbuni de pământ; astfel ca să începem şi noi a întrebuinţa combustibilul din ţara noastră, făcând să se dezvolte industria care a făcut mărirea industrială a altor state." (**21**)

Trecuseră 10 ani de la publicarea articolului din *«Naţionalul»* cu privire la minerit, cărbuni şi altele, iar situaţia era aşa cum se deduce din această notă publicată în cronica sa. Marii proprietari de pământ erau atât de inflexibili faţă de acţiunile de schimbare pentru progres, încât s-au specializat în a face amânări de ani şi ani pentru legile care nu le agreau.

Tot în sfera conştientizării privind folosirea zăcămintelor naturale, a publicat o *«notă»* în ***«Cronica»***, din nr. 8/1872, unde s-a referit la aur: „***Noi, ţară veche, şi până astăzi nu ştim ce bogăţii naturale avem. Până astăzi ne mulţumim cu exploatarea aurului de către aurarii Oltului. Noi, atât de avuţi în sare, în petroleum, în cărbuni fosili, nu ştim să întrebuinţăm nici 2-3 ingineri de mine şi pe care-i avem. De bună seamă, nu suntem oamenii secolului al XIX-lea. Pierdem un timp fără preţ în discuţiuni vagi, în glume, şi când este vorba de acele***

chestiuni mari, de care atârnă, putem zice, chiar existenţa noastră naţională, întoarcem capul şi zicem că nu sunt chestiuni pentru oameni de stat, pentru oameni politici şi lăsăm să treacă timpul, fără să ne aducem aminte că timpul trecut nu se mai întoarce; şi că deviza veacului este de a merge înainte şi iarăşi înainte, cu riscul de a fi zdrobiţi dacă vom sta pe loc" (**22**).

Treceau anii, iar în 1875, când publica *«Tera nostra»,* adică «*Ţara noastră*»*,* Aurelian era în măsură să scrie despre mine şi minerit o singură pagină, în care readucea date din scrierile sale anterioare. Autorul începe cu un scurt pasaj, din care percepem dezolarea şi tristeţea de a scrie ceva despre acest domeniu; vom reproduce numai câteva fraze care confirmă părerea noastră: „***Ne mai rămâne a zice câteva cuvinte asupra metalelor, pentru a încheia această parte a lucrării noastre. Nu ştim prin ce întâmplare nenorocită, până astăzi nu s-a făcut nici o cercetare (demers) serioasă cu privire la metalurile ţării noastre. Tot ce cunoaştem asupra acestui subiect atât de important sunt observaţii făcute în trecut***".

Sarea. În epoca lui Aurelian, sarea era considerată cel mai important zăcământ natural al ţării şi el aduce informaţii dintre cele mai importante despre rolul sării în economie, amintind de primele cercetări ale călătorilor străini în lucrarea «*Schiţe economice asupra României în secolul al XVIII-lea*» (146 pg.), «*citită în şedinţa Academiei Române de la 6 noiembrie 1881*»*.* Astfel, îl menţionează pe Del Chiaro, Anton Maria, călător italian, ajuns în anul 1809 secretar al domnilor Ţării Româneşti, Constantin Brâncoveanu şi Ştefan Cantacuzino, care, prin lucrarea «*Revoluţiile Valahiei*»*,* a lăsat un izvor însemnat pentru cunoaşterea economiei politicii şi culturii Ţării Româneşti la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea (după Mic Dicţionar Enciclopedic -1878): *«Del Chiaro ne spune, că în acele timpuri se aprovizionau cu sare din România, toate ţările de dincolo de Dunăre. Valahia exporta sare în Bulgaria, Serbia, parte din Bosnia, iar Moldova îndestula mai cu seamă Polonia».* Aurelian continuă: „Cu privire la calitatea sării şi la minele din trecut, iată cum se exprima generalul rus, Bauer: «*Sarea este foarte bună şi de cel mai frumos cristal ce se poate afla; este de aceeaşi calitate cu ceea ce se găseşte în Polonia la Wieliezka, la Boemia, şi la altele*»*;* citat în lucrarea «*Memoires historiques et geografiques sur la Valachie, par le general de Bauer, Frankfurt 1778*»*.*

Este citat şi Raichevich Ignaz Stephan (secolul XVIII), medic şi om de cultură raguzan, perceptor al fiilor lui Ipsilanti; primul consul al Austriei în Ţara Românească (1782), cu lucrarea sa *«Observaţii istorice naturale şi politice asupra Valahiei şi Moldovei».* Este o lucrare cu un foarte bogat conţinut monografic, elaborată cu un deosebit spirit de observaţie şi cu un mare grad de obiectivitate şi competenţă de analiză. Raichevich a descris cu unele amănunte lucrările ce se efectuau în minele de sare şi procesul de formare a sării în timp, în urma depozitării ei, din apele sărate care curg în ocne, menţionând un lucru curios, explicabil, că în această sare (depusă în timp) se găsesc peşti care nu se deosebesc de peştii care cresc în pâraiele dimprejur.

Între bogăţiile cele mai importante, Aurelian a considerat că este sarea, un zăcământ care a fost pentru prima oară exploatat prin mine subterane. Prima scriere despre sare ne-a lăsat-o în *«Notice sur la Roumanie»,* unde vorbeşte despre vechimea exploatării sării, minele existente, modul de exploatare şi calitatea. Această descriere expusă într-o carte în limba franceză a avut darul să facă mai larg cunoscută bogăţia imensă de sare de care dispunea România, devenind ulterior un produs de export dintre cele mai importante.

Sarea în «Notice sur la Roumanie». Câteva pasaje din această descriere asupra sării, lăsată în prima lucrare în stil monografic asupra economiei României de la mijlocul secolului al XIX-lea, merită o consideraţie istorică şi o preţuire pentru contribuţia autorului la chemare spre studiu şi exploatarea resurselor din acest zăcământ. Iată expunerea sa:

„Exploataţia minerală cea mai importantă, întreprinsă în România este aceea cu sare gemă, care constituie un monopol în favoarea statului. Zăcămintele de sare apar peste tot în colinele judeţelor Vâlcea, Prahova, Buzău, Râmnicu Sărat, Bacău şi Neamţ... Minele de sare din România au fost exploatate din timpuri străvechi şi structura lor poate fi recunoscută după epocile de excavare.

Sistemul de exploatare a sării geme era încă, până cu 10 ani în urmă foarte primitiv, dar guvernul a creat un corp de ingineri de mine, care au efectuat lucrări de organizare a muncii în

acest domeniu. Minele de sare care se află azi în plină exploatare sunt cele de la Tg. Ocna, jud. Bacău, Slănic şi Telega, judeţul Prahova şi Ocnele Mari, judeţul Vâlcea. Sarea gemă cea mai albă, provine de la Slănic, cea de Ocna este dură şi lucitoare; cea de Telega are o nuanţă gri negricioasă, în fine, cea de Ocnele Mari este adesea amestecată cu argilă.

Se folosesc la extracţie 1.071 muncitori din care 280 sunt condamnaţi la munci forţate, iar 791 sunt ţărani din unele sate învecinate cu salinele, ataşaţi acestei munci prin contracte seculare, şi scutiţi, în acest scop, de toate dările către stat... Sarea este extrasă în cuburi (cu latură) de aproximativ 50 cm şi aşezată sub hangare. Sarea albă este aceea care se foloseşte pentru alimentaţia omului, în timp ce sarea gri numai pentru animale. Exportul de sare gemă în Turcia şi Serbia aduce un profit remarcabil pentru fisc.

Din punct de vedere al calităţii şi cantităţii, salinele României pot rivaliza cu cele din Galiţia (regiune în Europa Centrală în nordul munţilor Carpaţi) şi pentru că lucrările de artă vor lua o amploare considerabilă, este sigur că le vor egala şi din punct de vedere tehnic.

Exploatarea salinelor are un mare viitor în România şi întreprinderile unor industrii secundare pentru fabricarea de produse chimice, care se pot extrage din sare, nu vor face decât să sporească şansa de bogăţie a ţării.

Localităţile care conţin sare sunt aproape peste tot bogate în surse de ape sărate; unele râuri ca Cricova, Râmnic, Slănic, Ocna, păstrează în tot cursul lor un gust sărat, care face apa lor nepotabilă. Aceasta asigură în continuare infiltraţii subterane care alimentează lacuri din Râmnicu Sărat şi în Balta Albă, şi Balta Amara, care conţin ape încărcate cu săruri recunoscute cu mari calităţi curative"(**24**). Autorul descrie şi lacurile sărate de la Marea Neagră şi din sudul Basarabiei şi despre consumul apei sărate în locul sării.

În spiritul său de mare patriot, Aurelian a fost împotriva aducerii străinului pentru implicare în exploatarea bogăţiilor ţării şi, de fiecare dată, a dat explicaţii clare despre pierderile şi, mai ales, despre pericolele la care se expune ţara, când vine străinul să dispună de resursele naturale. Ei bine, atunci, ca şi astăzi, au fost la putere politicieni care nu avut nimic din simţul românesc în fiinţă şi au nesocotit îndrumările sale. Atunci ca şi astăzi, aceşti *«ţârcovnici»* n-au avut pasă de ţară şi mai ales de popor, ajungând să strige în gura mare: veniţi, veniţi, vă dăm ţara pe 1 (un leu). Rezultatul – în primele decenii din secolul XX şi după 1990, România îşi *«livra»* resursele naturale străinilor, pe nimic, poporul devenind şomer sau salariat mizer pe pământul său, apărat cu sânge şi cu viaţa de strămoşi.

Pentru interesul naţional. În spiritul ideilor sale patriotice, ca mare economist, devenit o autoritate, Aurelian publică o poziţie fermă în Cronica, *«Revista ştiinţifică»,* nr. 8 din 1 iunie 1874, sub titlul *«Împotriva concesionării sării unei companii».* Era o poziţie de contestare la propunerea ministrului finanţelor din guvernul conservator, condus de Lascăr Catargiu. Autorul arată pe rând efectele foarte dăunătoare intereselor ţării, în cazul concesionării străinilor una dintre cele mai mari averi la acea dată, subliniind că este un zăcământ epuizabil, iar concesionarea în plus şi vânzarea sării însemna o pierdere colosală pentru ţară. Mai atrăgea atenţia asupra imensei pagube de a ceda gratuit sarea măruntă (gogele) rezultate de la tăierea blocurilor in cuburi uniforme, aşa cum pretindeau străinii ascultaţi de Catargiu. Pentru a lămuri pierderile ce ar fi provocat concesionarea sării, autorul explica importanţa folosirii acestui zăcământ în noile tehnologii promovate de descoperirile în chimie, amintind de fabricile de sodă din Franţa şi Anglia. La aceasta, adăuga preţurile scăzute propuse în concesionarea cerută. În partea finală, Aurelian dă poveţele sale asupra modului cum trebuie să exploateze şi să prelucreze ţara această bogăţie, dezvoltând propria industrie. Acest material este scris cu o competenţă de convingere, care a condus la scoaterea proiectului de lege din parlament, iar conţinutul său este o elaborare tipică reprezentativă pentru opera şi factura de luptător, astfel încât reproducem fragmente din acest cuprins:

„D-l ministru al finanţelor a prezentat camerei legiuitoare un proiect de lege pentru concesionarea dreptului exclusiv al statului, de exploataţiune şi vânzare a sării. Puţine din legile prezentate corpurilor legiuitoare, de la 1859 până astăzi, au avut importanţă aşa mare. Prin acest proiect, presupunându-se ca să se dea unei campanii concesionare dreptul de a exploata câtă sare

va dori şi după cum o vor povăţui interesele statului român, avere care nu se mai poate reconstitui după dorinţă. Afară de aceasta, după proiectul în chestiune se presupune şi concesionarea vânzării sării destinată consumaţiei domestice; dar, ceea ce este mai grav, şi dreptul de a se folosi de imensele depozite de sare măruntă şi gogele, care se află grămădită de zeci de ani pe la gurile ocnelor, pentru fabricarea produselor chimice, fără nici o despăgubire (gratuit). În acelaşi timp, proiectul de lege autorizează compania concesionară ca, la trebuinţă, să poată extrage oricâtă sare va voi pentru fabricaţiunea de produse chimice, plătind statului un leu pentru suta de kilograme" (**25**). Ei bine! Asemenea proiecte aberante au mai fost înfăptuite şi după anul 1990 în România, fără a fi publicate pentru cunoaştere, de către guverne democratice. Ele n-au idee ce înseamnă doctrina economică adecvată intereselor economiei naţionale. Indivizi fără nici o pregătire şi simţ patriotic… au semnat!

Aurelian continuă: „Persoanele care s-au ocupat cu tehnologia ştiu că din sare se fabrică astăzi mulţime de produse chimice indispensabile pentru diferite industrii; între aceste produse soda este cea dintâi. Singură Franţa întrebuinţează 50 milioane kilograme (50.000 t) de sare pentru fabricarea sodei, iar în Anglia, uzinele de sodă consumă 113 milioane de kilograme...

...Să nu ne facem iluzii asupra bogăţiilor salinei noastre; mai mult că, sarea este şi va fi de o întrebuinţare indispensabilă cât va ţine lumea. Şi englezii credeau că în minele lor de cărbuni de pământ sunt nesfârşite: cu toate acestea, astăzi s-au convins că depozitele se împuţinează; cărbunii se vând deja cu preţuri mai urcate. Să nu ne mirăm că, cu mijloacele de care dispune astăzi industria, ne vom vedea sleindu-se salinele noastre.

În acelaşi timp, caută să observăm că, faţă de abundenţa sării în România (pentru români), preţul de 20 bani, cu care se propune a se vinde kilogramul este un preţ foarte urcat". Îndrumările date de Aurelian cu privire la problema în discuţie au o raţiune atât de profundă şi de clară, încât românii de atunci, şi la scara vremurilor de azi, ar trebui să le dea o semnificaţie biblică, pe care să o urmeze, precum învăţăturile lui Moise, pe care evreii le au în faţă

până acum, în secolul XXI. Iată pledoaria sa, care poate avea o semnificaţie generală cu privire la economia naţională:

„***În ţara noastră, chestiunea salinelor fiind cu totul nouă, necunoscută, este neapărat ca să se amâne orice decizie, până ce camera şi publicul se vor dumiri. În tot cazul, dacă ne-am permite a da un consiliu (sfat), este de a sta pe loc cu tot felul de concesiuni şi cu a salinelor mai mult decât oricare alta. După cum ne-am permis a observa în mai multe rânduri, noi nu ne cunoaştem ţara; trist dar adevărat. Astfel fiind, caută să ne punem mai întâi a studia serios toate avuţiile noastre; a combina exploataţia industrială cu interesele generale ale economiei şi politicii române, şi numai după o asemenea lucrare de ani, să cercetăm în pace, fără precipitaţiune, cum trebuie procedat pentru a da impulsiune industriei noastre. A proceda cu graba ce ne este obişnuită, cum lumea s-ar sfârşi cu noi, este a expune interesele ţării, după părerea noastră, la lovituri mortale. În timpul nostru, nesocotinţele economice pot produce rezultatele cele mai fatale pentru existenţa unui stat. Cu voie sau fără voie, bine sau rău, astăzi domneşte «politica intereselor materiale», după cum le numeşte ilustrul Michel Chevalier. În politica acestor interese numai precipitaţiune (grabă) şi superficialitate nu se admite. Sânge rece, cunoaşterea adâncă a chestiunilor; combinarea economică cu cea politică şi socială; iată calea ce avem de urmat, când este vorba de marile avuţii ale statului***" (**26**).

Sarea în «Tera nostra». În capitolul XI, *«Industria»,* din *«Tera nostra»,* Aurelian a prezentat distinct o temă sub titlul *«Industrii derivate din minerale»*. Începând descrierea industriei sării, autorul spune aşa: „Să trecem acum la o industrie a cărei importanţă este mult mai mare decât a petrolului; aceasta este exploataţiunea sării" şi continua cu studiile făcute de inginerul Matei Drăghiceanu: „Întrucât priveşte bogăţia depozitelor de sare ale ţării noastre, sunt puţine state care să fi fost împărtăşite (înzestrate), cu atâta libertate (bogăţie) ca România... Forma ce are la noi stânca de sare este aceea a unui munte". În continuare, face o prezentare a domeniului, ce ocupă 7 pagini, descriind principalele saline, cu amănunte, cantităţile,

exploataţiile, lacurile sărate, exportul, consumul local etc. Dacă nu primul, este unul din primele materiale importante publicate în biblio-grafia românească asupra sării.

Revistele înfiinţate şi conduse de Aurelian, pentru care a fost şi cel mai important autor de informaţie, articole şi studii, a pus la dispoziţia specialiştilor vremii, spaţii mari de publicare a rezultatelor ştiinţifice. Între acestea, sarea a ocupat un loc generos, despre care au publicat primii învăţaţi în domeniul chimiei, români şi naturalizaţi, pentru care marele nostru patriot avea un respect evlavios, ştiind ce servicii imense aduc ţării aceşti oameni. Amintim aici lucrarea *«Fenomenele de la salina Tg. Ocna»,* de C.I. Cândescu; *«Salinele române considerate din punct de vedere geologic, tehnic şi economic»,* semnat de Matei Drăghiceanu; *«Analiza chimică a sării geme din diferitele saline din România»,* de C. Bottea; excepţionala lucrare a lui Samoil Konya, de analiză a apei minerale de la Văiluţa (Iaşi); *«Băile de la Lacu Sărat»,* de dr. Mingarelli; *«Raport asupra situaţiei exploataţiunii minelor»* (1875), de Matei Drăghiceanu. (**27**)

Legea minelor. Preocuparea pentru legiferarea activităţii în exploatarea minieră a început cu un proiect de lege încă din timpul guvernului Kogălniceanu în anul 1864, dar măiestria conservatorilor de a amâna legi care nu veneau în interesul clasei lor a anulat dezbaterea, încât abia în anul 1881, generalul Dabija, prezenta un nou proiect în timpul guvernului lui Dumitru Brătianu, dar a fost respins de conservatori. Acest proiect a fost întocmit sub conducerea lui Aurelian, aşa cum rezultă chiar din mărturisirea sa în anul 1895, când spunea: „Acest din urmă proiect, dacă este necunoscut Ministrului Domeniilor, este foarte cunoscut aceluia care a redactat proiectul de lege, deoarece în proiectul d-lui Carp se află copiate ad-litteram, părţi întregi din proiectul Dabija. Dar, fatalitate - nici sub guvern liberal proiectul amintit nu a reuşit să treacă de păienjenişul conservator, sprijinit de intelectualii junimişti" (**28**).

În anul 1895, în ultima guvernare a bătrânului de acum, Lascăr Catargiu, ironie, conservatorii puneau în discuţia parlamentului (în cameră) proiectul de lege asupra minelor, finalizat sub titlul *«Legea minelor»*. După cum s-a înţeles de mai sus, proiectul era înaintat de P. Carp ministru la *«Domenii»;* însă, aşa cum erau conservatorii, puneau mereu interesele lor de clasă înaintea celor naţionale, de fapt, înaintea celorlalte clase care îi slujeau.

Înaintea începerii dezbaterilor asupra proiectului de lege, Aurelian publica un articol de atenţionare asupra prevederii care stabilea dreptul acelora ce doresc să prospecteze teren şi să stabilească locul unde să deschidă o mină. Era anul 1895 şi, cu toate încercările pornite în 1864, încă nu se finalizase această lege atât de importantă pentru economia ţării.

În preambul, autorul afirmă că: „Articolul 7 al Constituţiunii, ne spune: «*Numai românii sau cei naturalişti români pot dobândi imobile rurale în România*», a fost introdus în pactul nostru fundamental în scopul de a asigura stăpânirea pământului românesc numai Românilor;" şi aminteşte la acel timp că: „unii dintre deputaţi căutau a ne încredinţa că în interesul nostru este să acordăm şi străinilor dreptul de a dobândi imobile rurale (pământ) în România," reducând situaţia la creşterea preţului pământului. Intervenţia lui Aurelian în dezbaterile acestei chestiuni a condus, în final, la respectarea articolului 7.

Atacând noul proiect al lui P. Carp, eternul său rival politic, pe care 1-a învins în toate polemicile parlamentare, uneori cu ridiculizări de o fineţe imperceptibilă pentru mulţi, Aurelian spunea: „Ministrul Domeniilor, ale cărui porniri cosmopolite (adept al doctrinei cosmopolite a liberului schimb) sunt îndeobşte cunoscute, sub pretext de a înzestra ţara cu o lege asupra minelor, vine de răstoarnă şi nesocoteşte Constituţia şi legile existente ei. Cu câteva trăsături de condei, el dă *«drept»* oricărui străin, oricare i-ar fi calitatea, ca să cutreiere ţara în lung şi-n lat, nesupărat de nimeni; destul numai să fi încunoştinţat autorităţile comunale că are de gând să facă excursiuni pre aceasta. După legea d-lui Carp, dreptul de a căuta mine-1 are orice persoană, oricine român sau străin, fără altă formalitate, decât aceea de a avea autorizarea comunală locală, despre intenţiile sale. „...Notaţi bine, că nesocotinţa a mers până acolo încât nu se impune străinului nici aceea, ca să dobândească *«autorizaţie»* de la comună... în Franţa, unde cercetările de mine se acordă de stat, dreptul de a acorda permisiuni pentru a căuta mine, chiar dacă refuză proprietarul, se acordă numai de către şeful statului. D. Carp, mai comod, lasă acest drept pe seama administraţiei minelor" (**29**).

Un alt articol din proiect, care adâncea abuzul descris anterior, acorda străinilor suprafeţe de până la 1.000 ha pentru minele de combustibili şi 600 ha pentru celelalte mine. La această prevedere, încercare perfidă, Aurelian are o prestaţie demolatoare: „Cu modul acesta, un străin de ţara, ajunge treptat să devină proprietar pe moşii de 2.000 ha şi 1.200 pogoane; aceasta contra voinţei şi interesului poporului băştinaş şi numai printr-un simplu decret regal.

După ani de luptă şi de muncă pentru a se întări naţionalitatea noastră, pentru a se ocroti pământul nostru de înstrăinare, am ajuns să vedem străinii aşezându-se pe moşii întinse, construind uzine, locuinţe, aşezând mii de lucrători străini în toate regiunile ţării, special în regiunea colinelor şi munţilor noştri, priviţi de când există România ca un bulevard de apărare a pământurilor noastre... însă guvernul (conservator) de astăzi voieşte ca, chiar călcând constituţia, pactul nostru fundamental, să dea drept străinilor a deveni proprietari". (**30**)

În combaterea prevederii legii propuse de conservatori, Aurelian invoca articolul nr. 19 din Constituţie, care era astfel alcătuit: „...Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică, legalmente constatată şi după o dreaptă şi prealabilă despăgubire. Prin cauză de utilitate publică se înţelege numai: comunicaţiile, salubritatea publică şi lucrările de apărare a ţării".

Pentru a clarifica definitiv problema, Aurelian reproduce prevederile din proiectul Dabija, întocmit de el din anul 1881, spunând: „în ce priveşte concesionarea de mir (exploatare) art. 3L rosteşte categoric: ***«Orice român sau naturalizat român, individual sau în societate, are dreptul de a cere şi poate dobândi o concesiune de mine». Scurt şi cuprinzător. Străinul nu putea dobândi concesiuni de mine în România. În aceasta stă deosebirea cea mare între guvernul liberal din 1881 şi guvernul conservator din 1895***. (**31**) Atunci PNL era purtătorul interesului general al ţării şi al majorităţii maselor; apoi, treptat, toată doctrina s-a modificat; astăzi (2013), unii fruntaşi, liberali fiind, pe faţă adepţi ai îmbogăţirii fără limite a celor bogaţi şi a indiferenţei pentru masele care le produc averile. Sub guvernare «de dreapta» s-a constituit Fondul «Proprietatea» care a acumulat averi imense din bogăţiile ţării, făurite de mâinile poporului.

În luna februarie, anul 1895, a intrat în dezbaterea senatului proiectul la «*Legea minelor*», amânat de peste o jumătate de secol de pertractări şi demersuri, coordonate de moşieri, dinaintea «*Regulamentelor organice*»*;* apoi prin prevederile acestora (1832), prin *«Codul civil»* a lui Cuza (1864); prin 6 proiecte din perioada 1864-1895, sabotate de conservatori, dintre care cel din 1881, era potrivit epocii, dar a fost respins pentru încă 14 ani.

Pentru cititorul de azi şi din viitor, este interesant să fie cunoscute unele prevederi, din aceste legiuiri şi încercări de legiferare. Iată: Codul Calimachi, din anul 1817, art. 382, 509, prevedeau în Moldova că „Bunurile minerale aparţin statului; iar Legea Caragea, din Ţara Românească, la art. 1, Cap I, partea a II-a, acorda drept asupra mineralelor, primului ocupant până în anul 1832. Codul civil din 1864, prevedea «*un regim unic, general*» şi că proprietarul suprafeţei şi sub-suprafeţei se supune unei viitoare legi, unice".

Discursul lui Aurelian. Au urmat dezbaterile din 1895, unde Aurelian a avut cele mai energice intervenţii şi un discurs de mare consistenţă în conţinut economic şi cu un proeminent scop politic, închinat interesului ţării şi al oamenilor. A fost publicat în patru numere din revista *«Economia naţională»,* pe o întindere de 30 pagini. Cui i-ar fi permis azi un asemenea discurs? Este un model epocal de polemică şi controversă în scopul finalizării unei legi cât mai drepte.

Acest discurs ar merita să fie obiect de studiu pentru parlamentarii începători din timpul nostru, care ar avea de învăţat lucruri pe care nu şi le pot asuma nici în 2-3 legislaturi, pentru că nu au de la cine. De aceea ne vom opri asupra acestei rostiri excepţionale.

Discursul lui Aurelian din 6 februarie începe cu un atac politic la intervenţia lui A. Panu, care, din poziţia de şef al «*Radicalilor*», a trecut la «*Conservatori*», iar în intervenţia sa susţinea propunerile din proiect cu privire la dreptul străinilor de a se împroprietări pe întinse terenuri pe care să deschidă mine. Oratorul încriminează alierea lui Panu la Conservatori, spunând: „Şeful radicalilor (Panu), când a declarat că se aliază cu conservatorii a dat ca motiv că ei au idei înaintate, şi care se aseamănă cu ale sale, şi că aceste idei sunt reprezentate mai ales de unul din ei, de D-l Carp, şeful junimiştilor.

Natural că D-l Panu nu s-a aliat cu conservatorii ca să fie soldat. D-sa nu este din aceia care pot primi rolul de soldat, ci de cârmaci. De rândul acesta dovedeşte că este un cârmaci conservator, deoarece ideile sale sunt aplaudate şi susţinute de majoritatea conservatoare a senatului. De unde odinioară partidul radical şi conservator era o inamiciţie perfectă, astăzi văd majoritatea conservatorilor aplaudând la fiecare pas teoriile sale privitoare la Constituţiune, la proprietate, la organizarea socială...; încetul cu încetul vom vedea banca conservatoare mergând spre apele radicalismului şi mai târziu ale socialismului...; D-l Panu e astăzi oratorul aplaudat şi urmat de majoritate, e un factor hotărâtor...

D-l N. Culianu (conservator) replică: Să te aplaudăm pe D-ta?

D-l P.S. Aurelian: D-l Culianu, nu vă cer aplauze; vă cer numai un moment de atenţiune.

Cât despre aplauze îmi sunt indiferente ori de unde ar veni. Dacă iau cuvântul, nu fac aceasta pentru a dobândi aplauze, ci pentru a-mi face datoria, pentru a apăra ideile mele şi ale partidului din care fac parte."

În pledoaria sa, Panu susţinea că legea nu încalcă Constituţia, la articolul 7, deşi era clar că nu este aşa, dar a avut imprudenţa să declare: „Când este vorba de constituţiune nu este ortodox", ceea ce se traduce că nu-i pasă prea mult, iar Aurelian a demolat dur această poziţie.

- D-l Panu... v-a spus că în materie de constituţiune nu e aşa dificil, adică noi, legislaţiunea ordinară, putem merge alături cu Constituţia. E un mod de a vedea ca oricare altul. Sunt partide politice care nesocotesc Constituţiunea, mai cu seamă partidele înaintate cărora Constituţia nu le convine" (**32**).

La acest moment, Aurelian susţinea dreptul de proprietate asupra solului şi subsolului, tocmai cu scopul de a respecta integral proprietatea, principiu păstrat încă de la Regulamentele organice. Dar, în polemică, Panu justifica acordarea şi pentru străini, solul şi subsolul minelor, pentru că «*Legea minelor*» nu vorbea despre proprietatea minieră, ca bun al acelora care deţineau terenul.

Ei bine! Aurelian aduce pentru prima dată un răspuns a cărui esenţă a rămas până în zilele noastre, iată: „...Dar, în sfârşit, nu există proprietate minieră; să admit pentru un moment această ipoteză, pentru ca să plac D-lui Panu, să admit că în România tot subsolul, tot trefondul (străfundul) nu era al nimănui. ***Apoi dacă aşa este, atunci tot ce putem să facem, dacă acest subsol nu este al proprietăţii de deasupra; el nu putea să fie, cu atât mai mult al proprietăţii de afară din ţară, (adică a străinului), tot ce putem să facem este ca să-1 dăm statului, pentru că statul reprezintă interesele colective... puteţi să nu permiteţi a se chema lumea dinafară din ţară şi a-i da proprietatea minieră***" (**33**).

Aurelian a continuat cu o pledoarie ce putea produce convingere: „Toţi D-voastre care aveţi şi nu aveţi moşii, ştiţi că proprietarul este stăpân pe pământul său şi că nimeni nu are dreptul să se atingă de dânsul fără consimţământul său. Apoi, acel drept de călcare a proprietăţii voiţi să-1 daţi concesionarului, exploatatorului şi vedeţi că nu este vorba de un hectar sau două, este vorba de un număr considerabil de hectare; este vorba de a construi canale, căi ferate, şosele, magazii, uzine, case pentru lucrători şi alte clădiri necesare, care cer o suprafaţă mare.

Cu ce drept, după ce lege luaţi proprietarului sute de pogoane să le daţi la străini? Şi la aceasta, D-l Panu răspunde serios, că, în virtutea unei servituţi (fiind aservit prin consens de către două părţi) ce se poate înfiinţa de lege. Dar, D-lor, am ajuns noi în starea aceea, şi mai cu seamă, D-voastre, D-lor conservatori, care sunteţi proprietari, să supuneţi dreptul de proprietate la o aşa teorie; să-1 subordonaţi unei legi de servitute?

Dar, D-lor, D-voastre nu vă daţi seama de ceea ce voiţi să faceţi, nu vă gândiţi că moşnenii răzeşii de secole, când veniţi D-voastre a le impune a-şi da livezile lor, plantaţiile lor de pruni, că nu vă vor primi cu aplauze, cum sunteţi primiţi la tribună, dar că ei se vor agita şi vor cere a se respecta dreptul ce-1 au ei la bucăţica lor de pământ" (**34**).

O altă problemă atacată de Aurelian în discursul său privea aşezarea lucrătorilor străini de mine în localităţi compacte în ţară. El respingea total această idee, care nici prin gând nu le trecea autorilor proiectului. În replicile lor, Take Ionescu, Mavrodin şi Tocilescu au minimalizat subiectul, susţinând că va fi un număr mic de venetici, iar faţă de această poziţie, fără să-şi fi

propus iniţial, Aurelian a tratat subiectul invaziei străine cu dovezi copleşitoare şi o indignare deloc surprinzătoare pentru un iubitor de ţară şi de românism.

Repetăm, Aurelian era un umanist luminat, dorind bine nu numai naţiei sale; avea calde sentimente faţă de învăţaţii veniţi din alte ţări, după voinţa lor, care au adus importante servicii ţării. Pe el îl preocupa însă faptul că numărul altor neamuri care împânzeau tânărul stat român era atât de mare, încât, în unele zone, băştinaşii erau copleşiţi de străini, dominaţi economic, exploataţi prin muncă şi obligaţi să trăiască în mizerie şi obscurantism. Peste această situaţie nu putea să treacă. Asemenea lui erau şi marii săi contemporani Kogălniceanu, I.C. Brătianu, Rosetti, Haşdeu, Eminescu, Xenopol ş.a.

Epoca de cumplită agresiune fanariotă, pe care Aurelian o cunoştea pe deplin, din poveştile copilăriei şi apoi din studii, era o lecţie amară pentru sentimentul său dăruit iubirii de patrie şi de confraţi români".

În legătură cu presupusa venire a muncitorilor străini la mine, care să se aşeze în localităţi compacte, Aurelian a dezvoltat discursul său cu un pasaj care va fi cât se poate de interesant pentru noi, cei de azi; pentru că învăţaţii spun adesea că *istoria se repetă,* nu-i aşa? Iată: „Aţi voit o lege a minelor în afară de Constituţie, cereţi dar revizuirea constituţiei şi atunci aţi fi în legalitate... Sunt adevărate copilării acuzările care ni se fac, că nu voim o lege a minelor. Putem să fim trataţi oricum, de şovinism, de orice, dar nu putem fi despărţiţi de interesele naţionale, de interesele politice. Pe câtă vreme sunt articole în Constituţiune, care garantează conservarea pământului nostru şi naţionalităţii, noi trebuie să le respectăm.

S-a luat în glumă temerea noastră că pe calea care aţi apucat veţi deschide calea unei adevărate năvăliri de străini. Dar oare nu aveţi atâtea exemple despre asemenea fapte petrecute în alte ţări. D-l Panu nu ştie că, de ce ne temem, când pe fiecare zi vedem oraşele noastre crescând în mod considerabil populaţia străină, şi descrescând populaţia română?

Ca să vă convingeţi, faceţi un recensământ al populaţiei capitalei şi comparaţi-1 cu ceea ce era populaţia Bucureştiului acum 30 de ani (1865). Nu vedeţi că pe zi ce trece, în piaţa noastră dispar firmele comerciale române şi sunt înlocuite cu firme străine? Nu vedeţi că străzile principale ale capitalei sunt ocupate în mare parte de comercianţi şi de fabricanţi străini?

Dar despre năvălire evreilor ce să vă spun? Nu ştiţi oare că în cele mai multe oraşe din Moldova cu Iaşii în frunte, populaţia română este cu mult mai mică decât cea izraelită?Aruncaţi-vă privirile pe raportul asupra igienei publice şi serviciului sanitar, publicat de eminentul profesor D-l (Iacob) Felix şi vă veţi încredinţa că în foarte multe comune populaţia română se micşorează, pe când cea străină se înmulţeşte. Apoi, când elementul străin sporeşte mai mult decât cel român, nu trebuie să credem că neamul nostru e aşa de covârşitor încât să n-avem a ne teme de oricâţi străini vor veni în ţară. Sunt alte ţări care nu neglijează asemenea fapte, necum noi, un popor care am fost *veşnic cutreieraţi* de curente de străini, să stăm indiferenţi când suntem ameninţaţi de a vedea zeci de mii de familii străine slobozindu-se în văile şi munţii noştri?

Când ne-am plâns că ne cotropesc evreii, D-l Carp (moldovean) ne-a răspuns că aceştia au să ne civilizeze; că evreii sunt destinaţi să formeze burghezimea română. Prin urmare, când astăzi ni se propune o lege de acelaşi Domn Carp, prin care se lasă porţile ţării deschise colonizării cu străini, cum voiţi să nu ne îngrijim (îngrijorăm)."

Pentru că aici a revenit asupra evreilor, iar scrierea sa *«este istorie»* şi trebuie considerată ca o pagină de cultură, moştenită din secolul XIX; o descriere, poate fi interesantă pentru cititor. Iată:

„Vorbiţi de evrei: apoi daţi-mi voie să vă citez: iacă cuvintele eminentului italian Nitti, cu privire la dânşii: *«Nu trebuie uitat că evreii, mai cu seamă în Austria şi Ungaria, sunt aproape exclusivi posesori ai rentei industriale; nu trebuie uitat că presa, banca, bursa, sunt în mâinile evreilor, şi că aceştia în loc de a se contopi cu restul populaţiei, ca în Englitera, unde s-a putut vedea chiar un lord primar al Londrei israelit, se ţin izolaţi şi se silesc să-şi păstreze tradiţiile si naţionalitatea lor.*»

Creşterea numerică a evreilor a urmat în Austria şi Ungaria o dezvoltare paralelă cu năvălirea lor în domeniul economic. Pe când în 1869, asupra unei populaţii de 35.904.000 (cetăţeni ai imperiului) erau 1.154.000 evrei; în anul 1880 (11 ani) se aflau 1.640.708 evrei,

asupra unei populaţii de 37.741.000. Astfel, pe când populaţia creştină avea o creştere anuală de 0,77%, acea a evreilor sporea, din contră, cu 27%.

Izraeliţii nu sunt în Austria numai stăpâni absoluţi ai comerţului şi ai băncilor, ci şi lucrători cu activitate să pună mâna şi pe pământ.

De-abia în anul 1848 în Ungaria şi în 1862 în celelalte provincii ale imperiului, li s-a conferit capacitatea de a poseda pământuri. Ei bine! În această scurtă perioadă (1848, 1862-1895), ei au pus mâna pe 8% din teritoriul Galiţiei; familia Rotschild posedă ea singură a 4-a parte din teritoriul Boemiei, adică un domeniu teritorial de 7 ori mai mare decât acela al familiei imperiale, în Ungaria, izraeliţii, care nu erau decât unu la 23 din totalitatea populaţiei, posedară aproape a 3-a parte din teritoriul Monarhiei Sf. Ştefan.

«*O anchetă făcută de curând a arătat că muncitorii, în tot Imperiul, sunt trataţi cu mai multă asprime şi exploataţi cu mai multă lăcomie în domeniile şi industriile aparţinând evreilor.*» Ce ziceţi domnilor? ...D-voastră expropriaţi silit pe proprietarii români şi daţi minele aflate sub pământurile lor, le daţi străinilor." Ei, ce să zicem azi, se repetă istoria"? (**35**)

În acest discurs, Aurelian a atacat şi prevederile asupra *«Caselor de ajutor», «Casele de pensii»* pentru mineri, probleme pentru prima oară supuse legiferării în noul domeniu.

Oratorul combate, din primele fraze, o prevedere neinspirată a lui P. Carp şi spune: „Mai întâi o rectificare: D-l ministru al Domeniilor ne spune că nu s-ar putea vota o lege a minelor, fără ca să se voteze, pe lângă dânsa şi măsuri de asigurare a soartei lucrătorilor minei. De unde a scos D-sa asta?

- P. Carp - Aşa e părerea mea!

- În Anglia, până la 1880 n-a existat nimic care să asigure pe lucrătorii de mine, şi ştiţi că Anglia este o ţară minieră de sute de ani... Legile din Franţa şi din Germania nu prevăd aceste case." În continuare însă, Aurelian aduce o argumentaţie poziţiei sale, care dezvăluie gândirea şi sentimentele unui umanist:

„D-lor, întrebarea care trebuie să ne-o facem este aceasta: Merită soarta lucrătorilor de mine preocuparea aceasta, că în cazul de mizerie, de boli, de infirmitate, de incapacitate de lucru, de bătrâneţe, de moarte a părinţilor de familie să li se asigure bătrâneţea?

Neapărat că da. Nu eu voi combate vreodată înfiinţarea acelor instituţii care au scop ameliorarea soartei muncitorilor, ridicarea lor morală, intelectuală şi materială, şi consider ameliorară soartei lucrătorilor, nu ca o chestiune de filantropie, de caritate, ci ca o chestiune de justiţie socială. De asemenea, nu mă voi împotrivi ca statul să primească şi să încurajeze orice iniţiativă în această direcţiune. Constat însă aserţiunea D-lui ministru al Domeniilor, că o lege a minelor nu s-ar putea vota fără ca să aibă ca anexă înfiinţarea de case pentru ajutor şi pensii. Şi aceasta pentru simplul cuvânt că nu numai lucrătorii mineri merită toată solicitudinea noastră, ci toţi muncitorii de orice breaslă. Orice om care este în curent cu ideile noi, cu progresul ce a făcut ştiinţa modernă, socială, economică şi tehnică, recunoaşte că populaţia muncitoare este expusă la adevărate calamităţi, de când s-a dezvoltat industria mare de la şatena oraşe. Situaţia aceasta fiind nouă, este evident ca la nevoi noi trebuiesc instituţii noi.

Azi vedem că P. Carp propunea o lege pentru un domeniu nou, al cărui condiţii de activitate şi relaţiile sociale în cadrul acestora nu erau încă stabilite. Se cerea o lege pentru ceea ce nu exista încă; iar punerea în discuţie era o chestiune sensibilă. Totuşi, articolele au rămas în legea votată la 21 aprilie 1895. (**36**)

După acest preambul, Aurelian a ţinut un întreg curs universitar despre legile privind tema caselor de ajutor şi pensii pentru mineri din Europa. Cu siguranţă că le-a îmbogăţit cunoştinţele şi cultura domnilor parlamentari.

În această parte discursului său, a avut o intervenţie ministrul de externe conservator, Al. Lahovari. Aurelian spunea că „prin înţelegerea mai multor case de economie, de munţi de pietate şi de bănci s-a fondat o casă naţională de ajutor de 15 milioane lei, fără amestecarea statului". Fără inspiraţie, ministrul Al. Lahovari a spus: - Dar nu garantează statul aceste pensiuni.

Expunerea lui Aurelian era limpede, iar intervenţia 1-a deranjat pe orator!

- P.S. Aurelian: Vă rog, D-l ministru, să nu mă mai întrerupeţi, ştiu ce garantează statul; am citit proiectul D-lui Carp, şi dacă Dvs. urmăreaţi de la început cuvintele mele, aţi fi văzut că am priceput proiectul de lege.

- D-l ministru de externe Al. Lahovari: Spun aceasta pentru Senat.

- D-l P.S. Aurelian: Nu eşti D-ta patronul Senatului, dacă Senatul nu vrea să mai asculte nu are decât să ceară închiderea discuţiunii?" Prima afirmaţie a lui Al. Lahovari 1-a provocat şi răspundea: „Eu am citit legea. Statul este (acela) care va conduce casa de pensii. Băgaţi de seamă D-le ministru, îndrumaţi statul pe o cale periculoasă, vă jucaţi cu chestiunile cele mai arzătoare, vă jucaţi cu focul. D-l ministru de externe repetă mereu că Statul Român nu ia nici o răspundere. Daţi-mi voie a zice că acesta nu este serios. Cum? Statul se însărcinează cu administrarea casei pensiilor pentru lucrători şi credeţi că prin aceasta că nu-şi asumă nici o răspundere? Apoi dacă credeţi că nu ia nici o răspundere, atunci de ce vă amestecaţi (adică statul)? Ce căutaţi să administraţi fonduri care nu sunt ale voastre.

Fără să acord preferinţe cutărui sistem, cer ca chestiunea să fie prezentată în toată întregimea ei, şi atunci să discutăm ce putem face cu ţara noastră. Dar să traduceţi crâmpeie de legi, să imitaţi stricând legi străine, aceasta nu poate fi scris şi nu poate conduce departe, mai departe decât îşi închipuie D-l Carp." (**37**) După această frază, mai completa că italienii nu i-au imitat pe germani (aluzie), iar francezii lucrau de 10 ani la legea respectivă.

Acest discurs a rămas o perlă de înţelepciune, de spirit cultivat, umanist şi patriot, iar fraza de încheiere suna aşa: „Nu votez legea minelor, mai întâi, pentru că ea calcă constituţia ţării; pentru că nu avem pământ de dat la străini, pentru că, mai presus de toate, doresc ca România să fie a românilor (aplauze)".

În final, la 21 aprilie 1895, Parlamentul a aprobat «*Legea minelor*» prezentată de P. Carp; care, după cum am văzut, avea o parte importantă din conţinut preluat din proiectul întocmit de Aurelian în anul 1881. În esenţă, legea aproba articolul ce prevedea înfiinţarea «*Caselor de ajutor*» şi «*Caselor de pensii*» pentru mineri, dovedindu-se un lucru bun. Apoi legea prevedea ca subsolul petrolifer (miner) era al proprietarului suprafeţei, care dispunea de ea după voie, fără amestec de stat; subsolul era separat ca proprietate de proprietatea de suprafaţă; dacă proprietarul era dispus să lucreze (exploatare) subsolul; intervenea statul, care putea conceda exploatarea unei terţe persoane, şi primea redevenţă anuală de 4% din venit, iar statul, 2%. În Dobrogea, statul era proprietarul subsolului. Ulterior, străinii au ajuns la concesionări pentru exploatarea petrolului (englezii) şi aurului (turcii). Legea conservatorilor şi-a dovedit eficienţa, a inaugurat o politică de stat în domeniul industriei miniere (**38**), care a pus baze pe care s-a dezvoltat viguros industria minieră în timpul socialismului, dar după legile sale.

Petrolul

Preocupările pentru exploatarea zăcămintelor de ţiţei s-au observat abia după promulgarea «*Regulamentelor organice*», ceea ce se poate dovedi prin faptul că în lucrarea «*Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optsprezecelea*», ţinută de P.S. Aurelian la «*Academia Română*» la 6 noiembrie 1881, nu se face nici o referire la această bogăţie.

Petrolul în «Notice sur la Roumanie». Petrolul, prin imensele depozite avute, a fost o binecuvântare divină, dar care nu a adus mari venituri ţării, ci numai acelora care au făcut exploatarea, până în anul 1948 şi după 1989; prima referire asupra petrolului este făcută de Aurelian în «*Notice sur la Roumanie*» (1868), din care se constată că începuturile propriu-zise pot fi considerate din perioada ce a urmat „Regulamentelor organice". Este o scriere cu semnificaţie istorică pentru începuturile descoperirilor acestui zăcământ miraculos, iată: „O altă exploatare ce atrage atenţia de ceva timp, de importanţă destul de mare, este aceea a petrolului. Se cunosc deja terenuri bogate ale acestei ţări în materii bituminoase. Sursele de petrol sunt atât de abundente acolo, că adesea se văd ţâşnind din coasta colinelor. În unele locuri, la fel, stratul superficial al solului este impregnat cu acest zăcământ, că el răspândeşte în atmosferă un miros pronunţat de gudron şi care ia foc la apropierea unei flăcări. Pornind din anul 1860, a început a se

resimţi importanţa acestei exploatări; puţuri în număr tot mai mare, s-au săpat în diferite localităţi, s-au instalat uzine pentru extragerea petrolului şi a diferitelor produse ce le conţine".

În continuare, Aurelian enumeră localităţile unde se exploata petrolul şi începe cu judeţele Dâmboviţa şi Prahova, numind localităţile Păcureţ, Drăgăneşti şi Colibaşi; apoi din judeţul Bacău; Comăneşti, Tg. Ocna şi Teţcani şi menţionează apoi opinia lui Faucault, Jean Bernard Leon (1819-1869), care aprecia că România poate satisface întregul necesar de petrol al Europei. Se referea şi la procesul de rafinare şi produsele rezultate. În fine, nu putea să omită partea economică spunând: „Pentru moment, totuşi comerţul cu petrol şi produsele care se fabrică din el nu sunt destul de considerabile, cum ar putea fi. Încă nu se poate da exact cât de important este, dar se poate evalua la 2 milioane «*piaştri*», produsele fabricate în câteva uzine înfiinţate la Ploieşti, Brăila, Galaţi, Bucureşti şi aiurea. Aceste rafinării dau mai ales gazogen sau ulei de petrol cu diferite grade de puritate şi putere; parafină, benzină şi diferite reziduuri" (**39**).

Aceasta era situaţia petrolului până în anul 1868, din care reţinem că ţiţeiul care putea fi uşor obţinut din zăcămintele descrise şi era rafinat în instalaţii care se aflau în destul de numeroase localităţi. Această descriere este una din primele informări asupra petrolului românesc, în orice caz, prima redată într-o lucrare cu miez monografic asupra economiei României, după Unirea Principatelor, şi este meritul lui Aurelian.

Petrolul în* «*Tera nostra*»**. După mai puţin de 10 ani, în 1875, Aurelian s-a referit din nou la petrol în lucrarea sa, «*Tera nostra*», o lucrare monografică asupra economiei României, care s-a «bucurat***» de aproape toată ignoranţa în epocile care i-au urmau autorului. Să nu căutaţi în vreun manual şcolar din secolul XX vreo referire la această lucrare excelentă din multe puncte de vedere; începând cu sistematizarea, bogăţia de informaţie, insistenţa autorului de a etala aspecte ce pot sprijini progresul şi nu în ultimul rând, modul de expunere într-un limbaj înaintat, cu un vocabular care se afla la foarte puţini oameni de condei din timpul său.

În această lucrare, Aurelian scrie despre petrol în cap. X, Industria. «*Industrii derivate din minerale*», făcând o expunere pe aproape patru pagini; a plecat de prin «*istorie*», unde spune: „În România se întrebuinţează păcura pentru uns osiile carelor, de nu se ţine minte. Oricum ar fi însă, petrolul a dobândit o importanţă considerabilă ca ulei pentru luminat, numai de la 1859, şi întrebuinţarea sa merge dezvoltându-se mai în tot anul. Dintre substanţele ce şi-a apropiat omul pentru trebuinţele sale, nu sunt multe care să se fi introdus într-un timp atât de scurt în toate clasele societăţii. În America, unde industria petrolului s-a dezvoltat în câţiva ani cum nu s-a văzut exemplu până astăzi, exportaţiunea acestei substanţe ocupă un loc din ele mai importante în comerţul exterior."

Aurelian expune chiar una dintre teoriile privind formarea petrolului, una dintre primele, care era în eroare, din cauza prezenţei zăcămintelor de sare, în zonele petrolifere; însă era susţinută de mari învăţaţi ai timpului ca Dumas, N. Rose şi chiar de marele Bunsen.

În progres faţă de lucrarea precedentă, autorul aduce date asupra extinderii extragerii ţiţeiului, ajungând la aproape 20 de localităţi şi adaugă informaţii privind cantităţile de ţiţei extrase în localităţile importante. Cantitatea se exprima în număr de vedre.

În numai şapte ani, activitatea luase o amploare foarte mare; de exemplu, în patru văi principale de exploataţie de la Colibaşi erau peste 200 de puţuri, care mergeau până la adâncimea de 60 stânjeni. Un izvor abundent producea în primele zile 80 de vedre pe zi, iar producţia medie a puţurilor era de 200 vedre. La Colibaşi, în perioada 1857-1875, s-au extras între 5.000-200.000 vedre de petrol, din care, în anii 1868, 1869, 1870, producţia s-a ridicat la 350.000 vedre, aproximativ 3.000 hl. Evaluând producţia totală din cele patru judeţe în anul 1873, aceasta se cifra la 1.392.322 vedre, faţă de 301.300 vedre în 1864.

În privinţa comerţului, Aurelian remarcă sporirea cantităţilor exportate, proporţional cu creşterea producţiei. Dacă în anul 1861 se vindea o cantitate pentru 300 mii lei, în 1868 se încasau mai mult de 1 milion. (**40**)

Petrolul de la Colibaşi în «Economia Naţiunală». Înainte de publicarea cărţii «*Tera nostra*», Aurelian a făcut un studiu asupra exploataţiei petrolului în bazinul Colibaşi, pe care l-a publicat în nr. 1/1873 al suplimentului «*Economia naţiunală*». Este primul material publicat într-

o revistă tehnică despre petrol şi exploatarea lui. Conţinutul său este alcătuit după o schemă ce pleacă de la starea generală a bogăţiei petrolului în România, descrierea geografică a zonei Colibaşi şi tehnica extragerii zăcământului, făcând o descriere completă a procesului.

Autorul scrie despre împrejurările în care au făcut să recurgă la acest stadiu. Iată:

„În vara anului 1871, studiind cu colegul meu, D-l Grigore Ştefănescu podgoriile din judeţul Prahova, ajunseserăm la Filipeştii de Târg. Văzându-ne aproape de Colibaşi, informaţi despre reputaţiunea acestei localităţi pentru exploatarea petrolului, ne hotărârăm a ne repezi până acolo... După ce am vizitat câteva din puţurile sale mai însemnate, am căutat a dobândi în treacăt câteva date asupra conţinutului de petrol exploatată pe fiecare an; asupra numărului puţurilor şi în fine, o trecere desluşită asupra modului de exploataţiune.

D-l Ştefănescu, ca bărbat special (profesor de geologie la Universitatea Bucureşti), sperăm că va comunica lectorilor «*Revistei*» un studiu geologic asupra Colibaşilor” (**43**), iar după cum ştim, ilustrul învăţat a iniţiat şi a realizat prima hartă geologică a României. Noi ne vom mărgini a le comunica acelea ce ni s-a spus şi arătat la faţa locului; expresiile întrebuinţate pentru a deosebi straturile de pământ care se succed de la suprafaţă până la fundul puţului; în fine terminologia practică întrebuinţată de către acei bravi şi neobosiţi păcurari, care cu toată neştiinţa lor, mulţumită simplei experienţe, ne-au înzestrat cu o industrie nouă”.

Autorul începe expunerea propriu-zisă despre dezinteresul de a se construi acolo un drum de acces către Ploieşti, şi apoi descrie localitatea Călăraşi cu cele patru văi: Valea Păcurii, Glodu, Păianjenu şi Furnicaru, unde existau 200 de puţuri „...şi cu toate acestea localitatea este proprietatea statului” (**41**).

Expunerea continuă cu focalizarea asupra organizării muncii şi despre muncitorii angajaţi în lucru şi unele aspecte generale referitoare la săpatul puţurilor şi plata muncii. Vom reţine că echipa de lucru la un puţ era formată din 6 oameni, plătiţi cu 2.000 lei pentru un puţ adânc de 30 stânjeni şi cu 6.000-7.500 lei pentru unul cu adâncime de 60 stânjeni (1,96-2,23 m = un stânjen), adâncimea crescând din vale spre amonte.

Aurelian precizează că tehnica lucrării de forare nu diferă de aceea făcută pentru puţurile de apă şi apoi intră în descrierea detaliată a lucrărilor de forare şi de scoaterea ţiţeiului, utilizând o sumă surprinzătoare de termeni tehnici specifici acestei profesii. Presupunem că Aurelian a făcut pentru prima oară o descriere atât de tehnică a acestui proces de lucru, care azi ni se pare destul de complicat şi solicitant de mare efort.

Pentru necunoscători, care suntem cei din afara acestei profesii, a rămas cu totul interesantă următoarea descriere a lui Aurelian: „De la suprafaţa pământului şi până la vâna de păcură, puţarii dau peste 30 de diferite straturi de pământ. Experienţa îndelungată ce o au, le permite a le cunoaşte pe toate. Lăsând geologii să determine natura fiecărui strat, ne vom mărgini a înşira, unul după altul, după cum sunt dispuse, toate straturile de pământ care se află de la suprafaţă, până la vâna de păcură. Iată aceste straturi, începând de la suprafaţă”(**42**). Ei bine, autorul enumeră fiecare strat până la numărul 20 unde se descoperă «*nisip cu păcură*», acesta fiind regăsit şi la stratul 29, sub care se află pietriş, în stratul cu nr. 30.

Pentru protecţia petrolului românesc. În spiritul său permanent dăruit «*protecţiunii interesului naţional*», Aurelian nu putea să nu aibă sub observaţie «*petrolul*», în mod special în privinţa valorificării, pentru că el, în toate demersurile, urmărea rezultatul final, beneficiul pentru ţară.

Un material analitic, având şi notă profundă de pertinenţă a economistului, un adevărat rechizitoriu, a publicat în «*Cronica*» din «*Revista ştiinţifică*» nr. 20/1880. Este un material foarte reprezentativ pentru concepţia şi scrierile lui Aurelian pe tema protecţiei economiei naţionale şi merită să rămână reprodus integral şi pentru alte numeroase motive. Iată: „În încheierea «*Convenţiei comerciale*» cu Austro-Ungaria, reprezentanţii acestui stat vecin au reuşit a stipula că petrolul austro-ungar să se poată importa în România, fără a plăti vreo taxă. Ca să poată dobândi această scutire de taxe, ne închipuim că dibacii fiscali ai Austriei au trebuit să pună înaintea alor noştri, cum că, deoarece România este una din cele mai avute izvoare de petrol, pe când Austria-Ungaria mai nu are vreo exploatare petroliferă de oarecare însemnătate, nu este

nevoie să se pună vreo taxă de import asupra acestui ulei mineral. Poate că această argumentare ar fi avut oarecare temei, dacă pe când se scutea petrolul austro-ungar de orice taxă, s-ar fi admis reciprocitatea, adică s-ar fi lăsat ca şi petrolul nostru să intre scutit de orice taxă în ţara vecină. N-a fost însă aşa. Cu faimoasa «*clauză a naţiunii celei mai favorizate*», noi am rămas supuşi la toate fluctuaţiunile tarifului austro-ungar.

Iată un adevăr, un fapt care întăreşte ceea ce descriserăm. De la anul 1877 (după doi ani de la semnarea tratatului pe 10 ani), după cum ne spune «*Messager de Wienne*», producţiunea petroleumului a luat o mare dezvoltare în Galiţia şi a ajuns la cifra de 300.000 quintale metrice. Această cifră se va urca mai cu seamă, dacă se vor pune în aplicare, măsurile necesare pentru «*a ajuta şi a proteja*» industria petrolului, şi anume:

a) Organizarea naţională a raporturilor legislative, b) sporirea taxelor la import asupra petrolului şi a petrolului rafinat, c) scutire de orice impozite pe termen de 10 ani, d) construirea drumului de fier transversal, care trebuie să străbată localităţile cele mai bogate în petrol. (În acest timp conform tratatului bilateral, imperiul nu plătea nici o taxă pentru petrolul exportat în România. ...Cu alte cuvinte, statul care pe noi ne-a îndrumat şi a reuşit a ne convinge să lăsăm petrolul său să intre liber de orice taxă în România, este pe cale astăzi, de a lua toate măsurile pentru a garanta producţia naţională, contra concurenţei străine.

Dieta Galiţiei a cerut guvernului să scutească petrolul de impozit pe timp de 10 ani, după cum s-a făcut în America şi în Rusia.

Pe de altă parte, guvernul austriac a depus în Parlament un proiect de lege prin care propune să se mărească taxa de import asupra petrolului distilat, până la 11 florini şi 70 de kreiţari, pentru suta de kilograme. Până astăzi, petrolul se plăteşte cu 4 florini şi 38 kreiţari, aşadar, taxa va fi aproape întreită.

Noi care n-avem program economic şi care ne-am povăţuit după timp, după împrejurări şi după oameni, când este vorba de marile interese de economie naţională, am scutit petrolul (importat) de orice taxă. Cum vor explica acum partizanii cu orice preţ ai teoriilor de libertate a comerţului procedura guvernului austro-ungar, care vine acum şi propune întreirea unei taxe deja existente.

Fiecare înţelege că scopul ce-l urmăreşte guvernul austro-ungar, este de a încuraja prin toate mijloacele, dezvoltarea exploataţiunii industriei petrolului în ţara sa, şi aceasta pe de o parte, să nu mai aibă nevoie de petrolul nostru şi al altora, iar pe de altă parte, a putea face concurenţă pentru petrolul nostru, chiar în ţara noastră, unde, graţie tarifului nostru vamal, petrolul austriac poate fi importat fără nici o vamă.

Am fi înţeles reciprocitatea, dar ceea ce n-am putut înţelege niciodată este că noi «*facem pe liberalii extremi*» în materie de vamă, iar vecinii noştri se ţin să întărească «*vechiul sistem de protecţiune a industriei naţionale*».

Ni se va putea obiecta că deoarece astăzi suntem legaţi (în convenţie), la ce mai pot servi observaţiile de mai sus. Aşa este, suntem legaţi, însă tocmai pentru aceasta, este datoria fiecăruia să arate neajunsurile de care suferim, pentru ca ***„cel puţin trecutul să servească de lecţiune pentru viitor”.***

Interesul lui Aurelian pentru petrol a mai fost văzut în proiectul «*Legii minelor*», întocmit de el în anul 1881, în timpul ministrului Dabija, la «*Lucrările publice...*», dar, fiind un domeniu de fină specialitate, nu a mai scris despre acest subiect.

Scopul său iniţial a fost să atragă atenţia asupra acestei bogăţii, asupra viitorului ei, acordându-i o mare importanţă; dar, curios, la acea dată el considera că sarea era o bogăţie şi mai importantă decât petrolul. Poate că nu este corect ca noi, cei de azi, să nu dăm o mai mare importanţă zăcămintelor de sare, mai ales asupra stabilirii preţului la livrarea produsului pentru prelucrare industrială, când merge la export.

Metalele

Urmărind să prezinte în lucrările sale cât mai riguros bogăţiile ţării, Aurelian s-a referit şi la metale, care încă nu erau sub controlul statului pentru o exploatare organizată.

Lipsa interesului pentru exploatarea metalelor preţioase este explicată de Raichevich şi Del Chiaro: „Ambii autori încredinţează că de teama turcilor nu se deschideau mine de aur şi de argint. Faptul era pentru atunci, dar cum vom justifica înaintea viitorimii, neîngrijirea de astăzi pentru cercetarea şi exploatarea minelor? Dar, cel puţin de vreo 20 de ani, nu avem a ne teme de minerit (după 1859), şi totuşi n-am făcut un pas" (**43**). Înaintea celor doi călători, „Dimitrie Cantemir atribuia necăutarea minelor în trecut, lipsei de *băieşi* şi îndestulării domnilor, iar în timpul său, o impută lăcomiei ştiute a turcilor. El ne spune că pâraiele care curg din Carpaţi dovedesc că munţii noştri cuprind aur. ...Ţiganii adună nisipul şi curăţându-l, scot atât aur, cât pot să aducă în fiecare an la Domnitor, în loc de bir, 1.600 dramuri de aur". (**44**) (un dram = 1/8 dintr-o uncie; o uncie = 35 g; un dram = 4,375 g; birul dat de ţigani = 7.000 g – 7 kg). Acest exemplu «*minor*» ne dă un exemplu mare, asupra imensului jaf făcut de imperiul otoman asupra Principatelor Române."

Aurelian menţionează observaţiile altui călător, pe nume Peyssonel, consul francez în Crimea (1787), care spune că „în Valachia se află «*mine de aur*», însă nu se deschisese nici una până la timpul său, fiindcă guvernul nu autoriza exploatarea metalelor preţioase. Pe timpul domniei lui Mihai Racoviţă (1741), un boier puternic şi avut, anume Dudescu, a cărui familie s-a distins foarte mult în ţară, punând un german să exploateze o carieră de piatră, acesta a descoperit o vână de aur îndestul de bogată. Dudescu dete voie germanului să facă cercetări mai departe şi rezultatul fu mulţumitor. Spionii informară pe principe despre aceasta, şi el în urma unui sfat ţinut cu boierii, la care lua parte şi Dudescu, spunându-le despre exploatarea aurului, fără a-l numi pe boier, sfatul hotărî să se invite colegul lor ca să înceteze orice lucrare"(**45**).

Acelaşi călător, Del Chiaro, „ne încredinţează că minele de aur sunt considerabile şi că locul unde se află aceste mine se cheamă «*Madar*», cuvânt turcesc, care însemnează în limba italiană şi franceză «*minieră*». Acelaşi autor spune că pe drumul care merge de la Bădiceni la Târgovişte se văd minele de fier" (**46**).

În lucrarea *„Notice sur la Roumanie",* Aurelian aminteşte şi alte locuri cu metale dure, spunând: „Se pare că înălţimile care formează un cot între Moldova şi Valahia sunt foarte bogate în *plumb*. Pe malurile Oltului se descoperă *mercurul*. Între oraşele Râmnic (Vâlcea) şi Piteşti, el picură în stare nativă pe pereţii săpaţi de coline. Nu numai că nu se trage nici un profit din această bogăţie, dar se acoperă aceste semne de mercur, de teama ca oamenii să nu le folosească ca tratament. La fel se poate găsi în România existenţa aurului, argintului, cuprului şi mercurului nativ; a fierului oligen-roşu-compact pământos, a sulfatului de fier, a plumbului nativ şi sulfatului de plumb. Se află la fel cobalt, cobalt sulfurat, arsenic etc.".

O relatare cuprinzătoare ne-a lăsat Aurelian cu privire la descoperirea de «*mărgăritare*» (perle), spunând: „Vechiul consul francez pe lângă hanul tartarilor din Crimea, spune că se găsesc în ţară şi mărgăritare; s-au scos mai mute din scoici, dintr-un lac, care se află la oarecare depărtare de Bucureşti, înspre Câmpulung. I s-au arătat mai multe din acele mărgăritare lucrate, care veniseră foarte bine, deşi se păreau inferioare mărgăritarelor orientale" (**48**).

O expunere dezvoltată a făcut Aurelian şi asupra zăcămintelor de fier, prezentată anterior.

Cărţile sale amintite în acest capitol, tipărite în tiraje de mii de exemplare, au putut să facă cunoscute cititorului informaţii noi despre această categorie de bogăţii, care aşteptau să fie exploatate. În această privinţă, Aurelian este unul dintre primii învăţaţi care a dat către mii şi mii de cititori aceste informaţii despre ţara lor.

3. Pădurile

Preambul. S-a putut constata, din numeroasele referiri la silvicultură şi păduri, că Aurelian îşi asumase o pregătire temeinică în acest domeniu, bazată pe studii foarte bine făcute la Grignon, unde şi-a însuşit cunoştinţele teoretice de silvicultură, dar şi deprinderi practice importante. Pe lângă acestea, a manifestat un interes raţional, însoţit de pasiune, pentru a se pregăti în vederea administrării bine organizate a acestei imense bogăţii a ţării.

În fond, nici atunci, nici în secolele ce i-au urmat lui Aurelian, această bogăţie extraordinară nu a fost evaluată la nivelul real al potenţialului său de mare avere a ţării şi nu a fost valorificată sub toate aspectele şi posibilităţile care le oferă. Azi, ca şi în trecut, exploatarea este barbară, adică necontrolată sistematic şi ferm, exploatată haotic în numele proprietăţii private sau de stat, reducându-se la valorificare pentru lemn de foc, în foarte mare parte, lemne de construcţii, mai ales pentru export şi ceva lemn de mobilă, domeniu stimulat de beneficiar. Pe lângă aceasta, valorificarea fructelor de pădure, care s-ar putea mult extinde, în mod organizat, aducând beneficii importante, a rămas o problemă secundară. Într-un cuvânt, pădurea, această avere fabuloasă a ţării, este o sursă naturală de bogăţie care mai aşteaptă un program raţional de valorificare şi păstrare. În fond, noi avem nevoie aici de legi bune, aplicate ferm, în silvicultură şi de pază, altfel, dezastrul de azi va continua şi mâine şi întotdeauna. Oricum, guvernanţii ar trebui să facă un calcul asupra venitului posibil, de obţinut pe baza unei exploatări corecte şi civilizate a pădurii. Apropo de civilizaţie, trebuie să spunem că modul cum tratează poporul român pădurea ne arată că nu iubeşte absolut de loc acest dar al divinităţii, lăsat pe pământul strămoşilor.

Încă de la primul program de învăţământ al şcolii de la Pantelimon, în cadrul disciplinei «*Agricultura*», se afla «***Cultura pădurilor şi exploatarea lor***», care a început a fi predată abia în 1858 de către Pană Buescu. După venirea lui Aurelian, în toamna anului 1860, când a fost numit membru în comisia pentru revizuirea acelui program, găsim «*Silvicultura*» ca disciplină separată, alături de agricultură, zootehnie ş.a., înţelegând că aceasta a fost dorinţa sa, desigur, acceptată de comisie; pentru că de la început a făcut parte din norma sa didactică, alcătuită din botanică, agricultură, silvicultură şi economie rurală, pe care a păstrat-o până la 1867.

«***Note de silvicultură practică***». Aurelian s-a dedicat cu pasiune şi competenţă cursului său de ***silvicultură***, astfel că, după 5 ani de muncă, finaliza un conţinut pe care din prudenţa şi modestia din toată viaţa sa, l-a intitulat «***Note de silvicultură practică***». Era, de fapt, un curs scurt de «***Silvicultură pentru agricultori***», despre care spunea: „...nu pretindem câtuşi de puţin a publica un tratat de silvicultură, ci numai nişte simple note, care, fie-ne permis a crede, pot servi agricultorul care ar dori ca să creeze păduri din nou sau să le exploateze raţional pe acelea care le are” (**49**). Aşa cum s-a arătat în capitolele precedente, acest curs a fost republicat de profesorul silvicultor Petre Antonescu, în anul 1934, fiind recunoscut de el, iar în 2003 şi de către academicul Victor Giurgiu, ca fiind «***Primul Curs de Silvicultură***» din învăţământul românesc.

De la primul curs, autorul sublinia despre starea înfloritoare a pădurilor în vechime la români, despre începutul distrugerii unor zone, unde au rămas dealurile goale brăzdate de eroziune, spunând că: „În comparaţie cu celelalte state ale Europei, ţara posedă încă destule păduri” şi arată că Ţara Românească avea 2.740.437 pogoane şi Moldova 400.010 fălci (după N. Şuţu).

Învăţământul silvic. Aurelian a avut acţiuni hotărâtoare în formarea progresului *învăţământului de silvicultură*. După şapte ani de predare (1860-1867), a considerat că este în favoarea acestui curs dacă ar fi predat de un specialist în silvicultură, astfel că, din poziţia de director, a inclus acest obiect în catedra lui Constantin C. Robescu, care a făcut studiile în Franţa, fiind primul profesor important de silvicultură prin pregătire corespunzătoare, până în anul 1883. În acel an, cu ocazia legiferării «*dispoziţiunilor legale*» de aplicare a *codului silvic*, s-a prevăzut *creaţiunea unei şcoli de silvicultură.* Avem toate motivele să credem că autorul principal al „*Codicelui silvic*” a fost P.S. Aurelian.

După Ştefan P. Radianu, *Cursurile şcoalei speciale de silvicultură* s-au deschis în localul Ministerului de Domenii, la 5 octombrie 1883: „Am avut onoarea să figurez printre profesorii acestei şcoli, pentru cursul de *Agricultură* şi *Economie politică.* Şcoala specială de silvicultură s-a desfiinţat la 1 noiembrie 1887 prin decizie ministerială din cauza stării rele financiare, revenindu-se la starea dinainte”.

La revenirea specialităţii de silvicultură în şcoala de la Ferestrău, odată cu prelucrarea funcţiei de director de către Vlad Cârnu Munteanu, prin sprijinul lui Aurelian, această disciplină de studiu a primit 3 ore pe săptămână, plus ore de pregătire practică şi era cuprinsă cu normă la doi profesori silvicultori- N. R. Danilescu şi P. Antonescu, unii dintre tinerii silvicultori recunoscuţi

prin competenţă şi pasiune profesională. Regulamentul ***Şcolii de la Ferestrău,*** promulgat la 26 octombrie 1886, la articolul 38, prevedea *un an de aplicaţiune silvică*. Atât a putut realiza Aurelian pentru învăţământul de silvicultură în momentul acelei lovituri de desfiinţare a şcolii de la Domenii, dar nu a cedat total. Cu ocazia Legii învăţământului şcolii profesionale din anul 1893, când a avut o puternică implicaţie în definitivarea legii, la promulgarea ei în 9 aprilie, articolul 19 prevedea înfiinţarea «*Şcolii Superioare de Silvicultură*» la Brăneşti. Deci, Aurelian a contribuit la înfiinţarea «*învăţământului superior de silvicultură*» începând de la cursul său cu «*note de silvicultură practică*», şi reuşind o operă chiar mai devreme decât s-a reuşit la şcoala de agricultură, sub direcţia lui C.S. Aldea în 1915. (**50**)

Pădurile în* «*Notice sur la Roumanie*».** În perioada când preda «*notele de curs*», Aurelian era mult interesat de păduri şi silvicultură, acordând în cartea sa, «Notice sur la Roumanie***», un capitol unde a tratat toate aspectele importante privind starea pădurilor din România, acelui timp. Titlul «***Pădurile***» avea în conţinut: „***Suprafeţe, despădurire, esenţe,*** (***specii***), ***exploatarea, producţia, lemnele de construcţie, industria forestieră, fructe de pădure culese, dimensiunile şi calităţile lemnelor, fâneţe şi păşuni, păşunile munţilor, colinele, stepa***". Acest capitol este redat prin gândirea şi exprimarea tehnico-ştiinţifică a unui silvicultor, de fapt, primul român care a abordat problema pădurilor, silviculturii la nivelul care era tratată silvicultura din Europa, în privinţa scrierilor şi îndrumărilor pentru exploatare şi păstrare.

Avem temei şi credem că această descriere a pădurilor lăsată de Aurelian în cartea sa, «*Notice sur la Roumanie*», este prima lucrare modernă asupra pădurilor, după referirile făcute de Cantemir în Descrierea Moldovei. Un pasaj care a putut să fie aplicat ca bibliografie de studiu pentru geografi şi silvicultori, redat la un nivel ridicat pentru timpul său, este cel referitor la regionalizarea teritoriului ţării după suprafaţa ocupată de păduri şi după relief, unde se menţionează şi speciile tipice pentru fiecare zonă. Astfel autorul scrie: „România se poate împărţi, din punct de vedere a distribuirii pădurilor şi esenţelor dominate în trei regiuni: 1) regiunea munţilor înalţi; 2) regiunea dealurilor; 3) regiunea câmpiilor", făcând scurte descrieri pentru fiecare" (**51**). Nu se cunoaşte o altă lucrare pe această temă care să fi fost publicată de altcineva la acel timp (1868).

Pădurile în* «*Tera nostra*».** Pădurile sunt prezentate la un nivel superior, în cartea mai cunoscută a lui Aurelian, «Tera nostra***» (Ţara noastră), prima lucrare modernă cu notă monografică asupra ***României***, care a oferit un bogat fond de informaţie asupra ţării şi merită o certă consideraţie bibliografică pentru valoarea ei. Cuprinsul temei este tratat pe următoarele obiective: „suprafaţa, distribuirea, speciile de arbori, producţia, industria forestieră, fâneţe şi păşuni, întinderea lor, fâneţele şi păşunile de câmpie, de coline şi de munte".

Autorul începe cu aceste trei fraze, prin care vrea să dea importanţă, să sădească mândrie şi să ridice răspunderea pentru păduri în faţa românului. Iată: „Ţara noastră a fost una dintre cele mai păduroase din Europa; dar neîngrijirea oamenilor, pe de o parte, sporirea locurilor culturale, pe de alta, au contribuit la stârpirea unei părţi însemnate din această avuţie a României. Cu toate acestea, chiar astăzi (1875) pădurile la noi ocupă a şasea parte din suprafaţa totală a ţării, 4.028.947 pogoane. În comparaţie cu întinderea pădurilor din alte state, ţara noastră trece între cele mai păduroase".

Aurelian este primul autor român care arată că «***esenţele***» (*speciile*), după cum le numesc silvicultorii, care se găsesc în pădurile noastre, variază după configuraţia pământului (relief), şi face o nominalizare a speciilor lemnoase, după principiul amintit în stilul de redare pentru un manual şcolar, astfel: „Pe poalele munţilor se întinde *fagul*, amestecat pe alocurea cu puţin *paltin*. Urcând spre vârf, întâlnim maiestosul *brad*, copacul cel mai folositor, din câte se află în pădurile noastre; el vegetează cu vigoare, până la cele mai mari înălţimi. Pe vârfurile cele mai sălbatice creşte pe alocuri *molidul* şi în unele părţi ale ţării, *pinul*. *Tisa,* arbore pe cât de frumos, pe atât de util, de abia se mai găseşte pe unele vârfuri. Un copac dintre cei mai mândri prin portul său, *mesteacănul cu coaja albă* ca neaua, se amestecă în multe păduri muntene cu esenţe răşinoase. Pe alocuri formează el însuşi, păduri îndestul de întinse.

Ca copaci de mai puţină importanţă se găsesc în munţii noştri sorbul, mojdreanul, cireşul amar şi grimposul ienupăr, care creşte în locurile cele mai pietroase”.

Trebuie să mai adăugăm că Aurelian a fost unul dintre susţinătorii înfiinţării «*Societăţii de Silviculturăă*» şi ai «*Revistei pădurilor*», fără să facă parte din acele instituţii, deşi avea acolo un loc de onoare. Presupunem că Aurelian nu-şi atribuia acel loc, pentru faptul că nu se considera silvicultor, iar până la acea dată, prin demersurile sale, exista un număr important de specialişti din acest domeniu, ridicaţi chiar dintre foştii săi elevi şi perfecţionaţi la înalte şcoli de silvicultură din Franţa, Germania sau Elveţia.

Primul său articol ce avea un conţinut semnificativ cu privire la refacerea pădurilor l-a publicat în «*Monitorul comunelor*» nr. 13/1862. În această revistă a publicat, în anul 1868, circa 20 articole despre păduri, din cursul său de silvicultură. Trebuie să reţinem că Aurelian cunoştea cele scrise din studiile şi excursiile sale; el nu avea nevoie şi nici nu era o sursă bibliografică pe care să o reproducă. Cu aceeaşi calitate a nominalizat şi speciile aflate în pădurile de deal, de câmpie şi cele de pe locurile râurilor.

Modul expunerii, termenii ştiinţifici şi practici, expunerea frumoasă în limba română, printr-un lexic elevat, îi dă o valoare clasică acestei teme referitoare la păduri, aşa cum prezintă întreaga lucrare «*Ţara noastră*».

Protecţia legală a pădurilor. Aurelian a fost activ prin scrierile sale în favoarea protejării şi exploatării raţionale a pădurilor, până a apărut un grup de specialişti în silvicultură, formaţi la şcolile din Franţa mai ales; la pregătirea cărora a dat un sprijin direct, prin crearea posibilităţilor de a merge la studii cu burse de stat. Lângă C. F. Robescu, care a studiat silvicultura în generaţiile lui Aurelian, au absolvit cursurile de silvicultură la Nancy, V. Cârnu Munteanu, N. R. Danilescu, Petre Antonescu ş.a. care au contribuit la instruirea pentru exploatarea şi protejarea pădurilor prin şcoală.

Înainte de apariţia cărţii «*Tera nostra*» în 1875, Aurelian publica în «*Revista ştiinţifică*» (1872), o atenţionare la «*pericolul despăduririlor*», iar din conţinutul ei, desprindem implicarea sa în acţiunile de punere în ordine a activităţilor din domeniul pădurilor. Ne convingem despre aceasta din cele redate în articolul amintit:

„În nenumărate rânduri am arătat trebuinţa ce se simte în România, de o legislaţie agricolă şi forestieră; şi fiindcă legislaţia agricolă este mai întinsă, mulţi s-ar fi mulţumit deocamdată cu un «***codice forestier***». Am avut onoarea de a colabora dimpreună cu d-nii C. Bosianu, Costafaru (jurişti) şi C. Robescu, la un asemenea codice, în urma invitaţiunii ce mi s-a făcut de către Ministrul finanţelor. Proiectul de codice s-a redactat şi, despre câte ştim, s-a înaintat Camerei, de doi ani. Ce s-a făcut cu dânsul, nimeni nu ştie, atât ştim, că unii dintre d-nii deputaţi au pretins că prin acel proiect le atacă dreptul la proprietate; nu ştim că oameni, ca d-nii Bosianu şi Catafaru să poată fi bănuiţi de asemenea aspiraţiuni!”

După această introducere, Aurelian justifică necesitatea «*Codicelui*»: „Călătorul ce trece pe la Comarnic spre Predeal, poate vedea tristele rezultate de despădurii munţilor; peste tot prăpastii şi ravene; de-abia ici şi colo câte o pătură de pământ pentru iarbă şi pentru fâneţe. Terenurile, nemaifiind nici o stavilă, rod şi surpă progresiv aceste locuri acoperite odată cu păduri de fag şi mesteacăn. Elveţienii, cu toată democraţia lor, nu admit că sub pretextul de a se atinge de interesele individuale, să se lase a se periclita interesele generale; cu ocazia revizuirii construcţiei au adus un articol prin care se dă *Confederaţiunii* dreptul de supraveghere asupra pădurilor şi torenţelor alpestre... Pentru ce oare nu am face ceea ce a făcut democraţia în Elveţia? Oricât ar fi de înrădăcinat în noi spiritul de proprietate individuală, nu trebuie să mergem până a compromite interesele generale ale ţării şi ale particularilor” (**53**).

Nu era de aşteptat ca un articol publicat într-o revistă din acel timp să aibă rezultate pozitive imediate asupra pădurilor şi vedem acest lucru din următorul articol, publicat de Aurelian în anul 1875. El era consacrat tot atenţionării asupra acţiunilor de distrugere a pădurilor, dar în acel timp el devenise şi om politic, având şansa de a fi mai ascultat. Acest articol intitulat «***Măsuri de luat pentru a se împiedica pustiirea pădurilor, în special în localităţile de munte***», l-a publicat cu ocazia construirii căii ferate prin munţi, lucrare ce cauza tăieri masive din păduri,

iar la aceasta adăuga viitorul sumbru al pădurilor după realizarea acestor căi de transport, care încuraja şi mai tare măsura tăierii lor în masivele montane.

Scopul principal al acestui articol era să convingă oamenii politici pentru să accepte elaborarea unei legi asupra pădurilor în vederea exploatării lor raţionale, aducând argumente cu mare putere de convingere, după cum se poate constata din paragraful următor: „O chestiune asupra căreia am atras atenţia mai în fiecare an atenţiunea guvernului şi publicului este pustiirea pădurilor. Cu toate acestea, pare că ar fi un făcut, ca chestiuni de asemenea natură să ne lase în indiferenţă... Dacă până astăzi s-au mai respectat pădurile, cauzele au fost lipsa mijloacelor de transport. Acum însă, că are să se deschidă drumul de fier de la Ploieşti la Predeal, ne îngrozim când cugetăm la soarta ce le aşteaptă pe nenorocitele păduri care îmbracă astăzi munţii. Înlesnirea transporturilor are să provoace o concurenţă mare între proprietari; se vor întrece, care să fie mai în grabă, pentru a apuca înaintea celorlalţi la vânzare... De aceea cred că nu este timp de pierdut; guvernul să se înfăţişeze imediat cu o lege înaintea Corpurilor legiuitoare, cerându-le mijloace pentru a înfrâna şi popri exploatarea pădurilor de-a lungul drumurilor de fier. Această lege trebuie prezentată chiar acum, lăsând pentru mai târziu legea generală asupra pădurilor”(**54**).

Codul silvic. „O lege pentru ocrotirea pădurilor din 1845, stabilea în Moldova regulile după care urmau să fie exploatate pădurile mânăstireşti. Legea a fost greşit aplicată şi s-au comis numeroase abuzuri, defrişatul pădurilor practicându-se pe o scară întinsă. În 1847, în Ţara Românească, o lege oprea tăierea aceloraşi păduri mânăstireşti, însă permiţând unele excepţii prin acordul dintre logofătul Dreptăţii şi Chirianhul respectiv; cu aprobarea domnească, tăierile au devenit o regulă. Nu exista personal de specialitate şi autoritate care să supravegheze tăierea pădurilor. O direcţie administrativă silvică a fost iniţiată în anul 1864, dar a încetat curând de a lucra, ca şi şcoala de silvicultură, care, în 1863, trebuia să scoată 20 agenţi silvici (probabil de la şcoala de agricultură de la Pantelimon), care nu a pregătit numărul respectiv de elevi. În 1872, prin «*Legea administrării domeniului statului*» s-au înfiinţat inspectori şefi şi subşefi silvici, de circumscripţie şi pădurari. P. Mavrogheni, ministru de finanţe a prezentat un proiect de cod silvic Camerei, care l-a adoptat, dar care a fost respins în Senat” (**55**). Era primul cod la care lucrase Aurelian.

Pe situaţia legislativă descrisă şi pe cunoaşterea stării pădurilor ţării, pe cunoştinţele sale vaste de silvicultură, Aurelian s-a concentrat asupra «*Codicelui silvic*», pe care-l elaborase în anul 1872 împreună cu doi jurişti. Prin amploarea şi conţinutul său, «*codicele*» a fost acceptat ca lege, iar raportul asupra ei a fost prezentat de P. S. Aurelian, care, în mod real, a fost principalul factor de elaborare şi impunere.

În «*Economia rurală*» din iunie 1881, Aurelian publica «*Raport asupra codicelui silvic*», în care prezenta o expunere asupra celor mai importante scopuri, cu dorinţa de a obţine votul senatului. El a condus «*Comitetul delegaţilor*» ce a analizat legea, fiind alcătuit din cei mai pertinenţi membri ai parlamentului: Constantin Grigorescu, Pană Buescu, Pantazi Ghica, C. F. Robescu, C. Ştefanache, I. Hasnaş şi P.S. Aurelian.

În partea introductivă, raportul său aşeza «*codicele*» „între legile fundamentale de la a căror punere în lucrare atârnă dezvoltarea avuţiilor într-un stat. Sunt foarte puţine (legi) a căror importanţă să se poată potrivi cu «*legea privitoare la păduri*». În ţara noastră, ca şi în alte ţări, producţia forestieră dă naştere chestiunilor agricole şi economice, dintre cele mai grave (importante); atinge toate interesele, şi printre acestea, chiar primează una dintre părţile esenţiale ale economiei noastre naturale”.

Apoi, autorul se referă la apariţia despăduririlor ca efect al înmulţirii populaţiei şi extinderii suprafeţelor cultivate cu cereale şi mai sublinia faptul că «*pieirea pădurilor coincide cu decadenţa societăţii*» şi dă exemple istorice despre Grecia, Africa septentrională, Italia, Spania, Franţa meridională şi chiar România.

Reţinem că această parte introductivă urmărea să facă o primă lămurire asupra existenţei fenomenului despăduririi şi importanţei păstrării acestui domeniu pentru economia generală a ţării.

Cu privire la proprietatea asupra pădurilor, raportorul îl citează pe francezul Clave, distins economist care susţinea: „...că mai mult decât oricare altă proprietate, pădurile atestează solidaritatea care leagă dânsele diferite generaţii", pe care îl completează spunând: „Fiinţa pădurilor este o condiţie indispensabilă pentru existenţa oricărei societăţi". În sprijinul acestei idei, mai subliniază influenţa materială a pădurilor, cu argumente dintre cele mai convingătoare asupra regimului de căldură, asupra cursurilor de apă, a vânturilor, asupra regimului sănătăţii terenurilor agricole, asupra însăşi a sănătăţii publice. În concluzie, Aurelian preciza: „Desfiinţeze-se pădurile şi printr-acestea chiar omul nu va mai avea nici casă în care să se adăpostească, nici masă, nici unelte, nici alte atâtea obiecte, fără de care nu ar putea trăi. ...o societate bine întocmită este datoare să menţină un echilibru între domeniul forestier şi acela lăsat pe seama agriculturii şi ...numai o bună legislaţiune forestieră pusă în aplicare de agenţi capabili, poate să producă asemenea rezultate"(**56**)

În timpul acela şi ulterior, «*codicele*» promovat de Aurelian a fost găsit cu unele deficienţe, pe care le-a recunoscut şi autorul cu multă înţelegere, astfel că în «*cronica agricolă şi economică*», după votarea ei a dat un comentariu, spunând: „După mine, bine s-a urmat. Legea asupra pădurilor, oricare ar fi lipsurile ce le înfăţişează, totuşi cuprinde dispoziţiuni salutorii pentru exploatarea pădurilor noastre. Între altele vom cita dispoziţiunea care opreşte pentru viitor tăierea pădurilor de pe locurile muntoase şi deluroase, fără autorizarea guvernului. Cu această dispoziţiune în mână, administraţiunea poate pune o stavilă pustiirii pădurilor noastre. ...Întrucât priveşte lipsurile legii, aceasta nu trebuie să ne îngrijoreze. Camerele au să se întrunească şi pe viitor; prin urmare, vor putea să amelioreze legea actuală. De aceea am zis, şi zic: mai bine ceva de cât nimic; mai bine actuala lege a pădurilor decât regimul bunului plac"(**57**). Legea a fost votată la 19 iunie 1881 şi a deschis calea introducerii reglementărilor juridice în domeniul pădurilor. Ea a avut amprenta gândirii şi a demersurilor făcute de Aurelian pentru progresul economic şi civilizaţia ţării.

BIBLIOGRAFIE

Bogăţiile naturale ale ţării

1. Vasiloiu, V., *Influenţa lui Friedrich List asupra gândirii* (*economice*) a lui P.S. Aurelian, Bucureşti, 1939, p. 38.
2. Vasiloiu, V., *Idem,* p. 40.
3. Aurelian, P.S,., *Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868, p. VII.
4. Aurelian, P.S., *Idem,* p. XIII.
5. Aurelian, P.S., *Idem,* p.3.
6. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 4.
7. Aurelian, P.S., *Cronica,* Revista ştiinţifică nr. 13, 1871/1872, p. 145.
8. Aurelian, P.S., *Apele minerale din România,* Revista ştiinţifică, nr. 6/1873, p. p. 84-86.
9. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 87.
10. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 87.
11. Aurelian, P.S., *Cronică. Apele minerale din ţară - Băile Pucioasa,* Revista ştiinţifică nr. 6, 8, 5/1875, p. c. 87-92; 117-123; 152-157.
12. Aurelian, P.S., *O lună la băile de la Pucioasa,* Revista ştiinţifică nr. 131/1875.
13. Aurelian, P.S., *Cronică. Apele minerale de la Văiluţa; analizate de D-l Dr. Konya,* Revista ştiinţifică nr. 14/1875, p. 209.
14. Konya S. Ed., *Tatăl meu, doctorul Samoil Gheorghe Konya* (*1845-1940*) – *Viaţa şi opera*, Ed. Erota, Iaşi, 2002, 134 pg.
15. Aurelian, P.S., Exploatarea minelor în raport cu «*Economia publică*», Ziarul „Naţionalul", III, 1860, nr. 66, 67, p. p. 262-263; 267.
16. Aurelian, P.S., *Idem,* p.264.

17. Aurelian, P.S., *Idem,* p. p. 266, 267.
18. Aurelian, P.S., N*otice sur la Romanie,* Paris, 1868, p. p. 130, 131.
19. Aurelian, P.S., *Opere economice. Teste alese, de Mihai C. Dumitrescu,* Ed. Academiei RSR, Bucureşti, 1967, p. 12.
20. Aurelian, P.S., *Notice sur la Roumanie,* p. p. 133, 134.
21. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică, nr. 12/1871, p. 194.
22. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică, nr. 8/1872, p. p. 112, 114.
23. Aurelian, P.S., *Tera nostra*, Bucureşti, 1875, p. 57.
24. Aurelian, P.S., *Notice sur la Roumanie*, Paris, 1868, p. p. 131, 133.
25. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică, nr. 8/1874, p. 113.
26. Aurelian, P.S., *Cronica, Împotriva concesiunii sării unei companii,* Revista ştiinţifică, nr. 8/1874.
27. Aurelian, P.S., *Sarea. Tera nostra*, Bucureşti, 1875, p. p. 150, 151.
28. Aurelian, P.S., *Proiectul de lege asupra minelor,* Economie naţională, nr 1/ 1895, p. 7.
29. Aurelian, P.S., *Idem,* p. p. 1, 3.
30. Aurelian, P.S., *Idem,* p. p. 4, 5.
31. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 6.
32. Aurelian, P.S., *Discursul la legea minelor,* Economia naţională, 1895, p.367.
33. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 371.
34. Aurelian, P.S., *Idem,* p. p. 372, 373.
35. Aurelian, P.S., *Idem,* 1895, p. p. 423, 424.
36. Aurelian, P.S., *Idem,* p. p. 440, 441.
37. Aurelian, P.S., *Idem,* 1895, p. 37.
38. Buzatu, Gh., *O istorie a petrolului românesc,* Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1998.
39. Aurelian, P.S., *Petrolul. Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868, p. p. 133, 134, 135.
40. Aurelian, P.S., *Petrolul. Tera nostra*, Bucureşti, 1875, p. p. 146-147.
41. Aurelian, P.S., *Notiţă asupra exploatării petrolului la Colibaşi,* Economia naţiunală. supliment la Revista ştiinţifică nr. 1, 2, 1873, p. 1-4.
42. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 3.
43. Aurelian, P.S., *Pădurile. Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optspezecelea,* Bucureşti, 1881, p. 63.
44. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 64.
45. Aurelian, P.S., *Idem,* p. p. 64, 65.
46. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 65.
47. Aurelian, P.S., *Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868, p. p. 130, 131.
48. Aurelian, P.S., *Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optsprezece, Peyssonel-Trate sur la comerce de la Mer Noire,* Paris, 1787.
49. Aurelian, P.S., *Note de silvicultură practică*, Revista ştiinţifică, nr. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23/1873.
50. Radianu, S.P., Studii de economie rurală, Ed. Stabilimentele de Arte Grafice «*Albert Baer*», Bucureşti, 1903, p. 31.
51. Aurelian, P.S., *Pădurile în Notice sur la Roumanie,* p. p. 76-84.
52. Aurelian, P.S., *Tera nostra*, Bucureşti, p. p. 109, 119.
53. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică, nr. 3/1872, p. 33.
54. Aurelian, P.S., *Măsuri de luat pentru a împiedica pustiirea pădurilor*, Revista ştiinţifică, nr. 5/1874, p. 66.
55. Aurelian, P.S., *Opere economice*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1967, Pop Liviu, p. 376. *Raport asupra codicelui silvic,* Revista Economia Rurală, 1881, iunie, p. p. 247-250.
56. Aurelian, P.S., *Cronica agricolă şi economică*, Economia Rurală, 1881, iunie.

P. S. Aurelian. Bogăţiile naturale ale ţării
Scrieri, cronici, articole

1. *Notice sur la Roumanie – Principalement o point de vue de son economie rurale, industrielle et comerciale*, Librărie A. Frank, Paris, 1868.
2. *Prezentarea geografică – Cursuri de apă*, în « *Notice sur la Roumanie*», Paris, 1868.
3. *Apele (României) - în Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868.
4. *Izvoare minerale în malul Dâmboviţei,* Cronica, Revista ştiinţifică nr. 13/1871.
5. *Apele minerale din România,* Revista ştiinţifică nr. 6/1873.
6. *O lună la Băile de la Pucioasa,* Revista ştiinţifică nr. 6, 8, 9/1875.
7. *Apele minerale din ţară . Băile Pucioasa.* Cronica, Revista ştiinţifică nr. 13/1875.
8. *Apele minerale de la Văiluţa, analizate de D-l dr. Konya*, Cronica, Revista ştiinţifică nr. 14/1875.
9. *Apele minerale. Tera nostra,* în capitolul IV.
10. *Exploatarea minelor în raport cu economia publică,* Ziarul, Naţionalul, III, Bucureşti, 1860.
11. *Cărbunele de pământ, în în Notice sur la Roumanie,* Paris, 1867, capitolul IV.
12. *Despre mine şi minerit - Tera nostra,* Bucureşti, 1875, capitolul XI.
13. *Sarea, în Notice sur la Roumanie, Paris, 1868,* capitolul IX.
14. *Împotriva concesionării sării unei companii,* Revista ştiinţifică nr. 8/1875.
15. *Sarea,în Tera nostra,* capitolul XI.
16. *Proiectul de lege asupra minelor,* Economia naţională nr. 1/1895.
17. *Discurs la Legea minelor,* revista Economia naţională, 1895.
18. *Petrolul în Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868, capitolul IX.
19. *Petrolul, în - Tera nostra,* Bucureşti, 1875, capitolul XI.
20. *Notiţă asupra exploatării petrolului la Colibaşi,* Economia naţiunală, nr. 1, 2/1873; supliment la Revista ştiinţifică.
21. *Pădurile, în Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optspezecelea,* capitolul IV, Bucureşti, 1882.
22. *Despre metale, Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868, capitolul IX.
23. *Note de silvicultură practică*, Revista ştiinţifică, 1872.
24. *Pădurile, - în Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868, , capitolul IX.
25. *Pădurile, în Tera nostra,* Bucureşti, 1875.
26. *Pericolul despăduririlor,* Revista ştiinţifică nr. 3/1872.
27. *Măsuri de luat contra pustiirii pădurilor*, Revista ştiinţifică, nr. 5/1879.
28. *Reîmpădurirea munţilor goleşiţi,* Monitorul comunelor nr. 13/1862.
29. *Raport asupra Codicelului silvic,* revista Economia rurală, iunie 1881.
30. *Cronică asupra Legii pădurilor,* revista Economia rurală, iunie 1881.

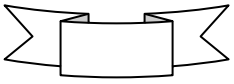

2. INDUSTRIA

1. Pentru industria naţională

Preambul. Pornind de la Kogălniceanu, Marţian Pop şi Haşdeu, care au fost între primii învăţaţi ce au sugerat ideea că o ţară agricolă, fără industrie, este în starea de a rămâne perpetuu subdezvoltată şi vasală ţărilor industriale, a început să încolţească dorinţa de a se făuri o industrie naţională în România. Începutul era chiar un vis. Aurelian şi Xenopol, care făceau parte din generaţia ce a urmat paşoptiştilor, au făcut un mare pas, trecând de la vis la activităţi concrete, prin scrieri care au trezit conştiinţe, au adunat adepţi şi au stins entuziasmul lăcomiei de eternă existenţă agrariană a ţării, în spiritul dorinţei moşierimii conservatoare.

Nenumăratele articole, cronici, note, cuvântări ocazionale şi discursuri parlamentare făcute de Aurelian şi publicate în revistele sale, menţinute în mare parte cu «*plata abonamentelor*» (aceasta s-a văzut la anunţul încetării apariţiei Revistei ştiinţifice în 1882), prin eforturi personale şi donaţii, timp de aproape 40 de ani, au avut efectul dorit de el, în «*fondarea industriei naţionale*».

Momentul ales de Aurelian pentru începerea luptei a fost cât se poate de dificil, fiindcă urma după declararea şi includerea în legile noi, făcute de Cuza a doctrinei liberului schimb, în relaţiile comerciale cu străinii. Apoi, cursul de economie predat de Ion Ghica la Iaşi, tratatul elementar de «*Economie Politică*» a lui Adolf Blanqui, tradus de Thoma Sergiescu în 1855, şi cursul predat la de Ion Strat sub titlul «*Tractat completu de economie politică*» la Bucureşti, au promovat insistent aceeaşi doctrină, încât au găsit numeroşi adepţi între tinerii studioşi.

În aceste condiţii, în perioada 1860-1870 nu constatăm o activitate publicistică de remarcat în favoarea făuririi industriei naţionale din partea lui Aurelian. Încă nu avea o revistă a sa şi a parcurs un deceniu cu o complexitate deosebită de activităţi, aşa cum s-a văzut în prima parte a acestei lucrări.

«*Revista ştiinţifică*» a fost prima platformă ce i-a permis lui Aurelian să pledeze pentru făurirea industriei naţionale. De la început trebuie să precizăm că, în gândirea sa, industria cuprindea toate sectoarele producătoare de bunuri materiale, deosebindu-se de cetăţeanul secolului XX, care considera ca industrie, aproape exclusiv, «*producţiile de fabrică*».

În activitatea sa atât de complexă în favoarea construirii industriei, Aurelian a avut intervenţii cu teme programate. Primele sale cronici şi articole au prezentat «*necesitatea industriei naţionale*», apoi a scris punctual despre «*obiective industriale propuse pentru a fi construite*»; a înfiinţat o societate pentru încurajarea industriei naţionale şi a contribuit ca autor principal la elaborarea şi promovarea primei legi pentru încurajarea industriei naţionale, iar într-o perioadă mai îndelungată a publicat lucrări dezvoltate, care reprezintă fondul concepţiilor şi acţiunilor sale pentru făurirea acesteia. Numărul scrierilor şi acţiunilor sale în această «epopee» depăşeşte 100 de realizări, creând în mase o atitudine de adoptare a ideii necesităţii construirii industriei în spiritul doctrinei «*protecţiunii economiei naţionale*», în baza promovării insistente a doctrinei genialului economist german Friedrich List.

Necesitatea industriei. Din primul an al apariţiei «*Revistei ştiinţifice*», Aurelian a scris cu vigoare în favoarea fondării industriei, astfel că, în cronicile din anul 1870, găsim apeluri alarmante asupra faptului că ţara este lipsită de industrii. În *Cronica* nr. 19/1970 tipărea următoarea notă: „Nu avem timp de pierdut când este vorba de fondarea industriei naţionale. N-am făcut şi nu facem nimic pentru dezvoltarea industriei; n-am făcut şi nu facem nimic pentru a ne pune în relaţii economice cu celelalte state din Europa. Ne-a intrat în cap că ţara noastră este bogată, şi dacă vom face şi căi ferate, toate au să ne vină de-agata.

Ne amăgim, şi ne amăgim amar. Să nu uităm că până astăzi n-am ajuns să fabricăm nici hârtia, nici pânza, nici postavurile, nici uneltele principale de care avem trebuinţă; aşteptăm ca tot să ne vină dinafară. Deie Domnul ca într-o zi ca să nu ne trezim ca Portugalia, ca Turcia, ca unele dintre colonii, adică sclavi pe deplin ai industriei străine.

În faţa unei atât de mari mişcări industriale, întrebăm pe acei care ne cred neapţi pentru industrie, pentru ce oare americanii care sunt cei dintâi agricultori din lume, se îndeletnicesc cu atâta stăruinţă de toate industriile? Pentru ce nu zic şi dânşii ca economiştii noştri: «*suntem agricultori şi nu putem fi altfel până când nu vom trece de acest stadiu*». Să le spunem în două cuvinte pentru ce: Pentru că americanii, ca şi englezii, francezii, germanii, sunt oameni practici înainte de toate, şi că astfel, nu vor să facă experienţe economice pe pielea lor; nu vor ca pentru plăcerea câtorva ideologi să sacrifice ***viitorul economic şi adesea chiar politic al ţării lor.*** Dacă ar fi făcut ca noi, apoi în loc de a fi în capul industriei (fruntaşi în industria mondială), ar fi ajuns să aştepte de la alţii, până şi hârtia de scris şi chibriturile". (**1**)

Această scurtă observaţie asupra situaţiei ţării faţă cu industria, prezintă în primul rând, starea de fapt; ţara nu avea industrie din cauza puternicei influenţe a liberului schimb şi opoziţiei puternice a boierimii, care refuza să cedeze din puterile sale asupra economiei, urmând să păstreze ţării caracterul agrar, care convenea intereselor sale. Exemplul străin dat de Aurelian anula toate argumentele lor împotriva fondării industriei naţionale.

În anul 1871, cronicile lui Aurelian au mai publicat materiale legate de necesitatea industriei în numerele: 2, 9, 13, extinzând ideea asupra altor aspecte cu argumente convingătoare, pentru industria naţională.

În «*Cronica*» sa din nr. 13/1873 al revistei amintite, Aurelian revine cu un adevărat rechizitoriu, făcând o aspră critică asupra faptului că nu începuse nici un demers practic asupra construirii celor mai simple şi mai necesare fabrici, cum sunt cele de hârtie şi de chibrituri. Era perioada când nu era limpezită situaţia partidelor politice, iar politica ţării era încă în mâna boierimii conservatoare. A scris acest material la Viena, unde se afla la «*Expoziţia universală*» organizată de austrieci şi unde, vizitând pavilioanele Norvegiei şi Suediei, a fost cuprins de admiraţie şi amărăciune, văzând produsele lor de hârtie şi chibrituri.

Iată pledoaria sa: „Ţările scandinave, în răstimpul de şase ani, nu numai că au fondat mai multe stabilimente, care fabrichează hârtie de lemn, dar ceea ce este mai mult, au ştiut să-şi creeze în mai multe state ale Europei, muşterii, ca să le cumpere *pastă* pentru hârtie. Astfel, astăzi au un număr însemnat de fabrici din Germania şi Austria, întrebuinţează pastră trimisă din Scandinavia. Însumi am vizitat o fabrică de hârtie în apropiere de Viena, care lucra «*în parte*» cu pastră din Suedia.

Faţă de cele arătate, nu ne-ar fi oare permis să întrebăm: pentru ce oare noi românii să fim în 1873, ca şi în 1867? Pentru ce în acest răstimp nu s-a fondat nici cea mai mică industrie? Pentru ce nu am imita pe scandinavi în fabricarea pastei de hârtie? Nu este oare păcat că păduri întregi se pustiesc, sau dacă nu păduri întregi, mulţime de arbori şi toate crăcile, după ce se taie buştenii? Chestiunea este cu atât mai demnă de a atrage atenţia, că după cum am repetat adesea în această cronică, România este, pare-mi-se unicul stat din Europa, care nu are nici o fabrică de hârtie, dimpreună cu Grecia".

Aurelian se opreşte apoi la situaţia concretă a ţării şi analizează situaţii favorabile pentru a realiza asemenea industrie în ţară. Iată analiza făcută de el: ***„Ştim că s-a vorbit despre înfiinţarea unei fabrici, şi cu această ocazie, dacă ne-ar fi permis a da un consiliu (sfat), am zice: «Căutaţi de înfiinţaţi fabrici, însă fugiţi de concesiuni»; şi dacă concesiunea se face, apoi să se acorde proprietarilor şi capitaliştilor români. Pe cât timp avem materia brută, în abundenţă, avem ape care să ne dea putere motrice; avem populaţie inteligentă pentru a forma lucrători buni, nu înţelegem pentru ce nu ne-am face noi înşine trebile...***

Noi posedăm toate elementele pentru fabricarea chibriturilor, lemne, parafină etc.; şi cu toate acestea, până astăzi nu posedăm cel puţin un atelier. Să nu ne scape din vedere că chibritul a devenit un articol indispensabil şi pentru cel mai sărac om; că consumaţiunea creşte mereu în România, şi astfel fiind, n-ar trebui să fim încă tributari fabricilor din Braşov (1873).

Cu această ocazie, vom pune în vedere lectorilor Revistei, tabloul stării în care se află industriile chimice în Suedia şi Norvegia; vom arăta cum un popor atât de puţin favorizat prin situaţia sa geografică şi terenul său, a reuşit prin muncă şi stăruinţă, ca să creeze în puţin timp, una dintre cele mai bănoase industrii «*industria fabricatelor chimice*»". (**2**)

Aurelian spune: „Una dintre chestiunile economice asupra căreia «*Revista ştiinţifică*» a stăruit mai mult la fondarea sa este «***întemeierea unei industrii naţionale***», care să îmbrăţişeze acele manufacturi şi industrii, care pot să se dezvolte în ţară. Am combătut din toate puterile nefericita companie începută de unii pentru a face pe români să creadă că, deoarece ţara noastră este mai cu seamă agricolă, mai că, nici nu trebuie să ne gândim la industrie. S-a demonstrat cu fapte că «***o asemenea doctrină***» în materie de *Economie naţională* este o aberaţiune economică; că un stat care s-ar mărgini a produce numai cereale se expune printr-aceasta la neajunsuri care pot să-i zdruncine toată economia şi să-l conducă în stare de aservire.

Cu toate că sunt ani, şi mai mulţi, de când ideile pentru întocmirea industriei naţionale se publică, totuşi până astăzi nu vedem semne de industrie potrivită cu nevoile ţării.

Între industriile asupra cărora am stăruit mai mult, fabricarea hârtiei, sticlăria şi fabricarea chibriturilor, au ocupat un loc principal, pentru cuvântul că producţia lor este de consum zilnic şi larg. Fabrici de chibrituri avem două; una în Bucureşti şi alta care s-a deschis acum de curând în Iaşi. Sticlării am avut lângă Târgovişte şi la Grozeşti; ambele fabrici nu mai există. Este de mirare că până astăzi nu s-a mai înfiinţat vreo sticlărie, deoarece materii prime le avem în abundenţă şi produsele fabricii s-ar putea face cu multă uşurinţă.

Fabrici de hârtie nu avem. Odinioară, repauzatul Asachi a întemeiat o fabrică pe Bistriţa în vecinătatea oraşului «*Piatra*» (Piatra Neamţ, mai târziu). S-a fabricat hârtie indigenă, însă după câtva timp de funcţionare, fabrica s-a închis. Este foarte probabil că i-a lipsit susţinerea şi încurajarea fără care orice industrie, şi în orice ţară nu se poate întemeia. Cu toate acestea nu s-a părăsit ideea unei fabrici de hârtie. *Revista* a tratat această chestiune în numeroase rânduri, a demonstrat că este absurd şi păgubitor pentru ţară să consume hârtie străină, pentru un milion de lei, când avem toate elementele pentru a fabrica acest produs: zdrenţe, lemne, paie etc.

La rândul său guvernul îndemnat de ziaristică şi de stăruinţele acelora care se interesează de a fonda industria în ţară, a luat iniţiativa şi a propus *Camerelor* un proiect de lege prin care se acordă tot consumul de hârtie statului, unei fabrici indigene, care s-ar întemeia potrivit unor anumite condiţiuni. Această lege s-a votat în *Camera* deputaţilor, însă din nefericire s-a împotmolit la *Senat.* Sunt doi ani trecuţi de când un grup de capitalişti aşteptau această lege pentru a putea fonda o fabrică; aşteptarea le-a fost zadarnică. Acum de curând, după iniţiativa luată de D-l Porumbaru, mai multe persoane s-au asociat în vederea fondării unei fabrici de hârtie. S-au făcut subscrieri, şi a rămas ca un comitet să elaboreze statutele... speram că «*Corpul de ponderatori*» (comisie parlamentară) inspirat bine, oricând este vorba de binele ţării, va grăbi a delibera asupra proiectului ce s-a înaintat (în Senat), ştiind că de aceasta atârnă fabrica de hârtie să fie sau să nu fie". (**3**)

O analiză a problemei. Între «*observaţiile*» sale din cronici se detaşează, printr-o analiză raţională, rândurile publicate în nr. 1 din luna februarie anul 1879, referitoare la industrie, cu ocazia intrării «Revistei ştiinţifice» în al zecelea an de apariţie. După înşirarea câtorva fabrici înfiinţate în anii din urmă, pe care le considera cu totul ineficiente, Aurelian face o remarcă dureroasă, dând exemplul altor state agricole, care nu s-au resemnat cu acel statut şi au progresat mult în favoarea industriei. Aceste rânduri scrise de fiecare dată cu durere în suflet, aveau scopul nedeclarat de a determina o dorinţă pentru schimbare, pentru progres, în rândul guvernanţilor. Rândurile sale dezvăluie o atitudine, un spirit de luptător pentru o idee la care nu poate renunţa, iată: „Industrie, în sensul ce se dă acelui cuvânt, n-am mai avut niciodată; totuşi, am avut în ţară fabrici de testimente (basmale, năframe, tulpane), de postav, de piei, de lumânări stearine de sticlă şi altele; mai toate au dispărut (şi trecuse numai 4 ani de la semnarea convenţiei comerciale cu Austria; iar concurenţa a distrus buna industrie românească ce mai era). Acum, D-l Alcaz ridică fabrica de postav de la Neamţ şi se înfiinţează două fabrici de zahăr (Chitila şi Sascut, 1875, 1876) şi acum în luna aceasta o fabrică de chibrituri. Ce sunt însă aceste fabrici în raport cu trebuinţele acestei ţări? Şi care ţară din Europa este mai înapoiată decât a noastră în privinţa industriei?

Ni se spune că suntem ţară agricolă, şi ceea ce este mai curios, avem aerul de a crede pe aceia care ne sfătuiesc că noi, pentru secole avem să ţinem numai coarnele plugului. Şi pentru ce

oare această mărginire (limitare) economică numai în România? De ce oare Rusia, Ungaria, America, state foarte agricole, lucrează fără preget pentru a-şi dezvolta industria? Numai ţara noastră oare să fie pământul făgăduinţei al liber-schimbiştilor? Numai noi să servim pentru experimentele ce le plănuiesc economiştii englezi în cărţile lor?"

Din nou pentru fondarea industriei naţionale. Aurelian revine în luna septembrie, anul 1879, cu o «*Cronică*» intitulată «*Necesitatea întemeierii unii industrii naţionale*», aplicând, cum se spunea în secolul XX, «*principiul chinezesc al picăturii de apă*». Ei bine, insistenţele anterioare au condus la câştigarea adepţilor teoriei sale, şi, cum vom vedea, în 6 ani, s-a reuşit ceva; s-au înfiinţat câteva fabrici. Sigur că «*un val*» de realizări nu se poate atribui unei singure persoane; avem însă convingerea că acţiunile lui Aurelian au avut o mare importanţă. Analiza făcută de el în nr. 10 al «*Revistei ştiinţifice*» ne aduce date noi, o situaţie de început în favoarea înfiinţării unor mici fabrici. (**3**)

Creaţiunea industriei naţionale. După mai mult de zece ani de la începutul acţiunilor sale făcute în scopul general al dezvoltării economiei ţării, cu o manifestare mai vizibilă pentru fondarea industriei, Aurelian a scris un bilanţ asupra rezultatelor obţinute. Când erau în discuţie rezultate remarcabile, Aurelian începea cu expresia «*La o parte modestia*» şi etala cu toată satisfacţia faptele şi zidirile bune obţinute. Această expunere antologică o găsim într-o cronică dată la 15 august 1881, în nr. 13, după ce, în anul 1876, publicase în «*Economia rurală*» un adevărat studiu intitulat «*Necesitatea întemeierii industriei române*», scris ca o lucrare de sinteză, care să demonstreze cu argumente nevoia de a construi industria naţională, dar şi modul în care se poate realiza opera pentru bunăstarea românilor şi pentru o România puternică.

Această cronică revenea ca un apel, după constatarea sa, că studiul publicat în anul 1876, ca un material cu scop programatic, încă nu aducea impulsul aşteptat în programul fondării industriei. Titlul acestui conţinut era în fond identic cu acela din «*Economia rurală*»: «Necesitatea fondării unei industrii naţionale». (**4**)

Autorul începe materialul cu sublinierea faptului că unul dintre scopurile principale ale fondării «*Revistei ştiinţifice*» a fost «*creaţiunea unei industrii naţionale*», fapt ce a determinat publicarea frecventă a convingerilor privind datoria ţării de a nu se feri de sacrificii pentru a făuri industria naţională. Apoi, arăta că oamenii au ajuns să se convingă, că după cheltuielile ce se fac pe produsele importate, puteau fi produse şi în ţară, fapt ce determina o ieşire din subordonarea economică. Rezultatele obţinute nu au fost satisfăcătoare, Aurelian a recunoscut că „în materie economică progresul merge greu", însă au fost marcate unele realizări, adăugând un lucru şi mai important: «*întronarea spiritului comun în rândurile populaţiei, privind necesitatea făuririi industriei naţionale*». În favoarea punerii în operă a «*industriei naţionale*», autorul subliniază posibilitatea de a obţine mai uşor banii pentru investire prin a educa spiritul de «*asociere*» a capitalurilor private pentru obiective comune, de nivelul fabricilor noi.

Un avantaj important al investirii în industrie era considerat atragerea banilor folosiţi la «*bursă*», bursa fiind un loc unde oamenii caută a se investi fără muncă şi ei câştigă din specularea «*efectelor*». În finalul materialului publicat, Aurelian solicita participarea celor pricepuţi la îmbunătăţirea studiului său, publicat cu câteva luni în urmă, «*Cum se poate fonda industria în România*» şi sublinia rolul important al guvernului şi corpurilor legiuitoare, nelăsând întreaga grijă pe iniţiativa privată.

Iată această perlă bibliografică, lăsată de Aurelian, care merită să fie cunoscută de noi şi urmaşii noştri: „De la fondarea sa, «*Revista ştiinţifică*» şi-a impus ca o datorie de întâia ordine ca între altele să propage între români absoluta necesitate a creaţiunii unei industrii naţionale. Nu s-a lăsat să treacă nici o ocaziune, fără a supune aprecierii publice, nestrămutata convingere ce o avem, cum că, oricât de mare ar fi importanţa agriculturii, totuşi în timpul prezent, ţinând seama de politica economică a diferitelor state, România este datoare să nu rişte nici un sacrificiu pentru a altoi pe agricultură o industrie naţională.

Anii au trecut, lumea a mers înainte şi o seamă dintre noi au ajuns să se convingă în cele din urmă, că lipsa unei industrii naţionale, nu numai că ne face a cheltui sume însemnate pentru a aduce din afară obiecte pe care am putea înşine să le fabricăm, dar ne subordonează economic acelor state care vor avea mai multă dibăcie pentru a dobândi (a lua) clientela noastră.

Am fi dorit din tot sufletul ca după atâţia ani să avem a înregistra nişte rezultate mai mulţumitoare; din nefericire se vede că în materie economică, ca şi în altele, progresul merge cu greu. Este adevărat că de câţiva ani încoace, s-a întemeiat pe ici, colea, câte o fabrică; *însă aceea ce s-a făcut este prea puţin pentru ca să poată conta ca un început al întemeierii unei adevărate industrii naţionale (1881).* Cu toate acestea, toţi să fim mulţumiţi, că, dacă nu mai mult, cel puţin am ajuns a ne încredinţa, nu numai că avem nevoie de o industrie românească, dar că întârzierea de a crea poate să aibă cele mai triste urmări pentru ţara noastră.

Astăzi constatăm ca o mulţumire nespusă, că tot ce priveşte economia naţională, interesează pe toţi, de la mic până la mare; toţi pare că sunt cuprinşi de o îngrijire (în grija mare) particulară, văzând starea înapoiată a ţării cu privire la cele industriale; toţi pare că văd o ameninţare în lipsa industriei naţionale; toţi parcă presimt că pe zi ce trece, străinătatea se înfige mai adânc în economia noastră, şi dacă s-ar mai întârzia, poate să vină un timp, când cu greu s-ar mai putea face ceva.

Această îngrijorare generală, această preocupaţiune a unui popor întreg despre tristul viitor ce l-ar aştepta pe România, când nu s-ar grăbi să-şi creeze o industrie proprie, este deja un progres însemnat. Datoria noastră a tuturor, şi în special a corpurilor legiuitoare şi a guvernului, este de a ne folosi de această fericită dispoziţie a spiritelor şi a purcede cu hotărâre la înfiinţarea industriei naţionale.

Până mai anul (recent), ni se obiecta că nu se poate întemeia industria română, căci lipseau capitalurile. Astăzi nu mai putem avea nici această cauză. Cu ocazia garanţiei de solvabilitate, tot insul poate să găsească bani. Afară de aceasta «*spiritul de asociaţiune*» a făcut îndestul progres; capitalurile române vor răspunde la chemarea ce li se va face pentru întemeierea de industrii serioase.

Mai mult, de când cu ieftinirea banilor, acei care trăiau şi trăiesc din venitul capitalului, i-ar întrebuinţa bucuroşi în industrii productive, care le-ar suporta (conveni) mai mult decât împrumuturile simple sau decât cumpărarea efectelor.

Înfiinţarea de industrii, între atâtea efecte folositoare ce le-ar produce, ar contribui şi la îmbunătăţirea acelui nenorocit joc de bursă, care din nefericire a început şi în pieţele noastre. Atrăgând capitalurile, prin aceasta, chiar micşorează numărul acelora care caută a se înavuţi nelucrând; acelora care-şi fac o meserie din specularea efectivelor. Cele întâmplate la Berlin, şi mai cu seamă la Viena, sunt încă proaspete în memoria tuturor; ştiu rezultatele dezastroase ale speculaţiunii mizerabile, care a dominat câtva timp Viena; ştiu câtă lume s-a ruinat şi cum nici până astăzi nu s-au vindecat rănile făcute în 1873.

Mulţi dintre cititori mă vor întreba; prea bine, dar cum să începem? La asemenea întrebare m-am silit să răspund printr-o broşură intitulată «*Cum se poate fonda industria în România*». Departe de mine pretenţiunea că prin propunerile ce le fac, am rezolvat chestiunea. Eu am propus aceea ce am socotit că este mai practic şi mai potrivit cu starea noastră socială şi economică. Poate că m-am înşelat; rog pe alţii mai cu pricepere să propună o altă sistemă şi voi fi cel dintâi soldat pentru a o apăra, dacă se va dovedi că este cea mai bună. ***În cele din urmă, oricât preţ punem pe iniţiativa privată, tot la guvern şi la Corpurile legiuitoare ne adresăm şi le zicem:*** «***În mâinile voastre stă mai cu seamă creaţiunea industriei naţionale; veţi fi răspunzători înaintea viitorului, dacă nu veţi înzestra ţara cu industriile cerute de trebuinţele sale***»”. (**5**)

Agricultura şi industria. Din prima perioadă a scrierilor despre necesitatea fondării industriei, Aurelian a avut în vedere aplicarea ***măsurilor necesare dezvoltării agriculturii, pe care el o considera*** «*o industrie*», parte componentă a economiei naţionale, încă din articolele publicate în «*Agronomia*». A publicat un material asupra acestei probleme în cronica sa din nr. 17/1874 al «*Revistei ştiinţifice*», unde, în câteva fraze, prezenta starea nemulţumitoare a agriculturii; urmând o înşirare a măsurilor de organizare şi tehnici necesare industriei.

Conţinutul articolului amintit se referă la «*industrii sau accesorii agricole*», spunând astfel: „Afară de ameliorăţiunile propriu-zise, agricultura noastră trebuie să adopteze industriile accesorii sau industriile agricole, precum sunt fabricile de zahăr şi de alcool, feculările (fabrici pentru extragerea amidonului), fabricile de oţet, de bere, de pâine, morile, în fine, toate acele

industrii, care anexându-se pe lângă exploataţiunile rurale, pot preface în produse: grâul, orzul, secara, porumbul, sfecla şi alte plante... În Franţa, Germania, Austria, Anglia, Belgia, Italia, Elveţia, anexarea industriei în exploataţiunile rurale a produs rezultatele cele mai fericite. În Franţa, de exemplu, sunt 539 fabrici de zahăr, care produc peste 380 milioane kg de zahăr, mai toate sunt anexate pe lângă exploataţiunile rurale. Să se noteze că acele fabrici, afară de zahăr, produc borhot pentru îngrăşarea unui număr însemnat de vite. Altă industrie importantă produce melasă, din care se fabrică alcool; în fine, prin cultura sfeclelor, se ocupă suprafeţe de pământ imense, pe care îl ameliorează şi dă în acelaşi timp de lucru populaţiei rurale.

Proprietarii agricultori din România, adoptând industriile agricole, pe lângă foloasele ce le vor trage pentru sine-le, foloase vizibile, vor aduce un serviciu mare populaţiei rurale. În adevăr, ţăranii noştri stau pentru mai toată iarna fără nici o ocupaţiune. Această pierdere de timp contribuie în mare parte a scumpi munca şi a ţine pe cultivatori în neavere (sărăcie), pentru că este lucru firesc ca ţăranul să calculeze preţul muncii de vară astfel ca să poată trăi şi iarna". **(6)**

Industrii posibile în România. Răspunsurile lente la recomandarea activităţilor productive cu efecte de progres general sau în domenii mai restrânse, făcute guvernului de către Aurelian, au fost cauzele cele mai dăunătoare făuririi industriei. Articolele, cronicile sau discursurile sale, lansate în acest scop, cum au fost şi cele privind industrializarea produselor agricole, au avut aceeaşi soartă. Constatăm că treceau 5-10 ani, până să apară un mic semn de aplicaţie practică. Acelaşi lucru s-a întâmplat după cronica sa din 1874. Ajungem în anul 1887, iar în celebra sa revistă, «*Economia naţională*», găsim articolul studiu «***Necesitatea industriilor anexe ale agriculturii***». Este un material atât de profund şi chiar actual (2013), încât trebuie să repetăm şi să acuzăm economiştii şi politicienii care i-au urmat că n-au cunoscut sau au ignorat aplicarea îndrumărilor sale aducătoare de progres pentru ţară şi pentru oamenii săi.

În rezumat, Aurelian menţionează aplicarea regimului protecţionist în ţările care importau grâu din România şi dă exemplu Franţei, care a ridicat taxele vamale pentru grâu cu peste 30%. După această măsură ar fi urmat să scadă exportul, iar o ţară agricolă ca România cumpăra produsele industriale „numai în schimbul produselor agricole şi animale". În aceste condiţii, independenţa politică, câştigată cu imense sacrificii, devenea iluzorie, fără independenţa economică; şi reţinem reflecţia lui Aurelian, pe care a repetat-o în tot cursul vieţii: ***„Singurul fundament puternic al independenţei politice a unei ţări este emanciparea sa economică".*** **(7)**

Pornind de la cazul arătat, revine cu ideea sa privind ***„necesitatea de a face toate sacrificiile pentru a întemeia o industrie naţională, pentru cel puţin o parte însemnată din consumaţiunea interioară a ţării".*** Apoi răspunde la întrebarea „*Care sunt industriile ce s-ar putea înfiinţa la noi cu mai mulţi sorţi de reuşită, având în vedere bogăţia de materii prime, şi ieftine",* reuşind astfel să evite exportul produselor brute şi cumpărarea fabricatelor din ele, prin import. Apoi înşiră un număr considerabil de fabricate posibile în ţară.

Aurelian leagă, în final, rezultatele acestor activităţi de viaţa ţăranului şi de efectele lor asupra progresului agriculturii, cu descrierea faptelor concrete ce se pot realiza. Lucrarea în sine prezintă un conţinut cu evidentă valoare de studiu economico-politic şi social, inspirat din realitatea momentului istoric şi leagă gândirea realistă şi cunoştinţele largi pe care autorul le concentrează cu scopul unic: mai mult bine ţării şi confraţilor. Câteva pasaje din această lucrare merită o consideraţie istorică, ca un document bibliografic util în orice epocă:

„Este natural ca prin taxe atât de urcate şi prin alte măsuri de încurajare, care creează la frontiera acestor ţări (care au ridicat taxele vamale) o barieră tot atât de greu de trecut ca şi zidurile Chinei, producţia lor agricolă va spori (din necesitate); trebuinţa de a importa, va scădea, şi astfel se creează o poziţie din cele mai grele ţărilor exportatoare de grâne, ţărilor care au rămas curat agricole, cum este ţara noastră... Marea luptă pentru existenţă, încinsă între diferite ţări, devine din ce în ce mai crâncenă; fiecare caută să dobândească cele mai mari avantaje,fără a da nimic sau aproape nimic în schimb, situaţiunea devine critică, agricultura noastră este ameninţată ce este de făcut? De nenumărate rânduri am spus în coloanele acestei reviste, că singurul mijloc de a ne emancipa pe terenul economic, este de a face toate sacrificiile spre a întemeia o industrie naţională. Deodată cu înfiinţarea industriei, să căutăm a imita pe ţările mari, punând asupra

fabricatelor străine taxe destul de mari, spre a favoriza dezvoltarea industriilor existente la noi şi a promova înfiinţarea altor noi...

O industrie ca orice altă întreprindere nu se poate fonda şi nu prosperă, decât dacă se găsesc toate condiţiile necesare existenţei sale; şi în prima linie trebuie ca materia brută, pe care are să o transforme în produs industrial, să fie în abundenţă şi cu un preţ relativ ieftin. Sunt puţine ţări care, din acest punct de vedere, ar putea rivaliza cu noi, şi probă pentru aceasta este că, multe dintre produsele noastre brute sunt transportate la distanţe mari în ţări străine, de unde ni se trimit înapoi sub formă de prefabricate. Ele suportă două cheltuieli de transport, la ducere şi la întoarcere, plus taxele vamale, şi cu toate acestea rămâne un beneficiu şi fabricantului.

Fiind bine dovedit acest fapt, rezultă că industriile, fie mari ori mici, care pot prinde mai curând rădăcini la noi, sunt acelea care transformă produsele agricole brute, adică «*industriile anexe ale agriculturii*» (câtă asemenea industrie mai avem azi 2013 faţă de ce aveam înainte de 1989). Între acestea, avem:

- Morăritul, fabricaţiunea spirtului din cereale şi din fructe, a berii, a scrobelii (amidonul), a zahărului, a uleiului;
- industria textilelor de in şi cânepă, precum pânzeturile de tot felul, frânghieria, aţa etc.;
- industria lemnoasă.

Printre industriile care transformă produsele animale în produse fabricate sunt:

- tăbăcăriile, care prefac pieile brute ale animalelor în piei tăbăcite de mare valori;
- fabricarea lumânărilor de stearină, a săpunurilor de tot felul;
- în fine, a produselor lăptoase, care sunt diferitele feluri de brânză şi unt, din care azi importăm, ar putea deveni unul dintre cele mai însemnate izvoare de bogăţie, nu numai pentru trebuinţele consumului în ţară, dar şi pentru export;
- tot aici trebuie să punem postăvăria, pentru care lâna nu ne lipseşte.

Foloasele pe care le-ar trage ţara, în general, din răspândirea acestor industrii în toată întinderea teritoriului nostru ar fi incalculabile. Pe de altă parte, n-am mai fi tributari străinătăţii, unde plăţile se fac în aur, pentru orice obiecte pe care le-am putea fabrica cu multă înlesnire; iar pe de altă, produsele agricole de tot felul, ar dobândi o valoare mai mare, chiar în interiorul ţării. Ţăranul cu familia sa, deprins numai cu lucrările curat agricole, în starea noastră actuală, pentru cel puţin 4 luni în timpul iernii nu produce mai nimic.

Cu introducerea industriilor domestice potrivite cu localitatea şi cu obiceiurile locurilor, precum şi prin înfiinţarea de fabrici mari şi mici, populaţia de la ţară, de toate vârstele ar putea lucra la producerea obiectelor fabricate. Cu modul acesta, ţăranul s-ar deprinde cu o muncă zilnică regulată. Câştigurile ce le-ar realiza, i-ar dezvolta mai mult spiritul de economie şi i-ar ridica moralul, cu un trai mai bun şi mai igienic, care este primul pas către civilizaţie; ar fi urmare naturală a unor stări mai prospere". (**8**)

Subînţelegem, din această analiză pertinentă făcută de Aurelian, că asemenea activităţi nu erau generalizate în ţară şi mai înţelegem că, de fapt, nu exista industria de prelucrare a produselor agricole, exceptând câteva cazuri realizate cu sprijinul scrierilor lui Aurelian în revistele sale şi cu interesul unor particulari.

În sprijinul creşterii producţiei agricole, necesare pentru industrializare, pentru schimb comercial şi luptă împotriva concurenţei, pentru cunoaşterea industriilor de prelucrare a produselor agricole, Aurelian a publicat un număr mare de articole şi studii în revistele sale. Iată câteva titluri: «*Calea îmbunătăţirilor agricole*», în *Precuvântare* în nr. 1/1876, la revista ***Economia rurală***; «*Sporirea producţiei agricole*», în *Economia naţională* nr. 10/1888; «*Greutatea grânelor şi valoarea lor*», în nr. 39 din aceeaşi revistă; «*Încurajarea producţiei cerealelor faţă de concurenţa internaţională*», în nr. 25/1889, din *Economia naţională*; studiul «*Cultura sfeclei şi fabricaţiunea zahărului din sfecle*», în *Revista ştiinţifică*, 1872; «*Laptele şi productele sale*», în *Revista ştiinţifică*, 1871, (**9**) *Prelucrarea completă a laptelui de oaie,* în «*Note economice asupra judeţului Prahova*» din *Revista ştiinţifică*, 1872.

Necesitatea întemeierii industriei române. Între nenumăratele sale scrieri cu privire la importanţa şi necesitatea făuririi industriei naţionale, publicate într-o perioadă de 30 de ani (1870-

1900), Aurelian ne-a lăsat un studiu fundamental, redat pe numai 9 pagini în revista «*Economia rurală*» nr. 11, 12/1876, intitulat, în formularea sa repetată, «*Necesitatea întemeierii industriei Române*». (**10**)

Nu vom face nici un comentariu asupra acestei lucrări în această pagină. Ea este considerată una dintre cele cinci elaborări fundamentale lăsate de Aurelian în ştiinţele economice, ca unul dintre fondatorii importanţi ai domeniului. Conţinutul întreg este redat în raport cu situaţia ţării în epocă, cu explicaţii pertinente şi cu argumente raţionale, adăugând propuneri de soluţii pentru desfăşurarea activităţilor de înfiinţare a industriei bazate pe principiul doctrinar al «*protecţiunii economiei naţionale*».

2. Înfiinţarea fabricilor

Preambul. În aceeaşi perioadă cu publicarea numeroaselor articole, studiilor şi broşurilor, destinate a lămuri guvernele şi persoane private cu mari posibilităţi de finanţare, cu privire la «*necesitatea întemeierii industriei*», Aurelian a publicat cu multă convingere, articole cu îndemn pentru înfiinţarea unor fabrici. Conform principiilor promovate pentru aceste acţiuni, el s-a orientat spre recomandarea unor fabrici pentru care exista materie primă bogată şi ieftină şi în măsură suficientă, căi de transport şi piaţă internă de desfacere. Începuse cu mare intensitate construirea căilor ferate în ţară. Cronicile din primele sale reviste: «*Revista ştiinţifică*» şi «*Economia rurală*», apoi articolele cu fond economic ce ocupau primele pagini ale fiecărui număr din «*Economia naţională*» au prezentat comentarii, poziţii, recomandări şi combateri legate de construirea primelor fabrici, în contextul scrierilor sale privind dezvoltarea economiei naţionale. Interesul său în acest domeniu prin scrieri a avut aceeaşi durată de decenii, ca subiectul fondării industriei, pentru care s-a dăruit cu toată vigoarea şi pasiunea.

În timpul studiilor din Franţa, Aurelian a fost cu totul captivat de «*cultura sfeclei şi a fabricării zahărului*» care aveau o epocă înfloritoare şi care s-au născut din «*blocada continentală a comerţului*» din timpul lui Napoleon. Într-o perioadă de câteva decenii, numărul fabricilor de zahăr, depăşea cifra de 500, iar suprafeţele cultivate cu sfeclă erau considerabile. O şcoală de agricultură ca aceea de la Grignon cultiva 120 pogoane de sfeclă în anul 1857.

În acea perioadă, în ţara noastră, Aurelian abia începea cu observaţii supra «*aclimatării*» sfeclei de zahăr în colecţia de la Pantelimon şi Ferestreu, dar interesul său pentru producerea zahărului în ţară l-a condus spre efortul de a publica excelentul studiu asupra sfeclei şi a producerii zahărului în Revista ştiinţifică din anul 1872. Ne reamintim că autorul preciza pentru România din acel timp, cel mai mic consum de zahăr pe cap de locuitor, anual; 1,05 kg., faţă de 9.877 kg. În Anglia, 7.400 în Franţa, 5.522 kg. În Norvegia, 3.160 în Portugalia, şi 2,116 în Spania.

Industria zahărului

Începutul. Era anul 1870, iar ţara nu avea nici o fabrică de zahăr. Evident nu se cultiva nici sfecla cu acest scop. În mod normal, cele două sectoare de producere a rădăcinilor şi de funcţionare a fabricii trebuiau să pornească simultan.

Studiul lui Aurelian a avut ecou la oamenii avuţi ai timpului, fapt văzut în «*Cronica*» din «*Revista ştiinţifică*» nr. 22/1872, unde anunţa «*Întemeierea primei fabrici de zahăr în Moldova*», de fapt, era prima încercare ce se făcea în ţară. În partea introductivă, autorul arăta că ţara plătea anual pentru zahărul importat peste 10 milioane lei şi întreba dacă „nu ar fi bine ca aceste 10 milioane să rămână în mâinile noastre”? Apoi îndemna guvernul şi proprietarii pentru construirea unei fabrici de zahăr.

Articolul anunţa că «*Noul curier român*», ziar de la Iaşi, informa despre „întrunirea a mai multor onorabili proprietari români la d-l Vasile Pogor, în şedinţa preparatorială pentru a se înţelege asupra proiectului de statute a «*Societăţii de zăcărărie agricolă*», care va conduce cultura de sfeclă, va fabrica zacar şi-l va trece nemijlocit către consumatori”.

Aurelian le transmitea laudă şi curaj prin cronica sa, la care adăuga o pledoarie pentru perseverenţă până la izbândirea înaltului scop propus în aceste rânduri: „Să nu uităm că tot începutul are anevoinţele sale. Pentru aceea, guvern şi particulari trebuie să ne întoarcem întru a încuraja pe fondatorii fabricii de zahăr din Moldova... Chiar cei mai înfocaţi particulari ai libertăţii comerciale, ai cosmopolitismului, să facă bine să tacă de astă dată. Profeseze doctrinele favorite cât vor pofti; aspire la înfrăţirea universală prin libertatea schimburilor, nu ne putem opune, însă când este vorba de a se fonda o industrie atât de însemnată, să ne lase în pace pe noi agricultorii, care, dacă nu mai mult, cel puţin avem meritul de a vorbi după fapte pipăite (reale), iar nu după principii abstracte. (**11**)

...Străinii, care prin tratatul de la 1856, încheiat cu Turcia, ne-au impus indirect libertatea comercială, şi-au făcut treburile lor, au lăsat fruntariile României deschise produselor franceze, engleze, germane, austriece etc., şi de atunci până astăzi nu s-a fondat nici o industrie la noi, dar cele fondate de către d-nii Kogălniceanu, Băleanu, Simo, Asachi şi alţii, au degenerat, şi unele au pierit, ca frumoasa fabrică de hârtie de lângă Piatra (Neamţ) a bunului român Asachi.

România nu este colonia nimănui, ca să i se impună cu sila, ca să nu-şi creeze nici o industrie. Ea este o ţară autonomă, şi în această calitate are dreptul şi datoria ca să încurajeze industria naţională”. (**12**) Generoasa idee de la Iaşi a întâmpinat multe dificultăţi, iar în acest oraş nu s-a înfiinţat atunci nici o fabrică de zahăr.

Alegerea investitorului. Aurelian a urmărit cu atenţie acţiunile ce se făceau cu scopul construirii fabricilor de zahăr, care, în plan secundar, ridicau problema materiei prime şi a desfacerii produsului. În acest joc erau implicate interese străine, asupra cărora se apleca foarte atent. În acest sens a prezentat un aspect, valabil în general, care apare când intră străinii într-o afacere. Astfel, în «*Cronica*» din nr. 1/1873, curând după începutul demersurilor de la Iaşi, prezenta următoarea situaţie:

„Ne-am informat că nişte persoane din Bucureşti, ar mai fi cerut o concesiune pentru a înfiinţa o fabrică de zahăr; cu atât mai bine, căci cu cât vor fi mai multe, cu atât concurenţa va fi mai mare. Nu spun însă că, între condiţiile propuse de acele persoane ar fi aceea ca, la cazul de a nu se face sfeclă în ţară, concesionarii să fie liberi ca să aducă siropuri din străinătate, fără ca să plătească vamă. După părerea noastră, asemenea condiţie nu trebuie primită cu nici un preţ şi iacă pentru ce: 1) pentru că presupunerea că nu se vor face sfecle în ţară este numai un pretext, căci oricum ar fi, recolta nu poate fi atât de slabă încât să nu producă nimic; 2) pentru că siropurile se vor aduce negreşit din Austria sau din Rusia, şi cu modul acesta zahărul străin va intra în ţară fără ca să plătească vreo taxă; acesta ar fi mijlocul ca să nu se mai fondeze nici o fabrică indigenă, căci nici una nu va putea lupta cu siropurile scutite de vamă aduse din afară.

Condiţiile cerute de către «*Societatea Albina*» din Iaşi sunt îndestule, şi după noi, nu trebuie să se acordeze altele, căci înainte de toate trebuie să fie o măsură (un nivel egal) pentru toate fabricile ce se vor fonda în ţară”.

Dificultăţi la întemeierea industriei zahărului. Insistenţele lui Aurelian pentru construirea fabricilor de zahăr cu capital românesc au avut succes. În anul 1875-1876, s-au construit primele două fabrici de zahăr: la Chitila, cu efortul financiar al principelui Bibescu, şi la Sascut. Această reuşită a fost denigrată atât de saloanele protipendadei străine şi al lacheilor din rândurile românilor, cât şi de presa aservită lor. La noi, la români, acest fenomen s-a perpetuat până în zilele noastre: „Tot ce este străin este mai bun, decât produsul similar românesc”. Puţine popoare din lume «***au acest talent***». Indignat de această campanie de dispreţ pentru o realizare ce deschidea drum pentru industria zahărului în ţară, Aurelian a scris un răspuns de indignare, cu o profundă analiză a situaţiei, în «*Economia rurală*» nr. 23/1877. Iată câteva pasaje din răspunsul său:

„Nici o întreprindere economică nu poate întâmpina mai multe greutăţi decât creaţiunea unei industrii naţionale. În această privinţă, nimic nu este mai instructiv decât studiul industriei la diferitele popoare din Europa... Înainte de a crea o industrie oarecare într-o ţară, bunăoară, cum s-a creat industria zahărului la noi, trebuinţele consumatorilor erau satisfăcute cu produse dinafară. Aşa luând de exemplu zahărul, până în anul acesta România plătea fabricilor de zahăr din Franţa

şi Austria 6 milioane de lei pe fiecare an. După aceste 6 milioane, de lei ieşite afară din ţară, se foloseau pe lângă fabricanţii de zahăr; comisionarii campaniilor de transport şi alţi intermediari. Acum, înfiinţându-se cele două fabrici de zahăr indigene la Chitila şi Sascut, este foarte natural că îşi vor da toată silinţa ca să pună la dispoziţiunea consumatorilor, dacă se va putea, tot zahărul de care au trebuinţă.

Ce se va întâmpla? ...De aici luptă prin toate mijloacele, dacă ar putea, dacă le-ar sta în mână, să facă să nu prospere fabricile române, ba chiar dacă le-ar sta în putinţă să le închidă... Fabricanţii vor întrebuinţa toate mijloacele, dar va interveni şi diplomaţia; aceştia se vor sili a ne convinge că nu avem interes să înfiinţăm industrii, deoarece la porţile noastre sunt alţii, care pot procura toate obiectele de industrie de care avem nevoie.

Dacă le vom răspunde că, ca orice popor, ţinem şi noi a avea oarecari industrii indigene, şi că, pentru a ajunge la acest scop, trebuie să ocrotim aceste industrii, în prima perioadă de dezvoltare, *ne vor face curs de economie politică* şi vor căuta a ne convinge că în timpul de astăzi, *protecţiunea industriei naţionale este condamnată de economişti.* Aceasta pe hârtie şi din gură, cât vor pofti; în fapt însă, în ţările respective producţia naţională va continua a fi protejată; vinurile noastre nu vor putea trece în Austro-Ungaria din cauza taxei exorbitante ce se cere la vamă.

Interese de felul acesta au făcut pe toate popoarele din Europa să facă sacrificii mari; să facă poporul a plăti obiectele de industrie, foarte scump, numai să reuşească industria indigenă".

Revenind asupra zahărului din ţară produs la Chitila şi Sascut, care era bine apreciat pentru calitatea lui, dar şi asupra adversarilor săi Aurelian scria: „Începurăm a consuma zahăr produs în ţară şi ne încredinţăm că este tot atât de bun ca zahărul din ţările unde această fabricaţie este mai înaintată; ba chiar că este superior în calitate zahărului consumat în unele ţări din Europa. Aşa este; toţi ştim acestea, însă ce te faci cu vrăjmaşul, care vede cu ochi răi orice pas îl facem pentru a ne ridica? Cum? Să se fabrice zahăr în România? Să nu se mai aducă din Franţa, Austria? Aceasta este de necrezut. Cum se poate ca o ţară a fi destinată a fi vecinic agricolă, adică vecinic tributară altora pentru fabricatele industriale să înceapă a crea industrii... răuvoitorii pare că ar căuta să insufle neîncrederea în tot ce se face în ţară.

Nu vor izbuti din două motive: întâi pentru că zahărul indigen este făcut bun şi al doilea că fondatorii de la Chitila şi de la Sascut, sunt cei mai mari interesaţi de a da mulţumire consumatorilor.

Românii să-şi aducă aminte că în alte ţări, pentru a se întemeia industria, s-au făcut sacrificii însemnate, consumatorii au fost nevoiţi să plătească scump, şi în schimb să li se dea marfă ordinară. Aici lângă noi, în Rusia, până astăzi se fabrică, în unele cantităţi, zahăr din cel mai ordinar, care adesea se pune în vânzare chiar nerafinat. Ca să poată intra în Rusia, zahărul străin trebuie să plătească o vamă foarte mare". (**14**)

Prelungirea unei legi pentru încurajarea industriei zaharine. În anul 1895, când o criză agricolă măcina Europa, Aurelian a publicat un articol, semnificativ pentru scrierile sale în domeniu, sub titlul «***Industria zahărului***», în revista «*Economia naţională*» nr. 9. Avea speranţa că producerea zahărului în fabrici proprii, care avea şi consum asigurat în interior, ar aduce mari beneficii ţării şi o alimentaţie mai bună pentru români.

Din păcate, trecuseră 20 de ani de la înfiinţarea celor două fabrici la Chitila şi Sascut, iar situaţia stagna, ba, fabrica de la Chitila chiar îşi întrerupsese activitatea pentru scurt timp. Această situaţie îl nemulţumea, deşi unul dintre guvernele lui I. C. Brătianu votase o «***Lege pentru încurajarea industriei zaharine***», cu o aplicaţie pentru o perioadă de 15 ani. Fiind publicată în 1883, rezulta că expiră în 1898 iar Aurelian, foarte prevăzător, cum era, se concentra asupra elaborării noii forme a legii, care urma să fie prelungită în valabilitate, iar în acest scop, tratarea generală a problemelor fabricării zahărului era necesară pentru încurajarea adepţilor şi lămurirea adversarilor.

Articolul său, redat pe 5 pagini, avea un conţinut bogat în idei, având aparenţa «*unui preludiu*» pentru viitoarea lege. Deschidea articolul cu amintiri despre începutul luptei contra liberului schimb, cu 30 de ani în urmă, şi spunea cu satisfacţie că au rămas foarte puţini liber-

schimbişti. Apoi, reamintea despre «*fondarea industriei*», despre recomandarea pentru industria alcoolului şi industria zahărului, asupra cărora a remarcat faptul că nu s-au mai construit fabrici, şi considera că nu s-a voit, acest fapt, căci statul nu a acordat sprijin; cu ajutor, ţara putea să aibă zeci de fabrici.

Revenind asupra importanţei «*fabricaţiunii zahărului*» în ţară, Aurelian făcea o prezentare călduroasă lucrării «*Fabricile şi necesitatea introducerii culturii sfeclei şi a industriei zahărului în România*», a inginerului Dumitru Cesianu, persoană cunoscută la timpul său, care trata importanţa culturii sfeclei şi a industriei din punct de vedere agricol, tehnic şi economic la un nivel ridicat. Nu a omis să arate că Cesianu a inclus în elaborarea lucrării sale „experimentele făcute la Şcoala de Agricultură Herăstrău şi cele executate apoi de către D-nii Munteanu şi Corneliu Roman".

Autorul trece apoi la o problemă tehnică, invocată de adversari de la început, ca argument de economie politică, susţinând: „Cultura sfeclei nu mulţumeşte în România, deci fabricarea zahărului nu este posibilă". Ca în numeroase ocazii, Aurelian combătea aceste argumente duşmănoase, şi invoca lucrarea lui Cesianu spunând: „D-l Cesianu învederează nu numai că industria zahărului poate aduce foloase în România din punctul de vedere al întrebuinţării capitalului, dar arată şi înrâurirea fericită a acestei fabricaţiuni asupra agriculturii.

Astăzi nu se poate vorbi dacă sfecla se poate cultiva în România; despre aceasta nu s-au îndoit niciodată cei cunoscători în agricultură. Încă pe la 1863-1865, doctorul Bernath, analizând sfeclele de zahăr cultivate mai multe ori de-a rândul la Şcoala de Agricultură, a dovedit că pe timpul acela, sfeclele cultivate la noi cuprind aceeaşi cantitate de zahăr, ca acele cultivate în ale ţări. Astăzi, experienţele de la Şcoala de Agricultură şi fabricaţiunea de la Sascut dovedesc cu prisos că sfecla vegetează în România, în condiţiile cele mai favorabile".

După această lămurire, Aurelian ataca direct problema care-l interesa şi întreba: „De altă parte, dacă materia primă o putem avea în cele mai bune condiţiuni, pentru ce oare nu înfiinţăm fabrici? Nu avem trebuinţă de zahăr?" Răspunsul îl dă la a doua întrebare, cu argumente care trebuiau luate în seamă de un guvern responsabil, iată: „Avem trebuinţă, deoarece importaţiunea zahărului străin creşte pe fiecare an. Iată cum stăm cu importul de zahăr: 1888-9,226 t; 1889-10.739 t; 1890-12.026 t; 1891-13.120 t; 1892-11.961 t zahăr: 1893-16.133 t. Se va opri oare aici? Nicidecum, deoarece noi, românii, consumăm puţin zahăr".

Cu tot acest import adăugat producţiei interne, consumul mediu de zahăr era de numai 2,25 kg/cap de locuitor, faţă de 36 kg în Anglia, 20 kg în SUA, 13 kg în Franţa, chiar Rusia avea 3 kg/cap de locuitor. Acesta era efectul opririi construcţiei de fabrici în România, în interesul importului. Sigur că importatorii şi cei de lângă ei aveau un câştig frumos, asigurat de exportatorii străini, însă ţara pierdea, iar populaţia era prost alimentată, şi durata medie de viaţă era sub 60 de ani.

Pentru a dezvălui interesele la importul de zahăr, Aurelian a dat o listă a ţărilor care exportau produsul în România în anul 1893. Cele 16.133 t. proveneau din următoarele ţări: Austro-Ungaria 13.408 t.; Belgia 659 t.; Franţa 999 t.; Germania 814 t. Vedem ca întotdeauna, cum Austria profita de ticăloşia politicienilor români. ***Niciodată guvernele nu au luat atitudine în relaţiile cu această ţară care ne-a spoliat până astăzi de bunurile produse prin sudoarea unui popor prost condus. A rămas şi azi aşa, într-un mod absolut inexplicabil*** **(2013).**

În această situaţie, autorul spune: „Se explică foarte bine, după cum spune D-l Cesianu, sacrificiile ce le-a făcut Austro-Ungaria pentru ca fabricaţiunea zahărului să nu prindă rădăcini în România; nu se lasă aşa lesne un client bun". În condiţiile arătate, Austro-Ungaria avea 229 fabrici de zahăr, cultiva 343.000 ha., întrecând prin suprafaţă pe Rusia, Franţa şi Belgia şi ocupând locul 2, după Germania.

În ultima parte a articolului său, autorul arată mijlocul sigur ce ar duce la progres prin înfiinţarea fabricilor de zahăr şi prin importanţa sfeclei în asolamentul culturilor; iată acest pasaj de încheiere: „Cum s-a procedat în toate celelalte ţări pentru a se întemeia industria zahărului? Acordându-se toate încurajările fabricanţilor şi protejându-se zahărul cu taxe mari la import. La noi, am crede, că taxa de import de 35 lei la 100 kg este mare de tot. D-l Cesianu ne dă taxele

vamale ce se plătesc zahărului străin în următoarele ţări: Franţa 72 lei/100 kg zahăr, Germania 47 lei, Austro-Ungaria 40 lei, Belgia 51 lei, Rusia 95 lei... Să se noteze că în aceste ţări, industria zahărului este introdusă de pe la începutul veacului şi fabricanţii au putut ajunge în stare să nu mai aibă nevoie de taxe atât de ridicate şi, cu toate acestea, taxele ridicate se menţin.

Dorim în mod serios să introducem această preţioasă industrie în România? Dacă dorim aceasta, şi trebuie să o dorim, urmează să imităm aceea ce au făcut şi fac aceste ţări. Fără de aceasta, capitalurile nu se vor risca în fabricile de zahăr, căci ele au înainte de toate trebuinţă de un regim economic-vamal stabilit şi de un regim protector.

Nu ne poate fi iertat să respingem o industrie ca aceea a zahărului. Prin introducerea ei în România, nu numai că, vom fi înzestraţi cu o industrie sigură, cu clientelă asigurată, dar vom veni şi în ajutorul agriculturii. Nici o plantă industrială nu a înrâurit atât de folositor asupra agriculturii, precum a înrâurit industria zahărului. Cultura sfeclei este o premergătoare excelentă pentru grâu (atunci, mai ales prin posibilitatea de a pregăti bine terenul, lăsat curat de buruieni) şi în nordul Franţei, oriunde se cultivă sfecla, producţia grâului s-a îndoit, iar îngrăşarea vitelor a luat o dezvoltare mare". (**15)**

Un răspuns în parlament. Discurs. În anul 1883, s-a votat o «*lege pentru încurajarea industriei zaharine*» de către unul dintre guvernele conduse de I.C. Brătianu, când Aurelian conducea «*Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice*», neavând o răspundere directă ca ministru, ci în calitate de senator. Această lege era dată cu o valabilitate de 15 ani. În anul 1898 se împlineau 15 ani de aplicare a acestei legi, care deşi acorda sprijin de stat pentru dezvoltarea domeniului, rezultatele erau nemulţumitoare. În aceste condiţii, în anul 1996, au început dezbateri în camera deputaţilor pentru prelungirea ei, pe termen de alţi 15 ani, care să cuprindă măsuri pentru sprijinul înfiinţării de noi fabrici de zahăr, cu o mai bună eficienţă, faţă de legea precedentă.

În aceste circumstanţe, unele prevederi noi afectau interesele fabricilor existente, iar un grup de deputaţi liberali, alcătuit din Marin Petrescu, Em. Porumbaru şi renumitul liberal etern dizident, Nicolae Fleva, solicitau amânarea discuţiei asupra legii. Aurelian s-a văzut nevoit să intervină, pentru a continua dezbaterile şi a păstra o lege la care să-i fie aduse îmbunătăţirile necesare pentru progres.

Grupul respectiv nu invoca motive precise, el cerea «*anchetă*», aşa cum se prevedea în parlamentul ţării până în anul 1945, ca armă de amânare fără termen a legilor nedorite, unui grup, unei clase, uneori unei sigure persoane. Răspunsul lui Aurelian nu acceptă aplicarea «*amânării*», iată: „Mă întreb: pentru ce, şi pentru ce motiv se cere amânarea?

Onor D-l Petrescu, ca D-l Fleva, cere să facem anchetă. D-lor, am fost totdeauna partizanul anchetărilor; am scris şi am susţinut anchetele, dar în ceea ce priveşte zahărul, ce anchetă voiţi să facem, onor D. Petrescu? Ce să constate această anchetă?

Ancheta va constata, desigur, slăbiciunea spiritului nostru de întreprindere; ancheta va arăta că nu am ştiut să ne folosim de favorurile acestei legi, că nu am ştiut să mergem pe calea mare a introducerii industriei. Ancheta va mai constata că fabrica de la Sascut abia de câţiva ani a început să prospere şi că principele Bibescu a pierdut foarte mulţi bani în întreprinderea de la Chitila (fabrica a fost şi oprită ceva timp)".

După această lămurire, oratorul a dat exemple ale altor ţări care au reuşit realizări mai bune prin hotărâri ferme şi fără amânări, oprindu-se asupra Rusiei: „Luaţi imperiu rusesc şi veţi vedea că are patru-cinci sute fabrici de zahăr. Ei, cum se face că, imperiul rusesc, de la 1820, căci, cam pe atunci s-au înfiinţat în Rusia primele fabrici de zahăr, şi până astăzi, au fost în stare să îndestuleze peste 100 milioane de locuitori, care consumau fiecare 2-3 kg zahăr pe an?

Rusia a reuşit, D-lor, să dobândească acest rezultat, nu cu anchete, nici cu amânări, ci printr-un mijloc foarte practic, pe care-l aplică toată lumea civilizată, adică prin ocrotirea industriei (aplauze). Rusia a prohibit aproape cu desăvârşire introducerea zahărului străin.

Noi ne-am mărginit la o mică taxă de încurajare de 16 bani (la produsul intern) şi de 35 bani de kilogram pentru zahărul importat, şi vă rog să credeţi că în consideraţiunea scopului de încurajare a unei aşa de importante industrii, taxa nu este mare... Căci trebuie să ştiţi, D-lor, că

introducerea fabricaţiunii de zahăr nu se poate face decât cu protecţiune serioasă... Vă rog să credeţi că nu am alt interes, de cât interesul, ca odată neamul nostru să înceapă a înţelege că nu mai merge numai cu agricultura şi că trebuie să ne apucăm şi de fabricaţiuni.

Se cere continuarea unei legi votate acum câţiva ani; adică, de acum înainte încă 15 ani, oricine va veni să înfiinţeze fabrici de zahăr, să beneficieze de dispoziţiunile acestei legi. Acordaţi, D-lor, din toată inima aceea ce vi se cere şi fiţi siguri că ţara vă va binecuvânta!" (**16**)

Fabricarea hârtiei

Preambul. Hârtia, un produs obişnuit, utilizat zilnic de toţi oamenii, nu este analizată din punct de vedere economic decât în birourile înalte ale administraţiei de stat. Acolo, se ştie unde se consumă hârtia, cantităţile necesare, modul de procurare şi sumele de bani plătite. Când se fac aceste analize cu răspundere faţă de economia ţării, se pot lua decizii pentru rezolvarea cerinţelor domeniului.

Încă de la începutul secolului al XIX-lea, s-a constatat că hârtia ocupă un loc important în economia ţării, când nu o produci, şi unul mai important când o poţi fabrica, prin sumele mari de bani ce se joacă în această industrie, care, în prima etapă, sunt alocaţi de către stat.

Aşa cum a abordat problema zahărului, Aurelian s-a preocupat şi de lămurirea importanţei hârtiei, care este tot un produs de consum zilnic, presupunând necesitatea unor cantităţi mari. A publicat articole despre producerea hârtiei, în acelaşi timp când promova interesul pentru fabricarea zahărului autohton

Necesitatea fabricării hârtiei. La fel şi în cazul zahărului, Aurelian a menţinut trează ideea asupra producerii hârtiei în fabrici ale ţării, până a ajuns la înfăptuiri în funcţiune. A lansat ideea în «*Cronica*» din «*Revista ştiinţifică*» nr. 17/1872, unde prezenta un scurt istoric, apoi argumenta necesitatea unei fabrici de hârtie, pornind de la cantităţile mari necesare administraţiei de stat.

În prima parte, autorul deplânge falimentul fabricii de hârtie de la Piatra (Neamţ), construită de Gheorghe Asachi, înainte de Unirea Principatelor, apoi informează că Ion M. Bujorean, directorul Imprimeriei statului, a contractat hârtia necesară de la Viena, la un preţ mai convenabil ca în trecut. Dar autorul întreabă: „Nu ar fi economic, naţional, şi chiar politic, ca guvernul să ia fără întârziere iniţiativa pentru fondarea unei fabrici de hârtie? Încă odată, guvernul este cel mai mare consumator de hârtie din România, şi cu aceea ce consumă dânsul, nu este umbră de îndoială, se poate întreţine o fabrică. Nu trebuie apoi scăpat din vedere că începutul va fi greu şi în aşa caz, guvernul ar putea veni în ajutorul unei companii naţionale, chiar prin avansuri de capital.

Vor striga «cosmopoliţii», «ideologii» că nu are guvernul să se amestece în industrie; însă noi, în unire cu toţi aceia care simt româneşte, înainte de toate le vom răspunde, că dacă ne vom lua după dânşii, nici că vom trăi să mai scriem pe hârtie românească. Nu avem ce să le facem, suntem maniaci când este vorba a crea industrii naţionale".

În final, Aurelian menţionează că, la Zărneşti, aproape de Braşov, în Transilvania „există o fabrică de hârtie dirijată de D-l G. Bariţiu; această fabrică prosperă şi negreşit că posesorii săi nu vor fi dispunând de mai multe mijloace decât capitaliştii noştri.

Scuze-ne lectorii de atâta insistenţă; cauza este că ne doare inima văzând că stăm pe loc, că nu facem un pas pentru fondarea industriei române" (**17**).

Aceste material era al doilea îndemn, după primul articol cu titlul „Înfiinţarea fără întârziere a unei fabrici de hârtie. (**18**)

Un proiect de lege. Demersurile publicistice întreprinse de Aurelian prin cronicile sale din «*Revista ştiinţifică*» în favoarea înfiinţării fabricilor de hârtie, au mobilizat conştiinţe înalte, între acestea găsindu-l pe Mihail Kogălniceanu. Ideea a prins viaţă şi, la 14 ianuarie 1874, Adunarea Deputaţilor, în şedinţa sa, avea în discuţie «*Proiectul de lege, relativ la instituirea unei fabrici de hârtie*».

Evenimentul a fost un act de încurajare pentru Aurelian, la care nu a lăsat să treacă ocazia de a face observaţii asupra «*slăbiciunilor*» pe care le avea proiectul şi de a reaminti insistenţele sale asupra temei, de la începutul publicării revistei, până la acel moment. Această «*Cronică*» este una dintre cele mai reprezentative scrieri scurte, pentru gândirea practică, bazată pe principii, aplicate în interesul naţional de făurire a industriei. Ea are un conţinut de desfătare pentru orice român ce tresare în străfundul inimii când vede tricolorul. Iată acest articol redat integral:***Cronică***. „În şedinţa din 14 ianuarie, Adunarea deputaţilor s-a ocupat cu «***Proiectul de lege relativ la instituirea unei fabrici de hârtie în ţară***». După acest proiect, D. Ministru de interne se autoriza a da în întreprindere pentru achiziţie pe timp de 12 ani, furnizarea hârtiei necesară tuturor autorităţilor din ţară, aceluia ce, la locaţiunea ce se va ţine, se va angaja a înfiinţa o fabrică de hârtie în ţară şi va oferi preţuri avantajoase statului.

Preţurile hârtiei, rezultate (stabilite) la licitaţie, vor fi obligatorii numai pe trei ani, iar de aici înainte se vor fixa prin arbitragiu. Toate materialele de fabricaţiune, precum zdrenţele, maşinile şi produsele chimice, ce se vor introduce în ţară (importa) cu destinarea de a servi fabricaţia hârtiei, sunt scutite de impozit pe timp de 12 ani. ***Acesta era tot proiectul.***

Nu am lăsat să scape nici o ocazie, fără a recomanda înfiinţarea de fabrici de hârtie în ţară. *Lectorii Revistei* cunosc că această chestiune ne ocupă de la fondarea acestui ziar. Am arătat că posedăm toate elementele pentru a putea fonda fabrici de hârtie în ţară. Am citat exemplul Suediei şi Norvegiei, care au reuşit a exporta cantităţi imense de pastă de lemn pentru fabricaţiunea hârtiei. «***Am mers până la a declara că ziua când românii vor scrie şi tipări pe hârtie românească, va fi o zi de sărbătoare naţională***».

Nimeni dar, nu ar putea bănui că am putea fi contra înfiinţării fabricilor de hârtie în România; căutăm însă, să mărturisim că proiectul este cu totul necomplet faţă cu scopul ce-şi propune. Mai întâi, că nu specifică dacă se vor primi la licitaţie numai români sau şi străini. Noi am fi dorit ca pentru această întreprindere să se fi specificat că numai românii să se fi admis la licitaţie, şi aceasta, pentru că avem convingerea că românii nu pot frauda asemenea fabrici.

Sunt ani mulţi de când bunul român, repauzatul Asachi a fondat fabrica de hârtie de lângă Piatra, şi dacă astăzi nu mai există, este că nefericitei fabrici naţionale nu i s-a acordat nici o încurajare, nici o protecţiune. Lăsată a lupta cu fabricile străine, a trebuit să cadă.

O altă lipsă însemnată a proiectului de lege este neprevederea nici unei condiţii fundamentale pentru acela care va fi concesionarul; astfel că se poate întâmpla ca acea fabrică să fie o simplă morişcă în ochii lumii şi hârtia trebuincioasă să ne vină din Austria, Germania sau alte state.

Dacă ţara consimte a face sacrificii, este în acelaşi timp în drept ca să ceară crearea unei fabrici serioase, care să producă toate soiurile de hârtie; ca materialul de fabricare să se ia din ţară, şi mai cu seamă să caute a se întrebuinţa pasta de lemn, după cum se face în mai multe părţi ale Europei.

Nu este de mirare că, cu o lege atât de lacomă, să ne pomenim că ne vin vagoane încărcate cu pastă fabricată gata, de aiurea, şi acea pastă se preface numai în foi.

Afară de aceasta, nu se pomeneşte nimic de lucrătorii acelei fabrici. Nu era neapărat ca să se oblige concesionarul timp de 12 ani, a forma un număr fix de lucrători români? Căci să nu se scape din vedere, că fabricanţii străini nu vor căuta din propria lor iniţiativă a ne învăţa fabricaţiunea, şi dovada este, că, la toţi meseriaşii străini din ţară, nu se află mai nici un ucenic român. Camera a simţit că proiectul are lipsuri, că chestiunea nu este studiată; de aceea a şi amânat votarea” (**19**).

După această analiză a proiectului pe fond, pentru înfiinţarea unei fabrici de hârtie, din care rezultă gândirea sa luminată de economist, Aurelian trece la expunerea unor principii clasice necesar a fi respectate, în demersurile fondării industriei pentru ţară, expunerea lui fiind demnă de un fragment în curs universitar, iată:

„Părerea noastră este că în această chestiune, ca şi în oricare alta de asemenea importanţă, ar trebui, ca înainte de a se pronunţa corpurile legiuitoare, să se ţină în seamă părerile oamenilor familiarizaţi (specializaţi) cu dânsele; să se procedeze cu mai multă linişte, înlăturându-se

precipitaţiunea, căci precipitaţiunea în chestiuni care interesează economia generală a ţării, poate să ne ocazioneze multe neajunsuri.

Neobişnuiţi, cum suntem a trata chestiunile industriale, mai cu seamă, adesea suntem prinşi prin două trei cuvinte, nevinovate în aparenţă, strecurate de concesionari în actele lor, şi consecinţele le cunoaştem din nefericire, prin mai multe experienţe: sunt desdăunările (plata daunelor), rezilierea contractelor însoţite de despăgubiri şi altele. *Chiar aşa cum s-a întâmplat după 1889 în ţara noastră, livrată străinilor.*

Cu ocazia chestiunii din această şedinţă, D-l Kogălniceanu a atras deosebita atenţie Adunării asupra protecţiei ce se cere industriei născânde, precum şi asupra neapăratei trebuinţe ce se simte de a se crea industrii agricole. D-l Kogălniceanu are mare dreptate, că nu mai merge numai cu grâul şi porumbul; caută să creăm şi alte mijloace de producţiune. Încheind discursul său D-l Kogălniceanu a zis: «***Să lăsăm teoriile liberului schimb, teoriile celor cu massimum laissez faire*** (*maximă libertate a afacerii*) ***laisser passer*** (*liberă trecere*) *şi să începem a întemeia curs pentru comerţul, agricultura şi industria noastră*».

Aceste cuvinte pronunţate de un bărbat care a guvernat în atâtea rânduri ţara şi a cărui greutate ca om de stat este netăgăduită, ne încurajează pentru viitorul industrial al României; ne dă speranţe că nu va trece mult timp şi România, de la mic la mare, va înţelege că, cu sistemul economic pe care-l trăim astăzi, este cu neputinţă.

„Ca să se fondeze vreo industrie serioasă în ţară. Pentru noi este o mângâiere ca ideile ce le servim şi pe care această revistă le propagă, de la fondarea sa, sunt împărtăşite de către bărbaţi a căror influenţă asupra dezvoltării noastre economice nu o poate scăpa nimeni din vedere.” **(20)**

Alte demersuri de înfiinţare a fabricilor de hârtie. A mai trecut ceva timp de la publicarea articolului reprodus anterior, iar în numărul 1 al *Revistei* din 15 februarie 1877, Cronica lui Aurelian prezenta informaţia «*Fabrica de hârtie în România*». Era o informare asupra faptului că guvernul a revenit asupra primei oferte către investitori, aducând modificări mai atractive care să-i determine a lua o hotărâre favorabilă construirii fabricii de hârtie, iată: „Guvernul, pentru a veni în ajutorul unei asemenea fabrici, s-a hotărât a-i cumpăra toată hârtia de care are trebuinţă şi a-i face alte avantaje. S-au publicat încă din 1875 condiţiunile pentru înfiinţarea unei fabrici de hârtie; se vede însă că aceste condiţii s-au părut prea grele, deoarece nu s-a înfiinţat până astăzi nici un doritor. Pentru aceea, s-a hotărât a modifica condiţiunile în aşa mod, ca să fie primite mai cu înlesnire” (**21**).

Urmărind continuarea demersurilor pentru înfiinţarea fabricii, în numărul 24 al *Revistei*, din anul 1879, se aducea următoarea «*Cronică*»: „Avem deosebita mulţumire să anunţăm că întreprinderea (demersurile) se află pe calea bună. Subscripţiunile merg crescând şi societarii se ocupă cu discutarea statutelor. Comitetul provizoriu însărcinat de către subscriptori la conducerea afacerii a făcut să se studieze mai multe localităţi, pentru ca în cele din urmă să se hotărască locul unde va fi instalată fabrica. Cercetările s-au făcut în judeţele Dâmboviţa, Argeş, Prahova şi Ilfov. Studiile urmează încă asupra altor localităţi.

Comitetul adresându-se către mai mulţi ingineri distinşi, spre a le cere părerile asupra acestei întreprinderi; mai mulţi dintre aceştia au binevoit a răspunde Comitetului. Pe de altă parte, «*Comitetul*» a făcut demersurile necesare pe lângă guvernul ţării cu privire la votarea legii relativă la fabrica de hârtie”.

După expunerea scurtă asupra situaţiei acţiunilor ce se făceau pentru înfiinţarea primei fabrici de hârtie pentru ţară, Aurelian aducea îndemnul său, încurajarea pentru toţi aceia care ar putea susţine întemeierea întreprinderii atât de necesară şi dorită: „Ne facem o datorie de a îndemna pe fiecare să vină a pune pietricica sa la întemeierea acestei fabrici, una din cele mai trebuincioase pentru ţara noastră. Noi cei de la *Revistă* o cerem de la fondarea acestui ziar şi simţim o mare fericire, văzând dezvoltându-se atâta activitate pentru realizarea unei industrii excelente din toate punctele de privire.

Într-un moment când lumea întreagă se frământă nu numai pentru a spori producţia, dar şi pentru a-şi asigura târguri (pieţe de desfacere), nu ne este iertat nouă să stăm locului. În această direcţiune, ca şi altădată, ne permitem a face un călduros apel, către proprietarii şi capitaliştii

mari, rugându-i a se pune în capul mişcării, că singuri vor putea da cea mai puternică impulsiune dezvoltării noastre economice.

Să mai lăsăm guvernul la o parte; să pierdem reaua deprindere de a aştepta totul de la dânsul «căci fie zis în treacăt, cel mai bun guvern nu poate face cât o ţară întreagă, când voieşte să facă»". (**22**) În final, Aurelian aducea informaţia că, în acel timp (1878), Norvegia avea 21 fabrici şi producea 16.000 tone pastă de lemn, în valoare de 30 milioane de lei, o valoare cât dublul importului de zahăr al României din anul 1893.

Legea la Senat. Intervenţia lui Aurelian. Activitatea «*Comitetului*» numit de «*Societate*» a progresat, încât «*Legea pentru înfiinţarea unei fabrici de hârtie*» a intrat în dezbatere la «*Senat*» în anul 1880. Să reţinem; era prin anul 1870, când Aurelian începea să arate cât de importantă şi necesară era o asemenea fabrică pentru ţară, iar după 10 ani, intra această lege în faţa corpurilor legiuitoare.

Cauzele principale ale acestei situaţii erau provocate de interesul marilor proprietari de pământ de a proteja agricultura, îndeosebi prin sprijinul dat exportului de cereale pe bază de convenţii comerciale, cum se întâmplase cu Austria în anul 1875, iar pe de altă parte, era dezinteresul posesorilor de capital din ţară pentru a investi; preferând să folosească banii pentru importuri, care le aduceau un câştig sigur. În aceste condiţii, tactica celor dezinteresaţi de «*industria naţională*» era «*amânarea dezbaterilor*».

În legătură cu legea amintită, Aurelian a tratat două probleme de bază, legate de reuşita finală a promulgării, în Cronica din nr. 20 al revistei. Senatul a înlăturat «*licitaţia*» pentru stabilirea celui care va construi fabrica, având şi debuşeul utilizării produsului de către guvern. S-a trecut la varianta de a trata cu «*o societate formată*» (românească), „şi care prin acesta, chiar dovedeşte că se interesează a fonda o asemenea industrie în ţară". (**23**)

Aurelian mai spunea: „s-ar putea face obiecţiuni când s-ar acorda unei asemenea societăţi niscaiva favoruri, excepţionale; însă numai de favoruri nu este vorba în proiectul de lege. În adevăr, că se concede societăţii clientela guvernului; însă se stabileşte lămurit că preţurile vor fi fixate după mediile cunoscute (aceleaşi facilităţi se acordau şi la procedeul prin «*licitaţie*»)".

Legea a avut şi adversari, desigur, iar cu ocazia dezbaterilor a fost emisă ideea că o ţară se ocupă de industrie atunci când agricultura ei este ajunsă la o stare de dezvoltare oarecare; că o ţară unde agricultura este într-o stare începătoare, nu este bine a zice să fabricăm mătăsuri, cotitele, zaharuri, hârtie, căci printr-aceasta distrugem capitalurile agricole. (**24**)

La această provocare, Aurelian a dat un răspuns larg, de cea mai evidentă pertinenţă, din poziţia sa de senator. Timp de 30 de ani, cât a fost parlamentar, Aurelian, nu a lăsat fără răspuns nici un atac împotriva legilor făcute pentru progresul economiei naţionale. Iată răspunsul său:

„Nu se pot idei mai puţin întemeiate în istoria dezvoltării economice a diferitelor state din Europa şi America. Spaţiu rezervat unei «*Cronici*» ne sileşte a ne mărgini la puţine cuvinte, şi aceasta cu atât mai mult, cu cât aceia care au binevoit să urmărească cele publicate în *Revistă*, încă de la formarea sa, cunosc care sunt principiile ce le susţinem în materie de agricultură, industrie şi comerţ. Vom cita câteva fapte pentru a învedera (evidenţia) cât este de neîntemeiată ideea, cum că, o ţară trebuie să aştepte ca agricultura să fi ajuns la un grad de perfecţiune şi apoi să cugete la industrie.

Acei care se ocupă cu cele economice ştiu că agricultura Rusiei nu este mai întemeiată decât a noastră; aceasta însă, nu a împiedicat pe acest stat puternic de a întemeia, încă din timpul lui Petru cel Mare o industrie naţională.

Oare se crede că agricultura Austriei era foarte înaintată când s-a întemeiat industria locală? Dar, chiar şi astăzi sunt părţi însemnate ale Imperiului, unde cultura pământului nu este mai înaintată ca la noi, şi cu toate acestea industria Austriei există de secole, şi astăzi ţine piept în Orient, Angliei şi altor state.

Oare americanii au aşteptat ca agricultura lor să fie ca a Angliei pentru ca să înceapă a se ocupa de industrie? Nicidecum. Până când *colonii* tăiau pădurile şi le dau foc pentru a face loc pentru agricultură, în oraşe se întemeia acea industrie care astăzi sfidează concurenţa Europei.

Pentru ce dară noi, şi numai noi, să nu facem ca lumea cealaltă? Ni se răspunde: pentru ca să nu luăm fondurile agriculturii. Hei, onorabili domni, nu se ia nici un capital, şi dacă agriculturii îi lipsesc pe alocurea capitalurile, între alte cauze este lipsa unei industrii locale (naţionale). Nu este locul aci să desfăşurăm pentru ce nu au agricultorii capitaluri, sau pentru ce cred (ei) că nu le au". (**25**) Pentru cititorul de atunci şi de azi, dornic să aibă ţara industrie, Aurelian a dat o replică antologică prin exemplele descrise.

Fabrica de hârtie de la Câmpulung. Unul dintre ultimele articole publicate de Aurelian cu privire la fabricarea hârtiei îl găsim în revista «*Economia naţională*» nr. 17/1895. Trecuseră 15 ani de la votarea legii analizate, iar în urma unei vizite la Fabrica de hârtie de la Câmpulung, a găsit prilejul să facă o descriere a activităţii stabilimentului, care era proprietatea unui român, D-l Ştefan Ioanid. În acest material, a invocat efectul pozitiv al «*tarifului autonom*», al cărui părinte luptător a fost, precum şi al «*Legii pentru încurajarea economiei naţionale*» pe care a promovat-o în parlament cu toată vigoarea. Găsim în articolul său această frază semnificativă pentru rezultatele imenselor eforturi de intelectual patriot, de parlamentar şi bărbat de stat, făcute în scopul fondării activităţilor industriale în ţară. Iată: „*Între multe fabrici ce avem în ţară se enumeră şi Fabrica de hârtie de la Câmpulung"*. Această frază scrisă după 25 de ani, de la primele demersuri în vederea fondării industriei în România, când nu era nici o fabrică, ne spune că «*...între multe fabrici...*», ceea ce, ne arată că industria începea să apară în economia ţării, iar în această epopee, Aurelian a avut un rol care a meritat să fie consemnat mai vizibil în istorie. Este un fapt aproape necunoscut în rândul românilor şcoliţi; dar restul...?

În continuare, ne-a lăsat o scurtă analiză, redată în articol, privind aşezarea fabricii în raport cu materia primă folosită şi căile de transport, condiţiile de lucru şi de viaţă acceptabile asigurate pentru muncitori, dificultăţile întâmpinate de proprietar în derularea activităţii. Aici, remarcă insuficienţa apei în perioade de secetă, care impunea cheltuieli suplimentare, apa tulbure din perioade de ploi, care nu putea fi utilizată şi provoca aceleaşi dificultăţi.

Aurelian considera că aceste inconveniente trebuiau să fie arătate proprietarului la momentul alegerii locului de amplasare a fabricii, din partea inginerului străin, care reprezenta vânzătorul utilajelor. Nu a fost aşa, iar în concluzie, autorul spune: „De aici se vede că fabricanţii de maşini străini, nu caută binele nostru, ci numai al lor. Căci, dacă inginerul manufacturier, care a fost consultat la alegerea locului unde s-a instalat fabrica de hârtie, ar fi avut în vedere atât binele proprietarului, cât şi pe al fabricii de maşini necesare la fabricarea hârtiei, atunci i-ar fi spus proprietarului defectele şi inconvenientele ce poate să le întâmpine în viitor cu instalarea fabricii pe locul unde se găseşte astăzi".

Trebuie remarcat faptul că fabrica îşi producea energie electrică cu o turbină de 340 cai, acţionată cu forţa apei adusă printr-un canal, iar forţa necesară acţionării maşinilor era produsă prin vapori, folosind lemne drept combustibil; îşi producea pasta necesară; lucra 24 ore cu 150 de lucrători, majoritatea români; având asigurate condiţii de locuit şi control medical săptămânal; producea 1.000 tone de hârtie anual; orice fel de hârtie, albă şi colorată, de orice mărime. (**26**)

La data vizitei lui Aurelian, proprietarul resimţea dificultăţi la cumpărarea lemnului pentru pastă de la privaţi, care ridicau preţul mereu, chiar şi pentru lemnul de foc, iar autorul arăta că statul, care ar fi putut, nu acorda nici un ajutor proprietarului fabricii, deşi putrezeau multe lemne în pădurile Muscelului. Iată cum vedem că, încet şi cu răbdare, patronii români erau lăsaţi să meargă spre faliment, urmând a le lua locul importatorii.

Aurelian, care a avut satisfacţia vizitării unei fabrici româneşti cu oarecare succes, spune în încheiere: „Termin acest articol dorind d-lui St. Ioanid succes şi fericită prosperitate pe calea industrială ce a întreprins". (**27**)

Fabricarea chibriturilor

Necesitatea fabricării chibriturilor în ţară, o explică Aurelian, după o vizită la pavilionul Suediei de la Expoziţia Universală organizată la Viena, în anul 1873. Spiritul său economic îl îndemna să cerceteze zone aparent minore, care însă, puteau avea o importanţă semnificativă în industria ţării. Aşa, a observat cu atenţie producerea de chibrituri în Suedia şi spunea: „Ei ţin,

după cât se pare, atât de mult la acest fabricat, că au făcut piramide întregi de cutii de tot felul; au prezentat toate sistemele şi procedările de fabricaţiune... Peste 1.500 lucrători sunt întrebuinţaţi în aceste fabrici; aceştia însă, numai pentru fabricaţiunea propriu-zisă, iar nu şi pentru materiile prime. Sunt case (fabrici) care produc anual şi 3 milioane lei" (**28**). O valoare foarte importantă, dacă apreciem că funcţionau cel puţin 10 fabrici.

După această descriere a situaţiei din Suedia, autorul revine la ţara sa şi constată: „Noi posedăm toate elementele pentru fabricaţiunea chibriturilor: lemne, parafină etc.; şi cu toate acestea, până astăzi nu posedăm cel puţin un atelier. Să nu ne scape din vedere că chibritul a devenit un articol indispensabil şi pentru cel mai sărac om; că consumaţiunea creşte mereu în România; şi astfel fiind, n-ar trebui să mai fim încă tributari fabricilor din Braşov. Dacă n-ar fi decât o chestiune de orgoliu propriu, şi totuşi suntem datori a înzestra ţara cât mai neîntârziat cu această fabricaţie" (**29**).

Fabrici de conserve

O industrie necesară. Convenţia comercială cu Austria semnată de guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu în anul 1875, a cauzat imense greutăţi economice României. O stare tensionată a relaţiilor dintre state s-a menţinut peste 20 de ani. În anul 1886, când comisia română de tratative condusă de Aurelian a refuzat prelungirea tratatului, relaţiile s-au înrăutăţit. Îndeosebi a fost afectat exportul de animale, care era sabotat de imperiu încă din perioada derulării convenţiei semnate în trecut.

Încă din anul 1883, «*Societatea de Agricultură din Pesta*» s-a ocupat de chestiunea privind concurenţa făcută de exportul românesc de vite, crescătorilor unguri de animale; subiect dezbătut şi în Dieta Galiţiei. Cu aprobare majoritară, ei cereau închiderea graniţelor dinspre România, să se oprească importul de vite.

Cunoscutul baron Appony, care era un liber-schimbist, spunea în adunare: „a nu subordona cele mai vitale interese economice, consideraţiunilor politice", reproducând ideea lui Bismarck, după Friedrich List. Aurelian a făcut un comentariu analitic cu fond de economie politică, acestei poziţii faţă de exportul românesc de vite, care poate fi un exemplu de învăţătură, mai ales pentru politicienii de azi, care sunt recent cuprinşi în valurile problemelor economice, fiind puţin experimentaţi, dar şi cu precară pregătire teoretică anterioară, în acest domeniu atât de dificil de condus, iată: „Mărturisim că ne place această atitudine a ungurilor şi galiţienilor, fiind proba cea mai învederată (vizibilă) că-şi înţeleg interesele, şi că, când este vorba despre apărarea producţiunii naţionale merg până la absurd.

Dacă oamenii noştri de stat, dacă producătorii români ar fi fost însufleţiţi de credinţa ce baronul Appony o atribuie principiului dat de Bismarck..., negreşit că nu se grăbeau să încheie cu atâta uşurinţă «*convenţiunea mamă*» (convenţiunea din 1875) cu Austro-Ungaria. S-a pretins de către cei mai arzători apărători ai convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria, că numai consideraţiunea de înaltă ordine politică i-a îndemnat să consimtă a încheia acea convenţiune... Tot ce ştim este că, pentru atunci nu vedem ce foloase politice a tras România; că din contra, Austro-Ungaria a tras şi trage foloase economice pentru care trebuie să fie recunoscătoare dibacilor şi competenţilor săi diplomaţi" (**30**).

Avea dreptate Aurelian, Imperiul Austro-Ungar, înfiinţat la 1867, avea între obiectivele sale politice depopularea românilor din Ardeal, prin slăbirea viţei naţiunii. Ce interes politic avea ţara ca să semneze această convenţie? Exista interesul moşierilor de a exporta grânele ieftine către Austro-Ungari şi de a primi toate produsele lor fără taxe vamale, ducând ţara aproape de ruină economică, dar culegând şi efecte politice nefavorabile în plan internaţional.

Acum apăreau greutăţi cu privire la vânzarea porcilor şi vitelor. Dar economia, oamenii interesaţi trebuiau să găsească soluţii la situaţii grele, iar pentru această întâmpinare, Aurelian a lansat ideea fabricării conservelor din carne, care era pe cale de extindere în lume. Astfel, publica, în formă de idee generală, un articol sub titlul «*O industrie ce ni se impune*», în «*Economia naţională*» din noiembrie 1886. Partea importantă a acestui material arăta foloasele care s-ar fi obţinut prin introducerea fabricaţiei conservelor în ţară, iată: „Ne mărginim a le reaminti pe scurt: 1) Pentru conserve se pot tăia porcii imediat după ce sunt bine îngrăşaţi, astfel

încât nu li se dă hrană în zadar. 2) Cheltuielile de transport de la locul de producţie la locul de desfacere se reduc într-o proporţie însemnată. 3) Comerciantul nu este supus la pierderi din cauză de moarte, de boală, de slăbirea râmătorilor în timpul transportului. 4) Se prefac râmătorii într-o marfă ce se păstrează timp îndelungat şi care se plăteşte bine. ***Numai în felul acesta vom putea asigura o desfacere sigură şi la timpul cuvenit a râmătorilor ce nu s-ar putea vinde vii***" (**31**).

În continuarea acestor explicaţii, Aurelian a publicat un articol amplu sub titlul direct «***Necesitatea înfiinţării unei fabrici de conserve de carne la Turnu-Severin***». În acea perioadă, era ministru la «*Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor*». Conţinutul acestui material a fost dezvoltat după o schemă de idei ordonate raţional, ce au condus la o concluzie clară.

Articolul începe de la cauza principală care impunea ideea lansată în titlu şi spunea că: „Până la anul 1880, Austro-Ungaria era principalul nostru târg pentru desfacerea vitelor cornute şi a râmătorilor. Din împrejurări bine cunoscute lectorilor noştri, exportul de vite române în statul vecin a fost cu totul neînsemnat în ultimii doi ani. Rezultatul imediat a fost scăderea nemaipomenită a preţului vitelor cornute la noi, scădere, care dacă ar fi durat timp mai îndelungat, ar fi avut drept urmare împuţinarea numărului de vite în ţară".

În ideea următoare, remarcă faptul că exportul s-a reluat în creştere din cauza ieftinirii preţului, dar pe alte pieţe, şi se prevedea chiar o creştere a lui. În această situaţie nouă, Aurelian a dat o explicaţie economică pentru o reuşită cât mai bună spunând: „Este un mare avantaj economic, şi o condiţie esenţială pentru a asigura un export extins şi regulat; ca comercianţii străini, când vin să cumpere animale într-o localitate, să poată găsi cu înlesnire, numărul de capete (de animale) de care au trebuinţă.

Trebuie dar, căutat mijlocul prin care să ajungem la acest rezultat. Încă de la începutul diminuării exportului nostru de vite, s-a propus în coloanele acestei reviste, înfiinţarea de târguri mari de vite cornute şi de râmători, analoage cu cele care există în alte ţări, şi în special cu cele de la Steinbruch (Austria)" (**32**).

Această propunere raţională făcută de Aurelian a fost adoptată de guvern, care s-a grăbit şi a acordat fonduri necesare pentru înfiinţarea acestor târguri la Turnu-Severin pentru porci, şi pentru vite cornute la Constanţa, unde se construia la data publicării articolului.

După lămurirea aspectelor tratate, autorul abordează problema dificultăţilor întâmpinate la transportul animalelor în condiţiile acelui timp şi spune: „Să nu uităm însă un lucru, că comerţul numai cu animale vii prezintă multe greutăţi, mai cu seamă când animalele trebuie transportate în ţări îndepărtate. Americanii au fost cei dintâi care s-au lovit de aceste greutăţi; ei au învins, transformând animalele într-o marfă mai lesne de transportat, mai puţin expusă pierderilor; ei au transformat animalele în conserve de carne, cu care inundă astăzi comerţul european. Exemplul dat de americani merită să atragă atenţia guvernului"?

Articolul subliniază în continuare nesiguranţa exportului către Austro-Ungaria: „În astfel de împrejurări nu rămâne altceva de făcut decât să urmăm exemplul altor ţări, care fac un comerţ însemnat cu râmători, cum sunt Statele Unite ale Americii; să-i transformăm în conserve de carne. Prin conserve nu înţelegem numai cărnurile puse în cutii, ci tot felul de carne preparată, pentru a fi păstrată mai mult timp, cum sunt: şuncile, slănina, carnea sărată şi pusă în butoaie, salamurile, grăsimea topită etc.". Apoi, autorul înşiră ţările care fac exporturi masive de conserve: Statele Unite ale Americii, Franţa, Anglia, Belgia. (**33**)

După argumentele prezentate, Aurelian îşi exprimă speranţa că fabricile de conserve sunt foarte necesare pentru valorificarea animalelor căzute de la export şi continuă: „S-a vorbit mult mai mult, mai acum câţiva ani, de a se înfiinţa fabrici de conserve din carne prin iniţiativă privată, prin asociaţiune. Din nenorocire iniţiativa privată nu este îndestul de înrădăcinată la noi, spre a supune în exploatare multe din ramurile noastre de producţie. ...Este datoria guvernului să le dea exemplu. Nu cerem ca statul să se substituie cu totul particularilor în această întreprindere, dar credem că este indispensabil ca pe lângă târgul de râmători să se iniţieze o fabrică de conserve, cu abator, săli pentru săratul şi afumatul cărnii. Să ne informăm dar, mai întâi, ce fel de conserve

fabricăm pentru fiecare piaţă de consum, fiindcă numai atunci vor fi căutate, când vor satisface gustul consumatorilor”(**34**).

Fabricarea sticlei

Aurelian ne-a lăsat un material rezumat despre istoria fabricării sticlei în perioade diferite ale civilizaţiei umane. Îl citează pe Pliniu (24-79 d. Cr.), care scria: „...altă dată Sidonul (oraş în Fenicia antică la anii 150 î.Ch.) era vestit pentru sticlăriile sale”. Apoi Aurelian pomeneşte despre vestitele oglinzi veneţiene; şi despre înfiinţarea fabricilor de sticlărie spre sfârşitul ***epocii Republicii*** la romani.

Evoluând în timp, scrie despre chimistul francez Peligot, care a publicat prima lucrare modernă despre sticlărie, sub titlul «*Sticla, istoria şi fabricaţia sa*», unde aminteşte şi despre două oglinzi antice.

Este invocat apoi marele economist Colbert, Jean Baptiste (1619-1683), care a înfiinţat prima fabrică de sticlă din Franţa, pentru care a adus meşteri veneţieni. (**35)**

Sticlăriile sunt produse de consum, de masă, la fel ca hârtia, zahărul sau chibriturile, unde sunt în joc sume mari de bani şi multe locuri de muncă, iar Aurelian a fost preocupat şi de promovarea dezvoltării acestui domeniu.

Fabrica de bazalt artificial

Prima fabrică din România în acest domeniu a fost prezentată de Aurelian în revista «*Economia rurală*» an IV (1883). Era aşezată la Cotroceni „în depărtare de capitală, aproape de un kilometru, aproape de şoseaua Pandurilor, cât şi de marginea liniei ferate Bucureşti-Giurgiu şi Bucureşti-Roman”. Fabrica era fondată în anul 1880 de către «*Societatea Constructorilor Români*» (Jean Marie et Comp), cu un capital de 1.07 milioane franci, şi împlinea toate condiţiunile pentru a putea fi întrebuinţată la orice construcţie şi alte întrebuinţări. Poate suporta o greutate de la 390 - 450 kg/cm^2; muiată în apă, în amoniac, ape sărate, acidulate etc., nu absoarbe nici 1/1000 din greutatea sa; ca tărie şi densitate este ca a celui mai bun granit, taie sticlele şi oţelul întărit, făcând să sară scântei; la gheţării, haznale, gropi de latrine, grajduri, hale, bazaltul poate rivaliza cu piatra (cea mai dură); culoarea este foarte frumoasă, şi o vopsea cu ulei schimbă această culoare în mai multe feluri; cât despre delaguri şi pavaje, este bazaltul cel mai practic. (**36**)

3. Lucrări fundamentale la baza fondării şi dezvoltării industriei naţionale

Preambul. Am văzut că, în plan global, concepţiile, doctrinele economice reprezintă umbrela protectoare, sub care se desfăşoară activităţile productive, schimburile comerciale şi politicile dezvoltării economice, adică orientarea obiectivelor de dezvoltare şi utilizarea finanţelor în acest scop; iar în al doilea plan, asigurarea financiară a funcţionării statului şi vieţii sociale a naţiunilor.

Începuturile doctrinare ale «*liberului schimb*», aşa cum am văzut, au plecat de la Colbert, Quesnay, J. B. Say, Adam Smith şi Ricardo, cei din urmă fiind mai larg recunoscuţi ca autori de lucrări ce au pus în operă teoretică puternica doctrină a «*libertăţii comerţului la cel mai înalt grad de concurenţă*» (la maximă concurenţă).

Ideile contrare ale liberului schimb au apărut pe măsură ce s-au extins ideile umaniste de egalitate naturală între naţiuni şi indivizi. Trebuie să remarcăm că aceste idei înmănuncheate sub «*doctrina protecţionismului economiei naţionale*» au apărut din necesitate, ca modalitate de apărare împotriva efectelor liberului schimb, care acţionau în sensul înrobirii economice, şi chiar politice, în unele cazuri, a statelor slab dezvoltate economic. Mai mult, în paralel au apărut şi ideile socialismului utopic ale lui Fourier şi Saint-Simon, urmaţi de părinţii ideilor şi doctrinei politice a socialismului, prin Lassalle şi a comunismului, prin Marx şi Engels.

În epoca aceasta a apărut lucrarea fundamentală a lui Friedrich List, «*Sistem naţional de economie politică*» (1737-1841), care a constituit fondul doctrinei «*protecţionismului economiei*

naţionale», şi care a avut o receptare foarte pozitivă în sfera victimelor liberului schimb. Aceasta a fost promovată atât de viguros, încât combatanţii liberului schimbi, pentru a fi mai convingători, adesea îi acuzau de comunism, pe protecţionişti, aşa cum i s-a întâmplat şi lui Aurelian; iar Ionescu de la Brad a simţit necesar să scrie un articol intitulat «*Românii nu sunt comunişti*».

După cum vedem azi, odată cu înmulţirea statelor cu economii foarte puternice, aşa cum sunt, circa 1/3 din ţările Europei, dar şi un număr important din Asia, SUA, Canada şi Continentului Australian, «*doctrina protecţionistă*» este depăşită teoretic şi practic. Teoretic, pentru că nu există adversari vizibili, teoreticieni ai liberului-schimb, toţi intelectualii se întrec a fi liber-schimbişti, pentru că uniunile economice, gen «*UE*», şi marile forţe militare ale lumii protejează marile economii, care au absorbit restul ţărilor cu resurse naturale şi forţă de muncă creatoare, cu totul. Situaţia este atât de consolidată, încât nu se poate prevedea când ţările slab dezvoltate se vor elibera de înrobirea economică şi chiar socială.

Interesant este să remarcăm faptul că toate ţările dezvoltate şi-au construit economiile primare pe baza ideilor «*protecţionismului naţional*», iar de la un alt nivel, pur şi simplu au impus liber-schimbismul cu aşa de meşteşugite mijloace, încât cei slabi «*au solicitat*» să intre sub jugul economic aşezat de această doctrină în favoarea celor bogaţi. Aşa, toate ţările cu economie slabă, au cerut să intre în «*UE*», iar în acel moment li s-au impus condiţii. Posibilităţile lor de progres, odată prinse în această plasă, au devenit cu totul incerte, iar starea noastră de astăzi ridică, mari semne de întrebare asupra ţării, a poporului nostru, asupra independenţei politice, pentru că aceasta urmează după pierderea independenţei economice. Noi, care am fost dăruiţi de Divinitate ca una din primele 5 ţări, cele mai bogate ale Europei. Ehei! Un popor înţelept naşte politicieni mari, iar aceştia îl conduc prin educaţie către o existenţă civilizată şi demnă: acest fapt ni l-a demonstrat istoria de la Ştefan cel Mare, la Petru cel Mare şi Birsmark.

Aşa cum am putut constata, «*Doctrina protecţionismului economiei naţionale*», aplicată dominant în sfera comerţului, a fost promovată în ţara noastră de către P.S. Aurelian, din poziţia de învăţat patriot, educat în spiritul umanist, care a dus o luptă dificilă prin scrierile sale, prin discursuri şi legi, unele aproape impuse, din poziţia sa de parlamentar cu mare prestanţă, exprimată prin alesele lui valori personale.

Adversarii săi politici, moşierii conservatori în frunte cu Lascăr Catargiu, Gh. Manu, P. Carp şi mulţi alţii, formau acea redută care s-a specializat în amânarea dezbaterii legilor nedorite de ei cu ani şi ani de zile, aşa cum a fost «*Legea învoielilor agricole*», care, timp de 50 de ani, nu a putut fi eliminată. Să menţionăm că Aurelian avea două moşii şi via din Valea Mieilor din Dealu Mare. Scrierile lui Aurelian în favoarea fondării şi dezvoltării industriei îndeosebi şi a economiei naţionale, în general s-au bazat pe adoptarea cu toată convingerea a «Doctrinei protecţioniste», a lui Friedrich List. Materialele din cronici şi articolele, consacrate scopului amintit au fost nenumărate, şi după câteva declaraţii ale sale, a reuşit spre sfârşitul secolului al XIX-lea să impună doctrina potrivită intereselor ţării, încât liberul schimb a mai rămas în mintea solitarului şi inflexibilului om politic, Ion. Ghica.

Părintele protecţionismului românesc a publicat cinci lucrări fundamentale pentru opera scrisă, de pe poziţia sa doctrinară, care au adus lămuriri asupra necesităţii fondării industriei, pornind de la baze teoretice; a publicat apoi justificările şi argumentele privind necesitatea întemeierii industriei în ţară; a elaborat o vastă lucrare ce explică modul în care se poate fonda industria română, iar aceste lucrări au fost precedate şi urmate de câte o expunere generală asupra viitorului economic al ţării. Aceste elaborări de mare pertinenţă, îl aşază pe Aurelian în poziţia de teoretician şi părinte al multor realizări practice în domeniul industriei. El însuşi avea un astfel de sentiment spre sfârşitul vieţii, fără a se afişa vizibil în această poziţie. Era un om foarte modest şi echilibrat.

Lucrările anunţate mai sus au valoarea ce sugerează a fi scrise grupat după titlul lor, pentru a fi mai uşor reţinute de către iubitorii de cunoaştere, de cultură naţională.

1) Fiitorul ţării noastre (1868), «*Revista ştiinţifică*» nr. 24/1872.
2) Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune, «*Revista ştiinţifică*», (1873).

3) Necesitatea întemeierii industriei române (1872-1874), revista «*Economia rurală*», nr. 11, 12/1876.

4) Cum se poate fonda industria în România, revista «*Economia rurală*», 1881.

5) Viitorul nostru economic - Discurs, Bârlad, 6 aprilie 1890, tipografia «*Voinţa naţională*», Bucureşti, 1890, nr. 9, 10, 11/1891.

Valoarea acestor lucrări impune păstrarea lor în bibliografia românească de «*economie naţională*», într-un volum de opere - P.S. Aurelian. În această monografie, unde nu pot fi reproduse integral, vom reda pasajele cele mai importante din aceste elaborări, care, prin importanţa şi efectele lor, în general, pot fi considerate drept epocale.

1. Fiitorul ţării noastre (1872)

Fiind redată pe numai patru pagini, ca un articol obişnuit, această elaborare nu a atras atenţia exegeţilor operei lui Aurelian. Însă ea are conţinutul unui «*document programatic*» evident, care exprimă capacitatea sa de cuprindere a posibilităţilor de dezvoltare a economiei şi analiza obiectivelor ce trebuie realizate prin măsuri de aplicare punctuale. Am putea spune că gândirea economică a lui Aurelian s-a văzut exprimată în acest material, cu valenţe generale.

Preambul. Autorul începe materialul cu descrierea condiţiilor naturale, cu populaţia despre care spune: „Populaţiunea, deşi nu este numeroasă, însă este inteligentă, accesibilă tuturor ideilor de progres; deopotrivă aplicată pentru agricultură, industrie şi comerţ. Ce-i lipseşte dară, să devină în puţin timp o grădină, una din cele mai abundente grânare din Europa?”

Aurelian continuă, spunând că printr-o muncă aşezată şi perseverentă, ţări cu aşezări geografice şi cu condiţii mai naturale mai puţin favorabile, din acel timp, au ajuns la prosperitate: „Au voit şi au stăruit în voinţa lor; şi-au studiat cu rânduială mijloacele de care dispun; au întocmit un program de dezvoltare economică pentru a putea prin muncă să-şi sporească mijloacele, au stăruit din generaţii în generaţie în executarea acelui program şi astfel, încet-încet au ajuns unde le vedem astăzi. ***Este timpul să înţelegem că politica cea mare a veacului nostru este «politica economică»; că toate statele de la mic până la mare, caută a-şi fonda puterea şi dezvoltarea economică dinăuntru şi prin înmulţirea relaţiilor comerciale în afară... Fără dezvoltare economică, fără mijloace materiale, fără avuţii, aspiraţiunile noastre vor fi zadarnice, pentru că omul, cu toată bunăvoinţa, nu poate face ceva dacă îi lipsesc mijloacele”.*** Aşa expunea Aurelian condiţia generală a pornirii acţiunilor de progres a ţării.

Învăţământul. După expunerea cadrului şi direcţiei clare spre care trebuie să năzuiască ţara, Aurelian a descris în ordine obiectivele indispensabile ce erau necesare a fi realizate spre a crea coordonatele favorabile de dezvoltare a economiei naţionale.

„Cel dintâi lucru de care avem nevoie pentru ca să mergem înainte este dezvoltarea învăţământului public de toate gradele, şi în special cel primar şi profesional... Pare că a fost un păcat ca de toate să ne ocupăm, despre toate să facem legi, numai pentru dezvoltarea învăţământului profesional să nu facem nimic. Cât am fi fost de câştigaţi dacă nu desfiinţam şcoala de arte, dacă înfiinţam încă vreo zece şcoli de meserii”.

Legat de meserii, autorul spunea că nu se găsesc mecanici pentru locomobile; n-avem fierari români, n-avem strungari, lăcătuşi şi alţi meseriaşi, iar pentru agricultură era o singură şcoală la Pantelimon, pe care marii proprietari o doreau desfiinţată, după cum ştim.

Comunicaţiile. Pe locul următor între obiectivele importante, a aşezat „căile de comunicaţie: şosele, canale, râuri navigabile şi drumul ferat, ce trebuie să ne atragă cu deosebire atenţiunea...; fără drumuri bune nu este posibilă dezvoltarea economică”.

Aurelian se referea aici la «*comunicaţiunea vecinală*», însemnând drumurile dintre localităţi în ţară, care reveneau consiliilor judeţene, şi consideră că guvernul ar trebui să se ocupe de aceste lucrări, din cauza faptului că consiliile comunale încă nu au ajuns la nivelul de a putea îndeplini o astfel de sarcină. De altfel, Aurelian nu a fost niciodată un entuziast al «*autonomiilor locale*»; în numeroasele sale funcţii ministeriale ulterioare a găsit atâtea nereguli, încât la un moment dat, ca ministru de interne, a suspendat câteva zeci de consilii comunale din ţară. La noi, chiar astăzi (2013) «*autonomia locală este o cutie a Pandorei*», da! Se invocă drept miracol! Atenţie! Ideea seamănă mult cu «*legile unionale*». Nu uitaţi isprava unui primar din judeţul

Maramureş, care, în anul 2011, avea angajaţi 70 (şaptezeci) de poliţişti comunali. Abuzurile ulterioare, până azi, sunt suficiente pentru a stabili limite rezonabile de putere.

„Încurajarea agriculturii, industriei şi comerţului trebuie să fie una din ocupaţiile noastre principale... Să mai forfecăm (tăiem) bugetul aiurea, să mai tăiem din acele alocaţii neproductive ale căror merit este numai de a întreţine nulităţi în paguba izvoarelor noastre de avuţie?"

O administrare bună a ţării. „Odată intraţi în calea dezvoltării economiei, să asigurăm prin legi executarea activităţilor, să nu mai lăsăm ca până acum la latitudinea unor indivizi care aduşi din întâmplare ca să ocupe o funcţie înaltă, să dispună turceşte de instituţiile ţării. Dacă facem această recomandare, este că avem, din nenorocire, motive temeinice, fapte petrecute până ieri... Am văzut în atâtea rânduri publicându-se proiecte de organizare, unele mai curioase decât altele; am văzut atâtea regulamente, atâtea legi, neutralizând unele pe altele că într-adevăr am admirat puterea de rezistenţă a poporului român". Oare P.S. Aurelian trăieşte azi, în 2013?!

Cheltuieli raţionale din bugetul ţării. „Ca să poată românii şi guvernul lor să facă ameliorăţiuni însemnate, au nevoie de mijloace, şi mijloacele ni le dă bugetul. Până astăzi nu ştim ce am făcut, ce am dres, însă, este clar că la împărţirea sumelor pe servicii, nu s-a căutat să fie proporţionate după importanţa lor. În fiecare an am văzut alocându-se sume însemnate pentru lucruri de prisos, pentru proiecte făcute de ocazie; am văzut cheltuindu-se sume însemnate, milioane, pentru instituţii care, departe de a e fi folositoare, ne vor aduce multe nevoi pe viitor... Să mai înlăturăm pe acei făcători de proiecte, al căror scop, departe de a fi practic, n-are de rezultat decât afişarea personalităţii lor". Era anul 1868. Fenomenul s-a manifestat până astăzi (2013), cu excepţia perioadei 1945-1989, când lucruri asemănătoare au fost greşeli întâmplătoare şi nu proiecte dirijate.

O sursă secundară, dar importantă, prevăzută de Aurelian, ce putea realiza «*ameliorăţiuni însemnate*» de finanţare, o reprezentau bugetele comunale şi ale diferitelor fundaţii de sub controlul statului. Dar la această idee revine cu opinia sa anterioară privind administraţia acelor fonduri, iată: „După cum am zis mai sus, suntem partizanii iniţiativei comunale, a independenţei fundaţiilor private, însă, cu rezerva ca aceia care se află în corpul comunelor şi al administraţiei fundaţiilor să fie pătrunşi de însemnătatea misiunii lor. Prea adesea fondurile au fost întrebuinţate cu o nesocotinţă de scop cu adevărat revoltătoare. Să nu mai lăsăm pe amăgitorii de profesie, ca să mai năpădească ca lăcustele, oriunde este o sumă de întrebuinţat, şi să ne spună că au să facă câte în lună şi în soare şi apoi la sfârşit să ne pomenim cu păpuşării" (**37**). Ooo!! Ce bine ne cunoştea Aurelian!

Acest material este încheiat cu un pasaj ce confirmă opinia noastră iniţială despre conţinutul său; spune Aurelian: „Pe cât ne-a ajutat puterile, am arătat «*ce este ţara noastră*», şi ceea ce avem de făcut în ceea ce priveşte partea economică. Punându-ne serios pe lucru avem convingerea că «*viitorul ţării noastre*» este mare, că vom contribui şi noi în limitele puterilor noastre la acea mişcare a civilizaţiunii moderne, care conduce popoarele la mărire şi la făurire. Aşa să dea Dumnezeu să fie". P.S. Aurelian.

2. Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune (1873)

Preambul. Avem în faţă un studiu al doctrinelor «*Liberului schimb*» *şi* «*Protecţionismului*» cu valoare antologică pentru bibliografia noastră de economie politică, ce merită a fi cunoscut de toate generaţiile la momentul când intră în viaţa activă. El a fost elaborat după o perioadă de circa 10 ani de la acordul semnat de Principele Cuza pentru acceptarea liberului schimb pe teritoriul Principatelor, în concordanţă cu convenţiile Imperiului Otoman, la îndemnul lui Ion Ghica, cum am mai scris, în anul 1860.

În această perioadă, economia, care avea o minimă organizare funcţională, la data Unirii, prin aplicarea condiţiilor liberului schimb, a intrat într-o stare cu totul îngrijorătoare, dar numai pentru învăţaţii şi ziariştii care simţeau că, în continuare, ţara este expusă unor pericole de natură politică, cu efecte imprevizibile.

Situaţia economică gravă în care intra ţara l-a îndemnat pe Aurelian să analizeze situaţia şi să publice materialul, ca studiu, în «*Revista ştiinţifică*». Această lucrare avea scopul de a lămuri cititorii revistei, care erau mai ales intelectuali, şi în mod automat adepţi ai liberului schimb, pentru că era de bon-ton să fie în favoarea moşierilor pentru exportul de cereale. Dictonul «*grânarul Europei*» îl poate împăuna pe un gâgă; popoarele dezvoltate cu o viaţă economică şi socială de nivel înalt nu erau grânare, erau industriale.

Apreciind la scara timpului, cu diferenţele existente, starea de astăzi a economiei ţării este într-o situaţie care ne poate pune în faţa unor pericole cu totul imprevizibile, de aceea studiul lui Aurelian merită să fie cunoscut.

Lucrarea lui Aurelian este redată pe circa 40 de pagini în 9 numere din revista amintită, încât nu poate fi reprodusă integral, însă fiecare problemă prezentată de autor va fi ilustrată prin pasaje reprezentative de conţinut, după schema de elaborare a autorului.

Ochire generală. Starea ţării. „O preocupare care merge dezvoltându-se din ce în ce mai mult, agită poporul român de vreo câţiva ani, şi cu deosebire de vreo doi-trei ani încoace. Aceasta este minarea mai complectă a născândei noastre industrii. Oamenii cei mai lipsiţi de cunoştinţele economice, lipsiţi chiar de aceea ce se numeşte obişnuit învăţătură elementară, par atât de îngrijaţi de această retrogradare economică a României, că nu se sfiesc a-ţi zice cu toată simplitatea: Ţara noastră este ameninţată de pieire, căci zic ei; lucru nemaipomenit până acum la români: meseriaşii îşi părăsesc meseria lor şi caută a trăi cu ale mijloace; cizmari, croitori, tăbăcari, postăvari, boiangii etc. se duc să sape, să lucreze drumurile de fer, se fac servitori pe la curţi. Femeile care trăiau cu acul au ajuns de nu ştiu de ce să se mai apuce, se bagă jupânese prin case şi fetele lor lucrează la binale, ori sapă la vii sau cine ştie ce mai fac.

Cei cu învăţătură şi care prin urmare văd lucrurile mai bine când voiesc şi caută să le vadă, par şi mai îngrijoraţi. Aceştia îţi spun pe toate tonurile că fabricile de postav fondate de N. Băleanu, M. Kogălniceanu, D. Simo şi alţii au căzut, că tăbăcăriile şi fabrica de lumânări de stearină a lui Băleanu s-a închis, că fabrica de hârtie a lui Asachi este pustie; că fabricile de sticlă de la Târgovişte şi Grozăveşti sunt pe calea pieirii; că fabricile de testimele (şaluri), de basmale au dispărut de ani; că puţinele fabrici de potării ce mai existau de abia se mai ţin de azi pe mâine; că meseriile practicate de către români: croitoria, cizmăria, blănăria, tăbăcăria, şi altele, dispar pe fiecare zi; că târgurile care erau pline de croitori români, sunt astăzi aprovizionate numai cu haine de la Viena; că fabricaţia pânzeturilor de casă cu războiul tradiţional în toate satele României a pierit şi a fost înlocuită cu pânza numită «americă»; că industria noastră care se părea a fi născută în România, atât era de răspândită, a dispărut mai cu totul.

Că din cauza tuturor acestora poporul român, atât de renumit prin frumuseţea portului său, port de bărbaţi şi femei, a ajuns în multe localităţi să nu-l mai cunoască, atât l-au schimonosit albăstrelele, stămburile urâcioase, răritura de pânză «americă» şi acele basmale de cap, atât de ridicole, comparate cu frumoasele noastre marame; că în fine, industria română, naţională, potrivită cu gusturile trebuinţelor noastre, piere pe zi ce trece, astfel că peste câţiva ani nu se va mai găsi urmă de dânsa. Şi unii şi alţii, învăţaţi şi cei mai buni simt, par atât de îngrijoraţi, de preocupaţi de această stare de lucruri, ca şi cum, un pericol mare ar ameninţa ţara noastră".

Aceasta era oglinda degradării tuturor activităţilor productive ale românilor, ca rezultat al practicării liberului schimb, impus de marile puteri Turciei, la care erau supuse şi ţările încă vasale Porţii, într-o anumită măsură, neavând independenţă de stat.

Situaţia descrisă de Aurelian i-a pus pe gânduri şi pe aceia care nu erau interesaţi de industria ţării şi întrebau: „*unde vom ajunge şi ce este de făcut"?*

Analiza lui P. S. Aurelian: „Această preocupaţiune, această îngrijire a unui popor întreg, care numai de economia sa naţională n-a fost interesat până astăzi, merită o deosebită atenţiune, căci după noi este simptoma unui morb grav, unui morb ameninţător.

Când o nevoie ajunge să fie simţită de către cei mai simpli; când o idee se naşte deodată în toate spiritele fără vreo preparaţie prealabilă, fără vreo propagandă sau îndoctrinare; când

temerea ajunge să fie generală, trebuie să se ia aminte căci situaţia este gravă. Dacă cuvântul «Vocea poporului este vrerea lui Dumnezeu», se poate aplica mai raţional, este în asemenea ocazie. Popoarele au o preştiinţă a lor înnăscută (odată) cu dânsele, care le face să prevadă adesea viitorul cu o exactitate surprinzătoare.

Când o ţară întreagă, un popor întreg ne va spune că «nu este bine cu noi» să fim siguri că spune adevărul. A pretinde altfel, a zice că poporul nu ştie ce spune, este a călca în picioare istoria şi a pune pe om mai jos decât animalele. Cum? Admitem că cocorii, rândunelele, berzele şi alte păsări simt că are să se strice timpul şi plouă; că multe animale prevăd că are să vină iarna şi îşi pregătesc culcuşul; că planta chiar îşi dirijează rădăcinile spre izvoare, şi am refuza omului prevederea (presimţirea) unor calamităţi, când aceste calamităţi sunt anunţate prin fel de fel de semne? Aceasta nu credem, şi nici nu credem că s-ar găsi oameni care să meargă până acolo cu dispreţul pentru popor ca să-l asimileze cu pietrele, căci numai aceasta nu prevăd, nu simt.

Lucrare stranie, cu toate acestea! Pe când poporul român, pe când oamenii cei mai simpli manifestă această îngrijorare, o seamă de oameni, cu învăţătură, trăiţi prin ţări străine, nu numai că nu sunt preocupaţi, nu numai că nu văd cel mai mic pericol în această stare de cădere a industriei române şi inundarea ţării cu obiecte de fabricaţiunea străină, dar din contra, pretind că este foarte natural, foarte logic, şi ceea ce este şi mai mult, că este foarte folositor pentru ţară, pentru prosperitatea ei politică şi economică.

De unde provine această *divergenţă*; pentru ce unii se îngrijează, se întristează, şi alţii se bucură; unii sunt convinşi că un mare pericol ne ameninţă, iar alţii susţin că această stare de lucruri este o dovadă că ţara prosperă, că merge înainte? Şi unii şi alţii sunt români, prin urmare deopotrivă interesaţi ca ţara să meargă bine, şi cu toate acestea, între prevederile lor există un abis.

Care să fie cauza? Credem că o vom arăta mai jos".

În continuarea analizei, în răspunsul său, Aurelian spune că oamenii de stat, aşa cum arată istoria economică a tuturor popoarelor, au fost doritori de a-şi înzestra ţările cu toate industriile posibile. Plecând de la această idee, el explică apariţia şi aplicarea principiilor care stau la baza doctrinelor economice ale «*protecţionismului şi ale liberului schimb*» şi prezintă istoria lor în 6 state, cele mai industrializate din lume la acel timp.

Doctrinele economice. „...În nici o parte a lumii industria nu s-a implantat şi n-a prosperat de la sine, că oamenii cărora le-a fost încredinţată cârmuirea statelor au trebuit, pentru a introduce diferite industrii, ca să caute a aduce oameni speciali din alte ţări, să încurajeze dezvoltarea acelor industrii născânde, garantându-le (apărându-le) contra concurenţei din afară. Aceasta a fost politica urmată, fără excepţie, până la anul 1820".

Acest mod de acţiune, descris simplu de către Aurelian, exprima esenţa principiului «*protecţionismului*»: depunerea eforturilor prin sacrificii pentru dezvoltarea economiei interne şi aplicarea măsurilor de sprijin prin intervenţionism de stat; iar în alt plan, protejarea produselor faţă de concurenţa produselor similare din exterior prin taxe vamale, la care aduce precizarea că aceasta a fost o politică fără excepţie până la 1820 (de fapt până la pacea de la Adrianopol (1828)).

Urmează explicarea pe larg a doctrinei «*liberului schimb*», care a avut la bază, popularizarea principiilor şi mecanismelor sale, după lucrarea lui Adam Smith «*Avuţia naţiunilor*», ce s-a bucurat de sprijin şi o promovare agresivă surprinzătoare, de către adepţii săi şi de guvernele statelor dezvoltate, în frunte cu Anglia.

Aurelian prezintă o explicaţie de nuanţă didactică, pentru a fi bine înţelese principiile de bază ale acestei doctrine, adăugând la acestea concepţia şi opiniile sale asupra fenomenelor.

Iată lucrarea sa: **„Înainte de a fi propagată de către englezi, «*libertatea comercială*» fusese scoasă la lumină de către francezul Quesnay, fondatorul şcolii «*phisiocratice*». *Acestuia, mai mult ca filozof şi ca filantrop, decât om de stat şi economist practic, îi plăcea să considere lumea ca o republică comerciantă; raţiona pentru fericirea omenirii şi mai întotdeauna făcea abstracţiune de naţiune... După ce cartea lui Adam Smith «Asupra avuţiei***

naţiunilor*» *îşi făurise drumul, o seamă de economişti şi de oameni de stat englezi, începură a prepara cu toată energia şi ardoarea ideea că a venit timpul ca statele Europei să renunţe la regimul protector; că toate barierele comerciale trebuiesc desfiinţate, în fine, că comerţul internaţional, supus până aici regimului protector, să devină liber. Mărfurile să poată intra dintr-o ţară în alta, fără a mai fi poprite de taxă de importaţiune".

După aceste explicaţii, Aurelian face o analiză foarte raţională a concepţiilor celor două doctrine. „Astfel, dar, în urma ideilor lui Quesnay şi Smith, *Economia politică*, care până aici fusese pentru oamenii de stat din toate ţările, şi în special din Anglia şi Franţa, «***o ştiinţă care învaţă cum se dezvoltase avuţia naţională a fiecărui stat în parte, deveni o ştiinţă umanitară***». Oamenii care începură să o cultive, luând pe Smith de model, uitară că există naţiuni, că naţiunile au interese diverse: ei avură şi au până astăzi în vedere lumea întreagă, umanitatea (dar să fie sub comanda lor. n. a.)".

Autorul citează şi cunoscuta reflecţie aberantă a americanului Thomas Cooper, dar iată poziţia lui Aurelian faţă de doctrina «*liberului schimb comercial*» cosmopolit: „Nimeni nu se poate îndoi despre bunele intenţii ale unor oameni însemnaţi ca Smith, nimeni nu contestă că lumea se îndrumează treptat către libertatea comercială, către relaţii, ca să zicem, aşa de frăţeşti, că viitorul va produce o confederaţie universală de popoare producând în pace; ceea ce însă ne permitem a crede dimpreună cu alţi oameni celebri, şi între alţii, cu ilustrul economist List, este că în momentul de faţă, toată lumea nu este încă gata ca să se aplice asemenea teorii.

Deocamdată, după cum zice economistul citat: «***Economia politică sau naţională, plecând de la ideea de naţionalitate, trebuie să înveţe, cum o naţiune dată, în situaţia actuală a lumii, şi ţinând seama de condiţiunile care îi sunt proprii particulare, poate conserva şi ameliora starea sa economică***»".

Continuând analiza sa, Aurelian «*permite*» adepţilor doctrinei cosmopolite să-şi facă propaganda, însă cere să fie permis şi economiştilor practici şi oamenilor de stat, chemaţi să conducă dezvoltarea economică a statelor, a le asigura (respecta) independenţa naţională, pe baza stării politice, sociale şi economice şi a intereselor particulare ale fiecărui naţiuni, ca să lucreze în favoarea economiei naţionale. În fapt, cerea să nu se exercite presiuni sub diferite forme împotriva statelor care aplicau «*protecţionismul*».

Legat de conţinutul expus mai sus, autorul arată că, în acel timp al promovării agresive a liberului schimb din partea teoreticienilor, după apariţia lucrării lui Smith (dar şi acelor lui J. B. Say şi D. Ricardo), oameni de stat, economişti practici au urmat o politică cu totul opusă acestei doctrine, iată:

„Guvernul englez n-a intrat pe calea libertăţii comerciale decât atunci când s-a convins că industria engleză, poate concura cu industria lumii întregi (unitare) şi că astă zi Anglia a păstrat în legislaţia sa tarife îndestul de protectoare pentru unele produse.

Franţa, cu toată prosperitatea industriei şi comerţului său, are până astăzi o legislaţie dauniană (ce acoperă pierderi) foarte protectoare. Austria şi Rusia nu se mulţumesc numai cu taxe protectoare, dar şi prohibează împotriva mai multor obiecte. Statele Unite ale Americii, a căror industrie este mai înflorită decât a celor mai înaintate state din Europa, totuşi, are până în minutul de faţă, legislaţia cea mai protectoare.

Industria, agricultura şi comerţul au înflorit în toate statele fără excepţie, sub regimul protector. În fine, câteva state care din cauza neştiinţei şi a nepriceperii, sau din alte împrejurări au renunţat la sistemul protector, n-au nici o industrie, stau în amorţire". Aşa era România la 1870-1880.

Opţiunea pentru România. „România, cu riscul de a-şi compromite existenţa sa politică, de a nu vedea nici o industrie importantă prinzând rădăcini pe teritoriul său, de a fi pentru veci colonia acestor state care îi trimit produsele industriei, nu poate să urmeze altă cale, decât aceea pe care a urmat-o şi o urmează până astăzi toate statele înflorite.

Ar fi o naivitate care ar periclita existenţa naţională ca noi să pretindem a face mai bine ca Anglia, Franţa, Germania etc. Sunt permise experienţele când nu lovesc în existenţa unui stat; însă nu putem admite că, pentru a face plăcere şcolii engleze «*şcolii economice cosmopolite*»

(care promovează liberul schimb), trebuie să ne apucăm noi să experimentăm teoriile neaplicate până astăzi, de către nici o ţară dintre acelea care au ajuns la oarecare grad de prosperitate.

Dacă în lumea aceasta ar exista o turmă şi un păstor, dacă oamenii ar încerca în loc să caute a se cotropi şi a se sfâşia, ar trăi ca fraţii; dacă chiar în condiţiile de astăzi România ar fi tot atât de înaintată ca Anglia, atunci negreşit că «***protecţiunea***» contra curentului străin ar fi în dauna intereselor noastre. Dar ce suntem? Ce industrie avem? În ce stare ni se află comerţul(1873)?Adepţii şcolii cosmopolite ne vor zice că industriile create prin *protecţiune* nu pot fi durabile şi noi, la rândul nostru, le vom răspunde că nu vedem industria franceză, creată de Colbert şi dezvoltată sub *regimul protector,* să nu fi durat, asemenea şi aceea engleză, americană şi altele".

O atenţionare a lui P.S. Aurelian

„Noi nu cerem ca în România să se introducă industrii imposibile, ci dintr-acelea fără de care un stat trebuie considerat ca barbar; astfel, sunt: fabricaţia postavurilor, a produselor de in şi cânepă, a stofelor de lână şi mătase, industria fierului, fabricarea pieilor, a hârtiei şi altele, care tot ar prospera dacă la început ar fi înconjurate şi protejate. (Deci la 1873 nu erau aceste industrii).

Ni se va spune însă că nici acestea nu putem face, căci tratatul de comerţ cu Turcia şi alte state ale Europei ne este impus şi că după acest tratat nu putem avea taxe protectoare. Acest tratat pe care românii nu-l recunosc şi nu-l pot recunoaşte, căci aceasta ar fi pieirea lor, nu are să fie etern, numai noi să ştim a lucra".

După propunerea industriilor elementare necesare ţării, Aurelian descrie o serie de măsuri protecţioniste, care ar favoriza o implantare sigură a acestor întreprinderi, iată:

„...Avem îndestule mijloace pentru a putea încuraja industriile locale, până când vor ajunge la starea ca să se lupte cu industriile străine. Aceste mijloace sunt: scutirea de orice dări pentru un timp dat, înlesniri de exploatare, scutire de vamă a maşinilor industriale, propagarea învăţământului profesional, preferinţa acordată de stat şi de către particulari produselor indigene, sporirea taxelor comunale pentru obiectele străine etc.

Cu aceste mijloace şi cu mai mult patriotism ca până astăzi, cu hotărârea de a face cum au făcut alte naţiuni, nu este îndoială că vom crea industria română".

O atenţionare a lui Aurelian. Dacă vom continua ca până astăzi, ca să aplicăm doctrinele cosmopolite, să alergăm la străini pentru cele mai mici obiecte, să dispreţuim tot ce este naţional şi să preferăm tot ce este străin, să dirijăm educaţia copiilor în aşa fel ca românii să aştepte totul de la buget, lăsând meseriile pe seama străinilor; dacă în fine, vom lucra cum n-a lucrat nici o naţiune pe lume, călcând în acest mod în picioare învăţăturile experienţei, atunci putem fi siguri că nu vom mai vedea niciodată implantându-se industriile în patria noastră. Şi, ceea ce este mai grav, ne vom trezi într-o zi copleşiţi de străini, şi toate izvoarele de avuţie scăpate din mâinile noastre; cu alte cuvinte, vom deveni străini în ţara noastră, şi culpa va fi a noastră, şi nu vom avea a ne plânge de cât de îndărătnicia noastră."

După această analiză adâncă asupra economiei, şi, în special, asupra industriei, din care rezultă clar starea grea a ţării şi perspectiva iminentă a unui dezastru, dacă nu se iau măsurile necesare, Aurelian arată că alte ţări aveau planuri globale de dominare economică şi, ca exemplu, reproduce din scrierile lui Friedrich List şi Roscher, profesor la Universitatea din Leipzig, unde găsim proiecte de ocupaţie economică externă, prin mase de coloni, cu descrierea punctuală a acţiunilor ce trebuiau întreprinse, în favoarea Germaniei. Sunt aspiraţii care au mers până la 1945. Azi, nu se ştie... Oricum, se întâlnesc şi azi germani în toate părţile lumii, după un «proiect» clar stabilit.

Aurelian face un scurt comentariu asupra acţiunilor germane propuse de cei doi învăţaţi, şi chiar înfăptuite, din care rezultă că secolul al XIX-lea nu a suferit deloc de spiritul umanist. Egoismul, dispreţul, indiferenţa şi acţiunile de cotropire a popoarelor slabe, erau caracteristici dominante ale imperiilor şi puterilor mari, tot aşa cum începuse din secolul al XV-lea. Iată ce scria însuşi Aurelian, marele patriot, fiul unui patrii devastate multe secole de către cei puternici: „Germanii, ca şi englezii, ca şi americanii, îşi caută de interesele lor; caută cum să facă Germania

mare şi avută, şi starea de astăzi a patriei lor ne dovedeşte că au lucrat cu bărbăţie. Imite-i şi acele popoare care sunt înapoiate; caute şi dânsele a se ocupa cu toată solicitudinea ce o merită de dezvoltarea agriculturii, industriei şi comerţului. Lase deocamdată visul de înfrăţire universală pe seama cosmopoliţilor; facă, cum au făcut toate popoarele înaintate". Această ultimă parte a analizei lui Aurelian ne face să înţelegem, că ţările mai slab dezvoltate ale Europei, după anul 2000, au răspuns cu naivitate «*visului cosmopolit european*», aruncându-se direct şi inconştient în plasa marilor puteri economice, pierzând grav din independenţa economică, iar unele fiind pasibile de vexaţii politice, care au început să se producă odată cu înfiinţarea «*parlamentului european*». Exemplul românesc, după care, un preşedinte abuziv a fost votat pentru înlăturare din funcţie cu un procent de aproape 80% din votanţi, a fost menţinut în funcţie prin manevrele politice ale comisarilor UE, confirmă teoria lui Aurelian, preluată de la mari economişti, după care: ***„subordonarea economică permite abuzuri politice din cele mai grave".***

Cea mai extinsă parte a lucrării lui Aurelian continuă cu «***Schiţa istorică a creaţiunii dezvoltării industriale la mai multe popoare din Europa şi America***», făcând un preambul teoretic de mare concentrare asupra liberului schimb şi protecţionismului, în procesul de industrializare din aceste zone ale globului pământesc. Acest expozeu ce cuprinde principii generale care trebuie respectate în acţiunile de dezvoltare a industriei merită o reconsemnare şi o popularizare extinsă pentru generaţiile ce vor veni, prin care să cunoască calea către progres, de aceea îl reproducem integral.

Ne spune Aurelian: „În economia naţională ca şi în oricare altă ramură a ştiinţei, învăţămintele istoriei sunt întotdeauna foarte preţioase. Dezvoltarea economică nefiind faptul întâmplării, ci al unei legi mai întotdeauna atât de pozitive (naturale), ca şi legile fizice. Este învederat (evident) că o ţară care începe este datoare în interesul său, ca să studieze calea urmată de către naţiunile înaintate. A nesocoti ce au făcut alte popoare, a pretinde că toate au greşit, este o probă clară de ignoranţă, ori de rea intenţie, scopul acestei lucrări fiind de a dovedi că creaţiunea şi dezvoltarea industriei în toate statele înaintate a fost şi este până astăzi, datorită unui «***sistem naţional de legislaţie protectoare***», iar nicidecum «*libertăţii absolute a comerţului*»...

Să nu se creadă că susţinând sistemul protector, pretindem că acest regim economic este singurul care trebuie urmat de către toate naţiunile şi la toate epocile; din contra, admitem şi suntem convinşi că lumea economică se îndrumează de fapt către «regimul libertăţii comerciale», că sunt deja popoare după cum este poporul englez, care au ajuns la maturitatea cuvenită pentru a putea fără sfială, să adapteze regimul libertăţii comerţului.

Ceea ce susţinem este că libertatea comerţului nu se poate adapta de îndată de către toate popoarele, că fiecare naţiune care doreşte să aibă o industrie naţională, trebuie neapărat ca să înceapă cu regimul protector, şi treptat, fără precipitare şi fără zbucium să se apropie de regimul libertăţii comerciale.

Trebuie bine înţeles că libertatea comerţului nu este numai o chestiune legislativă sau administrativă şi că ar fi de ajuns de a o pune la vot sau numai de a voi a o dobândi, ea este înainte de toate o chestiune de maturitate industrială şi comercială.

Naţiunea engleză, cea mai prudentă întrucât priveşte interesele economice (până astăzi n. a.), a înţeles acest adevăr de sute de ani şi fără a ţine seama de aspiraţiile filantropice, de visurile cosmopolite, şi-a căutat de cale şi a ajuns la scopul său. Astăzi când acest stat se află în capul industriei, a adoptat în mare parte libertatea comercială şi îndeamnă pe celelalte popoare să o imite.

Cele ce se petrec în Europa economică (1873), nu ne dovedesc că celelalte popoare ar fi urmat sfaturile Angliei, din contra, fiecare caută a o ajunge pe aceeaşi cale pe care a ajuns Marea Britanie la starea de înflorire de astăzi". (**38**)

În continuare, conform titlului enunţat iniţial, autorul a descris situaţiile din Anglia, Franţa, Germania, Austria, Portugalia, Rusia şi Statele Unite ale Americii. Conţinutul acestor expuneri constituie o bogăţie de informaţie asupra dezvoltării economice a acestor state, din care se puteau împrumuta modele, în parte, valabile şi azi. În plus, este un izvor bogat de cunoştinţe de

cultură pentru un om instruit din orice epocă. Din păcate specificul acestei monografii nu permite prezentarea lor.

3. Necesitatea întemeierii industriei române (1876)

Între numeroasele articole şi cronici publicate, Aurelian a susţinut prin explicaţii simple necesitatea fondării industriei, dar acest material are un conţinut de sinteză asupra temei. Este o lucrare publicată în nr. 11, 12/1876 al revistei «*Economia rurală*». Deşi conţinutul lucrării nu este sistematizat cu subtitluri pentru problemele expuse, el prezintă o evidentă structură în acest sens, care va fi marcată în reproducerea şi analiza lui.

Istoricul temei. La fel ca la toate temele importante tratate de Aurelian, autorul începe cu practicile vechilor civilizaţii, cu importanţa politicii comerciale interne şi mai ales a celei internaţionale; cu importanţa întreprinderii lucrărilor de dezvoltare continuă a economiei ţării. Expunerea sa are un conţinut clasic de economie politică, iată:

„Între chestiunile din domeniul economiei politice, sunt foarte puţine cele care să aibă o importanţă egală cu aceea relativă la «*politica comercială*» şi la «*comerţul internaţional*». Istoria ne arată la popoarele antice, de la Cartaginezi, Romani şi Greci, până în zilele noastre, că bărbaţii de stat au aflat în politica comercială un mijloc puternic de a spori fericirea popoarelor, a le asigura independenţa, a le împărţi puterea, în fine, a le dezvolta civilizaţiunea.

Multe state (care au fost) înapoiate, sărace, au datorit mărirea lor unui sistem comercial bine combinat, iar altele au căzut din mărirea lor şi chiar şi-au periclitat independenţa naţională din cauză că au adaptat un sistem greşit de economie comercială.

Cu mijloacele puternice de care dispune industria modernă, cu progresul ce-l face în fiecare zi şi ştiinţa aplicată la producţie, naţiunile care rămân staţionare, care se uită cum vecinele lor păşesc cu repeziciune pe calea dezvoltării industriale, pe când ele se mulţumesc cu o agricultură primitivă, se expun la cele mai mari pericole, atât economice, cât şi politice.

Istoria economică a timpurilor moderne este plină de învăţăminte în această privinţă. State mari conduse de celebrităţi politice au fost expuse la cele mai mari dezastre economice din cauza unei politici comerciale necorespunzătoare, cu starea de dezvoltare a naţiunii lor. Ţări cu industria înflorită, cu maşinărie puternică, cu factoreli (afaceri) în toate colţurile globului, au căzut în rândul celor mai slabe state, pentru că interesele lor economice nu au fost conduse cu destulă dibăcie”.

România. „Când istoria conţine atâtea învăţăminte, când fapte contemporane ne arată unde ajung statele care nu tratează cu toată severitatea cuvenită afacerile lor economice, este de datoria noastră ca să nu facem un pas, fără a cugeta matur la consecinţele întreprinderilor noastre economice... Comparând starea de progres a agriculturii noastre, considerată în medie, o găsim în ceea ce priveşte mărimea suprafeţei cultivate şi introducerea maşinilor perfecţionate, alături de agricultura statelor vecine..., fără nici o exagerare ne putem pune alături cu vecinii noştri imediaţi.

Caută să recunoaştem, însă, că suntem inferiori în privinţa celorlalte ramuri de producţie şi în special în privinţa industrială”.

Aurelian continuă să descrie exemplul Rusiei, care înainte era o ţară curat agricolă, iar printr-o conducere înţeleaptă a reuşit să dezvolte industrie şi spune că: „Astăzi lumea economică este unanimă în a recunoaşte starea de înflorire a economiei ruse”, şi apoi revine la situaţia ţării spunând: „Să rămânem oare staţionari? Aceasta nu o putem face, şi dovadă este aspiraţia aproape unanimă a populaţiei pentru crearea unei industrii naţionale... Acest fapt nu este particular ţării noastre; toate statele au trecut prin aceste perioade de dezvoltare economică, nici unul dintre ele nu s-a născut industrial. Ţara şi-a impus sacrificii însemnate pentru a construi căi ferate... celelalte căi de comunicaţie s-au înmulţit, alte lucrări publice de mare însemnătate: cheiuri, porturi, poduri, sunt pe cale de a se pune în lucrare... nu este mai puţin adevărat că scopul înfiinţării lor a fost în acelaşi timp de a contribui la crearea şi dezvoltarea industriei naţionale”.

Început raţional. „Astăzi, afară de câteva excepţii, nu credem să se afle român care să nu înţeleagă că ţara noastră a ajuns în poziţia de a-şi crea o industrie. Nimeni nu are pretenţia ca

deodată să concurăm cu alţii, sau că industria noastră să ne poată întâmpina toate trebuinţele populaţiei. Ca toate celelalte state, vom începe prin acele industrii, cărora starea economică actuală le-ar oferi toate condiţiile de prioritate, lăsând timpului crearea treptată a celorlalte".

O doctrină potrivită. „O seamă de bărbaţi, între care unii destul de competenţi în ştiinţa afacerilor publice nevoind să ţină seamă nici de experienţa altor state, nici de regimul economic aplicat în toată Europa, ar dori ca România, făcând excepţie «*să experimenteze doctrinele unei absolute libertăţi comerciale*».

Plecând de la acest principiu, s-a pretins că ţara noastră este curat agricolă, că nu suntem pregătiţi pentru a crea industria; că astfel fiind, să continuăm a ne ocupa exclusiv cu producerea agricolă, lăsând timpului ca să aducă industria în România... Dacă ţara noastră ar admite cu toată rigoarea sa *principiul libertăţii comerţului*, atunci orice tratat comercial cu alte state ar fi de prisos. Fruntarele noastre fiind vestite pentru toată lumea, cine s-ar mai interesa să trateze cu noi? Ar rămânea ca în schimbul unui atât de mare devotament pentru principii economice abstracte, celelalte state să primească produsele noastre după interesele lor...

Astfel fiind, şi în acord cu unanima dorinţă a românilor de a crea industria naţională, să cercetăm: 1) Dacă crearea industriilor posibile în România ar corespunde cu interesele noastre naţionale economice; 2) Dacă încheierea tratatelor de comerţ cu alte state ar fi folositoare pentru interesele noastre".

Naţiunea. „Pentru cea ce priveşte punctul dintâi, caută să recunoaştem că în epoca în care trăim, nu se pot despărţi interesele naţionale de cele economice. Interesele naţionale trebuie să inspire orice întreprindere ce o vom face pe cale economică, pentru că proprietatea unei ţări nu poate să fie durabilă, decât fiind aşezată pe naţionalitate... ***luând lumea după cum este astăzi, nu trebuie să ne scape din vedere, după cum zice un economist celebru, că între indivizi şi genul uman există naţiunea cu limba şi literatura sa proprie, cu originea şi istoria sa particulară, cu deprinderile şi năravurile sale, cu legile şi instituţiile sale, cu pretenţiile sale la existenţă, la independenţă, la progres, la durată şi teritoriul său; naţiunea în sine, care nu-şi poate menţine independenţa decât prin puterile sale proprii şi prin mijloacele sale particulare...***"

Schimbul comercial. „În asemenea împrejurare, teoria economică răspunde că schimbul produselor agricole contra produselor manufacturiale este tot atât de util civilizaţiei, prosperităţii, şi în genere produselor sociale ale naţiunilor, ca şi înfiinţarea pe teritoriul lor a unei industrii manufacturiere; că de vreme ce o ţară produce cereale ori alte produse agricole, se poate dezvolta în civilizaţie tot atât de bine ca şi când ar poseda diferite industrii.

Practica lucrurilor este contra unui asemenea teorii. Aceea ce s-a dovedit este că o ţară agricolă nu poate să-şi dezvolte la un grad înalt comerţul său interior şi exterior; căile de comunicaţii şi mărirea sa comercială; populaţia sa nu se va dezvolta, la fel prosperitatea sa; nu va realiza progrese însemnate în cultura sa morală, intelectuală, socială şi politică; nu va fi nici o dată capabilă să fiinţeze asupra civilizaţiei şi progresului altor popoare, mai puţin înaintate. Ţara agricolă este inferioară multor ţări care sunt agricole şi manufacturiere.

În general, statele agricole depind, mai mult sau mai puţin, nu numai economic, dar şi politic de naţiunile străine care le primesc produsele lor agricole, în schimb cu articolele fabricate".

Aurelian mai arată că ţările agrar-industriale cumpără produse de la cele agricole numai cantităţile care le lipsesc; iar când sunt recolte abundente, magaziile lor sunt pline şi adesea nu se pot valorifica nici cu preţuri mici. „Cu cât industria locală este mai prosperă, cu atât cere mai multe produse agricole şi viceversa; se stabileşte o solidaritate între aceste două mari ramuri de producere, al cărui rezultat este prosperitatea naţională".

Protecţia industriei. Aurelian aduce explicaţii ce descriu un mecanism de funcţionare a industriei care urmează să fie întemeiată şi precizează că în prima perioadă a dezvoltării «*protecţia acordată va fi ponderată*» va spori o dată cu creşterea capitalului intelectual şi material al ţării, cu extinderea învăţământului profesional, cu dezvoltarea spiritului de întreprindere. Ca aspect raţional, mai precizează că nu este necesar ca să se protejeze toate

industriile, ci mai ales acele industrii, care, prin importanţa produselor lor, au mai multă înrâurire asupra progresului economic al ţării.

Influența comerţului asupra agriculturii. În expunerea sa privind «*comerţul străin*» adică, exportul de produse agricole, Aurelian a menţionat opinia existentă cu privire la influenţa exportului asupra creşterii producţiei pământului şi a valorii lui pentru vânzare; însă nivelul nu se compară cu o industrie indigenă prosperă; în plus, exportul de produse agricole este nesigur sub aspectul profitului şi „***în această privinţă, «nimic» nu face să sufere mai mult agricultura unei ţări, ca fluctuația cererilor de afară”***.

În antiteză, în condiţii extreme ca secetă, producţii calamitate, „ţările industriale cer produse agricole pentru prelucrare, iar agricultorii prosperă”. În acest joc, Aurelian spune că „***Agricultura engleză nu suferă niciodată pentru că puternica industrie engleză consumă tot ce produce pământul şi pământul produce cât cere industria***. Dintr-aceasta rezultă că agricultura noastră este de aproape interesată la crearea unei industrii cât mai numeroase; agricultorii vor câştiga prin asigurarea desfacerii produselor şi a sporirii preţurilor, iar proprietarii se vor folosi de urcarea arenzilor”.

Relaţia între industrie şi agricultură. Aurelian descrie, pe de altă parte, importanţa industriei pentru agricultură prin prelucrarea producţiei din acest sector, pentru consumul populaţiei, dar şi pentru folosul produselor secundare rezultate din prelucrări.

Exemplul său spune: „Fapte care se petrec în ţara noastră vor convinge şi mai mult despre solidaritatea ce există între agricultură şi industrie. În adevăr, toţi proprietarii ştiu cât câştigă o moşie prin înfiinţarea unei mori şi a unei poverne, a unei fabrici de oarecare importanţă. Adesea se întâmplă ca o moară sau o povarnă să facă a spori venitul proprietăţii mai mult decât exploataţiunea moşiei.

Înfiinţarea fabricilor de zahăr a sporit în proporţii considerabile nu numai renta şi valoarea moşiilor pe care sunt aşezate, dar şi a moşiilor învecinate; au dat naştere la industrii anexe ale căror foloase s-au răsfrânt în mare parte asupra agriculturii. Rusia, Boemia, Bavaria, pate din Prusia, oferă în această privinţă, exemple care nu mai permit nici o îndoială asupra efectelor binefăcătoare ale industriei”.

Influenţa industriei naţionale asupra comerţului. Printr-o explicaţie prealabilă, Aurelian arată că principalele elemente ale producţiei (economiei) sunt agricultura şi industria, care trebuie cunoscute prin raportare, aşa cum a dat explicaţiile anterioare, însă între aceste sectoare de activitate introduce a treia ocupaţie, comerţul, şi spune: „Comerţul nu este decât un mijlocitor pentru desfacerea mărfurilor între agricultori şi manufacturieri; de aici rezultă că în regularea chestiunilor de natură comercială, trebuie să se aibă în vedere interesele şi trebuinţele celor două producţiuni primordiale, adică ale agriculturii şi industriei.

Comerţul neproducând nici un obiect prin sine, şi scopul său fiind numai desfacerea produselor, este foarte natural ca, cu cât industria şi agricultura vor fi mai prospere, cu atât şi comerţul să ia o întindere mai mare. Exemplele altor state ne arată că acelea au un comerţ mai înflorit, care au şi industrii dezvoltate. Naţiunile care se îndeletnicesc exclusiv cu agricultura, speculând cu produsele alimentare şi cu materiile brute, nu pot avea un comerţ însemnat, şi aceasta pentru că aceste produse sunt cerute de un număr foarte mic de naţiuni manufacturiere, care şi ele fac agricultură. Astfel fiind, niciodată ţara agricolă nu este sigură de desfacerea produselor sale”.

Despre navigaţie. Aurelian explică într-o frază, cât este de importantă industria pentru acest sector: „În privinţa transportului pe apă, industria manufacturieră este fondatorul navigaţiei; cu cât se dezvoltă manufacturile, cu atât se sporeşte navigaţia comercială.

Concluzie. Autorul arată că „din toate punctele de vedere, industria ***contribuie la dezvoltarea celorlalte ramuri de producţie ale unui stat şi mai mult, decât orice alta la prosperitatea economică a naţiunii****...”*.

Apoi consideră că prin aspectele tratate, ilustrează în mod convingător că întemeierea industriei în România este o operă necesară şi se referă în continuare la „mijloacele cele mai nimerite pentru a ajunge treptat la acest rezultat”.

La această temă, descrie măsuri concrete pentru care, în anii ce a urmat, a dus o aprigă luptă parlamentară în vederea implementării lor legale şi apoi a realizării lor practice. Iată aceste măsuri, pe care le şi justifică prin argumente reieşite din situaţia în care se afla ţara în acele momente:

Legea asupra vămilor a făcut deja un pas, „afară de orice consideraţie fiscală; prin această lege se favorizează multe industrii, care s-ar putea înfiinţa la noi".

Aurelia recomandă încheierea de contracte de comerţ prin care se vor stipula reduceri reciproce asupra unora dintre mărfuri, făcând o largă descriere, unde abordează problema liberului schimb, pe care-l consideră dăunător României, spunând: „Astăzi toţi economiştii practici sunt unanim a recunoaşte că «*libertatea absolută a comerţului, adică lipsa de taxe protectoare convine numai în două perioade ale vieţii economice* (*a unui stat*) *şi anume: când naţiunile sunt puţin înaintate sau când au întrecut pe toţi concurenţii lor.*

Noi am trecut perioada întâia; însă suntem departe de a doua; până a ajunge nu să întrecem pe concurenţii noştri, ci să egalăm trebuie să egalăm sistemul care favorizează mai mult industria noastră şi acesta este ***sistemul protector***».

Exemplele din ţara noastră ne pot lesne servi pentru a dovedi că «***în perioada în care ne aflăm, libertatea comercială omoară industria***»; ***în adevăr ştim cu toţii, că mai mulţi dintre proprietarii şi capitaliştii români, au fondat fabrici de postav, de lumânări, de stearină, de hârtie, de sfeclă, de filatura mătăsii şi altele****; ei bine, toate au dispărut pentru că n-au putut lupta contra concurenţei dinafară"*(**39**).

Aşa cum s-a precizat iniţial, acest material reprezintă o elaborare de sinteză a concepţiilor şi visurilor lui Aurelian asupra necesităţii dezvoltării industriei naţionale, în baza *doctrinei protecţioniste*, preluate din toate materialele publicate anterior, fără a da o structurare didactică a conţinutului, ce este necesară când ai un public, aşa cum era în epoca sa.

4. Cum se poate fonda industria în România (1881)

Preambul. După semnarea tratatului (Convenţiunii) comercial cu Austro-Ungaria în anul 1875, împotriva căruia Aurelian a scris chiar de la începutul anunţării preparativelor de abordare a lucrărilor, a continuat să arate marile daune economice pe care le suferea ţara, inclusiv vexaţiunile politice la care era expusă. Totalitatea acţiunilor imperiului urmăreau slăbirea economiei noastre la nivel maxim posibil, oprind orice progres, se urmărea astfel de a opri orice aspiraţie de unire a Transilvaniei cu ţara.

În toată această perioadă, intrând şi în politică, din poziţia de parlamentar, i-a criticat pe conservatori pentru acel tratat evident antinaţional. Având valabilitatea de 10 ani, Aurelian a săpat la baza lui permanent; pe lângă numeroasele scrieri în cronici, până la ultimele numere în revista «*Economia rurală*» (1884), a luptat pentru a scoate o lege închinată «*protecţiunii industriei naţionale*». Sub aspect administrativ, a militat pentru autonomia administraţiilor locale în fondarea micilor industrii, a stimulat adoptarea măsurilor de eludare a prevederilor convenţiei. Prin toate acestea se pregătea pentru reluarea tratativelor, după expirarea celor 10 ani de spoliere a ţării.

În acea perioadă de 10 ani, firavele obiective ale industriei constituite cu mari eforturi, au fost ruinate prin concurenţa imperiului, ţara fiind aproape lipsită de industria elementară care să o deosebească de un popor barbar. Această stare dureroasă l-a determinat pe Aurelian să elaboreze una dintre lucrările sale fundamentale de economie, de cea mai aleasă valoare, sub titlul «*Cum se poate fonda industria în România*».

Lucrarea amintită, publicată iniţial în revista «*Economia rurală*» nr. 10, 11, 12/1881, a fost republicată în acelaşi an, cu titlul «*Cum se poate fonda industria în România*» şi «*Industria română faţă cu libertatea comerţului de importaţiune*», la Tipografia Academiei Române.

Această lucrare o găsim republicată în anul 1967, în volumul «*Petre S. Aurelian – Opere economice – texte alese, îngrijită, cu comentarii şi adnotări de Mihai C. Demetrescu*», care aduce şi o excepţională contribuţie la cunoaşterea activităţii lui P.S. Aurelian prin capitolul «*Comentarii şi adnotări*». Altfel, scrierile lui Aurelian republicate ca opere economice au fost alese fără nici

un criteriu, deci fără sistematizare, pentru a da o direcţie clară pentru domeniile abordate. Autorul, fiind obligat de titlu, a reprodus fidel conţinutul, ceea ce nu a mai fost uşor acceptat de cititorul sfârşitului de secol, cu atât mai mult azi, din cauza dificultăţilor de citit. Dar efortul autorului, care a elaborat singura lucrare de acest gen dedicată lui Aurelian, merită preţuire şi respect şi mai merită a fi citită cu toată atenţiunea.

Tirajul de 1950 de exemplare, editat cu această lucrare, oferă şi astăzi o sursă minimă de consultare a celor mai importante lucrări de economie le lui Aurelian «*în original*», încât autorul a făcut un imens serviciu pentru editarea acestor surse bibliografice asupra operei marelui înaintaş. Lucrarea «*Cum se poate fonda industria în România*» a urmat elaborării din 1876, care făcea lămuriri asupra «*Necesităţii întemeierii industriei române*», realizând o succesiune logică pe un drum care începea să se deschidă, odată cu înfiinţarea fabricilor de zahăr de la Chitila şi Sascut din 1875, 1876.

Lucrarea publicată în broşură are o «*precuvântare*» ce exprimă o analiză profundă a problemelor economice şi politice ale secolului al XIX-lea, unde include România, poporul român, cu realizările şi aspiraţiile sale şi cu datoria de a se dărui progresului economic al ţării.

Câteva pasaje reproduse din «*precuvântare*» reflectă marea personalitate a lui P.S. Aurelian ca învăţat reprezentativ din secolul al XIX-lea, cunoscător al legilor economice, al situaţiei acestui domeniu din ţara sa şi capacitatea de a prevedea şi activităţi în favoarea progresului naţiunii şi patriei. Iată: „Fiecare secol este caracterizat prin crearea sau dezvoltarea câtorva ramuri de activitate. Istoria ne spune că în cutare epocă s-au dezvoltat artele, în alta, cercetările filozofice, într-o a treia s-au cultivat ştiinţele. Cu privire la secolul al nouăsprezecelea, aceea ce-l deosebeşte de cele trecute este progresul fără precedent al ştiinţelor şi al dezvoltării economice. Descoperirile ştiinţifice, cultivarea cu predilecţie a diferitelor ramuri ale ştiinţei, răspândirea şi popularizarea cunoştinţelor ştiinţifice, vor fi titlurile de glorie ale acestei epoci.

Alături şi în paralel cu progresul ştiinţelor, s-a dezvoltat industria şi toate ramurile sale: agricultură, industrie propriu-zisă şi comerţ. Ştiinţa aplicată la aceste trei ramuri de activitate este una din manifestaţiunile cu care se poate făli secolul nostru... mai toată activitatea diplomaţiei urmăreşte atingerea unui scop economic. Chiar politica de cucerire teritorială urmăreşte întrucâtva tot scopuri economice.

Încheierea tratatelor de comerţ, convenţiile privitoare la tarifele căilor ferate şi ale vapoarelor, chestiunile de navigaţie şi de poliţie fluvială, într-un cuvânt, atâtea chestiuni de ordin curat economic, au devenit oarecum preocupaţiunea esenţială a diplomaţiei...; ţara noastră nu numai că nu poate fi nepăsătoare, dar nu-i este iertat a sta pe loc.

«***Cine stă pe loc când alţii se îndrumează spre progres, merge înapoi, şi acela care merge înapoi, pierde dreptul de a figura între naţiunile libere şi independente. Progresul este necruţător, calcă şi adesea zdrobeşte pe acela care-i stă în cale; legea este fatală***»”(**40**).

Introducerea la materialul publicat în «*Economia rurală*» este axată în mod evident pe stârnirea interesului populaţiei asupra mersului economic al ţării, care arată că lipsa industriei este un semn de slăbire economică, o ameninţare pentru interesele economice şi politice. Opinia aceasta era exprimată de cei care citeau cărţi, adică oamenii învăţaţi, până la populaţia meseriaşă şi agricolă.

Era o adevărată stare de spirit, un val de opinie, pe care într-o perioadă de 15 ani, Aurelian le-a promovat cu persistenţă şi succese fiind ascultat în academiile înalte:

„Această stare a spiritelor cu privire la cele economice este semnul unui progres însemnat, realizat de câţiva ani în sânul societăţii române. Să ne întoarcem în urmă, nu mai târziu decât acum 15-20 de ani şi ne vom încredinţa că asemenea idei de abia erau exprimate de câţiva inşi, când începeau discuţiile despre industrie: Kogălniceanu, Marţian Pop, Haşdeu, oameni de studiu, iar puşi în practică, au fost constituite de vreo trei-patru oameni de acţiune – Asachi, Bibescu, Băleanu (şi chiar studiosul Kogălniceanu, n. a.).

Citească-se ziarele şi alte publicaţiuni şi pot afirma că expresia «industrie naţională» se va găsi numai de câţiva ani în scrierile noastre. Am zis mai sus că această pornire în favoarea

reformelor economice, şi în special a necesităţii de a se înfiinţa o industrie naţională este un semn de progres; aceasta este un adevăr care nu are nevoie să fie susţinut" (**41**).

Expunerea sa continuă cu o analiză asupra efectului şi importanţei opiniei populaţiei ţării, când este în discuţie un important obiectiv de construit pentru viitorul său şi al generaţiilor următoare; de această dată fiind în analiză făurirea industriei naţionale, iar îndemnurile şi argumentele lui Aurelian, au şi azi un dar de luminare şi înălţare a spiritului patriotic. Iată:„***O naţiune a făcut deja un pas mare în calea progresului, când ajunge să-şi cunoască lipsurile şi nevoile; a mers înainte când s-a convins că lipsa de industrie naţională este o ameninţare, care mâine poate deveni un fapt împlinit pentru cele mai scumpe interese ale sale. Astăzi, oricât ar mai încerca economiştii de cabinet şi acea mulţime de indivizi, care în lipsă de convingeri dobândite prin studii şi cercetări în viaţa practică, se mulţumesc a se lua după alţii; ca să mai convingă pe români, că ei în ţara lor sunt făcuţi numai pentru agricultură; că industria dacă va fi să vină vreodată în România, va veni la sine, adică prin pronia cerească; că viitorul economic al acestei ţări stă în absoluta libertate a comerţului,... nimeni nu-i va crede...***

Aceasta fiind pornirea spiritelor în favoarea întocmirii unei industrii naţionale, eu unul sunt de părere, că, nu numai că nu avem timp de pierdut, dar că, cu scopul de a nu compromite realizarea unei idei atât de folositoare pentru întreaga ţară, Guvernul, Corpurile legiuitoare şi particularii să nu mai întârziem câtuşi de puţin punerea temeliei industriei în România.

Să nu ni se răspundă că temelia este pusă, fiind că s-au înfiinţat două-trei fabrici de chibrituri, două fabrici de zahăr, o fabrică de postav şi alte câteva stabilimente. Nu este vorba de înfiinţarea a câtorva stabilimente, ci ***despre «aşternerea unui program general, şi de măsurile de a-l pune în aplicaţiune treptat»***.

Pentru a întemeia industria într-o ţară, caută să se înfiinţeze treptat acele fabricaţiuni, care pot trăi şi prinde rădăcini în popor, devenind un mijloc de trai pentru dânsul. Aceasta nu împiedică înfiinţarea de stabilimente mai industriale; însă, după cât mai pricep în asemenea materie, mai caută să înfiinţăm cam deodată, industrii potrivite cu trebuinţele, cu aplecările, cu starea socială şi economică a poporului român".

În finalul introducerii sale, Aurelian enunţă titlurile capitolelor ce compun lucrarea sa epocală: «*Cum se poate fonda industria în România*».

Conţinutul şi structura capitolelor tratate de Aurelian exprimă un proiect unitar, raţional, pentru construirea industriei naţionale, plecând de la stabilirea sistemului de industrii pe baza resurselor naturale, a aplecării populaţiei pentru unele industrii şi a condiţiilor de valorificare. Adâncind expunerea, el ordonează priorităţile de fondare a stabilimentelor, iar în ultima parte descrie îndrumări concrete prin care se pot realiza obiectivele propuse anterior.

Această lucrare a fost publicată pe o întindere de circa 40 de pagini în cartea amintită, fiind posibil de găsit în bibliotecile din fiecare judeţ al ţării, încât ne limităm a-i face o prezentare, prin care să poată fi cunoscută dintr-un rezumat şi care să permită o percepere integrală a valorii ei.

a) Sistemul industrial cel mai potrivit pentru starea actuală a poporului român

Clasificare-analiză. Expunerea lui Aurelian începe cu lucrarea «*Modurile de a practica agricultura şi industria* » şi face o clasificare a lor pentru fiecare domeniu: industria mare, medie şi mică; (sau: fabrica, industria domestică şi meseria); iar agricultura: cultura mare (exploataţia mare) medie şi cultura mică. După tipul de stabilimente, modul de exploatare şi fabricaţie dominant, autorul stabileşte «*sistemul sau regimul*» de industrie sau agricultură.

Având această clasificare simplă şi clară, bazată pe realitatea epocii, autorul pune întrebarea: „Fiind date împrejurările economice şi sociale în care se află ţara noastră, având în vedere că marea majoritatea populaţiei române locuieşte la ţară; considerând că în starea de astăzi nu dispunem nici de capitalurile necesare, nici de capacităţile cerute pentru a organiza industria mare; ţinând seama de natura climei noastre, care condamnă la o neactivitate silită populaţia rurală în timpul iernii; având în vedere că după fericitele deprinderi ale poporului nostru, femeia şi copiii, adică familia nu este încă condamnată a trăi mai mult în ateliere; ţinând seama de toate

aceste împrejurări, şi de altele nemenţionate, se naşte întrebarea: care sistem industrial trebuieşte adaptat şi încurajat în ţara noastră?"

După această prezentare a condiţiilor naturale, sociale şi a ocupaţiilor populaţiei din acele momente, Aurelian se referă la «*introducerea industriei mari*», a fabricilor pentru care arată o condiţie de bază:... „***Trebuie să ne convingem că pentru ca înfiinţarea de fabrici să se facă în proporţii mari, se cere ca poporul să fi ajuns la oarecare grad de dezvoltare economică."***

A doua condiţie arătată de Aurelian explică destul de clar faptul că nu sunt condiţii suficiente pentru a trece la înfiinţarea industriei mari, iată: „Fabricile mari presupun înainte de toate capitalişti mari şi industriali învăţaţi în fabricaţiunea ce-şi aleg; pieţe pentru desfacerea produselor şi în cele din urmă muncitori mulţi şi nevoiţi prin starea lor să consimtă a se spune voinţei de subordonare ale fabricilor. Am putea cita exemple numeroase pentru a dovedi cum că încercările făcute pentru a întemeia industria mare în localităţile care nu întruneau condiţiile enumerate mai sus, n-au produs rezultatele aşteptate, cu toate încurajările şi protecţiunile ce li s-au acordat".

În acord cu situaţia evidenţiată în analiza sa, Aurelian spune: „***mi se pare că pentru moment trebuie să înlăturăm din programul nostru economic introducerea ei (industriei mari) în România. Zicând aceasta sunt departe de a înţelege că nici o fabrică mare nu se poate înfiinţa în ţara noastră; dimpotrivă, sunt de părere că pentru fabricarea unor obiecte, pentru extragerea şi fabricarea unor produse industriale (petrolul), uzina şi fabrica nu numai că se poate, dar trebuie preferate. Când susţin că nu se poate admite menţinerea industriei mari, înţeleg introducerea sa ca sistem, preferându-se industriei domestice şi meseriei. Înlăturând pentru timpul de faţă industria mare, credem că organizarea noastră industrială trebuie să se întemeieze pe înfiinţarea industriei domestice şi a meseriilor. Cu timpul, când condiţiile economice ale ţării se vor schimba, industria mare se va impune de la sine***".

Reamintim că această concepţie a lui Aurelian era opusă celei susţinute de A.D. Xenopol, un economist doctrinar, nu unul practic, despre care scriam că propunea dezvoltarea industriei de fabrică, cu capital străin şi specialişti străini. Ideea sa a fost încercată în primele decenii a secolului XX, cu unele rezultate pozitive. Introducerea masivă a «*fabricii*» în perioada socialistă a avut efecte pozitive pentru progresul economic; nu pe măsura eforturilor, din cauza izolării celor două lumi politice din acea perioadă, însă funcţionarea unor obiective s-a ridicat la nivelul mediu aflat în Europa. Au fost şi insuccese, cum s-a văzut la eşecul unor fabrici de zahăr ş.a.

Relaţia agricultură-industrie. Oprindu-se asupra industriei domestice şi meseriilor pe care le recomandă, Aurelian face analize cu exemplificări din economia statelor avansate ale Europei, descriind mecanisme de funcţionare. Remarcă în primul rând colaborarea între industria mare şi industria domestică din acele state, unde ţăranii puţin ocupaţi în timpul iernii efectuau unele lucrări necesare în fluxul tehnologic al produsului care era finalizat apoi în fabrică. De aici, Aurelian a dat multe exemple şi le reproducem pe cele din Belgia şi Rusia: „Industria dantelei de Bruxelles, renumită în toată Europa, se reproduce şi în fabrici, în care se află multe lucrătoare, însă cea mai mare cantitate se lucrează acasă, în oraş sau la ţară. În Rusia, stofele de bumbac ordinar sunt ţesute toate prin sate de către ţărani, când sunt gata, fabricile le vopsesc".

Din situaţia descrisă, în condiţiile epocii, autorul susţinea că această formă de industrie va fi durabilă, înţelegând că ţara poate să o dezvolte.

Făcând un pas în adâncirea explicaţiilor asupra efectelor industriei domestice, Aurelian spunea că: „*...practicarea a diferitei industrii la ţară dimpreună cu agricultura, înfăţişează interese morale şi sociale"*: susţinerea sa este explicată printr-un mare număr de exemplificări, cunoscute în Franţa, Belgia, Normandia, Germania, Elveţia, iar în legătură cu acestea invocă numele unor mari economişti din acel timp, din ţările respective: Baudrilart, L.D. Laverne, Rau, E.D. Laveleye ş.a.

În privinţa influenţei pe care o exercită munca din agricultură, combinată cu cea din industrie, asupra intereselor morale şi sociale, Aurelian îl citează pe economistul francez Baudrillart din Normandia, care observa: „Munca agricolă nu se prezintă întotdeauna în stare de profesiune exclusivă în Normandia. Câteodată pe lângă lucrările agricole se adaugă şi practicarea vreunei industrii. Acest caracter ne înfăţişează un tip de studiat, care se recomandă prin foloase economice de oarecare însemnătate. Adesea, pe lângă bunăstarea ce rezultă din această combinaţie, se pot adăugi şi deprinderi de care morala nu are de cât să se laude. Astfel, sunt

ţesătorii ţărani. Există un număr îndestul de mare în apropiere de Elbeuf, a căror inteligenţă şi dibăcie merită toate laudele... În satele din vecinătatea oraşelor Caen, Bayeux şi Cherbourg se fabrică dantele prin sate, şi odinioară peste 70.000 femei se îndeletniceau cu această fabricaţiune". (**42**)

Ideea înfiinţării activităţilor industriale s-a încercat cu mici rezultate în perioada 1975-1989, când în «*şcoala obligatorie*» de 10 ani, clasele a IX-X-a erau orientate pe o pregătire profesională. Au fost organizate atunci în judeţul Iaşi, conform orientării generale din ţară, circa 10 ateliere de manufacturi funcţionale. Am vizitat atunci şcoala generală din satul Tabăra, comuna Bivolari, unde elevii lucrau la războaie de ţesut şi manifestau un interes destul de bun pentru deprinderea operaţiunilor de lucru. A existat în toată ţara o preocupare în acest scop, dar acţiunea nu a fost sprijinită cu fonduri de stat pentru baza materială, încât lucrările au stagnat. De fapt, «*conducerea*» considera că marea industrie poate absorbi aceste forţe de muncă.

Credem că, astăzi, această idee ar putea fi preluată, cu o gândire bazată pe o analiză socio-economică, cu sprijin important de capital din partea administraţiilor comunale, ca să nu mai fim terorizaţi de interzicerea «*ajutorului de stat*», care a fost acceptată, fără minimă raţiune din partea acelora care au participat la tratative cu UE.Există serioase premize ca o parte din populaţia rurală să poată aborda activităţi de manufactură la domiciliu, dacă această activitate ar contribui la o mai bună asigurare a existenţei.

În concluzie la această temă, Aurelian spunea: „Eu cred că din câte am spus, fiecare s-a putut încredinţa că interesul ţării noastre este de a se introduce industria domestică în oraşe şi sate, în mânăstiri, în şcoli profesionale şi penitenciare; că ţăranii cu familiile lor, pe lângă cultura pământului, să se îndeletnicească, când le prisoseşte timpul, şi mai cu seamă iarna, cu vreo fabricaţiune, care se va potrivi mai mult cu împrejurările localităţii", şi continuă arătând punctual efectele pozitive ale acestor întreprinderi industriale asupra locuitorilor satelor:

1) Se va îmbunătăţi starea cultivatorilor;

2) vor permite să se prefacă în obiecte fabricate, mulţime de materii prime pe care le exportăm până la graniţă, spre a le primi fabricate de cultivatorii din Transilvania şi aiurea;

3) va da de lucru populaţiei rurale, care pierde atâta timp preţios pe an neavând de lucru;

4) va scuti în parte ţara de îndatorirea de a aduce din afară până şi cele mai neînsemnate obiecte fabricate;

5) va forma un personal preţios pentru fabricile ce se vor înfiinţa pe viitor în ţară;

6) va contribui să creeze o industrie adevărată în România;

7) în fine, va contribui la înavuţirea agriculturii. (**43**)

b) Fabricaţiunile (ramurile) cu a căror înfiinţare trebuie să înceapă fondarea industriei naţionale

Preambul. Aurelian începe tratarea acestei teme cu două întrebări: 1) Dacă diferitele ramuri ale industriei, care există într-un stat, s-au introdus şi s-au aşezat după voia întâmplării în cutare sau în cutare localităţi, iar dacă se spune că nu! Nu la întâmplare apare a doua întrebare; 2) Dacă există oarecari legi naturale şi sociale care determină locul cel mai favorabil pentru industrie într-un stat (o zonă)? Apoi, accentuează: „Chestiunea este din cele mai interesante şi, din nenorocire, până astăzi mai de loc studiată", însă îl menţionează pe Roscher, care a încercat să stabilească regulile necesare la aşezarea unei industrii, după care expune opinia sa întemeiată pe cercetarea marelui economist german, şi susţine că locul unde aşezăm diferite ramuri de industrie se determină de legi naturale.

În perspectiva regulii generale emise mai sus, Aurelian susţine necesitatea aşezării stabilimentelor de fabricaţie cât mai aproape de sursele naturale de materie primă şi cu previziunea duratei timpului care s-ar putea folosi acea sursă. Pasul următor, ar reveni guvernului să facă un studiu, o analiză a stabilimentelor industriale din ţară de orice mărime sau importanţă, fapt ce ar răspunde intereselor economice şi evidenţelor de studii statistice. Lucrarea ar uşura guvernului şi privaţilor programarea lucrărilor ce s-ar putea întreprinde pentru dezvoltarea industrială.

Se înţelege că un astfel de inventar al industriilor ar fi constituit o evidenţă ce permitea distingerea ramurilor industriale în care se încadrau stabilimentele existente şi un punct de plecare pentru aşezarea noilor fabrici.

Sarcinile guvernului

a) După aceste chestionări şi observaţii, care se pot constitui într-un preambul la temă, autorul pune întrebarea cardinală, la care şi astăzi se dau răspunsuri opuse sau incorecte, şi anume: „Dacă guvernul poate să aibă vreo influenţă asupra creării şi dezvoltării industriei în ţara noastră? Atunci nu exista un tratat semnat cu UE; altfel, ilustrul Aurelian era obligat să renunţe la întrebare, pentru că ar fi cunoscut răspunsul dinainte: Nu! Nu este permis de UE. Dar şi-a dat singur acest răspuns: „***Mai întâi trebuie să constat că nu cunosc nici o ţară în lume unde guvernul să nu fi lucrat în timp pentru a introduce şi a perfecţiona industria. Astăzi, câteva state; în Anglia spre exemplu, fiindcă naţiunea a ajuns la un mare grad de civilizaţie şi industria la cel mai înalt grad de perfecţiune pentru timpul de faţă, negreşit că guvernul se poate da în lături şi zice particularilor: aţi ajuns la majoritate, faceţi-vă singuri trebile***". La acest răspuns, adaugă faptul că statul ajută indirect industria prin foarte multe acţiuni, care nu se văd, iar Aurelian vine cu concluzia pe care un liberal obtuz ar respinge-o pe loc: „***Aşadar, neţinând seamă de părerile acestora care povăţuiesc pe guvernul nostru ca să nu se amestece în ale industriei, noi, din contra, ne vom permite a-i spune lămurit, că supărarea sa în această privinţă ar fi cea mai mare lovitură dată industriei naţionale. Într-o ţară ca a noastră unde putem zice că mai nu există industrie, guvernul are rolul principal***.

Astăzi când este admisă ca o axiomă, cum că agricultura industrială şi comerţul, fac puterea şi bogăţia naţiunilor, guvernul nu mai poate avea decât un singur scop, acela de a le încuraja şi a le proteja" (**44**).

b) Continuând cu sarcinile ce revin guvernului, Aurelian arată că istoria creării şi dezvoltării industriei în Europa ne spune că, de secole, această operă s-a dezvoltat după un plan, urmărit din generaţie în generaţie (aşa cum s-a întâmplat cu planurile lui List şi Roscher în Germania, care au rămas şi azi ca fundamente pentru economia germană).

c) După Aurelian, o sarcină sfântă a guvernului este să evite erorile: „***Guvernul trebuie să se întrepătrundă de aceea că în materie de industrie, erorile făcute lovesc în societatea întreagă. Aşa spre exemplu, un fabricant îşi croieşte un plan şi-l execută în întemeindu-se pe o legislaţie în fiinţă. O schimbare neprevăzută şi pripită a unei asemenea legislaţiuni, poate să-i compromită toată industria***" (**45**).

d) „Una din grijile mari ale guvernului trebuie să fie tratatele industriale; unde erorile se răsfrâng asupra tuturor stabilimentelor implicate, şi împiedică pe viitor crearea unor noi ramuri de industrie." În acest caz revine asupra tratatului cu Austria din 1875, în urma căruia s-a compromis morăritul, şi a lovit în fabricarea lumânărilor stearine, a săpunurilor, a berii. Convenţia a produs subordonarea involuntară a oricărei măsuri pentru crearea, încurajarea şi protecţiunea industriei naţionale; ţara a rămas la discreţia puternicelor state de care ne-am legat. Exact ca în subordonarea la UE, numai că aici am însemnat fără forţare, ne-am aruncat direct şi inconştient în braţele străinilor, iar azi (2013) nu mai avem nimic.

Aurelian mai spune: ***„De unde eram stăpâni în ţara noastră; de unde puteam să croim noi o politică comercială potrivită cu interesele noastre, nesiliţi de nimeni, ne-am apucat a trata cu cei mari, uitând de cuvintele ilustrului ministru al lui Napoleon, comitele Chaptal, care spunea că un tratat de comerţ între două puteri de forţe inegale, este un act de aservire pentru cea mai slabă, că tratatele de comerţ au fost întotdeauna în folosul naţiunilor industriale; în fine că: nu trebuie să ne mirăm dacă naţiunile industriale caută a se lega prin tratate cu naţiunile agricole, şi dacă pentru acest scop, ele întrebuinţează, când ascendenţa politică, când ascendenţa forţei".***

e) „Un impozit înfiinţat fără a se ţine în seamă interesele industriei, oricât de uşor s-ar părea, poate să se ajungă, nu numai să pericliteze, dar chiar să îngenuncheze mai multe ramuri de industrie" (**45**).

Să citim cu atenţie paragrafele anterioare şi vom constata că politicienii, guvernanţii şi chiar unii specialişti cu pretenţii, nu l-au studiat pe Aurelian, unii nu i-au auzit vreodată numele.

Altfel, n-am fi trecut prin toate erorile semnalate de cel mai mare economist al secolului al XIX-lea, care a fost ignorat până la pupitrele universitare, chiar din timpul său şi apoi, «*un fost moşier*» ca el, a fost pus la index şi anulat în timpul socialismului. Jalnica stare de după 1989 este dată de ignorarea lui Aurelian în toate privinţele.

Prospect pentru industrie, comerţ şi agricultură. După expunerea argumentată cu privire la sarcinile ce revin guvernului pentru încurajarea industriei, autorul descrie, în antiteză, comportamentul persoanelor din serviciile de stat, care tratau cu dispreţ şi discriminare pe industriali, comercianţi şi agricultori. Expunerea sa are un conţinut antologic, ce descrie, în fapt, situaţia incredibilă din zilele noastre (2012), şi merită să fie acumulată în cultura omului modern, iată: „Nesocotinţa şi dispreţul cu care era odinioară privită industria şi comerţul în Europa, a contribuit mai mult decât se crede spre a ţine în loc orice dezvoltare. În ţara noastră, nu mai departe decât acum 30 de ani; de ce consideraţie se bucurau aceia care se îndeletniceau cu profesiunile industriale?

Cine nu-şi aminteşte că, chiar cei mai fruntaşi dintre neguţători şi meseriaşi, erau până într-atât de nesocotiţi de aşa-numitele clase dominatoare, încât se socotea că li se face o distinsă onoare, dându-li-se bună ziua? Nu am apucat înşine timpul de nefericire când un prefect trăgea palme în mijlocul târgului comercianţilor fruntaşi din oraşul Slatina? N-am văzut cu ochii tremurând neguţători şi meseriaşi, când ispravnicul trecea călare în târg. Acestea sunt lucruri de ieri. În asemenea condiţiuni, profesiunea de meseriaş ori comerciant numai de invidiat nu poate fi. Fiul, dacă îi era cu putinţă, nu îmbrăţişa profesiunea părintelui său şi prefera mai bine postul cel mai infim, numai meseriaş să nu fie.

Afară de lipsa de consideraţiune, comerciantul şi meseriaşul era înlăturat de la orice însărcinare publică; prin urmare, simţindu-se străin în ţara sa. Apoi, după cum zice comitele Chaptal, spiritul public poate el să existe într-o ţară unde omul cel mai folositor este respins de către instituţii de cel dintâi rang al cetăţenilor? Spiritul public poate el să se formeze la o naţiune unde numele, titlurile şi favorurile clasează oamenii şi formează atâtea împărţiri şi drepturi şi privilegii separate? Spiritul public putea ca să se stabilească într-o ţară care nu era deopotrivă pentru toţi, unde impozitul îngreuna numai o parte a locuitorilor, unde favorurile guvernului erau apanajul unui mic număr de oameni?" Ehei! Acesta nu este un conţinut specific liberalilor din epoca sa, dar nici de mai târziu, de fapt, niciodată liberalii ce i-au urmat nu l-au omagiat pe Aurelian cum se cuvenea, cu excepţia cuvântărilor marilor liberali la capătul sicriului său.

Constatăm că Aurelian era un foarte sensibil observator al fenomenului social şi al efectelor negative al manifestărilor din acel timp.

Ramurile industriale potrivite condiţiilor comerciale. Ca principiu general, Aurelian sublinia că „la început trebuie să introducem sau să dezvoltăm pe acele dintre fabricaţiuni, care lucrează mai cu seamă, cu materii prime aflate în ţară, şi ale căror produse sunt mai căutate de populaţia română", fapt ce ar asigura o stabilitate a funcţionării stabilimentelor şi ar stimula o solidaritate între agricultură, ce oferă materie primă şi consum şi industria nouă.

Apoi, exemplifică posibilitatea fabricării de produse din cânepă, lână, seminţe uleioase, şi nu exclude importurile necesare, ca bumbacul.

Industria casnică este prima dintre ramuri, propusă pentru dezvoltare, care să fie extinsă şi pentru produsele consumate şi de «*oamenii avuţi*», iar aici dă exemplul stofelor de calitate produse în mănăstirile de maici, aminteşte despre fabricarea dantelelor, pânzeturilor fine, costumelor brodate, flanelelor şi tapeturilor.

Produse importate. Dorind să arate că există posibilităţi numeroase de a produce fabricate de toate felurile în ţară, Aurelian prezintă o listă cu produse importate în anul 1879, care se puteau realiza în industria naţională, în valoare de 128,3 milioane, o sumă considerabilă. Astăzi, dacă analizăm această listă, se vede uşor că erau produse, care se puteau obţine în ţară, dacă era un oarecare interes al guvernelor. Exemplul său sugera şi ramurile în care puteau fi întreprinse fabricaţii în stabilimente corespunzătoare.

Iată ce importa România, «graţie Convenţiei comerciale cu Austria» din anul 1875: „făină de grâu, zahăr, spirtoase distilate, conserve alimentare, ulei pentru mâncare, ulei pentru industrie, săpun ordinar, lumânări stearice, piei ordinare, piei fine, obiecte de piele ordinară, lucruri de piele fină, încălţăminte, ţesături de lână ordinară şi postavuri, ţesături de lână fină,

pălării, fire de aţă, sfoară, frânghie de odgoane, ţesături de bumbac, lemne de construcţie, obiecte de lemne ordinare, obiecte de lemne fixe şi mobile, ţesături ordinare, chibrituri, maşini agricole".

Această evidenţă cu date pentru statistică, permite constatarea că ţara avea toate condiţiile necesare pentru a obţine produsele respective, iar Aurelian spunea: „***Eu susţin şi astăzi aceea ce n-am încetat a susţine în timp de 20 de ani; că dacă nu s-a introdus industria în România, cauza este că noi, ocupaţi cu atâtea chestiuni, am neglijat cu totul interesele noastre economice, că oamenii noştri de stat nu s-au pătruns destul, că în timpul de faţă orice organizare politică este şubredă, dacă nu se reazemă pe o puternică politică economică***".

Autorul adaugă la situaţia descrisă faptul că a început să se manifeste din toate părţile ţării, simţământul necesităţii organizării şi progresului, ca răspuns la presimţirea unei ameninţări politice. „Sunt semne bune că poporul român s-a trezit din nepăsarea sa faţă de cele economice, a înţeles, în sfârşit, că a sta pe loc când toată lumea merge înainte, înseamnă a merge înapoi" (**48**).

Există o industrie embrionară. Amintind de produsele aflate pe lista importurilor din anul 1879, Aurelian spunea: „*...industriile care produc se pot introduce treptat în România, şi aceasta cu atât mai mult, cu cât unele dintre dânsele există în stare embrionară în ţara noastră"*. După această afirmaţie, autorul analizează cele mai importante domenii, în care exista activitate până la 1875, şi care aveau condiţii normale de revenire, în condiţii de independenţă economică.

Morăritul funcţiona de nu se ştie când; în anul 1863, se importa făină de numai 25.000 lei, faţă de 2 milioane de lei în 1879, iar Aurelian spunea: „Lucra la Brăila vestitul stabiliment de morărit, fondat de d. d. Borghetti şi Ceberlini; producea toate calităţile câte se produc în Europa; exporta la Constantinopole şi aiurea. De unde prospera, ne pomenim (acum) că se închide, şi pentru ce? Pentru cuvântul simplu, că de când cu «*Convenţiunea comercială*» lăsându-se făinurile ungureşti să intre în ţară, fără a plăti nici o vamă, fabrica de la Brăila a fost ruinată".

Industria fabricaţiunii spirtoaselor. Despre această ramură se ştia dinainte că se fabricau tot felul de produse spirtoase în ţară. Înainte de introducerea fabricării spirtului din prune, se producea rachiu din prune, vin şi tescovină. În anul 1863, s-au importat spirtoase pentru o sumă de 300 mii lei, dar după convenţia din 1875, valoarea importului depăşea 2 milioane. Concurenţa străină a minat şi acest sector.

Conserve alimentare. În situaţia făcută la 1879, ţara importa conserve alimentare în valoare de 2 milioane lei, iar Aurelian considera că aproape toate se puteau fabrica în ţară.

Uleiuri alimentare şi industriale importate erau plătite cu peste 4 milioane lei. Era epoca dinaintea introducerii florii-soarelui în cultură, iar uleiul de rapiţă nerafinat nu era comestibil. Aurelian recomanda consumul uleiului de mac, pe care îl experimenta la Ferestrău şi din care a extras ulei pe care la prezentat la expoziţia de la Viena în 1873.

Săpunurile. „Nu este femeie de casă care să nu ştie să fabrice săpun cu osânză de râmători şi alte grăsimi. Nici că se pomenea să se aducă din ţări străine săpun ordinar; acum aflăm din statistică, că în anul 1879 s-au adus pentru 361 mii lei, cifră care mâine se va preface în milioane", scria Aurelian.

Lumânările stearice. „La noi, răposatul N. Băleanu, înfiinţase o fabrică care producea lumânări de întâia calitate. Mai târziu se fondă la Galaţi fabrica Faulquier Blanc, care a fost medaliată la Paris în 1867", iar în 1878 se cumpărau din import aceste lumânări cu 1,5 milioane.

Piei, blănuri şi încălţăminte. Erau importate în valoare de 33 milioane, iar Aurelian spune că „în afară de blănăria scumpă şi pielea pentru încălţămintea de lux, cele trebuincioase se produceau în ţară", şi exemplifica: „Într-un orăşel ca Slatina erau mulţime de cizmari, care încălţau oraşul şi judeţuri întregi. Saftianurile, maşinile şi talpa lucrată de tăbăcarii noştri, concurau cu cele mai renumite din Turcia. Cojocarii noştri subţiri (speciali) erau recrutaţi peste Dunăre. Astăzi, toate acestea parcă ar fi fost un vis; până şi ţăranii şi ţărăncile au ajuns să poarte încălţăminte cu tocurile înalte, şi fabricate din muşama amestecată cu carton de la Viena.

Un român întreprinzător şi activ, D-l Mandrea, a înfiinţat o fabrică de încălţăminte şi vedem că, cu toată concurenţa ce i se face, merge bine. Întrucât priveşte pielăria, numai aceia care nu cunosc tăbăcarii noştri se pot îndoi, că n-ar putea fabrica tot atât de bine ca oricare alţii".

Hârtia a fost un produs asupra căruia Aurelian a avut preocupări în interesul ţării, în primul rând, pe baza cunoaşterii cantităţilor mari folosite în administraţia de stat. Acest produs era importat în valoare de 7 milioane lei în 1879, faţă de 500 mii în anul 1863. Aici mai aduce un exemplu ca acela al morăritului şi lumânărilor: „Răposatul Asachi, spirit prevăzător, încredinţat că consumul de hârtie va spori şi doritor de a crea o industrie în ţară, înfiinţa o fabrică de hârtie în vecinătatea oraşului Piatra (Neamţ). Când am vizitat-o pe la 1865, am aflat numai localul. Ni s-a spus că dacă această fabrică ar fi fost susţinută, fondatorul său avea în minte să-i dea o dezvoltare mare". Aici a mai precizat că, „...deja lucrează la marginea Bucureştiului o fabrică, care scoate hârtie ordinară pentru împachetat".

Aurelian a continuat analiza situaţiei fabricării pentru: chibrituri, ţesătorii, olăritul, sticlăria, industria lemnului-mobilă.

Pe lângă aceste industrii «*embrionare*», autorul face recomandarea pentru fabrici noi de maşini agricole şi industriale; fabricarea utilajului necesar în exploatarea minelor de fier, aramă, de cărbuni fosili şi alte substanţe minerale; şi pune în fruntea lor minele de fier „...pentru că fierul este materia primă cea mai importantă pentru industrie". (**49**)

Prin această analiză largă asupra produselor fabricate, importate în cantităţi mari pentru acel timp, Aurelian atrăgea atenţia asupra efectelor distructive pentru ţară, produse de convenţiile comerciale cu state puternice, şi arăta că, înaintea «*convenţiei*», ţara producea într-o anumită măsură acele fabricate, dar liberul schimb a favorizat o concurenţă care i-a ruinat pe proprietarii băştinaşi.

c) Mijloace pentru a asigura dezvoltarea şi prosperitatea industriilor înfiinţate

Preambul. Alegerea căilor şi mijloacelor care se aplică pentru înfiinţarea industriilor şi prosperarea lor se face la modul general, prin stabilirea iniţială a principiilor doctrinare ce răspund intereselor şi condiţiilor materiale, sociale şi politice din orice stat. Aceasta în mod normal. Au fost şi mai există în istorie cazuri când unele guverne, din nepricepere sau în situaţii de presiune internă sau externă, nu au respectat condiţiile arătate, supunând propriile popoare la pierderi economice grave şi la o existenţă nefericită.

Preambulul scris de Aurelian la tema acestui capitol face o distincţie clară între cele două doctrine economice, care s-au născut în secolul al XIX-lea şi care au fost aplicate după cum au considerat statele că le sunt potrivite.

Alegerea poziţiei sale doctrinare o putem constata chiar din prima frază, unde enunţă măsurile care au stat la baza fondării industriilor şi combate «*doctrina şcolii Physiocratiei*» şi apără «*protecţionismul*», la baza căruia pune «*naţiunea şi sentimentul de patrie*». Întreagă această pledoarie merită un loc în textele clasice ale bibliografiei noastre de economie politică şi reprezintă din plin gândirea lui Aurelian în această problemă, aşa cum se poate vedea:

„Nu cunosc nici o ţară, atât în Europa, cât şi în Statele Unite ale Americii, unde industria să se fi fondat şi întemeiat de la sine, şi numai prin iniţiativă individuală. Cu istoria în mână se poate proba că toate statele care se folosesc astăzi cu industria lor, au ajuns la acest rezultat prin trei feluri de măsuri:

1) ***prin aducerea de maiştrii străini pentru producerea diferitelor fabricaţiuni;***

2) ***prin ocrotirea industriei născânde contra concurenţei din afară;***

3) ***prin încurajarea industriei locale, asigurându-le, îndestularea trebuinţelor private şi comenzi din partea serviciilor publice.***

Aceea ce se numeşte politica comercială sau, mai bine, politica economică s-a întemeiat în toţi timpii şi la toate popoarele civilizate pe tratate de comerţ, legi şi măsuri administrative, cu dezvoltarea acestor trei principii fundamentale.

După Fr. List, economiştii Physiocraţi susţin că acest sistem este greşit, chiar în contradicţie cu principiile ştiinţei. Interesantă este poziţia prealabilă a lui Aurelian în această opoziţie dintre cele două doctrine: ***„Cât despre viitor, şi noi credem că, poate omenirea să ajungă cândva la un fel de organizaţie economică cosmopolitică atunci poate că aceea ce se numeşte economia naţională, să fie înlocuită prin economie cosmopolită; însă în aşteptarea***

unei atari stări economice, noi, cei de astăzi, căutăm să ţinem seamă de aceea ce răspunde cu interesele noastre ca naţiune, iar nu ca omenire” (**50**).

Expunerea continuată de Aurelian exprimă cea mai curată poziţie de apărător al «*protecţionismului economiei naţionale*», cu argumente cât se poate de raţionale, cel puţin pentru condiţiile şi epoca pe care o străbătea ţara; iată:

„Pe cât timp lumea este împărţită în grupuri numite naţiuni; pe cât timp naţiunea şi sentimentul de patrie, nu numai că există, dar se întăresc în raport cu dezvoltarea culturii; pe cât timp oamenii ţin atât de mult la naţionalitatea lor, la patria lor, încât îşi varsă sângele pentru a le păstra, pe când toate acestea, pretenţiunea «Şcoalei» (physiocrate), de a face să dispară toate vămile, toate legile şi măsurile protectoare, va rămâne o simplă dorinţă”.

După această delimitare între cele două doctrine, Aurelian trece la analiza politicii economice aplicate de România, până la venirea sa, arătând că, fiind legaţi de «Poartă» în trecut, şi de «*Convenţie*» la acel moment, ţara nu putea să stabilească o poziţie în această problemă şi revin asupra doctrinei liberului schimb, descriindu-l ca variantă ce trebuie respinsă pentru politica economică a României.

Tariful vamal. Încercând să descrie politica economică a ţării el, spune: „***România este o ţară curat agricolă; interesele noastre ne povăţuiesc ca să ne îndrumăm pe calea a deveni în acelaşi timp agricultor, manufacturier şi comerciant... Popoarele înapoiate, între care figurăm şi noi, nu pot ajunge să-şi creeze o industrie, de cât adoptând între alte mijloace un sistem vamal prin care să ocrotească industria naţională, contra concurenţei naţiunilor mai înaintate”*** (**51**).

Principalul mijloc de protejare a economiei naţionale, promovat de Aurelian în schimburile comerciale externe, a fost «*tariful vamal*» şi având o poziţie înţeleaptă, conciliantă cu moderaţie, exprima următoarea poziţie: „***Nu pretindem să se adapteze în ţara noastră un sistem de vămi prohibitive; dimpotrivă cerem ca sistemul nostru să fie întemeiat după exemplul celorlalte ţări din Europa şi din America. Eu gândesc că ţările luminate cu care vom avea să tratăm, vor înţelege că România nu poate face excepţie în lume; ca stat independent (1881) are dreptul şi datoria de a lua măsuri pentru întărirea independenţei sale şi dezvoltarea sa economică***”.

Mijloace pentru întemeierea industriei naţionale. După afirmarea poziţiei doctrinare şi a principalului mijloc de aplicare a protejării economiei naţionale, «tariful vamal protector», autorul, s-a referit la alte mijloace necesare pentru a realiza acest obiectiv important: «*Întemeierea industriei naţionale*».

Pe primul loc a prevăzut „***aşternerea unui program despre ceea ce era de făcut***”, unde „...ordinea în procedări este un element de succes... Astfel, în Franţa, de la Colbert Jean-Baptiste (1618-1783), până în ziua de azi, potrivit cu timpul şi cu împrejurările s-a urmărit înzestrarea Franţei cu industriile pe care le posedă. Guvernele au trecut, însă scopul s-a urmărit şi se urmăreşte şi în timpul de faţă (1881)” (**52**).

Al doilea mijloc îl consideră „***alegerea meseriilor şi organizarea calificării lucrătorilor”.***

Între îndrumările pentru elaborarea «*programului*» Aurelian propune un ***studiu asupra industriilor existente***; aducerea «*maeştrilor străini*» pentru perfecţionarea lucrului în comunele mari unde vor învăţa meseria pe târgoveţi şi ţărani.

„Acest procedeu s-a aplicat în toate statele din acea epocă, prin sprijin pentru lucrători în cumpărarea uneltelor noi; aşa de exemplu, cum ar fi aşteptarea plăţii pentru acestea un anumit timp; guvernul, judeţele şi comunele avute să înfiinţeze şcoli normale în care să se formeze învăţători şi învăţătoare de meserii pentru satele şi oraşele noastre. Orfelinatele şi azilurile, când vor fi înfiinţate să înfiinţeze şcoli profesionale pentru agricultură şi meserii, sistem practicat în Olanda, Belgia, Franţa, Elveţia; penitenciarele de tot felul pot deveni stabilimente productive şi de educaţie.” (**53**)

Asigurarea succesului în aceste demersuri, după Aurelian, „...depinde de modul cum s-au organizat «*şcolile normale de meserii*»; de aceea o asemenea lucrare trebuie încredinţată unor

oameni cu pricepere în materie şi cu tragere de inimă, iar nu «*cancelariştilor*» care pot compromite tot”.

Autorul vede ca o măsură foarte importantă ce poate asigura succesul, înfiinţarea în capitală a «***Societăţii centrale pentru încurajarea industriei naţionale***», care să cuprindă specialişti şi persoane ce se interesează de prosperitatea industriei. Apoi, se vor înfiinţa societăţi judeţene independente, dar relaţionate cu societatea centrală. Rolul lor? Organizarea expoziţiilor provizorii sau permanente, acordarea de premii, scoaterea unei publicaţii informative; adunări pentru a găsi procedee de îmbunătăţire a activităţii. Şi în acest caz sunt amintite ţările cu experienţă în această activitate: Austria, Belgia, Franţa, Italia, Elveţia.

După toate propunerile făcute pentru modul «*cum se poate fonda industria în România*», Aurelian mai face un pas, considerând că industria s-ar înfiinţa, ar funcţiona şi ar începe dezvoltarea, şi pune întrebarea: „Cum stau lucrurile astăzi în ceea ce priveşte relaţiile noastre comerciale cu diferitele state”. În această privinţă, atrage atenţia că există «*convenţii comerciale*» anterioare „...care fac cu neputinţă industrialilor români să producă în condiţii care să le permită lupta cu folos contra comunităţii din afară”. Dat fiind caracterul acestor convenţii şi durata fixă, absolut imposibil de modificat, recomandă aşteptarea expirării lor.

Posibilităţile de sprijin pentru industriaşi. Un sprijin eficient pentru industriaşi, vede Aurelian în cumpărarea de către stat a produselor lor, care până atunci se procurau din comerţul extern. „Repauzatul Nicolae Băleanu a propus în numeroase rânduri să îmbrace oştirea cu postavuri lucrate în fabrica sa. O propunere analoagă a făcut şi d-l Dimitrie Simu, care avea o fabrică de postav în Bucureşti. În sfârşit, în cele din urmă, colonelul Alcazu, după ce cumpără fabrica de postav a d-lui Kogălniceanu, a încheiat contract cu ministerul de război pentru postavul trebuitor armatei... Într-un cuvânt, tot ce se cumpără pe banii puterii, fie pentru armată fie pentru interesele statului, fie pentru impiegaţii de toată mâna, care poartă uniformă, să se ia din ţară, afară de acele obiecte care nu s-ar putea fabrica pe loc” (**54**).

Epilog. La această lucrare, elaborată de Aurelian cu toată răspunderea şi capacitatea sa, închinate sentimentului patriotic, acesta scrie un epilog, din care se poate vedea starea ţării şi viitorul său; este un apel la înţelepciune, acţiune şi apărarea intereselor politice şi economice ale ţării şi ale poporului. Iată epilogul: „Chestiunea ce am tratat-o este una dintre cele mai importante pentru economia naţională. Schiţând planul acesta pentru întemeierea unei industrii române, nu doar că mi-a trecut prin minte că mijloacele ce le propun sunt cele mai nimerite şi că afară de acestea nu mai există altele. Credinţa mea este că după starea de astăzi a lucrurilor, nu vedem cum s-ar produce într-altfel pentru crearea industriei în România.

Negreşit că mulţi alţii au cugetat ca şi mine asupra acestei chestiuni, că mulţi vor fi combinat proiecte pentru organizarea industriei noastre; binevoiască a le scoate la lumină, ca să le studiem şi în unire să hotărâm ce direcţiune să apucăm. Interesele cele mai vitale ale ţării ne recomandă a nu mai amâna soluţiunea acestei chestiuni, căci tot amânând, poate că împrejurările se vor schimba într-atât încât fondarea industriei române să devină imposibilă.

Încheind, rog pe toţi care se interesează de dezvoltarea economică a acestei ţări, pe toţi care sunt încredinţaţi că viitorul nostru politic este strâns legat de starea noastră economică, să îmbrăţişăm cu căldură chestiunea fondării industriei în ţara noastră. Pe de altă parte, mă cred dator a reaminti corpurilor legiuitoare şi guvernului, că crearea industriei atârnă în mare parte de legile ce se vor face în această privinţă, prin urmare, că reprezentanţi ai intereselor generale au răspunderea, atât înaintea acelor de astăzi, cât şi a viitorimii de a lucra pentru a înzestra ţara cu acele legi de a căror punere în lucrare atârnă fondarea industriei naţionale” (**55**).

d) Legi pentru încurajarea industriei naţionale

Preambul. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, rar se vorbea despre «*democraţie*», cuvântul în sine era folosit în partidele socialiste din Europa, în activitatea fondatorilor comunismului Lassalle, Marx şi Engels. În România, Partidul Conservator era atât de puternic, încât, abia în ultimele două decenii, socialiştii lui Morţun au avut acces în parlament. Aurelian respingea ideile comunismului, pentru că ştia despre programul acestei doctrine şi presimţea că

liberalismul şi libertatea cetăţeanului urmau să aibă de suferit, astfel că în consultarea operei sale, aproape în întregime, constatăm că nu a abordat acest subiect politic, în mod direct.

În vremea sa, inspirat de întronarea legilor în ţările avansate ale apusului şi de valul de legi ale lui Cuza în procesul de organizare şi funcţionare a statului, care aveau, de regulă, legitimare parlamentară ce exprima şi asentimentul populaţiei, Aurelian a devenit unul dintre cei mai activi parlamentari, participant principal la elaborarea legilor celor mai importante timp de 30 de ani. Întreaga lui activitate în elaborarea şi lupta pentru votarea lor în parlament, avea la bază încrederea că ele trebuiau să fie aplicate, că exista un principiu de apărare a ideilor cuprinse, spre a fi puse în practică. Într-un cuvânt, ***Aurelian şi-a pus încrederea şi speranţa în puterea legilor***.

În perioada publicării cronicilor şi lucrărilor sale în scopul lămuririi cetăţenilor asupra necesităţii eminente a fondării şi dezvoltării industriei naţionale, de pe poziţia de adversar al «***liberului schimb***» şi factor de promovare a doctrinei «***protecţionismului economiei naţionale***», Aurelian a dus o dură luptă parlamentară cu adversarii conservatori, în fruntea unui grup de parlamentari entuziaşti, dar şi cu o firavă susţinere din partea presei.

Expunere de motive la un proiect de lege. După publicarea lucrării «*Cum se poate fonda industria în România*», în anul 1881, la 24 ianuarie 1882, a prezentat «***Expunere de motive asupra proiectului de lege pentru încurajarea industriei naţionale***» în Camera Deputaţilor. Pledoaria sa a fost publicată în ziarul «*Românul*», unde erau găzduite unele dintre scrierile lui Aurelian de interes general.

Expunând primul motiv care a stimulat elaborarea proiectului întitulat «*Opinia poporului*», Aurelian îl descrie astfel: „De mai mulţi ani poporul român este agitat de o preocupaţiune care merită atenţia tuturor care se îngrijesc de ajutorul acestei ţări; este vorba de lipsa unei industrii naţionale şi despre ruinarea aproape completă a meseriilor care înfloreau odată în România.

Oameni cu totul străini de studii economico-sociale, cetăţeni care nu posedă nici învăţătură elementară, par atât de îngrijaţi de această situaţie, încât îi auzi zicând în toată ziua; ţara noastră este ameninţată de pieire, căci zic ei, lucru nepomenit până acum la români, meseriaşii de baştină îşi părăsesc meşteşugul, căci nu mai găsesc de lucru; cizmarii, tăbăcarii, postăvarii, boiangii, croitorii şi alţii se duc să muncească pământul, să lucreze pe la şosele şi pe la drumurile de fier, se fac servitori; femeile care trăiau cu ţesutul şi cu acul au ajuns să nu ştie de ce să se mai apuce; fetele lucrează pe la binale, pe la fabrici, ies la sapă. (Ehe! Istoria se repetă). Efectele «*convenţiei comerciale*» cu Austria din 1875; sunt comparabile la scara timpului cu efectele «*convenţiei de membru UE a României*». Să ieşim din această capcană demolatoare de ţară!!

În continuare, Aurelian arată că înainte de 1860, „...erau alte timpuri pentru industria română, cei bătrâni au apucat vremurile când se lucrau aici în ţară postavuri, testemelele (basmale), sticla; când meseriaşii români formau atâtea grupe puternice, care sub numirea de «*corporaţiuni*» apărau interesele fiecărei bresle”.

Din conţinutul acestei expuneri asupra unei situaţii reale, absolut incontestabile pentru acel moment, Aurelian a formulat o «*atenţionare*» pentru a lua măsuri de îndreptarea lucrurilor, spunând: „***Când o nevoie ajunge să fie simţită de un popor întreg, când cererea ajunge să fie generală, trebuie să se ia aminte căci situaţiunea este grea***”.

Dar situaţia descrisă de Aurelian nu-i îngrijora pe mulţi oameni învăţaţi, adepţi ai liberului-schimb, având replica: „...aşa este natural să fie” (cum se spune şi astăzi, nu avem ce face n. a.), iar parlamentarul Aurelian explica poziţia lui: „Cauza, după mine, stă în aceea că cei dintâi, vor să organizeze economia noastră naţională după cărţi, iar ceilalţi după exemplul tuturor neamurilor din lume.

Pentru mine unul, starea spiritelor din ţară cu privire la cele economice, este semnul unui progres însemnat realizat în sânul societăţii române. Nu sunt decât câţiva ani de când ideea pentru întemeierea industriei naţionale nici că exista; mai mult, nici singură expresiunea «*industria naţională*» nu era întrebuinţată în publicistica noastră”.

„«***O naţiune a făcut deja un pas mare când ajunge să-şi cunoască şi să simtă lipsurile şi nevoile; a mers înainte când s-a convins că lipsa industriei naţionale este o ameninţare care poate să se traducă în fapt îndeplinit contra celor mai simple interese ale sale***»".

După această concentrare raţională şi bogată de «*motive*», autorul făcea un apel sobru şi patetic către deputaţi: „Aceasta fiind pornirea spiritelor, în favoarea creării şi dezvoltării industriei naţionale; eu unul sunt de părere că nu trebui să mai amânăm, deci să ne folosim de această dispoziţie fericită a românilor, şi cu o oră mai degrabă, să punem temelia fondării industriei române. Pentru acest scop şi pentru a începe, am onoarea a supune aprecierii dumneavoastră acest proiect de lege pentru încurajarea industriei naţionale. Poporul român vă va fi veşnic recunoscător, iar dumneavoastră veţi avea nespusa mulţumire ce trebuie să o simtă tot românul când îi este dat să conlucreze la inima patriei".

Dacă vom analiza alcătuirea grupului parlamentar care susţinea expunerea lui Aurelian, vom găsi numai câteva nume cunoscute, dar nici o figură mare de liberal; cu atât mai mult de la conservatori. Iată acest grup, care merită o consemnare istorică: P.S. Aurelian, N. Constantinescu, Dincă Schileu, D. Gusti, Em. Morţun, Pantazi Ghica, Dr. I.P. Vernescu, N. Râşcanu, Costescu, Comănescu, I.C. Gâlcă, V. Maniu, M. Xenu, Gr. Serurie. (**56**)

Raport asupra proiectului de lege. Expunerea de motive pentru acest proiect de lege a fost aprobată, iar Aurelian a prezentat «*Raportul asupra proiectului de lege pentru încurajarea industriei naţionale*», având ca sprijin o delegaţie de 7 parlamentari: Pantazi Ghica, Morţun Emanoil, Moruzzi Dimitrie, Aurelian P.S., Ghenciu Panait, Burileanu Mihail şi Bălănescu Grigore. Principiul «*amânărilor*» a funcţionat astfel că acest raport a fost prezentat în anul 1883.

Conţinutul raportului la legea amintită, gândit în esenţă de Aurelian, este un model de structură a ideilor de organizare şi funcţionare a sa, parcurgând etapele de analiză a condiţiilor, a factorilor ce au determinat starea ţării la acel moment şi prezentând mijloacele care se vor aplica pentru a realiza scopul central, «*încurajarea industriei române*».

Respectând procedura, raportul anunţa acordul unanim al «*delegaţilor secţiunilor*» asupra conţinutului proiectului de lege. Trecând la analiza factorilor ce au determinat acea stare economică a ţării, Aurelian a lămurit lucrurile în câteva fraze, luate din inima unui popor asuprit şi jefuit, iată: „...ştim cu toţii că din cauza stării noastre politice şi sociale, naţiunea română, în contra voinţei sale a fost ţinută în loc. Nevoită să-şi apere naţionalitatea şi existenţa, că a trebuit să sacrifice acestor două bunuri supreme, toată activitatea şi toată inteligenţa sa. Pe de altă parte, legată economiceşte, prin toată puternicia Europei, de Imperiul Otoman, ţara noastră nefiind stăpână desăvârşită de sine, a trebuit să îndure, cu voie, fără voie, tratatele încheiate de puterile europene cu Turcia. Europa, are şi azi interese foarte mari, legate de ţara noastră, nu pentru ţara noastră, dar noi ne facem că nu ştim, nu vedem".

Apoi, autorul preciza: „Încercările făcute după timp, pentru a întemeia fabrici, au fost lovite şi strivite de concurenţa necruţătoare dinafară. În zadar atâţia români s-au întrecut să fabrice în ţară postavuri, pânzeturi, pielărie, sticlărie, lumânări stearine, hârtie şi alte produse; în câţiva ani de existenţă, stabilimentele piereau din senin (după proclamarea liberului schimb de către Al. I Cuza, la «*sfatul*» lui Ion Ghica, la 1860)".

Raportul continua cu solicitarea activităţilor pregătitoare, necesare pentru încurajarea dezvoltării industriei, rolul guvernului în această operă şi apoi se oprea analitic asupra mijloacelor de lucru: considera că la baza activităţilor trebuie pus «*protecţionismul industriei pe bază de tarife*»; iar în al doilea rând, «*introducerea industriilor prin şcoli practice şi fabrici model*», iar a treia măsură, «*încurajarea economiei obiectelor fabricate în ţară*». Aceste principii au stat la baza conţinutului legii.

Pentru importanţa sfaturilor sale de luminare a oamenilor privind rolul şcolilor practice (profesionale), reţinem de la Aurelian: „O idee greşită, o nerecunoştinţă a chestiunii a făcut şi face pe unii dintre noi să nesocotească influenţa ce pot să o aibă şcolile practice de industrie. Se crede că meseriile se învaţă numai pe calea noviciatului (uceniciei) ca în vremea veche; eroare. În statele cele mai înaintate în industrie, Franţa, Germania, Anglia, Austria, se întreţin

(funcţionează) şcoli practice pentru ţesut, pentru fabricarea arnicilor, dantelei, împletiturilor de paie şi alte multe fabricaţiuni" (**57**).

Între factorii de încurajare a industriei, raportul a mai dezvoltat propuneri privind: societăţile de încurajare, sprijinul guvernului pentru cumpărarea produselor necesare statului, înfiinţarea şcolilor în orfelinate, mănăstiri, penitenciare, aziluri, pentru formarea de meseriaşi.

De fiecare dată, discursurile sale pentru ideile puse în scopul înfloririi patriei aveau un val tumultos cu fraze de îndemnare la lucru şi de însufleţire a sentimentului patriotic, în speranţa unui viitor mai demn al naţiunii; la fel şi în acest caz: „Domnilor deputaţi, scopul urmărit de proiectul de lege, adoptat de «*comitetul delegaţilor*» este îndrumarea României pe mănoasa şi raţionala cale a întemeierii industriei naţionale. Îmbrăţişând numai o părticică din măsurile ce trebuiesc luate pentru a ajunge la rezultatele dorite cu atâta căldură de naţiunea întreagă, acest proiect lasă câmp deschis şi îndestul de vast, altor concepţii, urmând aceluiaşi scop".

Proiect de lege pentru încurajarea economiei naţionale. Puţini dintre politicieni au acţionat atât de rapid ca Aurelian, atunci când urmăreau realizarea unui scop important. Acest fapt l-a dovedit de fiecare dată când era ministru, preşedinte de cameră sau la senat şi cu deosebire în cele patru luni cât a ocupat scaunul de prim-ministru, când a reuşit să promoveze legi de importanţă capitală.

În această sferă, avea o mare capacitate de a propune legi clare, scurte, cu obiective precise, uşor de acceptat pentru susţinători şi greu combătute de adversari. Astfel, «*Proiectul de lege pentru încurajarea industriei naţionale*» conţinea numai 14 articole, corespunzătoare celor 3 principii de bază aşezate la originea mijloacelor de realizare a obiectivului de încurajare a industriei, fiecare articol având o acţiune directă de sprijin pentru un obiectiv.

Nu vom reproduce acest proiect de lege, dar în câteva fraze scurte se poate da întreg conţinutul de prevederi: Îmbrăcămintea armatei şi uniforma funcţionarilor de stat se vor confecţiona din materiale româneşti, se vor înfiinţa cinci şcoli profesionale, pentru cinci domenii de fabricaţie a produselor, care se vor numi «*Şcoli normale de meserii*», pentru care se vor aduce meşteri străini şi vor fi puse sub autoritatea Ministerului de Agricultură şi Comerţ şi lucrării publice.

Mergând direct la realizare, legea prevedea, în bugetul anului 1882, suma de 500.000 lei, împărţită proporţional pentru cele cinci stabilimente. Unul dintre articole prevedea că «*guvernul este autorizat a cumpăra obiectele manufacturate în ţară*», iar pentru antrenarea iniţiativei private în întreg procesul, un alt articol prevedea înfiinţarea «*Societăţii centrale pentru încurajarea industriei naţionale*», urmând a funcţiona şi în judeţele acestei societăţi. În fine, legea prevedea şi un regulament de administraţie publică pentru punerea în lucru. (**58**)

Citind azi şirul acestor materiale, înţelegem cât de mare efort se depunea, pentru a ajunge la mici realizări; dar atunci, ele erau realizări importante pentru că începea o epocă, iar Aurelian s-a dăruit cu inima şi cu mintea sa mare, acestor scopuri pentru progresul ţării.

O nouă lege pentru dezvoltarea industriei. În anul 1887, Aurelian a reluat legiferarea pentru încurajarea industriei naţionale, în ultima parte a «*perioadei lungi de guvernare*» liberală, sub I.C. Brătianu; de data aceasta, deşi era scurtă, am putea spune că era o «*lege a industriei*» care a avut forma iniţială semnată de Em. Costinescu. Prevederile cuprinse erau orientate pe un obiectiv central: «*dezvoltarea economiei naţionale*». Efortul său în acest demers s-a finalizat printr-o lege ce a condus la una dintre victoriile importante obţinute pentru punerea în operă a «*protecţionismului economiei naţionale*», la întronarea legii în România.

Un articol – Măsuri pentru încurajarea economiei naţionale. Demersul său publicistic începea cu articolul «*Măsuri pentru încurajarea industriei naţionale*», apărut la 9 martie 1887, în nr. 10 al revistei «*Economia naţională*», nesemnat. Trecând aproape 30 de ani de activitate publicistică şi politică în favoarea fondării şi dezvoltării industriei naţionale, în prima parte a articolului, face o remarcă asupra perioadei trecute, unde şi-a asumat un rol de luptător pentru această cauză naţională. Iată mărturisirea sa: „***Sunt ani, şi ani mulţi de când se scrie şi se vorbeşte despre necesitatea întemeierii industriei naţionale. Întrucât ne priveşte, în marginea publicităţii, n-am încetat vreo 20 de ani, de a agita această importantă chestiune. Începând cu***

«Revista română», mai târziu cu «Revista ştiinţifică» în timp de 12 ani şi, în cele din urmă, prin «Economia rurală» şi «Economia naţională», n-am lăsat să treacă nici o ocaziune fără a îndemna pe români să se emancipeze cât mai fără întârziere de epitropia economică străină. Prin diferite publicaţii am urmărit fără preget acest scop".

În continuare, Aurelian arată că a ignorat nepăsarea şi neîncrederea arătată de multe persoane faţă de demersul său, şi că nu a pierdut niciodată speranţa că va fi înţeles de mai mulţi români, lăsându-ne un sfat înţelept: „***Experienţa ne dovedise că în toate chestiunile de reforme a activităţii unui popor, dificultăţile sunt totdeauna mari, şi că pentru a le învinge trebuieşte, stăruinţă, şi încredere nestrămutată în dreptatea cauzei ce o aperi***" (**59**).

Aurelian a remarcat apoi etapele de progres ale epopeii activităţii de convingere a românilor de necesitatea făuririi industriei naţionale, propunând principii şi mijloace de realizare. În această privinţă, spune că la început erau puţini cei care apărau «*ideea întemeierii industriei naţionale*», însă numărul lor a mers crescând până ce a cuprins întreaga ţară. ***«Un curent puternic străbătu în toate clasele societăţii noastre; trase după sine guvernul şi reprezentanţa naţională, până ce determină acea impunătoare unanimitate, care de câţiva ani cere măsuri pentru întemeierea şi încurajarea industriei naţionale».***

Era anul 1887, iar Aurelian remarca primul succes obţinut prin programa sa: «*tariful vamal*» adică «*un sistem vamal care să cuprindă mijloace de ocrotire ale născândei noastre industrii, contra concurenţei străine*». Autorul mai menţionează că înainte de «*convenţiunea austro-română*», toate mărfurile din import erau taxate cu 8% din valoare, iar după aceasta, cu 7%, dar nu se aplica. După denunţarea convenţiei din 1886, prin comisia condusă de Aurelian, s-au aplicat taxele vamale protectoare la toate produsele.

Această realizare a fost apreciată de Aurelian ca fiind «*o adevărată revoluţiune*».

A doua realizare capitală, la care Aurelian a avut un aport esenţial, a fost «*încheierea tratatelor de comerţ*» cu toate ţările care erau în relaţii de schimb comercial cu România. Aproape toate aceste tratative au fost conduse de Aurelian, fiind în cauză Turcia, Franţa, Rusia, Elveţia, Serbia, Germania. Iată, după 10 ani de la declararea independenţei de stat, ţara trata de pe poziţia de egalitate cu Turcia un tratat comercial bazat pe «*tariful vamal protector*». Era şi Aurelian unul dintre cei merituoşi pentru ajungerea la acest scop. Astăzi (2013), ne sfiim să facem tratate cu ţări în afara UE, mergem «*la poartă*» pentru aprobare sau pentru plângeri, perpetuând acest caracter mizerabil al vechilor boieri. Într-o concluzie la aceste realizări, Aurelian spunea: „S-a dobândit cât s-a putut dobândi în asemenea împrejurare, şi negreşit că noi am câştigat întrucât priveşte libertatea noastră de acţiune pentru articolele dintre cele mai importante pentru industria naţională". (**60**)

A treia realizare este menţionată prin legea specială pentru încurajarea economiei naţionale. Adică, acea lege care se vota în anul 1887, când trecuse de senat. Această lege stabilea măsuri concrete şi ferme, de mare efect în formarea dezvoltării activităţilor industriale. Prevederile ei reflectă în măsură evidentă contribuţia lui Aurelian la elaborarea ei, iar aria aspectelor cuprinse necesită o expunere rezumată, care va prezenta un tablou al cadrului de activitate proiectat.

Legea votată la Senat. Textul legii votate de senat avea numai 9 articole, aşa cum era convingerea lui Aurelian, că trebuie să fie: scurtă, clară şi aplicabilă, care să nu creeze motive de amânare, aceasta fiind vechea meteahnă a conservatorilor când noul îi nemulţumea.

Articolul 1 începea cu o prevedere generală scurtă şi precisă, care specifica: „Oricine voieşte să înfiinţeze în România un aşezământ industrial, cu un capital de cel puţin 50.000 lei şi creând întrebuinţarea a cel puţin 25 lucrători pe zi, se va bucura de foloasele legii de faţă. În termen de 5 ani de la înfiinţarea unei fabrici, două treimi din lucrători trebuie să fie români". (**61**)

I se cerea investitorului, garantarea capitalului necesar şi a numărului de lucrători, folosirea mijloacelor tehnice perfecţionate, conduse de specialişti: „Celor care ar fi reuşit, li se putea atribui pe gratis în proprietate, sau în posesie până la 90 de ani, cam până la 5 hectare de pământ; se acorda o scutire de impozit pe o durată de 15 ani, scutire de taxe vamale pentru maşinile importate, la fel pentru materiile prime dinafară, iar transportul fabricatelor pe calea

ferată se taxa cu preţurile cele mai scăzute; taxele poştale nu vor depăşi nivelul stabilit de «*Uniunea Poştală Internaţională*». În unele cazuri, produsele importate, ce li se vor primi oarecare transformări industriale (îmbunătăţiri) şi apoi se vor reexporta, vor restitui taxele vamale de import".

De beneficiile legii dispuneau şi stabilimentele industriale în funcţiune la acea dată. Pentru încurajarea calificării muncitorilor, se acorda o subvenţie aşezământului industrial, dacă înfiinţează o şcoală practică, iar la reuşita acţiunilor trebuia să vizeze o «*Comisie de îngrijire a industriei naţionale*» pe lângă ministru, care va examina şi cererile pentru înfiinţarea noilor stabilimente. Pentru reuşita aplicării acestei legi, a fost elaborat şi un «*regulament de aplicare*», structurat în 5 capitole şi 25 articole.

«***Industria***». ***Societate pentru încurajarea şi apărarea industriei naţionale.*** Într-un articol ulterior din 6 aprilie, asupra legii, Aurelian face o clarificare, menţionând că legea sa din 1882 a fost ţinută «*în dosare*», nu a fost votată, şi că această lege din 1887 s-a făcut pe baza unui proiect elaborat de economistul Em. Costinescu, la care a avut o participare foarte semnificativă.

Încă din anii tinereţii, Aurelian a fost un susţinător entuziast al «*asociaţiunilor*» şi «*societăţilor*» înfiinţate cu scop lucrativ sau pentru sprijinirea unor obiective importante, din variate domenii de activitate. În spiritul acestor preocupări, a acţionat pentru înfiinţarea unor societăţi de sprijin, pentru încurajarea şi apărarea industriei naţionale. Prezenta aceste idei într-un articol din nr. 14/1887 din 6 aprilie, imediat după legea votată cu acelaşi scop.

Un preambul scurt şi bogat în idei justifică nevoia de a exista o asemenea societate şi revine cu argumentele sale pe care le repeta în toate ocaziile, pe principiul «*repetarea creează obişnuinţă şi accepţie*». Ca o concluzie, în ultima parte, Aurelian arată bazele pe care se sprijină ideea sa privind nevoia unei societăţi, iată: „De câţiva ani, îndemnat şi încurajat prin ocrotirea legilor speciale, capitaliştii mari şi mici, s-au întrecut între a-şi închide capitalurile şi munca în diferite industrii. Cu toată scurtimea timpului (circa 20 de ani), România posedă deja o industrie proprie. Suma de fabricate aduse până acum câţiva ani din străinătate, se lucrează în ţară. Industria mică, meseriile de casă, care aproape dispăruseră, au reînviat mai în toate oraşele şi mai cu osebire în centrele mai populate.

Începuturile fiind atât de îmbucurătoare, este de datoria noastră, ca să lucrăm pentru a încuraja şi a apăra industria naţională. Pentru acest scop, după ce ne-am consfătuit, ne-am hotărât a înfiinţa o asociaţiune sub denumirea de «*Industria*», societate pentru încurajarea şi apărarea industriei naţionale".

Evenimentul s-a produs la 22 mai 1887, în localul «*Camerei de Comerţ*», între mai mulţi industriaşi, societatea înfiinţată şi-a ales un comitet de iniţiativă, prin care făcea apel către toţi industriaşii din ţară să adere. Se prevedea dezvoltarea societăţii prin înfiinţarea de «*comitete industriale*» în oraşe diferite, care vor reprezenta societatea centrală.

Chemarea către societate încheie articolul astfel: „Încheind, ne permitem a face din nou cel mai călduros apel către industrialii şi meseriaşii din ţară, rugându-i a se asocia la o întreprindere destinată a lupta pentru înflorirea industriei naţionale".

Acest comitet de iniţiativă avea următoarea alcătuire: P. S. Aurelian, preşedinte; membrii: *D. Marinescu-Bragadiru, Teodor Nica, M. Th. Mandrea şi G. G. Asan.* (**62**)

Observaţie. Deşi Aurelian susţinea cu toată fiinţa aceste instituţii colaterale de sprijin de toate felurile, a fost organizator şi membru în aproape 10 asemeni organizaţii «*nonprofit*», rezultatele nu s-au ridicat niciodată la nivelul realizat în ţările civilizate apusene cum era în Franţa, Elveţia, Belgia, Olanda ş.a. Funcţionarea acestora depinde enorm de gena educaţiei generale şi educaţiei spiritului naţional al unui popor. Aici trebuie să funcţioneze sentimentul unităţii naţionale şi spiritul optimist al reuşitei colective, care are bune şanse de reuşită, dacă diferenţele sociale nu sunt foarte mari, iar păturile de jos nu trăiesc în condiţii aproape de abrutizare. Or, în ţara noastră, această situaţie nu s-a schimbat în mod evident, începând de la epoca sărăciei descendenţilor de cneji şi pierderii pământului de către marea masă a răzeşilor.

Din păcate, nici în zilele noastre societăţile, puţine câte sunt, nu se remarcă printr-o activitate rodnică în beneficiul asociaţiilor, iar aşa numitele ONG-uri, care nu văd de ce sunt

admise dacă avem guverne, activează în baza unor bugete, care atrag ca fluturii pe lampă, cu rezultate discutabile, raportate la volumul de cheltuieli.

Cel puţin, societatea iniţiată de Aurelian se baza pe un spirit patriotic cât se poate de cald şi de curat.

Mesajul lui I. C. Brătianu – prim-ministru

Aportul lui Aurelian la elaborarea şi dezbaterea legilor a fost de fiecare dată unul substanţial. Era ministru-secretar de stat la Ministerul Lucrărilor Publice (23.04.1887-1.03.1888), când, spre sfârşitul guvernării liberale, Ion C. Brătianu, în «*mesagiu către parlament*», prezenta realizările privind legile propuse de guvern şi votate în forurile legislative.

Despre legea amintită, unde Aurelian a avut o implicare determinantă, primul ministru spunea: „Legea pentru încurajarea industriei naţionale a început a se aplica, şi în urma studiilor făcute în această privire mai multe fabrici se vor înfiinţa. Ele se vor înmulţi când se va institui «*creditul industrial*», care va pune la dispoziţiunea lor mijloacele trebuincioase". Din acel guvern Brătianu, făceau parte: D. Sturdza, Eug. Sătescu, M. Pherechyde, P. S. Aurelian, C. Nacu, R. Mihăilă, V. Gheorghian ş.a. (**63**)

Ploieştii industriali. Un articol sub acest titlu a publicat Aurelian în «*Economia naţională*» nr. 46, din 23 noiembrie 1887, simultan cu «*mesajul*» lui Ion Brătianu către Parlament, care venea ca un bilanţ parţial, dar cu semnificaţie asupra rezultatelor obţinute în eforturile depuse pentru industrializare de către liberali.

Autorul descrie oraşul Ploieşti, atribuindu-i particularităţi proprii, favorabile dezvoltării industriei, comerţului şi valorificării avuţiilor naturale care sunt puse în lucru de o populaţie harnică şi pricepută, capabilă să aplice legile favorabile la o operă de dezvoltare economică a zonei."

După această subliniere introductivă, Aurelian scria: „Astăzi, nu numai că fabricile şi micile ateliere precum industria casnică au reînviat în Ploieşti, dar de la aplicarea noii politici vamale, s-au înfiinţat mai multe fabrici şi ateliere...; ne vom mărgini spre a da o idee despre mişcarea industrială a acestui oraş şi citãm câteva fabrici şi ateliere".

Între realizările citate de autor în articolul său vom menţiona: „Între fabricile de obiecte de teracotă şi ceramică se remarcă fabrica întemeiată în 1887 de către d-l arhitect Socolescu, unde lucrează 42 de lucrători; produce sobe smălţuite, vase de olărie; vor începe fabricarea vaselor de faianţă. Înainte, aceste produse erau importate de la Viena, Pesta, Praga... Produs de acest fel fabrica şi d-l Spirea Protopopescu unde munceau 28 de lucrători.

În fabricarea textilelor vom cita fabrica de flanele, dimie (ţesătură groasă de lână) şi postav a d-lui Abraham Cohem, fondată în 1866 unde lucrează 13 lucrători cu maşini perfecţionate. Alături cu acestea, vom menţiona fabrica de postav, dimie şi alte stofe de lână a d-lui Ion Raul, fondată în 1887, cu 12 lucrători; fabrica de postav, flanele şi găitanuri (şireturi din fire de lână) a d-lui Ion Zalner, întemeiată în 1886, având 26 lucrători; atelierul de ciorapi al d-nei Maria Bartic, în care se lucrează mecanic, ciorapi de toate calităţile; în fine, fabrica de frânghii şi sfori «*Carol Velteston*», fondată în 1887 în care lucrează 50 de lucrători, bărbaţi şi femei. Acest fabricant nu găsea cânepa necesară, şi o importa din Transilvania şi Ungaria".

Expunerea lui Aurelian nu se opreşte, amintind: „...fabrica de pălării ţărăneşti a D-lui Ştefan Naghi, care lucrează 45 pălării zilnic; fabrica de «*lăzi de Braşov*» a d-lor M. Puşcariu şi Petre Ianoş, înfiinţate în 1887 şi 1886; fabricile de tăbăcărie a d-lor V.G. Râmniceanu, I. Albulescu şi Matache Velicu, unde fiecare lucrau 100-200 piei pe lună pentru talpă, iuft, marochin, meşine ş.a. În acest din urmă caz, se face o menţiune în plus: „O chibzuire raţională este de observat în modul cum fraţii Râmniceanu îşi conduc afacerile; dânşii strâng vite, le îngraşă şi le taie. Pieile acestor vite sunt tăbăcite, se fabrichează încălţăminte şi hamuri. Magaziile acestor fabrici sunt pline cu tot felul de cizme, pantofi, botine etc.

În anul 1877, s-a format fabrica de flanele, fuste, ciorapi şi alte împletituri a d-lui Emanoil C. Ispirescu, unde lucrau 60 de muncitori, în mare parte femei; apoi este numită «*fabrica de vacs*» şi diferite unsori a d-lui Ion Ilaia, foarte dezvoltată, cu 30 lucrători, care producea pe zi 25 kg vacs, 300 kg unsoare de ţesături, 100 kg unsoare pentru piei, 150 kg ulei şi 30 kg lac.

Morăritul a luat o mare dezvoltare la Ploieşti, iar o menţiune specială merită «*fabrica de pungi de hârtie*» a d-lui Drăghicescu, înzestrată cu maşinăria cea mai perfectă, fiind unica fabrică de felul acesta din ţară, şi se propune dezvoltarea ei".

În finalul acestui articol, Aurelian mai spunea: „Valea Prahovei, odinioară paşnică şi tăcută, răsună până la graniţă de zgomotul maşinilor. Comarnicul, Sinaia, Broştenii, Azuga, au devenit deja centre industriale prin fabrici de hârtie, sticlă, de postav, de var hidraulic (var stins), de cherestea şi altele. Şi când ne gândim că mai tot ce s-a făcut se datoreşte iniţiativei private, activităţii şi economiei locuitorilor; iar aceasta ne încurajează şi mai mult în aspiraţiunile noastre de a vedea această ţară alături cu statele înaintate" **(64).**

Ne putem închipui câtă mulţumire era în sufletul şi cugetul lui Aurelian scriind acest bilanţ al activităţii, care îşi lua avânt după 30 de ani de la începutul acestui demers închinat progresului economic al ţării. Însă nu avea să se oprească aici, pentru un cunoscător ca el, economia se exprima, în final, prin veniturile obţinute pentru bunăstarea ţării, iar în acest scop erau alte lucruri de pus în acţiune.

Concluzii. Perioada de studii făcute în Franţa timp de patru ani i-a oferit lui Aurelian posibilităţi de cunoaştere a organizării statale şi funcţionării economiei. Prin parcurgerea scrierilor sale, începând încă din timpul studenţiei, se poate constata o foarte matură preocupare de a descrie pentru români instituţiile şi activităţile societăţii capitaliste în toate domeniile de activitate, care, inspirate de modelul francez, se deosebeau profund de situaţia din ţară.

Pe lângă pregătirea agronomică foarte temeinică, a fost profund interesat de economie, sub aspectul structural şi al modului de funcţionare, iar în cadrul acesteia, l-a atras industria şi comerţul, pe care le observa într-o perioadă de înflorire în «*imperiu*». De pe această poziţie, urmărind activitatea sa chiar de la întoarcerea în ţară, s-a putut deduce că a acumulat o pregătire economică bazată pe tratatele marilor economişti ai timpului aceluia, în frunte cu Blaqui şi Garnier care a fost tradus în România încă din anul 1855, iar la întoarcerea în ţară a putut să cunoască tratatul lui D. Pop Marţian, «*Studiu sistematic de economie politică*», cu prima sa parte «*Economie socială*».

Studiile de economie parcurse la Grignon şi lucrările timpului pe care le-a consultat, aşa cum se constată din pregătirea sa economică, i-au dat iniţial un bagaj de cunoştinţe, bazat pe doctrina liberului schimb, puternic susţinută în lucrarea lui Adam Smith.

Întors în ţară în toamna anului 1860 şi intrând în activităţi diferite şi importante, a cunoscut treptat starea ţării, aflată în curs de organizare statală, sub domnia lui Cuza şi prim-ministrului Kogălniceanu, precum şi a reprezentanţilor marilor latifundiari-conservataori şi a burgheziei în ascensiune.

Detaşarea sa de liber-schimbism s-a produs după câţiva ani de la proclamarea acestei doctrine la baza comerţului exterior de către Cuza, la sfatul ministrului său Ion Ghica, când a constatat că «*produsele manufacturate*», aşa-numita industrie era sufocată de produsele aduse dinafară scutite de taxe vamale. Curios lucru! Oameni cu învăţătură veniţi din ţări europene priveau cu dezinteres fenomenul, şi exact ca azi (2013) când se produce un fenomen asemănător, spuneau că «*este natural să fie aşa*» şi că în timp progresul se va arăta. Ei bine în aceeaşi situaţie progresul a rămas invizibil în aproape toate statele sud-americane timp de peste 400 de ani, până în zilele noastre. Se invocă uneori economia Argentinei; acum, a Braziliei; care cad când nu te aştepţi, dar un exemplu dureros este Venezuela, o ţară care pluteşte pe ţiţei şi a rămas cu un popor sărac.

Pe la anul 1870, Aurelian era un adversar declarat al doctrinei liberului schimb şi al aplicării lui în România, considerând că ţara nu are nici o şansă de redresare prin efectele lui, iar după înfiinţarea «*Revistei ştiinţifice*», a declanşat o luptă fără odihnă, continuată fiind pe parcursul a 30 de ani. În 1872, a început cu articolul «*Fiitorul nostru economic*», unde a lansat propunerea pentru direcţiile de dezvoltare a economiei. În anul următor, a publicat un puternic atac asupra «*Doctrinei liberului schimb*», din care se poate deduce că Aurelian cunoştea autorii teoriilor ce stau la baza acesteia, amintindu-i pe Francois Quesnay, J. B. Say, Adam Smith, D.

Ricardo, Roscher şi Tomas Cooper, în celebrul studiu «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*».

Poziţia lui Aurelian contra liberului schimb comercial nu era un act subiectiv, ea explica imposibilitatea de a progresa o ţară lipsită de industrie, prin sufocarea oricăror încercări de a construi stabilimente de manufactură, în urma practicării unei concurenţe care ruinează şi măruntele realizări anterioare. Soluţia respingerii acestei stări era aplicarea «*protecţionismului industriei naţionale*».

În această privinţă, chiar în studiul său îl invoca pe Friedrich List, părintele doctrinei, devenind ulterior cel mai activ susţinător al teoriei sale, privind «*protecţiunea industriei naţionale*» în schimbul comercial. Susţinerea sa entuziastă pentru List s-a văzut după aproape 14 ani, în «*Prefaţa*» scrisă la publicarea monumentalei lucrări a economistului german, «*Sistem naţional de economie politică*», în traducerea ei de către I. N. Papiniu, diplomat al vremii.

După explicaţia făcută asupra doctrinei economice, potrivită dezvoltării economice a ţării, Aurelian a trecut cu vigoare la promovarea ideii asupra necesităţii fondării şi dezvoltării industriei române. În acele momente, aprobarea liberului schimb din 1861 a avut asemenea efecte distructive asupra micilor afaceri din manufacturi, încât ţara nu mai producea aproape nimic; era destul de aproape de o «*economie barbară*». Cronicile, articolele şi studiile sale publicate cu scopul atragerii populaţiei la ideea necesităţii de a avea o industrie naţională şi de a fi construită mai ales prin capital românesc, care se putea constitui în unele eforturi, au reuşit, într-o perioadă de 10 ani, să câştige un val de adepţi.

În acelaşi timp cu demersurile de propagandă în favoarea industriei naţionale, Aurelian a publicat cu insistenţă articole despre construirea fabricilor din ramurile cele mai accesibile, care aveau materii prime, lucrători şi condiţii de desfacere în ţară, aceste condiţii fiind invocate chiar ca principii pe care să se bazeze opera. A publicat mult şi a propus idei privind posibilitatea fondării fabricilor de zahăr, hârtie, chibrituri, sticlă, conserve ş. a. Pentru toate acestea a scris, a făcut deplasări în ţară, iar ajuns parlamentar, a fost în fruntea acelora care au instituit legi, puse în slujba dezvoltării acestor ramuri industriale.

În ansamblul activităţilor sale pentru sprijinul dezvoltării industriei, Aurelian a fost un factor principal de elaborare şi promovare în parlament a trei legi; pentru fabricile de zahăr, pentru o fabrică de hârtie, şi pentru încurajarea şi dezvoltarea industriei naţionale.

Un loc important între scrierile sale pentru fondarea industriei naţionale l-au avut cele 5 lucrări, cu dublul fond de teorie economică şi aplicaţie practică, între care, 3 sunt adevărate studii fără egal în timpul său, aplicate la condiţiile şi nevoile ţării, aşa cum s-a putut constata. Pentru locul lor reprezentativ în sfera economică a lui P.S. Aurelian, le reamintim: «*Fiitorul ţării noastre*» (1872); «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*» (1873); «*Necesitatea întemeierii industriei române*» (1876); «*Cum se poate fonda industria în România*» (1881) şi «*Viitorul nostru economic*» (1890).

Întreaga sa activitate pentru promovarea ideilor în sprijinul fondării industriei naţionale, dar şi lupta parlamentară pentru a pune legi la baza înfăptuirilor practice, s-a bazat pe principiile «*interesului naţional*», a acceptat intervenţionism străin, numai în condiţii cu totul inevitabile.

Deşi nu a scris deschis, Aurelian era conştient de faptul că munca trebuie să aducă profit, iar profitul era numai în dreptul proprietarului, iar dacă acesta era străin, românul nu avea acces la profit, iar din salariul său modest, adesea mizer, trebuia să-şi întreţină familia şi să susţină bugetul ţării. În aceste condiţii, nu era posibilă nici o acumulare pentru investiţii. De aceea, în toate situaţiile a susţinut necesitatea folosirii capitalului autohton, care nu era imposibil de găsit atunci, şi mai ales acordarea sprijinului de stat gratuit pentru investitorul român, adesea propunând participarea exclusivă a acestuia la unele licitaţii. Ce este azi, vedem. Conform protecţiei «*UE*»,Statul Român nu are voie să acorde sprijin industriei, nici măcar pentru redresare din faliment. Tratatul semnat de noi, la fel ca pe acela din 1875, ne-a dus la ruină totală, iar azi (2013) am ajuns să chemăm capitalul străin: «*Veniţi, veniţi! Vă oferim „combinatul" cu un leu*»! Aşa nu se mai poate, poporul are nevoie de reprezentanţi care să ia atitudine, să explice unde putem ajunge pe acest drum plin de pericole.

Eforul plin de dăruire şi de un patriotism curat al lui Aurelian pentru fondarea industriei naţionale a avut rezultate recunoscute; a născut un val naţional pentru construirea industriei române, ce a condus la realizări practice care au încurajat mult progresul în domeniu. Articolul său, «*Ploieştii industriali*» (1887), ilustrează realizările practice obţinute într-un oraş, care aşa cum era la acel timp, se putea numi «*oraş industrial*».

Aceste concluzii ne permit să-l aşezăm pe Aurelian între cei mai importanţi învăţaţi şi oameni politici, a căror minte şi simţ patriotic au contribuit în mod esenţial la «*fondarea industriei române*» pe principiul doctrinar al «*protecţionismului*», elaborat de marele economist Friedrich List, căruia îi este datoare Germania pentru poziţia sa economică din lume, de aproape 150 de ani.

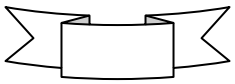

BIBLIOGRAFIE

Industria

1. Vlad, R.D., *Gândirea românească despre industrializare,* Editura Mica Valachie, Bucureşti, 2001, pp. 71,72.
2. Aurelian, P.S., *Cronica.* Revista Ştiinţifică, nr. 13, 1873, pp. 191, 194.
3. Aurelian, P.S., *Cronica. Câteva cuvinte asupra stării noastre actuale (industria),* Revista Ştiinţifică, nr. 1/15 februarie, 1878, p. 2.
4. Aurelian, P.S., *Cronica. Necesitatea întocmirii unei industrii naţionale,* Revista ştiinţifică nr. 10/1879, p. 146.
5. Aurelian P.S., *Cronica. Necesitatea fondării unei industrii naţionale,* Revista ştiinţifică nr. 13/1879, p. 1881.
6. Aurelian, P.S., *Cronica. Necesitatea industriei şi a industriei agricole, în particular pentru agricultura română,*

Revista ştiinţifică nr. 17/1874.

7. Aurelian, P.S., *Necesitatea industriilor anexe ale agriculturii,* Economia naţională nr. 12/1887, p. 266.
8. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 267, 271.
9. Aurelian, P.S., *Opere economice-texte alese,* Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1967, XXXVIII, pp. 362, 363.
10. Aurelian, P.S., *Necesitatea întemeierii industriei române (studiu),* Economia rurală, nr. 11/1876, 240-250, nr. 12/1876, pp. 274-277.
11. Aurelian, P.S., *Întemeierea primei fabrici de zahăr în Moldova,* Revista ştiinţifică, nr.22/1872, pp.41-43.
12. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 43.
13. Aurelian, P.S., *Cronica. Alegerea investitorului,* Revista ştiinţifică nr. 1/1873, p. 1.
14. Aurelian, P.S., *Cronica. Dificultăţile ce le poate întâmpina întemeierea unei industrii într-o ţară,* Economia rurală nr. 23/1877.
15. Aurelian, P.S., *Industria zahărului,* Economia naţională nr. 8/1895.
16. Aurelian, P.S., *Discurs, asupra legii privitoare la fabricile de zahăr,* Economia rurală, 1883, pp. 179-183.
17. Aurelian, P.S., *Cronica. Necesitatea fabricării hârtiei româneşti,* Revista ştiinţifică , 1872, p. 62-63.
18. Dumitrescu, M., *P.S. Aurelian, Opere alese,* Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1967, p. 358.
19. Aurelian, P.S., *Cronica. Proiectul de lege relativ la înfiinţarea unei fabrici de hârtie în ţară,* Revista ştiinţifică nr. 24/1874, p. 369.
20. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 370.
21. Aurelian, P.S., *Cronica. Fabrică de hârtie în România,* Revista ştiinţifică nr. 1/1874, p. 3.

22. Aurelian, P.S., *Cronica. Fabrica de hârtie, Starea de astăzi a chestiunii,* Revista ştiinţifică nr. 20/1879, p. 305.
23. Aurelian, P.S., *Votarea proiectului de lege pentru înfiinţarea unei fabrici de hârtie,* Revista ştiinţifică nr. 23/1880, p. 353.
24. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 354.
25. Aurelian, P.S., *idem,* pp. 353, 354.
26. Aurelian, P.S., *Fabrica de hârtie de la Câmpulung,* Revista ştiinţifică nr. 27/1875, p. 401.
27. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 404.
28. Aurelian, P.S., *Necesitatea fabricării chibriturilor în România,* Revista ştiinţifică nr. 13/1873, pp. 193, 194.
29. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 194.
30. Aurelian, P.S., *Comerţul nostru de vite, faţă cu Societatea de Agricultură din Pesta şi Dieta din Galiţia,*
Economia rurală, 1883, pp. 529, 530.
31. Aurelian, P.S., *O industrie ce ni se impune,* Economia naţională, 1886, pp. 1882-1883.
32. Aurelian, P.S., *Necesitatea înfiinţării unei fabrici de conserve de carne la Turnu-Severin,* Economia
naţională nr. 24/1886.
33. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 353, 354.
34. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 355.
35. Aurelian, P.S., *Fabricaţiunea sticlei,* Revista ştiinţifică nr. 2/1877, p. 17.
36. Aurelian, P.S., *Fabrica de bazalt artificial,* Economia rurală, 1883, p. 362.
37. Aurelian, P.S., *Fiitorul ţării noastre,* Revista ştiinţifică nr. 24/1872, pp. 374-378.
38. Aurelian, P.S., *Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune,* Revista ştiinţifică nr. 1, 2, 3,
4, 5, 6, 7, 8, 9, 11/1873.
39. Aurelian, P.S., *Necesitatea întemeierii industriei române,* Economia rurală nr. 11, 12/1876, pp. 244-250;
274-277.
40. Aurelian, P.S., *Cum se poate fonda industria română şi Industria română faţă cu libertatea comerţului de importaţiune, în P.S. Aurelian - Opere economice - texte alese,* Editura Academiei RSR, 1967, îngrijită de M. Demetrescu.
41. Aurelian, P.S., *Cum se poate fonda industria în România,* Economia rurală nr. 9, 10, 11/1881, pp. 396-397.
42. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 398-402.
43. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 404-405.
44. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 448-449.
45. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 448-450.
46. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 450-451.
47. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 453-454.
48. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 455.
49. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 462.
50. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 537.
51. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 359.
52. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 540.
53. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 542.
54. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 543, 545.
55. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 546.
56. Aurelian, P.S., *Expunere de motive asupra Proiectului de lege pentru încurajarea industriei naţionale,*

ziarul «*Românul*», 24 ianuarie 1882.
57. Aurelian, P.S., *Raport asupra proiectului de lege pentru încurajarea economiei naţionale,* Economia
rurală, 1883, pp. 170, 171.
58. Aurelian, P.S., *Idem* , pp. 175-176.
59. Aurelian, P.S., *Măsuri pentru încurajarea industriei naţionale,* Economia naţională nr. 10/1887, p. 217.
60. Aurelian, P.S., *Idem,* pp.218-220.
61. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 220.
62. Aurelian, P.S., *Societatea pentru încurajarea şi apărarea industriei naţionale,* Economia naţională nr.14/ 6 aprilie 1887, pp. 326-328.
63. Brătianu, I.C., *Mesagiu de deschidere a lucrărilor Corpurilor legiuitoare,* Economia naţională, 1887, pp. 1090, 1091.
64. Aurelian, P.S., *Ploieştii industriali,* Economia naţională nr. 46/23 noiembrie 1887, pp. 1081-1084.

P. S. Aurelian. Industria. Articole şi studii

1. *Fiitorul nostru economic*, Revista ştiinţifică nr. 24/1872.
2. *Întemeierea primei fabrici de zahăr din Moldova*, Revista ştiinţifică nr. 22/1872.
3. *Cronică. Necesitatea fabricării hârtiei româneşti,* Revista ştiinţifică nr. 17/1872.
4. *Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune,* Revista ştiinţifică/1873.
5. *Cronică. Alegerea investitorului*, Revista ştiinţifică nr. 1/1873.
6. *Necesitatea fabricării chibriturilor în România*, Revista ştiinţifică nr. 13/1873.
7. *Cronica. Necesitatea industriei şi a industriilor agricole*, Revista ştiinţifică nr. 17/1874.
8. *Cronica. Proiect de lege relativ la instituirea unei fabrici de hârtie în ţară*, Revista ştiinţifică nr. 24/1874.
9. *Fabrica de hârtie de la Câmpulung*, Economia naţională nr. 27/1875.
10. *Necesitatea întemeierii industriei române,* Economia rurală nr. 11, 12/1876.
11. *Necesitatea industriilor anexe ale agriculturii*, Economia naţională nr. 12/1887.
12. *Cronica. Dificultăţile ce le poate întâmpina întemeierea unei industrii într-o ţară*, Economia rurală nr. 23/1877.
13. *Cronica. Fabrica de hârtie în România,* Revista ştiinţifică nr. 1/1877.
14. *Cronică. Câteva cuvinte asupra stării noastre actuale (industria),* Revista ştiinţifică nr. 1/1879.
15. *Cronica. Fabrica de hârtie, Starea de astăzi a chestiunii,* Revista ştiinţifică nr. 20/1879.
16. *Cronica. Votarea proiectului de lege pentru înfiinţarea unei fabrici de hârtie*, Revista ştiinţifică nr. 23/1880.
17. *Cronica. Necesitatea creării unei industrii naţionale*, Revista ştiinţifică nr. 13/1881.
18. *Cum se poate fonda industria în România,* Economia rurală nr. 9, 10, 11/1881.
19. *Expunere de motive asupra Proiectului de lege pentru încurajarea industriei naţionale,* Ziarul Românul, 24 ianuarie 1882.
20. *Raport asupra proiectului de lege pentru încurajarea industriei naţionale,* Economia rurală, 1883.
21. *Industria zahărului,* Economia rurală nr. 9/1895.
22. *Discursul D-lui P.S. Aurelian, asupra legii privitoare la fabricile de zahăr,* Economia rurală, 1883.
23. *Comerţul nostru de vite, faţă cu Societatea de Agricultură din Pesta şi Dieta din Galiţia,* Economia naţională, 1887.
24. *Necesitatea înfiinţării unei fabrici de conserve de carne la Turnu Severin,* Economia naţională nr. 24/1881.

25. *O industrie ce ni se impune,* Economia naţională, 1886.
26. *Fabricaţiunea sticlei,* Revista ştiinţifică nr. 2/1877.
27. *Fabrica de bazalt artificial,* Economia rurală, 1883.
28. *Măsuri pentru încurajarea industriei naţionale,* Economia naţională nr. 10/1887.
29. «*Industria*» *Societate pentru încurajarea şi apărarea industriei naţionale,* Economia naţională nr. 14/1887.
30. *Ploieştii industriali,* Economia naţională nr. 46/23 noiembrie 1887.

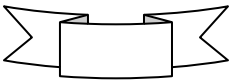

3. COMERŢUL ŞI AUTONOMIA VAMALĂ

A. COMERŢUL

Preambul. Din opera lui Aurelian, pe care o cunoaştem din capitolele anterioare, este uşor de înţeles că el avea o concepţie de cuprindere globală a economiei naţionale şi a emis principii şi metode de dezvoltare a fiecărei ramuri, luate în studiu, aşezând la baza lor «*ideea naţională*», cu previziunea fundamentală ca relaţiile economice cu alte ţări să nu pericliteze bazele economice şi suveranitatea politică a ţării.

Am spune că ultima idee legată de suveranitatea politică este privită ca desuetă în zilele noastre şi chiar oameni politici cu pretenţii invocă, în sprijinul acestei convingeri, faptul că suntem membrii ai NATO şi UE. Nu sunt puţini însă aceia care se arată sceptici la aceste argumente şi care invocă trecutul istoriei, când tratatele cele mai sigure, aparent, au fost încălcate sub pretexte banale. Ei cred că ar fi naiv să se accepte că istoria naţiunilor şi-a rezolvat problemele şi a intrat într-o perioadă de linişte fără sfârşit. Experienţa de şase ani a României, ca semnatar al acestor tratate, trebuie adânc studiată de economişti şi politicieni, care să aducă explicaţii simple asupra rezultatelor acestor implicaţii, care necesitau la timpul lor o serioasă analiză a urmărilor posibile cauzate de aceste angajamente. Locul României este acela de «Asociat UE», cu relaţii bazate pe «Convenţii punctuale» cu durată maximă de 5 ani; fără nici un angajament.

România, ţară dăruită de Divinitate cu bogăţii mari şi foarte variate, năzuite de secole în zestrea puternicilor vecini, de la momentele ce i-au adus autonomie (1830) şi independenţă relativă (1859), a fost victima «*convenţiilor comerciale*», semnate de Turcia în numele Principatelor, şi apoi de «*conservatori*», ca reprezentanţi exclusivi ai intereselor clasei ce o reprezentau.

Convenţia comercială cu Austro-Ungaria, semnată de «*conservatori*» în anul 1875, sub guvernul condus de Lascăr Catargi, cu efecte distrugătoare asupra economiei ţării şi a vieţii zilnice a românilor, a rămas o pată neagră perpetuă în istoria tratatelor de comerţ ale ţării noastre. Cu toate acestea, politicienii din generaţiile care au urmat nu s-au ridicat la nivelul înţelegerii rostului unei mari atenţii şi determinări înaintea semnării unor astfel de angajamente, încât poporul a suportat mereu efectele acestor nesăbuiri. A existat o excepţie între anii 1965-1989, când convenţiile au fost semnate cu mai multă responsabilitate; în afară de «*ajutoarele tovărăşeşti*» acordate de dictatorul vremii, către ţările arabe, de unde nu s-a mai întors nimic până azi.

Aurelian a fost profund afectat şi frustrat de convenţia amintită, o dată în plus, după încercarea sa din anul 1875, în toamnă, de a revizui prevederile ei, ca delegat al guvernului PNL, ajuns la putere sub I.C. Brătianu. A acceptat această însărcinare, deşi încă nu era membru al acelui partid. Încercările sale de a obţine minime modificări în tratat au fost respinse cu aroganţa tipică celui puternic; acela care încalcă şi minimele angajamente luate de el, aşa cum a fost în acest caz, exportul de vite din România.

Încă din anul 1872, când au apărut primele ştiri despre această convenţie de comerţ cu Austria, Aurelian a luat poziţie împotriva alcătuirii ei pe principiul liberului schimb. După încercarea eşuată din 1875, el a devenit un adversar declarat şi permanent al acestei convenţii. Nu a lăsat nici un prilej, fără să atace «*convenţiunea*», şi, în acelaşi timp, să combată liberul schimb comercial, arătând cu limpezime efectele lui dăunătoare pentru o ţară «*eminamente agricolă*» ca România.

Pe tot parcursul derulării «*Convenţiei*» cu Austria, semnată pe o durata de 10 ani, Aurelian a publicat în cronicile şi articolele sale din «*Revista ştiinţifică*» şi «*Economia rurală*» cazuri concrete ce arătau pierderile economice pe care le suferea ţara în urma acceptării liberului schimb, conform căruia, în culmea cinismului, i se acorda României «*clauza tratamentului naţiunii celei mai favorizate*».

Dar lupta cea mare a dus-o prin articolele publicate în «*Economia naţională*», începând cu anul 1885, şi mai ales din 1886, când, sub marea sa influenţă, guvernul liberal «*a denunţat Convenţia comercială cu Austro-Ungaria din anul 1875*», cu P.S. Aurelian în fruntea unei delegaţii numită de I.C. Brătianu.

Aurelian a dus un act de lămurire a publicului interesat de soarta ţării, printr-o suită de articole publicate în «*Economia naţională*» asupra «*convenţiilor de comerţ*», sub titlul «*Politica noastră comercială faţă cu convenţiunile de comerţ*». A rezultat o lucrare profundă şi vastă de economie politică, tipărită în volum, la Tipografia Academiei Române în anul 1885. Conţinutul elaborat de ilustrul economist avea o valoare demnă de susţinere în oricare for academic european la acea dată şi venea să explice principiile şi fenomenele doctrinare, aplicate în tratatele comerciale, în raport cu interesele naţionale ale României.

Convenţiunile comerciale şi convenţiunile vamale. În aceeaşi perioadă cu tipărirea cărţii amintite, a publicat la 20 ianuarie 1886 un articol, pe înţelesul unui public mai larg, intitulat «*Convenţiunile comerciale şi convenţiunile vamale*» (**1**) prin care explica în ce constau particularităţile acestor două tipuri de convenţii, care nu erau bine delimitate nici de unii politicieni cu pretenţii. De altfel, conservatorii au semnat «*Convenţia*» cu Austria, pentru simplul motiv că li se permitea exportul de grâu şi de vite, fără taxe de vamă, ignorând în totalitate celelalte interese ale ţării.

Aspectele esenţiale ale acestui material care deschidea o lumină asupra «*convenţiilor comerciale*» şi a «*convenţiilor vamale*» prezintă şi azi interes pentru instruire în aceste domenii ale economiei şi le vom aduce în rezumat.

Aurelian începe acest articol, deplângând faptul că ***„bărbaţi de valoare”*** nu şi-au dat osteneala să citească textul acestei «*convenţiuni*», făcând o confuziune nenorocită între o «*convenţiune comercială*» şi o «*convenţiune vamală*» şi prezintă «*opiniunea*» radicală a unui fost deputat, faţă de obiecţiile ridicate de el, contra «*convenţiunilor de comerţ*», spunând: „Ce vrei, ori trebuie să decretăm «*liberul schimb*» şi atunci ne scăpăm de orice convenţiune comercială; ori trebuie să căutăm «*a încuraja producţiunea naţională*» şi în acest caz, trebuie să încheiem «convenţiunea de comerţ»” (**2**).

La această perlă de «*opiniune*», Aurelian răspunde: „M-am silit a face să înţeleagă, pe acest om politic, că, chiar dacă am decretat liberul schimb, cu aceasta nu vrea să zică că ne-am scăpat de convenţiunile comerciale (ele tocmai fusese semnate cu Austria în 1875); căci liberul schimb ar rezolva numai chestiunea de vamă, iar chestiunea comercială ar rămânea întreagă; că o ţară poate foarte bine să încheie numai «*convenţiuni vamale*», lăsând chestiunile comerciale pentru tratate speciale, aşa-numitele «*tratate pentru comerţ şi navigaţiune*».

Aurelian era foarte revoltat şi dezamăgit de lipsa de interes a politicienilor pentru pregătirea necesară, în domenii în care să se angajeze ca participanţi cu putere de decizie, întocmai ca şi astăzi (2013) şi nu a putut lăsa la o parte încă un exemplu, la fel de «*colorat*» ca precedentul; iată: „Confuziunea între o «*convenţie comercială*» şi o «*convenţie vamală*» mi-aduce aminte de veselia cu care un «*om de stat*» dintre cei mai fruntaşi, îmi comunica că s-a reuşit a se introduce convenţiunea comercială încheiată cu Austria «*clauza tratamentului naţiunii*

celei mai favorizate». Ce mai voieşti? ...România se va bucura de aceleaşi favoruri ca Germania, Anglia, Franţa etc. Putem cere mai mult?"

Orice încercare de a-l convinge că această clauză nu întemeiază (fondează) nimic favorabil pentru noi, ci din contra, este o cursă întinsă lipsei noastre de experienţă în asemenea materii; toate au fost de prisos. Rezultatul a fost că, în cele din urmă, mi-am atras din partea omului politic apostrofa următoare: Aşa suntem noi, nu ne mai împacă nimeni!" (**3**)

Despre al treilea «*om politic distins*» care promova idei eronate, egale cu mari gafe, Aurelian mărturisea: „...nu sunt trei săptămâni de când, discutând cu un confrate, că la urma urmelor ar trebui ca românii să se mărginească cu «*convenţiunile*» numai la tratamentul vamal, iar nu la cele comerciale, confratele îmi răspunse cu nerăbdare: Aceasta nu se poate; cine zice convenţiune, înţelege să fie comercială şi vamală. În zadar am insistat a arăta că una este politica economică redusă la vămi, şi alta este când îmbrăţişează chestiunea comercială".

Invocând aceste ***confuzii*** grave din mintea oamenilor politici cu pretenţii, Aurelian atenţiona că ele cauzează pagube însemnate: „...prin încălcări pe terenul politic şi social, pline de pericol pentru viitor" şi continua: „Se vede că s-a cunoscut la Viena slăbiciunea noastră, deoarece s-a reuşit a se introduce într-o «*convenţiune*» care se pretindea că a fost ţintă vamală; nu numai dispoziţiuni comerciale, dar chiar şi câteva de natură politică şi socială".

Aurelian prezintă, pentru aceşti neînvăţaţi cu putere, dar şi pentru cititorii săi instruiţi, explicaţii clare asupra celor două tipuri de «*convenţiuni*»: „***Convenţiunea vamală***, după cum ne arată numele său, se mărgineşte a regula raporturile dintre două ţări cu privire la drepturile de vamă; atât şi nimic mai mult. Fiecare dintre cele două ţări tratează ţinând seamă de interesele sale; caută să-şi asigure un tratament vamal cât mai favorabil.

Cu totul altceva este «***convenţiunea de comerţ şi navigaţiune»;*** aceasta conţine o serie de stipulaţii complexe, variate şi în strânsă legătură cu cele mai însemnate interese economice ale unui stat... Prin convenţiuni comerciale întocmite cu dibăcie (de ţările puternice) o ţară nepriceputǎ poate să-şi compromită întreaga sa economie, să lovească în interesele cele mai scumpe ale locuitorilor, să aducă zdruncinări de natură politică şi socială. Un exemplu: atât Austro-Ungaria, cât şi celelalte puteri, au căutat să introducă în convenţiunile comerciale articolul următor, fără nici o restricţiune (este vorba de noile convenţii ce urmau a se încheia după expirarea celei avute cu Austro-Ungaria până în anul 1885): ***„Românii în Austro-Ungaria şi Austriecii şi Ungurii în România, vor avea reciproc dreptul de a dobândi şi a poseda bunuri de orice fel, mobiliare sau imobiliare, şi vor putea dispune liber de dânsele prin cumpărare, vânzare, donaţiune, permutaţiune, contract de căsătorie, testament, succesiune şi prin orice alt act; în aceleaşi condiţiuni ca naţionalii, fără a plăti drepturi, contribuţiuni şi taxe, altele sau mai mult decât acelea la care sunt supuşi naţionalii în virtutea legilor"***.

Întrebăm? Ce caută un asemenea articol, nu într-o convenţiune vamală, şi chiar într-o convenţiune comercială. Oare chestiunea cumpărării de imobile de către străini este o chestiune numai de negoţ? În România această chestiune, când ar fi introdusă fără rezervă, după cum ni se cere neîncetat, nu ar pune în pericol, până chiar şi fiinţa statului român în înţelesul naţional? Şi în adevăr, ar fi de ajuns ca străinii, fără deosebire, să aibă dreptul de a cumpăra moşii în România, pentru ca nu mai mult în zece ani pământul ţării să fie jumătate înstrăinat". Ei! Ce spun domnii noştri guvernanţi? Garantează că „istoria nu se repetă?"

„Am putea culege exemple analoage din diferite Convenţiuni ce am încheiat, pentru a evidenţia că s-a căutat, pe cale de Convenţiuni comerciale, a se dobândi cu totul altceva decât interese băneşti" (**4**).

Articolul acesta, scris de Aurelian cu pana inimii sale de patriot, a avut ecou în lumea politică, probabil până la Domn, a cărui atitudine nu a fost declarată în această spinoasă problemă. Rezultatul a fost consemnat prin numirea sa, de către primul ministru I.C. Brătianu, în fruntea comisiei de tratative cu delegaţia imperială, pentru prelungirea «*Convenţiunii din 1875*» care expirase.

Din statutul său de principal reprezentant pentru tratativele ce urmau, Aurelian era foarte determinat să obţină beneficiile pe care le merita ţara, din poziţia de stat independent, dar cu o

stare economică primitivă. Aşa cum s-a văzut ulterior, era pregătit să «*denunţe tratatul*» care se propunea pentru prelungire. În sprijinul acestei situaţii, el a publicat câteva articole, care să lămurească locul Austriei, în comerţul cu România în ultimii ani ai «*convenţiunii*» (**5, 6, 7, 8, 9**), iar populaţia conştientă de vremurile care le trăia să adere la ideile sale. De aceea a dat o deosebită atenţie explicaţiilor clare, expuse în această suită de articole, care arătau oglinda situaţiei din comerţul ţării din acei ani cu Imperiul.

Importul şi exportul României în 1884. Acest articol se bazează pe analiza unor date statistice, publicate de «*Direcţiunea Generală a Vămilor*», din care Aurelian prezintă două tabele cu situaţia importului şi exportului pe anii 1881, 1882, 1883, 1884 şi, respectiv, lista statelor angajate în import/export cu România.

Prima concluzie nefavorabilă ţării arăta o diferenţă semnificativă între valoarea produselor de import, în fiecare din cei patru ani, ajungând în 1883 la o diferenţă de circa 140 milioane lei (360 milioane import; 220 milioane export), iar autorul atenţiona că aceşti bani au plecat din ţară şi era necesar să nu fie aşa. (**10**)

Analiza situaţiei bilaterale cu un număr de 17 ţări europene, plus Egiptul, prezintă o situaţie foarte relevantă. În baza «*Convenţiunii*», Austria a exportat, în anul 1884, produse în valoare de circa 130 milioane lei, iar ţara cea mai apropiată, Anglia, ajungea abia la 58 milioane. Ei bine! Austria importa produse de 70 milioane, iar Anglia de 61 milioane lei. Este simplu de văzut ce pierderi avea ţara prin semnarea nesăbuită a acelei convenţii cu Austria, în timp ce un tratat mai raţional cu Anglia era favorabil ţării. Să nu credem că era nefavorabil Angliei!

În această analiză, revolta lui Aurelian s-a ridicat împotriva Germaniei, care în acel an a exportat la noi produse în valoare de 43,384 milioane lei şi a importat produse româneşti în sumă de 833.463 lei (opt sute treizeci şi trei de mii patru sute şaizeci şi trei).

Concluzia lui Aurelian vine să lămurească cititorul şi politicianul obtuz asupra unei situaţii cu totul defavorabilă ţării, iată: „Ca o concluzie generală: (se vede) că mai toţi caută să ne vândă cât mai mut mărfurile ce le produc, şi să ne cumpere cât mai puţin; că clientul nostru cel mai temeinic este Anglia; că trebuie să cultivăm relaţiunile cu ţări ca Olanda; în fine că Germania a apucat faţă de noi o politică economică îngrijorătoare, deoarece în schimbul de 43 milioane ce ne-a luat, ne-a trimis nu mai mult decât moderată sumuliţă de 883 mii lei. (**11**)

Aurelian vorbeşte despre «*balanţa financiară*», sub aspectul politicii doctrinare a economiei bazată pe liberul schimb: „Nu mai este chestiunea de a discuta teoreticeşte asupra balanţei comerciale, căci faptele răspund cu atâta brutalitate, încât sfidează orice argumentare. Şi, ceea ce se petrecea era fatal să se întâmple sub regimul convenţional (al liberului schimb) sub care trăim. Mai toate ţările în care avem convenţiuni fiind industriale, este firesc ca dânsele să caute a se impune pieţelor noastre” (**12**).

O analiză statistică asemănătoare a prezentat Aurelian şi pe anul 1885, făcând o comparaţie pe perioada 1880-1885, pentru producţia culturilor de câmp. Merită a fi consemnat că în 1885 s-a exportat o cantitate de 1,6 milioane tone cereale şi seminţe uleioase; din care porumbul constituia 660 mii tone. (**13**) Era o cantitate mare pentru situaţia de atunci a ţării.

Exportul nostru de cereale în 1884, 1885 şi zece luni din 1886. În acest articol, la fel ca în precedentul publicat pe aceeaşi temă, Aurelian aducea statistica exportului de cereale după «*denunţarea convenţiei*» cu Austria. Chiar din introducere afirma despre rezultate: „Cifrele au răspuns că n-am rămas cu magaziile pline de grâu; că comerţul nostru de export n-a fost mai puţin activ decât pe timpul convenţiunii cu monarhia vecină.” Dar, pe 10 luni din 1886, cifrele de export erau mai mici decât în 1885, cu câteva procente şi aproximativ egale cu cele din 1884. De exemplu, la porumb: 1884 - 571 mii tone; 1885 - 668 mii tone; 1886 – 612 mii tone. (**14**) Este interesant de remarcat importul de porumb în Anglia, de 417 mii tone, iar în Austria de 272 mii şi de ...2.230 kg în Germania. (**15**)

Pe baza datelor existente în statistică, Aurelian expune părerea sa, care era, de fapt, scopul publicării articolului, iată: „Din aceste cifre tragem concluziunile următoare: că, cu toată schimbarea târgului (pieţii), cu toată închiderea graniţelor dinspre Austro-Ungaria, exportul nostru de cereale s-a menţinut. Cu aceasta nu înţelegem că nu am dori ca comerţul nostru cu

monarhia vecină să nu reînceapă, din contra; ne place şi suntem interesaţi a trăi în armonie cu toată lumea. Dorim ca, potrivit cu interesele ambelor părţi, să vedem reîncepându-se relaţiile noastre comerciale cu vecinii. Ţinem însă să răspundem cu cifre ameninţărilor nesocotite ce o parte din presa austro-ungară nu încetează a ni se adresa; a lămuri pe cei încăpăţânaţi, care mai zilele trecute strigau la Cluj că, dacă graniţa monarhiei austro-ungare ar continua să fie închisă, noi românii am pieri" (**16**).

Comerţul de import şi export al României în 1886. La 7 decembrie 1887, după un an de la «*denunţarea Convenţiunii*», Aurelian publica un articol, amintind la început despre «*cei care ţin condeiul în mână*» şi contestau efectele prevăzute ale reformei vamale, cu renunţarea la liberul schimb.

În analiza pe cifre, autorul arată că importul s-a micşorat, iar exportul a crescut; în valoare, raportul import-export era de 296 milioane/ 255 milioane lei, apropiat de anul 1885 şi mai favorabil faţă de anii precedenţi: „Ceea ce trebuie să ne intereseze în mişcarea comerţului nostru de export, spune Aurelian ...este schimbarea pieţelor pe care desfacem produsele noastre. În ajunul expirării vechii convenţiuni cu Austro-Ungaria, o seamă de oameni se întrebau cu îngrijorare, unde vom mai vinde vitele şi o parte însemnată din cerealele noastre... Rezultatul comercial de export pe 1886 ne răspunde la această întrebare; grânele şi vitele noastre au apărut pe alte pieţe, unde s-au putut desface". În sprijinul afirmaţiilor sale aduce explicaţia următoare: „Produsele care nu s-au putut vinde în Austro-Ungaria s-au desfăcut în Anglia, Belgia, Italia, Franţa, Olanda. Am exportat cu vreo 50 milioane mai puţin în Austria şi cu vreo 6 milioane în Turcia. În schimb, am exportat cu aproape 6 milioane mai mult în Belgia, cu 35 milioane în Anglia, cu 18 milioane în Franţa, cu 4 milioane în Italia, şi cu 3 milioane în Olanda (66 milioane, faţă de scăderea de 50 milioane în imperiu). (**17**)

Pe aceeaşi linie, a publicat un articol asupra exportului de vite în anul 1885, care a fost drastic sabotat de imperiu, încălcând «*Convenţiunea*» după numai doi ani de la semnare. Sub acţiunea «*Convenţiei*», valoarea exporturilor de vite din România, a scăzut de la 16,5 milioane lei în 1881, la 11,6 milioane lei în 1883 şi numai 6 milioane lei în 1884. (**18**)

Întreaga răspundere asumată de guvernul Brătianu la «*denunţarea Convenţiunii*» cu Austro-Ungaria a fost cerută de Aurelian, care, la rândul său, dovedea în faţa executivului întreaga capacitate intelectuală şi spiritul său de dăruire pentru ţară. Aceste analize îi aduceau un rezultat acceptabil sub aspect economic, iar efectele erau cu totul salutare din punct de vedere politic. România a câştigat mult în consolidarea demnităţii naţionale. Era primul act curajos după mulţi ani trecuţi de la faptele lui Cuza.

Protocoalele conferinţelor pentru încheierea unui tratat de comerţ între România şi Austro-Ungaria.

Negocierile pentru încheierea unui nou tratat comercial cu Austro-Ungaria, au început la 8/20 aprilie 1886, la Viena, după expirarea celui semnat în 1875, care adusese mari prejudicii economice României, nu numai sub aspect economic. Dar, la solicitarea delegaţiei noastre, locul negocierilor s-a mutat la Bucureşti.

Delegaţia română era alcătuită din dd. P.S. Aurelian, senator, fost ministru, Grigore Ghica; delegatul României în Comisia Europeană a Dunării, A. Degré, consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie; Gheorghe Cantacuzino, directorul general al căilor ferate şi D. Protopopescu, directorul general al regiei monopolului tutunului şi sării, T. G. Djuvara, şeful Diviziei politice din Ministerul Regal al Afacerilor Externe şi I. N. Papiniu, prim-secretar delegat. Preşedinte al comisiei a fost numit P.S. Aurelian, care, în adresa de informare asupra încetării tratativelor către ministrul de externe M. Pherekyde, îşi definea poziţia scriind: „În calitatea mea de prim-delegat al guvernului regal, am onoarea..."

Delegaţia imperiului era formată din baronul Mayr, ministru plenipotenţiar pe lângă M.S. Regele României, baronul de Kalchberg, consilier ministerial al departamentului imperial-regal al comerţului la Viena, Mihalovitz, consilier de secţie al Ministerului Regal Ungar al Comerţului şi D. Thurocy consilier superior al finanţelor la Budapesta.

Constatăm că ambele delegaţii au fost alcătuite după principii raţionale, în concordanţă cu nevoile de competenţe pentru tratative comerciale de asemenea importanţă. Parcurgând procesele

verbale întocmite la cele 7 întruniri ale comisiilor, constatăm că acestea s-au derulat într-o atmosferă de sobrietate, fără contraziceri care să depăşească normalul; fiecare parte şi-a expus poziţia cu destulă claritate şi concesiune, iar răspunsurile au fost date cu un evident autocontrol şi fermitate. Se mai poate desprinde că ambele comisii nu erau foarte determinate pentru încheierea unui nou tratat, ceea ce s-a constatat din prima frază, când negocierile au fost transferate la Bucureşti, dar şi pe parcursul atitudinii faţă de unele propuneri făcute de fiecare parte.

Începutul tratativelor. Prima şedinţă. În deschiderea negocierilor, şefii celor două delegaţii au expus câte o alocuţiune sobră, din care se poate constata că fiecare dorea să obţină toate obiectivele importante din programul propus. Iată câteva din frazele exprimate de P.S. Aurelian: „Domnilor delegaţi, mă felicit foarte mult că am fost chemat prin încrederea guvernului regal, la onoarea de a vă ura bună sosire. Prezenţa d-voastre la Bucureşti are ca obiect, de a urma, în fond, negocierile deschise într-un mod formal la Viena, în vedere de a încheia un tratat de comerţ între România şi Austro-Ungaria. Această prezenţă este un fericit augur pentru reuşita unei opere care oferă un interes reciproc atât de întemeiat. Am ferma speranţă că o vom duce la bun sfârşit, astfel ca să strângem şi mai mult legăturile de amiciţie care unesc cele două state. Pentru împlinirea acestei misiuni, puteţi fi asiguraţi domnilor delegaţi, că veţi găsi totdeauna, atât din partea mea, cât şi din aceea a colegilor mei, cea mai constantă grabă, şi vă rugăm să ne consideraţi cu totul la dispoziţia d-voastră, în toate privinţele, şi mai cu seamă pentru fixarea orelor noastre de lucru în comun.” Acestea au fost ideile exprimate de Aurelian într-o expunere cât se poate de diplomatică, în măsură ca partea cealaltă să nu prevadă nimic din ceea ce va urma.

„Excelenţa sa baronul Mayr mulţumeşte în numele guvernului său, şi al delegaţiilor guvernului său, şi arată că dorinţa de a se ajunge la o înţelegere este cu totul reciprocă şi propune ca bază a negocierilor ce trebuiesc începute, «*proiectul de tratat*» prezentat Conferinţei de la Viena, de Comisiunea Austro-Ungară”.

Vedem că, din primele momente ale negocierilor, i se impunea comisiei române acceptarea proiectului imperial, care avea un foarte complex conţinut comercial cu reflexii în zona politică, fapt ce a influenţat întreruperea de la Viena.

La propunerea făcută de baronul Mayr, reprezentantul nostru din partea ministerului regal al comerţului, agriculturii şi industriei, Grigore I. Ghica, care asistase la deliberările de la Viena, a reamintit „...că atunci, ministrul de externe, Pherekyde, emisese, în interesul grăbirii lucrărilor, opinia că ar fi preferabil să nu se trateze actualmente decât chestiunile curat comerciale.” Proiectul Austro-Ungar atinge multe chestiuni, care n-ar putea primi acum o soluţiune. D-l Ghica propune dar, «*a se lua de bază a negocierilor, un proiect elaborat de guvernul român, şi redus la prevederi exclusivamente comerciale şi vamale*»”.

La această poziţie, delegaţia Austro-Ungară a răspuns că nu cunoaşte textul propus de români şi au cerut timp de studiu, propunând însă a se proceda la discutarea unor «*chestiuni de principiu*»; adică principii, care nu ar fi dorit să fie aşezate la baza tratativelor. Între acestea, delegaţia lor avea unul fundamental, pentru care s-a văzut o insistenţă mare pe tot timpul tratativelor, şi anume: „...menţinerea în viitorul tratat, «*a clauzei naţiunii celei mai favorizate*»”, exclusă din proiectul român, şi vedea în aceasta o condiţie esenţială a înţelegerii.

Procesele-verbale nu menţionează numele membrilor care au intervenit în conversaţii, dar este normal să credem că preşedintele comisiei conducea discuţiile, deci, P.S. Aurelian. În răspuns, delegaţia română semnala că această clauză (a naţiunii celei mai favorizate), compromite într-o oarecare măsură stabilitatea tratatelor, în care figurează şi fixitatea tarifelor anexate la ele (adică, îngheţarea unui nivel pe mulţi ani).

Văzând această piedică din primele momente, delegaţia română a cerut amânarea discuţiei, pentru consultare cu guvernul asupra clauzei, iar Grigore Ghica a citit textul «*proiectului de convenţiune*» prezentat de guvernul regal al României. Discuţiile au continuat pe chestiuni mai mărunte, asupra cărora nu s-a convenit reciproc; cum ar fi «*drepturile ad valorem*», suprimarea unor taxe de către Austro-Ungaria, prevăzute în convenţia din 1875 ş. a.

Discuţiile din prima zi s-au încheiat cu altă propunere austro-ungară, care a lovit puternic interesele române în tratatul anterior. (**19**)

Şedinţa a doua. A doua zi de tratative a avut ca obiectiv principal «*dreptul de navigaţie*», iar proiectul român a exclus din discuţie această problemă, foarte dorită de austro-ungari, pentru care erau pregătiţi să solicite multe concesiuni. Delegaţia română a răspuns că guvernul regal are de gând să propună «*o Convenţie specială de navigaţie*», încât şi această problemă a fost lăsată la o parte. Tot pentru un alt act de tratative supunea României «*dreptul supuşilor austro-ungari la stabilire şi călătorii în România*» şi propunea o convenţie consulară. Delegaţia română considera această solicitare străină de conţinutul unei convenţii comerciale.

Când delegaţia română lămurea cu răspunsuri clare neacceptarea propunerilor foarte importante împărtăşite de delegaţii imperiali, aceasta revenea cu chestiuni mărunte, cum erau cele privind drepturile farmaciştilor care lucrau în România sau societăţile anonime de navigaţie, sau drepturile litigiilor de graniţă etc. (**20**)

Şedinţa a treia. În a treia întâlnire, delegaţia română a revenit asupra «*clauzei*» cu o propunere, pe care azi am putea să o înţelegem ca o măsură de a duce tratativele la final, diluând conţinutul acestei prevederi clasice aplicată uneori în convenţiile comerciale. Propunerea română era aşa de ambiguă, încât azi nu înţelegem aproape nimic din ea, decât că pare cu totul dificil de aplicat, iată conţinutul ei: „S-ar putea printr-un articol *ad-hoc* al tratatului să se ia angajamentul reciproc, că asupra articolelor enumerate în tabelele anexate la tratat, orice favoare acordată pe viitor de către una din părţile contractante la o terţă putere în schimb de avantaje speciale, să fie întinsă (extinsă) şi la cealaltă parte contractuală, mijlocind concesiunea aceloraşi avantaje sau a unor avantaje speciale".

Delegaţia austro-ungară a dat un răspuns, care putea să fie aşteptat de la oricine avea idee de problemă, iată: „D-nii delegaţi austro-ungari sunt de părere că o astfel de clauză ar fi grea şi aproape cu neputinţă de aplicat; ar fi o cauză de veşnic conflict." Despre această remarcă corectă asupra propunerii delegaţiei române; „...d-nii austro-ungari declară, în numele guvernului imperial şi regal (Austriei şi Ungariei), că menţin cererea lor «*de a conserva clauza naţiunii celei mai favorizate*», după care au recurs din nou la discuţii asupra problemelor mărunte de urmat, ca măsură de menţinere a tratativelor în curs.

Şedinţa a patra. Delegaţia română a revenit în a patra zi de dezbateri cu propunerea sa din ziua precedentă asupra formulei în care s-ar putea accepta aplicarea «*clauzei*», la care delegaţia austro-ungară a cerut o clarificare fermă a poziţiei guvernului, faţă de modul cum aceasta a formulat «*clauza*», iată: „D-nii delegaţi austro-ungari ar dori să ştie dacă guvernul regal a decis să refuze Austro-Ungariei clauza naţiunii celei mai favorizate, chiar dacă i s-ar acorda toate drepturile ce le reclamă (pretinde)" (**22**).

Imperialii au recurs la această modificare, ştiind că ei îşi pot permite în orice moment, ca şi în trecut, să încalce sau să eludeze ce nu le convine.

Delegaţia română a răspuns că va cere o decizie de la guvernul român la această nouă solicitare. Au urmat cunoscutele tratative pe lucruri minore, între care au apărut schimbarea unor termeni sau cuvinte din contract pentru un mai bun înţeles, despre prime de export ş.a.

Şedinţa a cincea. În ziua a 5-a, au fost abordate şi discuţii asupra drepturilor de vamă, în care austro-ungarii au insistat mereu prin reduceri sau eliminări din solicitările părţii române. S-au extins şi unele discuţii asupra navigaţiei, legate de vamă, dar se vede din text că partea română nu era disponibilă pentru acest obiectiv. (**23**) Pe acest subiect, românii au prezentat o listă a produselor pentru care România cerea intrare liberă de orice taxe în Austro-Ungaria; aceasta fără a-şi asuma obligaţia asupra «*clauzei*». Erau cuprinse cereale, animale vii, făinuri, piei brute, lânuri de tot felul. Mai aveau o listă pentru care se cereau reduceri la vinuri în butoaie şi cărnuri proaspete de măcelărie. Delegaţia prevedea înserarea în contract a acestor liste şi nu ca anexe. (**24**)

Şedinţa a şasea. Aceste concesiuni erau considerate reciproce de către comisia română. Delegaţia austro-ungară accepta propunerea română, numai pentru districtele limitrofe, iar extinderea în toată ţara, o supunea acordării toleranţei. Delegaţia română a răspuns ferm: „România cere un regim de drept şi nu de toleranţă. Ea adaugă că vor stărui ca să dobândească,

nu reducerea taxelor pentru unele cereale, cum au anunţat d-nii delegaţi austro-ungari, ci scutirea pentru toate cerealele, cum şi pentru vitele şi pentru celelalte articole cunoscute în lista emisă."

Delegaţia austro-ungară a dat un răspuns aşteptat: „D-nii delegaţi austro-unguri emit opinia că România sacrifică fondul pentru formă. Ei declară că e de prisos a mai continua lucrările, dacă nu se pot înţelege asupra punctelor acestora.

D-nii delegaţi români iau act de «*non possumus*» formulat de domnii delegaţi austro-ungari şi că vor supune situaţia aprecierii guvernului regal" (**25**).

Şedinţa a şaptea. D-nii delegaţi români fac comunicarea următoare: „*D-nii delegaţi austro-ungari ne-a întrebat pentru care cuvânt am exclus noi din proiectul nostru articolul XXX din Convenţia actualmente în vigoare, care figurează în proiectul austro-unguresc sub nr. XX. Am răspuns că noi socoteam de prisos înscrierea acestui articol în viitorul Tratat, de vreme ce n-avem să stipulăm vreo favoare specială pentru comerţul nostru în calitatea noastră de stat limitrof.* ***Tratamentul pe care-l cerem pentru produsele noastre în lista emisă de noi d-lor delegaţi austro-ungari reprezintă echivalentul concesiilor ce am putea acorda în schimb produsele Austro-Ungariei la intrarea în România.***

Prin urmare, tratamentul de acordat acestor produse nu trebuie să figureze într-un act adiţional, ci chiar în corpul Tratatului sub un tablou B, ***după cum şi tratamentul de acordat, ale căror produse austro-ungare va fi în corpul Tratatului sub un tablou A.***

Presupunând chiar că, sub raportul acesta, ne-ar fi cu putinţă să ne abatem de la principiul reciprocităţii tratamentului, nu putem cu toate acestea primi ca regimul special, concedat de Austro-Ungaria pentru unele produse române, să fie ***calificat de înlesnire acordată comerţului districtelor de fruntarie.***

Într-adevăr, în cazul acesta, concesiunile pe care ni le face Austro-Ungaria n-ar putea reprezenta pentru noi echivalentul concesiilor ce le-am acorda, pentru că, pe de o parte, produsele române ar intra pe teritoriul monarhiei graţie toleranţei ce ne acordă Austro-Ungaria, pe când, pe de altă parte, produsele Austro-Ungariei ar intra în România în virtutea dreptului ce am fi acordat prin Tratat monarhiei vecine.

Consideraţiunile acestea am avut onoarea să le expunem domnilor delegaţi austro-ungari în şedinţele din 5 şi 6 mai, cum şi modul nostru de a vedea, conform instrucţiunilor ce ni s-au dat de guvernul nostru.

D-nii delegaţi austro-ungari au observat că dacă modul acesta de a vedea este definitiv, era de prisos a mai urma negocierile, de vreme ce le era cu neputinţă să primească cererea noastră.

Delegaţii români au adăugat că au luat act de declaraţia domnilor delegaţi austro-ungari şi că vor supune situaţia aprecierii guvernului regal. Azi avem onoarea a repeta d-lor delegaţi că noi menţinem integral cererea noastră cu privire la înscrierea într-un tablou B, ***care să facă parte integrală din tratat, a scutirii cerealelor noastre şi a vitelor noastre la intrarea lor în Austro-Ungaria şi că cu chipul acesta rămânem fideli interpreţi ai hotărârii guvernului nostru***" (**27**).

În urma declaraţiei privind prisosul continuării tratativelor din partea delegaţiei austro-ungare, delegaţia română a venit cu un răspuns amplu, care se referă la faptul că nu s-a putut da un răspuns categoric (da sau nu) problemei puse asupra «*clauzei*», deoarece chestiunea se prezenta în termeni prea generali şi pentru că unul din elementele esenţiale lipsea din discuţie; (anume) formula avantajelor cerute de România.

La întrebarea respectivă, delegaţia română revenea cu specificarea a cinci «*rezerve*» în convenţie, pentru aprobarea «*clauzei*», pe care o reducea numai la materie de vamă: 1) acordarea cererilor pentru intrarea liberă a produselor din listele înaintate; 2) convenirea asupra produselor a căror înscriere în tariful convenţional o cere Austro-Ungaria; 3) Suprimarea în textul de mijlocire a oricărui restricţiuni privind concesiile care sunt ori vor fi acordate ţărilor limitrofe; 4) reciprocitatea va fi acordată pentru toate articolele din tabel remis de comisia română; 5) «*România acordă şi revendică în materie de vamă, tratamentul naţiunii celei mai favorizate*».

Delegaţia română a cerut confirmarea acordului comisiei imperiului, dar comisia a replicat faptul că, dacă se aprobă concesiunile asupra scutirii totale de taxe la cereale şi vite (care

era majoritatea exportului românesc), aceleaşi concesii ar trebui să le facă tuturor statelor care au convenţii cu Austro-Ungaria, şi chiar şi altor state. (**27**)

În esenţă, imperiul urmărea să impună clauza naţiunii celei mai favorizate cu generalizare, ceea ce ar fi însemnat o cotropire economică definitivă, cu repercusiuni politice inacceptabile. Aurelian cunoştea foarte bine ce efecte are «*clauza*», cu toate acestea, a condus în aşa mod tratativele, încât i-a determinat pe austro-ungari să renunţe singuri la un nou tratat, văzând că nu era posibilă atingerea scopului propus. Astfel, România ieşea din poziţia statului care a rupt tratativele; delegaţia noastră nu a declarat nimic «*inacceptabil*», a invocat aprobarea guvernului şi cu deosebire «*rezervele*» cerute pentru aprobarea clauzei, «*numai în materie de vamă*». Sigur că, membrii delegaţiei imperiului îl cunoşteau pe Aurelian, care era un parlamentar, bărbat de stat şi om politic reprezentativ pentru valorile româneşti ale timpului.

Lupta în presă. Încă din timpul tratativelor şi pe întreg parcursul anului 1886, Aurelian a scris articole în «*Economia naţională*», urmărind să lămurească cititorii asupra situaţiei create prin eşuarea semnării unei convenţii noi cu Austria, insistând pe aspectele negative asupra economiei ţării, în cazul acceptării pretenţiilor imperiului. Fiind conducător al delegaţiei române, aceste articole nu au fost semnate de Aurelian, dar conţinutul şi modul de expunere îi sunt specifice.

Tratativele pentru încheierea unui tratat de comerţ cu Austro-Ungaria

La 28 aprilie 1886, după 10 zile de la începerea tratativelor, «*Economia naţională*» publica, în numărul 17 al revistei, articolul «*Tratările pentru încheierea unui tratat de comerţ cu Austro-Ungaria*»; un material ce se dorea a fi scris de un ziarist oarecare, ce aducea unele informaţii despre eveniment. În fond, urmărea să informeze publicul că întrunirea anterioară de la Viena nu stabilise decât dorinţa părţilor de a încheia un nou tratat de comerţ; înlăturând zvonurile şi informaţiile alarmiste din presă care susţineau că totul se hotărâse acolo.

Dar Aurelian continua expunerea, cu repetarea nestrămutată a concepţiei sale despre convenţiile cu alte state, mai ales cu cele puternice. Conţinutul expus în acest material este demn de fondul unei conferinţe academice pasibile de expus în faţa celui mai luminat auditoriu, până în zilele noastre, iată: ***„Întrucât priveşte «Economia naţională», cititorii săi ştiu că la început a susţinut nestrămutat «regimul vamal autonom» întemeiat pe tarife de o natură fiscală, pentru produse care nu le producem şi taxe protectoare pentru acele industrii care există în ţară. Aceasta este şi astăzi credinţa acestei reviste.***

S-a obiectat de către ziare şi de către bărbaţi serioşi şi învăţaţi, cum că noi n-am putut trăi sub un regim vamal autonom; că statele cele mari cer să aibă convenţiuni. S-a răspuns la aceste obiecţiuni că o ţară independentă (aşa cum era ţara declarată de Kogălniceanu şi Cuza la 1877) este singură stăpână a-şi regula regimul vamal conform intereselor sale. Cu toate acestea am constat că majoritatea celor care scriu şi cugetă la chestiune s-au rostit pentru regimul convenţional. Deoarece nu putem impune modul nostru de a vedea, rămânem cu credinţele noastre.

Oricât de partizani am fi ai regimului vamal autohton, acesta nu este un motiv ca să nu ne silim a trage cele mai mari foloase din regimul convenţional, când aceasta ar fi regimul care va avea cei mai mulţi partizani. Aşa fiind, caută să ne întrebăm: «*Cum ar trebui să fie programa noastră pentru a încheia un tratat de comerţ cu Austro-Ungaria?*» Fără a intra în amănunte, credem că tratările noastre ar trebui să se rezume pe următoarele puncte:

a) Scutirea de orice drept de vamă la intrarea lor în Austria - a vitelor, a cerealelor, a petrolului, a făinii, a pieilor şi altor produse ale ţării, care constituie sau pot constitui un obiect însemnat de export.

b) Taxarea moderată a altor produse ce le exportăm sau le putem exporta în Austro-Ungaria, precum sunt vinurile, lâna, cartofii, pastele alimentare şi altele.

c) Taxe protectoare pentru industriile existente în ţară, precum sunt: postavurile ordinare, pânzeturile, pâslărie, săpunărie, lumânări stearice, pielărie, încălţăminte, veşminte, albituri, şi altele.

d) În fine, taxe fiscale la intrarea în România asupra produselor şi fabricatelor Austro-Ungariei, care nu se produc în ţară.

e) Un tarif special pentru concesiunile reciproce ce-şi vor face cele două părţi contractante şi rezolvarea celorlalte două articole pentru tariful autonom.

f) ***Desfiinţarea clauzei naţiunii celei mai favorizate şi înlocuirea ei prin acordarea egalităţii de tratament pentru produsele austro-ungare, în cazul când s-au acordat taxe mai reduse asupra articolelor cuprinse în tariful anexat tratatului, aceasta însă, pe bază de compensaţiuni.***

g) Dispoziţii speciale care să garanteze executarea fidelă a tratatului.

h) Încheierea tratatului pe termen pe 5 ani."

Analizând aceste propuneri făcute de Aurelian în articolul din 28 aprilie, vedem că apăreau la trei zile după încetarea tratativelor cu Austro-Ungaria, şi ele se regăseau în totalitate în conţinutul convorbirilor avute cu delegaţia austro-ungară în cele 7 zile de tratative.

În continuarea articolului, autorul a analizat fiecare din punctele propuse, invocând argumente prin care le justifica valoarea de aplicaţie şi încheia cu o concluzie de certă valabilitate pentru condiţiile de atunci ale ţării; iată:

„Într-un cuvânt, deoarece se crede că nu s-ar putea inaugura regimul tarifului autonom în ţară, să se opteze pentru încheieri de contracte, însă numai pe baze care să ne garanteze interesele noastre agricole cât şi industriale, şi dacă una ca aceasta nu va fi cu putinţă, atunci inspirându-ne de interesele cele mari ale ţării, să preferăm autonomia vamală, independenţa de acţiune, din punct de vedere economic. Căci, fie bine lămurite, România nu va putea îndura un regim ca acela care trăieşte de zece ani. Amara experienţă ce am făcut-o ne-a deşteptat, ne-a deschis ochii, ne-a făcut să vedem că pe calea politicii convenţionale de astăzi, compromitem cele mai mari interese ale ţării şi-i pregătim un viitor care ar face-o să regrete chiar timpii de restrişte de altă dată." (**29**)

Ruptura tratativelor pentru încheierea unui tratat de comerţ cu Austro-Ungaria. Întreruperea tratativelor pentru «*Convenţiunea*» cu Austro-Ungaria a fost un eveniment cu ecou, atât în ţară, cât şi în «imperiu», susţinut de cotidianele vremii, iar Aurelian avea o mare răspundere în calitatea sa de conducător al delegaţiei române, avea datoria şi dorinţa să explice publicului ţării, cum s-au desfăşurat convorbirile. Primul pas a fost să dea publicităţii procesele verbale încheiate la cele 7 şedinţe de tratative, urmând o serie de articole apărute tot în «*Economia naţională*».

După ultima şedinţă din 25 aprilie (7 mai) , apărea în revistă articolul cu titlul de mai sus. Aici este explicată la început cauza finală a încetării tratativelor, redate într-o singură frază: ***„Delegaţii monarhiei vecine, supunând cererile delegaţilor români guvernului austriac, acesta, după cât se ştie nu primeşte propunerile făcute de către reprezentanţii României."*** Presa austro-ungară şi «*codiţele*» lor din Bucureşti învinuiau România pentru eşec şi îi prevedeau pierderi şi neajunsuri importante. Presa de la Viena şi în special ziarul «*Neue Freie Presse*», acuza mai puţin România pentru rezultatul negativ, considerând ca principală cauză pretenţiile maghiare, „***pe care nimeni nu le mai poate îndestula***". Se mai arăta că România făcea importuri de 35 milioane florini produse industriale, care proveneau aproape în totalitate din Austria, iar „...croitorii şi cusătoresele sărmane din Viena, care trăiau numai fiindcă populaţia oraşelor din România cumpăra hainele şi albiturile lor din capitala Austriei, aceste fiinţe vor căpăta o lovitură simţitoare" (**28**).

După ziarul «*Gazette de Hongrie*» din 15 mai, oficios al guvernului maghiar, situaţia era privită astfel, pentru că Ungaria, fiind tot ţară agricolă în acel timp, spunea că: „Privind lucrurile din punctul de vedere exclusiv al Ungariei, n-am avea nici un motiv să ne aprindem. Industrialii unguri, anume câţiva fabricanţi şi comercianţi din Budapesta, precum şi industrialii din Transilvania, vor suferi negreşit, dar de altă parte, agricultura noastră va trage mult mai mult foloase decât ar pierde industrialii noştri." Ungurii se declarau loiali în apărarea produselor industriale austriece şi, în final, acuzau România că: „...ne-a declarat un război de vămi în toată forma şi regula", primeau soluţia dar încheiau cu ameninţarea: „...vom vedea cine va rămânea stăpânul situaţiei." Adevăratul război a fost deschis foarte curând prin instituirea unei blocade economice dure împotriva României.

După această prezentare a situaţiei generale create, de încetare a tratativelor, Aurelian aducea explicaţii asupra cauzei adevărate a eşecului, şi arata: „...că ungurii urmau pe toate căile excluderea noastră de pe pieţele Austriei şi monopolizarea în favoarea produselor agricole (ungare)". În sprijinul acestei acuze, Aurelian publica lista produselor agricole şi preţul pentru care România a cerut intrare liberă de vamă, care au fost refuzate României. În fond, acestea constituiau aproape tot exportul României. Pe de altă parte, austro-ungarii pretindeau «*clauza*».

Privind exportul de vite, acesta era respins şi propuneau a fi introdus în «convenţia veterinară», unde putea să fie mult limitat.

Prevederea inacceptabilă pentru Aurelian şi pentru români se referea la pretenţia austro-ungară ca toţi supuşii monarhiei, fără deosebire de rit (naţionalitate şi religie) „...să aibă drept de a cumpăra imobile în România; a se aşeza unde vor voi", ceea ce însemna încălcarea constituţiei.

Pentru cititorii cu oarecare nivel de educaţie, explicaţiile lui Aurelian au putut să fie înţelese astfel, ca să vadă noua situaţie în care se afla ţara, iar autorul punea întrebarea: „Acum că nu ne-am putut înţelege, ce este de făcut?; pentru că cei de la Pesta ne amintesc că vor înălţa baricade de tarife până la cer, pentru ca nici un produs român să nu mai poată intra în Ungaria. Nu ştim ce vor fi zicând cei de la Viena; vor avea şi ei de gând să ia măsuri de natura celor ungureşti? Aceasta trebuie ştiut pentru că ţara noastră să ia şi dânsa măsuri în consecinţă."

Iată măsurile propuse de Aurelian în noua situaţie a relaţiilor comerciale cu Austro-Ungaria, relaţii care, în strategia austro-ungară pe timp îndelungat, urmăreau slăbirea economică a României, menţinerea ei în stare de vasalitate, prin această măsură reducând posibilitatea de a ridica problema drepturilor românilor din Transilvania, căci Unirea nu era pronunţată încă prin cuvânt.

În răspuns la întrebarea pusă, Aurelian propunea că: „...vom aplica produselor austro-ungare tariful autonom, după care, negreşit că multe mărfuri din monarhia vecină, vor putea veni în ţară ca şi în trecut, şi dintre care, multe sunt scutite de vamă". Faţă de această măsură, mai adăuga că, dacă se vor închide graniţele din partea monarhiei „...nu am putea suferi o asemenea situaţiune şi am cerut ca în «*legea tarifului autonom*» să fie un articol care să permită guvernului să majoreze taxele cu 30%, de exemplu; în caz că interesele noastre ar reclama asemenea măsuri."

Articolul său are în partea finală miezul unei «*declaraţii oficiale*»: „Nu dorim război de tarife; dorim a trăi în pace şi în linişte cu vecinii noştri. Sub regimul tarifului nostru autonom, relaţiile nu vor fi rupte, deoarece după cum sesizăm, multe mărfuri sunt taxate uşor, şi o sumă neînsemnate de articole, precum maşini, produse chimice şi altele sunt scutite de orice taxă vamală. Aşadar, austro-ungurii vor putea, şi cu tariful autonom să-şi urmeze comerţul în România.

Cu toate acestea zise, pentru cazul când ruptura va fi definitivă, după cât am citit în câteva ziare atât în ţară, cât şi din afară, pare că ar mai fi sorţi de înţelegere... În tot cazul, românii trebuie să arate bărbăţie în împrejurările de faţă, să lupte pentru a-şi asigura odată o situaţiune economică răspunzătoare intereselor lor; să scape de acel rol de satelit economic, pe care unii, alţii, voiesc să-l impună".

Înainte şi după convenţiunea de comerţ cu Austro-Ungaria

Acest articol a fost publicat de Aurelian după două săptămâni de la suspendarea tratativelor între cele două delegaţii, într-o perioadă de analiză şi programare a activităţilor viitoare de comerţ, întrucât volumul schimburilor cu Austro-Ungaria era într-o proporţie dominantă.

Aurelian şi-a propus să arate în acest material efectele dezastruoase ale «*Convenţiei din anul 1875*», cu exemple concrete, prin care să justifice trecerea la aplicarea «*tarifului autonom*» cu «imperiul», de la 1 iunie. A descris apoi reacţia parlamentarilor şi a presei faţă de respingerea propunerilor austro-ungare în cursul tratativelor pentru convenţie, iar în partea a treia a articolului a prezentat analitic măsurile de menţinere activă a exportului românesc. Aceste material expus pe şase pagini în «*Economia naţională*», era lansat ca un apel la luptă curajoasă pentru o ţară datoare să-şi recâştige demnitatea naţională.

Găsim în acest articol referitor la «Convenţia» cu Austro-Ungaria elementele esenţiale, aproape identice cu cele apărute în anii din urmă, după semnarea tratatului de aderare la Uniunea Europeană, unde această uniune se află pe locul imperiului, iar noi ne găsim într-o poziţie mai de neputinţă decât România stoică de atunci. Atunci, prin mintea mare a lui Aurelian şi a lui I. C. Brătianu, cu aprobarea regelui Carol I, ţara şi-a asumat curajul de a institui «tariful vamal» sub ameninţarea blocadei; dar azi, nu avem oameni şi condiţii să luăm hotărâri cu efecte asemănătoare. Adică să ne situăm numai ca «ţară asociată» cu drepturi şi obligaţii negociabile de pe poziţii de respectare a demnităţii statale naţionale. Această aderare a atins economia ţării în măsură mai mare decât vechea «convenţie» din 1875; acum chiar există o economie distrusă, în numele privatizării şi a globalizării prevăzute de Quesnay în secolul al XVIII-lea prin «Şcoala Physiocratică», în interesul marilor economii ale Europei. Uciderea spiritului naţional, mai ales în masa generaţiilor tinere a asigurat succesul unei stări de dezastru a economiei naţionale, fără nici o perspectivă de debarasare prin mijloace proprii.

Iată în rezumat cele trei părţi amintite ce structurează acest articol: Aurelian remarcă, în primul rând, că acea «*Convenţie*» a impus un regim economic dezastruos, din cauza lipsei de raţiune arătată de români la semnarea ei, iar conservatorii şi-au urmărit cu tenacitate interesele.

Ca exemplu, autorul aminteşte de acţiunile imperiului pentru monopolizarea comerţului de import a ţărilor de la Dunăre, de a ţine aceste ţări într-o stare permanentă de minoritate economică (aşa cum suntem şi noi azi 2012), cumpărând de la Viena toate obiectele fabricate, astfel orice încercare de industrie în România a fost înăbuşită. Mai mult, ştim că au fost dărâmate şi realizările anterioare, începute după 1830.

În sfera acestei probleme, pasul următor poate induce revoltă în fiecare individ conştient că are o patrie, iată: „Fabricaţiunea domestică a fost lovită de moarte. Meseriaşii noştri au fost nevoiţi în mare număr să se apuce de salahorit sau să intre în serviciul familiilor (bogate). Pieţele noastre cu Bucureştii în frunte au ajuns să arate numai ca nişte depozite mari de mărfuri austro-ungare. (Ei, ce ziceţi, ce depozite prezintă azi întreaga ţară 2013?) De unde odinioară aveam începuturi temeinice de industrie, astăzi ne ţinem de încercări şi rareori o fabrică reuşeşte a trăi. ...n-au cruţat nici un mijloc pentru a zădărnici de la început orice încercare de industrii ale agriculturii. Morile noastre, velniţele, vinurile noastre au fost concurate şi date înapoi... s-au închis graniţele exportului nostru de vite".

Văzând oglinda acestui dezastru, Aurelian scrie: „Era cu neputinţă ca încălcări atât de smintite să nu deştepte în noi simţul conservării. Deodată, de la mic până la mare, am spus că ne lipsim pe viitor de orice «*Convenţiune*», deoarece acest regim ne duce ţara la pieire".

Aurelian scrie apoi că, în linişte şi cu demnitate, guvernul a decretat aplicarea «*tarifului autonom*» de la 1 iunie 1886, la fel ca altor ţări, însă la acest gest controlat şi calm «imperiul» a răspuns cu ameninţări, insulte, cu privire la transportul pe căile ferate şi pe Dunăre. Această ultimă ameninţare a fost şi aplicată un timp, pentru că atunci România nu avea flotă comercială, care, eventual, să o vândă «*pe un leu!?*» Agitaţie şi puternice resentimente s-au manifestat în parlamente din Viena şi Budapesta. Se crea o atmosferă puternică de intimidare.

În această situaţie, Aurelian recomanda: „...noi, de acum înainte va trebui să fim conform cu noua situaţiune economică ce s-a creat ţării. Ridice ungurii barierele de tarife până la cer; le vom răspunde cum merită... ceea ce ne preocupă, sunt două chestiuni deopotrivă de importante pe care le supunem mai toţi guvernului şi, în special, ministrului comerţului, precum şi publicului român. Întâia: Deschiderea de noi pieţe pentru produsele noastre agricole; a doua: Îndreptarea activităţii noastre pentru a întemeia cât mai fără întârziere toate acele industrii mici care există în Transilvania şi Ungaria, ale căror produse nu vor mai putea intra în România". (**30**)

Pentru ambele propuneri, autorul arăta soluţii de punere în practică, care au dat rezultate salvatoare în situaţia dată; iar azi ne apar raţionale în condiţiile acestor momente: orientarea comerţului cu cereale spre Turcia, Anglia, Italia, Belgia, Elveţia, ţări de Orient şi încurajarea iniţiativei private cu intervenţionism de stat pentru fondarea industriei, precum şi atragerea capitaliştilor străini.

Poziţia hotărâtă a lui Aurelian şi măsurile luate de guvernul I.C. Brătianu au dat atunci o linie de separare faţă de fosta cotropire economică făcută de imperiu, iar situaţia s-a repetat numai după anul 1889, când austriecii au consultat istoria pe care noi am uitat-o.

Urmările conflictului vamal în Austro-Ungaria

Conţinutul acestui articol aduce lămuriri importante asupra efectului încetării «*Convenţiunii*» în Ungaria şi Austria, dar şi asupra jucătorului principal care a determinat ruptura. Privind acest ultim aspect, autorul spune că Austria a fost favorabilă unei înţelegeri cu România, în schimb „Ungaria era duşman neînduplecat al oricărei înţelegeri, care nu asigura completa subordonare a intereselor române celor ungare...". Ungurii, nesocotind cu desăvârşire interesele noastre, au stăruit în a ne priva de orice industrie şi pentru a ajunge la acest scop, n-au consimţit cu nici un preţ a se acorda vreuna din industriile din care există la dânşii, şi în special în Transilvania". Ca efect al neînţelegerii pentru o nouă convenţie, austro-ungurii au închis trecerile graniţei la Iţcani, Vârciorova, Predeal şi altele, acolo unde domnea o mare activitate de import şi export, s-a aşezat tăcere. În acelaşi timp, o presă violentă împotriva României arunca săgeţi la care românii nu au răspuns, iar Aurelian scria: „Până acum cred că s-au ales cu trivialităţi care nu merită răspuns, deoarece nu tot omul este crescut la şcoala unde se învaţă înjurătura; iar ca rezultat al politicii lor vamale s-au ales cu o nemulţumire şi o suferinţă generală în toate părţile unde se exportă produse pentru România". Efectul atitudinii lor a produs în Ungaria o destructurare şi o slăbire puternică a activităţii industriilor care depindeau aproape exclusiv pe piaţa din România. Ungurii ştiau ce urmează, însă au mizat pe efectul intimidărilor de presă. Această stare a fost recunoscută în oficiosul ziar «*Pester Lloyd*» din 25 iunie 1886, care în articolul «*Industria în Transilvania*», recunoaşte eşecul din prima frază: „Industria în Transilvania fiind greu lovită prin încetarea convenţiunii comerciale cu România, reclamă o intervenţie grabnică. Rapoartele ce ne sosesc din numitele districte sunt foarte triste şi cu cât întârzie mai mult, cu atât datoriile sunt mai energice de a face ceva... Mai întâi trebuie să examinăm industria Braşovului, precum postăvărie, gheţărie, fânărie, curelărie ş. a., care în prima linie se desfăceau în România." Ei bine! Aceste industrii erau şi în România până în anul 1875, iar în urma «*Convenţiunii*» au fost pur şi simplu ruinate. Articolul din ziarul ungar continua cu analiza situaţiei şi a măsurilor de redresare, aşa cum făcuse şi Aurelian pentru noi românii.

În această atmosferă de revoltă şi agitaţie, Aurelian a lansat un apel ce exprima coloana şi demnitatea unui bărbat de stat responsabil, iată: ***„...Ungurii cu toată fudulia şi încăpăţânarea lor, trebuie să înţeleagă odată că aici, în România, se află un popor care-şi înţelege interesele şi ţine să le apere. Să le iasă din minte că zvârcolelile şi ameninţările lor vor reuşi a mai reduce pe români sub jugul purtat în timp de 10 ani (1875-1885). Vremurile acelea au trecut şi nu se vor mai întoarce*"**. (**31**)

În Austria, ziarul «*Neue Freie Presse*» scria: „Cu România, care urma imediat după Germania, din punctul de vedere al importanţei politico-comerciale, s-a început un rezbel vamal, care, din nenorocire, în curând va lăsa răni adânci multor industrii şi instituţiilor de transport ale Austriei"; şi propunea noi parteneri de comerţ pentru rezolvarea situaţiei create de ei înşişi. În finalul articolului Aurelian spunea: „Nu putea să ajungă la alt rezultat o ţară care doreşte a exploata pe altele, căutând a le reduce la simple provincii economice". (**32**)

Noi nu realizăm azi şi nu ne folosim de faptul că ţara oferă o piaţă imensă pentru produsele industriale străine, şi nu beneficiem de aproape nimic din această afacere; ea este una cât se poate de spoliatoare prin preţurile practicate, iar progresul ţării este supus unei frâne de stagnare pe durată imprevizibilă.

Reînceperea negocierilor între România şi Austro-Ungaria

Efectele încetării «*Convenţiei*», au produs la scara timpului o dramă economică, stopând importul de produse industriale din imperiu, şi exportul de produse agricole româneşti. Aceste schimburi, aşezate pe o convenţie acceptată, după nevoile fiecărei părţi, erau profitabile pentru ambele ţări, însă austro-ungarii doreau continuarea vechii convenţii prin inventarea «*clauzei*

naţiunii celei mai favorizate», iar România, prin Aurelian, a respins această idee, determinându-i pe imperiali să renunţe la tratative. Situaţia devenea fără ieşire, mai ales pentru produsele industriale din imperiu, încât, a fost necesară implicarea ministrului de externe, comitele Kalnoky, în secret, desigur, aflat de presă. Ea este obligată să publice secrete... nu-i aşa?

La acest zvon, Aurelian s-a grăbit să dea un răspuns, în articolul enunţat mai sus, care era un mesaj ce ajungea direct la preopinenţi, avertizând că, la o eventuală reluare a tratativelor, România nu va putea renunţa la cerinţele sale şi scria: „...este nevoie de a se desfăşura oarecare activitate pentru a face să se înţeleagă că, pentru o serie de fabricate, România nu poate admite decât taxe protectoare. Astfel, fabricanţii de încălţăminte, de haine gata, de albituri, de ţesături, de hârtie, de olărie, de lumânări ş. a., trebuie să se deprindă cu ideea că noi, cei de la Bucureşti, suntem decişi a proteja asemenea fabricaţiuni care există în ţară, ... când cei de la Pesta vor pricepe că nu ne putem înţelege pe cât timp ni se refuză importul de vite, ni se restrânge exportul de cereale, ni se cere sacrificarea născândei noastre industrii, atunci noi credem că nu vom putea ajunge în condiţiuni, ca ambele părţi să o ducă, cel puţin câţiva ani, cât au mai rămas până la expirarea «*Convenţiunii*» cu Germania".

În atmosfera de împăciuire ce se dorea «*Neue Freie Presse*» de la Viena căuta alţi vinovaţi pentru eşecul convorbirilor; anume protecţioniştii de ambele părţi; unul, desigur, fiind Aurelian, care a fost atacat de acest ziar şi în alte cazuri. Răspunsul său este unul corect, de bun simţ: „Mai întâi, noi românii, atât de blajini de firea noastră, n-am protejat niciodată producţia naţională; graniţele noastre au fost deschise lumii întregi. Şi dacă acum, pentru întâia oară în viaţa noastră economică, venim să cerem ocrotirea industriei naţionale, aceasta nu înseamnă că protecţioniştii din România au reuşit să impună voinţa lor. ...Poporul român, afară de orice acţiuni ale protecţioniştilor, simte nevoia de a avea o industrie naţională, şi ca să o poată avea, nu poate face decât să imită procedările celorlalte popoare mai iscusite şi mai experimentate decât dânsul". (**33**)

Convenţia veterinară dintre Austro-Ungaria şi România. Dacă Ungaria urmărea stoparea exportului românesc de cereale, îl prefera pe cel de vite, dar numai sub rezerva ca să fie acceptate produsele lor industriale, fără taxe de import. Această acţiune era mascată sub necesitatea «*Convenţiunii veterinare*» pe care au încălcat-o cu duşmănie în timpul marii «*Convenţiuni*» semnată la 1875. Acum după stoparea tratativelor, doreau exportul de vite din România, pentru că imperiul avea un astfel de tratat cu Germania şi aveau nevoie de acest import.

Nu s-a pregătit nimic, dar ungurii pretindeau semnarea unui acord, care a fost acceptat de Serbia, în timp ce Aurelian propunea să fie semnat acordul pe care imperiul l-a acceptat cu Italia. Acesta era un răspuns prealabil unei eventuale organizări de tratative şi o treaptă din cadrul «*războiului vamal*».

Pentru a da lămuriri cititorilor asupra importanţei comerţului cu cereale, care reprezenta în fond, aproape singurul comerţ românesc în acele momente, şi a face a se înţelege cauza angajării sale într-o luptă atât de dură chiar cu un imperiu vecin, Aurelian a prezentat într-un articol (**34**) statistica participării României la comerţul mondial cu cereale. După exemplul de atunci românii au avut inspiraţia de mai târziu să-şi numească ţara «*grânarul Europei*» (nu am găsit această expresie în scrierile lui Aurelian). Cantităţile sunt exprimate în «*busheli*» (circa 21 kilograme), unitate folosită de americani, iar statistica oferită de autor aduce cifre surprinzătoare. În anul 1884, la exportul de grâu, România livra 1.400.000 busheli şi ocupa locul 4, după SUA, India şi Australia (18 milioane). Exportul de porumb era susţinut de 4 state: SUA – 69 milioane busheli; România – 30 milioane busheli; Rusia – 10 milioane busheli; alte state 15 milioane busheli. Cantitatea de porumb reprezenta 25 % din comerţul cu acest produs din întreaga Europă. (**35**)

Din păcate, sumele încasate pentru aceste cantităţi însemnate nu s-au revăzut în dezvoltarea economică a ţării, fiind în mare măsură folosite pentru funcţionarea statului şi cheltuielile făcute de proprietari.

Având aceste date, Aurelian a analizat situaţia perspectivei exportului după denunţarea «*Convenţiei*» cu Austria, la finalizarea ei în 1885. Explicaţia sa are fondul unei lecţii didactice, care întotdeauna, pe lângă obiectivele de instruire, are şi obiective educative, în acest caz, o educaţie în economie, şi în egală măsură educaţia iubirii intereselor ţării. Un scurt pasaj din

articolul său merită o cunoaştere perenă: „Când guvernul nostru este în ajun de a începe să trateze pentru încheierea unei noi convenţiuni este bine să nu ne amăgim ori să exagerăm importanţa comerţului austro-ungar pentru cerealele noastre”, însă recunoaşte că imperiul a făcut importuri însemnate, dar invocarea refuzului cumpărării cerealelor şi vitelor ca un dezastru de către imperiali este exagerată şi continuă: „Să fie bine lămurit, şi bineînţeles că Austro-Ungaria, dacă ne cumpără cerealele, este că are lipsă de dânsele atât pentru alimentaţie, cât şi pentru traficul său şi al industriei alcoolului din Ungaria; că mâine, dacă are o recoltă bogată, sau să nu aibă nevoie de traficul său, nu ne va cumpăra nimic; va face după cum a făcut cu vitele. De aceea ameninţările presei maghiare, a oamenilor de comerţ şi altor asociaţii, să nu ne inspire nici o teamă... Românii-şi cunosc interesele şi fără a brava pe nimeni, vor căuta şi ei a-şi ocroti munca naţională”. (**36**)

Convenţiile comerciale cu alte state după ruptura cu Austro-Ungaria

Implicarea competentă, hotărâtă şi prestaţia lui Aurelian în fruntea comisiei de tratative Austro-Ungaria, activitatea sa anterioară ca ministru în două guverne liberale şi relaţiile de respect cu primul ministru I.C. Brătianu, îl recomandau să conducă tratativele pentru convenţii comerciale şi cu alte ţări. Suportând consecinţele experienţei amare a «*Convenţiunii din 1875*» el a luat asupra sa această sarcină, cu toată răspunderea şi aproape toate tratativele comerciale din perioada 1886-1887, au avut semnătura sa, cu semnificaţia unui gir.

Insistenţele sale şi ale grupului din senat care îl sprijinea, au condus la votarea «*Tarifului general al drepturilor de vamă*», prin care: „...s-a inaugurat în mare parte, ceea ce se poate numi «*autonomia vamală*». De acum înainte produsele şi fabricatele oricărei ţări, care nu va fi având cu România o convenţiune de comerţ, vor fi supuse la plata drepturilor prevăzute în traficul nostru general”. (**37**) Aici vom menţiona că la propunerea lui I. C. Brătianu s-a formulat acest titlu pentru taxele de import, amânând temporar propunerea lui Aurelian sub forma «*tarif autonom*».

Convenţia comercială cu Elveţia. Primul tratat după eşuarea convenţiei cu Austria s-a convenit cu Elveţia, unde Aurelian a lucrat în baza *tarifului general* şi, fiind înregistrat ca lege, după recomandarea sa, pentru a nu fi uşor modificat, l-a prezentat ca raportor în parlament. Introducerea din raportul său exprima satisfacţia pentru posibilitatea aplicării viziunii sale, privind aplicarea tarifului vamal prin convenţii, şi spunea: „De astădată prin încheierea unui tratat de comerţ cu ***Confederaţiunea Elveţiană***, vom inaugura, iarăşi în parte, politica noastră vamală, faţă cu ţările străine. Legaţi cum am fost prin convenţiunea de comerţ cu Austro-Ungaria, noi nu am putut să ne creăm o situaţie în materie de vamă. Tot tariful nostru vamal era angajat (condiţionat), astfel că nu ne era permis a acorda pe cale vamală, nici cea mai mică ocrotire vreuneia din industriile noastre. Cu expirarea menţionată convenţiunii, nu numai că am devenit liberi faţă de monarhia vecină, dar au rămas libere, în acelaşi timp, o mulţime de articole ce nu au fost angajate în convenţiunile ce le-am angajat cu Germania şi alte ţări; iar aceste articole reprezentau aproape jumătate din totalul importurilor, care erau taxate după tariful impus”.

În plus, această convenţie avea o listă cu produsele româneşti ocrotite, care justificau taxe mai ridicate la produsele similare importate, fiind supuse tarifului autonom şi nu celui convenţional. Aceste mărfuri aveau o valoare de 37 milioane lei, iar cele rămase libere, de 116 milioane. Pe de altă parte, mărfurile şi manufactura elveţiană, urmau să plătească taxele cele mai reduse, fiind înscrise în lista convenţiei; România beneficiind de acelaşi tratament la exportul său. Aurelian apreciază că taxele vamale pentru produsele româneşti care se pot introduce în Elveţia, sunt dintre cele mai moderate şi spera să nu fie modificate pe durata de 5 ani a convenţiei. Elveţia punea o taxă de 3,50 lei pentru 100 litri importaţi din România. Relaţiile comerciale cu Elveţia fiind foarte recente, schimbul era de mică valoare; 2,5 milioane lei produsele confederaţiei şi numai 600.000 cele româneşti, dar în anul următor balanţa s-a ameliorat. (**38**)

Foarte important în acest tratat a fost şi faptul că Elveţia a permis măsurile de ocrotire a produselor industriale, produse în România, la fel ca şi Rusia, prin tratativele conduse de Aurelian.

Convenţia comercială cu Germania. Cu mai puţin de un an după denunţarea «*Convenţiunii din 1875*» cu Austria, România a semnat «*Convenţiunea comercială între*

România şi Germania» (1876), despre care Aurelian a publicat un articol în «*Economia naţională*» nr. 9/2 martie 1887. Autorul menţiona că aceste tratative au fost grevate de vechea convenţie cu Austria, fiindcă ţările celelalte, pretindeau aceleaşi tratamente care erau acordate Austriei. Germania însă, a fost mai maleabilă în aceste tratative, comparativ cu imperiu. Cu Germania s-a admis o convenţie pe numai 5 ani; s-au aprobat o serie de taxe vamale; s-a reuşit ca din cele 711 articole, prevăzute fără taxe în convenţia din 1875 cu Austria, în acest caz să rămână numai 103. S-au scos din lista scutirilor de taxe la import principalele articole, fiind trecute în tariful autonom, oferind pentru Germania scăderi de taxe la alte fabricate, care interesau numai sub aspect fiscal. Germania a admis importul făinii fără taxă, lăsându-i libere unele articole de manufactură. În asemenea condiţii, rezultatele depindeau în deosebi de volumul produselor schimbate.

În concluzie, Aurelian spunea: „În tot cazul situaţiunea noastră este cu mult schimbată, atât în favoarea fiscului cât şi a încurajării industriei naţionale”. (**39**) Prin acest tratat, Aurelian a reuşit o ameliorare semnificativă a comerţului cu Germania.

În această perioadă, România a extins convenţiile comerciale cu ţările mici, aceasta fiind una dintre concepţiile lui Aurelian, astfel că, pe lângă Elveţia, au fost duse tratative cu Grecia, Belgia, Olanda (**40, 41, 42**), Serbia; dar şi cu Rusia şi Spania. În general, se urmărea delimitarea totală de Austro-Ungaria, cu toate că perioada a fost marcată de multe dificultăţi produse de imperiu, de care guvernările conservatoare care nu doreau o dezlipire tranşantă.

Convenţiile comerciale ale României după 1888 până la 1896

Această perioadă a fost dominată de guvernări conservatoare, iar din anul 1891, se reluau în tratative convenţiile comerciale semnate de liberali în anii 1886-1887. La schimbări de guvernare se schimbă interesele şi politicile, astfel că «*tariful general*», nu mai vorbim de cel «*autonom*», au fost vârtos pieptănate de guvernele ce au urmat.

În situaţia apărută, Aurelian a acţionat ca senator din partea opoziţiei liberale, încercând să apere cu toată competenţa şi discursul său de mare vigoare şi simţ patriotic. În acest palier au rămas în registrul clasic al discursurilor parlamentare pe tema convenţiilor comerciale, prestaţia sa referitoare la convenţia comercială cu Anglia, din senat, la 10 decembrie 1892 şi discursul rostit în *şedinţa de noapte* de la 20 decembrie 1893 a senatului, cu ocazia discuţiei Convenţiei comerciale cu Germania. Acestor discursuri, vom mai adăuga, pentru această perioadă, articolul «*Convenţiunea comercială cu Belgia*» unde referirea la alte aspecte privind tratatele sunt mai importante decât această convenţie.

Convenţia comercială cu Anglia. Aşa cum am spus, în anul 1891, guvernul conservator a modificat «*tariful autonom*» din 1886 dat de liberali, introducând elemente ce favorizau acceptarea «*clauzei naţiunii celei mai favorizate*» în cazuri mai deosebite. Din discursul lui Aurelian nu se desprinde însă, că s-ar fi elaborat o lege foarte proastă, critica sa a fost mai mult la modul general, aşa cum se obişnuieşte în politică. În final însă, om raţional cum era, a spus: „...să nu credeţi că «*tariful autonom*» aşa cum l-aţi votat la 1891 ne mulţumeşte... şi când vă veţi convinge şi d-voastră, cum m-am convins şi eu, cred că veţi cere modificarea lui. Până atunci însă, aş dori ca tariful autonom, aşa cum l-a votat legiuitorul din 1891 să fie pe Deplin respectat. (**43**)

Acest discurs nu a fost adresat senatului pentru cusururi însemnate; el a avut două obiective, inteligent propuse de Aurelian, pentru instruirea auditorului, anume: a) ce efecte dăunătoare poate aduce votarea pripită a unei legi, având ca motiv, modificarea «*tarifului autonom*» (1891), când o lege cu peste 600 articole s-a votat în câteva ore, respingând toate amendamentele opoziţiei; b) cum trebuie tratat un partener cu volum mare de import din România şi cum trebuie tratat un partener cu valori de schimb reduse între părţi. Observaţiile sale asupra acestor teme merită a fi cunoscute azi de cât mai mulţi participanţi la activitatea economică şi comercială.

a) Abordând problema grabei la vot, Aurelian spunea: „Repet astăzi ceea ce am zis şi atunci: Rea şi periculoasă deprindere este aceea de a se vota în fuga mare legi la a căror întocmire

atârnă interese de întâia ordine?" Autorul «*tarifului vamal*» din 1891, senatorul Gheorghe Vernescu, declara că legea va rămâne aşa cinci ani pentru o experienţă mai îndelungată. Dar, după un an s-a produs revizuirea. Observaţia lui Aurelian arăta că nu consideră grave modificările făcute pentru «*Convenţiunea*» cu Anglia, ci „...ceea ce are să vie mai pe urmă". El pretindea că în astfel de situaţii, trebuia prezentat un proiect de «*Convenţie comercială*» care să reflecte «*politica comercială*» care trebuia urmată. ***Politica comercială trebuie pusă la baza convenţiilor comerciale***, iar acest aspect lipsea din demersurile guvernului şi a puterii parlamentare conservatoare. În plus, adăuga că acestea trebuie aduse spre cunoaşterea publicului şi dă exemplul Franţei unde «*Camera*» şi guvernul s-au ocupat ani de zile până ce au ajuns la formularea şi aprobarea tarifului maximului şi minimului. Explicând consecinţele grave în asemenea cazuri, scria: „Politica comercială poate să înalţe sau să ruineze un stat; avem destule exemple de ţări care s-au ruinat economiceşte şi au slăbit politiceşte din cauză că au adoptat o politică comercială vătămătoare agriculturii, comerţului şi industriei" şi invoca «*Convenţiunea din 1875*». Apoi trecea la explicarea procedurii ce se impunea să o aplice conservatorii la prezentarea legii «*tarifului autonom*» şi în primul rând nevoia unei analize corecte a vechii legi liberale, cu dovezi asupra neajunsurilor ei, la care să aducă propunerile noi. (**44**)

b) La acea dată, Anglia era cel mai important cumpărător de cereale şi produse secundare, iar Aurelian avea o mare preţuire pentru acest stat; fiindcă puternic cum era, nu s-a străduit să vândă mult şi să cumpere puţin, cum făcuse Germania în mod radical la 1884, 1885. Atunci, România avea un excedent comercial; cumpăra din Anglia produse de 114 milioane şi vindea în valoare de 143 milioane, în anul 1891. (**45**) La aceasta se adăuga poziţia Angliei în timpul blocadei comerciale Austro-Ungare, despre care amintea: „Voi adăuga că în momente de criză, atunci când alte ţări au crezut de cuviinţă să închidă graniţele produselor noastre, iar altele să impună cererile noastre la taxe prohibitive, tot în Anglia şi-a aflat scăparea agricultura noastră... De la 1886, până la 1890 – iunie, când s-a pus în aplicare actualul tarif autonom (liberal), graniţele Austro-Ungariei au rămas închise pentru produsele noastre. Unde le-am desfăcut atunci ceea ce vindeam, Austriei? Tot în Anglia! ... Au trecut 1886, 1887, 1888 şi 1889 şi România nu a simţit nici în cantitatea cu export, nici în preţ, închiderea graniţei Austro-Ungare". (**46**)

Aşa cum era tratatul cu Anglia, Aurelian îl accepta în sine, fără să declare aceasta; ideea rezultă din întrebarea pusă ministrului de externe conservator, Al. Lahovari. Anume, dacă a intenţionat ca acest tratat să fie propus ca model şi pentru celelalte tratate cu Belgia, Italia, Franţa, care expirau curând, ca un proiect pentru viitor.

Abordând problema acceptării cerinţelor partenerilor în tratativele unei convenţii, Aurelian arăta cum trebuie aprobate, ameliorate sau respinse în funcţie de natura schimbului comercial general şi al produselor particulare. Fiind un importator mare de produse agricole din România, Anglia devine un reper, peste care alte state mai puţin însemnate nu ar avea dreptul să ceară mai mult sau mai puţin. Sunt alte ţări care exportă mult, dar importă puţin ca Franţa, dacă aceasta ar cere taxe mai mici decât cele impuse Angliei, cum ar fi? „...produsele noastre agricole sunt supuse în Franţa la toate taxele vamale foarte urcate, pe când în Anglia nu plătesc nici o taxă". (**47**)

Discurs la tratatul comercial cu Germania din anul 1893. Unul dintre cele mai lungi şi profunde discursuri l-a ţinut Aurelian asupra tratatului comercial cu Germania din anul 1893, pe care nu-l analizăm; era tot în statut de opozant, iar pentru comportamentul german în relaţiile de schimb comercial din acel timp Aurelian a avut numai idei critice, deşi tratatul din martie 1886 l-a avut ca protagonist. N-a iertat niciodată acel an 1884 în care Germania a exportat produse în valoare de 43 milioane lei şi a importat de 600.000 lei din România.

Subiectul discursului era o revenire asupra acuzei guvernării conservatoare cu privire la modificarea «*tarifului vamal*», votat în 1891, şi arăta că au fost de acord cu prevederi contra interesului ţării, spunând că: „Germania nu se mulţumeşte pe tariful din 1891, şi cere modificarea lui. Pe lângă aceasta, mai ceruse să i se acorde introducerea în tratat a faimosului articol 2 din legea maximului, prin care se lovea industria noastră. I se mai acorda şi alte favoruri. În schimb, Germania acorda taxele sale convenţionale asupra cerealelor (nu scutire ca Anglia), taxe foarte

uscate, căci ele reprezintă drepturi de 35-40% din valoarea cerealelor după preţul de astăzi". Se mai adăuga durata de 10 ani a acestui tratat comercial.

Acelaşi gen de tratat au semnat conservatorii, între timp, şi cu Austro-Ungaria, dar, după «*tariful vamal*» din 1891, nu mai era între condiţii «*clauza naţiunii celei mai favorizate*», însă Aurelian şi liberalii erau foarte nemulţumiţi, mai ales pentru că şi forma tarifului din 1891 era modificată de la ţară la ţară, şi cam de regulă, în defavoarea României. Culmea, Aurelian acuza că Germania a fost mai favorizată, faţă de Anglia şi Belgia, ţări industrializate care acceptau tariful vamal pentru produse industriale româneşti (**48**), iar Germania, nu!

De fapt, imediat după semnarea convenţiei cu Germania de către conservatori, la 23 martie 1892, Aurelian publica în «*Economia naţională*» prima interpelare din Senat la adresa ei, sub titlul ***„Înlăturarea cerealelor noastre de pe pieţele germane"***, prin care demonstra că guvernul a semnat un tratat păgubos României fiind taxaţi cu 5 mărci pentru 100 kg grâu, faţă de 3,5 mărci, cât era taxat grâul american în Austro-Ungaria şi alte state. Aurelian a continuat exemplificarea comparând taxele vamale percepute în şapte state europene, pentru grâul românesc importat, astfel: Belgia-scutit; Anglia-scutit; Olanda-scutit; Austro-Ungaria 3,5 lei pentru 100 kg grâu; Franţa 5 lei; iar Germania 6,26 lei.

La aceasta adăuga că, în 1892, valoarea importului din Germania este de 5 ori mai mare decât cea a exportului, iar după un calcul complet, Germania lua anual 200 milioane lei şi lăsa în România 30 milioane lei. (**49**) Astfel de afacere nu poate mulţumi pe nimeni într-o relaţie de comerţ. Spre comparaţie, în perioada 1881-1884, sub jugul «*Convenţiunii din 1875*», suma medie de import plus export se ridica la 520 milioane lei, iar în perioada 1886-1890 sub efectul blocadei, valoarea medie schimbului comercial era de circa 596 milioane lei.

Scrieri asupra comerţului în guvernarea conservatoare (1890-1896)

Această guvernare conservatoare a fost absolut dureros suportată de liberali, mai ales că în 1891, decedase Ion C. Brătianu şi apăruseră unele disensiuni în interior. Ei suportau însă consecinţele răscoalei ţăranilor din 1888. Pe de altă parte, era o guvernare cu puternice valenţe de apărare a interesului de clasă, încât înfăptuirile guvernului se produceau cu poticneli. Totuşi unele înfăptuiri trebuie recunoscute, cum ar fi continuarea extinderii căilor ferate, construirea podului de la Dunăre, oarecare progres în cumpărarea maşinilor agricole. În acelaşi timp însă, era menţinută «*cu perfecţionări*» ***Legea învoielilor agricole***, starea precară a şcolii; de sănătate nu se vorbea. Se instalase o puternică adversitate politică în parlament; cu toate acestea, confruntările din parlament erau la un nivel ridicat de comportare civilizată. Aici nu excludem şi cele câteva excese, care se puteau găsi şi în Camera Comunelor de la Londra.

În această perioadă, Aurelian a dus lupta pentru emanciparea economică şi prin articolele publicate în ***«Economia naţională»***, pe care de la un timp le semna cu «*A*» (Aurelian). A supravegheat permanent comerţul general al ţării, oferind numeroase date statistice şi oferind analize asupra situaţiei şi cu referiri repetate la comerţul cu ţările străine.

Comerţul României cu ţările străine în 1890. Acest articol este un foarte profund material de analiză a comerţului României pe anii 1886, 1887, 1888, 1889 şi 1890, axat în esenţă pe efectele «*tarifului autonom*», iniţiat şi finalizat cu aportul determinat a lui P. S. Aurelian. În alte planuri este redat bilanţul asupra exportului general, bilanţul cu principalele state partenere, în funcţie de specificul economiei lor – industriale, industrial-agricole sau agricol-industriale; al reuşitei întocmirii convenţiilor comerciale. Este o lucrare elaborată pe date statistice de la «*Direcţiunea Generală de Finanţe*», care era subordonată Ministerului de Finanţe (**50**) cărora le aduce laude.

Autorul arată importanţa lucrării pentru cunoaşterea avuţiei, în special a celei agricole, şi pentru a putea judeca efectele şi rezultatele noii politici vamale, a «*tarifului autonom*», pentru care a activat atât de determinat fiind sprijinit de liberali.

Primul obiectiv arată că valoarea schimbului comercial naţional a crescut de la 1886 la 1890, constant, cu o diferenţă de 86 milioane lei între anii ce limitează intervalul, iar autorul

remarcă: „Nu sunt multe ţări unde fiind date împrejurările de tot felul, să ne fi întrecut în această direcţiune”, suma totală a fost de 552.044.625 lei în 1886, şi 638.749.469 în 1998.

În următorul pas el analiza balanţa import/export pe fiecare an în parte şi din datele înregistrate arăta că în medie, pe anii 1886-1990, exportul avea un minus de 20 milioane lei, însemnând un progres, faţă de anii 1881-1884 când a fost un minus de circa 86 milioane, la o sumă totală mai mică, cu aproape 80 milioane faţă de perioada 1886-1890.

Deteriorarea profundă a relaţiilor cu Austro-Ungaria a produs modificări semnificative în raporturile comerciale cu ţările partenere anterioare, iar Aurelian prezintă date comparative între anii 1886 şi 1890, asupra valorii importului şi exportului pentru principalele şase ţări din acest grup. Remarcăm în primul rând raporturile faţă de imperiu: 1886, import 93 milioane lei – export 34 milioane lei; 1890, import 52 milioane lei, export 9 milioane lei; dar România avea excedent de export cu Anglia; 43 milioane lei în 1886, şi 64 milioane lei în 1890; de asemenea cu Belgia, în 1886 cu un milion lei, iar în 1890, cu 25 milioane lei.

În baza «*Convenţiunii comerciale*» cu Germania, semnată înainte de «*Legea tarifului autonom*», după politica «*Convenţiunii din 1875*» cu imperiul, rezultatul a fost dezastruos pentru România, iată: În anul 1886, importul din Germania a fost de 73,339 milioane lei, iar exportul de 2,6 milioane lei, iar în 1890 importul valora 109,252 milioane lei, cu un export de 12 milioane lei. Este evident că Germania profita de faptul că produsele sale industriale erau cumpărate, înlocuind Austria. Nici relaţiile cu Franţa nu au fost favorabile României, în schimb, Italia a fost aproximativ aproape de Belgia. (**50**)

Se văd două concluzii clare din lucrarea analizată de Aurelian: valoarea schimburilor comerciale a crescut cu 80 milioane lei, în condiţiile blocajului comercial impus de Austro-Ungaria; s-a ameliorat mult balanţa comercială, au apărut ţări favorabile comerţului cu România, ca Anglia, Belgia, Italia, în concluzie, rezultă că «*tariful vamal autonom*» aplicat în această perioadă a avut succes. Mult mai importante au fost efectele politice pentru desprinderea de Imperiu.

Alte lucrări despre comerţul cu ţările străine până în anul 1895

În această perioadă, Aurelian a avut o preocupare foarte perseverentă asupra comerţului extern, pentru că agricultura oferea cantităţi mari de produse, care depăşeau mult nevoile de consum ale populaţiei. Progresul ţării depindea în mare măsură de veniturile din export, iar ţara era în curs de organizare şi consolidare, cu un popor provenit din unirea celor două populaţii din Principate. În această perspectivă era destinată activitatea publicistică şi parlamentară a lui Aurelian, care era receptat ca una dintre cele mai mari personalităţi a timpului său. În această perioadă de 5 ani, articolele sale au abordat teme referitoare la aproape toate elementele economice, dar aici ne vom referi la cele ce priveau comerţul cu alte ţări.

Comerţul României cu ţările străine anul 1891. În anul 1891, a publicat cu grabă bilanţul exportului pe primele şase luni, care arata o diferenţă valorică negativă fără precedent în schimbul cu ţările mari; bunăoară cu Austro-Ungaria era un raport import/export de 34,2 milioane lei/4,5 milioane lei; cu Anglia 85,9 milioane lei/47,5 milioane lei; cu Elveţia 5,2 milioane lei/256 mii lei; cu Franţa 24,4 milioane lei/1,9 milioane lei; cu Germania 95,8 milioane lei/2,8 milioane lei.

În situaţia descrisă, autorul raţiona că abia jumătate din producţia agricolă obţinută în ţară era solicitată la export şi deplângea comportamentul ţărilor puternice economic, al căror obiectiv de a cumpăra puţin şi a vinde mult era prea aproape de lăcomie şi spunea că în acest fel „...comerţul nu este comerţ, ci un fel de exploatare”. (**51**) Apoi explică fenomenul, iată: „Când am protestat contra tratamentului aspru la care sunt supuse cerealele noastre în Franţa, Germania şi Austro-Ungaria, presa străină răspundea: Ce voiţi să facem? Germanii ne spuneau că aşa s-au învoit cu Austro-Ungaria, ca să ne apese cerealele noastre; francezii, că ei nu ne pot acorda decât taxa care s-a votat de parlamentul lor; în fine, austro-ungurii, că aşa cer interesele Ungariei, ca să nu intre grânele noastre în interiorul monarhiei”. Observăm că România trebuia să suporte interesele tuturor ţărilor mari, urmând să-şi vadă economia distrusă. În acest caz, Aurelian a arătat

cauza primară care a determinat această situaţie. Ea era reprezentată de modificările produse în «*Legea tarifului vamal autonom*» votată în anul 1891 de parlamentarii conservatori, şi, în plus, de acceptarea multor cerinţe nefavorabile României.

Comerţul exterior al României de la 1883-1892 este intitulat articolul ce anunţa statistica naţională pe 10 ani, pe baza datelor oferite în raport, de către «*Direcţia Generală a Vămilor*». Lucrarea vastă prezentată de direcţia vămilor cuprindea 9 capitole, cu acoperirea tuturor aspectelor legate de comerţul exterior al României. Merită a fi cunoscute titlurile capitolelor ce alcătuiau această lucrare: 1) Rezumat general; 2) Rezumat după state; 3) Rezumat după vămi; 4) Rezumat după categoria de mărfuri; 5) Rezumat după categoriile de mărfuri şi după state; 6) Rezumat după categoriile de mărfuri după vămi; 7) Cantităţile importate şi exportate din fiecare fel de mărfuri în anii 1887-1892; 8) Antrepozitele; 9) Tranzit. Lucrarea se încheia cu statistica detaliată a comerţului exterior pe anul 1892. (**52**) Structura acestei lucrări a devenit un model pentru deceniile care au urmat în secolul XX.

Materialul este expus ca o scurtă prezentare a lucrării direcţiei vămilor, din care apar unele informaţii ce pot fi interesante pentru cultura unor persoane interesate de cunoaşterea trecutului. Iată, Aurelian repetă sistemele de taxe vamale, cu începere de la 1873, care, până la 1892, ar fi putut fi studiate pentru a lua hotărâri de aplicat în viitor. Nu a fost aşa!

Autorul enumeră sistemele aplicate: „...vechiul regim întemeiat pe taxarea mărfurilor după valoare, cu taxa de 7%; regimul convenţiilor comerciale început la întâia convenţiune încheiată cu Austro-Ungaria şi până la 1886; regimul autonom încheiat la 1886 (de parlamentarii PNL), regimul vamal autonom modificat la 1891".

Aurelian începe expunerea acestui rezumat cu o concluzie asupra rezultatelor generale înregistrate în activitatea de import/export, care se făcea aproape exclusiv cu produse agricole, iată: „Observând comparativ comerţul nostru de importaţiuni în parte şi în total, nu ne sfiim a declara că, în general vorbind, comerţul nostru de exportaţiune nu s-a dezvoltat proporţional, după cum am fi fost în drept a ne aştepta în urma dezvoltării ce a luat la noi producţia agricolă, şi faţă cu starea de înapoiere în care ne-am aflat, şi în raport cu sporirea (lungimii) căilor ferate". (**53**)

Constatarea lui Aurelian era confirmată de faptul că într-o perioadă de 10 ani, valoarea exportului a crescut de la 220 milioane lei (1882), la 285 milioane lei (1885), adică cu o medie anuală de numai 6,5 milioane lei. În schimb, importul a crescut până la 436 milioane lei în 1891, iar în procente medii se cifra la 17 milioane lei, adică de aproape trei ori mai mare. Autorul deplângea că în nici unul din cei zece ani, valoarea exportului nu s-a apropiat de cea a importului.

O observaţie raţională face Aurelian cu privire la comerţul de import/export cu principalele state partenere. În privinţa importurilor în România, sub aspect valoric: Austria reprezenta 13-14% (1891); Germania 29-31% (1892); Anglia 24-27% (1891) iar Franţa 8-9%. Aceste procente s-au modificat în anul 1892, în urma noului «*tarif vamal autonom*» din anul 1891, prin creşterea ponderii schimburilor cu Germania. Exportul era principala preocupare a lui Aurelian şi sublinia poziţia Angliei ca principal partener, care a fost constant peste 34 % din volumul global de export, depăşind 58 % în opt din cei zece ani. O consemnare istorică se referă la Austro-Ungaria, cu care, în urma întreruperii convenţiei din 1886, valoarea exportului în imperiu era de 3% în 1890 şi 8% în 1891, în timp ce mica Belgie avea un import de 15% din valoarea noastră globală. Chiar Italia, care era la prima convenţie cu noi, deţinea 8 % din importul românesc. (**54**) Germania «*graţie*» noului tarif autonom din 1891, făcut de conservatori, venea în fruntea marilor exportatori în România, deşi era ultimul importator dintre ţările mari.

Întreaga analiză prezenta o situaţie neclară, nemulţumitoare, din care se puteau aştepta noi lucruri neprevăzute pentru România. Un lucru se desprindea cu claritate, guvernarea conservatoare nu a reuşit să aşeze economia pe o cale de progres, ea s-a concentrat mult pe interesele de clasă.

Comerţul exterior al României în perioada 1884-1894, este un articol publicat în anul 1895 cu un conţinut de economie politică, cu o foarte bună introducere în economia comerţului. De această dată s-a bazat pe datele statistice asupra deceniului 1884-1894, pe care l-a folosit ca argument pentru analiză, raportat la interesele naţionale reflectate prin comerţul cu alte state.

Ca întotdeauna, şi introducerea la acest material conţin o atenţionare, şi Aurelian deplânge faptul că publicarea «*Statisticii comerţului exterior al României*» nu insuflă nici un interes public. Înţelegem că presa timpului tăcea; „...şi cu toate acestea, dintre elementele economice publicate, statistica comerţului exterior este între cele mai specifice pentru a ne lumina asupra dezvoltării economice naţionale! Ceea ce se arată este mersul comerţului nostru cu străinătatea, cantităţile şi valorile mărfurilor ce le exportăm şi importăm, precum şi starea relaţiunilor noastre cu diferitele state din lume".

Într-o notă de instruire în economie, Aurelian continuă astfel: „Până la oarecare punct, statistica vamală ne mai arată şi înrâurirea politicii economice urmată într-o ţară asupra relaţiilor comerciale. Zic aceasta, numai însufleţit de dorinţa că am avut ocaziunea de a vedea pe români interesându-se mai de aproape de mersul economic al ţării, de starea relaţiunilor sale cu alte popoare. ***La popoarele civilizate, statistica vamală este urmărită cu cea mai mare îngrijire şi studiată nu numai în rezultatele sale generale, dar până în cele mai amănunţite dezvoltări. Aşa-numita balanţă comercială, atât de nesocotită de oamenii noştri de seamă politici, este încă în onoare în toate ţările occidentale... A nesocoti raportul ce există între importul şi exportul unei ţări, este tot cum s-ar nesocoti faptele cele mai evidente".***

Această introducere făcută de Aurelian trebuie să o considerăm între primele scrieri referitoare la importanţa statisticii şi a balanţei comerciale, folosind chiar această expresie.

După analiza balanţei financiare pe anul 1893, care era profund nefavorabilă, de la simplu la dublu, Aurelian descrie efectele negative ale acestei stări şi spune: „...la noi, permanenta superioritate a importurilor asupra exporturilor este un semn netăgăduit de inferioritate economică, şi inferioritatea noastră provine mai cu seamă dintr-aceia că suntem încă cu totul înapoiaţi în industrie şi avem din ce în ce mai mare trebuinţă de a cumpăra articolele fabricate de la străini. Afară de aceasta, este şi slaba noastră producere şi exportare de produse agricole, în comparaţie cu întinderea teritoriului şi cu excelenta calitate a pământului".

În continuarea expunerii, Aurelian lămureşte o problemă ce apare şi în zilele noastre la unele state cu economie dezvoltată; anume, balanţa comercială negativă. Aceasta se constata şi în Anglia, în aceeaşi perioadă care dăuna României; Anglia însă nu simţea nimic negativ în starea ei. Aurelian explică: „Am arătat cu diferite ocaziuni că la englezi superioritatea importurilor (faţă de exporturi) este aparentă, deoarece pe alte căi intră în Anglia sume însemnate, mai ales beneficiile miliardelor engleze întrebuinţate pe toată suprafaţa globului. De aceea, închei spunând că la noi permanenta superioritate a importurilor asupra exporturilor este un semn netăgăduit de inferioritate economică".

A doua problemă abordată de autor în acest material se referă la «*influenţa politicii vamale asupra relaţiilor comerciale cu alte state*». Astfel, acceptarea «*Convenţiunii din 1875*» în relaţia cu Austria, se baza pe interesul moşierilor de a exporta cereale şi vite fără taxe vamale în imperiu. În consecinţă, se importau din România produse în valoare de 129,8 milioane lei, fiind în fruntea importurilor, urmată de Anglia, cu 58 milioane lei. În schimb, România importa produse industriale de 294 milioane lei din Austria.

În anul 1886 s-a schimbat politica vamală prin impunerea «*tarifului general de vamă*» care oprea importul liber de taxe. Astfel, în anul 1888, Austro-Ungaria avea un export de numai 50 milioane lei, dar creştea cel al Angliei la 84 milioane lei, al Rusiei la 28 milioane lei.

La schimbarea politicii economice în anul 1881, s-au modificat din nou raporturile de schimb dintre România şi ţările partenere, însă deficitul balanţei comerciale s-a menţinut, căci România nu diversifica activitatea economică.

Un exemplu convingător despre influenţa politicii economice în schimbul extern, l-a explicat Aurelian, asupra creşterii valorii de export către Germania în anul 1893, la 130 milioane lei, faţă de 33 milioane lei în anul precedent. Cauza? Încordarea relaţiilor comerciale dintre Rusia şi Germania.

În fine, pe aceeaşi linie se înscrie şi faptul că «*politica imperiului Austro-Ungar nu se face la Viena, ci la Pesta*», iar Ungaria era tot o ţară agricolă aproape ca România şi avea interesul de a respinge produsele româneşti concurente.

Aurelian face o încheiere specifică omului politic patriot, aflat în o poziţie parlamentară, spunând: „Ce măsuri s-au luat sau se vor lua pentru a nu îngădui ca să se favorizeze atât de bine interesele Austro-Ungare, iar interesele noastre să fie subordonate voinţei celor de la Pesta? Pe lângă că este ruşine, apoi este şi nedrept ca Austro-Ungaria să aibă toate favorurile, iar agricultorii noştri să sufere toate neajunsurile”. (**55**)

Exportul vitelor noastre. În secolul al XIX-lea, creşterea vitelor era o ocupaţie principală atât pe marile moşii, cât şi în gospodăriile ţăranilor mai înstăriţi, astfel că păstrând încă vechea tradiţie, aveau mari disponibilităţi de export; pentru porci în judeţele din sudul ţării, iar în Moldova pentru vite.

După oprirea exportului de porci în Ungaria, Aurelian a venit cu ideea organizării târgurilor de vite în localităţi de graniţă, dar şi a fabricilor de conserve, după modelul american şi englez. Prin articolul enunţat în titlu, din 1890, revenea asupra acestei probleme, pe care o prezentase în perioada de guvernare a PNL, înainte de 1888. După ce îşi exprima regretul că propunerile sale erau ignorate de guvernul conservator arăta că a trecut timpul de a spera că se mai poate relua exportul de vite în «Imperiu». Ca soluţie la această problemă descrie exemplul Rusiei, care a acordat concesiuni şi încurajări unor case engleze de industrie şi comerţ, iar acestea au înfiinţat fabrici, ce prosperă şi iau dezvoltare. Apoi citează ziarul englez «*British trade jurnal*», care publica un material bine documentat despre bogăţia de animale din Serbia ce oferea o posibilă sursă de venit prin fabricaţie.

În baza informărilor date, autorul recomandă ca prin mijlocirea ministrului nostru de la Londra şi a celui englez de la Bucureşti să caute a atrage atenţiunea capitaliştilor englezi asupra înfiinţării unor stabilimente pentru exploatarea comerţului cu carne şi preparate diferite.

În final, Aurelian atenţiona asupra unei chestiuni care avea să apară foarte curând, spunând: „Să nu mai aşteptăm deschiderea de graniţă permanentă şi sigură pentru animalele vii, mai ales în Europa Occidentală. Aşa, englezii resping vitele franceze pentru că, zic dânşii, sunt atinse de cutare boală; la rândul lor, francezii resping vitele din Germania, Belgia, Elveţia, Italia, pentru motive analoage. Când lucrurile stau astfel, cum mai aşteptăm noi să exportăm vite vii... americanii s-au îmbogăţit exportând cantităţi colosale de cărnuri proaspete, sărate, afumate şi diferite preparate din carne”. (**56**)

Comerţul nostru de vite. Era anul 1894, Aurelian împlinea 61 de ani şi era o mare personalitate academică, didactică şi politică. Materialul prezentat în acest articol l-a divizat, având în prima parte o analiză a evoluţiei creşterii vitelor în raport cu extinderea culturii cerealelor şi a necesităţii producerii furajelor pentru menţinerea efectivelor. Este un conţinut pertinent de economie agrară, elaborat de pana unui mare agronom. Partea a doua răspunde titlului enunţat.

Aurelian descrie iniţial opiniile care erau în trecut asupra dezvoltării agriculturii în raport cu efectivele de animale dintr-o ţară, şi spune că numărul şi calitatea animalelor domestice, într-o vreme, erau semne după care se aprecia starea de înflorire a agriculturii, iar ţările mai avute în vite, practicau agricultura pastorală.

Odată cu înmulţirea populaţiei şi începutul industriei au crescut cerinţele pentru cereale, cauzând reducerea suprafeţelor de păşuni naturale, urmată de scăderea numărului de animale.

În România, exista un număr destul de mare de animale în perioada agriculturii pastorale, iar din timpul existenţei Principatelor, comerţul de export a început cu produse animale şi vite. Dar, ulterior, se accepta ca fapt inevitabil scăderea numărului de animale, ca urmare a extinderii culturii cerealelor prin preluarea în cultură a terenurilor ocupate cu păşuni naturale. Prin urmare, exista o relaţie contradictorie între extinderea culturii cerealelor şi menţinerea efectivelor de vite.

La scurt timp după extinderea culturii cerealelor şi a unor plante cerute de industrie, fertilitatea pământului a dat semne de slăbire, iar după alţi ani, producţia scădea sub jumătate, încât devenea nerentabilă. Astfel, a apărut nevoia de fertilizare cu gunoi, fapt ce impunea sporirea numărului de animale. Dar cum? Englezii, francezii şi germanii au avut ideea sporirii cantităţii de furaje prin cultura plantelor furajere perene, ca lucerna, trifoiul, ghizdeiul; şi a culturilor furajere cu plante anuale, ca sfecla, napii, porumbul, măzărichea. Astfel, aceia care au adoptat sistemul au

reuşit să sporească semnificativ numărul de animale, obţinând şi cantităţi pentru export. Să nu credem că România se afla în această stare, nu! Noi întotdeauna i-am imitat pe alţii cu întârziere şi timiditate. Lipsa de învăţătură şi organizarea socială au fost potrivnice progresului ţării şi oamenilor.

După acest pas de progres făcut în Europa, Aurelian spunea: „Această inovare a produs o transformare radicală în agricultura europeană. De atunci s-a întărit din ce în ce mai mult convingerea că între economia vitelor şi plugărie (cultura plantelor) trebuie să existe cea mai strânsă legătură; că progresul agriculturii nu se poate întemeia pe o bază mai solidă de cât pe sporirea şi întrebuinţarea animalelor domestice". (**57**) Această concepţie emisă de Aurelian a rămas valabilă până astăzi în toate ţările cu agricultura modernă.

În anul 1894, Aurelian afirma: „România a ieşit din starea pastorală, şi de mai multe decenii, cu cât s-au înmulţit mijloacele de transport, cu cât ni s-au cerut mai multe grâne de Europa, cu atât am redus numărul vitelor, sporind din ce în ce mai mult cultura cerealelor. Agricultura noastră ademenită de foloasele ce i-au adus comerţul de cereale, pare că a uitat cu desăvârşire rolul vitelor în agricultură". Apoi, observa că la noi nu s-a întreprins nimic până la acea dată pentru a introduce cultura pastorală mixtă şi cultura alternă, bazate pe culturi furajere artificiale pentru a spori numărul animalelor necesare, restabilind un echilibru între economia vitelor şi plugărie, în interesul comerţului de export şi a practicii unei agriculturi raţionale. (**58**)

Am mai scris, ţăranul român nu a aderat la această idee niciodată, până în zilele noastre. Numai fermierii cu studii sau marii proprietari luminaţi, care au în serviciul lor agronomi, practică astăzi cele recomandate de Aurelian.

În partea a doua a expunerii sale, Aurelian subliniază că cerinţele de export pentru cereale din România s-au făcut în detrimentul economiei vitelor, iar scăderea numărului acestora a fost cauzată şi de marile dificultăţi întâmpinate la export ca urmare a convenţiilor comerciale nefavorabile semnate de guvernările conservatoare. Datele oferite de autor asupra valorilor de export obţinute pe animale din perioada 1879-1893 au scăzut catastrofal. Fenomenul a început brusc încă din perioada guvernării liberale, în anul 1884, de la 19 milioane lei în 1879, la 7,6 milioane lei, în anul 1884, iar în guvernarea conservatorilor a scăzut la 2,1 milioane lei în 1889, până la 1,99 milioane lei în anul 1893.

Aurelian face o analiză parţială asupra cauzelor care au determinat această situaţie şi se opreşte pe larg asupra refuzului imperiului de a importa vite din România, fabricând motivul de «*siguranţă veterinară*» sub presiunea ungurilor.

Sabotarea importului de vite româneşti de către unguri a creat o situaţie de nemulţumire alarmantă la Viena; masele sărace erau nevoite să plătească scump carnea, fiindcă Ungaria exporta şi în Germania, producând un deficit pe piaţa vieneză şi, ca efect, scumpiri. Dar refuzul Ungariei era unul politic, slăbirea economică a României, în perspectiva menţinerii Transilvaniei ca teritoriu unguresc. Acesta era adevărul. Istoria se repetă cu alţi actori şi alte decoruri.

Pentru elucidarea adevărului cu pericolul de boli purtate de vitele din România, Comitetul Comunal al Vienei a trimis doi veterinari pentru a studia situaţia, d-nii Kögler şi Toscano. În raportul acestor specialişti se spunea că „...politica veterinară în România este foarte bine organizată şi nu lasă absolut nimic de dorit".

Cu tot raportul specialiştilor şi cererilor insistente ale populaţiei vieneze (1200 măcelari vienezi), Ungaria respingea orice import de vite din România. Chiar marele ziar vienez «*Neue freie presse*», o publicaţie recunoscută contra României, publica un articol în care se confirmau rezultatele favorabile constatate de veterinarii vienezi despre organizarea activităţii sanitar-veterinare din ţara noastră şi încheia astfel: „Este cu neputinţă ca parlamentul să rămână nepăsător faţă de această lovitură dată oraşelor (austriece). Frânghia este prea întinsă, şi foametea este un domn cu mult mai puternic decât bogăţia". (**59**)

În această analiză, Aurelian întreba: „Ce facem noi?", iar în răspuns descrie exemplul Rusiei, care, prin ministrul de finanţe, D-l Witte, a adresat o «*reclamaţie energică*» guvernului vienez, pentru faptul că importa carne din Australia, în dauna sa. Şi continua: „Iată cum ştie guvernul rusesc să pună chestiunea când sunt în joc interesele agriculturii naţionale; iar la noi se

încheie convenţiuni ca să inunde mărfurile Austro-Ungare şi părăsirea intereselor agriculturii, prin renunţarea de a face o chestiune despre trecerea vitelor noastre la export în Austro-Ungaria. Austro-Ungaria a ştiut să-şi facă treburile; abia s-a încheiat «*Convenţiunea*» şi deja ea, care nu mai exporta decât pentru 10 milioane lei din România, s-a urcat, în 1893, la 110 milioane lei ... şi nu numai că ne inundă cu mărfurile sale, dar ne loveşte în interesele agricole, trimiţându-ne, după cât se spune, sute de vagoane de său presat, cantităţi mari de şuncărie şi alte produse agricole". (**60**)

Producţiunea vitelor şi consumul de carne. Scrierile lui Aurelian asupra domeniului zootehniei au fost mai bogate şi mai consistente decât acele din domeniul culturii plantelor aşa cum s-a constatat. Numărul lor consacrat creşterii animalelor, apiculturii, sericiculturii şi problemelor economice legate de ele este imens şi chiar dificil de stabilit; credem totuşi că depăşeşte cifra de 200. Finalul lucrărilor publicate se oprea, de regulă, asupra veniturilor, a beneficiilor oamenilor şi progresului ţării. Multe dintre articolele sale au tratat probleme consumului de alimente, ca factor de nutriţie şi de stare economică.

Pentru scopul interesului economic al acestui articol, vom reda numai pasajul introductiv, considerat interesant, iar conţinutul rămâne pentru un alt capitol, iată: „Într-un articol precedent am spus că înmulţirea şi perfecţionarea raselor de animale domestice este o condiţie fundamentală pentru dezvoltarea şi înflorirea agriculturii naţionale; am arătat că pentru a se încuraja dezvoltarea economiei vitelor nu cunoaştem decât două mijloace: de o parte exportaţiunea de vite vii şi cărnuri conservate, de alta, dezvoltarea consumaţiunii cărnii în ţara noastră. Ne-am arătat vederile cu privire la exportaţiune; ne rămâne a supune la aprecierea cititorilor câteva observaţii cu privire la consumaţiunea cărnii". (**61**)

B. AUTONOMIA VAMALĂ

Preambul. «*Convenţiunea de comerţ*» cu Austro-Ungaria, din anul 1875, semnată sub guvernarea conservatorilor, condusă de foarte frecvent amintitul mare om politic Lascăr Catargi, exponent ultrafidel al latifundiarilor, se pretindea că a însemnat o favoare din partea imperiului, ca un act de recunoaştere a dreptului de autonomie. Încă nu exista o independenţă recunoscută de marile puteri care sufocau ţara prin graniţele lor comune. Ei, se spera că la o adică ocazie de punere în discuţie a independenţei, acest imperiu, care ocupase o parte bună şi din Oltenia de câteva zeci de ani, şi-ar da acordul său. Probabil că era o speranţă sinceră a conservatorilor, dar au făcut şi imprudenţa de a o răspândi public.

Comportamentul austro-ungarilor în această perioadă de 10 ani a funcţionării «convenţiunii» a fost dovada unei erori imense făcute de conservatori. Prevederile convenţiei bazate pe principiul liberului schimb şi a acceptării libertăţii maxime a convenţiei în piaţă, au distrus aproape toate stabilimentele de manufactură şi mică industrie, care s-au edificat cu mari eforturi după emiterea «*Regulamentelor organice*» la 1830, 1831.

Această întreagă piaţă de export a ţării, reprezentată de produse agricole, era absorbită de Austria până către anul 1880. Reacţia românilor s-a văzut din acei ani prin semnarea de «*convenţiuni*» şi cu alte ţări europene, ca Anglia, Germania, Belgia, Franţa, mai târziu, Italia, Turcia ş.a. Dar mai important lucru a fost că s-au dumirit asupra speranţei politice pentru independenţă, când au constatat că imperialii, sub presiunea Ungariei, au refuzat exportul de vite româneşti sub motiv de carantină veterinară.

Era, în fond, un act duşmănos al ungurilor cu scop de a slăbi economia ţării, obiectivul lor fiind menţinerea teritoriului românilor transilvăneni în graniţele sale, până la o dată în care vor renunţa la dualitate. Se urmărea impunerea unei vasalităţi economice care să determine un stat slab, fără capacitate de a ridica pretenţii, la teritoriul strămoşilor, unde fraţii săi trăiau sub un jug de fier.

Ei bine! Conservatorii erau atât de orbiţi de interesele economice ale clasei lor, încât nu au fost capabili să observe această situaţie, receptată de liberali, mai ales de Aurelian, care era una dintre figurile ilustre ale intelighenţiei româneşti, unul dintre oamenii politici liberali agreaţi de I.C. Brătianu, deşi Aurelian a fost un liberal special, înainte de toate un mare patriot, vom vedea.

Încă din anul 1872-1873, când nu intrase în viaţa politică, Aurelian s-a opus perspectivei anunţate în presa vremii, de a începe tratative pentru o convenţie comercială cu Austro-Ungaria.

Lucrarea sa, «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*», publicată în Revista ştiinţifică la 1873, era o pledoarie împotriva liberului schimb comercial şi în favoarea protecţionismului economiei naţionale. Ei bine, opinia celor şcoliţi, a dascălilor din domeniu, a ziarelor, era împotriva ideilor lui Aurelian, deşi lucrarea sa avea o exemplificare practică atât de clară asupra istoriei economiei principalelor ţări dezvoltate din acea perioadă, încât numai interese subiective profunde puteau să-i aşeze de partea liberului schimb.

Aurelian era într-o situaţie care am putea să o asemănăm cu poziţia unui învăţat român de azi, care ar fi atenţionat naţiunea asupra imensului pericol la care se expune ţara prin abordarea tratativelor de aderare la Uniunea Europeană, unde se impune «*acceptarea maximei concurenţe în schimbul de mărfuri*» şi unde ţările unionale au un nivel de dezvoltare economică incomparabil cu al nostru şi popoare cu un alt nivel de educaţie şi o factură psihică naţională profund diferită. Ei bine, ar fi fost declarat inconştient. Cam aşa credem că a fost privit Aurelian. Acum, după aproape un secol şi jumătate, poporul nostru nu a mai avut un Aurelian.

Spre deosebire de unii învăţaţi de astăzi, care au convingeri realiste asupra faptului că locul nostru în UE era de «*stat asociat*», liber de a face schimb pe baza «*tarifului vamal general*» cu oricare stat, fără a suporta «*Directive*» şi alte «*atenţionări democratice*», arătate cu degetul, Aurelian a dus o luptă dârză contra «*convenţiunii*», pe întreaga perioadă de 10 ani a valabilităţii, până a obţinut blocarea ei după expirare. Astăzi se cere o luptă pentru a restabili statutul de «Stat asociat UE».

Aşa cum am văzut, poziţia sa la tratativele cu reprezentanţii unui imperiu a determinat retragerea lor, schimbând radical poziţia politică a ţării. Aurelian avea sprijinul guvernului şi se baza pe faptul că trecuseră aproape 10 ani de la declararea independenţei ţării.

Importanţa reuşitei lui Aurelian nu a fost realizată nici de el însuşi la acea vreme. Ruperea relaţiilor economice a însemnat o eliberare de ocupaţie, de înrobire economică, după care ar fi urmat pretenţii şi impuneri de ordin politic ce atacau naţiunea şi ţara. Acceptarea dominaţiei economice a imperiului, însemna o descurajare a aspiraţiei românilor transilvăneni spre unire cu ţara şi intensificarea acţiunilor de deznaţionalizare, practicate de unguri prin presiuni asupra Vienei, pentru a forma un tandem în scopul dispariţiei spiritului românesc. Adevărul acestor informaţii a fost confirmat ulterior; Ungaria a manifestat duşmănie faţă de România, chiar din perioada «*Convenţiunii*» semnate la 1875, iar după 1886 relaţiile au fost de o tensiune evidentă în administrarea «*blocadei economice*» impusă ţării, din partea imperialilor. Istoria trebuie cunoscută, istoria se repetă, iar naţiunile care ignoră această «*lege naturală*» suportă consecinţe imprevizibile.

Până după anul 1900, Aurelian a fost interesat de răspândirea cunoştinţelor şi problemelor de economie naţională. Principiul fundamental ca bază al schimbului comercial cu statele străine, pentru comerţul exterior, cum se spune azi, a fost «*Autonomia vamală*». Aşa cum a luptat împotriva «*convenţiunilor de comerţ*», reuşind să blocheze pe aceea cu Austro-Ungaria, tot aşa a luptat Aurelian până a reuşit să aşeze în lege «*Tariful general al drepturilor de vamă*», care a funcţionat numai 4 ani, fiind modificat de guvernarea conservatoare în 1891.

Scrierile lui Aurelian asupra acestei teme, despre care putem spune că a fost părintele ei, au început viguros în 1886. Ideea tarifului vamal a fost lansată chiar din anul 1873.

Autonomia vamală

După expirarea «*Convenţiunii*» din anul 1875 şi în paralel cu scrierile şi discursurile împotriva liberului schimb, Aurelian a publicat un articol pe trei pagini sub titlul «*Autonomia vamală*» în 1886, unde exprima esenţa concepţiei sale asupra aplicării tarifului vamal în relaţiile comerciale cu alte state, din poziţia României, de stat cu economie agrară care aspira să-şi fondeze o industrie în raport cu starea condiţiilor sale naturale, sociale şi economice.

Pasajul introductiv din acest articol dezvăluie ideea politică ce a stat la baza «*convenţiunii*» şi consecinţele suportate de ţară în cei 10 ani, iată: „România autonomă a îndurat multe şi felurite neajunsuri; a făcut în timp de veacuri sacrificii nenumărate ca să-şi dobândească absoluta autonomie interioară şi exterioară, adică independenţa. Se susţine că încheierea

convenţiunii de comerţ cu Austro-Ungaria şi concesiunile însemnate făcute cu această ocazie imperiului vecin, ar fi fost motivate tot în vederea realizării independenţei noastre. Încheind acest act, nu numai că ne-am înstrăinat autonomia vamală faţă cu Austro-Ungaria, adică ne-am legat pentru 10 ani a îndeplini cu stricteţe îndatoririle stipulate, dar am deschis drumul celorlalte state pentru a ne cere şi a obţine convenţiuni comerciale, fiecare mai împovărătoare pentru noi, decât convenţiunea cu Austro-Ungaria". (**61**) Aceste consecinţe negative asupra ţării întregi au cauzat un val popular împotriva «*Convenţiunii*», cu toate acestea, erau indivizi, pretinşi cunoscători, care susţineau că numai propaganda potrivnică a creat acea stare.

Intrând în miezul problemei, Aurelian aminteşte începuturile sale potrivnice «*Convenţiunii*», încă din anul 1873, când spunea: „...că în starea în care ne aflăm nu numai economiceşte, dar şi politiceşte, încheierea de convenţiuni ne va fi vătămătoare". Toate acestea nu erau de ajuns pentru a fi contra ***convenţiilor***; trebuia să se arate care ar fi fost «*regimul vamal*» care se potrivea pentru moment cu interesele ţării, iar Aurelian explică:

„Ne-am gândit şi la aceasta şi am propus ca în locul «*regimului convenţional*» să adoptăm «*regimul vamal autonom*»; cu alte cuvinte, în loc de ***convenţiuni de comerţ*** deosebite pentru fiecare stat, să avem un singur «*tarif vamal autonom*», aplicabil la toate ţările.

Am susţinut adoptarea «regimului vamal autonom» în această revistă în întregul an 1885. Mărturisim însă, că ne mâhneşte tăcerea ziaristicii cu privire la această importantă chestiune. De aceea am văzut, cu nespusă bucurie că mai ales bătrânul ziar «*Românul*», a lui C. A. Rosetti şi după dânsul, jurnalul democratic «*Telegraful*» se rostesc fără rezerve în favoarea adoptării «***tarifului vamal autonom***»".

Era un moment fierbinte, iar Aurelian solicita ca ziarele să publice opinii în legătură cu propunerea sa, pentru că urma să intre în discuţie la «*Cameră*» dezbateri asupra prelungirii «*convenţiunilor*»; ziarele vieneze anunţau că se fac pregătiri pentru numirea noii delegaţii de tratative.

În acel moment important, Aurelian făcea apel pur şi simplu la popor, spunând: „Se vede dar că timp nu avem de pierdut; că fără amânare, guvernul şi corpurile legiuitoare trebuie să ştie care este opiniunea generală în ţară cu privire la convenţiunile comerciale. Este de datoria presei să se facă ecoul opiniei publice şi avem încredinţarea că nu va lipsi de la postul său cu această ocaziune.

Răspunderea ce se ia cu privire la soluţiunea ce se va da viitoarei noastre politici vamale este foarte mare. Cu toţii am criticat regimul convenţional; toţi am recunoscut că «*convenţiunea comercială*» nu este respectată de unguri, apoi dacă aşa este, acum suntem datori să spunem ce voim; căci tăcând, nu vom avea drept să ne plângem.

Ni se va zice poate, că aceasta este treaba guvernului şi a legiuitorilor ţării. Dar, de unde purcede oare, atât guvernul cât şi legiuitorii, dacă nu de la încrederea cetăţenilor? Şi aşa fiind, de unde au să se inspire aceste două puteri ale statului, dacă nu de la opiniunea publică? Nu, guvernul şi legiuitorii n-au dreptul să facă ce voiesc contra opiniunii generale. Din contra, sub un regim constituţional, guvernul şi legiuitorii se călăuzesc după opiniunea publică; şi în cazul când au o aprobă n-au decât să se retragă, căci încă odată, nu se poate admite, ca un guvern şi un parlament să braveze (ignore) pe cei care i-au ales şi le-a dat puterea în mână.

Ni s-a obiectat, că, ce să ne mai ocupăm de chestiuni, când banca ministerială s-a rostit deja în favoarea «*regimului convenţional*». Acest argument nu ni se pare serios. Este oare un motiv temeinic, că dacă guvernul supus influenţei împrejurărilor manifestă o părere, toată lumea să se grăbească a o aproba? La ce ar mai servi regimul parlamentar dacă tot ce se propune de guvern s-ar afla bine? Nici un guvern nu are şi nu poate avea o asemenea pretenţiune; din contră, el este fericit când constată că opinia publică se interesează de chestiunile care prezintă un caracter de utilitate generală. Puterea sa fiind rezimată pe opiniunea publică, negreşit că nu poate să facă altfel, decât să-i urmărească manifestaţiunile, şi în caz de divergenţe să caute a se explica.

De aceea, stăruim în a ruga pe toţi câţi se interesează de chestiunea politicii noastre vamale, să se rostească să-şi arate părerile, până mai este timp; căci mai târziu dacă s-ar decide ceva ce n-ar răspunde cerinţelor generale, a noastră a tuturor va fi vina, şi nu vom avea nici un drept de a ne plânge decât de tăcerea noastră". (**62**)

Iată o chemare de tip robespierian; «*ridică-te popor şi pretinde respectarea voinţei tale*». Avem un pasaj epocal de discurs care se adresează cetăţenilor pentru ei şi ţara lor.

Aşa cum este formulat apelul lui Aurelian, putem înţelege că în acele momente se punea presiune pe guvern, iar presa aservită interesului străin propaga minciuna pentru derutarea cetăţenilor. Era clar că oamenii ţării nu mai doreau prelungirea «*Convenţiei*», însă Aurelian nu era total încrezător în guvernul liberal cu privire la aderarea la opinia publică. Prin lupta sa începută în anul 1873, prin numeroasele acţiuni organizate şi, în special, prin cronicile şi materialele publicate în revistele sale, el a reuşit să nască un curent popular, de care guvernul nu putea să se îndepărteze.

Conţinutul acestui articol care exprimă esenţa democraţiei în cea mai pură formă, credem că a fost una din cauzele care au determinat guvernul să denunţe convenţia după încheierea celor 10 ani şi să-l numească pe Aurelian în fruntea delegaţiei române care a respins proiectul austro-ungar, prin a nu accepta «*clauza naţiunii celei mai favorizate*».

La scurt timp după acest articol, ziarul «*Vocea Covurluiului*» de la Galaţi publica un material de adeziune la apelul lui Aurelian, ca din partea unei zone economice puternice a ţării. Finalul articolului aducea o informaţie semnificativă pentru succesul lui Aurelian, iată: „...suntem partizanii unei politici economice de mână liberă şi se pare că guvernul nostru ar fi de aceeaşi opiniune. Aceasta, cel puţin, rezultă din declaraţiunea ce a făcut D-l ministru al afacerilor străine (M. Pherekyde) la interpelarea D-lui deputat Epureanu. D-sa a spus că guvernul va aplica tariful autonom oricăror puteri, cu care ne va expira convenţiunea comercială şi că, chiar a notificat reprezentantului imperiului vecin că i se va aplica acest tarif la expirarea convenţiunii", a fost aplaudat în Parlament.

«**Tariful autonom înaintea Parlamentului român**». (**63**)

Acest articol a fost publicat cu 12 zile înaintea deschiderii tratativelor cu delegaţia austro-ungară la Bucureşti, în aprilie/mai 1886. Aurelian era foarte interesat ca «*tariful autonom*» să fie votat până la data începerii convorbirilor şi tot aici aflăm că taxele generale în vechea convenţie erau de 7% pentru oricare produs, deci astfel se traducea expresia «*liber de taxe vamale*», iar autorul spunea că „...acest regim vamal cu totul oriental (liber) trebuie să ia odată sfârşit".

Articolul său era scris pentru a sugera unele recomandări importante cu privire la procedura parlamentară şi asupra esenţei conţinutului pentru informarea publicului, încercând prin aceasta, în mod indirect, ca parlamentul să-l accepte. Astfel, autorul vedea că nu este cazul ca să mai fie analizat articol cu articol; iar despre conţinut, spunea: ***„Economia noului tarif constă în a proteja pe cât cu putinţă, fabricaţiunile care există, sau care se pot înfiinţa în România; în a taxa în mod fiscal acele articole pe care nu le putem produce astăzi cel puţin. În fine a scuti de orice un număr de articole trebuitoare agriculturii şi industriei ţării, precum sunt produsele chimice, maşinile şi instrumentele agricole, maşinile de abur, mai multe materii prime etc.... Comisiunea de tarife, să caute a proteja toate acele fabricaţiuni care există în ţară sau, ar putea fi înfiinţate, dacă ar fi scutite".*** Aurelian asigura că sunt taxe moderate cu mult mai mici decât în alte ţări care-şi protejează industria naţională.

Tot pentru esenţa conţinutului noului tarif vamal, Aurelian considera că produsele industriei mari, care încă nu se poate fonda în România, trebuie taxate fiscal pentru a nu împovăra consumatorii, ţinând seama de bugetul public.

Ca o concluzie la cele de mai sus, Aurelian cerea ca discuţiile din corpurile legiuitoare (unde se afla şi el) să lămurească bine principiile de politică comercială ce le va adopta guvernul; să permită cunoaşterea limitelor în care să menţină prevederile stabilite. (**64**) Era totuşi o guvernare liberală?

În acest articol, Aurelian părea foarte hotărât să lupte pentru acceptarea «*tarifului autonom*» în tratativele ce urmau, iar partea austro-ungară declara, în acelaşi timp, că nu-l va

accepta. Aceasta era situaţia: noul tarif vamal era o problemă de a fi sau a nu fi pentru România, iar Aurelian a luptat ca să-l impună.

Tariful autonom înaintea Camerei deputaţilor

Începuseră tratativele pentru o nouă convenţie cu Austro-Ungaria, delegaţia română fiind condusă de P.S. Aurelian, iar tariful vamal încă nu era votat. Acest articol descrie starea de confuzie şi indecizie care plana în parlament, atât din cauza opozanţilor conservatori, cât şi din cauza şovăirii guvernului. Frica de consecinţe negative ce puteau veni prin aplicarea celor două variante: «*convenţiunea comercială*» sau «*tariful autonom*» ţinea situaţia pe loc. Astfel, la 20 aprilie au început dezbaterile asupra noului « *tarif autonom*» la Cameră, deşi a fost cerută şi amânare.

Aurelian face o descriere plină de dezamăgire asupra atmosferei discuţiilor din Cameră asupra tarifului autonom: discursurile de deschidere nu lămureau dorinţa corpurilor legiuitoare, nici vederile guvernului asupra politicii vamale; a fost criticat proiectul, s-a recunoscut că ţara este pentru tariful autonom, dar nu s-a răspuns la întrebarea ţării: „Care este după părerea guvernului şi Camerei, politica vamală şi comercială ce are să fie adoptată în România? ...tariful vamal nu însemnează absolut nimic, dacă el nu prezintă un sistem şi în special, dacă nu este aplicat... iată pentru ce susţinem (că trebuie) să se fi limpezit situaţiunea cu privire la politica vamală”. (**65**)

Revenind asupra politicii economice care trebuia promovată prin «*tariful autonom*», Aurelian insista asupra protejării «*industriilor anexe ale agriculturii*», pentru fabrici de spirt, de bere şi de zahăr. În legătură cu aceste probleme atât de importante şi grave în caz de nereuşită, Aurelian punea în discuţie lipsa de patriotism pe care nu o invoca drept acuză, ci ca posibilă; şi a dat exemplul semnării «*Convenţiunii din 1875*» făcută de doi patrioţi recunoscuţi din lipsă de analiză şi concentrare asupra situaţiei. Iată mărturisirea lui Aurelian pe care o făcea ca justificare şi invitaţie la chibzuinţă în interesul ţării: „Nimănui nu-i este permis să bănuiască lipsa de patriotism a celor doi bărbaţi de stat eminenţi, reputaţii Costafaru şi Boerescu. Cu toate acestea, D-l Kogălniceanu a spus în Cameră, cum Costafaru şi-a plesnit fruntea când i s-a demonstrat că iscălise o convenţiune detestabilă pentru interesele noastre. Întru cât priveşte pe Boerescu, toţi ştim ce speranţe mari avea acest eminent bărbat asupra înfloririi noastre economice prin felul încheierii Convenţiunii cu Austria. Au răspuns rezultatele aşteptărilor acestor bărbaţi distinşi?” (**65**)

În plus, Aurelian cerea ca, prin «*tariful autonom*», guvernul să promoveze politica dezvoltării industriei, acea industrie distrusă de convenţia din 1875: tăbăcăria, fabricarea încălţămintei şi a veşmintelor, ţesăturile, fabricaţiunea mobilei şi altele, iar în final sintetizează: „...în caz de a se încheia vreo convenţiune, cei însărcinaţi a trata, să nu poată sub nici un pretext să cedeze asupra celor câtorva industrii, care s-a decis a fi protejate. ***Întru cât ne priveşte, stăruim în părerea ce am exprimat-o, adică preferăm un regim autonom, cu un tarif alcătuit potrivit cu interesele noastre, nu numai de naţiune exportatoare, dar şi de naţiune care ţine să aibă o industrie naţională.*** Dar, în fine, deoarece prevedem că această părere n-are forţă de a fi împărtăşită de majoritatea legiuitorilor noştri, trebuie să avizăm a ne asigura, pe cât cu putinţă va fi, întemeierea industriei chiar sub «*regimul convenţional*»”. (**66**)

Ultima parte a acestui pasaj ne spune că Aurelian nu era sigur de reuşita acţiunilor sale în lupta pentru adoptarea «*tarifului autonom vamal*», în relaţiile comerciale cu celelalte state, dar insistenţa sa atât de puternică, cu efecte în marea masă a populaţiei şi a multor politicieni a determinat guvernul ca el, în persoană, să fie numit membru şi «*prim delegat*» în comisia română, din partea Ministerului Afacerilor Străine pentru tratativele cu partea austro-ungară.

Raport asupra «Proiectului de lege pentru tariful general al drepturilor de vamă»

Articolele publicate de Aurelian în revista sa aveau caracteristicile specifice unui profesionist, în acelaşi timp însă, el era senator, era membru al Parlamentului ţării, o mare personalitate recunoscută a acelor momente, astfel se explică şi pătrunderea ideilor sale în

favoarea dezvoltării economiei naţionale spre inima populaţiei tot mai numeroasă. În această situaţie, a fost ales raportor asupra acestui proiect de lege, cardinal pentru viitorul economic al ţării.

Ca în toate situaţiile de raportor, în jur de 30 în activitatea sa parlamentară, Aurelian a elaborat un preambul ce reflecta vasta sa cultură şi dorinţa de a împărtăşi auditorului surse importante de instruire; de fapt, nivelul expunerilor pe teme economice, de învăţământ, agricultură şi administraţiei de stat, făcute de Aurelian la vremea sa în Parlamentul României, au fost între cele briliante, poate chiar în fruntea lor. Prestaţiile sale erau aşteptate de toate mediile.

Primele fraze ilustrează concepţia sa asupra modului cum trebuie alcătuit un proiect de lege, prin referirea specială la acesta care urma să-l prezinte, iată: „Aş fi dorit să înfăţişez un raport cât mai detaliat, îmbrăţişând partea istorică, şi partea economică a acestui proiect de lege. Ţineam foarte mult să desfăşor înaintea D-voastră fazele prin care a trecut chestiunea tarifelor de vamă în Europa şi, în special, în România, să arăt influenţa ce au exercitat-o vămile asupra dezvoltării agriculturii, industriei şi comerţului la diferite naţiuni, în sfârşit, să expun starea legislaţiunii vamale în diferite ţări. Însemnătatea proiectului de lege merită o asemenea lucrare”. Dar autorul invoca timpul şi urgenţa lucrării, care l-au împiedicat, şi mai adăuga că importanţa ei depăşea interesul pentru incursiunea introductivă ce dorea să o facă.

Sigur că o parte din auditoriul parlamentar a răsuflat uşurat, auzind de ce supliciu i-a scutit raportorul, însă tocmai s-au înşelat, nu era posibil ca Aurelian să nu facă o «*scurtă prezentare a celor amintite*», care este publicată pe trei pagini de revistă. Ea poate fi atât de instructivă şi interesantă pentru iubitorii de cunoaştere din zilele noastre, încât o reproducem după original, iată:

„Domnilor senatori, nu cunosc chestiune economică care, în timpul de faţă, să înfăţişeze un interes mai mare decât aceea a tarifelor de vamă. În nici o epocă nu s-a văzut o preocupare mai serioasă, o luptă mai încordată pentru ocrotirea producţiunii naţionale, pentru asigurarea de pieţe de desfacere a productelor, de cât în ziua de astăzi.

Toate ţările Europene şi Statele Unite ale Americii se întrec în energie şi dibăcie pentru a-şi asigura cât mai multe beneficii, cât mai multe favoruri pentru sine. Această pornire mi se pare cât se poate de legitimă şi atât mai rău pentru acele ţări care în această luptă se lasă a fi amăgite.

Se spera mai cu seamă după reforma vamală a Franţei din 1860, că Europa s-a îndrumat pe calea desfiinţării treptate a drepturilor de vamă. Economiştii liberi-schimbişti constatau cu fericire că în fine lumea are să scape de una dintre cele mai mari piedici ale progresului economic şi ale înfrăţirii universale de vămile protectoare. Se crede că în curând diferitele State vor reduce drepturile de vamă la forma curat fiscală, abandonând cu desăvârşire vama ca instrument de protecţiune a producţiei naţionale. Nu a trecut mult timp şi faptele au dovedit amăgirea economiştilor. Să lăsăm că chiar de la început Statele Unite ale Americii şi Rusia n-au împărtăşit vederile politicii liber-schimbiste, dar chiar ţările acelea care se credeau câştigate doctrinei, începură, una câte una, au dezertat drapelul şi s-au înrolat din nou sub bandiera protecţionistă. Germania, una dintre cele dintâi amăgite, fu asemenea cea dintâi care dete semnalul ruperii liberului schimb. Era natural ca exemplul unei puteri mari, care exercitează o influenţă atât de hotărâtoare în chestiunile internaţionale, să fie imitat. Dintru acesta, un curent mic la început, începe a se crea în toată Europa, şi de câţiva ani ne aflăm din nou iarăşi în deplin regim protector mai în toate ţările Europei (1886). Trecuse ca un vis plăcut de câţiva ani de curent liber-schimbist şi Europa inaugura din nou politica vamală protectoare.

În această luptă de interese, ce făcea oare România? Ţara noastră, înlănţuită prin nedreptatea celor mari, suferea să i se aplice tarifele vamale cuvenite între Turcia şi marile puteri europene. Ea, care odinioară se bucurase de autonomia vamală ca şi de cea politică, suferise să i se răpească unul dintre drepturile sale mai necontestabile ale autonomiei unui popor, dreptul de a-şi regula chestiunile vamale după interesele sale. Străină dar, prin forţa lucrurilor, de mişcarea economică care se manifesta în toată Europa, ţara noastră căuta să scape prin alte căi şi prin alte mijloace de o nedreptate ce i se impusese. Uitând, mai cu desăvârşire, chestiunile economice,

România-şi conservă toată activitatea pentru a-şi redobândi absoluta sa independenţă, care singură-i permite să-şi reguleze interesele sale economice. Se căuta a se redobândi independenţa vamală şi în acest scop să închidă convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria, urmată mai târziu de convenţiuni analoage cu alte puteri europene. Din nenorocire, faptele nu întârziară a ne dovedi că nu se putea atinge scopul urmărit; că plătiserăm prea scump perspectiva de independenţa ce ni se înfăţişase într-un mod amăgitor. Se dovedi dar, că fuseserăm victima unei iluziuni şi că spre a fi pe deplin autonomi în materie vamală, caută să redobândim ceea ce ni se răpise – absolută independenţa politică.

Cunoaşteţi D-lor senatori, cât a jertfit poporul român pentru ca să cucerească prin sânge aceia ce i se răpise prin nedreptate şi forţă.

Mari au fost sacrificiile, dar mare a fost şi rezultatul de oarece nu poate fi nimic superior neatârnării unui popor. Astăzi, când începem a ne bucura de sacrificiile făcute putem aprecia ceea ce am câştigat, şi singurul fapt că în momentul de faţă putem să decidem după cum ne povăţuiesc interesele în materie de politică vamală şi economică, ne dovedesc cât preţuieşte independenţa în 1877. Şi spre a face să reiasă şi mai bine această situaţie, vă rog a vă gândi dacă am putea trata cu celelalte ţări cum tratăm astăzi, când, din nefericire, am fi fost tot în situaţia politică dinainte de 1877. Pe atunci băteam noi la uşile celor mari şi puternici, astăzi tratăm pe picior de egalitate cu dânşii; atunci eram înglobaţi vamaliceşte cu Turcia, astăzi orice încercare de a ni se nesocoti drepturile întâmpină rezistenţa unui popor liber. Mare este deosebirea între o situaţie şi alta; rămâne acum ca şi rezultatul pe terenul muncii naţionale, al dezvoltării economice să dovedească că ştim a ne folosi preţuitul rezultat al luptelor din 1877.

Suntem chemaţi, D-lor senatori, a ne rosti asupra proiectului de lege pentru ***«Tariful general al drepturilor de vamă».*** Întrebarea ce trebuie natural să ne-o punem cere să răspundem: Ce este tariful general şi ce împrejurări au necesitat înfăţişarea acestui proiect de lege?

Tariful general sau autonom este forma primitivă prin care din cea mai adâncă vechime, popoarele au căutat să-şi creeze venituri pentru întâmpinarea unei părţi din nevoile Statului şi totodată pentru a ocroti şi încuraja protecţiunea naţională. Cele mai vechi documente ne arată că ţările ca: India, Persia, Egipt şi Iudeea, care se pot privi ca leagănul culturii, aveau legislaţiune vamală care se traducea printr-o ocrotire specială a intereselor naţionale. Egiptenii aveau de normă ca să-şi întâmpine trebuinţele cât va fi cu putinţă prin produsele locale, cerând cât se poate mai puţin de la străini, şi vânzându-le cât mai mult. Bogăţiile grămădite în vechiul Egipt au rămas proverbiale.

Grecii cei mai vechi aveau un sistem vamal care răspundea atât la nevoile fiscale, cât şi la ocrotirea industriei şi comerţului.

În veacul al XVIII-lea, se manifestă dispoziţiuni pentru a îndulci legislaţiunea vamală protectoare. Oarecari licăriri de politică vamală liberă apărură, însă regimul vamal protector rămâne stabil pe situaţiune. În secolul al XIX-lea, cu mici excepţiuni, Europa a trăit mai mult sub regim protector. Tarifele de vamă au fost îndeobşte întrebuinţate nu numai pentru alimentarea fiscului, dar, în special, pentru înregistrarea producţiunilor naţionale. Un regim liber a fost inaugurat în Englitera, care a fost imitată, însă foarte puţin şi întrerupt de către unele State ale Europei.

Cată să recunoaştem că economiştii au lucrat din răsputeri pentru a face din tarifele generale de vamă o instituţiune mai mult statistică şi întrucâtva fiscală. Toate sforţările pare a fi rămas zadarnice, deoarece, după cum avusei onoarea a zice mai sus, Europa mai toată se află în deplin regim vamal protector, cum şi pentru ce aceasta, este altă chestiune, şi nu vom permite a vă obosi expunându-vă motivele pe care se reazămă dirigenţii politicii economice a Europei pentru a menţine şi a dezvolta un regim care economiştii-l condamnaseră prea în pripă.

Aşadar, tarifele generale de vamă au fost legislaţiunea economică sub care a început să se întemeieze şi să se încurajeze producţia naţională. S-a simţit însă nevoia ca relaţiunile între popoare să fie mai strânse şi mai îmblânzite; şi dintr-aceasta au luat necesare tratatele de comerţ prin care părţile contractante îşi asigurau oarecari avantaje în afară de cele prescrise

în tarifele generale de vamă. În aceste tratate de comerţ s-au înserat şi se înserează şi tarife convenţionale după care se tratează diferite mărfuri ce-şi rezervau cei ce încheiau şi încheie asemenea tratate, într-un mod mai favorabil decât sunt tratate prin tariful general.

Astăzi toată politica privitoare la tarifele de vamă se reduce sau la o ***autonomie vamală completă***, adică la vămuirea deopotrivă a tuturor productelor după acelaşi ***tarif general***, sau la încheierea de tratate de comerţ prin care cei ce tratează şi rezervează foloase şi favoruri potrivite cu interesele lor.

România, Domnilor senatori, a avut odinioară un regim vamal autonom; a încheiat şi tratate de comerţ, însă cu timpul i s-a răpit aceste drepturi, şi în cele din urmă a fost silită să trăiască sub regimul vamal adoptat între Poarta Otomană şi celelalte puteri europene.

Prin încheierea convenţiei de comerţ cu Austro-Ungaria, s-a crezut a se face cea dintâi ştirbitură în această nedreptate ce ne era impusă. Am zis şi repet: ne-a învăţat cum să tratăm de aici înainte chestiile economice în general şi pe cele vamale în special.

În anul 1876 s-a promulgat un tarif general, însă n-a fost niciodată aplicat de oarece s-a încheiat treptat convenţii comerciale cu diferite state; iar cele cu care n-aveam convenţiuni şi declarase că sunt dispuse a trata cu noi, au beneficiat şi dânsele de regimul convenţional în virtutea legii din 1878. Acest regim trebuie să ia odată sfârşit. În adevăr, era o situaţiune anormală ca mărfurile ţărilor cu care n-aveam convenţiuni să se bucure de favorurile regimului convenţional. Legea din martie 1885 a pus capăt acestei situaţiuni, şi ***tariful general*** format în virtutea acelei legi se aplică de atunci tuturor mărfurilor care provin din ţările care nu au cu noi convenţiuni comerciale.

Vă aduceţi aminte, Domnilor senatori, că prin legea din 1885, guvernul a fost autorizat ca să urce taxele vamale din tariful de la 1876 până la concurenţa de 50%, cu obligaţiune ca îndată după deschiderea parlamentului să se depună acel tarif general spre aprobare. Spre a se conforma acestei dispoziţiuni, guvernul a depus pe biroul parlamentului tariful general al drepturilor de vamă, care se află astăzi supus deliberării D-voastre.

Câteva cuvinte asupra economiei acestui proiect de tarif general. Tariful de faţă răspunde la trei mari trebuinţe ale ţării: întâi scuteşte de orice taxă o sumă de producte pe care nu le fabricăm şi nu le vom putea fabrica timp îndelungat; astfel sunt productele chimice atât de necesare oricărei industrii. Mai sunt scutite maşinile întrebuinţate în agricultură şi industrie deoarece nu posedăm uzine care să ni le poată procura şi nu ne putem lipsi de dânsele, dacă dorim a vedea prosperând agricultura şi a ne întemeia industria.

Al doilea, tariful cuprinde o serie de taxe curat fiscale care fără să îngreuneze pe consumatori, vor aduce un venit fiscului. Chiar ţările cele mai apropiate de liberul schimb, precum este Anglia, nu se pot desparte de taxe fiscale; din contră, ele au aflat într-însele una din principalele venituri ale bugetului.

În fine acelaşi tarif mai cuprinde o serie de taxe protectoare destinate a ocroti întrucâtva născânda noastră industrie contra unei zdrobitoare concurenţe din afară. După cum veţi fi observat, Domnilor senatori, sunt puţine taxe cu caracter curat protector, deoarece nu putem ambiţiona să fondăm în ţară toate industriile odată. Ar fi fost împovărător pentru consumatori şi fără eficacitate pentru industria noastră ca să lovim cu drepturi urcate acele producte pe care nu numai că nu le fabricăm, dar pe care nu le vom fabrica decât cam târziu. Industria nu se poate improviza într-o ţară; trebuie să avem răbdare şi să procedăm treptat cu împrejurările şi cu mijloacele de care dispunem. Şi în această ordine de idei îmi veţi permite a adăuga că, pentru moment principalele industrii ce putem întemeia sunt din acele ce figurează în grupa aşa numite industrii casnice sau domestice, şi care le putem exercita atât în oraşe, cât şi în sate. Introducerea industriei în sate trebuie să ne preocupe într-un mod particular şi aceasta pentru următoarele cuvinte: Clima noastră impune o neactivitate forţată a marii majorităţi a populaţiunii rurale în timp de cinci luni ale anului, este neapărat ca atâtea braţe să fie ocupate cu fabricaţiuni industriale. Exemplul altor state şi în special a vecinei noastre Rusia, ne poate servi de povăţuitor în această direcţiune.

De altă parte, agricultura fiind baza fundamentală a producţiunii naţionale a am greşi când am priva-o de braţele de care are nevoie. De altmintrelea, nici nu mi se pare de dorit ca ţara noastră să se îndrumeze spre un regim industrial analog cu acela care există în alte ţări industriale. Mi se pare mai răspunzător cu interesele noastre atât economice, cât şi sociale, ca la noi industria să se altoiască, pe cât cu putinţă, pe vigurosul arbore al agriculturii naţionale. Cultivatori de pământ şi meseriaşi deodată, mi se pare regimul cel mai priincios pentru populaţiunea română. Cu aceasta sunt departe de a înţelege ca să nu se înfiinţeze nici o uzină importantă în România. Sunt atâtea fabricate care sunt aproape exclusiv de domeniul industriei mari. Ceea ce mi se pare de dorit, este ca să nu împingem populaţiunea rurală spre fabrică şi spre oraşe, ci să căutăm a o ocupa chiar în sate. Acesta o reclamă interesele noastre cele mai scumpe. De altă parte, să nu uităm că şi în oraşele noastre se află o numeroasă populaţiune din care se pot recruta lucrători pentru uzinele care s-ar înfiinţa. Pe altă parte, chiar această populaţiune a oraşelor se va putea îndeletnici, după cum s-au îndeletnicit părinţii şi moşii ei, cu atâtea industrii domestice unele mai folositoare decât altele.

Tariful general, discutat în comitetul delegaţiilor a fost primit aşa cum a fost votat de către Camera deputaţilor, cu singura excepţiune a articolului 373 a, *Trunchiul de brad*. Trunchiurile de brad sau buştenii necojiţi care servesc ca material prin ferestraie, s-a taxat cu 15 lei m. c. ceea ce după părerea delegaţilor ar reprezenta o taxă cu 150 lei la sută din valoare, taxă exagerată. De aceea s-a redus această taxă la 4 lei pentru m. c., ceea ce reprezintă încă peste 30% din valoare.

Nu zic, domnilor senatori, că mai sunt taxe care ar putea fi întrucât-va modificate deoarece nici o lucrare de felul acesta nu poate să fie de o execuţiune perfectă, şi orice s-ar îndrepta tot s-ar mai găsi de îndreptat. Deoarece tariful general se poate modifica de corpurile legiuitoare, cred că ar fi util şi oportun ca să binevoiţi de a-l vota, şi mai la urmă, după experienţa ce se va face aplicându-se, i se vor putea aduce îndreptările ce le veţi găsi mai dinainte.

De altă parte, vă rog să binevoiţi a observa că acest tarif nu se va aplica decât în parte, căci multe din articole sunt angajate de către ţările cu care avem convenţiuni încă pentru cinci ani. Integral nu va fi aplicat decât ţărilor care nu au convenţiuni comerciale cu noi.

Cu votarea acestui tarif, sperăm cu toţii că se va inaugura un nou sistem în economia noastră naţională. Această lucrare nu va mai fi o ficţiune, ci regulatorul nostru în direcţiunea ce voim a da activităţii noastre şi întrucât aceasta stă în legătură cu celelalte ţări. Mi se pare că întreaga ţară s-a convins pe deplin că noi, românii, nu ne mai putem mărgini toată activitatea numai la cultura pământului; că pe lângă agricultură trebuie să ne îndreptăm munca şi capitalurile şi spre industrie. Astfel fiind, suntem în drept a ne aştepta ca guvernul, luând de temei aspiraţiunile şi nevoile ţării, va face din tariful autonom un instrument de dezvoltare a producţiunii naţionale. În această lucrare de organizaţiune economică, negreşit că ţara întreagă va da sprijinul său necruţând nici un sacrificiu. ***Eu cred, Domnilor senatori, că exprim sentimentele intime ale senatului, rugând pe guvern ca, fără amânare, să producă toate măsurile necesare pentru a înlesni ţării întemeierea şi consolidarea industriei noastre naţionale. Prin tariful general îi dăm deja un instrument puternic; nu vom lipsi a-i acorda şi alte mijloace pe care le va afla trebuincioase pentru conducerea acestei mari lucrări de transformare economică a României.***

Prin faptul tarifului general şi al hotărârii care avem de a da o nouă direcţiune unei părţi din activitatea noastră, ne-am creat o nouă situaţiune înăuntru şi în afară. Europa, care urmăreşte cu vigilenţă toate apucăturile noastre, aşteaptă să se încredinţeze dacă mişcarea economică atât de accentuată în direcţiunea întemeierii unei industrii naţionale a fost o mişcare serioasă, fondată pe convingeri adânc înrădăcinate sau o manifestare ocazională. Deja insinuări tendenţioase caută a face să se acrediteze cum că mişcarea economică din România este ceva fictiv, trecător.

Noi, care cu toţi cunoaştem ţara, ştim ce valorează asemenea insinuări şi negreşit că vom dovedi lumii civilizate că precum ne-am arătat buni şi bravi soldaţi la Plevna, tot asemenea ne vom arăta lucrători fără preget pe întinsul şi mănosul câmp de activitate al dezvoltării economiei naţionale. Am dovedit acum în urmă, că suntem un element de ordine; să dovedim că suntem şi

un element de progres, că în marginea mijloacelor noastre putem coopera la măreaţa operă a civilizaţiunii moderne". (**67**)

Finalul. Această Lege pentru tariful general al drepturilor de vamă a fost valabilă până în anul 1892, menţinând comerţul extern al României în limite normale, în condiţiile blocadei economice Austro-Ungare şi reuşind o anumită redresare economică. Ea a fost modificată radical în anul 1891 de guvernarea conservatoare, instalată în 1889, cu rezultatele cunoscute din analizele critice, făcute de Aurelian în revista sa, în discursuri asupra convenţiilor semnate de guvernul conservator pe următoarea perioadă de 10 ani, pe baza evidenţelor statistice.

Aplicarea tarifului autonom

Acest articol a fost publicat după votarea legii «*tarifului general pentru drepturile de vamă*». A fost un procedeu obişnuit al lui Aurelian de a publica articole prin care să analizeze, să explice şi să propună soluţii privind conţinutul şi aplicarea legilor care se dezbăteau în parlament sau care erau în aplicare. Acest material prezintă unul dintre cele mai bogate conţinuturi, prin care explica marile posibilităţi ale noului tarif protector, de a ocroti făurirea industriei naţionale, şi necesitatea aşezării ordonate la muncă productivă pentru dezvoltarea generală a ţării. Este ca expunerea unui sfat bătrânesc într-o stare de linişte şi speranţă pentru viitorul patriei, care era sub cea mai mare preţuire în inima sa.

Începea articolul cu «*enunţul*»: „Ne vom mărgini a declara că pentru moment, noi intrăm pe calea «*autonomiei vamale*»", pentru că sub «*regimul conservator*» inaugurat în 1875, libertatea vamală era cu desăvârşire în chingi, de stipulaţiile convenţiilor. Tot ce se importa era atât de fixat în preţ, încât nu se putea ridica măcar o singură taxă; iar ca efect al tarifului autonom, spune Aurelian: „Acum cu expirarea convenţiunii austro-ungaro-române, rămânem stăpâni, după cum am arătat într-un articol precedent, pe o seamă de articole, deoarece acestea n-au fost rezervate (prevăzute) de nici o altă putere, decât de Austro-Ungaria. De la 1 iulie, aceste produse au rămas libere (nu mai putem pretinde ca alte puteri să fie taxate precum ar fi fost la austrieci) şi se plătesc taxele din tariful nostru vamal". (**68**)

Autorul mai completa că şi unele produse cuprinse în tariful convenţional cu Germania şi alte ţări, semnat de conservatori, vor fi scoase din listă şi vor fi înscrise în «*tariful general autonom*»; cum ar fi: pânza groasă, postăvăria ordinară, pieile tăbăcite ordinare, încălţămintea, vestimente, săpunăria ordinară, lumânările stearice şi altele care se fabricau în ţară şi care se doreau protejate.

În această stare a ţării, de a putea lua hotărâri singuri asupra activităţii de viitor, în baza noii legi, Aurelian punea întrebarea: „Acum, când mulţumită unei politici naţionale economice înţelepte, rămânem stăpâni pe cea mai îndemnată parte a tarifului, vine întrebarea: Ce avem să facem? Ne vom mulţumi a percepe taxe urcate sau vom căuta atrage din tariful autonom foloasele în a căror scop noi le-am cerut cu atâta insistenţă? Ne vom odihni la umbra protecţiei vamale sau, sub ocrotirea acestei protecţii, ne vom încorda puterile, ne vom pune pe muncă, spre a crea şi întemeia industria naţională în România?"

În continuare, Aurelian explică raţional scopul sistemului protector, aplicat în funcţionarea activităţii producţiei naţionale, accesibil publicului larg, astfel: ***„Sistemul protector în materie de vamă a avut şi are de scop ca ocrotind producţia naţională contra concurenţei străine, să permită a se dezvolta, a se perfecţiona pentru ca mai târziu să poată concura şi fără scutiri protectoare. Acest sistem nu a fost şi nu poate fi inaugurat ca mijloc fiscal, căci atunci ar însemna împovărarea consumatorilor fără nici un folos pentru industria naţională şi ar fi, în asemenea caz, cel mai detestabil, cel mai nedrept, aşadar să fie bine înţeles că cei care susţin sistemul protector, nu pot avea alt scop decât încurajarea economiei naţionale. România nu poate justifica înaintea lumii introducerea sistemului protector decât prin aceea că doreşte să aibă o industrie naţională. Această justificare va fi bine primită în toată Europa, căci nu poate fi o ţară care să caute a ne acuza că facem aceea ce face toată lumea.***

S-ar schimba cu totul lucrul când Europa s-ar convinge că noi am adoptat protecţionismul vamal, numai ca să umplem lăzile fiscului; atunci cu drept cuvânt am putea fi avizaţi de spirit de izolare sau răzbunare către cutare sau cutare ţară." (**69**)

În a doua parte a acestui articol, autorul aduce câteva exemple cu recomandări, în care arată că efectele tarifului general trebuie să se vadă prin încurajarea şi înmulţirea acelor industrii pe care România şi le-a rezervat (propus să le dezvolte) şi precizează că «*protecţia vamală*» sigură este deja o mare încurajare deoarece oferă acestor fabrici piaţa română.

Rămânând la acest exemplu, Aurelian spune că „orice fabricaţiune, este obligată să facă progres; nu trece zi fără progres în orice domeniu", iar sub acest aspect a dat exemplul olăritului, despre care spune că stagna de o vreme. Aici nu se poate încuraja progresul prin urcarea de taxe, rezultatul nu ar fi încurajator, şi propune aducerea de maeştri olari străini care să înveţe olarii noştri pentru lucrări de calitate înaltă şi apoi să se practice taxe moderate. Un astfel de procedeu îl recomanda Aurelian pentru toate meşteşugurile practicate în ateliere; organizarea de expoziţii, organizarea de şcoli.

Fraza finală este cu totul originală: „În această epocă de transformare economică, proprietarii cei mari pot să aducă servicii excelente ţării. Aceia care posedă atâtea domenii întinse ar trebui să dea cei dintâi exemple, înfiinţând pe câte una din moşiile lor câte o fabrică de obiecte uzuale; fabrică care ar putea servi în acelaşi timp ca şcoală practică pentru tinerii ţărani. Ţara aşteaptă mult de la avuţii săi proprietari şi suntem încredinţaţi că nu vor întârzia să răspundă". Trebuie să amintim că ideea lui Aurelian a primit nişte răspunsuri timide şi amintim bunăoară pe moşierul Boşotă de la Dorohoi, care a înfiinţat o şcoală pe proprietatea sa din satul Pomârla, unde a funcţionat mai târziu şi o şcoală agricolă cu mult folos pentru copiii ţăranilor; s-au ridicat oameni de bază plecând de la acel stabiliment la şcoli mai înalte.

Consolidarea treptată a actualei sisteme

După dificultăţile pe care le întâmpină o lege până la obţinerea votului favorabil în parlament, urmează unele greutăţi în aplicarea ei extinsă şi cât mai conform prevederilor conţinute. Aurelian a făcut o descriere a acestui fenomen cu privire la noul sistem vamal protector, care avea ca primă piedică imposibilitatea aplicării integrale din cauza «*Convenţiunii comerciale*» cu Germania, care expira abia în 1892, iar produsele cuprinse pe lista de schimb cu această ţară nu puteau fi taxate după legea nouă.

Sub alt aspect, autorul spune că «*tariful general sau autonom*» ar putea avea respingeri pentru unele produse, la care unele state ar aplica taxe mai ridicate; iar în acest caz, tariful nu s-ar putea respecta, şi cerea o libertate guvernului de a ridica taxele reciproc, până la 50%.

O problemă dificilă ridica faptul că convenţiile cu numeroase state partenere de schimb comercial nu expirau la aceeaşi dată calendaristică, iar «*tariful general*» urma a se aplica la noile contracte, numai la mărfuri necuprinse în vechile tratate conforme «*convenţiunii din 1875*» şi din această cauză, adversarii legii propuneau aplicarea ei numai din anul 1892, la expirarea convenţiei cu Germania. Aurelian respingea această idee, după care, România nu putea să aplice la nici un produs o taxă vamală mai mare de 7% din valoarea mărfii, iar în această privinţă vedem şi astăzi (2013) cum se declară valoarea produselor pentru taxa vamală.

Din motivele arătate, autorul accepta pentru un timp scurt «*taxarea mixtă*» după «*tariful general*» şi prin convenţie reciprocă, a unui mic număr de produse, care puteau periclita încheierea tratatului. Acest procedeu a fost aplicat la primele ţări care au acceptat tratate comerciale cu România după noul «*tarif general*», Elveţia şi Rusia, iar Aurelian a considerat actul ca o victorie românească împotriva refuzului imperiului austriaco-ungar. Aşa de exemplu, petrolul rusesc, importat s-a taxat prin convenţie, sub nivelul prevăzut în tariful general, însă valoarea era de 10 lei/q şi nu 7 lei. Prin acest mod de aplicare a tarifului general, Aurelian a definit aceste conveniri, «*sistema mixtă*», pe care a admis-o prima oară Elveţia, a urmat Rusia şi chiar Franţa a încheiat o «*convenţiune provizorie*».

Se poate spune că se obţinea o recunoaştere internaţională a «*tarifului general*», iar despre imperiali spunea: „...România nu mai poate să se întoarcă înapoi; vechea sa politică comercială,

inaugurată prin încheierea «*Convenţiunii*» cu Austro-Ungaria, este condamnată cu desăvârşire şi astăzi, nici autorii ei (români) nu o mai susţin." (**70**)

Aurelian aştepta anul 1892, pentru a aplica generalizat noul ***tarif general*** sau ***autonom***, cum mai era denumit; mai târziu înţelegându-se fiecare denumire ca variantă distinctă a sistemului, dar în anul 1891, au revenit conservatorii care au modificat sistemul. Ei au acceptat deschis nivelul taxării reciproce pe produsele importante, neglijând protecţia naţională pentru dezvoltarea industriei; şi, căzând frecvent în postura de înşelat la preţ sau în aceea de afaceri oneroase.Conţinutul acestui material ne arată însă preocuparea existentă cu privire la aşezarea noului sistem vamal în starea de funcţionare şi modul de rezolvare a situaţiilor ce apar întotdeauna pe lângă prevederile legilor.

Vămile comunale

În activitatea sa de membru al guvernelor la care a participat sub I.C. Brătianu şi D.A. Sturdza, dar şi ca senator, Aurelian a fost unul dintre cei mai interesaţi oameni de stat asupra vieţii ţăranilor, a activităţii lor şi a modului cum erau conduse treburile comunelor de către primari şi consiliile comunale. În fond, produsele agricole erau obţinute prin munca lor şi era necesar să fie recunoscută această talpă a ţării. Cu adevărat, Aurelian a fost unul dintre cei mai avizaţi cunoscători ai activităţii practice a agricultorilor, unde era cuprins cu moşiile sale, şi între care trăia cu lunile în timpul verii.

În urma vizitelor sale în comune urbane şi rurale, ca parlamentar, iar mai târziu ca ministru de interne, Aurelian a constat că exista o tot mai mare aplecare pentru sporirea cheltuielilor în sate, desigur la iniţiativa primarului şi cu sprijinul consilierilor comunali. „Aşa, în plină epocă de înflorire a gazului lampant, când satele erau lipsite total de drumuri pietruite, de clădiri şcolare şi biserici bine construite, de aşezăminte filantropice, se propunea iluminarea electrică. Apoi, unde era suficientă o clădire modestă, destul de încăpătoare pentru o primărie cu câţiva funcţionari, încolţea «*boala palatelor*»: palatul judeţului, palatul comunei, palatul administrativ şi cine ştie ce alte palate. (**71**) „...şi urmând pe această cale de cheltuieli comunale, s-au luat la întrecere care mai de care, ca să se potrivească cu capitala, iar ca ţara noastră să se întreacă cu oraşele cele mai avute din Europa, ba să se încerce a le trece chiar înainte. În principiu suntem împotriva oricăror cheltuieli care se pot numi lux, în raport cu mijloacele de care dispun judeţele şi comunele. Aşa, de exemplu, numesc lux, faptul că cutare judeţ găseşte de cuviinţă să-şi mobileze numitul său palat cu mobilă de stejar sculptat, să aştearnă podelele cu covoare etc. La Viena sau chiar la Paris, sunt ministere ale căror mobile datează de la începutul veacului şi, cu toate aceste, nimeni nu s-a gândit să le înlocuiască".

Consecinţa acţiunilor de bravadă descrise de Aurelian a fost angajarea în datorii a bugetelor comunale şi abuzul de sporirea taxelor, încât au ajuns să se instituie un fel de «*vămi comunale*». Iată unde are originea «*taxa de trecere a podului de la Giurgiu*», pe un pod construit de stat şi bani însuşiţi de giugiuveni, desigur în baza unei anumite «*autonomii locale*», iar asupra acestei chestiuni, Aurelian scrie: „N-am nimic de obiectat când taxele ar fi puţine la număr şi moderate, nu putem însă trece cu vederea că numărul articolelor taxate se sporeşte în fiecare an într-o proporţie care conduce toate acele articole la prohibiţiune. Nimeni nu s-a gândit însă că industrialii noştri, ocrotiţi întrucâtva contra concurenţei din afară or fi apăsaţi în ţara lor prin taxe comunale încărcate." (**72**)

Iată de ce Aurelian era împotriva unei «*libere autonomii locale*». Pentru el, primarii nu erau persoanele cele mai competente, mai harnice şi mai credibile. Ca ministru, a destituit o mulţime de primari şi consilii comunale. Astăzi, personal cred că vânturarea «*autonomiei locale*» sub justificarea aparent logică ce spune «*ştiu ei mai bine ce au de făcut acolo*» este un populism. Exagerările imense şi încălcările de legi făcute de primari şi consiliile lor, cheltuielile absolut abuzive şi nechibzuite, angajarea unui număr de funcţionari cu totul disproporţional în raport cu nevoile comunei, slaba angajare în gospodărirea resurselor pentru minime realizări financiare, sunt cazuri dominante în primăriile ţării. Este o realitate absolut incontestabilă şi provine în cea mai mare măsură din cauza aşa numitei «*autonomii locale*» de unde s-au născut primii «*baroni locali*». Încă o dată vedem că generaţiile care i-au urmat n-au auzit de ilustrul Aurelian, dar să-i citească lucrările?!

Noul tarif general al drepturilor de vamă (din 1891)

În politica economică sunt legi care au dat rezultate excelente sau, în tot cazul, bune, dar la schimbarea guvernelor devin inacceptabile pentru noile interese, care, de regulă, se declară «*naţionale*», ele fiind de fapt interese de clasă, de grup sau chiar individuale; s-au pomenit, în istoria capitalismului, legi făcute pentru un singur trust industrial sau chiar pentru o persoană. «*Tariful general al drepturilor de vamă*» din anul 1886, elaborat de liberali, cu participarea determinantă a lui Aurelian, a suferit acelaşi tratament odată cu pierderea guvernării în anul 1888.

La dezbaterea din senat a noului tarif de vamă propus de conservatori şi aliaţi, Aurelian a ţinut unul dintre cele mai pertinente, mai profunde şi mai demolatoare discursuri la adresa documentului supus spre legiferare, folosind un limbaj şi un ton de nivel academic, care arăta ţinuta unui mare economist şi politician. Înaintea acelui discurs, a publicat articolul enunţat în titlu care are caracterul unui profund studiu de caz, tipic în ştiinţa economică.

Acest material, expus pe 23 pagini în ***«Economia naţională»***, poate fi acceptat ca o lucrare clasică de analiză profesională asupra unui proiect de lege, prezentat în trei capitole cu teme distincte: 1) analiza politicii liberale şi a principiilor puse la baza elaborării «*tarifului autonom*» din 1886; analiza expunerii de motive asupra noului «*tarif vamal*» (1891) supus dezbaterii de către guvernul conservator; 2) combaterea principiilor politicii economice generale pe care se baza noul proiect; şi respingerea nivelului taxelor de import minimale propuse în proiect înainte de a fi cerute de nici un partener extern; efectele prevederilor noului «*tarif vamal*» privind lovirea în dezvoltarea industriei naţionale; 3) analiza modului de exprimare a «*politicii comerciale*» prin prevederile tarifului vamal; delimitarea clară între aplicarea «*tarifului autonom*» şi aplicarea «*convenţiunilor comerciale*»; acestea din urmă anulând scopul tarifului; critica poziţiei servile a guvernului faţă de puterile străine.

1) Articolul lui Aurelian arată că, în lupta politică, opoziţia combate cu toată determinarea faptele de guvernare, absolut nimic din ce face guvernarea nefiind bun, iar angajamentul său este de a desfiinţa tot imediat ce vine la putere. Însă după preluarea guvernării din 1888, conservatorii n-au desfiinţat nimic, iar rând pe rând au păstrat linia în politica externă, în politica economică, organizarea socială, lucrări publice, aşezăminte şcolare, instituţii economice, căci, în 12 ani de guvernare, liberalii au consolidat o organizare statală.

La toate cele amintite, se adaugă construirea temeliei industriei naţionale, cu aplicarea «doc*trinei protecţionismului industriei*» pe care a pus-o în operă prin votarea «*Tarifului general al drepturilor de vamă*», denumit iniţial şi «*Tariful autonom*». Prin aşezarea prevederilor tarifului vamal în lege, guvernul liberal a dat o nouă direcţie economică pentru dezvoltarea ţării şi începeau să se vadă roade, din evenimentele istorice din primăvara anului 1888, marcate de ***Răscoala ţărănească*** au oprit demersurile liberale.

Aşa cum au promis, în anul 1891, conservatorii au iniţiat un nou «*tarif general de vamă*» pe care l-au pus în dezbaterea parlamentului, iar Aurelian a atacat proiectul pornind de la analiza expunerii de motive.

Aşa cum se poate constata din expunerea anterioară asupra acestei teme, în condiţiile blocadei economice impuse de Austro-Ungaria care trecuse de 5 ani, noul tarif vamal impus de liberali în 1886 nu a adus rezultate spectaculoase, dar creşterea economică anuală a ţării în medie de peste 6% prin extinderea relaţiilor cu alte ţări ş,i mai ales, eliberarea ţării de sub dominarea economică a imperiului, avea şi o mare importanţă politică. Ei bine, conservatorii nu erau mulţumiţi, dar, în acelaşi timp, acceptau şi presiuni oculte pentru înlăturarea tarifului vamal lăsat de liberali.

Aurelian a reprodus în atacul său o frază din expunerea de motive la proiectul de lege în care ministrul de finanţe care pledase friza ridicolul; iată cum «*se laudă*» demnitarul: „Pe când în Franţa, zice d-ul ministru, protecţiunea industrială (unde exista o industrie) merge de la 20-60% din valoare (taxa vamală), la noi începe uneori chiar de la 10-15% (unde industria se fonda), şi mergem cel mult până la 25-30%, afară de prea puţine articole, pentru care s-a admis o protecţiune de 40-50% din valoare.” La această eroare gravă făcută în dauna economiei ţării,

Aurelian aducea informaţia despre ţările mari, cu economie dezvoltată, ca Germania, Statele Unite, Franţa şi chiar Rusia care îşi protejau unele industrii cu taxe vamale de 100%, 150%, 200% faţă de valoarea produselor. Comentând această prevedere de lege, senatorul spunea: „După cât am putut observa, proiectul de tarif prezentat ***Camerelor*** caută, iertată-mi expresiunea, să împace capra şi varza; adică pe de o parte să treacă, că (să se facă că) protejează industria naţională, iar pe de altă parte, că împacă exigenţele tuturor statelor europene, căci numai astfel ne putem explica reducerea nemotivată, necerută de nimeni, a atâtor taxe care se aplică de la 1886 tuturor, fără ca vreun stat să fi protestat." (**73**)

La acest comentariu raţional, Aurelian mai adaugă o reflecţie epocală, de care nici astăzi nu s-au lepădat unii politicieni români, iată: „Este foarte curioasă deprinderea unora de a-şi îndrepta mereu privirile în afară, când este vorba de reforme interioare. Acestea nu ating tariful fără să exclame: Ce vor zice puterile europene? (Aceasta era şi a rămas o moştenire nefericită de la Ion Ghica). Dar oare puterile europene vă întreabă pe voi când pun taxe de 25, 30, 35% din valoarea asupra grâului, legumelor uscate şi altor produse? Ne întreabă pe noi Italia, Franţa, Germania când pun taxe exorbitante asupra cerealelor, ele care nu se pot dispensa de a importa cereale străine?

Când dar, un regim vamal funcţionează de atâţia ani, când sume de taxe cuprinse într-însul sunt privite în raporturile internaţionale, pentru ce astăzi să venim nesiliţi de nimeni, să scădem, să schilodim o întreagă economie, numai pentru a face rău, pentru a împăca nu mai ştiu pe cine?" Pentru a dovedi eroarea fundamentală a tarifului propus, autorul prezintă o listă cu 27 produse de import, la care se propunea o scădere a taxei de import de la 20-75%, faţă de tariful liberal din 1886 care era unul moderat, acesta după 6 ani de aplicare, aşa de exemplu: cărnuri afumate – de la 100 la 80 lei; pânză de in, zisă olandă – de la 160 la 85 lei; conserve de carne – de la 105 la 25 lei. (**74**)

Ei bine! Să nu credeţi că s-a schimbat ceva! Aşa s-a votat legea conservatorilor! Acum zic: a calculat cineva cât a pierdut România astăzi prin aplicarea acestei cote de 16%? De ce numai noi şi încă 2, 3 nefericiţi din lume trebuie să aplice o taxă atât de neînsemnată. A progresat ţara cu ceva în baza acestei neînsemnate taxe? Totul este luat mecanic, aproximativ, şi susţinut inflexibil cu vorbe.

2) După analiza făcută asupra «*expunerii de motive*» pentru noul tarif vamal, Aurelian a atacat principiile care i-au condus pe autorii proiectului de lege la o elaborare atât de potrivnică intereselor naţionale, spunând: „Rezultatul cercetărilor mele este că această lucrare are un caracter cu desăvârşire hibrid, un fel de corci, care nu ştii la ce fel de economie vamală să-l lipeşti... protector pentru industria naţională nu este tariful, deoarece afară de câteva articole, restul este protejat cu taxe, care în toate ţările trec ca taxe curat fiscale (taxe mici)". Apoi, Aurelian întreabă: „În ce ţară care s-a debutat cu întemeierea unei industrii naţionale cu taxe de 10-15%, iar după sute de ani, sumă de industrii sunt protejate în America, Rusia, Germania, Austro-Ungaria, Franţa cu taxe care urcă la 100% din valoare şi chiar trece de această valoare", iar legat de aceasta, preciza: „Dacă cutare fabricate sunt protejate în Franţa cu 30% la noi trebuie să urce la 45%". De aici, rezultă clar principiul după care o ţară în curs de făurire a industriei trebuie să lupte pentru a pune taxe vamale produselor concurente. Or, tocmai acest principiu a fost inversat de conservatori, iar autorul a continuat să explice în amănunt fenomenul. Guvernanţii au declarat că s-au oferit să aplice curat liberul schimb sau protecţionismul, chiar aşa remarca şi Aurelian de la început, dar el dorea numai protecţionismul clasic.

3) Aurelian imputa noului tarif vamal al conservatorilor că nu reflectă «*politica economică a guvernului*», găsindu-l fără orientare economică, iată: „Taxele din tarif (după mărimea lor) îţi arată dacă guvernul este protecţionist, liber-schimbist, fiscal, ori eclectic; dacă tariful este alcătuit în scop a reuşi ca bază pentru a negocia tratatelor de comerţ sau dacă este destinat a fi un tarif autonom, deopotrivă aplicabil tuturor ţărilor, care ne-ar acorda tratamentul cel mai favorabil".

Cerând explicaţii de încadrare a noului tarif la unul din tipurile enunţate, Aurelian a primit răspunsuri eclectice de la Al. Lahovari şi Gh. Vernescu, pe care i-a numit «*consilieri ai tronului*», ei fiind parlamentari (chiar erau consilieri, luaţi din guvern). Consilierii au răspuns pur şi simplu că nu pot prevedea în viitor cărui scop i se ar aplica noul tarif, ceea ce l-a iritat pe Aurelian şi a acuzat guvernul că ascunde posibilitatea de a aplica din nou «*Convenţiunile comerciale*».

Plângându-se unui om de stat (coleg) dintre partizanii guvernului despre această cale periculoasă aleasă, care punea sub obroc dezvoltarea viitoare a industriei, Aurelian a primit un răspuns asemănător cu unul care se primeşte şi în zilele noastre (2013), iată: *„Lesne vă vine d-voastră când sunteţi în opoziţie. Guvernul însă, ca un cârmaci abil, trebuie să ţină seamă nu numai de interesele noastre, dar şi de vederile puterilor mari. România este o ţară mică; ea trebuie să menajeze toate subtilităţile, toate interesele, căci are nevoie de ocrotirea celor mari şi puternici. Aceasta va putea explica poate, de ce guvernul nu a voit să se rostească, dacă va mai încheia sau nu tratate de comerţ cu tarife convenţionale. El se va lupta ca să avem un regim vamal autonom, dacă însă se va vedea încolţit din toate părţile, va trebui să se hotărască a încheia şi tratate de comerţ."* Răspunsul primit de la «*un bărbat*» politic simpatizant al guvernului l-a nemulţumit şi l-a revoltat pe Aurelian, care formula răspunsul său astfel: „Această veşnică propunere care torturează pe unii dintre oamenii noştri de stat, oricând voieşte să ia vreo măsură, fie chiar de economie interioară că: ce vor zice puterile străine contribuie mai mult decât s-ar crede, la o compromitere a o sumă de interese naţionale? Şi se pare că străinii cunosc slăbiciunile unora dintre bărbaţii noştri de stat, căci oricând sunt la ordinea zilei şi privesc pe cutare sau cutare putere, ei sunt asediaţi de interveniri. Şi aceste interveniri sunt urmate în unele împrejurări de urmări vătămătoare intereselor ţării... Acest argument, oricât de copilăresc (naiv) s-ar părea, l-am auzit din gura mai multor bărbaţi care trec între stâlpii regimului actual". **(75)**

La această poziţie rămasă în gena românească, de la boierii români feudali care «*duceau plângere la Poartă sultanului turcesc*» încă nu s-a găsit nici un vaccin. Ea a fost reluată de către un om politic, fabricat ca mare personalitate, imediat după Revoluţia din 1889, când românii uitaseră de această nefericită meteahnă.

Aurelian a adus două argumente prin care arată că românii nu datorează pretenţiilor niciunui stat: 1) ţara nu aplică taxe prohibitive; 2) statele europene au nevoie de produsele agricole româneşti, şi ar fi o copilărie a crede că vor prefera să aducă produse agricole din America, Australia, Africa şi Asia. Şi azi statele lumii au nevoie de piaţa românească şi pot primi unele produse româneşti. Una din acuzele lui Aurelian aduse guvernanţilor pentru acest nou tarif, care ulterior s-a dovedit cu mari carenţe, fiind preluat şi în secolul XX de către toate guvernele, când s-au dat tunuri răsunătoare pentru întregul secol, spune astfel: „...bănuim la rândul nostru că toate scăderile de taxe făcute de guvernul actual, au drept scop, a permite Austro-Ungariei ca, fără un «*contract de comerţ*» cu noi, mărfurile sale să fie favorizate." **(76)**

Urmările politicii vamale

În anul 1892, începea o criză de supraproducţie agricolă şi o criză financiară, care, în condiţiile noilor contracte externe în baza «*tarifului vamal*» din anul 1891, era foarte resimţită în ţară. Aurelian ţinea să arate situaţia ţării, având şi un scop politic în analiza ce o făcea.

Se referea la politica vamală liberală, care se baza, după el, pe două principii: 1) înfiinţarea şi dezvoltarea unei industrii naţionale pe cât de variată, pe atât de subordonată împrejurărilor în care se află; 2) Adaptarea unei politici vamale care să asigure bunele relaţii cu ţările străine, în special cu acelea care ne cumpără mai multe produse agricole".

Trecând la guvernarea conservatoare, a reproşat, spunând că: „...actuala politică vamală nu numai că nu protejează în mod serios industria noastră, dar a compromis şi interesele agriculturii." A amintit greşeala mare făcută de guvern prin semnarea unui «*convenţii comerciale cu Germania*» pe o durată de 10 ani, un asemenea demers era pasibil de toate relele până la expirare; în plus, scotea alte state importante de sub regimul egalităţii, care i-ar fi asigurat tariful vamal autonom.

Abordând analitic exportul de vite, Aurelian descrie situaţia deplorabilă a exportului românesc, din cauza neglijării convenţiilor ferme pe baza unui tarif autonom. Invazia animalelor vii şi a conservelor de carne din Statele Unite ale Americii, în ţările mari ale Europei, a blocat aproape complet exportul de vite. În aceste condiţii ţările afectate ridicau taxele la produse de import, în timp ce ţara era legată de «*convenţii comerciale*». Efectele acestei crize au fost văzute prin abandonarea moşiilor de către arendaşi, falimente în rândul comercianţilor şi părăsirea meseriilor.

Subliniind ce ar fi trebuit să facă guvernul conservator pentru a suporta criza cu efecte mai puţin dureroase, Aurelian spunea: „Evident că dacă cerealele noastre nu ar fi fost atât de greu de lovite de străinătate, dacă exportul vitelor noastre ar fi fost asigurat, dacă fabricaţiunea alcoolului pentru export ar fi fost încurajată, dacă transporturile ar fi fost mai ieftine, dacă banii s-ar putea obţine mai ieftin, iar nu cu procente care ar părea de uzare în alte ţări, dacă am fi ştiut să dezvoltăm cât mai mult fabricaţiunile şi meseriile, negreşit că simţeam mai puţin criza prin care trecem. Plătim nepăsarea noastră pentru chestiuni economice, indiferenţa noastră când sunt în chestiune interesele agriculturii, comerţului şi industriei ţării”. (**77**)

Exportul şi importul din punct de vedere al politicii vamale

În cuprinsul numărului imens de scrieri asupra aspectelor legate de comerţul exterior îndeosebi, Aurelian a tratat aspecte practice concrete şi de politică economică, oferind posibilitatea de a cunoaşte o parte importantă din cele mai reprezentative lucrări.

Spre sfârşitul activităţii sale asupra acestei teme, în anul 1893, când împlinea 60 de ani, şi în mentalitatea vremii se considera un om bătrân, a publicat una dintre lucrările sale de teorie economică ancorate în activitatea practică, de cea mai aleasă factură ştiinţifică. Pentru importanţa sa în istoria bibliografiei ştiinţifice economice româneşti, pentru nevoia de a fi cunoscută de către specialişti pentru originalitatea sa, o reproducem integral, aşa cum am procedat în cazul «*studiilor agronomice*».

«***Importul şi exportul din punct de vedere al politicii vamale***»

I. ***Generalităţi.*** „Cu ocaziunea tratărilor pentru încheierea de tratate de comerţ, lupta reîncepe cu mai multă încordare decât oricând între cele două mari partide economice: *protecţionismul şi liberul schimb.* Cu toate experienţele făcute de către diferitele ţări, atât cu regimul protector, cât şi cu liberul schimb totuşi, până astăzi, luptătorii nu dezarmează; şi unii şi alţii răscolesc trecutul, răsfoiesc cărţile *şi se întrec în a aduce noi argumente în favoarea regimului vamal pe care-l susţin.*

Întrucât ne privesc, sunt zeci de ani de când susţinem că în chestiuni de felul aceleia a politicii vamale, ideile şi doctrinele absolute care nu ţin seamă de nici o împrejurare, ne par deopotrivă greşite. Susţinem, ca şi altădată, că politica vamală este o chestiune de oportunitate; că ea trebuie subordonată împrejurărilor de ordine politică, socială, economică şi culturală, în care se găseşte ţara căreia voieşte să se aplice un regim vamal.

Suntem fericiţi a constata că marea majoritate dacă nu aproape unanimitatea poporului român împărtăşeşte astăzi această vedere. *Liber-schimbiştii, fără rezerve, cu orice preţ, au rămas numai câţiva, pe lângă care se mai alătură şi acei care nu au destulă pregătire în materiile de felul acesta.* Din norocire nu mai avem astăzi să luptăm în ţara noastră cu vreun partid sau cu un grup liber-schimbist. Dacă neînţelegeri mai sunt, acestea sunt privitoare la felul cum se înţelege la noi protecţiunea vamală şi la întinderea ce trebuie să se dea protecţiunii în raport cu nevoile noastre, cu aspiraţiunile noastre economice. Neînţelegere mai există şi în aceea că, pe când *noi susţinem că interesele economice ale ţării nu trebuiesc subordonate şi în unele cazuri sacrificate aşa numitelor interese publice, sunt alţii care pretind că în unele împrejurări trebuie să sacrificăm unele din interesele noastre economice.* Sperăm că treptat şi aceste neînţelegeri vor dispare faţă cu pornirea generală a lumii civilizate de a nu se confunda politica cu economia politică, de a se ţine despărţite interesele economice de cele politice.

Importul/exportul: O chestiune care desparte nu numai pe protecţionişti de liber-schimbişti, dar întrucâtva chiar pe acei care au aceleaşi vederi asupra politicii vamale este interpretarea ce se dă importului şi exportului. Protecţioniştii şi liber-schimbiştii caută argumente în favoarea ideilor lor în operaţiunile schimbului internaţional.

În această ordine de idei sunt unele puncte asupra cărora este nevoie de a se da oarecari desluşiri, deoarece că şi printre noi domneşte oarecare confuziune în această privire.

Se susţine că o ţară se înavuţeşte atunci când importă mai mult decât exportă. Răspunsul de dat înfăţişează oarecare dificultate şi nu poate fi cu totul categoric deoarece datele statisticii

vamale pe care ar trebui să ne întemeiem, nu sunt destul de exacte nu numai la noi, dar chiar în ţările cele mai înaintate.

Dacă întrebi pe protecţionişti care le este părerea, ei răspund că o ţară merge spre ruină când importaţiunile covârşesc exportaţiunile. Din contră, pentru liber-schimbişti, covârşirea importului asupra exportului este, peste tot locul şi în toate împrejurările, un semn de prosperitate. Exageraţiune din ambele părţi. În anumite cazuri se poate ca atât protecţioniştii, cât şi liber-schimbiştii să aibă dreptate, însă de la cazurile speciale nu se poate deduce o regulă generală.

Luând de bază importaţiunile, în total, fără nici o preocupare despre natura acestor importaţiuni, despre împrejurările şi condiţiunile târgului, se expune cineva la o interpretare cu totul greşită. După împrejurările în care se efectuează, importaţiunile pot fi împovărătoare sau să producă beneficii ori pot să fie compensatoare.

Înainte de a se rosti asupra rezultatului ce produce excedentul importului asupra exportului, trebuie cunoscut care dintre aceste trei feluri de importaţiuni predomină în tranzacţiunile noastre cu ţările străine, şi numai atunci putem şti dacă ţara noastră câştigă sau pierde prin faptul excedentului importului. Lămurirea nu o putem dobândi aproape decât numai din datele statistice vamale şi, din nenorocire, tocmai în cazul acesta, datele statistice nu înfăţişează îndestulă siguranţă.

Ori cu câtă scrupulozitate s-ar aduna şi s-ar consemna datele vamale, ele nu ne pot da o cunoştinţă exactă despre caracterul feluritelor importaţiuni. *Să cătăm, cu toate acestea, a da oarecare deslușiri asupra semnelor după care putem aprecia dacă excedentul importaţiunilor este împovărător ori compensator pentru ţară.*

Să cercetăm mai întâi cazul când importaţiunile sunt folositoare sau lucrative. Este evident că o ţară câştigă atunci când importaţiunile covârşesc în valoare exportaţiunile care le soldează, ţara *primeşte prin faptul acesta mai mult decât a dat, prin urmare, beneficiu pentru dânsa.* În cazul acesta, ţara se înavuţeşte în loc să sărăcească, după cum susţin acei care judecă numai faptul brut al covârşirii importului asupra exportului, fără a se preocupa dacă această covârşire este sau nu folositoare. Un exemplu va lămuri mai bine.

Se scrie că englezii fac de sumă de ani un comerţ important cu chinezii, cărora le procură opiul recoltat în Indii, în schimbul căruia chinezii dau ceai. Timp îndelungat englezii soldau în mare parte costul ceaiului importat cu opiul exportat în China. *După cum se vede, operaţiunea aceasta comercială era în favoarea englezilor, deoarece ei vindeau chinezilor opiumul a cărui valoare este mică şi constituie o consumaţiune vătămătoare sănătăţii, şi în schimb luau de la chinezi ceaiul, articol scump şi folositor societăţii.* Cu toate acestea, *judecând după registrele vamale, această operaţiune apărea păgubitoare pentru englezi,* deoarece *opiumul, fiind exportat dea dreptul din Indii în China, nu se înscria în tabela de export a Engliterei, pe când ceaiul se trecea ca importaţiune din China.* Cu chipul acesta, după registrele vamale se sporea *importul Engliterei prin ceai, fără să se compenseze operaţiunea prin exportul opiumului, deşi Indiile sunt posesiune britanică. Întemeindu-se pe tabelele vamale se părea că balanţa comerţului era în favoarea străinătăţii şi, prin urmare, păgubitoare pentru Engliteria.*

Aşadar, fiindcă se lăsa la o parte unul din elementele operaţiunii, adică nu se trecea la exportul Angliei opiumul vândut chinezilor, se credea că balanţa nu este în favoarea Engliterei, pe când în realitate era în favoarea ei.

Un alt exemplu pentru a demonstra cum se pot interpreta greşit tabelele vamale. *Un comerciant francez vinde într-un port al Africii un obiect, un briceag care costă 2 lei şi primeşte în schimb o cătăţime de indigo,* substanţă *vopsitoare care costă 30 de lei. Comerciantul francez a exportat pentru 2 lei şi a importat în ţara lui pentru 30 de lei.* Se poate oare conchide din această operaţiune că Franţa a importat de cincisprezece ori mai mult decât a exportat, că, prin urmare, a plătit străinătăţii 28 de lei mai mult decât a luat? Din contră, Franţa a beneficiat, pentru că un cuţitaş de 2 lei *a soldat* indigoul care valorează 30 de lei. Cu toate acestea, dacă s-ar consulta numai registrele vamale, fără să se ţină seama de felul cum s-a efectuat operaţiunea, s-ar părea că Franţa a importat mai mult decât a exportat ceea ce este cu totul din contra.

În ambele cazuri, dacă am judeca numai după ceea ce se numeşte balanţa comerţului, am greşi în aprecierile noastre. De aceea nici nu se poate considera ca pozitive concluziile balanţei comerciale întemeiate numai pe registrele vamale. Pentru a se apropia cât mai mult de adevăr, este de trebuinţă ca, pe lângă datele vamale, să se cunoască suma de alte amănunte privitoare la daraverile internaţionale, amănunte pe care nu ni le poate da serviciul vamal, nici nu suntem în drept a i le cere. ***Serviciul statistic al vămilor se mărgineşte în a înregistra mărfurile care se exportă şi care se importă, atât şi nimic mai mult. Iată pentru ce, încă odată, nu putem judeca cu siguranţă rezultatul daraverilor noastre cu străinătatea întemeindu-ne numai pe registrele vamale. Cu aceasta nu înţelegem însă că statistica importului şi exportului nu este de nici un folos; dimpotrivă registrele vamale, ne procură până astăzi aproape singurul mijloc pentru a ne putea da seama despre cum stau daraverile noastre internaţionale, şi cu oarecare corective contabilitatea vamală ne aduce servicii importante.***

Ceea ce voiam a zice este că nu se poate lua în normă contabilitatea vamală pentru a deduce şi a face raţionamente fundamentale. La noi fiind dat natura comerţului nostru cu străinătatea, statistica vamală înfăţişează o mai mare siguranţă decât chiar în ţările cele mai civilizate, ale căror daraveri internaţionale sunt cu mult mai complexe.

Colegul nostru de la Societatea Naţională de Agricultură din Franţa, D. duce de Noailles, ale cărui vederi asupra chestiunii fac autoritate şi pe care am căutat a le reproduce cu cât mai multă fidelitate, ne spune că aceleaşi observaţiuni se pot aplica şi la ieşirea metalelor preţioase şi a monedei. *Statisticile vamale se mărginesc a consemna faptul, dar nu constatăm nici cauzele nici rezultatele care vor fi sau nu vor fi folositoare, după împrejurări.* Aşa de pildă, într-un an de foamete, Franţa cumpără cereale pentru 300 milioane, cu alte vorbe exportă 300 milioane aur, fără ca să poată compensa pentru moment şi poate pentru mai mult timp această exportaţiune de monedă prin exportare de produse franceze. Pentru moment Franţa pierde, iar strâmtorată fiind, şi balanţa comercială îi este defavorabilă, iar aceasta o constată statistica vamală.

Mai târziu, Franţa exportă *300 milioane din avuţia sa pentru a lua parte la lucrări publice executate în afară sau pentru a participa la împrumuturi străine. Statistica vamală constată exportul celor 300 milioane şi după balanţa comercială s-ar crede că Franţa este în pierdere deoarece a exportat acele sute de milioane.* În realitate însă, Franţa câştigă pentru că capitalurile angajate în străinătate îi aduc foloase însemnate.

II. ***Echivalenţa de schimb «produs contra produs».*** În articolul precedent am căutat a proba că în multe cazuri excedentul importaţiunilor asupra exportaţiunilor şi viceversa nu însemnează în toate împrejurările câştig sau pierdere. *Spre a judeca şi a se rosti asupra rezultatelor tranzacţiunilor internaţionale, trebuie ţinut samă nu numai de cifrele statistice vamale, dar şi de o sumă de alte împrejurări.* De aceea, ori câtă trecere şi însemnătate ar fi avut în trecut ceea ce se numeşte *balanţa comerţului*, astăzi nu ne mai putem rosti asupra mersului daraverilor cu străinătatea, întemeindu-ne numai pe balanţa comerţului. Căutând drept aceasta nu se poate imputa balanţei comerţului, ci complicării raporturilor internaţionale. Cum am zis, fără a condamna balanţa comerţului după cum o fac economiştii ortodocşi o vom lua drept ceea ce este şi ne vom folosi de dânsa completând-o.

Astfel înţeleasă chestiunea statisticii vamale şi a balanţei comerţului, să nu ne mirăm că după o cercetare scrupuloasă să se dovedească că naţiunile avute şi înaintate în civilizaţiune exportă mai mult decât importă. Aşa, statistica vamală arată în multe rânduri că în Englitera importaţiunile covârşesc exportaţiunile. Rezultatul final ar fi sărăcirea Engliterei. Apoi aşa este? Negreşit că Anglia exportă mai mult decât importă, şi dacă cifrele vamale ne arată aceasta, cauza este că nu o pot arăta şi nu este treaba lor ca să o arate. Aceasta şi explică pentru ce englezii nu se îngrijesc când statistica lor vamală le arată că au importat mai mult decât au exportat.

Cei mai mulţi dintre economiştii liber-schimbişti nesocotind cu desăvârşire balanţa comercială, cu toate corecţiunile ce i se pot face, susţin că aplicarea liberului schimb în daraverile internaţionale nu poate să aducă nici o vătămare părţilor interesate deoarece, la urma urmelor, echilibrul se stabileşte de la sine între importaţiune şi exportaţiune, între cumpărare şi vânzare. După dânşii, comerţul liber înseamnă schimb egal, deoarece produsele se schimbă contra

produselor. Negreşit că productele se schimbă cu producte, dar întrebarea este dacă utilitatea şi valoarea intrinsecă a productelor schimbate este aceeaşi. În multe cazuri productele schimbate nu au aceeaşi valoare nici utilitate. Se poate obiecta că deoarece vânzătorul şi cumpărătorul se mulţumesc, deoarece unul şi altul câştigă schimbând, aceasta este de ajuns pentru a stabili echivalenţa schimbului.

Orice ar zice liber-schimbiştii, schimbul efectuat nu în toate cazurile este deopotrivă folositor şi de o egală valoare intrinsecă; deci nu deopotrivă se folosesc cei ce fac schimbul. După cum zice cu multă dreptate d. de Noailles, ale cărui vederi le împărtăşim şi căutăm a comunica cât mai lămurit, pentru că sălbaticii Caraibi din timpul lui Columb nu cunoşteau valoarea aurului şi-l dau mai pentru nimic, urmează oare din aceea că aurul necunoscut de acei sălbatici nu avea mare valoare intrinsecă recunoscută de lumea civilizată de pe acele timpuri? Alt exemplu, Regii negri din Africa care dau un dinte de elefant de cinci sau şase sute de lei în schimbul a câteva butelii de rachiu, preţuind doi sau trei lei una; care dau un cântar de ulei de palmier valorând şaizeci lei contra unei puşti vechi de cinci lei sau contra unor mărgele şi obiecte de nimic, fără nici o utilitate şi valoare, aceşti Regi Negri nu îndeplinesc ei proverbul «*Un ou contra un bou*», cu toate că ei schimbă productele contra altor producte? Cine nu vede că europenii făcând asemenea schimburi se înavuţesc, câştigă de mai multe ori sute la sută.

Comitele Habner, unul dintre călătorii ale cărui descrieri sunt pline de interes, spune că casele engleze, germane, franceze, conduc în ţările primitive comercianţi numiţi *traders*, care primesc cu preţ îndoit obiecte, precum: bricege, arme, rachiu, tutun, stilete şi alte lucruri căutate de populaţiile sălbatice. Aceşti *traders* câştigă 700% şi 800%, luând de la sălbatici în locul obiectelor date, bumbac şi alte produse coloniale.

S-a citat ca exemplu un pretins general în retragere care vindea marocanilor cu 100 lei valoare ceasornice de zi care valorau trei lei duzina. Se schimbau produse contra produse cu deosebire că pretinsul general lua 100 lei şi da obiecte de 30 de bani.

Dar nu este nevoie de a merge în Africa sau Australia pentru a găsi exemple de asemenea schimburi disproporţionate ca valoare şi utilitate; le aflăm şi în ţările civilizate. Franţa are oarecum un monopol al obiectelor de lux şi de fantezie mai cu seamă a numitelor articole de Paris. Cine nu ştie că dibacele modiste pariziene cu o bucăţică de dantelă ori de tul, cu câteva flori artificiale fac pălării care atrag pe străinele amatoare de toalete elegante. Tot în asemenea mod se fasonează şi se fabrică multe alte obiecte de fantezie. În foarte multe cazuri materia întrebuinţată pentru a fabrica o pălărie sau alte obiecte costă 5, cel mult 10 lei, iar obiectul se vinde cu 50 şi cu 100 lei. Ce se plăteşte oare, valoarea intrinsecă, utilitatea obiectului? Nicidecum; se plăteşte gustul parizian, dibăcia lucrătorilor francezi.

În schimbul atâtor obiecte de fantezie şi de lux francezii importă cereale, lână, bumbac, lemne. Astfel se schimbă obiecte cărora fantezia şi dibăcia le dă un preţ de 30-100 de ori mai mare decât face materia primă, contra unor produse agricole ale căror preţuri sunt îndeobşte stabilite şi cunoscute, obiecte de neapărată trebuinţă, de care francezii nu se pot dispensa.

Ce se întâmplă? Francezii primesc în schimbul unei pălării care nu costă decât cinci sau şase lei, o chilă de grâu românesc care se vinde cu 60 lei şi care costă pe cultivatorul român tot 60 lei. S-au schimbat produse contra produse, cu deosebire că modista franceză a vândut cu 60 lei pălăria care o costă 10 lei şi a câştig, prin urmare, 50 lei, iar cultivatorul român a dat în schimbul pălăriei o kilă de grâu care valorează 60 lei şi care pe dânsul îl costă tot atât; cu alte cuvinte, nu a câştigat nimic prin schimbul ce a efectuat. Şi cu toate acestea, s-au schimbat produse contra produse, dar unde este oare echivalenţa de care vorbesc liber-schimbiştii?

Cum s-au înavuţit olandezii în trecut, încât Olanda devine cea mai mare putere financiară a lumii, dacă nu vânzând scump şi foarte scump articole pe care ei le cumpără foarte ieftin; şi pe care le transportă peste mări şi peste ţări cu puternica lor marină comercială?

Dar Englitera cum a ajuns să fie astăzi în fruntea lumii ca putere industrială şi financiară, dacă nu prin aceea că a ştiut să monopolizeze traficul şi transportul, să cumpere ieftin şi să vândă cu beneficii însemnate? După spusa lor, americanii plătesc străinilor, dar mai cu seamă englezilor suma însemnată de 600 milioane lei pe fiecare an pentru a le transporta productele, călătorii şi

poşta. Englezii se folosesc mai mult decât oricare al popor din daraverile internaţionale şi nimeni până astăzi nu îndrăzneşte să aspire a-i întrece sau a-i ajunge. În asemenea condiţiuni aplică englezii liberul schimb şi este foarte natural ca să-l aplice, şi mai natural ca toţi economiştii lor în frunte cu Cobden, să caute a face să se introducă liberul schimb în toate ţările din lume. Atât mai rău pentru popoarele care se vor lăsa să fie amăgite.

Acestea fiind faptele, nu este oare firesc să ne întrebăm unde mai este egalitate în schimb, ce devine faimoasa axiomă, productele se schimbă contra productelor, spre marea şi egala mulţumire a părţilor? Reciprocitate în asemenea materie poate exista, şi aceasta nu în mod absolut egal, numai între ţările care au mai aceeaşi civilizaţiune să schimbe între dânsele obiecte de utilitate primordială. Foloasele sunt moderate şi echivalenţa aproape completă, iar întrucât priveşte ţările a căror industrie este înapoiată în stare embrionară cum se află la noi, nici că mai poate fi vorba de reciprocitate, de echivalenţă în schimb. «***După cum se exprimă D. Dexoailles, cele mai multe dintre importaţiuni devin împovărătoare pentru asemenea ţări, cu toate că sunt utile mai cu seamă când ele consistă în procurarea de sume de obiecte şi de instrumente complicate care sunt neapărate vieţii moderne. Inferioritatea lor relativă le silesc să soldeze străinătatea sau în natură, prin exportaţiunea cu preţuri scăzute a materiilor brute pe care nu pot sau nu ştiu să le transforme ele însele, sau în capitaluri prin intermediul mijloacelor şi profitului comerţului interior. Ţările înapoiate trebuie să sacrifice, prin urmare, economiile într-o proporţiune îndestul de mare în loc de a se înavuţi punând de la o parte asemenea economii***».

Şi cum s-ar putea explica altfel înavuţirea atâtor localităţi ca Genova, Hamburg, Veneţia şi altele fără teritoriu, grămădind sume colosale de aur numai prin comerţ, prin schimbarea produselor?

Beneficiile monetare care le realizau numai producând produse şi fabricate ale altor neamuri au făcut ca în trecut aceste oraşe să devină adevărate puteri financiare ale lumii.

Aşadar, nu este totdeauna exact că echivalenţa există în toate cazurile când productele se schimbă contra productelor; din contră, cu tot schimbul, în multe cazuri una din părţi trage foloase însemnate în dauna celeilalte. Să nu se mai spună celor care susţin sistemul protector că productele se schimbă contra productelor, că echivalenţa se schimbă în toate cazurile când se operează schimbul. Pentru popoarele tinere în materie de progres economic, de dezvoltare industrială, formula economiştilor ortodocşi poate să dea naştere la amăgiri care pot să ruineze o ţară sau să o facă veşnic satelit economic al vreunei ţări înaintate. Noi, românii, să nu uităm, ni s-au întins asemenea curse şi, din norocire, am ştiut să ne ferim de dânsele. Să procedăm cu aceeaşi înţelepciune şi pricepere a intereselor noastre şi pe viitor.

III. ***Echivalenţa de schimb «muncă contra muncii».*** Am căutat a învedera cât se poate mai mult că formula economiştilor, ***«productele se schimbă contra productelor»***, nu însemnează întotdeauna şi în toate cazurile schimb egal; că, prin urmare, echivalenţă nu există în orice schimb. Prin exemple am arătat că în multe cazuri şi mai ales când schimburile se operează între naţiuni civilizate şi naţiuni înapoiate, adeseori aceste din urmă plătesc cu uzură ceea ce se pretinde că ar fi o echivalenţă.

Să cercetăm acum schimbul din alt punct de vedere, adică cum se înfăţişează chestiunea ***schimbului din punct de vedere al muncii manuale***. Economiştii mai au la îndemână şi formula ***«munca se schimbă contra muncii»***; întrebarea e dacă, în asemenea caz, este echivalenţă în schimb. Ca şi în cazul când productele se schimbă contra productelor, există schimb de muncă contra muncii, însă în aceleaşi condiţiuni de neegalitate, după împrejurări, după starea de civilizaţiune.

Cine nu ştie câte zile sau câte luni trebuie să lucreze muncitorul dintr-o ţară înapoiată în civilizaţiune spre a cumpăra un obiect sau obiecte fabricate în câteva ore sau într-o zi de un lucrător francez, german ori englez, ajutat de maşini perfecţionate. În fapt, un lucrător înapoiat trebuie să schimbe munca sa de trei luni, contra muncii de o zi a unui lucrător englez ajutat de maşinile perfecţionate. Un ţăran munceşte o lună şi două pentru a cumpăra o haină a cărei

fabricaţiune nu revine nici la o zi de lucru. Fie-cine înţelege că acel care se foloseşte mai mult este lucrătorul care produce mult în puţin timp şi cu puţină muncă.

După calculele făcute, întrebuinţarea maşinilor perfecţionate face ca un lucrător englez ori altul să lucreze cât 12 sclavi care ar lucra pentru dânsul. Dintr-aceasta urmează că lucrătorul englez, ajutat de maşini se foloseşte de munca sa, comparată cu al lucrătorului nostru, în proporţie de 12 la 1.

Aşadar, formula echivalenţei economice în materie de schimb internaţional este supusă la atâtea influenţe care fac ca beneficiile să se tragă tot înspre popoarele mai înaintate în civilizaţiune. Stricta echivalenţă economică este o idee abstractă şi nu pe dânsa s-ar putea întemeia politica vamală a unui stat. Lucrătorii din ţările înaintate se bucură de un privilegiu care îi face să câştige mult în comparaţiune cu lucrătorii din ţările înapoiate. Aşa că, în cele din urmă, schimbul internaţional departe de a influenţa echivalenţa sau egalitatea, din contra, în dese împrejurări foloseşte celor mai civilizaţi.

Contradicţiile (între capital şi muncă). Privilegiul de care se folosesc lucrătorii ţărilor înaintate nu va dura pe vecie. Pe an ce trece, ţările cele mai înapoiate se dezvoltă, maşinile perfecţionate încep a fi introduse peste tot locul.

Popoarele unde munca este ieftină, precum sunt toate popoarele asiatice, se vor folosi mai mult de această transformare. Unii economişti susţin că printr-aceasta se va stabili o mijlocire între salariile ridicate ale lucrătorilor europeni şi americani şi între salariile scăzute ale lucrătorilor Africii. Urmare ar fi scăderea salariilor în Europa. În cazul acesta cum se va putea da satisfacţia atâtor revendicări ale lucrătorilor europeni care nu numai că reclamă sporirea salariilor, dar cer ca şi orele de lucru să fie reduse la 8 ore pe ziuă? Lupta dintre capital şi muncă devine din ce în ce mai încordată; grevele repetate, însoţite de acte violente, sunt semne că pacea este departe de a domni între capitalişti şi muncitori. Faţă cu reclamaţiile lucrătorilor, cum s-ar mai putea dezlega chestiunii producerii ieftine impuse de concurenţa universală? Popoarele se întrec care mai de care să producă mai mult, să vândă mai mult şi cât mai ieftin; se întrec care să ia clientela unele de la altele. În toate aceste lupte care se traduc printr-o producere prea mare, lucrătorii apar cu reclamaţiile, cu revendicările lor.

Cum se va putea împăca pe de o parte micşorarea din ce în ce mai mare a preţurilor obiectelor, concurenţa necruţătoare ce-şi fac popoarele între dânsele, cu pretenţiile adeseori justificate ale lucrătorilor, care cer ameliorarea soartei lor? Şi în particular, cum se va putea dezlega chestiunea faţă cu concurenţa universală a producţiunii şi a muncii? Lumea muncitoare şi lumea capitalistă nu se pot lăsa indefinit în acea stare de luptă care face ca uneori să degenereze în acte de sălbăticie manifestările claselor muncitoare. Într-un mod sau într-altul chestiunea va trebui să fie rezolvată. Paliativele, oricare ar fi ele, nu pot decât să amâne izbucnirea crizei de care este ameninţată lumea din faptul neînţelegerii ce există între muncă şi capital.

În aceste toate neajunsuri datorate în mare parte şi concurenţei fără margini ce-şi fac popoarele între dânsele, unii dintre economişti propun ca soluţie principală proclamarea liberului schimb peste tot locul. Ei cred că liberul schimb ar aplana toate dificultăţile, ar da mulţumire tuturor nemulţumiţilor. Nu ştiu dacă acest remediu ar putea aduce vreun bine; ştim însă din cele ce se petrec de fiecare zi, că clasele muncitoare şi în special lucrătorii de manufacturi, nu înţeleg concurenţa aşa cum o înţeleg economiştii. Când este vorba de congrese internaţionale socialiste sau altele, lucrătorii iau parte la dânsele, declară că sunt fraţi, fără deosebire de naţionalitate.

Mai mult, când se declară o grevă într-o localitate, greviştii sunt ajutaţi de asociaţiile străine. Bunăoară greviştii francezi au fost ajutaţi de socialiştii germani. Se pare însă că această solidaritate nu merge până la a sacrifica munca naţională în interesul lucrătorilor străini. Cine nu cunoaşte cele întâmplate în Franţa, între lucrătorii francezi, italieni şi belgieni? Când a fost vorba de interesele lor, lucrătorii francezi, uitând solidaritatea dintre lucrători, au luat la goană pe lucrătorii italieni şi belgieni, dintre care unii au plătit cu viaţa lor încrederea ce au avut în solidaritatea frăţească a muncitorilor din toate ţările. După cum zice D. De Noailles, lucrătorii sunt fraţi cât veţi pofti, pe cât timp este vorba de a se combate guvernul şi patronii; când însă este vorba ca belgienii şi italienii să fie în atelierele franceze şi să ia locul lucrătorilor indigeni lucrurile se schimbă; frăţia dispare şi lucrătorii străini sunt izgoniţi cu putere.

Se amăgesc foarte acei care cred că s-ar împăca neînţelegerile, s-ar aplana dificultăţile, prin proclamarea liberului schimb agricol şi industrial. Din contră, o asemenea măsură negreşit că ar precipita explozia crizei aşa-numitei chestiuni sociale. Neînţelegerile publice internaţionale ar creşte prin adaosul neînţelegerilor economice şi lupta pentru existenţă ar putea să dea naştere unor agresiuni nemaipomenite. ***Oricare ar fi dezlegarea neînţelegerilor dintre capital şi muncă; orice soluţie se va da chestiunii pusă între capitalişti şi muncitori, faptul este că nu există o echivalenţă între schimburile ce se fac între popoare, că cu toată înfrăţirea aparentă a muncitorilor din Europa, când este vorba despre interesele locale, se uită solidaritatea şi lucrătorii se întrec în a apăra fiecare munca naţională. Pentru moment folosul este tot de partea ţărilor înaintate în industrie; tot acestea atrag foloasele cele mai însemnate în dauna popoarelor înapoiate. Toţi care am rămas înapoi, muncim din greu ca să plătim cu uzură munca şi capitalul ţărilor înaintate.***

Iată pentru ce am combătut şi combatem aspiraţiunile către liberul schimb al câtorva ortodocşi, iată pentru ce de zeci de ani cerem ca România să fie înzestrată cu toate acele industrii care se potrivesc cu împrejurările în care ne aflăm. În această luptă am aflat întotdeauna pe străini în faţa noastră şi aceasta este natural. Străinii au interes, şi nu-i putem blama pentru aceasta, ca să-şi asigure o clientelă cât mai mare pentru desfacerea produselor lor industriale. Spre a ajunge la acest sfârşit, ei lucrează pentru a ţine în loc popoarele înapoiate, povăţuindu-le să se ocupe cu postăvăria şi agricultura, iar industria să o lase lor.

IV. ***Concluzii.*** Din cele ce preced rezultă că nici importaţiunea nici exportaţiunea nu pot fi luate ca norme absolute, ca norme de o superioritate universală pentru a judeca despre rezultatele politicii vamale. Ca orice operaţiune de schimb, importul şi exportul pot să aducă câştig sau pierdere după împrejurările în care se fac şi după natura obiectelor care se schimbă. De aceea nu se poate conchide în mod absolut că deoarece importul covârşeşte exportul sau exportul covârşeşte importul, printr-aceasta chiar există peste tot locul şi totdeauna o sporire de proprietate sau creşterea avuţiei publice.

Eminentul economist d. Beaulieu are mare dreptate arătând că poporul francez sărăceşte când importă din afară grâu şi alte cereale pe care pământul francez le poate produce pentru îndestularea sa. De asemenea, poporul român pierde, sărăceşte, când importă din străinătate atâtea obiecte pe care românii le pot produce cu mare înlesnire. Pierdem şi pierdem mult atunci când cumpărăm de la Viena şi aiurea încălţăminte pentru mai multe milioane, pe când noi putem să lucrăm acestea în ţară. Pierdem când aducem făină din Ungaria pentru câteva milioane, pe când putem foarte bine să ne măcinăm grâul. Într-un cuvânt, noi, românii, vom pierde şi ne vom sărăci oricând vom importa obiecte pe care le putem fabrica în ţară. Nu pierdem însă când vom importa obiect pe care în starea de astăzi nu le putem fabrica, precum şi materii prime pe care industria noastră nu le poate produce.

Chestiunea importaţiunii şi exportaţiunii este prea complexă pentru ca să i se dea soluţiuni absolute, neţinându-se seamă de nici o împrejurare. De aceea, în materie de politică vamală, am greşi dacă sub pretext de protecţionism al producţiunii naţionale, am taxa oneros, fără discernământ, toate obiectele. O asemenea procedare ar împovăra pe consumatori şi ne-ar înstrăina oarecum şi pieţele unde se desfac produsele pieţelor noastre. De altă parte, am greşi şi mai mult dacă am aplica faimosul regim al liberului schimb în aşa mod încât concurenţa străină să strivească orice început de industrie naţională.

Este foarte cu greu de a ţine bine cumpăna între interese contrarii, şi în aceasta tocmai consistă dibăcia oamenilor de stat, ca să ştie să se strecoare în politica economică, conciliind pe cât se poate interesele producţiunii naţionale cu cerinţele exportaţiunii. În această direcţiune nu pot susţine în mod absolut că politica economică vamală întemeiată de guvernul liberal către anul 1886, nu ar fi lăsat nimic de dorit, politică întemeiată pe economia vamală şi pe protecţiunea naţională. Recunosc că au putut să se strecoare erori într-o lucrare atât de complexă precum era tariful nostru din 1886; experienţa de mai mulţi ani de aplicare era să ne arate îndreptările de făcut. Ceea ce pot afirma însă este că guvernul liberal a ştiut ce voieşte; că el aşternuse un program economic care îmbrăţişa întreaga activitate a ţării; că în acest program se cuprindea şi politica sa vamală, a cărui

scop era de a garanta ţării autonomia sa vamală pentru a putea să se orienteze după cum o vor povăţui interesele.

Autonomia vamală şi guvernul conservator. Nu numai Românii, dar şi oamenii politici străini au recunoscut că bine şi patriotic a procedat guvernul liberal. Se pare însă că nu împărtăşeşte aceleaşi vederi guvernul conservator, deoarece, de abia venit la putere, a căutat să modifice aproape radical alcătuirea economică a guvernului liberal.

În adevăr, cu toate că la început guvernul conservator s-a declarat partizan al autonomiei vamale şi al protecţiunii industriei naţionale, totuşi, în 1891, s-a gândit, nesilit de nimeni, să modifice radical tariful nostru autonom. Sumă de taxe indispensabile pentru ocrotirea industriilor noastre, au fost în atât de scăzute încât a descurajat orice întreprindere în multe ramuri de industrie. Când liberalii au întrebat dacă cel puţin acel tarif din 1891 va fi respectat, reprezentanţii guvernului au declarat că acest tarif se va experimenta mai mulţi ani şi că nu se va modifica decât după datele experienţei. Lesne crezători cum suntem, mulţi dintre noi erau încredinţaţi că odată cuvântul dat de membrii cei mai reprezentanţi ai partidului se va face o experienţă cel puţin de 5 ani. Ne-am amăgit. De abia se votase aşa numitul tarif autonom din 1891 şi deja se trata cu Germania şi cu Austria pentru încheiere de tratate de comerţ cu tarife convenţionale.

Cu alte cuvinte, tariful autonom din 1891 fusese numai o aparentă satisfacţiune dată opiniunii publice care cerea autonomia vamală. Tratările au fost conduse cu cea mai mare discreţiune; nu s-a ştiut nimic. Atât numai că organele de publicitate conservatoare, provocate din când în când, afirmau cu tărie că autonomia vamală va fi menţinută în noile tratate cu Germania şi Austria, după cum a fost respectată în tratatele încheiate cu Anglia, Franţa, Italia şi Elveţia.

Întemeiată pe afirmările oficiale şi oficioase că tariful autonom va fi respectat, lumea aştepta liniştită rezultatul acţiunilor dintre noi şi Germania. În fine, în cursul lui noiembrie, guvernul german depune pe biroul parlamentului proiectul de tratat de comerţ încheiat între Germania şi România. Pe la noi nu se cunoştea textul acestui tratat, până când ziarul Voinţa Naţională i-a publicat traducţiunea. Cine l-a citit s-a putut convinge că autonomia noastră vamală, în adevăratul înţeles al cuvântului, a fost spulberată; de abia născută această autonomie a şi murit. În adevăr, prin tratatul cu Germania se scade taxa vamală la 23 articole din tariful nostru autonom. Afară de aceasta, se imobilizează taxele vamale a 160 articole din acelaşi tarif român pentru 10 ani. Cu alte cuvinte, în timp de 10 ani nu se va putea modifica nici unul din acele articole, oricât s-ar cere de interesele noastre. Unde ne este dar autonomia vamală când o sumă de taxe sunt scăzute, iar altele imobilizate sau, după cum zic diplomaţii, consolidate.

A fi autonom în materie vamală ca şi în orice altă materie, însemnează a fi deplin stăpân pe tariful vamal ce ai adoptat; să poţi să-l urci sau să-l scazi, după cum te vor povăţui interesele agriculturii, industriei şi comerţului ţării. Apoi ce fel de autonomie, ce fel de regim vamal mai este acela care vine, nu numai să scadă mulţime de taxe, dar să-şi imobilizeze taxele vamale la jumătatea tarifului nostru. Aşadar, autonomia vamală a trăit şi este înlocuită cu un regim convenţional curat şi fără nici un înconjur.

Nu vom discuta aici ce ni se dă şi ce ni se ia din noua alcătuire vamală datorită guvernului conservator. Ne mărginim a constata că, cu toate afirmaţiunile făcute în repetate rânduri cum că autonomia noastră vamală va fi respectată, această autonomie a fost desfiinţată şi înlocuită cu regimul convenţional.

Ceea ce mai este însă rău şi cu deosebire vătămător intereselor şi demnităţii politice a ţării este cuprinderea art. 12 din tratatul cu Germania. Prin acest articol se caută a se impune ţării de către străini faimosul art. 2 din legea maximului. Cititorii noştri îşi aduc bine aminte că prin art. 2 din legea maximului se supunea la dările de accize şi produsele tuturor fabricilor aşezate înăuntrul oraşelor sau satelor, produse care până aici fuseseră scutite. Această dispoziţiune, precum şi alte dispoziţiuni ale legii maximului, au ridicat întreaga opinie publică din ţară; au curs protesturile din Cameră şi Senat aşa că, în cele din urmă, guvernul la Cameră a fost nevoit să renunţe la acel art. 2. Credeam că am scăpat de acel împovărător şi ruinător articol, când ce să vezi? Ni se impune indirect prin tratatul încheiat cu Germania. Dispoziţiunea acestui articol nu numai că va desfiinţa o sumă de fabrici care nu vor mai putea concura cu produsele străine, dar

loveşte făţiş în demnitatea noastră de ţară independentă, căci se amestecă străinătatea în a schimba legile noastre interioare.

Să se noteze că dacă această umilitoare şi ruinătoare dispoziţiune a art. 12 ar fi primită, toate ţările se vor folosi de dânsa şi industria noastră va fi lovită în modul cel mai simţitor.

Ne-am tot întrebat: Cine să fi cerut introducerea acestei dispoziţiuni în tratatul cu Germania? Natural ar fi să se răspundă că Germania. Din nenorocire se spune că s-ar fi oferit germanii această introducere. Dar noi punându-ne în ipoteza cea mai firească, admitem că Germania ar fi cerut acest articol. Suntem convinşi că dacă se stăruia, Germania ar fi cedat. Şi, la urma urmelor, dacă Germania stăruia, guvernul nostru n-avea decât să renunţe de a mai trata, deoarece pentru nimic în lume nu se poate sacrifica demnitatea unui Stat. Guvernul român era şi dator să refuze o asemenea dispoziţie, deoarece el şi cu Camerele au şters această dispoziţie din legea maximului, votată în anul trecut. Cum? În anul trecut, sub presiunea opiniei publice se şterge art. 2 din legea maximului şi peste un an ni se aduce acelaşi articol ca cerut de Germania? Dar, în fine, vom discuta mai pe larg toate acestea când vom trata despre tratatul de comerţ cu Germania.Ziceam mai sus că politica vamală trebuie să fie pentru noi o chestiune de oportunitate, rămânând la dibăcia guvernului să apuce calea cea mai favorabilă pentru ţară. Din nenorocire vedem astăzi că la noi nu se mai repetă nimic şi că oportunitatea a devenit un mijloc de a lovi în interesele ţării iar nu de a le apăra". P.S. Aurelian (**78**)

Rolul camerelor de comerţ şi industrie

Deşi România nu avea industrie, prin comerţul masiv de cereale şi în parte prin cel de vite, era un exportator important şi necesar în Europa, fiind recunoscută ca atare. Comerţul era o activitate aflată în grija guvernelor pentru interesul ţării. În această viziune, încă în anul 1859 se înfiinţa la Bucureşti «*Camera de Comerţ*», ca un stabiliment nesupus guvernului, condus de C.A. Rosetti. Prima lege asupra camerelor de comerţ a fost votată în 1864, după un proiect care i-a fost respins lui A.I. Cuza în 1860. La 24 ianuarie 1868, a fost înfiinţată prima cameră de comerţ la Bucureşti, iar în anul 1870 publica „Rata medie de schimb a valutelor străine sub protecţia Camerei de Comerţ" şi, cu eforul lui P.S. Aurelian, a fost elaborată şi votată în parlament «*Legea pentru încurajarea industriei naţionale*» peste câţiva ani.

Fiind o instituţie independentă, în cea mai mare măsură, camera de comerţ este mai mult în preocuparea celor care pot beneficia de serviciile sale; astăzi chiar presa, de diferite feluri, nu are suficienţi specialişti, care să informeze publicul pentru instruire, încât să priceapă rolul şi modul ei de funcţionare. Însă instituţia în sine are o organizare funcţională în plan naţional.

Aurelian a fost preocupat de rolul şi importanţa camerelor de comerţ ca factor de sprijin al activităţii economice şi în special a schimburilor şi desfacerii produselor. În anul 1890, a publicat articolul cu titlul, enunţat, prin care a dorit să lămurească importanţa acestor stabilimente pentru dezvoltarea economică a ţării şi nevoia de a fi cât mai active.

În partea introductivă, Aurelian a reluat unele observaţii ale comportamentului românilor în legătură cu interesele lor comune, de care depindea starea ţării şi nivelul lor de viaţă. Autorul acuza nepăsarea faţă de interesele economice, multa atenţie pentru chestiuni care nu au aproape nici un interes imediat şi pasiunea pentru chestiunile politice minore. În antiteză spune că există o comisie numită de guvern care lucra la modificarea legii tarifului general într-un secret total, din care ar putea ieşi lucruri surprinzătoare, în total dezacord cu dorinţele cetăţenilor, ceea ce chiar s-a întâmplat. (**79**)

În legătură cu această comisie, autorul aducea în discuţie rolul «*Camerelor de comerţ*», care erau îndreptăţite a fi consultate, cu ocazia elaborării legilor privitoare la această activitate. Tocmai se încheiase tratatul comercial cu Serbia, unul nu prea favorabil, în legătură cu care nu a fost consultată camera de comerţ, iar Aurelian invoca articolul 19 din legea organică a «*Camerelor de comerţ*» care prevedea guvernului să fie consultată în toate chestiunile de natură economică. Mai mult, articolul nominaliza toate obiectivele asupra cărora era obligatorie consultarea camerelor.

Acest eşec în colaborare era atribuit şi conducerilor de camere. Ele erau obligate să ceară guvernului respectarea drepturilor, iar autorul aminteşte despre rolul mare pe care-l are vestita Cameră de comerţ din Manchester în mişcarea economică din Anglia prin implicaţiile sale în tratativele întreprinse de guvern. Articolul său este finalizat cu acest îndemn: „Citiţi cu atenţie legea şi căutaţi a vă conforma cu dânsa; iar dacă sunteţi nesocotiţi (neglijaţi) căutaţi-vă dreptate, căci nu vă este permis să lăsaţi neîngrijite interesele cele mari ale comerţului şi industriei naţionale, interese ale căror apărare vi s-a încredinţat de alegători.” (**80**)

Problemele vamale erau puternic ancorate în principiile celor două doctrine economice care au traversat secolele XIX-XX. De la început, uniunea vamală a fost ideea statelor dezvoltate, având la bază scopul desfiinţări concurenţei neloiale, vizibile sau ascunse, dar mai ales acapararea pieţelor din statele slab dezvoltate. Trebuie acceptată şi ideea că, din acea vreme, se prevedea epuizarea resurselor naturale de materii prime, iar lupta pentru acapararea acestora din zonele subdezvoltate, din oricare parte a globului, a fost unul dintre marele obiective ale guvernelor din ţările dezvoltate. Colonialismul s-a născut din această idee încă din secolul al XVII-lea.Aurelian a ţinut să lămurească pentru români această problemă la sfârşitul secolului al XIX-lea, dar, din nefericire, poporul nostru încercat nu a mai avut un apostol care să lămurească ce este UE, ce scopuri are şi ce raporturi ar fi potrivite să aibă România şi românii cu acest consorţiu de state, aflat pe altă scară de dezvoltare industrială şi de educaţi ai populaţiei; dar mai ales, format din grupuri de state cu filiaţie plasată pe înrudire istorică, caracterizate fiecare prin factură psihică specifică, aproape incompatibilă cu aceasta a neamului românesc, formată de milenii în condiţii de izolare şi însingurare. Neglijarea acestei realităţi a adus ţării şi poporului costuri şi suferinţe imprevizibile, incomensurabile şi aproape imposibil de curmat, din cauza unei dezbinări sociale fără precedent şi a pieirii spiritului patriotic autentic.

Uniunile vamale

Dar să cunoaştem opinia lui Aurelian asupra «*uniunilor vamale*» despre care au fost avansate primele concepte încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Autorul anunţa că se propaga, prin grai şi prin scris, posibilitatea de a se înfiinţa una din trei variante de *uniune vamală* între câteva state europene, prin combinaţii variate de alianţe: uniuni vamale între toate statele Europei, uniunea vamală între statele din Europa centrală şi în fine, uniunea vamală între Germania şi Austro-Ungaria.

În faţa acestei previziuni, promovată pe baza intereselor marilor puteri economice, Aurelian spunea că, dacă ideea lansată în discuţie se limita la o dezbatere ştiinţifică, pentru «*înfrăţirea popoarelor*», care era o temă ce străbătea secolele din antichitate până pe la sfârşitul secolului al XIX-lea, spunem noi, poate că nu ar fi luat-o în analiză. Însă, se pare că chestiunea trecea din domeniul teoriei în acel al practicii şi era pomenită chiar participarea României la una din variante, chiar la Congresul de la Viena din 1890, cu ocazia Expoziţiei internaţionale, s-a instituit un comitet internaţional, care să afle despre această idee. Mai era un semn că Germania şi Austro-Ungaria ar fi dorit să afle şi părerea României în chestiune.

Această situaţie l-a făcut pe Aurelian să abordeze problema, cu scopul lămuririi cititorilor săi, a publicului român capabil să înţeleagă cum devine problema şi apoi intra direct în explicarea fondului «*uniunii vamale*» iată:

„***Uniunea vamală între două sau mai multe state încurajează introducerea liberului schimb între ţările contractante, prin desfiinţarea vămilor dintre aceste state. Ţările unite formează un singur teritoriu vamal faţă de celelalte ţări. Aşa, bunăoară, uniunea vamală între Germania, Austro-Ungaria şi România ar însemna desfiinţarea graniţei noastre dinspre Austria; libera intrare a tuturor produselor germane şi austro-ungare în România şi viceversa.”*** (**81**)

După această definiţie suficient de clară asupra alcătuirii şi funcţionării principale a unei eventuale uniuni vamale, Aurelian, se referă la istoricul problemei aşa cum a procedat în toate cazurile, când a făcut expuneri asupra unor teme de grad ridicat, în ştiinţă şi politică. El a fost unul dintre marii învăţaţi ai secolului al XIX-lea. Instruirea şi gândirea sa l-au aşezat între minţile luminate ale academismului român.

Ideea înfiinţării unei uniuni vamale europene a apărut în anul 1836, fiind propusă de francezul Ducos „...în scop de a pregăti apropierea politică a popoarelor prin fuziunea şi amestecul intereselor materiale a naţiunilor". La rândul său, distinsul economist Leon Faulcher, pronostica viitoarea împărţire a Europei într-un număr de grupe comerciale (uniuni vamale), mari şi puternice confederaţiuni care ar înlocui diviziunea raselor (statelor).

Aurelian numeşte aceste pronosticuri „...două concepţiuni teoretice, ambele urmărind umanitarul scop al înfrăţirii popoarelor prin contopirea intereselor economice. Un mijloc, ca şi altul, pentru a ajunge la realizarea visului abatelui Saint-Pierre, asupra păcii perpetue". (**82**)

După francezii invocaţi mai sus, în 1849, a fost lansat proiectul unui ministru austriac, care propunea „Uniunea vamală între toate statele germane şi austriece, cuprinzând toată Europa centrală, Piemontele şi Italia". Un economist francez mai cunoscut în epocă, Leroy-Beaulieu, propunea o uniune vamală latină între Franţa, Belgia, Elveţia, Italia şi Spania, iar omul politic francez Leusse, „...nutrind în mintea sa faimosul vis al păcii europene şi al apărării Europei contra Americii şi altor state extraeuropene", propunea ca Europa să fie înconjurată de un singur cordon vamal. Chiar şi în cancelaria lui Bismarck s-ar fi vorbit de un proiect pentru înfiinţarea unui bloc continental de vamă.

Concluzia noastră. După cele expuse, ştim că s-a născut după 1950 ideea «*Comunităţii Europene*» care s-a extins gradat, devenind UE, proiectată în interesul asigurării desfacerii produselor industriale din marile ţări dezvoltate, desigur, sub umbela unei apărări militare, care să asigure liniştea pentru realizarea primului scop.

Nu este vreo îndoială că ideea păcii şi înfrăţirii între popoare este veche, dar de la Saint Simon (1675-1755) şi Fourier (1772-1837) etc., propovăduitorii socialismului utopic, această idee a fost deturnată ca scop pentru instituirea unei uniuni vamale, care în toate epocile au favorizat popoarele bogate şi înaintate în grad de civilizaţie, având drept consecinţă frânarea progresului popoarelor slab dezvoltate, care, unele, în timp mai îndelungat sau printr-un sprijin reieşit din filiaţie de origine istorică, s-au dezlipit oarecum de vechiul statut, fiind ulterior invocate ca exemple de progres, cum ar fi azi Irlanda.

Ideea înfrăţirii popoarelor, pe cât de nobilă, este tot atât de irealizabilă, dar a fost privită până în zilele noastre cu tentaţie de către popoarele în curs de dezvoltare sau de cele mult rămase în urmă, cu speranţa că ar putea primi un ajutor nobil din partea celor puternici. Atât cei săraci, cât şi cei bogaţi, au neglijat piedicile de neînlăturat, care nu vor permite în viitoarele 2-3 secole realizarea echitabilă şi armonică a acestui vis, căci rămâne un vis. Iată factorii neglijaţi care fac imposibilă această construcţie: 1) Nivelul de cultură de altruism şi generozitate a popoarelor cu economie dezvoltată nu reflectă azi dorinţa de a sprijini popoarele aflate sub nivelul lor, pentru a se ridica, domină egoismul şi aroganţa; 2) Popoarele Europei, spre deosebire de cele din lumea arabă, cea sud-est asiatică şi cea a Americii latine, au o origine etnică istorică atât de diferită, încât acest fapt constituie o piedică fundamentală împotriva unei uniuni frăţeşti, mai ales economice. Vă amintiţi, vedeţi cum şi azi, popoarele în curs de dezvoltare sunt ridiculizate prin televiziuni franceze, engleze sau în publicaţii germane. Acolo nu există respectul care se acordă unei ţări prin generozitate, pentru a-i sprijini progresul; acolo există calculul volumului de vânzări între aceste ţări şi a profitului încasat din prelucrarea resurselor naturale, din care ei, săracii, se aleg cu salariul de mizerie şi cu evaziunea fiscală a musafirului. 3) Toţi au neglijat diferenţa de factură psihică, aproape radicală, între popoarele Europei, aceasta şi pentru că «*psihologia*» care stă la baza construcţiei relaţiilor interumane şi, în egală măsură, a relaţiilor dintre naţiuni este pur şi simplu neglijată ca studiu teoretic şi nici nu contează pentru domeniul practic în capitalism. Crede cineva că un german, un francez, un polonez sau un ungur, acceptă prin factură psihică o aşa-numită înfrăţire cu alte naţiuni din generozitate? Găsiţi răspunsul! 4) Ultima piedică considerată de mulţi a fi rezolvată este exprimată prin diferendele istorice. Încă mai sunt azi popoare în Europa care nu recunosc vechi tratate de pace şi acţionează făţiş de pe această poziţie. Poate exista o relaţie sinceră între asemenea state? Dar chiar statele care au semnat tratate, este oare sigur că, la o situaţie de conjunctură nu se vor răzgândi?

Iată cum singurul scop al acestor uniuni se axează pe interesul comercial, iar pentru a masca acest scop există: un «*plan pentru democratizare*», «*fonduri de sprijin*» care sunt o mică parte din cele care pleacă din ţară; impunerea de „*directive*" care, de regulă, umilesc; atenţionarea cu degetul, când «*democraţia celor puternici*» simte că ar putea pierde micii aliaţi; slăbirea totală a puterii economice şi a prerogativelor statului care să facă imposibilă ridicarea către un statut mai demn. Astfel, se ajunge ca în mai puţin de 10 ani economia unei ţări să fie demolată, fără absolut nici o perspectivă de redresare.

Revenim la Aurelian, care, la modul general, spunea pentru acel timp: „Europa continentală ar forma un singur teritoriul vamal; liberul-schimb s-ar proclama în toate ţările europene, care, închise printr-un zid vamal, ar ţine piept contra ameninţătoarei concurenţe exterioare". În privinţa posibilităţii punerii în operă a acestor proiecte ne-a lăsat o apreciere realistă pentru timpul său, iată: „Gândesc că, după cum stau astăzi relaţiunile dintre diferitele popoare ale Europei, ţinând seamă şi despre accentuarea din ce în ce mai pronunţată a individualismului economic, putem fi siguri că uniunea vamală între toate statele europene nu se poate realiza. Rămâne posibilitatea uniunii vamale dintre Germania şi Austro-Ungaria, eventual şi a ţărilor de la Dunăre". **(83)** În legătură cu această idee, el citează pe economistul ungur Matlecovici, care propunea un proiect complet de uniune vamală între cele două imperii.

Revenind la analiza asupra bazelor economice necesare unei astfel de uniuni vamale, autorul prezintă deducţii foarte raţionale: „Pentru ca o unire pe tariful vamal să fie admisă, condiţia esenţială este ca părţile contractante să aibă perspective de a trage deopotrivă foloase. Ce foloase ar trage România când ar intra într-o asemenea tărăşenie? După părerea mea, ţara noastră nu numai că nu ar trage foloase, dar şi-ar periclita cu desăvârşire interesele sale economice prezente şi viitoare. Întâi, pentru că intrând în această uniune vamală organizată după bazele expuse, ne-am pune în conflict imediat cu ţările europene occidentale, şi în special cu Marea Britanie. Englezii, văzând că produsele fabricilor lor sunt supuse la taxe vamale ce ni s-ar impune de Austro-Ungaria, este natural ca ei să ia măsuri de represalii contra introducerii grânelor noastre în Anglia. Rezultatul ar fi că ni s-ar închide cel mai mare debuşeu ce-l avem pentru produsele noastre agricole, deoarece ştiut este că Anglia cumpără mai mult decât toate celelalte ţări cerealele noastre. În schimb, ni s-ar oferi pieţele germane şi austro-ungare, adică două pieţe care până astăzi nu contează în exportul nostru". **(84)**

Aurelian continuă cu alte argumente contra participării României la «*o uniune vamală*», care trebuie cunoscute chiar dacă vin cu o anumită întârziere; iată ce ne spune Aurelian pentru acum: „În al doilea rând, industria noastră născândă ar fi ucisă cu desăvârşire. Uniţi pe terenul vamal cu Germania şi Austro-Ungaria, formând acelaşi teritoriu economic, toate produsele fabricate germane şi austro-ungare ar intra în România scutite de orice taxe. Întreb dacă vreuna din industriile noastre ar mai putea trăi cu o concurenţă atât de zdrobitoare?

Expuşi a pierde pieţele Europei Occidentale, sigur de a vedea dispărând industria noastră, noi nu putem cu nici un preţ să intrăm în uniunea vamală germano-austro-ungară... Libertatea de acţiune, completa autonomie vamală este singurul scop ce trebuie să-l urmărim.

Dacă ne-am rostit în contra încheierii de «tratate de comerţ», să ne rostim cu atât mai multă tărie contra oricărei înfeudări economice. «Tratatele de comerţ» înfăţişează neajunsuri; dar pe când un tratat de comerţ original comportă discuţiuni alternative la concesiunile reciproce pe care statele au interes aş face şi, prin urmare, poate fi o lucrare de prudenţă şi de raţiune, uniunea vamală, prin generalitatea sa chiar, este un fel de aventură şi expune ţara care ia parte la dânsa, la ruină fără nici o compensaţiune. Lăsând uniunile vamale în domeniul visurilor, noi, românii, să căutăm a ne apăra, păstrându-ne libertatea de a face cum ne vor povăţui interesele, iar pentru prezent, nu avem decât o singură ţintă: autonomia vamală". **(85)**

Ei bine, România avea mare nevoie de un asemenea discurs înainte de anul 2000. Poate că astăzi, nu aveam o stare de ruină a economiei, care bate toate recordurile din lume şi în legătură cu care nimeni nu se mai concentrează la un plan de redresare. Toţi sunt «*conştienţi despre necesitatea locurilor de muncă*» pentru care se aşteaptă venetici, căci guvernului îi este interzis să

construiască stabilimente industriale pentru a oferi locuri de muncă. Nu există ieşire, decât după ieşire...

După un an de la publicarea acestui material analitic, prin care Aurelian explica foarte argumentat ce este o «*uniune vamală*», ce ar fi însemnat aceasta pentru România şi ce hotărâri trebuia să adopte guvernul regal în raport cu o propunere de aderare, revista «*Economia naţională*» publica un articol sub titlul «*Legea vamală a Europei centrale*». Începutul articolului arată că: „În ziua de 7 decembrie 1891 s-a depus pe birourile Parlamentelor din Berlin, Viena, Pesta, Roma, Bruxelles şi Berna tratate care regulează suporturile comerciale între numitele state. Aceste tratate vot intra în vigoare la 1 februarie 1892". Era o uniune împotriva Franţei şi Rusiei care practicau un regim ultra-protector. În acest articol, Aurelian introduce pentru prima oară factorul militar, legat de păstrarea intereselor economice, aceasta s-ar fi impus după părerea Austriei.

Se discuta şi de atragerea României în această uniune vamală, sub impunerea condiţiilor obligatorii de către Austro-Ungaria, o variantă asemănătoare «*Convenţiunii din 1875*». Se aştepta o astfel de propunere, pentru care Aurelian a pregătit un răspuns: „Întrucât ne priveşte, am fost şi suntem de părere că o ţară ca a noastră, în împrejurările economice în care se află, să caute a nu se amesteca, a nu lua parte la neînţelegerile, la certurile ce se ivesc între marile puteri ale Europei... Astfel fiind, cred că înţelepciunea cea mai elementară, concepţia cea mai simplă a intereselor noastre ne povăţuieşte a ne căuta de interesele noastre, urmând pe calea pe care am apucat, adică aceea a autonomiei noastre economico-vamale". (**86**)

Tratarea detaliată, cu specific doctrinar economic, aplicativ practic asupra convenţiilor comerciale este expusă de către P.S. Aurelian în cartea «*Politica noastră comercială faţă cu Convenţiile de comerţ*», din anul 1885, ca una din principalele arme de luptă contra prelungirii «*Convenţiunii din 1875*» cu Austro-Ungaria. Vom prezenta această lucrare într-un capitol viitor.

BIBLIOGRAFIE

Comerţul şi autonomia vamală

1. Aurelian, P.S., *Convenţiunile comerciale şi convenţiunile vamale,* Economia naţională, nr. 3/1886, pp. 49-51.
2. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 49.
3. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 50.
4. Aurelian, P.S., *Idem,* p.p. 50, 52.
5. Aurelian, P.S., *Importul şi exportul României în 1884,* Economia naţională, nr.7/1886.
6. Aurelian, P.S., *Exportul nostru de cereale în 1885,* Economia naţională nr. 6/1886.
7. Aurelian, P.S., *Exportul nostru de cereale în 1884, 1885, 1886,* Economia naţională nr. 48/1886.
8. Aurelian, P.S., *Comerţul de import-export al României în 1886,* Economia naţională nr. 7 decembrie 1887.
9. Aurelian, P.S., *Exportul nostru de vite în anul 1885,* Economia naţională nr. 9/1886.
10. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 146 (5).
11. Aurelian, P.S., *Idem,* p 148 (5).
12. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 149 (5).
13. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 121, 122 (6).
14. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 1129, 1130 (7).
15. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 1831 (7).
16. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 1830 (7).
17. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 1830, 1831, 1833 (8).
18. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 193, 194.

19. * * * *Protocoalele conferinţelor pentru încheierea unui tratat de comerţ între România şi Austro-Ungaria,* proces verbal nr. 1, şedinţa din 19 aprilie/1 mai 1886, Economia naţională 1886, pp. 463-467.
20. * * * *Idem,* proces verbal nr. 2, şedinţa 20 aprilie/2 mai 1886, pp. 467-471.
21. * * * *Idem,* proces verbal nr. 3, şedinţa 21 aprilie/3 mai 1886, pp. 485, 186.
22. * * * *Idem,* proces verbal nr. 4, şedinţa 22 aprilie/4 mai 1886, p. 490.
23. * * * *Idem,* proces verbal nr. 5, şedinţa 23 aprilie/5 mai 1886, pp. 509-512.
24. * * * *Lista produselor pentru care România cere intrare liberă de orice taxe în Austro-Ungaria,* anexă la procesul verbal nr. 5, p. 534.
25. * * * *Idem,* (19), proces verbal nr. 6, şedinţa 24 aprilie/6 mai 1886, p.535.
26. * * * *Idem,* (25), pp. 535, 536, 537.
27. * * * *Idem,* (19), proces verbal nr. 7, şedinţa 25 aprilie/7 mai 1886, pp. 556, 557.
28. Aurelian, P.S., *Tratările pentru încheierea unui tratat de comerţ cu Austro-Ungaria,* Economia naţională nr. 17/28 aprilie 1886, pp. 433-435.
29. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 436, 437.
30. Aurelian, P.S., *Înainte şi după convenţiunea de comerţ cu Austro-Ungaria,* Economia naţională nr. 20/29 mai 1886, pp. 457-462.
31. Aurelian, P.S., *Urmările conflictului vamal în Austro-Ungaria,* Economia naţională nr. 25/1886, p.581.
32. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 582, 583.
33. Aurelian, P.S., *Reînceperea negocierilor între România şi Austro-Ungaria,* Economia naţională nr. 46/1886, pp. 1081-187.
34. Aurelian, P.S., *Lipsurile de cereale în lumea întreagă şi partea României în aprovizionare,* Economia naţională nr. 11/1886.
35. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 242, 243.
36. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 244, 245.
37. Aurelian, P.S., *Tratatul de comerţ între Elveţia şi România,* Economia naţională nr. 23/9 iunie 1986, p. 529.
38. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 530, 531.
39. Aurelian, P.S., *Convenţiunea comercială între România şi Germania,* Economia naţională nr. 9/2 martie 1886, pp. 193-197.
40. Aurelian, P.S., *Relaţiunile comerciale între România şi Grecia,* Economia naţională nr. 15/13 mai 1887.
41. Aurelian, P.S., *Relaţiunile noastre comerciale cu Belgia şi Olanda,* Economia naţională nr. 33/18 august 1887.
42. Aurelian, P.S., *Relaţiunile noastre comerciale cu Spania,* Economia naţională nr. 20/18 iuie 1887.
43. Aurelian, P.S., *Convenţia comercială cu Anglia la Senat,* Economia naţională, 1992/30 decembrie, pp. 15-19; 36-42.
44. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 18.
45. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 18.
46. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 37-39.
47. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 41.
48. Aurelian, P.S., *Convenţia Comercială cu Belgia,* Economia naţională nr. 5/1894.
49. Aurelian, P.S., *Înlăturarea cerealelor noastre de pe pieţele germane,* Discurs în Senat, 23 martie 1892, Economia naţională nr. 8/1892, pp. 147-157.
50. Aurelian, P.S., *Comerţul României cu ţările străine în 1890,* Economia naţională nr. 23/1 decembrie 1891, pp. 529, 534.
51. Aurelian, P.S., *Comerţul României cu ţările străine până la 30 iunie 1891,* Economia naţională r. 41/1 octombrie 1891.
52. Aurelian, P.S., *Comerţul exterior al României de la 1883-1892,* Economia naţională nr.12/1 iulie 1894.

53. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 290.
54. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 293.
55. Aurelian, P.S., *Comerţul exterior al României,* Economia naţională nr. 11/1 iunie 1895, p. 241.
56. Aurelian, P.S., *Exportul vitelor noastre,* Economia naţională nr. 40, 41/1 decembrie 1895.
57. Aurelian, P.S., *Comerţul nostru de vite,* Economia naţională nr. 25/1 noiembrie 1894, pp. 482, 483.
58. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 483.
59. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 486.
60. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 487.
61. Aurelian, P.S., *Autonomia vamală,* Economia naţională nr. 4/1886, p. 73.
62. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 74, 75.
63. Aurelian, P.S., *Autonomia vamală în,* «*Vocea Covârluiului*», Economia naţională nr. 8/1886, pp. 175, 177.
64. Aurelian, P.S., *Tariful autonom înaintea Parlamentului român,* Economia naţională nr. 14/7 aprilie 1886, pp. 313-316.
65. Aurelian, P.S., *Tariful autonom român înaintea camerei deputaţilor,* Economia naţională nr. 16/21 aprilie 1886, pp. 562-566.
66. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 367.
67. Aurelian, P.S., *Raport asupra proiectului de lege pentru* «*Tariful general al drepturilor de vamă*», Economia naţională nr. 27, 28/1886, pp. 632-635; 658-663.
68. Aurelian, P.S., *Aplicarea tarifului autonom,* Economia naţională nr. 25/26 mai 1886, p. 481.
69. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 482, 483.
70. Aurelian, P.S., *Consolidarea treptată a actualului sistem vamal,* Economia naţională nr. 50/15 decembrie 1866.
71. Aurelian, P.S., *Vămile comunale,* Economia naţională nr. 17/14 mai 1890, p. 257.
72. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 258, 259.
73. Aurelian, P.S., *Noul tarif general al drepturilor de vamă,* Economia naţională nr. 12/15 iunie 1981, pp. 265, 269.
74. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 271.
75. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 316.
76. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 317.
77. Aurelian, P.S., *Urmările politicii vamale,* Economia naţională nr. 18/23 septembrie 1894, pp. 433-439.
78. Aurelian, P.S., *Importul şi Exportul din punct de vedere al politicii vamale,* Economia naţională nr. 20, 21, 22, 23/1893.
79. Aurelian, P.S., *Rolul camerelor de comerţ şi industrie,* Economia naţională nr. 11/26 martie, 1890, pp. 161, 162.
80. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 165.
81. Aurelian, P.S., *Uniunea vamală a statelor din centrul Europei faţă cu interesele române,* Economia naţională nr. 42, 43/1893, pp. 497, 498.
82. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 498.
83. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 499.
84. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 501, 502.
85. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 502.
86. Aurelian, P.S., *Liga vamală a Europei centrale,* Economia naţională nr. 24/15 decembrie 1891, pp. 554, 557, 558.

P.S. Aurelian. Comerţul şi autonomia vamală
Articole şi studii

1. *Convenţiile comerciale şi convenţiile vamale*, Economia naţională nr. 3/1886.
2. *Importul şi exportul României în 1884*, Economia naţională nr. 7/1886.
3. *Exportul nostru de cereale în 1885*, Economia naţională nr. 6/1886.
4. *Comerţul de import-export al României în 1886*, Economia naţională nr. 7/1886.
5. *Exportul nostru de cereale în 1884, 1885, 1886*, Economia naţională nr. 48/1886.
6. *Exportul nostru de vite în anul 1885*, Economia naţională nr. 9/1886.
7. *Protocoalele conferinţelor pentru încheierea unui tratat de comerţ între România şi Austro-Ungaria*, Economia naţională 1886, pp. 463-557.
8. *Tratările pentru încheierea unui tratat de comerţ cu Austro-Ungaria*, Economia naţională nr. 17/1887.
9. *Înainte şi după convenţiunea de comerţ cu Austro-Ungaria.*
10. *Urmările conflictului vamal în Austro-Ungari*a, Economia naţională nr. 25/1886.
11. *Reînceperea negocierilor între România şi Austro-Ungaria*, Economia naţională nr. 46/1886.
12. *Lipsurile de cereale în lumea întreagă şi partea României în aprovizionare*, Economia naţională nr. 11/1886.
13. *Tratatul de comerţ între Elveţia şi România*, Economia naţională nr. 23/1886.
14. *Convenţiunea comercială între România şi Germania*, Economia naţională nr. 9/1887.
15. *Relaţiunile comerciale între România şi Grecia,* Economia naţională nr. 15/1887.
16. *Relaţiunile noastre comerciale cu Belgia şi Olanda,* Economia naţională nr. 33/1886.
17. *Relaţiile noastre comerciale cu Spania*, Economia naţională nr. 20/1887.
18. *Convenţia comercială cu Anglia în Senat,* Economia naţională, 30 decembrie 1992.
19. *Convenţia comercială cu Belgia,* Economia naţională nr. 5/1894.
20. Discurs: *Înlăturarea cerealelor noastre de pe pieţele germane,* Economia naţională nr. 8/1892.
21. *Comerţul României cu ţările străine în 1890*, Economia naţională nr. 23/1891.
22. *Comerţul României cu ţările străine până la 30 iunie 1891*, Economia naţională nr. 4/1891.
23. *Comerţul exterior al României de la 1883-1892*, Economia naţională nr. 12/1894.
24. *Comerţul exterior al României,* Economia naţională, 1895.
25. *Exportul vitelor noastre*, Economia naţională nr. 40, 41/1890.
26. *Comerţul nostru de vite*, Economia naţională nr. 21/1891.
27. *Autonomia vamală,* Economia naţională nr. 4/27 iunie 1886.
28. *Autonomia vamală în: Vocea Covârluiului,* Economia naţională nr. 8/1886.
29. *Tariful autonom înaintea Parlamentului român*, Economia naţională nr. 14/1886.
30. *Tariful autonom român înaintea camerei deputaţilor,* Economia naţională nr. 16/1886.
31. *Raport asupra Proiectului de lege pentru tariful general al drepturilor de vamă*, Economia naţională nr. 27, 28/1886.
32. *Aplicarea tarifului autonom*, Economia naţională nr. 21/1886.
33. *Consolidarea treptată a actualei sisteme vamale*, Economia naţională nr. 50/1886.
34. *Vămile comerciale*, Economia naţională nr. 17/1890.
35. *Noul tarif vamal al drepturilor de vamă*, Economia naţională nr. 12/1891.
36. *Urmările politicii vamale*, Economia naţională nr. 19/1894.
37. *Importul şi exportul din punct de vedere al politicii vamale*, Economia naţională nr. 21, 22, 23, 24/1893.
38. *Rolul camerelor de comerţ şi industrie*, Economia naţională nr. 11/1890.
39. *Uniunea vamală a statelor din centrul Europei faţă cu interesele române*, Economia naţională nr. 42, 43/1890.
40. *Legea vamală a Europei Centrale*, Economia naţională nr. 24/1891.

4. FINANŢE ŞI STATISTICĂ

A. FINANŢE

Preambul. Dacă parcurgem numai titlurile articolelor, studiilor şi cărţilor publicate de Aurelian în domeniul general al economiei, începând din anul 1858 şi până spre sfârşitul său din anul 1909, se poate constata că a abordat iniţial toate sectoarele, cu prezentare generală, apoi, pe parcurs, le-a reluat analitic şi le-a aşezat pe coordonatele epocii în care se afla nivelul de dezvoltare a ţării, propunând soluţii de progres.

Lucrarea sa, *«Notice sur la Roumanie»*, publicată în limba franceză la Paris în anul 1868, dar şi capacitatea de a coordona pregătirea pavilionului ţării noastre reflectă o preocupare anterioară, o pregătire şi un interes devotat dezvoltării economiei. El a fost confirmat de faptul că în ultima treime a secolului al XIX-lea a fost cel mai important redactor de publicaţii şi autor de scrieri economice. Începând cu nenumăratele informaţii de economie redate în *«Cronica»* din *Revista ştiinţifică*, urmând suplimentul *«Economia naţională»*, *«Economia rurală»* şi *«Economia naţională»*, vedem că scrierile economice ocupau acelaşi volum de materiale ca acelea pentru domeniul agriculturii.

Am arătat, într-unul din capitolele anterioare, că Aurelian vedea necesitatea cunoaşterii şi aplicării activităţilor economice ca un flux care să ducă la un scop precis *«asigurarea profitului»*, necesar pentru progresul economic al ţării sale şi al oamenilor. Găsim această idee în toate scrierile sale.

Realizarea scopului final urmărit de Aurelian implica, în acţiunile convergente la ideea sa, domeniul important al finanţelor, pentru că moneda, prin rolul şi valoarea ei, constituie fluxul energetic al circuitului economic, cum se spune: «banul mişcă lumea».

1. Despre monedă

Aşa cum am redat într-un capitol precedent, chiar între primele articole publicate în «Monitorul», Aurelian a scris *«Despre monedă»*, oferind cunoştinţe despre natura şi oficiul monedei şi întrebuinţarea monedei, explicând esenţa valorii monedei şi istoricul necesităţii născocirii şi întrebuinţării ei. Acest material, publicat la 25 februarie 1862, a fost reluat şi publicat ca studiu extins în «*Revista română pentru ştiinţă, literatură şi arte»*, scoasă de Al. Odobescu la 1860. Trebuie să subliniem aici că aceasta a fost prima revistă modernă de ţinută academică, care a publicat materiale din toate domeniile enunţate în titlul său. Găsim aici publicate lucrări de Nicolae Filimon, Alecu Russo, Al. Donici, George Cretzianu şi Ion Fălcoianu; «Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul» de Nicolae Bălcescu ş.a. În cei trei ani de apariţie (1861-1863) au fost publicate articole, studii şi creaţii literare şi artistice, care au deschis era modernă în cultura românească. Este o mare lacună necunoaşterea ei în masa oamenilor care au absolvit studii superioare de orice natură. Ea nu este doar o sursă bibliografică pentru erudiţi, este o imensă avere culturală a naţiunii.

Studiul lui Aurelian «Despre monedă», publicat în revista amintită în anul 1862, ocupă 25 de pagini şi se încheie cu menţiunea «va urma», dar nu s-a mai continuat. El reprezintă prima scriere modernă cu aprofundare ştiinţifică despre monedă, redată la un cert nivel superior. Autorul aduce explicaţii pentru înţelegerea cărora se cere maturitate, inteligenţă şi interes de cunoaştere pentru a fi asumată.

Conţinutul studiului este redat în patru capitole: I. Natura şi rolul monedei; II. Metalele preţioase întrebuinţate pentru fabricaţiunea monedei; III. Fabricaţiunea monedei; IV. Despre sistemul monetariu (monetar). Parcurgând conţinutul acestui material publicat înainte de noi cu un secol şi jumătate, acesta surprinde prin limbajul elevat, pasibil de expus şi azi în original la un curs universitar, exprimarea lingvistică peste nivelul scrierilor literare din presa vremii sale şi excelenta bogăţie de informaţie ştiinţifică.

Natura şi rolul monedei. Necesitatea monedei. Între componentele principale care definesc obiectul «ştiinţelor economice», moneda este dintre cele mai importante pentru prosperitatea economică a naţiunilor, iar Aurelian o consideră «instrumentul de circulaţie şi schimb». Necesitatea

monedei o explică prin cunoscutul exemplu de manual, ajuns până în zilele noastre, când având doi producători de bunuri, care nu au nevoie reciprocă din produsele lor şi trebuie să apeleze la alt producător, prin care se amplifică circulaţia şi se iroseşte timpul. Exemplul dat de Aurelian este interesant de cunoscut pentru cei dinafara domeniului; el explică situaţia din care omul a fost nevoit să născocească «moneda»; iată: presupunem că nu există monedă „Ion produce grâu şi Nicolae ulei; fiecare dintre aceşti doi indivizi are trebuinţe deosebite şi nu pot să şi le satisfacă, decât dând ceea ce produce, ca să primească bunul de care are trebuinţă, şi fiindcă nu există monedă, schimbul trebuie să se facă în natură. Să presupunem că Ion are trebuinţă de ulei, şi Nicolae de cizme. Este învederat (evident) că aceşti doi producători nu pot face schimb între produsele lor, fiindcă unul are trebuinţă de ulei, pe când celălalt nu are trebuinţă de grâu, ci de cizme. Trebuie, prin urmare, ca Ion să se ducă să caute un cizmar, care să aibă trebuinţă de grâu; să ia cizme şi să le dea lui Nicolae ca să primească de la dânsul ulei".

Prin acest exemplu, autorul arăta dificultăţile de schimb, în lipsa monedei, cu efecte în „amorţirea necalculabilă a circulaţiei şi a schimbului, care impun permanenta civilizaţiune patriarhală, pe care nu o mai doresc astăzi decât o parte dintre poeţi şi pretinşi filosofi naturali". **(1)**

A doua dificultate a schimburilor de produse în lipsa monedei este invocată de Aurelian prin nevoia determinării raporturilor de valoare între diferitele produse supuse schimbului şi exemplifică: „cât ar fi de anevoie ca un om să ţină minte ce raport ar exista între o haină şi o pâine! Având moneda, lucrurile se simplifică, fiindcă, după cum spune ilustrul Mill (James M., 1773-1836) **(2)**, moneda este o limbă comună pentru a exprima valorile, cu alte cuvinte, omul n-are să se ocupe decât cu raporturile de valoare, ce există între monedă şi toate produsele de industrie omenească". De aici se evidenţiază însuşirea monedei ca „o unitate convenţională la care să se raporteze valoarea tuturor obiectelor".

În completarea definiţiei lui Mill, Aurelian aminteşte o informaţie istorică despre monedă, ca origine arhaică, scrisă de Montesquieu (1689-1735), care arată „că sunt în Africa nişte seminţii, care apreţuiesc (preţuiesc) valorile raportându-se la o monedă numită *«macuta»*; în realitate, însă, «macuta» este o unitate convenţională pentru a putea compara valoarea unui lucru cu valoarea altuia". **(3)**

Erori în aprecierea folosirii monedei. Aceste referiri făcute de Aurelian au urmărit să dea lămurire importanţei monedei ca instrument de schimb şi de circulaţie, căci în prima perioadă de adaptare a monedei în diferite ţări s-au făcut erori, în baza unor teorii asupra funcţiei sale în economia unui stat. În această privinţă, autorul arată că prima eroare gravă se baza pe ideea că «moneda este principala şi chiar singura bogăţie a statelor», care a fost emisă de francezul Colbert, Jean Baptiste (1619-1683): înţelegând că un stat este cu atât mai bogat cu cât are bani mai mulţi. Teoria neglija bogăţiile ţării şi nivelul de educaţie a cetăţenilor. Spania şi Portugalia şi-au ruinat economiile bazându-se pe această teorie. Astăzi, din păcate, cetăţenii statelor adoptă această teorie, nu statele, şi se constată un val de tentaţii şi acţiuni aproape exclusiv pentru acumularea de bani.

A doua teorie eronată din acea perioadă susţinea că *„valoarea monedei este curat convenţională, că atârnă de voinţa oamenilor; de a legiuitorilor să determine această valoare"*. Este ceea ce se spune azi, în momente de dezechilibru economico-financiar *«s-a dat drumul la monetărie»*. Aşa au fost ulterior aruncaţi în circulaţie bani fără valoare, fără acoperire, iar francezii au gustat primii acest eşec.

Aceste două teorii care, fiind aplicate, au condus la adevărate crahuri financiare, au fost combătute de economistul italian Bocardo, prin acest raţionament: „Dacă se acceptă că bogăţia unui stat consistă în cantitatea de monedă ce o posedă, şi dacă moneda nu are nici o valoare intrinsecă, urmează logic, că cel mai expeditiv mijloc ca să se mărească avuţia unui stat este înmulţirea monedei şi alegerea pentru fabricarea monedei a unei substanţe nefolositoare, care are un preţ foarte mic, precum hârtia". **(4)**

Aurelian prezintă un scurt istoric asupra evoluţiei schimbului înainte de monedă, la diferite popoare, când sarea, spicele, tutunul şi chiar boul (pecunia) se foloseau în locul monedei ca mijloc de schimb, şi revine cu o definiţie completă asupra monedei la acel timp: *„...moneda*

*este măsura comună a tuturor valorilor, un intermediu, care înlesneşte schimbul şi care are în sine o valoare intrinsecă".***(5)**

Metalele preţioase întrebuinţate pentru fabricarea monedei. În acest capitol Aurelian descrie pe scurt istoricul utilizării metalelor preţioase şi a altor metale la fabricarea monedei, aducând justificări asupra valorii acesteia, a avantajelor şi dezavantajelor ce le are fiecare metal. Tot aici se poate înţelege mai bine cum se constituie valoarea intrinsecă a monedei, rezultată din cheltuielile făcute pentru obţinerea şi prelucrarea metalului faţă de care se face raportul la valoarea produselor.

Câteva date istorice pot fi interesante chiar pentru cultura *«omului internetului»*, aşa cum au fost lăsate de Aurelian. Autorul scrie că înainte de Christos cu 1000 de ani, în Palestina „se aflau cantităţi considerabile de aur şi argint, iar *«Sfânta Scriptură»* spune că (marele rege) *Solomon* primea ca tribut din partea supuşilor săi o cantitate de aur care se urca la 1246 kilograme sau 42 milioane de franci (în secolul al XIX-lea). În Ţara bascilor se găsea atâta aur încât trebuia să dea cineva zece livre din acest metal ca să poată dobândi o livră de fier. *Semiramida* consacra lui Baal vase, altare şi statui masive de aur. Americanii descoperiţi de Columb întrebuinţau aurul ca să facă undiţe şi alte obiecte de care aveau trebuinţă."

Autorul menţionează că din acele timpuri aurul a început a se folosi mai des şi apoi argintul, pentru fabricarea monedelor, dar chestiunea producerii monedei din aceste metale este foarte larg tratată în lucrări de istorie şi numismatică ce depăşesc obiectivele prezentate de Aurelian.

Vom reţine însă, din lucrarea sa, care au fost avantajele folosirii aurului ca monedă, în analiza unuia dintre primii mari economişti moderni, părinţi ai doctrinei liberului schimb, îl numim pe Jean Baptiste Say: 1) aurul şi argintul sunt metale nealterabile şi omogene şi, după cunoştinţele de atunci, nu se pot descompune şi nici recompune; 2) aceste două metale preţioase se pot împărţi în bucăţi cât se poate de mici, fără ca să li se altereze valoarea, pentru că fiecare se poate reuni prin topire; 3) valoarea aurului şi a argintului nu este supusă la variaţiuni mari, după cum este supusă valoarea altor substanţe; 4) aurul şi argintul fiind întrebuinţate ca monedă peste tot globul, fiecare este sigur că posedă o marfă pe care o poate da, ca să cumpere alte mărfuri, în orice ţară va voi. **(6)** La însuşirile descrise de J. B. Say, Aurelian mai adaugă *„preţioasa lor calitate de a reprezenta valori însemnate sub un volum mic, ceea ce le face ca să se poată transporta cu înlesnire în ţările cele mai depărtate"*.

Aurelian explică lipsa concordanţei între valoarea intrinsecă, corespunzătoare valorii nominale, ceea ce s-a admis mai târziu, şi se coordonează până astăzi. El a dat ca exemplu arama, care este foarte grea, şi în acest caz se dă o valoare mai mare unei greutăţi mici.

Fabricaţiunea monedei. Această temă este prezentată cu referiri la toate aspectele importante, pornind de la dreptul de fabricaţie, până la uzura monedei şi scoaterea ei din circulaţie şi informa oamenii cu şcoală din acel timp asupra unui domeniu despre care în zilele noastre iau cunoştinţă numai cei care parcurg studii economice în liceu sau în instituţii universitare, încât vom reproduce o parte din obiectivele tratate de Aurelian.

Privind dreptul de producere a monedei, ne arată că el nu poate fi decât monopol de stat, pentru că guvernele se bucură de încredere şi acordă garanţia necesară, deci nu poate fi cazul de a fi produsă moneda de particulari.

Pentru fiecare monedă ce intră în fabricaţie, se stabileşte *«titlul monedei»*, adică proporţia ce trebuie să existe între metalul preţios (aur, argint) şi aramă, iar la început se practica raportul de 1/9, o parte aramă şi 9 părţi aur sau argint. Acesta era considerat un aliaj valoros. Fabricarea monedei de către stat din materialul particularului era gratuită în unele ţări ca Italia şi Anglia, şi era plătită în Franţa cu 6 franci pentru 1kg de monedă.

Aurelian se referă la inscripţionarea monedei, care se face cu efigia guvernului pe o parte şi cu gravarea preţului pe partea opusă; însă aduce o completare necesară şi raţională, care în România nu am văzut-o în ultimii 70 de ani; iată: „Am zis că guvernul garantează greutatea şi titlul monedei; ar fi bine pentru aceasta ca pe fiecare monedă să se vadă greutatea şi titlul său", însă guvernul se eschivează de la acest necesar în toată lumea, pentru că nu respectă aliajul invocat; după părerea sa.

Denumirea monedelor s-a făcut în istorie după criterii întâmplătoare, ele au luat, mai ales, numele regilor şi împăraţilor; dar pentru noi, Aurelian propunea numele «român». În acest studiu sunt amintite ca monede la acel timp (1862) francul, mahmudeaua, florinul, darnicul (de la Darius), fredericul, ludovicul, napoleonul ş.a.

Pentru că aurul şi argintul introdus în aliaje pentru monedă erau insuficiente cantitativ, pentru înlesnirea tranzacţiilor cu bunuri de mică valoare, adică acele *«cumpărături zilnice»* s-a înfiinţat *«moneda de aramă»* asupra căreia autorul face a o amplă analiză privind valoarea nominală, greutatea şi valoarea intrinsecă, iar în legătură cu această monedă aminteşte despre erorile făcute de Petru cel Mare, de contrafacerile de monedă din toate ţările, având ca efect producerea daunelor pentru cetăţeni. În această privinţă, atenţia guvernelor a devenit şi a rămas o permanentă luptă contra falsificării monedei. **(7)**

Despre sistemul monetar. Acest capitol elaborat de Aurelian ca un studiu dezvoltat asupra sistemelor monetare ne convinge despre temeinicele sale cunoştinţe în domeniul economiei. Invocarea lucrărilor lui M. Chevalier, J. B. Say, J. Garnier, Bocardo şi implicarea opiniilor personale privind analiza temei ne arată un tânăr de 29 ani competent în domeniul în care scrie. Putem spune că Aurelian a fost din primii ani de activitate un egal agronom şi economist.

Din partea introductivă, autorul arăta că naţiunile care întrebuinţau moneda au *«un sistem monetar»*, iar până la finalul lucrării, vom înţelege că acesta „***se referă la modul cum este ales aurul sau argintul, ori ambele metale preţioase pentru a le folosi ca monedă***". „Una din dorinţele cele mai ardente ale economiştilor este contopirea tuturor acestor sisteme într-unul singur, să fie unul singur recunoscut de lumea întreagă", ne spune Aurelian, pe când Principatele Unite nu aveau monedă. Astăzi, când marile economii folosesc zonal o monedă unică, nu se mai discută despre visul amintit de autor, economia lumii este teribil de complicată.

Avantajul unui sistem unic era prevăzut atunci prin înlăturarea inconvenientului creat la nevoia stabilirii raportului valoric între diferite monede; acesta nu mai este considerat astfel în timpul nostru. Acest principiu dezavantajează grav ţările slab dezvoltate economic. Aurelian, care agrea un sistem unitar, considera că politica, sub pretextul mândriei naţionale, este cauza care face statele Europei să nu abandoneze monedele proprii, aşa cum s-a întâmplat cu Anglia în raport cu Europa, dar acesta nu este singurul motiv al englezilor. Totuşi, în acel timp, Italia, Elveţia şi Belgia au adoptat sistemul francez, folosind chiar şi numele monedei din hexagon.

Descriind istoricul temei sub aspect ştiinţific, autorul începe cu *«Sistemele romanilor»*, a căror existenţă prin războaie a adus în viaţa imperiului aurul ca bogăţie, fiind folosit ca monedă. Începutul s-a făcut cu plata conquistelor romane din tezaurele popoarelor învinse, *«războaiele fiind profesia lor»*, „căci poporul roman se socotea înjosit dacă s-ar fi ocupat cu comerţul sau industria". Dar aurul Cartaginez, cel adus din Siria, Palestina ş.a. s-a risipit pe viaţa uşoară a cezarilor şi patricienilor, iar numerarul monedei a descrescut până la căderea imperiului.

Situaţia scăderii rezervelor de aur s-a agravat în Evul Mediu din cauza războaielor şi persecuţiilor religioase şi laice care prefăceau jaful în monedă şi o duceau în alte ţări, iar consecinţa dramatică a scăderii masei monetare reprezentată de autor a fost creşterea preţurilor până la nivelul care a creat mizerie şi suferinţă în masa popoarelor. Însă întâmplările au adus uneori modificări radicale în viaţa omenirii, iar una dintre acestea a fost descoperirea Americii la 12 octombrie 1492, când Columb a debarcat în insula San Salvador (Watling) din Arhipelagul Bahamas. Despre acest moment crucial în viitorul omenirii, Aurelian scria: „Imensa cantitate de aur şi de argint cuprinse în pământul acestui admirabil şi frumos continent, trebuia să exercite o influenţă considerabilă asupra circulaţiei monetare în Europa." **(8)**

Aurul adus în Europa între 1492 şi 1800, după o analiză făcută de Humboldt, valora 30 miliarde franci, iar până la 1843, Chevalier aprecia că se ridica la 43 miliarde franci. Masa de aur adunată putea forma un cub cu latura de 5 m sau o sferă cu circumferinţa de 29.5 m.

Efectul noii situaţii a constat în scăderea valorii aurului faţă de nivelul existent înaintea descoperirii lui Columb. În acelaşi timp, posesorii de bunuri, conştienţi de existenţa unei mase monetare ridicate au scumpit preţurile de trei-patru ori.

La această explicaţie, Aurelian adaugă opinia sa, apreciind că scumpirea bunurilor putea fi mai ridicată, pentru că în unele ţări, în mai puţin de un secol, cantităţile de aur au crescut de 12 ori şi mai invoca sporirea populaţiei.

Un alt fenomen interesant şi neprevăzut pentru acele timpuri s-a produs cu privire la raportul dintre aur şi argint, existente simultan în *«sistemul monetar»*. Astfel, în secolul al XVI-lea argintul a fost produs în cantităţi foarte mari în comparaţie cu aurul, fapt ce a provocat un efort pentru sporirea producţiei de aur, mai ales în minele din California şi în minele Rusiei din Altai şi Ural. Atunci s-au găsit pepite de aur ce cântăreau până la 33 livre (o livră= ½ kg, aprox.), iar în anul 1848-1849 producţia auriferă a urcat la 800 milioane dolari. La 1851 s-a descoperit şi Australia ca mare zonă auriferă, despre care s-a susţinut că a dat cantităţi comparabile cu cele din California. În continuare, Aurelian ne-a lăsat bogate informaţii despre cantităţile de aur extrase în secolul al XIX-lea din California, Altai şi Urali Australia, Brazilia, Chile ş.a.

În acelaşi timp, a sporit şi producţia de argint; după M. Chevalier, în anul 1850, se cifra la 900 de tone; apoi, prin exploatarea mai intensă a mercurului, a fost posibilă separarea argintului aflat în zăcământ cu aurul, în proporţie de 1/8, 1/10 şi chiar de 1/5 în Noua Galie.

Analizând fenomenul oscilaţiei cantitative a celor două metale-monedă, economiştii îşi puneau întrebarea asupra situaţiei raportului de valoarea între acestea ca monede, iar Aurelian aducea exemple care arată modificări interesante. Astfel, în anul 1850, schimbând aur în valoare de 1000 franci în argint, se plăteau 8 franci; apoi au ajuns la paritate cele două metale, la schimb, „ba aurul începuse chiar să piardă, şi în 1852, la Londra şi la Paris acest metal (aurul) avea o scădere de 8% (faţă de argint).” **(10)**

La acest fenomen al creşterii preţului argintului peste cel al aurului, Aurelian mai invoca o cauză mai deosebită, şi anume faptul că Olanda şi Belgia au renunţat la moneda de aur în favoarea argintului, exportând cantităţi atât de mari de aur în Europa, încât, la compararea cu producţia de aur a Californiei, au provocat o nouă scădere a preţului aurului, crescând preţul argintului. Această întâmplare a întărit ideea necesităţii unei monede unice. Europa a fost derutată de acţiunea guvernului olandez prin care s-a depreciat preţul aurului la nivel continental.

La această stare complicată a raportului valoric între aur şi argint provocat de cele două cauze: creşterea producţiei de aur şi exemplul olandez, Aurelian mai adaugă trei cauze care au adâncit fenomenul, iată:

1) inalterabilitatea şi durata aurului, la care se adaugă importul, sporesc cantitatea;
2) întrebuinţarea semnelor reprezentative, biletele de bancă, cu rol de monedă, scade importanţa aurului;
3) înmulţirea viramentelor în conturi, fără prezenţa fizică a monedei avea acelaşi efect ca biletele de bancă **(11)**

Pe baza studiului său, Aurelian susţinea că ***„ajungem a recunoaşte că raportul de valoare, care există între aur şi argint are o anumită stabilitate şi că nu se poate întâmpla ca aurul să fie aşa de despreţuit, încât să producă o perturbaţiune notabilă în sistemul monetar”*** şi reamintea preferinţa sa pentru *«unitatea de tip»* monetar, dar recunoştea că nu se putea determina cărui metal trebuie să i se acorde preferinţă. Aici e bine să menţionăm că la acel timp (1860), Aurelian nu s-a concentrat asupra previziunii viitorului «bieletelor de bancă».

În partea finală, autorul descrie *«sistemele monetare»* din ţările importante ale Europei la acea vreme, iată: „Mai întâi este sistemul francez, în care unitatea monetară este de argint şi care primeşte în circulaţiune monede de aur. Al doilea este sistemul englez în care unitatea monetară este aurul, are însă o monedă de argint pentru înlesnirea schimburilor, lăsând comerţul să determine raportul valoric. Al patrulea este sistemul aprobat de către ilustrul J. B. Say şi care consistă în a fabrica moneda de aur şi de argint, al căror nume să fie dat de greutatea lor; iar administraţia ar asigura greutatea monedelor şi titlul lor”. **(12)**

„Fiecare dintre aceste patru sisteme îşi are apărătorii ei, însă, după cum ziserăm mai sus, practica nu a sancţionat nici unul. Este pozitiv că toate popoarele au primit monedele de aur şi de argint şi amândouă au fost bune pentru trebuinţele comerţului”.

În încheiere, reamintim că la vremea publicării acestui studiu despre monedă, în *«Revista română»*, era publicat în traducerea lui Thoma Sergiescu *«Tratat elementar de economie politică»* de Adolf Blanqui (1855) şi *«Studii sistematice în Economia politică – partea prima Economia socială»* de Dionisie Pop Marţian (1858). Credem că lucrarea lui Aurelian este primul studiu modern despre monedă, publicat în bibliografia românească, având cu evidenţă amprenta autorului economist. Conţinutul prezentat de el a adus explicaţii asupra originii ideii de monedă; necesităţii monedei în existenţa societăţilor umane, rolului monedei în schimbul extern, mai ales; metalelor folosite în rol de monedă şi fabricării monedei, sistemelor monetare active în continentul european în mod deosebit.

2. Capitalurile

Preambul. Dacă recunoaştem că moneda este elementul din care se formează fluxul energetic ce menţine economia în mişcare, cantitatea monedei care dă forţa activităţilor o găsim în «capitaluri», astfel că Aurelian, conştient fiind de importanţa lor, care se vede până astăzi, a publicat un articol vast în jurnalul «Agronomia» nr. 13/1861. Găsim în conţinutul acestui material structura unui curs de economie rurală într-o şcoală superioară agricolă, menit să instruiască cititorul cu o temă centrală din domeniul economiei, aşezată în capitolul ***«****Finanţe-bănci****»***.

Economistul P.S. Aurelian ca persoană a fost deosebit de cumpătat şi acumulările obţinute din munca sa fără odihnă se constituite în capital, le-a investit, ajungând din situaţia unui fiu sărac, orfan al unui fost institutor, să cumpere o moşie, să cumpere o plantaţie de vie, să conducă familia sa până la capătul vieţii în lumea înaltă a Bucureştilor într-o stare decentă. Când nu era pe această poziţie, începea articolul acesta, cu sfaturile pe care le-a şi urmat. Pasajul introductiv prezintă o expunere pe această temă, demnă de o frumoasă lecţie de educaţie economică pentru şcolari şi pentru adulţi, care, din păcate, se întâlneşte rar în zilele noastre; iată câteva fraze lăsate nouă de ilustrul înaintaş: „După definiţia cea mai riguroasă *«prin capital se înţelege orice produs economisit şi destinat pentru reproducţiune»*. Aşa, spre exemplu, un agricultor creează un capital atunci când, la finele anului, văzând că a câştigat 1000 de galbeni, în loc de a cheltui în plăceri aceşti bani, îi întrebuinţează pentru a-şi mări speculaţiile (afacerile), pentru a întreprinde ceva nou... Capitalurile se formează prin economie. Acest spirit de strângere este natural omului. În orice stare de civilizaţiune s-ar afla, are dorinţa de a pune la o parte, de a se gândi pentru mâine, însă cu cât înaintează mai mult, cu cât se civilizează, atât dorinţa instinctivă se măreşte pentru că şi trebuinţele omului cresc. Totodată, omul civilizat cugetă la viitorul său şi al copiilor săi, se gândeşte la bătrâneţile sale şi toate îl fac să fie strângător.

Acest instinct de prevedere nu există numai la om, dar şi la o mulţime de animale. Aşa, spre exemplu, ce face furnica şi albina care strâng şi cară toată vara la provizii.” **(13)** Trebuie să reţinem că aceste lămuriri introductive în temă erau adresate unui grup restrâns de cunoscători ai cititului, totuşi, aşa cum am arătat repetat în primele capitole, învăţătorii şi preoţii de la sat luminau ţăranii cu aceste cunoştinţe şi între ei mulţi gospodari erau interesaţi să asculte şi de multe ori puneau în practica lor cele auzite.

Importanţa capitalului. Aurelian face expunerea asupra acestei teme, cu raportare la agricultor şi la ţară, totul cu o exprimare de fond pe înţelesul celor mai mulţi. Din prima frază subliniază că diferitele forme în care se prezintă capitalurile constituie cel mai puternic mijloc ce asigură progresul pentru agricultură, comerţ şi industrie, iar ţările cele mai înaintate sunt acelea care posedă capitaluri mari.

Pentru agricultură, capitalul este factorul ce poate transforma câmpiile pustii în cele mai frumoase culturi, iar dacă noi astăzi n-am putut face progrese însemnate, cauza este până la oarecare grad, lipsa de capitaluri.

„Lipsa de instituţii de credit îi face pe cultivatori să alerge de multe ori la un cămătar, care prin dobânda ce-i cere, îl face de nu numai că nu câştigă nimic, ba încă ajunge de se mai şi ruinează. Dacă nu voieşte să se împrumute, atunci este silit să-şi restrângă cercul întreprinderilor sale. Toate aceste greutăţi dispar când sunt capitaluri, fiindcă atunci băncile se înfiinţează lesne şi orice om de bunăcredinţă poate primi sumele de care are trebuinţă.” **(14)**

Clasificarea capitalurilor. Aurelian prezintă prima clasificare a capitalului agricol după caracteristica obiectivului pentru care se investeşte şi descrie «capitalurile fixe», «capitalurile circulante» şi cele «variabile», cu exemplificări din agricultură, unde arată că pentru a îmbunătăţi pământul, pentru a zidi o fabrică de rachiu, pentru a cumpăra o maşină, se cheamă că s-a investit un «*capital fix*», iar pentru a cultiva plante, a fabrica zahăr, a cultiva tutun, este folosit un «*capital circulant*» şi se cere o reînnoire anuală sau ritmică.

Analizând capitalul fix şi cel circulant, autorul precizează că primul tip de capital depinde de funcţionarea celui de al doilea. Astfel, spune: „Ce ar face pământul, capital fix, fără seminţe, care reprezintă capital circulant. După cum se vede, există o mare legătură între aceste două capitaluri şi vom vedea mai pe urmă în ce proporţiune trebuie să figureze într-o exploataţie agricolă fiecare dintr-însele." **(15)**

Adâncind problema clasificării capitalurilor cu aplicare la ansamblul funcţionării unei exploataţii agricole, autorul prezintă o formă clasică pentru economia rurală, acceptată în acel timp. Prima parte a clasificării se referă la trei direcţii mari de funcţionare a exploataţiei: ***capitalul rural, capitalul funciar şi capitalul de exploatare***. Apoi este clasificat *«capitalul de exploatare»*, în capital fix, capital circulant şi capital de rezervă. Acest ultim tip se clasifică la rândul său în: ***capital de amortisment, capital de asigurare şi capital pentru situaţii imposibile***. Acest mod de clasificare este cea mai bună variantă sub aspect practic, iar autorul a procedat la o analiză explicativă pentru fiecare tip de capital, în raport cu factorii economici, sociali şi financiari ai acelui timp.

Capital moral. Acest tip de capital este aşezat de Aurelian în fruntea grupului de capitaluri utilizate în agricultură, iar în secolul XX, de regulă, era pe ultimul loc, expediat în 2-3 fraze. După autor, „prin ***«capital moral» se înţelege totalitatea cunoştinţelor speciale (necesare) pentru a conduce cu succes o întreprindere agricolă",*** şi pentru marea lui importanţă, îl invoca pe Adam Smith, care spunea că: ***„naţiunea cea mai bogată nu este aceea care are mai multă stare, ci care are mai multă inteligenţă, adică instrucţiune".*** Confirmând reflecţia lui Smith, Aurelian spunea: „În adevăr, în veacul de mijloc (1500-1600) Veneţia, Pisa, Florenţa, Hamburg erau cetăţile cele mai avute, făceau comerţul cel mai extins şi, cu toate acestea, întinderea lor era foarte mică... pe de altă parte, vedem imperii întinse al căror pământ este din cele mai roditoare şi, cu toate acestea, sunt sărace. Ei bine, cauza acestei situaţii este mai cu seamă lipsa *«capitalului moral»*, fiindcă pământul nu poate produce singur, trebuie dirijat de inteligenţa omului". (**16**)

În analiza sa, autorul arată că acest capital „are o valoare, un preţ şi această valoare se schimbă după circumstanţele care o influenţează" şi expune patru factori de influenţe: 1) capacitatea omului; 2) calitatea speculaţiei; 3) mulţimea sau raritatea şefilor de exploataţiune; 4) importanţa exploataţiei. În capitalul moral sunt incluşi: proprietarul, şeful de exploataţie, arendaşul şi moşierul.

Jurnalul *«Agronomia»* i-a publicat în continuare articolele referitoare la descrierea fiecărui tip de capital, oferind prima lucrare amplă despre «capitalul agricol» din bibliografia românească.

3. Creditul funciar român şi banca agricolă

Putem desprinde din toate articolele şi studiile publicate de Aurelian că, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, în România se practica o agricultură arhaică, bazată pe valoarea naturală a pământului, exploatat prin munca maselor de ţărani, care era remunerată la un nivel foarte scăzut din cauza lipsurilor financiare. Din lipsa finanţării, marile proprietăţi se aflau într-o stare de stagnare, ici-colo se achiziţiona câte un utilaj din import, mai ales pluguri, semănători, locomobile şi, pe numărate, batoze. Se consolidase ideea că această stare de înapoiere era cauzată de lipsa capitalului, iar în condiţiile unui stat în formare, capitalul străin fie că avea reţineri de a fi investit, fie era o afacere anevoioasă.

În raport cu această situaţie a agriculturii, Aurelian se întorcea cu o pregătire agronomică şi economică de mare calitate, obţinute prin studii perseverente, o foarte raţională aplecare spre practica aplicativă şi o preocupare specială de cunoaştere prin vizite la expoziţii, mari exploataţii din Franţa şi călătorii în ţări înaintate din Europa.

Creditul agricol în «Monitorul». Fiind convins de inevitabila necesitate a finanţării prealabile, necesară pentru obţinerea produselor agricole, şi de lipsa banilor din marile proprietăţi şi din gospodăria ţăranilor, Aurelian a fost conştient de nevoia mare a creditelor, care trebuie să fie atribuite în scopul arătat. Creditul ca factor de dezvoltare a unei economii a fost peren în scrierile şi preocupările sale economice şi politice. Astfel, chiar din perioada conducerii «Monitorului», la 10 aprilie 1861, publica articolul *«Creditul agricol»*, având un conţinut cu o densitate de informaţie şi expunere peste nivelul timpului în ţara sa.

În subtitlu se preciza că se vor face referiri la *«Comptoare»* pentru împrumuturile agricole, expunând situaţia acestora în Franţa, cu descrieri asupra împrumutului acordat de *Comptor*, deci cel ce acordă creditul, şi asupra împrumutătorului, adică a agricultorului. Este un studiu de caz ce îndrumă cultivatorul pe o cale favorabilă de a obţine împrumut financiar, deci credit, pe baza rezervelor sale de produse agricole ca garanţie.

Acest articol descria o situaţie în care ar fi putut să se angajeze marii proprietari nevoiaşi de credite; dar şi ţăranii cu gospodării puternice, scopul creditului fiind dezvoltarea exploataţiei. **(17)**

Creditul agricol în «Agronomia». La câteva luni după articolul publicat în *«Monitorul»*, Aurelian a dat în jurnalul «Agronomia» un adevărat studiu despre «creditul agricol» pentru timpul său, având în prima parte referiri generale la cele două credite pentru agricultură şi reluând sub o formă mai dezvoltată conţinutul publicat anterior în monitor. Acesta este primul articol analitic asupra creditului agricol şi oferă informaţii după care se puteau orienta corect agricultorii din ţara noastră; iar prima parte merită să fie cunoscută de generaţiile de azi şi de cele care vor urma pentru factura sa de conţinut reprezentativ pentru această temă în bibliografia românească.

Clasificare. Aurelian începe articolul său cu remarca asupra existenţei unor oameni importanţi care, din necesitate, erau preocupaţi de organizarea creditului în acel timp (1860) şi justifică aceasta expunând: „Nimeni nu mai poate tăgădui astăzi că, cu cât mergem înainte, ca să vedem înflorind agricultura şi comerţul nostru, trebuie să înfiinţăm oarecare instituţii de credit, care să procure cultivatorilor şi comercianţilor noştri capitalurile de care au aşa mare trebuinţă. Dacă nu ne înşelăm însă, cea mai mare parte din scriitorii noştri s-au ocupat exclusiv de «*creditul comercial*» şi de «*creditul fondiar*» şi au lăsat la o parte «*creditul agricol*»”.

S-a confundat prea mult creditul fondiar cu cel agricol, şi de aici a rezultat că toţi aceia care au scris asupra *«creditului fondiar»*, au crezut că se ocupă de *«creditul agricol»*: cu toate acestea, diferenţa este destul de notabilă între aceste două feluri de credit. **(18)**

Aurelian aducea explicaţii clare asupra celor două tipuri de credite, lucru atât de necesar a fi fost cunoscut în acel timp, pentru că ele se diferenţiau în mod evident; iată: „În adevăr, creditul agricol se face agricultorului *«pe cât timp cultivă şi produce»*, în vreme ce *«creditul fondiar»* se face pe cât timp posedă avere şi după cum zice junele economist Boccardo, creditul agricol e cu totul personal şi are adesea de bază moralitatea individului creditat, pe când cel de al doilea, este *«real»* şi are ca bază garanţia stabilă *«ipoteca»*. De aici rezultă că poate cineva foarte bine să se bucure de *«creditul fondiar»* fără ca să fie agricultor, fără ca să cultive pământul şi, prin urmare, acest fel de credit nu interesează agricultura decât într-un chip indirect. Un proprietar român are trebuinţă de bani ca să călătorească, ca să facă comerţ, ca să zidească case, ca să cumpere mobile briliante; se duce la biroul *«creditului fondiar»* (zis fondiar-funciar), îşi ipotechează moşia, ia bani şi-i cheltuieşte, fără ca biata agricultură să se folosească câtuşi de puţin. Iată ce este *«creditul fondiar»*, este ceva cu totul deosebit de *«creditul agricol»*”.

În oglindă, Aurelian aduce explicaţia necesară asupra particularităţilor creditului agricol, lămurind pentru cititor identitatea celor două tipuri de credit, iată: „Ceva cu totul deosebit este creditul agricol. Scopul acestuia este de a credita chiar pe acela a cărui meserie este agricultura, pe arendaş sau pe ţăranul agricultor, sau chiar pe proprietar, când acesta din norocire (fericire) se face cultivator. Aşadar, să fie bine înţeles că creditul fondiar nu presupune de loc că acela care

primeşte bani este agricultor, şi că această presupunere nu se poate face decât atunci când proprietarul acesta cultivă singur şi atunci se confundă cu creditul agricol”. **(19)**

Importanţa şi alocarea creditului. Despre importanţa creditului, autorul scrie: „A vorbi despre importanţa creditului a ajuns o banalitate”; prosperitatea industriei moderne o cunoaşte fiecare, mai mult sau mai puţin, şi această prosperitate este în mare parte rezultatul creditului.

Localizarea. „Esenţialul în chestiunile de credite nu este importanţa lor, ci mai cu seamă aplicaţiunea lor după trebuinţele locale sau dacă ne este iertat a zice *«localizarea creditului»”* adică alegerea domeniului şi a obiectivului pentru realizarea căruia să fie învestit creditul...” Această alegere trebuie făcută de specialişti, iar ***Aurelian recomandă celor instruiţi în Franţa sau alte ţări, să aplice în ţară cele acumulate, „ţinând seama de toate deosebirile morale, sociale şi politice care există între noi şi francezi şi ceilalţi, pentru că „creditul este ca o vargă (baghetă) magică; transformă, schimbă cu totul economia unei ţări, însă numai atunci când este bine aplicat, când este «localizat»***. Deci, când creditul este investit într-o afacere bine aleasă care aduce profit într-un domeniu cu perspectivă, pe cât se poate sigură. O alegere greşită creează dificultăţi, iar autorul dă exemplul Franţei care a plusat cu credite pentru comerţ şi industrie în dauna agriculturii, care a stagnat, deşi atunci era o ţară agricolă, rămânând un timp în urma Angliei, Belgiei şi Germaniei. Deci Franţa a comis o eroare în «localizarea» excesivă a creditelor pentru comerţ şi industrie, deşi Anglia tocmai această localizare şi-a ales, însă agricultorii ei înstăriţi aveau şi alte surse de obţinere a creditelor.

În continuare, Aurelian raportează *«creditul»* la nevoile de dezvoltare a ţării noastre, cu recomandări desprinse din experienţa ţărilor înaintate, dar în condiţiile oferite de o economie bazată exclusiv pe producţia agricolă. În afara acestor recomandări, autorul ne permite tocmai în baza lor, să deducem o informaţie importantă cu privire la poziţia sa faţă de *«industrie»* în acele momente***. În anul 1861, la vârsta de 28 ani, spunea astfel: „De prisos a o zice, toţi o ştim «ţara noastră este şi va fi o ţară curat agricolă», şi prin urmare, adevărata politică, adevăraţii oameni de stat trebuie să se ocupe cu cea mai mare acordoare de progresul industriei naţionale (adică agricultura). Nu zicem că creditul comercial nu este trebuincios pentru noi, din contra, ştim ce foloase ar trage comerţul nostru din instituţii de credit”.*** **(20)**

Pasajul de mai sus ne arată destul de clar că în primii săi ani de activitate nu avea o concepţie privind locul unei adevărate industrii în economia ţării şi, după cum am constatat, ea s-a instalat pe măsură ce ruinarea meşteşugurilor şi a micilor activităţi de morărit, panificaţie, tăbăcărie etc. s-au produs în urma declarării deschise a liberului schimb în toata ţara, la sfatul lui Ion Ghica, de către Al. Ioan Cuza. În urma acestei situaţii a devenit adversar declarat al *«Convenţiunii comerciale»* cu Austro-Ungaria, începând cu forţă lupta contra liberului schimb şi promovarea ideilor de industrializare cu însoţirea susţinerii măsurilor legislative de *«protecţiune a economiei naţionale»*.

După această introducere necesară asupra *«creditului agricol»,* Aurelian a redat o largă descriere a unui sistem aplicat în Franţa, conceput de economistul Delamare, amintit în articolul precedent, dar aici, cu mai mare extindere, din care reţinem care ar fi garanţiile cerute beneficiarului de credite: 1) moralitatea împrumutatului; 2) zălogul sau ipoteca asupra căreia s-a făcut împrumutul; adică, grânele care servesc în acest scop de ipotecare; 3) pedeapsa la care ar fi supus cultivatorul care ar vinde grâul ipotecat, păstrat în consignaţie; 4) chezăşii care răspund de buna credinţă şi moralitatea celui care a împrumutat şi de existenţa reală a grâului ipotecat şi calitatea lui.

Analizând aceste condiţii, observăm că creditorul s-a asigurat cu pretenţiile cele mai raţionale, care să-i asigure recuperarea împrumutului bănesc, aproape fără nici un risc.

Concluzia asupra proiectului aplicat după Delamare e, spune Aurelian, în finalul articolului: „După cum se vede, proiectul lui Delamare nu este o utopie; el ar scăpa pe cultivatori de plaga cametii, care face agricultura să nu poată prospera; nu lasă pe cultivator să vândă bucatele pe nimic şi i-ar scăpa de acea clasă de oameni, care străini cu totul profesiunii agricole, profită de ignoranţa cultivatorilor şi le iau produsele pe nimic...” **(21)**

O societate de credit fondiar în România. Au trecut peste 10 ani de la publicarea articolelor despre creditul agricol şi fondiar şi nimic nu s-a realizat la propunerile făcute de Aurelian. Abia la 1 noiembrie 1872, în «Cronica» revistei ştiinţifice anunţa apropiata punere „în cercetarea şi dezbaterea corpurilor legiuitoare ale ţării, *«înfiinţarea unei societăţi de credit fondiar»*". Cu această ocazie, când încă nu era parlamentar, prin revista amintită, şi-a exprimat încă o dată poziţia în favoarea înfiinţării unei *«Bănci fondiare»*. Cronica sa face o foarte pertinentă analiză cu privire la modalităţile de creare a unui stabiliment care să fie de folos românilor.

În partea introductivă, prezintă premisele care se pun în faţa realizării unui astfel de stabiliment, care era de peste un deceniu în preocuparea politicienilor şi a economiştilor şi se remarca o divergenţă radicală, cu privire la alegerea acţionarului principal, dirigent al *«Băncii fondiare»*. Cu toate acestea, o propunere bazată pe capital străin s-a depus pe biroul «Camerei», pentru înfiinţarea unei «societăţi de credit fondiar». Acesta a creat un motiv de divergenţe în presă şi în public, pentru că alegerea variantei cu un proprietar străin era respinsă de o parte însemnată dintre oamenii cunoscători.

La situaţia creată, Aurelian pune întrebarea: „În fine, pentru care motiv, câţiva bărbaţi cu îngrijire de ale ţării şi care nu fac parte din Adunare, cred că concesiunea creditului fondiar unei companii străine şi pe bazele statornicite în ultima propunere făcută, va fi cea mai mare calamitate politică, socială şi economică pentru România?"

Autorul răspunde întâi la modul general, cu privire la necesitatea instituţiei, spunând: „Chestiunea creditului fondiar este pentru România chestiunea de al cărui mod de soluţionare depinde sau prosperitatea agriculturii şi a populaţiei rurale, sau ruina completă a economiei naţionale, periclitarea sigură şi controlată a existenţei noastre ca naţiune română".

În continuare, dă un răspuns, celor care minimalizau pericolul punerii la dispoziţia şi interesul străinilor o instituţie de primă importanţă pentru dezvoltarea şi existenţa ţării. Era aproximativ ceea ce auzim şi astăzi (2013) din partea unor ziarişti, politicieni, sau chiar oameni simpli de pe stradă, care susţin că vânzarea pământului ţării către străini nu creează nici un pericol... „doar n-o să-l ducă cu ei peste graniţă". Nu!, însă îl părăsesc compatrioţii noştri şi încet-încet ei vor stăpâni ţara şi pe români.

Iată răspunsul lui Aurelian: „Triste şi dureroase experienţe ne-au arătat nouă, ca şi altor naţiuni, cât de amar costă adesea pe o ţară ajutorarea capitalurilor străine. Nu vedem oare pe fiecare, şi statele mici, mai cu seamă, ameninţate de cele mari, pentru că cele dintâi nu vor să satisfacă exigenţele nedrepte şi insolente ale cutăreia sau cutăreia corporaţiuni de întreprinzători (străini). Grecia nu fu ameninţară şi sugrumată până acum, pentru că nu voia să se despoaie în favoarea unei companii franco-italiene?... ***Nu suntem noi vinovaţi dacă scriitorii însemnaţi spun că în zilele noastre, cel mai sigur mijloc pentru a cotropi o naţiune încă tânără, este de a o înmreja (încâlci) în atâtea aţe şi ochiuri economice încât să nu mai poată ieşi.***" **(22)**

Acestea toate se zic şi se practică ziua în amiaza mare de către mai multe puteri mari din Europa. Şi, mulţumită acestei stăruinţe, efectele s-au produs. Mai multe naţiuni nefericite din Europa, între care ne numărăm şi noi, au ajuns să piardă industriile primitive locale şi să fie nevoite a cumpăra până şi chibriturile de la străini. Şi când se depune atâta activitate, atâta stăruinţă pentru a introduce marfă, se va depune oare mai puţină stăruinţă pentru a se asigura unei companii (străine) *monopolul «creditului fondiar»*?

După acest eseu îndoliat Aurelian pune a doua întrebare: „Cum trebuie să procedăm pentru a înzestra ţara cu o bancă fondiară? Dispun românii de mijloace pentru fondarea unui asemenea stabiliment?"

La prima parte a întrebării, autorul arată că există o experienţă cunoscută a ţărilor europene în această întreprindere, şi este suficientă analiza ei de către grupul de doritori (români) să participe la societate ca să o adapteze la obiceiurile şi mijloacele noastre.

Cu privire la problema financiară, răspunsul este la fel de încurajator: „... în România se pot găsi cu prisos mijloacele necesare pentru a fonda o bancă fondiară. Nu vom fi crezuţi de două categorii de oameni: 1) de către aceia care nu-şi cunosc ţara; 2) de către aceia al căror interes este de a ne ţine întotdeauna în independenţa lor, sub tutela lor... Aceştia sunt oamenii care n-au avut niciodată încredere în ţară şi care au aşteptat mură în gură, ca totul să vină de la străini, chiar şi

dacă străinii le-ar lua şi cenuşa din vatră. Deprinşi a vegeta de azi pe mâine, incapabili de cea mai mică iniţiativă, de la asemenea oameni nu se poate aştepta nimic.

Încât îi priveşte pe cei de-al doilea, pe aceştia îi înţelegem, sunt cunoscuţi, interesul lor le comandă a face tot ce le stă în putinţă pentru ca această ţară să fie în veci o mină de exploatat pentru dânşii. Această seamă de oameni compusă mai cu seamă din străini sau de pretinşi români, se va sili, după cum s-au silit până astăzi, a ne convinge că românii sunt făcuţi ca să aştepte totul din afară, că soarta lor este de a fi nişte simpli cultivatori, şi aceasta numai atunci când colonii străini vor veni să ne ia şi plugul din mână şi să ne reducă la starea de sclavi moderni. Cavaleri de industrii, financiari, improvizaţi, vorbăreţi deprinşi a îndruga verzi şi uscate celor care-i cred, cutreieră ţara şi ne oferă mijloacele pentru orice întreprindere vom voi."

Autorul încheie eseul său economic astfel: „am făcut multe şi neiertate greşeli economice ale căror consecinţe sunt ruinătoare pentru ţară; însă, nici una, fie bine înţeles, n-ar covârşi pe aceea de a concede fondarea «***creditului fondiar***» la străini." **(23)**

Legea pentru înfiinţarea caselor de credit agricol. În împrejurările descrise de Aurelian, s-a înfiinţat la Bucureşti, la 31 octombrie 1872, *«Creditul fondiar rural»*, prima societate de acest fel din ţară. Însă, Aurelian nu a încetat să militeze pentru înfiinţarea «caselor de credit agricol». Orientarea sa spre activitatea politică, având ca scop implementarea ideilor progresiste în viaţa economico-socială a ţării, l-au îndreptat către Partidul Naţional Liberal, devenind unul dintre colaboratorii lui I.C. Brătianu, stabilindu-se între ei relaţii de respect şi acţiuni comune pentru interesele economice ale ţării. Aşa a fost numit să conducă tratativele pentru «Convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria» în 1875 pentru revizuire şi 1886 pentru înnoire.

După 9 ani de la înfiinţarea «creditului fondiar rural», era depus în parlament un *«Proiect de lege pentru înfiinţarea caselor de credit agricol»*, iar expunerea de motive asupra lui era făcută de ministrul de finanţe, însuşi I.C. Brătianu, şi publicată în «Economia rurală» (1881, pp. 170-172) împreună cu proiectul de lege, pp. 296-298. La acea dată, Aurelian era senator şi a fost implicat în acest proiect în mare măsură.

Expunerea de motive. Aproape toţi bărbaţii de stat din acel timp începeau expunerea la proiectele de legi, prin invocarea trecutului dureros al ţării şi al românilor, care nu le-a permis a elabora legi pentru organizarea şi funcţionarea statului la timp cu alte neamuri. A spus şi I.C. Brătianu, dar a avut şi motive să spună că, până la acest proiect, guvernele au votat câteva legi importante, amintind legea prin care s-a înfiinţat «*Banca Naţională de Scont şi Circulaţiune*», care avea ca rol principal încurajarea comerţului şi industriei. Această lege, votată la 27 februarie 1880 a fost promulgată de regele Carol la 11 aprilie, fiind inspirată din legea belgiană, iar Aurelian a avut o contribuţie remarcabilă la stabilirea principiilor de funcţionare a instituţiei.

I.C. Brătianu a fost primul dintre bărbaţii de stat care a militat pentru organizarea băncilor, iar Aurelian a fost ordonatorul ideilor politico-economice care să fie puse la baza proiectelor de legi, pentru înfiinţarea lor. În motivarea legii, Brătianu a justificat necesitatea *«Casei de credit agricol»* ca urmare a băncii înfiinţate în sprijinul comerţului şi industriei, susţinând că agricultura este la fel de îndreptăţită ca industria naţională. „La agricultură ca şi în industrie, capitalurile fiind factorul de căpetenie al producţiei, dezvoltarea şi prosperitatea agriculturii atârnă de capitalurile de care dispune".

Cu privire la obţinerea banilor pentru credit, motivarea spunea: „... am căutat ca respectând legile generale pe care se fondează creditul, să facă accesibile agriculturii noastre capitalurile de toată mâna". Apoi, se prevedea, după nevoie, a înfiinţa o *«Casă de credit agricol»* în fiecare judeţ, precum şi sucursale în localităţi, sediu de *«Plasă»*, şi cu timpul chiar şi în comune importante. Au existat asemenea case de credit în comunele mari pe timpul socialist.

O prevedere esenţială era evocată în memoriu cu privire la constituirea capitalului băncii, ea reflectă principiile susţinute de Aurelian, care cereau evitarea amestecului străinilor în băncile româneşti, ceea ce s-a reuşit în acel timp în perioada socialistă. Deci, se propunea formarea capitalului prin intervenţia de stat în proporţie de 2/3, iar 1/3 prin participarea judeţelor, contribuind determinant la fondarea instituţiei „şi mai la urmă, după ce i se vor restitui sumele

înaintate, se a retrage, lăsând aceste instituţiuni în mâinile celor interesaţi. Motivaţia prezentată de Brătianu continua o altă precizare esenţială, cu privire la dreptul caselor de credit agricol de a primi sprijinul *«Băncii Naţionale de Scompt şi Circulaţiune»* şi pentru acest scop se va căuta ca casele de credit agricol să servească până la oarecare grad, de intermediar între banca naţionala şi agricultori." **(24)**

După aprobarea expunerii de motive şi a raportului, s-a prezentat *«proiectul de lege»* alcătuit în patru capitole şi 34 articole. O lege concisă, raţional elaborată, tipică guvernărilor liberale, unde s-a văzut şi gândirea lui Aurelian. **(25)**

După scurta expunere de motive asupra legii făcute de I.C. Brătianu, înainte de intrarea în dezbateri a proiectului de lege, s-a ţinut «Raportul asupra proiectului de lege pentru înfiinţarea caselor de credit agricol», raportor P. S. Aurelian, care a condus un grup de deputaţi, intelectuali de elită pentru elaborarea unui material care poate figura ca model în istoria parlamentarismului românesc. Grupul de parlamentari era alcătuit din: Pană Bucseu, Em. Morţun (socialist), Perieţeanu-Buzău, Grigore Bălănescu, I.C. Brătianu, M. Xenu şi P.S. Aurelian.

Acest material a fost publicat în «Economia rurală», el prevedea o serie de adaosuri şi modificări la proiect, propuse cu multă raţiune. Nu este cazul să-l analizăm aici, dar merită să expunem opinia raportorului despre capitalul obţinut prin credit, pentru optimismul cu care este descris în favoarea progresului. Iată: „Că capitalurile putându-se acumula, pe când munca nu se poate, nici o producţie activă nu a putut trăi fără credit, care a existat chiar la originea societăţilor, cel puţin sub formele cele mai elementare.

Cu cât creditul este mai dezvoltat într-o societate, cu atât se vor afla mai puţine pământuri necultivate, capitaluri de tot felul neactive sau rău întrebuinţate, în fine, braţe neocupate, cu cât se vor afla mai multe avuţii, şi prin urmare, buna stare în toate clasele.

Creditul este dar instrumentul cel mai activ al dezvoltării materiale, şi totodată şi al progresului moral, fiindcă el se reazimă înainte de toate pe încredere, care presupune onestitatea, munca, spiritul de ordine şi de cruţare şi face să se nască aceste virtuţi acolo unde poate să străbată".

Legea votată avea 35 de articole, completată printr-un articol cu nr. 20 care preciza că „acţiunile vor fi de 100 de lei". Între articolele care prezintă interes pentru gândirea pusă la baza unei legi funcţionale de mare importanţă, merită să fie amintite câteva care sprijină ideea:

„I.2 Durata fiecărei case de credit va fi de 20 de ani, de la definitiva constituire;

II.3 Casele de credit vor procura (acorda) agricultorilor şi industriaşilor agricoli români sumele necesare...

II.5 În proporţiune cu capitalul de fundaţiune, fiecare casă de credit va emite acţiuni nominative, care nu se vor putea cumpăra decât de agricultor sau industriali agricoli români.

II.10 Fondul de rezervă se va forma dintr-o reţinere de 10% din beneficiile curate (nete)

III.13 Administratorul va lucra sub controlul a trei comisari, doi aleşi de adunarea generală a acţionarilor, iar cel de-al treilea numit de guvern.

III.16 Adunările generale, regulat constituite, reprezintă universalitatea (totalitatea) acţionarilor

Legea prevedea operaţiunile ce puteau fi efectuate de bancă.

IV.34 Împrumuturile contractate de la casele de credit agricol vor fi scutite de taxa timbrului, cinci ani de la înfiinţarea lor". **(26)**

Creditul agricol (1890). În anii de guvernare liberală, această lege a funcţionat şi s-au înfiinţat într-o perioadă de şapte ani (1881-1888) case de credit agricol, chiar şi în unele localităţi mai mari, sedii de «Plasă»; însă în plan general, rezultatele nu au mulţumit. Condiţiile grele în care lucrau şi trăiau ţăranii au fost o piedică mare în faţa participării lor la cumpărarea de acţiuni la *«Casele de credit agricol»*, pentru a se întoarce statului fondurile acordate la înfiinţarea lor şi a deveni ei proprietari stabilimentelor, aşa cum prevedea legea. În acele momente, situaţia era cauzată de lipsa de iniţiativă şi dezinteres al ţăranilor pentru a produce ca să plătească răscumpărarea acţiunilor, iar noul guvern conservator declara că iniţiativa privată este incapabilă de a întemeia creditul agricol. Se vedea mai de mult şi cu această ocazie, că populaţia românească

rurală nu are de loc aplecare spre *«asociere»* pentru crearea de stabilimente care să fie utilizate în scop comun, dar spre beneficiul fiecărui membru. Această nefericită *«genă»* funcţionează perfect şi în timpul nostru (2013).

La situaţia descrisă, Aurelian spunea că „guvernul liberal avea în gând, că după ce experienţa-i va fi dovedit părţile slabe ale legii din 1881, să vină a le îndrepta. Căci să nu se scape din vedere că creditul agricol este ceva nou chiar în ţările cele mai înaintate, că instituţiunea aceasta nu putea fi perfectă de la început”. **(27)**

În contextul politicii guvernului conservator de asumare a sarcinii de a înfiinţa «casa de credit agricol» şi a poziţiei liberale, care acordase statului numai participarea cu fond iniţial de înfiinţare şi cedarea treptată de acţiuni cumpărate de agricultori, Aurelian a avut foarte energice intervenţii într-o serie de patru articole, publicate în «Economia naţională» din anii 1880, 1881, 1892 şi 1894. Conţinuturile acestor materiale exprimă gândirea sa politico-economică aplicată înfiinţării caselor de credit, organizate în scopul dezvoltării activităţilor agricole. Ele oglindesc situaţia domeniului bancar al României la începutul ultimului deceniu din secolul al XIX-lea, pentru legiferarea căruia a contribuit prin scrieri şi activitate parlamentară.

La începutul anului 1890, se propunea «Corpurilor legiuitoare», noul proiect de lege asupra creditului agricol, sub răspunderea ministrului finanţelor, cu numele Ghermani, un tehnocrat bancar, cum se spune azi. Dacă vedem azi acest proiect, nu se pot învinui conservatorii de rele intenţii. Ei doreau o mai bună funcţionare a *«Caselor pentru creditul rural»*, însă pe alte principii politice şi financiare, cu o organizare asemănătoare. Diferenţa de viziune faţă de liberali era însă radicală, iar Aurelian a scris şi a intervenit în parlament împotriva conceptului conservator.

În noua situaţie a publicat un vast material, un studiu, în trei numere ale «Economiei naţionale» sub titlul *«Creditul agricol»*, din care rezultă, în primul rând, «perseverenţa obsesivă» a lui Aurelian, în susţinerea ideilor sale, atunci când avea convingerea că ele sunt în folosul progresului naţiunii. În asemenea polemică, autorul expunea iniţial ideilor şi realizările liberale, în care, ca un politician, accentua asupra părţilor pozitive, dar ca un mare economist recunoştea şi neîmplinirile; însă în miezul expunerii susţinea cu îndârjire ideile proprii şi respingea propunerile adverse.

În primul articol, publicat în nr. 18, 19 din 28 mai, reia în expunerea sa obiecţiunile ministrului de finanţe conservator, la motivarea proiectului nou, contra legii liberale, care funcţiona de 9 ani. Ca idee de fond, conservatorii acuzau legea aceasta, susţinând că aceste case nu sunt o instituţiune de stat, dar nu sunt nici o instituţie privată, deoarece particularii (în fapt ţăranii) nu s-au grăbit a întemeia ei aceste case, după cum scrie legea; că, pentru a putea funcţiona, au fost nevoite ca statul şi judeţele să avanseze fonduri cu împrumut; că legiuitorii din 1881 nu voiau o instituţie de stat, ci instituţiuni particulare care s-a dovedit că nu se pot înfiinţa cu succes. Conservatorii aveau dreptate în raport cu situaţia reală.

Noul proiect de lege, după Aurelian, urmărea „să creeze o instituţiune folositoare micului agricultor şi micului industriaş, adică într-un cuvânt, folositoare ţăranului şi fiind vorba de aceasta, interesele de stat, cer ca să nu fie puse în cumpănă (separat), de o parte interesele capitalistului sociativ comercial şi de alta nevoile ţăranului. (Dar), Capitalul este cosmopolit şi societatea anonimă este comerciantă, care nu-i pasă de nevoile populaţiei; la timp oportun sau neoportun (favorabil sau nefavorabil), cere încasarea creanţei, nu păsuieşte, nu iartă, trage foloasele unui privilegiu al statului. Legea de urmărire execută şi-şi realizează capitalul. Acordă credit atât cât nu prevede timpuri de criză; restrânge creditul, poate, tocmai când debitorul este mai anevoie”. În concluzie, legea nouă prevedea *«casele de credit agricol, ca stabilimentul de stat»*.

Acest pasaj explicativ al lui Aurelian ne spune că o casă de credit cu capital de stat funcţionează rigid şi în interesul profitului pentru stat, nu în interesul ţăranului; în plus, în acest caz nu intră în negociere amânări sau reeşalonări, ci execuţii. Aceasta era ideea centrală asupra căreia Aurelian a avut o prestaţie foarte pertinentă pentru combaterea ei, cu argumente raţionale, care însă, puteau conduce la rezultate de progres numai pe termen lung.

Prima observaţie a autorului se referea la dobânda de 10% pe an, care se calcula de la data luării împrumutului; întârzierile se mai penalizau cu 2% pe an, la care se adăugau alte cheltuieli, ce ridicau dobânda anuală la 15%, în timp ce legea din 1881 scutea stabilimentul de orice fiscalizare pe o perioadă de 5 ani, în care urma să intre în proprietatea acţionarilor treptat. Apoi întreabă: „...bine este ca statul să se facă bancherul agricultorilor?" şi răspunde: „În cât ne priveşte, declarăm că deşi recunoaştem că statul este dator să intervină în reglarea a o sumă de chestiuni de interes general, totuşi nu credem că societatea va avea să câştige ceva, dacă s-ar face bancher". **(28)**

Respingând ideea fondării caselor de credit agricol prin capital de stat, în proprietatea statului, Aurelian aminteşte că două treimi din capitalul Băncii naţionale a fost concesionat unei «asociaţii de capitalişti», statului rămânându-i o treime din acesta şi propunea ca noua lege să adopte această soluţie, şi completează: „În nici o parte a lumii nu s-a ajuns la simpla şi expeditiva soluţiune de a se înfiinţa *«Creditul agricol»* direct de către stat prin emisiune de rentă (cu dobândă)".

După analiza critică şi obiectivă, spunem astăzi, făcută de Aurelian noului proiect de lege, revine asupra concepţiei liberale, privind «Casele de credit agricol», spunând: „Să se lase înfiinţarea creditului agricol în sarcina agricultorilor, iar statul să se mărginească a le veni în ajutor cu o parte din capital, acordând în acelaşi timp unor asemenea instituţii, favoruri ce obişnuit se acordă instituţiilor de credit" **(29)** şi dă exemplu de reuşită a acestei variante în Germania. „Fondaţi o bancă centrală a agriculturii printr-o asociaţiune între stat şi particulari, acordaţi toate înlesnirile (de stat), luaţi toate precauţiunile ce veţi dori, lăsaţi (ca în proiect) şi introduceţi în legea caselor de credit rural toate modificările ce le veţi socoti neapărate, pentru ca agricultorul mare şi mic să fie garantat". Astfel, autorul preconiza şi o îndemnare la muncă a celor privaţi. Aurelian persevera pe sistemul liberal, care aproape eşuase.

Aurelian s-a referit în continuare pe larg la spiritul de iniţiativă, în mare suferinţă, a ţăranului român, iar gândirea sa asupra acestei probleme merită cunoaştere şi în zilele noastre, iată: „Se obiectează că agricultorii nu se îndeamnă a întemeia ei înşişi casele de credit agricol, căci le lipseşte spiritul de iniţiativă. Recunoaştem că le lipseşte spiritul de iniţiativă, care face puterea altor neamuri înaintate. A cui este vina, dacă nu a celor care voiesc să anihileze orice iniţiativă, grămădind totul în sarcinile statului. Să se caute cauzele pentru care agricultorii se ţin la o parte şi să se ia măsura de îndreptare. Nici în alte ţări nu a existat de la început acel spirit de iniţiativă, căruia lumea îi datoreşte mai toate progresele realizate; s-a căutat însă a se dezvolta treptat, lăsând individul a se mişca liber, responsabil de faptele sale, de viitorul său şi al familiei sale şi individul a dobândit treptat încrederea în sine, a prins inimă şi curaj şi, în cele din urmă, a acoperit pământul cu atâtea întreprinderi, cărora se datoreşte mai întreaga civilizaţiune economică a popoarelor". **(30)**

După această pledoarie exemplară pentru răbdare şi perseverenţă în educarea spiritului de iniţiativă a ţăranului, căruia guvernul conservator nu-i acorda nicio şansă, Aurelian pune o întrebare, care a primit un răspuns dureros peste timpuri, iată: „Şi credeţi oare că funcţionarii plătiţi de stat au să lucreze cu atâta tragere de inimă şi pricepere, încât *«creditul agricol»* în România să ajungă a fi un model de bună conducere, de rezultate reale şi favorabile cultivatorilor? Vă amăgiţi cei care credeţi una ca aceasta şi-mi veţi da voie a adăuga că nu vă cunoaşteţi bine ţara. Nu deprindeţi bine (ţăranul) să aştepte tot de la stat, căci nu numai îi distrugeţi orice începuturi datorite iniţiativei individuale, dar veţi crea nişte precedente, care la momente date pot pune în pericol toate instituţiunile noastre. Mai puţină grabă de a aplica tot ce se scrie şi se vorbeşte, de a imita fără socoteală, ceea ce fac state ce-şi pot permite luxul experimentelor sociale, şi în cazul de faţă, dacă voiţi reformă, apoi nu faceţi din stat bancherul agriculturii, ci asociaţi-l cu particularii pentru întemeierea unei bănci a agriculturii". **(31)**

Din acest lung discurs, desprindem insistenţa extraordinară a lui Aurelian pentru acţiune în educarea şi sprijinirea iniţiativei colective în mediul ţărănesc, pentru a realiza opere comune în interes individual, iar ideile sale aveau valoare pentru viziunea lor pe termen lung, guvernul însă dorea o realizare cât mai devreme.

În spiritul insistenţei sale pe această idee, a *«iniţiativei individuale»,* Aurelian a invocat şi înfiinţarea «Creditului funciar rural» de către guvernul liberal, care era «o asociaţiune între

proprietarii de moşii». Acest credit s-a creat la un moment de degradare a activităţii pe moşii, din cauza *«absenteismului»* şi a crizei pieţelor, care era gata să ducă la ruină o mulţime de mari proprietari. Unul dintre cei mai aprigi susţinători ai legii pentru această instituţie a fost Aurelian şi aceasta a însemnat un imens ajutor de stat, întrucât «capitalul de înfiinţare» a fost asigurat de guvern, urmând ca, în timp, să fie recuperat prin acţiuni cumpărate de proprietari. Acest demers a dat rezultate pozitive şi Aurelian a ţinut minte acest fapt, pe care l-a invocat mai târziu într-o luptă politică, fără menajamente. Ei bine! Autorul invoca acest succes ca exemplu de imitat şi pentru ţărani. Era ceva similar cu legea liberală, care tocmai era contestată de guvern pentru o reuşită slabă, dar Aurelian persevera.

Ideea de a fonda «creditul agricol» sub puterea statului era respinsă de Aurelian şi sub presupunere că s-ar putea ca guvernul să-şi ia răspunderea pentru întregul sistem de bănci din ţară ceea ce intra în sfera politică, îndreptând lucrurile într-o direcţie total opusă politicii liberale.

În context, acuza guvernul că nu doreşte dezvoltarea industriilor derivate din agricultură, dar „ţara s-a rostit în toate ocaziile, că doreşte ca pe lângă agricultură să fie înzestrată cu o industrie naţională, după împrejurările economice şi sociale în care se află populaţiunea română”.**(32)**

Demersurile de presă şi acţiunile liberale din parlament au reuşit să întârzie votarea legii timp de doi ani, în speranţa că legea lor ar putea da rezultate mai bune, însă guvernul nu a găsit motive care să-l oprească din realizarea proiectului prin votare în «Corpurile legiuitoare».

Aurelian mai avea o revenire asupra proiectului conservatorilor în anul 1891 cu articolul «*Ţărănimea şi creditul agricol*» cu aceeaşi insistenţă inflexibilă privind respectarea principiilor liberale exprimate în articolele din anul 1890. Întreg conţinutul expus are valenţele unui epitaf, autorul parcă presimţea că demersurile sale atât de perseverente nu vor avea un final fericit.

După o scurtă apreciere laudativă a legii liberale, a unor rezultate pozitive obţinute, autorul se referă la lipsurile ei pe care le-a rezumat şi în parlament, având speranţa că ele pot fi învinse, ca, în final, ţăranii să ajungă a avea propriile lor *«case de credit»*, acesta era scopul întregului său zbucium, înscris în politica liberală. Iată mărturisirea sa: „Experienţa era necesară pentru a dovedi lipsurile legiuitorului din 1881 şi a arăta îndreptările ce trebuiau introduse. Treptat s-a modificat legea adoptându-se după nevoile noastre, după învăţămintele experienţei. Povăţuindu-se de tot ce s-a făcut în această privinţă, guvernul liberal n-a vrut să facă din creditul agricol o instituţie de stat, ci a făcut apel la iniţiativa privată pe care a ajutat-o la început. Din nenorocire oamenii nefiind încă deprinşi *«a face prin sinele»* (de aici a pornit sloganul liberal „prin noi înşine”), aşteptând totul de la guvern, nu s-au grăbit a lua în mână creditele agricole. Afară de puţine excepţii, casele de credit agricol au lucrat cu fondurile înaintate de stat şi de judeţe. După toate acestea, a venit condamnarea întregii economii pe care se întemeiază organizarea caselor de credit agricol şi prezentarea unei legi după care creditul agricol se fondează ca *«instituţiune de stat»”*. **(33)**

O ultimă încercare de a influenţa conţinutul noii legi cu ideile liberale a repetat-o Aurelian cu articolul «*Creditul agricol*» publicat în nr. 9 al «Economiei naţionale» din 1892, cu o lună înainte de votarea legii în parlament. A revenit şi aici cu aceleaşi argumente, dar reţinem unul deosebit, privind efectele pozitive ale «Creditului funciar», legiferat de liberali pentru sprijinul noilor proprietari, iată: ***„Creditul funciar a fost o adevărată mântuire pentru proprietatea rurală. Sumă de moşii au fost scăpate de a fi vândute mai pe nimic; mulţime de averi au fost scăpate numai prin intervenirea acestei instituţiuni”,*** iar pentru susţinerea mai viguroasă a încurajării iniţiativei private a completat: ***„Creditul funciar pe mâinile statului ar fi fost o nenorocire, atât pentru dânsul, cât şi pentru particulari. Şi această este atât de adevărat încât în nici o parte a lumii, chiar acolo unde se priveşte statul ca o Providenţă, nu s-a încercat ca guvernul să înfiinţeze şi să administreze el aşezămintele de credit funciar”.*** **(34)**

Căutând un ultim argument convingător, autorul s-a adâncit în teorie politică, spunând în legătură cu asumarea sarcinii fondării «caselor de credit agricol» de către stat că: „***Aceasta este după părerea mea cea mai manifestă dovadă că guvernul conservator a alunecat pe calea periculoasă a aşa-numitului «socialism-conservator» şi a «socialismului de stat»***”, ar fi fost chiar culmea politicii româneşti. Apoi a lămurit ce este cu «socialismul de stat» a cărui doctrină

s-a născut în Germania, bazată pe teoria faimosului său părinte Ferdinand Lassalle (1825-1864), ce ar fi fost „favoritul de câteva zile al principelui Bismarck". Însă nemţii i-au preferat pe Shultz, Delitzch şi Reifeissen, adepţi ai «iniţiativei private». Aici s-a încheiat epopeea luptei lui Aurelian şi a liberalilor contra noii legi a *«creditului agricol»* promovate de guvernul conservator. **(35)**

În spiritul inflexibil al legislatorilor români, din vremuri vechi şi până în zilele noastre, legea conservatorilor asupra «creditului agricol» a fost votată fără nici o însuşire de propuneri liberale, deşi această lege se preta la «hibridarea» câtorva prevederi, ce puteau contribui la rezultate mai bune. Dar politicianul român este ferm mai ales în cele rele, încât este interesant de cunoscut pentru azi câteva din prevederile acestei legi, căci tot nu avem o *«casă de credit agricol»*, iar dacă vreo *«directivă»* îşi face milă, mai există liberali care ar putea propune ceva... (2013)

«Revista Economia naţională» publica în numerele 13, 14 din 1 iulie şi august 1892, „Lege pentru creditul agricol", ce cuprinde 45 de articole, în patru capitole nenumerotate şi cu un conţinut principal radical deosebit de legea liberală.

Articolul 1 prevedea că „Se înfiinţează în Bucureşti un credit agricol, funcţionând *„ca persoană morală"*, unde constatăm că nu era «casă», nu era «societate», «bancă», nu era nimic, însă, spre deosebire de prima lege, era o unitate centrală în Bucureşti, care dirija sucursale în judeţe. Acest fapt ne sugerează că între factorii negativi ai semi-eşecului liberal s-a aflat mult vânturata de azi «autonomie locală», iar cei de acolo, fie că nu s-au priceput la treabă, fie că au făcut nelegiuiri, aşa că ideea unităţii centrale nici nu a fost amintită de Aurelian în articolele sale.

Articolul 2 stipula existenţa a două secţiuni pentru agricultură şi industriile derivate şi a doua pentru cumpărături prevăzute în legea pentru vânzarea bunurilor statului, fiind şi aceasta în progres faţă de legea veche.

Spre deosebire de legea abrogată, capitalul avea un fond semnificativ de 20 de milioane lei, comparativ cu suma de 150, 300 mii lei; beneficiul intra imediat în grija legii, care îl vărsa la stat; mai puţin 10% care se aduna ca «fond de prevedere».

Un fapt ce ne atenţionează este *«remunerarea lunară»* a tuturor salariaţilor *«creditului agricol»*, care se stabilea de la 150 lei, până la 1000 lei directorul general, dar la un capital de 20 de milioane, trebuia să spună şi numărul angajaţilor. Se ştie însă că de pe atunci în România funcţionarii de stat erau foarte bine plătiţi. Guvernele nu se opuneau.

Legea avea scutiri de timbru, dobânda rămânea la 10%, iar criteriile de recuperare a creditului erau numeroase şi ferme; iată una dintre ele, care se extinde azi: art. 31. Împrumutanţii direcţi ai creditului agricol nu vor putea fi declaraţi în stare de faliment pentru creanţele lor agricole. Legea se punea în funcţiune de la 1 ianuarie 1893. **(36)**

Văzând această lege, am putea spune că ea corespundea viziunii guvernului, care dorea o reuşită în timp foarte scurt, avea prevederi destul de clare care asigurau cadrul de organizare şi funcţiune. Lipsa ei cea mare era însă acea invocare a lui Aurelian, care dorea ca să educe ţăranul spre asociere pentru opere private, cu beneficiu personal, care din păcate nu s-a putut realiza până în zilele noastre. Nici dobânda de 10% nu era una foarte încurajatoare.

Descrierea extinsă asupra «creditului agricol» este redată pentru a vedea gândirea lui Aurelian asupra acestei probleme, care rămâne ostilă acaparării totale a acestei instituţii sub ohrana statului, dar cu un nivel atât de scăzut al spiritului de asociere al ţăranului, ideea nu se putea aplica într-un timp scurt.

Banca agricolă. **Fiind în cauză un stabiliment financiar de primă importanţă pentru marii proprietari şi arendaşi, Aurelian a fost între primii oameni marcanţi care a propus înfiinţarea unei bănci agricole. Avea vârsta de 60 de ani şi era recunoscut ca una din marile personalităţi cu un trecut de activitate cu totul remarcabil. Era anul 1894, iar conservatorii încă erau la guvernare, pentru că nu avuseră o guvernare slabă, după guvernarea liberală de succes în 12 ani. În numărul 6 al «Economiei naţionale», Aurelian publica un articol scurt pentru a promova ideea necesităţii unei bănci agricole naţionale. În concepţia sa, tot ce însemna finanţe trebuia să fie *«naţional»* şi chiar ştia de ce!**

În acest articol, spre deosebire de altele, Aurelian s-a referit mai pe larg la activitatea sa pentru promovarea stabilimentelor de credit şi despre recomandările pentru înfiinţarea unei bănci agricole. În prima frază a acestui material, scria: „De la înfiinţarea caselor de credit agricol, în scop de a înlesni capital cultivatorilor, am cerut să se înfiinţeze pe lângă aceste utile instituţii şi o bancă agricolă, destinată a procura capital exploatatorilor de moşii, adică arendatorilor şi proprietarilor care-şi caută moşiile... Primul ministru Ion Brătianu însărcinase pe subscrisul cu alcătuirea acestui proiect, precum şi a unui alt proiect pentru înfiinţarea *«creditului industrial»*. Împrejurările nu ne-au permis să completăm opera începută". **(37)** În anul 1887, Aurelian chiar a publicat un articol despre *«creditul industrial»* în revista sa, dar în anul următor a căzut guvernul.

În legătură cu banca agricolă, autorul a descris esenţa politicii financiare, pe care o considera necesară ţării, asumată şi de liberali, ea urmărind să fie de folos românilor; iată expunerea ideilor sale: ***„Politica noastră financiară în materie de credit a fost ca, pe cât va fi cu putinţă, toate aşezămintele de credit obştesc să fie înfiinţate în ţară şi prin ţară. Fără a înlătura sistematic participarea capitalurilor străine, cel puţin noi românii să avem preponderenţa şi ultimul cuvânt, când este vorba de instituţiuni de credit. Cu privire la «creditul agricol» am urmărit să deşteptăm spiritul de iniţiativă între agricultorii noştri, să-i provocăm ca ei înşişi, dacă nu în total, cel puţin asociaţii cu statul să înfiinţeze stabilimente de credit. Într-un cuvânt, am căutat ca pe cât se poate, să dăm un caracter naţional instituţiunilor noastre de credit. Cel dintâi, fusese dat cu ocaziunea înfiinţării «Creditului Funciar Rural» (în 1874)".***

Această instituţiune a început cu un capital de 370 mii lei, iar în 1894 lucra cu un capital de 250 milioane. Era o instituţie românească, a marilor proprietari funciari, înfiinţată cu sprijin de capital de la guvern şi a fost un succes invocat cu mândrie de politicienii liberali.

De aici, Aurelian venea să susţină prin argumente necesitatea băncii agricole, iată: „Credem că succesul «Creditului funciar rural» va încuraja pe proprietari, ca tot dânşii să înfiinţeze şi *«Banca Agricolă»*. Proprietarii datoresc aceasta acelora care le exploatează moşiile. Am propăşit această idee pe toate căile de interes naţional şi economic, ca proprietarii români să-şi înfiinţeze înşişi *«Banca Agricolă»*".

Ideea lui Aurelian era acceptată de guvernul conservator, însă propunea înfiinţarea stabilimentului prin «subscripţie publică», ceea ce însemna a da posibilitatea oricui de a cumpăra acţiuni, aceasta însemnând că statul nu era supus niciunei contribuţii. El crea în Senat, printr-un amendament, ca în cazul formării unei asociaţii de proprietari care să subscrie cu suma de 5 milioane, prevăzută de lege pentru înfiinţare, să li se dea concesiunea băncii. De fapt, era ceva foarte aproape de baza înfiinţării creditului funciar agricol. A primit o contrapropunere nerealizabilă: «să organizeze acest consorţiu într-o lună de zile, până la data votării», fapt ce i-a produs o adâncă mâhnire. De fapt, şi în acest caz s-a constatat refuzul de dialog în favoarea unei soluţii potrivite ţării şi atunci politicienii urmăreau să arate că ei sunt aceia care sunt mai deştepţi, nu că i-ar interesa ţara şi oamenii ei.

În final, autorul făcea un apel, care a rămas valabil până în zilele noastre, încercând să influenţeze *«subscrierea publică»* prevăzută în proiectul legii, iată: „Faţă cu această situaţie, ce avem de făcut? Părerea mea este că tot mai putem scăpa ceva, dacă proprietarii, arendatorii şi capitaliştii români, mari şi mici, se vor grăbi a lua parte la subscripţia publică ce se va deschide, să facem ca subscripţia să fie acoperită numai de noi, şi cu modul acesta vom putea tot noi, cu toţii, să organizăm această instituţie, atât de utilă din toate punctele de vedere... Să nu se uite, în fine, că este un mare pericol, nu numai economic, dar şi social, ca *«Banca Agricolă»* să încapă pe mâinile străinilor. Oamenii care îşi dau seama de situaţia de azi a speculaţiilor internaţionale, nu pot să lase creditul agriculturii române să fie în mâinile străinilor căci aceasta ar fi un adevărat pericol naţional". **(38)**

Legea pentru înfiinţarea unei bănci agricole. După dezbaterile dominate de controverse radicale între conservatori şi liberali, legea a fost votată în luna decembrie 1894, iar cunoscând poziţia lor, este interesant să constatăm o parte dintre prevederile importante, raportate la mersul agriculturii ţării. Observăm că, la fel ca în multe cazuri, legea conservatorilor nu este

sistematizată în capitole, ceea ce nu este o calitate pentru cunoaştere şi înţelegere, şi cuprinde 25 de articole.

Remarcăm, în articolul 1, dorinţa legiuitorului de a pune cât mai repede în funcţiune efectele legii, precizând că are scopul de a veni în ajutorul agricultorilor prin împrumuturi pe termen scurt, acordate fără sau cu gagiu, în produse, vite sau unelte. Vedem că se adresa tuturor agricultorilor, de la marii moşieri, la ţărani de toate categoriile.

În privinţa constituirii capitalului a rămas propunerea inflexibilă din proiect, de a fi realizat prin emisiuni de titluri, cu posibilitatea de a fi extins. Se propunea un capital de 5.000.000 lei, împărţiţi în 10.000 de acţiuni, mergând până la 20 milioane cu autorizarea guvernului. Este important de remarcat că nu se specifică dacă va fi o bancă a agricultorilor români şi nici condiţiile de împrumut nu erau precizate. Deci era total împotriva propunerilor liberale, care doreau să fie înfiinţată cu un capital de stat, care să fie treptat acordat privaţilor români prin titluri cumpărate.

Organizarea băncii corespundea principiului aplicat Băncii Naţionale, cu sucursale în oraşele centre de judeţ, fiind o prevedere bună.

În contradicţie cu articolul 1, la articolul 6, paragraful 1, legea stipula că „banca va împrumuta cu preferinţă pe agricultorii proprietari de moşii sau arendaşi", dar aceştia tocmai aveau *«Casa de credit fondiar»* înfiinţată special pentru ei, aşa cum ne arătase Aurelian.

Foarte multe articole se refereau la modalităţile de recuperare a creditelor acordate, iar dobânda se aproba a fi cu 3% peste scontul Băncii Naţionale, iar 10% din beneficiu se trecea la fondul de rezervă, fiind o operaţiune obişnuită în finanţe. Raporturile dintre bancă şi creditaţi erau supuse prescripţiilor din «Codul comerţului».

Privind legea în ansamblu, este uşor de observat că micul agricultor, ţăranul nu putea să aibă acces, în primul rând pentru prevederile încâlcite de obţinere şi sancţiunile aspre prevăzute în caz de întârziere la returnare. Mai trebuie spus că suma de 5 milioane lei pentru capitalul iniţial era foarte mică, amintindu-ne că în acei ani *«Casa de economie»* care era a poporenilor, adunase 20 milioane lei, iar agricultura avea nevoie de sume incomparabil mai mari.

Aşa cum a progresat agricultura ulterior, care avea în anul 1945, 4000 (patru mii) de tractoare Fordson, Lantz ş.a. şi chiar locomobile moştenite, ne dă de înţeles că această bancă nu a avut rolul care se dorea pentru progres. Ea nu a mai fost corectată de liberali, căci era şi greu.

Această prezentare ar putea părea ca o expunere critică a autorului, însă ea se doreşte a arăta opinia liberalilor de atunci, care doreau să organizeze o bancă românească cu intervenţionism de stat viguros, care să aibă efect favorabil pentru întreaga agricultură, dar care, în timp, să intre în proprietate privată. Nu spunem noi că era o soluţie ideală. Astăzi (2013) avem bănci private.

În final, legea a fost votată în anul 1894 şi a început să funcţioneze în judeţe, între care găsim judeţele Gorj, Mehedinţi, Prahova ş.a. Trebuie apreciaţi conservatorii pentru bunacredinţă ce o doreau funcţionării Băncii agricole. Astăzi nu avem o bancă agricolă (2013), chiar cu unele lacune.

Creditul industrial. Solicitarea primului ministru I.C. Brătianu ca Aurelian să elaboreze un proiect de lege pentru «Creditul industrial» în anul 1887 a fost o mare bucurie şi s-a preocupat imediat de lucru la acest act de legiferare. Ideea a plecat de la rege şi guvern, iar cel care a fost solicitat, a publicat, în revista sa din 21 şi 28 decembrie, un vast material despre *«Creditul industrial»* pentru a aduce informaţie asupra importanţei unui asemenea stabiliment.

Aşa cum am putut constata, Aurelian a participat sub diferite forme de activitate la înfiinţarea tuturor stabilimentelor economico-financiare, necesare funcţionării economiei naţionale şi de fiecare dată nu uita să amintească despre meritul liberalilor şi politica acestora, care a stat la baza înfăptuirii lor. A făcut-o însă fără nici o ostentaţie politicianistă; el descria realizări autentice.

Ca efect al legilor financiare anterioare, puţine câte au fost, Aurelian spunea că „mai în toate oraşele ţării se înfiinţează fabrici de oarecare importanţă, ateliere mai modeste şi se dezvoltă acea industrie casnică, atât de potrivită cu deprinderile şi împrejurările în care ne aflăm" **(39)**, dar pentru progres era necesară o instituţie care să acorde credite.

Cele două articole publicate de Aurelian prezintă un conţinut de curs superior de economie politică practică, redat cu idei succesive, interdependente, într-o formă inteligibilă şi fără tendinţa de impunere inflexibilă a măsurilor necesare în construcţia propusă. Elaborarea sa merită a fi reţinută, pentru că este prima scriere asupra mecanismului de înfiinţare şi organizare a *«creditului industrial în România»*.

Scopul general al înfiinţării acestui stabiliment era văzut de Aurelian ca un mijloc hotărâtor pentru accelerarea dezvoltării industriei naţionale, pentru care a condus demersurile sub toate aspectele posibile, împotriva multor *«pretinşi cunoscători»* care vedeau România ca o ţară *«curat agricolă»* pentru totdeauna.

De la început, autorul descrie modul în care ar trebui să se procedeze la organizarea «*creditului industrial*», având ca model normele de organizare anterioară a creditului funciar şi a băncii naţionale, şi precizează că în privinţa formării capitalului: „după ce toate creanţele (depunerile) particulare au fost supuse unei verificări serioase, ele sunt depuse în portofoliu, în care formează ceea ce în termeni de bancă se numeşte «Omnium», adică un tot (o sumă unitară); iar acest omnium este mobilizat, pus în mişcare sub formă de titluri la purtător", titlurile fiind uniforme, împărţite în cupuri (cupoane) uşor de folosit în tranzacţii.

Pentru creditul pe termen lung, se verifică în special validitatea angajatorului, care este demonstrat prin inscripţiune ipotecară. Aşa se prevedea la «Creditul funciar».

În privinţa creditului industrial, Aurelian propunea patru condiţii de siguranţă pentru reuşita activităţilor, iată: „1) concentrarea tuturor angajamentelor particulare într-un portofoliu colectiv care ar servi de «amanet» (echivalent) titlurilor reprezentative ce s-ar emite; cu alte cuvinte, formarea unui omnium de creanţe industriale; 2) o exactă reprezentare a acestor valori din portofoliu prin emisiuni de obligaţiuni, având un tip uniform; 3) primirea creanţelor industriale la omnium, supusă unor condiţiuni de siguranţă şi control; 4) după primirea acestor creanţe, o privighere necesară pentru a controla menţinerea valorii ziselor creanţe, şi cu sancţiuni riguroase pentru cazurile când s-ar călca stipulaţiunile creditului".

Pentru formarea «omniumului» de creanţe şi emiterea de obligaţiuni, autorul propunea înfiinţarea unui stabiliment special, căci spune: „Nu ar fi deloc bine ca acelaşi stabiliment să emită obligaţiunile şi tot el să facă împrumuturile în bani". Vedem aici impunerea prudenţei pentru prevenirea «lucrurilor necurate».

Aurelian mai face un pas şi intră în problema strategiei de politică economică, unde, desigur, încearcă să promoveze viziunea liberală, cu prima întrebare „noua instituţiune de credit trebuie să fie făcută de guvern sau să se lase pe seama iniţiativei private, după cum s-a lăsat pentru creditul fondiar?" Autorul vine cu un răspuns raţional, bazat pe condiţiile existente, care urmează a fi implicate în formarea făuririi instituţiei noi, şi spune: „Ne-ar conveni mai bine neamestecul guvernului, cel puţin în starea de astăzi a industriei şi chiar a comerţului nostru de bancă. Chestiunea merită să fie studiată". **(40)**

O referire specială a făcut asupra deschiderii sau acordării creditului, care este una dintre activităţile principale ale unei instituţii de împrumut, la care adaugă menţinerea valorii creanţelor, amanetul obligaţiilor emise. Deci, banii ridicaţi să aibă valoarea iniţială a obligaţiunilor emise.

Autorul dă un exemplu prin care se poate acorda creditul industrial în baza unui venit statornic al unei întreprinderi oarecare, venit liber de orice angajamente anterioare, şi propunea dobânda de 6%.

Articolul se încheie cu două întrebări importante de politică economică: „...dacă *«creditul industrial»* trebuie să fie o *«instituţiune unică sau multiplă»* (cu sucursale în judeţe) şi dacă să fie o bancă de stat sau un stabiliment liber. Răspunsul său este unul aşteptat: „Suntem cei mai devotaţi partizani ai iniţiativei private, dorim din toată inima să vedem dezvoltându-se şi la noi acel spirit de iniţiativă căruia Europa civilizată îi datoreşte cele mai însemnate creaţiuni financiare. Nu putem însă, pentru moment, să recomandăm ca statul să se dezintereseze cu desăvârşire de organizarea creditului industrial, lăsându-l pe seama iniţiativei private". **(41)** Aici, autorul readuce, ca argument în favoarea intervenţiei de stat, eseul *«creditului agricol»* unde particularii nu s-au implicat, iar rezultatul a fost nemulţumitor. În această viziune, răspunde la prima întrebare şi propune ca să fie anexate casele de credit industrial, la cele

pentru creditul agricol, administrate de aceiaşi funcţionari, având aceleaşi relaţii cu Banca Naţională.

Acesta a fost primul subiect tratat asupra *«creditului industrial»* care a căzut odată cu guvernul liberal din 1888, iar pentru dezvoltarea industriei au fost căutate alte resurse de creditare sub guvernul conservator.

Casele de împrumut pe amanet. Unul dintre cele mai interesante şi mai pline de informaţie şi cultură economică discursuri ţinute de senatorul P.S. Aurelian a fost pronunţat în parlamentul ţării la 21 ianuarie 1894, asupra proiectului de lege pentru *«Casele de împrumut pe amanet»*, cunoscute după numele lor iniţial «*Muntele de pietate*». Este un discurs de cultură economică, spirit umanist, solidaritate socială şi de invocare a unor manifestări studiate de psihologia socială şi particularităţile ei în sânul etniilor. Această temă, aparent minoră, se adresa în apărarea celor mai nefericite persoane din clasele de jos sau a celor scăpătaţi în mizerie, pentru sprijinul cărora Aurelian a făcut o expunere de înaltă raţiune umanistă şi patriotică. Se adresa unui guvern, unui parlament care, în cei 6 ani de guvernare, a respins toate propunerile liberale, fără nici o remuşcare în faţa istoriei şi a naţiunii care îi votase. Ei au guvernat cu tupeul întâlnit la unele guverne până recent.

Consecvent facturii sale de intelectual cu largă instruire, a prezentat în prima parte un istoric destul de dezvoltat al funcţionării *«caselor de amanet»*, spunând în primele fraze că „nu este vorba de o simplă casă de împrumutare, ci de o instituţie de ordin mult mai superior, de un cadru economic, social şi moral." **(42)** Invocând apoi una din prevederile grave, spunea că „prin această lege (aşa cum era proiectul elaborat) se creează un monopol cu privilegiu pe timp de 30 de ani; se concesionează capitaliştilor creditul săracilor şi nevoiaşilor, pe un timp foarte îndelungat", de care este aproape imposibil de scăpat până la scadenţă. Aurelian a fost un mare adversar al convenţiilor şi concesiunilor pe lungă durată.

După ce a reproşat autorului proiectului că nu a lămurit necesitatea *«caselor de amanet»*, care este originea lor, cum sunt organizate în alte ţări civilizate, şi ministru pur şi simplu cere votarea legii propuse, Aurelian a cerut «permisiunea» să le expună originea şi organizarea *«Muntelui de pietate»,* deci istoricul instituţiei, care poate fi interesantă şi pentru cititorul de azi.

După cum spunea Aurelian, *«casele de amanet»* au origine medievală şi au apărut înaintea *«stabilimentelor de creanţă»*. „Cei aflaţi în nevoi financiare apelau la bancheri (persoane sau societăţi cu bani), a căror meserie era de a da bani în condiţii cât mai împovărătoare posibil. În timpul acela făceau pe bancherii evreii, dar şi alte persoane.

Împrejurările timpului contribuie ca aceste împrumuturi să se facă în condiţiuni aşa de oneroase încât au înspăimântat lumea. Şi atunci oamenii filantropi, mişcaţi de sentimente de caritate şi filantropie, s-au hotărât să scape sărăcimea de exploatarea cămătarilor, înfiinţând aşezăminte de împrumutare proprii, formate de către asociaţii de bunăvoinţă şi de creştini adevăraţi". **(43)** Vom reţine că, la începuturi, pentru combaterea cămătăriei, împrumuturile de la casele de amanet se făceau absolut gratuit, fără nici un fel de dobândă. Împrumutatul depunea amanetul şi ridica creditul şi la întoarcerea creditului ridica amanetul. Casele de amanet au înflorit în Italia, Franţa, mai ales în oraşe, iar temelia lor a fost binefacerea.

Dar lăcomia umană se struneşte greu. Treptat, s-au pus dobânzi mici, 1, 2, 3% acceptate chiar de biserică, ce condamnase iniţial dobânda. Totuşi, funcţionarea caselor de amanet era condusă de primarii localităţilor şi consilii care activau gratuit, în baza faptului că guvernele stabileau prin lege că ele nu se pot înfiinţa decât în favoarea săracilor, iar autorul aducea exemplul «*Muntelui de pietate din Paris*» care era condus de prefectul Senei.

Aşezămintele şi dotaţiile lor în Franţa erau asigurate din subvenţii de stat, judeţ, comună din bani donaţi, din împrumuturi; toate activităţile urmăreau acordarea creditului fără dobândă. Particularii acordau sume gratuite ca la oricare stabiliment de binefacere, fiind exclusă orice speculaţie, fapt ce s-a reuşit o bună perioadă de timp.

Expozeul istoric făcut de Aurelian asupra «caselor de amanet» este profund şi pune în faţă toată experienţa Europei în acest domeniu, după care trece la proiectul în chestiune şi citeşte primul paragraf din expunerea de motive în care se scria astfel: „Casele de împrumut

pe amanet, cunoscute în general sub numele de «Muntele de pietate», au drept scop de a acorda, în oarecare condiţiuni, credit claselor sărace, cu o dobândă relativ mică. Utilitatea lor este dar învederată, şi de aceea ele şi sunt considerate ca stabilimente de binefacere şi ca stabilimente de utilitate publică." **(44)**

Analizând paragraful expus, autorul remarcă principiul pe care este aşezată „ajutorarea săracilor printr-o instituţie de utilitate publică", dar a doua parte a sa ignoră acest principiu, rezultând un stabiliment de *«exploataţiune financiară»* prin instituirea dobânzii, pe care proiectul o prevedea de 10%, şi continua cu întrebarea: „merge speculaţiunea financiară cu caritatea la un loc?" Merge caritatea cu 10% dobândă?

O altă prevedere gravă din proiect se referea la organizarea licitaţiei pentru câştigarea dreptului de organizare (de fapt a monopolului) a *«caselor de amanet»* inclusiv pentru străini, iar fostul ministru al Olandei, Keun, solicita convenţie pe 50 de ani. La această prevedere de o inconştienţă totală, Aurelian a descris efectele dezastruoase pe care le-ar suferi românii. ***Reţinem una din frazele sale: „Nu se poate specula asupra sărăciei, asupra mizeriei, de aceea aşezămintele destinate a le ajuta a le alina suferinţele nu se pot da prin concurenţă. Cel ce va lua monopolul, va căuta să câştige cât mai mult, şi una ca aceasta nu se poate permite, căci am permite o faptă neumană".***

Acest proiect de lege nefericit şi poziţia lui Aurelian ne amintesc de atâtea proiecte dezastruoase semnate de aleşii poporului în dauna ţării şi a lui, iar ca un cetăţean patriot, pui întrebarea „Cum este posibil?" răspunsul poate fi, în primul rând, lipsa iubirii de patrie, care a fost slăbită în sufletul românului prin cele mai oculte metode şi mijloace, până a determina pe o parte deloc neglijabilă să nu le pese deloc, dar absolut deloc de faptul că au o patrie căreia îi sunt datori şi patria nu datorează unor astfel de «locuitori»; pot să le datoreze contemporanii sau urmaşii, dar nu sunt cazuri de acest fel între personajele amintite.

4. Societăţi şi case de economie

Una dintre concepţiile lui Aurelian considerată necesară a fi respectată în vederea dezvoltării economice şi progresului general al ţării şi bunăstării cetăţenilor a fost *«economisirea»*. Firea sa nativă a fost aceea de om cumpătat, altruist şi generos cu semenii sub formele care i-a fost posibil, iar economisirea a fost una din preocupările pentru persoana sa, dar şi pentru societate. Dorea, la nivelul unui «vis», ca tot românul să economisească după puterile sale. Crescuse într-o familie fără lux şi înţelegea nevoia economisirii, iar studiile făcute în Franţa şi experienţa de acolo, cunoaşterea fenomenului l-au determinat să se angajeze în acţiuni concrete pentru a da exemplu.

Între primele sale articole publicate în «*Monitorul*» lui Cuza a fost *„Casele de economie şi prevedere"* prezentat în capitolul I al acestei lucrări, a descris cu toată convingerea necesitatea şi importanţa economisirii pentru progresul economic, ilustrând exemplele cele mai reuşite cunoscute de la popoarele civilizate din Europa, într-o adevărată «istorie» a caselor de economie din Elveţia, Anglia, Franţa, Olanda. A fost un material excelent conceput cu scopul de a lămuri cititorul român cât de important este actul de economisire şi ce rol necesar îl îndeplinesc «*casele de economie*», era un îndemn la imitaţie.

Trecuseră 9 ani de la publicarea articolelor în «Monitorul» şi nimic nu s-a întâmplat cu privire la înfiinţarea vreunui stabiliment de economisire. Era nevoie de un model. Astfel, în anul 1870, din iniţiativa sa, reuşind să convingă 20 de persoane, au înfiinţat prima societate privată de economisire din România, pe care au numit-o «Societatea Economia», cu sediul în Bucureşti. Preşedinte al acestei noi instituţii a fost ales P.S. Aurelian. Numărul solicitărilor a crescut la 107 în anul 1874, ajungând la 336 în 1875.

Într-un pasaj din discursul său la analiza activităţii societăţii până în anul 1875, Aurelian arată că în anul precedent, economiile celor 107 societari erau de 8185 lei; acumulând şi un fond de rezervă de 270 lei, după care, cei 336 societari din 1875 constituiau un fond de 47.556lei, din care au reuşit să împrumute pentru nevoile lor, 610 din cosocietari, cu procente foarte mici, scăpându-i din mâinile acelora care-i exploatau. **(45)** *Societatea Economia* a fost una dintre

mândriile sale, pentru reuşita frumoasă în beneficiul societarilor, dar şi pentru faptul că a dat un model şi un îndemn pentru *«asociaţiune»* pentru care ţinea să-i educe pe conaţionali.

După 5 ani de activitate, a iniţiat înnoirea statutelor societăţii, care stipulau în capitolul I că instituţia are «scopul de a capacita mici economii, făcându-le să fructifice prin împrumuturi şi cumpărări de «efecte de la stat». Depunerile lunare erau stabilite în valoare de 5 lei, până la 500 lei, iar societarii trebuia să fie români. În fond, era o societate mică, cu rezultate frumoase, care îndeplinea în mare măsură un rol educativ, o chemare a populaţiei către economisire, iar în acest caz, personalitatea lui Aurelian constituia o garanţie pentru depuneri şi împrumuturi. *«Economia»* a avut şi în ţară surori ca aceea de la Râmnicu-Sărat.

Având acest model de asociere, început în anul 1870, s-a constituit *«Societatea Albina»* din Iaşi în anul 1873, iar între membrii săi se aflau Gh. Asachi, Ion Racoviţă, prinţul M.C. Şuţu, Vasile Pogor ş.a., care aveau un obiectiv mai înalt – înfiinţarea unei fabrici de zahăr.

Aurelian a stimulat prin prezenta sa înfiinţarea şi activitatea altor societăţi, aşa cum a fost *«Concordia»*, *«Societatea Unirea»*, la care a participat şi a publicat discursul la o întrunire, care era semnat *«un comitet»*. Elaborarea sa însă, arată că autorul lui putea să fie Aurelian.

Societatea *«Concordia»* se intitula *„Întâia societatea română de consumaţiune şi încurajarea comerţului şi industriei naţionale”*. Anunţul şi statutele societăţii au fost publicate de Aurelian în «Economia naţională», nr. 10/1873, pp. 68-72. Vedem că era o societate de tip deosebit faţă de «Economia», fapt pentru care i-a făcut o scurtă prezentare, având acest conţinut: „Câţiva bărbaţi de bunăvoinţă şi iniţiativă, convinşi că în lipsă de alte mijloace mai eficace, mijloace pentru a veni în ajutorul comerţului şi industriei naţionale, societăţile de consum pot aduce servicii însemnate s-au unit într-o inimă şi într-un gând şi au format societatea *«Concordia»*

În curând această economică şi patriotică asociaţiune va începe să funcţioneze. Statutele sale fiind notate de către societarii fondatori, sunt datori a le aduce la cunoştinţa lectorilor noştri. *«Concordia»*, suntem convinşi că va reuşi; că va reuşi ca «Economia», se va dovedi într-o altă direcţie (domeniu), că românii asociindu-se, pot aduce servicii ţării şi lor înşile! Urăm imitatori în toate unghiurile ţării, ai societăţii *«Concordia»*”.

Fiind un maestru în elaborarea de statute şi proiecte de lege, participând şi la *«statutele» Academiei Române*, ca membru-fondator, Aurelian a elaborat un document juridic organizat în şapte capitole şi 54 de articole. Este interesant să cunoaştem unele aspecte din aceste «statute» pentru a cunoaşte concepţia ce a stat la baza înfiinţării acestui tip de societate, organizarea şi funcţionarea ei, fiind în fapt un stabiliment specific periodic de dezvoltare a capitalismului din acel timp.

După specificarea denumirii legale a societăţii *«Concordia - societate română de consumaţiune şi încurajare a comerţului şi a industriei naţionale»,* se precizează durata de 15 ani, cu un număr de 50 membri, întrunind un capital de 50.000 lei (o sumă modestă la scara timpului).

Scopul societăţii merită o reproducere fidelă, iată: „Scopul este: a) A contracta cu comercianţi şi industriaşi români, pentru aprovizionarea ei cu produsele şi mărfurile lor, acordându-li-se oarecare rabat (scăzământ); b) A (se) îngriji pentru plasarea sigură şi folositoare prin înfiinţarea de stabilimente speciale, treptat cu fondarea societăţii”.

Statutele prevedeau societatea *«Concordia»* ca un stabiliment privat, constituit pe bază de acţiuni, iar stipularea surselor de atragere a lor ne arată iscusinţa lui Aurelian de a găsi soluţii de înfăptuire a scopului propus şi prevedea 6 surse de culegere a fondurilor: *din acţiunile emise de societate; prin reţinerea dividendelor tuturor membrilor din primul an de activitate;dintr-o ţară de înscriere individuală; din diferenţa dintre dividendul şi rabatul întreprinzătorilor care sunt membri, când acesta este mai mic decât dividendul ce trebuie restituit; şi ¼ din venitul net al societăţii*. Iată cum se ştia a cere eforturi, chiar sacrificii, pentru o nouă construcţie în interes personal, dar şi pentru societate, iar societarii înţelegeau să le accepte cu răbdare. Era secolul în care oamenii «se grăbeau încet, cu răbdare».

În capitolul III găsim, despre membrii care trebuia să fie români sau naturalizaţi români, fără deosebire de sex. Era grija lui Aurelian de a nu scăpa în mâna străinilor stabilimente de

interes pentru ţară. El ştia de ce! Ei bine, astăzi nu ştie nimeni nimic, ba unii se cainã că nu ne vin străinii să-i pună la muncă. Ştie cineva ce urmează? Îşi pun o astfel de întrebare aceşti tânguitori?

În finalul acestui document care poate fi consultat şi azi pentru un interes similar, este prezentat şi «Comitetul de administraţie» format din preşedinte, doi vicepreşedinţi şi 8 membri. Astfel, Preşedinte – P.S. Aurelian, vicepreşedinte - Ion I. Polizu şi C. Troteanu, membri C.D. Athanasiu, Th. Cristescu, N. Elefterescu, Iacob Felix, Al. Kalinderu, Ch. S. Serlendi, I. Teodoru, S. Sulacolu. Vedem că era un grup de intelectuali, dintre care unii au rămas cunoscuţi în posteritate pentru realizările lor în ştiinţă.

5. Casa de economie

Aurelian a fost preocupat şi de organizarea stabilimentelor de economisire în plan naţional. Astfel, în guvernarea liberală din anul 1882 s-a votat pentru înfiinţarea «Casei de Economie», iar Aurelian ca senator a avut o contribuţie la elaborarea ei, fiindu-i recunoscută experienţa reuşită prin înfiinţarea societăţii «Economia» şi interesul său pentru abordarea industriei.

După mai mulţi ani, în 1887, în articolul său «Casa noastră de economie», Aurelian mărturisea: „În urma unui studiu făcut în Paris asupra organizării caselor de economie din Franţa, propusesem încă de la 1859 înfiinţarea unei instituţiuni analoage în România. De atunci n-am lăsat nici o ocazie fără a căuta să convingem pe cei în putere de a face, despre utilitatea atât de economică cât şi morală a «caselor de economie». Cu toate acestea, anii au trecut şi propunerea nu a putut lua fiinţă”. **(46)** Să reţinem că Aurelian era student când a cercetat organizarea caselor de economie din Paris, că la Grignon făcea studii serioase de economie rurală şi generală, că în acel timp erau la dispoziţie lucrările celor mai «în vogă» economişti ai Franţei, Germaniei şi Italiei, A. Blanqui, M. Chevalier, Fr. List, P. Rosi ş.a. Deci nimeni nu ar putea crede că serioasele sale competenţe în economia politică (naţională) ar fi fost asumate numai din pasiunea unui autodidact.

Pentru reuşita activităţilor «Casei de economie», Aurelian a procedat la afilierea ei la *«Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni»* care funcţiona cu rezultate mulţumitoare după înfiinţarea ei la 26 noiembrie 1864. Preocupat de rezultatele acestei instituţii, a ţinut să ofere informaţii pentru cititori după 7 ani de activitate, iar situaţia arăta că erau eliberate 39.275 librete, pentru suma de 8.047.905 lei depusă până în anul 1888. Aceste cifre puteau să arate că există instituţia, dar dacă se împărţea suma menţionată la numărul populaţiei de 5.200.000, rezultă o depunere de 1,42 lei pentru o persoană, ceea ce reflecta o situaţie cu totul şi cu totul nemulţumitoare. Luând ca termen de comparaţie la îndemână, nu tocmai potrivit, dar ca exemplu încurajator, Aurelian a prezentat situaţia «Caselor de economie» din Franţa. Acolo, 4.751.730 deponenţi au constituit un capital de 2.622 miliarde franci, revenind 5,5 franci pentru fiecare deponent.

Revenind la situaţia casei de economii din ţară, autorul făcea observaţie că „se pare că prea s-au lăsat lucrurile să meargă de la sine” şi spunea „să facem a se cunoaşte până şi în cătunele cele mai izolate, foloasele însemnate ce le aduc economiile adunate şi încredinţate unui aşezământ, atât de solid ca acela al «Casei de Economie»”. Apoi spunea că, la data care vor fi ajunşi francezii ca nivel de depunere, fiecărui român i-ar reveni 16 lei depuşi pe an, ceea ce ar însuma un capital de 83 milioane, comparativ cu cele 8 milioane din 1888. (47)

«Casa de Economie» pentru care Aurelian a militat ani mulţi, începând cu studiul său asupra stabilimentelor de la Paris, a înregistrat o stare de funcţionare mulţumitoare, iar în anul 1894, publica în «Economia naţională» dinamica sporirii capitalului pe 12 ani şi situaţia Casei de economie la 31 decembrie 1894 pe judeţe.

Instituţia a început activitatea în anul 1882, cu un capital de 1.301.927 lei, iar la finele anului 1894 se înregistra o valoare de 18.133.123 lei. Pentru o informare mai analitică, prezenta situaţia valorii capitalului la fiecare din cele 32 judeţe şi centrala din Bucureşti, evidenţiind o sumă de 20.071.681 lei. Numărul libretelor în circulaţie la 1 ianuarie 1886 arăta că numai un procent de 0,16% din populaţie avea acel instrument de economisire. Procentul de economisire a

cetăţenilor din populaţia ţării nu era determinat de nivelul de educaţie a ei, ci în măsură dominantă, de nivelul vieţii, iar procentul calculat ne arată o stare cu totul dezastruoasă. **(48)**

B. STATISTICĂ

Preambul. Din timpuri imemoriale, societăţile omeneşti şi omul singular au procedat la inventarierea bunurilor obţinute prin muncă, prin jafuri armate, războaie de cucerire şi alte şi alte procedee. Un instinct consolidat în genomul speciei îl determină să vrea să cunoască la un anumit moment volumul, numărul, valoarea şi alte caracteristici ale bunurilor materiale din posesie, precum şi oamenii care le au sub stăpânire. Din germenii acestei idei, odată cu dezvoltarea studiilor de economie, ce au plecat mai ales de la Quesnay, Colbert, Suly, J. B. Say şi Adam Smith, a evoluat şi ideea necesităţii statistice, care, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, a fost preluată de oameni învăţaţi din toate ţările înainte ale lumii.

Este locul şi ne amintim că primul învăţat român care s-a ocupat de statistici a fost prinţul Nicolae Şuţu, care, la cererea domnitorului Mihail Sturdza, a elaborat lucrarea cu fond statistic, intitulată „Aprecieri asupra cauzelor greutăţii şi a stagnării comerţului şi asupra nevoilor industriale ale Moldovei", Iassy 1838. Cam în acelaşi an, cursul de Agronomie al lui Leon Filipescu, tipărit în cartea sa din 1848 la Iaşi sub titlul «Agronomia», conţine elemente de economie agrară, cu referire la domeniul statistic, fără să folosească acest termen. În aceeaşi perioadă s-a deschis primul curs de Economie politică la Academia Mihăileană (1843) predat de Ion Ghica, în 1847 a fost tradusă lucrarea lui J. B. Say *«Tratat de economie politică»*, de Ianachi Dragoş, iar în anul 1855 s-a publicat în traducerea lui Thoma Sergiescu opera lui Adolf Blanqui, *«Tratat elementariu de Economie politică»*. Văzând astăzi aceste lucrări rare, ele impresionează prin volumul mare de cunoştinţe, efortul de sistematizare şi explicaţiile pertinente din conţinut. Chiar în zilele noastre, studiul lor ar cere concentrare şi inteligenţă, peste cerinţele cursurilor superioare.

Statistica românească modernă este recunoscută de la anul 1859, când Nicolae Creţulescu l-a chemat în Muntenia pe Dionisie Pop Marţian *«ca să organizeze serviciul statistic al României»*. Din păcate, numele şi activitatea acestui mare român, cu studii strălucite la Viena, unde a obţinut diplome de licenţiat al *«Facultăţii de drept»* şi al *«Şcolii de ştiinţe Politice»,* a rămas cunoscut mai mult la nivelul catedrelor universitare. Opera sa a fost sporadic studiată, în favoarea bibliografiei străine, numai până în preajma ultimului război mondial, între lucrările elaborate având un loc remarcabil broşura profesorului Victor Vasiloiu «Friedrich List şi Dionisie Pop», publicată în anul 1939 la Bucureşti.

Dionisie Pop Marţian, născut în 1829, era ardelean, din satul Ponor, judeţul Sibiu, dintr-o familie de români obişnuiţi. A studiat la «*Seminarul Teologic*» din Blaj şi a continuat universitatea la Viena, absolvind în anul 1857, iar în anul 1858 publica primul volum din opera sa programatică «Studii sistematice în Economia politică», sub titlul «Economia socială». **(50)** A rămas cunoscut ca fiind primul economist, adept al *«protecţionismului economiei naţionale»* într-o perioadă când toţi învăţaţii erau încântaţi de *«liberul schimb»*, întocmai ca în zilele noastre, când în ţările subdezvoltate liberul-schimb este impus dinafară şi susţinut de *«inteligheţia»* internă, în timp ce ţările dezvoltate îşi *exercită protecţionismul economiei lor, prin exageratul grad de dezvoltare şi capacitatea de concurenţă* pe care le manifestă în raport cu săracii, care au devenit dominioane economice sub comanda lor şi uneori sub presiunea lor politică.

Pop Marţian a murit la München în anul 1865, având o viaţă nedrept şi dureros de scurtă. În scurta sa activitate, a pus bazele organizării serviciului de statistică în România şi a înfiinţat două reviste, primele reviste moderne de statistică: «*Analele statistice*» şi «*Analele economice*» pe care le-a menţinut prin scrierile proprii.

P. S. Aurelian a fost unul dintre învăţaţii care i-au acordat lui Marţian multă preţuire şi compasiune, pentru denigrările şi invectivele suportate din partea adversarilor doctrinari. Într-o anumită ocazie, Aurelian spunea aluziv că relele făcute de ei i-au otrăvit viaţa şi l-au dus în pământ la vârsta de numai 36 de ani.

Aurelian a fost un învăţat cu mare capacitate de cuprindere a stării generale a societăţii şi funcţionării economice a ţării, iar gândirea sa raţională i-a sugerat şi argumentat alegerea direcţiilor celor mai importante activităţi care stau la baza progresului patriei.

Lucrările de pregătire a *«Pavilionului României»* pentru *Expoziţia Mondială de la Paris*, organizată în anul 1867, l-au pus pentru prima oară în legătură cu nevoia cunoaşterii statistice din toate zonele de activitate economico-socială şi culturală. Atunci a remarcat, în cunoştinţă de cauză, importanţa extraordinară a cunoaşterii situaţiei statistice a tuturor activităţilor ţării.

Acest început nu l-a determinat să devină un specialist în statistică, însă a avut mult respect pentru colegii săi de generaţie care s-au dedicat domeniului: el a publicat *«situaţii statistice»* în scopul argumentării ideilor din lucrările sale de economie, dar a avut şi câteva lucrări primare de statistică şi aceste elaborări împrumutate îl definesc între personalităţile importante care au sprijinit ideea necesităţii dezvoltării statisticii şi au contribuit prin lucrări de importanţă semnificativă.

Consumaţiunea în România

Cele trei părţi ale lucrării «Notice sur la Roumanie», redate în 21 capitole, cuprindeau referiri la activităţile economice, culturale şi sociale, care era necesar a fi cuantificate, însă a avut surse de inspiraţie pentru a publica un singur material, care poate fi considerat primul său studiu de statistică, sub titlul *«Consumaţiunile în România»* în *«Economia naţiunală»*, nr. 5/15iunile 1873, supliment la *«Revista ştiinţifică»*. În subsolul primei pagini, autorul aduce explicaţii asupra originii lucrării, spunând: „Această lucrare este făcută încă de la 1866 (din perioada pregătirii pentru expoziţia mondială). Cifrele sunt, după cum ni le-am putut procura: unele ca cele referitoare la produsele străine consumate în ţară, sunt pentru 1863, iar acele relative la vite şi cereale, pentru 1864. În tot cazul este un document care poate servi ca termen de comparaţie pentru lucrări făcute pe alţi ani".

Studiul este axat pe *„tot ce este relativ la consumaţiuni"* şi analizează: 1) produse din ţară şi 2) produse străine. Vom reţine că datele trebuie raportate la o populaţie de 4.424.961.

Între produsele obţinute în ţară, lucrarea se referea la: cereale, legume (leguminoase şi cartofi), carne, băuturi, sare, tutun, plante textile, combustibili şi furaje. Pentru cunoaşterea unor date statistice şi raportarea lor la populaţie sau şi alţi factori de raportare, vom face cunoscute unele aspecte din studiul lui Aurelian.

Pentru cereale, prezintă producţia cantitativă în chile (o chilă= 500kg) =2.925.883, iar valoric această cantitate se ridica la 342.551.810 lei (grâu, porumb, mei); pentru consumul vitelor, secara, orzul şi ovăzul, 1.543.688 chile, aveau o valoare de 148.137.150 lei; cerealele totalizând 490.688.960lei. Utilizând în calcule numărul de 973.986 familii, se deduce că pentru fiecare persoană se consuma 350 kg cereale, o cifră destul de ridicată, adică aproximativ 800g/zi.

Spre deosebire de cereale, «legumele se produceau într-o cantitate de circa 25-26 mii tone», foarte redusă.

Consumul de carne provenea de la 10 categorii de animale domestice: boi, vaci, bivoli-bivoliţe, viţei, berbeci şi oi, miei şi iezi, ţapi şi capre, porci, păsări, peşte. Fiecare categorie este marcată numeric şi trebuie raportată la populaţia existentă. Este interesant să reţinem că se consumau anual 104 mii boi, 148 mii vaci, 303 mii oi şi berbeci, 576 mii miei şi iezi, 105 mii ţapi şi capre; numai 351 mii porci, deci un porc pentru 8 persoane; şi numai 6 milioane de păsări la 4.424.961 locuitori. De asemenea, valoarea tuturor acestor categorii de animale se ridica la 123.266.956 lei, adică circa 25% din valoarea cerealelor.

Numai aceste date sumare permit stabilirea unor fenomene economice cât se poate de interesante şi importante pentru un proiect de dezvoltare a activităţilor din agricultură din acel timp, iar raportarea lor la nivelul de trai ne dă o idee destul de nefavorabilă, dacă se ia în consideraţie şi aportul de animale.

Din calculul făcut de Aurelian, consumul anual de carne pe cap de locuitor era de 18 oca, circa 24 kg, dar acest consum era neuniform repartizat, ţăranii, consumând „mai mult peşte, carne sărată, ouă, lăptuci şi «legumi multe»."

Interesante date sunt arătate asupra băuturilor, între care rachiul era produs într-o valoare de trei ori mai mare decât vinul, iar valoarea lor totală se apropia de valoarea totală a cărnii, anume 100.033.094 lei; un individ consuma în medie 9.25 oca de vin şi 17.5 oca de rachiu. Probabil nu se calcula exportul.

«Între produsele străine», produse de import, se aflau: a) obiecte de consumaţiune b) obiecte pentru industrie c) obiecte fabricate d) produse animale e) produse vegetale f) materii minerale.

Între produsele de consum găsim: animale, fructe, aromatice, seminţe, tutun, medicamente, mijloace de transport, băuturi, spirtoase şi coloniale. Valoarea lor se ridica la 31.986.113 lei.

Pentru industrie se importau piei, plante, bumbac, minerale, metale, vopsele, diverse articole, valorând 25.022.960 lei.

Obiectele fabricate se ridicau la substanţiala valoare de 105.829.899 lei, iar între ele se aflau: piei fine, mătase, haine, hârtie, mobilă, trăsuri, sticlărie, bijuterii, fierărie etc.

În spiritul liberului schimb, se cumpărau şi animale, şi produse din fabricarea animalelor în valoare de circa 20 milioane lei; dar şi cereale (seminţe) de 6 milioane ş.a.

Concluzia lui Aurelian asupra datelor din lucrare arată că valoarea produselor româneşti (PIB-ul de azi) era de 1.091.489.360 lei, iar a produselor de import de 194.775.167 lei, deci o balanţă neîmpovărătoare, ţinând seama de economia ţării din acel timp. **(51)** Dar, autorul nu face nici o raportare a rezultatelor la situaţia politico-economică a ţării. Sunt date şi calcule prezentate sec în spiritul specific statisticii.

1. Schiţă statistico-economică asupra industriei naţionale

Aşa cum s-a arătat în capitolele precedente, după promulgarea «Regulamentelor organice» în Principate la 1830, 1831 au început timid şi treptat acţiuni de dezvoltare a meşteşugurilor şi a unor activităţi de mică industrie. Acest fapt se poate constata şi din lista bunurilor de import ca materie primă, menţionate de Aurelian în lucrarea precedentă. Situaţia stagna, însă în urma declarării valabilităţii liberului schimb în ţară de către Cuza, totuşi era perioada dinaintea semnării *«Convenţiunii»* cu Austria în anul 1875, iar Aurelian, care se consacrase ideii şi acţiunilor de fondare a unei industrii naţionale, a făcut un studiu statistic foarte util la acea vreme, asupra «industriei naţionale» în anul 1873, care a fost publicat în suplimentul «Economia naţiunală», nr. 6, 7, 8 din 1873.

O asemenea analiză statistică permite să se constate rezultatele activităţii precedente, a echilibrelor şi dezechilibrelor dintre ramurile industriei şi oferă surse de căutare a ideilor şi soluţiilor de progres pentru perioade variabile de timp. Importanţa acestei lucrări lăsate de Aurelian la acel timp s-a văzut în situaţii comparative ulterioare şi a rămas ca un material de referinţă pentru istoria domeniului.

Titlul lucrării marchează o notă de subsol în care precizează că: „Această lucrare este o schiţă pusă pe hârtie încă de la 1868, era destinată a servi de cadru unei descrieri complete. Până astăzi, alte lucrări nu mi-au permis a mă ocupa de dânsa. O public cum se află, fără cea mai mică schimbare. Datele statistice sunt de la 1860-1866”. **(52)**

Această lucrare începe cu o introducere în temă, unde autorul face o distincţie între activitatea agricolă, industria mare şi industria mică, prin care atunci erau înţelese a fi meşteşugurile practicate mai ales în familie. Pe această linie, precizează că: „nu este oraş, cât de mic în care să nu existe croitori, cizmari, cojocari, notari, dogari, zidari, tâmplari, dulgheri, căldărari, lăcătuşi şi alţi meseriaşi. În sate, ţăranul singur este meseriaş; el îşi construieşte casa şi unele din instrumentele agricole. Femeile lor ţes fără excepţie pânza şi stofele de care au necesitate pentru a se îmbrăca şi totodată confecţionează şi veştmintele necesare familiei. Aptitudinea românilor este atât de mare pentru industrie, că putem zice că oricare industrie se poate face cu înlesnire. Dacă este însă vreo industrie care s-ar putea stabili cu cel mai deplin succes, aceasta este filatura de postav şi mătase”.

După această analiză favorabilă asupra aptitudinii românilor pentru munca industrială în domenii anume, Aurelian aduce informaţii şi asupra modului de organizare a meseriaşilor, iată: „Regimul industriei în România este aşa de liber ca în Franţa şi alte state. Toate meseriile sunt constituite în corporaţiuni, care au în capul lor «un staroste». Acesta, împreună cu ajutoarele sale, reglează neînţelegerile ce se ivesc între meseriaşi, fără ca să aducă însă vreo împiedicare în executarea industriei, după cum făceau vechile corporaţiuni.

În capitală, toate corporaţiunile aleg un staroste, şef care se cheamă «prim-staroste». Raporturile între patroni, calfe şi ucenici sunt supuse la dispoziţiuni speciale. Timpul uceniciei durează 3-5 ani. Acest termen fiind împlinit, novicele rămâne liber şi poate exercita meseria unde va voi".

Acest material, expus în trei articole succesive, nu respectă stilul sec al statisticii, unde nu se dau explicaţii asupra condiţiilor şi cauzelor care au determinat o situaţie. Aici, Aurelian aduce explicaţii asupra materiilor prime folosite, descrie sectoarele importante ale industriei, industriile derivate de prelucrare a produselor agricole, exemplificate cu date statistice. Acest mod de prezentare face o oglindire a situaţiei *«industriei»* a ţării, din anii 1860-1866, adică perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

Avem un studiu cu importanţă istorică pentru statistică, fiind o lucrare accesibilă unui cerc mai larg de cititori din acel timp, astfel că vom prezenta pasaje mai extinse din fiecare paragraf.

Populaţia industrială a fost considerată a fi alcătuită din patroni şi calfe, cu specificare că nu cuprinde ţăranii, care produc după nevoile proprii. Meseriaşi, îi numea autorul, şi erau în număr de 83.061, reprezentaţi de 59.869 patroni şi 23.192 calfe, care lucrau în 12.867 *«stabilimente de industrie»*, mari şi mici. La acel timp, proprietarii din România aparţineau la 10 naţiuni, între care conaţionalii în număr de 12171, iar ceilalţi 696 erau greci (222), austrieci (208), otomani (95), prusieni (33), ruşi (91), englezi (19), italieni (3), francezi (17).

Aşa cum am mai arătat, această dezvoltare a *«industriei»* a început după Pacea de la Adrianopol, pe baza «Regulamentelor Organice din Principate», iar Aurelian prezintă evoluţia lor numerică pe decade, astfel: 1830-1840, 2986 stabilimente; 1840-1850, 2303 stabilimente, iar de la 1850-1864, 7849, total 12.867. **(53)**

Aceasta era statistica asupra bazei primare a «industriei»: stabilimente, patroni, meseriaşi, care trebuie raportate la populaţia de aproximativ 4.2 milioane locuitori.

Pământul industrial. Pentru activitatea industrială sunt necesare materiile prime, iar Aurelian a descris prin scrierile sale, dar şi prin condeie de elită din inteligenţia ţării, în «Revista ştiinţifică», articole numeroase şi studii prin care a făcut cunoscute bogăţiile ţării pe care le poate folosi industria.

Bogăţiile subsolului le-a denumit *«pământul industrial»*, unde este normal să acceptăm că nu avea date statistice la acel timp, dar a făcut interesante aprecieri comparative cu Franţa şi Italia în privinţa pietrei de construcţii şi marmură sau cu Anglia şi Belgia pentru cărbuni de pământ, dar invoca şi depozitele de sare şi izvoarele de petrol. La această apreciere generală, autorul aduce această încheiere: „Din nenorocire nu posedăm studii sistematice asupra avuţiilor noastre minerale; ţara le aşteaptă de la junii noştri naturalişti. Cu toate acestea, vom încerca a schiţa aici acest subiect, după observaţiunile ce le-am putut face în numeroasele călătorii făcute în ţară, cum şi după unele documente publicate în lucrări asupra ţării noastre".

Materiale de construcţie. La ceastă categorie de materiale, autorul descrie: calcarul de Albeşti, din care s-a construit biserica vestită de la Curtea de Argeş; pietrele din carierele de la Ciuta, judeţul Dâmboviţa, pentru temelia edificiilor din Bucureşti; şi acele de la Pietroasa, din judeţul Buzău. „În toţi munţii din judeţele Muscel, Dâmboviţa, Râmnicu Vâlcea, Gorjului şi Mehedinţi, dintre care i-am vizitat în mai multe rânduri, am observat localităţi pe unde se află îmbelşugare pietre de construcţie" **(54),** spune Aurelian.

În continuare, scrie despre folosirea bolovanilor la construcţie, despre pământul bun pentru fabricarea cărămizilor şi alamelor, precizând că *«fabricaţiunea lasă de dorit»* şi remarcă prezenţa gipsului în judeţele Muscel, Suceava şi Basarabia, faţă de care Aurelian avea nestrămutată credinţă că sunt pământuri româneşti. La acestea mai adaugă carierele de nisip, acest material absolut indispensabil în construcţii.

Materii minerale pentru diferite industrii. La acest grup de minerale, autorul aduce rocile pentru pietre de moară din Gorj, Dâmboviţa, Bacău, Buzău, Neamţ, Suceava „şi mai cu seamă carierele de la Hârlău din judeţul Iaşi, care pot concura cu cele mai vestite din Europa". Urmează referirea la „pământul bun pentru fabricaţiunea oalelor şi altor vase de bucătărie" şi numele renumitelor industrii de olărit de la Oboga, Brazi, Pucheni, Lespezi, Câmpulung Muscel, Ţiglina, Târgu Jiu. Sunt menţionate apoi nisipurile speciale pentru fabricarea sticlei, de la Grozeşti şi Rucăr, despre care spune că „sticlăria este una din industriile care are nevoie de cea mai mare încurajare, căci poate deveni un izvor de avuţie pentru multe localităţi". Autorul se referă apoi la «materii minerale» exploatate: argila de piuă, calciu hidraulic, marmura, depozite de chilimbar. **(55)**

Combustibili minerali. Textul autorului începe expunerea cu o informaţie, spunând: „În mai multe localităţi s-au descoperit straturi bogate de cărbuni de pământ, de antracit şi de lignit" şi citează muntele Lainici pe care îl străbate Jiul între două straturi de lignit şi de cărbuni de pământ, citează cărbunii de pământ de la Comăneşti, iar în judeţul Suceava, spune autorul: „***am văzut singur straturile de cărbuni de pământ de la Şoldăneşti şi de la Forăşti. S-au observat depozite de cărbuni şi în judeţul Mehedinţi***" şi ajunge la concluzia că ţara noastră posedă una din cele mai însemnate avuţii, prin cărbunele de pământ.

În această grupă de minerale, Aurelian a dat o mare însemnătate zăcămintelor de petrol. La acea dată de pionierat, România ocupând primul loc în Europa, dacă vedem că Rusia ocupa loc în două continente. A făcut multe vizite şi a descris zone ca martor ocular, cu multă încântare, după cum se vede din următoarea frază: „Unele localităţi sunt atât de bogate în petrol, că sunt literalmente inundate; pământul este muiat în petrol până la suprafaţă, aşa că umple aerul de miros şi se aprinde îndată ce este în contact cu focul. Din unele coline curge petrolul ca apa". Ce vremuri!

Pentru a cunoaşte opiniile oamenilor învăţaţi din acel timp despre zăcămintele ţării şi despre modul cum ţara s-a îngrijit de administrarea lor, Aurelian expune în acest material opinia cunoscutului învăţat francez din epocă, Theodore Foucault. Iată cum îl reproduce pe Foucault: „Domnul Th. Foucault a făcut studii importante asupra depozitelor de combustibili minerali din ţara noastră. Domnia-sa a recunoscut că de-a lungul Carpaţilor există un strat considerabil de materii vegetale, fosile şi uleiuri minerale, precum sunt cărbunii de pământ, antracitul, lignitul, petrolul, chilimbarul şi altele. Într-o lucrare asupra acestui minereu, domnul Foucault zicea: «singurul Principat al României poate procura Europei întregi tot petrolul de care va avea trebuinţă comerţului său şi nu se va mai simţi nevoia de a aduce această substanţă din America»"; şi mai precizează că: „în America se exploatează depozite, în România se exploatează izvoare... producţiunea este incalculabilă în valea Dunării". **(56)**

Încheie referirea la zăcămintele de petrol, cu localităţile unde se exploatează zăcămintele: Păcureţ, Drăgăneşti, Comăneşti, Ocna şi Teţcani şi mai spune că „nu există însă localităţi de munte, unde să nu se găsească izvoare de petrol" (zone premontane).

Sarea. În descrierea asupra zăcămintelor de sare, autorul prezintă locul ocupat de România între ţările Europei şi spune: „Dintre toate statele din Europa nici unul nu este superior ţării noastre în ceea ce priveşte depozitele sale de sare şi buna calitate a acestei substanţe. La Expoziţia de la Paris (1867), singurele state care aveau mostre de sare, de oarecare însemnătate, erau Prusia şi Austria; sarea noastră însă era superioară". În continuare, face o descriere detaliată a zonelor şi localităţilor din ţară unde se aflau zăcăminte de sare.

Apele minerale sunt prezentate cu informaţii bogate, aşa cum se găsesc într-un capitol precedent.

Metale. „Până astăzi nu avem nici o exploataţiune metalurgică în ţară. Turcii, cât sunt de înapoiaţi şi de îndărătnici pentru orice progres, şi totuşi au mine în ţara lor, pentru ce oare noi cumpărăm fier turcesc, nemţesc şi englezesc, pe când am putea să ni-l procurăm din pământul nostru", aşa începea Aurelian expunerea despre metale. A prezentat şi aici descrierea dintr-un capitol precedent.

Deosebite industrii ale ţării. Industrii derivate din regnul mineral. Pentru acest subiect, autorul avea date statistice concrete. Prima menţiune arăta că, în perioada la care se referă analiza

sa, se întrebuinţau 1071 lucrători, dintre care 280 vinovaţi şi 791 oameni liberi. Cheltuielile de exploatare erau de 3,5 milioane lei, iar valoarea zăcământului extras se ridica la 10,7 milioane.

Cărămida se fabrica aproape în toată ţara, existând 226 cărămidării, unde lucrau 1121 bărbaţi, 541 femei şi 54 copii. Materialul brut valora 300 mii lei, iar cărămida produsă 1,7 milioane.

Carierele de piatră erau în număr de 23, foloseau 207 lucrători; se cheltuiau 39 mii lei, iar valoarea produsului ajungea la 180 mii lei. Existau 463 cariere de var, cu 608 lucrători; se cheltuiau 140 mii pentru producerea varului şi se obţineau 377 mii pe marfă.

Olăria se practica în 622 olării, unde lucrau 782 bărbaţi, 28 femei şi 20 copii; se cheltuiau 87 mii lei şi se obţineau prin vânzarea produselor 300 mii lei.

Petrolul se prelucra în 58 de fabrici, folosind 159 bărbaţi, 33 femei şi 22 copii. Se cheltuia 1,3 milioane lei şi se primea 2,5 milioane pe produs.

Analizând datele oferite de autor, observăm că, în afară de petrol, toate produsele aduceau o valoare de 2,5-3,5 ori mai mare decât cheltuielile pentru obţinerea lor, constituind afaceri de bună rentabilitate. În ceea ce priveşte petrolul, de atunci se simţea prezenţa intermediarului, acel factor din comerţ care înşală atât pe producător, cât şi pe vânzătorul căruia îi duce marfa. Lumea nu a putut scăpa niciodată de această categorie, care totuşi ar putea fi redusă în amploarea activităţii ei.

Industrii derivate din regnul vegetal. Având produse agricole variate şi în cantităţi suficient de mari în raport cu populaţia, s-au împământenit unele ocupaţii pentru prelucrarea lor în vederea consumului şi a altor utilităţi.

Morăritul se afla în fruntea ocupaţiilor şi erau numeroase mori aşezate pe ierugi de apă, iar „de câţiva ani lucrau 40 de mori cu abur, care sporeau lent din lipsă de maşinişti. În total funcţionau 6771 de mori, unde lucrau 9005 bărbaţi, 83 femei şi 82 copii. Cheltuielile lor se ridicau la 110 milioane lei şi se obţineau pentru marfa produsă 150 milioane lei".

Venea în ordine ocupaţia brutarilor care lucrau în 378 brutării şi erau 1680 bărbaţi, 12 femei şi 67 copii. Cheltuielile din acest domeniu erau de 16 milioane lei şi se obţineau pe produse 24 milioane lei.

Aurelian era un adversar al producerii alcoolului în «poverne», căci efectul său era văzut în degradarea morală şi materială a unui număr însemnat de oameni. În perioada aceea, cu starea de înapoiere a populaţiei, alcoolismul era foarte extins. În totalitate, numărul «povernelor» (velniţelor), mari şi mici, era de 1687, adică o povarnă pentru 2625 locuitori. Lucrau acolo 5465 bărbaţi, 13 femei şi 66 copii. Se făceau cheltuieli de 16 milioane lei şi marfa valora 25 milioane lei. Existau şi 72 fabrici de bere, unde lucrau 304 bărbaţi şi 8 copii; se cheltuiau 90 mii lei pentru produs şi acesta valora 2 milioane. Vedem că de la început fabricarea berii era o afacere bună.

În continuare, Aurelian mai aduce date despre simigerii, debitarea lemnelor şi meşteşugul ţesutului.

Datele statistice oferite asupra acestor domenii ne arată că beneficiul producătorului era mult mai redus procentual, comparativ cu produsele fabricate din zăcămintele solului; însă cantităţile mari obţinute aduceau şi în acest caz un profit considerabil.

Industrii derivate din regnul animal. Aurelian a fost permanent preocupat de creşterea şi valorificarea produselor animale în sprijinul progresului din agricultură. Vânzarea animalelor şi obţinerea produselor de măcelărie sau fabricate le-a urmărit şi a dat, prin scrierile sale, sfaturi utile pentru activităţile necesare.

Între ocupaţiile domeniului, autorul a aşezat pe primul loc «zalhanalele» (abatoarele) şi preciza că se aflau în ţară 70 de stabilimente care întrebuinţau 1420 de bărbaţi, 152 femei şi 232 copii. Se cheltuiau 6 milioane lei, iar venitul era de 7.5 milioane. Vedem că intermediarii «luau totul». Aici mai aminteşte de o fabrică de conserve de la Galaţi, unde lucrau 240 lucrători, care produceau zilnic 5000 cutii de conserve. Astăzi, 2013, nu ştiu dacă mai există la Galaţi o fabrică de conserve din carne.

Fabricarea lumânărilor s-a înscris între primele afaceri industriale, care aveau o bună siguranţă într-o populaţie creştin-ortodoxă, cu slabă instruire şcolară, care era în totalitate

devotată religiei. Existau nu mai puţin de 145 stabilimente, unde lucrau 367 lucrători bărbaţi, 41 femei şi 13 copii. Valoarea materiilor prime era de 5,2 milioane lei, iar a produselor 7,6 milioane lei. Era vestita fabrică a lui Nicolae Băleanu, care a dat faliment după semnarea *«Convenţiunii din 1875»* cu Austro-Ungaria.

Existau în acel timp 220 de căşării şi brânzării, care defineau o *«industrie a laptelui»*. Lucrau aici 784 bărbaţi, 199 femei şi 187 copii. Valoarea produselor puse în fabricaţie era de 951 mii lei, iar aceea a fabricatelor de 1054 milioane lei (credem că aici erau date eronate).

Tăbăcitul pieilor se făcea în 233 tăbăcării, unde lucrau 509 bărbaţi şi 13 copii, care foloseau marfă de 1.9 milioane lei şi produsele obţinute valora 2,5 milioane lei.

În ceea ce privește fabricarea postavurilor, autorul începe cu nominalizarea «stabilimentului» domnului M. Kogălniceanu de la Neamţ şi a domnului N. Băleanu de la Dragomireşti şi altele. În acest domeniu, se lucra în 412 «pive» cu 480 pivari; valoarea materiilor prime era de 1,61 milioane lei, iar cea a produselor obţinute de 2,3 milioane lei. **(57)** Mai sunt amintite fabricile de scrobeală, de ceară roşie şi de rogojini ş.a. în număr de 55, unde lucrau 663 bărbaţi, 116 femei şi 35 copii. Acest efectiv de lucrători prelucrau marfă în valoare de 3.7 milioane lei, iar produsele fabricate aveau valoarea de 6,6 milioane lei.

Deşi era mijlocul secolului al XIX-lea, funcţionau 24 tipografii şi litografii, unde lucrau 163 muncitori, care foloseau materiale în valoare de 485 mii lei, oferind produse de 856 mii lei.

Toate activităţile industriale descrise erau în proprietate privată, iar statul avea şi el câteva stabilimente: arsenalul armatei ocupa 280 bărbaţi şi 78 copii; întrebuinţa materii prime în valoare de 1,35 milioane lei şi producea obiecte în valoare de 2 milioane lei. Se mai fabricau în stabilimente de stat postavuri, frânghii, tăbăcării ş.a., toate la nivelul meşteşugului tradiţional.

Lucrarea lui Aurelian reuşeşte să arate o imagine asupra resurselor naturale necesare în practicarea meşteşugurilor; aduce date care exprimă cu precizie aspectul numeric şi valoric şi prezintă sub aspect social informaţii de analizat. În primul rând, se remarcă un număr redus de lucrători în raport cu numărul stabilimentelor, însemnând că acolo era o activitate organizată în familie, apoi nu a existat domeniu de activitate unde să nu lucreze şi un număr de femei, dar apare şi fenomenul dureros al folosirii copiilor, care, desigur, în acele condiţii, nu mai puteau urma o pregătire şcolară.

Aspecte interesante se pot constata cu privire la nivelul beneficiilor obţinute, unde autorul ne arată întreprinderi ce aduceau un venit de aproape patru ori mai mare faţă de cheltuielile de producţie, dar şi altele, unde se ridica cu numai 50% faţă de cheltuieli, fiind tot un beneficiu mare.

În partea finală a lucrării, Aurelian nu face o analiză economică a informaţiilor statistice date, ci prezintă o situaţie de început a activităţilor de industrie, care erau practicate în bună măsură ca meşteşuguri, însă a emis o concluzie generală asupra situaţiei ţării în raport cu aceste activităţi, care se constituie într-un jalon de orientare către fondarea *«industriei naţionale»*. În baza celor descrise, Aurelian încheie studiul său cu acest îndemn: „Trebuie să ştie românii care sunt industriile cele mai folositoare pentru dânşii, şi guvernul să le îndemâneze (asigure) mijloacele pentru a le putea dezvolta. Astfel s-a făcut în toate ţările, astfel trebuie să facem şi noi”. **(58)**

2. Statistica în «Tera nostra»

În cartea «Tera nostra», publicată după doi ani de la apariţia studiului analizat mai sus, Aurelian a introdus toate datele statistice oferite anterior cu unele mici completări. Însă, fiind redată în 17 capitole, această lucrare dezvoltată a cuprins o serie de sectoare noi ale economiei, în care au fost incluse date statistice care definesc amploarea activităţii, volumul şi valoarea financiară.

Considerăm că există şase capitole, în care sunt oferite date statistice importante din economia lucrării, iar amploarea lor confirmă interesul autorului pentru promovarea acestui domeniu de studiu, care sporeşte palierele de cunoaştere mai adâncă a conţinutului.

Datele statistice introduse în acest gen de lucrări au o importanţă în plus pentru faptul că ajung la un număr mai mare de cititori, comparativ cu lucrările generale de statistică, cum este *«Anuarul statistic»* cu date statistice, aproape exclusiv. Informarea *«cetăţeanului»* cu date statistice, chiar prezentate disparat, îi completează gradul de înţelegere a scrierilor despre

sectoarele economice. În cursul timpului, oamenii au devenit interesaţi de cunoaşterea statistică, iar în zilele noastre i s-au găsit foarte multe moduri de utilizare, chiar şi pentru scopuri mai puţin curate.

Căile de comunicaţie. Informaţiile asupra căilor de comunicaţie, după mărturisirea autorului, au fost luate din *«situaţia»* Ministerului Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice, anul 1874. Aceasta arăta că existau în ţară 37 de şosele naţionale, cu o lungime de 3300 km, din care erau daţi în circulaţie 1867 km. Construirea unui km de şosea costa 30.000 lei, deci urma a se cheltui încă 40 milioane lei. Pentru trecerea peste apele mari s-au construit 22 poduri de fier, pe o lungime de 4457 metri şi au costat 23,23 milioane lei.

Situaţia căilor ferate este descrisă cu date de amănunt pe tronsoane, aşa cum s-au construit prin contracte. Statul român a construit liniile Bucureşti-Giurgiu şi Iaşi-Ungheni. Pentru Compania «Ofenheim» s-au acordat liniile Suceava-Roman, cu ramificaţiile Paşcani-Iaşi şi Vereşti-Botoşani, iar Companiei Strusberg, liniile Roman-Galaţi-Brăila-Bucureşti-Piteşti-Craiova-Severin, la Vârciorova; având şi ca ramificaţie linia Tecuci-Bârlad şi Galaţi-Brăila. Autorul prezintă numărul de călători, mărfurile transportate, cheltuielile CFR şi veniturile. Începând din al doilea an de exploatare, toate liniile au avut beneficii. În interval de 6 ani, s-au construit 1233 km cale ferată. **(59)**

Despre căile de navigaţie vom reţine singura frază scrisă de Aurelian în anul 1875: „Căi navigabile nu posedăm nici una afară de Dunăre. Este adevărat că se fac oarecare transporturi pe Prut, că lemne şi chiar bucate vin pe Bistriţa şi Siret, până la Galaţi, însă orice am zice, nu avem încă aceea ce se numeşte navigaţiune şi canaluri”. **(60)**

Aurelian a acordat o foarte mare importanţă *«serviciului poştal»*, având, peste rolul său în comunicaţii, cea mai sigură sursă de câştig uşor pentru bugetul de stat. Nu s-a pomenit în lume un caz în acele timpuri, ca acest serviciu aflat sub administrarea statului, să nu aducă venituri substanţiale. Ei bine, la noi, românii, această nenorocire vine în 2011. După un scurt istoric, unde arată că „primul document relativ la organizarea poştelor în România este hrisovul lui Alexandru Ion Ipsilante din anul 1775”, aminteşte despre cartea poştală introdusă în 1873 ş.a.

Datele aduse de Aurelian se referă la scrisori; de exemplu, în anul 1874 – 2.921.673, la care le face o clasificare detaliată; la corespondenţa cu ţările străine, la serviciul de mesagerie. Ca o anexă la poştă, descrie funcţionarea telegrafului, începând din anul 1854. În anul 1874 au fost transmise în ţările europene 93.457 telegrame şi s-au primit 81.563.

Comerţul. Comerţul cu ţările străine a fost în preocuparea continuă a lui Aurelian, urmărind ca românii să reuşească un export valoric cât mai bun, pentru că surplusul era un semn, un mijloc de acumulare ce putea servi progresul ţării. De fapt, investiţiile importante făcute în acest timp au fost posibile datorită balanţei financiare excedentare la export, care se făcea în Austria, Franţa, Anglia, Rusia, Italia şi Germania. În acest sector economic, ne-a lăsat o situaţie statistică asupra relaţiei export-import, care merită o consemnare istorică, fiind redate valorile realizate pe o perioadă de 31 de ani (1840-1871). Observăm din datele consemnate că într-un singur an (1862) din această perioadă a fost diferenţa negativă între import şi export, iar diferenţele pozitive s-au ridicat şi peste dublu valorii importului (1852, 1853, 1854, 1855, 1868, 1870, 1871- ca exemplu): 1852 – exportul = 62.032.711 lei, importul = 30.163.842 lei, 1871 – exportul 176.110.605 lei, importul = 84.799.822 lei).

Fiind un an rodnic, Aurelian prezintă analiza exportului pe anul 1871, unde grupează produsele exportate în: 1) materii animale – 26.418.787 lei, 2) Materii vegetale – 147.781.351 lei şi 3) Materii minerale –1.910.537 lei. Apoi prezintă lista ţărilor în care se făcea exportul, cu valorile produselor trimise, unde constatăm că Austria a fost cel mai mare beneficiar, cu 88% din totalul exporturilor animale. **(61)** Era înainte de «Convenţiune».

O situaţie la fel de clară prezintă autorul asupra importurilor pe anul 1875, grupând produsele importate în: 1) obiecte de consum şi 2) materii prime şi obiecte fabricate. Remarcăm între fabricate produse obţinute din materia brută-exportată de România, dar şi produse de lux pentru cei avuţi. Primul loc între ţările ce exportau la noi îl ocupa tot Austria, cu 45% din volumul total, urmată de Anglia, care, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, devenise cel mai remarcabil importator de produse agricole din România.

Navigaţia comercială a Dunării. Puţini dintre noi ştim ceva despre navigaţia comercială pe Dunăre din secolul al XIX-lea. Aurelian a fost unul dintre oamenii importanţi ai timpului care au

văzut în această cale europeană de comunicaţie şi transport ca o sursă sigură de venituri pentru ţară. Este unul dintre primii, dacă nu chiar primul care a oferit date pentru publicul mai larg asupra situaţiei circulaţiei comerciale pe Dunăre şi a analizat perioada 1863-1871, în cartea sa, «Tera nostra».

Autorul spune că bastimentele (vasele) care soseau în porturile Dunării erau, prin construcţie, vase de mare şi vase fluviale, iar în anul 1863, în cele cinci porturi: Giurgiu, Olteniţa, Călăraşi, Brăila, Galaţi şi Ismail au acostat «*175 de bastimente de mare române»*, cu o capacitate de 19.178 tone, un personal de 977 marinari şi 3732 bastimente străine, reprezentând 545.846 tone, cu un personal de 35.793. Sunt cifre care ilustrează o amploare, greu de imaginat azi pentru acel timp, şi mai remarcăm numărul de vase româneşti, care era copleşit de acela al vaselor străine, de unde se vede că navigaţia pe Dunăre era liberă.

O situaţie interesantă este redată asupra numărului bastimentelor ieşite din porturile româneşti, spre ţări din Europa în 1862: spre Turcia 1552, spre Italia – 235, spre Franţa - 395, spre Anglia - 358, spre Rusia - 88, spre Austria - 206, spre Grecia - 26, spre Insulele Ionice - 79, spre Belgia - 8, spre Olanda - 23 şi 1 spre Germania. Şi această ultimă cifră confirmă faptul că în secolul al XIX-lea comerţul de export al României spre Germania a fost cel mai redus dintre toate ţările europene importante, deşi importul nostru era ridicat. Tot ce am prezentat mai sus se referea la vase maritime.

Bastimentele fluviale erau mai numeroase. În anul 1863, numărul porturilor era de 14, vasele româneşti erau în număr de 1711, aveau echipaje de 7987 oameni şi transportau 293.284 tone. Acest tonaj ridicat era determinat de cantităţile mari de produse agricole care se exportau în ţările amintite. Vasele fluviale străine erau în număr de 5600, cu o capacitate de transport de 798.335 tone, deservite de 35.392 oameni. În total, în anul 1863, din cele 7311 bastimente intrate, 4838 au plecat din porturile României.

Pentru comparaţie, vom vedea că în anul 1871 au intrat în porturile României 13.367 bastimente de mare şi fluviale, cu o capacitate totală de 2.143.249 tone şi au ieşit 13.044 bastioane, care au transportat 2.078.576 tone.

Aceste date selectate din situaţia cu *«miez statistic»* dată de Aurelian, ne arată că, în decurs a aproximativ 10 ani, a crescut numărul vaselor intrate în ţară cu 2141, sporind şi capacitatea de transport cu 486.000 tone, iar numărul vaselor care au plecat a fost aproape egal, de 2136 şi putea să transporte 388.925 tone. **(62)**

Datele statistice lăsate de Aurelian în acest capitol descriu transportul fluvial şi maritim ca principala cale prin care se transportau bunurile de import şi export. În lipsa şoselelor modernizate şi în perioada de început a construirii căilor ferate, România avea vase maritime şi vase fluviale, desigur, nu erau în proprietatea statului, de aceea autorul spunea că *„mai toată navigaţiunea se face cu bastimente străine.* Aurelian spune: „Având în faţă sacrificiile ce le-au făcut alte state pentru dezvoltarea şi încurajarea marinei comerciale, între altele Austria, sperăm că ne vom decide odată a face sacrificiu pentru a ieşi din starea de indiferenţă în care ne aflăm. *Când o ţară are norocirea să fie ţărmuită de cel mai mare fluviu din Europa, să fie străbătută de atâtea râuri care pot deveni navigabile, nu-i este permis a neglija unul din mijloacele de transport care a contribuit mai mult la prosperitatea economică a tuturor statelor*". **(63)**

Organizarea economică a României. După o descriere a instituţiilor prevăzută în titlu: guvern, constituţie, adunare naţională, domnitor, despre libertatea presei şi interviurilor, Aurelian trece la analiza stării internaţionale, lăsând date istorice şi fiind, pe drept de preţuit pentru contribuţia sa şi pentru opiniile legate de învăţământ.

Primele date asupra numărului tineretului din universităţile Bucureşti şi Iaşi ne ilustrează orientarea tineretului vremii către *«Drept»* şi *«Medicină»*. Astfel, în anul 1872-1873, din 304 studenţi, 143 erau la facultatea de drept, iar 123 la medicină; mai studiau 14 studenţi la «Litere» şi 23 la facultatea de ştiinţe. La Iaşi, erau 165 studenţi: 90 la *«Drept»*, 36 la facultatea de ştiinţe şi 28 la facultatea de litere. Aceste instituţii aveau 63 profesori.

Liceele se aflau: două în Bucureşti şi câte unul în Iaşi, Botoşani, Craiova, Bârlad şi Bolgrad, iar seminarii, în Bucureşti, Iaşi, Curtea de Argeş, Buzău, Huşi, Ismail, Roman şi

Râmnicu. Numărul claselor de liceu era 1734, iar al seminariştilor 2038; gimnaziile aveau 1145 elevi. Şcolile de fete aveau 291 eleve. Pentru aceste instituţii funcţionau 300 profesori şi profesoare.

Învăţământul primar din comunele rurale funcţiona cu 1891 şcoli pentru băieţi şi 84 şcoli pentru fete. Vom reţine că atunci, în 1872-1873, 176 şcoli de băieţi şi 22 şcoli de fete erau întreţinute din bugetul propriu al comunelor. Funcţionau 1831 învăţători şi 78 învăţătoare. Învăţau în şcolile primare 51.727 băieţi şi 4258 fete, la o populaţie de circa 4.2 milioane locuitori. **(64)**

Aceste date ilustrează starea şcolii româneşti în anii de început şi merită să fie cunoscută de fiecare român de azi şi de mâine, pentru că toate începuturile s-au făcut cu mari eforturi şi sacrificii, iar cei care au urmat şi au avut condiţii mai bune pentru progres, au cel puţin datoria respectului şi pioşeniei faţă de înaintaşi. Dezinteresul faţă de trecut degradează prezentul şi creează incertitudine pentru viitor, iar naţiunea slăbeşte.

Veniturile şi cheltuielile statului. Această statistică este redată de Aurelian sintetic, cu totală claritate, şi prezintă interes pentru cunoaşterea perioadei de funcţionare statală, după eforturile de organizare ale lui Cuza şi Kogălniceanu, continuate de Principele Carol. Este un tablou scurt şi clar pe care îl reproducem fidel. Iată sumele acordate din bugetul ţării, cheltuite în anul 1875:

Consiliul Miniştrilor	.....	44.048 lei
Ministerul de Interne	.....	7.749.179 lei
Ministerul de Externe	.....	724.017 lei
Ministerul de Justiţie	.....	3.396.832 lei
Ministerul Cultelor şi Instituţiilor publice	.....	8.729.929 lei
Ministerul de război	.....	18.375.674 lei
Ministerul Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice	.....	5.100.356 lei
Ministerul de Finanţe	.....	52.029.544 lei
Fond pentru deschidere de credite suplimentare şi extraordinare	.....	1.000.000 lei
	Total	97.149.551 lei

La finalul acestei situaţii a cheltuielilor statului, se menţionează că veniturile erau de 91.441.418, rezultând un deficit de 5.708.133 lei. Vom reţine că Ministerul Finanţelor şi Ministerul de Războiu deţineau circa 70% din bugetul defalcat. Aceste date ne ilustrează starea şi cerinţele de funcţionare a statului pe coordonatele cerinţelor acelor timpuri, iar acei bărbaţi de stat, pe care merită să-i numim «părinţii naţiunii», au gândit pentru binele ţării. (**65**)

3. Statistica în «Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optusprezecelea»

Această lucrare publicată în carte la 1881, în urma susţinerii ei în faţa membrilor Academiei Române este una dintre cele mai reuşite expuneri analitice asupra activităţilor economice din Principatele Române. Este o lucrare expusă analitic şi cuprinde date statistice asupra unor domenii de mai mare importanţă. Este surprinzător şi a fost o pierdere că această carte a fost puţin folosită în instruirea românilor asupra trecutului, ţării şi neamului, de către ultimele generaţii. Ea face parte dintre primele elaborări importante asupra secolului al XVIII-lea cu un conţinut bogat de informaţie. Câteva capitole, ce cuprind date statistice relevante, merită să fie consemnate în această monografie care îl reprezintă pe P.S. Aurelian.

Dările. Percepţiunea dărilor. Veniturile în Valachia şi Moldova.

Secolul al XVIII-lea a rămas în istoria românilor ca o *«epocă a terorii fanariote»*, iar greutăţile ţării au fost aşezate cu chingi în spatele poporului, acest fapt fiind relatat de autor din prima frază: *„Veniturile Valachiei şi Moldovei* proveneau, am putea zice, dintr-un singur izvor: dările de tot felul, impuse asupra ţăranilor. Pentru o spoliere cât mai mare, adunarea impozitelor

era atribuită unor persoane interesate de acest serviciu «prin licitaţie»", deci ele erau culese de aceia care se angajau la o sumă mai mare, de regulă, ei erau greci sau alte neamuri venite nechemate. Acest fapt a fost consemnat de autor după cronica consulului austriac Raichevich care, la 1780, a întreprins o călătorie de cunoaştere a celor două principate române.

După consulul amintit şi din alte documente domneşti, Aurelian a reprodus statistica referitoare la veniturile şi cheltuielile din Valachia şi Moldova, făcând o amplă analiză asupra surselor de acumulare şi un comentariu larg despre modul de cheltuire a acumulărilor financiare. Pentru cunoaşterea acestor situaţii statisticile lăsate de Aurelian, vom reproduce câteva tabele în original:

Valachia

Veniturile acestuĭ principatŭ în anulŭ 1782 se compuneaŭ din:

	Leĭ vechĭ
Capitaţiunea ţăranilorŭ	2,200,000
Darea mazilorŭ, unŭ felŭ de gentilómenĭ de ţéră, şi a comercianţilorŭ	200,000
Darea românilorŭ emigraţĭ din Transilvania, carĭ suntŭ ca la 13 miĭ familiĭ, şi plătescŭ maĭ puţinŭ de câtŭ pământeniĭ	140,000
Salinele date în arendă	300,000
Vămile date în arendă	200,000
Oĭeritulŭ, saŭ darea, ce se plătesc pentru păşunarea vitelorŭ	280,000
Dijmăritulŭ, saŭ darea asupra albinelorŭ	70,000
Vinăritulŭ, saŭ darea asupra vinuluĭ	60,000
Veniturile principeseĭ	40,000
Dare asupra tutunuluĭ, asupra săriĭ, care se vinde cu de amĕnuntulŭ, fumăritulŭ şi alte micĭ contribuţiunĭ ale oraşuluĭ Bucurescĭ	60,000
Suma totală	3,550,000

În anulŭ 1767 veniturile se compuneaŭ din:

	Leĭ vechĭ
Capitaţiunea ţĕranilorŭ	1,310,000
Daruri făcute la sosirea principeluĭ	150,000
Capitaţiunea mazililorŭ şi neguţătorilorŭ	100,000
Oferitulŭ	225,000
Dijmăritulŭ	65,000
Vinăritulŭ	75,000
Salinele	150,000
Vămile cu dările oraşuluĭ	100,000
Suma totală	2,175,000

Costul firmanului în Valachia

	Leĭ vechĭ
Chelueli pentru dobéndirea firmanului	750,000
Tributulŭ ordinarŭ	300,000
Darŭ pentru Bairamŭ	60,000
Spesele, carĭ se facŭ la Constantinopole cu agenţiĭ şi protectoriĭ	250,000
Spesele principatuluĭ	500,000
Suma	1,860,000

b) Veniturile după un memoriu adresat împărătesei Rusiei la 1770

Moldova

Veniturile acestuĭ principatŭ în anulŭ 1785 eraŭ:

	Leĭ vechĭ
Capitaţiunea ţĕranilorŭ	1,775,000
Darea mazililorŭ	25,000
Decimea saŭ darea asupra albinelorŭ	120,000
Dare asupra vinuluĭ	200,000
Darea asupra vitelorŭ	170,000
Salinele	300,000
Vămile	200,000
Dărĭ maĭ micĭ şi contribuţiunile Iaşuluĭ	50,000
Suma totală	2,840,000

Veniturile pe anul 1770

	Leĭ vechĭ
Capitaţiunea ţĕranilorŭ	984,000
Dare asupra albinelorŭ şi mascurilorŭ	74,078
Darea asupra vitelorŭ	74,012
Dare asupra vinuluĭ de care suntŭ scutiţĭ nobiliĭ şi clerulŭ înaltŭ	106,110
Vămile după tarifŭ	87,500
Dare asupra săriĭ	25,000
Contribuţiunile tartarilorŭ, carĭ ocupă pământurile în Moldova	8,600
Dărĭ de la alţĭ străinĭ	9,250
Suma totală	1,368,550

Cheltuielile Principatului Moldovei la aceeaşi epocă:
Din aceleaşĭ registre s'a estras şi statul următorŭ, în care se cuprind cheltuielile principatuluĭ Moldoveĭ la aceeaşĭ epocă,şi care va da o idee despre sistema aceluĭ guvernŭ

	Leĭ
Tributulŭ cătră Marele Seniorŭ	65,000
Darŭ pentru Bairamŭ	60,000
1. Reşedinteluĭ Hanuluĭ tartarilorŭ	9,200
2. Spese secrete făcute la Constantinopole	250,000
3. Dobĕnda banilorŭ luaţĭ cu împrumutŭ de principe la urcarea sa pe tronŭ	68,620
4. Mareluĭ Vizirŭ	13,608
5. Provisiunĭ date fortereţeĭ de la Chotinŭ	16,200
6. Hanuluĭ tartarilorŭ şi paşilorŭ vecinĭ	45,000
7. Paşilorŭ, carĭ trecŭ prin Moldova	32,600
8. Oficerilorŭ turcĭ trecĕtorĭ	80,000
9. Amicilorŭ principeluĭ la Constantino-pole, şi vĕduvelorŭ acelora, carĭ aŭ servitŭ Moldova	65,000
10. Turcilorŭ, carĭ se găsescŭ în Iaşĭ cu ocasiunea serbătorilorŭ Ramasanuluĭ şi Bairamuluĭ	4,250
11. Principeluĭ la sosire şi la plecare	12,000
12. Pentru întreţinerea caseĭ turcilorŭ străinĭ	2,000
13. Pânză pentru banĭ, carĭ se trimitŭ la Constantinopole	405
14. Curierilorŭ, carĭ mergŭ la Constantinopole	3,850
15. Curierilorŭ trimişĭ în ţerile străine	12,400
16. Curierilorŭ din provincie	7,600
17. Pentru caĭ de poştă şi surugiĭ	20,000
18. Pentru gazete şi alte foĭ publice din Viena şi Polonia	2,390
19. Pentru curieriĭ estraordinarĭ la Constanti-nopole	12,750
20. Asemenea pentru ţerile străine	4,300
21. Pentru caftanurile, cu carĭ principiĭ onoră pe particulariĭ cărora le daŭ funcţiunĭ	5,800
22. Graficaţiunĭ la diferiţĭ particularĭ	56,000
26. Pentru întreţinerea palatuluĭ şi hrana guardilorŭ seĭ	36,000
27. Pentru încălţămintea servitorilorŭ principeluĭ	4,000
28. Pentru bucătărie	21,000
29. Pentru grajdurĭ	15,600
30. Pentru întreţinerea servitorilorŭ	12,000
31. Pentru uniformele a 200 ómenĭ şi 14 oficerĭ aĭ comandeĭ hatmanuluĭ	1,270
32. Graficaţiunea la diferite persóne la Pascĭ şi la Nascere	30,000
33. Pentru preoţĭ şi învĕţătorĭ, carĭ vinŭ să feliciteze pe principe la serbătorĭ	4,200
34. Mile la veduve şi la orfanĭ	12,000
35. Salariulŭ preoţilorŭ palatuluĭ şi întreţinerea capelelorŭ	1,670
36. Daruri cu ocasiunea botezuluĭ şi căcăsoria particularilorŭla care a asistatŭ principele şi principesa	6,000
37. Cultura viilorŭ Curţiĭ	520
38. Pentru chârtia, luminărĭ ale cancelarieĭ	720
39. Pentru întreţinerea vre-uneĭ persóne nobile ataşată pe lângă Curte	3,300
40. Turcilorŭ, carĭ suntŭ în serviciulŭ principeluĭ	31,800
41. Trupeĭ naţionale	71,520
42. Levantinilorŭ, trupă străină	20,305
43. Musiceĭ turce, în care se cuprindŭ şi 200 soldaţĭ cu oficerĭĭ lorŭ	14,244
Suma	1,141662
Spesele principeseĭ	
Pentru vestmintele principeseĭ şi ale Curţii sale	22,908
Pentru uleiŭ şi tămâiă, ce se consumézĕ în bisericile unde suntŭ îngropaţĭ principiĭ	6,000

23.	Pentru chârtiă, céră ş.a. secretaruluĭ grecŭ	480	Pentru sĕrbătorile principeluĭ	3,000
24.	Pentru secretaria turcéscă	960	Mile împărţite de principesă	6,500
25.	Pentru vinurile şi licorile meseĭ principeluĭ şi darurile trimise la Constantinopole	5,100	Suma	38,408

Cu privire la comentarea asupra acumulării dărilor, Aurelian îl citează pe Dimitrie Cantemir, care a lăsat scris, după *«moşul»* său, Teodor Cantemir, despre modul în care domnitorii se întreceau să-i dăruiască pe boieri cu bogăţii, până când se pusese în pericol veniturile *«Domniei»*. În acelaşi timp, dările culese de la ţărani creşteau tot mai mult. Grija pentru cheltuieli era aşa de mare, că în timp de pace, visteria Moldovei rămânea cu 45-60.000 lei din acumulări totale de până la 3 milioane lei.

Un alt model de încasări spoliatoare este redat de Aurelian prin acela aplicat cu privire la dările pentru «Câşla Vizirului», care era un târguşor în Poiana Brăilei, şi reproduce o situaţie dintr-o lucrare a generalului Bauer, Friedrich Wilhelm (sec. XVIII): „Memorii istorice şi geografice asupra Transilvaniei", ce cuprinde informaţii şi despre Ţara Românească din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Iată lista dărilor în bani care se adunau în «Câşla vizirului». **(66)**

Dările către Câşla vizirului (67)

	Leĭ
Pentru fênŭ, carulŭ preţuitŭ unŭ leŭ	740
Pentru lemne, carulŭ preţuitŭ 30 parale	855
Pentru privilegiulŭ esclusivŭ de a face şi de a vinde brânzeturĭ	250
Pentru măritatulŭ fetetorŭ şi alŭ vĕduvilorŭ, cele d'întâiŭ leĭ şi cele de a doilea unŭ leŭ şi jumătate în diua nunţiĭ	215
Onorariulŭ comisarilorŭ însărcinaţi de nazir cu împlinirea capitaţiuniĭ	333 ⅓
Dare asupra oilorŭ câte o para şi jumătate pentru una, mică cu mare	2,500
O decime asupra averiĭ morţilorŭ	431
Venitulŭ vămiĭ după tarifa particulară a satuluĭ	380 ⅓
Dare asupra albinelorŭ câte patru parale de fiă care uleĭŭ	140
Dare asupra vinuluĭ produsŭ în localitate, o para de vadră când se făceá puţinŭ, şi trei leĭ de bute când se făceá multŭ	180
Dare asupra vinuluĭ străinŭ, treĭ leĭ şi dece parale de bute	588
Amende în banĭ	2,800
Chiria prăvălielorŭ Sultaneĭ	380
Salliani, saŭ dare, care se împlinea de la Pascĭ până tómna, patru leĭ şi jumătate de fiă care bărbatŭ, o jumătate leŭ pentru o vită de plugŭ, unulŭ pentru una sută oĭ, şi doue-decĭ la sută asupra sumeĭ totale a tributuluĭ	11,000
Dijma asupra grânelorŭ, mieriĭ şi altorŭ producte	61,500
Venitulŭ totalŭ	82,292 ⅔

4. Statistica în Bucovina

Câteva situaţii statistice de importanţă istorică ne-a lăsat Aurelian în lucrarea monografică «Bucovina», care va fi prezentată într-un capitol viitor. Pentru a evidenţia importanţa acestora, ne vom referi la câteva domenii principale: pe primul loc vine *«Populaţia»*; structura etnică a populaţiei Bucovinei, după o perioadă de 100 ani de ocupaţie sub imperiul austriac, care a procedat la colonizări brutale după anul 1775.

La 1875, lucrarea lui Aurelian ne prezintă următoarea situaţie statistică, după structura etniilor: români – 209.116, 40,8%, ruteni – 191.195, 37,3%, germani 41.065, 8%, unguri 8586, 1,9% şi lipoveni 3043, 0,6%, slovaci 1190, 0,2%; alte naţionalităţi creştine 9998, 1,9%, izraeliţi 47.754, 9,5%; alte confesiuni necreştine -17 cetăţeni. În anul 1875, Bucovina avea o populaţie de 511.964 cetăţeni, din care românii şi rutenii reprezentau aproape 80%. Rutenii, populaţie de origine rusă, au fost înglobaţi în Imperiul austriac la 1774 prin Diploma Leopoldină şi, fiind numeroşi, au militat să-şi organizeze un teritoriu propriu, încât au emigrat în zone către care aveau speranţe de a-şi înfăptui aspiraţiile.

Aurelian relatează că, după publicaţiile statistice asupra Bucovinei făcute de imperiali, la anexare erau 75 mii locuitori, cifră mult diminuată de ocupant, aşa după cum se cunoaşte în istorie, iar autorul adaugă că „pe timpul acela erau foarte puţini străini; câţiva ruteni, evrei, meseriaşi şi comercianţi". **(68)** Lucrarea prezintă o largă expunere asupra altor criterii de structurare, pe zone, sexe, vârstă, profesii; este un studiu adevărat.

Statistica asupra suprafeţelor agricole evidenţiază o întindere de 2.095.008 pogoane şi o expunere largă asupra activităţilor din acest domeniu, inclusiv structura speciilor de plante cultivate şi a fâneţelor; precum şi structura efectivelor de animale, unde remarcăm un număr de 42.047cai, 224.201 boi şi vaci, 217.000 oi, 133.000 porci la populaţia de circa 500.000 locuitori. Se dă şi o statistică completă cu numărul de animale existente în cele 8 judeţe ale Bucovinei: Cernăuţi, Câmpulung, Coşmanu, Rădăuţi, Siret, Străşinet (Storojeneţ), Suceava şi Vişniţa.

Asupra pădurilor, care ocupau o suprafaţă de 950.000 pogoane, este redată la fel statistica pe ţinuturi (judeţe), unde se vede că zona Câmpulung cuprindea 316.613 pogoane, iar zona Rădăuţi 245.489 pogoane. Toate ţinuturile aveau suprafeţe mai mari de 12-40 mii pogoane, cu excepţia ţinutului Coşmanu.

Statistica numărului de elevi ne aduce efectele semnificative ale ocupantului; germanii, care reprezentau 8% din populaţie, aveau 4190 elevi, iar românii care depăşeau 40% din populaţie aveau doar 2094 şcolari.

Cea mai importantă statistică, prezentată de Aurelian ca prima pentru români, este intitulată „Împărţirea administrativă a Bucovinei, cuprinzând ţinuturile (judeţe) comunele şi suprafaţa fiecărei comune în juguire, după cadastru" (1 jugăr=57.554 m^2), redată ca *«apendice»*, împreună cu harta Bucovinei. **(69)**

5. Statistica poştală a României (1874)

Articolul astfel intitulat prezintă date statistice generale asupra poştei şi telegrafului român, la care autorul scrie un scurt preambul cu rol instructiv-educativ pentru cititor. Menţionăm că redă acest material după «raportul d-lui George Lahovari, directorul general» şi continuă: „Dezvoltarea operaţiunilor telegrafo-poştale este una dintre indicele cele mai pozitive pentru dezvoltarea economică a unui stat. Studiile de statistică comparată au pus în evidenţă că, cu cât o ţară este mai industrială şi mai comerciantă, cu atât operaţiunile sale telegrafo-poştale sunt mai numeroase şi viceversa. Dacă s-ar putea ca să avem pentru ţara noastră date statistice de la 1830 şi până astăzi, am putea constata că corespondenţa s-a dezvoltat treptat cu comerţul nostru". **(70)**

Câteva date statistice asupra poştei şi telegrafului pot fi interesante ca document istoric. Iată: în anul 1867, circulau 858.848 scrisori, iar în anul 1872, s-au numărat 2.399.290 bucăţi. Taxa primită pentru circulaţia lor a fost de 186.046 lei în 1867 şi 523.001 lei în 1872. Mesageriile private au transportat în 1872-240.057 scrisori şi au perceput 444.251 lei.

Autorul dă alte date asupra circulaţiei externe a poştei. Vânzarea timbrelor evidenţia sume destul de mari: în 1872-35.353 lei, iar în 1873-412.776 lei.

România avea, în anul 1872, un număr de 73 birouri telegrafice, din care 38 cu serviciu permanent. La 31 decembrie România, avea 3420 km de linii telefonice. În anul 1870, au fost expediate 592.754 depeşe, iar în 1873, numărul acestora se ridica la 1.061.243.

În final, Aurelian consemna un venit de 1.074.000 lei pentru poştă şi unul de 1.098.485 lei pentru telegraf; însă ambele instituţiuni erau în deficit, căci aveau cheltuieli de 3.483.435 lei, însă erau cheltuieli pentru dezvoltarea reţelelor de activitate. **(71)**

6. Statistica în «Economia naţională»

În această revistă, Aurelian a publicat câteva zeci de articole care ilustrau date statistice, îndeosebi asupra activităţii din agricultură. Conţinutul lor a fost prezentat de fiecare dată cu analize corelative cu fondul cauzal al activităţilor care erau în expunere.

Câteva dintre articolele publicate spre sfârşitul secolului al XIX-lea au un loc potrivit de a fi prezentate pentru conţinutul lor instructiv, prin datele statistice, modul de analiză cauzală şi concluziile raţionale aduse de Aurelian.

Statistica agricolă a României. După decesul timpuriu a lui Dionisie Pop-Martian, serviciul de statistică a funcţionat cu poticneli, pentru că, la fel ca în cazul altor domenii unde se încercau măsuri de progres, erau adversari care aveau succes în demersurile lor. Abia la mijlocul ultimului deceniu al secolului, sub conducerea lui N. Crupenski, o persoană potrivită pentru direcţia instituţiei, s-a elaborat *«Buletinul statisticii generale a României»*, care poate fi considerat *«strămoşul» «Anuarului statistic al României»*.

În articolul intitulat mai sus din 1895, Aurelian a prezentat un material de analiză a statisticii ţării, la al treilea volum, anul III al publicaţiei. Este unul din primele modele de analiză, lăsate de o personalitate competentă în domeniu, iar ideile şi concluziile sale prezintă oglinda situaţiei economice în câteva sectoare, prin cifre statistice.

Introducerea sa readuce în faţă comparaţia mentalităţii românilor cu aceea a strămoşilor romani, cu totală convingere din partea lui Aurelian, care toată viaţa a susţinut, a popularizat şi a apărat această realitate istorică. Aşa, în preambul la articol, spunea că romanii îşi asumau exclusiv activitatea agricolă, respingând comerţul şi meseriile, cu anume desconsiderare. Apoi spune direct că *„Noi suntem agricultori de rasă”*, fiind favorizaţi de calitatea solului potrivit pentru agricultură, dar la fel *„ca şi romanii, ne-am dezinteresat de comerţ şi industrie, şi acestui dezinteres datorim multe din neajunsurile noastre.”*

Autorul îşi exprimă apoi opinia favorabilă asupra lucrării statistice publicate, încheind cu ideea că „este un bun început şi merită încurajare, oricare ar fi lipsurile sale, lipsuri recunoscute întrucâtva chiar de domnul Crupenski”. Între observaţii, menţiona îndoiala asupra exactităţii unor date, în situaţia asupra expunerii suprafeţelor de cereale, amplasate după diferite plante premergătoare, din cauza incorectitudinii culegătorilor de informaţie. În concluzie, accepta că „în lipsă de mijloace de a avea informaţiuni cât se poate de exacte, ne mulţumim deocamdată şi cu acestea şi ne mărginim la aceea că lucrări de felul acesta nu sunt cu totul exacte, chiar în ţările cele mai înaintate”.

Statistica elaborată de «domnul Crupenski» consemna că ţara poseda o suprafaţă de 13.102.000ha (1892), iar suprafaţa cultivată se reducea la numai 5.354.369 ha, adică 40,87% din total. A rămas cu un document informativ interesant pentru cunoaşterea trecutului, statistica structurii suprafeţelor pentru culturile de câmp, care este un indicator asupra sistemului de cultură practicat; după cum se poate constata în tabelul nr. 1.

Aurelian remarcă faptul că suprafaţa cu cereale ocupă 4/5 din suprafaţa cultivată şi caracterizează *«un sistem de cultură cerealâ»* ce conduce treptat la sleirea fertilităţii solului, deoarece s-a părăsit «ogorul» şi grâul se seamănă în *«mirişte întoarsă»*.

Tabelul 1	1892/1893		Tabelul2	1892/1893	
Culturi de câmp			Cereale		
Cultura	Suprafaţă ha	%	Cultura	Suprafaţă ha	%
Cereale	4.357.045	81,30	Grâu	1.496.072	34,33
Uleioase	138.276	2,60	Secară	133.049	3,20
Leguminoase	52.326.	0,98	Orz	560.197	12,85
Industriale	7.499	0,14	Ovăz	225.681	5,16
Fânețe	606.720	11,43	Porumb	1.822.443	41,81
Pomi şi vii	191.497	3,56	Mei	117.530	2,60
			Hrişcă	2.073	0,05
TOTAL	5.354.363	100,00	TOTAL	4.357.045	100,00

Datele din tabelul 2 atrag atenţia prin suprafaţa mare de porumb şi grâu, care ocupă 75% din suprafaţa ocupată de cereale şi completează statistica, prin datele asupra producţiilor exprimate în hectolitri, pentru culturile de cereale la un ha: grâu - 1506hl, secară - 1227hl, orz - 1294 hl, ovăz -1728 hl, porumb -1785hl, mei -1431hl, hrişcă -1097hl. Cu privire la nivelul acestor recolte, Aurelian menţionează că „trebuie însă observat că în anii nefavorabili, această medie a producţiei se reduce la jumătate, iar pe alocurea, la un sfert". **(72)**

Ideea înregistrării suprafeţelor cultivate cu plante de câmp după diverse premergătoare a fost la acel timp una progresistă, sub aspect tehnologic agricol, iar situaţia statistică arată că „s-a semănat în ţeline 44.511 ha cu diferite plante; 827.505 ha în ogoare sterpe şi 3.740.296 ha în mirişte sau porumbişte"; deci o suprafaţă de circa 75% în monocultură, aproximativ, căci Aurelian preciza că „din punctul de vedere al rotaţiunii recoltelor, este o deosebire între a semăna grâul după grâu şi între a semăna grâul în porumbişte."

Foarte interesantă este situaţia suprafeţelor cultivate cu diferitele culturi, după suprafaţa ocupată în proprietatea micilor proprietari, adică a ţăranilor cu stare diferită în zonele din ţară. În România erau înregistraţi 704.308 cultivatori, iar media suprafeţei cultivate cu o cultură era de 6 ha, cu foarte mare variaţie: 20 ha în judeţul Brăila şi Constanţa, 13 ha în Tulcea, 10 ha în Vlaşca, iar în zonele apuse: 4 ha în Argeş, 3 ha Bacău, 3 ha Dâmboviţa, 2 ha Gorj, 3 ha Prahova, 2 ha Vâlcea.

De asemenea, merită reţinută consemnarea sporirii suprafeţelor cu diferite culturi într-o perioadă de 30 ani (1862-1892); grâul, bunăoară de la 697.885 ha la 1.496.072 ha, iar porumbul de la 996.066 ha la 1.822.443 ha. **(73)**

Meritul lui Aurelian s-a văzut în acest caz prin răspândirea informaţiilor statistice în revista sa, prin analiza de specialitate a statisticii în general asupra culturilor de câmp, lăsând pentru noi urmaşii date utilizabile drept şi criterii de comparaţie în perioada care i-a urmat.

Statistica vitelor în România. Am putut constata, în această lucrare, că Aurelian a avut o preocupare cu totul deosebită pentru promovarea ştiinţei şi practicii în creşterea animalelor, cu scopul de a obţine venituri, care să aducă o viaţă mai demnă pentru cultivator. În legătură cu acest aspect, s-a interesat mult de statistică, pentru a primi o orientare a situaţiei efectivelor de animale, care exprimau nivelul progresului sau al stagnării. Astfel, imediat după statistica asupra culturilor de câmp, a prezentat o amplă analiză privind *«Statistica vitelor din România»* în nr. 14/1895 al «*Economiei naţionale*», din care rezultă înalta sa specializare în acest domeniu principal al agriculturii.

În introducerea la această prezentare statistică, spre deosebire de aceea făcută la culturile agricole, unde accentua pe *«caracterul pur agricol»* al economiei române, Aurelian schimbă orizontul şi se îndreaptă spre industrie, zonă pentru care luptase un sfert de secol prin toate mijloacele sale. După ce-l invocă pe Sully, cu reflecţia sa *«păstoria şi plugăria sunt cele două mânzele ale statului»,* adică sursele financiare care susţin statul, face referiri la statele industriale, spunând: „Astăzi s-au schimbat lucrurile, încât în unele ţări precum sunt Anglia, Elveţia, Belgia, industria, sub diferite forme, covârşeşte prin importanţa sa bănească, produsele agriculturii". Astfel, autorul urmărea să convingă cititorul că produsele animale au o mare perspectivă de a fi prelucrate industrial şi trebuia oprită extinderea ogoarelor, care dăunează dezvoltării zootehniei.

Statistica publicată de Aurelian după *«Buletinul statisticii generale a României»* confirmă observaţia sa pentru perioada 1860-1873, dar pentru următorii ani, până în 1890 s-a constatat o ameliorare oarecare, aşa cum se vede din tabelul următor:

Specia	1860	1873	1890
Cai	506.104	426.850	594.962
Vite cornute	2.751.168	1.886.990	2.520.380
Oi	4.819.900	4.786.317	5.002.390
Râmători (porci)	1.088.737	836.944	926.124

Referitor la situaţia prezentată, autorul menţionează că în ţările occidentale creşte numărul animalelor, ca urmare a cultivării fâneţelor şi a culturilor anuale, care oferă cantităţi sporite de furaje, şi revine la ţara sa, spunând: „Sunt atâtea localităţi în ţară, unde vitele nu mai găsesc locuri decât pe ogoare sterpe, pe drumuri şi prin şanţuri, nu avem decât să ne aruncăm ochii asupra statisticii ţărilor străine”, şi prezintă, ca argument, importanţa culturilor furajere în zootehnie. Din păcate, în România, numai în perioada socialistă noile ferme zootehnice realizau culturi sistematice de culturi furajere moderne. Astăzi, păşunile naturale sunt într-o stare de neîngrijire inferioară celei din secolul al XIX-lea. (2013)

Merită a fi cunoscută statistica publicată de Aurelian asupra efectivelor de animale din ţări ale Europei, raportate în capete vii la 100 ha teren şi capete vite la 100 locuitori, din care se trag două concluzii importante: 1) un număr supărător de mic de animale la 100 ha teren şi deducerea faptului că România era slab populată, fapt ce a ridicat-o mai sus de pe ultimul loc în care se afla după primul criteriu. Iată această statistică (tabel 1) **(74):**

Tabel 1

Ţara	Capete de vite pentru 100 ha	Capete de vite pentru 100 locuitori
Franţa	24,6	34,1
Anglia	31,5	28,0
Belgia	46,9	24,5
Olanda	43,3	33,8
Germania	29,2	34,5
Austria	28,6	38,8
Ungaria	14,2	29,2
Italia	16,1	16,6
Elveţia	25,0	37,5
Rusia	4,9	31,1
Serbia	19,8	51,7
Danemarca	38,4	74,7
România	14,3	34,6

O statistică similară a reprodus Aurelian asupra ovinelor (Tabel 2).

Tabel 2

Ţara	Capete de vite pentru 100 ha	Capete de vite pentru 100 locuitori
Franţa	45	63
Anglia	87	77
Olanda	22	17
Germania	35	41
Austria	12	17
Ungaria	28	58
Italia	29	30

Spania	33	99
Danemarca	40	78
Rusia	9	62
Serbia	71	186
România	26	65

După analiza datelor, concluzia lui Aurelian ne spune că „numărul oilor aflat în România, în raport cu întinderea pământului, dovedeşte că suntem mai prejos decât ţările înaintate în agricultură (Anglia, Franţa, Danemarca, Germania şi chiar decât Italia), deşi s-ar crede că aceste ţări dezvoltate nu ar da mare atenţie animalelor."

Foarte interesantă este informaţia adusă de Aurelian, ca supliment la statistica românească, despre ţările lumii cu suprafeţe mari de păşuni şi populaţie redusă. În aceste cazuri, numărul de ovine ce revin la 100 de locuitori este de-a dreptul spectaculos; iată: Republica Argentina -72 milioane oi, 2470/100 locuitori; Uruguai -20 milioane oi, 4563/100 locuitori; Australia - 80 milioane oi, 2720/100 locuitori; în fine, în SUA - 50 milioane oi, 90 oi/100 locuitori. Evident, agricultura ţărilor europene producea în toate sectoarele specifice agriculturii. **(75)**

Populaţiunea română în 1893. Aşa cum s-a putut constata, Aurelian a avut în numeroase cazuri scrieri şi intervenţii asupra populaţiei ca naţiune, ca popor român; din grija sa şi preocuparea pentru evitarea unei situaţii de mare pericol a pierderii marilor acumulări obţinute prin formarea statului român. Trebuie să reamintim agitaţia sa în momentele când invazia paşnică a străinătăţii se întrevedea ca un mare pericol pentru existenţa naţiunii române. El a fost între aceia care, alături de I.C. Brătianu şi alţi patrioţi, au făurit legi pentru apărarea naţiunii, reuşind să le păstreze o bună perioadă de timp împotriva presiunii externe, constituită dinăuntru tocmai de cei veniţi nechemaţi.

Articolul enunţat a fost scris ca analiză statistică pe baza lucrărilor privind evoluţia populaţiei în România, efectuate de fondatorul acestei ştiinţe, ilustrul medic cehoslovac, naturalizat român, dr. Iacob Felix, rămas în mintea românilor din toate generaţiile. **(76)**

Câteva idei din preambulul la articolul său, publicat în două numere ale *«Economiei naţiunale»*, stau la baza perenităţii naţiunii, încât este necesar a fi relansate la anumite perioade de timp. Iată ce spunea Aurelian: „Nu este chestiune economică care să primeze pe aceea a populaţiunii. Toate sforţările activităţii omeneşti, toate descoperirile ştiinţei şi ale artelor ţintesc în cele din urmă, de a spori buna stare morală, intelectuală şi fizică a populaţiunii... Populaţia nu se poate efectua (creşte) decât treptat şi în proporţie cu sporirea bunului trai şi a îngrijirilor de tot felul ce reclamă fiinţa omenească. În afară de împrejurări, cu toate excepţiile, înmulţirea populaţiei sau scăderea ei este dovada cea mai pipăită despre starea de înflorire sau de decădere a unui popor; mai cu seamă în înţelesul moral şi intelectual... faptul că numărul populaţiei stă pe loc, dovedeşte că acea societate este roasă de un vierme ascuns. De aceea demografii şi economiştii văd în sporirea populaţiei şi la creşterea mediei vieţii, semne de prosperitate, nu numai fizică, dar şi intelectuală şi morală. Sporirea populaţiei este între altele mijlocul puternic pentru a întări naţionalitatea unui popor. Şi într-un timp ca acesta de astăzi, când lupta pentru păstrarea şi înflorirea naţionalităţii a devenit o nevoie îndeobşte simţită, mai cu seamă pentru popoarele mici, fiecare-şi închipuieşte cât trebuie să ne intereseze tot ce priveşte populaţia română, şi în special statistica populaţiunii care, binefăcută, ne oglindeşte în modul cel mai fidel starea populaţiunii din diferite puncturi de privire". **(77)**

În contrast cu aceste adevăruri clare, Aurelian spune că „noi românii nu am fost prea geloşi (doritori) de a cunoaşte rezultatele cât mai neîntârziat şi mai exact; şi că de la statistica lui Marţian asupra populaţiei din 1859, nu s-a mai făcut o numărătoare serioasă a populaţiei române".

Statistica din anul 1893 arăta că România avea o populaţie de 5.250.000, iar la această valoare se raportează întregul studiu, asupra căreia dr. Felix exprima următoarea concluzie: „Rezultatele acestui studiu sunt triste; le vom dezvolta mai jos, vom expune în cifre faptul, deja de mult cunoscut, că în multe comune populaţia autohtonă scade şi că elementele străine ocupă golul lăsat de români".

Cunoscând, de fapt, această situaţie, Aurelian face o completare de sprijin pentru concluzia dr. Felix, spunând: „Sunt aproape 25 de ani de când mai în fiecare an ne-am permis a face aceeaşi arătare; de când atragem atenţia românilor asupra acestui fenomen, care nu există şi nu poate exista, decât la popoarele în decadenţă (decădere); cu toate acestea, timpul trece, iar faptele urmează neînduplecata lor manifestare, din ce în ce mai defavorabilă pentru noi". **(78)**

Chiar la această stare existau *«conaţionali»* care minimalizau situaţia, spunând că oricum ar fi, populaţia creşte, iar Aurelian le răspundea că ***„populaţia creşte în proporţie mică, ceea ce creşte este în mare elementul străin, şi acest fapt nu ne poate fi indiferent. Am zis şi repet: nu este chestiunea ca numărul locuitorilor să se înmulţească, dar că această înmulţire să provină din sporirea locuitorilor băştinaşi a românilor".***

Autorul continuă cu etalarea statistică a descreşterii şi creşterii populaţiei în anii 1866-1893. În patru ani din această perioadă, naşterile au fost în număr mai mic decât decesele; în 1866, cu 27.418 suflete, 1873, cu 227; 1874, cu 2805, iar în 1878 cu 583 suflete mai puţin născute.

În perioada anilor cu creştere a numărului naşterilor faţă de decese, cifrele au o variabilitate foarte accentuată în limitele de la 23.702 la 89.967 nou-născuţi, cu un an de excepţie -1880, în care s-a înregistrat un plus al populaţiei de 8014 persoane.

Numărul de naşteri depinde de acela al căsătoriilor; astfel, în anul 1893 s-au încheiat 41.200 căsătorii, adică 7.8/1000 locuitori; Anglia, 8 căsătorii, Austria şi Rusia, 9 căsătorii; în Ungaria, 10 căsătorii; în Serbia, 12 căsătorii. Aurelian presupunea că existau multe căsătorii nelegitime.

Trecând la naşteri, cifrele situau România peste zona medie în Europa. Cu 40,7 naşteri la 1000 locuitori, faţă de 48,8 în Rusia şi 23,5 în Franţa; însă decesele erau foarte apropiate de valoare, fiind de 30 la 1000 locuitori, în 1893, respectiv 35 în anul 1892. Într-o situaţie statistică asupra sporului natal în ţările Europei, economistul francez Levasseur expunea un tabel cu 13 state, iar valorile redate variau între 13,9 în Norvegia şi 2,2 în Franţa; iar România, care nu era inclusă în această situaţie, avea 9,96/1000 locuitori sporul natural şi se situa pe locul 7, după Danemarca. **(79)**

Un indice statistic urmărit pentru semnificaţia lui privind nivelul de civilizaţie al ţării este procentul populaţiei din zona rurală şi din zona urbană. În anul 1893 s-au celebrat 41.200 căsătorii, din care 6.641 în comunele urbane (oraşe), iar 34.500 în comunele rurale, reprezentând 16,1%, respectiv 83,9%. Naşterile s-au ridicat la 222.324 copii, din care 15,8% în oraşe, iar 84,2% în sate. Urmărind decesele din acelaşi an, ele au totalizat 170.005 cazuri din care 18% în comunele urbane şi 82% în sate. Aceste date arată că în oraşe a fost înregistrat un număr ceva mai mic de naşteri şi unul cu aproape două procente mai mare la decese. Văzând aceste date, Aurelian spunea: „Astfel, şi în materie de populaţie, tot ţăranul rămâne talpa casei." **(80)**

Un obiectiv important pentru acel timp, urmărit de Aurelian, care a fost înregistrat de dr. Felix, a fost «mişcarea populaţiei», pentru că acest fenomen putea avea efecte negative asupra românilor. Autorul îl citează dr. Felix, care spunea că în fiecare vară intră în Moldova zeci de mii de străini pentru lucrări agricole, tăieri de pădure, pentru fabricile de spirt, de zahăr, pentru terasamente la calea ferată şi şosele, deşi mare parte din lucrări se puteau face de lucrători români; între străini dominau bulgarii şi italienii.

Aurelian s-a ocupat mai intens de evidenţierea sporirii *«elementului străin»*, după cum spunea, ca pericol de slăbire a naţiunii române, în acea perioadă de consolidare a statului şi naţionalităţii poporului. Este normal să cunoaştem care erau concepţiile învăţaţilor români cu privire la această problemă. Referindu-se la acest fenomen, autorul scria: „Sporul populaţiei urbane din Moldova, zice doctorul Felix, se datoreşte dar, înmulţirii izraeliţilor. De ani, tot constatăm acest trist fenomen, de ani se constată că oraşele din Moldova vor deveni aproape curate cetăţi izraelite în paguba elementului român". **(81)**

Statistica dată după dr. Felix asupra naşterilor din oraşe evidenţiate după religii, în anul 1893, arăta procentul de ortodocşi de numai 68,2%; deci 31,8% erau cei veniţi pe când nu erau graniţe păzite, aduşi de boieri, unii, alţii prin pelerinaj, cei mai mulţi fiind aceşti nechemaţi, care, după procentul arătat, puneau pe aceia care gândeau la viitorul ţării şi a românilor, atunci, să atragă atenţia asupra fenomenului: neamul evreiesc era cel mai prolific; în 1893, bunăoară se născuseră 24.298 ortodocşi şi 7706 izraeliţi (22%). **(82)**

Ultimul element statistic analizat de dr. Felix şi republicat de Aurelian se referă la durata de viaţă a cetăţenilor, calculată după un procedeu aplicat în acel timp; probabil deosebit de acesta de astăzi. Durata cea mai lungă era menţionată pentru Suedia, de 45 ani; Franţa, 40 ani; Belgia, Olanda, Anglia, 36.6 ani; Italia, Germania, 30.5 ani; România, 29 ani; Ungaria, 29 ani. Vedem clasamente de acest fel la aproape toate obiectivele statistice de când se înregistrează date.

Statistica populaţiei analizată de Aurelian, după situaţia realizată de dr. Felix, a rămas mult timp un model ce a permis constatarea unor fenomene social economice şi demografice de primă importanţă, prin care se caracteriza nivelul general de progres al ţării şi naţiunii, oferind baze pentru proiecte de viitor în vederea înlăturării pericolelor care ameninţau statul şi pe români.

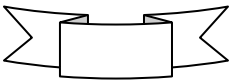

BIBLIOGRAFIE

Finanţe şi statistică

1. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 45, 46.
2. Aurelian, P.S., *Mic dicţionar enciclopedic*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p.1493.
3. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 46.
4. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 47.
5. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 48.
6. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 50.
7. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 52-58.
8. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 60.
9. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 61.
10. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 63, 64.
11. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 64.
12. Aurelian, P.S., *Despre monedă*, Revistă română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862, pp. 68.
13. Aurelian, P. S., *Capitalurile. Agronomia*, Nr. 13, 1861, p. 374.
14. Aurelian, P. S., *Capitalurile. Agronomia*, Nr. 13, 1861, p. 375.
15. Aurelian, P. S., *Capitalurile. Agronomia*, Nr. 13, 1861, p. 375.
16. Aurelian, P. S., *Capitalurile. Agronomia*, Nr. 13, 1861, p. 377.
17. Aurelian, P. S., *Creditul agricol. Monitorul* , 10 aprilie 1861.
18. Aurelian, P. S., *Creditul agricol. Agronomia* , nr. 7, 1861.
19. Aurelian, P. S., *Creditul agricol. Agronomia* , nr. 7, 1861, pp. 206, 207.
20. Aurelian, P. S., *Creditul agricol. Agronomia* , nr. 7, 1861, pp. 208, 209.
21. Aurelian, P. S., *Creditul agricol. Agronomia* , nr. 7, 1861, pp. 213-215.
22. Aurelian, P. S., *Cronica. Revista ştiinţifică*, nr. 18, 1 nov.1872, pp. 273, 274.

23. Aurelian, P. S., *Cronica. Revista ştiinţifică*, nr. 18, 1 nov.1872, pp. 274, 275.
24. Brătianu, I.C., *Casele de credit agricol – Expunere de motive*, Economia rurală, 1881, pp. 170-172.
25. Brătianu, I.C., *Proiect de lege pentru înfiinţarea caselor de credit agricol*, Economia rurală, 1881, pp. 172-175.
26. Brătianu, I.C., *Legea pentru înfiinţarea caselor de credit agricol*, Economia rurală, pp. 296-299.

27. Aurelian, P.S., *Creditul agricol*, Economia naţională, nr. 9, 2 mai 1892, p.171.
28. Aurelian, P.S., *Creditul agricol*, Economia naţională, 18, 19, 1890, p.273-277.
29. Aurelian, P.S., *Creditul agricol*, Economia naţională, 18, 19, 1890, p.278.
30. Aurelian, P.S., *Creditul agricol*, Economia naţională, 18, 19, 1890, p.278.
31. Aurelian, P.S., *Creditul agricol*, Economia naţională, 18, 19, 1890, p.279.
32. Aurelian, P.S., *Creditul agricol*, Economia naţională, nr. 20, 1890, p.292.
33. Aurelian, P.S., *Ţărănimea şi creditul agricol*, Economia naţională, nr. 20, 15 oct. 1891, p. 450.
34. Aurelian, P.S., *Ţărănimea şi creditul agricol*, Economia naţională, nr. 20, 15 oct. 1891, p. 170.
35. Aurelian, P.S., *Creditul agricol*, Economia naţională, nr. 9/1mai 1892, p.169-175.
36. Aurelian, P.S., *Lege pentru creditul agricol*, Economia naţională, nr. 13-14 iulie-august 1892, pp. 176-281, 294-299.
37. Aurelian, P. S., *Banca agricolă*, Economia naţională, nr. 6/15 martie 1894, p. 121.
38. Aurelian, P. S., *Banca agricolă*, Economia naţională, nr. 6/15 martie 1894, p. 121, 122.
39. Aurelian, P.S., *Creditul industrial*, Economia naţională, nr. 50, 51/21, 28 decembrie 1887, pp. 1177-1178.
40. Aurelian, P.S., *Creditul industrial*, Economia naţională, nr. 50, 51/21, 28 decembrie 1887, pp. 1179-1180.
41. Aurelian, P.S., *Creditul industrial*, Economia naţională, nr. 50, 51/21, 28 decembrie 1887, pp. 1201.
42. Aurelian, P.S., *Discurs. Casele de împrumut pe amanet*, Economia naţională, nr. 5/21 ianuarie 1894, p. 101.
43. Aurelian, P.S., *Discurs. Casele de împrumut pe amanet*, Economia naţională, nr. 5/21 ianuarie 1894, p. 103.
44. Aurelian, P.S., *Discurs la şedinţa Adunării generale a Societăţii Economia,* Revista ştiinţifică, nr. 9/1875, p. 142.
45. Aurelian, P.S., *Discurs la şedinţa Adunării generale a Societăţii Economia,* Revista ştiinţifică, nr. 9/1875, p. 104, 105.
46. Aurelian, P.S., *Casa noastră de economie*, Economia naţională, nr. 42/26 octombrie 1887.
47. Aurelian, P.S., *Casa noastră de economie*, Economia naţională, nr. 42/26 octombrie 1887, p. 489.
48. Aurelian, P.S., *Casa de depuneri şi casa de economie*, Economia naţională, nr. 4/1894, p. 179-181.
49. Aurelian, P.S., *Lege pentru înfiinţarea unei bănci agricole*, Economia naţională, nr. 11/1894, pp. 222-230.
50. Vasiloiu, V., *Friedrich List şi Dionisie Martian*, Cartea românească, Bucureşti, 1938, p. 4.
51. Aurelian, P.S., *Consumaţiunile în România,* Economia naţională, nr. 5/15ianuarie1873.
52. Aurelian, P.S., *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale,* Economia naţională, nr. 6, 1873, p. 28.
53. Aurelian, P.S., *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale,* Economia naţională, nr. 6, 1873, p. 29.
54. Aurelian, P.S., *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale,* Economia naţională, nr. 6, 1873, p. 29, 30.
55. Aurelian, P.S., *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale,* Economia naţională, nr. 6, 1873, p. 36, 37.

56. Aurelian, P.S., *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale,* Economia naţională, nr. 6, 1873, p. 38.
57. Aurelian, P.S., *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale,* Economia naţională, nr. 6, 1873, p. 40, 44.
58. Aurelian, P.S., *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale,* Economia naţională, nr. 6, 1873, p. 44, 45.

59. Aurelian, P.S., *Statistica în Tera nostra,* Tipografia Laboratorilor români, Bucureşti, 1875, pp. 164, 165.
60. Aurelian, P.S., *Statistica în Tera nostra,* Tipografia Laboratorilor români, Bucureşti, 1875, pp. 165.
61. Aurelian, P.S., *Comerţul,* Tipografia Laboratorilor români, Bucureşti, 1875, pp. 181-188.
62. Aurelian, P.S., *Navigaţiunea comercială –Tera nostra,* pp. 195 -204.
63. Aurelian, P.S., *Navigaţiunea comercială –Tera nostra,* pp. 200.
64. Aurelian, P.S., *Organizaţiunea economică şi politică a României,* Tera nostra, pp. 214, 216.
65. Aurelian, P.S., *Veniturile şi cheltuielile statului,* cap. XVI, p. 219.
66. Aurelian, P.S., *Schiţe asupra stării economice a României în secolul al XVIII-lea,* Bucureşti, 1881, pp. 110-118.
67. Aurelian, P.S., *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 1106.
68. Aurelian, P.S., *Bucovina. Descriere economică,* Tipografia Laboratorilor români, Bucureşti, 1871, p. 15, 18.
69. Aurelian, P.S., *Bucovina. Descriere economică,* Tipografia Laboratorilor români, Bucureşti, 1871, p. 76, 77, 78; 83-94.
70. Aurelian, P.S., *Statistica poştală a României (1872-1873),* Economia naţională, 1874, p. 17.
71. Aurelian, P.S., *Statistica poştală a României (1872-1873),* Economia naţională, 1874, p. 18, 19.
72. Aurelian, P.S., *Statistica agricolă a României,* Revista Economia naţională, nr.1/1895, pp. 289-292.
73. Aurelian, P.S., *Statistica agricolă a României,* Revista Economia naţională, nr.1/1895, pp. 193-194.
74. Aurelian, P.S., *Statistica vitelor în România,* Economia naţională, nr.14/1895, pp. 314, 315.
75. Aurelian, P.S., *Statistica vitelor în România,* Economia naţională, nr.14/1895, pp. 316, 317.
76. Aurelian, P.S., *Populaţiunea română în 1893,* Economia naţională, nr.3/1 febr.1895, p. 30.
77. Aurelian, P.S., *Populaţiunea română în 1893,* Economia naţională, nr.3/1 febr.1895, p. 49, 50.
78. Aurelian, P.S., *Populaţiunea română în 1893,* Economia naţională, nr.3/1 febr.1895, p. 51.
79. Aurelian, P.S., *Populaţiunea română în 1893,* Economia naţională, nr.3/1 febr.1895, p. 52-56.
80. Aurelian, P.S., *Populaţiunea română în 1893,* Economia naţională, nr.4/1895.
81. Aurelian, P.S., *Populaţiunea română în 1893,* Economia naţională, nr.4/1895, p. 75.
82. Aurelian, P.S., *Populaţiunea română în 1893,* Economia naţională, nr.4/1895, p. 76.

P.S. Aurelian. Finanţe şi statistică.
Articole şi studii.

1. *Despre monedă*, Revista română de ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862.
2. *Capitalurile*, Agronomia, nr. 13, Bucureşti, 1861.
3. *Creditul agricol*, Monitorul, 10 aprilie 1861.
4. *Creditul agricol*, Agronomia, nr. 7, Bucureşti, 1861.
5. *Cronica*, Revista ştiinţifică, nr. 18, 1872.
6. *Creditul agricol*, Economia naţională, nr. 9, 1892.
7. *Creditul agricol*, Economia naţională, nr. 18, 19, 1890.
8. *Ţărănimea şi creditul agricol*, Economia naţională, nr. 20, 1891.
9. *Creditul agricol*, Economia naţională, nr. 9, 1892.

10. *Creditul agricol*, Economia naţională, nr. 13-14, 1892.
11. *Banca agricolă*, Economia naţională, nr. 6, 1894.
12. *Creditul industrial*, Economia naţională, nr. 50, 51, 1887.
13. *Discurs. Casele de împrumut pe amanet*, Economia naţională, nr. 5, 1894.
14. *Discurs la şedinţa Adunării generale a societăţii «Economia»,* Revista ştiinţifică, nr. 9/1875.
15. *Casa noastră de economie*, Economia naţională, nr. 42, 1887.

16. *Casa de depuneri şi Casa de economie*, Economia naţională, nr. 4, 1894.
17. *Lege pentru înfiinţarea unei bănci agricole*, Economia naţională, nr. 11, 1894.
18. *Consumaţiunile în România*, Economia naţională, nr. 5, 1873.
19. *Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale*, Economia naţională, nr. 6, 1873.
20. *Tera nostra - statistica*, Bucureşti, 1875.
21. *Tera nostra - comerţul*, Bucureşti, 1875.
22. *Tera nostra - Navigaţiunea comercială*, Bucureşti, 1875.
23. *Tera nostra - Organizaţiunea economico-politico a României*, Bucureşti, 1875.
24. *Tera nostra - Veniturile şi cheltuielile statului*, Bucureşti, 1875.
25. *Schiţe asupra stării economice a României în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1881.
26. *Bucovina. Descriere economică*, Bucureşti, 1876.
27. *Statistica poştală a României*, Economia naţională, 1874.
28. *Statistica agricolă a României*, Economia naţională, 1895.
29. *Statistica vitelor în România*, Economia naţională, nr. 4, 1895.
30. *Populaţiunea română în 1893*, nr. 3, 1895.

5. TRANSPORTUL ŞI COMUNICAŢIILE

A. TRANSPORTURI

Preambul. Din timpuri străvechi, oamenii au fost nevoiţi să născocească mijloace pentru a duce din loc în loc lucruri şi produse grele în cantităţi mari la distanţele unde erau căutate, iar inventarea roţii a fost «*minunea*» ce a schimbat, la timpul său, randamentul activităţilor practice. Fără cunoscutele «*care de luptă*», Imperiul Roman n-ar fi putut să-şi extindă graniţele la distanţe-le descrise de istorie, care au avut dimensiuni fabuloase. Trebuie să remarcăm faptul că tot mijloacele de transport au făcut posibilă stabilirea lor temporară în zonele ocupate, unde au realizat construcţiile necesare şi mai ales drumurile de acces, dar şi unele «*comodităţi*» cum erau vestitele lor băi şi aducţiunile de apă ale căror vestigii se mai descoperă şi astăzi. Să ne reamintim că aveau şi care pe patru roţi cu spiţe, trase de cai. (**1**)

Fenomenul descris la romani a avut forme variate în întreaga lume antică, iar transporturile au constituit unul dintre cele mai puternice mijloace de progres. Transportul a fost un mare sprijin către începuturile dezvoltării industriale din Anglia, la sfârşitul secolului al XIX-lea, ajungând la perfecţionare către anii 1830-1840.

Pe la mijlocul secolului XX, cunoscutul om de ştiinţă englez J. D. Bernal, în vasta sa lucrare «*Ştiinţa în istoria societăţii*», publicată în anul 1954 la Londra, făcea o referire analitică, pertinentă asupra raportului între dezvoltarea industrială şi transporturi, cu efectele lor asupra relaţiilor sociale, din care reproducem următorul pasaj: „...Căile ferate, care făceau legătura între centrele industriale şi vapoarele care aduceau materiile prime, aprovizionau aceste centre şi transportau produsele fabricate în toate colţurile lumii. Într-adevăr, în timp ce în secolul al XVIII-lea găsise cheia producţiei, secolul al XIX-lea avea să o găsească pe aceea a mijloacelor de comunicaţie (transport)”. (**2**)

Bernal se baza pe fapte reale. Prima linie ferată între două oraşe din Anglia a fost dată la 15 septembrie 1830, de la Liverpool la Manchester, deschizând era transporturilor terestre de amploare. Au urmat în scurt timp ţările importante de pe continentul european: Franţa, 1832; Belgia, 1835; Germania, 1835; Rusia, 1837; Austro-Ungaria, 1838.

Primul învăţat care a descris într-un raport oficial «*drumul de fier*» la 1831, a fost Petrache Poenaru, apoi Dinicu Golescu şi Ion Ghica, aceştia susţinând ideea construirii lui şi în ţară. Prima linie de cale ferată românească a fost proiectată de inginerul român Marin, dar aplicarea ei a fost finalizată abia la 19 octombrie 1869 pe distanţa Bucureşti-Giurgiu. România însă, a devenit o mare surpriză prin construirea unei lungimi de 3.101 km de cale ferată, până la sfârşitul secolului al XIX-lea, apelând şi la capitalul străin, dar făcând în scurt timp un mare efort de a răscumpăra lucrarea pe care a trecut-o în proprietatea statului, având o mare contribuţie la dezvoltarea ulterioară a economiei naţionale şi fiind denumită cu satisfacţie «*a doua armată a ţării*». (**3**)

Eficienţa transporturilor era în mare dependenţă de comunicaţii, iar în această situaţie a apărut telegraful în acest serviciu; fapt posibil deoarece încă de la 1737, electricitatea fusese utilizată pentru transmiterea de mesaje la distanţă de mai multe mile, însă electricitatea statică era anevoioasă şi nesigură. (**4**)

Fiind în epocă, avem datoria să amintim despre primul român constructor de locomotive, Tudor Dragu, fiu de răzeşi din Zăpodeni, judeţul Vaslui, care, după absolvirea Academiei Mihăilene din Iaşi, a urmat studii superioare la Paris, obţinând diploma de inginer în 1876. După ce a mai studiat la Viena «*organizarea şi funcţionarea*» căilor ferate, făcând practică precum un meseriaş, trecând în toate categoriile de ateliere, a revenit în ţară şi a organizat «*Serviciul de ateliere al CFR*». „Sub conducerea lui s-au proiectat şi construit clasicele locomotive de marfă, seria 1001 şi 1601, precum şi locomotiva seria 2001 pentru trenuri de persoane. Tot el a introdus frâna Westinghouse şi încălzirea trenurilor cu aburi şi a folosit pentru prima dată combustibilul lichid la locomotive”. (**5**)

Timp de un secol şi mai bine, până în anul 1989, transportul pe CFR a fost unul din cele mai înfloritoare sectoare economice; apoi, treptat-treptat, s-a produs o degradare sistematică a activităţii, unele sectoare ajungând la faliment în anul 2013. Căpuşarea programată a distrus întreaga economie de stat, adică economia poporului.

1. Transportul pe căile ferate

Preambul. În numeroasele articole şi studii publicate de Aurelian în «*Monitorul*», din perioada octombrie 1860, până în noiembrie 1861, peste 30 la număr, a abordat subiecte asupra celor mai importante aspecte ale situaţiei sociale şi economice ale ţării. Cum s-a mai scris, el voia să facă o prezentare a principalelor domenii de activitate economică, sub aspectul organizării, funcţionării şi importanţei fiecăruia. În fond, dorea să arate ce instituţii şi stabilimente de producţie funcţionau într-o ţară europeană în epoca sa.

Pe întreaga perioadă de activitate a avut, la răstimpuri, scrieri şi intervenţii în scopul realizărilor practice asupra dezvoltării transporturilor, am putea spune că a fost unul dintre cei mai aprigi susţinători ai acestui domeniu, ca factor esenţial în dezvoltare a economiei ţării.

Drumurile de fier. Realizând încă în timpul studiilor în Franţa cât de mare este necesitatea căii ferate pentru transportul din ţară, mai ales prin faptul că produsele agricole reprezintă marfă de volum, Aurelian a conceput să atragă spre idee, pe oamenii politici şi pe cei cu stare, publicând un vast material cu titlul «*Drumurile de fier*» în numărul 60, 61, 62, al revistei amintite.

Importanţă. Ideile introductive la studiul său sunt redate printr-un conţinut clar privind necesitatea transporturilor şi a comunicaţiilor în general, din care reproducem un pasaj reprezentativ pentru scrierile sale din tinereţe (1861). „Trăim într-un timp de mari descoperiri: iluminarea cu gaz, maşinile de abur, drumurile de fier, telegraful electric, fotografia şi tunurile ghintuite, sunt de faţă să ateste progresele şi puterea omului. Dintre toate aceste invenţii, cea mai fecundă este, fără îndoială, drumul de fer, precum o va demonstra istoria sa. Drumul de fier este

menit ca să facă în obiceiuri, în relaţiile sociale şi internaţionale, o revoluţie ce nu se poate compara decât cu aceea ce a făcut-o descoperirea tipografiei.

Drumurile de fier sunt cel mai puternic instrument de civilizaţie; printr-însele se împlineşte amestecarea stârpiilor (neamurilor), fuziunea popoarelor. Drumul de fier este instituţia cea mai democratică; el dă la toţi repeziciunea, comoditatea, economia; şi cel mai simplu lucrător, pentru o plată oarecare, poate în zilele noastre, să se transporte în câteva ore la nişte distanţe pe care Ludovic al XIV-lea, cu toată puterea sa, n-ar fi putut să le străbată în câteva zile. Sunt acum, treizeci de ani abia, de când drumurile de fer cu viteză mare există în Franţa, şi ele au produs deja rezultate imense. În Anglia au mărit în proporţii enorme mişcarea comercială şi industria, şi aceste rezultate s-au dobândit şi s-au împlinit fără a vătăma întru nimic vechile căi de comunicaţie. Acestea produc şi astăzi, atât pe cât produceau înainte de înfiinţarea drumurilor de fer, iar canalele şi mai mult; şi dacă, căile cele mari, paralele cu căile ferate au pierdut puţin din importanţa lor, mişcarea a devenit activă pe căile transversale; astfel, încât poate cineva să afirme curat, că dacă drumurile de fier, ca toate creaţiunile mari au atins oarecare interese particulare, ele n-au deposedat pe nimeni, apreciate fiind în totalitatea lor". (**6**)

Pentru exemplificarea efectelor pozitive ale introducerii liniilor ferate în transporturi în economia unei ţări, Aurelian se referea la Statele Unite ale Americii, pe care nu a încetat niciodată să le urmărească în evoluţia lor economico-socială. Receptând zona ca o uniune de state, în mod clasic, la acel timp, se vede efectul general al transportului pe linia ferată, determinând popularea unor imense ţinuturi, care au devenit roditoare prin agricultură; a făcut să se nască oraşe populate din sate care erau goale până atunci; deci, linia ferată a dat cale transporturilor productive şi a dat valoare unor locuri ce nu o aveau înainte.

La această observaţie generală, autorul aduce exemplul oraşului Cincinnati, devenit marea citadelă din aceste timpuri (2013): „Cincinnati era un orăşel de 10.000 suflete; astăzi când n-a ajuns încă la ultimul său grad numără 60.000 locuitori (1860). Această creştere a populaţiei provine mai cu seamă din drumurile de fier, printr-însul trec 17 linii de drumuri de fer". (**7**)

Aurelian a mai descris exemplul Belgiei care a făcut eforturi mari pentru construirea căilor ferate, primind marea admiraţie a celui mai în vogă economist al vremii, profesorul Michel Chevalier, care spunea că, prin această realizare, ţara şi-a creat un titlu irecuzabil între statele europene (de elită); adăugând o reflecţie originală, astfel: „Mulţumită acestei demonstraţii de putere; căci puterea care naşte apare fecundă, Belgia este o forţă întocmai ca aceea care acoperă cu cadavre câmpul de bătaie".

În continuarea descrierilor sale, autorul s-a referit la Spania, Italia, Elveţia, Germania şi Rusia, subliniind în toate cazurile eforturile, importanţa şi foloasele obţinute în urma construirii căilor ferate.

Adâncind expunerea efectelor căii ferate asupra fenomenelor economice, Aurelian s-a referit la agricultură, asupra determinării cercetărilor în mecanică pentru perfecţionarea locomotivei, şi chiar asupra arhitecturii „...căci o stradă, un bulevard, pe care se circulă spre gară trebuie să aibă case frumoase şi pavaj". Mai mult, «*drumurile de fier*» au permis transportul orchestrelor spre localităţile îndepărtate, încurajând artele şi cultura. Scopul acestor scrieri laudative era de a stârni interes, dorinţă, oarecare spirit de invidie şi din partea românilor pentru a trece la construcţia căilor ferate în ţară.

Istoric. După acest preambul asupra «*drumurilor de fer*», Aurelian a continuat cu descrierea istoricului lor, oferind pentru urmaşi una din primele scrieri din bibliografia românească, referitoare la căile ferate. Este, în fond, un foarte important conţinut de cultură generală, din care reţinem câteva pasaje interesante pentru generaţiile viitorului.

Istoricul, cu rezultate pozitive scris asupra unui domeniu, constituie un criteriu dintre cele mai convingătoare asupra unei activităţi, astfel că prima parte a lucrării sale prezintă această problemă, cu referire la ţările europene care au construit căi ferate. Să reţinem că România se afla în cursul demersurilor pentru începutul construcţiei primei linii ferate, la acea vreme.

Chiar de la început, Aurelian ne surprinde cu informaţia despre începuturile «*drumurile de fier*», scriind: „Să ne întoarcem la originea drumurilor de fier; ele nu datează din acest secol (**19**); sunt 200 de ani de când oamenii se servesc de ele (1660), dar tocmai în anul 1828 sau 1829

se întrebuinţează pentru prima oară «*maşina tubulară*» (locomotiva cu aburi), de o forţă extraordinară, creată de D-l Marc Sèquin, inginer, inventator francez (1786-1875)". Ulterior, această invenţie i-a fost recunoscută americanului Robert Foulton (1807), dar păreri autorizate atribuie construcţia locomotivei cu aburi lui Cugnat şi Sèquin.

Autorul ne descrie scepticismul care domina în epocă cu privire la utilitatea «*locomotivei cu aburi*» şi i se reproşa faptul că ar înlătura calul de la menirea sa naturală, iar vestita regină Victoria, a aprobat să i se construiască un tren în care a călătorit abia după 14 ani de la punerea în operă a invenţiei (1829-1843). (**8**)

Unul dintre savanţii francezi zicea că drumurile de fier nu erau bune decât să dea inflamaţiuni la plămâni şi răceală călătorilor cuprinşi de umezeala cea rece a tunelelor. În fine, prevederile erau cu totul nefavorabile acestei inovaţii epocale reprezentate de «*drumul de fier*» şi «*locomotiva cu aburi*».

Experienţe. În privinţa primelor experienţe de tracţiune prin abur, Aurelian aducea o informaţie, care exclude primatul lui Fulton, iată: „Cele dintâi experienţe de locomoţiune prin abur, se făcură în Franţa de către Cugnat. Un mare număr de oameni luminaţi, pe la finitul secolului trecut (XVIII), manifestând un viu interes pentru cercetările făcute cu maşina lui Cugnat, parcă au prevăzut viitorul locomotivelor. Celebrul mareşal de Saxa, ducele de Choiseul, generalul Gribanval, girondinul Rolland, generalul Andreossi, generalul Bonaparte (Napolion I) şi savanţii Perrier, Coulomb, Prony şi Laland, au arătat pe rând încrederea lor în succesul acelor maşini, şi dacă ele n-au ajuns mai curând la gradul de perfecţionare de astăzi, aceasta se poate atribui în mai mare parte evenimentelor politice". Din această ultimă cauză, perfecţionarea locomotivei i-a revenit lui Marc Sequin în anul 1828, membru al unei familii cu numeroşi inventatori, mari constructori de poduri suspendate, din prima jumătate al secolului al XIX-lea.

Autorul completează istoricul temei, amintind de perfecţionările aduse locomotivei cu aburi de către englezul George Stephenson, căruia pe nedrept i se acordă meritul integral pentru această invenţie epocală, care a început de la Cugnat şi Fulton, a fost pusă în activitate de Marc Sèquin şi apoi a fost perfecţionată de englezi, având un merit excepţional prin contribuţia lor la mărirea vitezei şi capacităţii de tracţiune a locomotivei cu aburi. El a fost recunoscut de parlamentul englez ca inventator al controversatei realizări «*lampa Davy*», în urma disputei cu celebrul chimist; a fost un om al şantierelor, al marilor construcţii pentru «*drumul de fer*», acest George Stephenson. (**9**)

Această prezentare cu extrase mai extinse din lucrarea lui Aurelian, ne arată dorinţa sa de a introduce cititorul în cunoaşterea temei, sub principalele aspecte care îi conferă importanţă pentru transporturi, dar mai ales pentru efectele colaterale numeroase şi pozitive asupra dezvoltării economiei ţării. Faptul că ţări înaintate, recunoscute în acel timp, au adoptat ideea dezvoltării «*drumului de fer*», se dorea un argument în plus pentru a obţine interesul politicienilor şi capitaliştilor români spre a construi calea ferată în România.

Apreciind contribuţia cu totul deosebită a francezilor în dezvoltarea evolutivă a căilor ferate şi a mijloacelor rulante şi locomotivelor, trebuie să învăţăm că în locurile unde se fondează o şcoală de inventică, o şcoală superioară, pentru un anumit domeniu înaintea altora, acolo în cursul timpului se obţin rezultate tot mai bune prin acumulări, iar stăpânii acelor realizări domină toate interesele. Să ne reamintim că primul tren de mare viteză s-a pus în mişcare pe linia Paris-Rouen, înainte de anul 1980, cu o viteză de 240 km./oră. După francezi, au venit alţii ca japonezii şi englezii, iar mai recent de tot, Japonia şi China. Franţa a făcut faţă concurenţei în transporturi, prin perfecţionarea continuă a liniilor ferate, a materialului rulant şi de tracţiune şi, nu în ultimul rând, prin educaţia feroviarilor şi a cetăţeanului francez. Dezvoltarea exagerată a transportului auto, este întotdeauna o armă împotriva celui care o foloseşte, de aceea Franţa nu a neglijat transportul feroviar.

Inaugurarea liniei ferate «Piatra (Olt) Râmnicu Vâlcei». Discurs. Înalta valoare a personalităţii lui Aurelian a fost marcată de gândirea sa briliantă, capabilă de analize profunde de situaţii şi emiterea de idei; în aceeaşi măsură cu aplicarea lor în scopul realizărilor practice. Acest fapt a fost confirmat şi de participarea sa în 6 guverne liberale, îndeplinind pentru scurt timp şi

funcţia de prim-ministru. Ori, atunci, ca şi în zilele noastre, nu primea cineva în mod normal, post de ministru, dacă nu era recunoscut ca o persoană cu aplecare spre realizări practice concrete. A ocupat numai ministere care solicitau din plin această calitate – la «*Lucrări publice*», «*Interne*», «*Agricultură şi Domenii*» şi «*Instrucţiune*».

În anul 1887, pe când era ministru la «*Lucrări publice*», s-au finalizat două linii secundare de cale ferată în sudul ţării, iar inaugurarea lor a prilejuit ministrului să ţină cuvântări, care în parte exprimau informaţii culturale legate de eveniment, dar şi o descriere a modului de realizare a lucrărilor inaugurate, cu asemănări şi alte comparaţii faţă de ţările europene, în acelaşi domeniu.

Cuvântarea de la inaugurarea liniei ferate «*Peatra (Olt) Râmnicu Vâlcei*» are o valoare şi o semnificaţie deosebită, care exprimă dorinţa lui Aurelian de a susţine construirea economiei ţării, încercând să lămurească oamenii asupra acestei necesităţi de primă importanţă. Introducerile sale în temă, încărcate de exemple din toate timpurile, luate de la popoare recunoscute în fruntea progresului, apoi introducerea necesităţii «*imitaţiunii*» acestora în România, erau expuse într-o exprimare simplă şi mişcătoare, dar care se vedea că aparţine unui învăţat important al timpului, un patriot luminat. Introducerea cuvântării sale este un model de promovare a ideilor cu rol de educaţie în masa unui auditoriu popular, ca acela de la evenimentul menţionat, unde puteau participa chiar câteva mii de persoane. Autorul arăta: „...că linia construită, care pornea de la poalele Carpaţilor, va pune în comunicaţie muntele cu Dunărea..., iar România nu cunoaşte serbări mai fericite decât acele care sunt consacrate pentru glorificarea lucrărilor, care contribuind la sporirea avuţiei naţionale, servesc în acelaşi timp a apropia neamurile, a asigura pe cât cu putinţă, dezvoltarea activităţii omului pe mănosul câmp al producţiei”.

Subliniind starea de pace a momentului, autorul arata că activitatea societăţii se îndrepta spre dezvoltarea avuţiei pentru îmbunătăţirea traiului tuturor şi lăuda puterile mari care căutau soluţii de pace pentru evitarea războaielor, spunând: „În veacul nostru şi în special în zilele noastre, se caută a se înlocui vechea politică de cucerire şi de agresiune, prin politica intereselor”. (**10**) Dacă ne oprim puţin, constatăm că astăzi este întronat puternic acest principiu, care s-a consolidat în timp şi pe baza educaţiei umaniste a popoarelor, fără a înlătura din prima linie interesele economice.

În continuarea cuvântării, Aurelian s-a oprit asupra rolului «*Căilor de comunicaţiune*» pe apă şi pe uscat, în dezvoltarea economiei în epocă, făcând şi analiza condiţiilor în care se afla România, când Europa era în plină dezvoltare a acestui domeniu vital al economiei.

În timpul cât căile ferate se construiau cu vigoare în Europa, după 1840, Principatele funcţionau sub patronajul «*Regulamentelor organice*» şi abia după 20 de ani s-a făurit «*Unirea*», iar patrioţii români se preocupau de independenţa ţării, emanciparea politică şi economică a poporului român. Referindu-se la acea perioadă, Aurelian spune: „Vom arăta cu altă ocaziune cu câte greutăţi interioare şi exterioare a trebuit să lupte românii de la Dunăre, pentru ca într-un interval de timp relativ scurt să reuşească a face ca Moldova şi Ţara Românească, două ţări tributare Turciei, nesocotite şi asuprite, să devie tânărul Regat de la Dunărea de jos, respectat şi admirat de lumea întreagă”.

În anul 1876, la preluarea guvernului de către liberali, ţara avea deja 1.308 km de căi ferate, construiţi numai în 7 ani, iar după alţi 12 ani, Aurelian raporta 2.435 km. În funcţiune: 260 km, în construcţie şi 488 km în proiectare, iar ca rezultat, „Astăzi toate capitalele judeţelor sunt legate cu capitala ţării; căi ferate străbat prin toate judeţele, ducând spre munte sau spre Dunăre produsele mănosului nostru pământ. Nici un colţ din întreaga Românie (1887) nu mai este izolat”.

Urmaşii sunt datori să recunoască şi să omagieze eforturile extraordinare ale strămoşilor, care într-o ţară abia uşurată de fanarioţi şi de jugul autonom, în numai două decenii se afla aproape de nivelul mediu al ţărilor europene, prin raportarea lungimii de linie ferată la 100.000 locuitori. În frunte era Belgia cu 100 km, Franţa şi Anglia cu 86 respectiv 84 km, iar România ocupa locul 7 cu 43 km, faţă de Serbia care era pe locul 12, cu 19 km.

Aurelian a dat câteva exemple relevante cu privire la influenţa căilor ferate asupra economiei în general şi îndeosebi asupra creşterii valorilor bogăţiilor, sub această influenţă. Astfel, în acel scurt interval de timp, preţul pământului a crescut de 2, 3 şi chiar 4 ori. Unde în

Ialomiţa se vindea cu 20-30 lei pogonul, preţul a crescut la 120 lei, iar în Prahova, Buzău, Ilfov, de la 100-150 lei s-a ridicat la 200, 300 chiar 500 lei; când dolarul avea o valoare de schimb de 1 la 5 lei. (**12**)

Finalul cuvântării lui Aurelian se referea la meritele mari ale «*Majestăţii sale Regele*» care a sprijinit făurirea acestui obiectiv cardinal, al construirii liniilor ferate. Este interesant de remarcat că această subliniere făcută de orator are un conţinut realist, natural şi sincer, lipsit de orice bănuială de politicianism. Cu adevărat, îl preţuia şi îl respecta pe regele Carol I. Ştia că Aurelian a fost, la rândul său, preţuit de rege, ca învăţat erudit, ce a fost consultat, alături de alţi bărbaţi de seamă cu privire la interesele ţării. Putem accepta, cu destulă siguranţă, că atunci când s-a denunţat «*Convenţiunea comercială*» cu Austro-Ungaria, a avut loc o astfel de consultaţie. Dar, în această cuvântare, Aurelian a lăsat o confesiune indirectă în pasajul de «...laudatio» adus regelui; iată: „Daţi-mi voie mie, care am avut mare onoare de a cunoaşte pe Suveranul nostru din ziua sosirii în ţară, de a fi a treia oară consilierul Maiestăţii Sale, să vă încredinţez că dacă este cineva care a stăruit mai mult pentru a înzestra ţara cu drum de fier; este Regele României...” (**13**)

Sigur că în calitatea sa de ministru la «*Lucrări publice*» în acel moment era firesc să laude sprijinul conducătorului. Însă decenţa arătată în acest act ilustrează un mare caracter, aşa cum a fost ilustrul nostru înaintaş.

Inaugurarea drumului de fer de la Goleşti la Câmpu-Lung. Discursurile, cuvântările sau alte forme de adresare către un auditoriu, făcute de Aurelian, au avut de fiecare dată filonul iubirii de ţară, prin invocarea sau susţinerea ideilor care promovau progresul ţării. La Goleşti, era un eveniment asemănător cu acela de la ***Piatra-Râmnicul Vâlcei***, însă «*cuvintele rostite*» acolo au exprimat alte constatări şi observaţii, pe care le-a inclus în aceeaşi concepţie generală privind mai binele românilor.

Inaugurările obiectivelor industriale sau de altă natură din timpul său erau prilej de mare bucurie pentru români şi de mare satisfacţie pentru aceia care contribuiau la înălţarea lor, iar pentru ministrul Aurelian erau, de fiecare dată, momente înălţătoare.

Aurelian a fost mare stăpânitor al «*limbii române*», bogăţia vocabularului său şi exprimarea ideilor în fraze, la timpul acela, nu aveau un egal, indiferent cu ce personalitate din ştiinţe l-am compara, iar acolo la Câmpulung, având motivul istoric şi frumuseţile inestimabile ale plaiurilor a făcut o adevărată demonstraţie de compoziţie istorică şi literară. Pentru modul cum îl reprezintă cuvântarea sa în aceste domenii, reproducem un pasaj care poate fi publicat în oricare revistă a vremii noastre, iată: „Întâia mea datorie, luând cuvântul la această întrunire, este de a mă înclina şi a saluta cu respect şi veneraţie, prima reşedinţă, a primului Domn al României. Se apropie şapte veacuri de când, Radu Negru, trecând Carpaţii, întemeia Statul român şi Domnia românească. Loc de-a pururea scump şi venerat de toţi românii, Câmpu Lung va fi atât cât va trăi neamul românesc o cetate sfântă, unde românii vor merge în pelerinaj pentru a-şi depune cu pietate şi veneraţie omagiile lor către fondatorul statului nostru”. (**14**)

Subliniind îndelungata vreme în care zona Câmpulungului a rămas în liniştea uitării, cu frumuseţile ei încântătoare, autorul s-a referit la plimbările ce se vor produce ca urmare a liniei ferate construite, spunând: „Calea ferată ce o inaugurăm astăzi, legând Câmpu Lungul cu capitala şi cu restul ţării, va contribui să reînvie vechea splendoare a întâii capitale române. De azi înainte, nu numai că românii din toate unghiurile ţării se vor întrece de a veni aici spre a-şi manifesta veneraţia către cetatea lui Negru Vodă, dar munţii, plaiurile şi podgoriile noastre vor deveni izvoare de avuţie nesecabile pentru întreaga ţară.

Nu aveţi câmpii întinse, însă Muscelul este ca judeţ de munte, acoperit de păduri maiestoase, care nu aşteaptă decât activitatea omului pentru a vă înavuţi. Frumoşii şi falnicii săi munţi cuprind în sânul lor bogăţii pe care, industria le va revărsa peste întreaga ţară. Muscelele sale, atât de pitoreşti şi acoperite cu cea mai avută floră ce o poate dori botanistul, vor deveni centrul cel mai activ şi cel mai bogat al păstoriei. Aici vor înflori şi se vor ameliora cele mai frumoase rase de vite; căci în această Elveţie a României, fabricarea variatelor produse ale laptelui, va întemeia una din cele mai bănoase industrii agricole. Podgoriile, la rândul lor, vor căuta să perfecţioneze cultura viilor şi fabricarea vinaţelor, va urma, după pilda trecutului, a acoperi dealurile mai

roditoare şi obraţiile văilor cu acel înavuţitor pom căruia multe dintre localităţile judeţelor doresc prosperitatea lor (nucul). Providenţa v-a înzestrat cu o populaţie care prin calităţile ei fizice şi morale face mândru pe oricare român. ***Nu mă pot opri a spune că eu, care am cutreierat întreaga mea ţară, mai în nici o parte a României, nu am putu afla grămădite la un loc atâtea frumuseţi ale naturii; nicăieri populaţia nu a păstrat cu mai multă mândrie portul şi datinile strămoşilor noştri; nicăieri trăsăturile şi apucăturile oamenilor nu înfăţişează mai complet adevăratul chip omenesc... un viitor strălucit este rezervat acestui frumos judeţ".***

A treia temă din cuvântare a fost extinsă asupra puternicei sale obsesii, «*construirea industriei române*», din care reproducem câteva din cele mai reprezentative idei, care stau la baza concepţiei sale, privind realizarea ei în România.

În anul 1886-1887, se încheiau termenele de valabilitate a convenţiilor comerciale cu cele mai importante state partenere din Europa, înlocuite în parte pe baza «*tarifului autonom*», aşa cum a recomandat mai înţelept I. C. Brătianu, deoarece nu erau condiţii coapte pentru aplicarea «*tarifului general*».

În expunerea făcută, Aurelian începea de la ideea sa generală, spunând: „Convinşi că oricât ar fi de agricolă ţara noastră, totuşi interese de întâia ordine, ne impun înfiinţarea unei industrii naţionale", iar despre noua etapă de încheiere a «*convenţiunilor*» pentru viitorii 5 ani, timp stabilit la insistenţele lui Aurelian, oratorul explica: „Localizând şi armonizând potrivit împrejurărilor în care ne aflăm, politica comercială aplicată mai în toată Europa, am căutat atât prin tariful autonom, cât şi prin tratatele de comerţ, să asigurăm exportarea produselor noastre şi să ocrotim foarte moderat preţurile industriei, care există în ţara noastră. Nu avem şi nu putem avea pentru moment pretenţia de a crea o industrie ca aceea ce există în ţările înaintate, ştiind că industria nu se improvizează într-o ţară, ci se introduce treptat şi cu încetul. De aceea lăsând să intre libere sau ca şi scutite de taxe, maşini, instrumente şi unelte, precum şi diferite materii prime, produse chimice, am căutat a taxa în mod fiscal (taxe reduse), cele mai multe obiecte pe care nu le fabricăm, protejând numai acele fabricate, care se produc în România. În aceste limite, politica noastră vamală este dintre cele mai moderate. Urmând pe această cale încuviinţată mai de întreaga ţară, suntem încredinţaţi că în mai puţin timp decât a trebuit altor ţări, România va reuşi să-şi creeze o industrie naţională potrivită nevoilor şi împrejurărilor în care ne aflăm". (**15**)

Autorul a continuat cu expunerea asupra perspectivelor dezvoltării a activităţilor industriale în judeţul Muscel, prevăzând că Rucărul şi Câmpu-lungul vor deveni centre de comerţ şi industrie, în încheiere subliniind că, după independenţa obţinută pe câmpul de luptă la 1877, „Mai are de cucerit iubitul nostru Suveran, o altă independenţă, tot atât de preţioasă, şi cu nerăbdare aşteptată, «*independenţa economică*»". (**16**)

Căile noastre ferate. Evoluţia construirii căilor ferate, a organizării activităţii şi veniturilor obţinute au fost urmărite consecvent de către Aurelian şi a publicat în «*Economia naţională*» materiale ce priveau aceste activităţi, chiar dacă nu erau elaborate de el. Aşa a publicat lucrarea «*Căile noastre ferate*» în anul 1888, p. 1187.

Articolul amintit prezintă analiza obiectivelor importante ce dau o imagine asupra activităţii căilor ferate. Linia ferată nou construită de liberali până în anul 1888 era de 824 km, care se adăuga la cei 1.366 km existenţi la preluarea guvernării, restul, până la aproape 3.000 km, erau în construcţie şi oferă amploarea acestor lucrări, aşa cum este consemnat în istoria CFR. Veniturile totale obţinute, raportate la un km lungime a căii ferate au variat în anii 1883-1887, de la 15,317 lei, la 19, 100 lei, cu o scădere continuă până în 1887, iar venitul net, între 8,570 lei/km în 1883 şi 5,355 lei în 1887, când valoarea de schimb a dolarului era de 5 lei.

Scăderea veniturilor se datora, în primul rând, numărului tot mai mic de călători, iar acesta era consecinţa slăbirii puterii economice a populaţiei, în anii premergători răscoalelor ţărăneşti din anul 1888. Din dorinţa de a construi cât mai mult în ţară, guvernul liberal a mărit dările, iar «*Legea învoielilor agricole*» cu un pronunţat caracter de subjugare a ţăranului funcţiona cu perseverenţă. În anul 1883, au călătorit 6.866 persoane/100 km de linie ferată, iar numărul lor a scăzut în 1887 la 4.983 persoane. Evaluarea venitului global/1 km/an, arată suma

de 1.500 lei prin intrarea în exploatare a 300 km cale ferată în 1888, iar pe total se estima un venit de 9.868 mii lei, revenind în medie 4.500 lei/km.

Ca o concluzie generală se constată că într-o perioadă de mare efort pentru construirea «*drumului de fier*», veniturile obţinute de CFR erau apreciabile. Pentru a avea o imagine asupra valorii venitului, se menţiona că veniturile din exploatarea cărbunilor în aceeaşi perioadă au ajuns doar la 290 mii lei.

Cheltuielile făcute prin credite ne arată chibzuinţa guvernării liberale. Astfel, în anul 1887, se crea un credit de 20 milioane lei pe anul 1888, peste care, venitul net al CFR era prevăzut la 10.260 mii lei. (**17**)

S-a prezentat această analiză lapidară pentru a vedea intensa preocupare şi responsabilitatea fermă a guvernului liberal din perioada 1876-1888 pentru construirea economiei naţionale, iar în această epocă, Aurelian a fost cel mai recunoscut şi respectat economist, cu o puternică activitate de ministru şi parlamentar.

2. Navigaţia fluvială şi maritimă

Preambul. Scânteia care a aprins flacăra asupra necesităţii înfiinţării flotei naţionale maritime şi fluviale, a plecat de la «*denunţarea Convenţiei comerciale*» cu Austro-Ungaria în anul 1886. În acea perioadă, compania austro-ungară de navigaţie domina transportul comercial pe Dunăre, iar produsele agricole româneşti pentru export cădeau în serviciul austriac, fiind în fapt o interdependenţă. Cu toate acestea, guvernul austriac, şi mai ales cel ungar, doreau să arunce în luptă pentru blocada comercială a României şi denunţarea transportului fluvial, ca lovitură economică de mare duritate. Sigur că acele guverne aveau o mare dorinţă de lovire în numele «*onoarei imperiului, ca răzbunare pentru denunţarea Convenţiunii*». Atunci şi întotdeauna, aceste state au fost pe poziţii de adversar sau duşman, mascat sau afişat, după cum se simţeau mai apăraţi de neprevăzut. Aceste lucruri trebuie să fie vii în conştiinţa românului, cât va fi neamul nostru pe pământ.

În legătură cu această situaţie de maximă dificultate pentru ţară, Aurelian publica, în «*Economia naţională*», articolul cu titlul de mai sus. Deşi în calitatea sa de conducător al delegaţiei române, a publicat în revista amintită lucrările ce au condus la ruptura tratativelor, în introducere la acest articol expunea esenţa divergenţelor cu Austro-Ungaria, pe care este bine să le readucem în acest material, iată introducerea făcută de Aurelian: „O chestiune din cele mai grave, şi care merită să ocupe întreaga presă română, este aceea ce pare că guvernul austro-ungar voieşte să o impună companiei austro-ungare de navigaţiune pe Dunăre. Este vorba de siluirea ce guvernele de la Viena şi Pesta voiesc să exercite asupra acestei companii pentru a face ca să servească ca instrument în contra noastră, cu ocazia războiului vamal ce ni s-a declarat cu atâta furie".

În continuare, Aurelian explică, din nou, cum s-a produs întreruperea convorbirilor şi denunţarea convenţiei, lăsându-ne un pasaj ce trebuie memorat ca o poezie, iată: ***„...cu ocazia tratativelor pentru un nou tratat de comerţ între România şi Austro-Ungaria, purtarea delegaţilor români, şi prin urmare, a guvernului român a fost din cele mai împăciuitoare. În fapt, ce am dorit noi altceva decât ocrotirea unor industrii existente în ţară şi libera intrare a cerealelor şi vitelor noastre în monarhia vecină. Cereri atât de moderate, impuse de interesele noastre vitale au părut atât de exorbitante, încât delegaţia austro-ungară, după ce s-a încredinţat că nu poate ajunge la scopul său, a părăsit România fără nici un rezultat.***

Ce ne cerea Austro-Ungaria? ...dacă s-ar fi primit cererile vecinilor noştri (care doreau intrarea produselor lor în totalitate, fără nici o taxă vamală tratată pe bază de convenţie), situaţia, nu numai economică, dar socială şi chiar politică a României ar fi primit o lovitură din cele mai simţitoare (grave). Austro-Ungaria pare că voia totul sau nimic. Ruptura făcându-se, vecinii s-au grăbit a ne ameninţa prin cel mai teribil război vamal".

Presa imperiului promova atmosfera răzbunării, prin «*Neue Freie Prese*» din Viena şi «*Peter Lloyd*» din Ungaria. Primul ziar prevedea că «*Societatea Vapoarelor Danubiene*» va fi nevoită să se supună poruncilor de la Viena şi Pesta (căci să nu uităm, ungurii i-au şantajat adesea pe imperiali pentru interesele lor). După organul pestan, guvernul unguresc s-a rostit fără rezervă,

ca societatea vapoarelor de pe Dunăre să nu transporte cereale şi alte produse române şi aceasta pentru a completa măsurile de război vamal luate de către guvernul austro-ungar şi mai adăuga că nu societatea vapoarelor va face un pas care să slăbească onoarea şi prestigiul monarhiei în Orient.

Plecând de la această situaţie tulbure, foarte nesigură şi ameninţătoare, Aurelian scria: „Nu ştim ce va zice şi ce va decide guvernul de la Viena, căci la urma urmelor nu ungurii sunt stăpânii monarhiei întregi. Aşteptau cu cea mai vie nerăbdare spre a ne încredinţa până unde poate ajunge furia ungurilor contra noastră. Pentru moment însă, suntem datori a atrage deosebita atenţionare guvernului nostru, şi în special şi în special d-lui preşedinte al Consiliului (I. C. Brătianu) asupra faptului că nu se poate admite ca o societate de navigaţie stabilită pe pământul românesc (societatea de vapoare austro-ungară), căruia i s-au dat toate concesiunile posibile, numai cu scop ca, la rândul său, să înlesnească comerţul român, ca o asemenea societate să devină armă în mâna celor care voiesc să ne ruineze, din cauză că nu li s-a făcut pe poftă, adică nu li s-a îngenunchiat pentru zece ani interesele economice şi sociale române. Nu se poate admite existenţa pe pământul României a unei instituţiuni, care pe faţă ar asculta poruncile guvernelor străine spre a ne face neajunsuri.

La întâmplarea că societatea vapoarelor să devină la rândul său duşmana noastră, guvernul va face ceea ce-l vor povăţui interesele noastre de stat independent. De altă parte, trebuie să amintim că de 20 de ani (1866), de când noi, cât şi toată lumea (românii) cere înfiinţarea unei marine comerciale române; nimeni nu ne-a ajutat. N-ar fi timpul, ca fără întârziere să se caute înfiinţarea unei companii mixte româno-engleză, italiană ori franceză, pentru navigaţiunea pe Dunăre?”

De la acest moment, a început Aurelian o adevărată luptă pentru înfiinţarea unei societăţi de navigaţie fluvială şi maritimă, cu implicare parlamentară. Credem că această ultimă propunere a lui Aurelian a fost receptată de «Imperiu».

Documente privitoare la navigaţia pe Dunăre. Transportul pe apă, cel mai vechi mijloc de transport mărfuri la distanţe mari, cu rădăcini din perioada începutului civilizaţiei umane, a fost de timpuriu între preocupările lui Aurelian, ca factor de dezvoltare a economiei naţionale. Ne amintim de propunerea sa, de a face din râul Dâmboviţa un curs navigabil, şi de faptul că descria cum Oltul era folosit drept cale de navigaţie pentru transport de lemne, scânduri ş. a.

După intrarea în Parlamentul României şi în guvernul liberal, a scris mult şi a iniţiat idei asupra organizării navigaţiei, în special pe Dunăre.

Încercând o sistematizare a articolelor sale asupra navigaţiei, constatăm că a publicat un foarte valoros material despre «*Documente privitoare la navigaţiunea română*»; despre serviciul naţional de navigaţie şi societăţi în acest domeniu, ajungând la fapte de legiferare pentru navigaţie. Toate aceste elaborări exprimă concepţia şi ideile lui Aurelian cu privire la dezvoltarea acestui domeniu care să contribuie la dezvoltarea economiei naţionale. Aceste afirmaţii se vor constata din parcurgerea unor pasaje scrise în articolele amintite, căci îl ilustrează pe marele nostru economist între cei mai importanţi făuritori ai bazelor de organizare şi legiferare a navigaţiei pe Dunăre.

Moldova. Conţinutul acestui material prezintă o importanţă istorică, iar Aurelian l-a extras din arhive şi l-a publicat pentru răspândire la dispoziţia publicului în «*Economia naţională*» nr. 29 şi 30 din anul 1891. Baza documentelor consultate a fost «*Manualul administrativ al Moldovei*» şi conţine trecutul Moldovei «*în materie de navigaţiune*».

Acest document arată că «*Vistieria*» Moldovei a cerut la 1835 „...dezlegare pentru sloboda plutire a caiacelor pe Siret şi Prut, prin raportul nr. 6.407, pentru ca prin acest mijloc să se transporteze mai cu înlesnire la Galaţi, productele spre încărcarea corăbiilor...”. (**18**) Sfatul ţării a cerut apoi «*Vistieriei*» să cerceteze zona în care se poate naviga fără piedici; dacă sunt poduri sau iezături, şi pe a cui proprietate, iar referatul nr. 982 înaintat de aceasta preciza că Siretul poate fi plutitor pentru caiace pe ţinutul Putna, Tecuci şi Galaţi. Prutul era navigabil numai pe unele zone, din cauza vadurilor, a mâliturilor şi a cotiturilor, începând de la nord de Bădarăi (Trifeşti), judeţul Iaşi. Raportul arăta cu precizie podurile, morile şi proprietarii lor, de pe cursul celor două râuri. Concluzia era că Siretul este mai favorabil pentru navigaţie şi se interzicea construirea de mori şi poduri pe acel râu, pentru a favoriza transportul cerealelor.

2. În anul 1812, Domnitorul Mihail Grigore Sturdza a trimis un „...firman către dregătorii otomani la ţărmurile apusene şi răsăritene ale Mării Negre, pentru a aproba plutirea pe acea mare a vaselor de negoţ ale Moldovei; la fel şi pentru apele Dunării". Sturdza cerea şi aprobarea ca vasele să poarte «*o bandieră*» care arăta însemnele Moldovei. Această solicitare a fost aprobată cu bunăvoinţă la Constantinopol.

3. Un alt «*ofis domnesc din 1837, mai 31 sub nr. 27* » confirmă pentru prima oară că «*puternicului împărat*» (otoman) „...a hărăzit steagul vaselor Moldovei, cu drepturile plutirii în Marea Neagră, în urmarea căreia s-au dat firmanurile cuvenite". Ofisul mai preciza că s-a făcut cunoscut proprietarilor vaselor dreptul ridicării acestui steag.

4. Dispoziţia din «*Anafora statului, din 26 februarie 1843, cu nr. 409, aprobată în 2 martie, pentru înlesnirea negoţului cu cherestea şi scutirea plutelor de plată la poposirea lor pe proprietăţi particulare*», era una dintre măsurile de încurajare a comerţului. Ea permitea taxe numai pentru eventuale stricăciuni produse particularilor în timpul popasului.

5. Primul «*firman*» de slobozie pentru purtarea steagului Moldovei pe vasele ce pluteau pe Dunăre şi Marea Neagră a fost aprobat de *Husein Paşa* în anul 1810. Parte din textul acestui act merită consideraţie istorică şi vom reproduce esenţa pasajul referitor la steagul Moldovei, iată: „...s-au socotit de cuviinţă, să se sloboadă prin înalta noastră hănisire, la negustoreştile vase ale Moldovei ce se poartă la Dunăre, voe de a purta steag cu stele şi cap de bour cu pânză roşie şi vânătă. Pomenitele neguţătoreşti vase, când vor sosi în schelele (porturile) de pe lângă Dunărea pentru negoţ, purtând arătatul steag, pentru ca să se afle cuviincioasa ocrotire, au cerut să se sloboadă înalta poruncă, întovărăşită cu modelul unui asemenea steag. Drept aceea, voi vizirilor, behlervei şi cadii, şi pajii, şi alţii, văzând această înaltă a mea poruncă, veţi împărtăşi cuprinsul ei locuitorilor de pe lângă ţărmurile Dunării, ştiind că este asupra porunca mea". (**20**) Sultanul mai poruncea ca moldovenii cu vasele lor „...să dobândească toată putincioasa ocrotire şi îmbrăţişare la solicitările lor". Aceasta a fost prima aprobare a «Porţii» ce permitea vaselor moldoveneşti care navigau pe Dunăre să poarte steagul principatului.

6. Legiuire votată de Divanul Obştesc de la 13 iulie 1851, pentru plutirea pe apele Bistriţa şi Moldova, publicată în Foaia oficială la 23 martie 1852, stabilea navigaţia liberă „...pe tot cursul cel mare a acelor ape, iar iezăturile şi gârlele, atât cele vechi cât şi noi, vor rămâne neatinse şi nesmintite, încât ele nu vor împiedica înlesnita plutire, fiind reduse la acea măsură ca să nu aducă piedică negoţului sau plutaşilor".

7. Primul întreprinzător care a organizat navigaţie pe râurile Prut şi Siret a fost Nicolae Roşca Codreanu, care a dobândit acest drept prin Hristov Domnesc la 19 iulie 1852, cu un privilegiu pe 36 ani. Acest act îl obliga pe Roşca Codreanu să facă toate amenajările necesare navigaţiei în timp de 3 ani de la începerea activităţii; să pună iniţial «*două vapoare*» pe oricare din cele două râuri, în bună stare de navigaţie. Fiecare vapor, se cerea să poată trage 200 kile (10 tone), când apele sunt scăzute şi 400 kile cel puţin la un drum (cu două vase). Neguţătorul era obligat ca în timp, să sporească numărul vapoarelor, dezvoltând afacerea. Pentru organizarea porturilor, trebuia să convină personal cu moşierii locurilor; în plus, pe fiecare vas trebuia să asigure un gardian pentru carantină pe tot cursul transportului. (**21**)

Aceste documente alese de Aurelian pentru cunoaşterea lor în public prin revista sa, aduc informaţii istorice importante despre începuturile navigaţiei comerciale în Moldova, principat supus Porţii Otomane. Vedem cum primul pas pentru recunoaşterea identităţii a fost aprobarea afişării «*bandierei*» pe vase. Pasul următor, unul mare, s-a realizat prin aprobarea arborării steagului Moldovei cu cap de bour pe vasele plutitoare de pe Dunăre, obţinând mai apoi acest privilegiu pentru vapoarele de pe Marea Neagră. Realizăm că strămoşii au perseverat în vremuri grele pentru ţară şi neamul lor; au făcut eforturi şi sacrificii, uneori în număr ce nu se poate «*număra*», iar urmaşii au obligaţia să păstreze şi să fie şi ei capabili de a accepta sacrificiul la nevoie. Poporul trebuie să aibă patria sa primită de la înaintaşi, la care să-i ridice valoarea şi să nu se lase atras în mizerie prin vicleşugurile altor neamuri.

Ţara Românească. Aurelian a publicat referiri şi asupra unor documente privind istoria navigaţiei în Ţara Românească, pornind de la prevederile «*Regulamentului Organic*» din anul 1830, pe care le găsim în articolul «*Legiuirea română asupra navigaţiunii*» (Economia naţională 1887, p. 604). Autorul scrie că articolul 165 din «*Regulament*» prevedea că „...pentru marele folosuri ce putem dobândi din plutirea pe acele 5 mari gârle, care trec de-a curmezişul Valahiei în lărgimea ei, adică: Jiul, Oltul, Argeşul, Dâmboviţa şi Ialomiţa, Domnul dimpreună cu Obştească Adunare va îngriji a trimite ingineri şi meşteri ca să găsească mijloace spre a curăţi matca lor, şi după planul ce va hotărî, lucrarea lor va urma neîncetat după mijloacele ce vor fi în putinţa statului, până când aceste gârle vor veni în stare de a fi primitoare de plutire".

Acelaşi articol prevedea o justă despăgubire pentru stăpânii ale căror mari zăgazuri şi păduri ar fi înlăturate în scopul plutirii.

Tot în Ţara Românească s-au dat «*Legiuiri din 1834-1835 pentru plutirea gârlelor*» care aduceau completări la cele prevăzute în «*Regulament*». Găsim aici oprirea construirii de mori sau pive noi ori zăgazuri, până la publicarea unui regulament; cerinţa cartografierii morilor, pivelor şi podurilor stătătoare de pe râurile propuse spre navigaţie, care să comunice veniturile lor pe ultimii trei ani. Interesantă este cerinţa pusă cartografilor de a stabili iniţial râurile pe care pot începe mai lesne lucrările de amenajare, adică fără distrugeri mari asupra obiectivelor amintite; precum şi porţiunile de pe râu potrivite pentru amenajare, încercând să protejeze înlăturarea morilor, acolo unde se putea.

Prevederi speciale erau asupra morilor de pe Olt: „...se vor ridica toate morile care vor fi aşezate pe garduri, iar cele fără zăgaz şi gard vor rămâne în fiinţa lor, cu îndatorire din partea stăpânilor ca la orice pogorâre sau suire de plute sau de vase să le tragă la mal; cu aceasta să se depărteze orice împiedicare la plutire". Această legiuire prevedea şi taxările de transport.

Văzând astfel această agitaţie în jurul ideii transportului pe râuri, ne întrebăm dacă nu era mai păguboasă acţiunea prin distrugerile ce trebuiau făcute, decât serviciile aduse. Timpul a arătat că acest transport s-a limitat mai mult la plutele cu buşteni şi cherestea, care au fost dimensionate, încât să nu pericliteze activitatea morilor şi pivelor, indispensabile pentru viaţa oamenilor.

Înfiinţarea unei societăţi naţionale de navigaţie. Aurelian introduce cititorul în temă prin observaţia marelui Pascal, care spunea: „...că apele navigabile sunt drumuri, care merg mai fără nici o cheltuială" şi au găsit aplicaţii în nemaipomenita dezvoltare ce s-a dat navigaţiei în zilele noastre. **(22)** Particularităţile economice ale transportului pe apă descrise de Aurelian la 1887, au fost reluate în lucrări până la mijlocul secolului XX şi sunt incluse în comparaţie cu transportul feroviar, care merită consideraţie istorică, fiind una din primele expuneri oferite cititorilor, iată: „Transportul pe apă a fost şi este considerat ca cel mai ieftin, pentru toate mărfurile în general şi pentru produsele agricole în special. Cerealele, vitele, îngrăşămintele, lemnele şi alte produse ale solului au o valoare mică în raport cu volumul lor. Aceasta face ca transportul lor pe căile ferate să fie costisitoare în comparaţie cu cât costă pe apă. De aceea oricât s-au înmulţit liniile de drum de fier în ţările cele mai înaintate din Europa şi America, totuşi navigaţia fluvială şi maritimă a rămas până astăzi cel mai ieftin mijloc de transport, mai cu seamă pentru distanţele mari. În toate aceste ţări, dezvoltarea căilor ferate nu a adus nici-o împiedicare înmulţirii mijloacelor de transport pe apă; din contră, cu cât s-au construit mai multe drumuri de fer cu atât s-au construit mai multe nave, s-au săpat mai multe canaluri şi s-au canalizat mai multe râuri". **(23)**

Analiza lui Aurelian s-a adâncit cu referire la dorinţele statelor, fără deosebire, de a-şi construi «marina comercială» proprie, amintind că prin reducerea cheltuielilor de transport pe marile lor fluvii şi pe mare, americanii au putut inunda pieţele europene cu produsele agriculturii lor şi au creat criza agricolă, care se resimte în toate ţările din Europa. Şi dacă astăzi produsele americane, cu toate preţurile vamale existente, tot concurează cu succes cu agricultorii europeni, aceasta se datorează în mare parte înfiinţării mijloacelor de transport şi, în special, transportului pe apă.

Trecând la mijlocul practic de aplicare a transportului pe apă în plan internaţional, Aurelian a publicat o statistică a numărului de nave cu pânze şi a vapoarelor, adăugând capacitatea de transport în tone, pentru zece ţări din Europa şi Statele Unite, cu date din anul 1883, 1884, 1885; câte un an pentru fiecare ţară.

Găsim aici toate economiile importante de pe continent, la care se adaugă şi Grecia, moştenitoare a înaintaşilor săi antici, a călătoriilor pe mare, dar fără să conteze ca ţară industrială. În această listă, pe primul loc se află Anglia, cu o dotare copleşitoare, faţă de restul ţărilor europene şi cu un număr de aproape trei ori mai mare de nave şi vapoare şi tonaj dublu, faţă de SUA, adică 78.053 nave şi 601 vapoare, cu un tonaj total de 7.242.000 t. După aceste state, urmau după valorile timpului, Germania, Suedia, Norvegia, Italia, Olanda ş. a. Însă cu un număr de vase mai mic, dar de mai mare capacitate.

După descrierea acestei statistici, care creează admiraţie şi invidie, Aurelian revine la ţara sa; acesta era scopul scrierii sale, spunând că: „...în «*Anuarul de economie politică*» din care a extras acele cifre, nu figurează nici o dată privitoare la România". A doua sa remarcă spune că: „...din analiza acestor cifre, fiecare se poate convinge că cele mai mici state maritime au nave cu pânze şi vapoare; n-au găsit că este util să încredinţeze tot transportul lor pe apă vaselor străine".

În continuare, autorul aduce argumentele prin care dorea să convingă opinia populară asupra faptului că ţara are toate condiţiile de a-şi construi propria flotă comercială şi că are mare nevoie de ea pentru binele ce-l poate aduce economiei ţării şi cetăţenilor săi. Iată pledoaria lui Aurelian: „Avem «Marea», şi ceea ce este mai mult avem măreaţa Dunăre, care udă România pe o lungime mai mult de jumătate; avem ape multe şi abundente în interiorul ţării, şi cu toate acestea, de toate ne-am ocupat câte puţin, dar marina am lăsat-o cu totul în părăsire. S-ar crede că nu ne dăm seama de utilitatea cea mare ce o are pentru România, atât din punctul de vedere politic, cât şi economic, posesiunea unei marine naţionale..., nu ne putem explica într-alt fel nepăsarea generală faţă cu o chestiune atât de însemnată.

Până la înfiinţarea Societăţii austriece de navigaţiune pe Dunăre, fluviul era aproape părăsit; de atunci transportul pe apă s-a dezvoltat treptat, încât astăzi, cu toate drumurile de fer, totuşi navigaţia prosperează." Autorul menţionează că în acele momente, Rusia circula pe Dunăre spre Bulgaria; în Germania se căuta înfiinţarea unei societăţi de navigaţie pe Dunăre, iar vase din Anglia, Franţa, Germania, Italia şi Grecia vizitau porturile româneşti; şi în toată această mişcare, numai în România nu se auzea nici un cuvânt; cum ţara aceasta nu se interesa de apele bătrânului fluviu.

„Aşadar, avem «Marea», avem întâiul fluviu din Europa, avem atâtea râuri înlăuntrul ţării, navigabile sau care pot deveni navigabile, şi cu toate aceste, nici o mişcare, nici un interes pentru a avea o marină comercială naţională. Aşteptăm cu nepăsare ca alte neamuri să aibă companii de navigaţiune în apele noastre; aşteptăm ca şi Bulgaria să aibă, ca mâine o marină comercială (lucrul este plănuit), şi când toată lumea va avea vase care să cutreiere în sus şi în jos Dunărea, care să poposească în frumoasele noastre porturi, numai vasele române să lipsească".

Pentru a convinge că ţara trebuie să aibă o flotă comercială a sa, autorul prezintă o statistică cu date surprinzătoare pentru acel timp, asupra numărului de vase intrate şi ieşite din porturile româneşti şi văzând cifrele, te cuprinde revolta în faţa indolenţei întreprinzătorilor români de atunci, ca şi a celor din alte perioade, ca aceea de astăzi (2013). Nu renunţăm să redăm statistica lăsată de Aurelian pe anul 1884.

Porturi	Nave intrate	Tone	Vase ieşite	Tone
Sulina	4.487	1.382.902	4.565	2.386.793
Brăila	4.780	831.360	4.602	813.066
Galaţi	5.461	790.448	5.651	783.116
Alte porturi	5.850	705.433	5.831	694.874
Total	20.478	3.711.143	20.650	3.678.849

Pentru a înţelege cititorul ce valoare are această statistică, Aurelian a prezentat situaţia mişcării vaselor şi cantităţilor transportate în porturile fluviale ale Austro-Ungariei, în anul 1883; la intrare s-au înregistrat 54.358 nave având o capacitate de 6.837.941 t, iar la ieşire 54.322 nave, cu o capacitate de 6.825.139 t.

Văzând aceste date astăzi, putem susţine că nu era o situaţie tocmai rea în porturile româneşti, comparativ cu Imperiul, însă noi nu aveam nici un vas în acel transport, iar austro-ungarii, din numărul de vase menţionat, aveau sub pavilion naţional 45.187 nave; „...iar noi românii, cei mai vechi dintre stăpânitorii Dunării să privim cu nepăsare!. Aceasta nu se poate, şi orice întârziere întru a crea o marină comercială naţională ar fi o compromitere a celor mai vitale interese economice". (**24**)

După această analiză moralizatoare, Aurelian trecea la prezentarea condiţiilor de procedare la construirea flotei comerciale române şi aborda chestiunea celui mai important factor «*banii necesari investiţiei*», la care răspundea direct şi simplu: „Nu cred că aceasta să fie greutatea" şi propune prima soluţie, astfel: „Mai întâi, după cum am emis şi emitem la «*Rentă*» pentru a construi căi ferate, pentru a înfiinţa stabilimente publice; am putea emite şi pentru a face un început de marină comercială. Mai zilele trecute s-au cerut din nou camerelor 25 de milioane pentru construcţii noi de căi ferate; mărturisim că pentru moment am fi preferat ca acest credit să se ceară pentru înfiinţarea unei flote marine".

După expunerea asupra unui mod practic de obţinere a banilor pentru începutul înfiinţării flotei de navigaţie pe apă, Aurelian a avut o interpelare în parlament, adresată ministrului Lucrărilor Publice. Întrebarea sa către ministru era: ***„...dacă nu crede că este util a se înfiinţa fără întârziere o companie naţională pentru navigaţiune pe Dunăre şi pe mare?***" Motivaţia sa prealabilă pentru argumentarea întrebării era cu totul raţională, în interesul economiei naţionale. Autorul arăta „...că România este o ţară maritimă; de-a lungul ei curge cel mai important fluviu din Europa, iar în interiorul său curg râuri, unele aproape navigabile; ţara este interesată şi politic să participe la exploatarea Dunării; iar după încorporarea Dobrogei la România, ţara posedă porturi la mare şi are cel mai mare interes ca o parte din mişcarea acestor porturi să fie în mâinile sale". (**25**)

Aurelian mai motivează avantajele transportului pe apă ca fiind ieftin şi poate duce produsele româneşti în ţările occidentale. Menţionăm că a fost prima interpelare în parlament, care propunea înfiinţarea unei societăţi naţionale de navigaţie. Era anul 1887, la scurt timp după denunţarea «*Convenţiunii comerciale*» cu Austro-Ungaria, care începuse blocada împotriva României, ridicând foarte serioase piedici în comerţul românesc de export.

Înfiinţarea unui serviciu naţional de navigaţie. Articolul prezentat mai sus, publicat la 26 ianuarie 1887, nu a rămas fără ecou la guvern şi desigur că şi la Suveran. Astfel, la 14 decembrie, publica, articolul intitulat sub forma expusă, pentru care făcea iniţial următoarea menţiune: „Una din trebuinţele cele mai adânc simţite în ţara noastră, este existenţa unei marine comerciale pe Dunăre şi Mare. Ministerul Lucrărilor dimpreună cu întregul guvern. Pătruns de aceasta, a depus pe biroul ***Camerei*** un proiect pentru înfiinţarea unui serviciu de navigaţiune. Publicăm expunerea de motive ce însoţeşte proiectul". De fapt, întreg materialul este un comentariu analitic în legătură cu proiectul depus de guvern şi nu o reproducere a lui, unde găsim ideile lui Aurelian asupra propunerilor făcute. El era ministru la «Lucrări publice»

Autorul începe articolul cu menţiunea că „...deşi ţara făcuse recent sacrificii pentru marile lucrări publice, au rămas lacune mari de acoperit" şi descrie un scurt tablou al stării anterioare a economiei, spunând: „Aceasta nu-i poate surprinde pe cei care cunosc că mai acum câţiva ani, România nu poseda nici un crâmpei de cale ferată, era lipsită de acele stabilimente precum sunt instituţiile de credit, docurile, târgurile de vite şi alte îmbunătăţiri analoage. Cunoaştem cu toţii cât s-a lucrat, câte sacrificii şi-a impus România pentru ca să poată înlesni producţiunea naţională." (**26**)

Ei bine, la toate acele înfăptuiri, Aurelian a avut contribuţii definitorii prin ideile şi soluţiile sale.

Aurelian accepta întârzierea construirii flotei, prin marea concentrare a eforturilor pentru căile ferate, dar ajungând în acele momente la o lungime de peste 2.500 km (1887) spunea că: „...este timpul să punem în aplicare dorinţa întregii ţări, înfiinţând un serviciu de navigaţiune." Apoi a reluat problema circulaţiei pe Dunăre, unde ţările Europei erau foarte prezente, iar România, care avea peste jumătate din lungimea fluviului lipsea cu desăvârşire, şi în legătură cu aceasta observa: „Cu Dunărea, cu regimul la care va fi supus fluviul este indispensabil legată soarta Statului Român; de aceea oricând va fi vorba despre aceasta, trebuie ca între alte drepturi şi interese ce le

avem de pus înainte, să avem şi pe acela izvorât din interesele unei importante marine comerciale, căci nu trebuie scăpat din vedere că în politică, greutatea intereselor atârnă cel puţin cât aceea a

«*dreptului*» şi când alături cu dreptul poţi pune înainte o sumă de interese existente, negreşit că este în bune condiţiuni de operare". (**27**)

Mai aflăm din acest articol că în anul 1885, România figura în evidenţele maritime naţionale cu «*3 corăbii cu pânze*», având o capacitate de 555 t, pe când Grecia transporta 100.000 t şi se clasa între ultimele ţări europene. Iar în acelaşi an, ca urmare a construirii căilor ferate s-au exportat prin portul Sulina 6 milioane de quartere de produse agricole; 100.000 t de făină şi 4 milioane kg. de spirt, vin, brânză, lână şi altele.

Aceste date aduceau cititorului şi guvernanţilor lămuriri privind importanţa economică deosebită a posedării flotei maritime şi fluviale, dar mai exista şi celălalt interes, tot atât de important «*interesul politic*» despre care autorul spunea: „...înfiinţarea unui serviciu de navigaţiune va înlesni recrutarea marinarilor trebuincioşi pentru marina noastră militară. În toate ţările, marina civilă este pepiniera de unde se recrutează marina militară; tot astfel va fi şi la noi. Tinerii care vor fi întrebuinţaţi pe vasele de comerţ, vor fi cei mai buni soldaţi de marină". (**28**)

Când Aurelian trata probleme grave de interes naţional, avea în grijă de fiecare dată să facă adresări patetice, pline de sinceritate şi devoţiune pentru ideile promovate. În acest caz, articolul se încheia astfel: „Invocarea motivelor precedente în favoarea înfiinţării unei marine naţionale, este mai mult o chestiune de formă, decât de a vă convinge. În adevăr, nimeni în această ţară nu se îndoieşte despre importanţa şi oportunitatea unui serviciu de navigaţiune român. De aceea, D-lor deputaţi, d-voastră care a-ţi înzestrat ţara cu atâtea lucruri mari, binevoiţi a da şi aproba pentru înfiinţarea marinei comerciale române. România întreagă vă va fi în veci recunoscătoare".

Proiect de lege pentru înfiinţarea «Serviciului de navigaţiune». Spre surprinderea multora care cunosc aspecte din activitatea lui Aurelian şi-l apreciază mai mult ca pe un învăţat erudit sau ca pe un politician, trebuie să arătăm că a fost şi omul înfăptuirilor practice rapide, mai ales pe calea legiferării.

Spre sfârşitul îndelungatei guvernări liberale, în anii 1887-1888, ministru al Lucrărilor Publice, perioadă în care a publicat articolele prezentate şi a avut o muncă de mare forţă în guvern şi parlament, Aurelian a publicat, de la sine, proiectul de lege amintit în «*Economia naţională*» în anul 1887, care a fost votat cu mici completări şi promulgat de regele Carol I în anul 1888, cu puţin timp înainte de plecarea de la guvernare.

Era un proiect, structurat din numai nouă articole, făcut anume pentru a trece repede în Cameră, evitând amânările sau lungile dezbateri. Pentru cunoaşterea lui, vom aminti aici câteva din prevederile principale, care reflectau gândirea lui Aurelian, după care o lege nu poate fi perfectă la prima apariţie, dar se poate ameliora ulterior.

De la articolul 1, se vede implicarea lui Aurelian în operă, prin stipularea privind sarcina Ministerului Lucrărilor Publice pe care-l conducea, care ***„...va înfiinţa un serviciu de navigaţiune fluvială şi maritimă pentru transportul mărfurilor şi călătorilor".***

Serviciul de navigaţie se prevedea a cuprinde: transporturile pe Dunăre cu vapoare şi remorcarea vaselor statului sau a vaselor particulare indigene şi străine; transporturile pe râurile navigabile din interiorul ţării; transporturile pe mare între porturile Dunării şi porturile maritime române; întreţinerea serviciului de transport la porturile de la Mare ale ţărilor străine şi în special la porturile în care se desfac obişnuit produse româneşti (art. 2).

În Ministerul Lucrărilor Publice, se va înfiinţa o «*Direcţie generală a navigaţiei române*» cu reşedinţa şi un consiliu de administraţie la Bucureşti, cu 9 membri reprezentanţi (art. 3, 4). Un regulament de administrare publică urma să stabilească datoriile şi competenţele direcţiei generale şi ale consiliului de administraţie şi raportul dintre ele şi Ministerul Lucrărilor Publice (art. 6). Bugetul instituţiei este votat şi promulgat anual ca anexă la bugetul Ministerul Lucrărilor Publice (art. 7).

Articolul 8 stipula că terenurile necesare pentru amenajări de orice fel, din proprietatea statului sau din proprietate publică să nu fie taxate. În fine, se prevedea suma de 6.000.000 lei pentru «*cumpărarea vaselor, maşinilor şi materialului trebuincios exploatării şi pentru executarea construcţiilor din porturi*» (art. 9). Dacă analizăm comparativ această sumă cu alte cheltuieli la construirea căilor ferate, constatăm că era o valoare judicios stabilită. Suma era acordată Ministerului Lucrărilor Publice sub formă de credit.

De regulă, un proiect de lege nu se semnează, considerându-se o elaborare colectivă, dar acesta a fost semnat pur şi simplu: Ministrul Lucrărilor Publice, P. S. Aurelian. (**29**)

Chestiunea navigaţiunii pe Dunăre. Deşi a fost promulgată de Suveran, legea lui Aurelian, căci aşa trebuie recunoscută, după schimbarea guvernului liberal în anul 1888, conservatorii au ignorat-o total, întronându-se din acea perioadă şi până în zilele noastre acest obicei nefericit de a se nega total realizările guvernării precedente sau de a modifica programele după interesele de clasă sau de grup ale noilor guvernanţi. Nimeni nu se gândeşte la ţară sau la popor în asemenea situaţii, se uită total promisiunile din perioada electorală, acesta fiind un motiv grav care ţine în stagnare progresul ţării şi viaţa oamenilor.

În urma situaţiei arătate, Aurelian revenea în anul 1890, cu publicarea articolului mai sus numit, făcând o informare asupra viitoarelor acţiuni ale guvernării conservatoare, îndeosebi, privind relaţiile cu Austro-Ungaria, faţă de care aceştia întotdeauna au fost dispuşi la concesiuni nefavorabile ţării; desigur, şi asupra navigaţiei fluviale şi maritime.

Articolul său face o alarmare asupra zvonurilor privind contacte ale guvernului conservator cu reprezentanţi ai ***Imperiului*** pentru negocieri, eventual chiar pentru «*reformarea tarifului general*» lăsat prin lege de către liberali, pentru care Aurelian a dus lupte politice aprige ani de zile. Toate erau lansate ca grave acuze guvernării conservatoare, dar pentru Aurelian durerea cea mare era tergiversarea şi refuzul punerii în aplicare a legii sale.

Pentru a determina guvernul să aleagă o soluţie pentru realizarea obiectivului, la sfârşitul anului 1889, a făcut o «*interpelare*» în senat asupra navigaţiei pe Dunăre, iar în acest articol din 1990, a făcut o amplă descriere a acţiunilor de înfiinţare a flotei fluviale şi maritime şi informa despre «*Societatea Sârbă de navigaţiune*»; societatea de navigaţiune rusă «*Gagarin*» şi despre planul rusesc de a amenaja braţul „Khilia" şi încheia cu o largă expunere asupra proiectelor Ungariei pentru dezvoltarea industriei în general şi a navigaţiei în special, făcută de ministrul comerţului Baross.

Interpelarea din parlament şi acest articol aveau scopul să mobilizeze opinia publică şi guvernul să se îndrepte spre obiectivul înfiinţării flotei navigabile în România, aşa cum vom constata din frazele de încheiere a articolului, unde autorul scrie: „Acum că am rezumat cum stăm cu chestiunea navigaţiei dunărene în statele vecine, pot să pun întrebarea: ***Dar noi ce facem? Sta-vom cu mâinile în sân când toţi lucrează fără preget pentru a-şi ocupa locul pe Dunăre? Lăsa-vom ca pe Dunărea românească să fâlfâie în sus şi în jos pavilioanele Serbiei, Austriei, Ungariei şi ca mâine, al Bulgariei şi numai pavilionul românesc să strălucească prin lipsa sa? Rămâne-vom în urma tuturor, până şi a celor mai mici state, când este vorba de navigaţie pe Dunărea noastră? Răspunsul nu-l pot da de cât cei care au nesocotit o lege promulgată şi răspunderea numai a lor este, dacă ţara aşteaptă însă, să fie înzestrată cu o marină comercială".*** (**30**)

Aurelian era indignat de refuzul aplicării legii sale din două motive foarte îndreptăţite: 1) Legea a fost promulgată de Suveran; 2) **„**Ministrul **(**liberal adică Aurelian), luase atât de serios chestiunea, încât intrase în legătură cu mai multe case mari care fabricau vapoare şi şlepuri, tratase cu Direcţiunea Căilor Ferate pentru organizarea serviciului în legătură cu drumurile noastre de fier. S-a retras guvernul liberal, legea a rămas nepusă în lucrare, iar ţara s-a ales cu discursul ministrului, căruia i s-au încredinţat interese atât de mari. De atunci chestiunea s-a înmormântat. Guvernul a tăcut, ţara a tăcut şi, cu toate astea, eu cred că chestiunea merită să-l preocupe atât pe guvern, cât mai cu seamă opinia publică". (**31**)

Interpelarea D-lui Aurelian asupra navigaţiunii pe Dunăre. «*Interpelarea lui Aurelian asupra navigaţiei pe Dunăre*» a fost un discurs magistral, publicat în «*Economia naţională*» nr.

3/1889, curând după părăsirea guvernării în favoarea conservatorilor. Conţinutul acestui discurs, la fel ca şi al celorlalte nenumărate din activitatea sa îl reconfirmă în cea mai înaltă poziţie de parlamentar cu o cultură rar întâlnită, iar în timpul său, chiar fără comparaţie, fapt constatabil din analiza discursurilor ţinute în cele două Camere. Discursurile sale erau prelegeri de cultură asupra subiectului, analize cauzale şi sumă de idei şi procedee, de realizare a obiectivelor programate, fiind străbătute de spiritul naţional. Aceste realităţi sunt confirmate şi de aşa zisa «*interpelare*», în care urmăreşte să lămurească şi să convingă auditorul asupra necesităţii înfiinţării marinei comerciale naţionale.

Pentru generaţia de azi, merită să reţinem că Aurelian făcea acest demers din scaunul opoziţiei, îndemna guvernarea la înfăptuirea unui obiectiv de mare interes politic şi economic pentru ţară şi era gata să dea tot concursul, toată priceperea sa şi buna voinţă pentru finalizarea ideii. Pe de altă parte, parlamentarii puterii au acceptat cu înţelegere discursul său, existând o atmosferă de responsabilitate faţă de ţară. Cine se mai gândeşte astăzi cu inima şi raţiunea de a construi ceva pentru ţară? Azi gândurile şi speculaţiile sunt îndreptate spre vânzări, din care cei implicaţi să câştige pentru ei, ţara? Care ţară?

Esenţa interpelării invoca importanţa politică şi economică a înfiinţării «*unui serviciu naţional de navigaţie pe Dunăre*» şi punea întrebarea către ministrul lucrărilor publice cu privire la «*vederile guvernului asupra înfiinţării unui serviciu naţional de navigaţiune pe Dunăre*» şi ce măsuri s-au luat pentru a înzestra odată România cu o marină comercială naţională, cerută de întreaga ţară.

Motivul interpelării era de a da o nouă ocazie întăririi demersurilor pentru înfiinţarea marinei comerciale de către stat, sub efigia «*naţional*», ştiind că evita o lege votată sub ministeriatul său. (**32**)

În prima parte, a făcut o descriere despre acţiunile ţărilor riverane Dunării, pentru înfiinţarea propriilor flote, cu accent pe cele din Ungaria care au fost prezentate în articolul precedent. Obsesia lui erau preocupările intense ale Ungariei de a se instala alături de Austria, care domina transportul comercial pe Dunăre, după Anglia. Tot atunci, a pomenit ideea canalului Rin-Dunăre, pentru transportul masiv al mărfurilor germane spre Orient şi despre celebrul economist List căruia i s-a datorat înfiinţarea faimoasei asociaţii «*Zellverein*», premergătoare unirii politice din 1870, şi care a consacrat un întreg capitol Dunării, ca problemă politică, economică şi de influenţă în Orient, în opera sa, «*Sistem naţional de economie politică*» (1841).

După tratarea detaliată a acestor teme, încheia prima parte a discursului cu observaţia concluzivă, astfel: „Vedeţi că există ceva care m-a îndemnat să vin înaintea senatului?, şi cred că guvernul prin organul d-lui ministru al lucrărilor publice mă va aproba, căci chestiunea aceasta e una din cele mari chestiuni de care merită să ne ocupăm”. (**33**)

După această primă parte de punere în faţă a problemei «*flotei naţionale*», autorul a continuat discursul cu motivaţia istorică, a dreptului milenar al românilor la Dunăre, încercând să resusciteze spiritul patriotic al auditorului pentru a se mobiliza în realizarea scopului propus. Câteva dintre punctele sale de vedere pe această temă s-ar putea expune şi azi în parlamentul ţării, căci mulţi aleşi ar afla lucruri noi, iată: „Noi domnilor, ca popor la Dunăre nu suntem nici un popor de parveniţi nici un popor de răpitori (ocupanţi)... Suntem la Dunăre de aproape 2.000 de ani. Un neam care are 2.000 de ani de existenţă, nu e un neam de ocupanţi. Nimeni din câţi s-au încercat n-au putut, n-au reuşit, cu toate cotropirile barbare, cu toate opresiunile, cu toate barbariile care au trecut prin Europa, în acest interval, n-au reuşit să rupă de la gurile Dunării acest popor pe care «*poporul rege*» (romanii) l-au adus la Dunăre ca să-i reprezinte civilizaţiunea şi puterea sa!

Când n-am răpit nimic la Dunăre, când din contra, ni s-a răpit atât din moşia strămoşească lăsată de Traian (sudul Basarabiei, răpit de ruşi), am putea oare noi să nesocotim întru atât drepturile noastre, încât să ne arătăm, ca cum am fi străini de chestiunea navigaţiei pe Dunăre? Nu! Aceasta nu poate să fie în simţământul nici unui adevărat român”. (**34**)

Aurelian s-a oprit concret şi asupra faptului că România a sacrificat şase ani şi sânge în mod dezinteresat, pentru emanciparea şi independenţa Bulgariei, iar conferinţa de pace de la Londra a încercat să scoată Dunărea de sub stăpânirea României.

În privinţa finanţelor necesare, el a arătat mereu că nu pot fi o piedică în calea obiectivului propus, iar în context spunea: „Şi ce vorbim de lipsă de mijloace, când particulari ca domnii Negroponte, Marghiloman, Millas şi alţii au vapoare şi o flotă mare, din contra, mă mulţumesc cu un început modest, numai să ştiu că ţara mea are o floră comercială proprie a sa, că nu mai suntem străini în apele Dunării; noi băştinaşii cei mai vechi, cei cu mai multe şi întemeiate drepturi asupra Dunării". (**35**)

Ministerul lucrărilor publice a dat un răspuns încurajator interpelării lui Aurelian pe care l-a primit cu elogiu, deşi era conştient de poziţia fiecărui partid cu privire la modul de realizare. Liberalii, prin Aurelian, cereau un «*serviciu naţional de navigaţie*», iar conservatorii doreau ca privaţii să ia în seama lor această activitate, după cum începuseră. Răspunsul lui Aurelian către ministrul conservator al lucrărilor publice merită o consideraţie istorică şi-l reproducem:

„D-lor senatori, vedeţi că interpelarea mea a avut un rezultat bun (aprobări în senat). Mai întâi, onor d-l ministru de lucrări publice a repetat pentru a doua oară aici, ce v-a spus anul trecut, că crede cu toată convingerea că ţara are nevoie de o marină comercială naţională. Prin urmare, d-lor, este deja ceva câştigat, când d-ul ministru de lucrări publice afirmă că va face totul ca ţara să aibă o marină comercială a sa proprie.

A doua parte că s-a câştigat, este declaraţia pozitivă a d-lui ministru, care deşi nu este partizan al întreprinderilor de stat, mai cu seamă în chestiunea de faţă, adică n-ar vrea ca statul român, el singur să-şi asume răspunderea înfiinţării unui serviciu de navigaţiune pe Dunăre; totuşi a zis că, dacă se va convinge că iniţiativa particulară, care la noi lasă mult de dorit, n-ar profita de declaraţiile făcute de banca ministerială, lucru ce sunt sigur că nu se va întâmpla, atunci guvernul va lua singur chestiunea în mână şi va cere ***Camerelor*** mijloace necesare pentru a o realiza.

Ceea ce stărui eu, încă odată cu respect, este înfiinţarea unei marine sau flote comerciale «***română***». Să zic «*română*», căci nu împărtăşesc vederile acelora care cred că este de ajuns ca pe nişte vase străine să înălţăm «*pavilionul român*», pentru ca să avem o flotă naţională". (**36**)

Guvernul conservator l-a însărcinat pe directorul RMS (Regia Monopolului Statului) cu organizarea «*Serviciului Maritim Român*», care a primit un credit de 2,5 milioane lei, cu 4 % dobândă şi abia la 19 mai 1895 a fost oficializat printr-o hotărâre a Consiliului de miniştri. Conform acestuia, serviciul înfiinţat funcţiona în cadrul MLP şi în subordinea Direcţiei CFR. (**37**) Iată cum, dintr-un proiect frumos făcut de liberali la 1887, conservatorii au reuşit după 8 ani să amâne lucrurile, încât să iasă aproape nimic.

Legea asupra apelor. Gândirea lui Aurelian a fost foarte cuprinzătoare cu privire la organizarea flotei comerciale, fluviale şi maritime. Pe lângă ideea includerii conducerii ei centralizate, a introducerii în schema de structură a căilor ferate, autorul a realizat că utilizarea apelor ca mijloc de forţă a transportului trebuie inclusă într-o lege care să uşureze organizarea activităţii pe coordonatele principale. Astfel, în acelaşi timp, a elaborat un «*Proiect de lege asupra apelor*», la titlul căruia adăuga această notă: „Chestiunea apelor fiind dintre cele mai importante, ne grăbim a comunica o parte din «*proiectul de lege*» alcătuit de Comisiunea specială, întocmită de Ministrul lucrărilor publice". Aici ministru era chiar P.S. Aurelian.

Spre deosebire de proiectul de lege asupra flotei fluviale şi maritime, care era o simplă elaborare în 9 articole, acesta făcut asupra apelor a fost unul foarte profund organizat şi cu prevederi foarte detaliate, constituind cu adevărat un cadru legal foarte clar şi important în aplicarea lui.

Legea a fost structurată pe «*părţi*», «*titluri*» şi «*secţiuni*». Schema după aceste criterii oferă o imagine a gândirii raţionale a autorului asupra temei pentru care a fost consacrată legea, iată:

Proiect de lege asupra apelor

Partea I. Despre apele navigabile sau plutitoare

Titlul I. Despre domeniul public al apelor navigabile sau plutitoare

Titlul II. Drepturile şi obligaţiile riveranilor faţă de apele navigabile sau plutitoare

Secţiunea I. Ţărmuirea proprietăţilor riverane

Secţiunea II. Servitutea de halagiu şi lucrările cuprinse în zona acestei servituţi

Secţiunea III. Despre lucrări în matca apelor navigabile sau plutitoare

Secţiunea IV. Despre plutirea buştenilor

Privind structurarea acestei legi şi parcurgând cele 61 articole ce alcătuiesc legea, constatăm că ea trebuie considerată prima elaborare modernă, cu valoare juridică pentru domeniul apelor din România şi pentru importanţa monografiei de faţă vom reproduce câteva dintre prevederile interesante, iată: „Apa mării, patul ei începe de la creasta ţărmului până la bătaia tunului; sinuozităţile care fac una şi sunt nedespărţite de mare (lagunele), locurile unde s-a retras apa mării, precum şi porturile naturale sau artificiale, care sunt considerate ca dependinţe ale mării, aparţin domeniului public".

Legea acorda domeniului public: râurile navigabile, cele amenajate pentru navigaţie şi cele declarate navigabile în anul 1834, iar acestea erau: Jiul, Oltul, Argeşul, Dâmboviţa, Ialomiţa, Borcea, Prutul, Siretul, Bistriţa şi Moldova (art. 1, 2); canalele de navigaţie: canale generale de irigaţie şi canale colectoare şi de drenaj. Domeniul public era considerat numai pe porţiunile navigabile.

Domeniului public îi erau acordate şi porturile, debarcaderele şi cheiurile, fiind supuse controlului şi supravegherii Ministrului Lucrărilor Publice.

Prevederile legii stipulează şi dimensiuni precise pentru căile fluviale amenajate şi prevederi de utilizare pentru toate căile supuse navigaţiei. (**38**)

Comerţul portului Brăila pe patru luni din anii 1886 şi 1887. Aşa cum s-a văzut, Aurelian a fost unul dintre promotorii statisticii româneşti, prin promovarea domeniului în numeroase dintre lucrările sale. Activităţile portuare au fost în atenţia sa, pentru imaginea care o dau cifrele statistice asupra importului şi mai ales pe exportul de cereale.

În acest articol, a prezentat comparaţia între cifrele de export pe primele patru luni din anul 1886 şi 1887, cu privire la exportul de cereale şi făină, precum şi produse transportate pe apă din Brăila. Datele referitoare la export arătau că cerealele au reprezentat un plus de 103, 5 mii tone în 1887, faţă de 1886; iar la făină, aproape 3.000 de tone.

Analiza autorului arată şi produsele agricole care s-au exportat: grâu, secară, porumb, orz, ovăz, mei, fasole, rapiţă, in şi făină.

În aceeaşi perioadă de 4 luni (1 aprilie-1 august), importul de mărfuri intrate în Brăila a fost de 38.573 tone, pentru care s-au percept 754.737 lei taxa vamală în 1886, iar în anul 1887 mărfurile au cântărit 47.612 tone, pentru care taxa de vamă s-a ridicat la 1.222.771 lei. (**39**)

Aurelian a fost între primii economişti (cel mai important) care a acordat foarte mare importanţă taxelor de vamă, ca sursă de acumulare la buget, cu destinaţie pentru dezvoltare, de aceea a închinat efortul său mulţi ani de muncă şi luptă pentru adoptarea «*tarifului vamal*». Cum constatăm în articolul prezentat, aborda şi subiecte secundare prin care să demonstreze mersul activităţilor de import-export şi taxele obţinute la buget.

Concluzia cu privire la activitatea sa de promotor al înfiinţării «*Flotei maritime naţionale*» îl aşază pe Aurelian pe poziţia de prim iniţiator de legi, pentru care a desfăşurat o aprigă luptă parlamentară şi politică, reuşind cu greu să determine un început în acest domeniu. Meritele sale au fost determinante, fiind recunoscute în lucrările de istorie asupra marinei economice româneşti. Ce a însemnat a nu avea o «*marină comercială naţională*» s-a văzut în perioada «*războiului vamal*» cu Austro-Ungaria, iar ce însemna a avea, s-a arătat în perioada socialistă, urmând ca azi când din nou nu o mai avem şi să suportăm grave consecinţe.

Pentru efortul său în realizarea descrisă, autorul merită recunoştinţa urmaşilor, chiar dacă cu o mare întârziere, ea poate fi arătată astăzi, prin acordarea numelui său portului Brăila, zonă de care s-au legat şi activităţi politice temporare. Deci propunem „Portul «*P.S. Aurelian – Brăila*»".

3. Serviciul poştal

Aurelian a dat o mare importanţă mijloacelor de comunicaţie din vremea sa. El însuşi a beneficiat mult de binefacerile lor în activitatea de publicist. «*Cronicile*» din toate revistele sale pot fi considerate ca un «*mesager*», născut din existenţa mijloacelor de comunicaţie, iar el a ştiut să folosească în cel mai înalt grad informaţiile primite.

Între principalele servicii aflate în slujba comunicaţiilor, a dat o cuvenită apreciere «*poştei*», nu numai pentru acest fapt, dar şi pentru veniturile care se prevedea că pot fi obţinute. Aurelian preţuia natura favorabilă a raportului dintre numărul foarte mare de cazuri şi sumele mici pentru fiecare dintre ele. În asemenea cazuri, sumele mici, cheltuite cu uşurinţă şi repetat, în număr mare de cazuri, determină acumulări importante. Aşa s-a dovedit că, atunci când poşta a fost bine condusă, a adus sume de bani considerabile la bugetele statului. Ei!, când a fost fraudată, a dat faliment, dar s-a întâmplat foarte rar. La noi, nu! niciodată, până în anul 2012-2013.

Poştiile (Poştele). Între numeroasele articole publicate în «*Monitorul*» din anii 1860-1861 se află şi această scriere de 5 articole (nr. 298, 302/1860 şi nr. 3, 8, 15/1861) în care Aurelian prezenta importanţa deosebită a acestei instituţii pentru activitatea economică şi pentru viaţa cetăţeanului în mod deosebit.

Scopul general al materialului era de a arăta cititorilor, care sunt avantajele cele mai importante ale poştei, modul cum este organizată şi cum funcţionează; care este experienţa statelor europene avansate cu privire la această instituţie şi cum se prezintă ea în România.

În primele două numere din anul 1860, a descris aspecte istorice asupra activităţii de poştă şi necesitatea acestui tip de activitate, analizând şi problema legată de faptul că este practicată de particulari sau de către stat.

În anul 1861, s-a înfiinţat o comisie specială, organizată de guvern, care să propună îmbunătăţiri şi pentru activitatea poştei române şi se aşteptau propuneri din partea presei. Primul articol a lui Aurelian invoca interesul slab al guvernelor precedente de a sprijini activitatea de poştă, care în acea perioadă era în prestare privată. El cerea ca «*brevetul*» de activitate să fie acordat pe un număr mare de ani; „...numai aşa privaţii pot fi încurajaţi să facă investiţii în cumpărarea de cai, poştalioane, amenajări de poştă etc.” În acest caz, arată că «*arendaşii*» englezi luau în întreprindere o activitate pe 30 ani şi chiar 99 ani (ei au născocit acest termen), iar revenind la poştă, autorul arăta că: „...proprietarii siguri de brevetele lor vor putea zidi grajduri şi case bune pentru poştă; vor cumpăra cai aleşi şi buni pentru alergat”. La această prevedere, mai adăuga faptul că sporirea cailor va cere un consum mai mare de nutreţ, care se va cumpăra pe linie de poştă de la agricultori; proprietarii de poştă vor deschide birturi şi vor construi odăi de culcare pentru odihna călătorilor şi altele. Despre acestea, Aurelian scria: „Am cunoscut în Franţa mulţi agricultori care ne spuneau că întreprinderea poştală le-a îndoit beneficiile”.

Analizând variantele privind proprietatea întreprinderii, Aurelian arăta că în Anglia este o activitate curat privată şi aici găsim una dintre atitudinile sale legate de implicarea statului în diferite activităţi, din care se vede concepţia liberală, iată: „În Anglia, guvernul lasă pe seama particularilor toate întreprinderile, şi experienţa a dovedit că această măsură este foarte înţeleaptă... Statul n-are misiunea de întreprinzător, aceasta este treaba industriei particularilor. Principiul a fost întotdeauna adeverit prin experienţă şi nu ştim dacă statul industrial a câştigat o dată ceva”. Cele mai mari întreprinderi moderne sunt rezultatul industriei private; drumurile de fer, vapoarele, canalele, minele cele mai bine exploatate, fabricile cele însemnate, sunt toate ale companiilor. De ce să nu imităm cu ocazia organizării poştelor pe străinii înaintaşi; autorul avea vârsta de 27 ani. Adversarii acestei idei au invocat întotdeauna că ideile private s-au bazat pe o severă exploatare a forţei de muncă, ce a constituit factorul de bază a obţinerii veniturilor ridicate.

La avantajele aduse de privatizarea poştei, autorul mai adăuga aspectul important al îmbunătăţirii drumurilor la care poşta era necesar să se implice în scopul uşurării transportului şi chiar a ridicării performanţei.

Am mai arătat că, pentru a convinge prin materiale publicate, Aurelian aducea de fiecare dată exemplele de succes din ţările dezvoltate ale Europei. În acest caz, a descris aspecte din activitatea poştei în Franţa, Anglia, Belgia, Germania ş. a. Prima cerinţă către serviciul poştal este siguranţa şi respectarea timpului angajat pentru distribuire. Răspunderea asupra acestui angajament este o condiţie de succes pentru care în Franţa se lucra cu multă răspundere. Aurelian descrie exemplul personal, în care o misivă a sa, din cauza citirii greşite a adresei a ajuns în altă localitate. Ei bine! Funcţionarii au cercetat şi au făcut ca scrisoarea să ajungă la el, nu a fost abandonată la prima greşeală.

Articolul lui Aurelian prezintă o descriere completă a sistemului de poştă din Franţa din acel timp, cu subordonare, servicii, număr de funcţionari, salarizarea; poşta urbană, poşta rurală etc. Toate aceste date erau puse în vedere pentru a servi comisiei speciale mixte a guvernului care elabora o nouă formă de funcţionare a poştei.

Trebuie să menţionăm că, încă din acea perioadă, poşta română a lucrat cu spirit de răspundere şi cu dotări modeste a reuşit să facă prestaţii de bun nivel. Angajaţii săi, oamenii de teren, cei cu «*tolba grea*», au fost persoane cu simţul răspunderii şi s-au achitat de datoriile de serviciu pentru un salar modest.

După mărturisirea lui Aurelian, articolele sale au fost primele elaborării scrise dezvoltat despre serviciul de poştă în publicistica românească.

După mai bine de 10 ani de la publicarea seriei de 5 articole din «*Monitorul*», Aurelian a mai publicat despre serviciul poştal în ziarul «*Românul*» care l-a găzduit de multe ori, el fiind un tânăr iubit de C.A. Rosseti. În anul 1872 însă, a dat în revista sa «*Economia naţiunală*», suplimentul «*Revistei ştiinţifice*», un adevărat studiu sub titlul «*Carta poştală sau carta-corespondenţă*», un mijloc nou de corespondenţă poştală, care a avut ecou chiar la guvern, despre care autorul scria următoarele: „În numărul 1 al «*Economiei naţiunale*» am publicat un articol relativ la «*Cartele poştale*», care se termina printr-o exprimare de dorinţă, ca să fie adaptate în România". Acest articol apăruse cu câtva timp mai înainte în «*Românul*».

„Avem plăcerea a comunica lectorilor noştri că guvernul a ţinut seamă despre dorinţa exprimată, dorinţă pe care fie-ne permis a o spune, a exprimat-o tot publicul, în urma celor publicate de noi în «*Românul*» şi Revista ştiinţifică, căci până la această publicaţiune nu s-a scris o singură vorbă despre această materie. Domnul Lascăr Catargiu ca ministru de interne a prezentat de curând un proiect de lege în 8 articole, prin care propune înfiinţarea de «*cărţi de poştă*» în România. Taxa va fi de 5 bani (1 dolar = 5 lei), pentru o carte de poştă simplă şi 10 bani pentru o carte de poştă dublă. Aceste cărţi poştale vor fi fabricate de către guvern.

Mulţumim d-lui L. Catargiu pentru graba ce a pus ca să introducă în ţară acest expeditiv mijloc de corespondenţă (P.S. Aurelian)".

Merită să ne oprim o clipă aici asupra raporturilor dintre L. Catargiu şi P.S. Aurelian. În anul 1873, Aurelian încă nu intrase în politică, însă toate scrierile sale, cunoscute la acel timp, anunţau venirea unui liberal luminat în lumea publică. Lascăr Catargiu, ca unul din foştii «*stâlpi*» ai «*monstruoasei coaliţii*» şi conservator inflexibil, un reprezentant mai mult decât devotat intereselor moşierilor, cu numeroase funcţii de ministru şi de patru ori prim-ministru, începând din mai-iulie 1866, a fost unul dintre adversarii politici cei mai fermi ai lui P.S. Aurelian, alături de Petre Carp şi mulţi alţi conservatori, însă ca persoane private s-au tratat cu respect, cu toate că aparţineau unor clase sociale foarte diferite.

În această monografie, s-a distins adesea critica adusă conservatorilor pentru dezinters faţă de aspiraţiile ţării spre democratizare, pentru care reprezentanţii lor din guvern au fost chiar blamaţi. Trebuie însă recunoscut că în guvernele sale, Catargiu a fost de bună credinţă pentru înfăptuirea unor obiective de interes general; adevărat, dacă nu atingeau grav interesele moşierilor. Guvernarea sa din anii 1891-1895, cu toate criticile lui Aurelian, a fost cea mai rodnică guvernare conservatoare. Sub guvernul său, s-a construit cea mai mare parte a podului peste Dunăre a lui Saligny (1894), s-a promulgat şi «*legea pentru creditul agricol*» (1892) iniţiată de Aurelian mai înainte, Legea minelor ş.a.

Carta-poştală sau Carta-corespondenţă. Acest material care a urmat celui din «*Românul*» a fost un imbold pentru guvernul conservator de a introduce cartea poştală în România, chiar în anul publicării lui, 1873. De aceea poate fi interesant să cunoaştem în ce mod era interpretată importanţa cărţii poştale la apariţia ei în ţară şi vom vedea în câteva pasaje extrase din articolul său.

Parcurgând azi «*prezentarea cărţii poştale*» făcută de Aurelian, putem fi surprinşi de faptul că acest mod de comunicare este aproape inexistent la noi. Ei bine, chiar azi «*în era mesajelor telefonice*», în România mai este un public destul de semnificativ care ar putea apela la «*cartea poştală*» pentru că prima ei atracţie este preţul de 50% faţă de acela pentru timbrul plicului; în cazul acestuia mai costă şi hârtia şi plicul. Sunt nenumăraţi oameni, cu bani puţini, cu chibzuinţă, care ar folosi acest mijloc, dacă s-ar putea cumpăra uşor şi dacă ar primi indicaţii sumare asupra avantajelor. În adolescenţa mea, se foloseau cărţi poştale chiar pentru comunicarea între tineri. Să revenim la descrierea făcută de Aurelian!

În prima parte a articolului său, autorul îşi aminteşte că, în anul 1861, când s-a reorganizat serviciul poştal în România, i-a lansat o «*invitaţiune*», adică o sarcină, d-l Manolache Costache Epureanu, ministru, ca să scrie în «*Monitorul*», asupra stării corespondenţei poştale în diferite state ale Europei. Nu exista cartea poştală la acea vreme, iar Aurelian descria favorabil funcţionarea poştei în comunele urbane, dar poşta rurală lăsa mult de dorit. Însă, buna funcţionare a poştei are o condiţie esenţială, anume ieftinătatea, adică un cost redus şi „...cu cât plata transportului este mai redusă cu atât corespondenţa este mai activă şi, prin urmare, veniturile statului mai mari". (**40**) Cu această remarcă Aurelian ajungea la subiectul său «*cartea poştală*».

La vremea sa, «*cartea poştală*» a fost subiect de discuţie în academii şi aminteşte de «*D-l Wolowski*» care a citit un memoriu înaintea Academiei Ştiinţelor Morale şi Politice din Paris despre avantajele «*cărţii poştale*», iar Aurelian spunea deschis: „...neputând face mai bine ca dânsul, ne vom permite a extrage din lucrarea sa ştiinţele (cunoştinţele) ce urmează..."

Iată înşirarea simplă a acestor avantaje descrise după Wolowski: „...francarea este pe jumătate faţă de scrisoare; se face economie de timp, nefiind necesar să se caute cerneală, hârtie, pană, buline, sigiliu, timbru - cartea poştală se scrie direct şi se pune în cutia de poştă; se scrie uşor în orice loc şi se pune la poştă, unde te afli, în tren, pe stradă, în bufet, este foarte potrivită pentru comenzi comerciale; cartea poştală nu a afectat cu nimic numărul scrisorilor, deci statul nu pierde, câştigă".

Aurelian continuă cu modul de utilizare a cărţii poştale în principalele ţări din Europa, prezentând pentru fiecare stat, preţul ei, care peste tot era pe jumătate faţă de timbrul scrisorii în plic şi numărul de cărţi poştale şi plicuri poştale expediate anual.

Se pare că prima ţară în care s-a introdus cartea poştală a fost Austria, în anul 1869, apoi, Anglia, 1870; Germania, 1870; Elveţia, 1870; Belgia şi Danemarca, 1871; Norvegia, 1872; Rusia, 1872; Suedia, 1873; şi România, 1873.

Au existat şi inovaţii în folosirea cărţii poştale: Germania a inventat «*cartea dublă cu răspuns plătit*», cartea poştală trimisă se întorcea cu răspunsul, fără ca primitorul să mai cheltuiască; ideea a fost pe loc preluată de Olanda, Belgia şi Elveţia.

Un mod inteligent de folosire s-a aplicat în Elveţia, care a introdus cartea poştală în comunicările din administraţia de stat pentru toate cazurile care nu prevedeau secret de stat. Ei bine! Am primit şi eu astăzi 3.04.2013 o «*carte poştală*» ca «*buletin de avertizare*» din partea Unităţii Fitosanitare Iaşi. Ce credeţi, avea pe ea timbru de 1 (un) leu, ca oricare scrisoare simplă. Probabil că Poşta română nu mai produce «*cartea poştală*».

Aurelian dă exemple numerice asupra scrisorilor şi cărţilor poştale, din care reţinem că în anul 1871, poşta engleză distribuia 75 milioane cărţi poştale şi 915 milioane scrisori. În Elveţia, în anul 1871, s-au expediat 1,7 milioane cărţi poştale şi 22,5 milioane scrisori. În general, între cele două forme de corespondenţă era un raport 1/10.

În expunerea sa, autorul prezintă şi dimensiunile cărţii poştale şi descrie faţa pe care este pus timbrul din fabricaţie, denumirea misivei, liniatura pentru adresa destinatarului şi alte precizări.

Astăzi, pare o chestiune minoră această carte poştală, dar costul ei de fabricaţie era de «*un ban*» şi se vindea cu 5 bani; atunci ca şi astăzi există oameni care ar alege să folosească acest mijloc de comunicare, dacă ar fi îndrumaţi spre el, fiindcă toţi oamenii doresc şi au nevoie de comunicare, dar să fie ieftină.

Veniturile telegrafelor şi poştelor din România de la 1867 la 1872. S-a putut constata că, în afara importanţei primare cu rol de comunicaţie, Aurelian acorda mare atenţie poştei pentru veniturile ce se pot aduna la bugetul de stat din această activitate. Deşi nu s-a ocupat special de finanţe, era foarte interesat de aplicarea tuturor procedeelor care ar sprijini acumulări cât mai bune la bugetul statului, de aceea el nu neglija cea mai mică posibilitate de a aduna aceşti bani, chiar de la surse considerate de unii neînsemnate. El credea mult că, adunând câte puţin, la urmă, se «*grămădeşte*» mult.

Din păcate, astăzi, acest principiu este respins cu aroganţă, ajungând ca pentru necesităţi colective importante, cu marcare individuală; cum este cazul în sănătate, în loc să se ia de la toată populaţia o contribuţie, după posibilităţile financiare proprii, se acordă, aşa, din pix, gratuitate pentru un număr imens de persoane, între care intră chiar şi dintre aceia cu venituri foarte mari. Vin apoi aceia cu venituri foarte mici, pentru care toată suflarea este de acord cu gratuitatea. Dar tocmai aceia necesită cheltuielile cele mai mari. Ei bine, pentru sănătate nu ar fi normal să fie nimeni, dar absolut nimeni scutit de taxe, începând cu sume cât se poate de mici, cum ar fi valoarea unei găini pentru ţărani.

În articolul cu titlul enunţat mai sus, Aurelian a prezentat o statistică a veniturilor celor două instituţii care asigurau comunicaţiile, considerând activitatea lor ca o sursă sigură de acumulare la bugetul de stat. De fapt, era o reproducere a situaţiei statistice publicată în anul 1873 în «*Buletinul telegrafo-poştale*», pe o perioadă de 5 ani (1867-1872) după reorganizarea poştei, în 1861.

Această statistică era prezentată pe sectoare distincte de activitate în număr de 7, la care Aurelian a adăugat unele aspecte comparative cu situaţia din ţările europene. Cele 7 domenii semnificative în lucrare erau: statistica telegramelor private, a telegramelor de stat, statistica poştală de scrisori private, cea de mesagerii private, statistica poştală a pasagerilor privaţi abonaţi la diligenţele poştale, statistica poştală de scrisori şi mesagerii de stat circulate în România şi statistica poştală a pasagerilor oficiali care au circulat cu diligenţele poştale în România.

Reţinem că în anul 1872, cu o activitate mai intensă au fost expediate 595.941 telegrame, pentru care s-au încasat 1.078.260 lei. Rezultă de aici că populaţia ţării de 4,5 milioane, pentru 1.000 de locuitori s-au expediat 132 telegrame în anul 1872. Aurelian compară acest număr de telegrame cu acela înregistrat în ţările europene în anul 1857, unde găsim valori mult mai mici, pe locul I fiind Anglia cu 45 telegrame. Desigur că este o mare distanţă în timp, la această comparaţie făcută de autor.

Cu privire la scrisorile private, este remarcat tot anul 1872, când au fost expediate 2,4 milioane bucăţi la populaţia de 4,5 milioane, revenind aproximativ o depeşă la două persoane, adică 500 scrisori la 1.000 locuitori. Cu această cifră, România se putea clasa după primele 5 ţări din Europa şi SUA: Anglia, cu 1.807 scrisori/1.000 locuitori; Elveţia, 1.639/100 locuitori; Statele Unite cu 706/1.000 locuitori; Franţa 689/1.000 locuitori şi Prusia 669/1.000 locuitori. (**41**)

Concluzii. Văzând scrierile lui Aurelian asupra mijloacelor de transport şi de comunicaţie, vedem uşor că el a urmărit să le includă în sistemul de organizare şi funcţionare a economiei naţionale. În opinia sa, aceste stabilimente trebuia să aibă «*caracter naţional*» să fie pentru progresul economiei române şi bunăstarea românilor.

Pentru descrierea lor cu exemple şi date cât mai convingătoare, Aurelian a făcut eforturi de documentare, invocând experienţa şi rezultatele statelor dezvoltate din Europa, având grijă mereu de a reaminti marile greutăţi întâmpinate de poporul român, înainte de a începe să-şi organizeze activitatea statală şi economică. Cunoaşterea acelor sacrificii la care au fost obligaţi strămoşii i-au născut lui Aurelian spiritul său patriotic fierbinte şi perseverenţa de a-l manifesta în toate situaţiile, de la catedră la Academie, iar de aici, în Parlament şi, mai ales, în presă, sub toate formele.

Aproape toate scrisorile sale în acest domeniu au valoarea de «*primat*» sau în grupul primelor elaborări fiind oferite cititorilor pentru cunoaştere şi mobilizare la activitate. Convingerea sa era că numai munca are valoare şi a susţinut-o prin lucrări consacrate acestei idei.

În afara scrisului, Aurelian a avut implicare directă pentru realizări practice, prin activitatea parlamentară a contribuit în mod foarte semnificativ la elaborarea legilor, dar şi la obţinerea votului pentru acestea, iar ca ministru, a sprijinit şi în unele cazuri a coordonat personal proiecte practice cu obiective în transporturi.

El trebuie considerat părintele modern al promovării transportului pe apă prin legile elaborate, care au fost şi promulgate, contribuind la fondarea unui domeniu economic, cum este transportul naval. Repetăm – unul din porturile româneşti ar trebui să poarte numele „Petre S. Aurelian."

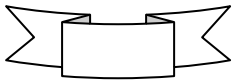

BIBLIOGRAFIE

Transportul şi comunicaţile

1. Lascu, N., *Cum trăiau romanii,* Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1965, p. 304.
2. Bernal, I. D., *Ştiinţa în istoria societăţii,* Editura politică, Bucureşti, 1964, pp. 387, 388.
3. Moroianu, D., Ştefan, I. M., *Focul viu,* Bucureşti, 1963, pp. 191, 192.
4. Bernal, I. D., *Idem,* p. 391.
5. Moroianu, R., Ştefan, I. M., *Idem,* p. 243.
6. Aurelian, P.S., *Drumul de fer,* Monitorul nr. 61, 17 mai 1861, p. 246.
7. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 243.
8. Aurelian, P.S., *Monitorul,* nr. 61/10 martie, 1861, p. 247.
9. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 255.
10. Aurelian, P.S., *Inaugurarea liniei ferate Piatra-Râmnicu Vâlcei,* Economia naţională, 1887, p. 583.
11. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 586.
12. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 587.
13. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 588.
14. Aurelian, P.S., *Inaugurarea drumului de fer de la Goleşti la Câmpu-Lung,* Economia naţională, 1887, p. 654.
15. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 656.
16. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 657.
17. Aurelian, P.S., *Căile noastre ferate,* Economia naţională 1888, pp. 1187-1192.
18. Aurelian, P.S., *Documente privitoare la navigaţiunea română,* Economia naţională nr. 29, 30/1891, p. 678.
19. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 679.
20. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 704.
21. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 750, 751.
22. Aurelian, P.S., *Înfiinţarea unei societăţi naţionale de navigaţiune,* Economia naţională nr. 4/1887, pp. 73, 74.
23. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 73.
24. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 76, 77.
25. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 78, 79.
26. Aurelian, P.S., *Înfiinţarea unui serviciu naţional de navigaţiune,* Economia naţională nr. 49/14 decembrie 1887, p. 1153.
27. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 1155.
28. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 1157.
29. Aurelian, P.S., *Proiect de lege pentru înfiinţarea unui serviciu de navigaţiune,* Economia naţională 1887, pp. 1160, 1161.

30. Aurelian, P.S., *Chestiunea navigaţiunii pe Dunăre,* Economia naţională nr. 1/1890, pp. 1-8.
31. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 3.

32. Aurelian, P.S., *Interpelarea d-lui Aurelian asupra navigaţiunii pe Dunăre,* Economia naţională nr. 3/1889, p. 53.
33. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 54, 55.
34. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 72.
35. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 73.
36. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 75.
37. Atanasiu, Carmen, Irenne, *Marina comercială română - scurt istoric*, Bucureşti, 1997.
38. Aurelian, P.S., *Proiect de lege asupra apelor*, Economia naţională, 1887, pp. 1112, 1113.
39. Aurelian, P.S., *Comerţul portului Brăila pe patru luni din anii 1886-1887*, Economia naţională nr. 33/ 1887, pp. 769-773.
40. Aurelian, P.S., «*Carta poştală*» *sau «Carta corespondenţă*», Economia naţională nr. 1/1873.
41. Aurelian, P.S., *Veniturile telegrafelor şi poştelor din România de la 1867 la 1872 inclusiv,* Economia naţională nr. 10/1873.

P. S. Aurelian. Transportul şi comunicaţiile
Articole, studii, discursuri, legi

1. *Poştele,* Monitorul, ziar oficial al Ţării Româneşti, nr. 292, 308/1960; nr. 3, 8, 15/1861.
2. *Drumul de fier,* Monitorul, nr. 6/17 mai 1861.
3. *Drumul de fier,* Monitorul, 18 martie, 1861.
4. *Inaugurarea liniei ferate Piatra-Râmnicu Vâlcei,* Economia naţională, 1886.
5. *Inaugurarea drumului de fier de la Goleşti de la Goleşti Câmpu-Lung,* Economia naţională, 1886.
6. *Căile noastre ferate,* Economia naţională, 1888.
7. *Documente privitoare la navigaţiunea română,* Economia naţională nr. 29, 30/1891.
8. *Înfiinţarea unei societăţi naţionale de navigaţiune,* Economia naţională nr. 4/1887.
9. *Înfiinţarea unui serviciu naţional de navigaţiune,* Economia naţională nr. 49/1887.
10. *Proiect de lege pentru înfiinţarea unui serviciu de navigaţiune,* Economia naţională, 1887.
11. *Chestiunea navigaţiunii pe Dunăre,* Economia naţională, 1890.
12. *Interpelarea d-lui Aurelian asupra navigaţiunii pe Dunăre,* Economia naţională, 1889.
13. *Proiect de lege asupra apelor,* Economia naţională, 1887.
14. *Comerţul portului Brăila pe patru luni din anii 1886-1887,* Economia naţională nr. 37/1887.
15. *Carta poştală sau Carta corespondentă,* Economia naţională nr. 1/1873.
16. *Veniturile telegrafelor şi poştelor din România de la 1867 la 1872 inclusiv,* Economia naţională nr. 10/1873.

6. ECONOMIA RURALĂ

Preambul. Economia rurală a fost domeniul agronomic în permanenta preocupare a lui Aurelian, începând din primul an de activitate didactică şi până la retragerea sa din învăţământ, în luna aprilie 1900. A considerat această latură a agriculturii de importanţă cu totul deosebită, prin faptul că ea stabileşte principii de organizare a exploataţiei agricole, metode de echilibrare a eforturilor omului cu efectele favorabile ale factorilor naturali, în vederea obţinerii unor produse de bună rentabilitate, dar şi cele mai potrivite procedee de valorificare a acestora, în condiţii diferite de piaţă, scopul final al «*economiei rurale*», fiind văzut prin valoarea profitului care să ridice nivelul de viaţă al agricultorului, într-o exploataţie înfloritoare.

Scrierile sale de o amploare fără egal în sec. al XIX- lea şi slujirea catedrei de Economie rurală la Pantelimon şi Herăstrău timp de 40 ani au dat orientare şi consolidare acestui domeniu important al ştiinţei agricole. El a fost dezvoltat ulterior prin activitatea didactică a eminentului dascăl agronom Nicolae O. Popovici – Lupa, care a reluat temele lui Aurelian la scara secolului XX, lăsând o operă valoroasă încoronată de lucrarea "Manual de Economie rurală" (1939), în două volume.

În timpul lui Popovici Lupa, s-a distins printr-o valoare profesională deosebită, agronomul Nicolae Cornăţeanu care, în anul 1929, primea postul de conducere a «*Secţiei de economie rurală*» din „Institutul de Cercetări Agronomice a României", fiind numit de ilustrul său fondator, profesorul Gherghe Ionescu Şişeşti. Prin studiile şi cercetările sale de Economie rurală, Nicolae Cornăţeanu a dat substanţă şi profunzime acestui domeniu, analizând pertinent organizarea şi eficienţa muncii ţăranului şi importanţa sa în economia naţională. Dintre cele peste 200 de articole publicate în revistele timpului, îndeosebi la "Viaţa agricolă", amintim: "Productivitatea şi rentabilitatea capitalului" (în agricultură); "Creditul agricol"; "Bugetul ţării şi agricultura"; "Regimul proprietăţii"; "Problema dobânzilor agricole"; "Pulverizarea loturilor ţărăneşti (1935)"; "Intervenţia statului în agricultură" (1939); "Datoria faţă de pământul naţiunii"; "Cât costă un kilogram de grâu"; "Contabilitatea simplă sau contabilitatea dublă"; "Contabilitatea ţăranului" (1936); "Cercetări asupra rentabilităţii agriculturii româneşti" (1935).

Nicolae Cornăţeanu a fost primul mare economist din sec. XX, care a lăsat studii vaste de economie agrară publicate în cărţi, pe care le citãm: "Bazele economice ale cultivării plantelor şi asolamentelor", 242p. (1957); "Bazele economice ale creşterii animalelor", 301 p. (1958); "Posibilităţi de reducere a preţului de cost la creşterea vitelor" 260 p . (1958). Profesorul Nicolae Cornăţeanu rămâne în conştiinţa urmaşilor ca fiind cea mai importantă personalitate a economiei agrare, timp de patru decenii din sec XX (1930-1970). A avut şi demnitate de ministru al agriculturii înainte de anul 1940.

În condiţiile activităţii sale, când era o singură şcoală de agricultură de gradul I, şi apoi de gradul II, la Herăstrău, Aurelian nu a publicat un manual specific obiectului, însă principalele sale reviste «*Economia naţiunală*», «*Economia rurală*» şi «*Economia naţională*», au găzduit un mare număr de articole şi studii de economie agrară, elaborate pe teme de importanţă directă pentru activitatea din agricultură. În scrierile de economie rurală, Aurelian a abordat iniţial factorul fundamental ce condiţionează nivelul producţiei agricole, anume fertilitatea solului. S-a referit la această însuşire naturală, din perioada publicării Monitorului comunelor, a «*cronicilor*» din «*Agronomia*», «*Revista ştiinţifică*» şi apoi în cele ce au urmat. Abordând această temă în «*Cronica*» din nr. 3/1873, a dat exemplul «*vestitelor pământuri negre*» din Rusia, unde „...în guvernământul «*Cazan*» s-a observat că de la 1833 până la 1870, recoltele au scăzut pe jumătate, că bobul era mult mai uşor, ceea ce da un semn despre sărăcirea pământului". Aurelian se referea la suprafeţe virgine luate în exploatare, peste care timp de 37 ani nu s-au dat îngrăşăminte.

Exemplul din Rusia s-a întâmplat şi la noi, dar, curios, fenomenul nu-i preocupa nici pe proprietari şi nici pe aceia care se interesau de agricultură, aşa cum spunea Aurelian: „Şi cu toate acestea, când îndrăzneşti să dai un sfat, o părere asupra schimbării sistemului de cultură practicat, preţioşii oameni de practică surâd; şi cu surâsul acesta vedem sleindu-se sau cum zic ţăranii, mâncându-se ţarinele, insectele devastând grânele, greutatea bobului micşorându-se, vitele de

muncă devenind din ce în ce mai rare, pâinea ajungând mai scumpă ca în alte ţări, mai populate ca a noastră. ...Mergem cu indiferenţă faţă cu sfaturile ştiinţei, cu exploatarea pământului atât de sărăcitor, că s-ar crede cum că după noi are să fie sfârşitul lumii." Iată cum ne spune Aurelian despre unele consecinţe ce au apărut în urma epuizării fertilităţii solului, din lipsa de preocupare pentru a restitui prin îngrăşăminte, ceea ce a permis a se ridica prin plante, în recoltă.

1. Articole

Sisteme agricole potrivite cu împrejurările în care se află România

Aurelian a fost primul învăţat agronom care a studiat şi a elaborat lucrări vaste asupra «*sistemelor de cultură*», la nivel superior, considerate ca element fundamental de economie agrară. Analizele sale şi dimensiunea elaborărilor nu au fost egalate în nici una din epocile care i-au urmat, până la sfârşitul secolului XX. Nici volumul de «*Economie rurală*» al lui Gheorghe Maior (1904), nici cursul lui Popovici Lupa «*Elemente de economie rurală*» (1912), nici capitolul similar din tratatul «*Agrotehnica*» de Gh. Ionescu Şişeşti şi Irimie Staicu (1958), nu au tratat atât de complet tema care a fost elaborată de Aurelian în «*Economia naţională*» prin mai multe articole şi studii.

Analiza făcută în materialul cu titlul enunţat este un model şi susţine afirmaţiile noastre anterioare prin spusele sale, astfel: „Concurenţa din ce în ce mai ameninţătoare a grânelor şi altor produse americane, indiene şi australiene a pus la ordinea zilei «*chestiunea cea mai importantă din Economia rurală, aceea a sistemelor de cultură*»". Acest fenomen comercial s-a intensificat pe la 1880, odată cu sporirea populaţiei în America şi construirea navelor maritime de dimensiuni tot mai mari, capabile să aducă pe continent cantităţi sporite de produse agricole, cu o concurenţă puternică, în baza «*liberului schimb*».

Europa a fost surprinsă de exportul american de grâne, iar Franţa a ridicat taxele vamale ca măsură de apărare. Americanii au tulburat liniştea europenilor care îşi armonizau relaţiile în baza exportului de cereale din Rusia, România şi Ungaria. Însă acum, Aurelian căuta să dea un răspuns şi să propună o soluţie pentru România, pentru a se adapta la situaţie, astfel că a adâncit analiza.

Prima observaţie a sa constata că nu este suficient să se bazeze statele europene numai pe «*taxele vamale*», recomandând sporirea producţiei şi a calităţii ei (care urma să conducă la un preţ de cost mai redus) şi recomanda înmulţirea şcolilor agricole şi a staţiunilor agronomice; introducerea irigaţiei şi a drenajului, ameliorarea vitelor şi multe alte îmbunătăţiri; iată continuarea sa: „Căutaţi ca printr-o cultură mai îngrijită, prin îmbunătăţiri necesare, să sporiţi cantitatea şi calitatea produselor, ca să puteţi lupta contra americanilor şi a altor concurenţi." (**1**)

Ei bine, recomandările de mai sus erau pentru Franţa, Belgia sau alte ţări cu industrie şi agricultură înaintate, iar Aurelian spune că „...prin spirit de imitaţiune se dau sfaturi analoage şi la noi; o seamă de oameni, cred că ceea ce este potrivit în Franţa sau aiurea, este aplicabil şi în România, adică să părăsească cu desăvârşire ogorul (negru), să se ocupe toată ţara cu semănături şi grâne, cu fâneţe artificiale, cu animale din rasele cele mai perfecţionate, cu un cuvânt, să se adapteze în România cultura şi interesele practicate în ţările cele mai înaintate în agricultură."

Mai exista sfatul ca să se cheme companii străine, care să facă asemenea investiţii „...iar noi, proprietarii pământului, să ne mărginim a încasa banii, după vânzarea produselor."

La aceste idei venite de la persoane neavizate sau cu o pregătire precară, Aurelian aduce un răspuns raţional, spunând: „Chestiunea aceasta a reformelor de introdus în agricultura noastră este mai gravă decât îşi închipuiesc cei mai mulţi dintre care o tratează în fuga condeiului. În nenumărate rânduri am căutat a expune cât mai desluşit, care sunt sistemele de cultură cele mai potrivite pentru ţara noastră şi părăsirea cărora nu se poate face fără să târască după sine decepţiuni amare. Ce folos însă că cei pricepuţi în toate nu ţin seama de nevoie şi cer fără să se obosească agricultura perfecţionată ca în Franţa de Nord, Belgia, şi unele părţi ale Germaniei. Şi ce este mai semnificativ, este că asemenea povăţuitori, care în viaţa lor n-au semănat un bob de

grâu, ori nu înţeleg, ori se fac că nu înţeleg; urmează a cere ca fără întârziere să împrumutăm acea agricultură de mult dorită." (**2**)

La cele spuse, autorul adaugă vestea că o companie franceză urma să investească 30 milioane de lei pentru cultivarea unei mari suprafeţe; fiind dintotdeauna rezervat, el admite numai ca excepţie, dar cel mai adesea fiind adversar al capitalului străin; aflase şi despre o falsă afirmaţie, ce spunea că «*astfel nu va mai rămâne pământ necultivat în România*». Aici dă un răspuns ce are valoare istorică: „Unde vor fi acele moşii părăsite, necultivate? Nu putem şti; ceea ce ştim este că mica localitate (zonă) din România, care până mai acum 20 de ani mai rămăsese acoperită cu iarbă, era Bărăganul. Astăzi a dispărut şi aceasta, luându-i locul grâul, porumbul, orzul, fasolea şi alte plante. Agricultura făcută de companii poate să placă cui va plăcea; nouă mărturisim că nu ne place, căci graţie cerului, nu suntem o ţară de abia colonizată, posedând zeci de milioane de pogoane pustii." (**3**)

Privind cu raţiune propunerile de imitaţie automată a agriculturii din ţările dezvoltate din acel timp, Aurelian acceptă dorinţa grabnică de a ridica nivelul agriculturii şi o consideră ca o nobilă aspiraţie, care însă trebuie să fie posibilă, şi urmează răspunsul: ***„În materie de reforme agricole trebuie să se ţină neapărat seamă de doi factori care determină în mare parte calea de urmat: întâi împrejurările naţionale (solul şi clima); al doilea împrejurările economice. Natura pământului şi clima pot să fie cele mai favorabile, pentru introducerea unui sistem de cultură din cele mai înaintate şi, cu toate acestea, agricultorul să fie nevoit a practica o cultură aproape primitivă. Astfel în Rusia, în România, în America agricultorii nu pot adopta sistemele de cultură intensivă practicate în bătrânele şi populatele ţări precum Belgia, Franţa şi altele."***

După Aurelian, neputinţa valorificării condiţiilor favorabile de climă şi sol prin sisteme intensive, este condiţionată de «*împrejurările economice*», adică populaţia, abundenţa sau lipsa capitalului, situaţia nivelului de civilizaţie a ţării. Acestea determină calea ce trebuie urmată, iar „...cei care povăţuiesc pe agricultorii noştri să introducă agricultura intensivă a occidentului, nesocotesc cu desăvârşire influenţa condiţiilor economice, şi agricultorii care ar urma sfaturile lor, s-ar expune desigur la pierderi însemnate." După această analiză, Aurelian trece la calculul practic, admiţând că pentru a rezista concurenţei universale, ar trebui realizată o producţie de 30 hectolitri/ha (circa 2500 kg/ha) şi spune că este foarte avantajos când se produc la noi 20, 25, 30 hl grâu, când cultura este semănată în ogor sterp. Această recoltă se obţinea cu investiţie redusă.

În antiteză, aduce cazul din ţările occidentale, unde se obţin 30 hl pe terenuri bogate întreţinute cu mari cheltuieli de fertilizare, deci grâul obţinut astfel are un preţ de cost ridicat, în plus pământul scump cere o arendă ridicată. În astfel de situaţii, francezii au cerut ocrotire de stat. Aici, autorul preciza că arenda costă în Franţa 130-140 lei, pământul 5.000 - 6.000 lei hectarul, iar capitalul de exploataţie se ridică la 600-1.000 lei; şi compara cu situaţia de la noi, unde 1 ha costa 400 lei şi arenda 20 lei, iar la export concurăm pentru acelaşi preţ de vânzare. Acela era momentul. De aceea în Franţa, care cumpăra cu 18 lei/hectolitru grâul american, s-a pus o taxă de import de 5 lei/100 kg, deci aproximativ 30%, dar americanii obţineau grâul cu cheltuieli foarte reduse pe pământurile lor virgine, recent desţelenite. La acea dată, Aurelian aprecia că „...totuşi, sistemele de cultură practicate (în America) sunt dintre acelea care caracterizează agricultura oarecum începătoare." (**4**)

Analizând condiţiile momentului, Aurelian găsea asemănare între situaţia din America (Statele Unite) şi România, spunând: „Ca şi dânşii ne folosim mai mult, întemeind «*sistemele de cultură*» pe ogoare, pe odihna pământului, lăsându-l mai mulţi ani pentru păşune, decât am îngrăşa pământul cu îngrăşăminte fabricate în uzine. Încât priveşte cultura mare, pentru mult timp însă, trebuie să ne răzimăm pe sistemul al cărei bază este odihna pământului prin păşune şi pe ogoare sterpe bine lucrate (ogorul negru). Aceasta nu va împiedica pe o seamă de agricultori să îngraşe o parte din moşie cu bălegar, dacă or fi având. A pretinde însă, la moşiile mari să fie tratate ca în Belgia şi în Franţa (în sistem intensiv) este a cere un lucru imposibil pentru astăzi.

Cu totul de altă părere suntem pentru cultura mică (a ţăranului); acesta poate întrebuinţa bălegarul şi, prin urmare, a adopta combinaţiuni culturale asemănătoare cu acelea care se practică

în cultura mică din ţările înaintate. Şi aici însă, progresul depinde de cunoştinţele cultivatorului şi în această privinţă suntem încă înapoiaţi. Până când preotul şi învăţătorul nu vor cultiva profesionişti, până nu vor dovedi că îngrăşând pământul se poate scoate din 10 pogoane bine cultivate cât din 30 cultivate rău, plugarii noştri vor stărui împăgubitoarele lor întreprinderi.

Iată pentru ce în atâtea rânduri am cerut ca acei dintre preoţi şi învăţători care au pământ să fie îndatoraţi a cultiva în mod raţional, după instrucţiunile ce li s-ar da. Pe cât timp nu se vor oferi ţăranilor exemple convingătoare nu putem aştepta o grabnică îndreptare a viciosului sistem de a cultiva, practicat de dânşii."

Aurelian a dedicat o foarte mare parte din scrierile sale educării ţăranului sub toate aspectele. Ideea cu privire la rolul deosebit al preotului şi învăţătorului, ca modele în practicarea unor îndeletniciri agricole, având şi o pregătire şcolară, i-a aparţinut lui Aurelian, de aceea a publicat încă din anul 1869 «*Manualul de agricultură*» pentru «*şcoalele normale*» şi «*şcoalele rurale*», care, în anul 1891, a ajuns la ediţia a 7-a, iar utilizarea lui a depăşit graniţa secolului al XIX-lea. În timpul acela, viitorii învăţători şi preoţi primeau cunoştinţe bune de agricultură. Să ne amintim că la Seminarul «*Veniamin Costachi*» din Iaşi, la 1842, Leon Filipescu preda agricultura.

Ei bine! Trebuie să acceptăm că ideea lui Aurelian a avut rezultate mulţumitoare, nu chiar în masă, dar numeroşi preoţi şi învăţători s-au ocupat de unele aplicaţii agricole, oferind modele, fără de care ţăranul nostru nu făcea nici un pas în afara tradiţiei. Preoţii şi învăţătorii au răspândit albinăritul, creşterea viermilor de mătase, creşterea vitelor de rasă şi o mai bună îngrijire a lor, plantarea şi îngrijirea pomilor. Mulţi ţărani le-au urmat exemplul. În lipsa şcolilor de agricultură pentru ţărani, Aurelian a insistat pe toate căile de a pune în operă ideea descrisă ş,i în acest sens avem un argument justificativ foarte preţios.

Preocupat de a se realiza cele propuse, în anul 1863, după o perioadă de 3 ani în care publica «*Monitorul comunelor*», a adresat o scrisoare oficială ministrului «*Cultelor şi Instrucţiunii Publice*»; acesta era Alexandru Odobescu, din care aflăm şi alte fapte interesante pentru istoria publicisticii agricole. Din prima frază a scrisorii, autorul spunea: „În timpul când Domnia Voastră dirijaţi «*Ministerul Treburilor Străine*» aţi înzestrat ţara cu «*Monitorul comunelor*» şi de atunci, numit de domnia voastră director al acestei foi, am fericirea de a o redacta şi astăzi. Mai mult decât oricine, Domnule Ministru, cunoaşteţi câtă nevoie au populaţiunile noastre rurale ca să fie luminate, şi cred că unul din mijloacele cele mai puternice pentru a ajunge la acest scop este de a le face cunoscute, toate îmbunătăţirile ce pot să le introducă în agricultură.

Colecţiunea pe aproape 3 ani a «Monitorului comunelor» este de faţă şi poate dovedi că în acest timp mi-am pus toate silinţele pentru ca să public toate noţiunile cele mai neapărate pentru cultivatorii noştri.

Toate cheltuielile guvernului şi toată stăruinţa mea ar fi de prisos dacă nu s-ar lua măsuri pentru ca aceste cunoştinţe să devină folositoare. Pentru aceasta am onoarea a vă ruga ca să binevoiţi a da ordinul învăţătorilor din sate, cât şi preoţilor, pentru ca în fiecare Duminică să se citească Monitorul comunelor în casa sfatului sătesc.

Învăţătorul de sat ar trebui să citească această foaie înaintea elevilor săi, să-i pună pe dânşii ca să o citească şi să explice cuprinderea articolelor publicate. În mai multe rânduri s-a dat ordine pentru citirea acestei foi, însă nu ştiu cum vor fi fost executate; teamă-mi este însă că un număr foarte restrâns dintre învăţătorii din sate, şi dintre preoţi au înţeles scopul la care ţinteşte guvernul, publicând o foaie cuprinzătoare de cunoştinţe agricole cele mai neapărate (necesare). Binevoiţi vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea înaltei mele stime şi deosebitei consideraţii." (Director-semnat P.S. Aurelian, 9 noiembrie 1863). (**5**)

Conţinutul acestei scrisori confirmă toate afirmaţiile anterioare despre revista aceasta publicată de Aurelian, despre care nu se ştia sigur cine a aprobat publicarea ei; adică Al. Odobescu, care era o personalitate apropiată lui Aurelian, acela care ulterior l-a propus ca membru la «*Societatea Academică Română*».

Peste învăţăminte, trebuie să constatăm că avem prin această scrisoare cel mai elevat model literar folosit în acel timp, cu o formulare corectă a frazelor şi cu un limbaj elevat ce

exprimă ideile cu totală acurateţe. De fapt, vom avea suficiente argumente să arătăm că prin scrisul său, Aurelian merită a fi inclus între cei mai importanţi făuritori ai limbii române moderne cu scriere fonetică din secolul al XIX-lea.

Influenţa stării sociale asupra sistemelor de cultură

Ultima parte a studiului său, «*Sistemele de cultură*», publicat în «*Economia naţională*» din anul 1886, tratează o problemă de economie rurală îmbinată cu aspectele implicării sociale, care au întotdeauna influenţe importante asupra rezultatelor finale. După Aurelian, ţinta rezultatelor economice în agricultură se poate realiza numai prin adaptarea sistemelor după caracteristicile naturale ale zonei, care dictează în primul rând; iar în al doilea rând, se are în vedere nivelul de civilizaţie al populaţiei. Armonizarea acestor factori poate conduce la rezultate pozitive. Autorul dă un exemplu convingător, un model în acest sens, despre elveţieni, care au înţeles nevoia acestei adaptări. Anume, în condiţiile montane aspre, unde se puteau face unele ameliorări în raport cu cerinţele omului, agricultorul, persoană cu bun nivel de civilizaţie în secolul al XIX-lea, s-a adaptat la agricultura pastorală, fiind conştient că aceea era starea acceptabilă în acel timp. Ca rezultat, produsele sale obţinute din creşterea animalelor i-au asigurat venituri bune, ce au contribuit la ridicarea progresului general. Sigur că acele rezultate erau efectul valorificării condiţiilor naturale de către un agricultor cu nivel bun de educaţie. În acel timp, Elveţia avea şcoli de agricultură pentru toate categoriile sociale şi pentru toate vârstele. Preocuparea de a pregăti oamenii pentru practicarea unei meserii era foarte puternică în plan local şi a rămas aşa până în zilele noastre. Acea autonomie locală, despre care toţi vorbim, dar puţini ştiu în ce constă, se baza, în primul rând, pe coeziune umană puternică, pe conştiinţa apartenenţei la colectivitatea rurală (sau urbană) în care trăim ca egali, având fiecare drept la votul său de a hotărî în chestiunile comune pentru localitate şi locuitori, iar în baza acestora se asuma practicarea unei meserii cât mai productive.

Aurelian prezintă şi varianta în care, într-o ţară civilizată, există cauze care impun, cel puţin temporar, practicarea unui sistem de cultură înapoiat, din cauza terenurilor foarte slab fertile. În altă situaţie, pe terenuri foarte fertile se practica o agricultură primitivă din lipsa educaţiei şi a resurselor de venit din culturi sau din creşterea animalelor. În ambele cazuri însă factorul social era chemat să armonizeze raportul între natură şi agricultură. Ameliorarea condiţiilor nefavorabile sau valorificarea celor favorabile erau condiţionate de nivelul de educaţie, de nivelul de civilizaţie al agricultorilor din zonă.

Faţă de cele expuse mai sus, Aurelian spunea: „Sistemele de cultură, sub rezerva influenţei împrejurărilor fizice (condiţii de sol şi climă), sunt întrucâtva expresiunea stării populaţiei. (Era un adevăr ce a rămas pe întreaga durată a secolelor XIX-XX.) Este cunoscut că numărul populaţiei stă în cea mai strânsă legătură cu mijloacele de trai. Agricultura în evoluţia sa se ţine de dezvoltarea populaţiei. Populaţia rară înseamnă sistem de cultură cu totul intensiv; populaţia deasă determină cultură intensivă. Astfel, putem zice că oricărei sporiri de populaţie într-o proporţie mai considerabilă îi răspunde o schimbare în «*sistemul de cultură*»". (**6**)

La această deducţie, autorul aduce exemplul popoarelor în care populaţia a crescut exploziv şi se opreşte la descrierea situaţiei poporului Chinei care a fost nevoit să găsească soluţii pentru aplicarea unei agriculturi intensive şi chiar supra-intensive în a doua jumătate a secolului XX, aceasta neînsemnând că agricultura din China a creat bogăţie în acest mod. Nu! Ea a permis o alimentaţie satisfăcătoare a populaţiei.

Organizarea noastră economică faţă cu situaţiunea agriculturii

Aurelian a tratat problema concurenţei în agricultură ca o «*chestiune de economie rurală*», care face parte integrantă din economia generală a ţării. Concurenţa şi crizele provocate de aceasta aveau între factorii determinanţi şi «*sistemul de cultură*» practicat într-o parte sau alta, al celor intraţi în schimburi comerciale externe. Acest articol, publicat în anul 1893, preceda puternica criză financiară şi de supraproducţie cerealieră din anul următor, care a declanşat aprinse controverse parlamentare. Autorul îşi propunea să explice mecanismul producerii acelei crize în Europa, provocate de supraproducţia de cereale din America, vândute în Europa la un preţ redus. În situaţia

din ţară, unde s-a modificat sistemul de cultură în perioada marilor cerinţe de cereale din Anglia şi chiar în ţări europene care ulterior şi-au produs necesarul de consum, criza a lovit cu putere.

Câteva pasaje din acest material vin să pretindă o consideraţie istorică, iată: „...noi românii ne deprinsesem a ne privi ca unul din grânarii importanţi ai Europei şi ca un factor indispensabil pentru alimentarea lumii europene." În realitate, timp de zeci de ani, România a fost privită astfel, şi chiar astăzi se mai aminteşte acest slogan, care se exprimă ca o fală naţională; în fond, o analiză economică ne arată că beneficiile erau cât se poate de modeste şi ele reprezentau rezultatele unei agriculturi cu totul extensive.

Autorul arată că în acei ani, desfacerea cerealelor se făcea cu destulă înlesnire, iar preţurile nu prezentau mare fluctuaţie, fiind considerate şi destul de avantajoase. Pe altă parte, terenurile erau ieftine şi fertile, braţele de muncă se plăteau cu bani puţini, aşa, exploatarea moşiilor a fost bănoasă.

În conjunctura descrisă, Aurelian ne spune că agricultorii (moşierii) noştri „...au schimbat «*sistemul de cultură*», cu desăvârşire, în foarte multe localităţi. De la agricultura pastorală sau pastorală mixtă, adică agricultura de vite, ori vite şi de cereale, să ajungă în foarte scurt timp la cea mai cerealieră dintre agriculturi, la aratul aproape a întregii moşii şi însămânţarea cu cereale." (**7**)

În tot acest iureş de agricultură aproape monoculturală, pământul a fost sleit de rezervele de hrană pentru plante, iar în acele momente a început invazia exportului de cereale din America, Australia şi Indii, care a lovit puternic interesele agriculturii europene. Analiza lui Aurelian dorea să arate greşeala mare făcută de agricultori când au schimbat radical sistemul de cultură, fără a-şi lua cele mai mici măsuri de prevedere pentru modificări posibile cerute în timp. Orice om raţional trebuia să gândească astfel în acele momente, pentru că preţurile au scăzut absolut dramatic şi vânzările s-au oprit.

În legătură cu această dezordine produsă de liberul schimb în Europa, faţă de care Aurelian era mai mult decât adversar, spunea: „La început (1893), mai mult decât acum vreo 35 de ani, economiştii liberi-schimbişti, care astăzi, ca şi atunci; pentru apărarea doctrinei sunt în stare să sacrifice toate interesele naţionale, surâdeau, când agronomii şi agricultorii practici, precum şi economiştii naţionali, se tânguiau şi lăsau a se înţelege că nu va trece mult timp şi agricultura europeană, cu greu va mai putea să lupte fără nici o ocrotire împotriva concurenţei agriculturii transatlantice." (**8**)

Situaţia descrisă de Aurelian era un hibrid produs de încălcarea unui principiu fundamental de economie rurală şi de acceptare a aplicării liniare a unei politici economice greşite, prin adoptarea unei doctrine nepotrivite cu interesele europene. Văzând situaţia, Franţa, Germania şi Belgia au impus taxe vamale pentru protecţia producţiei autohtone, dar cu rezultate destul de modeste.

Faţă cu situaţia creată de «*dopingul*» american de cereale, Aurelian propunea sporirea producţiei, prin îmbunătăţiri în mecanizarea lucrărilor, creşterea raselor de animale ameliorate, dezvoltarea şcolilor de agricultură, la care adăuga ideea sa veche de a mobiliza preoţii şi învăţătorii spre activităţi agricole oferite ca modele.

Autorul aduce apoi alte idei, care aveau o notă de noutate, spunând: „Asemenea, se va putea propaga acel spirit de progres şi de asociaţiune, fără de care nu mai este ameliorare posibilă. O dată impulsia dată, trebuie reînfiinţate acele «*comiţii agricole*» cu ajutorul cărora se poate face mult bine şi mult progres. Prin mijlocirea acestor «*asociaţiuni*», cultivatorii adunaţi periodic, întruniţi în expoziţiuni şi cercuşoare agricole vor câştiga unii de la alţii şi în mai puţin timp de cât se crede, cultura mică (ţăranul) va realiza progrese însemnate."

Pentru agricultura moşiilor, autorul cerea ca statul să se implice pentru realizarea progresului prin contracte de arendare juste, care să prevadă măsuri de ameliorare. „Din nenorocire nu s-a făcut nimic; arendatorii au fost lăsaţi să ruineze pământul, numai să verse câştigurile (arenda) la timp", mai spunea Aurelian.

Ca un economist cu largă viziune, Aurelian propunea toate acele măsuri capabile să ducă agricultura la un nivel care să-i permită să se adapteze concurenţei internaţionale; însă revenea cu ideea sa perenă pusă la baza progresului ţării, spunând: ***„Cu toate acestea, oricât progres ar face***

agricultura noastră, totuşi în timpul de astăzi, faţă cu orientarea economică, a diferitelor state, nu vom putea ajunge la adevărata înflorire decât dezvoltând pe cât se va putea «industria naţională». ...Industria cât mai variată, industria care să transforme toate produsele noastre brute, întâmpinând pe cât se poate, mai toate trebuinţele populaţiei noastre. De aceea în legăturile noastre comerciale cu ţările străine trebuie să fim cât se poate mai liberi, să ocrotim cât mai mult industria noastră." (**9**)

Cultivatorul şi pământul

Numeroasele articole şi studii de economie agrară publicate de Aurelian s-au referit la pământ ca obiect de proprietate şi de exploatare agricolă. Concepţia sa generală propunea obţinerea de producţii cât mai ridicate printr-o exploatare protectivă a solului, iar ca proprietate a susţinut prin toate mijloacele ideea ca ţăranul să aibă o suprafaţă a sa care să-i permită o viaţă demnă. La timpul său, aceasta era o pretenţie inacceptabilă.

Articolul cu titlul de mai sus a fost publicat ca urmare a unui material din ziarul «*Românul*», care trata despre contrabandiştii de spirt împuşcaţi la porţile capitalei, aceştia fiind ţărani lipsiţi de muncă în timpul iernii. Ziarul justifica această opinie şi cita spusele unui mare proprietar din Moldova. Opinia acestui moşier l-a determinat pe Aurelian să aducă o replică prin articolul publicat în «*Economia naţională*».

Marele proprietar observa că ţăranul nu are o altă ocupaţie decât agricultura, unde lucrează o scurtă perioadă din zilele anului, fapt ce face a avea mari greutăţi în viaţa familiei; idee corectă, însă a făcut imprudenţa să continue «*opiniunea*», spunând că: „Poate să-şi cultive pământul său propriu, poate să i se dea îndoit pământ decum are astăzi, şi chiar producţia pământului să fie cât de abundentă, totuşi nu va fi în stare, cu toate înlesnirile create lui de a-şi întreţine familia şi vitele sale un an întreg, din mărginita muncă ce o face, fie pe pământul său propriu sau pe pământ străin." (**10**) În încheiere, el propunea să fie construite fabrici pentru a găsi ocupaţie pentru mai lunga perioadă, fapt aprobat de Aurelian.

Aurelian răspunde proprietarului printr-o întrebare: „Cum se face că ţăranii n-au pierit, ei şi vitele lor (de-a lungul timpului trecut)? Cum de n-au ajuns toţi în sapă de lemn, nevoiţi a-şi părăsi casa şi pământul care nu produce de ajuns pentru a le întreţine viaţa? ...Am fi dorit ca marele proprietar de peste Milcov să fi arătat câtă întindere de pământ ar trebui să muncească ţăranul ca să producă subzistenţa lui şi a vitelor; să fi arătat comparativ, cât pământ au ţăranii din diferite ţări ale Europei, şi dacă sunt alte state unde ţăranii posedează cu mult mai mult pământ decât au cei din România. De altă parte, ar fi trebuit să arate cât produce pământul ţăranului în România şi în alte ţări."

Toată această analiză făcută până aici, a fost un preambul la adevărata temă tratată ulterior de Aurelian. A fost deschisă problema exploatării micilor suprafeţe în sistem intensiv care este cu adevărat una de economie agrară, iar Aurelian spune că „...producţia unei suprafeţe date de pământ, a unui hectar (sau două pogoane) spre exemplu este «*o chestiune de sistem de cultură*» de starea de progres în care se află agricultura, ambele subordonate influenţelor climatice."

Aici, aduce exemplul ţăranului flamand care producea 30 hl grâu/ha şi a celui din România ce obţinea 14 hl/ha; cânepa ţăranului bulonez (Franţa) creşte de 3-4 m, iar la noi abia 1 m. Exemplul este completat cu descrierea lucrărilor complexe efectuate de străini pentru recoltă, în comparaţie cu ţăranul român, şi încheia scutindu-l pe ţăran de vină pentru starea sa.

Fiind în analiză mica suprafaţă a ţăranului şi cultivarea intensivă a pământului, Aurelian aduce cititorului exemplul unei familii de chinezi, descris de agronomul francez E. Simon, care a trăit 10 ani în China, şi a scris «*Monografia unei familii de ţărani chinezi*».

Înainte de a prezenta rezultatele agronomului E. Simon, Aurelian făcea această introducere: „Să nu se creadă că ţăranii pe care i-am citat ca superiori ţăranului român în modul de a cultiva, sunt cei mai înaintaţi din lume; au şi ei rivali care i-au întrecut şi care pe terenul muncii pământului pot sfida orice concurenţă. Cultivatorul chinez produce mult mai ieftin decât oricare altul, trăieşte bine şi face economii. Cum face el acesta?"

Răspunsul lui Aurelian la propria întrebare, dat din monografia agronomului francez este şi astăzi în măsură să uimească şi pe adevăraţii specialişti, prin varietatea produselor realizate şi

cantităţile incredibile înscrise; iată situaţia anuală a producţiilor obţinute de familia ţăranului chinez de pe o suprafaţă de 2 hectare de teren arabil.

Cultura	Kg	Cultura	Kg
orez	9.910	ingami (cartof)	5.000
grâu	2.100	tutun	180
bob	300	napi	9.600
ceai	1.604	varză	15.000
porumb	160	bumbac	80
ulei	291	trifoi	9.720
hrişcă	180	fructe	1.095
zahăr	230	nutreţ (sorg)	1.200
		Paie de grâu şi orez	15.000

Primim explicaţia lui Aurelian asupra modului în care a fost posibilă realizarea producţiilor înscrise în tabel: „Cum face ţăranul chinez ca să producă pe o suprafaţă atât de îngustă, ca două hectare, atâtea produse variate în cantităţi necunoscute (nemaiîntâlnite) de către ţăranul european: Ţăranii chinezi lucrează pământul ca şi grădinarii, cu alte cuvinte, ei cultivă plantele agricole ca grădinarii în Europa. Mai mult, ţăranul chinez nu se mulţumeşte numai cu o recoltă; el caută a produce pe acelaşi pământ şi în acelaşi an două sau trei recolte... Acolo tot ce priveşte cultura raţională este cuprins în precepte cunoscute până în cel din urmă cătun, şi pe care tinerii chinezi le învaţă ca pe un catechism.” (**11**)

Asociaţiunea între ţărani

Încă din timpul studiilor la Grignon, Aurelian a fost atras de cunoaşterea acestei forme de asociere a unor forţe umane proiectate pe acţiuni, pe realizarea unor obiective comune. Studiul său «*Despre asociaţiune*», publicat în revista «*Atheneul român*» în anul 1867, pentru prima oară în ţară, a făcut o prezentare profundă a acestei «*instituţiuni*», cu mare potenţial în sprijinul progresului activităţilor umane din toate domeniile importante de activitate.

Titlul de mai sus dă «*un anunţ de presă*», care informa despre o asociere a ţăranilor dintr-o comună brăileană pentru realizarea unor interese comune privind nevoile lor. Aurelian a fost bucuros auzind această informaţie, spunând: „«*Economia naţională*» de la întemeierea sa, a recomandat în repetate rânduri că între mijloacele cele mai eficiente pentru îmbunătăţirea soartei ţăranilor, asociaţiunea între dânşii pentru diferite scopuri, şi în special pentru scopuri economice, se recomandă în mod particular. În Germania, mulţumită asociaţiei între cultivatori, ţăranii îşi pot cumpăra, cu înlesnire şi ieftin, bani, instrumente, sămânţă, îngrăşăminte, ajutoare în cazuri de lipsă. În Franţa, în Italia, asociaţia a produs de asemenea rezultate fericite.

Suntem fericiţi, că în fine, spiritul de asociere s-a inaugurat şi în România prin «*Societatea ţărănească*» în comuna Silistraru din judeţul Brăila. Am dori ca preotul şi învăţătorul să se pună în fruntea unor asemenea asociaţiuni pentru că dânşii, înfăţişează garanţii că afacerile vor fi bine conduse.

Mai mulţi locuitori ai comunei Silistraru, din plasa Vădeni, judeţul Brăila, în vederea unor lipsuri pe care ţăranul le îndură mai întotdeauna, adunându-se în localul şcoalei de băieţi din acea comună, după mai multe sfaturi, s-a luat hotărâre de a înfiinţa «*o societate cooperativă*» sub numele «*Plugarul*», care să aibă de scop: 1) Cumpărarea de unelte agricole dintre cele mai perfecţionate; 2) Cumpărarea de alimente şi hrană în caz de lipsă; 3) Împrumuturi de bani între societari şi cu un procent de dobândă cât s-ar putea mai redus; 4) Comerţul în general.” Autorul ura succes societăţii. (**12**)

Ne-am mai exprimat părerea în legătură cu mentalitatea şi atitudinea ţăranului român faţă de asociere. Cred că este un sentiment care îi lipseşte din genom. Sigur că acceptarea participării la o asociere în masă presupune o educaţie îndelungată a spiritului; acesta fiind imprimat unei persoane cu un minim de educaţie, înscrisă într-un mediu civilizat şi democratic. Satul românesc, de la cneji şi până la sfârşitul secolului XX, nu a îndeplinit aceste condiţii din cauza claustrării

familiale, egoismului, invidiei, care sunt sentimente înrădăcinate în masele cu slab nivel de educaţie. Totodată, sentimentul de proprietate pentru puţinul ce îl posedă, chiar ducând o viaţă plină de lipsuri, este cât se poate de profund, iar gândul său este să mai aducă ceva la ceea ce are. Cum? Nu ştie! Pentru că nu este pregătit să-şi facă un plan realizabil. Am părerea de rău să prevăd că asociaţiile libere între ţăranii noştri, în care să-şi pună credinţă, sunt aproape imposibile, cu mici excepţii, iar perspectiva dezvoltării agriculturii prin «*asociaţiune*» este minimă. Dezvoltarea se face numai prin iniţiativă familială, personală, în timp îndelungat. În masa ţăranilor, care va scădea procentual, va mai dăinui în mentalitatea arătată, poate, chiar secole.În noile condiţii internaţionale şi a noilor tipuri de comportamente social-umane, «*asociaţiunea*» pentru scopuri productive în rândul maselor cu educaţie slabă este aproape lipsită de perspective (2013).

Asociaţiunea între proprietarii mari şi ţărani

Spiritul profund umanist al lui Aurelian l-a călăuzit în toată viaţa sa pentru buna înţelegere între oameni, indiferent de starea lor socială şi nu a luat atitudine în favoarea sau defavoarea unora sau altora decât în situaţii de nedreptate. Din această mentalitate, i-a venit şi ideea exprimată prin titlul acestui articol, prin care a făcut un adevărat rechizitoriu cu privire la raportul dintre proprietar şi «ţăranul asociat» să muncească pe pământul lui; o variantă care se pretindea că este un fel de «*meteiagiu românesc*», în realitate fiind o formă apropiată de forma veche de «*clacă*».

Aurelian începe articolul acesta cu o «*confesiune*» asupra propriei concepţii privind asociaţia între cei puternici şi aceia care, în fapt, îi slujeau în acea vreme, fiind întotdeauna pentru funcţionarea dreptăţii şi spunea astfel: „Plecând de la principiul că omenia între diferitele trepte ale societăţii este garanţia cea mai temeinică pentru întărirea şi păstrarea ordinei sociale şi pentru ameliorarea stării ţăranilor, am susţinut şi susţin că în materie de exploatare agricolă, nu aflăm în starea actuală a ţării noastre un alt sistem mai bun decât «*asociaţiunea între pământ şi muncă*», între proprietar şi cultivator, adică părtăşia sau cum îl numeau francezii «*meteiagiul*».

Am reprodus integral lucrarea lui Aurelian cu privire la meteiagiu, care prin denumirea însăşi prezintă o înţelegere dificilă la prima vedere, deşi este, după cum s-a văzut, un sistem perceptibil, dar nu simplu de realizat.

Pe la anul 1890, în Muntenia s-a căutat o variantă ameliorată a aplicării învoielilor agricole, care a rezistat cu modificări neînsemnate, peste o jumătate de secol după desfiinţarea clăcii de către Al. I. Cuza, pe care marii proprietari o invocau drept «*meteiagiu*», dar, în fond, nu era de loc.

Aurelian a făcut o analiză foarte critică a comportamentului marilor proprietari, în această aşa-zisă asociere cu ţăranii care le lucrau pământul, spunând: „Am răspuns şi răspund din nou că ceea ce există la noi nu este acea asociaţiune practicată în Franţa şi Italia şi cunoscută sub numele de colonat sau meteiagiu, şi mai pe româneşte «*părtăşie*», şi este o nouă formă întrucâtva modificată a vechiului regim, desfiinţat în 1864, adică «*regimul clăcii*».” În continuare, el explică în ce constă esenţa «*meteiagiului*» în Franţa, după care, întreabă dacă aşa stau lucrurile şi la noi, în privinţa «*învoielilor agricole în Muntenia*».

Autorul aduce răspunsuri la întrebare, explicând cum arată culturile ţăranului «*părtaş*» comparativ cu acele ale proprietarului. În primul rând, nu se compară în cantitate şi calitate, cultu-rile lor fiind pline de mălură şi amestecate cu tot felul de seminţe sălbatice şi secară, iar dacă producţia proprietarului ajunge la 1.000 kg/ha, la ţărani nu trece de 500 kg. Toate acestea se datorau metodelor şi tratamentului inegal, practicat pe cele două suprafeţe.

Alt aspect acuzat de Aurelian se referea la transportul întârziat al recoltelor de pe câmp, care rămâneau supuse intemperiilor şi degradării, fapt ce conducea la vânzarea lor cu preţ mai scăzut. Dacă proprietarul vindea cu 12 lei 1 hl, la ţăran nu trecea de 10 lei cu preţul.

În tot cazul, ţăranul român nu mai era posibil să-şi păstreze produsele în depozite pentru a avea cu ce să garanteze împrumuturile de bancă. Într-un cuvânt, aşa cum credea Aurelian, «*părtăşia*» era numai o plasă mascată din care ţăranul se alegea cu muncă dublă şi câştig pe sfert, după care, pe la mijlocul iernii împrumuta porumb ca să iasă în primăvară cu familia.

Este interesant să realizăm că Aurelian descrie această situaţie după Răscoalele din anul 1888, la distanţă de numai patru ani în timp, rezultând că această situaţie a continuat fără nici o modificare. «*Legea învoielilor*» funcţiona din plin.

Încheierea făcută de Aurelian însă, are o discretă nuanţă de avertizare asupra liniştii sociale din viitor, dacă asemenea stare se perpetua şi spunea: „Cei care nu sunt convinşi, se vor convinge de nevoie, căci oricum se vor întoarce nu vor putea să dea altă soluţiune mai raţională raporturilor dintre proprietari şi ţărani. Cu «*dreptul comun*», cu legi de învoieli tendenţioase într-un sens sau altul, cu alcătuiri care în loc să aducă armonie între proprietari şi ţărani, ar aduce neîncredere şi vrajbe, nu se poate da satisfacţia conformă cu interesele generale şi individuale.

Am crezut de cuviinţă să mai ating chestiunea faţă cu înăsprirea ce se produce gradat între raporturile dintre proprietar şi ţărani, precum şi la cele ce am putut constata din nou, cu privire la munca lui de la un capăt la celălalt a anului." **(13)**

Preţuirea venitului pământului

Pentru cititorul de azi, titlul acestui articol ar sugera un conţinut despre aprecierea valorii pământului, ca factor de producţie sau în vederea vânzării. Nu este aşa! Aurelian analiza un aspect ce urmărea stabilirea impozitului, care în acel timp era atribuită fiscului. Sistemul de lucru era atât de aproximativ şi de imposibil de evitat abuzurile, încât provoca, an de an, mari nemulţumiri, atât între moşieri, cât şi în rândul ţăranilor. Descriind situaţia, autorul spune: „Am constatat că în mod arbitrar, fără un temei, nesocotind până şi planurile de situare ori socotelile prezentate de proprietari, agenţii fiscului au mărit pe alocurea moşiile şi le-au îndoit veniturile; de altă parte, au impus în modul cel mai împovărător proprietatea ţărănească."

Astăzi, când aflăm o asemenea descriere a situaţiei, remarcăm uşor că funcţionarii fiscului plecau în teren cu «*ordin de sus*» să procedeze în acel mod, bugetul avea nevoie de bani. Autorul observa că în această ocazie era în fapt „...o pornire contra proprietăţii funciare, cum fiscul ar crede că pământul ar fi cel mai puţin impus."

Nemulţumirile porneau de la sistem, care prevedea impozitarea individuală a fiecărei proprietăţi, mari sau mici, după declaraţia proprietarului şi, mai ales, după aprecierea aproximativă a omului de la fisc. În acest cadru, incorectitudinea găsea un mare spaţiu de manifestare, iar numărul celor care se sustrăgeau de la impozitarea corectă şi a celor care erau supra-impozitaţi era mereu în creştere.

„Aşa s-a dovedit că moşii vecine sunt taxate în mod diferit. Intervenind influenţe, se întâmpla ca proprietarii mari şi avuţi să plătească, în proporţiune, mai puţin decât alţi proprietari mai mici... sau, moşii care au avut planuri şi o contabilitate regulată, au fost taxate cu o suprafaţă mult mai mare. Comisiunile de recensământ n-au voit să ţie seamă de registre şi au procedat după placul lor."

Din acel timp, s-a pus problema «*cadastrului*», dar cheltuielile mari necesare şi timpul îndelungat cerut pentru lucrări i-a descurajat încât însuşi Aurelian spunea: „Nu zic că cadastrul n-ar fi un lucru bun şi negreşit că el va fi făcut odată (se face în secolul XXI), până atunci însă trebuie să căutăm şi mijloace pentru a ajunge ca preţuirea făcută să fie cât mai aproape de realitate." **(14)**

În raport cu ideea exprimată mai sus, autorul a făcut propuneri de simplificare a procedeului de evaluare, care să elimine într-o măsură voinţa subiectivă a evaluatorului de la fisc şi inegalitatea impunerii impozitului pentru cazuri egale ca avere. Vom vedea că propunerile erau făcute cu raţiune pentru o activitate corectă, iar între acestea vom găsi şi principiul aprecierii zonale practicat astăzi, iată: „...este neapărată trebuinţă ca comisiunile de recensământ să fie compuse din oameni cunoscători în materie şi cu o reputaţiune bine stabilită. De altă parte să oblige toţi proprietarii care au acte de posesie să le arate comisiunilor, aşa ca să le poată stabili întinderea proprietăţilor după acte şi după planuri.

Eu cred că este greu ca să se preţuiască fiecare proprietate în mod deosebit. Ar fi cred, mult mai nimerit, ca să se stabilească un venit mijlociu net al pământului după zone, şi cifra aceea pe hectar sau pogon să se aplice proprietarilor din întreaga zonă. Cu privire la zone, ele ar fi stabilite după analogiile de situaţie, atât economică şi comercială, cât şi după calităţile pământurilor." **(15)**

La această propunere, autorul mai adăuga ca venitul pământurilor ţărăneşti să fie preţurile mai jos, până atunci când agricultura ţăranilor va fi făcut oarecare progres. Iată ideea zonărilor,

care împiedica într-o oarecare măsură subiectivismul, abuzurile şi asigură realizarea lucrării mai simplu, cu mai mici cheltuieli şi cu personal mai redus la număr.

Starea de înapoiere a agriculturii ţăranului şi mijloacele de îndreptare

Conţinutul acestui articol tratează o singură problemă: cu privire la mijloacele de îndreptare a agriculturii ţăranului, dar importanţa pentru cei de astăzi este dată de partea lui introductivă. Aici într-un spaţiu destul de redus, Aurelian face o analiză a progresului ţării, în ultimii 20-30 de ani (1860-1890), unde ne-a lăsat o imagine importantă, despre schimbările marcante din economie şi din viaţa oamenilor. Întreaga descriere a rămas ca o zestre de la un martor al timpului trecut şi ea trebuie să fie asumată în cultura şi conştiinţa urmaşilor şi apreciată ca o contribuţie, ca un pas înaintea marilor istorici moderni în economie şi în istoria patriei, de aceea reproducem această «*dare de seamă*» făcută de Aurelian, ca preambul la tema anunţată în titlu:

„România înaintează cu paşi repezi pe calea progresului; totul se preface, aşa că după câţiva ani, unele situaţii sunt aproape de nerecunoscut. Nu susţin că în toate ne-am îndrumat în direcţiunea cea bună, cea mai corespunzătoare cu interesele noastre multiple. Constat numai că ne mişcăm cu oarecare accelerare, că înaintăm în aşa mod, încât prefacerea este învederată (evidentă). Societatea română de astăzi nu mai este cea de acum zece-cincisprezece ani. Dezvoltarea aceasta este firească, mai ales faţă cu starea de înapoiere în care ne-a ţinut vitregia timpurilor, piedicile puse în calea noastră de cei interesaţi, ca să ne înfunde în întuneric.

În ordinea economică poate că progresul este mai accelerat decât în alte direcţiuni. Izolaţi cum am fost faţă de Europa Occidentală; aproape necunoscuţi în marea mişcare economică europeană, de abia de vreo câteva decenii am început să luăm parte mai activă în mişcarea comercială exterioară. Am exportat întotdeauna câte ceva; ba putem zice că într-un trecut mai îndepărtat, relaţiile noastre cu lumea străină erau cu mult mai dezvoltate, decât ajunseră sub domnia fanarioţilor şi chiar după căderea acestora. Cu toate acestea, până acum 20 de ani contam puţin în mişcarea comercială a Europei. Şi cum putea să fie într-un altfel, când economiceşte eram aproape în pruncie, nu posedam mai nici unul din acele instrumente puternice, fără de care nu este progres economic posibil. În afară de cultura profesională ne lipseau mijloacele de transport, aşezămintele de credit şi chiar conştiinţa deplină a intereselor noastre economice.

Îndată ce am început să avem căi ferate, aşezăminte de credit în frunte cu Banca Naţională şi Creditul Funciar Rural, pe dată ce ne-am croit o politică economică naţională corespunzătoare cu interesele noastre, dezvoltarea economică în toate direcţiile s-a accelerat. Agricultura, comerţul şi, în cele din urmă, industria, au mers şi merg dezvoltându-se. De unde mănoasele noastre câmpii erau consacrate mai cu seamă economiei vitelor, astăzi plugul a răscolit mai întreg teritoriul agricol, şi producţia cerealelor s-a dezvoltat poate prea mult în raport cu exigenţele unei agriculturi raţionale.

Comerţul nostru redus la stadiul rudimentar înfăţişează (prezintă) astăzi afaceri de sute de milioane în ţară şi străinătate. În fine, în urma inaugurării politicii economice în anul 1886, industria care aproape nu mai exista a luat un avânt, care ar fi fost mai mare, dacă s-ar fi urmat fără şovăire programul aşternut de partidul liberal.” (**16**)

Aşa cum cunoaştem, P.S. Aurelian a fost părintele programului liberal de dezvoltare a economiei naţionale, având în faţă «*industria naţională*» promovată în baza doctrinei «*protecţionismului economic naţional*» iniţiat în lucrarea lui Friedrich List «*Sistem naţional de economie politică -1841*».

Prin această analiză expusă în fraze de generalizare, fără cifre, reuşeşte să ne dea totuşi o imagine asupra progresului ţării. Dar autorul aduce apoi menţiunea privind stagnarea în care a rămas ţărănimea în raport cu progresul descris, iar într-un mod delicat spune: „Nu zic că ţăranul a stat pe loc, dar în general vorbind a mers atât de încet, încât nu ştiu dacă în multe localităţi este vreo deosebire între trecut şi prezent. Că am înlocuit plugurile primitive cu cele de fier, că seamănă mai mult, că întrebuinţează şi ţăranii maşinile de semănat în locul cailor, toate acestea sunt un semn de progres. Când însă este vorba de progres în modul de a cultiva pământul, de a ameliora semănăturile, de a înălţa şi îmbunătăţi rasele de animale, de a exploata toate ramurile de

producţie agricolă care sunt la îndemână, când este vorba că ei, ţăranii, ca urmare a progresului, să-şi fi îmbunătăţit traiul, modul de vieţuire, când este vorba de toate acestea, trebuie să recunoaştem, cu părere de rău, că ţăranii au rămas, în general, aproape staţionari, iar în unele privinţe au dat înapoi.

Starea de staţionare a ţăranului se observă mai cu seamă când se compară cu progresul ce l-a făcut orășenimea, aşa-numita burghezime, mare şi mică precum şi clasa profesiunilor liberale, a meseriaşilor şi altor trepte orășeneşti."

Aurelian a abordat şi ideea promovată de cei din afara ţărănimii: că ţăranul ar fi «*îndărătnic*» şi spune că aceasta ar fi o eroare; „...ţăranul român numai îndărătnic nu este; ba încă eu i-aş imputa prea multă înlesnire cu care primeşte toate inovaţiile, fără discernere, dacă sunt sau nu utile. Altele sunt cauzele cărora trebuie să li se atribuie starea de înapoiere a ţăranilor noştri."

După această analiză, Aurelian reia ideea sa obsesivă, promovată de peste 30 de ani, cu privire la exemplul ce trebuie să-l dea preotul şi învăţătorul în sate, ca modele de urmat pentru ţărani în organizarea gospodăriei şi a lucrărilor agricole. Trebuie să recunoaştem că ideea sa a avut oarecare succes, dar departe de speranţele şi perseverenţa sa în susţinerea ei timp de decenii. Azi, acceptăm că preoţii şi învăţătorii aveau munca lor, pe lângă aceasta erau solicitaţi şi în alte activităţi legate de viaţa culturală şi socială a satelor, încât numai cei care aveau «*chemare*» pentru agricultură au răspuns cu unele rezultate bune.

Din nevoile agriculturii

În anii 1892-1896 capitalismul a trecut în prima criză gravă ce a cuprins ţările dezvoltate din lume. Fiind o ramură de bază a economiei acestor state, agricultura a parcurs o perioadă cu mari dificultăţi. Crizele sunt etape supuse analizelor, de la micul producător şi consumator până la marii oameni de afaceri şi mari economişti şi gânditori şi toţi îşi pun întrebarea: Care sunt cauzele? Sigur că nu se ajunge la o concluzie acceptată de toţi, dar analizele au rolul lor pentru a corecta şi a preîntâmpina noi crize, dacă cineva ar fi preocupat de aşa ceva. Din păcate, preocuparea este una singură: «*acumularea banilor*» cu orice procedeu care aduce profit, indiferent ce rămâne în urmă sau în laturi.

În acest articol, Aurelian face o analiză a «*crizei europene*» cu largi referiri la principalele forţe economice: Anglia, Franţa şi Germania, menţionând căderea preţurilor produselor agricole, nevoia ridicării nivelului taxelor vamale protecţioniste, creşterea impozitelor, scumpirea forţei de muncă. Vedem că era o mare răvăşeală în ordinea economică, dar Aurelian s-a oprit în acest articol în mod special asupra forţei de muncă şi a început cu prezentarea opiniilor economistului francez Moireau, pe care l-a mai invocat şi în alte situaţii. În fond, era în analiză populaţia rurală şi raportul dintre sătean şi şcoală, faţă de pregătirea profesională. Era un subiect preferat şi tratat de Aurelian cu privire la România în foarte numeroase ocazii. Din păcate nu a fost foarte ascultat, dar când a putut să realizeze personal lucruri bune în acest domeniu a acţionat cu toată puterea, uneori chiar ocolind legi şi guverne.

Să revenim la economistul francez Moireau; el atribuia scumpirea forţei de muncă «*sistemului de instrucţie primară*» din şcoală, spunând: „Sunt lucruri pe care trebuie să le vedem cu francheţea de a le spune: instrucţiunea obligatorie a fost unul dintre agenţii esenţiali ai fenomenului pe care-l deplâng economiştii şi care a produs depopularea satelor. Ţăranii părăsesc satele pentru oraşe, pentru fabrici. Dar dacă se poate face această imputare şcolii primare, cauza este pentru că programa cunoştinţelor pe care învăţătorii trebuie să le predea copiilor de la ţară este plină de ingrediente care dezvăluiesc şi deşteaptă aspiraţiuni ambiţioase şi visuri himerice, în loc să cuprindă cunoştinţe care să dezvolte la copii dragostea pământului. Nu se află cunoştinţe de agricultură în programele şcolilor primare rurale, şi aceea ce s-a pus în ultimii ani, este prea puţin. Rezultatul a fost că s-au transformat cu zecile de mii, oameni pe care ignoranţa de altă dată i-ar fi menţinut simpli în spirit, mulţumiţi de soarta lor de copii ai pământului, în solicitatori răzbătători de funcţiuni publice sau private, alergând după favoruri administrative sau în companii, gata de a schimba munca lor ţărănească." (**17**) „...şcoala trebuie să-i înveţe înainte de toate, mijlocul cel mai bun de a iubi pământul şi care este acela de a-l cultiva cu mai multă artă şi, prin urmare, cu mai mult folos."

Aceasta era observaţia făcută de Moireau, din care rezultă şi mentalitatea învăţaţilor unor epoci istorice. În fond, acest fenomen s-a produs în România până în anii 1940, dar cu o mai mică amploare, în sensul că industria nu era dezvoltată ca să absoarbă forţa de muncă a locuitorilor satelor, iar pregătirea pentru agricultură în şcoală primară nu era în atenţia învăţătorului. În şcoala primară din satul meu (1943-1947) nu am văzut nici o plantă semănată în grădina şcolii. Nu am avut nici o lecţie de agricultură, nimic nu existata ambiental care să spună că trăim într-un mediu agricol. Mai mult, am învăţat în «*Şcoala Normală de Învăţători*» transformată în «*Şcoala Pedagogică de băieţi*». Ei bine, programa şcolară în cei patru ani de studiu nu prevedea nici o lecţie de agricultură. Urma ca eu să fiu învăţătorul copiilor dintr-un sat oarecare!

Urmează analiza lui Aurelian, care mai întâi corecta o parte din afirmaţiile lui Moireau, spunând: „Să se noteze că în şcolile rurale din Franţa se predau cunoştinţe agricole teoretice şi practice mai dezvoltate decât în alte ţări şi la noi. Sistemul de a identifica şcoala rurală cu şcoala urbană, mi se pare cu desăvârşire greşit..., să se scoată acele materii de care copiii se pot dispensa şi să nu se uite că, înainte de toate, şcoala rurală este datoare să înveţe pe copiii ţăranilor şi ceva din meseria care le va permite a trăi.”

În continuare, el pledează pentru educarea şi instruirea ţăranului pentru munca agricolă, pentru a păstra populaţia rurală ca parte de bază în economia naţională şi în alcătuirea socială a naţiunii, iar în încheiere, atenţionează că dezinteresul pentru acest scop ar fi dăunător; iată: „Într-altele ne putem trezi cu ţărani care ştiu puţină carte, foarte dispuşi a părăsi coarnele plugului pentru viaţa orăşenească sau cu ţărani care ar dori să trăiască la ţară cum se trăieşte la oraş şi acesta ar fi cel mai mare pericol, pentru noi în general şi pentru ţărani în particular.” (**18**)

Criza agricolă înlăuntru şi în afară (1894)

Acest articol publicat în nr. 9 din ***Economia naţională*** face o analiză detaliată a cauzelor care au produs criza, asupra modului de manifestare a ei în raport cu structura economiei din diferite ţări şi cu aplicarea doctrinelor economice prin «*convenţiunile de comerţ*», stabilite în schimburile externe. Aceste remarci se puteau constata din primele fraze expuse de Aurelian, ca introducere la tema analizată, iată: „Până şi cei mai optimişti s-au încredinţat că criza care bântuie agricultura noastră nu este o criză de câteva luni ci o adevărată zdruncinare economică. Mai mult, criza prin care trecem nu este locală, datorită unor împrejurări ale locului, dar este o criză generală care cuprinde în mrejele sale întreaga lume. Suferinţele sunt cu atât mai simţitoare, cu cât ţara este mai mult agricolă, cu cât existenţa sa economică se bazează mai mult pe producţia agricolă şi pe comerţul cu cereale. Neapărat că şi ţările industriale precum sunt Anglia şi Belgia suferă, dar acestea-şi află o oarecare compensaţiune în producţia şi comerţul cu articole de industrie.

Fenomen bizar! A ajuns lumea să sufere de prea multă îmbelşugare. Odinioară lumea suferea din cauza lipsei; foametea făcea să piară sute şi milioane de oameni... Astăzi nu este ţară să nu se plângă din cauza prea marii producţii, preţul grânelor au scăzut, încât cultura acestor cereale nu s-ar mai putea face cu oarecare folos.”

Această primă criză gravă a produs o mare derută în lumea laică şi economică, publicistica silindu-se să descrie mai ales modul de manifestare, care avea un efect distrugător pentru economie. Iată ce scria un corespondent american în acei ani: „Este curios şi totodată trist că perioada de îmbelşugare ca cea de acum, care ar trebui să aducă bucurie, din contră, este însoţită de atâtea mizerii. Fabricile nu merg, comerţul nu se reînsufleţeşte, şi conturile de lichidare ale principalelor centre financiare ale ţării se soldau mai săptămânile trecute prin 3,5 miliarde lei în loc de 6 miliarde, cifra perioadei corespunzătoare din 1893, înaintea crizei.”

Aurelian trecea apoi la descrierea situaţiei din Anglia; acolo, preţul grâului a scăzut an de an, însă englezii, un popor înaintea celor de pe continent, au găsit soluţia, au renunţat la suprafeţele mai mari de grâu şi au cultivat plante furajere şi pajişti artificiale, sporind numărul de animale din rasele lor perfecţionate, încât nu au simţit efectul supraproducţiei de cereale.

Franţa şi-a ameliorat situaţia cu taxa de import, conform doctrinei protecţionismului economiei naţionale, ajungând la cel mai bun preţ de câştig din Europa.

Referindu-se la ţară, autorul spunea: „Comerţul ţării se resimte la rândul său de această stare; aşa că de la o margine la alta a ţării lumea se plânge. Situaţia noastră este cu atât mai îngrijorătoare, cu cât agricultura este singurul nostru izvor de existenţă; când nu merge agricultura nimic nu poate merge în ţara noastră."

După descrierea acestei crize de supraproducţie, peste care era aşezată bine şi criza financiară, Aurelian întreabă: „...şi care să fie cauzele acestei crize aproape generale?" Şi răspunde: „Cugetând bine, credem că criza agricolă se datoreşte următoarelor împrejurări: Excedentul producţiei şi importul scăzut de grâu; specula asupra cerealelor, scăderea din cale afară a «*navlului*», şi diferenţa valorilor metalice (valorile monetare) în ţările de origine. S-a împins peste măsură, în disproporţie cu trebuinţele consumului cultura grâului. Grâul a devenit scopul principal al producţiei agricole nu numai în Europa, dar în întreaga lume. Ţările protecţioniste s-au asigurat întrucâtva, contra exagerării importului de cereale prin taxe vamale. Franţa, Germania, Austro-Ungaria, Italia au pus taxe între 26% şi 70% din valoarea grâului de import.

Specula asupra cerealelor a falsificat cursurile de schimb, a stricat preţurile, urcându-se şi scăzându-se după convenţia speculei. Este aproape sigur că specula a contribuit pentru o parte însemnată la învălmăşeala care domneşte astăzi în comerţul cerealelor. Pentru a-şi atinge scopul, speculaţia a ajuns să dea informaţii false, nu numai asupra preţurilor, dar şi asupra stării recoltelor. Scăderea mai multor case (de comerţ) din Brăila şi Galaţi se datoreşte în parte speculei. Scăderea nemaipomenită a navlului (volumului de schimburi), este sigur că a apăsat poate şi mai mult asupra cursului cerealelor decât fluctuaţiile de schimb."

Autorul arată că a apărut situaţia că nu se mai vinde nici la preţuri scăzute, iar revenirea la preţurile antecedente nu va mai fi posibilă, încât punea întrebarea ce este de făcut, iar, răspunsul scurt a lui Aurelian spunea: „Nu vedem soluţiune decât în transformarea agriculturii cu dezvoltarea neîntârziată a industriei naţionale". (**19**)

Lupta contra crizei agricole (**1895**)

Acest material publicat în anul în care efectele crizei se arătau ca un oraş distrus după bombardament de câteva zile, în care ici-colea mai mişcă un om sau o pisică, Aurelian a făcut cea mai profundă analiză a situaţiei momentului, a cauzelor crizei şi mai ales a măsurilor care ar putea fi luate pentru revenirea economiei la un curs normal. Trebuie să mai amintim că deşi mai apăruse publicaţii economice, «*Economia naţională*» era considerată fanionul acestui domeniu.

În acest articol, autorul s-a referit aproape exclusiv la situaţia ţării, elaborând materialul bine sistematizat pe ideile pe care dorea să le lămurească pentru cititor. Prima remarcă arăta că preţul grâului a scăzut cu 30-50%, iar acesta era principalul produs de export românesc. În acel an scăzuse şi producţia, apoi valoarea arendei şi valoarea pământului, încât loviturile veneau din toate părţile, producând o zăpăceală generală, totală lipsă de orientare, iar guvernul conservator era lipsit de orice iniţiativă. Se lansau zvonuri că vor reveni preţurile aşa din senin sau pe baza unor informaţii, că scăzuse producţia de grâu în marile ţări exportatoare, dar totul rămânea în nemişcare.

Trecând la explicaţii în legătură cu «*criza instalată*», Aurelian spunea: ***„Eu cred că pe cât timp cultura grâului va merge crescând, pe cât timp specula merge pe târgul cerealelor din lumea întreagă, nu ne putem aştepta la urcare de preţuri, care să se apropie de preţurile de acum 4-5 ani. Mi s-a obiectat de multe ori, că de ce amestec speculaţiunea în această chestiune a preţurilor. Pentru că am convingerea că speculaţiunea ţine în mâinile sale urcarea şi scăderea preţului, că s-a ajuns cu comerţul cerealelor, unde s-a ajuns cu comerţul altor mărfuri monopoliza-te de speculaţiunea internaţională; adică, că ea urcă şi scade după cum îi convine speculaţiunii. Cercetaţi bine şi vă veţi convinge că, condiţiile generale de producerea cerealelor nu s-au schimbat în termeni întregi, în aşa proporţii încât să explice nemaipomenita scădere a preţurilor. Nu se poate atribui scăderea preţurilor numai sporirii producţiei; s-a sporit producţia, dar s-a sporit şi consumul (un produs se realizează în cantităţi mai mari când o cere piaţa). După părerea mea preţul a scăzut în mare parte pentru că aşa a convenit speculaţiunii internaţionale, care deţine întreg comerţul de cereale din lumea întreagă.*** (Era un

monopol în care erau implicare şi marile bănci ale lumii. Din acea vreme băncile au fost bănuite a fi la originea marilor crize).

A doua problemă tratată de Aurelian s-a referit la efectul marilor cantităţi de grâu venite din America, Argentina, Australia şi Indii, de care Europa nu se putea dispensa; în acelaşi timp preţurile mici impuse de această concurenţă afecta grav cultura cerealelor în ţările Europei, care înainte asigurau consumul de grâu continentului." (**20**)

„Am auzit pe mulţi şi oameni serioşi (zice Aurelian) pentru ce oare nu se opreşte intrarea grânelor americane în Europa? Pentru un cuvânt foarte simplu, pentru că americanii ar opri intrarea mărfurilor europene la dânşii, şi aceasta nu convine naţiunilor industriale din Europa.

În adevăr, cum să se rupă relaţiile comerciale cu Statele Unite, când în 1883-1884 Germania a vândut americanilor de peste 500 milioane lei, mărfuri diferite; Anglia a vândut de 860 milioane, iar Franţa de pese 400 milioane lei. Să nu se mai aştepte dar, vreo uşurare a agriculturii europene de la oprirea sau îngreunarea introducerii cerealelor americane în Europa." (**21**)

Aurelian avea dreptate, căci au încercat francezii să urce taxele asupra cărnurilor americane, iar răspunsul lor a fost prin taxe atât de mari, încât i-au liniştit rapid, iar în această stare spunea: „Să căutăm dar, altfel, mijlocul pentru a micşora efectele crizei şi pentru a putea lupta pe viitor." (**22**)

Recomandările făcute de Aurelian merită chiar şi pentru această criză din 2008 (2013), pentru că ele au un evident miez economic raţional.

Prima cale de luptă contra crizei poate fi considerată germenele ideii «*prin noi înşine*», care aparţine liberalilor şi care se exprimă „...printr-o politică economică al cărei rezultat să fie producerea în ţară a tuturor acelor obiecte care se pot fabrica cu mijloacele şi împrejurările în care ne aflăm; al doilea, prin perfecţionarea sistemelor şi procedărilor de cultură (a plantelor şi creşterii animalelor). Printr-o politică economică răspunzătoare intereselor ţării, vom reuşi a importa cât mai puţin şi a consuma obiecte din ţară. În această direcţie rolul principal este al guvernului, el care ţine în mână pâinea şi cuţitul, el care este relativ un consumator principal, să dea exemplu întrebuinţând pentru consumaţiunea sa, tot ce se produce în ţară şi neaducând din afară decât ceea ce este cu neputinţă de a se produce în ţară." (**23**)

Cât despre perfecţionarea activităţilor din agricultură, Aurelian recomanda evitarea extinderii nelimitate a culturilor a căror producţie este solicitată la un moment dat, fiind cu totul riscant, aşa cum s-a văzut cu grâul. Apoi observa că trebuie dezvoltată activitatea de creştere a animalelor care a fost aproape părăsită în perioada extinderii cerealelor. Adăuga la acestea dezvoltarea industriilor anexe a agriculturii şi extinderea culturilor pretabile pentru aceste întreprinderi.

În mod deosebit insista autorul pentru introducerea plantelor furajere productive: trifoi, lucernă, sparcetă, cartofi, sfeclă furajeră, în vederea dezvoltării creşterii animalelor. Tot pentru acest scop, Aurelian a dezvoltat argumentarea, pentru o îndrumare tehnologică profesională, spunând: „Cu privire la economia vitelor, ce să zicem, că pe când toată lumea înmulţeşte şi perfecţionează rasele, se introduc diferite fabricaţiuni de produse animale, noi am ajuns să nu mai producem nici untul, laptele şi brânza de care avem trebuinţă. Americanii produc tot soiul de vite, cai, vite cornute, porci, oi, până şi păsări de curte, în număr aşa de mare, că nu numai că îşi îndestulează trebuinţele lor, dar vând europenilor animale şi produse animale pentru sute de milioane (lei) pe fiecare an."

În legătură cu domeniul zootehnic, Aurelian se referă aici prima oară cu mare convingere şi insistenţă asupra păsărilor. Pe întreaga durată a activităţii sale, a scris numai două articole despre păsări în «*Monitorul comunelor*», dar în acest articol, în câteva fraze, a făcut o pledoarie totală pentru acest sector neglijat în acele timpuri. Oricum, păsările se creşteau dintr-o necesitate obligatorie, până şi în oraşe. La acest subiect, Aurelian observa că statistica comercială din 1890 în SUA arăta că existau 258.470.155 găini şi 26.816.545 alte păsări, pentru o populaţie ce depăşea puţin 100 milioane oameni. Aceste cifre depăşeau cu 153% numărul de găini şi cu 78% alte păsări faţă de anul 1880; iar în final făcea un calcul din care rezulta că valoarea producţiei de ouă se ridica la 490 milioane lei. (**24**) În final, scopul relatărilor sale era de a convinge agricultorii asupra valorificării acestei importante surse de venit, care era creşterea păsărilor.

Conţinutul acestui articol era elaborat de Aurelian cu scopul de a arăta că o dezvoltare echilibrată a sectoarelor de producţie agricolă era o necesitate absolută, ea crea un mediu de activitate şi de afaceri capabil să facă faţă crizelor de orice fel, prin compensare. Interesant este că despre toate cele scrise aici, el a publicat articole, studii şi informaţii în cronici, începând din anul 1858. Ei bine, era anul 1895, iar temele erau reluate. De ce? Pentru că era un popor slab condus, era un popor neşcolit, încremenit în tradiţii ancestrale, iar clasele de sus nu aveau cel mai mic interes pentru luminarea ţăranului, el trebuia să rămână obiectul «*Legii învoielilor agricole*».

Criza agricolă (discursul D-lui P. S. Aurelian
la proiectul de adresă la «Mesajul Tronului»)

Ne putem închipui azi un discurs parlamentar, expus în şapte şedinţe de senat, redat în scris pe 41 pagini de revistă, în format de carte, cu litere font 8? Ei bine, aşa a fost prezentat acest discurs al lui Aurelian asupra «*crizei agricole*», în luna decembrie 1894. Este fără îndoială unul dintre cele mai bune discursuri pe teme de economie, în acest caz «*Economia agrară*», din istoria parlamentarismului român, care merită să rămână cunoscut în esenţa sa pentru istoria economiei româneşti.

La un discurs de asemenea dimensiuni, era potrivit ca oratorul să avanseze un plan sistematic de expunere, din păcate nu se practica aşa ceva, discursurile depinzând mult de valoarea persoanei şi de inspiraţia sa în exerciţiul actului. În trecut, chiar şi declamaţia şi gestica aveau un efect impresionant, adesea peste valoarea conţinutului. Mulţi oratori, rămaşi cu faimă, controlaţi la conţinutul expunerii, rămân debitori per total. Nu a fost cazul, cunoscând discursurile lui Aurelian, le vedem foarte bogate în conţinut raţional, cu profund caracter profesionist, practic şi aplicat spre interesul ţării şi al cetăţeanului. Cu certitudine, Aurelian nu a fost un orator teatral, de aceea nici nu figurează între numele faimoase, cum a fost N. Pleva sau Take Ionescu ş.a. din vremea sa. Discursurile sale aveau mai degrabă aerul expunerii de catedră cu un volum impresionant de informaţie, de cultură şi îndrumări de educaţie, incluse alături de conţinutul de bază asupra căreia făcea pledarea; cu un permanent miez de polemică şi dominat de spirit patriotic curat. Erau discursuri aşteptate şi ascultate cu interes.

Deşi tema dezbaterilor era «*Criza agricolă*», discursul din prima şedinţă a Senatului României a fost proiectat pe o temă politică punctuală «*afilierea grupării radicale*» condusă de Gh. Panu, la coaliţia dintre conservatorii lui Lascăr Catargi şi junimiştii lui P. Carp. În asemenea momente, discursul celor de la guvernare s-a avântat asupra liberalilor cu multe acuze nedrepte, deşi guvernarea lor din perioada 1876-1888 a rămas în istoria noastră politică de regim capitalist, cea mai rodnică.

În acea perioadă, Aurelian a fost «*eminenţa cenuşie*» a Partidului Liberal, o personalitate recunoscută şi de adversarii politici, astfel că a dat un răspuns atacurilor, iar la rândul său a numit noua coaliţie drept «*cartel*» politic. Ţintele sale au fost «*D-nii P. Carp şi Gh. Panu*», primul fiind un permanent adversar faţă de care în toate discursurile se putea constata o lipsă de preţuire, prin fraze aluzive la «*trădare*» şi la lipsa competenţei lui în probleme la care se aventura să «*combată*». Dar, subiectul momentului era unul grav; guvernul voia să pună în discuţie introducerea votului universal, al impozitului progresiv, proprietatea colectivă şi ziua de muncă de 8 ore. Sigur că aceste cerinţe erau puse «*pe tapet*» de junimişti şi gruparea lui Gh. Panu, iar liberalii erau întrebaţi public dacă le acceptă, lansând o provocare publică, pentru că aceştia nu erau de acord cu propuneri atât de democratice pentru acel timp; socoteau că ţara încă nu este pregătiră pentru asemenea transformări. Adevărul? Burghezia liberală se consolida, aspira la mai mare îmbogăţire, iar noile legi veneau ca o frână în faţa aspiraţiilor lor. Dar cei care ar fi înţeles această explicaţie erau puţini. (**25**)

În şedinţa a doua, s-a trecut la «*chestiune*» şi din primele fraze Aurelian a atacat inconsistenţa «*Mesagiului Tronului*», din care nu rezulta gravitatea crizei care cuprindea ţara, caracterizându-l a fi laconic, că nu arată măsuri de micşorarea efectelor crizei, iar într-o frază următoare spunea: „...şi eu nu mă mir că mulţi dintre D-voastre nu-şi dau seama de gravitatea crizei, deoarece guvernul care este mai în măsură decât oricine ca să ne dea informaţii şi lămuriri, se înlesneşte a ne spune câteva rânduri din care nu înţelegi nimic.”

Pentru o prezentare reală a situaţiei, autorul spunea guvernului că trebuia să aducă o anchetă largă bine făcută, să studieze problema crizei în toată întinderea ei, ca să-i poată pune pe membrii parlamentului în stare de a-şi da seama de situaţia creată de criză. Acuza lipsă de documentare asupra crizei ca o lipsă de interes a guvernului pentru situaţia economică şi socială şi continua cu o observaţie politică antologică: „Exigenţele fizice (naturale), ale nevoilor materiale sunt atât de imperioase, încât te fac să uiţi de alte preocupaţii; şi cercetând bine, poporul are dreptate, căci la ce i-ar servi cele mai perfecte forme politice, când el n-are asigurată nici pâinea de toate zilele. ...Cum îl pot interesa pe ţăranul român formele politice, progresul realizat, când pentru dânsul reiese că chiar în timp de belşug, când preţurile cerealelor sunt atât de scăzute, mulţi dintre dânşii nu au pâinea de toate zilele."

Atacând starea de criză, Aurelian întreba: „Cum este posibil când se ştie că ştiinţa a făcut atâta progres, când agricultura a progresat, producţia de cereale este abundentă, ca o parte a populaţiei să fie lipsită de mijloacele de trai? Ce dovedeşte aceasta? Că organizarea economică şi socială are lipsuri însemnate, orice s-ar zice, este o situaţie anormală nu numai când este criză, dar chiar în timp de belşug, că suferă oamenii de lipsă de hrană." (**26**)

În discursul său, Aurelian a descris «*criza*», în locul celor care au elaborat «*mesagiul*» în numele guvernului, spunând auditoriului: „Mă voi mărgini a expune observaţiunile mele privitoare la criza agricolă."

Despre proprietari. În primul rând, s-a referit la categoriile sociale lovite de efectele crizei, analizând mai întâi situaţia proprietarilor de moşii care nu-şi cultivau pământul personal şi îl arendau; arendaşii nu-şi mai puteau plăti arenda, părăseau moşiile sau cereau rezilierea contractelor. Rezulta scăderea veniturilor proprietarilor, căci, la o nouă arendare, valoarea arendei era mai mică şi în criza existentă scăderile atingeau 30-50%, faţă de precedent, iar criza proprietarului însemna şi scăderea bugetului ţării.

Despre arendaşi. Oratorul explica faptul că recoltele slabe şi preţurile mici ori ambele cauze îi puneau în starea de a nu putea plăti arenda; mulţi se ruinau cheltuind din rezerve acumulate în trecut. Aici, îi atacă pe unii arendaşi care nu-şi asumau în nici un fel obligaţia de a continua exploatarea moşiilor din rezerve proprii sau în prezumţia unor rezultate viitoare mai bune. Însă recunoştea că această clasă a adus servicii agriculturii şi proprietarilor, iar dacă se cerea desfiinţarea arendei, îi invita pe moşieri să-şi lucreze proprietăţile.

„***La ţărani,*** criza se manifestă acut în localităţile unde au recolte slabe sau compromise, unde nu s-a făcut porumb şi alte cereale, criza se traduce prin lipsa totală a mijloacelor de trai, pentru că din nenorocire ei nu au rezerve." Acest adevăr era confirmat de faptul că prim-ministrul L. Catargiu ruga senatul să autorizeze împrumuturi de la «*Casa de Depuneri*» pentru un număr de judeţe, în ajutorul ţăranilor. În concluzie la analiza stării ţăranilor, Aurelian spunea: „Oricum ne vom întoarce, trebuie să recunoaştem că criza la noi are efecte mai simţitoare decât în Occident, că cei care suferă mai mult sunt tot ţăranii" şi răbufnind uşor continuă: „D-l Tocilescu zicea că întotdeauna între boieri şi ţărani a fost o frăţie. Nu ştiu, voi vedea aceasta când va scoate domnia sa cartea aceea mult aşteptată; despre «*ţăranul român*», ce ne spune despre această înfrăţire între boieri şi ţărani.

Descriind criza din ţările Europei, Aurelian susţinea că agricultura diversificată şi funcţionarea industriei au uşurat mult suportarea consecinţelor crizei agricole, inclusiv în Statele Unite, unde se extindeau irigaţiile, iar lucrările mecanizate în agricultură progresau, depăşind Europa de la începutul secolului XX.

Cauzele crizei. Trecerea la descrierea cauzelor crizei, o face autorul într-o frază conclusivă, foarte clară şi convingătoare privind manifestarea ei în ţară: „Acum D-lor, că am constatat, şi cred că am constatat bine, că criza de la noi nu este analoagă cu criza occidentală şi americană, că efectele crizei nu se manifestă în acelaşi mod, faţă cu deosebitele clase sociale; că din aceste clase ţăranii sunt cei care suferă mai mult efectele crizei, să trecem la altă ordine de idei şi să întrebăm, care sunt cauzele crizei?" (**27**)

Oratorul intra direct în răspuns, spunând că: „...sunt cauze «*de ordine generală*» şi «*de ordine locală*», sau mai bine «*cauze externe*» şi «*cauze interne*». Cauzele de ordin general, care

au produs criza agricolă în întreaga lume, sunt cauze independente de acţiunea noastră, dar efectele ei pot fi atenuate de «*întocmirile interioare ale statului*».”

Prima cauză externă descrisă adânc de Aurelian a fost «*concurenţa fără precedent a ţărilor transoceanice*», America, Australia, precum şi Indiile, pe care le justifică în acţiunile lor spunând: „Acestor ţări le trebuia un mijloc de trai şi produsele lor agricole unde voiaţi să le desfacă? Neapărat pe pieţele europene.” În fond, ei plecaseră din Europa în număr mare.

La această observaţie, oratorul mai adăuga prevederea privind concurenţa industrială şi comercială ce va veni din partea acestor ţări, iar în faţa provocărilor existente susţinea: „Noi D-lor, trebuie să ne deprindem în lupta cu concurenţa, cu preţuri mai mici decât acelea pe care le-am avut.”

A doua cauză externă, după Aurelian, erau «*taxele vamale*»: „...atât de urcate, puse asupra cerealelor în diferite ţări ale Europei”, iar aici figurau Franţa, Germania şi Austria. Se mai adăuga şi transportul, pe care străinii pretindeau să-l facă ei, iar taxele creşteau cu 20-30%. La negarea acestei informaţii din partea lui Take Ionescu, autorul a răspuns: „Daţi-mi voie, până la proba contrarie să pun oarecare temei pe declaraţiunea agricultorilor din Botoşani” (**28**) care plătesc cu 25-30% mai scump transportul decât cerealele ruseşti.

O altă cauză externă, asupra căreia Aurelian a scris mult şi a dus şi o luptă parlamentară îndelungată, a fost refuzul exportului de vite în Austro-Ungaria, sub presiunea inflexibilă a Ungariei şi Galiţiei, care de la o valoare de 19.041.625 lei în anul 1879, a scăzut treptat la 11.642.461 lei în 1883; 7.156.556 lei în 1886 şi 1.991.718 lei în anul 1893. Această temă a dezvoltat-o mult, evidenţiind o atitudine foarte duşmănoasă şi arogantă a Imperiului, faţă de România, aproape impusă de Ungaria.

Prima cauză internă care accentua criza era cumpărarea produselor străine în dauna produselor interne, exemplificând ***Ministerul de Război,*** care cumpărase în acel timp de criză 400 vagoane de fân din Ungaria, iar un mare proprietar de la Dorohoi nu avea cui vinde fânul, al cărui transport costa exorbitant. La fel se întâmpla cu stofele pentru haine, încălţăminte şi altele, dar şi cu majoritatea consumurilor comandate de guvern. Era guvernarea conservatorilor.

A doua cauză internă, implicată în criza agricolă, a descris-o Aurelian cu referire la dezechilibrul valoric între producţia vegetală şi producţia animală. Ţara avea câştiguri mari din vânzarea animalelor până înainte de criză, dar extinderea exagerată a culturii cerealelor a redus mult numărul de animale, iar când a scăzut preţul cerealelor s-a produs căderea.

Între cauzele interioare, autorul a invocat şi lipsa «*industriei naţionale*», abordând în analiză critică pe autorii ideii ce susţineau că România trebuie să rămână o ţară «*curat agricolă*». El spunea că şi ţări mai puţin dezvoltate decât România se străduiesc să-şi fondeze industria şi deplângea faptul că guvernarea nu aplica «*Legea asupra încurajării industriei naţionale*» votată şi lăsată de liberali.

Dorind să stârnească interes pentru industria naţională, Aurelian a descris gestul istoric a lui George Washington: „Marele Washington, când s-a urcat prima oară la tribuna prezidenţială, era îmbrăcat cu haine fabricate din stofe locale de o calitate ordinară. Adresându-se legiuitorilor le-a zis: «*Aceste haine sunt din fabricile americane, pe acestea să le purtăm până când vom scăpa de robia economică a Angliei*» şi observaţi că englezii sunt părinţii americanilor, şi cu toate acestea, americanii uită originea lor anglo-saxonă, când susţin interesele lor economice”, spune Aurelian.

O observaţie de mai multe ori repetată de către Aurelian se referea asupra diferenţelor mari dintre producţiile obţinute pe marile proprietăţi şi cele de pe pământurile ţăranilor, care uneori erau sub 50% faţă de primele. În legătură cu acest aspect, autorul susţinea nevoia acordării subvenţiilor din partea guvernului, stabilită de liberali şi eliminată de conservatori. În acest scop recomanda producerea alcoolului pentru export şi morăritul. Ca argument pentru morărit, arată că americanii care vând făină în Europa o produc în mari instalaţii pe vapoare, fapt ce ne surprinde şi pe noi cei de azi (2013), iar în contrast cu această situaţie, spunea că cunoscutele fabrici (mori) din Botoşani, Galaţi şi Brăila care asigură consumul local şi un export mare la Constantinopol nu primesc încurajări de la guvern. De ce? „D-l Carp să vă spună pentru ce. Mie mi s-a urât făcând

interpelări; am interpelat pe onor D-l Carp şi pe predecesorii D-sale; cu toate aceste interpelări, morarii aşteaptă până astăzi ca să se bucure şi dânşii de favorurile legii, acordate cu atâta înlesnire unor industrii cu totul neînsemnate (de conservatori)."

În ultima parte a discursului, Aurelian a atacat dur guvernul conservator, care, la întrebările privind ce are ţara de făcut contra crizei, a răspuns pur şi simplu «*că nu au nici o propunere*». În acest act l-a introdus pe Nicolae Filipescu, conservator, primar al Bucureştilor, care, la întrebarea amintită mai sus, l-a invocat pe Sir Wiliam Harcourt, parlamentar englez ce a răspuns la fel: „...«*nu cunoaştem nici un leac guvernamental*». Apoi l-a invocat din nou pe D-l Carp care interpelat de arendaşi le-a răspuns aşa: „...nu vă fac nimic, ...nu vreau să ştiu cine sunteţi!" (**29**)

Încheierea lui Aurelian era un avertisment drastic: „Criza pe care o trecem este mai gravă decât vă închipuiţi, mai ales după cum şi-o închipuieşte D-l Carp. Nu o nesocotiţi, căci urmările pot fi dezastruoase. Prin Mesagiu, ca şi prin răspunsul senatului, nu spuneţi ţării ce eraţi datori a spune. Câteva vorbe de mângâiere este tot ce a-ţi crezut de cuviinţă să rostiţi în împrejurări atât de grave." (**30**)

Această prezentare nu mai necesită niciun comentariu din partea autorului, Aurelian a descris situaţia cu toată limpezimea. Însă pentru că în această lucrare a fost mereu invocat numele junimistului-conservator P. Carp, trebuie să arătăm că în activitatea sa parlamentară şi de ministru, el a fost cel mai aprig apărător al intereselor clasei sale, o persoană pregătită mediocru profesional, dar cu abilităţi politice, mai ales îndrăzneală şi aplecare spre acoperirea lucrurilor şi cu o poziţie polemică inflexibilă. Aurelian a fost oponentul său permanent, care l-a combătut cu o fineţe şi o inteligenţă de mare învăţat şi politician. Ei bine, Carp a fost pomenit cu numele peste generaţii de urmaşii clasei sale, încât azi se crede că a fost un mare făuritor de ţară. Fals, el a fost aşa cum l-a atacat Aurelian de fiecare dată, şi niciodată n-a dat un răspuns credibil, sau nu a răspuns de loc. Este un exemplu de cum se păstrează un nume în mintea urmaşilor dacă este repetat cu obsesie. Lumea îl reţine şi îl respectă. Nu s-a întâmplat aşa cu Aurelian, ai cărui urmaşi au avut alte preferinţe.

2. Arendarea moşiilor

Preambul. Această formă de exploatare a proprietăţilor funciare s-a extins începând din ţările vestice unde nobilii renunţau tot mai mult să locuiască şi să administreze la sediul marilor suprafeţe ce le stăpâneau. Odată cu dezvoltarea şcolilor şi formarea profesională a persoanelor din clasele de jos, s-au format specialişti pentru agricultură, administratori, care erau capabili să exploateze latifundiile, unii chiar mai bine decât nobilii. Totuşi, nobilii, spre deosebire de boierii noştri şi de moşieri, locuiau la unul din castele pe care le aveau în proprietate; ai noştri plecau la oraş, mai ales în străinătate, cei mai bogaţi şi fără iubire de patrie.

Arendaşii au avut un rol în dezvoltarea agriculturii din secolul al XIX-lea şi chiar în primele decenii ale secolului XX. Existau între ei oameni calificaţi, cu o ţinută morală corectă, acolo unde erau respectaţi de proprietari şi aveau un câştig după munca depusă. Din păcate, odată ce semnau contractul de arendă, surveneau inconveniente neprevăzute, mai ales pentru ei, dar şi pentru proprietari.

Existând această formă de exploatare a proprietăţilor de peste un secol, învăţaţii şi cei implicaţi au fost preocupaţi de a stabili relaţii contractuale pe cât posibil echitabile, dar din scrierile şi mărturisirile martorilor a rămas imaginea unei perioade de slabe mulţumiri şi chiar de conflicte între părţi, din cauze venite din afara contractului.

Aurelian cunoştea această formă de colaborare între proprietari şi arendaşi din timpul studiilor în Franţa, iar după întoarcerea în ţară când procedeul începea să se practice tot mai extins, graţie «*absenteismului*», a elaborat o lucrare extinsă sub titlul «*Arendarea moşiilor*». Nota anexată titlului precizează că: ***„Această lucrare a fost redactată în 1868 pentru «Cursul de Economia rurală» ce profesam. Subiectul merită toată atenţiunea, şi de aceea credem că nu ne vor condamna lectorii, publicându-se această lucrare, aşa cum a fost redactată."*** (**31**)

Este important să reţinem că acest conţinut era predat de Aurelian elevilor săi de la Şcoala Naţională de Agricultură de la Sf. Pantelimon, unde vârsta acestora era cu 2-4 ani mai mare decât

a elevilor de azi, pentru o anumită clasă de studiu; mai mult, ei veneau acolo cu o minimă pregătire de şcoală primară. Totuşi acest nivel de conţinut ne sugerează ideea că elevii erau suficient de dotaţi ca să acumuleze cunoştinţele primite pe care le putem compara în parte cu ceea ce se predă astăzi într-un liceu agroindustrial, ca nivel de conţinut.

Aurelian a publicat acest material pe aproape 30 de pagini în *suplimentul* «***Economia naţiunală»*** din anul 1874, în numerele 7, 8, 9, 10, 11. Este un material sistematizat tipic după cerinţele didactice ale elaborării lecţiilor, în vederea unei corecte perceperi şi reţinerii din partea elevilor; exprimat într-un limbaj specific domeniului agricol, dar şi cu incluziuni de educaţie generală şi profesională.

Fiind prima lucrare modernă din bibliografia românească a domeniului *Economiei rurale* ,domeniu al cărui părinte a fost profesorul P. S. Aurelian, vom reproduce schema după care a fost elaborată, precum şi unele pasaje importante pentru conţinutul lor definitoriu în fondarea temei tratate.

Schemă. Arendarea moşiilor[1]

I. Introducere
Durata contractelor de arendare
II. Relaţiile dintre proprietari şi arendaşi după sistemul de arendare de azi
- *interesul proprietarului*
- *interesul arendatorului*[2]

Despre îmbunătăţirile agricole ce se pot face de către arendaşi

1. Zvântarea ţarinelor umede sau smârcoase
2. Arături adânci
3. Irigaţii
4. Plantaţii de pomi roditori şi de duzi
5. Semănătura de păduri şi plantaţii
6. Asolamente şi rotaţii
7. Edificii pentru exploatare şi pentru locuinţa oamenilor
   a) Casele de locuit pentru proprietari şi arendaşi
   b) Clădirile de exploataţie
8. Îmbunătăţirea vitelor
   a) Ameliorarea lotului de călărie şi transport
   b) Ameliorarea vitelor de lapte, a boilor de lucru şi producerea unei rase anumite pentru carne
   c) Propăşirea oilor ţigăi în toată ţara, ca rasa cea mai bună pentru noi, şi corcirea unde va fi cu putinţă a oilor ţigăi cu berbeci merinos
   d) Ameliorarea râmătorilor prin introducerea de rase precoce bune
   e) Introducerea creşterii albinelor
   f) Creşterea gândacilor de mătase acolo unde sunt duzi
9. Introducerea instrumentelor perfecţionate

III. Tabloul de cuprindere a unui contract de arendare

- Preambul
- Îndatoririle proprietarului
- Îndatoririle arendatorului
- Dreptul de subarendare

Despre oarecari indemnităţi ce ar trebui să se facă arendatorului în unele cazuri
Elementele contractului de arendare
Model de contract de arendare:
a) Îndatoririle proprietarului (1, 2, 3)

[1] Conţinutul este redat în scriere fonetică actuală, pentru facilitarea citirii.
[2] Aurelian îl numeşte pe proprietar şi arendator

b) Condiţii (impuse arendatorului 18)

1) clădirile moşiei; 2) clădiri din mori; 3) cultura grădinilor de legume şi a livezilor de pomi; 4) cultura viei; 5) cultura pământului de arături; 6) fâneţele naturale; 7) fâneţe artificiale; 8) şanţuri şi garduri; 9) sădire de copaci; 10) îngrăşăminte; 11) păzirea hotarelor; 12) impozite; 13) asigurarea; 14) plata arendei; 15) sub-arenda; 16) anul ultim al arendei; 17) prelungirea contractului; 18) rezilierea contractului. (**32**)

Bazele economice ale arendei

O privire generală asupra schemei după care s-a elaborat acest material ne sugerează conţinutul unei teme distincte de manual ş,i după mărturisirea autorului, făcea parte din cursul său de «*Economie rurală*». Fiind primul curs în acest domeniu, care prezintă situaţia din secolul al XIX-lea de la origini, are importanţă spre a fi cunoscut, pentru că restaurarea capitalismului după anul 1989, a readus în actualitate tema, dar şi de a cunoaşte o lucrare reprezentativă a ilustrului înaintaş al ştiinţei agricole româneşti.

Din primele fraze, autorul acordă arendei o importanţă cu totul deosebită datorită marilor suprafeţe care se aflau în acest sistem de exploatare şi de care depindea în mare măsură nivelul general al producţiei agricole. Frazele sale sunt directe şi fără echivoc cu privire la rolul arendei în agricultura ţării: „Chestiunea arendei moşiilor este una din cele mai importante din «*Economia rurală*». În ţările unde acest mod de exploatare a pământului predomină, progresul agriculturii depinde în mare parte de relaţiile care există între proprietar şi arendator. În ţara noastră, sistemul de exploatare prin arendare este foarte întins şi merge dezvoltându-se... chiar statul, care este cel mai mare proprietar, nu aplică alt mod de căutare a moşiilor, decât arenda... Până astăzi caută să mărturisim că chestiunea arendei, cu toată însemnătatea sa, a tras prea puţin atenţia, atât oamenilor de ştiinţă, cât şi a acelora de practică. Afară de excepţii, prea puţini la număr, proprietarii n-au văzut în arendarea moşiilor, decât un mijloc de a-şi procura venit anual, fără nici o îngrijire pentru viitor şi chiar pentru prezent. Arendatorii[*] sunt şi mai puţin interesaţi în această privinţă, căci nu putea să-i doară inima mai mult ca pe proprietari, n-au căutat decât a scoate din pământ, cât se poate mai multe foloase, potrivit cu cunoştinţele şi mijloacele lor, fără ca să lase la ieşirea de pe moşie cea mai mică urmă de îmbunătăţire, ba în multe cazuri, lasă urme de ruinare a pământului.

Trista stare ce rezultă din lipsa unui sistem raţional de arendare a moşiilor ne-a impresionat adânc, de mai mulţi ani. În sfera noastră ne-am silit a propaga principiile care ni se par menite a îndrepta răul, însă după cum se vede, este foarte înrădăcinat, căci afară de câteva cazuri izolate, starea lucrurilor este tot aceeaşi.” (**33**)

Acest preambul, preluat extins din expunerea lui Aurelian, prezintă un tablou general asupra aspectelor importante ale «*instituţiei arendei*», mai ales aşa cum se prezenta în ţară; importantă prin suprafeţele mari supuse arendei, slab interes din partea proprietarilor; şi mai slab interes din partea arendatorilor; iar interesul autorului de a aduce lămuriri pentru o funcţionare normală, spre binele partenerilor şi pentru dezvoltarea agriculturii ţării, rămânea singular.

Durata contractului de arendare. Durata arendei este una dintre cheile principale pentru reuşita acestei convenţii atât pentru proprietar, cât şi pentru arendator, de aceea autorul a pus-o în prim-planul lucrării. Expunerea acestei teme, în anul 1868, are o profunzime atât de solidă, încât azi, (2013) când se practică o arendă simplă, dar nu eficientă, poate fi de folos atât în actul de arendare, cât şi în expunerea unui curs de specialitate la o catedră universitară. Principiile etalate de Aurelian pentru stabilirea duratei arendei; efectele termenului scurt de arendare şi al celui lung, cu aspectele convenabile şi neconvenabile părţilor, sunt redate cu o analiză foarte raţională, cu argumente convingătoare pentru a fi acceptate reciproc.

Arendaşul. La început, principial, durata arendei a fost legată de perioada stabilită de 3 ani, pentru asolamentul practicat prin: vechea rotaţie: porumb, jaceră ogorâtă (ogor negru) şi grâu. Însă, fiind în cauză şi îmbunătăţirea, dezvoltarea moşiei, care urma a se face prin spesele

[*] Arendaşii

arendaşului, acesta nu era mulţumit, iar dacă accepta această durată, nu făcea absolut nicio investiţie; ba mai mult, lăsa în degradare şi ceea ce găsea în stare bună.

Proprietarul. Pe cealaltă parte, proprietarul nu consimţea să arendeze pe timp mai îndelungat din cauza creşterii arendei în cursul anilor, fiind pus astfel în situaţie de perdant, din acest motiv. Dar proprietarul pierdea din vedere că, evitând acest fapt, în numai 3 ani, arendaşul nu adăuga nimic la moşie, el exploata la maximum condiţiile existente în favoarea sa. Cel mai grav aspect se solda cu epuizarea fertilităţii solului, iar Aurelian dă exemple din vechime, când Sicilia şi Campania aveau pământuri mănoase, dar, utilizându-se haotic, au ajuns sterpe.

Judecând asupra celor expuse, autorul se referă la proprietari, astfel: „Proprietarii trebuie să se convingă că interesul lor cel mai mare este de a spori nu numai veniturile, ci totodată de a-şi îmbunătăţi domeniile... interesul familiilor lor reclamă că aceste pământuri să treacă la generaţiile următoare, dacă nu mai grase, cel puţin astfel după cum le-au găsit. ***«Nici dreptatea, nici interesul nu le permite să nu vadă în pământ decât o mină de exploatat». Mulţi dintre noi se gândesc că au proprietăţi, atunci când se aproprie Sf. Gheorghe şi Sf. Dimitrie. Aceea ce ne dă pământul cheltuim prin oraşe, cu voiajurile, fără să se mai întoarcă pământului un ban.***

Această tristă perspectivă, proprietarii o pot înlătura, şi pot spori veniturile, ameliorându-şi totodată moşiile, dacă se vor decide a arenda pe termene de mai mulţi ani."

Analiza lui Aurelian se îndreaptă spre justificarea acceptării unei durate mai lungi de arendă, pentru care oferă şi modul de rezolvare şi spune: „Dacă arendatorul ar putea să se bucure imediat de ameliorațiunile făcute de dânsul, neapărat că le-ar efectua, însă, trebuie să repetăm neîncetat că «*ameliorațiunile agricole cer timp îndelungat*». Aici aduce un exemplu tipic, despre un arendaş, care în urma unor contracte de 3 ani a lucrat la un proprietar 20 de ani: „Ei bine, în cei 20 de ani nu avea în curte un singur pomişor plantat de el, pentru că nu accepta să facă investiţii, iar după 3 ani să piardă arenda în faţa altui pretendent."

După această analiză asupra proprietarului şi arendaşului, Aurelian propune un procedeu simplu de contract, dar nu simplu de acceptat, pentru o perioadă de 8-12 ani. Invocând progresul făcut prin adoptarea recentă a asolamentului de 4 ani, «*porumb, grâu de primăvară sau de toamnă, trifoi, grâu de toamnă*», autorul îndeamnă să fie făcut contractul de arendă pe o durată de trei cicluri de asolament, adică doisprezece ani. În această variantă, se asigura stabilitatea arendaşului, pentru a avea şi realizări de investiţii şi a obţine un câştig mai bun, iar proprietarul de a beneficia de acestea pe termen mai lung. Stabilitate,a în general, asigură o muncă de mai bună calitate şi o viaţă mai omenească pentru cel care trudeşte.

Într-o formă concluzivă, Aurelian le spune proprietarilor: „Proprietarii români care doresc să intre pe calea ameliorațiunilor agricole şi, prin urmare, a sporirii duratei contractelor, trebuie să aibă totdeauna în vedere că pământul dacă are vreo valoare, o datoreşte îngrăşământului, grăsimii, ce o cuprinde într-însul. Prin cultură sărăcitoare, prin lipsă de orice combinaţiuni amelioratoare, pământul pierde cu timpul proprietatea sa productivă şi, prin urmare, valoarea sa." (**34**)

În final, autorul spune că principala condiţie, adică scop, a reformei pentru durata de arendare propusă în ţările vestice, a fost «*ameliorațiunea moşiilor*», care, în această stare, aducea mulţumire arendaşilor şi proprietarilor. În acel timp, statul român a prelungit prin lege la 10 ani durata arendei pentru terenurile sale, cu verificarea pe parcurs a nivelului arendei.

Relaţiile dintre proprietar şi arendator, după sistemul de arendare de astăzi (1884)

În preambulul la această chestiune esenţială a arendei, relaţia dintre proprietar şi arendator, este prezentat de Aurelian cu toate aspectele sale divergente şi uneori chiar conflictuale. Chiar relaţional, nedeclarat, cele două părţi erau concentrate inflexibil pe interesele lor; proprietarul pe o rentă cât mai bună, arendatorul, pe exploatarea la maximum a moşiei, fără nici o investiţie de dezvoltare sau măcar de protejare a solului sau a altor bunuri. Durata scurtă a arendării îi determina la această atitudine, iar Aurelian ne-a lăsat o caracterizare antologică dureroasă asupra arendaşului acelui timp.

Arendaşul. Aurelian însuşi arenda moşia sa de la Plosca, din judeţul Teleorman, şi spunea: „Cine n-a văzut arendatori ţinând câte 20 de ani câte o moşie şi în acest timp îndelungat locuind într-o mizerabilă casă de nuiele, ţinând vitele mai mult pe afară, neplantând un arbore.

Cine n-a văzut moşii de mii de pogoane care n-au case de locuinţe, ci nişte coşare sau bordeie, fără grajd de vite sau magazii; şi cu toate acestea acei arendatori (arendaşi) sunt oameni cu averi şi mulţi dintre dânşii sunt dispuşi ca cel puţin pentru dânşii să-şi facă o casă, o grădină, o magazie; şi pentru ce nu o fac? Pentru că li se dau moşiile numai pe trei sau cinci ani şi nu sunt siguri la expirarea contractului, dacă proprietarul va consimţi ca să rearendeze." (**35)**

Proprietarul la rândul său, nu este interesat decât de încasarea arendei; «*dacă vă trebuie, faceţi*» îi spune arendaşului. Nici gând să-i facă o mică reducere la arendă în compensare pentru efortul de a adăuga ceva pe moşie, „...despre partea multora, se poate pustii întregul domeniu numai arendă să aducă."

Rezultatul acestor interese discordante, aparent neconciliabile, este descris de Aurelian într-o concluzie dureroasă, iată: „Această ingratitudine contra pământului care ne permite a trăi, care ne satisface mai toate trebuinţele, îşi are în multe cazuri răsplata sa prin minarea complectă a domeniului şi scăderea sau staţionarea arendei. Nu poate fi o stare de lucruri mai ruinătoare decât această neînţelegere dintre proprietar şi arendator." Din motivele arătate, Aurelian spune că scopul lucrării sale este de a arăta mijloacele de a ameliora starea agriculturii prin care să stabilească, pe scurt, interesele proprietarului şi ale arendatorului, în aşa fel ca să devină pe cât posibil compatibile. Această dorinţă a lui Aurelian făcea parte din fondul său nativ de umanism superior, pentru care aceia care l-au cunoscut i-au admirat şi preţuit dorinţa sa de a coordona acţiuni de înfrăţire, care adesea erau considerate de unii de a dreptul imposibile, aşa cum a fost marele scandal «*Ghenadie*» din 1896-1897.

Interesul proprietarului. Îndemnurile făcute de Aurelian către proprietari presupuneau din partea acestora câteva condiţii care, la vremea sa, nu erau uşor de realizat: cerea în primul rând un nivel de educaţie exprimat de interesul pentru păstrarea şi dezvoltarea proprietăţii, evitând degradarea ei sub arendă; acceptarea de a stabili cu arendaşul, de acord comun, «*sistemul de cultură*»; să propună obiective de dezvoltare, care să fie descrise în contract, pentru care să contribuie cu eforturi personale alături de arendaş. Aceste prevederi puteau fi realizate dacă proprietarul acorda arenda pe un termen mai lung şi era dispus să-i acorde unele ajutoare arendaşului. De asemenea, autorul arată că era în interesul proprietarului ca să facă vizite mai dese la moşie, să se sfătuiască cu arendaşul, realizând în interes comun cele programate. Un interes deosebit al proprietarului este de a-şi alege arendaşul ca persoană inteligentă, interesată de a face îmbunătăţiri din care să profite, care să aibă şi anumită putere financiară.

Îndeplinirea acestor interese de către proprietar ar conduce la făurirea unei clase de arendaşi de calitate, care ar constitui un factor de dezvoltare şi progres pentru că, spune Aurelian: „...un arendator regulat (ordonat şi capabil) în toate trebile sale, om prudent, activ, prevăzător şi cu capital destul pentru a exploata bine domeniul, este un om foarte preţios."

Proprietarii englezi au mers pe linia descrisă de Aurelian, care spune că: „...ei au contribuit mult pentru a înzestra ţara lor cu o «*clasă de arendatori*» (arendaşi), prin înlesnirea ajutoarelor pentru ameliorarea domeniilor, mergând până la împrumutarea banilor necesari unor obiective la care s-a angajat arendaşul. În această colaborare, proprietarul englez devine mulţumit şi mândru de faptul că un arendaş destoinic îi administrează bine exploataţia."

În concluzie, Aurelian spunea: ***„Astfel dar, proprietarii trebuie să caute a lega interesele lor cu ale arendaşilor şi în loc să caute a le ridica mereu arenda şi să nu cugete la nici o ameliorаţiune funciară, din contra, să se mulţumească mai pe puţin deocamdată şi să stipuleze în contractele de arendare ameliorаţiuni din care va rezulta de la sine sporirea arendei." Autorul le recomandă proprietarilor să meargă până la «asociere» cu arendaşul pentru unele scopuri importante, după cum descria în sistemul «mateiagiu».***

Acestea erau lucruri ideale în timpul lui Aurelian. Arendaşii acelor vremi erau oameni cu diverse pregătiri, fără aplecare deosebită spre agricultură, preoţi maziliţi, străini fără căpătâi, militari deblocaţi, învăţători rataţi, persoane fără avere şi fără o educaţie, aşa cum cerea ocupaţia foarte responsabilă de arendaş. Pe de altă parte, nici clasa proprietarilor nu se ridica la nivelul cerut, încât progresul agriculturii prin arendare nu a dat rezultate în România.

Interesul arendaşului. După Aurelian, arendaşul trebuie să aibă ca principiu de bază folosirea muncii şi a capitalului său cât mai intens şi mai profitabil, iar conform acestui principiu el nu va investi fără a avea perspectiva recuperării banilor investiţi şi a unui minim profit. Gestul său trebuie încurajat de proprietar prin acordarea unui termen mai lung de arendare, cu o taxă de arendă reciproc acceptată.

O arendare pe termen scurt de 3-5 ani nu va fi de loc favorabilă realizării unor investiţii, iar Aurelian pomeneşte de mori, poverne, fabrici de zahăr etc. care necesită timp şi bani mulţi pentru instalare. Riscul arendaşului în acest caz este ridicat.

Un interes deosebit al arendaşului se referă la «*inventarierea bunurilor*» de pe proprietate la începutul arendei, iar la expirarea contractului să se facă din nou preţuirea moşiei. În acest fel, poate primi o parte din adaos, conform prevederilor din contract.

La această regulă, autorul dă exemplul efectuării unor amenajări pentru irigaţii, desecări ori efectuarea plantaţiilor pe nisipuri sau de livezi. Toate acestea sporesc valoarea pământului; iar arendaşul trebuie să primească beneficiul cuvenit.

În concluzie la această «*mediere*», Aurelian scrie: „Să se observe că aceea ce am numit interesul arendatorului este în acelaşi timp şi interesul proprietarului; foloasele sunt reciproce şi aceasta probează încă odată, că aceşti doi oameni nu trebuie să creadă că au interese opuse."

Despre îmbunătăţirile agricole ce se pot face de către arendaş. Domeniile de activitate dintr-o exploataţie, la acel timp, au fost văzute de Aurelian în raport cu munca depusă de arendaş. După concepţia sa arendaşul trebuia să activeze conform contractului, ca un proprietar adevărat, urmărind obţinerea rezultatelor propuse, cu protejarea pământului în acelaşi timp, pentru a păstra valoarea lui, astfel că primele lucrări de ameliorare se referă la sol.

Zvântarea ţarinelor umede sau smârcoase care sunt nefolosite şi constituie surse pentru vectori de transmiterea bolilor la populaţiile din zonă trebuie supuse drenării, obţinând astfel suprafeţe pentru exploataţie. Despre aceste lucrări, Aurelian aducea exemple din Anglia şi Franţa; aici văzând personal cum în locuri unde vegetau plante acvatice, în urma lucrărilor „...creşteau holde de grâu atât de frumoase ca şi în cele mai bogate pământuri." (**36**) Autorul dă unele amănunte tehnice asupra drenajului şi sugerează ca statul să iniţieze aceste lucrări, care i-ar stimula prin reuşita lor şi pe particulari la astfel de ameliorări ale terenului.

Arături adânci. Facem aici o menţiune preliminară, amintind că Aurelian a fost primul agronom român, care în anul 1868 spunea că: ***„...înţelegem prin arături adânci pe acelea a căror adâncime trece peste 30 cm; ele se fac la câte 6 ani."*** El reproduce aici aspectele esenţiale ce caracterizează această lucrare după articolele şi studiile publicate în «*Monitorul comunelor*» (1861-1864).

Irigaţii. O definiţie simplă dă autorul pentru irigaţii: „Prin irigaţii se înţelege operaţiunile făcute de către cultivatori pentru a uda fâneţele şi chiar locurile arate." Apoi, subliniază importanţa lor în unele sectoare, amintindu-i pe «*mauri*» „...care au lăsat în Spania cele mai însemnate canale de irigaţiuni, iar în Italia se practică irigaţiunile nu se ştie de când." (**37**)

În descrierea efectelor dăunătoare ale secetei asupra păşunilor, Aurelian spunea: „Pentru ca o asemenea tristă stare să dispară, pentru ca cultivatorul român să ajungă să cosească şi el fâneaţa de mai multe ori pe an, trebuie să introducem irigaţiile. E păcat mare să lăsăm atâta apă să se verse în Dunăre, pe cât timp ne stă în mână ca să o facem să îngraşe fâneţele noastre." În continuare, prezintă date succinte asupra amenajării terenului pentru irigat şi arată că aceste lucrări trebuie făcute prin eforturile comune ale proprietarului şi arendaşului cu specificarea necesităţii contractării unei arende de lungă durată, cu prelungire. Sub aspect economic, consideră irigaţia mai puţin costisitoare şi foarte eficientă pentru sporirea producţiei.

Plantaţii de pomi roditori şi duzi. „Proprietăţile în care călătorul găseşte arbori roditori sunt un lucru excepţional, afară de cele de munte (deal) unde producerea fructelor este o speculaţiune." Aşa începe Aurelian această temă şi recomandă ca în contractele de arendare să se stipuleze şi despre plantaţiile de pomi care urmează a se face pe moşie. În sprijinul acestei idei, el recomanda înfiinţarea «*şcolii de pomi*», speciile care trebuie plantate; recomanda nucul cu argumente detaliate şi completa ideea astfel: „...părinţii noştri erau superiori faţă de noi, ei plantau nuci pe la vii şi pe

dealuri râpoase, pe când noi, nu numai că nu plantăm, dar stârpim şi pe acei ce i-am găsit gata de la alţii." În privinţa speciilor, făcea recomandarea pentru cele ce se plantează şi astăzi cu precădere: măr, păr, cireş, cais, dar care să fie puse „...pe marginea ocoalelor... cât mai depărtate, ca să nu umbrească."

Semănătura de păduri şi plantaţii. În această perioadă (1868), Aurelian preda cursul de «*Silvicultură practică pentru agricultori*» de la şcoala de la Pantelimon, fiind deosebit de preocupat pentru răspândirea cunoştinţelor despre păduri. Astfel, nu putea lipsi din contractul de arendare prevederea privind plantarea de copaci în interesul agricultorului. În dezbaterea temei, sublinia că „...ţara noastră este una din cele mai păduroase ţări din Europa, iar noi nu ne ocupăm de pădurile noastre." În această idee susţinea că proprietarii care vând pădurile să transmită cumpărătorului toate datele necesare pentru exploatare şi întreţinere. Cât despre ţară, menţiona că: „Noi ştim că avem o ţară de câmpii întinse unde nu găseşti nici o tufă ca să te umbreşti; sunt dealuri sterpe pietroase, care nu aduc nici un folos. Sunt locuri nisipoase, prunduri care stau sterpe. Pentru asemenea locuri semănătura de arbori sau plantaţii, este întrebuinţarea cea mai folositoare." (**38**) Suntem în anul 2013. Ei bine, nici acum nu există un plan cert pentru împădurirea terenurilor impracticabile pentru agricultură. În legătură cu arenda, autorul recomanda efortul proprietarilor sau în asociaţie cu arendaşul pentru lucrările de împădurire.

Asolamente şi rotaţii. Această temă este redată cu extindere, pe baza scrierilor din revista amintită anterior. Şi în acest caz se invocă durata contractului de arendare, dar se face o descriere a criteriilor de stabilire a asolamentelor, a regulilor după care se aşează ordinea culturilor în rotaţie, modul de fertilizare, despre cultura plantelor furajere cultivate, modul de stabilire a tarlalelor după destinaţie pentru culturi etc. etc. Contractul de arendă urma să stipuleze modul cum se vor respecta regulile stabilite asupra acestor obiective.

Edificii pentru exploatare şi pentru locuinţa oamenilor. Clădirile unei exploataţii din acel timp se grupau în: case pentru locuinţe şi clădirile pentru exploataţie, în care intrau: clădirile pentru animale, magaziile pentru păstrarea produselor, clădirile pentru diferitele industrii cum sunt morile şi velniţele; şoproanele pentru adăpostirea utilajelor agricole. Aurelian face o analiză detaliată asupra acestor clădiri şi ceea ce atrage atenţia este dezinteresul total pentru acestea pe moşiile statului, exact ca astăzi (2013); de aceea vine întrebarea, cum s-au construit şi au funcţionat ca modele admirabile exploataţiile de stat înainte de 1989? Se ştie, nu exista nici o afacere privată care să le căpuşeze; iar marii delapidatori, dacă erau în orice domeniu, «*erau executaţi*». Căpuşarea de azi pe spinarea statului se poate interzice uşor prin lege! Nu se poate? Fiecare instituţie sau unitate de producţie îşi poate organiza propriile servicii, dar aşa-numita «*autonomie administrativă*» din întreprinderile de stat unde indivizii sunt stăpâni pe bunurile statului, fără nici o răspundere, trebuie trecută sub controlul ministerelor de specialitate care să le coordoneze şi să le controleze «*la ac*».

Condiţii de locuit pentru proprietari şi arendatori. Aurelian recomandă ca proprietarul să-şi construiască o casă a sa cu toate cele necesare, căci „...când şederea la ţară este nemulţumită, apoi proprietarul uită de ea", iar proprietarii interesaţi de moşia lor trebuie să facă des vizite la proprietate. Nu recomanda o casă de lux, dar cerea să fie încăpătoare şi comodă, căci palatele nelocuite se dărâmă „A cheltui zeci de mii de lei pentru a face palate, care se dărâmă nelocuite, nu va să zică a face ameliorăţiuni agricole, aceste speze intră în paragraful fantaziilor din bugetul proprietarului, iar nu al ameliorăţiunilor funciare." (**39**)

Clădirile de exploataţie se recomandă a fi făcute „...cu cumpăt, după trebuinţele moşiei, ele sunt păgubitoare când sunt făcute fără un plan, prea mari, prea luxoase. Aşezarea lor trebuie făcută în mijlocul exploataţiei, iar dacă moşia este întinsă trebuie organizate ferme independente." Aurelian menţionează că moşierii români nu procedează astfel, ei aşează clădirile în sat, însă în toate ţările dezvoltate din Europa clădirile de exploataţii şi locuinţa arendaşului se construiau în mijlocul proprietăţii, lucru bun pentru dirijarea activităţilor din câmp.

Îmbunătăţirea vitelor. La această temă, Aurelian face numai câteva referiri generale, deoarece obiectivele propuse necesitau un spaţiu mare de prezentare. Dar despre creşterea vitelor în exploataţia arendată arată că este unul din cele mai importante sectoare şi cele mai neglijate în

România (1868), iar din această cauză, cu toate păşunile întinse, românii cumpărau boi şi vaci bune din Transilvania sau din Bucovina. Pentru caii armatei erau aduşi armăsari străini, fără un studiu prealabil asupra rasei şi hibrizilor ce urmau să fie obţinuţi, iar caii de lux erau aduşi tot din străinătate. În această stare, Aurelian deplângea cheltuielile mari care se făceau, dar aducea laude la adresa agricultorilor din Moldova, care erau mai aplecaţi spre creşterea calului cu folosirea armăsarilor orientali, creşterea oilor merinos şi a vacilor din Bucovina de pe la 1836. După 1868 autorul a pomenit de mai multe ori despre vitele sale la exploataţii de frunte din Moldova.

În legătură cu arenda, autorul recomandă ca proprietarii să fie aceia care să încurajeze ameliorarea raselor, pentru că arendaşii nu aveau bani, dar nici mare interes deoarece şi în acest caz rezultatele se obţineau după un timp îndelungat. Deci putea fi bună o înţelegere reciprocă. Aurelian avea încredere în această procedură şi o lăuda în vederea imitării ei de către ţăranii din zonă. Asemenea cazuri chiar s-au întâmplat.

Introducerea instrumentelor perfecţionate. Aşa cum a susţinut în mai multe rânduri, Aurelian i-a lăudat pe proprietarii români pentru introducerea tehnicii noi agricole din epoca sa: maşini de treierat, de secerat, pluguri perfecţionate, mori cu aburi şi alte maşini. Dar, acestea erau la un mic procent de agricultori, cei mulţi arau tot cu pluguri primitive, grape din mărăcini şi treierau cu cai. „Tot prin bună înţelegere proprietarul poate îndemna pe arendaşul înapoiat ca să intre pe calea progresului. El poate dărui, pentru a-l încuraja pluguri bune şi alte instrumente mai ieftine.” (**40**)

Tabloul de cuprindere a unui contract de arendare. După Aurelian „...un contract de arendare, trebuie să cuprindă mai întâi un preambul în care să se stipuleze, conform *Codicelui Civil,* îndatoririle proprietarului şi ale arendatorului, excepţiile ce se vor aduce diferitelor dispoziţii ale Codicelui; în fine, asigurarea ce-şi dau părţile contractante, prin depuneri ipotecare, martorii care au fost prezenţi la încheierea contractului. (**41**)

Preambul. Acesta trebuie să menţioneze natura actului, dacă este public sau privat, numele proprietarului şi al arendaşului, domiciliul fiecăruia, starea socială a părţilor care le dă dreptul de a contracta.

Îndatoririle proprietarului. Proprietarul prezintă numele moşiei, descrie situaţia ei, hotarele, întinderea şi natura părţilor ce o alcătuiesc. Precizează ziua în care începe arendarea şi durata, în ce caz se poate rezilia contractul, menţionează suprafaţa ce o reţine pentru el şi dacă este de acord să contribuie la activitate cu vite, seminţe, puieţi de pom, utilaje, dacă va face clădiri sau reparaţii, dacă va lua parte la lucrări de ameliorăţiuni pe moşie.

Îndatoririle arendaşului. Acestea sunt numeroase, aşa cum s-a putut constata din conţinutul anterior prezentat. Arendaşul recunoaşte suma totală a arendei pentru care se angajează la plată, ratele şi termenul de achitare, dacă se dă în bani sau în natură, sau parte în bani şi parte în natură, se angajează la plata impozitelor şi a modului de plată, integral sau o parte din el, se angajează să îngrijească casa de locuit şi clădirile din exploataţie.

Pentru activitatea productivă, sunt înscrise în contract speciile de animale şi numărul lor, asolamentul, rotaţia, plantele interzise a se cultiva, plantaţiile pe care le face, ameliorăţiunile propuse şi în ce condiţii, ce suprafaţă va trebui să o gunoiască şi cantitatea de gunoi dată pe hectar. Pentru sfârşitul duratei arendei, acesta precizează starea în care trebuie să predea exploataţia proprietarului, clădiri, vite, utilaje etc. În final, se trec excepţiile şi unele dispoziţii ale Codului civil.

Încheiere. Această parte cuprinde asigurările ce şi le dau ambele părţi contractante pentru susţinerea contractului: ipoteci, garanţii. Se notează numele persoanelor cu rol de martori, numărul de exemplare în care s-a făcut contractul şi unde au fost date fiecare. Acesta a fost primul ghid de întocmire a unui contract de arendare, pentru o exploataţie agricolă, între proprietari şi arendaşi, prezentat într-un curs didactic (1868) şi prezentat apoi pentru cititori în *Economia naţiunală*.

Dreptul de subarendare este una din problemele dificile ale contractului. Dacă nu se prevede în contract interzicerea subarendării, arendaşul poate să o aplice fără repercusiuni. Se învoieşte cu ţăranii să lucreze integral sau parţial suprafaţa arendată de el după bunul plac. Dar

proprietarul poate pune clauză interzicerea subarendării sau o poate accepta cu stipularea condiţiilor care doreşte să le impună. Aurelian nu aproba acest procedeu, care, de regulă, nu aducea contribuţie la îngrijirea şi păstrarea moşiei în bune condiţii. Când s-a neglijat acest fapt el observa: „Câte moşii cu pământ excelent nu au ajuns în cea mai deplorabilă stare, după o cultură sleitoare de 20-30 ani." (**42**)

Despre oarecare indemnităţi ce ar trebui să se facă arendaşului în unele cazuri. Cuvântul «*îndemnităţi*», care lipseşte din «*DEX*» înseamnă «*înlesniri*», «*acceptări*», după cum reiese din scrierea lui Aurelian. În acest caz, autorul se referă la producerea unor fenomene dezastruoase imprevizibile, ca secetă, inundaţii, distrugeri asupra culturilor şi clădirilor, produse de furtuni şi gheaţă, pentru care arendaşul nu poartă nici o vină integrală. În aceste cazuri, autorul propune unele stipulaţii aproximative în contract sau o prevedere laconică asupra faptului că ambele părţi acceptă o convenire amiabilă asupra acoperirii pagubelor şi măsurilor comune.

Dispoziţiuni de luat când fostul arendator iese şi când cel nou intră. La finalul duratei de arendare, predarea exploataţiei de către arendaş este un moment important. Întreaga operaţiune trebuie să urmărească obligaţiile părţilor prevăzute în contract. Pentru a evita neînţelegeri între părţi, Aurelian propune o comisie formată din 2 persoane cunoscătoare în domeniu care să reprezinte cele două părţi contractante şi noul arendaş. În principiu, se urmăreşte ca noul arendaş să primească o situaţie clară, în urma lămuririlor făcute între proprietar şi fostul arendaş, astfel ca activitatea să înceapă fără piedici rămase din activitatea încheiată.

Elementele contractului de arendare. După prezentarea anterioară detaliată a «*Tabloului de cuprindere a unui contract de arendare*», autorul face o descriere a unui «*contract de arendare*» real pentru perioada 1868-1873, elaborat pentru moşiile statului. Propunerea lui Aurelian cuprinde şi unele observaţii critice. Începe cu faptul că «*de abia intră în materie contractul şi vine cu plata arendei*», penalităţile la care este supus arendaşul şi termenul de plată, iar autorul înscrie şi valorile în lei; nu sunt stipulate o serie de acţiuni în care statul le-ar putea întreprinde, fără voia arendaşului, pentru care acesta nu ar beneficia de nici o îndemnizaţie. Mai apar alte articole speciale ce urmăresc încasări de bani de la arendaş, precum şi o serie de articole restrictive ce îngrădesc iniţiativa lui.

În concluzie, Aurelian scrie: „Ceea ce preocupă pe stat este ca să încaseze câştigurile şi să prevadă toate penalităţile imaginabile, pe care le poate aplica arendaşului, când acesta ar avea nenorocirea ca să nu poată plăti la timp. Apoi vine cu ideea de a ameliora agricultura, cu prelungirea contractului pe 10 ani, «*mulţumindu-se*» în faţa unei reforme aşa de însemnată a contractelor de arendare, ca să adauge la vechiul contract, că arendatorul va plăti cu 20% mai mult. Ca şi în trecut, nimic despre ameliorăţiune, nimic despre sistemul de cultură şi aceasta numeşte statul «*ameliorăţiunea agriculturii*». Noi îl vom numi pe adevăratul său nume «*ruşinea agriculturii şi deteriorarea domeniilor statului*»."

Aurelian mai analizează şi contractul de arendă, elaborat de Eforia Spitalelor Civile din Bucureşti, care avea şi articole şi care nu se deosebesc de primul în concepţie.

În final, autorul scrie: „Toţi trebuie să recunoaştem, că urmând pe această cale, vom ajunge să ruinăm moşiile şi generaţiile viitoare vor moşteni pământuri sleite şi moşii neameliorate." (**42**)

Modelul unui contract de arendare. Prin modul de abordare şi dezvoltare a acestei lucrări, se poate constata că Aurelian s-a bazat pe un studiu serios, iar acest fapt se confirmă prin introducerea la acest subiect, unde scria: „După cercetările făcute asupra contractelor de arendare, gândim că nu este de prisos ca să dăm un model de contract. Fiecare înţelege că conţinutul contractului variază după împrejurările în care se află moşia, după ameliorăţiunile la care are trebuinţă, în fine, după învoielile ce se stabilesc între proprietar şi arendaş. Modelul ce îl reproducem este pentru o arendare de 12 ani şi presupunerea că arendatorul primeşte să facă ameliorăţiuni, introducând în acelaşi timp o rotaţie raţională, bazată pe îngrăşarea pământului." (**43**)

Modelul de contract prezentat de Aurelian conţine 3 articole referitoare la îndatoririle proprietarului şi 18 condiţii cerute arendaşului, după cum pot fi constatate ca întrebuinţare în cuprinsul lucrării. (**44**)

Pentru acele vremi, modelul dat de Aurelian era adaptabil la cazuri diferite şi era superior celor practicate, după cum s-a putut vedea din critica sa asupra modelului elaborat pentru moşiile statului.

Concluzii. «*Arendarea moşiilor*» este o elaborare aflată în fruntea lucrărilor de economie agrară lăsate de Aurelian. Ea a fost publicată la o etapă în care era foarte necesară; când «*absenteismul*» proprietarilor era frecvent, iar arendarea era procedeul prin care era posibilă exploatarea moşiilor cu implicarea arendaşului.

După lucrarea lui Aurelian, rezultă că arendarea era o problemă destul de complicată, care ridica dificultăţi plecând de la originea ideii. Proprietarii şi arendaşii aveau interesul comun de a exploata moşia, însă interesele divergente erau imposibil de evitat. Dorinţa proprietarului de a obţine o arendă cât mai ridicată, adesea fără nici o implicare în administrarea moşiei, limitându-se la câteva vizite pe an, venea în contradicţie cu interesul arendaşului care, la rândul său, dorea să facă o exploatare cu investiţii cât mai reduse şi să obţină un venit cât mai ridicat, fără un interes deosebit de a îmbunătăţi terenul.

Între aceste interese principale ale celor doi parteneri de contract rămânea moşia, care nu era interesantă nici pentru proprietar, nici pentru arendaş, iar rezultatul era că intra într-o degradare care se afunda ireversibil prin scăderea fertilităţii solului, neîngrijirea clădirilor, degradarea mijloacelor de lucru. În esenţă, acest sistem nu contribuia la dezvoltarea generală a exploataţiei, la progresul general al agriculturii.

În lucrarea sa, Aurelian a fost preocupat ca «*arendarea*» să contribuie la păstrarea şi dezvoltarea exploataţiei sub aspectele principale ce presupuneau progresul agriculturii: amenajările funciare, irigaţii, desecări, plantaţii, construcţii de industrializare a produselor agricole, procurarea de utilaje noi, înmulţirea numărului de animale ş.a. Realizarea acestor obiective era imposibilă fără reconciliere între concepţiile şi poziţiile celor doi parteneri, care însemna participare comună consimţită la unele eforturi şi chiar la unele pierderi imprevizibile. Astfel de progrese pot fi obţinute când persoane specializate analizează poziţiile adverse şi află soluţii de ameliorare prin noi acţiuni ce sunt necesare a fi introduse. Aurelian a fost o astfel de personalitate. El a insistat să lămurească proprietarul că moşia sa este un bun care trebuie lăsat urmaşilor în stare de progres, iar în acest scop sunt necesare eforturi pentru investiţii, pe care arendaşul nu le poate face sau nu este stimulat să le facă. A insistat să-l lămurească asupra necesităţii prelungirii duratei arendei, iar pentru întocmirea contractelor a sugerat idei ce trebuiau introduse spre a contribui la dezvoltare şi cu efortul arendaşului, care la rândul său să obţină beneficiile cuvenite. Într-un cuvânt, propunerile sale au urmărit să lămurească cei doi parteneri că pot avea un mare interes comun, de la care să pornească realizarea intereselor fiecăruia.

Autorul a mers mai departe, cu referiri la «*contractul de arendare*», prin care a oferit îndrumări de includere a obligaţiunilor părţilor, chiar şi în situaţii greu previzibile, asupra cărora erau necesare convenţii amiabile la momentul producerii lor. Prin expunerea unui model al «*contractului de arendare*» autorul a dat un studiu integral asupra temei, predat elevilor începând din anul 1860, finalizat în elaborare în 1868 şi publicat în anul 1874. A fost, cum s-a mai spus, prima lucrare modernă asupra «*arendării moşiilor*», un procedeu neagreat de Aurelian, care îl atribuia absenteismului proprietarilor de la munca de administrarea moşiilor proprii, care necesita o aplicaţie corectă.

3. Câteva pagini din economia rurală a Rusiei

Preambul. În anul 1881, a fost organizată la Moscova «*Expoziţia naţională a Rusiei*», unde P.S. Aurelian a reprezentat delegaţia română, din partea «*Ministerului Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice*», condus în acel guvern liberal de către generalul Nicolae Dabija. Interesul său deosebit pentru expoziţii venea din dorinţa de cunoaştere a realizărilor altor popoare, iar la încheierea vizitelor «*raportul*» său avea natura unui adevărat studiu. Aşa s-a întâmplat şi cu această ocazie, când lucrarea sa a fost divizată pentru «*industrie*» şi pentru «*agricultură*». Raportul pentru industrie a fost înaintat ministrului la 1 mai 1882, dar pentru

agricultură nu l-am găsit într-o formă similară. Însă, după şase ani de la eveniment (1887), a publicat în «*Economia naţională*» ca studiu mai redus, lucrarea «*Câteva pagini din economia rurală a Rusiei*», despre care menţiona: „Conferinţă ţinută înaintea «*Societăţii geografice*» în anul trecut (1886) de către D-l P.S. Aurelian." Era un studiu redactat pe 25 pagini.

Conţinutul «*raportului*» făcut de Aurelian avea un cuprins redactat pe patru teme, care puteau să fie interesante pentru agricultura României, ca informaţie ştiinţifică şi de aplicaţie practică şi vom constata că Aurelian a oferit această posibilitate.

Studiul său a prezentat: clima şi pământul (solul); sistemul de cultură; producţiunea agricolă (culturile agricole) şi «*Dreptul de proprietate al străinilor în Rusia*» (Ukazul Împăratului Rusiei), care era un document istoric. Aşa cum se va constata, autorul a prezentat o lucrare cu un evident caracter de specialitate, care a fost publicată pentru prima oară în România, aducând şi unele aspecte ştiinţifice ca primat pentru bibliografia noastră agricolă.

Într-o introducere de câteva fraze, autorul spune că: „...nu ne poate fi indiferent a cunoaşte starea agriculturii ruse şi măsurile luate pentru a dezvolta şi perfecţiona unele din ramurile producţiunii pământului", de aceea considera ca potrivită prezentarea lucrării sale la «*Societatea Geografică*» din Bucureşti, între fondatorii căreia s-a aflat.

Clima şi pământul (solul). Primele fraze din această temă analizează raportul ce se stabileşte între climă şi sol şi rezultatul obţinut în agricultura practică, iar observaţiile făcute dau un conţinut de inclus în cursuri de specialitate, iată: „Agricultura unei ţări este în strânsă legătură cu natura climei şi a pământului. Cel mai roditor pământ produce puţin într-o ţară cu climă aspră. De asemenea, cu clima cea mai priincioasă pământurile sărace, sterpe, rămân neproductive. Deosebirea este că, cu o climă favorabilă, pământurile cele mai rele se pot îmbunătăţi. Astfel cunoscutele nisipişti ale Franţei, «*Solonia*» s-au putut ameliora prin îngrăşăminte şi arături adânci. Asemenea, partea Belgiei numită «*Campina*» s-a prefăcut din nisipuri sterpe, în locuri roditoare, pe dată ce a fost îngrăşată şi o parte supusă irigaţiei."

Clima Rusiei. După menţiunile făcute mai sus, autorul spune că într-un imperiu atât de întins cum este Rusia, condiţiile climatice este firesc să fie diferite, iar explicaţia generală asupra stării climei acestei ţări în privinţa condiţiilor arătate este dată cu măiestrie, iată: „Depărtată de ocean, care potoleşte căldura cea mare în timpul verii şi îndulceşte temperatura în timpul iernii, Rusia este expusă tot anul vântului de nord, care vine dinspre oceanul îngheţat şi celui de nord-est, care vine din Siberia; ambele vânturi, pe cât de violente, pe atât de aspre. Partea meridională a imperiului expusă vântului de sud-est, care vine din Asia centrală, suferă foarte des de secetă mare. Numai Crimeea are o climă mai răcoroasă, fiind înconjurată de ape. Siberia, cu un pământ dintre cele mai roditoare, închisă dinspre miază-zi cu şiruri de munţi, este expusă vântului de nord, care-i înăspreşte temperatura.

Într-astfel de împrejurări clima Rusiei este extremă (excesivă); ger mare iarna cu cât înaintezi spre nord; căldură şi secetă vara. În unele localităţi, termometrul cade iarna până la 40 şi chiar 42 de grade sub zero; iar vara se urcă până la 35 şi chiar 37 grade." (**45**)

Avem un tablou general cât se poate de clar asupra genezei factorilor climatici şi a rezultatului interferenţei lor asupra climei Rusiei, iar în continuare autorul raportează aceste cunoştinţe despre situaţia climatică, la ocupaţiile agricole care sunt posibile de aplicat. Anume, asprimea climei din părţile nordice ale imperiului face imposibilă orice agricultură, iar agricultorii se ocupă cu pescuitul şi vânatul, având ca animale domestice renul şi câinele. Vara scurtă din Arhanghelsk, Vologda, Oloneţ şi din Siberia, nu permite cultivarea nici unei cereale. „Exploatarea imenselor păduri de răşinoase şi vânatul, precum şi exercitarea oricăror meserii, sunt unele ocupaţiuni ale populaţiei. Aşa-numita «*Regiune a stepelor*» este condamnată tot din cauza climei, la «*economia vitelor*»; căldura nesuferită, seceta permanentă vara, ger aspru iarna."

După această analiză generală, Aurelian spune că, deşi sunt zone întinse unde nu se poate aplica agricultura, Rusia dispune de suprafeţe imense în acest scop, menţionând că numai în partea europeană se află 400 milioane hectare de pământ bun pentru agricultură, din care aproape pe jumătate erau ocupate cu păduri; aproape 138 milioane hectare, fiind ocupate cu lacuri, râuri,

drumuri, locuri mlăştinoase, pârloage, construcţii ş.a. Deci, existau circa 60 milioane hectare pentru culturi agricole.

Poate fi interesant să cunoaştem, ca act de cultură agricolă, cum au împărţit agronomii ruşi acel teritoriu imens al Rusiei în «*zone agricole*», pe care autorul le descrie sub aspect pedoclimatic, al vegetaţiei existente, culturilor agricole şi animalelor din gospodărie.

Pe baza observaţiilor şi studiilor întreprinse, agronomii ruşi au determinat pe suprafaţa imensului imperiu «*opt zone naturale*», cu bogate informaţii despre acele unde se practica agricultura. Iată denumirile zonelor stabilite:

1) ***Zona îngheţată:*** Novaia Zemlia, extremitatea nordică a Siberiei şi a parte a peninsulei

Zemlia, extremitatea nordică a Siberiei şi o parte a peninsulei Kola din guvernământul Arhanghelsk, unde nu se practica agricultura.

2) ***Zona mlăştinoasă (nedefinită geografic):***locuitorii cresc reni, pescuiesc şi vânează gâsca sălbatică şi lebăda.

3) ***Zona pădurilor şi economia vitelor:*** se învecinează cu zona mlăştinoasă, oamenii trăiesc ca nomazi, din vânatul animalelor sălbatice, spre sud se ocupă şi cu creşterea animalelor.

4) ***Zona unde începe agricultura:*** o denumesc şi «*Zona orzului*», pentru că numai această cereală ajunge la maturitate. Aici s-a mai introdus cartoful şi unele verdeţuri.

Populaţia se ocupă cu creşterea vitelor, pescuitul, vânatul, plutirea lemnelor. Regiunea se întinde spre sud până la oraşul Iarenski din guvernământul Vologda, adică la 63 º latitudine septentrională (nordică).

5) ***Regiunea secarei şi a inului:*** aceasta cuprinde cea mai mare parte a imperiului, se întinde spre sud până în guvernământul Cernigov, 51 º latitudine septentrională (nordică). Au pământ roditor, cu agricultură înapoiată, afară de provinciile Baltice, unde este cu mult mai înaintată. Se cultivă secara, vestitul in de Riga, puţin grâu, iar mărul reuşeşte în ţinutul Grodine şi Vilna.

6) ***Zona grâului şi a poamelor:*** Zonă privită ca «*grânarul imperiului*» se întinde spre sud până la Ecaterinoslav, 48 º latitudine septentrională (nordică). Este zona ce asigură capitala şi alte oraşe cu grâu şi cea mai mare parte a exportului rusesc. Aici se cultivă toate cerealele, tutun şi se cresc albine. Regiunea este renumită prin guvernămintele Kiev şi Podolia, care au o climă sănătoasă şi un pământ bun. „Zona grâului ocupă zone imense neîmpădurite şi lipsite de apă, adevărate bărăgane, care nutresc nenumărate turme de vite.” (**46**)

7) Zona porumbului şi a viei: această zonă stabilită de agronomii ruşi cuprinde Basarabia, Rusia Nouă, Ţara Cazacilor de la Don, guvernământul Astrahan, Caucazul, Crimeea şi cele două provincii cucerite din Asia. Aurelian dă de înţeles că aici se cultivă plante din zona a şasea, la care se adaugă porumbul şi via, iar Basarabia este descrisă ca fiind în partea superioară muntoasă şi păduroasă, cu pământ de cultură bun, iar partea meridională aşezată în stepă. Apoi adaugă pentru Crimeea, cultura măslinului şi altor plante din Europa sudică.

8) ***Zona măslinului, a gândacilor de mătase şi a trestiei de zahăr:*** „Această regiune, cuprinde provinciile transcaucaziene, unde pe înălţimi de seamănă cereale şi se nutresc vite, iar prin vii se cultivă plantele ţărilor calde, precum măslinul, bumbacul, orezul, şi în unele localităţi, chiar şi trestia de zahăr.” (**46**)

La această clasificare, care sugerează un început în domeniul ştiinţei zonării agriculturii în raport cu factorii climatici şi de sol, Aurelian aduce o concluzie sintetică ce prezintă un tablou real al stării Rusiei, în următoarea formulare: „Din această clasificaţie reiese că imensul Imperiu, posedă toate climele europene, începând cu clima polară, până la clima caldă. Expoziţia de la Moscova înfăţişează în această privinţă un tablou instructiv, vedeai înşirate şi clasificate cu regulă, toate produsele pământului, începând cu orzul, secara şi inul, care se cultivă mai înspre nord şi terminând cu cantităţi bogate de bumbacuri, mătăsuri, produse din părţile calde ale imperiului.

Pământul (solul). Întreaga operă agronomică a lui Aurelian cuprinde referiri şi analize asupra pământurilor (solurilor), folosind termenii acumulaţi de experienţa practică şi de începuturile cuceririlor ştiinţifice. În acest «*raport-studiu*», el menţiona că: „După climă, pământul este factorul

cel mai important al producţiunii agricole. Un pământ bun, cu o conformaţiune favorabilă încercărilor agricole este cea mai mare avuţie pentru o ţară. Este adevărat că ştiinţa agricolă posedă astăzi mijloace prin care se pot îmbunătăţi chiar terenurile cele mai rebele pentru cultură, însă asemenea rezultate se dobândesc cu mari cheltuieli şi cer timp." (**47**)

Călătoria lui Aurelian spre Moscova şi participarea la acea expoziţie i-au prilejuit să observe şi să cunoască detalii despre pământurile Rusiei, despre care face o descriere destul de extinsă în studiul său, oferind prima lucrare redată într-o revistă modernă în limba română despre bogăţiile Rusiei în soluri, cu o prezentare destul de completă a cernoziomului pentru acel timp. Era epoca dinainte de apariţia lucrărilor ştiinţifice fundamentale elaborate de V. V. Docuceaev (1846-1903). Opera sa celebră «*Stepele noastre odinioară şi acum*» conţinea studiul special al «*cernoziomului*» din sudul Rusiei, demonstrând că solul este un corp natural cu însuşiri caracteristice, care-l deosebesc de rocă. El a arătat care sunt factorii de geneză ai solului: roca, clima, relieful, vegetaţia şi vârsta; atribuia un rol precumpănitor climei, a stabilit un paralelism între zonele de climă şi zonele de sol. A elaborat o metodă de cercetare a solului pe teren, a descris tipurile de sol din Rusia şi a introdus în ştiinţa solului o clasificaţie şi o nomenclatură, care au fost adoptate în toate ţările lumii până în ultimele decenii din secolul XX. (**48**)

În ţara noastră, Gh. Munteanu-Murgoci a fost adeptul «*şcolii naturaliste ruse de pedologie*» şi a efectului studiilor asupra solurilor, publicând primele lucrări fundamentale asupra solului şi solurilor din România: «*Graniţa între pădure şi stepă*», «*Zonele naturale de soluri din România*», «*Clima şi solurile din România în decursul erei cuaternare*» ş.a. (**49**)

La prima vedere, în călătoria de la Ungheni până la Moscova, Petersburg şi retur pe linii diferite, spunea că: „...a observat diferite soiuri de pământ, şi în general terenul era excelent pentru cultură", mai sărace în nord, însă imensa întindere cultivabilă prezenta pământuri de întâia calitate, locuri şese şi grase, două condiţii favorabile agriculturii cerealiere, ce le întruneşte Rusia în cel mai înalt grad.

Cernoziomul. După această scurtă introducere generală, Aurelian se opreşte asupra «*Cernoziomului*», scriind astfel: „Imperiul Rusiei posedă imense întinderi de acest vestit pământ negru, necunoscut în Europa occidentală, o fâşie însemnată străbătând şi România, cred folositor a intra în oarecari amănunte asupra acestui pământ, servindu-mă de mostrele şi documentele înfăţişate la Moscova." Aceasta este şi o mărturie istorică importantă legată de cunoaşterea cernoziomului în ştiinţa solului din ţara noastră, pentru că autorul face referiri precise la câteva caracteristici pentru cunoaşterea acestui tip genetic de sol:

Răspândirea: Regiunea cernoziomului se întinde de la Munţii Urali, în apropiere de «Ufa», capitală a guvernământului Orenburg, luând direcţiunea de la răsărit spre apus, până aproape de Krezemieniec, în Polonia, înclinând spre sud şi trecând prin guvernămintele Kazan, Riazan, Kiev şi Volonia. Partea septentrională a Basarabiei intră în această regiune.

Caracteristici fizice. „Caracterul particular al «*Cernoziomului*» este culoarea neagră. Când este umed, acest pământ este negru de tot, când este uscat, culoarea sa este cam cenuşie, cu toate că multe dintre pământurile negre îşi conservă culoarea negru închis chiar când sunt uscate. ***Culoarea neagră este datorită substanţelor putrezite, provenite din descompunerea plantelor. ...Nici o îndoială că materiile organice din pământul negru provin din descompunerea plantelor.***

Existau şi alte păreri atunci, cum ar fi că pământul negru este un sediment de apă dulce, sau că a fost depus de ape."

Calitatea. „Pământul negru, numit aşa de către agronomii şi chimiştii ruşi se bucură de reputaţiunea de fertilitate ca nici un alt teren. Până astăzi se cunosc întinderi mari de asemenea pământ în Rusia şi România. Producţia neîntreruptă (continuă) a pământului, calitatea recoltelor, cu toată neîngrijirea agricultorilor, explică că acest pământ trebuie să însuşească calităţi particulare, pentru ca să poată produce fără a fi îngrăşat. Mai sunt pământuri fertile, însă fertilitatea este mărginită (limitată). Culturile neîntrerupte câţiva ani şi neîngrăşate încetează de a produce într-un mod mulţumitor. Nu este tot astfel cu pământul negru; el produce de sute de ani şi tot nu sărăceşte, întocmai ca în lunca Nilului. Nu doar că credem că această fertilitate este fără

sfârşit; nu este însă mai puţin adevărat că acest neam de pământ prezintă un fenomen particular care merită deosebită atenţie din partea agricultorilor şi chimiştilor."

Studiul chimic. Aurelian îl citează pe chimistul Payen, care a făcut asemenea studii asupra pământului negru, dar până la Expoziţia Internaţională de la Viena, 1873, „...nu cunoaştem nici o lucrare completă asupra acestui subiect", spune autorul: „De astă dată, mulţumită chimiştilor ruşi, putem să dăm analize preţioase. După analizele făcute, proporţia de materii organice conţinute în pământul negru, variază astfel: în guvernământul Riazan, Herman a găsit 10,4%, 8,6% şi 8% materii putrede. După analizele făcute în Academia Petrovsky s-a constatat de către D-l Iliencov, 10,2% în terenul de guvernământ Samara; 2,3% în acela din guvernământul Tula. După D-l Wreden, Cernoziomul din Simbirsc ar fi cuprinzând 3,6% materii organice." (**49**) Este posibil că analizele în care s-a obţinut un conţinut redus de materii organice să fi provenit din probe ridicate din soluri cu fertilitate scăzută, în urma culturii îndelungate fără fertilizare.

Referindu-se în special la natura materiilor organice din probele de cernoziom analizate, Aurelian specifica: „După cercetările făcute de bărbaţi ca Herman, Mulder şi Detmer, materiile putrede, sau mai bine zis materiile organice aflate în pământul negru, au cea mai mare analogie cu acelea care provin din descompunerea plantelor «*sub influenţa apei şi a aerului*» (vedem că nu-s pomenite microorganismele). Nicio îndoială, dar, că materiile organice din pământul negru provin din descompunerea plantelor.

Pentru studiul chimic, Aurelian a prezentat rezultate de chimie analitică, efectuate de Leonida Vinogradov, pe probe dintr-o veche pârloagă, aflată în districtul Buguluma, guvernământul Samara. Sunt analize care surprind prin rezultatele obţinute în jurul anului 1880, prin tratare cu acid clorhidric.

Rezultatele prezintă date din soluţia rezultată prin tratarea cu acid clorhidric, din care s-au separat acizi, oxizi şi un set de materii organice. Între acizi, a dominat procentul «*acidului carbonic – 17,3%*»; iar între oxizi, «*oxidul de fer - 14,6%*», «*oxidul de calciu - 16,6%*», «*oxidul de magneziu – 4,2 %*», ş. a.

Acestea sunt primele analize de chimie analitică publicate în ţara noastră asupra cernoziomurilor din Rusia şi le reproducem, ca un rezultat demn de istoria ştiinţei solului:

În 100 părţi de pământ uscat luat din stratul de deasupra al unei vechi toloace sau pârloagă, din districtul Buguluma, guvernământul Samara, D. Leonida Vinogradov a constatat prin analiză că se află:

	Tratamentul prin acid clorhidric a dizolvat.....	232,oo
	Acid silicic.....	0,16
	- sulfuric.....	2,50
	- fosforic.....	0,87
	- carbonic.....	40,33
	- clorhidric.....	0,83
Parte dizolvată în acidul clorhidric	Oxid de fer.....	33,95
	- de aluminiu.....	18,80
	- de mangan.....	2,89
	- de calciu.....	38,74
	- de magneziu.....	9,77
	- de potasiu.....	2,22
	- de sodă.....	0,13
	Materii organice.....	81,50
	Acid silicic solubil prin carbonatul de sodă.....	139,68
	- siliciu nesolubil.....	346,15
	Oxid de fer.....	15,48
	- de aluminiu.....	97,29
	- de calciu.....	14,75
	- de magneziu.....	1,27

Rămăşiţă nedizolvată în acidul clorhidric	- de potasiu.....	15,26
	- de sodă.....	14,98
	Materii organice distruse prin calcinaţiune.....	118,74
În 100 de părţi de pământ uscat	carbon.....	69,55
	hidrogen.....	11,16
	Azot.....	7,76

În alte 1.000 părţi de pământ negru luat din stratul de deasupra a unui pământ vergu, din satul Samoi Kino, districtul Sizran, guvernământul Simbirsk, D. Grigoriev a constatat prin analiză că se află:

	Tratamentul prin acid clorhidric a dizolvat.....	65,00
	Acid silicic.....	0,19
	- sulfuric.....	1,14
	- fosforic.....	0,85
Parte dizolvată în acid clorhidric	- carbonic.....	0,14
	- clorhidric.....	0,04
	Oxid de fer.....	14,32
	- de aluminiu.....	8,37
	- de magneziu.....	0,50
	- de calciu.....	11,58
	- de magnesie.....	6,75
	- de potasiu.....	0,71
	- de sodă.....	0,75
	Materii organice.....	18,13
	Acid silicic solubil prin carbonatul de sodă.....	149,55
	- siliciu nesolubil.....	686,26
	Oxid de fer.....]	
Rămăşiţă nedizolvată în acid clorhidric	- de aluminiu..].....	94,73
	- de calciu.....	5,05
	- de magneziu..].....	6,17
	- de potasiu.....].....	0,56
	Materii organice distruse prin calcinație.....	91,86

Analiza dovedeşte că pământurile din cernoziom sunt de întâia calitate prin compoziţia lor, cuprinzând o cantitate mare de substanţe minerale trebuitoare pentru nutrirea plantelor.

Tot prin analiză s-a descoperit că superioritatea cernoziomului provine nu numai din compoziţiunea sa mineral-organică, dar şi din starea de mare degradare în care se află această substanţă, din potrivita lor distribuire în pământ şi în starea lor chimică care se face să fie absorbite cu înlesnire de către rădăcinile plantelor. (**50**)

Cu asemenea pământ, acoperind întinderi imense, agricultura rusă are un viitor strălucit dacă ştiinţa, capitalul şi populaţiunea vor veni în ajutorul naturii. S-au realizat deja progrese însemnate, provinciile din vecinătatea Mării Negre, a celei de Azov sunt un grânar pentru imperiu şi pentru Europa, ce s-a făcut însă este o părticică din ceea ce se poate face în viitor."

Clasificarea cernoziomurilor după calitate pe zone naturale (după agronomii ruşi). Până la acea dată (1881), agronomii şi economiştii au împărţit solurile Rusiei după nivelul de fertilitate în 5 clase, fără să le atribuie o denumire pentru distincţie, ci numai după criteriu general amintit, însă au precizat localităţile, departamentele sau guberniile unde se aflau. Este interesant să redăm acest tablou, pentru că nu s-au putut produce modificări radicale de climă şi sol timp de 130 de ani:

1) Pământ în general foarte roditor. Guvernămintele: Podolia, Poltava, Harcov, Basarabia, Saratov, Parza, Tambov, Voronej, Kursk, Simbirsk, Kazan./ ***2) Pământ în parte foarte***

roditor: Kiev, Volonia, Cernigov, Ecaterinoslav, Taurida, Kerson, Stavropol, Ţara cazacilor de la Don, Tula, Rizan, Orel, Viatca, Oremburg./ ***3) Pământ, în parte destul de roditor:*** Moghilev, Minsk, Grodno, Kovno, Perm, Nijni-Novgorod, Polonia./ ***4) Pământ de mijloc:*** Smolensc, Vitebsk, Estonia, Livonia, Curlovada, Vilna, Iaroslav, Vladimir, Kaluga, Moscova./ ***5) Pământ foarte sărac sau greu de lucrat din cauza climei:*** Arhanghelsc, Vologda, Oloneţ, Sankt-Petersburg, Novgorod, Tver, Pskov, Astrahan, Finlandia.

În concluzie, autorul spune că, văzând harta Rusiei, pământurile cele mai roditoare se află în imensa zonă a cernoziomului, începând din partea meridională a imperiului şi îndreptându-se spre Urali, cu cât se apropie de nord, cu atât pământurile sunt mai sărace. (**51**)

Justificăm această expunere detaliată din studiul lui Aurelian despre clima şi solurile Rusiei, la 1881, pentru că a fost prima elaborare în bibliografia românească pe acest subiect. Ei bine, istoricul lucrărilor noastre pedologice, începând de la fondatorul acestei ştiinţe Gh. Munteanu Murgoci şi urmând cu cei din şcoala sa şi urmaşii, nu au pomenit nicăieri despre lucrarea aceasta a lui Aurelian cu o prezentare din conţinut. În acest mod, corectăm o eroare făcută din necunoaştere, neglijenţă sau omisiune. Oricine va citi studiul descris va accepta că este un conţinut cu valoare istorică în ştiinţă, iar autorul merită consideraţie pentru opera lăsată urmaşilor.

Sistemul de cultură. Descrierea sistemului de cultură sau de agricultură, cum spune Aurelian, practicat în Rusia, reflectă specializarea profundă a autorului în acest domeniu, stăpânirea acţiunii principiilor de economie rurală în condiţii speciale de climă şi sol cunoscute. Introducerea sa în temă pleacă tocmai de la aceste elemente şi spune că: „...în Rusia, ca şi la noi, a cunoscut multe persoane, care întrebau cu mirare că pentru ce ţăranii ruşi nu cultivă ca flamanzii, ori ca germanii? Pentru ce proprietarii mari din Rusia sau România nu exploatau ca confraţii lor din Anglia, Franţa şi Germania? Răspunsul său este scurt şi sigur: Pentru că împrejurările în care se află Rusia ori România diferă în totul de acelea care se află în unele state ale Europei, a căror agricultură a ajuns la o mare perfecţiune.” (**52**) Pentru întărirea ideii, Aurelian completa cu exemplul din ţările avansate ale Europei, unde condiţiile naturale locale şi nivelul de pregătire a populaţiei din unele regiuni impunea practicarea unui sistem analog celui din Rusia sau România.

Deci, modificarea unui sistem de agricultură se poate face numai prin progrese economice şi culturale care se pot produce într-o zonă, iar impunerea sistemelor prin voinţă, poate aduce daune neprevăzute, iar autorul adânceşte ideea cu referire la Rusia, scriind că: „Cu întinderea imensă ce o are Rusia, cu o populaţie mică în raport cu această întindere, cu starea economică şi morală a imperiului, nu i se poate cere ca agricultura să fie pusă alături cu a Lombardiei, cu a Belgiei, a Wurtemburgului şi a altor state înaintate.”

Trecând la caracterizarea «*sistemului de agricultură*» din Rusia, autorul spune că, privită în mod general, «*agricultura rusă este extensivă*»; se bazează pe factorul de producţie cel mai bogat, pământul, şi reduce pe cât este posibil capitalul şi braţele de muncă, ce pretind un cost mai însemnat. Când oamenii practicau acest sistem, la întrebarea celebrului agronom John Sinclair: De ce americanii nu practică agricultura ca în Anglia? George Washington i-a răspuns că nu pot face acest lucru pentru că agricultura engleză este prea perfecţionată. La acest răspuns raţional Aurelian mai adăuga observaţia sa, precizând că: „Istoria colonizării arată la fiecare pagină că emigranţii din statele (colonizatoare) bogate şi cu agricultură bogată, n-au reuşit oricât au încercat să introducă în noua lor patrie «*sistema de cultură*» şi nici măcar vitele.” (**53**)

Cu privire la răspândirea sistemului extensiv în Rusia, Aurelian arată că este aplicat în mod diferit, după condiţiile amintite. Câteva zone, unde calitatea pământului şi capitalul privat permit practicarea unui sistem mai perfecţionat cu tendinţă spre caracterul intensiv, cum era în Podolia şi Kiev, dar în zone cu populaţie nouă, săracă şi înapoiată, se limitau la sistemul extensiv, ajungând chiar la «*sistemul pastoral*». În condiţiile unui imperiu imens ca Rusia, autorul a găsit şi «*sistemul intensiv*» de agricultură, unde se practica extins «*sistemul trienal*», în «*aşezămintele provinciei Baltice*» (ţările de astăzi); acel asolament care împarte terenul în trei tarlale, din care

două sunt semănate, iar a treia rămâne ogor sterp sau jaceră. Acest sistem sărăceşte pământul, iar agricultorii recurg la noi descoperiri şi părăsesc vechile suprafeţe cultivate, care nu mai produc.

În zonele nordice ale Rusiei, Aurelian a observat un sistem de agricultură specific, neîntâlnit în Europa: sistemul «*cultura liberă*», în care terenul se cultivă până la scăderea vizibilă a fertilităţii, apoi este abandonat, pentru suprafeţe obţinute între timp prin despăduriri, era un sistem primitiv.

Acest material lăsat de Aurelian ne prezintă un tablou complet, argumentat şi de înţeles al sistemelor de agricultură practicate în Rusia, unde funcţionau aceleaşi principii de economie rurală, adecvate la condiţiile specifice ale zonelor imensului imperiu. În final, ca un mare învăţat al vremii sale, Aurelian lasă o concluzie optimistă, cu notă de respect pentru ţara care l-a găzduit cu onoare şi generozitate, după spusele sale: În Rusia „...guvern şi particulari îşi dau toată silinţa pentru înaintarea agriculturii, izvorul principal al veniturilor Rusiei. A făcut şi face mare progres industria, însă, orice s-ar zice, Rusia este şi va fi o ţară esenţial agricolă. La dânsa, industria poate servi ca un accesoriu al agriculturii, întrebuinţând mai aceleaşi braţe, când nu sunt ocupate cu lucrările câmpului." (**54**) Aşa îi sugerau condiţiile momentului, viziunea asupra structurii economice a Rusiei.

Producţiunea agricolă (Cultura plantelor). Pe o întindere de numai 4 pagini, Aurelian ne-a lăsat prima scriere de mare profunzime despre cultura cerealelor în Rusia, la vremea anilor 1880; cu referire la specii, soiuri şi varietăţi, suprafeţe cultivate, producţii obţinute, repartizarea recoltelor pe categorii de utilizare, prelucrarea industrială şi valorile produselor de toate categoriile. Este un model cu densitate excepţională de informaţie tehnico-ştiinţifică.

Consemnările şi analiza sa prezintă o importanţă deosebită pentru cunoaşterea istoriei agriculturii ruse, în contest mondial, ca act de cultură universală. Rusia cultiva în acei ani: secară – 41%; grâu de toamnă – 5%; ovăz – 21%; grâu de primăvară – 13%; hrişcă – 7%; porumb şi mei – 2%; orz – 9%; din suprafaţa de 38 milioane ha pentru culturi de toamnă şi 34 milioane ha pentru cele de primăvară. Guvernămintele Basarabia, Podolia şi Kievul, produceau cel mai bun grâu. Producţia pe cap de locuitor varia în cantităţi de la zonele neformatate spre cele bogate în recolte: 1,8 hl/cap la Arhanghelsk şi Astrahan, până la 10/13 hl/cap Smolensk, Tula, Orel, Riazan, Tambov, Peusa, Saratov, Samara.

Distribuirea anuală a producţiei era făcută după interesul ţării: 126 milioane hectolitri pentru sămânţă; 1,5 milioane hectolitri pentru hrana vitelor; 17,5 milioane hectolitri se exportau; 8 milioane hectolitri rezervă; 14 milioane hectolitri pentru fabricarea spirtului şi berii. La această statistică a Rusiei, Aurelian aduce date din publicaţiile «*statisticii agricole internaţionale*» (1880), care prezentau cantitatea de cereale produse pe cap de locuitor, unde găsim următoarea clasificare: ***România*** – 14,4 hectolitri/locuitor; Danemarca – 11,8 hectolitri; Rusia – 8,1 hectolitri; Prusia – 8,0 hectolitri; Franţa – 6,9 hectolitri; Italia – 2,8 hectolitri; Portugalia – 2,8 hectolitri şi Elveţia 2,1 hectolitri. Era o listă cu 25 de ţări, unde Anglia lipsea.

Trecând la cereale pe specii, aflăm din scrierea sa despre vechi soiuri care se cultivau în acel timp şi în România, precum şi modul de folosire a recoltelor. La grâu, Aurelian aduce pentru prima oară descrierea unor vechi soiuri ruseşti ajunse şi în ţară: „***Ghirca***, varietate umblătoare, care se seamănă toamna şi primăvara; are spicul tuns, bobul roşcat; grâul ***Arnăut,*** varietate de primăvară cu bobul mare şi sticlos, spicul mare cu mustăţi albe sau negre, cunoscut în comerţ sub numele de ***Taganrog*** – grâul ***Sandomir***, varietate foarte frumoasă, cu spicul roşu, bobul alb fraged, semănat mai cu seamă în Podolia, Volonia, şi Polonia. Grâul ***De Marianopol*** se aseamănă cu arnăutul, este căutat de brutari. ***Alacul*** se seamănă pe ţărmul Volgăi." (**55**) Trebuie să amintim că toate aceste soiuri au fost experimentate de Aurelian în bogata sa colecţie de plante agricole, soiuri şi varietăţi de la Pantelimon şi Ferestreu.

Descrieri asemănătoare a făcut şi pentru restul cerealelor amintite, dar a mai adăugat unele informaţii interesante, despre consumul predominant de pâine de secară; numărul mare de velniţa – 4.000, care produceau 22 milioane vedre de spirt, adică aproape trei milioane de hectolitri, pentru care guvernul încasa 130 milioane ruble; o sumă aproape egală cu bugetul României. Valoarea totală a spirtului se ridica la 1,2 miliarde în lei. Rusia mai dispunea de 1.600 berării,

plasate în părţile nordice din Baltica şi Finlanda. Mai aminteşte Aurelian de Kvas, Kiseli Stei şi Mild, ca băuturi naţionale ruseşti.Cu aceeaşi preocupare a descris Aurelian cultura plantelor textile uleioase şi a altor plante: cartoful, sfecla, hameiul, tutunul, viţa de vie. (**56,57**)

Când parcurgem cu atenţie noi, românii, acest studiu al lui Aurelian, vedem că imperiul ţarist acapara la acea vreme imense teritorii străine care nu aveau nimic în comun ca origine cu poporul rus: Polonia, zona Baltică, Finlanda, Basarabia erau o parte importantă a imperiului. În privinţa calităţii solului, a nivelului agriculturii şi a altor aspecte legate de acest domeniu, Aurelian a pus Basarabia în fruntea «*guberniilor*» Rusiei. Aşa ne explicăm preferinţa eternă a imperiului de a stăpâni acest teritoriu strămoşesc sub orice formă ar fi posibil, dacă nu sub cea de ocupaţie.

4. Dreptul de proprietate al străinilor în Rusia
Ucazul Împăratului Rusiei

După ocupaţia de teritorii şi popoare din secolele XVIII-XIX, bazate pe război, imperiul rus a fost foarte preocupat de consolidarea lor în Marea Rusie, făcând legi în legătură cu dreptul de proprietate. Astfel, ne spune Aurelian: „De la 1864 încoace, s-au promulgat o serie întreagă de măsuri legislative, ce au avut scop de a consolida în zonele limitrofe occidentale ale Imperiului proprietatea funciară rusă şi de a apropia (îngloba) aceste zone de celelalte părţi ale Statului Rus”. Aurelian a urmărit să facă cunoscut în ce mod puteau supuşii străini (aflaţi sub proprietatea rusă pe pământurile lor strămoşeşti) să redobândească bunuri imobile, fie în proprietate deplină, fie pe timp determinat, de aceea el a reprodus «*Ukazul Imperatorului*», care avea următorul preambul: „În virtutea celor ce preced şi confirm cu concluziunile consiliului de miniştri, am ordonat şi ordonăm următoarele. Noi, autorul, reproducem în original întregul Ukaz publicat în «*Economia naţională*» nr. 24/1887, de către P. S. Aurelian, ca un document istoric important, interesant a fi cunoscut de românii de peste tot din lume:

Ukazul Împăratului Rusiei

De la 1864 încoace s-au promulgat o serie întreagă de măsuri legislative ce au avut drept scop a consolida, în zonele limitrofe occidentale ale imperiului, proprietatea funciară rusă şi a apropia această zonă de celelalte părţi ale statului. Acum am crezut că este bine de a stabili, cu titlul de provizoriu şi în concordanţă cu măsurile sus-amintite, precum şi în vederea dezvoltării lor ulterioare, reguli speciale relative la dobândirea bunurilor imobile de către supuşii străini, fie în deplină proprietate, fie pe un timp determinat, în unele provincii ale zonei occidentale a Rusiei.

În virtutea celor ce preced şi conform cu concluziunile consiliului de miniştri, am ordonat şi ordonăm următoarele:

1) În cele două provincii ale regatului polonez, precum şi în provinciile Basarabia, Vilna, Vitebska, Volinia, Grodno, Kiew, Kovno, Curlanda, Livonia, Milsk şi Podolia, supuşii străini nu vor putea dobândi de aici înainte, prin nici o cale şi pe baza nici unei stipulaţiuni legale, ne generale, fie locale, în afară de porturi şi oraşe (afară de cazurile prevăzute de art. 3 din prezentul ucaz) nici un drept de proprietate asupra bunurilor imobile şi nici un drept de posesiune asupra lor, independent de dreptul de proprietate în general şi decurgând dintr-un contract de arendare în particular.

Nota I. În provinciile regatului Poloniei, supuşilor străini le este oprit de a administra bunuri imobile situate afară din oraşe, în calitate de delegaţi sau de intendenţi (directori).

Nota II. Restricţiunea drepturilor supuşilor străini stabilită prin art. 1 relativă la situaţiunea şi folosirea bunurilor imobile situate afară din porturi şi oraşe, nu se întinde şi asupra închirierii de case, de locuinţe şi case la ţară pentru întrebuinţarea lor temporară şi pentru locuirea lor personală.

2) În localităţile arătate în art. 1 ale prezentului ucaz, supuşii străini pot să-şi asigure plata creanţelor datorate lor primind ca garanţie (ipotecă) imobile, însă garanţiile de felul acesta şi în general plata creanţelor nu poate avea ca urmare pentru supuşii străini nici dobândirea imobilului ipotecar, nici folosirea efectivă a proprietăţii (codul judiciar al Împăratului Alexandru al II-lea,

procedura civilă articolele 1063, 1064, 1129, 1171, 1173, 1175 şi 1209; legile civile ale provinciilor din regatul Poloniei, art. 2071; 2072 şi 2085, 2091; legile locale ale provinciilor baltice, secţiunea civilă, articolele 1336, 1412 şi 1457).

3) Asupra drepturilor supuşilor străini ce moştenesc imobile situate în afară de porturi şi oraşe, se pun următoarele restricţiuni în ţinuturile menţionate în art. 1:

a) Moştenirea în linie directă descendentă şi între soţi a bunurilor lăsate de către un supus străin decedat, este de drept dacă moştenitorul şi-a stabilit reşedinţa sa în Rusia înainte de promulgarea prezentului ucaz.

b) În toate celorlalte cazuri de moştenire, fie în virtutea legilor stabilite, fie în virtutea dispoziţiunilor testamentare, supusul străin trebuie să vândă unui cetăţean rus, în timp de trei ani, bunurile moştenite.

c) În caz de neîndeplinire a prescripţiunilor din aliniatul b), imobilul moştenit este pus sub tutelă pe cale administrativă de către autoritatea provincială şi vândut prin licitaţie publică de căte Camera provincială respectivă. Produsul acestei vânzări după ce se vor vedea cheltuielile de tutelă se va remite moştenitorului.

4) Acţiunea restricţiunilor străine în aliniatele b) şi c) şi articolul precedent se întinde şi asupra cazurilor dobândirii dreptului de proprietate asupra imobilelor de către supuşii străini, în virtutea unor acte făcute înaintea promulgării prezentului ucaz, dacă proprietarul n-a intrat încă în posesiunea efectivă a imobilului dobândit de el.

5) Actele şi contractele încheiate conform legii pentru un timp determinat şi în virtutea căreia supuşii străini au dobândit în localităţile enumerate în art. 1, înaintea promulgării prezentului ucaz, dreptul de proprietate sau de folosire de imobile în afară de porturi şi oraşe, după expirarea acestui termen nu vor putea fi nici reînnoite nici prelungite (afară de contractele arătate în nota II din art. 1 şi în articolul II din prezentul ucaz).

6) Acţiunea articolelor precedente se întinde şi asupra asociaţiunilor, companiilor comerciale şi industriale şi asupra societăţilor în comandită constituită şi industriale şi asupra societăţilor în comandită constituită în virtutea legilor străine, chiar când ele ar fi autorizate ar funcţiona înăuntrul Rusiei.

7) Toate tranzacţiunile încheiate spre a înfrânge sau a contraveni prezentului ucaz sunt nule şi neavenite.

8) Dacă o tranzacţiune, de care vorbeşte art. 7, se descoperă de către autoritatea locală, fie generală, fie provincială, guvernatorul general sau guvernatorul provinciei, după ce va fi cules toate informaţiunile necesare pe care trebuie să le dea tribunalele, toate celelalte autorităţi şi funcţionarii, intentează înaintea tribunalelor un proces de anulare a tranzacţiunii sau a actului încriminat. Procesele de acest gen sunt judecate după regulile speciale în instituţiile pentru procesele intentate de către administraţiunile Statului.

Senatul diriginte va supraveghea la executarea acestui ucaz.

Dat la Gacina, în 14 Martie 1887. (**58**) S. Alexandru

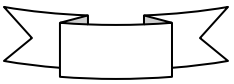

BIBLIOGRAFIE

Economia rurală

1. Aurelian, P.S., *Sistemele agricole cu împrejurările în care se află România,* Economia naţională, nr. 31/10 august 1887, p. 722.
2. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 722, 723
3. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 723.
4. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 726.
5. Aurelian, P.S., *Scrisoare către Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice (Al. Odobescu),* AMIC, Fond, MCJP, Ds, 58/1863, fila 82.

6. Aurelian, P.S., *Influenţa stării sociale asupra sistemelor de cultură,* Economia naţională nr. 7, 1891, pp. 297, 298.
7. Aurelian, P.S., *Organizaţiunea noastră economică faţă cu situaţiunea agriculturii,* Economia naţională nr. 18/1 octombrie 1893, p. 509.
8. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 512.
9. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 513-516.
10. Aurelian, P.S., *Cultivatorul şi pământul,* Economia naţională nr. 15, 1886, pp. 337, 338.
11. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 340-342.
12. Aurelian, P.S., *Asociaţiunea între ţărani,* Economia naţională nr. 15, 1891, pp. 111, 112.
13. Aurelian, P.S., *Asociaţiunea între proprietarii mari şi ţărani,* Economia naţională nr. 22, 15 mai 1892.
14. Aurelian, P.S., *Preţuirea venitului pământului,* Economia naţională nr. 5, 1 iulie 1896, pp. 97, 98.
15. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 98, 100.
16. Aurelian, P.S., *Starea de înapoiere a agriculturii ţăranului şi mijloacele de îndreptare,* Economia naţională, 15 iulie 1883, pp. 413, 414.
17. Aurelian, P.S., *Din nevoile agriculturii,* Economia naţională nr. 11, 1 octombrie 1896, pp. 244, 245.
18. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 245, 246.
19. Aurelian, P.S., *Criza agricolă înlăuntru şi în afară,* Economia naţională nr. 9, 1 noiembrie 1894.
20. Aurelian, P.S., *Lupta contra crizei agricole,* Economia naţională nr. 17, 1 septembrie 1895, p. 387.
21. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 388, 389.
22. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 389.
23. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 389.
24. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 390, 391.
25. Aurelian, P.S., *Discursul Domnului P. S. Aurelian la Proiectul de adresă la Mesajul Tronului, din luna decembrie 1894,* Economia naţională 1894, pp. 171-178.
26. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 226, 227.
27. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 251.
28. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 252.
29. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 258.
30. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 259.
31. Aurelian, P.S., *Arendarea moşiilor,* Economia naţiunală nr. 7, 15 august 1874.
32. Aurelian, P.S., *Arendarea moşiilor,* Economia naţiunală nr. 7, 8, 9, 10, 11/1874.
33. Aurelian, P.S., *Idem,* nr. 7, 1874, p. 49.
34. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 54.
35. Aurelian, P.S., *Idem,* nr. 8, 1874, p. 57.
36. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 60, 61.
37. Aurelian, P.S., *Idem,* nr. 9, 1874, p. 65.
38. Aurelian, P.S., *Idem,* nr. 10, 1874, pp. 66, 67.
39. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 71.
40. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 74.
41. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 74, 75.
42. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 76-80.
43. Aurelian, P.S., *Arendarea moşiilor,* Economia naţională nr. 11, 15 decembrie 1874, p. 81.
44. Aurelian, P.S., *Idem,* p. 81.
45. Aurelian, P.S., *Câteva pagini din Economia rurală a Rusiei,* Economia naţională nr. 9, 1887, pp. 437, 438.
46. Aurelian, P.S., *Clima,* Economia naţională nr. 9, 1887, pp. 433, 443.
47. Aurelian, P.S., *Pământul,* Economia naţională nr. 9, 1887, pp. 440, 441.

48. Ionescu-Sişeşti, Gh., *Agrotehnica vol. I.*, Editura Agrosilvică de Stat, Bucureşti, 1958, p. 28.
49. Peştean, I.V., *Gheorghe Munteanu Murgoci (1872-1925), în «Oameni de seamă ai ştiinţei agricole româneşti»*, Editura Cronica, Iaşi, 1997.
50. Aurelian, P.S., *Pământul,* Economia naţională nr. 9, 1887, p. 442.
51. Aurelian, P.S., *Câteva pagini din Economia rurală a Rusiei,* Economia naţională nr. 20, 1887, p. 462.
52. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 462, 463.
53. Aurelian, P.S., *Sistemul de cultură,* Economia naţională nr. 21, 1887, p. 463.
54. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 464, 465.
55. Aurelian, P.S., *Idem,* pp. 465, 466.
56. Aurelian, P.S., *Cerealele*, Economia naţională nr. 22, 1887, pp. 510-512.
57. Aurelian, P.S., *Plante textile, uleioase şi alte plante de cultură,* Economia naţională nr. 23, 24, 1887, pp. 533-535.
58. Aurelian, P.S., *Dreptul de proprietate al străinilor în Rusia «Ucazul Împăratului Rusiei»*, Economia naţională nr. 24, 1887, pp. 563-565.

P.S. Aurelian. Economia rurală
Articole şi studii

Agricultură

1. *Arăturile adânci sau de desfundare*, nr. 1/1876, pp.9-12 (studiu).
2. *Arăturile adânci*, 1882.
3. *Băuturi spirtoase şi falsificate*, nr.1/1876.
4. *Cultura muştarului*, nr.2/1876.
5. *Agricultura Statelor Unite de Nord*, nr. 3/1876; nr.7/1876.
6. *Erbigiriul agriculturii*, nr. 3/1876; nr. 4/1876.
7. *Plantele verzi pentru îngrăşarea pământului*, nr. 4/1876.
8. *Ogorul sau iacera*, nr. 6/1876.
9. *Piaţa Amsterdamului şi greutatea grâului*, nr.7/1876.
10. *Ray-grass sau epsiga (Lolium perenne).*
11. *Trifoiul roşu*, nr. 10/1876.
12. *Despre amendamente*, nr. 21,22/ 1977, 5 pg., (studiu).
13. *Irigaţiunile*, 1882, p. 294, (studiu).

Zootehnie

14. *Rasele noastre de vite cornute*, nr.2/1881 (pg.14), (studiu).
15. *Calul englez Sânge-pur*, nr. 1/1882 (prezentare generală).

Zoologie agricolă

16. *Notiţă asupra stăpânirii omizilor vătămătoare pomilor roditori*, 1881, p.66.
17. *Moleţul (mucegaiul) grânelor*, 1881, p. 118.
18. *Despre albinele numite melipome*, nr. 13/1876.

Economia rurală, industrială şi legislaţia agricolă

19. *Comerţul exterior al României în anul 1879*, p.152.
20. *Raport asupra proiectului de lege pentru înfiinţarea caselor de credit*, 1881, p.198.
21. *Raport asupra codicelui silvic*, 1881, p. 247.
22. *Reforma legii pentru tocmeli agricole*, 1881, p.343.
23. *Cum se poate fonda industria în România*, 1881, pp.396,447,537 (lucrare economică fundamentală).
24. *Casele de credit agricol*, 1881, p.170.
25. *Legea pentru înfiinţarea caselor de credit, 1881, p. 296.*
26. *Raport de lege pentru concursurile agricole şi industriale, 1881, p.317.*
27. *Importul lânei din România în Transilvania*, 1881, p.413.
28. *Circulara D-lui ministru de interne privitor la Tocmelile agricole*, 1881, p. 475.

29. *Regulament pentru casele de credit agricol*, 1881, p.497.
30. *Raport asupra proiectului de lege pentru încurajarea industriei naţionale*, nr. 1/1882.
31. *Economia rurală în secolul XVIII*, 1882.
32. *O plantă nouă, introdusă în agricultura noastră*, 1882.
33. *Statistica recoltelor pe anul 1880.*
34. *Circulara Ministerului Instrucţiei Publice către revizotii şcolari pentru aplicarea sistemului metric, 1883.*

Economia rurală
1876-1877; 1881-1884
Articole publicate de colaborator

1876-1877. Agricultura

S.P. Radianu, *Lăptăriile sociale ori asociaţii pentru fabricarea brânzei* (în 4 articole).
C. Pariano, *Pământul (solul). Despre elementele pământului.*
B.S. Moga, *Livezile (fâneţele naturale, artificiale şi păşunile; cultura grâului.*
W. Knechtel, *Fasolea soia.*
V. Cârnu, *Prepararea grâului pentru sămânţă.*
Marin Petrescu, *Aplicarea irigaţiilor în judeţul Prahova.*
I. Păsăreanu, *Introducerea hriştei în cultură.*
Em. Mortzun, *Cultura cânepei şi foloasele ei.*
L. Bercescu, *Cultura măzărichei.*
Ion P. Chihaia, *Agricultura în Dobrogea.*

1881-1884. Agricultura

G.I. Cardaş, *Îmbunătăţiri agricole; Învăţătorul şi grădinile şcolare.*
Gr. Mihăiescu, *Tutunul. Diferitele soiuri care se găsesc în comerţ, Originea şi întrebuinţarea lor; Tutunul; Notiţă asupra arahidei.*
Socol, *Despre păstrarea în gropi.*
N.D. Suceanu, *Tutunul.*
D.P. Anghel, *Cultura cu aburi.*
C. Chiru, *Cultura inului şi a cânepei.*
I.P. Muciu, *Semănăturile de primăvară.*
Ştefan Pop, *Cum este arătura, aşa va fi şi secerişul.*
Max Popovici, *Grapa americană.*

Zootehnia

A. Locusteanu, *Câteva cuvinte asupra vărsatului oilor.*
Pană Constantinescu, *Lucrărle de primăvară ale albinelor.*
Dr. Georges, *Trichinoza.*
G. C. Patzig, *Aprinderea splinei la boi şi vindecarea ei.*
W. Knhehtel, *Filoxera (1876- cu 10 ani înaintea descoperirii ei în România).*
S. Korolsky, *Caii în România; Creşterea şi hrana cailor.*
B. S. Moga, *Creşterea oilor.*
Gr. Mihăescu, *Condiţii necesare pentru a avea vaci de lapte; Cum se poate cunoaşte etatea oilor.*

Horticultura

W. Knechtel, *Fragii; Şparanghelul; Tunsul pomilor; Prunul; Grădini peisagere.*
N. R. Danielescu, *Gardurile vii.*
B. S. Moga, *Cultura nucului.*
I. Socor, *Grădinile de pomi roditori.*
Şt. Popa, *Poveţi la altoitul pomilor.*
W. Knechtel, *Altoitul viţei de vie (1884).*

Economia rurală, industrială şi legislaţie agricolă

C. Pariano, *Despre băuturile spirtoase.*

I. Naciano, *România faţă cu liberul schimb.*
P. Antonescu, *Starea noastră actuală din punct de vedere agricol.*
A. T. Ţânţâreanu, *Aptitudinile profesionale cerute de la un agricultor.*
G. Sion, *Îmbunătăţiri agricole.*
Iosif Stoian, *Indiviziunea proprietăţi mici; Introducerea sistemelor de cultură.*
I.Muciu, *Cultura raţională a pământului.*
Gr. Mihăescu, *Importanta contractelor, arendare.*
P. Antonescu, *Industria română; grânele ruseşti.*
Panait Donici, *Noile măsuri agrare,* pg. 355.
B.S. Moga, *Luxul din punct de vedere al economiei rurale; Comerţul internaţional de grâne; Criza agricolă şi remediile sale.*
Dr. D. Grecescu, *Dare de seamă asupra corecţiilor viilor bolnave din dealurile de la Cotnari, Iaşi, Odobeşti şi Râmnicu Sărat (în legătură cu Filoxera).*
N. Danielescu, *Proiect de lege privitor la înfiinţarea uni institut politehnic la Iaşi.*

Acest scurt compendiu asupra materialelor publicate ne arată diversitatea subiectelor publicate în publicaţii şi numărul mare de colaboratori care ne dă imaginea unei importante instituţii de presă agricolă.

În cei cinci ani de apariţie au publicat articole în număr variabil circa 60 de specialişti.

Cronica agricolă şi economică a fost semnată de Aurelian în anii 1876/77 şi 1881, iar în 1882, 83 de către A. de la Muru (alias, P.S. Aurelian).

7. POLITICI ECONOMICE

Preambul. Reamintim că Aurelian nu s-a considerat niciodată economist, nu a semnat nici o lucrare cu acest titlu și nici nu s-a preocupat să organizeze vreo societate de economiști în vremea aceea. Din scrierile sale, nu rezultă că era un învățat foarte interesat de conținutul științific al economiei, prin care să se afirme ca personalitate; publicațiile sale au fost lucrări de nivel accesibil unui public instruit mai larg, interesat de cunoștințe elementare în acest domeniu, care putea avea importanță pentru activitatea lor economică.

Precizarea făcută mai sus o confirmă mărturisirea sa în capitolul I al lucrării «Politica noastră comercială față cu convențiunile de comerț»: ***„Fără nici o pretenţiune de scriitor sau de economist, inspirându-mă numai din convingerea ce mi-am făcut că existența României nu va fi asigurată, pe cât timp, pe lângă independența politică nu va cuceri și independența economică. Îmi permit a supune aprecierii cetitorilor vederile mele, vederi ce nu sunt de acum, și pe care le-am susținut și le-am propagat prin grai și prin scris, de când am luat condeiul în mână."*** (**1**)

Devotat fiind acestei poziții, Aurelian nu a făcut eforturi să elaboreze un tratat de «Economie politică», însă lucrările sale, caracterizate prin originalitate și caracter aplicativ-practic, publicate în ultimele trei decenii din secolul al XIX-lea, au o valoare epocală între lucrările din bibliografia românească de economie. Cartea sa, ***«Catechismul economiei politice»,*** un manual destinat publicului larg, prin modul de expunere și sistematizare, a fost prima lucrare elaborată de un român, ca autor în acest domeniu (1869), deosebită de elaborarea științifică făcută de D. Pop Marțian în 1858, fără finalizare. Pe aceleași coordonate, a elaborat și cartea «***Elemente de economie politică***» în anul 1888.

În afara lucrărilor de mai sus, asupra cărora vom reveni, Aurelian nu a avut elaborări clasice de economie politică, nu-l interesa așa ceva; era preocupat de dezvoltarea economică a țării sale. Dar trebuie să ne oprim puțin la «definiția economiei politice», pe care a dorit să o

prezinte pe înțelesul cititorului de atunci prin autorii recunoscuți în plan mondial. A citat definițiile date de Adam Smith, J. B. Say, J. Garnier, Sismondi, Storch și Laveleye. Această galerie de minți geniale a dat definiții formulate distinct, cu același miez de conținut, unele simple, clare și raționale; altele «originale», cum sunt cele date de Sismondi și Storch. Bunăoară, după Storch: „Economia politică este știința legilor naturale, care determină prosperitatea națiunilor și civilizațiunea lor", iar Sismondi spune că: „Bunăstarea fizică a omului, întru atât cât ea poate fi opera guvernului său, este obiectul economiei politice". Joseph Garnier a dat o definiție care se înscrie în profilul clasic acceptat și în secolul XX: „Știința avuției sau, mai bine, știința care are de scop a determina cum avuția este și trebuie să fie cât mai natural produsă, repartizată și întrebuințată în interesul indivizilor, ca și în aceea a întregii societăți. " (**2**)

O definiție concisă ne-a lăsat Aurelian în ***«Catechismul economiei politice» (1869); „Economia politică este știința care ne învață cum se produc, se împart și se consumă avuțiile în societate."***

Denumirea «Economie politică», dată «științei economiei» nu apare în scrierile fondatorilor Quesnay și Smith. Jean Baptiste Say a definit «***Economia privată***», bazată pe principii și observații din sfera intereselor familiei; ***«Economia publică»,*** pe care a extins-o cu aceleași principii la nivelul fiecărei națiuni opuse alteia și, în fine, ***«Economia politică***» „care privește interesele oricărei națiuni în context general". Friedrich List susținea apoi, că ceea ce numește J. B. Say «***Economia politică***» nu este decât «***Economia cosmopolită***»; iar ***«Economia publică»*** este economia unei națiuni. La rândul său, economistul german nu a acceptat inițial denumirea acestei științe de ***«Economia politică»***, iar tratatul său publicat în anul 1837 apărea sub titlul ***«Sistem de economie națională»***, totuși, la republicarea lui în 1841, a fost intitulat «***Sistem național de economie politică***» (**3**). Denumirea a fost consacrată apoi de Garnier, Blanqui, Chevalier ș.a.; cuvântul politică fiind așa… o alură magică, misterioasă, cum se înțelege și astăzi de către persoane puțin avizate în domeniu.

Aurelian nu s-a preocupat de acest subiect și a respectat întitularea «Economie politică», pentru cărțile sale redate în stil didactic, cele amintite anterior. Însă, în toate lucrările elaborate în descrierea proceselor și fenomenelor legate de interesele economiei țării, a utilizat expresia «politica economică» adică ***«principiile, condițiile și măsurile impuse prin voință subiectivă, în scopul realizării obiectivelor economice pentru interes național». Cum am spune, „dorim să construim industria națională, așa cum propunem noi, pentru că așa ne cer interesele naționale",*** aceasta însemnând ***politica în economie***, iar pentru aceasta promovăm principii, condiții și propunem procedee de rezolvare.

Scrierile economice ale lui Aurelian redate în informații, articole, studii și monografii, exprimă un volum de activitate fără egal în România din ultimele trei decenii ale secolul al XIX-lea, iar între acestea, subiectele de «politică economică» ocupă un loc foarte important.

Preocuparea pentru publicarea materialelor cu subiect de «politică economică» s-a intensificat începând din anul 1872, când se pregăteau tentativele pentru «Convențiunea comercială» cu Austro-Ungaria, perioadă în care s-a implicat cu toată vigoarea împotriva acelui demers, procedând în toate formele la lămurirea politicienilor cu privire la efectele economice dezastruoase ce urmează să fie suportate de țară. Timp de 10 ani, după semnarea «Convențiunii» de către «conservatori», Aurelian a continuat să critice efectele sale și să propună măsuri de atenuare a efectelor ei negative. De aici a plecat și intrarea sa în viața politică la vârsta de 43 ani, rămânând fidel politicii liberale, așa cum o vedea el, până la sfârșit.

În preajma expirării «Convențiunii comerciale» cu Austro-Ungaria, Aurelian a publicat în broșură pe 84 pagini lucrare fundamentală atunci pentru domeniul de referință sub titlul ***«Politica noastră comercială față cu Convențiunile de Comerț»***. Capitolul I din lucrarea sa intitulată «Politica generală și politica comercială» venea să lămurească situația intereselor economice naționale, prin poziția statelor față de această chestiune și locul României, politica României față de starea momentului.

1. Politica generală și politica comercială

Introducerea la această temă explică foarte clar poziția României în context european, pornind de la situația trecută de vasalitate față de Turcia și obligația țării de a respecta convențiile comerciale semnate de Poartă; de la faptul că, la acel moment, România era o țară independentă, recunoscută, dar care trebuia să se aștepte la piedici din afară. Față de aceste posibile inconveniente, Aurelian spunea: „… cred că a venit timpul să ne-o spunem nouă și Europei, cu toată deferența ce-i datorăm, că nu mai putem vieți sub regimul economic sub care am trăit până acum, că țara aceasta în materie de «economie națională» nu mai poate îndura o legislațiune care să o conducă direct la pieire."

Pentru a lămuri cititorul asupra importanței mari ce o prezintă interesul «Economiei naționale», autorul a continuat cu prezentarea unor fragmente din legea privind «Tariful vamal». Bismarck, la fel și urmașii săi, a respectat cu sfințenie învățăturile economice ale lui Friedrich List asupra acestei teme. Prima referire, preluată din raportul lui Bismarck, aborda «drepturile sau taxele de retorsiune», care exprima un principiu ce se respectă în mare și în zilele noastre, dar se și încalcă uneori, el merită să-l facem cunoscut cititorului, iată: „Dacă un stat străin ar crea prin politica sa vamală sau comercială un dezavantaj pentru Germania, în înțelesul că ar trata într-un mod disproporționat cu propriile noastre tarife, nu va fi cu putință, în general, sau cel puțin nu ar fi expeditiv (eficient) de a recurge contra unor asemenea măsuri împovărătoare pentru Germania, la mijloacele politicii generale. Căile și mijloacele acesteia din urmă sunt independente de politica comercială și cuprind în sine legile lor și reciprocitatea lor. „Instituțiunile economice nu pot, în orice țară ar fi, să fie supuse vicisitudinilor politice. În contra neajunsurilor comerciale, mijlocul de apărare trebuie să se caute numai pe terenul politicii comerciale. Ca singur mijloc eficace în asemenea împrejurare există înființarea prin excepție, de taxe diferențiate asupra produselor acelor țări al căror sistem vamal și comercial ne-ar crea asemenea neajunsuri." (**4**)

Acest lung citat din raportul la lege, făcut de Bismarck, a fost ales de Aurelian pentru a da un exemplu cu privire la deosebirea între politica generală și politica economică și subliniază cu alte cuvinte, că „…după părerea ilustrului Cancelar, politica generală nu are a face cu politica vamală și comercială (economică)", iar în continuare aduce din aceasta un argument important pentru a trata curajos relațiile de schimb cu alte țări, fără a fi supus pericolelor politice generale. În acest sens, Aurelian spune: „urmează că două țări pot foarte bine trăi în cea mai perfectă armonie în relațiunile lor de politică generală, fără ca printr-aceasta să fie legate a suferi încălcări sau neajunsuri de formă economică… Totodată declar că întemeindu-mă pe părerea unui bărbat atât de însemnat și de puternic ca principele Bismarck, mă voi povățui în tot ce am să scriu asupra ***«politicii vamale și comerciale» a României de ideea că «instituțiunile economice nu pot fi supuse, în orice țară ar fi, vicisitudinilor politice», ca urmare mă simt dator să declar că nu pot admite sub nici un cuvânt ca interesele economice ale țării să fie subordonate intereselor politice generale; privind această subordonare ca o lovitură adusă intereselor naționale, că sub pretext de bună vecinătate, de combinațiuni politice pentru viitor, nu aș putea primi (accepta) să se sacrifice prezentul și viitorul economic al țării în favoarea oricui ar fi".***

Trebuie să remarcăm că această concepție de politică economică a fost preluată de Aurelian din raportul amintit și a dovedit consecvența sa în aplicarea ei imediată. În anul următor (1886), a determinat ruptura convorbirilor pentru o nouă convenție cu Austro-Ungaria, iar guvernul liberal condus de I. C. Brătianu l-a însărcinat apoi să conducă tratativele cu Germania, Anglia, Elveția, Belgia ș.a. unde a promovat la cel mai înalt nivel interesele țării.

De ce insistă Aurelian pe distincția între politică generală și politica comercială (economică)? Pentru că guvernul conservator, care a semnat «Convențiunea» din 1875 cu «Imperiul», spera într-o susținere a țării pentru obținerea «independenței naționale», ceea ce Aurelian, în mod rațional a considerat-o ca o naivitate; după cum s-a văzut, «Războiul de Independență» i-a dat României acest statut în anul 1877, când Aurelian a condus Ministerul lucrărilor publice, iar austro-ungarii oprimau populația românească din Transilvania în mod barbar. Astăzi, guvernele noastre încalcă acest principiu din inconștiență.

Având ca bază, «ca spate», concepția lui Bismarck despre politica generală și politica vamală (comercială), autorul a continuat să explice principiile doctrinare care stau la baza politicilor economice promovate de state, având în față adevărul care arăta că România era un stat tânăr, în formare, și se cuvenea să urmeze exemplele rodnice ale statelor care au ajuns dezvoltate. A urmat întrebarea dublă: „Care este norma (principiile) după care trebuie să se povățuiască țara noastră în materie de «politică economică» în general și de «politică vamală» în special; care ar fi, după noi, «politica comercială» care ar răspunde mai bine «atât cu știința, cât și cu interesele noastre»”?; Iată întrebările la care Aurelian avea răspunsuri pregătite și de fiecare dată le-a prezentat în expuneri prealabile, prin care aducea lămuriri ce justificau răspunsurile sale. (**5**)

Răspunsul la aceste întrebări l-a formulat pe baza unei scurte descrieri a originii principiilor pe baza cărora «știința economică» a elaborat doctrinele aplicate la dezvoltarea economiilor în statele dezvoltate.

În toate scrierile sale, Aurelian a insistat pe adevărul care spunea că „înainte de zămislirea economiei politice sub formă de știință», oamenii de stat se povățuiau în materie de politică vamală după «ocrotirea intereselor agricole, industriale și comerciale» respective, făcând legi și măsuri administrative pentru încurajarea și dezvoltarea industriei naționale”. Protecția pentru producerea unor bunuri în economia națională era uneori atât de severă, încât se apela la prohibiție, iar sub acest sistem de ocrotire au luat naștere și s-au dezvoltat industria și comerțul în toate țările (dezvoltate) ale Europei.

Această acțiune, atitudine a popoarelor și guvernelor din acea perioadă exprima un model de «politică economică», o voință subiectivă de a-și dezvolta economia; ea se baza pe un principiu, acela al apărării interesului național pentru binele țării și al poporului. Din acest fenomen politic a rezultat doctrina «Protecționismului economiei naționale». Această doctrină, bazată pe principiul «protecțiunii», a început în Anglia în secolul al XVII-lea și a urmat în Franța, Germania, Rusia și celelalte țări europene.

Pentru că era un adept total al «Protecționismului» necesar dezvoltării țării în epoca sa, Aurelian a descris și istoricul și principiul fundamental al doctrinei «Liberului schimb», apărut în urma primei doctrine descrise; cu origini tocmai în țările care s-au dezvoltat pe baza aplicării «Protecționismului». Aceasta era fiica rezultată din prima doctrină; o fiică vitregă, care a urmărit eliminarea totală «a mamei» în cursul istoriei. Cum vom vedea, și această doctrină se baza pe un principiu, unul agresiv și puternic, și acesta promova o «politică economică».

Aurelian prezintă în câteva fraze istoricul «Liberului schimb», lăsând un pasaj ce merită o consemnare istorică, iată:

„Pe când lumea întreagă luptă pe întrecute pentru propășirea industriei, iese la iveală «știința Economiei politice». Fiziocrații, cu doctorul Quesnay în frunte, și după dânșii Adam Smith, proclamă între alte doctrine ale științei și pe acea a «libertății comerțului» . «Laissez faire», «laissez passer» (liberă trecere – liber schimb) devine o dogmă economică pentru adepții științei; sistemă urmată până azi, iar ***«protecțiunea industriei naționale»*** este urgisită, condamnată. Școala nouă se formează și luptă din răsputeri pentru a încredința și convinge pe regi și pe popoare, că afară de «libertatea comerțului» nu este mântuire; că «protecțiunea» industriei prin tarife vamale, contra concurentului din afară nu numai că nu contribuie la înflorirea industriei, dar îi este vătămătoare, pe lângă că seamănă ura și vrajba între popoare”.

Doctrina «Liberului schimb» a încântat și atras de partea ei majoritatea oamenilor de știință și dascălii marilor școli europene din domeniul economiei. Ei promovau prin doctrina lor la nivel teoretic o «politică economică». În legătură cu acest fenomen de devoțiune, Aurelian ne-a lăsat o reflecție ce are o viață eternă, spunând ***„Apostolii și neofiții, mai cu seamă, întrec mai întotdeauna prin râvna lor, chiar pe maeștrii de la care se inspiră”*** .(**6**)

După această explicație asupra originii doctrinelor economice, a principiilor pe care se bazează și care proiectează «politici economice», Aurelian arată ce ar trebui să aleagă țara în condițiile care se află. Era momentul dinaintea unei eventuale prelungiri a «Convențiunii comerciale» cu Austro-Ungaria.

În Capitolul III al acestei lucrări epocale, care ar trebui studiată de economiști, pornind de la aceia cu minime pretenții de competență, până la maeștri, Aurelian a lăsat o perlă de analiză obiectiv-subiectivă ce ilustrează o minte sclipitoare şi un patriot dintre cei mari pe care îi au națiunile; de aceea reproducem acest material, fără comentarii, care ocupă 8 pagini în cartea sa, sub titlul:

«Naționalitatea noastră în față cu politica economică»

„Păstrarea și întărirea naţionalităţii este ținta supremă căreia poporul român este dator să-i jertfească toate gândirile și toate întreprinderile sale. Politica noastră, fie internă, fie externă, numai atunci este bună când este naţională; când urmăresc pe toate căile şi prin toate mijloacele ocrotirea intereselor naţionale. De aceea când se tratează despre interese economice ori sociale; când se face politică vamală, noi înainte de orice altă consideraţie trebuie să căutăm dacă măsurile ce se iau sau care se propun răspund intereselor noastre naţionale. Şi ca să lămurim şi mai bine aceea ce înţelegem prin interese naţionale în materie economică vom lua exemple din trecutul şi prezentul nostru.

Când s-a concesionat companiei austriece de navigaţie pe Dunăre dreptul de a-şi aşeza ateliere staţiuni, magazii de-a lungul fluviului, s-a crezut, negreşit, că se aduce un serviciu însemnat comerțului nostru. Și adevărul este că, negustorește vorbind, compania ne-a adus servicii transportând produsele noastre şi importând obiectele trebuincioase din afară. Înlăturând consideraţiunile negustoreşti de tot felul, şi întrebându-ne dacă interesele noastre naţionale n-au suferit din faptul concesiunilor acordate companiei străine, caută să mărturisim că am fost amăgiţi; că interesele naţionale au primit lovituri foarte simţitoare. În adevăr, lăsând să se înrădăcineze dea lungul Dunării interese străine atât de puternice, nu numai că s-a lovit de moarte spiritul de întreprindere, astfel că până astăzi nu am fost încă în stare să înfiinţăm o marină naţională după pilda celor mal mici popoare, dar am înlesnit vecinilor calea de a se amesteca în treburile noastre, le-am dat mijloace, fără voia noastră, de a face paşi puternici în tradiţionala lor politică de a se amesteca în afacerile Dunării de Jos. Rezultatul final a fost chestiunea Dunării cu faimoasa propunere a delegatului francez Barrère, cu stăruinţa Austriei de a avea preponderenţă în chestiuni exclusiv române. Nimic din acestea nu se întâmpla dacă politica noastră economică ar fi avut un caracter curat naţional.

O altă greșeală și mai mare era să facem în anul 1862 când o seamă de proprietari mari speriaţi că nu au braţe ca să lucreze pământul, cereau colonizarea țării cu tot felul de neamuri. Un armean, om întreprinzător şi ajutat se vede de oameni puternici, anunţase că poate aduce colonişti germani, italieni, slovaci şi alţii. Că era oarecare lipsă de braţe, nimeni nu contestă acesta, întrebăm însă: la ce mari neajunsuri ar fi fost expusă plăpânda noastră naționalitate dacă s-ar fi permis colonizarea cu străini? Ne dăm oare bine seama chiar astăzi când tot mai aud vorbindu-se de lipsă de braţe şi de colonizare, la ce pericole s-ar expune naţionalitatea noastră, şi aceasta numai pentru ca să se înlesnească marii proprietari? Negreşit că s-ar spori producţia agricolă, s-ar înavuți indivizii, însă s-ar periclita interesele cele mai scumpe ale marelui individ care se numește Naţiunea Română.

Am consimţit să se facă pe teritoriul nostru aşa-numite gări internaţionale; am consimţit ca să trecem şi noi cu biroul nostru vamal pe teritorii străine, tot cu mod internaţional. Scopul acestor gări a fost, se zice, înlesnirea reciprocă a comerțului, poate să fie aşa. Cu toate acestea câte incidente neplăcute şi chiar jignitoare nu a trebuit să îndurăm pentru ca câţiva comercianţi să fie mai comozi în afacerile lor.

Crezând că facem un bine, că nu aducem nici o vătămare intereselor noastre naţionale, am consimţit de s-a trecut în toate convenţiunile comerciale ce am încheiat cu diferite puteri, că supuşii respectivi să se poată stabili, face comerţ, lucra în ţară fără să fie vreo deosebire între dânşii şi pământenii între ce privește drepturile, iar cât despre datorii le-am lăsat pe cele mai grele pe spinarea românilor. O seamă de omeni s-au folosit şi se folosesc de aceste dispoziţii ale convenţiilor noastre, căci de atunci au năvălit peste ţară un potop de lucrători italieni, unguri, germani, slovaci, bohemi şi alţii. Este adevărat că munca s-a mai ieftinit; admitem chiar că se

lucrează mai bine în unele meserii; toate bune, însă cu privire la interesele generale ale poporului n-avem să ne felicităm. Lucrătorii români se simt jigniţi, înlăturaţi sau nevoiţi să lucreze pe jumătate preţ. Întrebăm dacă cu acest sistem se încurajează munca naţională? Glumeții sau nepăsătorii răspund că lucrătorii noştri s-ar bucura de aceleaşi favori peste graniţă, ca cum românii se duc să muncească în alte ţări şi dacă s-ar duce ar putea ei să trăiască pe acolo precum trăiesc străinii la noi. Iată dară cum, cu dispoziții în aparenţă nevinovate, se lovesc în interese naţionale de întâia ordine.

Nedându-ne încă seamă de înrâurirea ce o are asupra dezvoltării unui popor încurajarea şi ocrotirea muncii naţionale, n-am luat nici o măsură pentru întreprinderile mari ale Statului; am permis deopotrivă, românilor şi străinilor să concureze pentru alte întreprinderi. Este constatat că străinii au reuşit în cele mai multe cazuri. La obiecţiunile făcute s-a răspuns invariabil: pentru ce românii nu lasă mai jos decât străinii? Statul caută să prefere ofertele cele mal scăzute. ***Şi cu nenorocita teorie a ofertelor scăzute, marea industrie a întreprinderilor publice a devenit mai cu totul un monopol al străinilor. Aceştia storc cele mai mari beneficii, fac lucrările pe cât li se iartă în condiţii mai rele, realizează beneficii grase de care se folosesc aiurea.***

Tot insuflaţi de acelaşi spirit nepomenit de tolerantă, de aceleaşi sentimente umanitare față de străini, am lăsat ca pe nesimțite mai toate meseriile să fie acaparate de străini, ca comerțul, până şi cel mai mic, comerțul de cârciumă prin sate, să fie direct sau indirect investit de străini; ca comerțul cel mare să devină în fapt monopolul străinilor, ca în capitala României firmele mari naţionale să devină o raritate, ca în Iaşi, Brăila, Galaţi şi alte oraşe mai să nu mai existe firmă română.

Toate acestea din punctul de vedere al ***«libertăţii comerțului»***, al teoriilor economice, par lucruri firești, deoarece ținta finală este profitul, pe orice cale ar veni. Privindu-le însă din punctul de vedere naţional, cercetând dacă această părăsire a intereselor noastre răspunde cu întărirea naţionalităţii, lesne ne convingem de contrariu.

Aceea ce ne-a indus şi ne induce în eroare este că nu suntem încă pătrunşi de relaţia intimă ce există între interesele naţionale şi cele economice; că nu am ajuns a ne convinge că direcţia ce se dă economiei naţionale a unui popor are o înrâurire hotărâtoare asupra naţionalităţii sale.

Economiştii în general, argumentează în materie de relații economice ca şi cum nu ar exista naţionalităţi diferite sau dacă există, ca cum ele ar fi trăind atât de în pace unele cu altele, încât nici nu merită ca Economia politică să se ocupe cu măsuri ocrotitoare intereselor lor respective. Şi cu toate acestea nu numai că trăiesc pe faţa pământului atâtea naţionalităţi diferite, dar între dânsele există rivalităţi de tot felul, sunt inamice unele altora, se pândesc una pe alta în orice întreprindere fac, îşi întind curse pentru diferite scopuri, caută a lua una de la alta sau a înghiţi cea mai tare pe cea mai slabă. Sub tot felul de pretexte intervin în afacerile altora, impun celor mai slabi, şi chiar celor mai tari, soluţii şi măsuri după găsirea lor de cuviinţă. Dreptul de cotropire figurând încă în aceea ce se numește dreptul gintelor, naţiunile se întrec care mai de care să-l pună în practică. Astfel fiind, să nu ne mirăm când cu toate congresele păcii, cu toate îndemnurile economiştilor pentru dezarmarea generală, diferitele naţiuni caută să se întărească, să-şi sporească mijloacele de apărare. În asemenea împrejurări, mărirea şi întărirea naţionalităţii pe toate căile şi, prin urmare, şi pe calea economică, devine cea mai sfântă dintre datoriile cetăţenilor unei ţări. Încredințările ce ne dau cei cu libertatea comerțului internaţional cum că această libertate va aduce pacea şi frăţia între popoare, nu ne înfățişează, pentru moment, nici un sorţ de realizare. Sub alte forme şi cu alt fel de mijloace, neamurile se urmăresc, se invidiază unele pe altele ca în toate timpurile. De aceea economiştii ori câtă bună credinţă şi convingere le-am presupune, trebuie să înţeleagă că rigoarea principiilor nu poate să impună unui popor să fie vătămat în interese cu care este strâns legală existenţa şi mărirea sa.

Întărirea naţionalităţii este o chestiune atât de fundamentală pentru un popor, încât trebuie să i se sacrifice la nevoie chiar interesele unora dintre producători sau consumatori. Negreşit că lăsând granițele României deschise din toate părţile, neluând nici o măsură pentru

ocrotirea muncii naţionale, îngăduind să intre mărfurile şi lucrătorii străini după voie şi fără nici o restricție, în asemenea condiții cele mai multe obiecte de care avem trebuinţă precum şi munca, vor fi mai ieftine ca în toate oraşele declarate porturi franceze. Întrebarea însă este ce devine populaţia română? Ce devine producţiunea naţională? Putem noi oare sacrifica unei ieftiniri provizorie cele mai scumpe interese economice şi naţionale? Negreşit că nu, vor răspunde toţi acei ce sunt pătrunşi despre intima legătură ce există între organizația economică a unui popor şi naţionalitatea sa. Ortodocşii în economie politică ne vor cita exemplul Angliei a căreia naţionalitate nu s-a periclitat câtuşi de puţin prin introducerea libertății comerțului. La un argument ca acesta nu se poate răspunde decât citând chiar pe Anglia ca exemplu. Să urmăm şi noi aceiaşi politică economică pe care au urmat-o englezii de când au început să-și organizeze agricultura, industria şi comerțul, să adoptăm şi noi libertatea comerțului când vom ajunge într-un stadiu de dezvoltare economică analogă cu acela în care ajunsese Regina Mărilor când a proclamat libertatea comerțului.

Economiștii făcând abstracție de naționalitate, privind lumea ca un târg universal, considerând popoarele ca însuflate de cele mai nobile sentimente, unele către altele, nu vor să admită o legislație economică protectoare sub cuvânt că prin aceasta nu numai că interesele economice ar fi lovite, dar s-ar înăspri raporturile de bună vecinătate, de bune relații între popoare. Înțelegem pe ilustrul poet Victor Hugo să tot întrunească congrese pentru a stabili bazele unei păci universale, să facă apel la sentimentele de umanitate ale suveranilor când aceştia îşi declară război. Inima nobilă a poetului se înduioşează şi-1 face a crede că cuvintele sale vor afla vreun răsunet. Nu înţelegem însă ca economiștii, care trec drept oameni practici, care se ocupă cu interesele materiale; ei care trebuie să ţină seamă de oameni aşa cum sunt, iar nu după cum îşi închipuie oamenii de imaginație, nu înţelegem, zic, ca economiştii să ne tot recomande a da intereselor noastre economice o direcţie care presupunea o mare înfrăţire universală. ***Dar unde vedeţi această frăţie? Nu vedem oare că cu toată civilizația, dreptul celui mai tare, celui mai avut, predomină astăzi ca în toate timpurile? Nu vedem că astăzi ca şi în momentul când s-au întemeiat cele dintâi societăţi omeneşti, un neam caută să exploateze pe altul? Nu vedem că cu toate protestările de bună vecinătate, cel mai tare caută a călca peste cel mai slab, ai lua pe furiş din pământul său şi chiar satele sale? Nu vedem că tratatele de comerț sunt un mijloc de a smulge unul de la altul cât mai mult ? Şi în această stare de urmărire fără precedent şi fără cruţare a popoarelor unora contra altora, cred oare economiştii că un popor ar dovedi că-și înţelege interesele când s-ar lăsa să fie exploatat economic, redus în starea de a atârna de alţii până şi pentru obiectele cele mai simple şi mat utile?***

Să părăsim deci iluziunile ce le mai putem avea asupra sentimentelor presupuse popoarelor, unele pentru altele; să ne încredinţăm odată pentru totdeauna că pentru a se păstra naţionalitatea trebuie să fim tari şi avuţi; că avuţia este puterea; că numai prin avuţie ne vom putea înstări şi lupta pentru păstrarea naţionalităţii noastre. Spre a ne înavuţi, caută să nu umblăm după experienţe economice, căci nu noi suntem chemaţi a experimenta teoriile ideologilor, principiile acelora care trăiesc cu mintea lor în altă lume. Datoria noastră ca popor mic şi întârziat pe calea dezvoltării economice, este de a ne ține calea bătută; de a proceda după exemplul altor neamuri care au ajuns la înflorirea şi la întărirea naţionalităţii lor.” **(7)**

Politica noastră economică

După publicarea lucrării asupra politicii comerciale în anul 1885, între numeroasele articole ce au urmat, a scris pentru «Economia națională» nr. 36/1887, *«Politica noastră economică»*, una dintre cele mai profunde și mai semnificative elaborări ale sale, care definesc ideea de «politică economică», punând la baza ideilor sale originile evoluției economice ale țării.

Când era în subiect o problemă națională, de a fi sau a nu fi, Aurelian venea în față cu istoria. Iată începutul acestei elaborări, ce confirmă acest fapt: „Generații întregi au luptat pentru ca să ajungem a constitui *«Statul Român»* de astăzi. Istoria ne spune odată câte sacrificii a trebuit să-și impună națiunea română, câte pericole au înfruntat conducătorii patriei pentru a triumfa contra dificultăților din afară și a neînțelegerilor dinlăuntru. Credința în viitorul patriei, convingerea adânc înrădăcinată în toate inimile că poporul român are o misiune de îndeplinit la

gurile Dunării și în Orient, ne-au ajutat a înfrânge toate obstacolele și a realiza în parte visul de secole; și anume, independența țării și unirea Moldovei cu Țara Românească. Astăzi țările vasale au devenit un *«Regat independent»*, bine privit și bine considerat de către toată lumea civilizată. Europa prin bărbații săi de stat, a recunoscut în mai multe ocaziuni, că grație înțelepciunii cu care este condusă politica noastră externă, noi suntem un element de ordine și de progres, un factor important al politicii orientale.

Evenimentele desfășurate în anii din urmă peste Dunăre: neliniștea relativă ce încă domnește în unele părți ale peninsulei balcanice, nesiguranța zilei de mâine pentru unele popoare și față cu aceste împrejurări delicate, purtarea înțeleaptă a poporului român, a atras din nou privirile Europei asupra sa. Se ține mult seamă, în sferele înalte ale diplomației, despre ajutorul ce indirect l-am adus politicii europene, prin purtarea noastră măsurată și plină de înțelepciune.

Era natural ca, după ce ne-am constituit politicește, să căutăm fără întârziere a ne constitui economicește. Am arătat aici în repetate rânduri că noi în trecut (1887), economicește vorbind, nu am avut ceea ce se poate numi *«o politică economică proprie»*, mai cu seamă în relațiile noastre internaționale. Turcia ajutată de interesele unora din statele europene, reușise a ne face dependenți de politica sa comercială. Ceea ce încheia și ceea ce stipula Turcia, era încheiat și stipulat pentru România. Oricine înțelege importanța ce o au astăzi interesele economice în politica generală, oricine și-a dat seama despre înrâurirea ce o au în timpul de față relațiile economice asupra proprietății statelor, va conveni că un asemenea regim economic nu putea să se împace cu noile condiții în care se află Statul Român.

Atâtea interese erau legate de învoirile comerciale între Turcia și «Puterile europene», încât numai încercarea din parte-ne de a ne rupe cu trecutul a întâmpinat dificultăți de tot felul. «***Nu se renunță de bună voie la privilegii care asigură existența și prosperitatea industrială, precum și influența și efectele politice… De aceea bărbații noștri de stat… au căutat să convingă Puterile Europene că România nu mai poate întârzia un regim economic reformator, atât din punctul de vedere al dezvoltării sale materiale, cât și al neatârnării sale politice.***» (**8**)

Această lecție cu profund sentiment patriotic trebuie citită de politicienii de azi și de mâine, de fiecare cetățean conștient ce înseamnă să ai patrie, pentru a recunoaște și a-și asuma datoria de a apăra cuceririle înaintașilor, a nu cădea în indiferență și lașitate, care pot conduce la stări de lucruri ce pun în pericol toate acumulările și tot viitorul națiunii. Toți avem o mare răspundere, dar politicul trebuie să se considere ***«robul răspunderii»***, iar aceasta să fie supusă pentru ei pierderii totale a libertăților și chiar mai mult, când va aduce daune poporului.

După acest preambul răscolitor, Aurelian a trecut la analiza «politicii vamale» pe care o considera de importanță esențială pentru schimburile comerciale cu străinii. Eșecul ***«Convențiunii cu Austro-Ungaria»*** l-a înverșunat împotriva spolierii țării pe bază de ***«convenții comerciale»,*** insistând prin toate mijloacele pentru introducerea ***«tarifului vamal autonom»*** sau a ***«tarifului vamal general».*** Prin tot ce a realizat în acest domeniu, Aurelian trebuie recunoscut ca «părintele tarifului vamal românesc», care a avut efecte economice și politice favorabile României.

Aurelian întemeia «politica vamală» a României pe trei principii fundamentale: protecțiunea câtorva industrii care există în România, sporirea relativă a venitului vămilor și o taxare mai mult statistică (mică) a acelor obiecte pe care nu le produceam și de care avem neapărată trebuință, atât pentru consumul populației, cât și pentru înlesnirea agriculturii și industriei. (**9**) Aceste principii, considera Aurelian, că urmau să definească noua politică vamală a României, iar noul «tarif vamal» era legiferat la data publicării acestui articol.

Opoziția românească în politică nu s-a limitat niciodată la ***«adversitate politică»,*** ea a mers direct la ură personală sau de grup, utilizând arme care dăunează țării, poporului, protagoniștii neavând absolut nicio apăsare pe conștiință din acest motiv, pentru că, de regulă, nu o au. Tariful vamal a avut o importanță esențială pentru economia și politica țării. Ei bine, presa conservatorilor a acuzat guvernul liberal că acționa după preferințele guvernului de la Berlin. Vorbind despre poziția țărilor străine față de «tariful vamal», Aurelian scria: „Străinii ne-au înțeles (afară de austro-ungari) și pe cât le-a permis interesele lor, ne-au dat satisfacție în negocierile ce le-am avut cu dânșii. Rușii în special, care au o școală în materie de economie

națională, ne-au înțeles în mod complet și n-au stăruit să obțină de la noi decât reduceri de taxe pentru câteva articole proprii". (**10**)

Independența economică

Acest articol, scris în anul 1890, are un profund caracter politic și istoric, la care Aurelian atașează ideea ***«independenței economice»***, contra ***«ocupațiunii economice»***. Este un material pierdut între filele «Economiei naționale» și are șanse de a mai fi citit de câțiva specialiști la 100 de ani, de aceea, pentru conținutul său excepțional, și pentru că mai mulți cititori de azi și de mâine este bine să-l cunoască, îl reproducem integral. El explică de ce România avea nevoie de independență economică atunci, care este pierdută astăzi (2013), după pesimiști, ireversibil. Oare?!

„Cine nu-și aduce aminte cu câtă îndărătnicie a fost combătută unirea Moldovei cu Țara Românească în anul 1859 de către bărbații de Stat ca lordul Palmerston și Disraeli, și cu câtă tărie unirea țărilor a fost apărată între alții de ilustrul și marele om de stat, D. Gladstone, de actualul prim ministru al Angliei, lord Robert Cecil.

În întâiul său discurs asupra chestiunii Orientului, lordul Cecil, zicea între altele: «Dacă Europa susține revendicările Turciei, Principatele vor fi lăsate la bunul plac al guvernului turcesc, cel mai răpitor și mai apăsător dintre regimuri. Pe cât timp, Turcia va sta în picioare, ele (principatele) vor fi lăsate la discrețiunea acestui regim, și când ea va cădea, ceea ce nu se poate înlătura, Principatele vor deveni o pradă pe care alte puteri o vor împărți între dânsele. Sper că Camera Comunelor se va arăta, în această împrejurare, amică a libertății. Un moment oportun se înfățișează, care poate că nu se va mai arăta, de a sprijini acele principii pe care noi le revelăm, de a stabili acele instituțiuni cărora le datorăm fericirea noastră și de a asigura libertatea și bunăstarea unui mare număr dintre semenii noștri."

Toată cuvântarea lordului Cecil a fost o călduroasă pledoarie politică de apărare a unirii țărilor române, unire combătută de unele puteri europene fățiș, iar de altele, după uși închise.

Disraeli, amărât de cuvintele lordului Cecil, îi impută că, susținând unirea Principatelor, voiește să creeze un «*regat fantastic* și *o fantomă de independență.»* (Numele ne spune cine era acest personaj.)

Cele petrecute în urmă dovedesc cu prisos cât de prevăzător a fost lordul Salisbury și cât de greșit era răposatul Disraeli. Unirea s-a făcut; iar după șaptesprezece ani, în urma strălucitelor succese dobândite de armata română în războiul contra Turciei, România se proclamă independentă, și, ca încoronare, Principatele Dunărene devin Regatul României. Regatul fantastic și fantoma de independență ale lui Disraeli au devenit o realitate recunoscută și admirată de întreaga Europă.

Dușmanii noștri, după proclamarea independenței și a Regatului, ne cobeau și ne cobesc că nu trebuie să ne facem iluzii; că acestea sunt creațiuni artificiale, șubrede, care vor dispare la întâia suflare a vreo unei sau vreo unor puteri mari și, din nenorocire, asemenea prevestiri sinistre se fac nu numai de străini, dar și dintre aceia care se numesc pe sinele români.

Da, iubite cititor, sunt și trebuie să-i cunoști, câțiva nenorociți care nu s-au sfiit a declara că aceste mari și inestimabile cuceriri ale poporului român, Independența și Regatul, nu au nici o însemnătate, sunt niște creațiuni fantastice.

Lăsând pe dușmanii poporului român să-și frământe mințile și să-și verse veninul, românii care știu cu câte sacrificii au putut să facă din patria lor o țară independentă și un Regat de care țin seamă toate puterile, trebuie să lucreze din răsputeri pentru a asigura și întări cuceririle patriotismului lor. Negreșit că România de astăzi insuflă mai multă ură și mai mare îngrijire vrăjmașilor noștri, că ei vor face tot ce le stă în putință pentru a compromite și a slăbi instituțiile țării, spre a paraliza toate măsurile ce se vor lua pentru a-și întări poziția sa de Stat. De aceea românii să vegheze și să lucreze cu bărbăție pentru a se întări în toate direcțiile.

Când guvernul liberal a cerut mijloace pentru a începe lucrări de întărire în deosebite puncte ale țării, nesocotiții și dușmanii au țipat într-un glas că se risipesc milioanele și i se compromit relațiunile cu unele dintre puteri. Şi cu toate acestea, un străin, unul dintre cei mai mari strategi, generalul ***Brialmont*** spunea compatriotului său, d-lui ***E. Laveleye***, și acesta ne

făcuse cunoscută conversațiunea sa cu ilustrul general. «România, zicea generalul Brialmont, este ca și Belgia, o trecătoare deschisă pentru beligeranți; ea nu poate să-și apere astăzi neutralitatea sa contra celui mai tare. Cu voie, fără voie ea trebuie să-i deschidă poarta și chiar să se alieze cu dânsul. *În aceste condiții independența țării este un cuvânt zadarnic*. Aici este neapărat de a se acoperi Dunărea, după cum ar trebui, în Belgia, să se închidă valea Meuzei. Se zice că statele vecine ar fi fost îngrijite despre aceste proiecte. Eu nu cred una ca aceasta: puneți țările cele mici în stare de a se apăra; aceasta este o garanție de pace; cei mari vor gândi mai puțin ca să le atace.»

Și d. Laveleye adaugă: «Sunt dispus a crede că generalul avea dreptate. România slabă este o pradă la care vor râvni când Rusia, când Austria. România capabilă de a respinge o agresiune va împiedica ambițiunea vecinilor de a-și îndrepta privirile spre dânsa și în același timp, va servi de barieră pentru a împiedica lovirile.»

Aceste vederi atât de simple și atât de potrivite cu interesele țării noastre n-au fost nici concepute, nici cel puțin împărtășite de nepricepuții și rău-voitorii deprinși, prin tradițiune, a privi România ca o țară destinată a fi în veci smerită. Le-a înțeles însă poporul român care a consimțit să facă sacrificii atât de grele pentru a le realiza.

Așadar întâia dintre condiții pentru a garanta independența Statului Român este putința de a se apăra contra agresorilor, oricine ar fi ei.

Diplomația modernă mai pricepută decât cea veche, a înțeles că nu se mai poate să cucerească după voie țările mai mici. Atâtea interese diverse fac ca puterile să apere, în propriul interes, năvălirile și cuceririle brutale ale celor mai tari. De aceea ea și-a schimbat tactica; a inventat un nou soi de cucerire, cucerirea pe calea economică. Dintre acestea o întreagă strategie economică, cu statele sale majore, armatele sale, avangardele și luminătorii săi. ***Vai de statele care din nepricepere sau prin trădare vor cădea în mrejele întinse la fiecare pas de diplomație economică: odată prinse, vor scăpa dintr-însele micșorate și ciontite ca și în urma unui adevărat război.***

Austro-Ungaria învinsă pe câmpiile Lombardiei și la Sadowa, a căutat să cucerească pe cale economică terenul pierdut. Diplomația sa lucrează de aproape un pătrar de secol pentru a cuceri industria și comerțul său tot Orientul. Nici un sacrificiu nu s-a cruțat pentru cucerirea și îndeplinirea acestui scop. Rezultatele dobândite au confirmat că prevăzătoare și înțelepte au fost vederile bărbaților de stat ai Austriei.

Într-o convorbire a d-lui Laveleye cu comitele Kalnoky, cancelarul imperiului, despre afacerile economice orientale, cancelarul zise între altele: «Aceasta este preocuparea noastră cea mare pentru moment. În occident ni se atribuie intenții de cucerire. Aceasta este absurd. Ne-ar fi greu să facem cuceriri care să mulțumească cele două părți ale imperiului, și de altă parte avem cel mai mare interes pentru menținerea păcii. Sunt însă cuceriri la care ne gândim și pe care, în calitate de economist le voi aproba, cuceriri pe care le poate face industria noastră, comerțul nostru și civilizația noastră.» Ori cu câtă rezervă trebuie primite asemenea declarații, totuși este învederat că de câtva timp toată activitatea bărbaților de stat austro-ungari este îndreptată spre întinderea și lățirea înrâuririi economice în Orient.

Un alt bărbat politic al monarhiei, d. Kallay, pe cât de distins pe atât de mare patriot maghiar, nu lasă nici o ocazie, atât în parlament, cât și în sânul Academiei de la Pesta, fără să facă să reiasă importanța misiunii economice și civilizatoare a Ungariei în Orient. Într-o cuvântare ținută în Academia maghiară, d. Kallay a dezvoltat ideea sa favorită, adică că Ungaria are o mare misiune de îndeplinit. Vorbind despre acest discurs, d. Laveleye zice: «Orientală prin originea maghiarilor, Occidentală prin ideile și instituțiile sale, Ungaria trebuie să servească de mijlocitor și de legătură între Orient și Occident. Această teză (a d-lui Kallay) a provocat în toate ziarele germane și slave, o grozăvie de atacuri contra îngâmfării maghiare: «Își închipuiesc acești unguri, că țara lor este centrul universului, lumea întreagă! *Ungarisches Globus*. Întorcu-se în stepele lor, acești Asiatici, acești Tartari, acești veri ai Turcilor!» Între toate aceste violențe notez un cuvânt împrumutat dintr-o carte a comitelui Zay: el zugrăvește bine acel patriotism arzător al ungurilor, care este onoarea și puterea lor, dar care, dezvoltând într-înșii un spirit de dominație, îi face să fie detestați de către celelalte rase. Acest cuvânt iată-l: «Maghiarul își iubește țara și

naționalitatea mai mult decât umanitatea, mai mult decât libertatea, mai mult decât pe el însuși, mai mult decât pe Dumnezeu, mai mult decât mântuirea sa eternă.»

Exagerat sau nu, șovinist mai mult sau mai puțin, acest patriotism lucrează din răsputeri pentru a face ca Ungaria să aibă partea sa în înrâurirea economică asupra Orientului.

Germania, după constituirea imperiului în 1870, deși declarase că nu are interese în Orient, totuși n-a cruțat nici influența sa covârșitoare, nici sacrificiile bănești pentru a-și lua locul în mișcarea economică a Orientului. Astăzi Anglia, Austria și Franța nu au adversari mai de temut pe piețele orientale decât produsele industriei germane, ale culturii germane.

Anglia, este îndeobște cunoscut, a lucrat întotdeauna pentru cuceririle pașnice pe cale economică și până la ivirea Austriei și Germaniei în Orient, Anglia era stăpână.

Celelalte țări, Franța, Belgia, Italia și Elveția se întrec care mai de care să apuce un loc în mișcarea economică a popoarelor din Orient.

În această mare și neobosită luptă a tuturor statelor pentru a-și împărți după putere și influență traficul Orientului; spre a-și crea o clientelă pentru toate produsele industriei, datoria noastră este de a ne apăra contra unor cuceriri care ne pot preface într-o colonie a Europei. Și dacă este foarte adevărat, după cum s-a exprimat generalul Brialmont, că fără fortificații și fără armată, independența României ar fi un cuvânt zadarnic, tot atât este de adevărat că fără o organizare economică întemeiată pe înființarea și ocrotirea industriei, a comerțului și agriculturii naționale, fără o neadormită priveghere pentru apărarea intereselor noastre economice în toate direcțiile, independența țării poate deveni un cuvânt zadarnic.

Independența Statelor în timpul de față, nu mai este garantată, ca odinioară, numai printr-o bună organizare militară. Pentru ca neatârnarea unei țări să fie pe cât se poate complet asigurată, pe lângă organizarea militară se impun organizarea politică, economică și socială. Și în această ordine de idei, țărilor mici și râvnite de străini, li se impune îndatoriri și mai mari decât statelor mari și puternice.

România este una dintre țările mici și râvnite, prin urmare, nu este un sacrificiu pe care să nu-l facem pentru a întări independența noastră politică printr-o înțeleaptă și națională organizare economică și socială.

Disraeli, în 1859 imputa lordului Cecil că se voieşte să se înfiinţeze un regat fantastic prin unirea Moldovei cu Țara Românească. Faptele au dat dreptate actualului prim-ministru al Angliei; Regatul României există. Alți bărbați de Stat au susținut că România este o țară destinată a trăi din agricultură, că industria nu este pentru talia sa, că economicește Statul român trebuie să se miște în orbita Statelor mari și anume a Austro-Ungariei. Să căutăm a dovedi prin faptele noastre că precum s-a amăgit Disraeli, așa se amăgesc și cei care nu ne cred cu însușiri de a avea o completă ființă economică, adică de a fi pe cât de buni agricultori pe atât de buni comercianți și industriali, să căutăm a proba ca în dezvoltarea economică ca și în cea politică noi avem calea noastră proprie și nu avem nevoie nici de a ne înhăma la carul altuia nici de a ne rătăci prin orbite străine. Începutul ne încurajează a spera că România va ieși triumfătoare din lupta sa economică după cum a ieșit din cea politică.” (**11**)

Libertatea economică față cu politica noastră comercială

Acest articol este publicat la 5-6 ani de la convențiile comerciale semnate în anii 1886, 1887, cu principalele țări din Europa, în guvernarea liberală, când Aurelian a condus delegațiile române aproape în toate cazurile. Au fost convenții realizate în bună măsură pe baza principiilor noului cod al ***«tarifului vamal»*** și după marea chibzuință și iubire de țară a lui Aurelian. În anul 1891, însă, guvernul conservator era chemat să reînnoiască aceste convenții comerciale, iar după opinia lui Aurelian, nu se observa o preocupare deosebită pentru aceste noi tratative de mare importanță, astfel că a publicat acest comentariu ce dezvăluia demersuri și mașinațiuni externe, făcute de Austro-Ungaria și Germania, care aveau în planurile lor și economia română. Toate aveau un caracter secret, iar comentariile se făceau, cum se spune azi «pe surse».

Pentru interesul țării, legat de noile tratative, autorul spunea că această problemă importantă trebuia tratată pe îndelete, încât publicul să o cunoască înainte de a ajunge în dezbaterea ***«Camerei»,*** și argumenta aceasta prin frazele următoare: *„Chestiunea «politicii*

noastre vamale» îmbrățișează o întreaga situațiune economică. O asemenea chestiune, cam aridă de felul ei, are nevoie de a fi expusă în mod amănunțit și deslușit, astfel ca și cei mai puțin pregătiți să și-o poată însuși. Străinii, din dragoste sau din interes, se ocupă cu mai multă stăruință despre modul cum înțeleg dânșii politica noastră vamală. În special ziaristica austro-ungară și germană nu lasă să treacă nici o ocazie pentru a ne da sfaturi, pentru a ne povățui pe ce cale trebuie să apucăm." (**12**)

Această atenționare făcută de autor era destinată a face cunoscut cititorilor despre tratatul comercial semnat între Austro-Ungaria și Germania, cu un conținut total secret, în baza căruia cele două puteri urmau să înceapă tratative cu țările mici învecinate imperiului, pentru a fi atrase în sfera comercială a celor două economii puternice. Nu era un secret pentru Aurelian că acel tratat avea între obiective înrobirea economică a statelor mici, după cum reușise cu România prin «Convențiunea din 1875».

Cu această ocazie, Aurelian atrăgea atenția asupra naivilor și celor rău-voitori, care susțineau, că un tratat pe 12 ani cu cele două țări asociate „asigura condițiuni de stabilitate a comerțului internațional (al țării)." În legătură cu acea convenție, Aurelian dezvăluia că se proiectează o «uniune vamală» a țărilor Europei Centrale și, într-adevăr, au urmat demersuri din partea celor două țări, însă scopurile lor erau prea evidente, încât ideea a fost abandonată în timp. Aici autorul aduce o completare, la tendința de a fi țara atrasă în tratative: *„Să avem răbdare, spun partizanii «Uniunii Vamale»; însă să căutăm a ajunge la ceva omolog prin calea tratatelor de comerț."* Tocmai aceste ***«tratative de comerț»*** erau respinse de Aurelian, fiindcă se construia un cadru legal cu recunoaștere în plan internațional, impus de marile puteri, convenabil lor. Apoi, în scurt timp puteau să-și permită a le încălca, sub cele mai banale argumente inventate, așa cum a fost interdicția exportului de vite în Austro-Ungaria, care era foarte bine stabilit în «Convențiunea din 1875».

În această situație, când se punea întrebarea dacă România putea să accepte intrarea în proiectata «uniune vamală», Aurelian a dat un răspuns rațional și ferm, care era receptat atunci, a fi din partea unui învățat cunoscut în plan internațional prin concepțiile și ideile sale economice pentru făurirea economiei naționale. El exprima politica României în sfera comerțului cu străinii: ***„Individual am răspuns demult la această întrebare; doresc ca România să-și păstreze o completă libertate economică, adaptând acum un regim vamal care să împace în același timp atât interesele noastre ca țară exportatoare de produce agricole. Libertatea economică pune România în poziție de a-și croi calea ce trebuie să o urmeze în dezvoltarea producției naționale și a comerțului său internațional. Este situația cea mai potrivită atât cu interesele noastre cât și cu starea generală a politicii economice a Europei și Americii.***

Experiența ce am făcut-o cu regimul «convențiunilor comerciale», ne-a costat prea mult pentru a nu fi în stare să prețuim cât de scumpă este libertatea de acțiune. Să nu se mai vorbească de stabilitate în relațiile comerciale cu străinătatea. O cunoaștem noi ce prețuiește acea stabilitate. Avem atâta pricepere pentru a urma o politică economică care să nu ne vătăme interesele; vom ști cum să lucrăm pentru a nu vătăma nici interesele noastre, nici a zădărnici relațiile noastre cu țările străine. Să nu se creadă că suntem atât de nepricepuți, încât de bună voie să ne facem rău.

Eu sper că aceia care mai sunt partizani ai înfeudării noastre economice, ar fi învinși de opinia publică deșteaptă. Sofismele cu care se caută a se mai amăgi poporul român, nu cred să mai aibă trecere. Românii au ajuns să se convingă că emanciparea lor în toate direcțiunile, nu se mai poate dobândi decât printr-o absolută libertate în politica noastră economică." (**13**) Aceasta era «politica economică» exprimată de Aurelian, care reflecta o atitudine ce o dorea să fie înțeleasă și adoptată de națiune. El avea convingerea că poporul român are înzestrări naturale personale și bogății care să-i permită progresul pentru apropiere de țările înaintate ale Europei.

Sofismele pornite de Aurelian au căzut în perioada guvernelor liberale, cel puțin în parte, însă circumstanțele interne și internaționale nu i-au permis să implanteze ideile sale cu toată vigoarea în construcția economică a țării. Totuși, trebuie recunoscut că de la Aurelian și Brătianu s-a născut ideea revoluționară a acelui timp ***«Prin noi înșine»***. Sofismele au învins însă în zilele

noastre. Promisiunile fantastice făcute de către politicienii noştri sub influenţa străinătăţii, au convins guvernele să răspundă «invitaţiei» pentru convorbiri în vederea admiterii în «familia ţărilor Uniunii Europene» şi nimeni nu şi-a pus întrebarea care vor fi inconvenientele şi cât de mult va avea de suferit economia şi de plătit poporul român. Politicienii şi economiştii noştri cu siguranţă nu l-au citit pe Aurelian. Ei n-au auzit ce înseamnă ca ţara să aibă libertate de decizie pentru forţa sa economică; n-au ştiut, şi ce urmează să înveţe, ce repercusiuni politice urmează să suporte ţara, nu ei; ei nu suportă nimic; ei «îşi asumă răspunderea»!?

România – teren de compensaţiune economică

Aurelian era într-o permanentă veghere asupra manevrelor prin care Austro-Ungaria urmărea să revină la tratatul comercial, în urma eşecului din 1886. De la 1875, când a fost semnată «Convenţiunea» de către guvernul conservator, a început lupta pentru aplicarea politicii protecţioniste în guvernarea liberală instalată din 1876, iar Aurelian argumenta efectele ei prin creşterea cifrei de afaceri comerciale, de la 245 milioane lei în 1875, la 400 mil/1876; 567 mil/1888 şi 642 mil/1889.

Zvonurile în legătură cu tratatul comercial dintre Germania şi Austro-Ungaria îi produceau îngrijorare pentru că din presa austro-germană se afla că Ungaria era gata de concesii comerciale într-un tratat cu România, în favoarea semnării convenţiei cu Germania. Acest zvon l-a revoltat pe Aurelian, considerând o lipsă de respect implicarea numelui României într-un scenariu la care românii nu doreau să participe şi spunea în articolul său: „Ce uneltiri vor fi avut loc, pentru ca deodată, pe neaşteptate, să ne pomenim că presa maghiară şi o parte din presa germană să înceapă a vorbi de ţara noastră ca despre cine ştie ce provincie din Africa; ca despre o ţară înfeudată cutărei sau cutărei monarhii puternice?”

În neînţelegerile dintre Germania şi imperiu, privind împărţirea marilor pieţe proiectate, apărea ideea că prima ţară devenea tributară Austriei în privinţa grânelor şi vitelor. În schimb, Împăratul Wilhelm, al Germaniei, pentru a-i linişti pe industriaşii austrieci promitea «intervenţiunea» în România. În chestiunea expusă, ziarul **«Neue Prussiche Zeitung»** din 24 decembrie 1880, scria: „În momentul de faţă circulă prin ziare ştirea ce se zice că vine de la Buda-Pesta, că la început România ar fi destinată ca teren de compensaţiune, pentru sacrificiile la care ar fi supusă industria austriacă, prin faptul încheierii unui tratat de comerţ între Germania şi Austro-Ungaria.

Într-adevăr, România este un stat mic, care din cauza poziţiei sale expusă politic, nu poate să nu ţină deloc seamă de dorinţele vecinilor săi mai puternici, când este vorba de asemenea învoială, care ar face ca România să atârne de Austria în privinţa economică; se poate pune întrebarea, care vor fi cugetările cele din România asupra acestui punct”. (**14**)

În concluzie la această «ştire», Aurelian scria: „Cu alte cuvinte, ziarul german admite oarecum posibilitatea de a se da România ca teren de compensaţiune pentru interesele industriei austriece, însă pune rezerva ca să fim şi noi întrebaţi despre aceasta. Atât ar mai fi lipsit, ca să se trateze despre interesele noastre fără măcar să fim consultaţi”.Avem un caz de politică a «politicii comerciale», economice, din care noi, cei de azi, avem de învăţat şi să ne gândim la dictonul ajuns universal «istoria se repetă», desigur cu alţi actori, nu cu Împăratul Wilhelm.

Chestiunea porumbului la «Senat»

În politica economică, Aurelian acorda multă atenţie ***«politicii comerciale»*** în urma căreia ţara urma să aibă beneficii sau pierderi. În acei ani, România făcea export cu mari cantităţi de porumb în Franţa. Acea ţară încă nu era convinsă că poate cultiva porumb, dar începea încercările de extindere a culturii. În aceste condiţii a ridicat taxa de import pentru porumbul românesc, de la 3 lei/100 kg, la 5 lei/100 kg, iar ţara pierdea 11 milioane lei, la un buget anual de export de 250 milioane lei.

Aurelian a făcut o interpelare în Parlament asupra acestei situaţii prin care, indirect, arată că marile puteri încalcă la bunul plac orice **«*convenţiune*»**, fără a putea răspunde cu ceva, iar în al doilea rând, a explicat ce efecte negative pot avea astfel de abuzuri.

În condiţiile exportului cu 3% taxa/100 kg porumb, preţul din ţară era de 35-40 lei/500 kg, dar creşterea taxei la 5% a redus mult cantităţile trimise în Franţa. În consecinţă, piaţa internă a

rămas cu mari cantități spre vânzare, astfel că prețul a scăzut mult. Rezultă că se producea o pierdere prin creșterea taxei de export în Franța și alta prin scăderea prețului intern.

La situația descrisă, Aurelian reproșa guvernului pasivitatea față de acțiunile guvernului francez și lipsa unei politici comerciale în interesul țării. (**15**)

2. Viitorul nostru economic

Între discursurile lui P.S. Aurelian, acesta, ținut la Bârlad la 6 aprilie 1890, reprezintă cu acuratețe concepția sa privind «politicile economice». Deși se dorea un discurs politic, nuanțele de politică generală nu sunt discrete, încât se disting ca atare.

Din introducerea expunerii sale, rezultă ideea centrală a ***«politicii economice»*** promovate de Aurelian în tot cursul vieții sale de om politic-economist, iată: ***„Am o nestrămutată convingere că oricât ar fi de perfecte așezămintele politice propriu-zise, oricât de liberală și democratică ar fi constituțiunea, totuși statul care ar fi lipsit de «națională organizare economică» este expus a vedea periclitate într-o zi, nu numai cuceririle sale politice, dar chiar și ființa sa. După cum acei oameni pricopsiți, citiți, dar cu deosebire nepăsători pentru păstrarea și sporirea averii lor, se văd pe neașteptate rămași pe drum, reduși la a-și cerși existența materială, tot asemenea și statele înzestrate cu cele mai perfecte așezăminte politice, dar care nu sunt organizate pe baze temeinice și naționale întrucât privește dezvoltarea lor economică, se pot vedea pe marginea prăpastiei.”*** (**16**) ***Deci vedem că prima idee de «politică economică» ce exprima necesitatea organizării unei «naționale organizări economice» pe care o așează la baza «independenței politice».***

Pentru a întări ideea sa, autorul completa astfel: „…Partidul Național Liberal și-a îndreptat activitatea spre organizarea dinlăuntru și spre întemeierea unei «sisteme de politică economică» care răspunde mai bine cu interesele țării… el s-a povățuit în noua sa întreprindere de ***«ocrotirea și dezvoltarea muncii naționale»***. (**17**)

Între ideile puse în sprijinul dezvoltării economiei naționale, Aurelian a invocat și aici ***«proclamarea autonomiei vamale»*** la baza politicii comerciale, precum și politica «ocrotirii industriei naționale», în spiritul doctrinei ***«Protecționismului»***. A continuat să amintească realizările pozitive în dezvoltarea economică a țării, în baza promovării acestor idei pe care le atribuia PNL-ului, vorbind despre «coșuri de fabrici noi», legea pentru încurajarea industriei naționale, ocrotirea vamală ș.a.

Pentru a lămuri audiența despre credința sa că aceste fapte sunt făcute spre binele țării, oratorul spunea: ***„Personal am urmărit toată viața mea (avea 57 ani) punerea României în stare de a deveni relativ neatârnată economicește. Am marea mulțumire de a constata că după ani de luptă și de propagandă, să văd împărtășite mai de întregul popor român, vederi care odinioară erau combătute mai de toată clasa inteligentă din țară.”*** (**18**)

Expunerea sa a continuat cu precizarea ***«politicii convențiilor comerciale»***, care spunea: ***„Mărturisesc că n-am fost niciodată partizan convins al tratatelor convenționale. După părerea mea, noi ne-am putea regula relațiile comerciale cu țările străine, având un «tarif general autonom», întocmit după nevoile noastre agricole, industriale și financiare. Stăpâni pe acest tarif, nelegați de nimeni (prin tratate), noi îl putem modifica după cum ne voi povățui interesele noastre”.***

În final, oratorul a sintetizat într-o exprimare clară fondul concepției sale politico-economice, care era și a PNL: ***„Cunoașteți care este politica economică inaugurată de partidul național liberal. Cunoașteți că ea este întemeiată pe înființarea și întărirea industriei naționale și a ocrotirii tuturor ramurilor de activitate economică”***. (**19**)

Politica noastră vamală

După anul 1872, când au apărut demersurile pentru ***«Convențiunea comercială»*** cu Austria, care s-a semnat în 1875, Aurelian a avut o permanentă poziție de impunere a condițiilor României în chestiuni vamale. În acest capitol, dar și în cadrul lucrării de față, s-au făcut referiri la acest subiect. În anul 1890 însă, când guvernul conservator a refuzat să continue planurile de dezvoltare proiectate de PNL, privind convențiile comerciale și sistemul vamal, Aurelian a publicat

o lucrare vastă asupra acestei teme, pe 106 pagini, care se înscrie între cele mai valoroase elaborări ale autorului şi ale vremii, sub titlul ***«Politica noastră vamală».***

Opiniile şi concepţiile lui Aurelian privind ***«politica economică»*** şi ***«politica vamală»*** în acea epocă, reflectă starea relaţiilor şi a problemelor economice de pe continent şi gândirea raţională a sa în raport cu interesele ţării, de aceea vom face analize asupra conţinutului expus în cele 6 capitole ale lucrării, cu menire de previziune şi recomandare.

Precuvântarea lucrării anunţa că în 1891 expira termenul tratatelor comerciale cu ţările străine, încheiate de guvernul liberal în 1886 (1887), făcute în bună măsură după noul tarif vamal şi conduse în majoritatea lor de P.S. Aurelian. Era anul 1890, iar conservatorii pregăteau în secret total strategia pentru înnoirea tratatelor. În această situaţie, autorul făcea o atenţionare generală în partea introductivă, spunând: „În timpul de faţă, ca în nici o altă epocă a existenţei popoarelor, interesele economice primează mai în toate împrejurările, celorlalte chestiuni. ***Politica din zilele noastre este mai mult o «politică economică şi socială» şi dibăcia oamenilor de stat este cu mult mai apreciată când reuşesc în dezlegarea chestiunilor economice şi sociale, decât în a celor politice propriu-zise. Politica economică a devenit o armă atât de puternică, încât după cum este întrebuinţată, poate înălţa sau înjosi popoarele, le poate înavuţi sau sărăci, le poate aduce pacea şi înfrăţirea între cetăţeni sau vrajba şi ura; în fine, poate întări sau slăbi existenţa naţiunilor". (20)***

Astăzi, ne putem întreba: De ce politicienii sunt atât de puţin interesaţi de economie şi se avântă în pasiuni politice, văzute de fiecare dintre ei ca probleme personale? În această stare, întotdeauna cineva este primul care provoacă.

Tratatele de comerţ

Acestea au fost respinse de Aurelian în primul rând din cauza perioadelor lungi de timp pretinse de puterile mari, de 10-12 ani, prin care devalorizările şi scumpirile sau nerespectarea unor angajamente din partea lor, duceau la stări dezastruoase în economie şi în viaţa oamenilor. În al doilea rând, acceptarea la import a produselor concurente dintr-o ţară dezvoltată atrăgea falimentul produselor proprii, iar ţara devenea tributară ţării rivale în cazul produselor respective. A treia obiecţie făcută de autor cu totul obiectivă, spune: ***„Schimbările care se fac în industrie, evenimentele politice, progresul culturii, modifică neîncetat poziţia popoarelor şi fac să se nască interese noi, care mai adeseori nu se pot împăca cu condiţiile tratatului".*** În asemenea cazuri, apar pierderi inevitabile, de regulă, din partea partenerului mai slab; apoi se nasc disensiunile şi conflictele care pot atrage sancţiuni «legale» pentru cel slab.

O altă parte negativă a tratatelor este ***«răzgândirea»*** asupra unor prevederi convenite, după foarte scurt timp de la semnare, iar statul puternic îşi impune voinţa de modificare în dauna partenerului slab, iar în această privinţă, Aurelian spunea: ***„Un tratat comercial între două puteri cu forţe inegale, este un act de aservire pentru cea mai slabă".***

Aurelian nu se abţine de a arăta şi ***«pretinsele avantaje»*** ale tratatelor: stabilitatea comerţului, favorizarea exportului, menţinerea păcii; toate acestea, însă, în favoarea celui puternic şi în defavoarea celui mai slab, care este sigur spoliat de bruma de avere ce o are, fără nici o toleranţă.

Condiţii nefavorabile României pentru tratatele de comerţ. Din cele descrise şi din analiza situaţiei vremii, autorul a elaborat capitolul II. Împrejurările nu sunt favorabile pentru a încheia tratate de comerţ (pentru România). Aici dezvoltă ideile prezentate anterior asupra subiectului.

Regimul care ar putea înlocui tratatele de comerţ

Autorul începe această temă cu lămuriri asupra a ***«ce este un tratat de comerţ»*** şi prezintă cele două variante: ***«tratate cu tarife convenţionale»*** şi ***«tratate simple»*** prin care se acordă tratamentul ***«tarifului general»***.

Prin tratatele simple, fiecare ţară păstrează libertatea sa de acţiune; poate scădea sau urca tarifele după cum îi cer interesele sale. Din contră, prin ***«tarifele convenţionale»***, te legi pe termene îndelungate cu obligaţii concrete, fără nici o ieşire până la expirarea timpului, iar ţările puternice cer, de regulă, o perioadă de 10 ani.

După această clarificare asupra celor două tipuri descrise pe larg în lucrare, opinia lui Aurelian le respingea pe amândouă, spunând: ***„Părerea mea ar fi că deocamdată și nu ne mai legăm cu nimeni prin tratate de comerț; să așteptăm ca transformările ce se pregătesc în Europa să ia un sfârșit și după aceasta vom vedea ce vom avea de făcut.***" (**20**) Dorința lui Aurelian nu îndeplinea condițiile cerute pentru realizare în acel timp.

Tariful nostru vamal

Dorința perpetuă a lui Aurelian era de a nu a mai cădea în capcanele tratatelor comerciale cu țările străine, care în marea lor majoritate erau mult avansate economic față de România. Din acest motiv, ***«tariful vamal»*** era considerat un adevărat colac de salvare pentru România și a depus tot interesul pentru a-l impune ca o variantă de înlocuire a tratatelor de comerț cu alte țări.

Venind cu această idee, se punea întrebarea cum să fie realizată în cazul că era aprobată de guvernul conservator; sigur că nu exista o șansă, însă Aurelian aducea răspunsul pentru a fi înțeles de opinia publică. Autorul spune de la început că „întocmirea unui bun sistem vamal este o lucrare dintre cele mai grele de alcătuit", că este greu de împăcat toate interesele. Agricultorul ar cere taxe ridicate pentru produsele din import care îl concurează; fabricanții și meseriașii ar cere scutire de vamă pentru materialele necesare lor; comerciantul ar vrea să fie total liber la vânzări, să se practice liberul schimb; în fine, consumatorii cereau să aibă prețuri cât mai mici. Ca să completeze acest tablou, spune: „La rândul său, guvernul nevoit să țină seama de veniturile ce-i procură vama, se va stărui să se înființeze taxe vamale. Întins din toate părțile, de toate părțile, de toate interesele, alcătuitorul de tarife vamale nu ar mai ști încotro să mai apuce, ce direcțiune să dea lucrării sale."

În cuprinsul lucrării, Aurelian face un comentariu amplu asupra fiecărui aspect ce se ridică în elaborarea «tarifului vamal», dar cu o aprofundare privind protecția pentru dezvoltarea industrială, prin aplicarea ***«tarifului vamal protector»,*** contra concurenței străine, la care mai adaugă interesul de a atrage venituri vamale importante pentru bugetul țării. Autorul a dat o importanță bine stabilită veniturilor din taxe vamale, pentru folosirea lor în interesul dezvoltării economiei țării. Ulterior, ***«intervenționismul de stat»*** în acest scop a folosit această pârghie financiară.

Ca principiu rațional așezat la baza elaborării tarifului vamal, Aurelian prevedea ca nivelul taxelor să fie judicios stabilit, ținând seamă şi de interesele partenerilor, însă, când produsele noastre ar fi supuse unor taxe ***«exorbitante»***, să se răspundă în același mod, fără nici o oprelişte: „Această dispoziţiune este neapărată deoarece chiar astăzi (1890) sunt țări cu care nu avem tratate de comerț și care se mărginesc a aplica produselor noastre taxele tarifelor lor generale, dar le-a supus unui regim excepțional de suprataxe și de prohibițiuni." (**21,22**)

Trebuințele alimentare ale Europei față cu producțiunea sa agricolă

Această temă a fost consacrată cu deosebire producției de cereale din Europa, dar şi din alte țări ale lumii, unde făcând analiza acestui indice (producția de grâu) în 1890, autorul prevedea criza mondială de supraproducție de cereale, însoțită de criza financiară, care a avut perioada acută între anii 1892 şi 1895.

Reținem din analiza sa că, în 1890, România era pe locul 8 în Europa cu o producție de grâu de 12 milioane hl, la mare distanță de marile imperii, Franța sau chiar Italia, al căror volum de cereale varia între 33 mil. hl în Anglia, până la 100 mil. hl în Franța.

Deci, sloganul «grânarul Europei» trebuie analizat rațional. Noi exportam cantități mari, procentual din producția realizată în țară, iar țările care aveau producții mari, nu făceau export, utilizau recolta în hrana animalelor sau în prelucrări industriale, după ce asigurau o bună alimentație populației, care nu era hrănită cu mămăligă.

Uniunea vamală a statelor din centrul Europei față cu interesele române

Conținutul acestui capitol este expus atât de competent şi interesant pentru cultura cititorului de azi și de mâine, în condițiile agresării popoarelor Europei, de spiritul ***«Uniunii»*** pe care o trăim, încât este foarte important să-l reproducem integral, redat pe numai 2-3 pagini, ca o perlă de informație și înțelepciune.

„De câţiva ani, mai mulţi economişti şi bărbaţi de Stat propagă prin grai şi prin scris, unii, ***uniunea vamală între toate Statele Europei***, alţii, uniunea vamală între Statele din Europa centrală; în fine, o altă grupă mai restrânsă, uniunea vamală între Germania şi Austro-Ungaria.

Dacă chestiunea ar fi avut un caracter cu totul ştiinţific, dacă cei care o propagă s-ar fi mărginit numai a dezvolta o concepţie ale căreia rezultate ar fi înfrăţirea popoarelor europene, poate că nu ne-am fi ocupat de dânsa cu această ocazie. Însă, din câte ce se vorbesc şi se scriu, se pare că chestiunea este pe cale de a trece din domeniul teoriei în acela al practicii. Mai mult, scriitori şi diplomaţi cuprind în proiectele lor de uniune vamală a centrului Europei şi pe România. În congresul ţinut la Viena, cu ocazia Expoziţiei din anul acesta, s-a vorbit despre această uniune, s-a rostit numele României şi pe cât îmi aduc aminte s-a instituit şi un comitet internaţional pentru acest sfârşit. Se vorbeşte că s-ar fi făcut, în mod oficial, demersuri pe lângă guvernul român spre a provoca părerea sa asupra unei eventuale uniuni vamale cu Germania şi Austro-Ungaria.

Astfel fiind, este foarte natural ca atunci când se află la ordinea zilei viitoare noastră politică vamală, să atingem şi această chestiune deoarece s-a aflat de cuviinţă a se vorbi despre intrarea României în uniunea vamală proiectată.

Uniunea vamală între două sau mai multe state, însemnează introducerea «liberului schimb» între ţările contractante, prin desfiinţarea vămilor dintre aceste state. Ţările unite formează un singur teritoriu vamal faţă cu celelalte ţări. Aşa, bunăoară, uniunea vamală între Germania, Austro-Ungaria şi România, ar însemna desfiinţarea graniţei noastre vamale dinspre Austria, libera intrare a tuturor produselor germane şi austro-ungare în România şi vice-versa.

Concepţia nu este nouă. În 1836, d. Ducos, după relaţia dată de d-nul Chardon, propunea ca Franţa să ia iniţiativa pentru înfiinţarea unei uniuni vamale europene, acesta în scop de a pregăti apropierea politică a popoarelor prin fuziunea şi amestecul intereselor lor materiale. La rândul său, şi la aceeaşi epocă, distinsul economist Léon Faucher prognostica viitoarea împărţire a Europei într-un număr de grupe comerciale, mari şi puternice, confederaţiuni care ar înlocui diviziunea raselor (naţiunilor).

Două concepţii teoretice, ambele urmărind umanitarul scop al înfrăţirii popoarelor prin contopirea intereselor economice. Un mijloc ca şi altul pentru a ajunge la realizarea visului abatelui Saint-Pierre asupra păcii perpetue.

Mai târziu, către anul 1849, un ministru austriac alcătui un proiect despre uniunea vamală între toate statele germane şi austriece, cuprinzând toată Europa centrală, Piemontele şi Italia.

De câţiva ani d. de Molinari urmăreşte unirea vamală a statelor din Europa centrală în care ar intra şi Franţa. Alături cu d. Molinari, un alt economist distins, d. Leroy-Beaulieu propuse o uniune vamală latină între Franţa, Belgia, Elveţia,Italia şi Spania.

Acum de curând, fostul subsecretar de Stat de la ministerul de comerţ din Pesta, d. A. Matlecovici, propune în *Revista Buda-Pestei* uniunea vamală între Austro-Ungaria şi Germania.

În fine, un bărbat politic francez, d. de Leusse, nutrind în mintea sa frumosul vis al păcii europene şi al apărării Europei contra Americii şi altor state extra-europene, propune ca Europa să fie înconjurată de un singur cordon vamal (1890).

Se pretinde că marele bărbat, de stat, principele de Bismarck, nu ar fi fost străin de unele din aceste proiecte şi că chiar s-ar fi vorbit pentru înfiinţarea unei noi blocări continentale. Europa continentală ar forma un singur teritoriu vamal; liberul schimb s-ar proclama între toate ţările europene, care, închise printr-un zid vamal, ar ţine piept contra ameninţătoarei concurenţe exterioare.

Toate proiectele, unele urmărind scopuri politice, altele ţintind numai la chestiuni comerciale, par fi de aceeaşi părere, apărarea contra concurenţei americane şi engleze. Aşadar, când unul din aceste proiecte s-ar realiza, fie acela al uniunii vamale dintre Germania şi Austro-Ungaria cuprinzând şi ţările de la Dunăre şi din Peninsula Balcanică, Statele uniunii ar fi în război vamal cu Marea Britanie.

Gândesc că, după cum stau astăzi relaţiile dintre diferitele popoare ale Europei; ţinând seamă şi despre accentuarea din ce în ce mai pronunţată a individualismului economic, putem fi siguri că uniunea vamală, între toate statele europene nu se putea realiza. Rămâne posibilitatea uniunii vamale dintre Germania şi Austro-Ungaria, eventual şi a ţărilor de la Dunăre. Ideea concepută în 1848 de către un ministru austriac, a fost urmărită şi dacă nu a putut să ia fiinţă, cauza a fost mai mult starea relaţiilor politice şi lupta de preponderenţă în vechia confederaţie germană. Astăzi, când cele două imperii sunt unite prin legături politice; când bărbaţi de stat eminenţi cer uniunea vamală, nu este de mirare ca ceea ce se părea o concepţie teoretică să devină un fapt împlinit.

Uniunea vamală între Germania şi Austro-Ungaria, are numeroşi partizani în Ungaria. Acum de curând un fruntaş între economiştii maghiari, d. Matlecovici, omul cel mai ascultat la Pesta în chestii de economie naţională, a publicat în *Revista Buda-Pestei* un studiu economic, lăudat de cele mai de frunte organe germane. În această lucrare, d-nu Matlecovici după ce arată că Rusia, America şi Franţa sunt statele care împiedică adoptarea liberului schimb, după ce constată că politica economică a acestor trei state apasă mai cu seamă asupra Europei centrale, pierzând speranţele despre reîntoarcerea tuturor statelor europene la liberul schimb din cauza constelaţiei politice şi economice de astăzi, economistul ungur declară că este de dorit ca, cel puţin Germania şi Austro-Ungaria să fie unite pe terenul economico-vamal.

D. Matlecovici propune ca Germania şi Austro-Ungaria să formeze un singur teritoriu vamal aşa ca celelalte ţări să aibă de a face cu o singură individualitate economică. Aceasta ar trebui să fie, zic foile germane şi ungare, pentru oamenii de Stat ai Germaniei şi Austro-Ungariei, ţinta de urmărit în campania comercială ce în curând va începe.

Condiţiile uniunii-vamale germano-austro-ungară ar fi, după d. Matlecovici, următoarele:

1. Statele Unite formează faţă cu celelalte state o unitate politică-vamală şi economică, iar produsele importate din alte ţări vor fi supuse pe teritoriul vamal germano-austro-ungar unui tarif uniform.

2. Tariful vamal pentru statele străine se va întocmi pe cale de convenţii internaţionale. Fiecare din Statele Unite poate încheia convenţii de comerţ cu statele străine în favoarea uniunii vamale, dar nici unul din ele nu poate încheia asemenea convenţii numai pentru sine.

3. Cu consimţământul reciproc, uniunea vamală se poate întinde şi asupra statelor vecine, şi aceasta trebuie să fie o ţintă principală de urmărit.

D. Matlecovici încheie zicând uniunea vamală dintre Germania şi Austro-Ungaria fiind posibilă, ea trebuie urmărită cu stăruinţă. Rezultatul acestei uniuni ar fi, între altele, că ea va preschimba rivalitatea economică a Austro-Ungariei şi a Germaniei în Statele Balcanice, într-o cooperare amicală care va întări poziţia ambelor State.

Vederile d-lui Matlecovici fiind împărtăşite în sferele conducătoare din ambele imperii, este foarte probabil că uniunea vamală între cele două state este o chestiune numai de timp.

Deoarece s-a zvonit că s-ar fi făcut şi se fac încă încercări pentru a se atrage şi România în această nouă combinaţie politico-vamală-economică, este de datoria noastră de a ne rosti în mod franc şi legal asupra acestei chestiuni.

Pentru ca o unire pe terenul vamal să fie admisă, condiţia esenţială este ca părţile contractante să aibă perspective de a trage de o potrivă foloase. Ce foloase ar trage România când ar intra într-o asemenea tovărăşie?

„După părerea mea, ţara noastră nu numai că nu ar trage foloase, dar şi-ar periclita cu desăvârşire interesele sale economice prezente şi viitoare." Întâi, pentru că intrând în această uniune vamală organizată după bazele expuse, ne-am pune în conflict imediat cu ţările Europei occidentale, şi in special cu Marea-Britanie. Englezii văzând că produsele fabricilor lor sunt supuse la taxele vamale ce ni s-ar impune de Austro-Germania, este natural ca ei să ia măsuri de represalii contra introducerii grânelor noastre în Anglia. Rezultatul ar fi că ni s-ar închide cel mai mare debuşeu ce-l avem pentru produsele noastre agricole, deoarece ştiut este că Anglia cumpără mai mult decât toate celelalte ţări, cerealele noastre. În schimb, ni s-ar oferi pieţele germane şi austro-ungare, adică două pieţe care până astăzi nu contează în exportul nostru.

Măsuri analoge ar întâmpina produsele noastre în Franţa, Italia şi Belgia, adică în trei state care, după Anglia, sunt principalii noştri clienţi.

„În al doilea rând, industria noastră născândă ar fi ucisă cu desăvârşire. Uniţi pe terenul vamal cu Germania si Austro-Ungaria, formând acelaşi teritoriu economic, toate produsele fabricate germane şi austro-ungare ar intra în România scutite de orice taxe." Întreb dacă vreuna dintre industriile noastre ar mai putea trăi faţă cu o concurenţă atât de zdrobitoare ?

Expuşi a pierde pieţele Europei occidentale, siguri de a vedea dispărând industria noastră, noi nu putem, cu nici un preţ, să intrăm în uniunea vamală germano-austro-ungară.

Interesele noastre atât economice, cât şi politice, ne impun a păstra cea mai strictă neutralitate în această nouă campanie economică. ***„Libertatea de acţiune, complecta autonomie vamală, este singurul scop ce trebuie să urmărim."***

Dacă ne-am rostit în contra încheierii de tratate de comerţ, să ne rostim cu atât mai multă tărie contra ori cărei înfeudări economice. ***Tratatele de comerț înfăţişează neajunsuri; dar în tot cazul, după cum observa d. Chardon, pe când un tratat de comerț ordinar comportă discuţia atentivă a concesiunilor reciproce pe care statele în prezenţă au interes a-şi face, şi prin urmare poate fi o lucrare de prudenţă şi de raţiune, unirea vamală, prin generalitatea sa chiar, este un fel de aventură și expune Statul care ia parte la dânsa la ruine fără nici o compensaţie.***

Lăsând uniunile vamale în domeniul visurilor, noi, românii, să căutăm a ne apăra păstrându-ne libertatea de a proceda cum ne vor povăţui interesele. Iar pentru prezent să nu avem decât o singură ţinta: Autonomia vamală". **(23)**

Autorul acestei lucrări dedicate operei lui Aurelian este scutit de a face vreun comentariu la tema analizată. Oricare român, cu o minimă instruire ce definește un intelectual, înțelege că intrarea unor țări slab dezvoltate într-o astfel de uniune, echivalează cu a se accepta lupul și mielul într-un staul. Aceasta a fost o greșeală capitală a României, cu aderarea la UE. Era cu totul suficientă o asociere pe baza unor tratative judicioase. Nu s-a făcut așa! Azi ajungem ca **«*personaje*»** dintre ai noștri să indice **«*renunțarea la suveranitatea națională*»**. Stai și te gândești cum îi este permis oricărui individ cu tupeu să se exprime despre **«*suveranitatea națională*»**. Aici este vorba de poporul român, căruia trebuie să-i fie cerută aprobare prin referendum, nu **«*consultare*»**. Este același lucru cu nefericita idee de a rupe țara în așa- numite «regiuni», fără nici un motiv obiectiv. Acești indivizi n-au auzit de necesitatea păstrării «facturii psihice unitare a națiunii»?

Concluzia lui Aurelian

„Am căutat să lămuresc chestiunea atât de importantă pentru noi, a politicii noastre vamale. Nu știu dacă am reușit; cititorul se va rosti. Voi încheia această lucrare formulând în puţine cuvinte cuprinsul expunerii mele.

O revoluţie economică este pe cale de a se opera în lume. Dezvoltarea economică a ţărilor tinere; deşteptarea vechilor civilizaţii adormite de secole, tendinţa ţărilor agricole de a deveni şi industriale, sunt atâtea împrejurări care tind a răsturna politica economică actuală. Bătrâna Europă, cuprinsă de teamă faţă de concurenţa ameţitoare a ţărilor extra-europene caută acum să-şi asigure interesele atât de multiple ale industriei şi agriculturii. La rândul lor, ţările tinere, lucrează din toate puterile pentru a se emancipa de tutela economică a europenilor.

Înlăuntrul Europei, statele industriale îngrijite de viitorul lor, ameninţate de a nu mai putea exporta în America şi aiurea ca până astăzi, caută să-şi asigure cel puţin o clientelă pe continent. Din aceasta, o grăbire și o întrecere între țările industriale pentru a lega ţările agricole prin tot felul de convenţii, dintre acestea, proiecte de uniune vamală între diferitele state ale Europei.

Această frământare generală în preziua expirării tratatelor noastre de comerț a deșteptat îngrijirea noastră a tuturor, ne-a făcut să cercetăm direcţia ce ar trebui dată politicii noastre vamale.

După o matură chibzuinţă m-am rostit în favoarea autonomiei noastre vamale, cel puţin pană când se va desemna nouă orientare economică a diferitelor state.

De altmintrelea, politica tratatelor de comerț nu a răspuns la aşteptarea generală. S-a crezut că prin aceste legături internaţionale se vor favoriza deopotrivă interesele țărilor

contractante. Rezultatul a fost cu totul contrar, aşa că bărbaţi ca principele de Bismarck au ajuns să le conteste utilitatea. Intr-un discurs rostit în 1879, marele om de stat se exprima în termenii următori cu privire la tratatele de comerț: ***«Încât despre calea tratatelor de comerț, ea este, în unele împrejurări, foarte favorabilă; atât numai că ori şi când se încheie un asemenea tratat, fiecare se întreabă: Cine este înşelat? Care a fost amăgit? În general, unul dintre cei doi contractanţi a fost amăgit, şi aceasta se cunoaște numai după trecere de câţiva ani.»***

Apoi dacă bărbaţi politici de talia d-lui de Bismarck şi se tem de a nu fi amăgiţi când încheie un tratat de comerț, ce să mai zicem despre ațâți necompetenţi pe care împrejurările îi desemnă spre a încheia tratate? Şi notaţi bine că tratatele de comerț încheiate de către d. de Bismarck au fost toate folositoare intereselor germane, începând cu faimosul art. 11 al tractatului de la Frankfurt şi terminând cu tractatele încheiate în cei din urmă zece ani cu diferite puteri.

Afară de acesta, chiar dacă am admite că regimul tratatelor de comerț ar fi util din punct de vedere economic, totuşi împrejurările de astăzi nu sunt favorabile pentru a contracta. Lumea economică este mai agitată decât în oricare altă epocă. Se presimt schimbări şi transformări radicale în organizarea economică şi în orientarea politică vamală. înțelepciunea cea mai vulgară ne comandă să stăm la pândă păstrându-ne libertatea de acţiune.

Hotărâți a nu mai încheia tratate de comerț, până ce se va lămuri situaţia, singurul regim care ar răspunde mai mult la apărarea intereselor noastre este acela al autonomiei vamale. Liberi de orice legături cu alte state, vom aplica mărfurilor de orice provenienţă taxele tarifului nostru general. Însă pentru ca relațiile noastre comerciale să nu sufere, este neapărat ca tariful general să fie întocmit în aşa mod încât să protejeze industria naţională fără ca această să împiedice importanța atâtor fabricate de care avem trebuinţă. Cu alte cuvinte, tariful nostru general trebuie să fie protector, iar nu prohibitiv.

Tariful general urmând să fie aplicat tuturor ţărilor care ne vor trata în aceleaşi condiţii ca şi pe alte state, adică în modul cel mai favorabil, reiese de la sine că nu vom putea aplica acelaşi tarif ţărilor care ar aplica mărfurilor române un tarif excepţional împovărător. În asemenea împrejurare, guvernul să fie autorizat prin legea vamală să aplice supra-taxe.

Cei sfiicioşi să tem ca printr-o asemenea atitudine să nu deşteptăm resentimentele unora dintre puteri. Acestora le vom răspunde că am păstrat aceeaşi atitudine de la 1886 până astăzi, față cu ţările cu care nu avem tratate de comerț.Mulţi se întreabă dacă exportul produselor noastre nu ar suferi vreo jignire din cauza regimului vamal autonom ce s-ar adopta.Exportul nostru nu va întâmpina nici o greutate deoarece, după, cum am zis, noi nu ne vom depărta de la o taxare moderată şi curat protectoare, adică ceva analog cu ceea ce există de la 1886, afară de oarecare excepţii.

De altă parte, să nu ne scape din vedere că ţările care ne-au cumpărat până astăzi cereale şi alte produse agricole, ne vor cumpăra şi pe viitor, deoarece Europa Occidentală are nevoie de grânele străine; ea nu produce atât cât îi trebuie pentru a întâmpina trebuinţele alimentare ale populației sale.

Pe acest timp de frământări economice, unele ţări, spre a-şi asigura pe cât cu putinţă un debuşeu cât mai mare pentru produsele lor, au scos la iveală uniunile vamale. Astfel, de cât va timp se vorbeşte cu stăruinţă despre o unire vamală între Germania şi Austro-Ungaria, cu perspective de a înrola în aceste combinaţiuni ţările de la Dunărea-de-Jos şi din Balcani. S-a zvonit că chiar s-ar fi deschis vorbă guvernului nostru pentru intrarea eventuală a României în această asociaţie vamală.

Nu m-aşi mira ca să se fi făcut demersuri pentru a se atrage România în sfera de acţiune a Germaniei și Austriei. Acei care cunosc cu câtă stăruinţă se urmează sfaturile lui List, nu vor fi surprinşi, deoarece programul economic al lui List, Roscher şi alţii prevede înrâurirea germano-austriacă pe cale economică, nu numai în România, dar în toate ţările de la Dunăre şi Balcani.

Bunul-simţ este de ajuns pentru a ne convinge că nu avem ce căută într-o asemenea alianţă vamală. Uniunea vamala între două sau mai multe state, însemnând că toate, acele ţări formează unul şi acelaşi teritoriu economic, urmează neapărat că participarea noastră ar însemna desfiinţarea vămilor pentru ţările aliate. Şi cine oare nu înţelege ce ar deveni întregul nostru organism economic, când România ar face una economică, cu Germania şi Austro-Ungaria?

Intrarea României într-o uniune vamală cu Germania şi Austro-Ungaria ar fi actul cel mai nesocotit ce ar putea comite ţară noastră. Prin aceasta nu numai că am da o lovitură de moarte întregului nostru sistem economic, nu numai că am deveni o unealtă cu care cei mai tari s-ar servi după împrejurări, dar, ceea ce este și mai grav, am înlesni înșine calea pentru o înrâurire politică şi socială. De alta parte, printr-o asemenea procedare ne-am înstrăina cu desăvârşire de celelalte ţări, precum sunt Anglia, Franța, Italia, Belgia şi numai aceasta nu pot conveni României atât din punctul de vedere economic, cât şi politic.

Iată pentru ce am zis că bunul-simţ este de ajuns pentru a ne povăţui să ne păstrăm libertatea de acţiune."

3. Politica vamală la Senat (discurs)

La doi ani după publicarea lucrării «Politica noastră vamală» în 1890, în Senatul României era pus în discuție ***«Mesagiul Tronului»,*** care cerea să fie legiferate ***«Bugetul»*** și ***«Tariful vamal»,*** accentuând că: „atenţiunea să fie îndreptată cu deosebire asupra tarifului vamal, pe care țara îl așteaptă cu o nerăbdare legitimă."

Discursul lui Aurelian a fost unul politic pe toată întinderea lui, cu atacuri permanente la guvernul «liberalo-conservator»; așa îi numea senatorul liberal pe conservatori, după alierea grupării lui Gheorghe Panu cu aceștia din urmă. Analiza asupra ***«politicii vamale»,*** însă, este ușor de înțeles prin conceptele și ideile susținute de el, ca reprezentant al PNL și care, ca întotdeauna în parlamentele țării, sunt ascultate de opoziție, dar respinse fără comentarii, uneori chiar cu frondă.

Reprosul principal al lui Aurelian a fost asupra faptului că opoziția a primit proiectul pentru tariful vamal cu 24 ore înainte de a fi pus în discuție, că a fost elaborat în mare secret, iar pe fond, critica intenția guvernului de a modifica tariful vamal votat de liberali, care venea în defavoarea țării. El spunea că francezii discută de 2 ani asupra noilor tratate de comerț, iar la noi s-au acordat 20 de zile.

Cu puțin timp înainte, fostul ministru de externe anunța intenția ca România să aplice ***«tariful vamal general»,*** prin care creșteau unele taxe pentru produse de import. Instantaneu au fost aduse cantități mari din aceste mărfuri, care au blocat orice inițiativă industrială pentru producerea lor în țară, iar Aurelian a criticat aspru această nesăbuință, prin care numeroși investitori străini care doreau să construiască industrii au intrat în derută. Era, în final, o gravă eroare de politică economică.

În legătură cu această întâmplare, Aurelian cerea o ***«declarație de guvern»*** privind intențiile sale asupra ***«politicii vamale»,*** care urmau a se reflecta în lege. Ei bine, guvernanții nu voiau!

Discursul său cerea răspundere mare asupra temeiniciei ***«tarifului vamal»,*** spunând ***„Astăzi suntem un factor politic de care se ține seamă, și trebuie să fim geloși (mândri) de a păstra buna opiniune ce au statele civilizate despre noi"***, și a continuat cu enumerarea unor acțiuni fără precedent de construire a industriei, pentru care ***«codul vamal»*** avea o importanță foarte mare. Deși pentru Aurelian ***«tariful general»*** era o variantă ideală, în acele momente nu mai era favorabil României, din acest motiv insista pentru ***«tratate cu tarif convențional».*** Și aducea următorul exemplu: „Când nu am putut să ajungem la înțelegere cu monarhia vecină, noi nu am făcut nimic mai mult decât a aplica ***«tariful general».*** Peste munți însă, nu numai că nu ne aplică taxele de tarif general, dar s-a aplicat un tarif special pentru mărfurile ce se importă din România. Până astăzi, produsele noastre sunt aproape prohibite, în timp ce se introduc în România articole austro-ungare de peste zeci de milioane.

În final, oratorul cerea: „Voiesc să rog guvernul Majestății Sale ca în împrejurările de îngrijorare în care ne aflăm, să binevoiască a ne spune două cuvinte de asigurare; să ne spună sub ce regim vamal avem să trăim noi de aici înainte, căci mâine expiră tratatele noastre de comerț."

Constatăm în mod clar că guvernul conservator dorea să impună voința sa de «tarif vamal», fără a-l interesa opinia opoziției sau opinia publică, ci interesele partidelor de la guvernare și al celor pe care îi apăra.

Discursul D-lui P. S. Aurelian cu ocazia discuțiunii «Convențiunii comerciale» cu Germania la 20 dec. 1893 în Senat. Tratatul comercial cu Germania din anul 1893 a fost semnat în baza unor modificări radicale ale legii tarifului vamal din 1891, care era cel elaborat de liberali la 1886; aceasta în contrast cu faptul că tratatele semnate cu restul țărilor nu au cerut asemenea modificări. Aurelian a ținut să arate politic inabilitatea conservatorilor și încălcarea intereselor generale ale țării prin semnarea tratatului pe principiul ***«tarifului convențional».*** Senatorul avea o puternică poziție adversă în tratative cu Germania, din cauza balanței comerciale catastrofale cu acea țară, când raportul valoric al schimburilor comerciale era și de 10/1. El nu lăsa niciun moment prielnic ca să nu combată această poziție a Germaniei în schimburile cu țara sa. De aceea n-a fost un entuziast admirator al acestei țări, el era total francofil și mai apoi anglofil, țări care treceau peste interesul comercial inflexibil, spre deosebire de Germania. Era determinat să țină acest discurs, pentru că, în urmă cu mai puțin de un an (23 martie 1892), înainte de semnarea tratatului supus aprobării senatului, Germania a exclus cerealele românești de pe piața sa, deși exista un raport valoric de schimb de 5/1 între cele două țări. A fost o grea lovitură dată țării, pentru că, imediat, casele mari de comision de la Anvers, care primeau cerealele române pentru a le vinde, au hotărât să nu le mai primească grâne în comision, iar după ei, au luat aceleași măsuri și bancherii din Anvers, care nu mai aprobau avansuri în contul cerealelor pentru export.

Germania a apelat la aceste măsuri imediat după ce a semnat tratatul comercial cu Austro-Ungaria și se poate presupune că i s-a impus această condiție politică, fiindcă imperiul urmărea în permanență slăbirea economică a României, pentru a nu avea vreodată puterea economico-militară să revendice Transilvania cu populația sa românească.

Discursul.

O replică. Vă mulţumesc, D-le preşedinte, că mi-aţi dat cuvântul la ora acesta.

De la ora 9 şi 20 minute până acum la 12, a ocupat tribuna numai D. ministru; nu puteţi să ne învinuiţi pe noi, opoziţia, că v-am răpit timpul. Astăzi abia a vorbit D. Sturdza, iar D. ministru ne-a trecut de miezul nopţii. Daca aţi fi avut mai multă răbdare, era convenabil să nu abuzaţi de puterea noastră fizică, ca la această oră târzie să ne somaţi a vorbi; pe câtă vreme nu e pericol în casă, puteaţi, să amânaţi pe mâine discuţia. Cu toate acestea eu mă execut, căci ţin ca ţara să ştie în ce condiţii se tratează o chestiune atât de importantă. E lucru nemaipomenit până acum ca un senator să fie silit să ia cuvântul la o oră atât de înaintată. Ei bine, şi eu am să vă ţin trei ore.

D. Gr. Lerescu: Stăm şi şapte ore; nu eşti D-ta ţara, ţara nu e a D-tale.

D. P.S. Aurelian: Ţara e a mea cum e şi a D-tale.

D-lor, D. ministru de externe a socotit de cuviinţă să-şi înceapă cuvântarea sa cu o mustrare la adresa opoziţiei. Ne-a spus că avem deprinderi rele, ca să nu zic de rea creştere; că asemenea deprinderi să le păstrăm cel puţin când sunt în discuţie chestii interne, cu alte cuvinte, că discutând legi de natură interioară putem să ne zicem orice vorbe necuviincioase, iar când sunt în discuţie chestii de natură internaţională, a zis D-sa, să ne arătăm mai curăţei.

Să fim mai curăţei, zice D. ministru. A-şi dori să știu cui se adresează această povață, nouă sau D-sale. Procesele-verbale ale Senatului sunt de faţă, stenografii au avut grija să înregistreze punct cu punct ce s-a zis aci; voi cita câte ceva din ceea ce s-a zis, ca să se judece dacă noi am merita câtuşi de puţin ca să ni se adreseze vreo imputare despre modul cum am vorbit în Senat. Astăzi a vorbit D. Sturdza; vă rog a-mi spune dacă D-sa a rostit un singur cuvânt care să motiveze furia D-lui ministru de externe şi exortarea ce face ca să fim mai curăţei când vorbim despre chestiuni internaţionale. Acum, după cum l-am auzit pe D-sa în timp de aproape patru ore, putem afirma că negreşit D. ministru de externe putea să fie mai curăţel adresându-se opoziţiei. De unde până unde a găsit D. ministru că numai noi trebuie să fim mai curăţei, când tocmai D-sa, daca ar fi vorba de-a fi mai curăţel, ar trebui să dea exemplu, mai ales D-sa care e ministru. Căci daca unui deputat sau unui senator îi mai poate scăpa cuvinte oarecum aspre, unui ministru nu îi e permis acesta şi e dator să-şi domolească temperamentul violent.

Ce am făcut, ce am zis noi ca să ni se spună în faţă cuvintele de calomnie, injurii, insulte, asasinat? Oare după D-ta, D-le ministru, cuvinte curăţele sunt acestea? Uitară-ți aşa de curând că chiar în această seară aţi îndrăznit să ne adresaţi fraza următore:

Nu aţi venit încă la cuţitul material, dar aţi venit la pumnalul moral…

Întreb pe Senat, pe D. preşedinte, făcând apel la memoria şi la dreptatea sa: ce cuvinte s-au rostit de către opoziţie care să justifice din partea unui ministru cuvinte pe cât de neînsemnate pe atât de necuviincioase, ca acelea pe care le-a rostit D. ministru de externe? (Al. Lahovari)

Cuţit material, pumnal moral, atâtea cuvinte rostite fără conştiinţă şi fără demnitate şi pe care noi le înapoiam cu dispreţ şi indignare celui care le-a rostit. Şi când vorbiţi asemenea vorbe care mânjesc locul ce-l ocupaţi, tot D-voastră îndrăzniţi a ne recomanda să fim mai curăţei? Ori cât veţi spăla pata ce lasă asemenea vorbe nu se va şterge de pe faţa D-voastră.

Vă rog, încă odată, reţineţi-vă, D-le ministru, de a face lecţii, fiindcă nu le primim şi le respingem cu indignare. Aţi crezut de cuviinţă să vorbiţi de ***Răspântii*** şi să lăsaţi a se înţelege că noi vorbim *maselor*, cum numiţi D-v. poporul. Dacă este vorba despre oratoria de răspântii, apoi cer voie a vă aduce aminte că o curiozitate mai bine decât oricare alta, că aţi practicat-o cu mult succes când vă aflaţi în opoziţie, şi, ca mod de vorbire, o practicaţi şi astăzi după banca ministerială. Noi nu v-am dat aici nici un pretext, nu v-am dat nici aiurea, pentru ca să vă aruncaţi cu atâta furie în potriva noastră şi să vă serviţi cu expresii pe care chiar partizanii D-voastră cei mal devotaţi nu pot decât să nu le dezaprobe.

La chestiune. Dintre numeroasele chestiuni care se agită în sânul Parlamentului nu cunosc alta mai importantă decât chestiunea politicii noastre comerciale, ea are o importanţă nu numai economică, dar, în timpul de faţă mai cu seamă are o importanţă politică, socială şi naţională. Unul din instrumentele politice cele mai formidabile, politica comercială, trebuie întrebuinţat cu o extremă înţelepciune căci după cum ea înalţă un popor, tot asemenea îl poate ruina. Istoria este bogată în exemple de înălţare sau de ruinare pe cale economică, de ţări cucerite, ruinate, înfeudate pe această cale.

Istorie. Ca oricare alt popor cu un vechi şi nobil trecut, noi am avut, după timpuri, alcătuirile noastre în materie de politică comercială. Din nenorocire, vitregirea timpurilor, înrâurirea străină, complicitatea fanariotă, care n-a avut altă ţintă decât a face din România o fermă de exploatat, ne-aţi privat de bătrânească noastră alcătuire. Europa nepăsătore şi neprevăzătoare nesocotise drepturile noastre şi căutase a ne înjgheba economic cu Turcia; ne contesta drepturile cele mai învederate, acele de a încheia tractate de comerţ, de a bate monetă, şi altele. La 1848 naţiunea română se ridică între altele şi contra acestor încălcări ale drepturilor noastre economice. Nenorocirea că, după câteva luni, cuceririle Revoluţiei naţionale erau din nou nesocotite. Nu convenea străinilor de rasă şi de inimă reînvierea României; armatele suverane şi protectoare ne călcară ţara şi, în unire cu duşmanii dinlăuntru, înăspriră regimul sub care trăiserăm, sfâşiară, cel puţin aşa crezură, opera Revoluţiei. În zadar însă; sămânţa aruncată de marii patrioţi căzuse în pământ bun şi mănos; treptat a încolţit şi a dat roadele pe care vi le înfăţişează România modernă.

Marii noştri patrioţi, goniţi de străini şi de administraţia pământeană, de pe pământul patriei, împănaseră Europa, pledând, pe toate căile şi prin toate mijlocele, cauza României. În plângerile lor nu a fost niciodată uitată călcarea autonomiei noastre economice, nesocotirea dreptului nostru de a încheia tractate de comerț și de a ne întocmi vămile după cum ne vor povățui interesele noastre.

Marea Adunare Națională a Divanului ad-hoc, a doua memorabilă manifestare a Naţiunii după 1848, nu uită chestiunea economică în marile şi importantele sale dezbateri.

După Unirea Principatelor, sub Domnia lui Cuza-Vodă, care, orice s-ar zice, va ocupa o pagină măreaţă în istoria noastră, Domnitorul protestă contra amestecului puterilor străine în chestiunile politicii noastre comerciale, şi, ca semn de protestare, refuză să aplice taxele vamale aşa cum ele fuseseră ticluite între Turcia şi ţările străine, cu care ea încheiase tratate de comerț.

Nu cred că Puterile străine să fi făcut obiecţii contra dreptului nostru de a încheia tractate de comerț într-un mod serios; ele, stăruind în a ne nega acest drept, aveau mai mult în vedere interesele lor comerciale. Într-adevăr, cu Turcia se învoiau forțe expeditive în materie de tratate de comerț, toată economia sa vamală constând într-o taxă de 7 sau 8 lei la suta din valoare.

Iată însă că pe la 1874 începe a se vorbi despre încheierea unei convenţii de comerţ cu Austro-Ungaria. Se atribuia monarhiei vecine dorinţa de a recunoaşte ceea ce se numea pe atunci «independenţa economică a României». În 1875, guvernul conservator a şi încheiat acea convenţie. Guvernul liberal, venit la putere după ce se subsemnase convenţia, nu putea face altfel de cât să o pună în aplicare.

Convenţia comercială încheiată cu Austro-Ungaria este punctul de plecare al politicei economice conservatore. Conservatorii n-au încetat de a se făli cu acest act.

Mereu vi se spune: suntem ceea ce eram la 1875; opera de astăzi e continuitate a operei de la 1875. Să vedem acum întrucât faptele corespund cuvintelor.

Las la o parte convenţia de la 1875. S-a vorbit mult de dânsa şi cred că reprobaţiunea generală, cu care a fost primită, a dovedit în destul că acel act internaţional nu răspundea cu interesele ţării. E de prisos, D-lor, a vă răpi timpul, spre a dovedi din nou ce este această convenţie de la 1875, şi a vă arăta cât de scump a plătit ţara această convenţie!

În zadar D. ministru de externe se încercă ca să dovedească că în timpul acesta s-a mărit producţia ţării. Vă voi arăta eu că, dacă s-a mărit producţiunea ţării, acesta nu se poate atribui convenţiei de la 1875.

Ea nu era decât o curată înfeudare economică a ţării şi când mi se spune că a fost cea dintâi piatră fundamentală care s-a pus la independenta economică a ţării, nu pot să iau în serios o asemenea declaraţie.

Convenţiile şi regimul vamal. Independența economică?! Dar dacă este vorba de independenţă cu orice preţ, apoi odinioară a fost vorba şi ni s-a propus independenţa politică; am fost îmbiați de o mare putere să ne declarăm republică independentă, dar patrioţii noştri cei buni de atunci n-au primit această propunere care ascundea altceva decât independenţa noastră. Nu trebuie ca sub pretext de a face act de independenţă economică, să se compromită, după cum au fost compromise, cele mai însemnate interese ale ţării. ***Independența nu se dobândește prin complezența interesată a unei puteri oricare ar fi, ea se cucerește când este contestată***.

Oare, d-lor, această ţară a fost ea robită, ca să ne fălim atât de mult că imperiul Austro-Ungar a binevoit a trata cu noi? Pentru prima oară tratau direct cu ţara românească puterile străine? Marii noştri Domni au tratat la diferite epoci cu puterile cele mai mari, şi dacă mai târziu nu s-a urmat tot astfel, cauza este că ţara încăpuse pe mâini străine, care nu se interesau decât a o exploata. Uitaţi oare că, în urma acelei convenţii din 1875, dispăruse mai orice urmă de industrie în ţară? Uitaţi că încetase până şi marea industrie a făinii?

Fală era oare pentru noi să vedem că făina fabricată din grânele noastre ni se aducea de la Pesta şi de la Timişoara?!

Vă faceţi că uitaţi cum că sub regimul convenţional de la 1875 dispăruseră mai toate meseriile, odinioară înfloritoare în ţară, şi că numai de la expirarea acelei convenţii, în 1886, şi graţie întregului regim economic întemeiat de guvernul liberal, industria a luat un avânt care face admirația tuturor, afară de a voastră care, în materie de industrie, văd cu mirare că ne citaţi mereu fabricarea ciocolatei, a rahatului şi a limonadei!

Noi toți știm, afară de d-voastră, că ţara acesta a avut o sumă de meserii constituite odinioară în bresle: că acele meserii întâmpinau mai toate trebuinţele locuitorilor, iar de la încheierea convenţiei cu Austria, mai toate acele meserii dispăruseră. Nu se mai auzea de croitori, cizmari, tăbăcari şi alţii. Stăpânii se ruinaseră, iar calfele şi chiar meseriaşii începuseră a se angaja ca servitori şi ca lucrători pe la căile ferate. După toate acestea, mai vă făliţi cu convenţia de la 1875!?

Mai spuneţi că ea a fost piatra fundamentală a independenţei economice?! Să ne ferească Dumnezeu ca independenţa economică a României să fie întemeiată şi înălţată pe o temelie ca convenția d-voastră de la 1875; o asemenea temelie ar periclita tot edificiul, l-ar reduce în ruină.

Convenția de la 1875, d-lor, a fost combătută de omenii politici dintre cei mai însemnaţi; oameni iluştri şi patrioţi, ale căror nume trebuiesc respectate, iar nu citate de D. ministru cu aerul ironic. Ironia este ridiculă când se vorbește de oameni care se numesc Brătianu, Kogălniceanu şi Epureanu.

Când bărbaţi de talia acestora au combătut convenţia d-voastră de la 1875, fiţi siguri că ei au făcut în cunoştinţă din cauză, convinşi că prin acea învoire internaţională se aducea vătămarea intereselor ţării. Ei au fost răsunetul ţării întregi, şi astăzi când sunt în mormânt şi aveţi busturile lor în Cameră şi Senat trebuie să vorbiţi cu respect de fiecare dintre dânşii. În zadar ne tot repetaţi cuvântul că noi am ratificat acea convenţie, căci ce era să facem? D-voastră faceţi o convenţie cu imperiul vecin şi voiţi ca guvernul liberal să-l respingă? Apoi credeţi d-voastră că dacă votaţi astăzi această convenţie, noi am putea, venind la putere să o desfiinţăm, să ne punem în război cu Germania?

Nu puteam să nu încheiem convenţii cu celelalte puteri, mat întâi pentru că aceasta nu convenea intereselor noastre, al doilea, nu puteam lăsa ca Austro-Ungaria să monopolizeze aproape tot comerţul nostru de import. Am fost dar siliţi de interesele ţării, şi politice şi economice, să încheiem convenţii şi cu celelalte ţări, şi pentru acesta nu puteam urma pe o altă bază decât aceea pe care am moştenit-o de la d-voastră.

Când a venit momentul d-lor, să arătăm ceea ce dorim noi pentru interesele economice ale ţării acesteia, am dat dovezi pe care înşişi d-voastră nu le-aţi dezaprobat. Nu aţi avut să vă plângeţi la 1888 cum că v-am lăsat vreo moştenire economică de reprobat (neacceptat), căci aţi urmat aceiaşi politică economică la 1891 şi dacă o urmaţi şi astăzi făceaţi şi mai bine. Dar în fine, ştie ţara ce am făcut noi.

Aţi venit D-v. la 1888 la putere, aţi găsit o situaţie economică care nu vă mulţumea; ce aţi făcut pentru îndreptarea ei? Aţi avut 4 ani de zile să vă gândiţi, aţi avut destulă vreme să cugetaţi asupra unei alcătuiri economice, ei, ce aţi făcut?

Aţi venit la 1891 cu un tarif autonom. Acel tarif când a fost prezentat Senatului şi Camerei, a fost considerat ca fiind baza politicei economice pe care guvernul D-voastre avea s-o urmeze în viitor. Atât este de adevărat lucrul acesta, încât, puţin după aceea, pe baza acelui tarif, aţi încheiat convenţii comerciale cu Anglia, cu Elveţia, cu Franţa şi cu Italia. Sunt proaspete în mintea fiecăruia din noi expunerile de motive ale D-lui ministru de externe. ***Când a venit în Senat cu acele convenţii, vă aduceţi aminte că în toate, şi mai cu seamă în acelea cu Italia şi Anglia, se repetau cuvintele acestea: «suntem fericiţi a constata că cutare putere a primit tariful nostru autonom.» Şi lumea zicea cu drept cuvânt: Iată un guvern care a găsit mijlocul de a-şi confirma o politică economică autonomă; şi iată puteri mari care deja şi-au dat asentimentul lor la această politică.***

La întrebările pe care le făceam miniştrilor adeseori în Parlament, totdeauna mi s-a răspuns: nu aveţi grijă, regimul autonom are să dureze, are să fie experimentat. Totdeauna am fost legaţi cu speranţa aceasta şi mare ne-a fost surprinderea când acum ne pomenim că acel lăudat regim autonom este înlocuit cu ***«regimul convenţional».***

D-voastră, care spuneţi pe toate tonurile că numai voiţi să auziţi de regim convenţional, veniţi şi daţi cel din întâiul exemplu, că nu mai ţineţi la regimul autonom; căci ce altceva este tratatul cu Germania de cât un tratat convenţional?

Iată consecinţa D-voastră; pe când ne acuzaţi că rău am procedat noi, pe când la 1891 veneaţi şi ziceaţi că aţi inaugurat un nou regim vamal autonom, când după aceea, încheiaţi patru convenţii pe baza «tarifului autonom din 1891», nu trece mult şi veniţi să schimbaţi sistemul, apucaţi pe ***«calea convenţională».***

Ştiu forte bine că nimeni nu poate acuza un guvern dacă în momente date renunţă la un sistem vamal care l-a avut; în materie vamală nu este nimic imutabil, regimul vamal este un regim de oportunitate şi nu v-aşi acuza când aţi zice: s-au schimbat împrejurările; dar care sunt împrejurările?

Vedeţi dar că este între toate adevărat ceea ce vă spuneam cu ocazia discuţiei ***Adresei*** (către Tron), că vă daţi după cum bate vântul, neavând nici un sistem, nici o convingere temeinică în materie de politică vamală. Când aţi văzut că întreaga ţară este ***autonomistă*** în chestiunea vamală, când aţi văzut că toată lumea cere ***tariful autonom***, aţi făcut tariful din 1891, l-aţi botezat autonom şi aţi promis că-l veţi observa cu stricteţe, îl veţi aplica tuturor ţărilor care vă vor acorda tratamentul cel mai favorabil. Şi de o dată, ca din senin, ne pomenim că sfâşiaţi singuri acel tarif

şi acel regim atât de lăudat. Şi ca să justificaţi că acel tarif, opera Dv. lăudată, nu mai răspunde nevoilor ţării, propuneţi modificarea lui, însoţindu-1 de o expunere de motive care cuprinde cea mai aspră critică ce s-a putut face tarifului din 1891. Pentru a vă convinge, vă rog să citiţi expunerea de motive a tarifului pe care l-aţi votat ieri. Eu aveam de gând să vă fac critica acestei expuneri, însă aţi cerut închiderea discuţiei şi nu mi s-a acordat cuvântul.

Expunerea d-lui ministru de finanţe arată că la 1891 *s-a căutat a se întocmi un tarif autonom moderat care să poată satisface în acelaşi timp şi cerinţele producătorului şi trebuinţele consumatorului şi nevoile fiscului, fără a se pricinui vreo zdruncinare în relaţiile comerciale cu străinătatea, ba chiar fără a jigni aproape întru nimic interesele economice ale statelor cu mult mai înaintate decât noi pe terenul activităţii industriale.*

Ministrul mai arată că rezultatul aplicării acestui tarif este din cele mai mulţumitoare căci a provocat avântul industriei noastre, a sporit veniturile vamale, ba, ceea ce este mai mult, că acel tarif din 1891 a fost primit integral, *fără să se fi clintit vreuna din bazele sale* de către puteri străine cu care s-au încheiat convenţii de comerţ.

Iată dar un tarif care, după D. ministru de finanţe, a împăcat toate cerinţele atât interne, cât şi externe, care a fost bine primit înlăuntru şi în afară.

Deodată însă acelaşi ministru atât de încântat până aci de tariful său, se grăbeşte a adăuga: cu toate bunătăţile lui, tariful din 1891 trebuie modificat căci cuprinde lipsuri şi antinomii care vatămă cu desăvârşire tocmai acele interese ce, din contră, s-a căutat a se favoriza mai mult. Şi după ce ministrul de finanţe expune antinomiile d-sale pentru o parte a tarifului, crede că nu este de ajuns pentru a condamna tariful din 1891 şi mai adaugă:

Cât despre cealaltă serie de antinomii constatate în unele din dispoziţiunile tarifului în vigoare, deşi mai puţine la număr, ele sunt în substanţă de o gravitate cu mult mal însemnată, căci nu se limitează a da loc numai la incertitudini şi confuzii de felul celor semnalate mai sus, ci trag după sine o esenţială ştirbire a chiar principiilor pe care se reazemă întreaga clădire a tarifării, paralizând astfel în bună parte tocmai unele din efectele binefăcătoare ce dânsa e menită să aibă.

Acelaşi ministru tratează unele dintre taxele tarifului de *exorbitante, că, îndepărtându-se cu totul de la spiritul întregii tarife, sunt în flagrantă contradicţiune cu însuşi scopul ce s-a ţintit la alcătuirea lui şi a căror menţinere şi de aci înainte ar fi cu desăvârşire contrarie adevăratelor noastre interese.*

Astfel vorbeşte D. ministru de finanţe despre tariful său din 1891. Vedeţi, dar, Domnilor senatori, ce logică strânsă, ce continuitate în vederi! La începutul expunerii de motive, ministrul laudă tariful din 1891. Spune că a dat rezultate admirabile, că a fost primit ca bază a tratatelor de comerţ încheiate cu mai multe ţări. Şi, cu câteva rânduri mai jos, aceeaşi expunere a D-lui ministru de finanţe maltratează tariful din 1891, după cum aţi văzut din citaţiile ce am făcut. Vă las să judecaţi şi să vă rostiţi d-voastră asupra acestui nou soi de logică, care consistă în a lăuda o lucrare la început, şi a o maltrata cu câteva rânduri mai jos. Înţeleagă oricine ce normă politică vamală mai poate fi şi acesta şi ce temei se mai poate pune pe lucrări atât de importante pentru ţară, când ele sunt maltratate cum nu se mai poate cu asprime de chiar autorii lor.

Cu toate acestea, d-lor senatori, nu degeaba D. Ministru de finanţe a căutat să vă înnegrească tariful său din 1891; avea un scop, şi acest scop era de a vă cere modificarea acelui tarif ca să poată mulţumi cerinţele Germaniei, care nu s-a mulţumit pe tariful de la 1891, cum s-au mulţumit Anglia, Franţa, Italia, Elveţia, dar a cerut, a impus, ca să zic aşa, modificarea tarifului din 1891. Acesta este secretul acuzărilor ce se aduce tarifului de la 1891. Căci fără de acestea, cum aţi fi voit ca ministrul să vă ceară modificarea? Atât numai că D. ministru nu şi-a citit expunerea de motive, căci de ar fi citit-o, nu putea aici să laude tariful din 1891, aici să-l condamne cu asprime. Acelaşi lucru nu poate fi totodată bun şi rău.

Din cele ce am avut onoare a vă expune, cred că v-aţi convins că în întocmirile sale economice şi, în special, în alcătuirile de politică vamală, guvernul nu s-a povăţuit şi nu se povăţuieşte după principii; că n-a avut şi nu are programă economică-vamală bine stabilită; că procedează după inspiraţiile momentului, după cum bate vântul, după presiunile ce se exercită

asupra lui. Această procedare nu ne va mai da nici o garanţie şi se poate întâmpla ca aceea ce vi se propune să aprobaţi astăzi să vi se propună să dezaprobaţi peste câteva luni; probă învederată de tariful din 1891 şi nestabilitatea învederată în politica sa vamală. Asemenea apucături nu sunt de natură a ne întări economiceşte, nici de a insufla străinilor respect pentru opera noastră economică.

Tratatul cu Germania. După această digresiune să vin la subiectul meu. ***Ce a dat naștere tratatului dintre Germania şi România?***

Ministrul de finanțe şi ministrul de externe ne arată motivele pentru care s-a încheiat tratatul de comerţ cu Germania.

Iată cum motivează D. ministru de finanţe încheierea unui tratat de comerţ cu Germania, cu totul în alte condiţiuni decât acelea în care s-au încheiat tratatele cu Anglia, Franța, Italia şi Elveţia. După ce caută a justifica modificarea taxelor vamale din tariful de la 1891 pentru cuvântul că sunt exorbitante, asupritoare, că înfăţişează antinomii, că vatămă pe consumatori, ministrul mai adaugă:

«Alături cu necesitatea ce se simte de o asemenea îndreptare şi care, de altmintrelea, independent de orice alte consideraţii, ar putea ea singură justifica revizuirea mai multor dispoziţii din tarifa de la 1891, mai există încă o altă trebuinţă a căreia satisfacere, de aşijderea, ne impune o parţială modificare a acestei tarife: *este trebuinţa de a se mai uşura puţin câteva din actualele taxe fiscale de import dându-li-se o echilibrare mai potrivită cu cerinţele de azi ale comerţului nostru exterior, pentru ca astfel, în schimbul unor mici înlesniri pe care însăşi tarifa noastră generală le-ar prevedea pe ici pe colo, în interesul numai al acelor mărfuri străine ce într-adevăr sunt de o fabricaţie superioară, producţia agricolă a ţării să-şi poată deschide debuşeuri cât mai întinse şi mai sigure.»*

«Şi împrejurări cu totul neatârnate de voinţa noastră au făcut ca, în timpii din urmă, să se resimtă cu o intensitate şi mai vie trebuinţa unei astfel de uşurări, reclamată cu tot dinadinsul de interesele agriculturii naţionale. Este vorba de acea stânjenire ce începuse a întâmpina desfacerea grânelor noastre pe pieţele atât de importante ale Germaniei, încă din primăvara anului trecut, de pe urma intrării acolo în vigoare, cu începere de la 1 februarie 1892, a unor forţe reduse, taxe convenţionale asupra importului cerealelor, dar de a cărora favoare să nu poată beneficia decât numai acele state care vor voi să acorde, la rândul lor oarecare echivalente avantaje pentru produsele germane.»

«Această schimbare de regim vamal, având, firește, de efect lăsarea productelor noastre sub povara drepturilor din tarifa generală, cu 20% şi 30% mai ridicate ca taxele convenţionale, şi deci punerea lor pe pieţele marelui imperiu într-o situaţie de inferioritate care să nu le mai permită de a concura cu similarele lor de prin alte părţi, guvernul ţării s-a crezut negreşit dator de a căuta să înlăture chiar de la început relele urmări ale unei asemenea stări de lucruri, atât de păgubitoare comerţului nostru de export.»

«Se știe, de altmintrelea, cum am şi izbutit a obţine de la guvernul german concesiunea tratamentului convenţional pentru grânele române, pe baza unei învoiri provizorii, încheiată încă de acum un an şi jumătate, şi cum apoi – în urma unor laborioase negocieri – s-a ajuns în fine la subscrierea unui tratat definitiv cu Imperiul German, prin care ni se acordă pur şi simplu obişnuitul tratament al naţiunii celei mai favorizate şi ni se asigură într-un chip statornic atât taxele convenţionale stipulate prin ultimele tratate ale Germaniei cu Austro-Ungaria şi cu Italia, cât şi actualele taxe din tarifa sa generală, nu numai pentru grâne, ci, în general, pentru toate produsele care formează obiectul exportului nostru, iar în schimbul unor asemenea avantaje reale, îndestul de însemnate pentru agricultura ţării, guvernul român consolidează faţă cu Germania o parte din actualele taxe de import ale tarifei noastre generale, obligându-se totdeodată şi la o moderată scădere a câtorva dintre dânsele, alese, bine înţeles, mai cu seamă printre acelea ce deja erau recunoscute ca exagerate şi a cărora temperare, în tot cazul, se impunea deci de la sine.»

«Două sunt dar motivele de căpetenie care explică şi justifică oportunitatea unei modificări parţiale a tarifei vamale de astăzi: pe de o parte necesitatea de a i se aduce oarecare îndreptări dictate de experienţă şi având întreita menire de a scuti administraţia vămilor de atâtea dificultăţi, de a înlesni comerțul şi pe consumatori, de a ocroti şi mai bine unele ramuri ale

industriei indigene; iar pe de altă parte, necesitatea de a se face oarecare reduceri la unele din taxele ei fiscale, în interesul producției noastre agricole, reduceri - de altmintrelea - la care deja s-a consimţit prin tratatul încheiat cu Germania.

Aurelian. Aşadar, motivul încheierii tratatului de comerț cu Germania, deosebit în formă şi fond de tratatele încheiate în anul trecut cu Anglia, Franța, Italia şi Elveţia, motivul este că de unde până la 1 februarie 1892 grânele noastre plăteau o taxă de 3 mărci 50 la 100 kg când intrau în Germania, de la acea dată au fost supuse la o taxă de 5 mărci. Că provizoriu, până la încheierea unui tratat, Germania a consimţit a ne taxa grânele tot cu 3 mărci 50.

Ei bine, aceasta va fi cauza, dar dacă aceasta este cauza, D-lor, întreb un lucru: aţi făcut ceva ca să o înlăturaţi, adică înainte de a expira tratatul de comerț la 1891, D-voastră v-aţi pregătit ca să vă aranjați cu toate celelalte puteri? Când aţi tratat cu Anglia, Franţa, Belgia, Italia, cum nu v-aţi gândit şi la Germania. Cine e vinovat în această împrejurare, dacă nu D-voastră, ca oameni neprevăzători. Aţi acceptat ca să expire tractatul fără a face ceva. V-am făcut interpelare aici în Senat şi v-am atras atenţia asupra neajunsului la care ne expune Germania, impunând grâul nostru cu 5 mărci, tratându-ne cu o asprime vamală pe care nu o meritam.

D. Lahovari zicea că să nu avem grijă, că s-au luat măsuri să se reducă taxa la 3 mărci şi jumătate. Să vedem acum întrucât Germania este vinovată de ceea ce imputaţi D-voastră în expunerea de motive, căci, atât ministrul de finanțe, cât şi ministrul de externe, fac pe Germania răspunzătoare de inaugurarea acestui sistem. Dar D-voastră, care sunteţi aşa de bravi în toate, când Germania v-a pus taxa de 5 mărci, aţi făcut vreo mişcare ?

Nouă ne ziceţi că am compromis interesele ţării, declarând război vamal Austro-Ungariei. Aceasta nu am făcut niciodată; noi am alcătuit sistemul nostru vamal şi am căutat ca să-l aplicăm în interesul nostru naţional, dar dacă Austro-Ungaria a luat aceasta ca război vamal, este altceva. Dar dacă Germania va impus 5 mărci, D-voastră ce aţi făcut? Aţi luat vreo măsură preventivă? Nu aţi luat nici o măsură. Aţi declarat ţării că veţi observa tariful autonom, că-l veţi aplica tuturor puterilor deopotrivă; şi n-aţi căutat a vă înţelege cu toate.

Aţi neglijat sau aţi voit să neglijați, tocmai pe Germania, pentru ca la urmă să veniți a ne spune: Germania ne-a închis granițele, trebuie să încheiem un tratat aşa cum îl cere dânsa. Aţi uitat și interesele țării și dispozițiile vamale, căci ținta D-voastră era de a ajunge la tratatul de față. Anul trecut strigați pe toate tonurile că aţi avut mari succese cu încheierea celor patru convenții, de rândul acesta, fără nici o rezervă, fără a vă gândi că sunt oameni care vă pot judeca, strigați *și ni s-a acordat mult*. Serios este acesta, D-lor miniștri?!

Acest mare succes trebuie să-l examinăm în ce consistă el. Ce aţi dobândit aşa mult în cât să ne spuneți mereu: marele succes! D-lor, Germania, în relațiile ei comerciale cu România, este cumpărătoare de cereale, şi noi suntem cumpărători de obiecte manufacturate. Germania nu ne cumpără grânele pentru dragostea de a cumpăra de la noi, ci fiindcă are nevoie. Căci Germania din cauza intemperiilor, a multor împrejurări agricole, este departe de a putea întâmpina nevoile sale.

În toţi anii Germania importă cantităţi însemnate de cereale şi alte substanţe alimentare pentru sume foarte mari. După ultimele date ce mi-am putut procura, Germania importă cereale, vite, pește, ouă, grăsimi şi vinuri pentru suma de 814 milioane mărci sau 1 miliard 17 miliarde lei. În această sumă cerealele intră pentru suma de 387 milioane mărci sau 484 milioane lei. Apoi când o ţară importă cereale pentru aproape o jumătate miliard, nu înţelegeţi că dânsa are nevoie pentru hrana sa şi că nu ne face nouă o favoare specială cumpărându-ne grânele? De unde dar atâta favoare, atât succes, pentru că grânele noastre vor plăti 3 mărci 50 la suta de kilograme? Uitaţi că aceiaşi taxă se acordase Bulgariei şi Statelor Unite?

Aceeaşi Germanie mai importă lână, lemne, piei, in şi cânepă, totul pentru suma de 709 milioane mărci sau 886 milioane lei. În această sumă lâna figurează pentru 273 milioane mărci sau 331 milioane lei. Nu înţelegeţi că acestea sunt materii prime trebuitoare industriei germane, materii de care Germania nu se poate dispensa. Uitaţi că Germania este o ţară agricolă şi industrială, că pe an ce trece, se accentuează din ce în ce mai mult sporirea populației industriale, şi că astfel fiind, ca toate ţările industriale, Germania trebuie să ajungă

a lăsa liberă intrarea cerealelor, căci altfel populaţia sa ar peri de foame? Şi cu toate acestea, Germania nu şi-a schimbat mai deloc politica sa vamală, cum aţi făcut D-voastră; ea a făcut scăderi neînsemnate şi în cele mai multe tratate a consolidat taxele vechiului ei tarif.

Şi cu toate că este învederat că Germania are trebuinţă să impozite cereale şi alte produse agricole, totuşi cei care ţin să-şi atribuie succese peste succese, tot afirmă că Germania, la rigori, nu are trebuinţă de noi, că noi avem mai multă trebuinţă de dânsa.

Tot pe această coardă ne-aţi cântat şi când aţi încheiat convenţia cu Austria în 1875. Atunci, ca şi astăzi, tot România era cea mai nevoiaşă, după D-voastră, şi de aceea i-aţi sacrificat toate interesele ca să o scoateţi din nevoie! Oricum veţi întoarce cuvintele, nu veţi putea convinge pe nimeni, afară de acei care se conving fără a citi şi fără a cugeta. ***Şi cei mai puţini în curent cu chestiunile de felul acesta, scriu că la urma urmelor, Germania are mai mare trebuinţă de noi de cât avem noi de dânsa; aceasta s-a recunoscut chiar de bărbaţii politici germani. Şi lucrul este foarte firesc: ca ţară industrială, Germania are trebuinţă să-şi desfacă produsele industriei sale, iar ca ţară agricolă, care nu produce cât are nevoie, este silită să importe cu orice preţ. Concurenţa este atât de mare, încât este o fericire ca Germania să-şi asigure o piaţă ca România.***

Cum voiţi ca Germania să renunţe la o piaţă ca a noastră când ea exportă la noi produse industriale pentru 140 milioane pe an?

Gândiți D-voastră că o ţară care are interese industriale aşa de mari, are să dea cu piciorul aşa de lesne la dânsele? Atunci mai domol cu succesele.

Pentru a trata cu Germania, situaţiunea era foarte uşoară, nu aveaţi nevoie să proclamaţi că v-aţi căznit ani întregi ca să dobândiţi ce aţi dobândit.

Situaţia este aşa, că Germania nu poate să caute pretexte de a abandona piaţa României, fiindcă Germania este mai interesată decât noi pentru a trăi în cele mai bune relaţii cu România. S-ar părea că nici aveţi idee despre importanţa intereselor economice germane în România, deoarece ne tot spuneţi că a trebuit să învingeţi mari dificultăţi pentru ca să ajungeţi la tratatul de faţă.

Astăzi Germania este cel dintâi importator (exportator) pe piaţa română, a întrecut pe Anglia şi Franţa, şi când un stat, prin inteligenţa sa, şi-a creat un debuşeu de 140 milioane, nu numai că nu-l nesocotește, dar caută a păstra cu orice preţ o piaţă atât de sigură şi importantă.

De ce dar voiţi să faceţi chestiune de succes colosal când nimic nu militează în favoarea dificultăţilor ce le arătaţi că aţi întâmpinat?

D-lor, un om de stat care poate servi de model, Prinţul de Bismarck, în 1879, într-un discurs celebru, vorbind de tratatele de comerţ zicea:

«Încât despre calea tratatelor do comerţ, ea este, în unele împrejurări, foarte favorabilă; atât numai că ori şi cât se încheie un asemenea tratat, fie cine ne întrebă: Cine este înşelat? Care a fost amăgit? În general, unul dintre cei doi contractanţi a fost amăgit, şi acestea se cunosc numai după trecerea după câțiva ani.»

Când d-voastră ne tot spuneţi că aţi încheiat acest tratat cu greutate şi că a-ţi avut succes, atunci cel înşelat e Germania ? (Ilaritate).

D-lor, sunt cel dintâi care am susţinut ca să ne creăm relaţii cât se poate mai multe cu toate statele şi ar fi o copilărie să rupem relațiile ce avem deja, fără motive serioase. Nu mergeţi însă până acolo încât să trâmbiţaţi că ni s-au făcut concesiuni aşa de mari, că am dat puţin şi ni s-a dat mult; lucrurile acestea se citesc la Berlin şi acolo sunt oameni mai pricepuţi decât noi şi nu o vor lua în serios.

Favorurile acordului cu Germania. Să cercetăm puţin care sunt favorurile atât de mari ce ziceți că vi s-au acordat de Germania.

Apoi ce aţi dobândit? Aţi dobândit taxe de import de 3 mărci şi jumătate la suta de kg de grâu. Numiţi acesta o favoare? Apoi când Germania care are trebuinţă de grâu pentru consumaţia sa şi totuşi impune grâul nostru la o taxă în adevăr exorbitantă de 3 mărci şi jumătate pentru 100 de kilograme, găsiţi că cu aceasta se face o favoare? Uitaţi ori nu ştiţi că cu această taxă însemnă 22 de lei la chila muntenească, şi după preţurile de astăzi, 40-50 lei la sută din valoare? Apoi

aceasta este o taxă de favoare? Dar dacă ar fi aşa, cum să numim libera intrare a cerealelor care există în Anglia, Belgia şi Elveţia?

Dacă aţi fi fost oameni care să căutaţi a păzi cu stricteţe interesele ţării, vă pot asigura că aţi fi putut dobândi, ca şi Belgia şi Statele Unite, taxe de 3 mărci şi 50, fără să mai fi făcut tariful vamal din 1891 şi fără a mai face şi alte concesiuni.Ce aţi mai dobândit, d-lor? Trei mărci şi 50 pentru secară, ceea ce reprezintă astăzi 60% asupra valorii. Aţi mai dobândit pentru ovăz 2 mărci 50, ceea ce face 60% din valoare.Ce aţi mai dobândit? pentru orz 2 mărci 50, care după preţul de astăzi este 50 sau 60 asupra valorii.Asupra rapiţei aţi dobândit 2 mărci, adică 15% din valoare; asupra porumbului 1 marcă 50 sau 18% din valoare şi alte câteva taxe care ne interesează cu mult mai puţin.Dar îmi veţi zice: nu putem să dobândim alte taxe mai reduse; foarte bine; dar atunci nu trâmbiţaţi succesul, nu ne spuneţi că a trebuit să treceţi printr-o sumă de dificultăţi până a ajunge aici.

D. ministru de externe, faţă cu obiecţiile ce i s-au făcut, a exclamat din toate puterile: Unde voiţi să ne desfacem grânele dacă ni s-ar închide pieţele germane? Nu ştiţi că Germania ne cumpără grâne pentru 70 milioane, de oarece şi grâul care trece în Belgia este cumpărat tot pentru Germania? Slabe argumente, domnule ministru. Apoi pe cine voiţi să faceţi să creadă că dacă Germania ne-ar închide cu desăvârşire graniţele sale, noi am rămâne cu grânele nevândute? Ia să vedem ce ne spune statistica ministerului de finanțe despre exportul nostru de cereale şi alte câteva produse agricole.

De pe la 1883 Germania, ne cumpăra grâne pentru 4 şi jumătate milioane şi ea vindea obiecte de industrie pentru 43 milioane. În 1884 Germania ne-a cumpărat pentru 800 mii lei; în 1885, pentru aproape 3 milioane; în 1886, pentru 2 milioane 600 mii lei; în 1887, pentru 8.763.636; în 1888, pentru 6.515.612 lei; în 1889, pentru 15 şi jumătate milioane; în 1890, pentru 12 milioane 600 mii lei; în 1891, pentru 30 milioane, iar în 1892 pentru 33 milioane.

În aceiaşi ani Germania importa (exporta) în România pentru: 41 milioane, 43 milioane, 41 milioane, 23 milioane, 90 milioane, 83 milioane, 108 milioane, 109 milioane, 139 milioane şi în 1892 importa 113 milioane. Cum vedeţi în timp de 10 ani, Germania şi-a urcat importul (exportul) în România de la 43 la 140 milioane; iar exportul nostru de la 4 milioane s-a urcat la 33 milioane. Nu nesocotesc această cifră, însă voi aduce aminte că în Belgia trimetem peste 42 milioane, pe când noi luăm mărfuri de la dânsa numai pentru 20 milioane. Dar ni se spune că grânele trimise în Belgia trec mai toate în Germania. Eu nu ştiu ce devin; ştiu ceea ce spune statistica Dv. oficială.

Uitaţi în acelaşi timp că Anglia ne-a cumpărat în 1892 grâne pentru 184 milioane şi dânsa a importat la noi numai pentru 84 milioane; că Italia ne-a luat pentru 20 milioane şi noi i-am cumpărat numai pentru 6 milioane? Ce mai însemnă dar gogoriţa că nu am avea unde să ne desfacem cerealele?

Ei, D-lor, tot aşa ne ameninţaţi când am început campania aceea care ne-a făcut să rupem relaţiile cu Austro-Ungaria; ne-aţi ameninţat că am omorât agricultura; că am omorât comerţul vitelor, pentru că se închisese graniţele Austro-Ungariei cerealelor noastre şi vitelor noastre. Noi v-am dovedit că n-a fost aşa; că am găsit mari debuşeuri în alte părţi în Anglia, mai cu seamă în Italia, Belgia şi chiar Germania. Să nu credeţi însă că îmi este şi mi-a fost indiferent când s-ar închide graniţele Germaniei cerealelor noastre sau când le-au închis monarhia vecină. Ce voiaţi însă să facem? Voiaţi ca să ne plecăm, să primim toate propunerile delegaţilor austro-ungari, să ucidem industria noastră pentru vecie, fără a asigura agriculturii noastre vreun debuşeu important precum este acela al Angliei? Am făcut tot ce s-a putut pentru a înlătura închiderea graniţei; însă nu am mers până a sacrifica interese cu mult mai superioare". **(24)**

Am dat acest discurs politico-economic, pentru că îl reprezintă pe Aurelian, prin argumente politice concrete și neiertătoare, printr-un volum mare de informație economică și prin evidentă paletă politică exprimată în conținut. Sigur că nu erau niște vânzători de țară conservatorii, ei apărau interesele clasei lor.

4. Datoriile noastre față cu apucăturile economice ale țărilor străine

Avem în față unul dintre articolele de referință pentru concepția politică a lui Aurelian asupra relațiilor economice între state cu nivel foarte diferit de dezvoltare economică; în «Economia națională» nr. 4, din 1894, unde face o descriere limpede asupra căilor pe care trebuie să calce România pentru prosperarea economică și consolidarea națiunii. Fondul materialului său este expresia unuia dintre marii învățați ai națiunii din vremea sa, iar cunoașterea lui poate da o instruire folositoare în educația maselor; merită toată atenția celor de azi și de mâine această excelentă elaborare. (**25**)

Istoric. „Lupta pentru existenţă a fost, este şi va fi mobilul principal al activității oamenilor. Istoria dezvoltări popoarelor ne înfăţişează la fiecare pagină oglinda acestui principiu. Sălbaticul care nu are altă asemănare cu omul civilizat decât aplecarea firească spre a progresa, își consumă toată activitatea alergând după hrana de toată ziua. El dispută cu înverşunare semenilor săi vânatul şi fructele naturale. În lipsă de alte mijloace pentru a-şi îndestula foamea devine canibal, se năpustește ca fiarele sălbatice nu numai asupra celor din alte seminţii, dară chiar asupra alor săi. La mulţi sălbatici, bătrânii sunt sacrificaţi şi corpul lor potolește voracitatea alor săi.

În perioada de barbarie când o rază divină a luminat deja întunericul în care se află cufundat omul când instinctul progresului a luat oarecare forme, prădarea este profesiunea barbarilor. Viaţa lor este o luptă ca şi permanentă pentru a-şi însuşi bunurile străine. Întruniţi în cete de mii, zeci şi sute de mii, ei cad ca lăcustele asupra altor popoare cu scop de ale subjuga şi a-și însuşi bunurile lor.

Europa romanilor şi a grecilor ajunsă la un grad de cultură îndestul de înaintată, fu prada hoardelor de barbari care o cufundară în întuneric şi robie pentru secole. Făclia științei şi a artelor care lumina deja cu strălucire, se stinse: omenirea fu dată înapoi cu câteva veacuri.

Cu înaintarea civilizației apucăturile năvălitorilor se mai îndulcesc; fondul însă rămâne mai tot acelaşi. Pe unde se poate, cotropitorii dau năvală şi nu cruță nici oameni nici lucruri; își însuşesc averile mişcătoare şi nemişcătoare, reduc pe oamenii locului în robie. Chiar în veacul nostru de lumină, de civilizaţie fără asemănare în istoria omenirii, avem exemple numeroase, de felul acesta. Pentru ruşinea progresului la care am ajuns, istoria timpului de față cuprinde încă pagini care reamintesc întrucâtva epoci de barbarie. Deosebirea stă între aceea că cotropitorii din secolul al nouăsprezecelea știu a-și acoperi încălcările cu forme care par, după părerea celor ce le întrebuinţează, că le justifică cuceririle.

În neputința de a mai cuceri cu puterea, lupta pentru existenţă purcede astăzi pe alte căi, care dacă nu duc întotdeauna la cotropire reală, totuși ajung la o cucerire economică. Popoare întregi, graţie unei politici dibace, ajung pe nesimţite a fi nişte adevărate colonii pentru neamuri mai pricepute, mai isteţe şi mai puternice.

Istoria economică este plină de fapte, unele chiar recente de tot, care confirmă moderna sistemă de cucerire. Avem chiar aici, în Europa, state odinioară înflorite, țări care mergeau în fruntea culturii, ajunse astăzi într-o complectă decadența economică şi prin forța lucrurilor, chiar politică.

Filosoful poate să condamne apucăturile de felul acesta care par în contrazicere cu ideile de progres; el, care acceptă înfrăţirea universală, geme în singurătatea sa şi plânge soarta omenirii. Economiştii ortodocşi predică din răsputeri fericirea ce o aşteaptă omenirea când lumea va fi un bazar universal, când drapelul libertăţii comerțului va fâlfâi peste tot globul. Adepţii unor şcoli socialiste se trudesc a convinge pe cei mari şi tari, pre atotputernicii acestei lumi, că în curând societatea va fi transformată prin aplicarea teoriilor lor într-o asociaţie de fraţi. Păstorii tuturor confesiunilor spun credincioşilor că zadarnice sunt bunurile de pe astă lume; că nu trebuie să se lipească şi să se încreadă în cele trupeşti, şi că toată cugetarea lor să ţintească numai la cele sufleteşti.

Apărarea interesului național. Frumoase şi nobile sfaturi, sublime aspiraţiuni, bune cel mult pentru mângâierea celor amărâţi şi întristaţi, nu sunteţi pentru cei ce au puterea de a face şi a

desface decât un balsam alinător, care face pe cel ce suferă să îndure suferinţe sperând într-o soartă mai puţin vitregă. Se poate ca omenirea să fie îndrumată pe calea care conduce la acel liman mântuitor, înfrăţirea universală. Toate acestea şi altele asemenea pot să ia vreodată fiinţă; până atunci însă vedem că cei mari şi puternici surâd şi îşi caută de cale. Astăzi, ca şi în trecut, sub alte forme şi cu altfel de proceduri, lupta pentru existenţă urmează între popoare, statele ca şi indivizii, caută a exploata situaţiile pe cât este cu putinţă mai mult în folosul lor. Politica economică a apucat înaintea politicii de cucerire cu sabia, cu formele sale în aparenţă nevinovate duce la rezultate identice. Oamenii de stat, diplomaţii dibaci au luat locul generalilor. Astăzi chiar aceştia când sunt nevoiţi să tragă sabia, scopul final este mai întotdeauna o cucerire economică.

Faţă cu o asemenea situaţie toate popoarele cu minte sunt datoare să-şi caute de interesele lor. Amar de acelea care amăgindu-se de forme, vor aluneca pe priporul teoriilor umanitare, vor crede în sfinţia doctrinelor. Neamurile lesne crezătoare sunt expuse a li se zice aceea ce Malthus zice pruncilor născuţi în ţările prea populate: «pentru voi nu este loc la banchetul vieţii.» De unde se cred stăpâni în ţara lor, pe pământurile şi pe casele lor, pe nesimţite cucerirea economică, le dă afară, le lăsă pe drumuri căutând adăpostire şi ajutor la mila cuceritorilor. Istoria economică contemporană este, din nefericire, ilustrată cu multe exemple de felul acesta. Nu numai neamuri puternice şi pe alocuri mai înaintate în cultură au ajuns să suplanteze pe vechii stăpânitori ai locului, dară până şi neamuri prigonite de veacuri au reuşit pe nesimţite să cucerească pe calea economică pământ şi avere, averea şi puterea au devenit ameninţătoare pentru indigeni. Ceea ce trebuie să îngrijească şi mai mult. este şi aceea că aceste amestecuri străine, această înrâurire economică, în aparenţă inofensivă, devine pe alocurea un adevărat dizolvant pentru populaţia dominatoare a locului.

Perspectiva câştigului face pe străinii lacomi să nu cruţe nici cele mai condamnabile mijloace pentru a corupe populaţia. În comerţul cu substanţe alimentare şi cu băuturi, falsificarea devine o regulă. Băuturile sunt adesea prefăcute cu lichide otrăvitoare. Afacerile de negoţ în loc să fie întemeiate pe bună credinţă, pe onestitate, devin ocazii de înavuţire ilicită. Falimentele ajung să fie o speculaţie profitabilă. Tot în numele câştigului şi ai perspectivei de a domina odată, cotropitorii de soiul acesta devin cele mai servile instrumente pentru îndestularea pasiunilor celor mai degradatoare.

Mat mult, şi acesta este în anumite situaţii culmea pericolului, neamurile pierdute, fără ţară, fără patrie, devin adesea instrumente indirecte de înrâurire (sprijin) a altor cotropitori, mai puternici. Gata a oferi serviciile aceluia care le plăteşte mai mult, străinii de soiul acesta sunt unelte pentru orişice întrebuinţare. În multe împrejurări ei au căutat a însoţi armatele străine, a le fi mijlocitori în toate şi pentru toate. Pe câmpul de bătaie, adevărate păsări de pradă, se folosesc de toate împrejurările pentru a se înavuţi. Ar trebui spaţiu pentru a descrie în de amănunt apucăturile de tot felul ale acelora care pe o cale sau pe alta tind la cucerirea economică. Rezultatul este mai invariabil acelaşi: ţara cucerită rămâne cu numele, iar locuitorii de baştină sau se împuţinează cu încetul, sau devin ei străini în ţara lor.

Faţă cu o perspectivă, atât de puţin îmbucurătoare popoarele mici mai cu seamă sunt datoare să caute a fi cât se poate de emancipate din punctul de vedere economic. A lăsa pe străin să se introducă treptat sub forme de meseriaş, a deveni tributarul său pentru mai toate obiectele fabricate este tot una cu a-şi înstrăina pe nesimţite, dar într-un mod pozitiv unul dintre atributele esenţiale ale naţionalităţii. Adevărul acesta s-a recunoscut în toate timpurile şi de către toţi oamenii de stat care au înţeles aceia ce înseamnă politica economică. Nu se află, afară de câteva excepţii, nici un stat în Europa care să nu fi lucrat de veacuri, impunându-şi toate sacrificiile pentru a fonda şi a întemeia aceia ce se cheamă industrie naţională. Dincolo de Ocean, Statele Unite ale Americii după câtva timp de confuzie, au revenit la aceiaşi mântuitoare convingere că nu pot fi mari şi puternice până ce nu se vor emancipa de tutela industrială a bătrânei Europa. Rezultatele dobândite au uimit şi pe cei mai ortodocşi în materie de economie politică. Astăzi nu numai produsele agricole americane, dar şi cele industriale dispută pieţele lumii întregi produselor europene.(25)

Sfat poporului român. Observând cum lucrează lumea cealaltă, poporul român, având riscul de a deveni străin în pământul său, nu poate să stea indiferent. El trebuie să nu piardă din vedere că a rămas prea mult înapoi în comparaţie cu alte popoare şi că orice amânare în consolidarea intereselor sale economice, poate deveni un pericol cu anevoie daca nu cu neputinţă de înlăturat. Să nu uite că în materie economică curentele create dau naştere la atâtea interese, provoacă atâtea nemulţumiri când sunt contrariate, în cât adesea chiar state mari şi puternice nu le pot abate din direcţia apucată decât învingând rezistenţa imposibilă de înlăturat de către statele mici.

De aceea, pe cât mai este timp, să se îmbărbăteze, să se pună pe lucru. Programa despre aceea ce are de făcut este întrucâtva arătată de statele care i-au apucat înainte în dezvoltarea economică. Nu trebuie să caute românii alte mijloace pentru a-şi crea o industrie naţională, căci nu poate fi vorba de inventat când rezultatele la care au ajuns alte ţări sunt atât de convingătore. Negreşit că nu poate să imite tot ce s-a făcut aiurea, fără ca să ţină seamă de împrejurările în care se găsește. Chestiunea se reduce la a localiza treptat aceea ce s-a făcut într-alte ţări.

Întâia datorie a bărbaţilor de stat care conduc poporul român este mai întâi de toate să caute a asigura producţia naţională prin legi protectoare. Știința economică ortodoxă poate să se revolte; i se poate însă răspunde cu practica generală a Europei şi a Americii. Nu poate şi nu este permis noii naţiuni mici să inaugureze sisteme nepuse în lucrare de nimeni şi acesta numai pentru mulţumirea a câţiva profesori şi scriitori. Experienţele în materie de economie naţională au tot atâta valoare ca şi în ştiinţele propriu-zise; prin urmare deoarece experienţa atâtor naţiuni învăţate, puternice şi avute povăţuiesc pe poporul român ca să-şi protejeze industria, ar fi prea mare prezumpție ori ignoranţă vădită când el ar apuca altă cale. Se poate întâmpina că de oarece alte state s-au înşelat nu este un argument serios ca şi poporul român să le imite. O asemenea întâmpinare nu poate avea nici o valoare deoarece nu se poate rezema pe fapte.

Sistemul protector a fost regimul economic sub care s-a născut şi au înflorit toate industriile; deci şi poporul român să caute a ocroti industria sa sub acelaşi sistem.

Regimul protecţiei nu este de ajuns pentru înlesnirea industriei. Statul, prin mijloacele de care dispune, să caute a introduce acele fabricaţii care sunt mai potrivite cu deprinderile şi trebuinţele cele mai simţite ale poporului. Numai industriile ale cărora produse îndestulează majoritatea populaţiei au sorţi de durată; numai acestea sunt mai înavuţitoare pentru că clientela sa este mai numeroasă. Aceea ce se cheamă industrie de lux se poate amâna.

Ca sistem industrial cred că cel mai potrivit cu deprinderile poporului şi cu împrejurările în care se află, este aşa-numita industrie domestică sau casnică. Nu înţeleg cu aceasta că românii să înlăture industria mare, fabricile, însă pentru început ele vor fi un accesoriu. Poate că chiar pentru viitor experienţa va demonstra că atât din punctul de vedere social, cât şi moral, industria domestică înfăţişează foloase interesante.

Fabricaţia domestică se poate introduce cu multă înlesnire. Poporul de la ţară cu deosebire este pregătit pentru aceasta deoarece el până astăzi alături cu agricultura mai practică şi oarecare industrie.

În atelierele domestice poate lucra nu numai familia, dară şi alte ajutoare de care se va simţi trebuinţă. Deosebirea este că în această condiţie industria păstrează o formă mai potrivită cu deprinderile familiei şi cu aspiraţiile democratice ale lumii de astăzi.

La poporul român industria trebuie introdusă mai cu deosebire în sate. Ţăranii din cauza climei n-au de lucru câte cinci luni pe fiecare an. De la sfârşitul lui octombrie, şi uneori mai de timpuriu şi până pe la jumătatea lui martie nu se poate lucra la câmp. Chiar peste an, din cauza ploilor sau a terminării lucrărilor, se pierde mulţime de zile, aşa că se poate zice cum că majoritatea ţăranilor n-au mai nici o ocupaţie şase luni din douăsprezece.

Pentru introducerea celor mai multe industrii prin sate, nu este trebuinţă de şcoli speciale de meserii, cu internate şi personal care reclamă cheltuieli mari. Este de ajuns ca meseriaşii buni să fie aşezaţi în sate spre a învăţa atât pe copil, cât şi pe părinţii lor. Ţărăncile care ştiu să ţească cu atâta artă n-au lipsă de scule pentru a învăţa să ţească pânzeturi mai late, cu unelte mai perfecţionate, după modele cerute. Puţină practică pe lângă un specialist este de ajuns.

Sunt încredinţat că introducerea industriei în sate va produce rezultatele cele mai salutare şi va demonstra că din multe puncte de privire fabricile mari, uzinele cu sutele şi miile de lucrători sunt cu mult mai puţin potrivite cu interesele ţării decât aceia ce numim industria domestică. Rezultatele sociale ce au produs industria mare nu sunt atât de îmbucurătoare pentru ca poporul român să imite întru toate organizaţia industrială a Europei Occidentale.

Pentru ca industria odată înfiinţată să progreseze este de lipsă lăţirea culturii tehnice în şco1ile române: şi printr-aceasta se înţelege să se înfiinţeze peste tot locul şcoli speciale, dară predarea în şcolile primare şi reale, a acelor cunoştinţe care sunt neapărate oricăruia se destinează pentru profesiunile industriale. Nu este nevoie de şcoa1ă specială pentru ca copiii să înveţe a desena bine, a modela, a dobândi atâtea cunoştinţe tehnice care sunt astăzi neapărate pentru oricare meseriaş.

Cu privire la şcolile speciale de meserii cred că interesul nostru pentru moment este de a înfiinţa în cât mal multe regiuni ale ţării ateliere şcolare, destinate a învăţa practica meseriilor. Iar pentru profesiile industriale mai grele, mai complicate, trebuie înfiinţate şcoli speciale în mai multe centre ale ţării, însă şi acestea întemeiate mai mult pe practică. Pentru noi teoria trebuie să se mărginească în asemenea şcoli numai la strictul necesar pentru a exercita cu succes o meserie. Mai târziu vom putea înfiinţa şcoli pentru o cultură industrială mai înaltă.

Să nu se creadă că stăruind asupra introducerii meseriilor în sate, cu acesta am înţelege să se neîngrijească oraşele. De la sine se înţelege că în oraşe mai mult decât în sate trebuie să lucrăm pentru a pune la îndemâna populaţiei aşezăminte unde poate să înveţe meseriile. Stăruim pentru introducerea meseriilor în sate ca accesoriu al agriculturii, pentru ca populaţia rurală să nu mai fie condamnată a sta luni întregi fără să lucreze. Agricultura va rămâne ocupaţia de căpătâi a ţăranilor, căci nu se poate într-altfel; dar, alături cu lucru pământului, să dăm ţăranilor mijloace ca să înveţe din acele meserii care se pot practica în sate în timpul când lucrările agricole nu reclamă munca ţăranilor". ***P. S. Aurelian***

Politicile economice au diferit între conservatori şi liberali. Conservatorii, apărători ai intereselor moşierilor, au avut în vedere ca toate legile să-i protejeze dar, în mod indirect, aceste legi au contribuit la construcţia ţării. În fond, producţia agricolă realizată pe moşii forma cea mai mare parte din produsul intern brut al ţării, din care proveneau finanţele obţinute din export şi care, la rândul lor, erau folosite pentru funcţionarea statului. Nu exista o alternativă care să fie repede aplicată. De aceea, Lascăr Catargi, puternicul lider conservator Ion Ghica şi toţi adepţii liberului schimb, care l-au aplicat cu maximă amploare în guvernările conservatorilor, trebuie respectaţi pentru realizările care au adus progres, chiar dacă nu s-au ridicat la nivelul guvernărilor liberale din perioada 1876-1888.

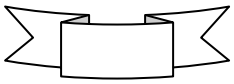

BIBLIOGRAFIE

Politici economice

1. Aurelian, P.S. *Politica noastră comercială față cu convențiunile de comerț*. Tipografia Academiei Române, București 1885, p. 2.
2. Aurelian, P.S. *Elemente de «Economie politică»*. Tipografia Academiei Române, 1889, p. 2.
3. List, Friedrich *Sistem național de «Economie politică»*. București 1887, pp. 141, 142.
4. Aurelian, P.S. *Politica generală și politica comercială* (în Politica noastră comercială față cu convențiunile de comerț) 1885; pp. 2, 3.
5. Aurelian, P.S. Idem. pp. 3-5.
6. Aurelian, P.S. Idem. pp. 6-8.
7. Aurelian, P.S. *Naționalitatea noastră față cu politica economică* (în Politica noastră comercială…) pp. 19-27.

8. Aurelian, P.S. *Politica noastră economică*, Economia națională nr. 36, 14 sept, 1887, pp. 841-843.
9. Aurelian, P.S. Idem, p. 843.
10. Aurelian, P.S. Idem, p. 844.
11. Aurelian, P.S. *Independența economică.* Economia națională, nr. 7, 26 sept 1890.
12. Aurelian, P.S. *Libertatea economică față cu politica noastră comercială*. Economia națională nr. 11, 1 iunie 1891, pp. 241, 242.
13. Aurelian, P.S. Idem, p. 244, 245.
14. Aurelian, P.S. *România teren de compensațiune economică*. Economia națională, nr. 1, 1891, pp. 1-4.
15. Aurelian, P.S. *Chestiunea porumbului la Senat*. Economia națională. 1990, pp. 390-394.
16. Aurelian, P.S. *«Viitorul nostru economic»*. Tipografia Voința națională, București 1890, p. 5.
17. Aurelian, P.S. Idem, p. 25.
18. Aurelian, P.S. Idem, pp. 99, 30-33.
19. Aurelian, P.S. Idem, p. 45.
20. Aurelian, P.S. *«Politica noastră vamală».* Tipografia Voința națională, București 1890, p. 54.
21. Aurelian, P.S. *Politica vamală la Senat, Economia națională nr. 15,16, 1891*
22. Aurelian, P.S. Idem, pp. 86-97.
23. Aurelian, P.S. *Uniunea vamală a statelor din centrul Europei față cu interesele române*.
24. Aurelian, P.S. *Înlăturarea cerealelor noastre de pe piețele germane*. Economia națională nr. 8, 9; 1892.
25. Aurelian, P.S. *Datoriile noastre față cu apucăturile economice ale țărilor străine.*

P.S. Aurelian. Politici economice
Lucrări, articole, studii, discursuri

1. *Partizanii libertății comerciale absolute și protecționismul. Cronica.* Revista științifică, nr. 4, 1872.
2. *Concesiunile la companii private. Cronica.* Revista științifică, nr. 21, 1872.
3. *Protecționismul agricol în Europa.* Economia națională nr. 11, 1887.
4. *Raport asupra proiectului de lege privitor la «Convenția comercială cu Germania».* Economia națională nr. 11, 1887.
5. *Politica noastră economică.* Economia națională nr. 36, 1887.
6. *Viitorul nostru economic (discurs).* Tipografia Voința națională, București 1890.
7. *Independența economică.* Economia națională nr. 7, 1890.
8. *România, teren de compensațiune economică.* Economia națională nr. 1, 1891.
9. *Libertatea economică față cu politica noastră comercială.* Economia națională nr. 11, 1881.
10. *Politica noastră economică față cu starea comerțului de cereale.* Economia națională nr. 17, 1892.
11. *Politica vamală la Senat* – Economia națională nr. 15, 16, 1891.
12. *Organizarea noastră economică.* Economia națională nr. 3, 1893.
13. *Datoriile noastre față cu apucăturile (practicile) economice ale țărilor străine.* Economia națională, nr. 4, 1894.
14. *Chestiunea porumbului la Senat – interpelare*. Economia națională, 1890, p. 390.
15. *Înlăturarea cerealelor noastre de pe piețele Germaniei*. Economia națională, 1892, p. 176.
16. *Discursul D-lui P.S. Aurelian – cu ocazia discuției «Convenției comerciale cu Germania».* Economia națională, 1893, pp. 320, 345, 368.
17. *Politica noastră comercială față cu convențiile de comerț.* Tipografia Academiei Române, București, 1885; 84 pg.
18. *Politica noastră vamală.* Tipografia Voința națională, București, 1890; 170 pg.

19. *Convenţia comercială cu Anglia la Senat.* Economia naţională nr. 1, 1892.
20. *Protecţionismul economic, social şi politic în America.* Economia naţională nr. 10, 1896.
21. *Politica noastră economică faţă cu starea comerţului de cereale.* Economia naţională nr. 17, 1892.

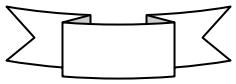

8. POLITICI SOCIALE

Preambul. Nu se mai vorbeşte astăzi despre «*Conştiinţa de clasă*» în mediul de informaţii publice, capitalismul a descurajat în toate etapele astfel de analize, până în zilele noastre. În urma modificărilor produse în structura societăţilor din ţările dezvoltate, nu se mai vorbeşte de «*clase sociale*», ci de «*grupuri*», fiind trecute adesea din domeniul sociologic în cel economic, sub denumirea de «*grupuri de interese*». Ei, aici nu mai vorbim de interese de clasă, care ar putea avea sens de interese politice, deşi unele dintre aceste grupuri se pot coagula într-o clasă socială adevărată, cu interese politice proprii, care să-şi asigure prosperitatea economică.

Fără să invocăm teorii filozofice iluministe, materialiste sau idealiste, este firesc să recunoaştem «*conştiinţa de clasă*» ca un sentiment educat în mediul familial din primii ani de viaţă în «*subconştient*» şi dezvoltat în adolescenţă în mediul social în care se înscrie individul într-un mod conştient. Este un sentiment destul de puternic, apropiat de tăria sentimentelor naturale, care în cursul vieţii poate suferi modificări prin statutul social pe care îl dobândeşte individul, pe baza eforturilor sale pentru progres material şi de educaţie. Putem găsi un parvenit cu mari bogăţii care a rămas în sfera concepţiilor iniţiale, chiar în această stare fiind, dar sunt şi altfel de indivizi care au pierdut acest sentiment.

Putem găsi astăzi tineri «*liberali în gândire*» care să nu mai dea nicio importanţă problemei în analiză, fiind preocupaţi de scopurile personale, legate de înavuţire, mai ales. Dar pentru a ne reaminti cât de puternic era acel «*sentiment de clasă*» în trecut, trebuie să observăm astăzi descendenţii vârstnici ai marilor familii de bogătaşi latifundiari şi chiar descendenţii lor, când vorbesc despre trecutul dureros pe care l-au suportat, fără să amintească niciodată suferinţele acelora care au fost supuşii regimului de clacă şi manufacturii, cu toate familiile lor, fiind consideraţi şi trataţi ca o avere personală; continuând cu «*învoielile agricole*», care i-au menţinut într-o anumită formă o relaţie socială înrobitoare. Asemenea relaţii au creat în întreaga istorie a omenirii puternice sentimente de răzbunare, iar acest fenomen trebuie să-l aibă permanent în vedere oamenii care răspund de soarta popoarelor şi umanităţii. Marile discrepanţe create prin mari nedreptăţi, ridică probleme dureroase la intervale de timp.

Am evocat ideile precedente ca un preambul la activitatea şi scrierile foarte bogate în domeniul politicilor sociale, care se disting din studiul operei lui P.S. Aurelian. Ar fi incorect să nu procedăm la analiza activităţii sale plecând de la originea familială şi de la educaţia primită din copilărie până la maturitatea timpurie. Spunem aşa, pentru că la 28-30 de ani Aurelian era o personalitate cu deplină maturitate, având o profundă instruire şi o educaţie aleasă, dobândită în cursul vieţii parcurse, chiar avea într-o anumită măsură o «*şcoală a vieţii*», aşa cum s-a putut constata din articolele şi studiile apărute în primele publicaţii pe care le-a condus.

Nu ne propunem o analiză profundă, pertinentă a activităţii sale în acest domeniu, ea având un fond politic ce pretinde o persoană avizată în acest domeniu, din care ar putea rezulta un volum de 400-500 pagini şi ar aduce o contribuţie foarte importantă în bibliografia domeniului şi la stabilirea locului distinct, ocupat de Aurelian în politica Partidului Naţional Liberal din primele trei decenii de existenţă. Ne vom opri la prezentarea celor mai importante scrieri şi activităţi care reflectă concepţiile de politici sociale promovate de Aurelian prin poziţia sa de mare liberal

recunoscut, cu o instruire peste nivelul generaţiei sale şi o educaţie înaltă, primită în familie şi dezvoltată prin studii.

Personalitatea atât de valoroasă a lui P.S. Aurelian trebuie atribuită însuşirilor sale native, între care spiritul umanist, capacitatea foarte ridicată de acumulare a informaţiei, gândirea raţională şi voinţa supunerii persoanei sale valorificării acestor însuşiri, care i-au dat manifestări briliante. Copilăria sa, petrecută într-o familie mic-burgheză din treapta de mijloc, a fost puternic influenţată de spiritul patriotic, de preocuparea cunoaşterii vieţii epocii şi de un interes constant de autoinstruire, prin care a reuşit să-şi construiască un orizont important până la vârsta de 17 ani, când s-a înscris la ***Şcoala Sfântul Sava*** în anul 1850, pe care a absolvit-o în 1854 în mod strălucit, la vârsta de 21 de ani.

Oscilaţia sa în alegerea căilor de studii superioare credem că s-a datorat căutării unei variante care să-i permită o angajare cu mari competenţe pentru a fi dăruite progresului ţării. Cunoscând opera sa, nu putem accepta că a studiat atât de profund agronomia şi ştiinţele economice şi silvice ca să lucreze la un oarecare moşier; credem că a gândit raţional în alegerea sa şi cum ne spune V. Moga, întâlnirea lui cu Vasile Boerescu, student în drept la Paris, a fost o încurajare spre studii la Grignon.

Mărturisirea sa cu privire la interesul pentru cunoaştere în sociologie, filozofie şi politică este limpede exprimată în «*Discurs asupra răscoalelor ţărăneşti*», 1899, pe când avea 66 de ani; iată: „Am avut ocazia să cunosc de aproape pe unul din adepţii lui Saint Simon; pe ilustrul economist Michel Chevalier. Ne-a povestit adeseori modul cum s-a format şi s-a dezvoltat socialismul lui Saint Simon. Adepţii săi erau cu deosebire oameni de ştiinţă, seamă de ingineri şi de industriali, care cu toţii urmăreau reforma socială prin mijloace cu totul paşnice.

Întrucât priveşte pe Fourrier, până astăzi simte cineva o plăcere citindu-i operele, fără să-i împărtăşească vederile. Atât în scrierile saint-simoniştilor, cât şi a fourieriştilor se află idei însemnate, dintre care multe puse în aplicaţiune au adus foloase societăţii.

Încât priveşte pe Auguste Comte, pe acesta mi-a fost dat să-l cunosc iarăşi personal şi să asist la o seamă de întruniri pe care el le ţinea la Paris în locuinţa sa. Auguste Comte, repetător (şef de lucrări) la şcoala politehnică din Paris, era un mare învăţat, un om de ştiinţă în toată puterea cuvântului. Tot sistemul lui se reazemă pe ştiinţă şi este mai mult un «*sistem filozofic*». Patriotismul lui Comte, susţinut de bărbaţi ca Littré, I. S. Mill, sumă de învăţaţi şi de filozofi, a produs o adevărată revoluţiune în filozofie şi a dat naştere unei şcoli însemnate.

În tinereţe, eu şi alţii împărtăşeam vederile lui Comte şi chiar până astăzi avem convingerea că un sistem de filozofie nu se poate întemeia decât pe bazele puse de marele filozof francez."(**1**) „Auguste Comte (1798-1857) filozof şi sociolog francez, întemeietorul pozitivismului. Unul dintre fondatorii sociologiei. Filozofia sa «*pozitivă*» şi «*Curs de filozofie pozitivă*», şase volume (1830-1842), «*Sistem de politică pozitivă*», 4 volume (1852-1854), încearcă să se întemeieze filozofia exclusiv pe datele ştiinţelor exacte, combătând gândirea speculativă. Eliminarea noţiunii de materie şi negarea cognoscibilităţii lucrurilor, i-au conferit însă un caracter agnostic. A considerat că gândirea umană parcurge 3 stadii de dezvoltare: teologie, metafizica şi pozitiv." (**2**)

Putem spune că din această epocă de tinereţe, Aurelian a păstrat perpetuu pozitivismul lui Comte, în sensul optimismului, fiind aplecat spre înfăptuiri pentru oameni şi pentru ţară. Aşa cum s-a putut constata, nu s-a concentrat pe o activitate clasică de politician; el era un învăţat dornic să aducă servicii ţării şi neamului său, abordând domenii concrete de activitate practică, iar pe lângă acestea şi-a atras şi politica.

Baza concepţiei sale politico-filozofice a fost «*patria şi naţionalitatea*»; în serviciul acestei idei şi-a închinat activitatea şi scopul vieţii, iar pentru a obţine rezultatele propuse, a intrat în politica liberală în anul 1875, aderând la PNL în anul 1876. Scopul intrării sale în politică a fost dedicat activităţii pentru ridicarea economică a ţării şi demnităţii poporului din care s-a ridicat. Aşa cum se poate deduce din scrierile despre politica PNL, Aurelian a fost «*eminenţa cenuşie*» a acestui partid, timp de trei decenii şi jumătate; a fost constant în ideile sale, fapt ce i-a conferit un loc special, cu unele momente conflictuale, atât cu I.C. Brătianu, cât mai ales cu D.A. Sturdza, când a condus «*Dizidenţa drapelistă*» timp de trei ani.

Nu vom analiza activitatea sa politică, aceasta fiind o latură ce revine personalităţilor instruite în domeniu cu preocupări de această natură şi credem că ar rezulta o lucrare cât se poate de interesantă pentru istoria politică a PNL. Aurelian ar merita o astfel de lucrare pentru politica sa de liberal umanist luminat.

Pentru Aurelian, ideea supremă a existenţei naţiunii era ţara, «*patria*», în care naţiunea să poată duce o viaţă demnă, bazată pe muncă multă şi cheltuială chibzuită, care să permită economisirea, căci după el, «*progresul se poate obţine numai prin economisire*» din rezultatele muncii. În privinţa relaţiilor sociale, exprima convingerea asupra importanţei şi meritelor fiecărei clase şi promova împăcarea şi colaborarea pe baze raţionale. A fost un aspru critic al marii proprietăţi în raport cu tratamentele aplicate în relaţiile cu ţăranii, cerând mereu toleranţă şi raţiune în această situaţie socială, în care dependenţa era reciprocă.

Cu toată împăciuirea promovată, nu cerea niciodată îmbunătăţiri nejustificate pentru ţărani, şi mai ales nu propunea măsuri care să încurajeze nemunca ţăranilor. Avea propuneri de încurajare, pentru care era necesară însă înţelegere din partea marilor proprietari. Sub aspect politico-economic, Aurelian aprecia importanţa fiecărei clase ca element constitutiv al naţiunii române, pe care o dorea unită, în condiţiile în care, începând din timpul domniilor fanariote, s-a intensificat migraţia străină, ce nu putea fi controlată, iar băştinaşii cădeau treptat sub dominaţia economică a veneticilor, îndeosebi în Moldova. În această privinţă, Aurelian a fost unul dintre cei mai importanţi apărători ai naţiunii, prin legi ferme care au temperat fenomenul amintit, în ciuda presiunii străinătăţii, pentru acordarea cetăţeniei în masă pentru unele etnii. Atunci, ca şi în alte situaţii, românii au înţeles că trebuie să fie puternici şi hotărâţi să-şi apere singuri drepturile în ţara lor, în caz contrar, căzând victime voinţei străinilor de ţară. O ţară ca România trebuia să aibă o economie puternică şi o capacitate de apărare sigură, indiferent de ce alte relaţii acceptă. Noi nu suntem nici germanici, nici slavi, nici anglo-saxoni, noi suntem daco-romani, adică o naţiune fără înrudiri directe cu alte naţiuni consolidate în zilele noastre, iar acest fapt nu trebuie uitat în nicio împrejurare.

La fondul ideilor sale umaniste democratice care să promoveze echitatea pe baza muncii, a proprietăţii şi egalităţii în faţa legii, Aurelian aşeza demnitatea individului şi demnitatea naţională.

1. Articole

Consideraţiuni asupra importanţei
de a îmbunătăţi starea actuală a cultivatorului

Interesul lui Aurelian în sfera politicii sociale a început încă din timpul studenţiei sub influenţa cercurilor filozofice şi politice frecventate şi a cunoaşterii personalităţilor importante ale timpului, aşa cum am constatat mai sus. În timpul acela, clasele sociale care formau naţiunea noastră aflate într-o stare radical diferită de existenţă erau marii proprietari funciari şi ţărănimea, iar raporturile dintre ei încălcau principiile amintite. Aurelian a deschis discuţiile şi analiza acestei situaţii prin articolul «*Consideraţiuni asupra importanţei de a îmbunătăţi starea actuală a cultivatorilor*», publicat în «*Naţionalul*» din 18 septembrie 1858 semnat «*student de agricultură la Grignon, Francia*». Nu era simplu să publice atunci un conţinut ce ataca direct marea proprietate, de aceea observăm că în titlu nu se includea expresia «*starea actuală a ţăranului*», ci forma generală a agricultorului; cum şi moşierii ar fi avut nevoie de îmbunătăţiri, dar înăuntru era «*leopardul*».

Acest articol epocal a rămas aproape total necunoscut pentru generaţiile ce au urmat, fiind reprodus abia în anul 1967 de către M.C. Demetrescu în cartea «*P.S. Aurelian. Opere economice*»; nici măcar în epoca socialismului nu a fost valorificat şi a rămas o elaborare briliantă a unui tânăr de 25 ani.

În partea introductivă la temă, autorul explică faptul că economia funcţionează după «*legi economice*», la fel de importante de a fi respectate, ca legile naturale, iar încălcarea lor conduce la dificultăţi şi suferinţe pentru omenire. Spre exemplificare, autorul arată că «***sclavia este mai costisitoare pentru capital, decât investirea acelor bani în dezvoltarea industriei***» (1858); iar englezii au fost primii care au eliberat sclavii şi au creat industrie în colonii „...înlăturând o infamie, o pată asupra societăţii şi o piedică contra progresului industriei.” (**3**)

Această abordare inteligentă a problemei, prin invocarea sclaviei, preceda ideea stării ţăranului român, care nu era tocmai sclav, dar în proporţie dominantă era «*clăcaş*». Fraza ce a urmat aducea un alt semnal iată: „Noi, din norocire, nu mai avem sclavi şi suntem siguri că proprietarii văd cum că munca lor produsă de sclavi costă mai mult decât munca produsă de oamenii liberi; graţie cerului, stindardul nostru naţional nu mai fâlfâie asupra unor fiinţe servile «*şi peste puţin timp românul ar putea zice cu mândrie: toţi suntem liberi*».” Deci nu toţi erau liberi (1858).

Sub sugestia acestei din urmă idei, Aurelian spunea: „***Din nenorocire, până astăzi noi am lucrat mai în toate întreprinderile noastre, contra legilor*** ***economice de care depinde existenţa societăţilor..., am întrebuinţat toate mijloacele spre ruina intereselor generale în favoarea personalităţii... O naţiune întreagă geme în suferinţe, bolnavă până la oase, cea mai mare parte a populaţiei stă indiferentă în faţa progresului, care transformă din temelie cea mai mare parte din statele Europei.., noi înşine suntem cauza atâtor rele, fiindcă noi am provocat toate patimile străinilor care ne sfâşie, noi singuri am suferit ca străinul să ne sugă sângele, viaţa, să ne lase numai pielea şi oasele, ca mai târziu, printr-o simplă suflare să ne dărâme la pământ.”*** (**4**)

După ilustrarea unui tablou trist al stării oamenilor şi a ţării, autorul îşi exprimă speranţa că societatea română probează aspiraţia de progres şi ţara va putea rivaliza cu ţările latine avansate în viitor; apoi, se opreşte asupra ideii centrale a realizării acestei mari opere, spunând: ***„...gândim că reforma principală, baza edificiului nostru social este reforma radicală a stării actuale a ţăranului, care consistă în desfiinţarea completă a tuturor sarcinilor care îl împiedică pe ţăran de a merge înainte; într-o combinaţiune oarecare, spre a da ţăranului o bucată de pământ; şi înlesnirea tuturor mijloacelor din partea guvernului, care să permită ţăranului de a-şi îmbunătăţi starea sa intelectuală, morală şi materială...”***

Aurelian nu a lăsat această expunere asupra condiţiilor de progres pentru «*reforma radicală a stării actuale a ţăranului*» fără o justificare convingătoare şi a descris sumar cauzele şi efectele Revoluţiei franceze din 1789, în câteva fraze memorabile: „...ce era Franţa înainte de revoluţia din 1979? Un stat compus de un număr considerabil de mercenari şi nenorociţi. Cea mai mare parte a populaţiei gemea în mizerie sub jugul tiraniei clerului şi nobilimii; unul apăsa în numele crucii, celălalt în numele drepturilor seniorale; regii prin cheltuieli peste măsură, ruinaseră tot poporul, degradându-l totodată... Toţi proprietarii cei mari îşi părăsiră domeniile şi alergară a se tăvăli împreună cu regele în luxul şi desfrânările de la Versailles. Scriitorii cei mari şi economiştii secolului al XVIII-lea dărăpănau prin scrierile lor edificiul ridicat de mâinile tiraniei. Aceasta era starea Franţei până în momentul Revoluţiei din 1789.

Revoluţia soseşte şi în câtva timp formează o societate nouă, un popor nou, liber şi independent, un popor destinat în momentul acela a se lupta atât prin ideile, cât şi prin armele sale, spre a face ca standardul libertăţii popoarelor să se poată planta în tot universul... Negreşit că revoluţiunea franceză a reformat toate ramurile societăţii, însă «*baza tuturor reformelor a fost în îmbunătăţirea soartei ţăranilor*», şi dacă această îmbunătăţire era lăsată la o parte, rezultatele revoluţiei ar fi fost aşa de mici, încât ar fi dispărut după puţin timp. Aceasta este foarte simplu de înţeles: clasa agricolă formează cea mai mare parte a societăţii; ea, prin industria sa alimentează ori dă de lucru celeilalte industrii, pe de o parte, iar pe de alta hrăneşte prin produsele sale populaţia şi întreţine cele mai mari sarcini ale unui stat; prin urmare, cum e cu putinţă ca un stat să înflorească, când clasa agricolă se află în mizerie, degradantă, ignorantă etc.”

Nu era greu de înţeles atunci, nu este nici astăzi, că Aurelian prezenta această descriere a Revoluţiei franceze ca un avertisment, prin faptul că provocarea ei a fost determinată de factori care acţionau şi în ţara sa în acel timp. Astăzi, sunt factorii aşezaţi într-o altă structură, însă masele care produc, şi prin braţele şi mintea lor este întreţinută funcţionarea statului şi îmbogăţirea nemăsurată a celor incorecţi; au o soartă asemănătoare, dacă o raportăm la starea timpului.

În partea finală a articolului, autorul îndeamnă la îndeplinirea condiţiilor sale de reformă, şi face o odă spiritului ţăranului român, înaintea multor istorici şi scriitori: ***„Să îmbunătăţim dar soarta ţăranului român, dacă voim să păşim înainte, să ridicăm deasupră-i sarcinile care-l ţin în loc. Din norocire, fondul este bun; ţăranul român este inteligent, generos, brav, bun tată,***

bun cetăţean, însă ca o plantă înăbuşită în timp, nu poate să crească, nu se poate dezvolta, îi lipseşte aerul libertăţii şi, prin urmare, viaţa. Oricare popor ar fi fost (în locul lui) nu gândim că în urma atâtor calamităţi ar fi păstrat mai bine sistemul naţionalităţii sale. Ţăranul nostru e trecut pe sub toate treptele tiraniei, şi cu toate aceste astăzi, el pare neatins, cu faţa senină ca o verdură martiră şi e gata să se arunce în luptă." **(5)**

Acest articol, publicat în 1858, înainte de Mica Unire, a fost unul dintre semnalele date de noua intelectualitate progresistă, în formare după Revoluţia de la 1848, iar ideile sale începeau să fie înţelese şi adoptate de masele populare.

Agricultura şi proprietarii

Acesta a fost primul material publicat de Aurelian care a avut efect de nelinişte asupra boierimii timpului său, atât prin conţinutul elaborat cu înaltă valoare ştiinţifică, social economică şi politică, cât şi prin faptul că era dat la 1860 în «*Monitorul*» care era «*ziar oficial al Ţării Româneşti*», într-o perioadă când se discuta deschis despre necesitatea împroprietăririi ţăraniilor. (**6**) Tratarea temei propuse de Aurelian sub aspect economic, politic şi social, anunţa un eveniment serios, important pentru ţară, încât odată înţeles scopul articolului, publicarea asupra problemei sociale s-a oprit. Cu toate acestea, ideea drepturilor de împroprietărire şi îndemnul la acel act se desprindea şi din partea a doua a articolului referitor la «*Consideraţii politice*».

Descriind sacrificiile şi meritele ţăranilor făcute pentru apărarea gliei strămoşeşti, autorul scria: „***Este adevărat că în timpii aceia ţăranul nu era proprietarul cum dorim să-l vedem astăzi, însă aveau oarecari drepturi care îl făceau să-şi iubească ţarina; şi dacă în astfel de condiţiuni se lupta cu atâta înfocare, ce ar fi fost dacă era proprietarul deplin pe pământul care-l cultiva. ...stă în mâna noastră să facem pe fiecare român să-şi iubească ţara până la delir şi să susţină în vreme de nevoi până la moarte drepturile politice. Istoria este de a face ca să ne spună unde poate conduce pe un popor lipsa de bune instituţii politice şi sociale; şi negreşit că dacă e vreo instituţie importantă, este aceea a dreptului de proprietate, este participarea celui mai mare număr de români la posesiunea pământului patriei. Să profităm dar încă o dată de lecţiile istoriei, căci bravându-le (persiflându-le) vom fi răsplătiţi amar; din contra, urmându-le, vom dobândi binecuvântarea posterităţii, pe care au scăpat-o de criza teribilă prin care ar trebui să treacă***." (**7**)

Îmbunătăţiri de introdus în agricultura română (1863)

Aurelian a publicat un studiu asupra temei enunţate prin titlu, unde politica socială rezultă în mod derivativ, din două obiective propuse pentru progresul ţăranilor: «*Instruirea copiilor de săteni*» şi «*Răspândirea învăţământului agricol*». De fapt, ei, ţăranii, reprezentau subiectul, iar guvernul era cel chemat să îndeplinească aceste propuneri de importanţă capitală, făcute de Aurelian.

Avem presupuneri subiective după care putem să arătăm că studiul lui Aurelian asupra acestor teme a fost prima elaborare cu fond pedagogic şi social, exprimat la un nivel analitic, neîntâlnit în nici o elaborare dinaintea sa. (1863)

Din studiul asupra primului subiect, înţelegem cu satisfacţie şi cu plăcută surprindere, că Aurelian era un profund cunoscător al mediului ţărănesc, al familiei şi relaţiilor dintre membrii familiei ţărăneşti, al legăturilor dintre familiile unei comunităţi săteşti şi, mai ales, al aspectelor psiho-comportamentale ale ţăranului faţă de ţară şi de semeni. O astfel de expunere a rămas demnă de preţuire şi pentru cele mai ilustre minţi ale neamului din generaţiile care au trecut apoi prin istoria noastră. Câteva pasaje din această expunere pe care o considerăm «*un excepţional act de cultură închinat neamului nostru*» merită să fie readuse la lumină din «*Revista română pentru ştiinţă, literatură şi arţă*», editată de Al. Odobescu, unde aşteaptă de 150 de ani, iată:

„Înainte de a arăta cum ar trebui organizate învăţământul şi şcolile primare din sate, să ne ocupăm puţin asupra obiceiurilor sătenilor, asupra stării lor morale, pentru ca cunoscând boala, să putem aplica remediul cu mai multă eficacitate.

Câtuşi de puţin să fi fost cineva în contract cu sătenii noştri, câtuşi de puţin să fi trăit cu dânşii, a putut constata că inteligenţa nu le lipseşte. Să lăsăm la o parte că copiii lor se

deosebesc (disting) foarte mult prin dispoziţiunile ce le au pentru învăţătură, dar dacă vom cerceta pe părinţii, care din diferite întâmplări n-au putut ca să înveţe carte, vom vedea că în toate lucrările lor se deosebesc printr-o inteligenţă şi o dibăcie, care nu sunt comune la toate popoarele. Lipsit de plugăria sa, săteanul român face ce fac toţi alţi meseriaşi răspândiţi în alte ţări prin sate. Fără să fie zidar sau dulgher îşi face casă, pătul şi coşer; fără să fie rotar îşi face căruţa, fără să fie meşter îşi face plugul şi aleargă la fierar numai pentru fer... Acestea sunt daruri care denotă o mare pornire pentru a se îndeletnici cu folos de orişice meserie, sunt daruri care ne încredinţează că săteanul nostru este lesne de civilizat." **(8)**

Descrierea isteţimii şi hărniciei femeilor este la fel de favorabilă; pricepute la prelucrarea cânepii, la creşterea viermilor de mătase, la producerea borangicului, la ţesături maestre, prelucrarea laptelui, la creşterea copiilor cu toată grija, ele sunt «*talpa casei*». „Dacă trecem la copii îi vedem plini de vioiciune, deştepţi şi îndemânatici ca şi părinţii lor.

Pentru ceea ce priveşte morala în familie şi în relaţiile cu ceilalţi oameni, sunt prea puţine popoare la care să aflăm simţăminte aşa de nobile. Ţăranul român este ospeţitor şi crede ca o datorie din cele mai sfinte să primească călătorul în casa sa, să-l împărtăşească cu adăpostire şi hrană. Ţăranii noştri pleacă la câmp cu neveste şi copii şi-şi lasă uşile deschise, punând numai un cui la veriga uşii; ...suntem încredinţaţi că cu greu s-ar găsi un popor la care oamenii să aibă mai multă morală decât sătenii noştri în această privinţă."

Citind această analiză psihosociologică făcută ţăranului român din acele vremi, ne vine greu să procedăm la comparaţii şi oricine poate accepta întrebarea care se pune tot mai rar şi este posibil că peste un timp nu va mai fi pentru cine să o pună: «*unde ne sunt ţăranii de altădată?*»

Cu mare competenţă, descrie Aurelian defectele ţăranului român, dar insistă să arate şi cauzele care au făcut ca ele să apară. Între defecte menţionează îndărătnicia în obişnuinţele sale, dar adaugă că şi pe ţăranul francez l-a cunoscut tot aşa. Frica de nou îi vine din grija de a nu-i aduce pagubă.

Pentru a-l crede noi, cei de azi, iată ce ne-a lăsat scris Aurelian: ***„Am avut ocaziune să călătorim prin sate şi să trăim cu săteni, atât în ţara noastră, cât şi în alte ţări străine; şi din toate observaţiunile făcute, ne-am convins că ţăranul nostru se poate pune prin inteligenţa sa, deopotrivă cu cei mai deştepţi ţărani din Europa."*** Între alte defecte, autorul mai aminteşte superstiţia, obiceiul de a maltrata vitele, lipsa de spirit de prevedere, care nu vor dispărea odată cu extinderea instrucţiunii.

În partea finală a articolului, Aurelian a dat idei aspra organizării învăţământului în condiţiile de atunci, când aproape întreaga masă a ţăranilor nu învăţa în şcoală, precizând chiar elementele de alcătuire a programei şcolare. **(9)**

Acestea au fost principalele scrieri lăsate de Aurelian din perioada începutului, care se înscriu în tema politicii sociale. După înfiinţarea publicaţiilor, pe care iniţial le-a elaborat în mare măsură cu eforturi personale de condei, apoi prin atragerea celor mai de valoare colaboratori, a scris numeroase materiale asupra problemelor ţărănimii, cu fond clar de politică socială. Cu toate acestea, el nu trata situaţia «*ca o problemă politică de clasă*»; pentru Aurelian, marii proprietari, la fel ca proprietarii mijlocii şi mici, adică moşierii şi ţăranii, formau naţiunea română şi le dorea o existenţă în armonie, împăcând interesele fiecăruia şi ajungând la o viaţă mai bună, în ţara lăsată de strămoşii lor. Acestui ideal i-a închinat un volum de articole, studii, discursuri şi legi, prin care nu se poate compara cu niciunul dintre protagoniştii politicii româneşti din întreaga istorie a României. Nimeni nu a scris despre ţărani atât de profund cunoscător, atât de afectiv şi cu asemenea simţ de răspundere şi preţuire pentru importanţa lor în făurirea patriei şi păstrarea naţiunii, trecând prin timpuri de groază şi suferinţe cu sutele de generaţii.

Chiar într-o lucrare vastă ca această monografie închinată activităţii şi vieţii lui P.S. Aurelian, nu se pot prezenta decât o parte dintre lucrările sale publicate asupra problemelor ţărăneşti timp de 40 ani.

Majoritatea scrierilor lui Aurelian asupra ţărănimii au avut ca obiectiv apărarea lor de abuzurile comise de către marii proprietari în relaţiile de supunere create prin legi, apărarea lor în faţa abuzurilor comise de diferite guverne şi, mai ales, aducea în presă propuneri pentru

îmbunătăţirea activităţii lor, pentru o mai bună lucrare a pământului, pentru construirea de şcoli în sate şi altele şi altele. Aurelian nu a cerut niciodată pomană pentru ţărani, dimpotrivă, a îndrumat permanent pentru educarea lor spre o muncă tot mai productivă, care să le asigure viaţa mai bună. Vom putea constata că o parte însemnată a activităţii sale a fost marcată de lupta pentru «*cauza ţăranilor*», pe care i-a considerat partea cea mai importantă a fiinţei naţionale. Pământul cerut pentru ei, propunea să fie răscumpărat de la boieri sau din proprietatea statului recuperată de Cuza din prada străinilor.

Despre ţărani în «Cronica» Revistei ştiinţifice

Cronicile din revistele sale prezentau probleme punctuale care descriau greutăţile sătenilor; aşa găsim în «*Economia rurală*», din 20 marte 1876, ***«combaterea cămătăriei»***, prin care ţăranii plăteau dobânzi de 100%, spunând despre cămătari că aceşti domni nu pot căuta (înţelege) că a lua dobânzi de 100%, a se folosi de lipsa, de sărăcia ţăranilor, prin care li se va lua şi cenuşa din vatră, nu fac o afacere onestă. Autorul propunea ca legea să intervină şi „...să înlăture nesaţul acelor prădători ai satelor.” (**10**)

În aceeaşi revistă, peste 5 luni, scria despre «***Desfiinţarea prestaţiei***» obligatorie a ţăranilor pentru lucrările şoselelor. Se ajunsese că de la 3 zile de prestaţie stabilite prin lege, ţăranii erau obligaţi să efectueze 10 zile de lucru pe an, şi aceasta în vremea «*învoielilor agricole*».

Primul articol cu o analiză mai adâncă, elaborat pe baza unor observaţii personale directe asupra stării ţăranilor, l-a publicat Aurelian în «*Economia rurală*» din anul 1876, pg. 198-202, care relevă un adevărat studiu, expus cu exemple şi argumente din viaţa reală a săteanului. În baza studiului său, materialul a fost intitulat «***Câteva îmbunătăţiri de introdus în vieţuirea ţăranilor***».

Pentru a evidenţia importanţa ţăranilor în viaţa economică a ţării, autorul aducea datele ultimului recensământ dinaintea anului 1876, prin care arata: România avea o populaţie de 4.424.961 suflete, din care 643.782 locuiau în oraşe, deci ţăranii reprezentau 82,35% dintre cetăţenii ţării. De aici venea constatarea că agricultura era ocupaţia de bază a românilor şi de starea ei de progres sau de stagnare depindea traiul oamenilor şi bogăţia ţării. În raport cu această constatare, autorul arăta că pentru progresul ţăranului, cei de la oraş (politicienii), proprietarii mari şi mici aveau o datorie naturală de a da sprijinul necesar, însă acest fapt nu s-a împlinit, ba au fost lăsaţi pe mâini străine având mult de suferit. Drept cauză a acestei situaţii este considerată lipsa de educaţie în popor; mai ales în rândurile moşierilor, despre care scria: „Prin educaţie, oamenii au fost obişnuiţi a fugi de la ţară, a trăi şi a cheltui în sânul oraşelor veniturile strânse de la moşii; astfel că în loc să aibă cultivatorii în satele lor pe proprietari la care să se ducă ca la nişte părinţi şi povăţuitori ai lor; cărora să le spună păsurile şi nevoile lor, n-au avut decât pe aceia care nu s-au gândit la altceva decât, cum să se folosească mai mult de ei.” (**11**)

După expunerea acestui tablou al raportului dintre ţărani şi aceia ce ar fi trebuit să le dea sprijinul pentru interesul reciproc în bunul mers al agriculturii, Aurelian a trecut la descrierea îmbunătăţirilor necesare agriculturii ţăranilor. El a revenit cu observaţii şi propuneri pe care le găsim şi în scrierile sale publicate în «*Agronomia*» şi «*Monitorul comunelor*».” Între acestea a prezentat cu explicaţii dezvoltate, necesitatea creşterii vitelor în număr sporit, cu rase ameliorate, iar în acest scop recomanda: introducerea nutreţurilor în cultură, înfiinţarea depozitelor de armăsari şi tauri în toate «*plăşile*», extinderea învăţământului agricol obligatoriu în şcolile primare, organizarea anuală a concursurilor de vite.

Înfiinţarea de ateliere pentru producerea uneltelor, organizarea unor ferme model pe lângă «*depozitele de vite*» (crescătorii de rase); înfiinţarea de pepiniere şi plantarea pomilor în gospodăriile ţăranilor, erau alte obiective de împlinit pentru ţărani cu sprijin de stat. (**12**)

Pentru a putea realiza măcar o parte din recomandările sale, Aurelian cerea o bună organizare a şcolilor, care în acei ani erau puţine şi funcţionau slab, încât recomanda o cheltuire raţională a banilor din buget pentru a putea sprijini învăţământul. La toate acestea, autorul propunea înfiinţarea «*creditului rural*», pe care-l mai numea «*creditul ţăranului*» pentru care el a

luptat până la obţinerea votului legii destinate acestui obiectiv. Economistul P.S. Aurelian avea o mare încredere şi speranţă în binefacerea creditului, dacă era acordat cu o dobândă potrivită.

Starea ţăranilor şi ziaristica română

Privit în ansamblu, conţinutul acestui articol reflectă o poziţie de politică socială bazată pe un drept care a devenit peren în democraţia universală.

Una dintre calităţile remarcabile ale «*omului politic*» P.S. Aurelian a fost insistenţa prin care a urmărit să ducă la rezolvarea practică, la punerea în operă a ideilor sale, iar pe baza acestui principiu, proceda la repetarea temelor propuse la scurte perioade de timp, prin toate mijloacele de care dispunea. Tema descrisă în articolul precedent a fost reluată în «*Cronica ştiinţifică*», publicată în nr. 16 al «*Revista ştiinţifică*» din 1878, când PNL era la guvernare.

Această revenire a fost sugerată de o intensă activitate de presă, care descria starea deplorabilă a ţăranilor, iar în legătură cu aceasta a descris analitic, în preambulul la articolul său, aspectele care defineau starea sa de stagnare, elaborând un conţinut concluziv asupra temei şi făcând propuneri de îmbunătăţire. De aceea, în privinţa politicii sociale, sunt interesante de reţinut câteva pasaje din scrierea sa.

„Această conformitate de vederi între ziarele de diferite nuanţe politice dovedeşte două lucruri: întâi, că atunci când este vorba de un interes de primă ordine pentru ţară, dispare orice deosebire de vederi (politice)...; al doilea, că deoarece presa întreagă atrage băgarea de seamă a guvernului asupra stării de suferinţă a ţăranului român, răul există, şi există într-un grad care trebuie să ne îngrijoreze.

Aşa este; răul există, ţăranii noştri suferă de numeroase neajunsuri, şi în loc să se micşoreze, sporesc pe an ce trece. Şi cu toate acestea, nu se poate tăgădui că de 20 de ani încoace (după Unire), ţara aceasta a mers înainte, s-a dezvoltat în bine mai în toate privinţele. Cum se poate explica că atunci când totul pare a înflori, numai acela care este mai totul, când este vorba de tăria acestei ţări, numai ţăranul să sufere în durerea greutăţilor care-l apasă?" (**13**) Autorul continuă cu o analiză a vieţii, a drepturilor şi obligaţiilor ţăranilor şi este în acord cu publicistica generală, că ţăranul a stagnat în cei 20 de ani, în comparaţie cu meseriaşii şi comercianţii.

Propunerile sale privind măsurile care ar contribui la progresul ţărănimii sunt sistematizate în 8 puncte, care includ recomandările anterioare, la care mai adaugă: o administraţiune potrivită legilor ţării, fără părtinirea celor care sunt în relaţii cu ţăranii; supravegherea din partea autorităţilor superioare, pentru ca legile să fie aplicate cu dreptate de către agenţii administrativi şi judecătoreşti din comune; introducerea în sate a acelor meserii care se pot practica de către ţărani şi ţărănci, în timpul care nu sunt ocupaţi cu lucrările agricole.

Toate aceste propuneri erau condiţionate în realizarea lor de intervenţionismul de stat, care în fond se baza pe banii din bugetul ţării, unde ţăranii aveau contribuţia lor. Ei bine, ca în toate timpurile, aceşti bani veneau în sume mici sau nu veneau. Aceasta era cauza principală a progresului în mediul rural; slab sau inexistent. Dar nici în timpurile noi ţărănimea nu are iniţiative pentru realizări comune prin eforturi comune în interes general din care să profite fiecare; nivelul său de educaţie nu a ajuns să-l determine să accepte acţiuni asociative. Astăzi, acest defect major este o cauză principală a stagnării progresului în mediul sătesc. (2013)

Starea de înapoiere a agriculturii ţăranului şi mijloacele de îndreptare

Acest articol este scris în anul 60 al vieţii sale, când oamenii în mentalitatea lor se considerau bătrâni. Conţinutul lui se prezintă ca un studiu asupra stării de progres al ţării şi a situaţiei de stagnare a agriculturii ţăranului, asupra mijloacelor de îmbunătăţire ce puteau fi aduse şi descrie aspecte psihocomportamentale ale ţăranului în raport cu aceia care s-ar prezenta ca făcători de bine pentru el. În acest din urmă caz, Aurelian a dovedit că este un bun cunoscător al ţăranului român, încât a căutat mijloacele eficiente, în măsură să-l convingă spre acceptarea unor măsuri care să aducă schimbări pozitive în viaţa sa.

Din anii tinereţii şi până la respectabila vârstă la care se afla, autorul a insistat pe implicarea preotului şi învăţătorului în acest «*teatru*», în favoarea progresului ţăranului. A influenţat în mod hotărâtor obţinerea legii privind atribuirea a 10 hectare pământ în exploatarea

bisericii şi a şcolii, a publicat continuu «*Manual de agricultură*» din anul 1869, până în anul 1891, utilitatea lui acoperind trei decenii din secolul al XIX-lea.

În convingerea sa asupra acestei idei, Aurelian spunea: „De aceea cred că între diferitele mijloace şi măsuri ce se pot lua pentru introducerea îmbunătăţirilor în agricultura ţăranilor, ni se recomandă în mod special acelea de a oferi cultivatorilor noştri exemple de cultură şi de trai, şi exemplele acestea nimeni nu le poate înfăţişa mai cu succes, decât preotul şi învăţătorul.

Am considerat preotul şi învăţătorul, factorii cei mai siguri ai progresului. Născut şi crescut în sate; trăit din copilărie în mijlocul ţăranilor, având aceleaşi deprinderi, aceleaşi credinţe, preotul şi învăţătorul sunt persoanele ce pot fi mai ascultate, ale căror poveţe pot fi primite cu mai multă încredere, ale căror exemple vor fi imitate... Ieşind din Seminarii şi din Şcoala Normală, preotul şi învăţătorul trebuie să posede cunoştinţele neapărate pentru o bună exploatare a diferitelor ramuri de agricultură. Pe de altă parte, aşezarea lor în sate, face să fie îndatoriţi aş cultiva câmpul şi grădina în mod cel mai corespunzător cu arătările ştiinţei şi practicii. Pentru acest scop statul să le vină în ajutor cu seminţe, pomi şi unelte simple." (**14**)

În comparaţie cu aceşti stâlpi ai progresului rural, Aurelian remarca: „Târgoveţul aşezat în sate insuflă neîncredere ţăranilor şi oricâte dovezi le-ar da că se interesează de soarta lor, ei tot se tem. Proprietarii cei mai binevoitori în favoarea ţăranilor, acei care vin în ajutor la toate serviciile, care le alină suferinţele prin poveţe şi ajutoare, nu se bucură de absoluta încredere a ţăranilor."(**15**)

Industria casnică şi populaţiunea rurală

Aurelian a fost preocupat din tinereţe de ideea lipsei de activitate a maselor mari de ţărani din timpul când nu erau ocupaţi la munca câmpului; când milioane de oameni nu produceau, dar consumau, iar pe lângă aceasta, unii se deprindeau cu cele rele, ca lenea, alcoolismul, hoţia şi altele. Pentru ameliorarea acestei situaţii, a abordat în numeroase ocazii ideea introducerii activităţilor casnice, adică introducerea producerii bunurilor de industrie la sate în perioade când nu-i ocupau lucrările câmpului.

În fond, această viziune economică reprezenta impunerea unei politici sociale, pentru realizarea unor întreprinderi în activitatea casnică de mică industrie. Oricât de simplă era, acesta necesita sprijinul statului sau al unor întreprinzători ai locului. Ei bine, aceste mici acte de intervenţionism de stat sau private erau mereu solicitate de Aurelian, dar foarte anevoie primite în satele ţăranilor. Tot ei trebuia să facă ceva după moştenirile de la strămoşi, acolo unde le aveau, din acest motiv progresul rural stagna, fiind şi victima de lungă durată a «*învoielilor agricole*».

Conţinutul acestui articol expunea o analiză foarte raţională a activităţilor aşa-zise «*casnice*», pe care le-a cunoscut în ***Imperiul Rus***, în anul 1881, cu gândul că exemplele văzute puteau aduce convingeri pentru guvernanţi, întreprinzători şi ţărani ca să treacă la dezvoltarea acestor activităţi.

Analizând modul de trai şi starea economică grea a ţăranilor noştri, Aurelian preciza cauzele principale: starea înapoiată a culturii; indiferenţa aproape generală a guvernanţilor cu privire la starea lor, la care adăuga timpul redus de muncă efectivă, care, într-un an întreg, nu depăşeşte 5-6 luni; restul fiind acoperit de perioada de iarnă, duminici şi sărbători. Aceste cauze erau suficiente pentru a influenţa în modul cel mai nefavorabil asupra mijloacele şi modul de viaţă a ţăranilor în cursul unui an, generaţii de-a rândul.

Plecând de la această situaţie şi căutând a înlătura răul, autorul invoca datoria statului şi a politicienilor de a căuta mijloacele necesare, dar s-a angajat şi personal în cercetare, după cum mărturiseşte:

„***După cercetările ce am făcut asupra stării populaţiei rurale în alte ţări, şi mai cu seamă a ţărilor care se aseamănă cu a noastră ca climă, şi ca stare de cultură, m-am convins că mijlocul cel mai propriu pentru a ocupa activitatea ţăranilor noştri, când nu au de lucru la câmp, ar fi introducerea diferitelor industrii în satele noastre.*** Nu este vorba de industrii de ocaziune, ci de industrii temeinice, corespunzătoare cu localitatea şi trebuinţele noastre (pentru produsele consumate în ţară).

Practicarea industriei în sate, a făcut şi face ca în multe ţări, populaţia rurală în condiţii mult mai inferioare ca pământ şi climă, să trăiască mai bine decât ţărănimea din localităţile având pământuri excelente, clima favorabilă însă lipsite de industrie." (**16**)

După avansarea acestei concluzii, Aurelian aduce exemple din zonele agricole mai puţin favorabile din Rusia, unde bărbaţii plecau în alte zone ale imperiului la muncă, lăsând femeile la lucrul pământului. Una dintre muncile neagricole practicate la ei era tăiatul pădurilor, apoi, prin cultivarea inului şi cânepei, produceau materie primă pentru prelucrare şi producerea bunurilor textile chiar în sate. Între industriile casnice, practicau ţesutul pânzeturilor şi stofelor, fabricarea frânghiilor, tăbăcăria, şelăria, olăria, metalurgia, fabricarea obiectelor din lemn. Cam în acea perioadă a început dezvoltarea industriei mari în jurul Moscovei, Petersburgului şi al altor oraşe.

În relaţie cu spiritul său de economist, Aurelian nota că populaţia rusă câştiga din aceste munci o sumă de 300 milioane lei (1882), când bugetul României depăşea cu puţin 100 milioane lei, cursul lei/rublă fiind 3/1.

Finalul articolului său avea acelaşi îndemn dat pentru români în fiecare material publicat: „Exemplul Rusiei, Elveţiei, Franţei şi altor ţări, unde industria casnică înfloreşte prin sate, ar trebui să ne deştepte odată din nepăsarea noastră faţă cu populaţia rurală. Nu se poate, nu se va putea spori bunul trai al populaţiei noastre rurale, pe cât timp ţăranii stau câte 5-6 luni fără să lucreze... Se făcuse un bun început în 1883 de către Ministerul Industriei Publice; aşezase pe lângă câteva şcoli rurale fabricaţii pentru lăzile zise «*de Braşov*» şi alte articole din lemn, la Şcoala din Rucăr, ateliere de pânzărie şi stofe de lână. Din nefericire, începuturile acestea au dispărut.” (**17**)

Ideea lui Aurelian, care era însuşită din experienţe reuşite în alte ţări, dar care se găseau rar şi în ţară, nu a avut şansa unei extinderi semnificative în secolele ce au urmat. Putem vedea acum că asemenea realizări nu se pot obţine fără un intervenţionism de stat sau privat mai puternic. Din păcate, liberalismul capitalist denunţă capacitatea statului de a avea rezultate în asemenea demersuri, iar privaţii nu se angajează în astfel de întreprinderi. Astăzi (2013), satele de câmpie sunt aproape la nivelul celor din secolul al XIX-lea, în sensul că ţăranii lucrează numai 5-6 luni pe an. Este o şansă când unii găsesc un loc pentru o muncă grea în construcţii sau pe alte şantiere, în alte localităţi, având o existenţă de compătimit.

Ţărănimea şi creditul rural

În tradiţia păguboasă, păstrată de aproape două secole în politica românească, guvernul conservator venit la putere în anul 1888, după ***analize temeinice,*** şi-a propus modificarea legii prin care liberalii au înfiinţat «*Casa de credit agricol*» în anul 1881, unde Aurelian a avut rolul principal. În legătură cu dorinţa guvernului de a schimba legea, care funcţiona de 10 ani, autorul îi cunoştea neîmplinirile spunând că în acel timp ce trecuse s-au produs modificări ale legii „...adaptându-se după nevoile noastre, după învăţămintele experienţei.”

Politica liberală proiectase funcţionarea acestei instituţii cu fonduri private, însă începutul era asigurat prin fonduri de stat şi de la consiliile judeţene. În principiu, fiecare judeţ avea «*Casa de credit agricol*». „Din nenorocire (spunea Aurelian), oamenii încă nedeprinşi a face prin sine-le, aşteptând tot de la guvern, nu s-au grăbit a lua în mână «*creditele agricole*»; afară de puţine excepţii, casele de credit agricol au lucrat cu fondurile înaintate de stat şi de judeţe.” Această stare a determinat guvernul său elaboreze o lege prin care «*Creditul agricol*» să fie o instituţie de stat, aducând argumente ce par logice astăzi, prin ministrul său de finanţe, Ghermani, care spunea: „Acest guvern doreşte să creeze o instituţie folositoare «*micului agricultor şi micului industriaş*», adică într-un cuvânt ţăranului; şi fiind vorba de aceasta, interesele de stat cer ca să fie puse în cumpănă, de o parte interesele capitalistului societar comercial şi de alta, nevoile ţăranului. De aceea am găsit nimerit a înfiinţa un singur institut de «*credit agricol*» pentru toată ţara, pentru că statului îi este dat a-şi aprecia interesele faţă cu populaţiunea rurală nu ca orice capitalist, ci ţinând seama de alte consideraţiuni pe care o supremă raţiune i le impune în timpuri excepţionale.” (**18**)

Conform principiului liberal de limitare a imixtiunilor statului în economie, cele două concepţii erau divergente. Aşa cum s-a dovedit, în acea perioadă a începutului dezvoltării capitalismului la noi, iniţiativa privată românească era lipsită de experienţă şi dispunea de fonduri limitate, iar faţă de pătrunderea capitalului străin, liberalii în frunte cu Brătianu şi Aurelian aveau rezerve declarate. În astfel de condiţii, legea din anul 1881 a avut rezultatele modeste,

funcţionând cu fonduri de stat, cu prevederi tipice instituţiilor private, după cum prevedea legea iniţial.

Recunoscând aceste lipsuri ale legii, Aurelian propunea o soluţie hibridă, în care «*Creditul agricol*» să se bazeze pe fonduri de stat, cât şi pe fonduri private. Era o variantă cunoscută în ţările europene. Pentru a fi mai convingător cu privire la propunerea sa, spunea: „Recunosc că unele din părţile legii actuale trebuiesc modificate; recunosc că s-a abuzat în mod neruşinat de unele dispoziţii ale legii; ştiu că primarii şi notarii au comis fapte de neiertat pentru a induce în eroare administraţia caselor de credit agricol. Toate acestea se pot îndrepta... Să modificăm, să ameliorăm legea actuală, însă să nu comitem greşeli de a face din stat, şi numai din stat marele bancher a populaţiunii rurale."

Sigur că beneficiul obţinut de stat era cheltuit în interesul general, mai bine sau mai ineficient, dar intrat în punga privată, nimeni nu-i putea da de urmă, de aceea şi astăzi (2013) opiniile despre instituţiile bancare private şi de stat sunt cu totul divergente. Marile conflicte se produc între clienţi şi băncile private. Ca un argument final pentru poziţia sa, Aurelian mai aducea şi o completare reală în fapt, dar cu efecte mai neînsemnate decât «*marile tunuri*» date până astăzi de băncile private, iată: „Ierte-mi-se a nu împărtăşi această neţărmurită încredere în virtuţile statului, deoarece şi statul la urma urmelor este condus de oameni, şi de oameni nu totdeauna cei mai bine aleşi, cei mai pricepuţi şi cei mai competenţi"; şi cei mai cinstiţi spunem noi!

A fi de stat sau a fi privat este o problemă cu totul dificilă. Acordarea încrederii exclusive de o parte sau de alta este o greşeală cu repercusiuni imense. În capitalism, acordarea statutului de «*societatea autonomă de stat*» a fost un dezastru, însemnând în esenţă a da lucrurile ţării în «*proprietatea*» unor persoane private care nu au răspuns cu nimic pentru ducerea lor în dezastru, în faliment. Acest fapt a fost simplu posibil prin «*externalizarea serviciilor*» prin care s-au căpuşat societăţile de stat, şi prin practicarea preţurilor fără nici o limită de răspundere şi de bun simţ şi a unor relaţii colective de delapidare. Anumite societăţi de stat care astăzi sunt distruse, dar care au «*baza primară*» pământul, ar putea reintra în rândul elitelor prin eliminarea «*autonomiei*» şi afilierea la Ministerul Agriculturii, ca direcţie, interzicând orice relaţie cu domeniul privat; stabilind salarii rezonabile pentru munca lor. Printr-o investiţie de stat necesară dotărilor şi reorganizării, de pe cele 500 de mii hectare, care încă nu au fost prăduite, 5% din suprafaţa arabilă a ţării, s-ar putea obţine 15-20% din volumul producţiei agricole a României în mod constant. Ar fi necesar un timp de 3-4 ani.

Sigur că nu ar fi un model convenabil în capitalism, dar sunt multe state în lume, unde anumite societăţi de stat au acest statut (vedeţi căile ferate din Franţa şi Germania) etc.

Extinderea activităţilor private cu predominare netă presupune condiţii pe care România nu le are astăzi: 1) un popor înalt educat şi instruit, care să prezinte iniţiative productive, având şi baza financiară necesară; 2) un statut de independenţă economică şi politică normală; 3) predominanţa spiritului de unitate naţională, de iubire de patrie şi afirmarea demnităţii în relaţii cu străinii." Ei bine, toate acestea ne lipsesc astăzi (2013).

2. Îndreptarea stării ţăranilor (1896)

Aurelian ne-a lăsat o lucrare capitală asupra stării economice a ţăranilor, ca rezultat al politicilor economice şi sociale la care au fost supuşi de la «*Regulamentele organice*» până la sfârşitul secolului al XIX-lea. Acest material cu profund caracter de studiu istorico-social şi politic, elaborat de un mare cunoscător al neamului său, un umanist luminat, o minte sclipitoare, cu dăruire pentru ţara sa, merită o consideraţie istorică, ca document al epocii, elaborat de un contemporan al ei. De aceea nu vom face nici un comentariu asupra lui, lăsând cititorul să-l înţeleagă pe Aurelian.

Preambul. „Dacă este vreo chestiune care stă neclintit la ordinea zilei, este aceea a îndreptării stării ţăranilor noştri. Că starea actuală de vieţuire a ţăranului lasă de dorit din toate punctele de privire, nu cred că se mai îndoieşte cineva. Cu toate acestea, sunt oameni, şi dintre cei cultivaţi, care sunt convinşi că ţăranii noştri stau bine şi că acei care le văicăresc starea, fac

aceasta mai mult pentru a câştiga popularitate. Aceşti optimişti ori că nu vroiesc să vadă, ori că nu îşi dau seama despre aceea ce ar constitui buna stare a populaţiunii rurale. Oricum ar fi, trebuie să recunoaştem că mai toţi oamenii culţi nu se sfiesc a spune pe faţă că ţărănimea noastră este dintre cele mai înapoiate, atât din punctul de vedere cultural şi economic, cât şi igienic. ***Şi această dispoziţiune de a recunoaşte ce este rău, este deja un progres, deoarece până pe la 1870 erau trataţi de socialişti, de anarhişti, de nivelatori, toţi acei bărbaţi politici sau oameni de ştiinţă care înfăţişau prin grai sau prin scris starea de suferinţă şi înapoiere a ţăranului român. Şi nici nu putea să facă într-altfel când ne gândim că până pe la 1857, dacă nu până la 1864, ţăranul român mai că nu conta ca persoană şi era privit mai mult ca un lucru alipit de pământ. E greu să se cugete şi să se vorbească despre starea ţăranilor când aceştia erau înstrăinaţi cu moşiile pe care se aflau aşezaţi.***

Revoluţia de la 1848, întâia şi cea mai impunătoare mişcare politică, socială şi economică până la acea dată, proclama emanciparea ţăranilor; însă după sugrumarea acelei mari mişcări naţionale, adică după câteva luni, ţăranii readuşi sub vechiul regim regulamentar, şi câţiva ani mai târziu, li se agravă încă starea lor de până aici.

Până la 1864, cestiunea ţăranilor a preocupat pe autorii mişcării de la 1848 şi pe mai mulţi scriitori români. Se aşternu pe hârtie tot felul de proiecte privitoare la emanciparea ţărănimii, însă ori când era vorba ca chestiunea să se pună în dezbaterea Corpurilor Legiuitoare, furtuna se ridica şi acuzările plouau asupra celor care îndrăzneau a tulbura liniştea cu asemenea chestiune intempestivă. S-au făcut încercări ca chestiunea ţărănească să fie rezolvată pe cale legală, adică de către Adunarea legiuitoare. Cei de la Comisiunea Centrală de la Focşani au ameninţat pe guvernul Epureanu numai pentru că în partea neoficială a *Monitorului Oficial*, se strecuraseră câteva articole neofensive în care se stăruia a se grăbi cu rezolvarea chestiunii împroprietăririi ţăranilor (*este referire la* «*Agricultura şi proprietarii*» *din 1860*).

Văzând că nu este cu putinţă ca chestiunea ţărănească să fie rezolvată pe cale regulată, Principele Alexandru Ioan, în înţelegere cu ministrul său Mihail Kogălniceanu, hotărî a face acea lovitură de stat de la 2 mai. Între alte reforme făcute sub regimul statutului de la 2 mai, este şi aceea a împroprietăririi ţăranilor, luându-se de normă numărul vitelor de muncă ce avea fiecare familie.

Reforma agrară a lui Cuza şi Kogălniceanu. Cu altă ocazie voi vorbi despre reforma de la 2 mai întrucât priveşte pe ţărani; pentru astă dată mă voi mărgini a observa că pe atunci se credea de unii, se spera de alţii, că odată chestiunea împroprietăririi ţăranilor rezolvată, chestiunea ţărănească este terminată şi că totul va merge spre mulţumirea tuturor.

Declar aici aceea ce am declarat şi în cartea mea, «Ţara noastră», că nu am împărtăşit niciodată acel optimism, că chiar asupra reformei în sine am făcut rezerve. Am servit în 1864 cu marele bărbat de stat Kogălniceanu şi în multe rânduri am avut ocaziunea să discut cu dânsul asupra reformei de la 1864. Mai târziu când am avut onoarea să fac parte din acelaşi minister cu dânsul, la 1877, şi până ce a încetat din viaţă, oricând s-a înfăţişat ocaziunea, ilustrul patriot nu se putea opri de a observa: dificil trebuie să fii dacă nu te împacă reforma mea de la 1864. Nu m-a împăcat şi nu mă împacă dacă se crede că prin acea reformă s-a isprăvit cu marea chestiune ţărănească; mă împacă din contra, dacă se admite că s-a făcut un început, că cel puţin s-a dezrobit ţăranul de regimul regulamentar. Eu cred că pentru oricine a cugetat şi a studiat în mod mai serios chestiunea stării ţăranilor, va recunoaşte că, cu reforma de la 1864, nu s-a putut da mulţumire atâtor trebuinţe ale ţărănimii. De almintrelea, chiar autorii Statutului nu cred să fi avut vreodată credinţa că cu reforma lor s-ar fi închis era oricărei ameliorăţiuni.

Redusă la adevăratele sale proporţiuni, reforma de la 2 mai n-a făcut decât de a da o bucată de pământ familiilor aflate la acea epocă şi atâta tot. Ştiu că pe atunci proprietarii mari s-au revoltat contra lui Vodă Cuza, declarându-l de socialist, de om care nu respectă dreptul de proprietate. Odată însă prima furie trecută, aceeaşi proprietari au trebuit să recunoască că, la urma urmelor, reforma de la 1864 este cu mult mai favorabilă decât au judecat-o dânşii în momentele de supărare.

După 2 mai proprietarii noştri erau foarte îngrijiţi că pe viitor au să rămână cu moşiile lor nelucrate, deoarece ţăranii, odată proprietari, nu vor mai voi să lucreze pe aşa-zisele moşii boiereşti. Temerea era nefondată şi toţi care şi-au dat seama despre economia noastră erau convinşi că nu va fi aşa după cum credeau marii noştri proprietari. Şi în adevăr, de abia a trecut anul şi ţăranii s-au grăbit a alerga la alcătuiri şi la învoială cu proprietarii. Şi nici că puteau face altfel fiind dată starea sistemului nostru de cultură agricolă şi întinderea proprietăţii ţărăneşti. Chiar după 2, 3 ani, învoielile au fost 7 din una şi treptat s-a scăzut până ce astăzi, în foarte multe localităţi din Muntenia, învoielile sunt una şi una*. Aceasta fiind situaţiunea, aş întreba pe acei care nu se mulţumesc cu reforma de la 2 mai: S-ar învoi oare cu o reîntoarcere la regimul agrar dinainte de 2 mai?

Starea ţărănimii după reforma agrară din 1864. Întrebarea care se pune este: De la reforma din 2 mai, starea ţărănimii a mers prosperând? Cu alte cuvinte, populaţiunea rurală stă oare mai bine astăzi decât înainte de 1864? Chestiune foarte delicată şi la care nu se poate răspunde în câteva rânduri şi în mod absolut. Pentru acei care au cunoscut de aproape starea ţărănimii sub vechiul regim agrar, negreşit că dintr-unele şi din multe puncte de privire, amelioraţiunea, îndreptarea stării ţăranilor a făcut progres, şi progres simţitor. Din alte puncte de vedere însă, trebuie să recunoaştem cu multă părere de rău că pe când populaţiunea orăşenească, în special aceia ce se numeşte lumea muncitoare şi mai cu seamă aşa-zisa burghezime de toate treptele, a mers înainte, a făcut progres în toate direcţiunile, s-a civilizat, s-a instruit, şi-a ameliorat în mod radical traiul, într-un cuvânt pe când orăşenimea în general a progresat mult, ţărănimea în multe privinţe a rămas înapoi, ba chiar a pierdut din aceea ce avea odinioară. Aceasta nu trebuie să surprindă din cale afară, deoarece nu numai la noi, dar în toate ţările, civilizaţiunea, progresul în toate direcţiunile s-a făcut mai întâi în oraşe şi apoi a trecut în sate.

Ţin să constat că cu aceasta nu înţeleg că ţărănimea noastră ar fi stând astăzi mai rău decât înainte de 1864; progresul este învederat în unele direcţiuni, dar, încă odată, nu răspunde la progresul oraşelor. Aceasta explică pentru ce ţăranii noştri râvnesc la viaţa orăşenească, pentru ce tinerii şi tinerele ţărănci, ţin aşa de mult ca să părăsească satul pentru oraş.

Cauzele stării înapoiate a ţăranilor. Şi care să fie cauza sau cauzele care au contribuit la starea relativ înapoiată a ţăranilor noştri? Cauzele sunt multiple, complexe şi nu de astădată le voi înşirui. Mă voi mărgini a declara că între alte cauze este oarecum abandonarea dezvoltării ţăranului în diferite direcţiuni, că mersul lor a fost lăsat aproape în voia întâmplării. Ce s-a făcut oare mai de temei pentru ca ţăranul să poată învăţa să păşească înainte? Ce aşezăminte, ce întocmiri, ce exemple, ce îndemnări, în fine, ce măsuri de oarecare importanţă au fost luate cu privire la îndreptarea stării economice, morale, sociale şi igienice a ţăranului român? Şi chiar ca îndreptare politică propriu-zisă, cam ce s-a făcut pentru a se simţi că ţăranul se foloseşte în mod efectiv de prescripţiile Constituţiunii şi Aşezămintelor noastre de tot felul? Să recunoaştem că s-a făcut foarte puţin; că pe când în oraşe s-a căutat a se îndrepta viaţa în toate direcţiunile, satele au fost lăsate aproape uitării. Şi această stare de lucruri trebuie să înceteze fără amânare, înspre binele nostru tuturor şi îndeosebi, înspre binele acelei populaţiuni rurale, care, orice s-ar zice, este puterea, temelia ţării noastre.

Ar fi nedrept să acuz în special pe cineva despre starea în care se află ţărănimea noastră. Să recunoaştem în mod sincer şi legal că starea populaţiunii rurale lasă mult de dorit, şi că noi cu toţii, fiecare în marginile puterilor şi atribuţiunilor sale, să ne punem pe lucru pentru a provoca o schimbare salutară. De almintrelea nu mă sfiesc a declara, că fiecare partid politic, că fiecare bărbat luminat, că toată clasa mai luminată şi deci pot zice dirigentă, are partea sa de răspundere.

N-am câştiga nici noi, nici îndreptarea stării ţăranilor, dacă în loc de a ne pune cu toţii la lucru, am căuta să ne învinuim reciproc. De aceea, îmi voi permite a reaminti în câteva articole unele dintre măsurile ce cred că s-ar putea lua pentru a face un început de îndreptare în starea actuală de vieţuire a populaţiunii noastre rurale.

Starea de înapoiere a ţăranilor. Vorbind cu un înalt personaj despre starea de înapoiere a ţăranilor noştri, el îmi răspunse: «Orice ai vrea să faci, nu poţi face un pas în această direcţiune

*Raportul de împărţire a recoltei ţăran/proprietar

până când, printr-o cercetare sau anchetă amănunţită, nu vom cunoaşte situaţiunea actuală a populaţiunii noastre rurale». Foarte bine; dar aş dori să mi se spună în urma căror cercetări, în urma căror anchete s-au făcut asemenea amelioraţiuni în oraşe? A fost oare nevoie de vreo cercetare pentru ca în oraşe lumea să se hrănească mai bine, să construiască în condiţiuni mai igienice, să se îmbrace mai cuviincios, să-şi procure însemnate mijloace de a se lumina şi de a se distra? Nu ştiu să se fi făcut vreo anchetă în acest scop şi, cu toate acestea, oraşele noastre, până şi cele mai mici, s-au schimbat în bine în mod care ne surprinde şi ne bucură pe toţi.

Să vedem acum, când este vorba despre îndreptarea stării ţăranilor, este oare nevoie ca să stăm pe loc în aşteptare ca să se facă o cercetare despre starea lor actuală? Dar fără a contesta folosul unor asemenea cercetări pe care noi înşine le-am cerut oficial în atâtea rânduri, ne putem oare întreba: Este oare de lipsă o asemenea cercetare pentru ca să cunoaştem starea de înapoiere a populaţiunii rurale cu privire la traiul său material? Se poate ca acei care n-au ieşit din oraşe sau care au mers la ţară numai pentru petrecere, să nu aibă cunoştinţă despre felul de vieţuire al sătenilor; toţi însă care trăiesc la ţară, sau care călătoresc prin sate şi observă de aproape aceea ce se petrece înaintea lor, toţi aceştia, negreşit că şi-au făcut o idee destul de exactă despre starea ţăranilor.

Ei cred că pentru mulţi dintre noi nu este de lipsă nici o cercetare pentru a ne arăta şi a ne convinge că locuinţa, hrana şi îmbrăcămintea majorităţii ţăranilor noştri lasă foarte mult de dorit; că fără exagerаţiune, vieţuirea sătenilor este în foarte multe localităţi aproape primitivă. Ilustrul economist şi sociolog repauzatul Emile de Lavelaye, trecând prin România, s-a oprit câteva zile ca să viziteze mai multe oraşe şi sate. Am avut onoarea să stau în mai multe rânduri cu dânsul de vorbă şi rog pe cititori a crede că acest bărbat distins, în puţinul timp cât a stat între noi, şi-a făcut o idee aproape adevărată despre traiul sătenilor români. Înainte de a-şi publica cartea sa în două volume asupra peninsulei balcanice, ne-a făcut onoarea să-mi trimită probele privitoare la România, cu invitare ca să fac observaţiunile mele. M-a mâhnit modul cum Lavelaye descria pe ţăranii noştri şi mi-am permis a-i comunica impresiile mele. Ştiu că a modificat câteva pasaje din scrisoarea sa, dar restul a rămas cum îl alcătuise. Răspunzând la observaţiunile mele, Lavelaye îmi zicea: «*Înţeleg că nu vă împăcaţi cu modul meu de a scrie; vă rog însă a crede că în acelaşi mod am scris şi despre compatrioţii mei belgieni când i-am aflat în stare analoagă. Adevărul poate să doară, dar este adevăr şi trebuie respectat. Domnia ta care îţi cunoşti atât de bine ţara, nu te supăra pe un străin care în iubirea ce are pentru adevăr şi pentru poporul român, caută a combate starea sa şi a provoca măsuri de îndreptare*».

Adevărul este că învăţatul economist observase just şi cu toată mâhnirea trebuie să recunosc că observaţiunile sale erau întemeiate. Apoi dacă Lavelaye a putut constata în treacăt starea ţării noastre, apoi noi care trăim aici foarte mulţi în contact aproape zilnic cu ţărănimea să nu o cunoaştem şi să nu-i cunoaştem modul de vieţuire? Să lăsăm dar să se facă cercetări care vor servi ca documente de studiu; dar acesta nu trebuie să ne împiedice de a grăbi cu luarea de măsuri pentru îndreptarea stării ţăranilor.

Locuinţa. Fără nici o cercetare, ştim cu toţii, că în foarte şi prea multe localităţi, locuinţele ţăranilor noştri sunt tot ce se poate închipui mai primitiv; coşar de nuiele lipite cu pământ, acoperite cu paie şi în loc de ferestre, nişte găuri lipite cu hârtie. Pe alocurea bordeie, adică gropi făcute în pământ şi acoperite iarăşi cu trestie şi cu pământ pe deasupra. Este adevărat că în multe sate s-a făcut oarecare progres, se construiesc mai cu îngrijire; se acoperă case cu şindrilă şi cu table din fier, se fac ferestre mai luminoase; însă alături cu acestea, mai în toate casele sunt tot ce se poate închipui mai contra-igienic, mai vătămător şi mai supărător, atât din punct de vedere moral, cât şi material. Şi cu toate acestea, la noi se poate face cărămidă ieftină de tot, peste tot locul, la noi materialul de construcţie chiar la câmpie nu este din cale afară de scump, aşa că s-ar putea construi case de zid în cele mai igienice condiţiuni. Pentru ce oare nu se construiesc? Pentru ce ţăranul român este aici înapoiat şi n-a simţit încă lipsa de a locui într-o casă mai bună; şi aceasta este atât de adevărat încât sunt ţărani avuţi care trăiesc în cele mai mizerabile condiţiuni. Şi aceasta nu trebuie să ne mire, deoarece sunt state cu mult mai civilizate, unde ţăranii trăiesc în condiţiuni tot atât de mizerabile ca cei mai mulţi dintre ţăranii noştri.

Iată, în adevăr, cum descrie ilustrul economist Michel Chevalier, ţăranul francez, în urmă cu câteva decenii: „«Casa în care locuieşte (ţăranul francez), în loc să semene cu acele cotage sau şaburi cu înfăţişare plăcută din care se compun cele mai multe din satele engleze, poate, mai tot atât de bine ca acel din timpul lui La Bruyere, să fie numită o vizuină. În această vizuină nu se află nimica din ceea ce face bunăstarea şi comoditatea vieţii; sunt nişte construcţiuni în care lipsesc chiar aceea ce este mai neapărat pentru igienă; o casă de pământ umedă, fără tavan, abia pavată, în care oameni şi vite trăiesc amestecaţi; la poartă, o grămadă de bălegar care împute atmosfera; nici o dispoziţiune inteligentă pentru a se garanta contra frigului pe timpul iernii, cu toate că în această privinţă modelurile sunt găsite, pentru că n-ar avea decât să le copieze din Germania şi Europa Orientală; o hrană grosolană, în care nu se vede carne decât ca un fenomen rar, chiar în provinciile cele mai renumite pentru producţiunea vitelor; foarte rar se întrebuinţează vinul, cu tot belşugul şi ieftinătatea lui în Franţa, mai adeseori apă limpede, şi în departamentele care se cred privilegiate, un vin de masă foarte ordinar. Aş putea cita cutare localitate, situată la 50 de km de târguri, unde vinul se vinde pe nimic, şi în care, cu toate acestea, muncitorul agricol, hrănit de proprietar sau de arendaş, nu primeşte niciodată o porţiune de vin la masă, afară poate de câţiva proprietari care, mai puţin avari sau calculând mai bine decât alţii, împart vinul muncitorilor numai în timpul seceratului».

«Instrucţiunea este în nivel cu regimul alimentar şi cu locuinţa: ţăranul nu cunoaşte nici aceea ce ar avea mai multă trebuinţă să ştie pentru a fi un agricultor bunişor şi pentru a scoate din pământ un trai mai bun în schimbul muncii sale. Îndrăznesc să afirm că în satele noastre, în populaţiunea bărbătească, între 30 şi 50 de ani nu se află un om din 10 care să ştie măcar atât. Între femei trebuie să zic una din 20. Populaţiunea care trăieşte în asemenea condiţiuni, este în afară de viaţa civilizată; în afară de visuri himerice, nu poate cineva să se întemeieze pe dânsa pentru a avea un progres general al artelor agricole sau pentru o repede sporire a avuţiei publice şi a veniturilor statului»”.

Citind aceste rânduri, n-ar crede cineva că ilustrul economist francez a descris ţăranii noştri sau cel puţin pe cei mai mulţi dintre ţăranii noştri? Şi cu toate acestea, Franţa este o ţară cu mult mai civilizată decât România, o ţară unde de secole se lucrează pentru progres.

Nu trebuie dar să ne surprindă din cale afară starea ţăranilor, cât trebuie să ne mâhnească şi, ce este mai mult, să ne preocupe şi să ne îngrijească. Căci, să fie bine înţeles, nu va putea fi adevărată civilizaţiune şi progres în România, pe cât timp ţărănimea noastră va trăi în condiţiunile de astăzi.

Întrebarea este: Prin ce mijloace se poate ameliora traiul ţăranului?

Ni se poate răspunde că, la urma urmelor, cine are drept să se amestece în modul de vieţuire, de hrană şi de locuinţă a ţăranului. Aşa este; nimeni nu se gândeşte ca să silească pe ţărani, prin încheierea de procese-verbale, ca să locuiască şi să hrănească altfel decât cum doresc ei. Chestiunea nu este de a face binele cu forţa, ci pe căi cu totul altele. Şi când a fost vorba de a înfiinţa şcoli prin sate, s-au aflat şi se află mulţi ţărani care nu-şi explică pentru ce sunt îndatoraţi să-şi trimită copiii la şcoală. Şi cu toate acestea, treptat, s-a ajuns ca în numeroase localităţi ţăranii să înţeleagă cât este de neapărată învăţătura pentru copiii lor. Eu cred că se vor convinge şi mai curând cât este de neapărat ca dânşii să-şi facă case mai bune şi să se hrănească mai cumsecade.

Şi apoi, oricât ar fi cineva de neintervenţionist, nu trebuie să se uite că în oraşe autoritatea municipală intervine prin regulamente în afacerile private. Astfel întreb: în capitala ţării şi alte oraşe, nu se impune prin regulamente cum trebuiesc construite case şi împrejmuirile? Aşa-dară de ce în mahalale cu totul mărginaşe, nu se îngăduie nimănui să construiască case de nuiele sau de scânduri, nici să învelească casele cu scânduri ori cu paie. Dacă în oraşe s-au adoptat asemenea dispoziţiuni, pentru ce oare în sate nu s-ar face ceva analog? Eu cred că s-ar putea îndatora oarecum, ca preotul şi învăţătorul să construiască locuinţe corespunzătoare cu cerinţele igienei. Cărămida la câmpie, piatra de munte, se poate întrebuinţa, fără ca să se ceară o cheltuială prea mare.

De asemenea, se pot recomanda casele de verghină, tencuite cu var, după cum se construiesc în multe sate de munte. Cred că exemplul preotului şi al învăţătorului ar îndemna pe mulţi să-i imiteze.

Dar, deosebit de aceasta, nu înţeleg în ce s-ar jigni libertatea individuală când s-ar lua de normă ca şi în sate să nu se mai îngăduie ca ţăranii să construiască case ca coşarele în care se ţin vitele. Adică, pentru ce nu s-ar putea cere şi în sate ca casele, după loc şi împrejurări, să fie construite din cărămidă, piatră, verghină ori vălătuci, toate acestea învelite cu şindrilă, cu tablă de fer sau cu scânduri, iar nu cu paie. Se va obiecta că asemenea materiale costă scump. Eroare. La ţară se poate face cărămida cu a patra parte decât costă prin oraşe, şi cărămida se poate face în toate satele noastre. Şi nu lipsa de mijloace împiedică pe toţi ţăranii de a construi cu cărămidă. Sunt ţărani avuţi, care-şi pot face case din cele mai comode, dar, printr-o rea deprindere, ei fac tot case de gard, lipite cu pământ, învelite cu paie şi înlăuntru cu pardoseala de pământ.

Nu trebuie să fie cineva medic pentru a şti ce deosebire este cu privire la sănătatea omului, ca el să locuiască într-o casă sănătoasă, sau să trăiască într-un coşar umed şi întunecos.

În oraşe, încetul cu încetul, până şi cei mai nevoiaşi mărginaşi, au ajuns să aibă case bune, pardosite cu scânduri ori cu cărămizi; numai satele oare să continue a trăi în locuinţe primitive? Cred doar că ***Administraţiunea Superioară a internelor***, în înţelegere cu a ***Instrucţiunii publice,*** ar putea lua oarecari măsuri de natură comunală, pentru ca pe viitor casele în sate să fie aşezate în linie, cu strade regulate, şoseluite şi construite după anumite reguli. Să fim siguri că numai câţiva ţărani să înceapă; numai preotul şi învăţătorul să dea exemplul cel bun şi peste câţiva ani nu vom mai vedea construindu-se coşare de nuiele, ci case de cărămidă ori de piatră. Şi pentru a se veni în ajutorul ţăranilor, se pot alcătui şi modele variate şi potrivit cu localităţile.

În această ordine de ameliorăţiuni, statul, cel mai mare proprietar, Eforiile şi alte Aşezăminte, care au moşii mari şi numeroase, ar putea aduce servicii însemnate. Două trei case model, construite pentru cei mai nevoiaşi, ar fi un îndemn pentru toţi.

Nu pot intra în amănunte, deoarece nu acesta este scopul acestor articole. Aceea ce caut, este să deştept atenţiunea asupra unor stări de lucruri, pe care cu toţii o cunoaştem şi o deplângem, rămânând iarăşi ca, autorităţi şi particulari, să ne unim pentru a îndrepta situaţiunea. Lucrul este mai uşor decât se crede; puţină energie şi se va reuşi.

Fostul ministru al Domeniilor, d-l P. Carp, s-a gândit la locuinţele ţăranilor; însă satele model ce a construit cu banii statului, i-au dovedit că nu prin asemenea mijloace se poate ajunge la un bun rezultat. După câte se spune, acele sate model sunt părăsite, iar casele se strică şi se pustiesc. S-a mers prea departe cu intervenţionismul. Sunt încredinţat că prin calea care mi-am permis a o indica, rezultatul va fi pe deplin mulţumitor.

Îndreptarea stării ţăranilor (II)

În articolul precedent am arătat că oarecare bunăvoinţă şi, mai ales, cu stăruinţă din partea administraţiei superioare s-ar putea aduce o însemnată îndreptare întrucât priveşte îmbunătăţirea locuinţelor ţărăneşti. În această direcţiune este, după cum am zis, un început de îndreptare datorită iniţiativei ţăranilor. Aceştia văzând pe cei mai fruntaşi că îşi fac case cu ferestre mari, învelite cu fer sau cu şindrilă, cu odăi mai încăpătoare, s-au apucat a-i imita, aşa că astăzi în multe sate se construiesc binişor. Greutatea ce mai rămâne de învins este de a se grăbi această îndreptare şi de a se înlocui pereţii de nuiele cu ziduri de cărămidă sau cu piatră, sau de verglini de lemn. Acest început de ameliorare al locuinţelor se datoreşte în parte unui grăunte de vanitate al ţăranilor. În cazul de faţă satisfacerea acestui simţământ care convine neamurilor latine, a ieşit în bine.

Îmbrăcămintea. Nu am să mă ocup de aceea ce este îmbrăcămintea ţăranilor; în aceasta, pe unde ţărănimea este în stare mai bună, n-a aşteptat sfatul nimănui, şi după mine a mers chiar prea departe. Nu pot aproba aplecarea femeilor şi fetelor de ţărani spre imitarea servilă a oraşelor; îmi place mai mult păstrarea vechiului costum naţional, atât de frumos şi de potrivit cu împrejurimile în care trăim. Un lucru a-şi dori să dispară, este reaua deprindere de a umbla cu picioarele goale. Suferi când vezi fete şi neveste, bărbaţi şi copii cu picioarele goale la seceră, cu pielea sângerând din cauza miriştilor. Această deprindere urâtă, care pe alocurea a început să

dispară, nu cadrează cu eleganţa relativă a costumului de sărbătoare. Dacă voiesc să-şi păstreze ghetele şi pantofii de gală, n-au decât să poarte practicile şi ingenioasele opinci, care confecţionate, încalţă atât de comod.

Alimentaţia. Îndreptarea care v-a întâmpina mai multe greutăţi este în schimbarea hranei ţăranilor. Este prea învederat că ţăranii noştri se hrănesc cât se poate de rău, de nepotrivit cu cele mai elementare reguli de igienă. Recunosc că şi în această direcţiune s-a făcut puţină îndreptare în unele localităţi; însă imensa majoritate a populaţiunii rurale se hrăneşte cum puţini ţărani se mai hrănesc în lumea civilizată. Lucrul este în atât de adevărat că nu avem decât să privim schimbarea din ce în ce mai defavorabilă a stării fizice a ţăranilor. Te mâhnesc când mergând la horă ori la cârciumă, două locuri unde găseşti adunată ţărănimea, te mâhnesc de vederea atât a copiilor, cât şi a tinerilor şi bătrânilor. Au ajuns o excepţie acele figuri sănătoase, pline de viaţă; vezi figuri palide, obraji zbârciţi de timpuriu, în fine o înfăţişare care pare a-ţi denota o stare de suferinţă fizică şi morală. Şi cauza acestei stări este în mare parte hrana, căci cu hrana de astăzi nu se poate avea o populaţie vârtoasă şi sănătoasă.

Cum oare putem aştepta să vedem oameni voinici, când primăvara, în postul cel mare, pe care-l mănâncă în formă de salată cu mămăligă sau când hrana se compune zilnic din mămăligă cu ceapă şi câteva linguri de fasole. Cum se poate aştepta îndreptare când se privesc ca un lux pentru ţăran când mănâncă câte un cosac fript şi făcut saramură, când castraveţii muraţi de abia se află la câteva case. Nu poate fi îndreptare posibilă, pe cât ţăranul va gusta carne numai la praznice, şi pe cât timp chiar laptele, brânza şi ouăle lipsesc de la masa multora dintre dânşii; când trece vara şi nu ştim dacă ţăranul se îndură să taie pentru dânsul câţiva pui de găină ori boboci de gâscă. Cei care au, vând tot precupeţilor care cutreieră satele, iar femeile preferă ceapă cu mămăligă, numai să cheltuiască şi puţinul ce au, pe cârpituri şi zorzoane.

Situaţiunea alimentaţiunei se agravează şi prin faptul că periodic se află judeţe întregi, unde ţăranilor le lipseşte porumbul şi statul este silit ca să le procure porumb pe datorie. Înţeleg ca să se ajungă la asemenea extremităţi în cazul de foamete generală; dar pe cât timp se află porumb, grâu şi alte cereale în ţară; că cu căile ferate se poate căra de la un capăt al ţării la altul, este ciudat că zeci de mii de ţărani să alerge la guvern pentru a le procura porumb. Când lucrurile stau aşa, situaţiunea este dintre cele mai îngrijorătoare, ea denotă un viciu, o lipsă însemnată în felul de a fi şi de a trăi a ţăranului nostru.

Un alt fapt, care asemenea denotă starea îngrijorătoare a ţăranilor, este acela că în multe şi în prea multe localităţi, ţăranii sunt ţinuţi cu hrană, cu tain de către proprietari şi arendaşi; că pentru acesta ei îşi robesc munca mai pentru tot anul, ba unii dintre dânşii se îndatorează atât de mult, încât nu mai pot scăpa.

Aceea ce îngreunează situaţiunea este că de îndreptarea hranei ţăranilor stau legate toate reformele, şi, după părerea mea, ne facem iluzii când credem că vom putea îndrepta starea ţăranilor, mai înainte de a-i învăţa şi deprinde să locuiască în case mai bune şi să se hrănească potrivit cu trebuinţele. De un lucru trebuie să ne pătrundem, că adică nu poate fi progres adevărat posibil pentru o populaţiune rurală, pe cât timp condiţiunile sale de trai material vor fi atât de primitive. Cu oameni care locuiesc în conşare aproape întunecoase, care dorm pe pământ sau pe scânduri acoperite cu cergă sau rogojini, cu oameni care se hrănesc atât de rău, încât văzându-i ţi se pare că s-a sleit orice vigoare dintr-înşii, cu oameni trăind în astfel de condiţii, progres nu este posibil.

Dacă pe lângă hrană şi locuinţă mai adăugăm şi starea sanitară, care lasă mult de dorit în satele noastre, ne vom convinge că avem de luptat şi de învins o stare de lucruri, care este o stavilă din cele mai puternice contra îndreptării stării ţăranului nostru.

Îmbunătăţirea hranei. Discutând cu oamenii culţi asupra modului cum se hrănesc ţăranii, mulţi îmi răspundeau: aşa sunt învăţaţi, şi băgaţi bine de seamă că schimbându-le traiul, să nu le faceţi un rău serviciu, că pentru mulţi dintre ţărani traiul rău este o chestiune de deprindere, aceasta o ştiu toţi care au trăit pe la ţară. Am văzut sumă de ţărani fruntaşi, oameni cu dare de mână care se hrănesc ca cei mai săraci, şi la observaţiile făcute, răspund: aşa am apucat noi, de la părinţii noştri. Este adevărat că deprinderea devine a doua natură; contra deprinderii de a trăi rău

trebuie luptat fără preget. Am ieşi din cadrul acestui articol dacă am căuta să arătăm câte nenoroci, câte neajunsuri datoreşte ţăranul soarta traiului rău; câtă pierdere îndură el, şi cât se resimte întreaga ţară din aceasta.

În Europa occidentală, mai întâi în Englitera, Franţa şi Olanda, s-a lucrat zeci de ani, s-au făcut sacrificii de milioane, numai pentru a ameliora unele din animalele domestice. Şi între mijloacele de ameliorare una dintre cele mai eficace a făcut îmbunătăţirea hranei şi locuinţei animalelor. Rasele perfecţionate se menţin prin regimul la care sunt supuse; pe dată însă ce s-ar lăsa să trăiască ca în starea primitivă, imediat rasele ar degenera şi unele chiar ar pieri. Apoi dacă aiurea s-a lucrat cu atâta îngrijire pentru a ameliora rasele de animale, nu este iertat ca să nu se facă toate sacrificiile pentru a îndrepta traiul populaţiunii rurale, când este învederat că, din această cauză decurg sumă de neajunsuri.

Acum întrebarea este: Cum s-ar putea îndrepta hrana ţăranilor noştri? Numai prin exemple şi prin sfaturi. Şi aici nu ne putem adresa decât tot la cei doi factori, preotul şi învăţătorul. Eu cred că acest povăţuitor al poporului trebuie să ştie că misiunea lor nu se poate mărgini numai să facă serviciul la biserică şi a învăţa niţică carte pe copii. Cei care au călătorit în ţări mai civilizate şi au căutat să-şi dea seama de cum merg lucrurile la ţară, s-au putut încredinţa că mai peste tot locul preotul şi învăţătorul au fost adevăraţii reformatori ai traiului ţăranilor. De la preoţi, de la învăţători şi de la soţiile lor au învăţat ţăranii şi ţărancele cum să trăiască mai bine. Şi după aceasta n-avem decât să întrebăm şi pe românii ţărani din Transilvania şi Banat.

Negreşit că atunci când este lipsă de porumb sau porumbul este stricat, şi când grâul se vinde pe 40 lei kila, ţăranii în loc să se mai hrănească cu mămăligă stricată, ar prefera pâine bine făcută. Nu poate însă face aceasta deoarece nu ştie cum să facă pâine. Cine să-l înveţe? Cei care sunt mai luminaţi decât dânsul, soţiile preoţilor şi învăţătorilor să dea exemplu scoţând pâine frumoasă din cuptoarele lor, sau dacă nu se pricep, să caute a învăţa, căci lucru mare nu este de a dospi pâinea.

Şi aceea ce ziceam pentru pâine, se aplică la întregul trai al ţăranilor. Trebuie ca cineva să stăruiască de dânsul, să-i dea exemplu, să-l convingă că este mai sănătos şi mai plăcut să mănânce pâine, ouă, lapte, brânză, carne şi legume felurite, decât să o ducă mai tot anul cu ceapă, castraveţi şi peşte sărat cu mămăligă, şi drept băutură apă sau basamac vătămător sănătăţii. Şi în oraşe bunul trai s-a lăţit prin imitaţiune, ţăranii aşezaţi în suburbiile mărginaşe ale capitalei, nu trăiesc cum erau deprinşi la ţară; locuinţa şi hrana lor este cu desăvârşire mai bună.

După cum sunt mijloacele de a învăţa pe oameni multe, se vor găsi pentru a-i învăţa şi a-i deprinde cum să se hrănească mai bine. Nu aici se pot înşira şi discuta mijloacele. Bunăvoinţa din partea tuturor, autorităţi şi particulari, şi negreşit că succesul ar fi sigur.

Mă aştept să mi se obiecteze: dar cum vroieşti să trăiască mai bine oamenii care n-au mijloace? Nu ştiu oare că ţăranii sunt săraci şi că aceea ce mai câştigă de-abia le ajunge ca să o ducă de azi pe mâine? Că sunt nevoiaşi şi săraci între ţărani, nimeni nu contestă; însă alături cu cei lipsiţi de mijloace, majoritatea, se află în condiţiuni că dacă ar şti şi ar voi, ar putea să trăiască mult mai bine. Şi dacă nu se hrănesc mai bine este din rea deprindere sau din nepriceperea de a face mai bine. Evident că nu se află ţăran cât de nevoiaş care nu ar putea să întreţină câţiva porci, păsări de curte şi deci şi o vacă. Că acelaşi ţăran având o casă cu loc împrejurul său, poate cultiva pe acel loc felurite verdeţuri. Apoi când ai o vacă, porci şi păsări şi te pricepi, negreşit că poţi mânca altceva decât ceapă cu mămăligă ori susai cu oţet.

Acum dacă răul trai ar proveni din lipsa aproape totală de mijloace în care s-ar afla unii dintre ţărani şi această situaţie trebuieşte studiată şi îndreptată. Aceasta însă nu poate împiedica pe cei cu mijloace să-şi îmbunătăţească traiul.

Şi în această privinţă nu ne aflăm singuri în asemenea stare. În Franţa ţăranii din Solonia şi din Lande, se hrăneau ca şi ai noştri; cu încetul, îndreptarea s-a făcut aşa de bine că însumi am admirat ameliorăţia traiului în acele părţi ale Soloniei.

Starea de înapoiere a fost aceeaşi şi în alte ţări ale Europei; negreşit că în urmă cu 50 de ani altfel trăiau ţăranii germani, austrieci, belgieni şi altfel trăiesc astăzi. Nu este de zis că numai ţărănimea noastră să stea în loc, şi aceasta cu atât mai mult că ţăranul român este cel mai primitiv

de progres. Dar pentru aceasta trebuie ca toţi să cooperăm în marginile puterilor noastre, şi îndreptarea se va face spre cea mai mare fericire a întregii ţări." (**19**) Acest material nu este un simplu articol, el este un studiu, o oglindire analitică a stării ţărănimii la sfârşitul secolului al XIX-lea! Nu comentăm!

Discursul D-lui prim-ministru P.S. Aurelian

Ca răspuns la interpelarea D-lui dr. Manolescu relativ la traiul rău al ţăranilor, rostit în şedinţa Senatului la 31 ianuarie 1897.

Interpelarea făcută de senatorul conservator Manolescu a fost mai mult un act de rutină parlamentară, dar ea conţinea descrieri reale, iar guvernul avea obligaţia să dea explicaţii asupra situaţiei invocate şi asupra cauzelor care au determinat-o. Problemele ridicate erau vechi şi dureroase subiecte politice, mai ales pentru că grija pentru viaţa ţăranilor era pe un loc secundar în acele vremi. Doctorul Manolescu a interpelat cu privire la locuinţa ţăranului, la igiena precară a sa şi la alimentaţia lui sărăcăcioasă. Era un adevăr care întrista.

Această interpelare i-a oferit lui Aurelian ocazia să răspundă printr-un discurs, prin care a adus un adaos predominant interpelării, printr-o analiză pertinentă a situaţiei ţăranilor, completând interpelarea şi aducându-i doar unele interpretări. Pe fond, discursul său merită, la fel ca multe altele ,să fie cunoscut de generaţiile de astăzi şi cele din viitor; astfel, vom reproduce integral acest «*document*» al unui mare martor al acelui timp, care cunoştea viaţa ţăranilor de la moşiile sale.

„D-lor senatori,

Incontestabil că interpelarea d-lui senator dr. Manolescu este de o importanţă considerabilă şi pornită din cele mai bune sentimente în favoarea clasei celei mai numeroase şi care înfăţişează mai mult interes pentru oamenii politici şi bărbaţii de stat în genere.

Este foarte natural ca d. dr. Manolescu, ca specialist şi ca fiu de ţăran, să studieze şi să cunoască pe ţărani şi cauzele relei lui stări. D. dr. Manolescu a şi prezentat Academiei noastre lucrări foarte importante cu privire la această chestiune, aşa că d-sa era în situaţiune mai mult decât fiecare din noi de a expune senatului starea ţăranului român.

Interpelarea d-lui dr. Manolescu nu este adresată în scop de a cere guvernului să ia cutare sau cutare măsuri, ea a avut mai mult de scop a atrage atenţiunea mai întâi a d-voastră şi pe urmă guvernului, ca să lucrăm cu toţii pentru a ridica ţărănimea noastră din starea pe care ne-a descris-o d. dr. Manolescu.

D. dr. Manolescu a insistat mai cu seamă asupra stării de alimentare şi asupra locuinţei ţăranului; a arătat cum ţăranul se hrăneşte rău, cum locuieşte în case neigienice şi consecinţele acestei rele şi neigienice alimentări şi locuinţe.

În ceea ce priveşte măsurile ce trebuie să se ia ca ţăranul să se hrănească mai bine şi să aibă mai bune locuinţe este ca ţăranul să nu mai fie aşa sărac cum este, ca ţăranul să nu mai fie aşa cum este; d. dr. Manolescu a susţinut că *aproape singura cauză a stării rele a ţăranului este sărăcia.*

Aceasta este în rezumat ceea ce a spus d. dr. Manolescu.

În parte, d-sa are dreptate, dar în unele privinţe mă voi deosebi de d-sa şi *vă voi arăta şi vederile mele în această importanţă chestiune.*

Că ţăranul nu se hrăneşte bine, este evident; avem însă consolaţiunea că în această privinţă ţăranii români nu sunt unici în lume, şi în ţările cele mai civilizate sunt sumă de ţărani care trăiesc mult mai rău decât ţăranul nostru; şi dacă pe noi ne îngrijeşte această stare de lucruri, aceasta dovedeşte îngrijirea noastră patriotică; dar nu va să zică, că noi ca popor, înfăţişăm o situaţiune excepţională în Europa.

Aşa, în Franţa, sunt sume de localităţi unde ţăranul francez se hrăneşte mult mai rău decât cel român şi locuieşte mai rău decât cel român. Am călătorit în părţile de vest şi miază-zi ale Franţei şi am găsit că ţăranul francez trăieşte şi locuieşte mai rău decât al nostru; locuinţele, în loc să fie de gard sunt de bolovani de piatră, dar interiorul şi exteriorul şi împrejurimea sunt într-o stare de murdărie mult mai mare ca la noi. Aşa că traiul ţăranului român nu constituie o excepţie. Exemple din acestea le-am găsit şi în Italia meridională şi în multe alte părţi ale Italiei, unde ţăranii sunt mai în rea stare şi mai înapoiaţi ca ai noştri.

«*Nu aş risca nimic dacă aş spune că, în unele localităţi ale Angliei, care este precursoarea civilizaţiunii moderne, o să găsiţi starea ţăranului, din punctul de vedere al hranei şi locuinţei, mai inferioară decât la ţăranii noştri.*» Am mângâierea că sunt ţări ale Europei civilizate unde ţărănimea n-a ajuns la gradul de cultură, ca să trăiască conform cu cerinţele igienice.

Care este cauza? D. dr. Manolescu o atribuie sărăciei. Evident că sărăcia este o cauză; omul fără mijloace nu poate trăi bine, fiindcă nu are cu ce; dar nu este numai aceasta cauza; sunt o sumă de localităţi în ţară, unde starea ţărănească este foarte înfloritoare, unde oamenii dispun de averi relativ bune; aşa sunt localităţi în Ialomiţa, Brăila, Vlaşca, Teleorman, Dolj, Romanaţi Ilfov, Buzău, unde sunt mulţi ţărani cu averi şi m-am bucurat că de un şir de ani prosperitatea merge crescând. *Dacă a-ţi cutreiera sate de acestea, a-ţi fi mai puţin pesimişti cu privire la starea ţăranului nostru. Veţi găsi în Ialomiţa, ţărani care pun 50, 60 pogoane de grâu, care au vite, trăsuri; cu toate acestea, mi-a fost dat să trăiesc cu aceşti ţărani, am petrecut zile şi nopţi întregi şi am constatat la cel mai chiabur că trăiesc rău, n-au saltea şi tot o bucăţică de mămăligă mănâncă.*

Mi-am pus întrebarea: care este cauza, că oamenii aceştia cu mijloace, care în alte ţări sunt priviţi ca proprietari mijlocii, că nu în multe părţi ale Europei veţi găsi ţărani să dispună de 100 de oi, de 5, 6 cai, de ce trăiesc rău, de ce traiul lor nu corespunde cu averea lor?

Lucrul nu o să ne mire dacă ne întoarcem de la sate la oraşe. Şi în oraşe veţi fi constatat că sunt oameni care dispun de averi însemnate, oameni care au 5, 600 de lei avere, ba chiar şi milionari, şi aceşti oameni trăiesc rău în raport cu averea lor.

«*Am trăit şi cu aceştia, şi am găsit oameni cu avere mare trăind în două odăiţe foarte modeste şi într-un mod foarte vulgar, ducând viaţa unui mic burghez*». Apoi ce i-a împiedicat pe aceştia să trăiască mai bine? Şi d-voastre, bucureşteni ştiţi, exemple de felul acesta; au fost comercianţi fruntaşi şi industriaşi fruntaşi care au încetat din viaţă, lăsând averi de mai multe sute de mii lei şi chiar milioane, şi cu toate acestea, au trăit foarte rău şi fac apel la colegul nostru d. Stancu Beghianu, care cunoaşte mai mulţi comercianţi şi industriaşi mari, ca să vă spună cum trăiesc ei.

O voce: Aşa a fost Hagi Anghel.

Altă voce: Şi Costache Movilă.

D. preşedinte al consiliului P.S. Aurelian: Iată dar oameni cu averi însemnate, trăind chiar rău. În schimb, găsim oameni cu averi mult mai puţin însemnate, trăind foarte bine.

Aşadar nu numai sărăcia este cauza traiului rău al ţăranilor. Evident, recunosc şi eu alături de d. dr. Manolescu că în majoritatea cazurilor lipsa de mijloace împiedică pe om de a trăi bine, însă nu numai lipsa de mijloace este cauza traiului rău, ci trebuie să fie şi alte cauze.

Am citat judeţe de câmp; citez şi de munte. În judeţul Gorj, şi fac apel la d-voastre care sunteţi din Gorj, să spuneţi dacă nu este aşa; sunt în judeţul Gorj proprietari cu averi relativ însemnate, *posedând munţi, turme de oi, vite etc., dar duceţi-vă la ei acasă şi veţi vedea cât de rău trăiesc;* «***că am umblat în acest judeţ şi vă mărturisesc că am văzut ţăranul cu avere de 200 mii lei dormind pe scânduri şi pe rogojini, bând apă din oală şi trăind ca cel mai modest ţăran. Iată cum stau lucrurile***».

Va să zică nu este sărăcia singurul factor hotărâtor al răului trai al ţăranului. Şi ceea ce zic pentru hrană pot afirma *a fortiori* şi în privinţa locuinţei. Până mai deunăzi a-ţi putut constata în unele judeţe ale ţării ţărani trăind în bordeie?

Îmi aduc aminte că străbătând ţara noastră eminentul economist belgian Laveleye, venind dintr-o călătorie făcută în Orient, a consacrat şi pentru ţara noastră o sumă de pagini, trimiţându-mi probele tipografice pentru a-mi cere şi opinia mea asupra acestei lucrări: i-am răspuns că prea a zugrăvit cu culori negre starea ţăranului nostru; i-am scris: d-ta ai văzut numai sate din jurul Bucureştilor unde viaţa ţăranului este proastă, dar nu ai avut ocazia să străbaţi marea câmpie a ţării cu satele ei. Văzuse 2, 3 sate de ţărani nu într-o stare mare de prosperitate, care deşi fiind lângă Bucureşti sunt într-o stare mai bună economică, dar trăiesc mai rău decât ceilalţi ţărani. Laveleye, între altele nu-şi explică cum să mai existe bordeie, *trecuse prin Vlaşca şi prin*

Teleorman şi zicea: cum este ca populaţiunea d-voastră, care este aşa de inteligentă, să mai trăiască în bordeie? Cine v-a coborî în bordeiele acelea va vedea că nu sunt ca bordeiele de sălbatici, zicea Lavaye, ci sunt nişte locuinţe relativ respectabile, cu 2, 3 încăperi bune de locuit. Dar acum şi aceste bordeie au început să dispară. În privinţa locuinţei este o ameliorare care trebuie să bucure pe orice om binevoitor de buna stare a ţăranului.

Observaţi că acum cei mai modeşti ţărani chiar nu-şi mai fac casele ca acum 20 sau 30 de ani. Astăzi se construiesc casele la ţară, mai înalte, cu geamuri, cu pardoseală de scânduri, învelite cu tablă de fier, în sfârşit, cu desăvârşire mai bune decât era înainte; este un nou fel de arhitectură rurală, care se dezvoltă, şi cine a impus-o? Absolut nimeni, forţa lucrurilor.

V-am citat adineauri Brăila şi Ialomiţa. În aceste localităţi care sunt lipsite de păduri, o să vedeţi sate, cu care ne putem făli; seamănă a orăşele, şi în interior dacă veţi intra, veţi vedea că şi traiul s-a ameliorat, nu mai dorm pe scânduri, au perne, plăpumi, au un trai cu desăvârşire cu totul altul de cum aveau înainte.

Vedeţi dar, că prin forţa lucrurilor s-a ameliorat starea ţăranului, nu mai trăieşte cum trăia. Este de plâns, negreşit ţăranul care are o locuinţă de 1 m şi jumătate înălţime şi priveşte pe o fereastră lipită cu ţiplă, aşa că este întuneric în casă.

În toate comunele rurale însă, veţi găsi case unde fiecare din noi putem locui.

D. dr. Manolescu vă spune că murdăria domneşte în locuinţele ţăranilor noştri; poate că prin satele care a trecut d-sa să fie aşa, dar în general, locuinţele ţăranilor sunt curate. Daţi-mi voie să rectific această parte a discursului d-voastră. *Locuinţa ţăranului este foarte curată căci femeia îngrijeşte foarte mult de curăţenia casei. Dar că nu pot să corespundă la toate cerinţele igienice, aceasta este altă chestiune.*

Nu pot să vă fac un tablou exact de starea ţăranului, dar nu e bine să exagerăm ceea ce există. Şi eu mă îngrijesc de starea aceasta a ţăranului, dar trebuie să o văd cu culorile care le are, să nu vedem totul în negru.

Încă o dată, prin forţa lucrului s-a ameliorat şi starea lor de trai.

Aţi vorbit că nu au model nici pentru casă nici pentru hrană. Aşa este. Dar vă întreb un lucru: în ce ţară din lume s-a dat ţăranilor model de casă şi de mâncare? Eu nu cunosc, şi am pretenţia a fi studiat comparativ starea ţăranilor din Europa, am deprinderea ca să notez ceea ce văd.

D. dr. Manolescu: Tocmai contrariu am zis eu. Nu au necesitate de model pentru mâncare şi locuinţă, şi aceia care au propus model, au făcut un act birocratic.

D. preşedinte ale consiliului P. S. Aurelian: *Atunci sunteţi de părerea mea, că nu prin model se poate deprinde ţăranul să mănânce şi să locuiască mai bine.*

«***Aţi atins o chestiune în privinţa hranei, iertaţi-mă că trebuie să discut dezordonat. Aţi zis că şi direcţiunea morală, este una din cauze, aţi voit să înţelegeţi posturile. Vedeţi, aici este o chestiune foarte grea. Aici este o materie de dogmă şi religie şi până aici merg atribuţiunile noastre; nu putem schimba noi legile bisericii, pentru pretexte de igienă, să căutăm să acomodăm traiul cu religia. Şi în această privinţă să-mi permită d. Manolescu dacă pot să împietez eu, întrucâtva profan, în domeniul igienei, eu domnilor, nu cred că postul slăbeşte pe om, aceasta este opinia mea, nu ca igienist, dar ca om care am citit, am călătorit şi am văzut***». Posed o carte franceză foarte interesantă, care tratează tocmai despre traiul comparativ al ţăranilor în diferitele părţi ale Europei, şi în care vorbeşte, natural, şi despre post şi despre dulce. Dintr-însa se constată că în nici o parte a Europei ţăranul nu trăieşte modul cum ar vrea igieniştii să trăiască, să mănânce carne multă, cum am mânca noi târgoveţii.

În Franţa, în departamente înfloritoare, în Normandia, împrejurul Parisului, unde populaţiunea este avută, şi cu toate acestea, ţăranul francez îşi petrece ziua cu un codru de pâine, cu brânză şi cu un pahar de bere ori de cidru. Seara când vine acasă, are o supă, pe care ei o numesc Soupe a l'oigon, un fel de zeamă fiartă cu două linguri de grăsime şi cu două ori trei cepe, şi încă o felie de brânză ori de carne sărată.

Dacă trecem în Italia, găsim un regim quasi-legumist, şi anume acolo unde agricultura şi prosperitatea este de invidiat, traiul este aproape vegetarian. În partea meridională sunt vestiţi

chiar prin faptul că mănâncă numai paste alimentare, petrec ziua întreagă cu salată, cu două până la trei sardele sărate, apă şi mai nimic altceva.

Unde se mănâncă mai multă carne? În ţările nordice. Dar şi acolo, nu peste tot; astfel Rusia, care este ortodoxă ca şi noi, nu consumă carne multă. Nu e, aşadar, chestiunea postului la mijloc; eu cred că cineva postind se poate hrăni tot aşa de bine ca şi cu carne. D-voastre cunoaşteţi tot aşa de bine ca şi mine că în Anglia, Elveţia, Franţa etc. sunt corporaţiuni de vegetarieni, de legumişti, sunt doctori eminenţi care propagă...

D. dr. Manolescu: Pentru cei bolnavi.

D. preşedinte al consiliului P. S. Aurelian: Eu văd că doctori eminenţi zic că daca se va estima hrana după cantitatea de azot ce conţine, se va găsi că şi în legume e destulă materie hrănitoare. Dar hrana să fie abundentă, să se mănânce lapte, ouă etc. La noi este în deprinderea ţăranului să nu mănânce carne multă. Nu postul este o stavilă a bunului trai, ci modul cum se posteşte. Neapărat că şi mie mi-a sângerat inima că în unele părţi ţăranii se hrănesc numai cu susai, un fel de lăptucă sălbatică, peste care pun niţel oţet şi cu mămăligă. Dar acesta nu va să zică post; post va să zică fasole fiartă, linte, bob, varză, cartof, care sunt o hrană excelentă şi hrănitoare ca şi carnea, şi eu unul prefer acest post pastramei care este acoperită de microbi.

«***Prin urmare, nu trebuie să ne atingem de post, întâi fiindcă este o chestiune religioasă, şi apoi în vegetale sunt destule materii care să hrănească pe om tot ca şi când ar mânca substanţe de natură animală***».

Dacă este aşa, mă veţi întreba: de ce ţăranul nostru trăieşte rău?

Trăieşte rău – şi aici mă unesc cu dr.-ul, din cauza ignoranţei sale relative. Traiul bun este consecinţa unei stări de cultură. În general, cu cât societăţile sunt mai înaintate, cu atâta mai mult simt nevoia să satisfacă nevoia mai multor trebuinţe, pe care ţăranul nostru n-a simţit încă nevoie să le aibă.

Astfel, în Svitzera ţăranii pe lângă că trăiesc bine, simt nevoia de biblioteci, de ziare, de spectacole, de care ţăranul nostru încă nu are nevoie. O să mergem şi noi înainte, însă suntem un popor încă în faşă, şi este greu să trecem deodată de la un trai patriarhal la un trai rafinat. Este o chestiune de timp şi civilizaţiune, oricât de bună ar fi administraţiunea, nu se va ajunge la nici un rezultat în pripă şi fără tranziţiune.

Aţi vorbit şi de consiliul sanitar. Îmi este greu să intru în această materie care îmi este cam străină, dar vă pot asigura că nu este cauza serviciului sanitar că ţăranul trăieşte rău. Eu cred că, răul este în modul de executare al ordinelor date de autoritatea centrală; cu toată bunăvoinţa directorului serviciului sanitar şi a medicilor excelenţi care compun consiliul sanitar superior, se întâmplă ca organele inferioare să nu execute ordinele. Să vă dau un exemplu:

«***Am o moşioară la Prahova, unde petrec în toţi anii trei luni pe vară; ei bine, de 14 ani de când am cumpărat această moşioară de la stat, dar că n-am văzut un medic în comuna mea***». Acesta este un exemplu tipic (1883).

Dacă la mine, care mi s-a întâmplat să fiu ministru, preşedinte de Cameră, deputat sau senator, şi medicul nu vine în comună, ce trebuie să fie aiurea? *Într-un an era epidemie de scarlatină în sat şi a trebuit să telegrafiez eu prefectului pentru a da ordin să se deranjeze medicul să viziteze satul.*

Nu acuz pe nimeni; constat însă faptul că, cu toţii suntem înapoi în ceea ce priveşte îndeplinirea datoriilor noastre.

După părerea mea, consider că factorii de căpetenie pentru a se îmbunătăţi starea populaţiunii rurale, sunt doi sau trei, dacă voiţi; întâiul este învăţătorul de sat, al doilea preotul şi al treilea proprietarul sau arendaşul, deşi pentru dânşii n-ar fi obligatoriu. Aceştia sunt oamenii care stau în contact mai direct cu populaţiunea rurală şi care dând exemple, ţăranii pot să-i imite. Am convingerea profundă şi convingerea mea întemeiată pe fapte, că atunci când preotul şi învăţătorul vor ajunge să înţeleagă că dacă sunt învăţători şi preoţi nu sunt numai pentru a învăţa nişică carte pe ţărani, şi ca preot de a sluji la altar, şi că dânşii au un apostolat, o misiune mai înaltă de îndeplinit faţă cu populaţiunea rurală din rândurile cărora au ieşit, că sunt datori să ajute

administraţiunea ţării ca să îmbunătăţească soarta ţăranilor, numai atunci s-ar ajunge la un rezultat bun.

«***Dar cum să lucreze, mă veţi întreba?***

Prin exemple. Exemplul este cel mai convingător mijloc pentru ţărani. De almintrelea, ţăranul nu cam imită, el este sceptic de felul lui, nu crede în nimic, stai cu el de vorbă şi ridică din umeri, fără să răspundă nimic sau îţi răspunde: aşa o fi. Cum să îl convingi decât prin exemple»? Să dea preoţii şi învăţătorii exemplu de hrană, de locuinţă şi cultură, şi în acelaşi timp să îndemne pe ţărani prin mijloacele de care dispun să imite. Avem exemplu de felul acesta aproape de noi în Transilvania şi în multe părţi ale Banatului şi Bucovinei. Acolo progresul material şi moral se datoreşte îndemnului învăţătorului de sat şi preotului.

E cunoscut că starea înfloritoare relativă ţăranului român din Transilvania, ca şi starea fizică, morală, se datoreşte concursului ce se dă populaţiunii prin *sfaturile preoţilor şi învăţătorilor.*

«***Eu am văzut în Banat învăţători de sat care aveau grădini cultivate sistematic, vite şi alte instalaţii, luând ţăranii adulţi cu vorbă bună şi făcându-le adevărate conferinţe despre cultura sistematică a pământului, a vitelor, făcând demonstraţiuni pe loc, arătându-le că schimbând modul de a cultiva pământul şi cultivându-l după sistemul ce-l arată dânşii, vor avea o producţiune îndoit de mare***». Numai aşa, se explică, cu toată inferioritatea pământului din Transilvania, cum oamenii de acolo se află într-o stare de preparare superioară de la noi.

D-lor, de la început am avut profunda convingere că toarte sforţările administraţiunii centrale nu vor ajunge la rezultate aşteptate până când responsabilii autorităţilor, preotul şi învăţătorul nu se vor convinge că au un apostolat de îndeplinit în ţara lor.

Să-mi dea voie d. dr. Manolescu să zic câteva cuvinte asupra mijloacelor de îndreptare pe care am binevoit să le propun. Negreşit că vom căuta să ne folosim de arătările d-sale, însă ţin să rectific o aserţiune a d-sale.

D. Manolescu ***a zis că guvernul trage un venit de 50 milioane din viciile noastre, din exploatarea tutunului şi spirtului. Ce vreţi? E o nenorocire că fumăm şi bem rachiu!*** Gândiţi că dacă statul nu ar fi monopolizat tutunul, s-ar fi fumat mai puţin? Din contra, am fuma mai mult, fiindcă avantajului monopolului e că tutunul e mai scump. Afară de aceasta, dacă este viciu fumatul, să plătim viciul. Monopolul tutunurilor există în toate părţile şi nu e un izvor de venituri condamnabil. Este mai bine să aibă statul un venit de 50.000.000 din tutun şi spirt decât din impozite.

Întrucât priveşte impozitul asupra alcoolului, şi pe acela îl găsesc prea mic; cine pofteşte să bea alcool, să-l plătească scump. Alcoolul este o materie impozabilă prin excelenţă nu numai la noi, dar în toate ţările. Poate că a-ţi vorbit din alt punct de vedere, din punctul de vedere al victimelor pe care-l face alcoolul.

V-aţi raportat la abuzul ce face populaţiunea noastră rurală cu alcoolul şi tutunul. Dacă vicii sunt acestea, să le combatem, dar nu să exagerăm, căci d-voastră, ca medic, cunoaşteţi ce rău se face unui bolnav când i se exagerează boala.

«***Mie mi se pare că abuzul care se face în ţară cu alcoolul şi tutunul se exagerează; în această privinţă, noi suntem superiori multor ţări europene, suntem din puţinele state unde se fumează şi se bea mai puţin; dacă civilizaţia constă în a nu bea mult, apoi noi suntem un popor destul de civilizat***».

Este greşită ideea că ţăranul român este din cei mai alcoolici; dacă a-ţi trăi în mijlocul ţăranilor din alte ţări mai civilizate, a-ţi constata că ei beau mult mai mult decât ai noştri.

Ţăranul nostru nu bea decât duminica, cât ţine însă săptămâna ţăranii nu beau decât apă, şi de multe ori apă rea, caldă, eu aş dori să bea puţin vin în timpul săptămânii, dar nu beau; la noi nu au ajuns lucrurile acolo încât să ne temem de prea mult alcoolism. Vor fi unele localităţi în o stare mai rea, acolo neapărat trebuie să luăm măsuri ca să stârpim răul; în general răul nu este atât de îngrijorător.

În ceea ce priveşte aluziunea pe care d. dr. Manolescu a făcut-o la căile ferate, să nu credem că aceasta este o cauză hotărâtoare a relei stări a ţăranului.

Cauza pentru care ţăranii nu au vagoane la dispoziţie, este pentru că ei nu au pentru transportul pe căile ferate cantităţi mari de producţie, şi vagoanele nu pot aştepta zile întregi în staţii până când se va face numărul de saci necesari pentru încărcarea unui vagon. Şi apoi sunt foarte puţini ţărani care trimit cerealele lor cu drumul de fier; ei îşi duc recolta lor în care, pe la ocoalele din apropiere, unde o desfac cu aceeaşi înlesnire.

Cu toate acestea, se pot lua măsuri, ca în ceea ce priveşte vagoanele, să se facă înlesniri şi ţăranilor, să nu luaţi însă lipsa de vagoane ca ceva făcut de administraţia căilor ferate anume în contra ţăranilor. Cu toate acestea, dacă se va gândi că în ceea ce priveşte transportul s-ar putea ameliora, se va face îndreptarea.

În rezumat, sunt de acord cu d. dr. Manolescu în unele puncte şi aş fi mulţumit să colaborez cu d-lui ca să punem o pietricică la acest edificiu admirabil, îmbunătăţirea stării ţăranului.Sunt sigur că atât guvernul, cât şi Senatul şi Camera suntem însufleţiţi de dorinţa de a face binele; să spunem toţi cuvântul nostru, să dăm mână de ajutor şi vom avea cinstea că am colaborat la această mare operă, la îmbunătăţirea stării ţăranilor". (**20**)

Sigur că a fost un discurs politic în care oratorul nu implica guvernul său, însă expunerea sa ne-a lăsat imaginea stării ţăranului, pe care oratorul o considera în progres, cu exemple destul de convingătoare la modul general. Acest conţinut face parte din paginile de istorie a stării ţăranilor la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Chestiunea tocmelilor agricole. Întâia lege de tocmeli agricole (1893)

Ultimul sfert din secolul al XIX-lea a fost dominat de scrieri în publicistica cotidiană, studii şi cărţi închinate «*chestiunii ţărăneşti*», cu analize mai mult sau mai puţin obiective, cu proiecţii în politica socială şi câte altele. Se recunoştea mai în tăcere că principala cauză pentru care ţăranii trăiau în grele condiţii, unii în mare mizerie, era modul de aplicare a «*Legii tocmelilor agricole*» asupra căreia s-au făcut comentarii, modificări în parlament, şi chiar blamări, pe întreaga perioadă 1866-1907, cât a rezistat prin menţinerea ei sub comanda marilor proprietari din parlamentele perindate în această aproape o jumătate de secol.

Pentru o mai bună înţelegere a situaţiei, vom descrie o scurtă istorie a acestei «*probleme sociale*», preluată din studii de specialitate. Aşa cum ne arată N. Iorga, „Legea rurală lipsise pe proprietari şi pe arendaşi de munca asigurată a boierescului (claca); cu această muncă asigurată ei lucrau în Moldova, cu mult cea mai mare parte". Autorul remarcă faptul că suprafaţa primită de ţărani era insuficientă pentru a progresa, iar prin lege era desfiinţată munca obligatorie la boieri, deci urma să se facă «*tocmeli*» între moşieri şi ţărani pentru lucrarea pământului boieresc. Ţăranii erau într-o poziţie de care boierii aveau mare nevoie, iar ca urmare a suferinţelor din perioada de clăcaşi, au luat numai suprafeţe mici prin tocmeli, iar arendaşii au fost refuzaţi aproape în totalitate. În Moldova, chiar după abolirea clăcii ţăranii au rămas dependenţi de moşie pentru păşune şi chiar pentru împrumuturi de bani.

În situaţia dată, Senatul primea la 22 ianuarie 1865 «*o petiţiune*», o lege specială «*pentru tocmeli*» spre a forma un «*proiect de lege administrativ rural*», ce ar cuprinde toate garanţiile posibile. Aceasta, desigur, urmărea garantarea lucrării pământului boieresc, ceea ce era necesar şi pentru ţară, căci era un mare pericol pentru hrana şi vistieria ţării, ca o suprafaţă mare de pământ să rămână nelucrată.

Fiind abolită claca, proiectul de lege începea prin declaraţia democratică «*munca agricolă este liberă*», cu partea a doua care atenţiona, precizând «*şi nu va fi îndatoritoare*» decât prin «*tocmeala de bunăvoie potrivit cu legile în fiinţă*»; apoi se înşira denumirea lucrărilor pentru care se făceau tocmeli şi se mai preciza că «*pentru a se putea bucura de binefacerile legii*», tocmelile trebuie legalizate şi nu pot dura mai mult de 5 ani.

În această «*lege specială*», „...prescripţiunea datoriilor ţăranului era adoptată, prevăzută în «*codul civil*» şi nu în legea nouă, iar preţul muncii se stabilea în bani sau produse, sau arendare de pământ, sau lemne de foc ori de construcţie, sau de rotărie." (**21**)

Scopul esenţial al legii era «*executarea contractelor*», adică lucrarea pământului prevăzută în capitolul III sub titlul «*Jurisdicţie şi competenţă*», din care reproducem câteva prevederi semnificative:

„Executarea tocmelilor pentru munci agricole se declară de sigură competenţă şi jurisdicţiune a puterii administrative; ea se hotărăşte fără apel şi se execută de autoritatea comunală (art. 30).

Amenzile şi penalităţile orânduite prin această lege se aplică de administraţie sau de ofiţerii de dorobanţi şi se execută fără apel. Executarea tocmelilor se face în felul următor:Întâi: primarul îndeamnă pe muncitorul (ţăranul) care a contractat munci agricole să-şi îndeplinească tocmeala (art. 32).Al doilea: îl deşteaptă să iasă la muncă prin somaţie, lipită la uşa muncitorului.

Al treilea: «*îl constrânge*». Dacă muncitorul nu dă urmare în 24 de ore, primarul convoacă consiliul comunal, iar acesta «*dă mandat de aducere*». Prin acest mandat, vătăjelul, dorobanţul sau oricare alt funcţionar comunal are puterea să-l ia pe muncitor de acasă, când şi oriunde l-ar găsi fie la lucru fie la altul, fie liber. Iar în caz de împotrivire, atât locuitori de oriunde, cât şi autorităţile locale sunt datoare a-i da ajutorul trebuitor pentru a-l constrânge şi a-l duce la muncă (art. 33 şi 36). În situaţia de boală şi de prezenţă la obligaţii militare, ţăranul primea iertare, dar trebuia să restituie suma primită (în avans) şi o dobândă de 10%. Proiectul a fost aprobat la 11 martie 1866, de către «*Consiliul de Stat*».

Această lege a fost pusă în grabă în vigoare după înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza de la domnie (11/23 februarie 1866) şi aducerea Principelui Carol; Aşa a fost posibil ca legea să nu prevadă absolut nici o garanţie pentru ţăran în cazul când proprietarul sau arendaşul nu-şi îndeplineau datoria faţă de el. (**22**)

Prevederile legii au întronat relaţii de subjugare a ţăranului cu o manifestare de maximă exigenţă din partea legii şi cu un comportament de-a dreptul inuman a celor puşi ca să o aplice. În acest sens, ne-a rămas această mărturisire făcută de N. Iorga, în lucrarea revizuită de Zigu Ornea «*De ce s-au răsculat ţăranii*»: „Ţăranii pe care i-aş putea numi, nu ţărani beţivi şi leneşi, ci gospodari harnici şi cumpătaţi, au muncit 15 ani pentru a achita datoria contractată în iarna anului 1866-1867, pentru cumpărarea păpuşoiului trebuitor hranei familiei lor (ca urmare a secetei cumplite din 1866)”.

Efectele legii au fost copleşitoare pentru ţărani. Chiar după intrarea în vigoare, odată cu seceta, intra în executare plata ratei anuale pentru «*răscumpărarea pământului*» către boieri. Deci să fie clar; nu s-a produs o expropriere! A avut loc o vânzare forţată a unei suprafeţe de teren din proprietatea moşierilor către ţărani. Deci ţăranii şi-au cumpărat «*eliberarea de clacă*». La această datorie a ratei de clacă se adăuga «*birul curent*» către stat. Cum nu aveau nici o sursă de plată, ţăranii au fost siliţi să se împrumute de la boieri şi arendaşi în condiţii înrobitoare. În cazul în care ţăranii nu puteau să-şi achite obligaţiile, erau supuşi unor tratamente cu umilinţă şi duritate, fără limite. Trebuie să subliniem că boierii nu făceau parte din acest scenariu, nu; autorităţile comunale: primarii, jandarmii, dorobanţii şi arendaşii erau aceia care «*îi executau*» pe ţărani.

Istoria a consemnat cazuri uluitoare şi, ca să fim credibili, îl citǎm pe Lascăr Catargiu, înfocat apărător al intereselor moşierilor, care, în şedinţa Camerei din 1879, când se dezbătea modificarea legii, spunea că: «Doi ţărani au dat garanţie reciprocă faţă de arendaş pentru cumpărarea de vite, dar la împlinirea anului, unul din ei nu mai voia să-şi menţină angajamentul. Arendaşul le-a zis că este de acord, dar să aprobe că sunt «*solidari*». Ţăranii au întrebat ce înseamnă «*solidar*», iar sărmanilor li s-a spus că înseamnă «*să trăiască arendaşul*», şi au semnat. La sfârşit când ţăranii nu au putut plăti, au fost condamnaţi şi arendaşul le-a vândut vitele.»

Acelaşi important om de stat, L. Catargiu, a descris un caz de înglodare a ţăranului în tocmeli imposibil de respectat, întărite de autorităţile comunale cu totală conştiinţă; iar exemplul arată că un om se învoia să lucreze 39 pogoane, să care 800 chile (400 tone) de produse la Brăila şi să facă şi 30 zile cu palmele; cu clauza, că dacă nu va realiza tocmeala, ţăranul să dea arendaşului la sfârşitul anului 1.600 lei ştraf (cheş).

Deşi a fost o lege adoptată în cele mai clare condiţii de ilegalitate, parlamentul dominat de moşieri şi de adepţi câştigaţi a reuşit să o păstreze în tot timpul domniei lui Carol I. De fapt, înaintea declarării regalităţii statale, puterea sa depindea total de moşierime.

Până în anul 1893, timp de 27 de ani, s-au obţinut numai trei modificări; în 1872, prin susţinerea lui C.M. Epureanu, G. Cantili, G. Apostoleanu, N.C. Asan; apoi în anul 1882, şi în fine

în anul 1893. (**23**) Nu este locul în această lucrare să intrăm cu alte explicaţii, dar vom reproduce «***Discursul D-lui P. S. Aurelian***», rostit în şedinţa senatului de la 19 ianuarie 1893, care este o ilustrare moderată a acestei epopei produse de «*Legea tocmelilor agricole*», care a fost cea mai evidentă expresie a asupririi de clasă, ce a constituit peste ani, unul din principalii factori de răzbunare în condiţiile ulterioare create de istorie. Asemenea situaţii, cu totul ieşite din limitele spiritului umanist, merită să fie cunoscute de generaţiile din oricare epocă, pentru a ocroti oamenii de suferinţe, căutând soluţii reciproc acceptabile în toate situaţiile sociale.

Atacurile senatorului conservator, autor al «*noii legi*» pentru tocmeli agricole supuse Senatului în anul 1893, P. Carp, care în preambul condamna PNL pentru proasta aplicare a legii, ce a provocat Răscoalele Ţărăneşti din anul 1888, l-au pus pe Aurelian într-o postură dificilă în expunerea discursului său. Senatorul Aurelian, care era în opoziţie, a fost nevoit să se refere în special la articolele de lege care se propuneau a fi modificate şi la aspectele generale ale legii pentru care guvernul nu putea să-şi aroge merite de autor.

În situaţia descrisă, discursul său prezintă unele pasaje ce aduc informaţii directe asupra legii, accentuează importanţa minoră a unor articole propuse pentru modificare, încheind cu opinia personală asupra legii, pentru care a dus o luptă aprigă să o înlăture. Aceste pasaje merită o consideraţie istorică.

În prima parte a discursului, s-a referit la «*raportul de prezentare*», spunând: „'Mi-închipuiesc că acel care a prezentat legea aceasta a avut de scop mai întâi, de a întâmpina nevoile ţăranilor, şi al doilea de a vă împăca (mulţumi) pe d-voastră proprietari şi exploatatori de pământ. Aşa fiind, întrebarea o să fie dacă în adevăr cu modificările făcute legii din 1882 de către liberali, d-voastră sunteţi mulţumiţi, şi dacă şi ţăranii vă vor fi recunoscători; ei vor răspunde mai târziu, fiindcă nu sunt aici ca să-şi spună cuvântul lor."

Autorii legii modificate, conservatorii, au dat-o spre prezentare Ministrului Agriculturii şi Domeniilor; însă Aurelian îi făcea o altă încadrare, spunând: „Legea de faţă privită de aproape trebuie să o luăm nu numai ca o lege agricolă propriu-zisă, dar ca şi o lege oarecum socială. O să obiectaţi poate: de ce tot amestecaţi chestiunile sociale cu chestiuni de felul acesta, eminamente agricole? Nu este aşa, d-lor. Orice lege se face la noi, întrucât priveşte exploatarea pământului, aşa cum stăm astăzi este menită a fi «*o lege agricolă şi socială*» ...pentru moment legile agricole sunt menite a fi sociale. De aceea o lege de asemenea natură trebuie să urmărească nu numai regularea de interese în interesul vulgar al cuvântului, dar şi stabilirea armoniei celei mai perfecte între ţărani şi proprietari sau arendatori." (24)

În continuare, autorul s-a referit la insistenţa raportorului de învinuire a PNL pentru Răscoala ţăranilor din 1888, pe care fruntaşii acelui partid au respins-o de fiecare dată. Era o «*maşinaţiune*» politică a conservatorilor, pentru că această lege era răul care niciun partid şi nici regalitatea nu aveau soluţia prin care să-l înlăture în mod radical. Pe de o parte, se punea în pericol producţia agricolă şi bugetul de funcţionare a ţării, însă pe de alta, se manifesta o exploatare şi o umilinţă inumană a ţărănimii. O asemenea situaţie nu se putea împăca la modul ideal.

Replica lui Aurelian a fost moderată şi raţională, spunând: „***Nu este bine ca asemenea cuvinte care se aruncă în ziare, să treacă în scrierile oamenilor politici, căci atunci ele dobândesc un caracter oficial şi o gravitate care nu poate să vă scape din vedere... Este evident că nu toţi arendaşii şi proprietarii din ţara românească vor fi oameni drepţi şi buni... Trebuie să recunoaşteţi, d-lor, că dacă astăzi exportăm pentru 2-3 sute de milioane lei pe an, dacă bugetul ţării se apropie de două sute de milioane şi îndestulează toate nevoile de la colibă până la tron, aceste venituri se datoresc în mare parte agricultorilor mari şi mici... Eu cred că putem foarte bine introduce toate reformele cerute de îmbunătăţirea soartei ţăranilor, fără ca pentru aceasta să învrăjbim oamenii, unii contra altora.***"

Trecând la analiza legii modificate, Aurelian afirma că ea „...nu împacă pe nimeni, pe nici un partid politic, afară de câţiva partizani ai D-lui Carp". Apoi a comentat câteva articole de însemnătate minimă, ca acela de la nr. 5 care interzicea darea către proprietari a furniturilor (produselor în natură) ce nu se produceau pe pământul aflat în tocmeli: găini, ouă, carne, taxa pe

pământurile comunale, după numărul de animale, ca taxa pe suprafaţa concretă folosită pentru animalele ţăranilor; iar un altul asemănător, corecta problema păşunării animalelor pe mirişti. Nu era nici o modificare de fond, iar în partea finală a discursului său, Aurelian a făcut referiri esenţiale asupra legii, ca opinii personale, din care rezultă convingerile sale cu privire la rolul, conţinutul şi efectele ei, după cum vom vedea.

„***Învoielile agricole aşa cum sunt astăzi întocmite sunt o stare tranzitorie; trebuie să ne pătrundem de ideea aceasta, că starea actuală de lucruri este ceva trecător. În momentul când s-au împroprietărit ţăranii în 1864, în pripă şi potrivit cu împrejurările, s-a căutat a se asigura munca pământului, căci proprietarilor mari le era teamă că ţăranii, odată împroprietăriţi, nu vor voi să mai lucreze. De aceea s-a făcut legea din 1866, un fel de lege care în fond era oarecum imaginea regimului muncii din trecut (a clăcii).***

Această lege a învoielilor agricole nu există nicăieri; nici în Franţa, nici în Italia, nici în Belgia nu veţi găsi o lege de natura aceasta, în care statul să-şi ia dreptul de reglementare a mişcării (activităţii) ţăranilor... Regimul învoielilor agricole este un bastard (hibrid), o deghizare a unor stări de lucruri dinainte de 1864... Aveţi în mâini moşiile statului; luaţi cel puţin măsuri ca măcar pentru moşiile lui să se facă contracte de arendare model, şi odată exemplul dat de d-voastră, fiţi siguri că proprietarii şi arendaşii îl vor imita.

Nu este de datoria mea să vin cu proiecte de reforme; cu toate acestea, în două-trei cuvinte mi-aş permite să spun ceea ce doresc: aş dori să dispară cu desăvârşire din legislaţiunea noastră «Legea tocmelilor agricole», să o înlocuim cu altceva, căci legea învoielilor agricole miroase a servitute, nu este în acord cu instituţiile constituţionale şi libertăţile existente de care ne bucurăm noi cu toţii, este «o pată» în legislaţiunea noastră...

După părerea mea, singurul mijloc cu care putem ajunge mai cu înlesnire, faţă cu actuala situaţiune a ţării, la adevărata soluţiune ar fi o francă (fermă) şi reală asociaţiune între proprietar şi ţăran. Nu văd alt mijloc. Trebuie ca ţăranul să vadă că pentru el nu mai există o lege excepţională... Cu alte cuvinte, sistemul de exploatare a moşiilor prin părtăşie sau «meteiagiu», cum îi zic francezii, este soluţia cea mai dreaptă şi cea mai lesne de introdus. (Aurelian s-a oprit să explice «meteiagiul», cum nu l-ar fi publicat înainte, o făcea acum pentru senatori).

Încă odată, legea tocmelilor agricole şi-a făcut timpul; trebuie să dispară din legislaţiunea noastră şi înlocuită cu o lege organică serioasă, deopotrivă dreaptă pentru proprietari şi ţărani." (**25**) Era anul 1893. Ei bine, această lege a dispărut abia în anul 1907, după marea revoltă a ţăranilor.

3. Casa Rurală

Preambul. Preocuparea lui Aurelian pentru eliminarea «*tocmelilor agricole*» s-a intensificat după votarea legii din anul 1893. Atunci şi-a exprimat dorinţa personală ca ea să fie scoasă din jurisdicţia românească. El dorea o relaţie de împăcare între marea proprietate şi ţărănime, iar rezolvarea acestei mari probleme de politică socială, în concepţia sa, era bazată pe acumularea treptată a suprafeţelor agricole necesare ţăranilor prin cumpărare, în paralel cu lucrarea pământului marilor proprietari sau arendaşi prin asociere, în părtăşie sau prin «*meteiagiu*» practicat în Franţa şi Italia. Iniţial, această idee era inacceptabilă pentru moşieri, fiind apăraţi cu tenacitate de fostul jurist liberal Take Ionescu şi de către junimistul conservator Petre Carp. Însă, graţie sacrificiului făcut de Cuza, statul dispunea de mari suprafeţe obţinute de la exproprierea bisericilor. De fapt, acest act a avut un efect benefic pentru poporul român până în zilele noastre. Puţini oameni cu pretenţii de a fi instruiţi au luat în consideraţie acest fapt. În acest scop, s-a votat «*Legea vânzării bunurilor statului*», pe care a aplicat-o şi el când a fost ministru de interne.

În acea perioadă când Aurelian depăşise vârsta de 60 de ani, era recunoscut ca o personalitate de elită a *inteligheţei româneşti* şi a PNL, îşi susţinea cu mult curaj ideile în care spera şi întreprindea acţiuni pentru punerea lor în operă. Astfel, în anul 1897, când a ajuns prim-ministru cu susţinere în parlament, a pus în faţa partidului şi a parlamentului înfiinţarea «*Casei*

Rurale», o instituţie care să substituie prin atribuţii vechea lege a tocmelilor agricole, urmând ca aceasta să fie abrogată.

În fond, se dorea ca, prin mijlocirea acestei noi instituţii, să fie realizată o adevărată reformă în relaţia dintre marii proprietari şi ţărani, cu efecte de îmbunătăţire a relaţiilor dintre clase şi de asigurarea progresului general, al ţărănimii în mod deosebit.

Din prima lucrare destinată omagierii lui P.S. Aurelian, după plecarea sa în eternitate, publicată de agronomul Vasile S. Moga în revista «*Câmpul*» din anul 1915, referitor la «*Casa Rurală*» care a fost o reformă agricolă din cele mai importante pentru ţara noastră, voi da loc următoarelor rânduri (după Aurelian): ***„Prin votarea acestei legi se va ridica cu mult mai mult puterea morală şi materială a populaţiunii de la ţară, după cum ar putea vede cineva; deoarece prin votarea legii şi punerea ei în aplicare, ţăranul român se găseşte apărat în contra exploatatorilor, din două părţi: pe de o parte este statul, care vinde moşiile în loturi plătibile întregi (integral) pentru mai mulţi ani; iar pe de altă parte, «Casa Rurală», care înlesneşte capitalul necesar acelor locuitori ce ar dori să cumpere moşia proprietarului din localitate, ca astfel, pământul românesc va rămâne tot în mâinile aceluia ai cărui strămoşi l-au apărat şi i-au vărsat sângele pentru el”. (26)***

V. S. Moga: S-a susţinut la început, când P.S. Aurelian a depus legea «*Casei Rurale*» la Cameră, că această lege ar fi «*socialistă*», iar nu o lege bună din punct de vedere economic pentru marii şi micii agricultori, deşi aceasta avea ca scop apărarea interesele sătenilor. Rău s-a făcut că această lege n-a fost aplicată, aşa cum ar fi fost făcută de P.S. Aurelian şi primită (votată) în Cameră la 1897. După cum este astăzi (1915), din cauza funcţionarilor (CR), s-a îngreunat peste măsură cumpărarea moşiilor; fie ale statului, fie ale particularilor, de către sătenii mai săraci, fiindcă aceia care cumpără vreo moşie de la Casa Rurală, trebuie să plătească 15% din valoarea de cumpărare a pământului. Deci, procentele acţiunilor, numărul mare de funcţionari de la Casa Rurală, trebuie plătite de sătenii care cumpără moşii de la «*Casa Rurală*». Pe când, după legea lui P.S. Aurelian, fiecare sătean putea să cumpere o bucată de pământ fără să plătească o centimă la început, după cum se procedează cu «*legea împroprietăririi la sate*» (după primul război mondial); iar numărul funcţionarilor ar fi fost mult mai mic.

În programul Partidului Naţional Liberal a fost scris: «***Se va înlesni ţăranilor cumpărarea de proprietăţi particulare cu bună învoială sau cu licitaţie publică, prin emitere de bonuri funciare garantate de stat şi plătitoare prin amortizarea cu lungi termene***».

P.S. Aurelian, în calitate de ministru al Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor, în sesiunea camerei din 25 februarie 1897, a depus «*Proiectul de lege pentru înfiinţarea Casei Rurale*», raportor fiind deputatul Anastasie Stolojan. Fiindcă această lege era în favoarea proprietăţii mari şi ca să dea ţării o lege bună pentru toţi, discuţia a urmat în cameră mau multe zile. P.S. Aurelian (prim-ministru) în şedinţa camerei din 4 martie 1897, a rostit următorul discurs: (**27**)

Discursul d-lui prim-ministru P. S. Aurelian în Cameră
asupra proiectului de lege pe Casa Rurală.

D.P.S. Aurelian, preşedintele consiliului (*ministru, prim-ministru*):

„D-lor deputaţi, timpul ce s-a întrebuinţat pentru discutarea acestui proiect de lege probează mai mult decât orice, importanţa ***Casei Rurale***. De 5 zile se discută luarea în consideraţie şi discursurile magistrale ce s-au rostit, dovedesc că chestiunea interesează pe toată Camera. Eu, personal, mă felicit de această discuţiune fiindcă se probează că atunci când sunt chestiuni aşa de însemnate, ca acea de la ordinea zilei, dovedeşte că noi toţi ţinem să ne lămurim spre a nu se compromite aşezăminte de aşa mare importanţă. Proiectul de lege a fost apărat şi atacat cu acelaşi talent şi cu argumente a căror valoare vom căuta să o apreciem.

A fost atacat puţin de d. Alexandru Marghiloman, care a adoptat principiul legii, dar a criticat modalitatea.

A fost atacat de d. Sorţescu, pe tema că nu răspunde tuturor aşteptărilor democratice.

În fine, ici-colea a fost atins de d. Mortzun, care, în cele din urmă, a avut aerul să se ralieze, încheind cuvântarea sa prin a cere mai mult decât noi.

Şi d. Iancovescu a atacat proiectul; dar la d-sa este un sistem: ori de câte ori o chestiune priveşte proprietatea funciară, vine la ordinea zilei şi este în joc proprietatea mare, d-sa se ridică din toate puterile în contra atingerii proprietăţii mari.

Când eram la delegaţi, d. Iancovescu, deşi nu făcea parte din comitetul delegaţilor, a stăruit ca comitetul să admită ideile propuse de d-sa; şi în Cameră d. Iancovescu şi în secţiuni şi-a apărat ideile cu mult talent. Şi fiindcă e vorba de secţiuni, ţin să dau o lămurire: s-a zis că proiectul acesta este o surprindere, că cinci deputaţi nu sunt de acord asupra lui şi că, în fine, este o nedumerire generală în Cameră. S-a mai zis că acest proiect este luat prin surprindere, că nu a trecut serios prin secţiuni.

Întreb Camera: Este adevărat că acest proiect a trecut prin toate secţiunile, este adevărat că comitetul delegaţilor a ţinut opt şedinţe discutându-l? Atunci pentru ce s-a zis că acest proiect este o surprindere?

S-a mai pus o chestiune şi anume: că acest proiect de lege nu este o urmare a politicii noastre agrare, începută încă de mult, că nu este o urmare a întregului program al partidului liberal.

D-lor, cred că majoritatea nu are nevoie să fie convinsă că actualul proiect de lege este o verigă a lanţului neîntrerupt de legi şi reforme a partidului naţional-liberal.

Când s-a decretat pentru întâia oară împroprietărirea la 1848, era un guvern provizoriu şi între persoanele marcante cine erau alţii dacă nu fruntaşii partidului naţional-liberal? Vedeţi dar că încă de pe atunci acest principiu a fost urmărit cu zel de către membrii partidului naţional-liberal.

După căderea guvernului de la 1848, nu se mai vorbeşte despre împroprietărirea ţăranilor, ba din contră, la 1852 se face o lege care împovărează şi mai mult situaţiunea populaţiilor rurale.

Către 1857 chestiunea împroprietăririi ţăranilor iar începe să fie agitată.

Când noi, tinerii, care făceam studii în străinătate, ne-am întors, a început să se agite din nou chestiunea pe un teren mai larg. În comisiunea centrală din Focşani, se vorbea în dese rânduri, mai ales afară din şedinţe, despre această arzătoare chestiune.

Pe acel timp mă aflam şef de serviciu la ministerul de interne. Într-o serie de articole inofensive, scriam în ***«Monitor»***, în partea neoficială, vederile mele asupra chestiunii agrare, Ministru de interne era d. N. Filipescu.

Deodată mă văd chemat în cabinetul său, căci primise o telegramă de la Asachi, care era în comisiunea centrală de la Focşani şi în care îl întreba dacă guvernul are cunoştinţe despre aceste articole ce se publică în Monitor, articole care ar avea drept rezultat lovirea în dreptul de proprietate.

Întrebându-mă despre cele scrise şi cum era un om foarte susceptibil, eram ameninţat să fiu înlocuit, dar în acel moment venea Manolache Costache, Epureanu, care, intervenind, a zis: nu vă temeţi, căci chestiunea aceasta care se agită, se va rezolva mai iute decât credeţi. Şi numai aşa am scăpat de a nu fi înlocuit.

Chestiunea a urmat să fie agitată. Brătenii, Rosetti, Kogălniceanu şi alţii se foloseau de orice ocazii pentru a se manifesta în favoarea împroprietăririi ţăranilor, aşa cum se expuneau a fi trataţi de Barbu Catargi, de la tribuna Camerei, ca nivelatori, ca distrugători ai familiei şi religiei proprietăţii.

Vedeţi dar că căpeteniile partidului liberal nu încetează a agita neîntrerupt chestiunea împroprietăririi ţăranilor. Credincioşi celor proclamate în 1848, ei continuă cu căldură opera lor de propagandă. La 1864, atunci, când după unul dintre d-voastră, s-a regulat într-un mod serios raportul dintre proprietatea mică şi proprietatea mare; mi se pare că d. Take Ionescu, care pe acea vreme era un mic bebe sau nu era născut încă (ilaritate), eu mă aflam în serviciile statului şi vă mărturisesc că n-am văzut chestiune care să fi provocat o mai mare mişcare ca aceasta.

Dacă marele Kogălniceanu, al cărui nume veşnic va fi nedespărţit de chestiunea agrară, n-avea curajul să facă lovitura de stat, cine ştie cât ar fi trecut pentru realizarea ideii atât de rău înţeleasă şi apreciată atunci.

S-a făcut lovitura de stat, luaţi gazetele de atunci şi veţi vedea într-însele ceea ce s-a zis şi de unii dintre d-voastră, cum că se loveşte în proprietatea mare. Pentru ce? Pentru că se dezrobise câteva sute de mii de familii. Se credea că ţăranul iobag trebuia să fie pentru vecie inerent solului, căci numai astfel agricultura putea fi productivă, deşi era cunoscut faptul că în Europa occidentală, iobăgia dispăruse de mult şi că agricultura era admirabil dezvoltată, fără să fie nevoie ca ţăranul să rămână rob, supus vânzării ca oricare obiect.

D-lor, nu este timpul de intrat în amănunte asupra acestei chestiuni; un lucru însă vă pot spune, anume că într-o cărticică a d-lui Ion Ghica, publicată în franţuzeşte, veţi găsi cauzele care au făcut ca zeci de mii de familii de ţărani români să-şi ia lumea în cap, să populeze Bulgaria şi Serbia, pentru că bieţii oameni nu mai puteau trăi în ţara lor, unde erau vânduţi, erau daţi ca zestre ca orice obiect, în fine, nu erau persoane, ci lucruri. Aceasta era starea de lucruri de atunci.

Ceea ce m-a surprins însă cu ocazia acestor discuţii, este că s-a găsit de cuviinţă să se pună în discuţie faţă în faţă proprietatea mare şi proprietatea mică. D. Marghiloman v-a spus ieri şi mă bucur că d-sa a văzut lucrul: la ce a-ţi pus în discuţie proprietatea mare şi proprietatea mică?

În adevăr, cine a vorbit de proprietatea mare şi proprietatea mică? Cine din noi în Cameră sau în guvern s-a gândit să facă procesul proprietăţii mari? Reiese oare măcar dintr-un cuvânt al proiectului de lege că urmărim noi desfiinţarea proprietăţii mari? Nicidecum, şi de aceea îl învinuiesc pe d. Iancovescu care a adus în Cameră această chestiune, afirmând cu stăruinţă că se loveşte în proprietatea mare şi de aici erezie peste erezie în susţinerea proprietăţii mari.

D-lor, deşi proprietatea mare nu este în chestiune, însă socotesc, cu riscul de a abuza de răbdarea d-voastre, să rostesc câteva cuvinte la adresa d-lui Iancovescu, fiindcă nu este bine să rămână fără răspuns, aserţiuni care dacă aş tăcea, s-ar crede că sunt împărtăşite de noi.

A început d. Iancovescu prin a declara că proprietăţii mari i se datoreşte progresul; că unde nu e proprietate mare, agricultura e înapoiată.

D-lor, n-am făcut procesul proprietăţii mari; recunosc cu d. Iancovescu, că agricultura europeană, nu numai cea românească, datoreşte mult proprietăţii mari, şi era natural să fie aşa. Ce era să aşteptaţi d-voastră de la iobagi şi de la oameni care erau consideraţi ca lucruri?

Oare ţărănimea, care şi azi o trataţi în mod aşa de puţin cavaleresc, era ea în situaţia să facă progrese agricole? Ce progres să facă un om pe care-l dăruiai, îl vindeai, îl dădeai de zestre? Era dar firesc ca acei care aveau foloasele imenselor domenii din ţară, ei să dea semn de viaţă şi agricultura să facă oarecare progrese. Dar aceasta nu va să zică că progresul agriculturii e compatibil numai cu proprietatea mare. Erezie economică din cele mai mari.

În veacul trecut un englez celebru, Arthur Young, care a voiajat prin Franţa şi Italia, a scris cărţi nepieritoare, pe care francezii le au şi azi ca documentele cele mai preţioase pentru starea economică a Franţei din acele timpuri, Young era cel mai convins apărător al proprietăţii mari. Dacă veţi citi cărţile lui, veţi vedea că a grămădit atât de multe argumente în favoarea proprietăţii mari, încât credeţi că nu ar fi cu putinţă să existe agricultură prosperă fără proprietate mare. E curios însă că acest om ajungând în partea nordică şi meridională a Franţei, trecând prin Toscana, şi-a cam schimbat ideile.

Neapărat că Young, trăind în Anglia, o ţară de mare prosperitate, unde proprietatea e imobilizată într-un număr restrâns de familii, unde fiind date gusturile englezilor pentru viaţa de ţară, lorzii făceau sacrificii pentru progresele agriculturii şi pentru tot ce putea privi prosperitatea industriei agricole, Young negreşit când compara agricultura cea mică din Irlanda, zicea: „...vedeţi agricultura mică şi comparaţi cu agricultura mare.” Şi pentru el concluzia era simplă. „Nu se poate agricultură progresivă fără proprietate mare.” Când însă Young a văzut Flandra, unde agricultura era mai înaintată decât în Englitera şi unde erau proprietăţi de 20 hectare şi 10 hectare sau maximum de 50 hectare, când a trecut în Italia şi a găsit în Toscana meteiajul, transformând agricultura italiană în gospodărie, a început să zică: „Vedeţi că şi ţăranii cultivatori

mici pot să facă agricultută înfloritoare”! De la Young încoace, d-lor, discuţia asupra foloaselor ce înfăţişează proprietatea mare sau cea mică, s-au urmat neîntrerupt. Sismondi, faimosul istoric şi economist spunea pe la 1828, că era silit, el, să apere proprietatea şi cultura mică.

Astăzi însă lumină s-a făcut pe deplin şi numai oamenii de sistem susţin încă că proprietatea mare trebuie refăcută acolo unde nu există. Cu toate acestea, d. Iancovescu stabileşte chiar azi o corelaţie între proprietatea mare şi progresul agricol. Iată un om tânăr care, în privinţa aceasta a rămas cu desăvârşire înapoi. Că proprietatea mare are avantaje, cine o contestă, dar putem noi să imobilizăm proprietatea? Putem oare să ne opunem în contra diviziunii treptate a proprietăţii funciare? Nu există o legislaţie în lume, afară de legea englezească, care să constrângă pe proprietarii de moşii să imobilizeze pământul. Nu există nici o altă ţară care să aibă o asemenea legislaţie în privinţa proprietăţii ca Englitera. Apoi dacă aşa este, prin ce mijloace să satisfacem pe acei care mereu ne spun că fără proprietate mare agricultura piere, ceea ce contest. Astăzi este adeverit economiceşte ca doi şi cu doi fac patru, că agricultura mică, bineînţeleasă şi practicată, este cu desăvârşire superioară oricărei agriculturi cu privire la produsul net. Ţăranul cultivator francez, danez, italian, întrece cu 20% pe cel mai mare proprietar şi lucrul este firesc, altfel poate cultiva cineva 10 hectare şi altfel 1.000. Oricine are moşie ştie aceasta.

China are o populaţie de 4-500 milioane locuitori. Cum îi hrăneşte? Agricultura a ajuns acolo o adevărată horticultură. Se transplantează grâul, se pune răsad, cum facem noi cu florile în grădină. Îngrijesc grâul ca noi florile.

În acest mod, pe suprafaţa ţării lor, chinezii hrănesc relativ de 2 şi de 3 ori mai multă populaţie decât hrănim noi şi aceasta numai cultura mică o poate face.

Pot admite pentru ca să fiu agreabil, că proprietatea mare ar avea toate avantajele. Puteţi să o menţineţi? Puteţi d-voastre, în timpul de faţă, fiind date ideile domnitoare, aspiraţiunile societăţii moderne, curentele mari economice şi sociale, puteţi d-voastre să luptaţi pentru a imobiliza proprietatea? Încercaţi! ***Nu mai puteţi lupta contra valurilor democratice, ne iau pe toţi, sunt idei care-şi fac drumul în contra noastră, ne lasă înapoi şi trec înainte. Oricât de legitimă ar fi dorinţa d-lui Iancovescu ca proprietatea mare să nu fie ştirbită, nu poate fi satisfăcut, pentru că împrejurările politice, economice şi sociale sunt altele cu desăvârşire.***

Să acuzi proprietatea mică că produce puţin şi prost, am aici aproape textul, cuvintele d-lui Iancovescu. D-sa zice: „Pe câtă vreme va fi proprietate mică, ţăranii produc grâu inferior, care nu se exportează, şi dacă se va întinde prea mult proprietatea mică, se va desfiinţa şi exportul.”

D-lor, eu nu ştiu dacă d. Iacovescu este agricultor, dar desigur nici străin nu cred că este de ceea ce d-sa afirmă. Din ce constă exportul nostru? Cine a spus d-lui Iancovescu că productele ţăranilor sunt atât de inferioare şi nu se exportează? Să meargă d. Iancovescu la Brăila şi Galaţi să vadă de cine sunt produse acele milioane de hectolitri de grâne, grâu şi porumb care trec graniţa în fiecare an. Oare nu de ţărani ce cultivă la noi în aşa de bune condiţiuni porumbul încât a atras atenţia celor mai buni agronomi care au trecut prin România?

Dacă şi d-sa ar cutreiera ţara şi ar cunoaşte-o bine, se va convinge că ţăranii au făcut progrese considerabile. Locuitorii din 5-6 sate din Prahova, vecini ai mei, rivalizează cu mine în producerea grâului şi în calitate; grâul meu a avut 62 livre şi al ţăranului 62 ½.

Dar îmi veţi zice că nu este aşa peste tot locul, că nu este peste tot cultura aşa de înaintată. Aşa este, nu peste tot locul cultura ţărănească se face cu îngrijire. Dar oare proprietarii mari şi arendaşii mari fac agricultură îngrijită peste tot locul? Sunt grâne de ale marilor cultivatori pline cu pălămidă şi cu secară. Până mai acum câţiva ani, şi chiar până astăzi câtă deosebire între agricultura moldovenilor şi a muntenilor.

D-lor, oare dacă m-aş apuca să descriu care este una din cauzele cărora le datoresc starea de înapoiere relativă a agriculturii ţăranilor, ar fi oare aceasta agreabil pentru d-nii care au combătut legea? Bine ar fi ca să mă apuc să arăt care sunt cauzele pentru care ţăranii au rămas înapoi în cultură? Nu o voi face, căci nu sunt venit aici să deştept pasiunile, ci să apăr o cauză dreaptă. Dacă mai târziu, cu marele meu regret, voi fi provocat, atunci voi fi silit să răspund şi să arăt că dacă agricultura ţărănească e înapoiată, dacă vitele sunt în stare detestabilă, în mare parte au răspunderea şi alţii nu numai ţăranii.

Nu ştiu ce i-a venit d-lui Iancovescu să facă proces răposatului Pliniu, mort de aproape 2.000 ani. D-voastre cunoaşteţi toţi legenda lui Pliniu, că: „proprietatea cea mare a omorât Italia şi provinciile." În orice carte de economie politică aplicată găsiţi cuvintele acestea.

D. Iancovescu după 2.000 ani, zice că Pliniu nu a spus adevărul. Fiindcă Pliniu era roman, şi fiindcă toţi şi noi ne considerăm de la romani, deoarece în multe din deprinderile noastre suntem romani, sunt dator să spun două cuvinte ca să apăr pe răposatul Pliniu.

Cine şi-a dat osteneala ca să urmărească în documente şi din ce brumă a mai rămas din literatura agricolă romană, e convins că Roma a fost stat mare şi s-a impus lumii întregi numai până atunci, până când proprietatea a fost mică, atunci când agricultura romană ajunsese la cel mai înalt grad de perfecţiune, încât astăzi sunt multe ţări care nu au agricultură atât de înaintată.

Asemenea este dovedit că de atunci, când a început să dispară proprietatea mică şi cultura mică, poporul roman a dat tot înapoi, şi cu cât se dezvoltau latifundiile, cu atât pierdea din virtuţile sale poporul-rege. Asemenea este cunoscut că decadenţa agriculturii, demoralizarea poporului roman, ştirbirea prestigiului poporului roman şi în urmă decadenţă şi năvălirea barbarilor coincid cu creşterea latifundiilor. Acestea sunt fapte, nu vorbe, pe care le veţi găsi în orice tratat de istorie detaliat. Şi acest lucru era firesc în timpul republicii când domnea proprietatea mică. De la plug s-a luat Scipion Africanul când a fost să conducă armata la victorie şi toţi generalii romani erau plugari. În timp de pace atârnau armele în cui şi puneau mâna pe coarnele plugului; îi chemau luptele, lăsau plugul, luau armele şi conduceau legiunile victoriilor. Iată faptele istorice. Când proprietatea a început să ia întindere mare, când latifundiile înlocuiau acele mici moşioare bine cultivate, atunci drama Romei începe să decline. Citiţi în operele ce au rămas de la latini şi veţi vedea cu câtă plăcere scriitorii romani expuneau starea agricolă dinainte şi cu câtă întristare arată cum pustiitul a cuprins câmpurile republicii.

Mai este un alt fapt care vine să dezmintă aserţiunile d-lui Iancovescu, este că, cât a ţinut republica şi agricultura a fost mică, poporul Roman s-a hrănit pe sine, producea Roma atât cât trebuia pentru alimentarea poporului. Latifundiile venind, romanii n-au mai avut îndeajuns ce mânca şi erau siliţi să se aprovizioneze din Africa; ajunsese Africa să fie grânarul Romei. Iată rezultatul latifundiilor de care d. Iancovescu vorbea, iată rezultatele lor economice şi agricole, pustiirea câmpiilor şi expunerea poporului Roman de a nu se mai putea îndestula pe sine cu produsele pământului.

Dispariţia proprietăţii mici la Romani a mai avut între alte urmări şi demoralizarea generală, încât barbarii au putut năvăli peste ei fără a mai găsi în acel imperiu virtuţile cetăţeneşti de mai înainte. Barbarii s-au revărsat în hoarde numeroase şi au măturat tot ce au găsit înaintea lor. Iată că şi Pliniu, onor, colegi, a avut dreptate, că sistemul latifundiilor, a adus cea mai mare lovitură prestigiului şi prosperităţii imperiului Roman.

Şi dacă de la Romani am trece la istoria modernă,... of Doamne, câte pagini n-am găsi de felul acesta. Nici o materie nu cred să fie mai mult documentată decât aceasta. Adevărul este că proprietatea agricolă nu este fondată numai pe proprietatea mare, şi era poate de prisos să vă mai vorbesc asupra acestui punct decât de bine cunoscut este de toţi câţi se ocupă cu studiul economiei agricole. De aceea am socotit de cuviinţă să vă expun în scurt aceea ce ne arată istoria, pentru ca să nu fie relevate afirmările d-lui Iancovescu şi să nu se creadă că le încuviinţăm prin tăcerea noastră.

Dar d. Iancovescu mai zice că noi voim să imobilizăm proprietatea, că voim să formăm privilegii de clasă prin o lege monstruoasă, şi că legea nu este nici liberală, nici conservatoare. Apoi, d-lor creăm noi prin această lege vreo clasă nouă? Căutăm noi prin ea să imobilizăm proprietatea? Unde vede d. Iancovescu aceste dispoziţii? Legea de faţă nu face decât pur şi simplu să vină în ajutorul ţăranilor, adică statul vine să ajute pe ţărani pentru a-şi cumpăra pământ. Ce lucru monstruos este acesta pentru d. Iancovescu? D. Buescu v-a vorbit ieri despre creditul funciar rural, şi v-a arătat foloasele ce această instituţie a adus ţării.

Apoi, d-lor să fim drepţi, de când instituţia creditului funciar rural s-a înfiinţat, a scăpat de pieire proprietăţi rurale de peste 250 milioane.

Ei! Drept este ca numai proprietatea mare să beneficieze de un asemenea aşezământ financiar, iar proprietatea mică să fie ţinută la uşă? Astăzi proprietarul mare se duce la creditul

funciar şi se împrumută cu jumătate din valoarea moşiei sale, cu o dobândă lesnicioasă, astfel încât îşi scapă proprietatea de pericol. ***Ţăranul nu are această instituţie. Apoi drept este aceasta? Dacă pentru proprietatea mare am avut grijă să o apărăm de ruină, de ce să vă arătaţi atât de avari, când este vorba să protejaţi proprietatea cea mică? (aplauze). Ce? Nici atâta solicitudine nu merită înaintea noastră clasa ţărănească (aplauze)?***

Noi nu facem altceva decât să venim în ajutorul ţăranilor cu creditul statului, şi dacă îmi daţi voie pot merge şi mai departe să vă spun că acest credit pe care îl acordăm nu este numai din partea proprietarilor mari şi al orăşenilor, ci din creditul general al statului, care este alimentat de toate clasele societăţii şi în mare parte şi de ţărani.

Până astăzi, trebuie să ştiţi că creditul funciar nu împrumuta pe ţărani şi chestiunea se studiază cum să se stabilească ca instituţia aceasta să fie accesibilă şi pentru ei. A întrebuinţat d. Iancovescu un argument pentru ca să vă convingă şi mai mult, crezând că cu el, vă va captiva, v-a spus cu talentul şi ştiinţa d-sale că tot pământul are să cadă în mâna ţăranilor. Şi zicând aceasta ne întreabă, de ce nu vă mulţumiţi să daţi ţăranilor numai pământul ce are statul?

Apoi statul a dat mereu, astfel de la 1868 până la 1896, statul a vândut ţăranilor 571.516 hectare, în anul curent se va vinde aproximativ 117.545 hectare şi mai rămâne de vândut pentru anii viitori 246.157 hectare, adică aproape 730.000 de pogoane. Şi aici voiţi d-voastre să ne oprim, când sunt ţărani care nu au o bucată cât de mică de pământ? Se poate că acei care au alte vederi politice şi sociale să se oprească aici, noi voim însă, dacă se poate, ca fiecare ţăran să aibă o bucată de pământ în această ţară (aplauze), urmând astfel tradiţia fondatorilor partidului naţional liberal, înlesnind pe toate căile şi toate mijloacele pe toţi acei care nu au alt instrument de a trăi decât pământul fără însă a ataca instituţiile sociale (aplauze).

D. Al. Pâlceanu: Şi fără a se ataca proprietatea.

D. S. P. Aurelian, preşedintele consiliului: D-le Pâlceanu, şi eu sunt proprietar, şi dacă prin această lege s-ar ataca proprietatea, m-aş ataca şi pe mine, mai mult, aş ataca întreaga organizaţie a statului şi de acest lucru cred că nu pot fi bănuit (aplauze).

D. Iancovescu a zis că la sfârşitul veacului se afla într-o stare de neurastenie, de surmenaj şi a întrebat: ce o să facem cu aceşti nenorociţi neurastenici care nu vor mai afla o bucată de pământ unde să răsufle, deoarece, zice d-sa, voiţi ca tot pământul să-l ocupe ţăranii.

D-lor, aş plânge veacul viitor dacă în el ar trăi o lume de neurastenici, căci ar pieri cu desăvârşire. Dar ce ne facem noi vara când terminăm lucrările Camerei, când se închid tribunalele, curţile, şcolile şi dorim a părăsi oraşele? Ce se face populaţia oraşelor? Acei care pot şi voiesc se duc la ţară, la băi, la munte, în diferite localităţi cu staţiuni de vară. Astăzi în ţările civilizate mai tot omul poate trăi la ţară, călătoria este ieftină şi traiul nu costă scump. Şi afară de aceasta nu se poate ca tot locuitorul din oraşe să aibă mica sa proprietate. Astăzi nu mai putem opri în loc reformele importante reclamate de nevoile şi ideile societăţii moderne, prin urmare, faptul că din cauza neurasteniei trebuie să oprim o reformă nu mi se pare admisibil (aplauze).

D. Iancovescu a zis că ţările cu proprietate mică sunt inaccesibile culturii, civilizaţiei şi ne-a citat pe Serbia, îmi pare. Mă mir cum d-sa a uitat pe Elveţia unde proprietăţile sunt misi, şi cred că cultura şi democraţia elveţienilor pot sfida pe oricare alta. Oare întinsele proprietăţi din imperiul Rusiei, unde cineva călătoreşte cu zilele pe domenii imense se pot compara cu cultura Elveţiei? Dar în Olanda? Aţi călătorit d-voastră în Olanda? Eu aş dori ca mulţi proprietari de la noi să trăiască aşa de înlesnit ca ţăranul olandez. Eu am fost în Olanda şi am asistat la celebrarea nunţilor, am văzut cum ţăranul scotea din dulapuri pastale vechi de argint, obiecte de valoare de sute de ani. Poftiţi de vedeţi vitele olandezilor şi casele lor, bibliotecile lor. Nu este exact că numai proprietarii mari sunt accesibili de cultură? Eu cunosc proprietarii mari care de abia ştiu să-şi iscălească numele.

S-a vorbit de America. Dar v-aţi făcut o idee greşită când aţi spus că în America domneşte proprietatea mare. Din contră, este proprietatea mică şi mijlocie, şi graţie acestei proprietăţi şi a maşinilor, care nu-i plac d-lui Mortzun, deşi se serveşte cu ele, America a ajuns unde se găseşte, a ajuns ca să ne facă să ne temem de concurenţa ei. Statele de la sud, ca Brazilia, Argentina, populate de latini, state cu proprietatea mare au rămas cu 200 ani în urmă, cu toate că ele au fost

populate înaintea statelor din Nord. Nu proprietatea mare a dat americanilor gustul estetic, nici al artei, nici al ştiinţei (aplauze).

O frază a d-lui Iancovescu mi-a atras atenţia foarte mult, d-sa ne zicea: fără o clasă conducătoare, nu poate fi conştiinţă naţională şi clasele conducătoare se reazămă pe proprietatea mare.

D-lor, aceasta este o aserţiune pe cât de gravă, mai tot pe atât de neîntemeiată. Dar să vă pun întrebarea: Oare prin clasă conducătoare înţelegeţi numai stăpâni de proprietăţi mari şi domni mari? Probă că nu este aşa, este că fie în politică, fie în ştiinţă, fie în orice ramură voiţi, nu numai proprietarii mari au fost conducători şi luminători. Exemple aveţi destule.

D-lor, să nu bănuiţi că din cele ce am zis sunt contra proprietăţii mari, eu sunt cel dintâi să recunosc serviciile ce a adus proprietatea mare civilizaţiei, dar de la aceasta şi până la teoriile susţinute de d. Iancovescu este un abis. S-a tăgăduit conştiinţa naţională lipsei de proprietate mare; cum, tocmai d-voastră ziceaţi aceasta? Cum, pentru a avea conştiinţă naţională trebuie să am o mie de pogoane de proprietate?

Conştiinţa naţională este un înalt sentiment, dar acest sentiment nu este monopolul latifundiarilor (aplauze prelungite). În cercurile cele mari ale umanităţii pe toate căile şi în ştiinţă şi în arte, şi în tehnică, şi în armată chiar, conştiinţa naţională a existat numai în proprietatea mare? Generalii lui Napoleon, ca Lannes, Massena şi alţii erau proprietari mari? Napoleon el însuşi era un proprietar de latifundii?

D-lor, trebuie să recunoaştem că descoperirile cele mari în toate ramurile de activitate ale omului se datoresc foarte mult şi oamenilor fără moşii mari, căci ei neavând alt mijloc de trai, au muncit şi prin munca lor s-au ridicat şi au făcut descoperiri mari. Apoi în industrie? Şi în industrie descoperiri din cele mai importante şi care onorifică geniul omului s-au făcut de oameni relativ săraci, de acei oameni care cu o mână aptă şi viguroasă au muncit continuu (aplauze). Edison a fost un mare proprietar?

Voiţi clase conducătoare? Apostolii ingenioşi au fost mai întotdeauna oameni care nu aveau mai adeseori, decât o colibă şi poate abia existenţa zilnică. Numai aceia au mai mult curajul ideilor şi al luptei (aplauze, bravo).

Noi, d-lor, care ne-am deprins cu traiul bun, cu vânătoarea, cu petrecerile, cu o existenţă comodă, dacă ar veni cineva şi ne-ar spune faceţi bine şi lăsaţi femeile şi copiii, lăsaţi petrecerile şi viaţa comodă şi duceţi-vă de predicaţi religia creştină la sălbatici în America, ce ochi am face şi cum l-am privi pe acela?

Cine îndeplineşte această mare şi nobilă misiune? Misionarii care n-au drept avere decât un pat, o biblie şi un crucifix, ei merg să se expună la săgeţile sălbaticilor. Martirologiu misionarilor catolici, cuceririle ce ei au făcut cu crucea în mână ne înfăţişează icoana celui mai sublim sacrificiu, celui mai absolut devotament.

Acestea zise eu mă ridic din toate puterile contra aserţiunii care subordonează civilizaţia şi mersul omenirii pe o cale mai înaintată, acelora care au avut norocul să fie proprietari mari.

Istoria o probează şi dacă veţi lua şi istoria noastră d-ta care ştii istoria şi îţi place să te ocupe, veţi conveni cu mine, că renaşterea şi progresul acestei ţări, care astăzi este Regatul Român, se datoreşte şi în mare parte acelora care n-au avut moşii mari. Aceia au deşteptat conştiinţa noastră naţională (aplauze).

Conştiinţa naţională au adus-o Şincai şi Petru Maior, într-o traistă din arhivele Vaticanului. Aceia erau nişte clerici fără avere din Transilvania, care au descoperit în arhivele Vaticanului cele mai preţioase titluri ale neamului românesc. Dar învăţătorul Lazăr, dar Eliade, dar alţii, atât alţi deşteptători ai conştiinţei naţionale, proprietari mari au fost toţi?

Asemenea afirmaţiuni venite de la d. Iancovescu, au însemnătatea lor, şi nu puteau să rămână fără răspuns. D-sa să nu ia în nume de rău cuvintele mele ce am zis, pentru argumentul foarte simplu, că pun mare temei pe zisele d-sale, şi cu riscul de a displace Camerei dacă am spus prea multe, a trebuit însă să le relev. Cuvintele d-sale sunt de o gravitate foarte mare şi meritau să fie relevate.

Trec mai departe, trec la d. Take Ionescu, d-sa a fost prea aspru cu noi. D. Iancovescu, după cum am avut onoarea de a vă spune, a repetat de rândul acesta o veche doctrină a d-sale, şi

nu pentru întâia oară am auzit pe d. Iancovescu susţinând cu căldură şi convingere, pentru care îi fac complimentele mele, idei pe care eu nu le împărtăşesc şi pe care trebuie să le combat.

Nu tot aşa a fost d. Take Ionescu, d-sa ne-a condamnat de la început proiectul şi după aceea ne-a spus că el nu izvorăşte din tradiţiile şi din programul nostru. Mă mir de d-sa că zice asemenea lucruri. Pe cât îmi aduc aminte, d. Take Ionescu a fost în rândurile noastre odinioară, şi fiindcă a fost în rândurile noastre ca membru al partidului naţional liberal, trebuia să cunoască programul şi trecutul nostru. Văd însă că nu-l cunoaşte ori că l-a uitat (aplauze prelungite).

Se vede treaba că nu l-a cunoscut, că dacă cunoştea mai bine – să mă ierte că-i spun – trecutul partidului, programul şi opera lui, poate că nu se despărţea cu aşa inimă uşoară de noi. Aceasta e părerea mea şi explicarea pentru care un tânăr de valoare ca d-sa a putut să se despartă de un partid care în istoria dezvoltării noastre numai bine a făcut. Avem metehnele noastre, pentru că şi partidele politice, ca şi indivizii, păcătuiesc. Infailibili e numai unul în lume, la Vatican.

Un om de valoare ca d. Take Ionescu dacă ne cunoştea mai bine trecutul, opera, aspiraţiunile noastre poate că ne iubea mai mult şi nu se despărţea de noi, era să fie azi în rândurile noastre.

Doresc să relevez câteva din aserţiunile d-sale fiindcă cei care nu sunt de faţă ar putea zice: Dacă d. Take Ionescu, fost liberal şi combate legea, ce o fi de legea aceasta? Ne condamnă unul din foştii noştri partizani politici şi atunci un lucru ia proporţii mai îngrijorătoare.

A declarat d. Ionescu că tendinţele legii îi inspiră teroare şi că ceea ce facem noi azi sau vrem să facem şi sper că o să facem, e ceva care nu s-a făcut în nici o parte a lumii şi va citat d-sa Englitera, Irlanda, Germania, Scoţia, Suedia, Norvegia şi va zis: Iată, aţi mai văzut undeva ceea ce vi se propune prin legea de faţă? Nu ştiu de ce legea aceasta inspiră teroare d-lui Take Ionescu.

Eu înţelegeam să inspire compătimire şi să ne zică: Vă plâng de ignoranţa voastră în materie de legislaţie agrară. Eu nu mă pot mira îndeajuns că d. Take Ionescu să declare că inspiră teroare o asemenea lege.

Cum? Când o lege vine şi pune în sprijinul nevoiaşilor, vă inspiră teroare? Nu poate să inspire o lege teroare, căci vine în ajutorul acelora cărora le datorăm în mare parte existenţa naţionalităţii şi poate şi viitorul nostru, şi poate foarte bine a zis d. Stolojann, d-lor, că nu se găsesc exemple în alte ţări? Să-mi daţi voie să vă spun: fiecare din noi care învaţă şi care călătoreşte nu cred că învaţă ca să nu aducă în ţară ceea ce vede la străinătate.

Deplâng popoarele care nu ştiu să-şi aibă individualitatea lor. Am oroare, la rândul meu, de imitaţiile servile.

Îmi vine greu când văd că într-o ţară oamenii se perfecţionează şi sunt gata cu o uşurinţă în inimă inexplicabilă să imite servil aceea ce au văzut în ţări străine şi care caută să introducă fără socotinţă legi şi deprinderi nepotrivite în împrejurările în care trăim noi.

Aici sunt mai conservator decât d. Take Ionescu. Ţin la trecutul şi la tradiţiile ţării mele.

Legea nu trebuie să vă inspire teroare şi nu trebuie să căutaţi analogii în alte ţări, fiindcă altele au fost acolo împrejurările şi altele la noi. În Englitera să luăm noi exemple cum se pot împroprietări ţăranii? Dumneata care petreci pe an mai multe luni în Englitera ştii mai bine decât mine, eşti mai iniţiat în literatura socială, economică, politică a Angliei. Ştii că acolo se lucrează pentru a ameliora soarta populaţiilor rurale, pentru a se face accesibilă proprietatea şi ţăranilor!?

Englezii sunt oameni prea practici ca să nu înţeleagă că sunt curente şi împrejurări, care ameninţă liniştea statului dacă nu se cată a fi îndreptate spre bine.

Ce să căutăm în Irlanda, unde de multe ori poporul a fost silit din cauză de lipsă de hrană să fugă în America? Ce să căutăm în alte ţări pe care le-aţi citat şi în care nu putem afla învăţăminte care să ne ajute a dezlega probleme economice şi sociale proprii ale noastre? Noi ne-am inspirat din nevoile noastre.

Am căutat curat şi simplu ca pământul românesc să treacă cât se poate în mâinile cultivatorilor, ca proprietatea noastră să nu se deprecieze şi să înlesnim ca cu creditul statului, care este creditul general, să înlesnim, zic, achiziţionarea proprietăţii acelor oameni care nu au

mijloace de trai decât munca pământului. Nu ştiu care dintre d-voastră mi-a zis că este cu neputinţă, că este o aberaţiune, ca toţi ţăranii să fie proprietari.

Este o aberaţiune! De ce? Când în loc de şase milioane de locuitori, cât are ţara astăzi, va avea 15 sau 20 milioane, evident că pământul ţării nu o să fie îndeajuns pentru ca toţi să fie proprietari, dar în aşteptarea până atunci nu văd pentru ce fiecare nu va putea să ocupe o bucată de pământ. ***Dar, d-voastre v-ar fi convenit oare ca în loc ca astăzi să înlesnim pe cale de credite achiziţionarea pământului la ţărani, să se fi lăsat străinilor dreptul de a deveni stăpâni pe pământurile noastre? Ştiţi d-voastră când ilustrul Brătianu s-a luptat pentru această chestiune, că au fost între noi români care erau în contra dispoziţiei articolului 7, de a se împiedica străinii a cumpăra moşii?***

Cunosc o persoană între altele, care astăzi ocupă o funcţie înaltă în stat, care mi-a zis: Bine, d-le Aurelian, de ce vă împotriviţi de a se cumpăra pământ şi de străini. Nu înţelegeţi d-voastră, că dacă toţi străinii ar avea dreptul să cumpere moşii s-ar urca foarte mult preţul pământului. Am rămas înmărmurit de atâta nepăsare pentru marile interese politice şi economice ale ţării, numai pentru motivul ca să se urce preţul moşiilor. Vă daţi d-voastră seama, v-aţi dat osteneala să cercetaţi ce s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi existat acea dispoziţie ocrotitoare în Constituţie şi pentru care trebuie să înălţăm un monument nepieritor acelora care au făcut-o. Nu ştiu ce era să devină multe şi prea multe din domeniile mari din ţara noastră. Înţelegeţi foarte uşor că atunci când banii, când capitalurile se găsesc cu 2% şi când pământul românesc produce 7%, 8% şi 10%, ce speculaţie mai productivă decât aceea de a veni în România şi a cumpăra moşii care să producă 7% şi 8%. Vedeţi, d-lor, eu prefer mai bine ca astăzi partidul liberal şi d-voastre toţi să înlesniţi achiziţionarea pământului acelora care în fond l-au păstrat, decât să fie lăsat să fie cumpărat de străini.

D-lor, eu respect tradiţiile şi faptele măreţe ale vechilor boieri, însă rog să-mi daţi voie să zic un cuvânt: Întotdeauna când ţara a fost în pericol, când năvăleau hoardele de barbari, mulţi din cei cu dare de mână treceau graniţa la Braşov sau aiurea, iar ţăranii rămâneau pe loc. (aplauze).

Acestea sunt fapte pozitive, fapte pe care le cunosc mulţi bătrâni care încă trăiesc şi care-şi aduc aminte şi ne spun şi astăzi că îndată ce se auzea că vin turcii sau tătarii, plecau cu părinţii peste munţi şi aici lăsau ţărănimea să se înţeleagă cu turcii şi cu tătarii, iar după ce furtuna trecea, se întorceau în ţară. (aplauze). (Mulţi întorşi au apărut după 1990, pentru averi care nu se ştie cum au fost obţinute la origine. (2013))

D-lor, să ne învăţăm a fi drepţi cu toate treptele societăţii şi să nu precupeţim, mai cu seamă asupra unui lucru care nici n-ar merita să fie discutat, căci vă repet încă odată, că noi nu facem decât să dăm ţăranilor ajutor din creditul general al Statului Român, din care şi ţăranii au partea lor. (aplauze).

Dar d. Take Ionescu a mai zis că această lege va produce ura de clase, că ţăranii vor crede, în ignoranţa lor, că au drept asupra moşiilor. Adică aceşti ţărani care, de la Traian până în zilele noastre, au muncit şi au păstrat pentru noi pământul acestei ţări, tocmai acum au să devină fiare sălbatice? Pentru ce? Nu trăim noi cu ei? Ce se va întâmpla oare dacă ţăranul procurându-i-se mijloace ca să cumpere şi el o bucăţică de pământ, aceasta are să-l facă pe dânsul, din om blajin şi drept, o fiară sălbatică? Apoi, despre ură de clasă se vorbea şi la 1864, şi atunci se zicea: avem să pierim pentru Kogălniceanu şi Cuza, au dat pământ ţăranilor şi are să piară ţara. N-a pierit nici ţara, n-a pierit nimeni, nici agricultura care pot zice că a înaintat, fiindcă în urma împroprietăririi ţăranilor de la 1864, valoarea pământului la noi s-a îndoit şi s-a întreit. (aprobări). Pentru ce? Pentru că sistemul latifundiilor nu este un sistem de prosperitate, fiindcă atunci când întinderea pământului întrece puterile de cultură ale proprietarului, atunci cresc pe câmpii buruieni şi pălămidă, iar când proprietatea pământului este în proporţie cu puterile cultivatorului, atunci ea devine mai productivă şi valoarea ei se ridică.

Dar, d-lor, fără a mai dezvolta aceste teorii, pe care bunul simţ al fiecăruia le înţelege, de ce cu ocazia unei legi inofensive, care nu este decât o lege financiară, rău calificată de legea agrară, de ce ocazia unei asemenea legi să ne sperie şi să zicem, că dacă vom înlesni ţăranului să

cumpere 12 hectare de pământ, el o să se facă prin aceasta incendiar şi revoluţionar! Asemenea argumente sunt aduse numai pentru ocazie, ca să se înspăimânte lumea. ***Apoi şi eu sunt proprietar şi ca podgorean şi cultivator de pământ şi până acum, vă mărturisesc căci sunt bătrân, n-am avut nici o zi de nemulţumire ca să mă plâng de ţărani. La 1888, faptul nenorocit în analele ţării noastre, când s-au răsculat ţăranii în unele părţi ale ţării, s-au răsculat şi la mine; m-am dus în mijlocul lor şi i-am întrebat: de ce v-aţi răsculat oameni buni? Fiindcă s-a răsculat lumea, ne răsculăm şi noi. Şi atunci le-am zis: staţi pe loc, fiindcă stăpânirea are să vadă păsurile voastre şi puteţi să dobândiţi dreptate şi fără să vă răsculaţi. Ei m-au ascultat, s-au liniştit, aşa că nici de atunci încoace n-am mai văzut nici o mişcare din partea lor, cum nu mai văzusem nici mai înainte.***

Pentru ce dară să presupunem asemenea porniri rele la ţăranii noştri, care au dat întotdeauna dovezi de supuneri la legi, de blândeţe, de dreptate şi de cel mai valoros patriotism? Ei sunt sânge din sângele nostru şi nu trebuie să venim aici cu aserţiuni care ne micşorează pe toţi. (aplauze).

D-l Take Ionescu v-a spus ieri că aplicarea acestei legi are să fie un dezastru pentru ţară.

Şi acest cuvânt era pentru ocazie. Apoi poate să arate cineva un singur fapt în viaţa partidului liberal, cât a avut el conducerea afacerilor ţării, un singur fapt care să fi adus dezastru finanţelor ţării? S-a produs oare un singur dezastru financiar pe tot timpul cât am guvernat noi". Nu cunosc...

D-l Take Ionescu: Dacă vreţi să discutăm politică sunt gata.

D. P. S. Aurelian, Preşedintele consiliului: Nu voiesc să mă întrerupeţi; aveţi cuvântul; veţi vorbi la rândul d-voastră.

Alt fapt există: este că ne-a fost dat întotdeauna să relevăm finanţele ţării şi să ridicăm creditul statului.

Când Ion Brătianu a luat puterea, bunurile de tezaur de abia se plasau, mandatele nu se plăteau cu lunile, credit nu aveam şi războiul bătea la uşă. Că creditul s-a ridicat, am mărturisit că am lăsat finanţele în stare fericită. (aplauze)

De când a venit guvernul liberal la putere nu este un an şi jumătate şi, cu toate acestea, ce a dovedit ministrul de finanţe?

A adus credite şi cheltuieli, a făcut economii. (aplauze)

Apoi un partid politic care a dat probă de înţelepciune în administrarea finanţelor, cu ocazia Casei Rurale are să procedeze dezastrul financiar? Ne preveniţi că vom emite pe an 20 milioane rentă, că vom ruina creditul statului; aceasta nu mai este serios şi discuţia degenerează în glumă. Cum, d-le Ionescu, este serios din partea d-voastră ca să ne presupuneţi atât de neprevăzători încât să lucrăm la ruinarea creditului, la vătămarea finanţelor noastre, noi care le-am ameliorat.

De ce oare de ieri ne-am făcut probele noastre în organizarea financiară?

Creditul funciar, Banca Naţională fost au ele dezastru financiar? Şi când toate instituţiile noastre de credit au dat exemple de bună administraţie, d-voastre vorbiţi de dezastru? Nu mai insistăm asupra acestui articol.

Cu ocazia aceasta aţi făcut o greşeală care este în defavoarea conservatorilor din care, poate, faceţi parte, d-le Ionescu.

Ziceţi: prin înlesnirea ce veţi face proprietarilor să-şi vândă moşiile, veţi face ca, odată cu trecerea moşiilor în alte mâini, să treacă şi proprietarii graniţa ţării.

D. Take Ionescu: Renta am zis că va trece frontiera.

D. P. S. Aurelian, Preşedintele consiliului: ***Eu nu pot zice că nu vor trece şi proprietarii frontiera, căci de la un timp cam cu toţii am prins gustul de a trece vara peste graniţă; dar ziceţi că n-aţi înţeles aceasta; trec înainte; nare importanţă.***

Aţi zis însă, onorabile domn, că ţăranii nu vor putea plăti regulat. Ei bine, d. Stolojan are un domeniu foarte întins, are daraveri însemnate cu ţărănimea, şi eu şi mulţi dintre d-voastre aveţi câte o proprietate mai mică; nu zic că n-am avut pagube, că de multe ori a trebuit să iert datoriile celor rămaşi în nevoie, dar vă declar că după aproape 40 de ani de trai cu

ţăranii nu am să mă plâng de relaţiile băneşti ce am avut cu dânşii şi că eu unul îi prefer târgoveţilor.

Temerea d-voastre este gratuită. Ţăranii au plătit şi plătesc pământurile lor, cu greu în unele cazuri, dar plătesc.

Cunosc însă, în schimb, arendaşi mari, cărora li s-au iertat datoriile ce le aveau către stat; nu dezaprob faptul, dar cu toţii ştiţi că aşa s-a întâmplat, pe când ţăranii plătesc cu încetul, dar plătesc.

D. P. Epurescu: Hariton Racotă şi alţii.

D. P. S. Aurelian, Preşedintele consiliului: A repetat d. Take Ionescu pe d. Iancovescu şi d-sa a căzut în aceeaşi greşeală, căci iată ce a zis: „O ţară care n-ar fi decât proprietatea mică, este închisă civilizaţiei şi progresului şi chiar progresului agricol. O împroprietărire pripită va avea drept rezultat o descreştere a avuţiei."

La aceasta nu mai am să răspund nimic decât că această acuzare este neîntemeiată...

D. A. Stolojan: Aţi răspuns deja.

D. P. S. Aurelian, Preşedintele consiliului: D. Take Ionescu a mai zis: S-ar zice că industria va prospera, dar chiar dacă aşa ar fi, nu autohtonii se vor îmbogăţi, ci elementele străine.

De ce această ipoteză? Credeţi că dacă ţăranii au pământ, ei nu se vor ocupa şi de oarecari industrii? (întreruperi)

Mă iertaţi, ţara noastră este în aşa condiţii, încât practicarea oricărei industrii şi meserii în sate se impune. Ţăranii se vor ocupa atât cu agricultura, cât şi cu industria.

Această chestiune a introducerii industriei în sate face parte din programul nostru. Trebuie treptat să introducem meserii prin sate.

Nu de azi ne preocupă ideea de a introduce în satele noastre oarecari fabricaţiuni şi meserii. Ni se pare că, după cum în alte ţări se exercită o sumă de meserii prin sate, tot asemenea se poate exercita şi la noi. Ce, oare doriţi că şi prin sate să pătrundă meseriaşii străini, după cum au început să pătrundă în unele localităţi?

Nu uitaţi d-voastre că cu clima noastră ţăranul are 5 luni de repaos, de la noiembrie până la aprilie, şi nu este permis unui partid, unui guvern ca să nu dea ţăranului mijloace de muncă în acest timp cât nu poate lucra la câmp.

Ceea ce a făcut Rusia poată să facă şi România.

Eu am vizitat multe locuri în Rusia şi am văzut cum ţăranul, după ce lasă arătura, intră în război şi face industrie casnică.

Ei, acolo trebuie să ţinem şi noi, pentru că autohtonii să fie stăpâni pe industrie ca pe agricultură, de aceea trebuie să asigurăm pământul în mâinile autohtonilor. (aplauze)

Aţi mai rostit cuvintele, d-le Ionescu, care, daţi-mi voie să vă spun, că m-au mâhnit deoarece d-voastră aparţineţi claselor de mijloc ale societăţii, şi aţi pornit de jos de tot; aţi zis fără sfială: „O asemenea organizare socială este rea, căci oriunde nu este o aristocraţie bogată, ţara este slabă. Exemplu Transilvania unde proprietatea mare nu este în mâna românilor. Serbia e o dovadă de ceea ce avansează căci nu este o ţară numai de ţărani."

D. Take Ionescu: N-am pronunţat cuvântul aristocraţie.

D. P. S. Aurelian, Preşedintele consiliului: Dacă n-aţi zis aristocraţie, aţi zis cel puţin proprietari mari, însă în note văd cuvântul aristocraţie, n-aţi fi greşit, v-aţi fi închipuit desigur că sunt pe malurile Tamisei şi deci puteţi asemăna ţara noastră cu Englitera.

În ceea ce priveşte exemplul cu Transilvania, daţi-mi voie să vă spun că nu e fericit.

Transilvania sau oricare alte state mici, care n-au aristocraţie funciară, sunt slabe pentru că n-au o asemenea aristocraţie?

Apoi Polonia n-a avut o aristocraţie funciară? Apoi dacă e vorba să fim drepţi, aristocraţia poloneză a desfiinţat Statul Polon (aplauze), şi nu populaţia poloneză care şi astăzi îşi aduc amin-te cum străbunii lor trăiau în momentul căderii Poloniei.

Dar sunt state mici care n-au păţit ce a păţit Polonia; aşa luaţi Elveţia. Există oare un exemplu în lume de un popor care să-şi apere cu mai mult patriotism, cu mai multă tărie pământul ca Elveţia? Nu cred că există.

Este exemplară dragostea şi credinţa cu care elveţienii apără munţii şi văile lor. Au fost lupte seculare în care această mică republică s-a apărat contra celor mari şi a rămas astăzi liberă şi independentă în mijlocul Europei.

Ei bine, Elveţia e compusă mai cu seamă de ţărani. Veţi zice însă că în Elveţia sunt industrii mari, aşa este; dar e şi agricultură, agricultură pastorală şi cereală pe care aş dori să le vedem şi în ţara noastră.

Aţi zis mereu că proprietatea mare este garanţia civilizaţiei. Ei, d-lor, vedeţi în evoluţia industriei şi a agriculturii lucrurile sunt deosebite.

Aş mai putea cita câteva din cuvintele d-lui Take Ionescu. Vă tac însă, graţie de alte multe note pe care le am aici. Ca să răspund la toate ar trebui să vorbesc trei zile şi să nu mă ajute nici glasul, nici timpul. Voiesc însă să răspund d-lui Take Ionescu, care vorbeşte în numele unui partid mare, istoric, eu nu cred că partidul va aproba zisele d-sale.

D-sa zice: „În rezumat, dacă legea nu se va aplica cum o cere ţărănimea, se vor produce frământări; iar dacă se va aplica cum o propune guvernul, va fi un dezastru financiar".

Ţăranii nu vor cere să se aplice decât legea pe care o va vota Parlamentul, căci ei sunt mai respectoşi către lege decât noi toţi.

Vedeţi, încheindu-şi cuvântarea sa, d. Take Ionescu a voit să vă capteze, să vă înspăimânte, să vă spună că vom cădea în frământări şi în dezastre financiare. Vorbe şi iar vorbe neîntemeiate pe nici un precedent.

Fără nici o moşie şi fără nimic din toate acestea, s-au întâmplat frământări la 1888 şi cei care cunosc împrejurările şi fondul lucrărilor celor petrecute la 1888, ştim că ţăranii nu s-au sculat din cauza aceasta, ci din alte împrejurări. De când s-au vândut moşiile Statului, de când proprietarii-şi vând moşiile la ţărani nu s-au văzut frământări în ţară. ***Clasa ţărănească nu merită atâtea critici, atâtea învinuiri. Să-mi daţi voie dar să fiu apărătorul clasei ţărăneşti, deoarece s-a crezut de cuviinţă de către d. Take Ionescu ca să fie trataţi după cum toţi aţi auzit. O clasă de oameni căreia îi datorăm în mare parte avuţiile ţării, o clasă de oameni care în timp de pace munceşte fără preget, iar în timp de război îşi varsă cu ardoare sângele pentru salvarea patriei, merită mai mult respect, mai multă dragoste decât aceea pe care i-o arătaţi, d-le Ionescu.***

D. Take Ionescu zice că legea aceasta va fi un dezastru financiar, politic, naţional. Daţi-mi voie să repet ceea ce am mai zis. Nimic nu vă îndreptăţeşte ca să aruncaţi atâtea acuzări unui partid care până în momentul de faţă nu a dovedit nici ţării nici străinătăţii că este un partid de dezordine şi de frământări. ***De aceea, d-lor deputaţi, conchid fiindcă timpul este preţios şi zic: este o chestiune de onoare şi o datorie naţională a vota această lege, modificată cum veţi crede în înţelepciunea d-voastre. A nu da această lege ţării este de a asculta de poveţele d-lui Take Ionescu şi nu cred că o Cameră liberală să primească a avea de povăţuitor pe d. Take Ionescu.*** (aplauze prelungite)

Voci. Închiderea discuţiei.

- Se pune la vot închiderea discuţiei şi se primeşte.

- ***Se pune la vot luarea în consideraţie a proiectului de lege şi rezultatul scrutinului este cel următor:***

Votanţi.....76
Majoritate regulamentară.....47
Bile albe.....70
Bile negre..... 6

D. Preşedinte: Adunarea a luat în consideraţie proiectul de lege."

Legea a fost votată la 4 martie 1897 în Cameră şi apoi respinsă în Senat prin sabotarea legii de către D. A. Sturdza, liberal.

Discursul lui Aurelian a fost publicat integral în revista «*Economia naţională*» nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6 menţionat cu data 27 februarie 1897 şi reprodus integral în lucrarea lui V.S. Moga în revista «*Câmpul*» nr. 7, 8, 19, 15. Acesta este unul dintre cele mai importante discursuri de politică socială, lăsat pentru istorie de P.S. Aurelian, o elaborare cu profund conţinut socio-

economic şi politic, un model de polemică parlamentară de înaltă cotă de civilizaţie, o comoară a istoriei parlamentarismului român.

Agronomul Vasile S. Moga, fost elev al lui Aurelian, o personalitate a domeniului, a scris în finalul «*chestiunii Casei Rurale*»: „Iată care era scopul «*Casei Rurale*» făcută de P.S. Aurelian şi schimbată mai pe urmă de acei ce voiau să aibă venituri şi de la acţiunile acestei legi, fără multă bătaie de cap, şi să împiedice pe cât va fi posibil cumpărarea moşiilor particulare de către săteni.

Chiar însuşi Alexandru Lahovary, care auzind de legea «*Casei Rurale*» făcută de Aurelian, a scris de la Paris d-lui Take Ionescu ca să facă tot posibilul, ca această lege să nu se voteze, fiindcă ar fi o mare nenorocire dacă s-ar vota." (Al. Lahovary – ministru de externe conservator, în 1893 spunea: „Recunosc că d-l Aurelian este singurul om din Partidul Liberal care ştie ce voieşte în chestiunile economice", deşi senatorul l-a criticat aspru în destule situaţii pe mai tânărul politician, iar Lascăr Catargi, într-un răspuns la o interpelare a lui Aurelian, spunea: „Am onoarea a răspunde d-lui Aurelian, senator de Prahova, că de câte ori mă voi afla într-o haită de lupi, voi urla împreună cu ei", vrând să spună că atunci când opoziţia avea dreptate, aşa cum arăta Aurelian, va fi de acord cu observaţia).

Generalul G. Manu, într-o conversaţie, i-a zis: „D-le Aurelian, păcat că nu faci parte din Partidul Conservator, unde ai mai multe prietenii, decât în partidul liberal, care din cauze personale şi politice, caută să-ţi micşoreze vederile şi ideile mari pe care le ai în chestiuni economice."

În capitolul «*Comentarii-adnotări*», din lucrarea P.S. Aurelian – Opere economice, 4 XXXIII, M. Dumitrescu sintetiza: „Prin acest proiect de lege, Aurelian căuta să creeze o instituţie de credit pentru ţărănime cu scopul de a ajuta să cumpere pământ. A obţinut votul «*Camerei*» pentru înfiinţarea «*Casei Rurale*», dar nu a reuşit să facă Senatul să o voteze."

Adversarul direct al «*Casei Rurale*» a fost tocmai D.A. Sturdza, preşedintele PNL, descendent din domnitori şi mari boieri latifundiari, coleg şi partener de luptă politică a lui Aurelian pentru multe din obiectivele politice ale PNL, dar, de aici şi de la insistenţele lui Sturdza, a fost ca Aurelian să demisioneze şi s-a produs «*ruptura*» în PNL, prin aripa «*Drapelistă*», formată de Aurelian între anii 1907-1909. Legea «*Casei Rurale*» a fost votată în urma Răscoalei din 1907; deci încă 10 ani a fost blocată de către cele două partide din politica românească.

O lămurire pentru istorie. Demisia guvernului Aurelian, după care s-a format «dezidenţa drapelistă» ca fracţiune atât de puternică, încât desprinderea ei din PNL ar fi determinat o lovitură distrugătoare, a născut o puternică discordie personală între D.A. Sturza şi conducătorul grupului drapelist. Astfel, la o întrunire politică de la Craiova (1897), D.A. Sturza a spus că P.S. Aurelian a ajuns prim-ministru cu ajutorul conservatorilor şi al fostului mitropolit Ghenadie.

Era un atac cu totul nedrept. Aurelian a fost mereu în fruntea liberalilor, cu discursuri aspre contra conservatorilor. Situaţia era atât de presantă, încât între el şi fruntaşii conservatori, Lascăr Catargi, Petre Carp, Take Ionescu, Al. Lahovari, P. Ioncovescu, era mai mult decât o adversitate politică. Acest fapt s-a văzut la decesul lui Aurelian, care, din poziţia de Preşedinte al Senatului României era «un bărbat de stat», cu înalte competenţe şi demnităţi ce nu vizau direct lupta politică. Ei, bine! La ceremonia funerară a lui Aurelian nu a participat niciunul dintre fruntaşii partidului conservator, iar acest fapt reflectă o evidentă degradare a spiritului umanist; se poate vorbi de ură şi dușmănie.

Este firesc să credem că Aurelian a avut un sentiment de nedreptăţire şi, mai ales, unul de dezamăgire, căci declaraţia lui D. Sturdza venea după mai mult de 20 de ani de luptă închinaţi partidului liberal.

La această provocare neloială din partea lui Sturdza, care era preşedintele partidului, Aurelian a publicat un lung răspuns în ziarul «*Drapelul*» din 25 octombrie 1897. Găsim în acest material confesiuni, mărturisiri şi poziţii personale care ne completează portretul marii personalităţi a lui Aurelian. Reproducem integral articolul său, extras din lucrarea lui Vasile Moga «Notiţe asupra vieţii şi lucrărilor agronomului P.S. Aurelian», Revista «Câmpul», nr.7, 8, iulie-august 1915.

La 26 martie 1897, când a demisionat cabinetul Aurelian, în partidul liberal s-a făcut o disidenţă, care l-a recunoscut ca preşedinte al ei, iar ca ziar politic al disidenţei a fost «*Drapelul*». La o întrunire de la Craiova, D.A. Sturdza, între altele, a spus că P.S. Aurelian, a ajuns prim-ministru prin ajutorul conservatorilor şi al fostului Mitropolit Ghenadie.

Şi la această acuzare, P.S. Aurelian, prin ziarul «*Drapelul*» de la 25 octombrie 1897, îi răspunde:

„Cu ocaziunea alegerilor comunale, preşedintele consiliului de miniştri a crezut de cuviinţă a inaugura o serie de întruniri publice în diferite oraşe ale ţării.

Luând cuvântul la aceste întruniri, capul cabinetului a trebuit neapărat să-şi dea seama de înalta sa situaţiune oficială, de tactul şi rezerva la cari este ţinut, în calitatea sa de prim sfetnic al Coroanei, atunci când vine să vorbească în public asupra afacerilor Statului. De aceea toată lumea s-a aşteptat să vadă pe d. Sturdza dezvoltând vederile sale asupra marilor chestiuni, cari sunt la ordinea zilei, arătând cari sunt faptele şi reformele săvârşite de guvern până astăzi şi care este programul activităţii sale viitoare.În loc de aceasta, atât la Iaşi, cât şi la Craiova, preşedintele consiliului a îndeplinit rolul unui acuzator pătimaş şi nedrept, lovind în dreapta şi în stânga, fără a cruţa pe nimeni.

Dacă relev acest fapt, o fac pentru că cred că şeful unui guvern e ţinut s-şi măsure cuvintele în toate împrejurările, şi mai ales a fi de o supremă bună credinţă către ţară şi către tron.

A spus multe şi de toate primul ministru la Craiova. A crezut însă de cuviinţă, oportun şi politic ca la acea întrunire să se năpustească în modul cel mai violent asupra aşa-numitei de d-sa disidenţe liberale. Această pornire pătimaşă şi nesocotită m-ar fi lăsat indiferent dacă, cel puţin primul ministru ar fi fost de bună credinţă şi ar fi respectat, dacă nu oamenii, cel puţin adevărul. N-a făcut-o, şi fiindcă ne-a acuzat şi ne-a înjurat public, este de datoria noastră a-i răspunde tot în mod public, nu cu injurii, nu cu violenţe, ci cu fapte, care să lămurească opinia publică.

Dar înainte de a proceda mai departe, să vedem ce este aşa-zisa disidenţă liberală despre care a vorbit ministrul preşedinte. După domnia sa, este disident oricare liberal care nu împărtăşeşte părerile sale şi care nu se supune în mod asiatic acelei discipline de partid după cum o înţelege d-sa. Pe dată ce însă un aşa-numit disident din cei mai aprigi, pentru un motiv sau altul, îşi face supunerea, el este primit cu braţele deschise şi răsfăţat.

Un număr însemnat de liberali, dintre cei mai vechi şi mai încercaţi, sunt astăzi trataţi de disidenţi pentru că nu stau într-o absolută comunitate de idei, de sentimente şi de înclinări cu d. preşedinte al consiliului. Pe aceştia i-a denunţat la Craiova şi a chemat asupra lor toate trăsnetele şi toate fulgerele.

Acolo, la Craiova, înaintea unui auditor numeros şi cunoscător în ale partidului naţional-liberal, d. preşedinte al consiliului, după ce readuce în discuţie chestiunea fostului Mitropolit primat, arhiereul Ghenadie, găseşte de cuviinţă să rostească cuvintele următoare:

«Disidenţii noştri s-au unit cu conservatorii pentru ca să ridice pe Ghenadie în sus, să înfunde legile şi morala şi Biserica în jos, şi pe spatele călcărilor de legi, a călcărilor de canoane, să se suie în sus ca să ia guvernul ţării. Disidenţii noştri s-au impus pentru un moment ţării prin Ghenadie şi prin aliaţii lor conservatori; ei au ajuns la guvern prin ţară şi prin partid.

Ei au lucrat să se ridice, ridicând totodată sus pe un om stricat.

Ca să ajungă la putere, au umilit şi parlamentul, şi sinodul şi legile ţării şi au viciat atmosfera morală a ţării româneşti.

Aceasta şi este cauza pentru care guvernul disidenţei noastre a fost lovit de sterilitate şi n-a putut să dăinuiască; pentru că îi lipsea puterea ce o dă convicţiunea bine aşezată şi pentru că susţinea o cauză nedreaptă şi pentru că nu apărase ţelurile morale ale societăţii române. Conştiinţa onestă a poporului s-a ridicat contra lui şi el a rămas în aer cu Ghenadie şi cu alianţa conservatoare.»

Din cuvintele rostite de întâiul sfetnic al Coroanei rezultă: că ne-am unit cu conservatorii pentru a-l înălţa pe Ghenadie.

Că am nesocotit legile şi morala, şi Biserica.

Că ne-am suit la guvernul ţării călcând legile şi canoanele.

Că ne-am impus ţării, prin Ghenadie şi conservatori, şi n-am ajuns la guvern prin ţară şi partid.

Că, pentru a ajunge la putere, am umilit parlamentul, sinodul şi legile ţării.

Că, în cele din urmă, conştiinţa omenească a poporului s-a ridicat contra guvernului nostru, iar noi am rămas în aer cu Ghenadie şi cu conservatorii.

Un act de acuzare în toată regula, îndreptat nu numai contra aşa-zisei disidenţe liberale, dar, mai cu seamă în contra guvernului ce am avut onoarea a prezida, în contra parlamentului, a sinodului, a justiţiei ţării, şi chiar în contra M.S. Regelui.

Acestor acuzări voi răspunde arătând mai întâiul mod cum mi s-a încredinţat formarea ministerului.

După venirea liberalilor la guvern, Camera deputaţilor mi-a făcut onoarea să mă aleagă aproape cu unanimitate, preşedinte al său. Mă aflam preşedinte când cu nenorocitul incident petrecut la Cameră cu ocaziunea retragerii d-lui Fleva de la Ministerul de interne. Chiar în ziua când s-a retras dl Fleva, într-o întrunire de fruntaşi, ţinută la d. ministru preşedinte, mi s-a propus să iau eu ministerul de interne, onoare pe care am declinat-o.

Mai târziu, când cu retragerea dlui Palade de la ministerul de domenii, d. preşedinte al consiliului mi-a făcut onoarea de a-mi oferi acest portofoliu. Era în presiunea deschiderii camerelor. Şi atunci am crezut de cuviinţă să declin onoare ce mi se făcuse.

În timpul acela, aşa-numita chestiune a fostului mitropolit primat se desfăşura, şi deodată cu dânsa liniştea publică se tulbură, pasiunile se înflăcărează, populaţiunea din toată ţara se agită.

Se ştiu peripeţiile prin care a trecut această chestiune şi cum, în cele din urmă, populaţia capitalei era atât de agitată, ordinea atât de ameninţată, încât nu se mai ştia ce putea să aducă ziua de mâine.

Se ţineau dese întâlniri şi consfătuiri în saloanele consiliului de miniştri, la care luam parte cu toţii. În una din zile, ministrul preşedinte îmi face onoare de a veni la mine şi a-mi spune hotărât că domnia sa nu mai putea sta la guvern şi că a povăţuit pe M.S. Regele să-mi încredinţeze formarea unui noi minister.

Am rămas surprins deoarece, mărturisesc, nu mă aşteptam ca lucrurile să ajungă la un asemenea deznodământ. Am ezitat de a primi o asemenea grea sarcină, cu toate că D. Sturdza susţinea că aş putea fi taxat de un dezertor al partidului când nu l-aş servi în timpuri aşa de grele.

Am mers în urmă cu d. D. Sturdza la M.S. Regele şi înaintea Suveranului, am exprimat aceleaşi ezitări. Majestatea Sa a binevoit a-mi spune că datorez Coroanei, ţării şi partidului acest serviciu.

În întrunirea ce am avut după aceasta, cu un mare număr de senatori şi deputaţi, întrunire din care nu lipsea nici un fruntaş, D. Sturdza a declarat că nu mai poate rămâne în capul guvernului şi că partidul, prin reprezentanţii săi autorizaţi, trebuie să-mi dea concursul pentru a compune un nou guvern. Toţi câţi erau de faţă m-au încurajat şi m-au îndemnat cu stăruinţă să primesc această sarcină. Ca unul, care niciodată, de când am intrat în viaţa politică, nu m-am despărţit întru nimic de hotărârile luate de partid, nu puteam face altfel şi în acele grele împrejurări decât să iau însărcinarea ce mi se impunea.

De la o oră la alta, agitaţia creştea, liniştea şi ordinea erau ameninţate. Compunerea fără întârziere a guvernului se impunea. Ne-a adunat la consiliul de miniştri şi acolo cu toţii, prin bună înţelegere, am alcătuit guvernul ce am avut onoarea să prezidez.

În asemenea condiţii s-a format noul minister pe care d. preşedinte a declarat chiar înaintea Suveranului că îl va susţine din toate puterile şi că-l consideră un guvern statornic. Iar în Senat, d. D. Sturdza a luat cuvântul şi a declarat, în aplauzele senatorilor, că-l va susţine şi că roagă pe toţi să-i dea sprijinul lor.

Astfel şi în asemenea condiţii s-a format guvernul pe care l-am prezidat. Apoi dacă aşa s-a format, – şi sfidez pe oricine să conteste cele ce am expus, – cum se face că, la Craiova, d. preşedinte al Consiliului declară fără nici o sfială că am ajuns la guvernare prin Ghenadie şi prin conservatori, iar nu prin ţară şi prin partid?

Şi când d. preşedinte al Consiliului ştie atât de bine cum s-a format guvernul pe care l-am prezidat, cum îndrăzneşte să afirme înaintea lumii că eu şi colegii mei am ajuns la guvern prin Ghenadie şi prin conservatori?

A doua acuzare este că spre a ne menţine la putere «am umilit Parlamentul, Sinodul şi legile ţării şi am viciat atmosfera morală a ţării româneşti».

Dar cum am umilit Parlamentul? Şi ce fel de Parlament este acela care se lasă a fi umilit de nişte oameni setoşi de putere?

Vorbind astfel, primul ministru negreşit că se referea la voturile date în parlament cu ocazia rezolvării chestiunii Ghenadie de către guvernul prezidat de mine. Dar înainte de a acuza Parlamentul ţării, acelaşi care te susţine astăzi la putere, ar fi trebuit dl ministru preşedinte, să dovedeşti acestea cu fapte. Apoi uiţi aşa de lesne că în acel Parlament erau şi sunt deputaţii şi senatorii de astăzi? Şi pe aceştia i-am corupt noi, ei s-au lăsat a fi umiliţi? Răspundă colegii noştri din Cameră şi Senat la aceste imputări necalificabile ce la face întâiul sfetnic al Coroanei.

Dar dacă este vorba de umilinţă, apoi cel dintâi care s-a lăsat a fi umilit este însuşi actualul preşedinte al consiliului, deoarece tot ce s-a îndeplinit în chestiunea Ghenadie s-a făcut cu ştirea sa şi dânsul a participat la toate hotărârile luate.

Altfel ar fi protestat cu energie, căci nu este din aceia cari se sfiesc a-şi spune părerea.

C-am umilit Sinodul! Este a adresa o injurie gravă acestui înalt corp al Bisericii noastre, când se spune în public că s-a lăsat a fi umilit. De ce nu aţi precizat la Craiova cum s-a umilit Sinodul, cum de a consimţit toate aceste înalte feţe bisericeşti să fie umilite, şi ce anume canoane s-au călcat? Trebuie să vă explicaţi pe deplin pentru ca sfântul sinod să poată să se dezvinovăţească de aceste acuzări ce aduceţi în faţa ţării.

Vorbiţi întruna de biserică. Apoi să vă daţi seama că o compromiteţi când declaraţi că cea mai înaltă autoritate bisericească, Sfântul Sinod, s-a lăsat a fi corupt, a fi umilit spre a călca canoanele şi a înălţa pe Ghenadie. V-aş ruga ca asupra acestui punct să cereţi şi părerea Sinodului şi în special, a Eminenţei Sale Iosif, actualul mitropolit primat.

Vă rog a întreba pe acest înalt şi respectabil prelat, una din podoabele Bisericii noastre, dacă ar fi primit să se urce pe scaunul de Mitropolit Primat când chestiunea Ghenadie nu s-ar fi regulat aşa după cum a fost regulată de guvern, parlament şi Sinod.

Dar Sfântul Sinod nu are nevoie de apărarea mea; el este şi va fi în stare să spună adevărul şi să se apere contra unor acuzări atât de neîntemeiate.

Că tot spre a ajunge la putere, zice d. ministru preşedinte, noi am fi călcat legile ţării şi am fi viciat atmosfera morală a ţării româneşti. Vorbe, nimic decât vorbe care nu contribuiesc a ridica pe acela care le rosteşte. Ce legi am călcat şi cum viciat atmosfera morală a ţării?

Departe de a fi călcat legile şi de a fi viţiat atmosfera morală a ţării, noi am restabilit liniştea în conştiinţele pe care le găsim adânc tulburate, am restabilit pacea în Biserică şi am readus încrederea şi ordinea în Stat.

Astfel, am corespuns simţământului unanim al partidului, al Coroanei şi al ţării, şi, îndeplinindu-ne această datorie, avem conştiinţa că am adus un real serviciu Naţiunii şi Bisericii.

Şi d-voastră numiţi aceasta a călca legile şi a vicia atmosfera morală a ţării? Atunci cuvintele nu mai au nici un înţeles, şi lăsăm ca ţara să vă judece.

Şi pentru a-şi completa acuzarea, d. preşedinte al consiliului spune, fără pic de sfială, că, în urma atâtor călcări de legi şi umilinţe ce am impus celor mai înalte Corpuri ale Statului, conştiinţa onestă a poporului s-a ridicat contra noastră şi ne-a spulberat de la guvern.

Cu alte cuvinte, guvernul ce am avut onoarea a prezida a căzut sub urgia poporului. Aş întreba mai întâi: când, unde şi cum poporul român s-a ridicat contra noastră? Prin ce anume act şi manifest ea hotărârea ce i se atribuie de d preşedinte al consiliului?

Se vede că d. Sturdza ia uneltirile sale drept hotărâri ale poporului.

Niciodată şi prin nici un act, poporul român nu s-a manifestat contra noastră. Citaţi un singur act, o singură manifestare contrarie, şi cel dintâi îmi voi pleca capul. Pentru ce dar vorbiţi în numele poporului român? De ce voiţi să-l faceţi complice al nedreptelor şi neîntemeiatelor d-stră acuzări?

Poporul român! Dar pe acest popor l-am găsit răzvrătit şi neliniştit când am venit la putere; acest popor se sculase în masă în ajutorul venirii noastre la guvern. Şi a doua zi după constituirea guvernului, totul a reintrat în linişte şi ordine.

Nu am căzut de la putere, ci ne-am retras de bună voie. Acesta aste adevărul. Şi pentru ce ne-am retras?

Mai întâi trebuie să constat şi să afirm, fără teamă de a fi dezminţit de cineva că, pe cât timp am avut onoarea de a sta la guvern m-am bucurat de cea mai deplină încredere atât din partea M.S. Regelui, cât şi a Parlamentului. Niciodată, nici o singură dată, Suveranul nu mi-a retras încrederea; iar din partea Parlamentului, nu am avut decât cea mai complectă susţinere, fapt pentru care le voi fi pentru totdeauna recunoscător.

Şi această încredere a M.S. Regelui şi a Parlamentului cred că am meritat-o; deoarece nu am făcut nici un act prin care să nemulţumim Coroana sau Reprezentaţiunea naţională.

Pe cât timp a durat lunga şi laborioasa lucrare pentru rezolvarea chestiunii fostului mitropolit, nu s-a manifestat pe faţă nici o nemulţumire contra guvernului. Puţin timp însă după ce această chestiune a fost rezolvată, au început uneltiri şi conciliabule între d. Sturdza şi câţiva din partizanii d-sale, în care se cere retragerea mea de la putere, sub pretext că nu este admisibil ca şeful partidului să nu fie în capul guvernului.

În acelaşi timp, ca urmare a acestor uneltiri, d. Sturdza găseşte de cuviinţă să-şi dea demisiunea din Senat şi să declare că se va retrage cu totul din viaţa politică, din cauza că este în vârstă înaintată şi nu mai poate lucra.

Găsesc inutil a mai întinde asupra tuturor peripeţiilor acestei campanii care ave de scop a mă dezgusta şi a mă hotărî să mă retrag de la guvern.

În acest timp, M.S. Regele îmi acordă înalta sa încredere. De altă parte, parlamentul continuă să mă susţină. Cu toate aceste binevoitoare încurajări, în cele din urmă, convins că prin rămânerea mea la putere aş fi stârnit lupte şi dezbinări în partidul naţional-liberal, am decis a mă retrage, comunicând această hotărâre colegilor mei şi M.S. Regelui.

De patruzeci de ani de când fac parte din partidul naţional-liberal, niciodată nu am dat ocaziunea partidului ca să se plângă de mine. Am luptat, pe cât m-au iertat puterile, pentru triumful ideilor acestui partid, şi în trei rânduri am avut marea onoare de a fi colegul ilustrului şi marelui Ion Brătianu.

Am deschis ochii la viaţa politică în sânul partidului naţional-liberal. Nu am făcut niciodată parte din altă grupare politică. Nedespărţit am fost de acest partid şi nedespărţit voi rămâne pe cât timp voi trăi.

Şi în dorinţa mea de a nu se clinti câtuşi de puţin întregimea, unitatea şi armonia în rândurile noastre, am socotit că fac un serviciu atât Suveranului, cât şi ţării şi partidului retrăgându-mă de la putere.

Restul se ştie. D. Dimitrie Sturdza a fost însărcinat să formeze un nou guvern şi chiar în ziua aceea ne-a făcut onoare, mie şi d-lor Lascăr şi Gianu, să ne propună ca să intrăm în noul minister. Tustrei am declinat onoarea aceasta.

În urmă am fost solicitat în patru rânduri de el d. Sturdza de a intra în guvernul d-sale şi nu am putut-o face fiindcă părerea mea este, în deosebire de d. Sturdza, că partidul nu-şi poate redobândi autoritatea şi prestigiul decât revenind la organizarea şi la tradiţiile sale şi îndeplinind în totul programul său politic, rezultat la care nu se poate ajunge decât prin conlucrarea sinceră a tuturor forţelor liberale.

Încă o dată dar, nu poporul, nu Suveranul, nici Parlamentul nu m-au îndepărtat de la guvern: m-am retras de bună voie pentru cuvintele ce arătai.

Dacă cei cari au venit după noi au reuşit să împace toate nemulţumirile, dacă au putut păstra ordinea, armonia şi înţelegerea partidului, dacă au dat Suveranului liniştea de care are trebuinţă, aceasta este o chestiune pe care o las la judecata celor în drept.

M-am explicat, şi de va fi nevoie mă voi mai explica. Acum rămâne ca cetăţenii, Parlamentul, Sinodul, Partidul naţional-liberal, şi dacă îmi este permis, aş adăuga chiar M.S. Regele să aprecieze unde este dreptatea, buna-credinţă şi adevărul."

4. Repaosul în zilele de duminică şi sărbători

Realizarea dorinţei de a legifera «*Repaosul de Duminică*» a fost o adevărată epopee, în care s-a implicat Aurelian timp de 6 ani. Atâta timp a fost necesar ca să iasă o lege din parlamentul ţării asupra acestei chestiuni «*de drept natural*». Problema era în dezbatere şi în curs de realizare în ţările avansate ale Europei şi în Statele Unite ale Americii, dar se invoca motivul că prin această lege s-ar reduce timpul săptămânal de muncă, iar volumul producţiei ar scădea; desigur, odată cu aceasta şi micşorarea veniturilor proprietarilor. Deşi în dezbateri la modul general se convenea că ar fi necesară asemenea lege, când se trecea la fapte, se găseau motive de amânare, astfel că, de la ridicarea în discuţie a temei în anul 1890 în «*Economia naţională*», s-a ajuns la obţinerea legii votate în anul 1897.

Repaosul de duminică

Aurelian a publicat un articol ce avea un caracter general de informare asupra acestui drept social, care are şi conotaţie religioasă. Legiferarea a ridicat atunci o «*chestiune internaţională*» după cum citim în primele rânduri ale articolului său: „Sunt ani de când chestiunea repaosului de duminică este la ordinea zilei în mai multe state din Europa şi America. Societăţi, congrese, conferinţe, ziare, broşuri, tot felul de mijloace de propagandă au fost şi sunt întrebuinţate pentru a convinge că lucrătorii de toate treptele au dreptul la o zi de odihnă în fiecare săptămână." Autorul preciza apoi că doreşte să aducă cititorilor „câteva priviri asupra unei chestiuni care interesează pe toţi muncitorii, de orice specie ar fi" şi explică într-o frază, ce este cu acest drept: ***„În fond, la ce se reduce aşa-numita chestiune a repaosului de duminică? La un lucru foarte simplu şi anume: că duminica să fie pentru toată lumea muncitoare o zi de odihnă; cu alte cuvinte, că duminica, pe cât este cu putinţă, tot omul care trăieşte din munca sa, să fie scutit de a munci, fie în fabrici, fie în magazine, fie în orice altă întreprindere industrială, comercială şi agricolă, conduse de particulari sau de către stat."***

Autorul preciza apoi că la noi, românii, meseriaşii au respectat întotdeauna duminica, fiind o zi consacrată religiunii familiei, dar problema era serios dezbătută în plan internaţional, din punct de vedere social şi în egală măsură din punct de vedere religios. Astfel, în anul 1889, s-a ţinut un «*Congres internaţional*» la Paris, salutat de preşedintele american, de politicianul englez Gladstone şi alţi bărbaţi importanţi, şi s-a decis înfiinţarea «*Ligii populare pentru repaosul de Duminică*» în frunte cu Jules Simon şi Leon Say.

În lume, în anumite domenii de activitate s-a adoptat fără o legiferare specială repaosul de duminică; de exemplu, în America, directorul general al poştelor a dispus ca săptămâna de lucru să fie de şase zile.

În baza celor expuse, Aurelian îşi exprima speranţa că şi în ţara noastră cei din fruntea stabilimentelor vor recunoaşte necesitatea repaosului duminical. (**28**)

Repaosul duminical la Senat

(discursul rostit de D. P.S. Aurelian în şedinţa din 11 mai 1892)

După aproape doi ani de la articolul descris, a ajuns la senat pentru dezbateri o interpelare, făcută de Aurelian cu privire la «*Repaosul de duminică*», şi cu toate că era un subiect simplu, după cum spunea la început, oratorul a avut un discurs care a fost publicat în revista sa pe o întindere de 12 pagini cu un conţinut instructiv şi idei raţionale pentru alcătuirea legii.

Dezbaterile au început în urma unei interpelări făcute de Aurelian cu 15 zile înainte de acest discurs. Interpelarea solicita o exprimare a poziţiei guvernului conservator cu privire la «*Repaosul de duminecă*», iar discursul său amintea acest fapt, precum şi «*că ştie*» că în Cameră s-a prezentat un proiect din iniţiativa deputaţilor, dar că «*ar fi fost*» respins de toate secţiile camerei; şi acesta fusese motivul interpelării sale. După această precizare, oratorul a trecut la expunerea, pe care o putem asemăna cu un curs de catedră, în care descrie tema sub toate aspectele care permit o bună înţelegere a necesităţii ei practice. Prima remarcă asupra acordării repaosului de duminică, arată că este necesară «*în toate cazurile posibile*», însemnând că sunt servicii care nu pot fi întrerupte; subliniind apoi că: „Dacă oamenii muncitori au călcat

tradiţiunea, au nesocotit atât religiunea, cât şi nevoile igienice şi sociale; cauza a fost industrialismul cu exigenţele sale, precum şi slăbirea adevăratelor principii de morală." (**29**)

Aurelian aduce şi aici mărturia sa de participant în legislatura cu tema la care se referă, aşa cum am văzut în numeroase cazuri expuse în această monografie care îi este dedicată, iată: „***Am asistat la Paris la «Congresul repaosului de duminecă»; la acel congres erau prezenţi oameni politici şi de toate confesiunile: catolici, protestanţi, calvini, mozaici, liberali, democraţi, socialişti. Aceasta m-a făcut să zic că chestiunea repaosului săptămânal e de interes universal."***

Trecând la sistematizarea temei, oratorul spunea: „Chestiunea repaosului de duminecă, d-lor se poate privi din următoarele trei puncte de vedere: din punctul de vedere «*igienic*», din punct de vedere «*religios*» şi din punct de vedere «*social şi economic*»." Analiza făcută fiecăruia din cele trei aspecte caracteristice ideii repaosului duminical are un conţinut explicativ care se încadrează în domeniul ştiinţelor respective. Aşa, de exemplu, referindu-se la viziunea religiei, spunea: „Dacă s-ar cita popoare primitive, popoare înapoiate în cultură, ni s-ar putea întâmpina (răspunde) că nu se pot lua exemple de la cei înapoiaţi. Cu toate acestea, nu mă pot opri de a vă zice că nesocotinţa a tot ce este vechi, a tot ce este tradiţie, nu este un semn de înţelepciune. În viaţa popoarelor este o urmare a trecutului şi numai înţelegând bine trecutul, putem merge cu paşi siguri spre viitor." (**30**) În continuare, Aurelian ne-a lăsat o confesiune interesantă despre poziţia sa faţă de religie, spunând: ***„Eu, d-lor, numai bigot nu sunt; sunt însă creştin şi niciodată nu am uitat de cele învăţate în casa părinţilor mei despre cele privitoare la religiunea noastră. Ştiu că dintre cei de astăzi, mulţi nesocotesc întru atât religiunea, încât nu mai au nicio credinţă."***

Tratând problema din punct de vedere social, menţiona că: „Ar fi de neconceput ca oamenii să lucreze fără oprire de odihnă în ziua de duminică sau alta. Răspunzând în acest cadru obiecţiei amintite, privind căderea producţiei, autorul, spunea că nu se poate împiedica acordarea unui drept ce ne obligă la respectarea părţii morale în relaţie cu lucrătorul; şi continuă cu un argument nejuridic, spunând: „Nu putem în chestiuni de natura aceasta să ne punem numai pe terenul câştigului şi să nu avem în vedere şi interesul social. O societate care are în vedere banul şi numai banul cu orice preţ, merită oare să se intereseze de el? ***Să ferească Dumnezeu pe un popor care să concentreze toată activitatea sa pentru câştiguri materiale şi care să neglijeze partea morală şi intelectuală."*** (**31**)

Discursul său a continuat cu expunerea unor aspecte referitoare la repaosul duminical în ţările înaintate ale Europei: Austria, Anglia, Germania, Elveţia, Belgia, Rusia trecând şi prin Statele Unite, Canada şi Australia. Exemplele descrise erau concrete, în măsură să dovedească preocuparea lumii asupra acestei chestiuni de ordin general, iar Aurelian aducea o concluzie ce o dorea drept argument pentru a fi preluată şi în atenţia românilor, spunând: „După cum vedeţi d-lor senatori, chestiunea repaosului de duminică nu este de nesocotit deoarece popoare mari, avute, civilizate, n-au uitat că omul cel mai muncitor datoreşte lui Dumnezeu şi sieşi o zi de repaos pe săptămână." (**32**)

Opozanţii repaosului duminical susţineau că nu este necesar, întrucât ţăranii fac cumpărături duminica, iar comercianţii era necesar să muncească. Tangent «*la chestiune*», omul politic Lascăr Catargi, susţinea că „...dacă e o ţară unde sunt mai multe sărbători e România"; de aici s-ar fi dedus că ţăranii au destule zile de odihnă; dar spunea apoi că „Dacă onor preopinent (Aurelian) voieşte să propună şi în Senat un asemenea proiect de lege, noi nu ne împotrivim." În general, nu erau împotriviri la depuneri de proiecte, dar luarea lor în dezbatere se amâna «*la calende*» uneori. A urmat o polemică, prin care Aurelian a dat un răspuns foarte aluziv ideii lui Catargi, după care sărăcia din sate s-ar datora prea multor sărbători, şi încheia cu exprimarea: „Cu toate acestea, chestiunea se va rezolva şi la noi."

Vom reţine noi, în final, că nu a fost un discurs pe lege, ci unul pe tema ridicată în interpelarea anterior făcută.

Repaosul de duminică (1896)

Au trecut trei ani de la discursul lui Aurelian în senat. Nimic nu s-a întâmplat important în acel interval, iar în revista sa a apărut un alt articol, nominalizat mai sus ca din partea redacţiei.

Sigur că era scris de Aurelian. Prima frază confirmă cele scrise mai sus, iată: „S-au făcut oarecari încercări şi la noi, pentru a se putea consacra odihna muncitorului în ziua Domnului, adică duminica. Chiar în senat, d. Aurelian a adresat o interpelare guvernului cerând ca să vină cu o lege, prin care să se consacre odihna duminicală. Răspunsul ministrului-preşedinte (prim-ministru Lascăr Catargi) a fost evaziv; aşa că până astăzi chestiunea este nehotărâtă. (**33**)

Acest articol avea rostul unei noi atenţionări şi aducea informaţii despre progresele făcute de ţări civilizate din Europa, de către Statele Unite şi sublinia religiozitatea evreilor pentru ziua de sâmbătă. A descris apoi situaţia din Austria care aborda problema în legea industriei din 1885, care era perfecţionată în 1894, precizând între altele durata repaosului de 24 de ore.

În Galiţia şi Bucovina, se respecta sâmbăta, dar munca de duminică nu se permitea a se efectua în public, iar în oraşe mari cu peste 6.000 suflete, comercianţii puteau lucra duminica 8 ore.

În Germania, legea funcţiona din anul 1881 pentru comerţ, dar în 1884 se aplica în toată industria; mergeau chiar la suprimarea celor mai multe trenuri de mică viteză.

Aurelian încheia astfel acest articol de atenţionare: „Când ni se dau exemple de ţări înaintate, pentru ce oare să întârziem a introduce o reformă atât de folositoare din toate punctele de vedere? Pentru ce suntem neprevăzători şi nepăsători. Cu toate acestea, repaosul de duminică ni se impune, este o chestiune de timp.” (**34**)

Lege pentru repaosul de duminică şi sărbători

După ani de insistenţă publicistică şi parlamentară, în care Aurelian s-a angajat cu vigoare şi perseverenţă, românii aveau această lege, pe care a publicat-o în revista «*Economia naţională*» fără nici un nume de autor sau de promulgare. Fiind una dintre legile care i-au dat satisfacţie lui Aurelian pentru eforturile dăruite, primind caldă recunoştinţă din partea lucrătorilor din comerţ şi a celor din manufacturi. O reproducem aşa cum a fost publicată în 14 articole.

Lege pentru «Repaosul în zilele de duminică şi sărbători»

Art. I - Orice patron, impiegat, elev (ucenic) şi lucrător comercial sau industrial, se va bucura de repaos în zilele de duminică şi în sărbătorile mai jos parafate, conformându-se dispoziţiilor legii de faţă.

Art. II - În comunele rurale, cârciumile şi orice alte stabilimente comerciale, vor trebui să rămână închise în toate duminicile şi în toate sărbătorile arătate în art. VII de mai jos, până la orele 12, după această oră, ele se vor putea ţine deschise spre a-şi urma comerţul.

Art. III - În comunele urbane, toate magazinele şi toate stabilimentele comerciale şi industriale vor trebui să fie închise duminicile şi orice lucrare să înceteze de a fi obligatorie pentru impiegaţi şi pentru lucrători, de la orele 12 ale zilei înainte.

Art. VI - Târgurile, ce s-ar afla în comune rurale, sunt asimilate cu comunele urbane în ceea ce priveşte dispoziţiile legii de faţă.

Art. V - Bâlciurile, iarmaroacele, târgurile săptămânale, oboarele, zborurile, nu intră în prevederile legii de faţă.

Art. VI – Obligaţiunea de a închide magazinele şi stabilimentele, precum se vede la art. III, nu se impune farmaciilor, brutăriilor, restaurantelor, cofetăriilor, hotelurilor, hanurilor, cârciumilor, grădinilor publice, teatrelor, concertelor şi, în genere, tuturor întreprinderilor care servesc pentru distracţia publică; închiderea nu este asemenea obligatorie pentru fabricile şi stabilimentelor industriale, în care lucrul nu se poate suspenda fără pericol sau grave prejudicii. Camera de comerţ şi de industrie a localităţii apreciază şi dă unor asemenea fabrici şi stabilimente autorizarea de a nu suspenda lucrarea duminicile şi sărbătorile.

Art. VII - În comunele urbane este obligatorie închiderea stabilimentelor comerciale, precum şi încetarea lucrului, ziua întreagă în sărbătorile următoare:

Anul Nou, (Sf. Vasile); Botezul Domnului; Sf. Ioan Botezătorul; Prima şi a doua zi de Paşti; Sf. Gheorghe; Sf. Constantin şi Elena; S-ţii Apostoli Petru şi Pavel; Rusaliile (prima zi); Sf. Maria Mare; Sf. Dumitru; Sf. Nicolae; Prima şi a doua zi de Crăciun; 24 ianuarie şi 10 mai.

În aceste sărbători, stabilimentele industriale din toată ţara vor fi închise ziua întreagă.

Art. VIII – Dacă ajunul Anului Nou, Sf. Vasile sau ajunul Crăciunului ar cădea într-o duminică, închiderea stabilimentelor comerciale în acea duminică nu este obligatorie în comunele urbane.

Art. IX – Dacă patronii unor ramuri de comerţ dintr-o comună urbană, reprezentând cel puţin cele trei pătrimi din totalul numărului de patroni din acea ramură în comună, ar cere ca duminicile, stabilimentele sau comerţul ramurilor să fie închise ziua întreagă, camera de comerţ din localitate va statua asupra cererii.

Contra hotărârii camerei de comerţ, partea interesată va avea dreptul să apeleze în termen de 10 zile de la comunicarea ei, la curtea de apel respectivă, care va judeca de urgenţă şi definitiv.

Art. X – Orice contravenţie la dispoziţiile prezentei legi se va pedepsi cu amendă de la 5 până la 200 lei, cu aplicarea art. 28 din codul penal. În caz de recidivă, amenda se va îndoi.

Art. XI – Contravenţiile, cu sau fără denunţare prealabilă, se vor constata şi urmări, în comunele rurale, de primari sau de ajutori; în comunele urbane, de comisarii şi de inspectorii poliţiei comunale sau administrative. În comunele urbane, procesul-verbal de constatare se va face în prezenţa a doi martori comercianţi sau industriali, sub pedeapsă de nulitate; proba contrarie este admisă, ori de cine ar fi adresat procesul-verbal.

Art. XII – Aceste infracţiuni se vor judeca, în primă instanţă, de judecătorul de ocol conform dreptului comun.

Art. XIII – Orice amendă se va încasa în puterea acestei legi va intra în casa comunală.

Art. XIV – Un regulament de administraţie publică, întocmit de ministerul de domenii, industrie şi comerţ, va regula amănuntele aplicării legii de faţă.

Concluzie. Pot fi mulţi cititori care să privească această lege cu un interes minor, când se vede că astăzi sunt două zile de odihnă obligatorii, la care se adaugă sărbători ce se înmulţesc an după an. Există la omul modern o pasiune de a obţine cât mai multe zile pentru nemuncă, nu pentru odihnă, căci aceste zile îi obosesc uneori mai mult decât munca. Este bine? Nu este bine!

Pentru generaţiile vechi, ziua de odihnă a fost multă vreme o dorinţă neîmplinită, trăind în condiţii grele, o viaţă destul de scurtă şi cu puţine zile fericite. Ei au lăsat însă baze, tradiţii, cultură şi merită recunoştinţa urmaşilor. Este cazul şi pentru aceia care au militat şi au obţinut instituirea legii pentru «*Repaosul de duminică şi sărbători*». Întotdeauna în istorie, primul pas reuşit a avut o mare importanţă pentru progres.

5. Sindicatele agricole

Ştim că Aurelian a fost foarte interesat de promovarea spiritului de «*asociaţiune*». Asociaţiile de orice fel şi în toate domeniile de activitate productivă le considera superioare acţiunilor individuale, atât ca rezultat economic, cât mai ales pentru educarea solidarităţii, care este o condiţie a perenităţii unui popor. A prezentat pentru prima oară un studiu important, primul la români, asupra «*asociaţiunii*» în «*Atheneul Român*»; iar în perioada gravă a crizei agricole din anii 1892-1895, a revenit la idee, arătând că „asociaţiunea economică între agricultorii de toate treptele se află între mijloacele la îndemână.”

În anul 1895, când erau piedici în obţinerea legii privind «*repaosul duminical*» şi criza agricolă înceta, urma *problema sindicatelor agricole*.

Aurelian urmărea să dea în acest articol informaţii lămuritoare despre sindicatele agricole, dar s-a oprit în esenţă asupra importanţei, istoricului şi a activităţilor care se pot derula în «*asociaţiune*» sub coordonarea sindicatelor. Despre importanţa lor, autorul scria: „Asociaţiunea, sub toate formele şi în toate ramurile de activitate ale omului, a dat dovezi că, bine organizată, produce rezultate surprinzătoare, încât astăzi, nimeni nu se mai îndoieşte că unirea face puterea.”

Trecând la istoric, arăta că promotorii principali ai «*asociaţiunii*» sub formă economică au fost fondatorii socialismului francez, Saint Simon şi Charles Fourier, şi că lumea trata teoriile lor ca simple utopii, dar viaţa a dovedit că în agricultură ţările înaintate ale Europei au obţinut rezultate care au mulţumit. Drept dovadă, găsim şi astăzi (2013) «*Asociaţii-Cooperative*

agricole» în Franţa, Elveţia, Italia, Belgia. Germanul Shultze Dilische a organizat societăţi agricole de producţie, de consum şi de credit.

Privind legea generală asupra «*sindicatelor profesionale*», s-a promulgat în Franţa în anul 1884, aplicabilă şi la «*asociaţiuni între agricultori*», iar comitele Rocquigny a scris o carte asupra sindicatelor agricole. El a prezentat şi un raport la «*Congresul cooperativ*» din 20 august 1895 la Londra. În 1995, Franţa avea 1.500 sindicate, cu 600.000 membri.

Într-un scurt paragraf, autorul descrie viabilitatea ideii sindicatelor, spunând: „Prin organizarea lor largă şi liberală, grupând în asociaţiuni puternice, atât proprietarii mari şi mici, cât şi pentru meşteri şi pe cei mai mici proprietari, sindicatele au devenit azi o forţă din cele mai impunătoare.” (**35)**

Principalele activităţi sub «*umbrela*» sindicatelor au fost «*cumpărările colective; producţiunea cooperativă şi vânzarea produselor*», iar autorul descrie modul de lucru în fiecare sector; cumpărarea colectivă a moşiilor, îngrăşămintelor, animalelor de rasă, prelucrarea industrială a produselor, vânzarea produselor; având efect în reducerea de cheltuieli, creşterea producţiei şi a veniturilor, faţă de activităţile private singulare. Astăzi (2013), ar fi imposibil să vedem aşa ceva la ţăranii români.

În acest articol, Aurelian se pronunţa că nu se «*rosteşte*» asupra problemelor ce le ridică socialismul agrar în special, scriind cele redate mai sus.

Discursul D-lui P.S. Aurelian asupra sindicatelor agricole. Trecuseră aproape patru ani de la prezentarea articolului prezentat anterior, şi nimic important nu s-a produs ca efect a celor scrise de Aurelian despre «*sindicatele agricole*». S-a pregătit o lege, care în anul 1898 a fost de şase ori amânată în dezbatere. În fine, s-a aprobat dezbaterea în şedinţa «*Camerei*» din 19 ianuarie 1899.

În acele momente, Aurelian conducea «*Dizidenţa drapelistă*» din PNL, încât discursul său avea caracterul unui opozant în toată manifestarea; proiectul de lege fiind criticat pentru deficienţe evidente, dar şi pentru cele minore. Pledoaria sa este mai importantă pentru conţinutul expunerii ca preambul la discurs. Ea exprimă poziţia sa politică în legătură cu situaţia gravă a ţărănimii, începând de la 1864, până la sfârşitul secolului, în contrast cu preocupările şi realizările din ţările înaintate ale Europei. Făcea apoi o scurtă analiză asupra «*socialismului*», deşi promisese că nu o va face, Aurelian fiind un adversar declarat al «*socialismului de stat*». A trecut cu aspră critică prin «*desfiinţarea corporaţiilor meşteşugăreşti*» şi a descris mai larg problema sindicatelor în general; rolul sindicatelor agricole, iar în legătură cu această temă a făcut numeroase referiri la sindicatele din Franţa, la care a găsit mai multe prevederi legale pe care le susţinea, în contrast cu prevederile legii puse în faţa camerei.

Fiind una dintre puţinele ocazii când Aurelian s-a referit la «*socialism*», găsim potrivit să reproducem câteva pasaje din expunerea sa, care vin să-i reprezinte concepţia personală. Autorul susţine că „...politica lumii muncitoare, a acestei clase care trăieşte prin mâinile sale, se rezumă deocamdată la traiul mai bun şi mai îndestulător”, deci încă nu apăruse ideea obţinerii puterii politice pentru guvernare; astfel că „Europa civilizată se străduia să îmbunătăţească traiul clasei muncitoare.”

În viziunea Europei civilizate, Aurelian prezenta chiar o clasificare a sistemelor de îmbunătăţire: sistemul îmbunătăţirii economice şi sociale ale stărilor muncitoare «*socialismul propriu-zis*», «*socialismul de stat*» şi «*iniţiativa individuală ajutată de asociaţiile profesionale*»: „Înţelegeţi foarte bine d-lor, că nu mă voi ralia cu socialismul de amelioraţiune a stării societăţii. Socialiştii au alte vederi, cum de exemplu: nesocotinţa dreptului de proprietate, nesocotinţa naţionalităţii şi altele, pe care este imposibil ca noi să le admitem. Nu putem să nesocotim proprietatea, familia şi naţionalitatea, numai pentru a face pe gustul unor socialişti. Cât pentru noi, în timpul de faţă nu putem trata cu asemenea sectă socială.” (aplauze)

Aşa era înţeles «*socialismul clasic*» de către Aurelian, asupra «*Socialismului de stat*» arată că „...este întemeiat pe aceea, că tot ce este mişcare socială, economică şi politică, să se aştepte de la stat. În acest sistem, un fel de autocraţie deghizată, modernă, individul este nesocotit şi privit ca o rotiţă în marele mecanism al statului. Iniţiativa individuală nu mai se bucură de acel

avânt care dezvoltă energiile. Asemenea şcoală s-a înfiinţat şi înfloreşte în Germania, şi sunt mulţi oameni de stat care o aprobă. Eu, domnilor, să-mi fie permis şi aici să mă deosebesc de d-nul ministru al domeniilor, care în expunere de motive zice, că românii sunt toţi intervenţionişti (aşteaptă intervenţiile statului cu ajutoare şi dirijare). (**36**)

D-lor, socialismul de stat pentru mine a însemnat centralizare economică socială şi vă întreb pe d-voastră: nu ne-am săturat de atâta centralizare administrativă, voim să ajungem şi la centralizarea economică şi socială."

Despre toate aceste aspecte enumerate mai sus, la începutul părţii a doua a discursului, Aurelian spunea: „Domnilor, am avut onoarea a vă spune că ceea ce am zis până acum, au fost mai multe consideraţiuni generale asupra chestiunii; acum neapărat ca încheiere vă rog să-mi daţi voie să mă opresc asupra legii prezentate «*de ministru de domenii*» (Anastasie Stolojan - vechi coleg liberal), care nu era «*drapelist*».

Analizând cea de «*a treia şcoală*», autorul arată că ea caută să amelioreze soarta populaţiunii muncitoare prin asociaţiuni şi mai ales prin asociaţiuni profesionale. Această şcoală s-a dezvoltat mai cu seamă la rasa anglo-saxonă, care a ajuns la cea mai înaltă prosperitate. Când vedem că ea reprezintă mişcarea industrială şi comercială, şi că trece sub stăpânirea sa sute de milioane de supuşi, fără socialism de stat, fără autocratism, fără centralizare excesivă, cum voiţi să nu ne închinăm?" (**37**) Această ultimă parte a expunerii dezvăluie poziţia sa profund partinică liberală, puternic subiectivă; căci nu «*asociaţiunile profesionale*» au ocupat coloniile engleze.

„Nu scăpaţi din vedere că atunci când vom ajunge şi la aceasta, putem zice că suntem socialişti, deoarece socialismul se reduce la atotputernicia statului în administraţii ca şi în politică, şi dacă îi acordăm puterea economică şi socială, atunci ne-am dat cu regimul socialist." Iată, putem spune că Aurelian studiase teoriile socialismului, pornind de la Fourier, până la Marx, dar nu a practicat problema politică pe această temă. Rareori acuza sau era acuzat de socialism în dezbaterile parlamentare.

„Dl-or, cine împărtăşeşte aceste păreri merge probabil cu «*socialismul de stat*». Eu n-am constatat până acum că la noi ar fi predominând această pornire de a încredinţa statului interesele noastre economice şi sociale."

În primele fraze, Aurelian amintea «*Comisiei*» că înaintea proiectului aflat în dezbatere, se depusese un proiect de lege din iniţiativă parlamentară, elaborat de Pană Buescu, care trecuse prin «*secţiuni*». Acum, susţinea că era potrivită contopirea celor două proiecte pentru a fi supusă dezbaterii «*Camerei*».

A urmat obiecţie asupra limbii folosite în raport, unde a fost găsită expresia «*scăderea provenită în cereale*», cerând a scrie corect româneşte, fără să-l cruţe pe d-l A. Stolojan, raportorul şi colegul său liberal. Aurelian era în acea sesiune chiar «*Preşedintele Camerei*».

Tot în grupul obiecţiilor de aceeaşi natură, a invocat şi introducerea eronată în raport, ca argument pentru lege, a «*sistemului păcii armate*», care nu avea chiar nicio legătură cu «*sindicatele agricole*».

O observaţie critică raţională o aducea faptului că statutele pentru înfiinţarea sindicatelor agricole se depuneau la autoritatea administrativă, la prefect, de unde autorizarea trebuie să vină de la Ministerul de Interne, în loc să fie simplu autorizată de «*autoritatea comunală*», (în stil liberal).

Un articol controversat (nr. 5) prevedea dreptul sindicatelor de a dobândi imobile, dar erau obligate, ca în termen de trei ani, să le vândă. Aceasta chiar l-a revoltat pe Aurelian, căci mai venea o stipulare care arăta că aceia care nu plătesc cotizaţia la timp pot fi urmăriţi de sindicat la judecătoria de ocol.

O poziţie interesantă pe care o găsim astăzi doar în manifestări care sunt toate xenofobe, extremiste etc., exprima Aurelian, pe baza invocării articolului 10 din legea franceză a sindicatelor agricole, care lipsea din legea românească. Discursul lui Aurelian conţinea numeroase referiri comparative la legea franceză, care prevedea în conţinutul unui articol că; „muncitorii străini şi angajaţi sub numele de imigranţi, nu vor putea face parte din sindicat", iar autorul repeta: „Partea care ne interesează este dispoziţia finală care zice: Cu toate acestea, muncitorii străini şi angajaţi sub numele de imigranţi nu vor putea face parte din sindicate. Prin urmare, în Franţa sau în colonii, dacă eşti străin, nu poţi să faci parte din sindicat." (**38**)

Legea românească nu prevedea această interdicţie, iar autorul întreba: „Putem noi să împingem toleranţa până a da străinilor dreptul de a se sindica? Putem noi permite ca în România, de exemplu, miilor şi sutelor de mii de bulgari, lipoveni, unguri şi alte neamuri, care cutreieră ţara de primăvara până toamna, să le permitem să intre în sindicate?... Vă închipuiţi de pericolul ce poate rezulta pentru ordinea publică, pentru interesele noastre naţionale, politice, sociale şi economice,prin participarea sau formarea sindicatelor din străini... Să nu ne scape din vedere că de câtva timp străinii dau năvală în România; nu uitaţi că elementele străine de legea şi naţionalitatea noastră prea s-au înmulţit. Nu scăpaţi din vedere că «*România a românilor*» trebuie să fie deviza noastră, căci numai aşa vom putea strecura printre dificultăţile de tot felul ce întâmpină o ţară mică ca a noastră.” (**39**) Aurelian recomanda interzicerea sindicalizării străinilor. Pericolul invocat de Aurelian s-a confirmat în secolul următor la înfiinţarea partidului comunist, când înfiltrarea străinilor a adus serioase daune interesului naţional despre care era interzis a se discuta.

Oricât de mult am introduce această problemă în sfera umanismului, ea cere în toate timpurile o raţională supraveghere, pentru că neglijarea ei poate aduce serioase daune pământenilor. Astăzi (2013), înmulţirea necontrolată a străinilor în afacerile comerciale, cu numeroasele încălcări ale legilor româneşti, ar trebui să fie în atenţia guvernatorilor; daunele deja arată pagube de luat în consideraţie.

Preocuparea lui Aurelian pentru fiinţa românilor s-a exprimat prin numeroase scrieri asupra evoluţiei populaţiei române şi a străinilor, care aveau importanţă în perioada construcţiei statului şi a consolidării naţiunii. Astfel, a dat o analiză a statisticii «*mişcării populaţiei române*» ce poate fi interesantă pentru cultura istorică a românului de astăzi. Dăm un rezumat al acestui articol semnat de P.S. Aurelian:

„În anul 1890, s-au celebrat în Moldova 3.656 căsătorii, dintre care 2.244 căsătorii ortodoxe şi 1.233 căsătorii israelite, 122 catolice şi restul de alte confesiuni. Trecând la naşteri, în oraşele Moldovei s-au născut 11.550 de prunci, dintre care 5.654 ortodocşi şi 5.358 izraeliţi, din total, 48% ortodocşi şi 46% izraeliţi.”

Cifrele despre ţara noastră arătau că în Moldova au decedat 10.447 suflete, dintre care 6.549 ortodocşi şi 3.270 izraeliţi, adică 62% respectiv 31%.

Se vede că pentru ortodocşi, la 6.649 decese, au venit pe lume 5.654 prunci, iar la izraeliţi, 3.270 decese, s-au născut 5.359 suflete.

La tabloul arătat, Aurelian punea întrebarea: „Este o stare normală aceea în care se constată că într-o ţară cu totul ortodoxă, populaţia ortodoxă din oraşele Moldovei se micşorează (1890), iar cea israelită se înmulţeşte cu 184%? Că celelalte judeţe ale ţării, adică Muntenia, populaţiunea ortodoxă abia creşte cu jumătate mai mult decât cea israelită?

Se poate ca această structură să nu îngrijoreze pe acei care au declarat pe faţă că voiesc să facă din populaţia israelită burghezimea română. Se poate spune că această tristă şi îngrijorătoare situaţiune să bucure pe cei care visează desfiinţarea neamului românesc; ei nu pot însă să nu pună pe gânduri pe cei care îşi dau seama de tristele rezultate ce au produs şi vor produce în viitor predominarea elementelor străine în oraşele României. Îmi permit a atrage serioasă atenţiune bunilor români asupra stării populaţiunii din oraşele române.” (**40**)

Cu toate erorile semnalate în discursul lui Aurelian, legea care era alcătuită din 18 articole a fost votată în 1899. Nu s-au văzut mari rezultate în urma ei, dar a rămas în istorie ca prima lege asupra sindicatelor din România.

BIBLIOGRAFIE

Politici sociale

1. Aurelian, P.S., *Discursul D-lui P.S. Aurelian asupra răscoalelor ţărăneşti*, Cuvântare în «Camera deputaţilor» , 6 februarie 1898, p.p. 30, 31.
2. * * * Comte, Auguste, (1798-1857), *Mic dicţionar enciclopedic*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978.
3. Demetrescu, M., P.S. Aurelian, *Opere economice*, Editura Academiei române, Bucureşti, 1967, p. 5.
4. Demetrescu, M., Idem, p. 6.
5. Demetrescu, M., Idem, p. 7.
6. Aurelian, P.S., *Agricultura şi proprietarii*, Monitorul nr. 246, 1860, p. 1203.
7. Aurelian, P.S., Idem, Monitorul nr. 250, 1860, p. 1228.
8. Aurelian, P.S., *Îmbunătăţiri de introdus în agricultura română*, Revista română, Bucureşti, 1863, pp. 106, 107.
9. Aurelian, P.S., Idem, pp. 108-111.
10. Aurelian, P.S., *Camăta în zilele noastre. Necesitatea intervenţiei legii*, Economia rurală, an. I, 1876, nr. 2/10 martie, p. 26.
11. Aurelian, P.S., *Câteva îmbunătăţiri de introdus în vieţuirea şi în agricultura ţăranilor*, Economia rurală nr. 8, 1876, pp. 198, 199.
12. Aurelian, P.S., Idem, pp. 200-202.
13. Aurelian, P.S., Cronica, *Starea ţăranilor şi ziaristica română*, Revista ştiinţifică nr. 16, 1878, p. 132.
14. Aurelian, P.S., *Starea de înapoiere a agriculturii ţăranului şi mijloacele de îndreptare*, Economia naţională nr. 14, 15 iulie 1892.
15. Aurelian, P.S., Idem, pp. 108-111.
16. Aurelian, P.S., *Industria casnică şi populaţiunea rurală*, Economia naţională nr. 9, 1mai 1893, pp. 194, 195.
17. Aurelian, P.S., Idem, pp. 197, 198.
18. Aurelian, P.S., *Ţărănimea şi creditul rural*, Economia naţională nr. 20, 15 octombrie 1891, pp. 459, 460.
19. Aurelian, P.S., *Îndreptarea stării ţăranilor*, Economia naţională nr. 7, 8, 9, 10, 1896.
20. Aurelian, P.S., *Discursul D-lui prim-ministru P. S. Aurelian ca răspuns la interpelarea D-lui dr. Manolescu, relativ la traiul rău al ţăranilo*r, Economia naţională, 31 ianuarie 1897.
21. Iorga, N. Ornea, Z., *Pentru ce s-au răsculat ţăranii (1888)*, Editura Academiei RSR, 1967, pp. 284, 185.
22. Iorga, N., Ornea, Z., Idem, pp. 286, 287.
23. Iorga, N., Digu, O., Idem, pp. 286, 287.
24. Aurelian, P.S., *Chestiunea «tocmelilor agricole», Întâia lege de tocmeli agricole*, Discurs, Economia naţională, 19 iunie 1893, pp. 79-81.
25. Aurelian, P.S., Idem, pp. 130-141.
26. Moga, S.V., *Notiţă asupra vieţii şi lucrărilor agronomului P. S. Aurelian*, Revista «Câmpul», nr. 7, 8, iulie, august, 1915, pp. 207, 208.
27. Moga, S.V., Idem, pp. 208, 209.
28. Aurelian, P.S., *Repaosul de duminecă*, Economia naţională nr. 23, 25, iunie 1890.
29. Aurelian, P.S., *Repaosul duminical la Idem, la Senat*, Discurs, 11 mai 1892, Economia naţională nr. 5, p. 248.
30. Aurelian, P.S., Idem, p. 209.
31. Aurelian, P.S., Idem, p. 252.
32. Aurelian, P.S., Idem, p. 272.

33. Aurelian, P.S., *Repaosul de duminecă*, Economia naţională, 1894, pp. 223-225.
34. Aurelian, P.S., Idem, pp. 224, 225.
35. Aurelian, P.S., *Sindicatele agricole*, Economia naţională nr. 18, 15 septembrie 1895, p. 409.
36. Aurelian, P.S., *Discursul D-lui P. S. Aurelian asupra sindicatelor agricole*, Cuvântarea rostită în şedinţa Camerei, de la 19 ianuarie 1899, Tipografia Lumea Nouă, Bucureşti, 1899, pp. 16, 17, 18.
37. Aurelian, P.S., Idem, p. 19.
38. Aurelian, P.S., Idem, pp. 35-57.
39. Aurelian, P.S., Idem, pp. 59, 60.
40. Aurelian, P.S., *Mişcarea populaţiei României în 1890*, Economia naţională nr. 1, 1891,pp. 3-7.

P.S. Aurelian. Politici sociale
Cronici, articole, studii, discursuri

1. *Discursul D-lui P.S. Aurelian asupra răscoalelor ţărăneşti (1888),* Tipografia Lumea Nouă, Bucureşti, 1899.
2. *Agricultura şi proprietarii,* Monitorul nr. 246, 1860, p. 1203.
3. *Agricultura şi proprietarii,* Monitorul nr. 250, 1860, p. 1228.
4. *Îmbunătăţiri de introdus în agricultura română,* Revista română pentru ştiinţă, literatură şi arte, Bucureşti, 1862.
5. *Cronică, Camăta în zilele noastre, necesitatea intervenţiei legii,* Economia rurală, an I., 1876, nr. 2, 10 martie, p. 27.
6. *Câteva îmbunătăţiri de introdus în vieţuirea şi în agricultura ţăranilor,* Economia rurală nr. 2, 1876, p. 198, 199.
7. *Cronică, Starea ţăranilor şi ziaristica română,* Revista ştiinţifică nr. 16, 1878.
8. *Starea de înapoiere a agriculturii ţăranului şi mijloacele de îndreptare,* Economia naţională nr. 14, 15 iulie 1893.
9. *Industria casnică şi populaţiunea rurală,* Economia naţională nr. 9, 1 mai 1893.
10. *Ţărănimea şi creditul rural,* Economia naţională nr. 20, 15 octombrie 1891.
11. *Îndreptarea stării ţăranilor,* Economia naţională nr. 7, 8, 9, 10, 1896.
12. *Discursul D-lui prim-ministru P.S. Aurelian la interpelarea D-l Manolescu,*Economia naţională, 31 ian. 1897.
13. *Discurs, Chestiunea «tocmelilor agricole», întâia lege de tocmeli agricole,* Economia naţională, 1 iunie 1893.
14. *Repaosul de Duminecă,* Economia naţională nr. 23, 1890.
15. *Discurs, Repaosul Duminical la «Senat»*, Economia naţională nr. 5, 1892.
16. *Repaosul de Duminecă,* Economia naţională, 1894.
17. *Sindicatele agricole,* Economia naţională nr. 18, 15 septembrie 1895.
18. *Discursul D-lui P.S. Aurelian asupra sindicatelor agricole,* Lumea nouă, 1899.
19. *Mişcarea populaţiei României în 1890.*
20. *Legea vânzării bunurilor statului (pentru ţărani),* Economia naţională nr. 10, 1892.
21. *Asociaţiunea între proprietarii mari şi ţărani pentru producerea şi vânzarea produselor agricole,* Economia naţională nr. 22, 1892.
22. *Proiect de lege pentru înfiinţarea a patru orfelinate (în 1877),* Economia naţională, 1890.
23. *Mişcarea pentru repaosul de duminică,* Economia naţională nr. 11, 1892.
24. *Discursul D-lui prim-ministru P.S. Aurelian, rostit în şedinţa Camerei la 22 februarie 1896,* Economia naţională nr. 2, 1897.
25. *Din nevoile agriculturii,* Economia naţională nr. 11, 1 octombrie 1897.
26. *Chestiunea tocmelilor agricole,* Economia naţională nr. 24, 15 decembrie 1892.

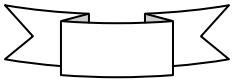

Dr. Samoil Gheorghe Konya

CAPITOLUL IV

MONOGRAFII ŞI MANUALE

Preambul. În dezvoltarea economică a Europei Apusene, ca urmare a încetării războaielor napoleoniene, a avut loc un avânt recunoscut de istorie, după modelul industrial al Angliei, Franţei, Germaniei şi Belgiei, astfel că, de la anul 1860, se vedea nevoia cunoaşterii resurselor naturale, a potenţialului ţărilor de pe întregul continent. ***Napoleon al III-lea Jerôme***, protectorul României în situaţii istorice cruciale, a fost în fruntea conducătorilor de state care a sprijinit acţiuni şi măsuri de promovare a cunoaşterii economiilor ţărilor europene. Această cerinţă însă, primea un răspuns lent, din cauza mijloacelor de comunicaţie şi transport, care abia începeau dezvoltarea. Cărţile şi alte forme de promovare prin scris, urmate de expoziţii naţionale, internaţionale şi din 1859 mondiale, au avut un rol important în realizarea obiectivului general amintit mai sus. În acea perioadă, în ţara noastră se ridica o generaţie de bărbaţi tineri care erau conştienţi de necesitatea găsirii unor modalităţi pentru a face ţara cunoscută popoarelor europene interesate de cunoaşterea ei, sub cât mai multe aspecte.

Ideea în sine era veche; încă din perioada războaielor antice, cuceritorii erau interesaţi, în primul rând, de acapararea şi valorificarea bunurilor naturale şi a acelor produse în ţările subjugate. Pelerinii importanţi, începând cu Marco Polo în secolul al XIII-lea, până la Ştefan Raichevich ş. a., în secolul al XVIII-lea, au cules informaţii asupra bunurilor naturale şi a ocupaţiilor popoarelor vizitate.

Principatele Române, dăruite de Divinitate cu bogăţii naturale de toate felurile, care au fost apărate şi lăsate urmaşilor de către strămoşi prin sacrificii nenumărate şi mult dureroase, au intrat de atunci în interesul străinilor, atât ca organizare statală, cât şi ca grupuri etnice, mici sau chiar mai mari, cum au venit lipovenii şi evreii.

Românii, încă din perioada «*Renaşterii*», au avut preocuparea de a face ţara cunoscută pentru urmaşi şi pentru alte popoare, în vederea legăturilor de bună vecinătate şi colaborare, în spiritul acelor vremi. Primul exemplu pe care-l invocăm în sprijinul celor scrise este acela al cronicarului Grigore Ureche (1590-1647), care ne-a lăsat «*Letopiseţul Ţării Moldovei*» (istoria Moldovei între 1359-1594), „cea mai veche scriere din Moldova în limba română", (**1**) Miron Costin (1633-1691) a îmbogăţit scrierile de acest fel asupra Moldovei, publicând «*Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron Vodă încoace*» (1595-1661); «*De neamul Moldovenilor*», «*Cronica Ţărilor Moldovei şi Munteniei*». (**2**)

Toate aceste lucrări au un profund caracter istoric şi sunt astfel considerate, însă aflăm descrieri importante şi asupra oamenilor şi a ocupaţiilor din acele vremi, reuşind să ofere o imagine generală pentru cunoaşterea ţării. Sigur că în acel timp, autorii aveau istoria în prim-plan; atunci istoria prezenta ţara şi neamul; ea interesa a fi cunoscută de români şi de străini.

O încercare de lucrare monografică asupra Moldovei a reuşit primul învăţat enciclopedist român, Dimitrie Cantemir, prin «*Descrierea Moldovei*», care este mai mult invocată în timpurile noastre cu titlul, dar la fel de necunoscută de români, până la cei şcoliţi, precum letopiseţele. De ce? Pentru că istoria trece superficial şi cu scrieri puţin convingătoare asupra trecutului îndepărtat, al originii neamului în manualele şcolare. Aşa se taie rădăcinile din sufletul românului, care devine în vremea noastră «*cetăţean al lumii*», mai degrabă un «*pelerin în lume*», iar în ţară un om care nu ştie de unde vine şi în ce direcţie merge.

Nu este locul aici să facem noi descrierea acestor lucrări invocate în scopul arătat iniţial, dar reeditarea lor în limbajul modern, accesibil oamenilor de azi, ar avea darul să retrezească în sufletul românului «*spiritul naţional*», care în 20 de ani a fost aproape anihilat prin malversaţiuni externe, cu cozi de topor din pădurea noastră.

Ca importanţă cronologică şi prin nivelul de elaborare, lucrările lui Aurelian care fac o prezentare monografică a României la nivelul timpului său, sunt unice şi primele din epoca modernă a României. La fel ca şi letopiseţele, aceste lucrări sunt puţin cunoscute, cu excepţia unui mic număr de persoane din lumea elitelor. Aşa se face, că noi toţi nu prea ştim de unde am plecat, aproape în toate domeniile economice, dacă ne raportăm la începuturile secolului al

XVIII-lea, dar nici mai târziu. Interesul slab pentru dezvoltarea economiei prin cunoaşterea trecutului, a fost nefavorabil ţării şi poporului român. Numai sub constrângerile, de altfel inadmisibile, ale societăţii socialiste din trecut (1945-1989), progresul s-a putut realiza fără multă instruire asupra trecutului, prin supuneri la muncă pentru prezent, «*şi viitor*», se spunea. Progresul a fost incontestabil. Poporul a trăit 25 de ani din acele acumulări (1989-2014).

Petre S. Aurelian, marele învăţat din a doua jumătate al secolului al XIX-lea, a lăsat pentru neamul său pe care l-a iubit fără margini, primele descrieri monografice moderne asupra României, elaborate cu competenţă şi dăruire din inimă. Este locul să le prezentăm detaliat: conţinutul lor, concepţiile şi opiniile, aspiraţiile autorului pentru dezvoltarea ţării, pe care o dorea în rândul acelora care s-au dezvoltat înainte, având condiţii naturale, uneori mai puţin favorabile.

1. Notice sur la Roumanie (Notiţă asupra României)

principal din punct de vedere al «*Economiei sale rurale industriale şi comerciale*»

Partea I

Această carte cu un remarcabil conţinut monografic, publicată în limba franceză, nu a fost tradusă niciodată în limba română, fapt pentru care a rămas aproape deloc invocată în lucrările ulterioare de gen ale altor autori, decât cu titlul. Efectiv a rămas o lucrare nevalorificată bibliografic, fapt ce constituie o pierdere pentru istoria domeniului. Cum se va vedea, ea are un conţinut care prezintă interes cert pentru a cunoaşte prima perioadă de dezvoltare a economiei ţării, atât pentru guvernanţi şi oamenii politici, cât şi pentru domeniile largi ale învăţământului de cultură generală şi ale şcolilor de toate gradele ale învăţământul tehnic.

Prefaţă. „Prezenta lucrare are scop de a oferi publicului o sinteză a diferitelor lucrări statistice care au fost făcute în ultimii ani asupra României, incluzând unele indicaţii asupra produse-lor celor mai interesante ale acestei ţări. Agricultura este «*industria*» capitală a României, ...solul acesta fertil cuprinde bogăţii minerale pentru ţară; dar în situaţia economică în care se află azi, România a crescut datorită restrângerii în mediul său, unde dezvoltă azi principala sa activitate.

Prezentând pentru prima oară produsele sale într-o expoziţie universală, România a avut în vedere, mai ales, avantajele care se găsesc, făcând cunoscute lumii elemente ce pot constitui în viitor o veritabilă prosperitate.” (**3**)

În continuare, prefaţa arată că ideea participării la Expoziţia Universală de la Paris a fost încurajată şi susţinută de principele regent Carol I, învingând obstacolele, între care primau slabele producţii agricole din anii 1865-1866. Astfel, într-un timp incredibil de scurt (octombrie 1866 – martie 1867), s-au adunat produsele pentru expoziţie, dar cu întârziere.

„Lucrările expoziţiei române, i-au fost acordate d-lui A. Odobescu, vechi ministru şi secretar de stat (33 ani), fiind simultan ajutat în ţară de prinţul George Suţu, care a adunat produse din Moldova de Sus, de către toţi consilierii departamentelor, de toţi prefecţii a celor 32 judeţe ale României şi de către mai mulţi comisari speciali, printre care trebuie cunoscut, în primul rând, D-l C. Steriadi, secretarul Comisiei, dr. M.C. Macarovici, vechi secretar al Consiliului de Stat, Gr.N. Manu, directorul arhivelor, C. Troteanu, directorul Şcolii Comerciale din Galaţi, C.R. Melidon, inspectorul şcolilor din România etc. De la Paris au activat D-l locotenent-colonel Jean Alecsandri, vechi agent al Principatelor Române, secondat de D-l A. Baudry, ca arhitect, ocupat cu pregătirea instalaţiilor şi construcţiilor necesare.”

Aurelian precizează apoi că pavilionul românesc nu a reuşit să prezinte complet exponatele şi situaţia industriei ţării, iar pentru a explica într-o formă mai detaliată: „«*Comisia*» s-a crezut datoare a prezenta notiţă a elementelor, scoase dintr-o lucrare a D-lui P. S. Aurelian, director al Şcolii de Agricultură Pantelimon din România; membru al juriului internaţional, secretar raportor al juriului internaţional – clasa 74, lucrare ce a servit ca bază în expunerea făcută în faţa comisiei superioare de anchete agricole, prezidată de M. Focarde de la Roquette, ministru al Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice. În această notiţă se vor afla: populaţia, asupra

populaţiei, asupra forţelor agricole şi aplicaţiilor agricole, în fine, asupra industriei şi comerţului său.

În fine, notiţa va merge la catalogul de obiecte expuse în galeria de «*Istoria muncii*», cu o notiţă asupra pieselor noi interesante ce compun această parte a expoziţiei române. Astfel, acest volum (cartea) compus din elemente diferite, va putea până la un oarecare punct să dea o idee destul de completă asupra dezvoltării materiale, ştiinţifice şi artistice, ...". (**4**)

După această prefaţă, Aurelian a prezentat tabelul comparativ al sistemelor de măsură pentru lungime, volum şi greutate existente în Principate, cu sistemele moderne, care erau introduse în Franţa.

Cuprinsul. Cuprinsul lucrării a fost proiectat în trei părţi, cu număr mare de capitole şi grupe, precizând foarte detaliat conţinutul fiecăruia, cu intitularea temelor tratate. În ansamblu, constatăm că lucrarea oferă un conţinut foarte bogat de informaţie, ce are aproape toate valenţele ce caracterizează o elaborare monografică asupra României şi nu avea un precedent comparabil. Era, fără îndoială, o epocă ce introducea bibliografia românească, în modernitate sub acest aspect, şi trebuie acordat un înalt merit lui Aurelian pentru opera sa. Pentru a justifica această apreciere prealabilă, încercăm să aducem aspecte din conţinutul acestei lucrări, în măsură să reprezinte opera şi autorul. Prima parte a lucrării, intitulată «*Notiţă asupra economiei rurale a României*», este redată în 12 capitole, pe o întindere de 192 pagini.

Capitolul I. Aşezarea geografică. Autorul prezintă descrierea aşezării geografice, graniţele, întinderea, munţii, apele şi cursurile lor, laturile, împărţirea administrativă, principalele oraşe, căile de comunicaţie, şosele şi poduri, poştele şi telegraful, mijloacele de transport.

Aurelian denumeşte ţara „«*Principatul României*» care cuprinde vechile principate a Moldovei şi a Valahiei", precizând limitele de latitudine şi longitudine, iar când pomeneşte vecinii ne cuprinde întristarea; la nord şi nord est Austria, la est în parte Rusia şi în parte Turcia, iar în sud Turcia. În chinga acestor vecinătăţi au fost nevoiţi românii să-şi construiască ţara după războiul ruso-turc din 1828-1829. Întinderea ţării era de 24.240.931 pogoane, (sau 12.120.425 ha), iar pentru munţi erau date înălţimi de 2.650 metri, vârful «*Omul*» din Caraiman, 2.720 metri, Ceahlăul ş. a. Oraşele ţării sunt nominalizate în număr de 8, având precizată numai altitudinea faţă de nivelul mării: Brăila, Galaţi, Vaslui, Bucureşti, Ploieşti, Bacău, Târgovişte şi Iaşi. Comparativ cu această expunere sumară despre oraşe, apele sunt prezentate pe larg, mai ales Dunărea, Oltul, Siretul şi Prutul, precum şi lacurile. Organizarea administrativă este prezentată în 33 judeţe, cu denumirea oraşelor de reşedinţă şi numărul locuitorilor.

Trecând la căile de comunicaţie, arăta că ţara avea 727 km şosele înainte de 1861 şi că în ultimii şase ani s-au mai construit 688 km, iar pentru calea ferată aminteşte linia Bucureşti-Iaşi, care trecea prin Ploieşti, Buzău, Focşani, Roman; linia Bucureşti-Giurgiu, precum şi linii de frontieră, aproape toate fiind în construcţie la acea dată. (**5**)

Capitolul II. Date statistice. Se prezintă date statistice destul de bogate asupra: naţionalităţii române, limbii, populaţiei, străinilor, religiei, profesiunilor, instrucţiei publice, justiţiei şi statisticii justiţiare; spitalelor, administraţiei, armatei, finanţelor şi organizării politice. Găsim în acest capitol numeroase date şi comentarii ale autorului, care sunt interesante pentru cultura patriotică a românului de azi şi din oricare epocă viitoare. ***De la început, Aurelian spune că „românii locuiesc pe ambii versanţi ai Carpaţilor, până la vărsarea Dunării; sunt un popor de rasă latină, descendent al coloniilor romane stabilite în vechea Dacia; trăsăturile lor, costumele lor, obiceiurile şi peste tot limba lor, sunt dovezi incontestabile. Limba lor este o derivată din latină, care a fost supusă influenţilor dacice, getice şi slavone."***

Deşi autorul a descris aşezarea şi graniţele ţării, a ţinut să arate întreg spaţiul european unde trăieşte neamul românesc, descriind toate zonele acaparate de imperiile vecine până la anul 1867, iată: „Românii trăiesc în Austria, Transilvania, Banat şi Bucovina; în Rusia-Basarabia şi în Turcia-Dobrogea pe partea dreaptă a Dunării şi o parte din Macedonia şi Thesalia, unde poartă numele de «*Cuţovlahi*». Această ultimă ramură a naţiunii române, vorbeşte un dialect care diferă destul de sensibil de cel al românilor de la Dunăre." (**26**) În anul 1844, populaţia totală a ţării era de 3.578.9851 locuitori, iar în 1860 a crescut la 4.424.961; dintre care 3.463.782 trăiau în sate, iar

781.179 locuitori în oraşe (17,6 %). Populaţia este analizată pe familii, religii, sex, dinamică, (decese, naşteri etc.) şi reţinem că în acea epocă bărbaţii erau mai numeroşi cu 6% faţă de femei.

Aurelian remarca faptul că emigraţia românilor aproape nu exista şi explica aceasta prin condiţiile favorabile de existenţă. În schimb, au intrat în ţară străini în număr de 105.341, dintre care au rămas 24.384. Existau în România în acel an 51.427 străini, în ordine numerică: austrieci, greci, prusieni, englezi, ruşi, turci, italieni, 569 din alte naţionalităţi. Izraeliţii pe care nu i-a inclus în această listă erau în număr de 134.168, aproape de 3 ori mai mulţi decât toţi străinii.

Din informaţiile numeroase date asupra învăţământului, reţinem că pentru 3.018 comune existau 1.867 şcoli elementare (primare). Existau chiar 27 imprimerii şi litografii, iar la cele din Bucureşti existau 157 lucrători. Alte date interesante a dat autorul despre: crime – 4.237, una la 1.000 locuitori; procese – 16.272; delicte şi contravenţii; 2.352 procese comerciale; 2.730 condamnări. Existau 47 stabilimente comerciale. (**7**) Sunt date ce le putem compara cu cele similare de azi sau din alte perioade. Pentru toate celelalte obiective tratate în acest capitol au oferit date suficiente pentru cunoaşterea situaţiei.

Capitolul III. Agricultura. Este prezentată caracterizarea populaţiei agricole, modul de a produce, divizarea proprietăţii, spiritul de asociaţiune, întinderea proprietăţii şi valoarea funciară şi locativă. Interesante ne apar datele ce susţin că numai două treimi din populaţie se ocupa cu producţia agricolă; 2.736.672 locuitori din numărul total de 4.424.961; apoi observaţia că „proprietarii moldoveni, în principal, au adus mari servicii agriculturii introducând în ţară maşini perfecţionate, seminţe bune şi ameliorarea animalelor."

Pentru înţelegerea textului, Aurelian foloseşte termenul «*meteiage*», în locul «*Tocmelilor agricole*» şi preciza că marii proprietari, conform acestei convenţii, reţineau pentru ei trei sferturi din recoltă. La aceasta, adaugă informaţia asupra împroprietăririi «*proprietarilor mici*» (a ţăranilor) din 1864, care a stabilit relaţii de proprietate pentru ţărani pe terenurile lor şi despre asocieri între ţărani pentru cumpărarea de maşini de treierat.

Autorul face o referire mai largă la «asociaţiune», unde găsim mai multe recomandări decât referiri la fapte, în general, lucrarea este elaborată pe principiul informaţiei pozitive, atractive, cum era şi normal atunci.

Problema proprietăţii asupra terenurilor este foarte dezvoltată, cu referiri la proprietatea de stat, marile proprietăţi şi celelalte, la vânzări, apoi este analizat modul de cultură, producţia şi valoarea recoltelor obţinute.

Capitolul IV. Întinderea teritoriului. Cuprinde descrieri şi date statistice privind: întinderea teritoriului, zonarea topografică şi climatologică, natura solului, îngrăşămintele, fertilitatea naturală, scopul agriculturii române, asolamentele, sistemele de cultură, metodele de cultură, denumirea culturilor, suprafeţele cultivate, producţia, preţul de cost, preţul mânii de lucru, instituţii agricole. Vedem că este un capitol pur agronomic, pe care îl tratează succint, pe 11 pagini. Este interesant să reţinem, din expunerea sa, că din suprafaţa totală a ţării de 24.240.931 pogoane, terenul agricol era de 12.636.618 pogoane, pădurile ocupau 4.028.947 pogoane, iar terenul necultivat 7.574.366 pogoane. Terenul lucrat efectiv era de 4.442.924 pogoane. În acest capitol, găsim, pentru prima oară, stabilirea «*regiunilor agricole*» din punctul de vedere climatic pe teritoriul României: 1) regiunea pădurilor; 2) regiunea păşunilor uscate (de stepă); 3) regiunea viilor şi porumbului, pe care le caracterizează pedoclimatic. Referiri destul de detaliate prezintă asupra solurilor, fertilizării, lucrărilor la care sunt supuse; apoi despre asolamentul trienal folosit, despre culturi şi suprafeţe ocupate (1,119 milioane pogoane grâu şi 2,069 milioane pogoane porumb, de pe care se obţineau circa 1,1 milioane tone grâu şi circa 1,5 milioane tone porumb). Fiind în descriere un capitol agronomic, Aurelian a ţinut să menţioneze pentru cititorul străin că: „Există în România un minister de agricultură, comerţ şi lucrări publice, în care «*o divizie specială*» este afectată agriculturii. Aici D-l Aurelian a organizat-o pentru prima oară în 1863. Acest minister are în atribuţiile sale toate instituţiile agricole".

În final, Aurelian spune că „scopul aproape exclusiv ce-l urmăreşte agricultura română este producţia de cereale şi de furaje pentru creşterea animalelor. Majoritatea agricultorilor consacrând culturii cerealelor cel puţin 1/3 din terenul care se exploatează." (**8**)

Capitolul V. Descrierea culturilor de câmp. Aceasta este dedicată descrierii plantelor de câmp şi prelucrării produselor preparate din recolta lor, având următorul conţinut tematic: cerealele – grâul; varietăţile lui, greutatea lui (masa hectolitrică M. H.), preţul. Morile, făinurile, pâinea; secara, orzul, ovăzul, meiul, hrişca, porumbul; cânepa şi inul; pânzeturi, frânghii; rapiţa; plantele furajere; rachiul de cereale; berea şi alte băuturi. (**9**)

Asupra fiecărei teme se face o descriere a producerii bunurilor, oferind cifre, date, modul de folosinţă, rezultate obţinute, urmărind să ofere informaţii suficiente pentru cunoaştere şi determinare privind stabilirea relaţiilor de schimb.

Capitolul VI. Domeniul horticol. Se cuprinde o prezentare a domeniului horticol, cu toate sectoarele sale de producere. Deşi este redat pe numai 8 pagini, conţinutul elaborat aduce pentru prima oară în literatura agronomică descrieri cu fond practic şi ştiinţific, ce constituie un embrion din care s-au dezvoltat specialităţi agronomice. Sunt referiri clare la specialităţile horticole, prin care Aurelian a prezentat situaţia lor la acea vreme din România, însă urmaşii din secolul XX nu au citat scrierile sale. Nu există tratate de legumicultură, pomicultură, viticultură sau oenologie care să scrie un cuvânt despre contribuţia sa, marcată în «*Notice sur la Roumanie*», Paris, 1868 sau despre alte scrieri ulterioare.

Din tot conţinutul acestui capitol, ne oprim asupra viei şi vinului, pentru care Aurelian a acordat 3 din cele 8 pagini, arătând din acei ani interes şi cunoaştere, dovedind prin activitatea sa publicistică din perioada 1863-1882 şi prin abordarea practică a domeniului ca proprietar, că a fost primul agronom, care a pus baze în practica şi ştiinţa viticolă; şi producerea vinului, contribuind la răspândirea cunoştinţelor din aceste domenii.

În această expunere, autorul citează suprafaţa ocupată de vii de 191.307 pogoane; răspândirea viilor pe cuprinsul ţării, la modul general, în raport cu relieful şi clima, după care face o prezentare pertinentă a bazinelor viticole importante ale ţării din acel timp. Această expunere merită să fie cunoscută şi recunoscută drept prima contribuţie românească asupra temei, iată: „Se află în România patru podgorii de prim ordin ştiute: Cotnari, judeţul Iaşi, Drăgăşani, judeţul Vâlcea, Dealul Mare, judeţul Prahova şi Buzău şi Odobeşti, judeţul Putna.

Ca podgorii secundare se pot cita: Nicoreşti, judeţul Tecuci, Greci şi Costeşti, judeţul Tutova, Drăgăneştii de Olt, Piteşti, judeţul Argeş şi Muscel, Greaca, judeţul Vlaşca, la malul Dunării, Huşi, judeţul Fălciu, Socola, lângă Iaşi, Văcăreşti lângă Bucureşti, Oraviţa, judeţul Mehedinţi.

Toate aceste localităţi au dealurile acoperite cu vii, însă valoarea lor variază după natura terenului şi a culturii. Nimic nu-i lipseşte României pentru a deveni o ţară viticolă de prim ordin, dacă va cunoaşte să facă cu îngrijire cultura viilor, fabricarea vinurilor şi păstrarea lor.

În general, strugurii României sunt foarte suculenţi, savuroşi, parfumaţi şi conţin puţină apă. Principalele specii (soiuri) care se cultivă, atât pentru consum natural, cât şi pentru fabricarea vinurilor sunt: (**9**)

1	Maurillon blanc	*Bâlana*	11	Muscat	*Muscat*
2	Pinot	*Pinot*	12	Sauvignon	*Sovignon*
3	Zirijosedi	*Tigvosa*	13	Malvoise zenthe blanche	*Pistruia*
4	Spinot hâtif	*Pinot timpuriu*	14	Meunier	*Seina*
5	Maurillon hâtif	*Timpuriu*	15	Muscar cotonneu	*Muscat ottonel*
6	Pis de chevre	*Ţâţa caprei*	16	Pinot de Burgogne	*Pinot de Burgundia*
7	Raisin perle	*Razachia neagră*	17	Muscat Violet	*Muscat violet*
8	Malvoisie blaunche	*Coarna albă*	18	Serein rugeâtre	*Vulpeat*
9	Malvoisie verte	*Coarna verde*	19	Teinturier olivoides	*Vopsitoru*
10	Persilade	*Persilada*	20	Corinthe	*Corint*

Despre vinuri, autorul spune că prin gustul lor şi buchet amintesc din acest punct de vedere de vinurile de Rhin şi cele din Ungaria, iar unii fabricanţi de vin, evrei din Moldova, vând pentru cei din Orient vin de Odobeşti.

În acest capitol, Aurelian a tratat următoarele teme: grădini de legume şi fructifere; fasolea, cartoful şi alte legume; prunii, ţuica de prune; fructele, lichioruri, flori şi parfum de melisă; viile, podgoriile principale, varietăţi de struguri, calitatea şi producţia de vinuri.

Capitolul VII. Pădurile. Acestea sunt prezentate sub toate aspectele ce interesează silvicultura şi exploatarea domeniului, începând cu suprafaţa, speciile de arbori, producţia, varietăţile de lemn, şi altele, s-au oferit informaţii bogate despre acest domeniu. După titlul capitolului, sunt enunţate următoarele teme: suprafaţa de păduri, răspândirea, speciile, amenajarea pădurilor şi producţia, lemnul de construcţie, industria forestieră, produse de recoltare din păduri, calitatea şi dimensiunile pădurilor (lemnului), pajişti şi furaje, păşunile montane, colinele (dealurile), stepa.

La fel ca în capitolele anterioare, Aurelian prezintă cifre, date şi comentarii care oferă o imagine pozitivă despre starea naturală a pădurilor, care formau o bogăţie importantă a României. În plan secundar, insistă şi asupra păşunilor şi fâneţelor silvice din toate zonele, ca sursă de furajare ce asigura creşterea animalelor. Capitolul este descris cu pasiunea cunoscătorului acestui domeniu şi a patriotului care are de oferit spre cunoaştere una dintre bogăţiile mari ale României. (**10**)

Capitolul VIII. Animalele domestice. Cunoscând importanţa mare şi permanentă ce a acordat-o Aurelian zootehniei, ne explicăm prezenţa acestui capitol pe o întindere de 26 pagini, în anul 1868. În scopul cunoaşterii temeinice a domeniului, autorul a prezentat o tematică ce cuprindea întreaga situaţie asupra animalelor domestice, după cum urmează: caii, măgarul şi catârul, boii şi vacile; abatoarele; conserve de carne; grăsimi; piei şi tăbăcării; bivolii; oile: rasele şi creşterea; mieii, pieile şi blănurile; laptele şi brânzeturile; lâna şi ţesăturile de lână; caprele: ţesături de păr de capră; porcii: rase, creşterea şi comerţul; grăsimea de porc; păsările de curte.

Acest capitol reprezintă în sine o lucrare de zootehnie generală, care aduce într-o carte pentru public o serie de cunoştinţe şi informaţii «*de primat*» pentru bibliografia de specialitate, prin care Aurelian a reuşit să ofere o imagine largă asupra animalelor domestice crescute în România şi o foarte bună descriere despre produsele obţinute şi folosirea lor în alimentaţie şi industrie. Aurelian remarcă factorii naturali foarte favorabili de pe teritoriul ţării şi efectul lor, prin existenţa unui foarte mare număr de specii, care sunt crescute în efective mari, fapt ce permite vânzări peste hotare; în special, cai şi boi pentru abator. Scrie despre exportul de cai în Turcia, şi chiar de asini în Austria şi Rusia. Boii româneşti au primit o descriere foarte frumoasă pentru calităţile lor, iar prin referirea la vaci, arată că producţiile lor de lapte nu depăşesc 10 litri pe zi. Găsim în expunerea sa referitoroare la abatoare că erau în număr de 70, unde lucrau 1.804 oameni, iar încasările anuale se ridicau 7,5 milioane piaştri. Pentru toate speciile descrise a prezentat efectivele numeric.

Lucrarea sa descrie pentru prima oară rasele de oi din România: merinos, ţigaie, stogaşe, ţurcană şi menţionează că rasa ţigaie este preferată celorlalte şi aminteşte de încrucişările făcute la şcoala de la Pantelimon între această rasă şi merinos.

O descriere largă face autorul cu privire la producerea brânzeturilor, în special cea a caş-cavalului, pentru că ţara avea 4.893.900 capete ovine. Despre capre, spune: „Nu există judeţ în Ro-mânia în care să nu se afle capre”, pentru care dă numărul de 423.077 capete.

Capitolul IX. Descrierea bogăţiilor naturale făcută în acest capitol a pus-o sub umbrela «*condiţiilor naturale asupra regimului animal şi vegetal*», iar Aurelian a descris pe 24 pagini principalele resurse care puteau asigura baza primară a economiei României şi puteau prezenta interes de cunoaştere pentru români, dar şi pentru străini. Cuprinsul acestui capitol este alcătuit din următoarele teme: influenţa climatului asupra regimului animal şi vegetal; fauna României, vânătoarea, blănurile, pescuitul, flora României, regiunile geologice, rocile, materialele de construcţie, olăritul, metalele, sarea gemă şi marină, cărbunele de pământ, lignitul şi antracitul, petrolul şi produsele sale, chilimbarul brun şi negru, resursele minerale.

O privire generală asupra acestui conţinut ne arată că autorul a descris toate resursele naturale care erau disponibile pentru valorificare în procesul economic general al ţării, iar analiza fiecărui domeniu se bazează pe statistică şi pe vastele cunoştinţe ale autorului trecute prin gândirea sa de o înaltă valoare raţională. Cunoscând contribuţia lui Aurelian asupra prezentării tematice de mai sus din partea anterioară a lucrării de faţă, nu vom reveni asupra sa, însă ne oprim la tema privind flora României, care apare în perioada de activitate intensă a părinţilor botanicii româneşti, Florian Porcius (1816-1906) şi Anastasie Fătu (1816-1886).

Deşi nu a fost botanist, Aurelian a avut o pregătire temeinică în botanică şi a lăsat unele contribuţii remarcabile pentru timpul său, iar acest capitol intitulat «*Flora României*» a fost conceput şi realizat în măsură să dea o sursă generală de cunoaştere a vegetaţiei naturale a României, pentru o masă mai mare de cititori.

Din prima frază, autorul spune că: „...flora României este una dintre cele mai bogate din Europa. Fâneţele de câmpie şi mai ales cele care acoperă colinele, conţin, cum noi am spus, familiile de gramineea, leguminoasa, labiata, composita, rozaceae etc. Femeile de la ţară cunosc calităţile medicale de la un mare număr din aceste plante."

După această introducere scurtă, descrie plante din « *Clasa monocotiledonate*», oprindu-se asupra celor mai des întâlnite: cyperaceae, raygrass, poa, agrostis, dactylis, briza ş. a.; apoi, iris, nuferi, colchicum, orchidee.

Din «*clasa dicotiledonate*», prezintă: chenopodiaceae, rubiaceae, labiatae, compositae, solanaceae, umbeliferae, leguminasae, rozaceae, ranunculaceae.

Descrieri pertinente a făcut Aurelian în acest capitol asupra petrolului, zăcămintelor de cărbuni şi de sare; precum şi asupra primelor activităţi de fabricaţie; sticlărie, faianţă, porţelanuri ş. a. (**11**)

Capitolul X. Produsele agricole brute. Acest capitol este justificat de autor cu următorul preambul: „După ce am examinat cu câteva detalii diferitele producţii ale solului României, noi credem necesar de a da o apreciere de ansamblu asupra produselor agricole brute, adăugând câteva date asupra industriei accesoare, mai mult sau mai puţin dezvoltată în ţară, încât consumul general de produse este străin."

În acest capitol, a descris: producţia agricolă brută, vegetală, animală, forţele active din agricultură şi industrie; regimul statistic al industriei, consumul produselor indigene, produsele străine.

Constatăm că a analizat direcţii principale din economia ţării, exprimate prin date statistice prin care se poate da o apreciere globală, făcând comparaţii cu date anterioare din ţară sau din străinătate. Bunăoară, valoarea producţiei agricole vegetale obţinută în ultimii ani, înainte de 1868, se ridica la 1.496.067.201 piaştri, iar cea obţinută pe produsele animalelor la 467.808.486 piaştri.

Pentru a înţelege aceste valori, autorul menţionează că în situaţia dată producţia medie obţinută pe un pogon în România, valorează 20 piaştri, iar pe aceeaşi suprafaţă de teren în Franţa se ridica la 44 piaştri. (**12**)

Întreg conţinutul acestui capitol este redat cu numeroase date statistice supuse analizei de autor, confirmând interesul şi competenţa lui Aurelian în acest domeniu.

Capitolele XI-XII. Comerţul. Se prezintă «*Comerţul*» şi «*Navigaţia pe Dunăre*», cu analiză statistică, descrieri şi comentarii. Sunt cele mai bogate conţinuturi în date statistice. Ulterior, aşa cum s-a văzut, Aurelian a avut o activitate foarte bogată în publicistică şi în parlamentul ţării pentru dezvoltarea activităţilor din aceste domenii.

Concluzii. Fiind foarte legată elaborarea şi publicarea acestei cărţi de trecuta participare a României la Expoziţia Universală de la Paris din 1867, Aurelian a ţinut să încheie cu o «*Concluzie*», încercând să dea explicaţii lămuritoare suplimentare. Ideile pe care le remarcăm din această analiză, aprofundează scopul lucrării şi capacitatea autorului de a expune argumente raţionale în favoarea cunoaşterii economiei din tânărul stat român.

În prima parte a concluziei, Aurelian menţionează că a prezentat bogate date statistice, de economie rurală, considerând că Europa occidentală poate avea un mare interes de cunoaştere, însă lucrările de specialitate lipseau, iar lucrarea sa o consideră «*Studiu asupra României*». Apoi precizează că guvernul român a publicat de câţiva ani destul de numeroase lucrări statistice, dar aceste lucrări erau redate numai în limba română, însă aşa cum le-a furnizat autorul în limba franceză, sunt infinit mai precise şi mai utile decât cele date în toate celelalte publicaţii guvernamentale. Insistând asupra oportunităţii lucrării, Aurelian spunea: „Noi sperăm că ceea ce noi am spus despre România şi despre condiţiile sale industriale şi agricole va răspunde scopului ce este expus Expoziţiei Universale din 1867, ...noi credem a prezenta România sub veritabila sa fizionomie. Este o ţară la fel de instruită, identificabilă voluntar cu alte ţări din Orient; şi sub triplul raport al dezvoltării sale economice, de stat social şi de origine, este un stat «*sui generis*», care nu poate fi confundat cu celelalte dimprejur. Închis în mediul popoarelor de rasă slavă (ruşi,

sârbi, bulgari şi polonezi), de rasă uraliană (maghiari), şi mongolă (turci), românii au conservat în acelaşi timp mai bine decât alte popoare latine, tipul lor ancestral românesc: costumul, tradiţiile, limba, obiceiurile, sunt exemple în multe localităţi, unde se află astăzi încă forme de plug şi acelaşi procedeu de asolament ca acela folosit în timpul lui Virgilius." (**14**)

«***Din punct de vedere politic şi social, România nu este mai puţin deosebită decât ţările care o înconjoară. Ea este autonomă; legile sale, instituţiile sale sunt originale, iar dacă ele nu pot încă atinge un grad de dezvoltare şi de prosperitate pe care o poate pretinde, este pentru că politica europeană, foarte des a plasat-o în condiţii particulare, care au favorizat rău interesele şi aspiraţiile sale juste***». Acest pasaj nu mai face analiză economică, face politică, pentru că România încă nu era recunoscută ca ţară independentă, iar Aurelian se numără între patrioţii care erau foarte preocupaţi de acest fapt. În continuare s-a referit la progresele făcute prin înfiinţarea şcolilor în sate, la faptul că încă agricultura era aproape unica sursă de producţie a ţării; „...cu toate acestea maşinile sunt rare, iar culturile nu sunt destul de variate."

În partea finală, menţionează că Expoziţia Universală de la Paris, 1867, a dat ocazia României de a face cunoscute resursele sale, la fel, situaţia dezvoltării economice, luând parte la mişcarea mondială şi comercială a tuturor naţiunilor lumii. (**15**)

Partea a II-a. Notice sur la Roumanie

Catalogul special al produselor expuse în secţiunea română. Această prezentare a exponatelor este făcută pe un spaţiu de 134 pagini (205-339) şi considerăm că este suficientă expunerea cuprinsului, care poate da o imagine acceptabilă asupra modului în care s-a prezentat ţara la expoziţia de la Paris din 1867.

Pavilionul României a fost organizat pe 8 grupe de exponate, (I-VII; X), iar cuprinsul lucrării lui Aurelian prezintă denumirea exponatelor, clasa şi pagina din lucrare unde se află descrise. Având o pagină de istorie economică de primă importanţă, referitor la participarea României pentru prima oară la cea de a doua Expoziţia mondială, considerăm că expunerea acestui cuprins poate fi interesantă pentru iubitorii de cultură şi de ţară.

Grupele de exponate.

Grupa I. Lucrări de artă...

Clasa 1. Picturi în ulei (p. 205).

Clasa 2. Picturi diverse şi desene (p. 206).

Clasa 3. Sculpturi şi gravuri pe medalii (p. 207).

Clasa 4. Desene şi modele de arhitectură (p. 207).

Grupa II. Materiale şi aplicaţii de arte liberale...

Clasa 5. Produse de imprimerie şi de librărie (p. 209). Clasa 7. Obiecte de papetărie, legătorii, material de arte, pictură şi desen (p. 213). Clasa 9. Eprubete şi aparate fotografice (p. 214). Clasa 10. Instrumente de muzică: note pentru instrumente, dansuri şi cântece populare româneşti (p. 214). Clasa 11. Aparate şi instrumente de artă medicală (p. 218). Clasa 12. Instrumente de precizie şi materiale de cercetări ştiinţifice: Note enciclopedice, aparate didactice de D-l Alexandrescu Ureke (p. 219). Note asupra compasului de D-l L. Erdely (p. 221) şi clasa 13. Părţi şi aplicaţii de geografie şi cosmografie (p. 229).

Grupa III. Mobilier şi alte obiecte destinate locuinţei...

Clasa 14. Mobilă de lux (p. 231). Clasa 15. Lucrări de tapiţerie şi decoraţiuni (p. 232). Clasa 16. Cristale variate de lux şi vitralii (p. 232). Clasa 17. Porţelanuri, faianţe şi alte olării de lux (p. 232). Clasa 18. Tapiţerii şi alte ţesături de mobilă (p. 239). Clasa 20. Cuţitării (p. 238). Argintării (p. 239). Ceasornicării (p. 239). Aparatură şi procedee de încălzit şi luminat; Note asupra sobelor româneşti (p. 239). Clasa 25. Parfumerie (p. 242). Clasa 26. Obiecte de marochinărie, poliţe, împletituri (p. 243).

Grupa IV. Veşminte (ţesături dese) şi alte obiecte portabile de către persoane.

Clasa 27. Fire şi ţesături de bumbac (p. 245). Clasa 28. Fire şi ţesături de in, de cânepă etc. (p. 248).

Clasa 29. Fire şi ţesături de lână pieptănată (p. 251). Clasa 30. Fire şi ţesături de lână dărăcită. Note asupra fabricii de postav a D-lui Kogălniceanu (p. 255). Clasa 31. Fire şi ţesături de viermi de mătase (p. 256). Clasa 33. Dantele, tuluri, broderii şi ceapraserii (p. 260). Clasa 34. Articole de broderie şi lenjerie; obiecte accesorii de îmbrăcăminte (p. 263). Clasa 35. Îmbrăcăminte de ambe sexe (p. 267). Clasa 36. Magazine, bijuterii (p. 273). Clasa 37. Arme portative (p. 274). Clasa 38. Obiecte de voiaj şi de campament (p. 274).

Grupa V. Produse brute şi lucrările industriei extractive...

Clasa 40. Produse de exploatarea minelor şi de metalurgie (p. 275). Note asupra formării petrolului în România de D-l Th. Foucault (p. 279). Produse de exportare şi de industrializare forestieră (p. 286). Clasa 42. Produse de vânătoare, de pescuit şi de cules (p. 291). Clasa 43. Produse agricole non-alimentare conservate uşor (p. 292). Clasa 44. Produse chimice şi farmaceutice (p. 301). Clasa 45. Specimene de procedee chimice de albit, vopsit, imprimat şi drapat (p. 304). Clasa 46. Piei tăbăcite (p. 304).

Grupa VI. Instrumente şi proceduri de arte uzuale...

Clasa 47. Materiale şi procedee de exploatare a uzinelor şi în metalurgie (p. 306). Clasa 48. Materiale şi procedee de exploataţii rurale şi forestiere (p. 306). Notă asupra construirii fermelor româneşti de D-l Teodoriu (p. 307). Clasa 49. Mecanisme şi instrumente de vânătoare, de pescuit şi de adunat (p. 310). Clasa 50. Materiale şi procedee pentru uzine agricole şi de industrie alimentară. Notă asupra morărit şi brutărie, de D-l M. Cerbolini şi Borghetti (p. 311). Clasa 51. Materiale de chimie, de farmacie şi de argăseală. Note asupra fabricii lumânărilor stearice şi de săpun, de D-l M. M. Faulquier, Blanc etc. C. E. (p. 312). Clasa 53. Maşini şi aparatură de mecanică generală (p. 312). Clasa 54. Maşini unelte (p. 313). Clasa 55. Materiale şi procedee de fuior şi frânghii: Note asupra stabilimentelor de ajutorare (p. 314). Clasa 56. Materiale şi procedee de ţesătorie (p. 315). Clasa 61. Cărăuşie (p. 315). Clasa 62. Tâmplărie şi şelărie (p. 316). Clasa 63. Materiale de drum de fer (316). Clasa 65. Materiale de geniu civil, de lucrări publice şi arhitectură (p. 316). Notă asupra pavilionului român în parcul Expoziţiei, de D-l A. Baudrz (p. 317).

Grupa VII. Alimente proaspete sau conservate, în diferite grade de pregătire...

Clasa 67. Cereale şi alte produse făinoase comestibile, cu derivatele lor (p. 320). Clasa 68. Produse de brutărie şi patiserie (p. 328). Clasa 69. Produse grase alimentare, lăptării şi ouă (p. 328). Clasa 70. Cărnuri şi pescării. Notă asupra conservării alimentelor de D-l M. M. Powel şi col. (p. 328). Clasa 71. Legume şi fructe (p. 329). Clasa 72. Condimente şi stimulatori, sucuri şi pro-duse de cofetărie (p. 332). Clasa 73. Băuturi fermentate (p. 333).

Grupa X. Obiecte special expuse în vederea ameliorării condiţiilor fizice şi morale ale populaţiei...

Clasa 92. Modele de costume populare din diferite zone: Notă asupra costumelor populare româneşti (p. 339).

Partea a III-a. Notice sur la Roumanie

Notiţă asupra istoriei muncii în România şi Catalogul secţiunii arheologice. Notiţă: Scopul «*Expoziţiei române*» în galeria de istorie a muncii. Specimene de antichităţi. Epoca romană. Morminte, ruine. Colecţii de antichităţi. Tezaurul de la Pietroasa. Istoria acestei descoperiri. Nomenclatura şi caracteristicile obiectelor. Ipoteză istorică. Epoca invaziilor barbare în Dacia. Evul mediu. Arhitectura bizantină în România. Biserica Curtea de Argeş. Descrierea sa după documente vechi. Artele şi meseriile în România în ultimele cinci secole. Epocile principale de dezvoltare. Tipăritul în România (p. 353).

Catalog

A. Argintării, olărit, bronzuri etc. (p. 427).

B. Stofe şi broderii (p. 432)

C. Manuscrise, imprimeuri şi picturi (p. 433).

Această parte a expoziţiei a fost creaţia lui Al. Odobescu, care era un specialist în arheologie, domeniu în care a practicat şi didactica. Tabloul exponatelor expoziţiei României arată o diversitate de produse prin care s-a reuşit prezentarea sectoarelor de activitate economică

a ţării în epoca respectivă, cu unele mărturii asupra trecutului, încât era vizibilă o oarecare stare de progres. Se desprinde o atenţie particulară pentru materiale care erau specific etnice, pornind de la mostre arheologice, pentru a dovedi vechile origini ale poporului român. Participarea României la Expoziţia Universală de la Paris 1866 a fost un succes, obţinut prin activitatea comisiei responsabile, susţinută şi de Principele Domnitor, iar Aurelian a avut un rol de primă însemnătate, alături de Alexandru Odobescu, care a fost coordonator general, reprezentant al Principatelor Unite.

2. Tera nostra

Schiţe economice asupra României

Preambul. După 7 ani de la publicarea cărţii «*Notiţă asupra României*», care, fiind tipărită numai în limba franceză, nu putea avea mulţi cititori, în ţară, Aurelian a considerat necesar să elaboreze o nouă lucrare, în care să prezinte patria sub toate aspectele: naturale, economice şi sociale. În fond, dorea o lucrare cuprinzătoare, prin care să facă posibilă cunoaşterea ţării, din toate punctele de vedere. De aici, a rezultat o lucrare monografică asupra României la anul 1875.

Titlul lucrării, scris pe copertă «*Tera nostra*», nu se dorea nicidecum o latinizare. Această formă de exprimare scrisă, a rezultat din cauza faptului că scrierea fonetică era abia la începuturi, iar pentru unele sunete nu erau stabilite litere grafice corespunzătoare. Acest fapt se constată din text, unde titlul era reluat în forma «*Tera nostra*» şi nu «Ţara noastră».

Presupunem cu suficiente argumente că fonetica «*Tera nostra*» nu a fost favorabilă pentru publicitatea lucrării, fiindcă la prima citire nu spunea aproape nimic; acest fapt a continuat până în zilele noastre, iar o lucrare epocală ca aceasta a fost rareori invocată bibliografic, doar în lucrări de specialitate. Era justificat titlul «*România – studiu monografic*» aşa cum se poate constata din cuprinsul lucrării, prin care era mai simplu înţeles şi acceptat, pentru că ideea lui Aurelian a fost chiar aceasta. Credem că modestia sa şi faptul că, probabil cunoştea lucrări străine de această factură, l-a determinat să noteze în subtitlu «*schiţe economice*» însă lucrarea depăşea aceste limite.

Cartea este dedicată «*Părintelui meu – omagiu de firesc amor şi de recunoştinţă*» şi deschisă printr-o adresare-apel, fără intitulare pentru cititor, şi cuprinde o pagină care are rolul de preambul la ideea necesităţii lucrării. Conţinutul ei exprimă statutul de mare învăţat patriot al lui Aurelian, iubirea sa de neam şi de patrie, şi poate fi inclus în scrierile epocale ale marilor înaintaşi iubitori de patrie, de aceea o reproducem şi pentru românii de astăzi, între care, tot mai mult pierd sentimentul naţional curat, iată:

„Cea dintâi datorie a unui cetăţean este ca să-şi cunoască ţara. A fi român şi a nu cunoaşte istoria şi geografia României; forţele sale productive; starea sa economică; avuţiile naturale cu care este înzestrată, este a dovedi o indiferenţă pentru cea mai sfântă din datoriile unui cetăţean. Ţara noastră suntem noi; sunt toate generaţiile care au locuit acest pământ de la întemeierea statului român şi până în timpul de faţă; este trecutul şi viitorul nostru; este acest pământ moştenit de la strămunii noştri, păstrat cu atâtea sacrificii şi transmis generaţiilor din veac în veac, până în ziua de astăzi. După cum zice învăţatul istoric al Franţei, d-l Duruy, este ceva din noi înşine, în acei munţi care ne proteg şi ne varsă fecundele lor ape, în acele râuri, care sunt credincioşii noştri servitori de atâtea veacuri, în acest pământ, în fine, care este ţărâna sfântă a părinţilor noştri. Astfel fiind, nici o datorie nu poate fi mai importantă pentru un cetăţean decât cunoaşterea ţării sale.

Crezând că cunoştinţele ce le-am dobândit asupra ţării noastre pot fi de oarecare folos compatrioţilor mei, m-am decis a scoate la lumină această carte. ***Produs al nemărginitei dorinţe ce o am de a fi util ţării mele, rog pe lectori să primească această lucrare cu toată bunăvoinţa şi să o judece cu indulgenţă, fiind expresia unei sfinte datorii ce o avem de îndeplinit. Întrucât priveşte dedicarea acestei cărţi părintelui meu, mă simt dator a declara că, fiind pătruns cum că puţinul ce sunt îl datoresc repauzatului meu tată, am ţinut a oferi acest produs al fiului;***

memoriei părintelui, drept semn de profundă şi eternă recunoştinţă. (P. S. Aurelian, Ferestreu, în 4 aprilie 1875)".

Introducere. Prefaţa scrisă la «*Tera nostra*», sub denumirea «*introducţiune*», este un studiu profund al istoriei patriei şi neamului, o «*carte de învăţătură*» despre cum trebuie să se organizeze şi să funcţioneze economia ţării. Ea exprimă profunda pregătire agronomică şi economică a autorului, pe care o dăruieşte scopului principal, cunoaşterea patriei şi a căilor de ridicare spre progres, spre binele naţiunii. Puţine asemenea lecţii au fost scrise de români în oricare din epocile pe care le-au străbătut, de aceea vom reproduce această elaborare pe care o considerăm epocală:

Introducţiune. România, ca oricare altă ţară, a avut revoluţiunile sale politice. Numai în veacul acesta, istoria noastră a înregistrat patru mişcări principale. La 1821, patriotul Tudor se scoală pentru a curăţi ţara de fanarioţi, ţarigrădenii care făcuseră din patria noastră o moşie de exploatat. La 1848, ţara ameninţată în independenţa sa, se scoală şi-şi proclamă drepturile. La 1857 (1859), patrioţii din Muntenia şi Moldova lucrează din toate puterile pentru a uni cele două ţări surori. La 1864, Statul transformă în destul de radical starea noastră socială şi politică. În fine, la 1866, Domnitorul este detronat, o altă constituţie se votează şi cârma ţării se încredinţează Măriei sale Domnitorului Carol I.

După atâtea revoluţii politice almintelea cele mai liniştite din câte s-au petrecut în Europa, este timpul să cugetăm la revoluţiile noastre economice. Interesele noastre fundamentale şi viitorul ţării comandă tuturor românilor în general, puterilor statului în particular, ca să determine scopul la care trebuie să ţinteze toată activitatea noastră economică. Odată scopul precizat, programul alcătuit, suntem datori, fiecare în sfera noastră de activitate pe de o parte, puterile statului prin măsurile legislative şi administrative, pe de alta, să lucrăm cu toată energia putincioasă pentru realizarea programului nostru economic.

Caută să mărturisim că până astăzi am lucrat cam pe dibuite la dezvoltarea economiei noastre naţionale. În lipsă de un plan combinat cu maturitate, pregătit şi adaptat de toată inteligheţia română, de toate interesele, am păşit nesiguri de la o încercare la alta. Sisteme admise ca bune într-un an au fost desfiinţate într-altul. Instituţii înfiinţate de o Adunare sau de un minister în scopul de a dezvolta cutare sau cutare industrie, au fost desfiinţate de altă Adunare şi de alt guvern, fără ca să li se lase cel puţin timp necesar pentru a proba utilitatea sau neutilitatea lor. Lucrul dacă nu este natural, cel puţin se explică. În adevăr, dacă pentru organizaţia unui domeniu, pentru înfiinţarea unei fabrici se cere un sistem, un plan conceput cu maturitate şi executat cu strictețe, necum pentru organizarea economică a unui stat. În lipsă de plan, în lipsă de legi economice, fiecare a lucrat după mintea sa, după părerile sale, încredinţat că va face mai bine ca predecesorii săi. Rezultatul atâtor încercări prin care am trecut nu poate fi decât confuzia şi pierderea celor mai preţioase forţe productive ale ţării. Şi cu toate acestea, experienţa altor state ar fi putut să ne lumineze şi să ne scutească de a face înşine încercări peste încercări. În fine, faptul este împlinit şi ne poate servi cel puţin de lecţie pentru viitor.

Astăzi, când de la mic până la mare pare că ne-am pătruns cu toţii că prosperitatea ţării este strâns legată de starea sa economică, că, până la oarecare punct chiar existenţa noastră politică este în relaţie strânsă cu dezvoltarea noastră economică, este timpul ca dimpreună cu toţii, înlăturând orice neînţelegere, să ne adunăm toate puterile şi să lucrăm pentru a preciza odată pentru totdeauna sistemul nostru de economie naţională.

În direcţia economică, ca şi în cea socială şi politică, România, toţi o recunoaştem, are rolul său de îndeplinit; rolul este mare, demn de o naţiune inteligentă, activă şi înzestrată cu toate însuşirile care caracterizează popoarele cu viitor. Punctul de căpetenie este ca noi să înţelegem ca-re este partea la care avem dreptul să aspirăm în mişcarea politică, socială şi economică a Europei, şi să ştim a ne organiza pentru îndeplinirea rolului nostru potrivit cu geniul naţiunii noastre, cu aspiraţiile, caracterul, moravurile şi trebuinţele poporului român.

Neavând pretenţia de a aşterne un program pentru întreaga noastră economie, ne vom mărgini în această introducere a arăta care dintre diferitele ramuri ale producţiei, agricultură,

comerţ şi industrie, merită întâietatea prin programul nostru economic, cu alte cuvinte, care dintre cele trei ramuri de activitate trebuie să formeze temelia sistemului nostru de economie naţională.

Locuitorii unei ţări pot să-şi aplice activitatea lor la oricare ramură de producţie de care ar voi; pot să dea preferinţă agriculturii, ori comerţului sau industriei, aceasta însă nu vrea să zică că ei lucrează potrivit cu interesele lor, cu condiţiile de tot felul în care se află patria lor. Un despot capricios sau un ministru încăpăţânat, poate adesea să dea o direcţie falsă activităţii poporului ce sunt chemaţi a guverna, pot întrebuinţa puterea lor, fără a cruţa nici un sacrificiu, ca dintr-o ţară agricolă să facă cu orice preţ şi fără tranziţie o naţiune industrială ori comercială. Istoria dezvoltării economice a diferitelor popoare din lume ne arată mai multe exemple de felul acesta; însă nu ne arată nici unul că prin silnicie şi contra tuturor legilor economice, o ţară s-a folosit neţinând seamă de nestrămutatele legi la care este supusă dezvoltarea economică a naţiunilor.

A existat şi există încă suverani şi miniştrii care fac ca nepomenita prosperitate economică a Engliterei, convingându-ne că această ţară datorează înflorirea sa mai cu seamă puternicei sale industrii şi comerţului său, au căutat ca, de astăzi până mâine, să facă din state cu totul agricole state industriale şi comerciale. Încercarea a costat multe sacrificii şi rezultatul n-a fost corespunzător şi nici nu putea să fie, că, după cum am zis, fenomenele economice sunt supuse, ca toate celelalte fenomene, la legi nestrămutate pe care o naţiune nu le poate nesocoti fără a resimţi contralovitura în interesele sale.

Întrucât priveşte România, faţă cu condiţiile în care se află, agricultura merită locul dintâi în programul nostru economic; ea singură este temelia cea mai solidă pe care putem zidi edificiul nostru economic şi social. Şi ca să fim bine înţeleşi vom adăugi că prin agricultură înţelegem că, pe lângă producţia plantelor şi animalelor, şi industriilor accesorii ale exploataţiilor agricole, precum sunt fabricarea zahărului, a alcoolului, a uleiurilor şi alte industrii care se pot anexa pe lângă o exploataţie rurală. România a fost de când există o ţară mai presus de toate agricolă. ***Descendenţi ai poporului roman, noi românii am păstrat până astăzi aceeaşi aplicare pentru lucrările câmpului ca şi strămoşii noştri. Istoria ne spune că romanii socoteau că numai arta militară şi agricultura sunt îndeletniciri demne de oameni liberi. Artele mecanice şi comerciale nu se bucurau de mare favoare la Roma. Noi am păstrat cu atâta sfinţenie deprinderile strămoşilor noştri că, chiar cu dauna intereselor noastre am nesocotit ca şi dânşii meseriile şi comerţul. Suntem dară agricultori de rasă. Pe lângă aceasta împrejurările şi condiţiile topografice, geologice şi climatice în care se află ţara noastră, condiţiuni din cele mai princioase pentru agricultură, au contribuit ca să înrădăcineze şi mai adânc deprinderile moştenite de la strămoşii noştri. Aşa dară, pe de o parte deprinderea datorită originii noastre, pe de alta concursul împrejurărilor, au făcut din noi o naţiune esenţială agricolă. Departe a ne plânge despre aceasta, trebuie, din contră, să mulţumim Providenţei că existenţa noastră economică este fondată pe o industrie care este baza fundamentală a societăţii. Din vechime şi până astăzi s-au aflat mulţi bărbaţi distinşi care au atribuit industriei propriu-zisă multe din neajunsurile sociale.***

Fără a fi de această părere, vom repeta după atâţia alţii că, agricultura a fost şi este până astăzi considerată ca ocupaţia cea mai proprie nu numai pentru prosperitatea materială, dar şi pentru dezvoltarea morală, pentru păstrarea şi întărirea spiritului de familie şi a bunelor moravuri. Noi, românii, în particular datorim agriculturii pe lângă existenţa noastră materială existenţa noastră politică şi socială, păstrarea naţionalităţii noastre, a datinilor şi deprinderilor pe care se întemeiază latinitatea naţiunii noastre. Împrejurări felurite au contribuit ca populaţia oraşelor la noi, ca şi în alte câteva state, să fie amestecată cu oameni de altă naţionalitate, ca obiceiurile, portul, tradiţiile şi până la oarecare punct, simţul naţional să fie alterat. Ţăranii, de felul lor mai tenaci, mai conservatori de cele moştenite de la strămoşi, au rezistat cu mai multă tărie, au păstrat cu o sfântă religiozitate nu numai portul, limba, ocupaţiile dar până şi acele obiceiuri, acele datini care silesc să recunoască şi pe cei mai rău intenţionaţi că românii au în corpul şi sufletul, descendenţii cei mai puri ai poporului roman. Astăzi trei pătrimi din populaţia ţării se ocupă cu agricultura. Comerţul nostru cu ţările străine este alimentat cu produse agricole. Finanţele statului, mijloacele cu care se întâmpină toate cheltuielile publice, se culeg mai toate de la agricultori. Armata noastră este în mare parte compusă din copiii cultivatorilor.

Aşa-dară, în trecut ca şi în prezent, am fost şi suntem o naţiune agricolă; am trăit şi trăim din agricultură. Astfel fiind este foarte natural ca oricine să întrebe: Fosta tratată agricultura română potrivit cu serviciile cei datoresc ţara? Cu alte cuvine: s-a împărtăşit agricultura în proporţie cu importanţa sa din îmbunătăţirile de tot felul ce s-au revărsat peste ţară? Să cercetăm.

Agricultura, ca oricare industrie, caută a realiza beneficii cât mai însemnate, însă ca să poată ajunge la acest scop, trebuie să dispună în mod suficient de cele patru elemente primordiale ale producţiei agricole adică: capacitatea profesională, capitalul, materiile prime şi munca.

Capacitatea profesională se dobândeşte prin învăţătură în stabilimentele speciale de toate gradele. A fost un timp când agricultura, ca şi alte industrii, se învăţa mai mult prin deprinderi; acesta se explică prin simplicitatea procedărilor care caracterizează operaţiunile omului într-o stare de civilizaţie înapoiată. ***Astăzi, când industria agricolă a ajuns la un mare grad de perfecţiune, când lucrările câmpului se execută cu instrumente şi maşini datorită ştiinţei mecanice, când însuşirile productive ale pământului se sporesc prin îngrăşăminte şi amendamente, când prin irigaţii şi drenaj se dă sau se ia apa din stratul arabil, când economia vitelor a devenit o ştiinţă dintre cele mai complicare, în fine, când mai multe industrii complexe s-au anexat pe lângă exploataţiile rurale, simpla deprindere nu mai este de ajuns pentru a învăţa profesia de agricultor.*** Ţările cele mai civilizate din Europa, n-au cruţat şi nu cruţă nici un sacrificiu pentru a înzestra agricultura cu stabilimente de învăţământ profesional superior, secundar şi primar. Şi mai mult: învăţământul agricol s-a introdus în toate şcolile primare, în seminare, în şcolile normale şi în şcolile reale. În mai multe state din Germania, în Rusia, în Englitera, în Austria, în Franţa s-au înfiinţat cursuri de agricultură pe lângă universităţi. Şi cum nu ar fi de ajuns, cele mai multe state au înfiinţat profesori de agricultură şi horticultură care cutreieră satele pentru a face conferinţe agricole. («***Casa Rurală***» a înfiinţat aceste posturi după anul 1907). (**16**)

Expozanţii agricole generale şi locale, stabilimente pentru perfecţionarea raselor de vite, asociaţiunile agricole, staţiuni experimentale şi alte instituţii de felul acesta, s-au înfiinţat pentru a completa şi a înlesni învăţământul agricol. Afară de învăţământul profesional, învăţământul primar rural a fost încurajat prin toate mijloacele putincioase. Legi severe, executate cu strictețe, au îndatorat pe toţi ţăranii să-şi trimită copiii la şcoală. Manuale practice de agricultură, almanahuri, ziare agricole se publică pentru a propaga procedările perfecţionate de cultură între cultivatori.

Rezultatul atâtor instituţii a fost îndemnarea junimii de a se îndeletnici cu industria agricolă, sporirea producţiei, prosperitatea în toate ramurile agriculturii.

România, cu toate că n-are altă industrie decât agricultura, de abia a fost înzestrată pe la 1852 cu o şcoală de agricultură. Până mai acum câţiva ani nu numai că nu se procura acestui stabiliment mijloacele cele mai indispensabile ca să poată trăi, dar i se discuta existenţa mai în fiecare sesiune a Adunării legiuitoare. Pare că era un făcut ca unica şcoală ce aveam să fie atacată cu o animozitate surprinzătoare. Din fericire, acea epocă nefastă pare că a trecut. O singură şcoală specială însă nu este de ajuns pentru o ţară agricolă. Afară de aceasta învăţământul agricol trebuie să fie graduat după starea de preparaţie şi după scopul ce-şi propun elevii. Într-un cuvânt, învăţământul profesional al agriculturii este încă de creat în ţara noastră. Prin urmare, una din cele dintâi condiţii de prosperitate agricolă, capacitatea profesională, ne lipseşte.

Capitalul este al doilea element al producţiei agricole. În agricultură, ca şi în industrie, cu cât întreprinzătorii pot să-şi procure capitalurile priincioase cu mai multă înlesnire şi cu procente moderate, cu atât beneficiile realizate sunt mai mari. Comerţul nu ar putea exista fără credit. Meseriaşii şi neguţătorii află creditul cu multă înlesnire. O poliţă, un gir şi cel din urmă comerciant găseşte bani. Marfa din prăvălie i se trimite mai întotdeauna pe credit şi plătesc treptat după învoiala ce o face. Agricultorul nu se bucură de nici una din aceste înlesniri. S-a înfiinţat creditul funciar, însă acest stabiliment financiar v-a înlesni numai pe (marii) proprietari, agricultura nu se va folosi de binefacerile acestei instituţii decât în cazul când proprietarul exploatează singur. Arendatorii şi ţăranii vor fi, ca şi până astăzi, prada cămătarilor. Astfel dară,

agricultura noastră este lipsită până astăzi de o instituţie de credit agricolă, de al doilea element al producţiei (1875).

Materiile prime, care cuprind toate îmbunătăţirile ce au de scop sporirea puterii productive a pământului, între care irigaţiile şi îngrăşarea locurilor cultivate ocupă locul dintâi, ne lipsesc în totalitate. Pământul nostru fertil din natura sa, s-a exploatat şi se exploatează neprecurmat, fără ca să i se înapoieze nici o părticică din substanţele minerale şi organice ce iau în tot anul recoltele. Cu asemenea sistem de cultură fertilitatea s-a împuţinat şi la multe moşii, odinioară renumite prin rodnicia lor, se vorbeşte astăzi de locuri mâncate sau sleite.

Secetele neprecurmate care bântuiesc ţara de câţiva ani, împuţinarea vitelor, sunt împrejurări care ar fi trebuit să ne îndemne a introduce în agricultura noastră irigaţiile. Până astăzi nici unui proprietar nu s-a aflat ca să ia iniţiativa unei îmbunătăţiri a cărei eficacitate nu mai poate fi supusă îndoielii. În fine, munca, braţele inteligente, lipsa de capacitate profesională şi de capital, nu însuşesc condiţiile cerute, şi totul se reduce la vechile deprinderi agricole.

Aşadar agricultura noastră, temelia edificiului economic al României, este departe de a poseda elementele primordiale ale producţiei. Astfel fiind, nu suntem în drept a ne mira de starea sa de inferioritate în comparaţie cu agricultura statelor înaintate. Ce ne rămâne dară de făcut? Fără a pierde timpul, trebuie să ne îndreptăm cu totul activitatea către agricultura ţării; trebuie ca pu-terile Statului, în marginea atribuţiilor respective, să aibă pentru agricultură toată solicitudinea po-sibilă, să o înzestreze cu toate instituţiile şi ameliorţiile de care depinde prosperitatea sa, în fine, să facem pentru agricultura naţională ceea ce au făcut şi fac cele mai multe state din Europa. ***Afară de agricultură, populaţia rurală, care formează mai întreaga populaţie a României, merită locul dintâi în preocupările tuturor acelora care doresc într-un mod serios prosperitatea ţării. Orice ameliorţie nu va avea nici o valoare până când forţa inteligentă va zăcea în ignoranţă, până când ţăranul român nu va deveni un cetăţean luminat.*** A mai amâna înzestrarea agriculturii cu îmbunătăţirile de care ea simte trebuinţă, este a dovedi o adevărată nepăsare pentru prosperitatea naţională. Când totul se mişcă împrejurul nostru, când diferitele state se întrec care mai de care să prospere economiceşte, am fi nişte copii ingraţi când noi am sta pe loc, am justifica aserţiunile neîntemeiate ale acelora care urmăresc înjosirea noastră.

Am zis că pe agricultură trebuie să se întemeieze edificiul nostru economic; cu acesta nu am înţeles că industria şi comerţul trebuie neîngrijite. Cu altă ocazie am arătat că înfiinţarea unei industrii naţionale este o trebuinţă de întâia ordine pentru România, că, pe cât ne stă în putinţă, să căutăm a crea şi întemeia toate industriile care ar putea prospera în condiţiile prezente ale ţării noastre. Solicitudinea puterilor Statului trebuie să îmbrăţişeze cu aceeaşi căldură industria ca şi agricultura.

Încât despre comerţ, fiecare înţelege că, dacă nu însuşim condiţiile pentru a deveni o naţiune comercială, totuşi interesele agriculturii şi industriei ne impun datoria de a încuraja dezvoltarea comerţului român. Am păcătuit contra celor mai vitale interese ale ţării când, prin indiferenţa noastră, am lăsa comerţul ţării străinilor, după cum este deja lăsat în mai multe localităţi.

Ceea ce ne încurajează este că de câtva timp chestiunile de natură economică preocupă pe români. Unde până mai acum câţiva ani nici vorbă de economia naţională, nu exista în vocabularul nostru economic, astăzi, afară de puţine excepţiuni, românii de toate treptele dovedesc că în sine s-au pătruns cum că nu poate exista prosperitate politică fără prosperitate economică; că viitorul nostru ca stat este în cea mai strânsă legătură cu dezvoltarea economică a ţării. Această dispoziţie a spiritelor este unica răsplătire a celor care în mărginita lor sferă de acţiune, s-au nevoit a propaga ideile de economie naţională şi a dezvolta între români simţul economic care părea că dispăruse din inimile lor. În acelaşi timp, aplecarea spre cele economice ne încredinţează că toţi românii se vor pune să lucreze cu toată activitatea şi patriotismul de care sunt înzestraţi pentru a face ca, în cel mai scurt timp posibil, *Tera nostra să ocupe locul ce i se cuvine în mişcarea economică a Europei."* (**17**)

Conţinutul

Conceptul de organizare a cuprinsului lucrării «*Tera nostra*» este preluat identic celui aplicat la elaborarea cărţii «*Notice sur la Roumanie*». Numeroase titluri pentru capitole au fost

reluate cu unele modificări, însă conţinutul ei este redat în 20 de capitole şi cuprinde unele date din lucrarea precedentă, dar putem spune că aceasta este o lucrare nouă, o elaborare pentru momentul publicării, 1875. Prin amploarea temelor tratate, ea prezintă evidente caracteristici de monografie asupra României din secolul al XIX-lea. Conţinutul ei redă un volum imens de informaţie pentru acel timp, bazat pe date statistice, preluate de autor din lucrările oficiale publicate de guvern în cursul secolului, pe care le-a analizat şi le-a interpretat pentru a fi de folos în cunoaşterea ţării şi a tuturor activităţilor economice cu rezultatele lor.

După înfăptuirea actului istoric al Marii Uniri de la 1918, lucrarea a putut fi mai puţin utilizată, întrucât rezultatele obţinute ulterior acestui moment într-o ţară mare, puteau fi mai rar comparate cu acele din elaborarea lui Aurelian. De aceea urmaşii au citat-o bibliografic mai rar, rămânând în categoria cărţilor de importanţă istorică pentru domeniul economiei naţionale. Această lucrare în stil monografic este superioară precedentei, sub toate aspectele; prin vocabular elevat, o topică a frazei mult mai corectă şi o bogăţie mai mare de informaţii, deşi ca număr de pagini este cu puţin mai mare, 226.

Teritoriul. Primul capitol se referă la teritoriul ţării, în descriere geografică.

Populaţia. Remarcăm o descriere detaliată asupra populaţiei, unde se opreşte cu pasiune asupra naţionalităţilor, natalităţii şi pătrunderii străinilor în ţară. Religia şi căsătoriile au fost analizate cu tot interesul, iar în privinţa deceselor, accentua că ele sunt dominante în sânul naţiunii române, în timp ce evreii aveau o rată de natalitate de câteva ori mai mare, ajungând să populeze dominant oraşele din Moldova. (**18**)

Clima. Aurelian face o descriere pertinentă a climei României, delimitând regiuni climatice şi agricole, fiind primul agronom care introduce aceste teme în era modernă. El face regionalizarea agriculturii, după modul favorabil în care reuşesc culturile agricole de bază: 1) Regiunea viilor şi porumbului; 2) Regiunea cerealelor; 3) Regiunea păşunilor de vară; 4) Regiunea pădurilor. Apoi încearcă să asimileze aceste regiuni, ca «*regiuni topografice*»: regiunea munţilor, regiunea colinelor şi regiunea câmpiilor, spunând că „...fiecare dintre ele este caracterizată printr-o specialitate culturală (de culturi agricole).” (**19**)

Productele naturale ale pământului. Sub denumirea de «*Producţii naturale*», Aurelian a prezentat «*nomenclatura*», după cum scrie „...despre animalele, plantele şi mineralele ţării noastre”. A descris cu o anume rigurozitate animalele sălbatice şi păsările, rezultând că expunea din cunoaşterea personală a domeniilor, respectând caracteristici ştiinţifice.

În acest capitol (IV), Aurelian a făcut una dintre primele referiri documentate şi pertinente despre minerale, ape minerale şi metale, sugerând că ţara dispunea de însemnate asemenea bogăţii. (**20**)

Ochire economică asupra proprietăţii funciare în România. Aici prezintă un istoric asupra a trei grupe ale populaţiei: proprietari, moşneni şi clăcaşi în cinci perioade istorice: 1290-1593; 1593-1746; 1746-1832; 1832-1851; 1851-1864.

Agricultura. Agricultura este prezentată cu pasiunea specialistului, a învăţatului patriot, spunând în preambul: „Strămoşii noştri, ca şi toate popoarele din vechime, onorau agricultura mai presus de orice ramură de activitate. Noi românii, descendenţi ai poporului rege, am fost şi suntem până astăzi un popor de agricultori. Dispoziţiunile noastre înnăscute pentru cultura pământului sunt atât de înrădăcinate că, cu tot progresul timpului, ţăranul consideră că nu poate să-şi înzestreze copiii mai bine, decât ţinându-i la coarnele plugului şi la îngrijirea vitelor.” (**21**)

Între observaţiile de reţinut pentru istorie, remarcăm producţiile mici pe care le-a prezentat Aurelian: 2 milioane de «*chile*», adică 1 milion de tone de grâu sau un efectiv de numai 4,78 milioane oi, circa o oaie pentru un locuitor. La aceasta, autorul adaugă descrierea stării învăţământului profesional agricol, inexistent, nevoia creditului agricol şi analizează valoarea pământului. (**22**)

Sistemele de cultură. Pasiunea pentru «*sistemele de cultură*» ca factor primar la baza succesului în zonele agricole, deci a ţării, l-a determinat pe Aurelian să facă o expunere pe 13 pagini, fiind primul agronom care a promovat această temă în practică, dar şi ca temă agronomică

ştiinţifică. Expunerea făcută la 1875 a fost prima contribuţie românească asupra unei probleme fundamentale pentru organizarea activităţii agricole într-o zonă naturală.

Tema este dezvoltată sub toate aspectele cerute pentru o bună cunoaştere şi organizare, spre a fi aplicată raţional, şi are următoarea structură: Sistemele de agricultură care există în România; asolamentele şi rotaţiunile, subiect dezvoltat pentru prima oară în bibliografia modernă la un nivel superior, Aurelian fiind părintele acestui domeniu ştiinţific şi practic; repartizarea culturilor; producţia medie a plantelor cultivate; producţia brută a agriculturii române, şi puterile lucrătoare în agricultură. În preambul la temă, autorul aduce lămuriri asupra factorilor care determină necesitatea «*sistemului de cultură*», pentru progresul activităţilor agricole, explicând: „Sistemul de cultură practicat într-o localitate, rezultă din condiţiunile climatice şi tehnice (sol), cum şi din cerinţele economice şi gradul de civilizaţiune al populaţiei. Dar, cu acelaşi grad de civilizaţie sistemele de cultură variază în aceeaşi ţară după condiţiile locale. Agricultorul de la câmpie nu-l poate imita pe cel din coline, precum şi acesta nu poate practica ca acela de la munte.” (**23**)

Animalele domestice. Trecuseră mulţi ani, vreo 15, de când Aurelian scria despre creşterea animalelor în revistele sale, fiind, fără nicio îndoială, primul agronom autor de scrieri zootehnice, în limbaj agronomic curat, promovând conţinuturi ştiinţifice şi de îndrumare practică, publicând pentru prima oară «*studiul*» în bibliografia agronomică românească.

Capitolul «*animale domestice*», din «*Tera nostra*», descrie starea speciilor de animale, cu date statistice generale asupra efectivelor, făcând analize şi comparaţii cu speciile similare din ţările europene dezvoltate. Calul a fost specia sa preferată, fără să neglijeze celelalte specii la nivelul cuvenit.

Menţionând rezultatele de producţie mici, în raport cu păşunile bogate şi nutreţurile ce se puteau cultiva, Aurelian arată că pentru îndreptare se cerea „...mai multă durere de inimă pentru interesele noastre şi înţelegerea că nu poate exista agricultură înflorită fără vite multe şi bune.”(**24**)

Pădurile. Am descris pe larg în această lucrare preocuparea excepţională a lui Aurelian pentru silvicultură şi exploatarea pădurilor, pe baze practice şi ştiinţifice. Nu putea lipsi din «*Tera nostra*» acest capitol, unde prezintă suprafaţa de păduri, speciile forestiere, răspândirea pădurilor, exploatarea pădurilor, atât în privinţa lemnului, cât şi a produselor secundare silvice. Destul de larg a făcut descrierea păşunilor din toate zonele, accentuând pe importanţa lor mare pentru creşterea animalelor.

Reţinem de aici explicaţia dată de autor cu privire la efectele colaterale produse de exploatarea lemnelor, spunând: „Exploataţiunea pădurilor dă naştere la mai multe industrii, precum sunt ferestrele, fabricaţia şindrilei, a vaselor, a hambarelor, a lopeţilor, a obiectelor de rudărie şi altele. O populaţie numeroasă de lucrători săteni ocupă munţii îndată ce se înverzesc, şi nu-i părăsesc decât odată cu coborârea turmelor de pe vârfuri.” (**25**)

Culturile de câmp. Un capitol întreg este alocat pentru culturile de câmp, legume şi pomi roditori, unde autorul reaminteşte de soiurile de grâu: românesc alb, românesc roşu, ghirca, grâul de Banat, sandomir şi arnăut; apoi de grâul tare sau sticlos pentru fabricarea pastelor şi de «*alac*» (Triticum spelta). Pentru porumb, numeşte două varietăţi: „...scorumnic şi porumbul cu boabe tari. Ambele reuşesc ca în nici o altă ţară din Europa.” „Orzul se întrebuinţează mai ales la fabricarea berii şi alimentaţia cailor. Specialiştii susţin că orzul nostru este de întâia calitate pentru fabricarea berii.”

Găsim tot în acest capitol o mărturisire importantă pentru activitatea lui Aurelian, care ne spune: ***„Convinşi că agricultura unei ţări, cu atât se foloseşte mai mult, cu cât are culturi mai variate. Am căutat încă de la 1864, a face un câmp de experienţe la Şcoala de Agricultură. După desfiinţarea şcolii din Pantelimon, când s-a fondat Şcoala de Agricultură de la Ferestreu, în 1869, am înfiinţat din nou câmpul de cercetări, şi astfel culturile experimentale se cultivă până astăzi (1875). Rezultatele acestor 10 ani de cercetări sunt că nu există o plantă în agricultura Europei care să nu reuşească în ţara noastră, în afară de 2-3 plante cultivate în partea cea mai meridională a continentului. Plante alimentare, plante de nutreţ, plante***

industriale de toate categoriile au vegetat şi vegetează în câmpul de experienţă a stabilimentului în condiţiuni care ne autorizează a recomanda cultura celor mai însemnate dintre dânsele." **(26)**

Studiul acestei prime colecţii de plante cultivate în România a fost un puternic argument împotriva reacţiunilor externe, care se manifestau agresiv de fiecare dată când introducerea unei plante sau recoltele bogate deranjau interesele străine. Aşa s-a întâmplat cu reacţiile împotriva cultivării sfeclei, făcute de «*savanţi*» din întreaga Europă, sau cu negarea calităţii grânelor şi făinii româneşti; exact ca acum, în anul 2013, când am ajuns să fim victime pe baza convenţiilor tratate de politicienii noştri, semnatari ca «*primarul*». Aşa că astăzi nu mai putem cultiva sfeclă, căci ne-am distrus fabricile prin concurenţă, cu toate că recoltele noastre cu această plantă ajung chiar la 60-70 tone pe hectar.

Viile. Viile şi producerea vinului au fost privite de Aurelian ca bogăţii foarte importante. Cum ştim, a fost primul agronom care ne-a lăsat scrieri despre practica domeniului, acoperind aproape toate activităţile necesare pentru a ajunge la struguri şi la vin. Găsim o frază a lui Aurelian în preambulul din «Tera nostra» la lucrarea „Viţa de vie de-a lungul anilor" a lui I.C. Teodorescu: „Vara un parfum de tămâioară; la începutul toamnei ciorchine cu boabe negre; iar pe la sfârşit frunze roşii ca para focului, ne spun la fiecare pas ce facem prin crângurile noastre, că suntem în patria viţei naturale." Dar renumitul profesor nu a pomenit nimic vreodată despre scrierile de viticultură şi producerea vinului, lăsate de P. S. Aurelian.

În acest capitol, Aurelian aminteşte un număr mai mic de soiuri, multe fiind lipsă din prima lucrare «*Notice sur la Roumanie*»; cum sunt: negru moale, negru vârtos şi braghina, ca struguri negri; iar între cei albi, băşicata, timpuria, verdunca, gardianul, tămâioasa, mischetul ş. a. Autorul mai precizează că producţia de vin pe un pogon de vie se ridică la 400 vedre (o vadră = 10 litri) pe teren de la poala dealului şi de 100-150 vedre pe cel de pe vârfuri şi creste. Producţia globală o aprecia la 10 milioane de vedre. (**27**) Rămânând în cadrul horticulturii, Aurelian aminteşte că s-a înfiinţat «*şcoala de horticultură de la Ferestreu*» despre care s-a scris în această lucrare. Era şcoala aproape impusă de Aurelian care a dat o singură serie de absolvenţi.

Industria. Capitolul destinat industriei este redat cu descrieri ce merg până la obiective punctuale de producţie, incluzând toate domeniile de manufactură, mica industrie şi exploatarea zăcămintelor naturale. În partea introductivă, Aurelian arată că: „România este una din ţările cele mai înapoiate în industrie. Împrejurări nu numai economice, dar politice şi sociale au contribuit în mare parte pentru a mărgini activitatea noastră economică la exploatarea pământului şi exercitarea câtorva industrii mici. Industria mare, aceea care prin puterea capitalurilor şi a inteligenţei transformă produsele agricole şi minere în obiecte manufacturate; acea industrie care nu numai că îndestulează trebuinţele locale, dar alimentează şi comerţul de exportaţiune, nu există încă în România. ...Fără a micşora câtuşi de puţin strânsa legătură ce există între industrie şi starea culturală a unui popor, este evident că în ţara noastră nu se poate atribui lipsa unei industrii de oarecare importanţă numai stării de înapoiere a culturii, dar şi altor cauze. Mai întâi trebuie să recunoaştem că guvernele noastre, după timp, n-au luat nici o dispoziţiune pentru a provoca crearea unei industrii indigene; şi cel puţin în Europa, nu cunoaştem stat unde industria să se fi creat şi întemeiat numai prin ştiinţele individuale. Iniţiativa individuală care ni se pune înainte ori şi când se cere ca guvernul să ia cârma în chestiuni de economie naţională, n-a fondat numai prin propriile ei puteri nici o industrie, acolo unde nu există; a trebuit pretutindeni şi peste tot locul, ca guvernul să facă sacrificii, să stimuleze pe particulari, să le vină în ajutor prin protecţiunea vamală şi prin alte mijloace încurajatoare. Istoria economică a diferitelor popoare europene, este de faţă pentru a dovedi că afirmaţiile noastre sunt întemeiate pe fapte." (pp. 137, 138) (**28**)

Aceste explicaţii date de Aurelian la 1875 sunt cât se poate de actuale. Ele exprimă contra-dicţia vizionară dintre «*Doctrina liberului schimb*» şi «*Doctrina protecţionismului economiei naţionale*». Astăzi, politicienii noştri nu au nicio idee despre ce este aceea o doctrină economică, iar economiştii nu abordează subiectul decât rareori în publicaţii de specialitate, pe care le citesc tot ei. Curajul de a da explicaţii clare pentru popor nu-l are nimeni. Nimeni nu a apărut recent să demonstreze că ţara noastră nu a fost pregătită să intre în UE, iar acum nu este pregătită să rămână în UE; că rămânerea în UE înseamnă o condamnare eternă la penultimul sau

ultimul loc între ţările Europei şi la riscuri de pierdere a independenţei politice. Sunt ţări dezvoltate cu resurse naturale, mai reduse, dar cu popoare civilizate care au refuzat UE, noi, românii, trebuie măcar acum să cerem statut de asociat. Nu ni se va refuza. Europa are mai mare nevoie de România, decât România de Europa. Azi, ca în timpul lui Aurelian, se pune în faţă «*iniţiativa privată*», iar popoarele slab instruite, dar mai ales cu o foarte slabă educaţie pentru comportament social şi naţional, nu pot răspunde acestei oferte sub nicio formă. În afara lipsurilor arătate, nu au capitalul necesar, astfel că guvernele sunt obligate să «*întreţină*» un mare procent din populaţie, care în timp se obişnuieşte cu nemunca şi cu cele rele din societate.

Drept exemplu pentru cele spuse mai sus, aducem letargia, neputinţa şi incapacitatea de a deschide cele mai mici manufacturi în satele şi oraşele noastre mici şi mijlocii. Conducătorii locali sunt deprinşi a primi bani de cheltuială de la guvern. Cauza a fost arătată.

În condiţiile noastre, guvernele trebuie să-şi asume obligaţia de a sprijini activităţile de înfiinţare a industriilor, mobilizând conducerile comunale şi orăşeneşti pentru a încuraja iniţiativa unor persoane private care prezintă anumită garanţie de succes. Din păcate sunt foarte, foarte puţine. O mare sarcină ar reveni guvernului, ca prin însărcinarea ministerelor să organizeze funcţionarea exploatării proprietăţilor de stat, în «societăţi de stat cu circuit închis». Da! Să existe două tipuri de economie: «privată» şi «de stat». Desigur, nu «autonomă de stat», care a dezorganizat şi a distrus averea ţării. Se pune problema ca între două economii să nu existe nicio relaţie, să funcţioneze independent, stârpind orice căptuşare a bunurilor publice şi de stat.

Toţi perdanţii vor protesta şi vor spune că nu se poate, cu gura mare şi cu «mânia bogătaşului», nu cu mânia proletară. Ei bine, se poate! Avem economişti capabili, care pot proiecta o astfel de independenţă economică pentru averea ţării şi a poporului. Să reorganizăm IAS-urile pe cele 500 mii hectare şi vom spori producţia agricolă, reprezentând cel puţin 20% din valoarea ei naţională. China a dovedit că pot exista economii paralele. Popoarele slab educate şi sărace pot progresa prin acest sistem paralel.

Toate acestea se pot înfăptui, dacă nu va trebui să cerem aprobări de la UE sau de la instituţiile bancare internaţionale care ne-au înrobit. Pentru aceasta, să fim «ţara asociată la UE», în baza unor tratate negociate cu coloană vertebrală şi bun-simţ. Europa are mai mare nevoie de noi.

Dacă nu luăm acum hotărâri ferme, explicând poporului şi ascultându-i părerile şi propunerile bune, care conduc la muncă, echitate şi progres, ţara noastră nu are niciun viitor, ba are – un viitor cu totul imprevizibil.

Sigur că citind acest pasaj, poate fi contrazis savant, dar cerem un răspuns ferm. Să spună cine trebuie, unde mergem? Unde vom ajunge?

Revenim la Aurelian şi la industrie. Tot în partea introductivă, descrie «*regimul liber*» al industriei, despre corporaţiile meşteşugurilor, care sunt numai cu numele şi despre meseriaşi care la 1859 erau 83.061, dintre care patroni erau 59.869, iar restul lucrători.

Sistematizând materialul său, autorul clasifică trei tipuri de industrie: 1) industrii derivate din vegetale; 2) industrii derivate din produse animale; 3) industrii derivate din minerale pe care le dezvoltă destul de larg, iar urmărindu-le azi, putem spune că unele dintre domeniile respective sunt mai anemice azi (2013) decât în acel timp. (**29**)

Căile de comunicaţiune. Capitolul XII al acestei lucrări care descrie «*căile de comunicaţiune*» a fost expus pe baza datelor statistice din «*Situaţiunea Ministerului Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice*» din anul 1874; sunt date expuse parţial într-un capitol anterior în lucrarea de faţă unde autorul a analizat situaţia căilor ferate, a navigaţiei pe Dunăre şi activitatea poştei şi telegrafului.

Comerţul. Capitolul XIII din prima ediţie (1875) descrie Comerţul, cu referiri generale la comerţul internaţional; la exporturile şi importurile făcute de România. Reţinem, din analiza făcută de Aurelian, că în perioada 1840-1871, România a avut un excedent comercial net, în unii ani fiind de 100%. Raportul mediu pe 32 ani: 72 milioane lei export/40 milioane import.

Capitolele XIV-XVII: navigaţia comercială, consumaţiunea, organizaţiunea economică şi politică. Ultimele capitole ale lucrării tratează despre *navigaţie, consum, organizare politică şi economică* şi veniturile şi cheltuielile statului; *despre Bucureşti.*

Pentru o cunoaştere completă a temelor tratate în această lucrare monografică, reproducem «*Tabla de materii*», după care este structurată cartea lui Aurelian.

Tabla de materii
Tera nostra

pagina

Prefaţă.....vii
Introducere.....ix
I. Teritoriu. Poziţia geografică. Limite. Întindere. Munţi. Râuri. Lacuri. Diviziunea administrativă.. 1
II. Populaţia. Ochire economică. Naţionalitatea şi limba. Numărul şi sporirea populaţiei. Populaţia după sex, după profesiuni, după religie. Mişcarea populaţiei..... 10
III. Clima. Clima României. Meteorologia. Regiunile climatice şi agricole. Accidente climatice…..... 26
IV. Productele naturale ale pământului. Animale. Păsări. Amfibii. Peşti. Plante. Formaţiunea geologică. Minerale. Ape minerale. Metale..... 35
V. Agricultura. Ochire economică. Întinderea teritoriului cultivat. Întinderea Proprietăţii. Împroprietărirea ţăranului după legea din 1864. Valoarea venală şi valoarea locativă a pământului... 59
VI. Sistemele de cultură. Sistemele de cultură care există în România. Asolamentele şi rotaţiunile. Repărţirea culturilor. Producţia medie a plantelor cultivate. Productul brut al agriculturii române. Puterile lucrătoare în agricultură……..... 75
VII. Animalele domestice. Folosul vitelor pentru agricultură. Caii. Asinii. Catârii. Vite cornute sau vite albe. Oi şi capre. Porci. Păsări. Albine. Gândaci de mătase..... 89
VIII. Pădurile. Suprafaţa. Distribuţiune. Speciile de arbori. Producţiune. Industrii forestiere. Fâneţe şi păşuni. Întinderea. Fâneţele şi păşunile de câmpie, de coline şi de munte..... 109
IX. Culturile. Cereale. Întinderea cultivată. Grâu. Secară. Orz. Ovăz. Mei. Porumb. Rişcă. Alte plante cultivate. Legume. Grădini de legume. Legumele cultivate. Pomi roditori..... 120
X. Viile. Ochire economică. Distribuţiunea viilor în România. Dealurile renumite. Varietăţi de struguri. Producţiunea vinurilor. Ogrăzile şi livezile de pruni şi alţi pomi roditori.....130
XI. Industria. Ochire economică. Populaţia industrială. Industrii derivate din vegetale. Industrii derivate din produse animale. Industrii derivate din minerale..... 136
XII. Căile de comunicaţie. Şosele naţionale, judeţene şi vecinale. Drumurile de fer. Poşta şi telegraful.....158
XIII. Comerţul. Ochire economică. Comerţul interior. Comerţul exterior. Exportaţiunile şi importaţiunile. Specificarea obiectivelor din care se compune comerţul exterior, repartiţie după provenienţă..... 173
XIV. Navigaţia comercială a Dunării. Bastimentele intrate şi ieşite în principalele porturi ale ţării. Capacitatea în tone a acestor vastimente. Pieţele de comerţ. Porturile şi pieţele de comerţ din interiorul ţării. Instituţii financiare şi industriale..... 195
XV. Consumaţia. Diferite produse consumate. Producte din ţară. Producte străine. Valoarea obiectelor consumate..... 205
XVI. Organizarea politică şi economică a României. Administraţia. Învăţământul public. Stabilimente de binefacere..... 212
XVII. Veniturile şi cheltuielile Statului. Repartiţia cheltuielilor între diferite ministere. Veniturile. Impozitele directe şi indirecte..... 219
VIITORUL..... 227

În finalul lucrării, Aurelian aduce explicaţii privind condiţiile pe care le are ţara pentru progres şi îndeamnă la o activitate coordonată şi raţională, neluând seamă de sfetnicii nepoftiţi, fiind cu gândul bun la ţară şi la oamenii ei. Îndemnul său, scris pe o pagină şi jumătate, este ca o epistolă biblică şi merită să fie citit de tot românul azi şi din viitorul infinit.

„Viitorul”. Ne-am silit, pe cât ne-a fost cu putinţă, a prezenta în capitolele precedente un tablou de puterile economice ale ţării noastre. Lectorul a putut să se convingă că România însuşeşte toate elementele primordiale pentru a deveni economiceşte un stat de frunte. Cu o întindere teritorială de aproape 25 milioane pogoane, cu o climă priincioasă pentru toate plantele şi animalele care au înavuţit agricultura europeană, cu un pământ din cele mai fertile şi mai favorabil dispuse pentru agricultură, cu ape abundente, cu o populaţie de 5 milioane, inteligentă şi laborioasă, deopotrivă aplicată la agricultură, industrie şi comerţ, înzestrată cum este cu atâtea condiţii favorabile, ce lipsesc ţării noastre pentru a deveni o a doua Lombardie? Două calităţi: voinţa luminată şi stăruinţa în alegerea scopului. Alte state lipsite de cele mai multe din avantajele de care se bucură ţara noastră, au ajuns la cel mai înalt grad de prosperitate economică prin stăruinţa locuitorilor respectivi. Muntoasa Elveţia, Olanda, pustiită în atâtea rânduri de

inundaţii, Belgia cu pământul sărac şi îngust, Danemarca, o bucată de pământ, din care prea puţin de întâia calitate, Suedia şi Norvegia care au luptat şi luptă contra asprimii climei şi a sărăciei pământului, atâtea state mici din Germania aşezate pe nisipuri sau pe locuri calcaroase, toate aceste state cu care se făleşte Europa economică, au ajuns la starea actuală de înflorire numai printr-o muncă de toată ziua, printr-o luptă contra tuturor dificultăţilor, printr-o stăruinţă şi o tenacitate inflexibilă.

Şi noi am lucrat; neobosiţii noştri ţărani au udat de ajuns ţarinele cu sudorile lor; meseriaşii români au luptat îndestul contra concurenţei străine; comercianţii au ţinut piept rivalilor lor; însă împrejurări nenorocite, intrigi urzite pentru pieirea noastră, ne-au pus până mai acum câţiva ani o stavilă permanentă la toate încercările făcute pentru a păşi înainte. O mână nevăzută, un geniu rău al iubitei noastre ţări, ne-a închis într-o mrejă din care de abia am putut ieşi. Astăzi, când putem respira mai liberi, când nepieritorul popor român îşi adună puterile pentru a câştiga timpul trecut, răuvoitorii noştri încearcă a ne opri în această speranţă către progres. Aceia dintre noi care urmăresc cu toată atenţia ce merită apucăturile răuvoitorilor noştri, s-au putut încredinţa că orice încercare serioasă ce facem pe terenul economic, întâmpină din parte-le un obstacol. Conduita lor se explică, interesele lor le comandă ca să lucreze în sensul acesta. Care este însă datoria noastră în asemenea împrejurări? Datoria noastră de cetăţeni români este de a ne pune la lucru cu toată activitatea de care suntem capabili, de a studia cu maturitate nevoile noastre economice, de a nu ţine seamă în întreprinderile noastre decât de interesele ţării noastre, de a nu ceda, sub nici un pretext, exigenţilor din afară în chestiunile economice de care depinde viitorul nostru, în fine, de a urma pe aceeaşi cale care a condus la fericire atâtea naţiuni în Europa. Amăgitorii de profesiune vor lucra din toate părţile ca să ne facă a ne abate din calea cea dreaptă; se vor sili a ne convinge că s-au schimbat vechile idei economice, că lumea de astăzi nu poate trăi fără deplina libertate a comerţului internaţional; că noi suntem un popor agricol, şi ca atare să nu ne ocupăm de industrie, în fine, nu vor cruţa nici un sacrificiu pentru a ne menţine în stare de colonie; noi însă dacă voim, să existăm şi să ajungem a face din România o ţară înflorită, trebuie să fim neînduplecaţi când vor fi în chestiune interesele noastre. Astfel, şi numai astfel putem spera ca în câtva timp această frumoasă şi cu atâta abundenţă înzestrată ţară, să devie una din stemele dintre cele mai preţioase ale coroanei Europei, ca poporul român să-şi îndeplinească cu succes misiunea ce are pe acest pământ."

3. Schiţe asupra stării economice a României
în secolul al XVIII-lea

Preambul. Această lucrare, care a fost citită în şedinţa Academiei Române la 6 noiembrie 1881 şi publicată pe 146 pagini la tipografia înaltei instituţii în 1882, a fost elaborată de Aurelian, cu scopul de a acoperi un mare gol în documentarea pentru cunoaşterea începutului dezvoltării economiei române, la sfârşitul feudalismului. Ea are caracterul unui studiu monografic asupra principatelor române, în care predomină cunoştinţe preluate din surse bibliografice, putem presupune că şi din surse orale; şi un volum redus de date statistice. Însă, acest conţinut are o mare valoare ca sursă istorică de informaţie asupra trecutului ţării, datorită modului de expunere şi explicării activităţilor şi situaţiilor în toate domeniile: sociale, economice şi politice.

Parcurgerea şi analiza acestei lucrări ne prezintă imaginea unui popor divizat, cu activităţi şi factură psihică comune, cu nivelul lui de viaţă, bazat pe resursele ţării, pe munca lui şi modul în care era administrat. Fiind acceptată a fi susţinută la Academia Română, considerăm apriori că era considerată o lucrare originală, necesară, pentru că autorul aducea lămuriri importante asupra unei epoci străbătute de români. În fapt, era «*Epoca fanariotă*» descrisă ulterior de N. Iorga, cu mintea şi pana istoricului genial.

Poziţiunea geografică. În capitolul I al lucrării, autorul prezintă «*Valachia*», cu judeţele sale în număr de 17, iar Moldova, cu cele trei părţi: ţara de jos, ţara de sus şi Basarabia, fiecare cu ţinuturile sale, inspirat din lucrarea lui D. Cantemir. Aminteşte numele oraşelor Moldovei şi continuă cu descrierea localităţilor, oprindu-se asupra Bucureştilor, făcută de Del Chiaro la 1709, despre care scria: „Forma Bucureştiului este oarecum rotundă. Suprafaţa oraşului este foarte întinsă,

şi numărul locuitorilor nu corespunde cu mărimea locului. Casele sunt rare şi izolate, având fiecare curtea sa cu cuhnie şi staule, deosebit de grădină în care se află tot soiul de pomi roditori ceea ce face ca oraşul să înfăţişeze o vedere destul de rebelă şi de plăcută." Populaţiunea Bucureştiului se urca la 50.000 locuitori în timpul lui Chiaro, iar Aurelian deducea că în 170 de ani a crescut numai de patru ori, adică la 200.000 locuitori. Lucrarea continuă cu o descriere completă a oraşului, tratând şi despre Iaşi în mod asemănător şi despre unele oraşe ale Moldovei şi despre sate. (**30**)

Naţionalitatea română. Capitolul II din această lucrare prezintă una dintre primele elaborări asupra «*naţionalităţii române*», scrisă de pana lui Del Chiaro, care, fiind acceptată în general de istoricii români care au urmat, a intrat în bibliografia acestei importante teme. Pe o întindere de 25 pagini, Aurelian face o expunere şi o analiză cu o evidentă pertinenţă asupra lucrării călătorului italian în valoroasa lui carte „Istoria de le moderne revoluzione della Valachia" semnată ***Anton Maria Del Chiaro***, 1718. În primele fraze ale lucrării sale, Aurelian scrie: „Valachii, zice Del Chiaro, se numesc în limba lor «*rumâni*» şi patria lor «*Ţara Rumânească*»; iar limba lor «*limba rumânească*». În faptul dacă ar mai fi cineva care să se îndoiască că naţiunea română se trage de la romani, care au colonizat Dacia, considere-se cu atenţiune limba vorbită de această populaţiune şi se va încredinţa că este o limbă curată derivată de la latină. Este adevărat că în limba română s-au strecurat cuvinte greceşti, turceşti, ilirice, ungare, şi altele; de aceasta însă, nu se poate mira cineva, când se gândeşte la vecinătatea şi la comerţul ce l-au avut şi au românii cu acei populi." (**31**)

O remarcă explicită a lui Del Chiaro, citată de Aurelian, arată că românii erau nevoiţi să-şi părăsească ţara din cauza nesfârşitelor greutăţi, încât după părerea italianului „...în părţile Traciei de dincolo de Dunăre; care în Transilvania... numărul românilor este mai mare decât în Valachia."

Încântat de caracterizarea făcută de călătorul italian poporului român, Aurelian a reprodus pe larg scrierea sa, amintind de: temperamentul bun, despre credinţă şi modul de a face cruce când trec pe lângă biserici, ca astăzi; despre rigurozitatea respectării postului, despre ospitalitatea românilor, îmbrăcăminte, aşezarea casei, unde vorbeşte de «*casa mare*»; despre mâncare, spunând că „...mâncărurile sunt destul de copioase." (**32**)

Având scrierea unui străin, călător renumit cum a fost Anton Maria Del Chiaro, luăm ca «*document*» o descriere generală a naţiunii române, în câteva fraze din care deducem că poporul nostru a fost foarte înzestrat de natură, însă în timp a pierdut o parte din principiile de educaţie pe care le avea în trecut. Iată mărturisirea sa: ***„Încât despre naţiunea română în general, este de ajuns să trăiască cineva în această ţară, pentru a se încredinţa că românii sunt înzestraţi cu cel mai bun natural şi foarte capabili de a-şi însuşi profesiunile la care se apleacă, numai să fie măiestriţi. Ei sunt foarte agili la călărie; îndemânaţi la mânuirea armelor şi s-ar folosi mult când ar fi instruiţi în arta militară. Cât despre alte arte mecanice ei reuşesc de minune în toate. Îşi însuşesc orice văd, şi nu este manufactură, sau de modă turcească, sau de cele întrebuinţate de noi, pe care să nu le imite îndestul de bine. ...În depărtare de două mile italiene de la Târgovişte se află cuptoare pentru fabricarea sticlei; sticlele sunt îndestul de limpezi şi netede, cu toate că culoarea lor este aurită... Am văzut săpături în lemn, cât şi în aramă, pentru trebuinţele tipografiei, al cărei director, în timpul meu era Monseniorul Antim (Ivireanul), georgian de naţionalitate."***

Chiaro aminteşte şi titlurile tipăriturilor făcute la tipografia mânăstirii Episcopatului Valahiei: «*Vechiul şi Noul Testament*» început la 1688 de fraţii Greceanu; Epistole şi evanghelii; Psaltirea în limba ilirică şi română; antifone, tropare şi imnuri; oraţiuni; Alexandria; Maximele Orientalilor; Panergirice; şi «*Istoria iudaică*» în limba greacă de Alexandru Mavrocordat. (**33**)

Şcoalele. După şcoli, educaţie, moravuri şi îmbrăcăminte, Aurelian preia tot descrieri făcute de Antonio Maria Del Chiaro. Observaţiile călătorului pot fi interesante pentru cultura omului modern, dacă o are şi nu este suplinită de mulţi bani. Când trecem de la «*dotarea nativă*» a românilor la meritele acumulate prin instruire şi muncă, Del Chiaro ne spune lucruri pe care le credem şi astăzi: „În starea actuală a Europei creştine, o parte bună a educaţiei publice este în mâna clerului. Clerul din Dacia fiind ignorant, este firesc ca poporul să nu fie luminat. Afară de

aceasta, o presiune (apăsare), îi face pe oameni bănuitori şi prin urmare, pentru a nu fi înşelaţi, se fac înşelători. Fug cât pot de muncă, fiindcă ştiu din experienţă, că cu cât au mai mult, cu atât trebuie să contribuiască mai mult. De aici vine că locuitorii nu se apleacă la nici o industrie nouă şi neîngrijesc (neglijează) şi pe cea mai necesară. Deveniţi leneşi din cauza împrejurărilor, sunt indiferenţi şi până în ceea ce priveşte hrana lor."

Chiaro descrie şi moravurile valahilor, care nu sunt în măsură să fie prea lăudaţi; plăcerea de petreceri şi abuzul de băutură la sărbători, desfrânarea, luxul de ambe sexe, evident, în pătura avută. (**34**)

Locuitorii Moldovei. Un capitol separat (IV) este acordat «*locuitorilor Moldovei*», care aveau particularitatea lor, deşi vorbeau aceeaşi limbă. Aici, Aurelian preia din scrierea lui Cantemir «*Descrierea Moldovei*», insistând asupra relaţiilor dintre boieri şi ţărani, aşa cum au fost descrise de Domnitorul, mare învăţat. (**35**)

Clima României. După primele patru capitole în care autorul a descris aşezarea ţării organizată în principate, naţionalitatea, limba şi obiceiurile poporului, Aurelian a trecut la expunere asupra climei şi bogăţiilor naturale, unde foloseşte şi informaţiile scrise de Ştefan Raichevich în lucrarea «*Osservazioni storiche naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia*» Napoli, 1788; o elaborare apărută după aproape trei sferturi de veac, cu un conţinut şi o exprimare evoluate, faţă de opera lui Del Chiaro. Este una dintre lucrările cele mai importante din bibliografia istoriografică despre Principate. Găsim în lucrarea lui Aurelian, inspirată după Raichevich, descrieri despre animalele sălbatice, păsări, peşti, minerale şi exploatarea sării, despre care s-au făcut referiri în această lucrare.

Economia rurală. În capitolul VI, este prezentată dezvoltat «*economia rurală*» a secolului al optsprezecelea cu referire la partea vegetală. Câteva descrieri şi mărturii despre acest important sector agricol, pot fi interesante pentru cultura cititorului din secolul XXI în care am intrat şi îl recunoaştem în curs prin caracteristicile lui. După Raichevich, „Economia rurală a României era întemeiată (în secolul al XVIII-lea) pe creşterea şi înmulţirea vitelor"; cu o populaţie mică, era foarte firesc să se practice sistemul de cultură pastoral mixt, dându-se prioritate păstoriei asupra plugăriei. (**36**)

Aurelian se opreşte asupra efectivelor de animale, citându-l pe Raichevich, care informa că, deşi era poprire de la «*Poartă*», ţara exporta numai în Polonia 20.000 cai şi, făcând comparaţie cu timpul său spune: „Că avem mai puţine vite cornute decât atunci (acum, 1882) nici că poate fi îndoială. Încât despre cai ştim cu toţii că nu numai că nu exportăm, dar aducem dinafară."

Trecând la sistemul de cultură, el descrie, după acelaşi autor, care spunea că: „...pământurile cultivate se seamănă un an cu grâu; se lăsau nesemănate un alt an şi apoi se întorceau şi se semănau cu grâu, cu orz, ori cu porumb", iar în acest mod se urmărea păstrarea puterii pământului, dar şi stârpirea buruienilor vătămătoare grâului.

Orzul şi secara erau considerate «*plante introduse curând în cultură – 1780*», iar despre cartof, arată Raicovici că «*nu erau încă introduşi în ţara noastră*», iar Aurelian susţine informaţia spunând că până la 1770, nu era cultivat nici în Franţa. (**37**)

Cu toată atenţia scrie Aurelian despre starea viilor şi despre vii în secolul al XVIII-lea şi, citându-l pe Del Chiaro, spune că „Cea mai mare parte din Transilvania se aprovizionează cu vinuri din Muntenia cu cele mai bune vinuri albe şi roşii, care sunt foarte delicate la gust şi salutare pentru stomac", iar ruşii cumpărau tot anul vinuri din Moldova, după scrierea lui Peyssonel, care vizita principatul pe la 1859. Despre reputaţia viilor, Aurelian îl citează pe Cantemir şi Raicovici, iar acesta din urmă trece în fruntea podgoriei Moldovei dealul Odobeştilor, care după dânsul „...producea un vin asemenea cu şampania, şi era foarte căutat de către ruşi." În Muntenia, citează viile din judeţul Săcuieni şi cele din Râmnicu Vâlci, adică Dealul Mare (Vâlcea) şi Drăgăşani. Este de mirare că i-au scăpat din vedere viile de la Cotnari foarte reputate chiar în timpul acela. (**38**) Autorul reproduce şi descrierea lui Cantemir asupra calităţii vinurilor de la Cotnari.

Economia vitelor. Capitolul VII cuprinde «*Economia vitelor*», unde Aurelian se rezumă la observaţiile făcute de Raichevich şi Chiaro, fără să aducă date statistice. Este lăudată aplecarea înaintaşilor către o muncă susţinută pentru creşterea animalelor, unde calul şi oile ocupau un loc

foarte important. Secolele XVII-XVIII au fost apoi de glorie pentru cal, în special pentru cel moldovenesc. Autorul aminteşte şi scrierile lui Cantemir despre exportul de boi în Polonia şi despre locurile unde aceştia erau de cea mai aleasă calitate. În această lucrare, Aurelian scrie pentru prima oară despre «*Oaia bârsană*» de pe care se tundeau două kilograme de lână, fiind mai productivă decât ţigaia. Tot în legătură cu oile, aminteşte despre transhumanţa turmelor din Transilvania, care prin munţi ajungeau în Valachia. (**39**)

Comerţul. Comerţul a fost unul dintre cele mai preocupante domenii pentru Aurelian, ca expresie a modului de valorificare a rezultatelor muncii productive; însemna beneficiu pentru eforturile depuse. Primele fraze destinate acestui subiect, tratat în 1881 la Academia Română, par a fi scrise azi (2013) pentru un popor întreg, iată: ***„O ţară atât de cu dărnicie înzestrată cu avuţii fireşti precum este România, o ţară care potrivit cu timpul producea în abundenţă grâne, vinuri, ceară, miere şi alte produse, putea să aibă un comerţ înflorit şi o industrie a sa. Aşa ar fi fost dacă avea fericirea să fie guvernată de oameni cu dorinţa de înflorirea şi mărirea ei; dacă nu ar fi fost o pradă exploatată de cei dinăuntru şi de către turcii şi grecii de la Constantinopole. Pe cât timp a ţinut domnia pământeană, domnii, cel puţin unii dintre dânşii, aveau durere de ţară şi întrucât le era cu putinţă lucrau pentru înflorirea patriei. De îndată însă ce ambele principate căzură sub domnia vitregă şi numeroasă a grecilor ţărigrădeni (fanarioţi), ambele ţări fură reduse, după cum zice cu drept cuvânt Raichevich, la condiţiunea unei forme sau arende pe care Poarta o vindea în fiecare an, aceluia care da mai mult.”*** Completând tabloul anterior, tot Raichevich scria: „În Valachia şi Moldova pe timpul acela se aflau numai două feluri de oameni; de o parte, boierii proprietari şi călugării, iar de alta, ţărani; atât unii cât şi alţii, sclavi ai unui despot, el însuşi sclav al unui tiran.”

Poporul nostru a uitat prea de mult tirania fanariotă şi otomană, iar un proverb etern valabil ne spune: „...istoria se repetă”, cu alţi actori şi sub alte forme, variante.

În condiţiile arătate, «*Comerţul*» ţărilor române era în mâinile străinilor, unii dintre ei ajungând să se însoare şi să se stabilească în ţară; iată cum vedem şi azi că «*istoria se repetă*». Aşa a ajuns în disperare principele Constantin Mavrocordat, cu aprobarea vestitului paşă Ali Paşa Hekim Oglu că a expropriat şi a dat la pieire peste 10.000 venetici. Această informaţie este dată după Peyssonel, în lucrarea „Traite sur le commerce de la Mer Noire”.

Giurgiu era cel dintâi port al Valachiei, iar pieţele Moldovei erau la Iaşi, Chişinău, Huşi, Orhei, Bacău, Bârlad, Pucheni, Galaţi, care era portul principal. Funcţionau vămi, iar vameşii erau câte un român şi un turc. Poarta monopoliza întregul export şi se vindea aproape tot prin Constantinopole. Se exportau anume: 500-600 mii berbeci, cirezi însemnate de boi, vaci şi capre; se comercializa şi carne sărată, miere, ceară, unt, seu de capră, lână albă, pentru Germania; piei de bou, blănuri, tutun. După Peyssonel, Valachia era un izvor nesecat de grâne, care se exportau din ordinul Porţii, numai la Constantinopol. (**40**) *Comerţul de importaţiune* este descris tot după lucrarea lui Raicovici, fixând la început un cadru general pentru această activitate; iar consulul austriac scria: „Orice lux aparent fiind oprit supuşilor nemulsumani în Turcia; grecii, principi şi patroni ai Valachiei şi Moldovei, aflându-se în libertate s-au abandonat celui mai extravagant şi mai costisitor lux ce se poate închipui, întrecând între acesta şi pe turcii cei mari de la Constantinopole. ...Acest lux a fost fireşte iniţiat de către români şi adesea am trecut, astfel că s-a dat ocaziune negutorilor să introducă multe feluri de mărfuri. Se importau blănuri din Rusia; prin Constantinopole se aduceau stofe şi museline de India şi de Aleturi, ţesături cu aur, din Chio, o insulă din vecinătatea Anatoliei. De la Braşov se aduceau mărfuri de rând, dar comercianţii erau pur şi simplu furaţi de «banii» guvernelor fanariote, care tiranizau pe toată lumea; şi astfel cei mai mulţi intrau în faliment; în aceste afaceri românii erau puţini.” După Raichevich, negustorii străini din Rusciuc aveau în mâini tot comerţul Valachiei.

Se mai importau în vremea fanariotă: postavuri, stofe din Franţa, de Veneţia şi de Scio; fireturi, cameloturi, fineturi, coloniale, metale – cositor şi plumb.

În finalul temei, Aurelian spunea: „Simpla enumeraţiune a lui Peyssonel ne dovedeşte că luxul era pe timpurile acelea tot atât de lăţit (extins) ca şi astăzi (1881). Şi această vătămătoare

aplecare şi altele multe le datorim chiar după încredinţarea scriitorilor străini, tot fanarioţilor." (**41**)

Dări, venituri şi cheltuieli. Ultimele trei capitole ale lucrării se referă la «*Dări*» şi la «*veniturile şi cheltuielile Munteniei şi Moldovei*», aceasta având evidenţe statistice, lăsate în lucrarea lui Raichevich.

Oprindu-se asupra dărilor şi a resurselor de a produce bani pentru a fi plătite, Aurelian reproduce unele observaţii făcute de consul, care pot constitui informaţii cât se poate de interesante pentru români. Acest autor arăta că atunci (1750), populaţia română din ambele ţări ajungea la 1 milion de locuitori şi era prea mică în raport cu întinderea ţării; că sub Ipsilanti în Valachia veneau mulţi bulgari de dincolo de Dunăre. Vorbind despre străini, Raichevich a făcut o caracterizare a românilor din Transilvania, care era teritoriu al imperiului, spunând: ***„Românii din Transilvania sunt de aceeaşi rasă ca cei din cele două provincii (principate); au aceeaşi religiune, aceeaşi vorbire, aceleaşi costume. Aceştia au fost cuceriţi şi asupriţi de unguri, precum ceilalţi de turci şi greci, încă şi mai rău; şi probă este că în legiuirile ungare transilvane sunt legi care pun pe români în rândul vitelor; şi îmi pare rău că nu am cu mine cartea pentru a cita pe larg această monumentală barbarie. Maria Tereza a format în Transilvania două regimente de români, pe care i-a răscumpărat de la baronii căruia îi aparţineau. În cel din urmă război cu Bavaria, după însuşi mărturisirea întregii armate imperiale, aceste regimente s-au luptat cu mult curaj."*** (**42**)

În anul 1766, veniturile Valachiei erau de 2.175.000 lei, iar în acea vreme cheltuielile firmanului se ridicau la 1.860.000 lei. În Moldova, la 1770, veniturile însumau 1.368.550 lei, iar cheltuielile principatului Moldovei totalizau 1.141.662 lei. Deci cât se realiza, aproape tot se cheltuia, pentru că aici fanarioţii erau cuibăriţi la supt precum căpuşele.

Despre venituri şi cheltuieli, despre dările spre poartă, descrise în aceste capitole, s-a scris în lucrarea de faţă. Ele sunt atât de relevante, încât nu necesită alte comentarii, românii au fost robii acelor vremuri.

«*Tabla materiilor*» oferă oglinda integrală a acestei lucrări originale, oferite de Aurelian sub cupola Academiei Române în anul 1881.

Tabla de materii
Schiţă asupra stării economice a României

pagina

Prefaţa .1

Valachia

I. Poziţiunea geografică. Vecinătăţi. Întindere. Împărţirea administrativă. Oraşe şi sate. Ochire asupra stării oraşelor şi satelor..... 3

I. Naţionalitatea română. Limba. Populaţiunea. Deprinderile românilor. Ospitalitatea. Costume. Vieţuirea. Ocupaţiuni. Fabrica de sticlă de la Târgovişte. Tipografia mitropolitului Antimu.....14

III. Şcolile. Educaţiunea. Moravurile. Îmbrăcămintea. Cauzele stării sociale şi economice a ţăranilor ţăranilor către sfârşitul celui de al treilea pătrar al secolului al optsprezece 30

IV. Locuitorii Moldovei. Boierii. Neguţătorii. Ţăranii.....42

V. Clima României. Produse naturale ale pământului: animale, păsări, peşti, minerale, metale. Exploatarea sării..... 51

VI. Economia rurală în secolul al optsprezecelea. Sistemul de cultură. Plante cultivate: cereale, verdeţuri, plante industriale, viile, pometurile. Pădurile.....69

VII. Economia vitelor. Predominarea păstoriei. Caii. Vitele albe sau vitele cornute. Oile şi caprele. Râmătorii. Albinele.....82

VIII. Comerţul Valachiei şi al Moldovei în secolul al optsprezecelea. Ochire generală. Vămile. Poşta. Comerţul de exportaţiune. Comerţul de importaţiune.....93

IX. Dările. Percepţiunea dărilor. Veniturile şi cheltuielile în Valachia şi Moldova……..……110

X. Veniturile şi cheltuielile Munteniei pe la sfârşitul secolului al optsprezecelea. Finanţele cele vechi şi cele noi. Dările şi strângerea lor.....129

XI. Tabela de veniturile Munteniei pe anii 1753, 1766 şi 1767. Cheltuielile pe 1766. Încheiere……..... 146

4. Bucovina
Descriere economică însoţită de o hartă

Preambul. Între lucrările lui Aurelian grupate sub titlul «*Economie naţională*», monografia închinată Bucovinei este o perlă în bibliografia naţională de economie şi istorie, având şi meritul de a se înscrie între primele lucrări româneşti de acest gen. Sentimentul naţional curat, care era o parte nobilă a sufletului său, l-a legat din tinereţe de soarta confraţilor de peste graniţe, dorind să-i cunoască, să vadă ţara de acolo şi viaţa lor. Pentru Bucovina a avut o dedicaţie şi o compasiune specială, adunând informaţii despre Ţara de Sus mulţi ani, cu răbdare şi cu interes, încheind opera cu vizite în acel teritoriu românesc răpit şi jefuit de imperiul Austriei.

Darul său pentru români şi pentru Bucovina s-a exprimat în această lucrare originală, care pentru prima oară oferea informaţii, analize şi concluzii asupra teritoriului românesc uzurpat, sub toate aspectele. Subtitlul cărţii era redat în formă explicativă: «*Descriere economică, însoţită de o hartă*», prima hartă detaliată asupra organizării administrative a Bucovinei, în limba română.

Nota introductivă asupra lucrării, neintitulată, şi «*precuvântarea*» sunt elaborări de o aşa mare importanţă istorică şi reprezentativă pentru imaginea tânărului învăţat P.S. Aurelian, încât, respectând specificul acestei monografii, nu ne permitem să le fragmentăm prin analiză; ele trebuie reproduse fidel, aşa cum au rezultat din gândirea şi pana ilustrului nostru înaintaş, oferind cititorului o mare sursă de instruire şi dorinţă de bine pentru patrie şi confraţi. Iată nota introductivă scrisă de Aurelian, la această operă tipărită la Bucureşti în anul 1876, la «*Tipografia Laboratorilor Români*». **(43)**

Notă introductivă. „Era în 1864, când, pentru întâia oară, am trecut pe la Mihăileni în Bucovina. O excursiune până la Rădăuţi şi la Cernăuţi cu scop de a studia stabilimentele agricole şi sistemele de cultură ale localităţilor învecinate, era programa călătoriei mele. Pornind spre capitală din depărtare zăream Cernăuţii; poziţiunea romantică şi credinţa că voi afla în acest oraş un centru în care să pot dobândi toate lămuririle de care aveam trebuinţă asupra fostei noastre ţări, şi aceasta din gura românilor, mă făcea nerăbdător ca să ajung odată. Ajunsei în fine în frumoasa alee de plopi piramidali, plantată la intrarea oraşului, şi peste câteva minute coboram la un hotel situat în piaţă. Oricine a fost în poziţiunea mea, adică a unui român care călătorea pentru întâia oară într-o ţară română răpită de străini, îşi poate închipui cât am fost de surprins când în tot hotelul nu am putut afla o fiinţă care să vorbească româneşte. În nedumerirea mea mă grăbesc a ieşi; încep a cutreiera oraşul; intru prin cafenele, prin restaurante, prin magazine, prin librării; alerg în dreapta, alerg în stânga, şi oriunde mă opresc în oraş nu aud o singură vorbă românească. Oriunde mă întorceam, oriunde intram, auzeam vorbind numai nemţeşte, ruseşte şi pe alocurea ungureşte. Stam în loc încremenit de surprindere şi de durere; mă întrebam: unde sunt, pentru Dumnezeu, românii, românii stăpânii acestei ţări; bucovinenii, fraţii noştri! Mă apuca noaptea pe străzi şi cu inima zdrobită de durere m-am întors la hotel. A doua zi, în zori de ziuă, alerg la târg crezând că poate acolo voi fi mai norocit; şi aici mă întâmpină aceeaşi deziluzie; limbi străine, servitori străini, stăpâni străini, români nicăieri. Îmi zic în gând: dacă aş fi căzut cu un balon în acest oraş, negreşit că niciodată n-ar fi putut să-mi treacă prin minte că mă aflu în capitala Bucovinei, adică a unei ţări române. În cele din urmă, neştiind unde să apuc, la cine să mă adresez, intrai într-o cafenea şi acolo, cu ce brumă pricep din nemţeşte, fui informat că se află puţini români, însă sunt împrăştiaţi pe la margine, şi că dacă doresc să am informaţii să mă duc la cercul de lectură unde se întrunesc mai cu seamă teologi. Fatalitate! Şi aici de abia am putut afla un june teolog lângă o masă pe care se aflau multe ziare române. Junele bucovinean mă încredinţă că îmi pierd timpul căutând români în oraşul propriu-zis; acesta este ocupat mai mult de evrei, ruteni, germani şi alte neamuri streine, iar românii se află prin suburbii, că se află români în alte oraşe ale Bucovinei şi cu osebire prin sate.

A treia zi am plecat. Indignat în sufletul meu văzând în ce stare a ajuns capitala unei ţări române, mi-am zis: haide să vizităm sate că doar într-însele mă voi putea înţelege în limba mea, voi putea povesti cu oameni de un sânge cu mine. Aşa am făcut. Mult puţin ce am putut afla

asupra Bucovinei, asupra stării sale politice, sociale şi economice am aflat din gura ţăranilor bucovineni şi din cărţi.

De la acea epocă mi-am pus în gând ca să studiez mai de aproape ţara de dincolo de Molna. M-am folosit de orice împrejurare pentru a-mi aduna date relative la această lucrare. Cu ocazia Expoziţiei Universale din Viena, nu numai că am studiat mica expoziţie a Bucovinei, dar am cules pe unde am putut documente relative cu privire la economia acestei ţări. Rezultatul acestor cercetări este cărticica ce am onoare a o prezenta publicului român. Am însoţit-o de o hartă a Bucovinei pentru ca cititorul care nu va fi cunoscând ţara să poată urma cu folos descrierea ce am făcut-o. Sunt încredinţat că s-au strecurat erori în această lucrare; că unele din numirile comunelor pot să fie greşite, şi nici că puteau să fie altfel deoarece nu am putut vizita toate comunele şi toate localităţile. Cu toate acestea cred că această cărticică va putea înlesni publicului român cunoaşterea unei ţări odinioară parte din întregul Moldaviei. Oricât de tristă ar fi starea de astăzi a Bucovinei cu privire la românism, oricare ar fi viitorul ce Providenţa rezervă acestei atât de frumoase ţări, datoria noastră a tuturor este de a o cunoaşte şi a o cunoaşte cât se poate mai complet. Nu este de ajuns ca să ştim cum că ţara aceasta a făcut parte din România; că ne-a fost smulsă prin silă acum una sută de ani; că pe pământul Bucovinei s-au petrecut fapte din cele mai măreţe din câte înregistrează istoria patriei; bine şi neapărat este să gravăm toate acestea în inimile noastre, însă aceste cunoştinţe istorice trebuiesc completate cu cunoştinţa economică a Bucovinei; trebuie să cunoaştem într-un mod faptic ce însemnează pământul ce s-a rupt din corpul Moldaviei. Aceasta este o datorie pe care ne-o impune atât calitatea noastră de români, cât şi trebuinţa de a cunoaşte cât mai bine ţările vecine cu care avem zilnice tranzacţiuni. ***Pentru mine aş fi foarte fericit când, prin lucrarea de faţă, unica care a apărut până astăzi în limba română, aş putea contribui la cunoaşterea Bucovinei şi la înrădăcinarea în inimile românilor a dragostei nesfârşite ce în veci trebuie să păstrăm pentru fraţii noştri de dincolo de Molna.***

Încheind, îmi iau voie a ruga pe toţi, şi cu osebire pe românii bucovineni, care ar dovedi erori în această cărticică să binevoiască a mi le face cunoscute pentru ca, cu altă ocaziune, să le pot îndrepta. P.S. Aurelian, Ferestreu, în 10 ianuarie 1876." (**44**)

***Precuvântare*. „**Un vecin puternic; o putere mare între puterile cele mari ale Europei, reuşi prin politică ascunsă şi prin cele mai condamnabile meşteşugii ale diplomaţiei sale, să rupă, în anul 1775, din întregul Moldaviei, trei ţinuturi din cele mai frumoase şi mai avute. Sub falsul pretext că posesiunea acestor ţinuturi ar fi fost rezultatul unei încălcări al Moldaviei asupra Pocuţiei, şi că deoarece Maria Tereza devenise suverană a Pocuţiei, urma de la sine ca Pocuţia să fie întregită în drepturile ce îi hărăzea diplomaţia austriacă, Austria îşi însuşi din Moldavia peste 2 milioane pogoane cu 74 mii locuitori. Aşa dară, Moldova de sus, cu vechea sa reşedinţă Suceava, cu episcopia ortodoxă din Rădăuţi, fondate de Alexandru cel Bun; cu Mănăstirile Putna, Sucevița, Voroneţul, Dragomirna, cu oraşul Cernăuţi ai cărui ispravnici figurau în toate hrisoavele, în toate legile ţării de la descălicare, în fine, *bascina,* (baştina) inima Moldovei, erau numai nişte călcări de hotare ale Moldovenilor asupra Pocuţiei (vezi broşura Răpirea Bucovinei).

Diplomaţia a comis şi comite încă multe şi mari nedreptăţi; împarte ţări; desparte pe unii de alţii, fraţi de acelaşi sânge, nimiceşte drepturile celor slabi, însă călcare mai nedreaptă, sfâşierea unei ţări mai neîntemeiată ca acelor trei ţinuturi ale Moldaviei încă nu a înregistrat istoria diplomaţiei europene moderne. Cum? Fără să se evite vreo neînţelegere între Moldavia şi Austria, diplomaţia austriacă lucrează pe sub ascuns; corupe pe turci şi pe alţi diplomaţi influenţi şi într-o bună dimineaţă se înaintează pajurile imperiale peste trei ţinuturi ale Moldaviei! Protestează patriotul domn Grigore Ghica; protestează boierii moldoveni; protestează în fine toată Moldavia; Austria nu aude, nu vede; diplomaţii săi Kaunitz şi Ţhugut sunt răsplătiţi, imperiul apostolic s-a mai mărit cu trei ţinuturi, cu o ţară din cele mai frumoase şi mai avute! Faptul este împlinit. Crima urzită în întuneric, se pune în lucrare în ziua mare; Moldavia este trunchiată, o populaţiune de 74 mii suflete se desparte, disperată şi cu şiroaie pe obraz, de ţara-mamă. Şi un asemenea fapt se numeşte o concuistă diplomatică! Istoria nepărtinitoare a calificat cum se cuvine

[*] Partea ocupată a Moldovei întrece în îmbelşugare şi valoare totală cealaltă parte a ţării.
Ghica Vodă, în depeşa către Poartă din 4 ianuarie 1775.

această brutală şi nedreaptă manifestare a forţei celui mai tare; conştiinţa publică a condamnat o politică care nu urmăreşte decât sfâşierea vecinilor.

Odată scopul urmărit de diplomaţia austriacă îndeplinit, vine rândul politicii de stat. Nu este de ajuns că s-a mărit împărăţia, trebuie ca noii supuşi ai Majestăţii Sale Apostolice să se prefacă cu corpul şi cu sufletul în cei mai credincioşi supuşi; trebuie dacă se poate, ca aceşti români să-şi schimbe limba, portul, religiunea, în fine, să se prefacă în alt neam; mai trebuie ca pământul noii ţări poreclită *Ducatul Bucovina,* să fie populată de neamuri care să ştie să scoată dintr-însul toate avuţiile de care n-au ştiut să se folosească moldovenii. De aici un sistem de administraţiune anume ticluit pentru Bucovina.

Îndată după încorporare, Bucovina fu supusă unei administraţiuni militare, pe cât de severă, pe atât de bănuitoare. Ţara este studiată în toate direcţiunile; raporturi detaliate se trimit la Viena de unde sosesc instrucţiunile. Se află cu cale de către oamenii de stat ai monarhiei că cea dintâi îmbunătăţire de care simte mai multă nevoie Bucovina este aducerea de colonişti germani şi unguri din diferitele părţi ale Austriei. Imperatorele Iosif al II-lea vizitează Bucovina pe la 1783...; găseşte de cuviinţă şi dânsul că colonizarea este chestiunea primordială pentru această nouă ţară a imperiului. Nu se pierde timpul; droaie de germani, de unguri, de ruteni şi de evrei, unii mai săraci ca alţii, năpădesc în Bucovina. Bătrânii povestesc că mulţi dintre aceştia amărâţi coloni veneau în cărucioare trase de câini. Toată această populaţiune de coloni era aşezată în diferitele părţi ale Bucovinei, pe şesuri, pe coline şi la munte. Li se dă pământ; li se acordă privilegii; li se şopteşte misiunea ce sunt chemaţi a îndeplini, şi colonii se pun pe lucru. De aici înainte ei şi aceia care mai sosesc după dânşii privesc Bucovina ca patria lor şi nu îngăduie, sub nici un cuvânt ca vreun român să aibă îndrăzneala să zică că această ţară este patria moldovenilor. De abia aceşti coloni se aşează şi cei mai luminaţi dintre dânşii încep a scrie în proză şi în versuri asupra *scumpei lor patrii Bucovina*!

Populaţia română înspăimântată la vederea acestor oameni adunaţi din toate unghiurile Austriei începe a fugi. Sate întregi s-au pustiit. Locuitorii au trecut în Moldavia, Basarabia şi în Rusia până în apropiere de Odessa numai să scape de apăsare şi de prigonirea religioasă.

Nu trecu mult după răpirea Bucovinei şi această ţară începu a fi cutreierată de misionari catolici al căror scop vădit era să propage catolicismul, să îndemne pe români a renunţa la religia părinţilor lor şi a îmbrăţişa papistăşismul. Pentru a ajunge la acest scop se întrebuinţau mijloace de corupere de intimidare şi mai presus de toate, se căuta a se pune mâna pe şcoli. Multe, puţine şcoli care existau pe atunci şi acelea care se înfiinţară din nou se puseră sub direcţiunea consistoriului catolic din Lemberg; acesta numi în toate funcţiile de învăţători numai catolici; ameninţă cu destituirea pe învăţătorii români care nu vor îmbrăţişa catolicismul; promise răsplătiri şi înaintare acelora care vor da mai întâi tristul exemplu al lepădării de lege. Românii au rezistat cu multă vigoare, au apărat cât le-a stat în putinţă legea părintească. Străinul însă nu se descurajează. Administraţia generală a Bucovinei se subordonează locotenenţei imperiale din Lemberg, unde se manifestă prin numirea în toate funcţiile statului a tot felul de străini, gonindu-se cu premeditaţiune toţi românii. Până la 1850 nenorocitul popor bucovinean a gemut sub această necruţătoare administraţie. Locotenenţa din Lemberg căuta a coloniza Bucovina; a înmulţi elementul slav, şi preoţii săi lucrau pentru a face pe români să îmbrăţişeze catolicismul. De la acea epocă să nu se creadă că soarta românilor s-a ameliorat, dimpotrivă, prigonirea a mers crescând cu singura deosebire că germanizarea ţării deveni obiectul principal urmărit de administraţie. Populaţia română fu despoiată sistematic de toate drepturile politice, administraţia ţării încăpu în mâinile străinilor. Şi pentru ca să-şi facă lectorul o idee vom menţiona un singur fapt: În oraşul Rădăuţi, unde românii aveau majoritatea la număr, de abia au putut reuşi să strecoare în consiliul comunal numai un singur ro-mân; restul de 29 au fost aleşi dintre evrei şi nemţi. În camera deputaţilor de la Viena singură proprietatea mare este reprezentată prin D.D. Hurmuzachi şi Petrino, comunele, atât rurale, cât şi urbane au deputaţi numai străini. Într-un cuvânt, românul este redus sub stăpânirea străinilor, a devenit el străin în ţara sa. Ochiul neadormit al administraţiei priveghea să nu se lase românilor nici un mijloc prin care să-şi poată păstra naţionalitatea. Domnii, boierii şi alţi cetăţeni moldoveni de toate treptele, inspiraţi de tradiţionalele sentimente filantropice ale neamului nostru, fondaseră şi înzestrase cu domenii imense 24 mânăstiri. În aceste chinovii călugării, ca şi în celelalte monahii române se

îndeletniceau, după puterile lor, pe lângă cele bisericeşti şi cu cultura literelor şi ştiinţelor; păstrau limba română şi istoria naţională. Cum se puteau oare tolera asemenea oameni într-o ţară unde se urmărea pieirea neamului românesc? La 1786 se secularizează bunurile mânăstireşti, se vinde averea mobiliară a acestor stabilimente. Vestitele herghelii de la mânăstirea Sucevița; turmele de vaci şi oi de cea mai aleasă locală crescută la mânăstirile Sucevița şi Solca se ridică cu forţa armată şi se aduc la statul Frătăuţi. Parte din vite s-au vândut, parte s-au întrebuinţat pentru înfiinţarea stabilimentului hipologic de la Rădăuţi şi a altor stabilimente de felul acesta. Cei mai mulţi călugări şi călugăriţe au părăsit mânăstirile şi au trecut la altele din Moldavia şi aievea. Ceilalţi au rămas până în sfârşit credincioşi mătaniei lor.

Din toate mânăstirile cât au existat în Bucovina de abia au mai rămas trei: Putna, Sucevița şi Dragomirna. Populaţia călugărească a acestor sfinte locaşuri se compunea din 25 indivizi! Mănăstirile desfiinţate parte au căzut în ruine, parte s-au transformat în fabrici şi până şi cazărmi. Aşa dară acolo unde românii rugau pe Dumnezeu, străinii au găsit de cuviinţă să facă uzine şi cazărmi.

Nu am avea nimic de imputat contra măsurii luate de guvernul austriac pentru secularizarea bunurilor mânăstireşti dacă fondurile rezultate din vânzări şi veniturile proprietarilor s-ar fi întrebuinţat în interesul dezvoltării române. Nu este însă aşa. În neputinţa de a priva pe români de orice venit tras din averile bisericeşti, s-a întrebuinţat şi se întrebuinţează o sumă oarecare pentru cult şi pentru şcoli, cea mai mare parte din venituri se întrebuinţează pentru a satisface interese cu totul străine românilor; aşa după cum mi s-a încredinţat de un român bucovinean, în 1859 s-a dăruit din fondul religional la aproape 3 milioane lei pentru a contribui la cheltuielile de război contra Italiei; în 1866 aproape 2 milioane de lei pentru clădirea unui ospiciu la Ierusalim.

Acum din acest fond românesc se va întreţine în mare parte universitatea germană din Cernăuţi, stabiliment care numai în favoarea românilor nu va lucra.

Românii au protestat în mai multe rânduri către imperiu contra unei atât de nedrepte şi abuzive întrebuinţări a unor fonduri curat româneşti; cererile lor n-au fost ţinute în seamă. O direcţiune străină căra aiurea averea lăsată de domni şi cetăţeni români; moşiile arendate la străini şi mai cu seamă la evrei, pentru a reduce în sapă de lemn pe români. Astfel dară, printr-o amară soartă se întrebuinţează contra intereselor naţiunii române fondurile lăsate de strămoşii noştri pentru mângâierea nenorocitilor şi înflorirea culturii neamului românesc.

Garda austriacă se îndatorase solemn după ce şi-a însuşit Bucovina că va respecta starea existentă atât fiinţa naţională, cât şi religioasă; era, prin urmare, natural ca limba română să fie respectată şi păstrată ca limbă oficială. Aceasta cu atât mai mult că în anul răpirii Bucovinei toată populaţia era română afară de puţini Huţuli, un soi de slavi, care locuiau în localităţile muntoase dinspre Galiţia. Nicidecum; mai îndată după mutarea pajurilor împărăteşti, limba germană se impuse, nu numai ca limbă oficială în toate relaţiile administrative şi judecătoreşti, dară se făcu obligatorie şi în şcoli. După prigonirea învăţătorilor români care nu voiau să se supună catolicilor de la Lemberg, se recomandă ca şi înainte, ca să se caute învăţători care să cunoască limba germană şi română. Astăzi nici că se mai pomeneşte de limba română; pare că străinii care s-au făcut stăpâni pe a douăsprezecea parte din România, au şi uitat că această ţară un veac înapoi făcea parte dintr-o ţară autonomă română. Mari şi tari peste tot locul ei au făcut abstracţie de nemulţumirea românească în atât că îi gonesc până şi din cele din urmă consilii comunale.

Faptul acesta nemaipomenit de despuiere a unei naţionalităţi de bunurile şi limba sa a indignat până şi pe arhiducele Reiner. Acest membru al familiei imperiale vizitând în 1874 Bucovina a trecut prin vechea capitală a domnitorilor români, prin Suceava, şi unde i s-a prezentat corpul profesoral al gimnaziului local, toţi români, afară de director. Întrebaţi de arhiducele că în care limbă fac prelegerile şi răspunzând că în limba germană, fără voia sa l-a prins cea mai mare mirare, care nu s-a sfiit a o manifesta înaintea asistenţilor.

Între alte situaţii nenorocite ce a produs această sistematică şi premeditată acţiune de înstrăinare, de stârpire a tot ce este român, cel mai trist este, după cum s-a încredinţat, că limba ro-mână este oropsită chiar de unele din familiile româneşti cu oarecare poziţie socială; că o parte din preoţi ar fi vorbit în familiile lor limba germană şi rutenă; în fine, lucru sfâşietor pentru orice ro-mân că în unele familii de români chiar şi copiii şi chiar dintre juni, nu ştiu limba românească. Dacă aceste fapte vor fi adevărate, apoi ce vor mai răspunde acei dintre români care până mai în

anii trecuţi cereau colonizarea ţării cu străini? Vedea-vor în fine la ce triste şi amare rezultate conduce domnirea străinilor? Cum? O ţară română, locuită numai de români până acum una sută ani, a ajuns să-şi vadă copiii uitându-şi limba, oropsind limba părinţilor din căminele lor? Românii de sânge, descendenţii acelor boieri moldoveni care au protestat dimpreună cu Vodă Ghica contra răpirii patriei, au ajuns să se sfiască, să dezguste de frumoasa limbă a părinţilor lor? Clerul român, servitorii altarului chemaţi prin sfânta lor misiune ca să conducă poporul, să roage pe Dumnezeu pentru fericirea ţării, ei să ajungă a vorbi limbi străine cu copiii lor, să le inspire de la naştere ura contra singurului mijloc ce le-a mai rămas de a-şi păstra naţionalitatea contra limbii române? Ni se spune şi despre acesta singur m-am încredinţat, că sunt încă familii şi mulţi preoţi care fac excepţie; şi nici că putea să fie astfel; ar fi fost prea odios ca două clase luminate de români să fi trecut cu totul în partea străinilor. În această concentrare în tot felul de mijloace pentru pierderea unei naţionalităţi, singuri ţăranii bucovineni au rezistat mai cu tărie năvălirii străine; ei au păstrat cu mai multă sfinţenie datinile şi limba părinţilor lor. Nenorocire însă! Mizeria, prigonirile, ura străinilor, i-a împărţit, i-a descurajat. Părăsiţi de conaţionalii lor cei luminaţi; rămaşi fără nici o cârmă în această luptă de toată ziua, ţăranii de peste Molna nu mai au altă putere decât să înece durerea în inimile lor. Familii şi până sate întregi, părăsesc ţara şi trec în Moldavia, fapt care, între alte cauze, contribuie la împuţinarea elementului român. În adevăr, după arătările ziarului Albina în 1856 se aflau în Bucovina 260 mii români şi 170 mii ruteni; în 1867 populaţia română scade la 240 mii; iar în 1869, după arătările statistici oficiale, întocmite de Camera de Comerţ din Cernăuţi de abia mai erau 209.116 români.

Astfel dară, populaţia română descreşte pe an ce trece şi locuitori de alte neamuri, germani, ruteni, evrei se înmulţesc în proporţie ameninţătoare. De unde acum un secol pământul românesc de peste Molna era călcat şi stăpânit numai de români, astăzi ei au devenit deja în minoritate faţă de elementele străine. Un veac încă şi Dumnezeu ştie dacă, vechii stăpânitori ai pământului nu vor ajunge să fie luaţi drept străini în ţara lor după cum au ajuns românii din mai multe localităţi ale Transilvaniei şi Banatului. Între 17775-1885 românii din Bucovina s-au înjumătăţit.

Aceasta este starea Bucovinei. Paginile care urmează, fondate pe fişe oficiale, vor încredinţa într-un mod şi mai temeinic pe cititor despre ceea ce ne-am cercat a-i înfăţişa în această pre-cuvântare. Încheindu-ne luăm voie a supune la cea mai serioasă meditaţie a compatrioţilor noştri starea în care a ajuns trei din cele mai frumoase şi mai cu dărnicie înzestrate ţinuturi ale Moldaviei. Dacă nu putem face mai mult pentru fraţii noştri, cel puţin să ne cunoaştem ţara şi nevoile, să-i ajutăm, să-i consolăm în această stare de suferinţe pe care sunt condamnaţi a o străbate. Încredinţaţi că dreptatea va triumfa odată, să lăsăm viitorului sarcina de a răspunde dacă se poate sugruma un popor în pământul şi căminurile sale, dacă răpirea poate legitima cea mai vădită intenţie se a face să piară o naţionalitate." (**45**)

Conţinutul

Această lucrare, în care Aurelian face o prezentare completă asupra Bucovinei, a fost elaborată pe un cuprins organizat în şapte capitole, respectând forma aplicată la cele două lucrări anterioare de gen monografic, «*Notice sur la Roumanie*» şi «*Tera nostra*».

Teritoriul. *Capitolul I.* Intitulat «*Teritoriu*», este redat într-o descriere cu limbaj geografic modern, foarte bogat în date dimensionale, denumiri vechi româneşti ale tuturor ţinuturilor şi localităţilor, ale formelor geografice şi râurilor din teritoriul Bucovinei. Stilul expunerii pare a fi dintr-o povestire de călătorie a lui Hogaş, oferind frumuseţe şi nostalgie, după cum scrie: „Ţară de munţi şi de coline, configuraţiunea sa ne prezintă peste tot o succesiune de terase, începând din susul Nistrului şi înălţându-se treptat, până la pleşuvele coame ale Carpaţilor. Munţii şi colinele sunt străbătute, când în lung, când în curmeziş, de văi profunde; care înguste şi sălbatice între munţi devin din ce în ce mai răsfirate, cu cât se depărtează de obârşia lor. Aceste văi formează pe alocuri şesuri întinse şi roditoare. Împrejurul Rădăuţilor se află un şes din cele mai însemnate prin întindere şi fertilitate. Prin văi curg râuri, gârle şi pâraie, unele mai repezi, altele mai domoale, toate însă concurând a da viaţă şi a înfrumuseţa măreţul tablou ce ne înfăţişează această frumoasă şi avută ţară." (**46**) În epoca raptului făcut de Austria, autorul descrie vecinătăţile Ţării Bucovinei:

„...spre nord Galiţia; spre răsărit Basarabia şi România; spre apus Galiţia, Transilvania şi Ungaria; spre sud România şi Transilvania."

Aurelian consideră Bucovina din punct de vedere topografic, o ţară cu trei regiuni foarte bine definite, atât prin configuraţie, cât şi prin economia lor: 1) munţi; 2) colinele; 3) văile, câmpia propriu-zisă, care ocupă un spaţiu restrâns. Autorul împarte munţii după direcţia de orientare în două grupe: una către Transilvania şi România şi alta către Galiţia. Grupa I o consideră o continuare a «*Ineului*», care face parte din munţii Rodna ai Transilvaniei. Aminteşte de «*Dealul Omului*» cu o înălţime de 2.123 metri (atunci), de Tomnatic, de lanţul Losova – 1.500 metri înălţime şi de muntele Plosca, 1.187 metri. În grupa a doua descrie munţii Lucina, Giumalăul, Rarăul, Tătarca şi continuă cu denumirile munţilor mai mici. Întreaga descriere a aşezării munţilor o face pe patru pagini, dar cu numeroase date şi menţiuni asupra lor. La fel descrie colinele, văile şi câmpia propriu-zisă. (**47**)

Această expunere asupra teritoriului Bucovinei, redată pe 14 pagini, are toate calităţile de prelegere pentru un curs universitar, care putea să reziste şi în primele decenii ale secolului XX.

Populaţiunea. *Capitolul II.* Această temă este tratată cu toată adâncimea posibilă, pe baza informaţiilor orale, din vizitele sale şi ale datelor statistice din evidenţa imperiului. Populaţia cu modificările structurale etnice, cu modul de viaţă şi locul românilor în alcătuirea ei, reflecta efectele uzurpării şi subjugării acestui teritoriu românesc, din timpuri străvechi.

Pentru cultura istorică şi cultivarea sentimentului naţional, descrierea lui Aurelian despre populaţia din Bucovina după anul 1775 este o lecţie ce trebuie însuşită de toate generaţiile de români, căci, revenim cu dictonul: «*istoria se repetă*».

Publicaţiile statistice austriece, întocmite sistematic şi scrupulos în scopul intereselor imperiului, arătau că la anul de ocupaţie în ţinuturile răpite Moldovei, adică în Bucovina existau numai 75.000 suflete, care locuiau în 24 comune, 2 oraşe, Suceava şi Siret şi un târguşor, Rădăuţi. Aurelian nu avea îndoială asupra cifrei, dar avem noi, când este vorba de ocupanţi de teritorii pe care doresc să le anexeze definitiv; însă el presupunea că numărul străinilor trebuia să fi fost foarte mic, câţiva ruteni şi evrei ca meseriaşi şi comercianţi. Autorul ne spune că imediat după ocupaţie, teritoriul a fost pus sub administraţie militară. Generalul Spleny „...aşezară în Suceava, Siret şi Cernăuţi, mulţime de meseriaşi germani, atât de mulţi, că unii au fost nevoiţi să se ocupe cu agricultura, din lipsă de lucru în meseria lor. În anul 1886, sub Iosif al II-lea, au aşezat noi colonişti germani la Ilişeşti, Arborea, Iţcani, Frătăuţi, Milişeuţi, Molodia, Roşu şi tot atunci au adus coloni maghiari, aşezaţi în sate noi, Andraşi falva, Hadik-falva, Iosef falva şi altele. Pe la 1830, rutenii din Galiţia au năvălit în Bucovina pentru a scăpa de serviciul militar, aceştia ajungând în câteva zeci de ani să fie în număr aproape egali cu românii băştinaşi. După 100 de ani, românii au ajuns să reprezinte numai jumătate din populaţia Bucovinei."

Nu putem trece peste descrierea atmosferei acestei epoci legate de oprimarea populaţiei române şi favorizarea etniilor aduse de imperiu. Aurelian scrie astfel: „Unde acum una sută de ani pământul Bucovinei era ocupat numai de români şi era stăpânit numai de dânşii, astăzi după o dominaţiune străină de un veac, ţara a fost năpădită de neamuri străine, şi o parte însemnată a pământului român a trecut în stăpânirea lor... nu trece zi ca ei să nu se simtă străini în ţara lor... populaţia rurală înăsprită, asuprită, persecutată, a emigrat şi emigrează, adesea sate întregi, în Moldavia şi Basarabia; populaţiunea urbană de neam românesc mai a dispărut. Cernăuţii sunt numai cu numele oraş românesc. Limba română oropsită în relaţiunile oficiale, începe a fi înlăturată chiar de familiile române de oarecare distincţiune. Astfel, scopul urmărit în Bucovina s-a îndeplinit; copiii săi s-au înstrăinat, străinii pripăşiţi au ajuns stăpâni pe pământul udat cu sângele ostaşilor români, ilustrat de vitejia lui Ştefan cel Mare şi a altor domnitori români."

În această analiză generală, Aurelian ataşează un tabel statistic privind «*Populaţia din Bucovina după naţionalităţi în anul 1869*», cu o detaliere demnă de secolul nostru. Prezentăm sin-teza acestei statistici după naţionalităţi: români, 209.116 – 40,8%; ruteni, 191.195 – 37,3%; izraeliţi 47.754 – 9,5%; germani, 41.065 – 8,0%; unguri 8.586 – 1,7%; ruşi şi lipoveni, 3.043 – 0,6%; slovaci, 1.190 – 0,2%; alte naţionalităţi creştine, 9.998 – 1,9%; de alte religii necreştine 17. (**48**)

Aurelian prezintă şi analizează date statistice privind religia, căsătoriile, decesele, divorţurile, profesiile. Subliniem că în statisticile sale nu este pomenită religia ortodoxă la 1869, şi Aurelian scrie: „Religiunea greco-orientală predomineşte: 383.244 suflete", însemnând că românii erau cuprinşi în această confesiune.

Agricultura. *Capitolul III.* Autorul reuşeşte să ofere o imagine completă asupra agriculturii din Bucovina, descriind starea ei din trecut, plantele cultivate, suprafeţele şi producţiile obţinute, plasate în regiuni agricole. Este pomenit Cantemir, cu menţiunea sa asupra producţiilor frumoase de grâu, orz şi secară, respingând unele scrieri ale ocupanţilor care afirmau că au găsit în Bucovina o agricultură primitivă.

Tratând despre proprietate, autorul spune că: „Până la 1786 regimul proprietăţii era în Bucovina acela al clăcii ca şi în România; ţăranii plăteau dreptul de a lucra pământul şi a se folosi de roadele sale prin muncă şi darea în natură, adică, claca şi dijma. Când s-au adus străini „li s-au acordat favoruri particulare ca să fie puşi mai presus de populaţia indigenă, adevărata proprietară a pământului Bucovinei; totul sub pretextul de a contribui la progresul agriculturii."

În această acţiune, statul Austriac a dispus confiscarea posesiunilor domeniilor fondului (funciar) religionar, al bisericii răsăritene, instituind mai multe ferme, iar Administraţia Militară a luat în arendă domeniile Rădăuţilor, unde a înfiinţat apoi depozitul de armăsari şi herghelia.

La 1848, s-au desfiinţat claca şi dijma în Bucovina, iar ţăranii au rămas proprietari definitivi pe pământul lucrat. Reţinem, în România acest fapt s-a produs la 1864 prin voinţa lui Cuza şi Kogălniceanu. După datele lăsate de Aurelian, suprafeţele propice agriculturii din Bucovina erau aproximativ egale cu cele ale pădurilor, iată: pământ arat, 521.254 pogoane; grădini 15.693 pogoane; fâneţe, 320.587 pogoane; păşuni, 225.470 pogoane; păduri 950.278 pogoane; total 2.037.282 pogoane; circa 1 milion hectare. Autorul descrie apoi zonele unde se află aceste categorii de teren pe cuprinsul Bucovinei, şi culturile de plante care se află.

Producţia medie anuală, calculată pentru toate culturile, pe o perioadă de 10 ani, arată că porumbul, cartofii, secara şi ovăzul se produceau în cele mai mari cantităţi. Bunăoară, la porumb s-au obţinut 164.893 chile (1 chilă = 501 kg.); la cartofi, 230.812 chile, la fân de trifoi circa 35.000 tone (din recoltare). Producţiile la unitatea de suprafaţă considerată pogonul erau destul de bunişoare: grâu 15 – 30 baniţe (0 baniţă = circa 26 kg.), circa 780-1.560 kg./ha.; la orz până la 2 chile, sau 1.000 kg. pe hectar, la ovăz 2,5 chile, sau 1.250 kg. pe hectar, la porumb până la 1.800 kg. pe hectar, iar la cartof 120-220 baniţe, sau 7,2-14 tone pe hectar. (**49**) Aurelian încheie acest capitol cu remarca: „Nu este agricultor care, faţă cu producţia medie a plantelor cultivate în Bucovina, să nu recunoască că agricultura acestei ţări este pe calea progresului."

Animalele domestice. *Capitolul IV.* În preambul la acest capitol, autorul scrie că: „În această frumoasă şi cu dărnicie ţară, agricultorii de timpuriu au avut o aplecare particulară pentru economia vitelor", iar argumentul pentru opinia sa este dat de efectivele de animale din anul 1869: cai, 42.047 capuri; boi şi vaci, 224.201 capuri; oi 217.913 capuri; capre, 18.766 capuri; porci 133.385 capuri. Aceste efective raportate la populaţia de 511.964 locuitori, ne arată o ţară bogată în animale. Aurelian a calculat 0,75 capuri vită mare la fiecare pogon şi preciza că ţările înaintate aveau 1 cap vită mare pe această suprafaţă.

Între ţinuturile bogate cu animale, aminteşte Câmpulung şi Rădăuţi, apoi Suceava şi Străşineţi, iar cele mai puţine animale se numărau la Siret. Şi pentru animale, autorul prezintă un tablou statistic ce cuprinde regiunile agricole importante ale Bucovinei.

Aurelian se referă şi la rasele de animale, spunând de aducerea raselor străine prin care s-au ameliorat cele locale, fiind supuse corcirii; şi aminteşte de rase pure de oi merine, de vaci din Elveţia şi de Voralberg; rasele de cai arabi şi englezeşti, prin contribuţia particularilor şi a administraţiei. Concluzia lui Aurelian la cele descrise este: „Toate sacrificiile au fost răsplătite, astăzi se găsesc în multe localităţi din această ţară, animale care se pot potrivi cu cele mai frumoase din Europa", adăugând: „În anul 1865, când am vizitat pentru întâia oară frumosul stabiliment de la Rădăuţi, se aflau, după cât mi s-a spus, 600 iepe în toate şase stabilimente: Rădăuţii, Milisăuţi, Vadu Vlădicăi, Voitinelu, Vicovul de Jos şi Tocmitura cu Mitocul, toate

dependente de stabilimentul principal de la Rădăuţi. Herghelia avea 30-40 de armăsari din rasa arabă şi cea engleză, ţinut în cea mai mare îngrijire la stabilimentul de la Rădăuţi." (**50**)

Pădurile. *Capitolul V.* În Bucovina, suprafaţa de păduri ocupa 950.000 pogoane, iar interesul lui Aurelian pentru acestea era foarte prezent şi conştientizat, în baza importanţei deosebite a imensei bogăţii, a cărei valoare nu era apreciată atunci şi nici astăzi. Românul aproape niciodată nu a văzut lemnul, pădurea, mai mult decât o sursă de foc şi de construcţie, pe care a valorificat-o cu uşurinţă în beneficiul străinului. Numai în perioada socialistă au existat unele preocupări de valorificare superioară a lemnului prin prelucrare industrială, însă după 1989, «*liberul schimb*» impus şi acceptat cu inocenţă de politicieni şi guvernanţi a distrus această economie. Am revenit la comerţul primitiv al vânzării buştenilor, mai rar a scândurii şi lemnului de mobilă. În aceşti ani.

În acei ani, ***Imperiul***, care era la o altă scară de civilizaţie, la 1786 a început un mod de administraţie forestier în Bucovina, după confiscarea «*Fondului religionar oriental*», deci cu 100 de ani înaintea prezentării raportului la «*Codul silvic*» de către Aurelian. Pădurile private au fost preluate în acelaşi regim de la 1818.

Aurelian face iniţial o descriere a zonelor de pădure din Bucovina, împărţind această bogăţie pe 8 ţinuturi, pentru care dă şi suprafeţele ocupate, exprimate în pogoane, după cum urmează: Coşmanu, 8.413 pogoane; Cernăuţi, 40.735; Vişniţa, 169.163 pogoane; Străşineţ, 102.109 pogoane; Siret, 12.604 pogoane; Rădăuţi, 245.489 pogoane; Suceava, 60.947 pogoane; Câmpu-Lung, 206.613 pogoane. Din această suprafaţă imensă, 484.594 pogoane poseda «*fondul religionar oriental*». O descriere punctuală face autorul asupra speciilor forestiere, pomenind, în pădurile de câmpie, stejarul, ulmul, arţarul şi carpenul; fagul la poalele de munte şi mesteacănul.

Aurelian scrie şi despre exploatarea lemnului, menţionând că, la 1816, pe râul Ceremuş, funcţionau ferestraie pentru debitarea butucilor şi tăierea scândurii, precum şi de transportul buştenilor pe Bistriţa, până la Galaţi. Mai mult, astfel de transport se făcea pe Nistru, pe Prut, Siret, Suceava şi Moldova. „Pe la 1847 s-au făcut lucrări de rectificare şi regulare a acestor ape, astfel că în timpul de faţă (1875) lemnele pot pluti pe dânsele mai peste tot anul." (**51**) Despre plutirea lemnelor şi folosirea lor, autorul a lăsat mai multe date; precum şi despre producerea cărbunilor, şi captarea păcurei în procesul de fabricaţie. Modul de expunere a acestui capitol confirmă statutul de bun cunoscător al domeniului pădurilor, sub toate aspectele, pe care Aurelian le-a arătat încă de la cursul său «*Note de silvicultură practică*», până la profunda sa implicare în elaborarea şi promovarea în parlament a primului cod silvic. Dar peste acestea a lăsat o imagine eternă asupra pădurilor Bucovinei la 1875, când «*Ţara de Sus*» era subjugată Imperiului Austriei. Cititorul obişnuit din timpul nostru va afla informaţii importante şi interesante din expunerea sa. Din păcate, această lucrare nu este în număr mai mare de 10 exemplare în bibliotecile din ţara noastră.

Industria. *Capitolul VI.* În acest capitol, pe lângă industrie, autorul prezintă şi starea relaţiilor comerciale, căile de transport şi impozitele, la 100 de ani după uzurparea teritoriului de către Imperiu. Condiţiile naturale ce le poseda Bucovina arătau o ţară înzestrată pentru dezvoltarea industrială, ne spune Aurelian, astfel că de timpuriu s-au înfiinţat diferite fabrici şi a început exploatarea minelor la o scară destul de extinsă. Administraţia străină, fiind conştientă de acesta, a luat toate măsurile ca industria născândă a ţării să fie încurajată şi protejată contra concurenţei dinafară, a susţinut prin tarife protectoare şi alte încurajări, dezvoltarea industriei. (**52**) Totuşi, concurenţa dinăuntrul imperiului, format din popoare şi ţări diferite, a frânat dezvoltarea unei industrii mai puternice în Bucovina, căci înăuntru nu se putea combate concurenţa.

Spre deosebire de ţară, de România, în Bucovina, industria principală era reprezentată de exploatarea minelor de fer, aramă şi sare, iar activitatea a început imediat după ocupaţie, când la 1784, o asociaţie de boieri bucovineni a deschis exploatarea unei mine de pirită lângă Iacobeni. În 1796, afacerea a fost cumpărată de Carol Manz, împreună cu 9.000 pogoane de pădure, adu-când pentru lucru în mină 40 de familii de lucrători străini, din care au rezultat în timp 7.270 suflete aşezate în 711 case în satele: Iacobeni, Cârlibaba, Pojorâta, Aisenau, Fredental şi Rusu pe Boul. (**53**) Acest Manz a descoperit şi mine de plumb, argint, fer, iar în 1821 a cumpărat minele de aramă de la Pojorâta. Pe la 1878, întreprinzătorul a cedat afacerea către «*Fondul religionar*».

Am dat extins acest exemplu, care arată ce înseamnă imprudenţa de a primi străinul în ţară fără nici o chibzuinţă. Sub frazele frumoase de mai sus rămâne munca, suferinţele şi viaţa mizerabilă a băştinaşului, pentru care s-au jertfit strămoşii ca să-i lase o ţară. Ei bine, imprudenţa îl transformă în supus. Străinul «*nu duce pământul cu el în afară*», cum spun ziariştii noştri inocenţi astăzi. Nu? El îl stăpâneşte aici, exploatând munca băştinaşilor, care împărtăşesc soarta arătată mai sus; iar cu timpul, nu se ştie..., ba se vede, trebuie să plece în lume. Guvernele ce nu realizează aceste fenomene trebuie avertizate de popor şi trase la răspundere aspră.

După anul 1800, s-au exploatat minele de fer de la Stulpicani şi Lăpuşna, iar din acea perioadă ţiganii extrăgeau aur din nămolul de pe Bistriţa; de aici denumirea «*Bistriţa aurie*». Au fost descoperite izvoare de petrol la Breazu lângă Câmpulung şi la Lişniţa; apoi zăcăminte de sare la Solca; apele minerale de la Dorna Cândreni, Vatra Dornei şi Poiana Negri. Alcoolul se fabrica în Bucovina din grâu. Erau în Bucovina trei fabrici de sticlă, industrii pentru fabricarea pânzeturilor de bumbac, in şi cânepă.

Vedem că în Ţara de Sus au fost dezvoltate activităţi industriale sub ocupaţia Imperiului care, probabil, nu s-ar fi realizat în hotarele ţării. Sigur că nu românii bucovineni se bucurau de ele; ei erau cu munca şi cu supunerea la deznaţionalizare.

Bucovina avea relaţii comerciale externe cu România, Rusia şi Turcia; erau birouri vamale la Cernăuţi, Novosuliţa, Zurin, Sinant, Iţcani, Bosancea, Bojeşti şi Gura Negri. Se exportau buşteni, scândură, carne şi trăsuri. Importul s-a dezvoltat pe la 1870, după deschiderea căii ferate. La 1871, Bucovina importa cereale, 350 tone. (**53**)

Impozitele erau impuse cu multă apăsare, fiind 11 tipuri de taxare: impozit funciar, pe case, pe chirii, pe venituri, pe consum; impozit pe persoană, timbru; impozit vamal, pe tutun, pe sare. Întreaga descriere făcută de Aurelian ne arată că Bucovina avea o economie organizată, care funcţiona aproape ca aceea dintr-o ţară independentă.

Biserica în Bucovina. *Capitolul VII.* Această temă este descrisă de Aurelian destul de larg, rezultând amploarea activităţilor instituţiei în domeniul acumulării şi păstrării bunurilor şi mai ales pentru păstrarea fiinţei naţionale. În toată această perioadă de 100 ani, nu se pomeneşte de construirea vreunei biserici sau mănăstiri, ci despre imense proprietăţi, care au contribuit în mare măsură la conştientizarea prezenţei românilor în teritoriu, deşi înmulţirea străinilor i-a umbrit şi i-a apăsat tot mai mult. În preambul, autorul preţuieşte activitatea bisericii şi prezintă numărul şi localităţile unde se aflau mănăstiri cu proprietăţi şi biserici. „Moşiile şi acareturile mânăstirilor româneşti din Bucovina formează aşa-numitul «*Fond religionar al bisericii drept credincioase răsăritene din Bucovina*»", ni se spune, iar Aron Pumnul scrie că „...toată viaţa religioasă, morală, spirituală, naţională şi conştiinţa se susţin din acele proprietăţi."

Recunoscând cele de mai sus, Aurelian aduce o laudă bisericii şi slujitorilor ei pentru contribuţia la păstrarea fiinţei neamului românilor din Bucovina, timp de 100 de ani, iată: „În împrejurările grele în care au trăit românii din Bucovina, clerul naţional a fost până la un timp, mângâietorul şi susţinătorul lor sufletesc; el singur a rămas depozitarul limbii şi culturii române; de aici tot respectul şi profunda recunoştinţă a românilor. Mai mult decât oricând, românii sunt datori să se strângă în jurul bisericii lor, căci numai într-însa a mai rămas scăpare pentru păstrarea limbii şi naţionalităţii lor."

La 1790, când a fost răpită Bucovina, existau 24 mănăstiri, înzestrate cu 267 proprietăţi mari şi mici, 20 erau pentru călugări, iar 4 pentru călugăriţe. Cele pentru călugări erau mănăstirile: Moldoviţa, Putna, Voroneţ, Humor, Sfântu Ilie, Sucevita, Dragomirna, Solca, Morecia, Luca, Bireşniţa, Sadova, Ilişeşti, Cristelnicu, Ostra, Broscăuţi, Coribniţa, Babinu şi Zamostea. Pentru maici erau destinate mănăstirile: Pătrăuţi, Mămăieşti, Voloca şi Vişniţa. Toate aparţineau Episcopiei Rădăuţilor. (**54**)

Aurelian s-a oprit cu numeroase date asupra construirii mănăstirilor şi bisericilor din Bucovina, pornind de la anul 1401, când Alexandru cel Bun a ctitorit Mănăstirea Moldoviţa şi a întemeiat Episcopia Rădăuţilor la 1402. Apoi descria evoluţia «*Fondului religionar*» şi modul de cheltuire a lui pentru nevoile românilor bucovineni, şcoli, biserici, ajutoare pentru sărmani.

Imperialii erau conştienţi că un popor mai luminat poate progresa mai bine şi în mai scurt timp, încât în timpul lui Iosif al II-lea s-au înfiinţat şcoli, iar în anul 1875, Universitatea din Cernăuţi. Sigur că şcolile au fost înfiinţate mai ales pentru străini, dar biserica s-a implicat în sprijinirea şcolilor din satele româneşti.

Una dintre «*dispoziţiunile*» imperiului, care a avut efecte dezastruoase asupra românilor bucovineni, a fost retragerea administraţiei militare a ţării şi încorporarea ei cu Galiţia, având capitala la Lemberg (Lvov). Sub această administraţie, s-a anulat învăţământul obligatoriu, urmărind desfiinţarea şcolilor româneşti. Şcolile erau puse sub supravegherea catolicilor de la Lemberg, impunând românilor această religie până în anul 1884, când a revenit în grija Consiliului Bisericii Orientale Româneşti. Astfel, la 1862, din 122 şcoli rurale, 64 erau româneşti, 42 catolice, 12 evanghelice, 2 mozaice; câte una georgiană şi lipoveană. Frecventarea şcolii era în favoarea germanilor care aveau 4.190 elevi, iar românii şi rutenii câte 2.000.

Trebuie să amintim tot la învăţământ că în anul 1808 s-a înfiinţat şi Seminarul Superior din Cernăuţi, ce avea 587 elevi, 23 profesori, urmat de «*Seminarul românesc*» la 1827, cu 65 studenţi şi 11 profesori. «*Gimnaziul superior răsăritean*» din Suceava a fost înfiinţat la 1860 şi avea 314 elevi şi 16 profesori, jumătate dintre elevi fiind români.

Mai trebuie menţionat că, la 1871, cele 140 comune cu şcoli, dintr-un număr de 56.162 copii, numai 9.781 frecventau şcoala.

În încheiere, Aurelian arată indignare pentru folosirea banilor Fondului bisericesc român pentru toate şcolile şi spunea că Universitatea de la Cernăuţi, înfiinţată în limba germană „...a umplut de durere inima românilor pentru că ei nu văd într-însa decât urmărirea scopului de a nimici instituţiunile româneşti şi limba română.” (**55**)

Această lucrare, prezentată sub toate aspectele cunoaşterii unei ţări, a fost închinată de Aurelian tuturor românilor. Ea a fost în măsură să ridice interes pentru istorie, pentru dorinţa de unitate naţională şi a rămas în bibliografie, drept prima lucrare monografică asupra «*Bucovinei*». Ea exprimă capacitatea de cunoaştere, de analiză şi exprimare a lui Aurelian asupra aspectelor privind istoria, geografia, economia, viaţa politică şi probleme sociale şi naţionale, încercând să cultive sentimentul naţional în inima românilor, atât de singuri între imperii la acel timp şi între marile puteri de mai târziu. Redăm în original tabla de materii a acestei lucrări.

Tabla de materii
Bucovina. Descriere economică însoţită de o hartă

pagina

Introducere..... VII

Precuvântare..... XI

I. Teritoriu. Configuraţiune. Întindere. Limite. Regiuni. Munţi. Şirurile de munţi.
Munţii cei mai însemnaţi. Coline. Dealurile cele mai înalte. Văi. Văile cu luncile principale.
Râuri. Lacuri. Clima. Diviziunea administrativă. Ţinuturile cu întinderea şi populaţiunea respectivă. 1

II. Populaţiune. Ochire economică asupra populaţiunii de la 1775 până la 1871.
Colonizarea cu unguri, germani şi ruteni. Populaţiunea actuală după ţinuturi şi naţionalităţi;
după profesiuni. Mişcarea populaţiunii de la 1861 până la 1871. Crimele şi delictele după confesiune…… 15

III. Agricultura. Ochire istorică asupra proprietăţii de la 1777 până în zilele noastre. Întinderea cultivată.
Repărţirea culturilor. Regiuni agricole. Regiuni climatice şi culturale. Producţiunea anuală a agriculturii… 35

IV. Animalele domestice. Ochire economică. Animale domestice după specii. Cai. Asini. Catâri. Vite cornute.
Oi şi capre. Porci. Albine. Raportul între întinderea teritoriului şi numărul animalelor.
Animale domestice împărţite pe ţinuturi. Îmbunătăţirea raselor. Stabilimentul hipologic de la Rădăuţi. …….38

V. Pădurile. Ochire istorică asupra exploataţiunii pădurilor. Suprafaţa împădurită.
Întinderea pădurilor pe ţinuturi. Speciile de arbori. Exploataţiunea, transportul şi comerţul lemnelor.
Industrii derivate. Venitul pădurilor…….....44

VI. Industria. Starea industriei. Industrii principale. Exploataţiunea minelor.
Ochire istorică asupra dezvoltării exploataţiunii minelor. Izvoare petrolifere. Fabricarea alcoolului.
Sticlăria. Aurării şi nisipurile aurifere ale Bistriţei. Salinele şi izvoarele sărate. Fabricaţiunea hârtiei.
Comerţul. Căile de transport pe apă şi pe uscat. Relaţiunile comerciale.
Importaţiunile şi exportaţiunile. Impozitele. Diferite impozite. Produsul impozitelor în 1871.....58

VII. Biserica în Bucovina. Fondul religionar al Bucovinei. Originea acestui fond.
Mănăstirile din Bucovina. Anul fondaţiunei şi înzestrarea fiecărei mănăstiri.

Veniturile şi cheltuielile fondului religionar. Instrucţiunea publică. Ochire istorică.
Rolul clerului în dezvoltarea culturii bucovinene. Starea şcoalelor în 1871. Statistica şcoalelor.
Încheiere…….....67

5. Catechismul economiei politice

Preambul. Am menţionat în capitolele anterioare că, deşi Aurelian a obţinut o diplomă de studii agronomice, a fost foarte preocupat de studiul economiei politice, cunoscând pe unii dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai domeniului, din acel timp, Auguste Comte şi Mihel Chevalier, care au avut o influenţă durabilă asupra sa prin concepţiile politico-sociale şi de economie.

Implicarea sa în scrieri economice s-a produs după aproape 10 ani de la absolvire într-un mod semnificativ; prin publicarea lucrării «*Catechismul Economiei politice*». Dar articolele sale publicate în «*Monitorul* » şi «*Agronomia*» în 1860, 1861 au avut conţinuturi exprimate ca de un cunoscător avizat bine pregătit. Această lucrare, apărută în anul 1869, era a doua carte a lui Aurelian după «*Notice sur la Roumanie*» şi a republicat-o în anul 1874, iar pe coperta ei semna «*profesor de Economie rurală la Şcoala de Agricultură şi Silvicultură, Membru al Societăţii de Economie Politică din Paris*» ca anexă în lucrare, mai preciza: „Cu adăugire de «*Ştiinţa bătrânului Ricardo*», despre «*Benjamin Franklin*». Ediţiunea a doua. Carte autorizată de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice pentru învăţământul secundar."

În «*precuvântare*» la a doua ediţie, autorul spunea că epuizarea cărţii publicate în 1869, s-a vândut în doi ani integral în 1.000 exemplare, fapt ce l-a încurajat, pentru că „...aceasta dovedeşte că cunoştinţele economice încep a se răspândi printre junime." Tot aici, mai găsim o confesiune importantă pentru noi, prin referirea suplimentară la motive care l-au determinat să publice a doua ediţie, iată: „Am aşteptat ca bărbaţii speciali în ştiinţele economice să înzestreze literatura noastră didactică cu un tratat elementar de Economie politică; credeam că importanţa ce au dobândit în ţară chestiunile economice va deştepta dorinţa de a înmulţi publicaţiile speciale; din nenorocire, aşteptarea a fost în van. În faţa acestei lipse am crezut că nu va fi de prisos ca să public a doua ediţiune a «*Catechismului meu*». Oricât ar fi de necompletă această cărticică, tot poate aduce oarecare foloase." (**56**)

Precuvântarea la ediţia I este o scurtă lecţie de prezentare a importanţei cunoaşterii economiei politice de către un număr cât mai mare de oameni tineri care frecventează o şcoală. Această «*tabletă*» este atât de potrivită pentru zilele noastre, încât sper ca oamenii care sunt însărcinaţi cu problemele instruirii şcolare să ia în considerare cele scrise de Aurelian, la 29 august 1869, pe când era în ultimul an cu sediul şcolii de agricultură la Pantelimon. ***Iată precuvântarea sa la Catechism:***

«Nu putem înţelege pentru ce oarecare noţiuni de economie politică nu s-ar cuprinde în învăţământul poporului. Copiii familiilor avute nu sunt iniţiaţi câtuşi de puţin în doctrinele economiei politice, o mare parte dintre dânşii ajung la avocatură, la funcţiunile publice, la legislatură, necunoscând chiar valoarea termenilor ştiinţei rămân cu capul plin de prejudicii vulgare şi învechite, aceasta este un fapt de plâns prin efectele sale de neştiinţă profundă despre producţiunea avuţiilor, despre acţiunea muncii şi a capitalului, sorgintea salariilor şi profiturilor şi altele. Aceste cunoştinţe atât cât să fie de ajuns pentru instrucţiunea elementară, nu sunt nici anevoie de comunicat, nici obositoare pentru cap; este lesne de a le face, ca să zicem aşa, pipăite şi chiar mai plăcute prin exemple şi explicaţiuni alese din obiectele cele mai familiare şi din faptele cele mai cunoscute.»

Aceste cuvinte ale ilustrului economist Rossi, zise la Paris acum 32 de ani, ni se pot adresa astăzi fără ca să fie nevoie de a se suprima dintr-însele. Neştiinţa în care se află junimea noastră despre cele mai elementare cunoştinţe de economie politică este un fapt cunoscut. Încât despre trebuinţa ce avem pentru toţi de la mic până la mare, de a poseda aceste cunoştinţe, ni se pare că nimeni nu se îndoieşte.

Într-o serie de conferinţe făcute în 1860 asupra economiei politice aplicate, m-am silit a dovedi pe cât am putut că una din condiţiile principale ale dezvoltării noastre agricole, industriale şi comerciale este împrăştierea cunoştinţelor economice. Ceream cu stăruinţă înfiinţarea de

catedre cât mai multe. De atunci până astăzi nu s-a făcut mai nici un pas pentru a îndeplini o lipsă atât de mare din învăţământul nostru. Economia politică prevăzută în învăţăturile liceelor nu ştim ca să se predea în vreunul. (1869)

Introducerea cunoştinţelor elementare de economie politică în şcolile primare este atât de neapărată ca şi în liceu, şi aceasta pentru că o mulţime de copii care termină învăţăturile din aceste şcoli intră în viaţa practică fără ca să facă studii mai înaintate. Pentru acest scop am elaborat această cărticică asupra economiei politice. Onorabilul consiliu permanent al instrucţiunii a binevoit, în urma unui raport a D-lui A. Vericeanu, profesor de economie politică la Facultatea de drept, ca să aprobe ca carte didactică acest catehism al economiei politice.

Convins că dezvoltarea economică este una din cele mai însemnate trebuinţe ale ţării noastre, că în timpul în care trăim nu poate exista mărire politică fără mărire economică, aş fi foarte fericit când, prin publicarea acestei cărticele, aş contribui pentru a introduce învăţătura elementară de economie politică în şcolile primare din ţara noastră. 29 august 1869.» P.S. Aurelian

Aurelian are dreptate în legătură cu lipsa lucrărilor de economie politică. În tabloul lucrări-lor publicate la marea «*Editură Socec*», figura o singură lucrare în domeniu, «*Tratat complet de Economie politică*», de Ion Strat; prima elaborare românească, ce urma tratatului tradus de Thoma Serigescu din limba franceză în anul 1855, după Adolf Blanqui, director al şcolilor superioare de comerţ şi profesor de economie la «*Conservatorul de Arte*», Paris.

Analiza conţinutului. «*Catechismul*» elaborat de Aurelian pare a fi o lucrare scrisă din mintea sa, lipsind o listă a bibliografiei. Ea are toate însuşirile valoroase cerute de un manual şcolar eficient. Autorul a folosit un limbaj cu termeni distincţi de specialitate, în fraze cu mare limpezime, cu vocabular uzual, specific unei stări evoluate a limbii române, cu un conţinut accesibil asimilării şi reţinerii de către elevi.

Fără a fi organizate pe lecţii distincte, temele tratate au dimensiuni tipice pentru volumul cuprins într-o lecţie, iar pentru precizarea obiectivului propus studiului, autorul foloseşte ca titlu, forma interogativă; de exemplu «*Ce este libertatea muncii?*», «*Ce este schimbul?*» sau «*Ce este proprietatea?*». Acest mod de formulare ne arată că autorul dorea să facă lucrarea accesibilă pentru o sferă cât mai largă de cititori, cu nivele diferite de pregătire, care să poată acumula eficient conţinutul dat. Lucrarea se mai distinge prin exemplificări scurte, clare, uşor de reţinut şi de înţeles, cu accent pe zona practică a temelor tratate. Să arătăm acest fapt în răspunsul la întrebarea (tema) Ce este schimbul?, iată explicaţia lui Aurelian: „...schimbul este lucrarea aceea prin care un om dă altuia un obiect, primind înapoi un alt obiect de aceeaşi valoare. Aceea ce se petrece între doi oameni se petrece între toţi locuitorii unei comune, unui sat şi între locuitorii din diferitele state şi continente. Dacă omul ar putea să fabricheze singur toate obiectele de care are trebuinţă, dacă o ţară ar produce toate produsele de care au nevoie lucrătorii săi, atunci nu ar mai fi trebuinţă de schimb. Dar omul nu poate produce prin sine tot ce are trebuinţă, şi de aici, necesitatea de a alerga la vecinul său sau la oamenii din alte ţări, ca să poată dobândi aceea ce el nu poate produce." (**57**) Este uşor de văzut formularea didactică a frazelor acestei expuneri, claritatea şi accesibilitatea lor pentru mai mulţi oameni.

Cuprinsul «*Catechismului*» a fost alcătuit după direcţiile generale ale conţinutului «*Economiei politice*» date de J. B. Say şi a tratat: Producţiunea avuţiilor; Împărţirea avuţiilor; Consumaţiunea avuţiilor. Pentru fiecare dintre aceste teme fundamentale ale domeniului, Aurelian a stabilit în ordine raţională temele care definesc conţinutul.

Într-o viziune corectă, denumirea temelor este exprimată cu intitulare specifică unei lucrări normale şi nu sub formă interogativă. Acest fapt se va constata din «*Tabla materiilor*» pe care o vom reproduce, pentru a da cititorului imaginea asupra conţinutului acestei prime lucrări de economie politică aprobată şi pentru şcoli secundare, denumită aşa în prima lege a învăţământului dată de Al. I. Cuza în anul 1864.

În afara instruirii în domeniul economiei politice la modul general, conform cuprinsului, autorul aduce unele date şi informaţii concrete, specifice ţării noastre sau citate ale marilor înaintaşi. Aşa bunăoară, explicând dimensiunile proprietăţii, spune că: „...moşiile cele mari, de la 600 de pogoane în sus, spre exemplu, compun proprietatea mare" (**58**), iar pentru a sublinia

nevoia învăţăturii, îl citează pe marele Francis Bacon care spunea că «*omul este atâta poate, cât ştie*».

Prezentarea capitolelor lucrării este făcută cu o sistematizare raţională, cu succesiune logică a conţinutului de idei şi exemplificări. Bunăoară, capitolul V, din partea I, intitulat «*Despre pământ*» prezintă următoarele paragrafe cu idei de conţinut: Cum produce pământul? Ce este proprietatea mare, mijlocie şi mică? Care este cea mai favorabilă din punctul de vedere al producţiei, din aceste trei feluri de proprietate? Cum ar fi mai bine să fie împărţit pământul într-o ţară? Ce este cultura mare, cultura mică, cultura mijlocie? Ce influenţă poate avea întinderea proprietăţilor asupra caracterelor locuitorilor dintr-o ţară?

Să vedem cum răspundea Aurelian la cea de a treia întrebare: Care este cea mai favorabilă formă de proprietate, după mărime, din punct de vedere al producţiei?

„Proprietatea cea mică este aceea care (poate) produce mai mult, pentru că este mai bine îngrijită, dar ea nu poate adopta ca aceea mijlocie şi cea mare, maşinile perfecţionate, nu poate întreţine vite scumpe, astfel că progresul agriculturii atârnă în mare parte, întru ceea ce priveşte capitalurile mari de proprietatea mare şi cea mijlocie. Trebuie a arăta însă că proprietatea mare, mai cu seamă în ţările care nu sunt încă populate, nu este lucrată cu îngrijire; adesea, câmpuri întinse şi roditoare, stau nelucrate.

Proprietatea mică se poate bucura de avantajele cele mari, când cultivatorii s-ar asocia pentru a cumpăra maşini, seminţe, vite şi altele. Un proprietar mic nu poate cumpăra o maşină de treierat, căci, pe de o parte, nu are ce lucra cu dânsa, iar pe de alta, nu are mijloace; asocieze-se însă toţi locuitorii unei comune; puie fiecare câte o sumă de bani şi atunci vor avea o maşină de treierat pe care o vor întrebuinţa fiecare.” (**59**)

Pentru exemplificarea ideii anterioare, referitor la buna sistematizare, mai ilustrăm tema «*Timpul şi desfacerea productelor*», dată în Partea a II-a «*Împărţirea sau distribuirea avuţiilor*», Capitolul I «*Schimbul şi desfacerea productelor*». Iată structurarea acestei teme: Ce este schimbul? Este folositor schimbul? Cum se poate dezvolta schimbul? La ce lege este supus schimbul?

Ultima problemă enunţată în această temă este dezvoltată de autor cu multă claritate şi simplitate, oferind un excelent text de manual şcolar. Expunerea sa poate fi înţeleasă şi reţinută de elevi cu plăcere şi temeinicie. Iată textul: „Schimbul este supus «legii *ofertei şi cererii*», (nu «*cererii şi ofertei*» cum eronat se spune azi; pentru că mai întâi trebuie să se ofere ceva ca să fie cerut), atunci când este liber. Producătorul de grâu le duce în târg, acolo unde găseşte şi pe alţii; cu toţii «*oferă*» marfa lor, acelora care «*o cer*»; se întrec care să o poată desface, «*concurează*» între dânşii. Fără libertate, fără concurenţă, schimbul devine un «*monopol*», adică cumpărătorii sunt nevoiţi să se supună voinţei unuia sau mai multor vânzători. Aşa, de exemplu, dacă fabricanţii de zahăr reuşesc să oprească intrarea zahărului din afară, ei au un «*monopol*», vând cu preţurile care vor, fiindcă nu li se face concurenţă, întrecere de către fabricanţii dinafară. Asemenea se întâmplă când un producător oarecare dobândeşte voie, ca numai el să poată fabrica cutare product. Asemenea monopoluri sunt numite «*artificiale*», adică făcute de oameni; însă se întâmplă ca un producător să fie în împrejurări particulare; să producă obiecte mai bune decât vecinul său, numai cu ajutorul unor împrejurări fizice (mecanic ori naturale) astfel, proprietarul unei vii, poate produce vinul mai bun decât vecinii săi, şi aceasta pentru că locul său este pus mai bine, iar în asemenea caz este un monopol «*natural*», contra căruia nu avem nimic de zis.” (**60**)

Analizând expunerea lui Aurelian din acest pasaj de 20 rânduri din scrierea sa, putem constata că a explicat un număr mare de termeni fundamentali de economie politică într-un spaţiu foarte, foarte redus: schimbul, oferta, cererea, concurenţa, monopolul, monopolul artificial, monopolul natural.

Pentru a vedea evoluţia gândirii asupra importanţei aplicării cunoştinţelor de economie politică, privită şi azi cu puţin interes în şcoala românească, cu excepţia şcolilor economice, reproducem «*precuvântarea*» lucrării la ediţia din anul 1874.

Precuvântare pentru a doua ediţiune. Catechismul Economiei politice a ieşit din tipar în 1869; după doi ani nu se mai afla nici un exemplar în librărie. Această împrejurare ne-a surprins

şi ne-a încurajat; ne-a surprins pentru că nu aşteptam 1.000 exemplare de materie economică să se poată desface în aşa puţin timp; ne-a încurajat pentru că aceasta dovedeşte că cunoştinţele economice încep a se răspândi printre junime.

Am aşteptat ca bărbaţi speciali în ştiinţele economice să înzestreze literatura noastră didactică cu un tratat elementar de Economie politică; credem că importanţa ce a dobândit în ţară chestiunile economice va deştepta dorinţa de a înmulţi publicaţiile speciale; din nenorocire, aşteptarea ne-a fost în van. În faţa acestei lipse am crezut că nu va fi de prisos ca să publicăm a doua ediţie a ***Catechismului meu***. Oricât ar fi de necompletă această cărticică tot poate aduce oarecare lămuriri. Cu această ocaziune mă cred dator a reaminti acelora cărora este încredinţată direcţiunea învăţământului, că cu toată prescripţiunea legii instrucţiunii publice, până astăzi Economia politică nu figurează încă în programele liceelor. Nu ne putem explica cauza pentru care această ştiinţă este oropsită din învăţământul public. Oropsirea aceasta s-ar putea explica numai atunci când propăşirea cunoştinţelor economice ar părea inutilă; lucrul este cu totul din contra. În adevăr, în nici o epocă a vieţii noastre sociale împrejurările nu ne-au impus cu mai multă tărie ca în epoca de astăzi cunoaşterea ***Economiei politice***.

Izolaţi până mai deunăzi de mişcarea economică a Europei, reduşi în aceea ce priveşte comerţul numai la exportul prisosului de cereale care covârşea consumaţia locală şi a unui număr oarecare de vite, economia noastră era patriarhală. Astăzi condiţiile vieţii noastre economice sunt cu totul altele. Sunt câţiva ani de când simţul de conservaţie a deşteptat în ţara noastră un curent de idei, o preocupaţie lăudabilă în favoarea dezvoltării noastre economice. Un presentiment firesc a făcut ca românii să se convingă că în timpul de faţă, dezvoltarea politică şi socială a poporului depinde în mare parte de direcţia economică pe care o apucă. De la idei abstracte românii au început a trece la fapte. Cuvintele industrie naţională, agricultură naţională, încurajarea dezvoltării economice, cuvinte necunoscute până acum câţiva ani, se aud în toate convorbirile.

De la mic până la mare începem a cugeta serios la creaţia industriei române. Drumurile de fer; sporirea populaţiei străine; călătoriile în afară, ne-au deschis ochii, ne-au convins că am rămas înapoi. Înzestraţi cum suntem cu toate mijloacele intelectuale pentru a păşi repede în calea progresului, ne-am pus pe lucru. Deja ceea ce a mai rămas din vechea industrie română, a început să se ridice. Exportaţiuni industriale încep a se fonda. Românul agricultor până astăzi, tinde a deveni industrial. În asemenea stare de prefacere economică, este de întâia trebuinţă ca fiecare român să cunoască elementele ştiinţei care se ocupă cu producţia, distribuţia şi consumaţia avuţiilor, cu alte cuvinte, ale Economiei politice. Autorii legii asupra instrucţiunii publice presimţiseră această necesitate; de aceea economia politică este trecută între învăţăturile liceelor. A mai stărui pe viitor în neaplicarea legii, este a ţine junimea într-o stare de inferioritate vătămătoare intereselor naţiunii; şi pentru că nici un român nu poate dori aceasta, sperăm că în curând ştiinţa economică va figura în programele liceelor din România. Autorul, Ferestreu, în 25 august, 1874."

Analizând «*Catehismul economiei politice*» elaborat de Aurelian, descoperim conţinutul unui excelent manual pentru elevii de şcoală secundară, şi ne întrebăm cu nedumerire de ce atâţia miniştrii şi guverne au ignorat sfatul lui Aurelian, prin care îndemna ca şcolarii să înveţe această disciplină şcolară, care a devenit tot mai indispensabilă în viaţa lumii civilizate.

Scrierea lui Aurelian era absolut accesibilă unui elev de 14-15 ani, dar şi necesară pentru a înţelege că trăieşte în spaţiul economic al ţării sale şi reuşitele sale depind nu numai de munca depusă, dar şi de cunoaşterea organizării şi funcţionării economiei.

Credem că un manual de economie politică scris la scara timpului nostru, cu un conţinut accesibil, aşa cum a fost «*Catehismul*» lui P.S. Aurelian, este cât se poate de binevenit pentru generaţiile din secolul XXI. Această lucrare ar trebui să fie prima menţiune bibliografică în oricare manual şcolar de economie politică."

Tabla de materii
Catechismul economiei politice

pagina

Precuvântare..... V
Precuvântare pentru a doua ediţiune..... IV

Producţiunea avuţiilor
Capitolul I. Definiţiunea ştiinţei Economice. Avuţie. Utilitate. Valoare..... 1
Capitolul II. Despre producţiunea avuţiilor..... 3
Capitolul III. Agenţii producţiunii sau instrumente producătoare..... 4
Capitolul IV. Despre muncă..... 5
Capitolul V. Despre pământ..... 7
Capitolul VI. Deosebite moduri de a exploata pământul..... 10
Capitolul VII. Despre capital..... 12
Capitolul VIII. Despre deosebitele industrii..... 16
Capitolul IX. Împrejurările priincioase pentru propăşirea industriei..... 17
1. Proprietatea..... 17
2. Libertatea muncii..... 18
3. Siguranţa..... 20
4. Asociaţiunea..... 21
5. Despărţirea muncii..... 22
6. Maşinile..... 23
7. Bunele obiceiuri şi învăţătura..... 24

Împărţirea avuţiilor
Capitolul I. Schimbul şi desfacerea productelor..... 25
Capitolul II. Despre valoare şi despre preţ..... 29
Capitolul III. Despre monedă..... 32
Capitolul IV. Despre hârtia-monedă..... 37
Capitolul V. Despre credit..... 39
Capitolul VI. Despre instrumentele de credit..... 42
Capitolul VII. Despre bănci..... 44
Capitolul VIII. Despre căile de comunicaţie..... 48
Capitolul IX. Teoria schimbului..... 50
Capitolul X. Importaţiunile şi exportaţiunile..... 54
Capitolul XI. Despre libertatea schimbului..... 55
Capitolul XII. Împărţirea avuţiei între agenţii producţiunii..... 57
Capitolul XIII. Despre proprietate..... 60
Capitolul XIV. Despre arendă sau venitul pământului..... 62
Capitolul XV. Despre interesul sau venitul capitalului..... 65
Capitolul XVI. Despre salariu sau venitul muncii..... 68
Capitolul XVII. Despre beneficiu..... 71

Consumaţiunea avuţiilor
Capitolul I. Despre consumaţiune. Clasificaţiunea consumaţiunilor..... 73
Capitolul II. Luxul şi risipa..... 77
Capitolul III. Absenteismul..... 78
Capitolul IV. Despre câteva consumaţiuni neproductive..... 79
Capitolul V. Consumaţiunile publice..... 80
Capitolul VI. Despre impozite..... 82
Ştiinţa Bătrânului Ricard..... 85

6. Elemente de Economie politică

Preambul. După 20 de ani de la publicarea «*Catechismului economiei politice*», Aurelian a reluat preocuparea pentru oferirea unei lucrări din domeniu, adresată cititorilor cu o instruire de nivel mai ridicat şi tinerilor care urmăreau un învăţământ economic de nivel superior în acel timp (nu universitar). Conţinutul lucrării sale corespundea unui curs predat pentru studenţi într-o şcoală economică, însă volumul ca atare nu invoca bibliografia folosită pentru elaborarea ei, iar Aurelian nu ţinea un curs de acest fel. Totuşi, dintr-o afirmaţie asupra cursurilor de economie

ţinute de el se desprindea că ar fi predat economia politică şi la «*Şcoala de Poduri şi Şosele Bucureşti*» pentru scurtă perioadă.

Precuvântarea sa la această lucrare expusă pe 208 pagini ne aduce lămuriri asupra motivelor care l-au stimulat să procedeze la elaborarea ei, astfel că, aducând explicaţii şi informaţii lămuritoare, o reproducem integral.

Precuvântare.„Lipsa unui tratat elementar de Economie politică în limba noastră m-a îndemnat să scot la lumină această cărticică. De la publicarea Catehismului Economiei politice în 1869 am tot aşteptat ca economiştii de profesiune, bărbaţi însărcinaţi cu distinsa onoare de a preda ştiinţa în aşezămintele de învăţământ public, să înzestreze literatura română cu vreun tratat de Economie politică. Timpul trecând şi împrăştierea cunoştinţelor economice devenind o trebuinţă adânc simţită, am înlăturat modestia şi m-am decis a publica aceste ***Elemente de economie politică.***

Trăim într-un timp şi în nişte împrejurări generale cărora sunt supuse producţiunea, repartiţiunea, circulaţiunea şi consumaţiunea bunurilor. Lipsa unor asemenea cunoştinţe nu numai că este vătămătoare pentru interesele fiecărui cetăţean, dar înlesneşte, cât nu s-ar crede, propagarea erorilor asupra chestiunilor cele mai vitale pentru societate.

Regimul politic sub care trăim, chemând la conducerea afacerilor publice cetăţenii din toate categoriile sociale, cunoştinţele economice sunt cu mult mai trebuincioase decât unui popor supus despotismului. Cetăţeni ai unui stat liberal, suntem chemaţi a ne rosti în Consiliu comunal ori judeţean în Parlamentul ţării, ori în sânul Camerelor de Comerţ şi Comisiilor agricole, asupra atâtor chestiuni de natură economică şi de la a căror soluţiune atârnă, în mare parte, dezvoltarea avuţiei generale şi particulare.

În fine, România ca stat independent, are o sumă de relaţiuni cu celelalte ţări; încheie tratate de comerţ şi de navigaţiune, convenţiuni consulare şi alte învoiri de natură curat economică. Este în interesul general ca oricare cetăţean să fie în stare să aprecieze întreprinderea şi economia unor asemenea acte internaţionale.

Am căutat să înfăţişez elementele ştiinţei într-o limbă care să fie înţeleasă de toată lumea, cititorul se va rosti dacă am reuşit să-mi ajung scopul. Fără nici o pretenţiune de a înfăţişa o lucrare originală, declar că am căutat să mă folosesc de cele mai bune dintre manualele publicate în limbi străine; am consultat cele din urmă publicaţiuni ale distinşilor economişti Emile De Laveleye, Paul-Leroy-Beaulieu, Fawcett, Baudrillart, Roscher şi alţii. Aş fi foarte fericit dacă voi fi reuşit să interpretez cu fidelitate vederile maeştrilor ştiinţei.

Nu ştiu cum va fi primită această cărticică de către publicul român, aş fi însă cu prisos răsplătit, dacă paginile ce urmează vor contribui la vulgarizarea ştiinţei de la a cărei împrăştiere atârnă în mare parte, nu numai sporirea avuţiei generale, dar şi ocrotirea intereselor noastre naţionale. P.S. Aurelian Bucureşti în 15 iunie 1888."

Introducere. Analizând titlul şi cuprinsul lucrării, avem premize pentru a accepta că aceasta avea şi valenţele caracteristice unui curs pentru studenţi. Lucrarea începe cu introducere tipică pentru schiţarea conţinutului, unui asemenea curs şi expune pe scurt: Obiectivul şi definiţiunea Economiei politice; Importanţa Economiei politice; Noţiuni fundamentale, care se referă la trebuinţele omului; despre avuţie, la care analizează utilitatea şi valoarea; metode de cercetare în Economia politică.

Întreg conţinutul lucrării a fost proiectat în patru părţi, corespunzător cursurilor şi tratatelor de Economie politică din secolul al XIX-lea. Partea a I-a: *Producţiunea avuţiei;* Partea a II-a: *Repartiţiunea avuţiei;* Partea a III-a: *Circulaţiunea avuţiei;* Partea a IV-a: *Consumaţiunea avuţiei.*

Definiţia. Aurelian defineşte obiectul Economiei politice într-o formulare clasică având un larg conţinut de generalizare, astfel: „Obiectivul Economiei politice este cercetarea, născocirea legilor privitoare la producţiunea, repartiţiunea, circulaţiunea şi consumaţiunea avuţiilor." Avem o formulare prezentă în definiţiile date de către autori importanţi care au publicat lucrări asemănătoare. În legătură cu definiţia, autorul face trimitere la părinţii acestei ştiinţe şi reproduce formulările lor, care sunt destul de deosebite în exprimare verbală,

dar conţinutul este acelaşi. Înşirând pe înaintaşi, începe cu François Quesnay, Adam Smith, J. B. Say şi continuă aleatoriu cu Sismondi, Storch, Joseph Garnier, E. D. Lavelaye.

Importanţa. Cu privire la importanţa economiei politice, Aurelian îl citează pe ilustrul economist italian Pellegrno Rossi, care spunea: „Era un timp, şi nu atât de depărtat de noi, când nu erau rar de auzit oameni serioşi, negând până şi existenţa economiei politice. Faptelor economice le lipsesc, ziceau ei, acele caractere de fixitate şi de generalitate, fără care oricare elaboraţiune ştiinţifică este o încercare zadarnică."

Aurelian consideră Economia politică: „...ştiinţa izvorâtă din necesităţile vieţii moderne, (care) ca toate ştiinţele a trecut prin lupte până să i se recunoască dreptul ce-l avea în republica literelor", adăugând că: „***Cunoştinţele economice fac astăzi parte nu numai din cultura bărbaţilor de stat, dar chiar din a populaţiunii muncitoare. Un manual de economie politică a devenit tot atât de imperios necesar ca un manual de igienă***." (**61**) Manualul de igienă s-a folosit în şcolile din secolul XX, generalizat, dar «*Economia politică*» a rămas până astăzi (2013), un obiect de studiu numai pentru şcoli de specialitate. Este de dorit şi foarte necesar un asemenea manual accesibil pentru toţi elevii din învăţământul general (cl. a VIII-a). Efectul său în formarea gândirii economice a viitorului cetăţean ar fi cu totul binefăcător.

Noţiuni fundamentale. *În capitolul II* al «*Introducerii*»**,** intitulat «*Noţiuni fundamentale*»**,** Aurelian se referă la «*trebuinţele omului*», abordând subiectul la nivel moral şi filozofic, în măsură să pună cititorul în situaţia de a analiza şi a lua decizii şi atitudini care să-i fie favorabile.

Trebuinţele. Câteva pasaje din expunerea lui Aurelian ne prezintă un conţinut cu valabilitate îndelungată în timp, fiind interesant şi pentru generaţiile de azi şi cele viitoare, pentru că *trebuinţele* sunt permanente, iată:

„Omul nu se mai mărgineşte a-şi consacra toată munca, numai pentru îndestularea trebuinţelor; el lucrează tot atât de mult pentru a-şi cultiva sentimentele, pentru a dezvolta relaţiile de familie şi de a-şi perfecţiona gustul; într-un cuvânt, doreşte să întâmpine nu numai trebuinţele corpului, ci pe ale spiritului. Speranţele omului se înmulţesc în raport cu progresul civilizaţiei... adevărata civilizaţie mărgineşte trebuinţele omului după mijloacele care le dispune spre a le satisface şi nu sunt contrarii perceptelor de morală şi de igienă. Morala creştină în acord cu înţelepciunea celor vechi şi cu economia politică, recomandă cumpătarea în toate şi dimpreună cu Seneca le zi-ce oamenilor «*Voiţi să fiţi avuţi, micşoraţi-vă dorinţa, în loc de a vă spori avuţiile*». Nu poate fi o urmare (consecinţă, efect) a adevăratei civilizaţii înmulţirea trebuinţelor corpului, care ne înfundă din ce în ce mai mult în materialism. Cu drept cuvânt zice D-l E. Laveleye; «*A favoriza sporirea indefinită a trebuinţelor, este a împinge omenirea spre senzualism, care este moartea virtuţii, prin urmare a libertăţii*».

Oamenii şi-au creat mulţime de trebuinţe false, a căror satisfacere mineză corpul şi spiritul, abate de la întrebuinţare mai reţinută sume însemnate de bani. Toate acestea şi alte trebuinţe false, pe lângă cheltuielile zadarnice ce le prezintă, produc infirmităţi corporale, dau naştere la sinucideri, la vagabondaj şi urmările lui, în fine, fac rău societăţii." (**62**)

Avuţia. Între noţiunile fundamentale de economie politică, «*avuţia*» ocupă un loc principal, iar Aurelian se opreşte asupra «*utilităţii*» şi «*valorii*» ei, definindu-le scurt concis şi raţional: 1) „Se numeşte utilitate însuşirea ce o au obiectele sau serviciile de a satisface trebuinţele oamenilor; utilitatea este naturală când reprezintă o însuşire a unei trăsuri, a unei case, şi altele"; 2) **„**Însuşirea ce o au obiectele sau serviciile de a fi schimbate contra altor obiecte sau servicii se numeşte valoare." Dimensiunea valorii este pusă în legătură cu trebuinţele ei şi dă un exemplu interesant: „Lecţiunea profesorilor este estimată şi are valoare în societate, unde nivelul culturii este simţit; din contra, este nesocotit că are valoare într-o societate primitivă." (**63**)

Metode de cercetare în Economia politică. Capitolul III. Fiind de faţă prima lucrare de Economie politică de nivel mediu, corespunzătoare pentru o şcoală superioară a timpului; nu universitară, o lucrare elaborată de autor prin raţionamente proprii, inspirat de bibliografia cunoscută, este interesant să reproducem viziunea sa privind *metodele de cercetare ştiinţifică şi părţile componente ale Economiei politice.*

Iată expunerea sa: „Cercetările în economia politică, modul de investigaţiune, depind de cum este privită ştiinţa; ca simplă ştiinţă abstractă sau ca o ştiinţă bazată pe observaţiune. Ilustrul Jean Baptiste Say consideră economia politică ca o ştiinţă de observaţiune, cum sunt ştiinţele naturale."

Autorul îl citează şi pe I. Stuart Mill, care consideră Economia politică drept ştiinţă abstractă, precum şi pe Rossi, care în privinţa fondului invariabil (a legilor) o consideră mai mult ştiinţă de raţionament.

După opiniile citate, Aurelian expune poziţia personală: „Împărtăşind părerea lui Say, vom considera economia politică ca o ştiinţă de observaţiune, însă în alt înţeles ca naturaliştii, care se mărginesc a constata ceea ce există, fără a propune vreo modificare. Studiind faptele, economistul trebuie să caute care ar fi legile ce trebuiesc adoptate."

Trecând la sistematizarea conţinutului Economiei politice în «*părţi componente*» care au fost amintite, autorul explică în modul cel mai simplu şi logic caracteristica fiecărei părţi şi succesiunea logică a acestora. Iată expunerea lui, în câteva rânduri, care ne concentrează la modul general conţinutul Economiei politice, la timpul său: „***Această împărţire ne pare cea mai potrivită cu natura lucrurilor: 1) Pentru a-mi satisface trebuinţa ce o am de un obiect, trebuie să fie mai întâi produs; 2) Pentru ca obiectul să fie produs, se cere concursul sau ajutorul altor oameni, care la rândul lor trebuiesc răsplătiţi pentru munca lor; dintr-aceasta se trage repartiţiunea (distribuirea) avuţiei; 3) Obiectul produs trebuie să mi se pună la îndemână, să ni se procure, cu alte cuvinte, să i se înlesnească schimbul, de aici se trage circulaţiunea valorii; 4) În fine, când obiectul mi s-a pus la dispoziţiune, rămâne ca eu să-l întrebuinţez în modul cel mai raţional, aceasta este consumaţiu-nea avuţiilor***." (**64**)

Partea I-a. Producţiunea avuţiei.

Capitolul I. Generalităţi asupra producţiunii. Aurelian defineşte producerea de bunuri din prima frază, spunând: „Omul nu poate crea nici un atom de materie, de aceea când zicem că el produce trebuie să înţelegem că transformă, fasonează materia, prefăcând-o în obiecte utile."(**55**) Apoi descrie noţiunea «*materie primă*»; introduce în sfera producătorilor «*învăţaţii*» şi «*serviciile*», asupra cărora erau aprinse dezbateri în trecut.

Capitolul II. Natura. Aurelian menţionează factorii de producţie: natura, munca şi capitalul. Făcând o analiză asupra rolului şi efectelor bogăţiilor naturale, asupra evoluţiei producţiei şi civilizaţiei, descrie zone unde omul nu trebuie să depună mari eforturi pentru existenţă; şi autorul ne-a lăsat o «*reflecţie*» antologică, spunând: „Numai în ţările unde omul este nevoit să lucreze spre a putea trăi, unde trebuie să lupte ca să poată exista, numai acolo se naşte şi se dezvoltă civilizaţiunea; societăţile devin prospere şi avute." (**66**) Această remarcă este dovedită astăzi de ţările nordice ale Europei şi de Anglia, mai ales, unde în secolele XVI-XVIII, oamenii au dus grele lupte pentru existenţă, înfruntând suferinţe de tot felul.

Capitolul III. Munca. Autorul începe cu definiţia asupra muncii ca factor de producţie şi o exprimă astfel: „Munca este punerea în lucrare a facultăţilor fizice şi intelectuale ale omului asupra naturii cu scop de a-şi întâmpina (satisface) trebuinţele." Pot exista definiţii mai savante astăzi, dar pentru timpul acela definiţia lui Aurelian exprima o descriere reală a muncii.

În relaţie cu munca, autorul a descris pe scurt, clar şi cu exemplificări, factorii care au influenţă asupra rezultatelor ei, după cum urmează: împrejurările favorabile productivităţii muncii, natura, rasa umană, sentimentele, moneda, justiţia, regimul politic, starea de cultură, diviziunea muncii, asociaţiunea. (**67**) „Prudenţa povăţuieşte a se folosi de asociaţie în toate întreprinderile în care aplicarea sa este singurul mijloc pentru a reuşi; de a încuraja iniţiativa individuală, oricând prin acţiunea sa produce în condiţiuni tot atât de favorabile, ca prin asociaţiune", spune Aurelian.

Capitolul IV. Productul brut şi productul net. Aceste noţiuni le explică autorul după lucrările lui J. B. Say: „Productul brut este, după Say, ceea ce raportează o întreprindere, când nu s-au dedus cheltuielile; produsul net este ceea ce a raportat industria, după ce s-au dedus cheltuielile." După definiţia lui Say, este invocat Adam Smith, despre care spune: „...a observat că oricât ar fi de important produsul net din punct de vedere al intereselor particulare, ceea ce

interesează naţiunea este produsul brut, deoarece naţiunea trăieşte, îşi îndestulează trebuinţele cu atât mai trebuincios, cu cât producţiunea este mai considerabilă.” (**68**)

Capitolul V. Capitalul. Aurelian a publicat articole despre capital încă din anul 1860, în jurnalul «*Agronomia*», descriind importanţa lui ca factor de producţie şi de progres. În această lucrare, prezintă o definiţie simplă în două variante pentru capital: 1) „În înţelesul vulgar el însemnează în general o sumă de bani care raportează (aduce) un venit, adică dobândă sau interes”; 2) „În economia politică se înţelege prin capital orice produs economisit şi destinat pentru o nouă producţie.”

Autorul adaugă definiţiei, ideea că: „...numai adunând capitaluri, adică muncind şi cruţând, omul a putut înainta în civilizaţiune”, că, „...dacă ar consuma tot rezultatul trudei sale condiţiunea oamenilor nu s-ar schimba”, deci nu ar exista progres. Apoi dă variate exemple despre bunurile care sunt considerate capital şi precizează că: „Capitalul trebuind să fie retribuit pentru consumul ce-l aduce în fenomenul producţiunii, rezultă de la sine, că numai în asemenea situaţiuni are dreptul la o remuneraţiune.”

Aurelian lămureşte o problemă legată de capital, asupra căreia se fac confuzii şi în zilele noastre de către oamenii neinstruiţi, care au intrat în lumea capitalului, şi spune: „Asemenea se comite o eroare, când se crede că capitalul consistă numai în bani, în monedă de aur şi de argint. Moneda constituie şi dânsa un capital, numai în atât că serveşte la întrebuinţarea schimbului.”

Adâncind tema, autorul dă clasificarea capitalului: fix şi circulant; şi explică circuitul şi raporturile în care se află şi mai ales modul de utilizare şi aduce următorul exemplu: „Să se cheltuiască cât mai puţin pentru capitalul fix, când considerăm că aceasta nu ar fi vătămătoare producţiei. Astfel, în materii de construcţii să se înlăture orice lux, orice prisos; să nu se cumpere decât maşinile cele strict necesare. Nu numai întreprinzătorii de industrie, dar şi statul, nu trebuie să sporească într-un mod disproporţionat capitalul fix, căci dintr-aceasta ar putea rezulta crize ca cele care au bântuit Statele Unite ale Americii şi unele ţări europene, din cauza prea marii dezvoltări dată construcţiei de căi ferate.” (1888) (**69**) Iată cum a venit criza imobiliară (2010).

Aurelian descrie pe larg mecanismele de formare a capitalului, asupra cărora nu ne oprim, şi rolul maşinilor în procesul de producţie, ca formă de rentabilizare ridicată a sa.

Capitolul VI. Diferite ramuri ale producţiunii. Clasificarea industriilor. Acest capitol se referă la industrii şi agricultură. Autorul descrie evoluţia ocupaţiilor adoptate de oameni, care au condus la diversificarea produselor, ajungând la «*industrie*». „Pe nesimţite s-au creat diferite ramuri de producţiune a căror totalitate formează ceea ce se numeşte «*Industria*», care înfăţişează (prezintă) toate artele, al căror scop este de a transforma materiile prime în producte, având valoare mai mare.”

În anul 1888, Aurelian prezenta clasificarea industriilor după Dunoyer, astfel: industria extractivă, industria agricolă, industria manufacturii, industria comercială şi industria transportului.

O analiză interesantă expune autorul cu privire la condiţiile ce determină localizarea industriilor: „...după timp şi după loc; după condiţiunile sociale şi condiţiunile naturale.”

Conţinutul expus de Aurelian asupra temei anunţate este similar cu acela al unei lecţii de clasă pentru adolescenţi, având cursivitate în idei, descriere clară, uşor de reţinut şi cu interes. Merită să reproducem scrierea scurtă, făcută de autor pentru a cunoaşte evoluţia situaţiei în timp de multe secole.

Împrejurările care determină înfiinţarea şi localizarea industriilor. Existenţa şi dezvoltarea diferitelor industrii variază după timp şi după loc, după condiţiunile sociale şi condiţiunile naturale. Oamenii se îngrijesc mai întâi de industriile necesare pentru existenţa lor. Se fac pescari, vânători, păstori, fiindcă aceste ocupaţiuni le procură obiectele trebuincioase pentru întreţinerea vieţii. Foamea odată potolită şi hrana asigurată prin oarecare aprovizionări, omul caută a-şi întocmi o locuinţă care să îl adăpostească, potrivit cu împrejurările climatice, cu intemperiile atmosferice; să-şi confecţioneze, după trebuinţă, veşminte pentru a se împodobi sau pentru a se apăra contra frigului. Primitive la început, reduse la piei de animale, scoarţe şi foi de arbori, veşmintele se perfecţionează când se descoperi arta ţesutului şi a confecţionării.

Popoarele cele mai înapoiate, indienii din America, ştiu să-şi agonisească hrană, să-şi îmbrace corpul şi să-l adăpostească. Cu toate acestea, treptat, cu înaintarea civilizaţiunii, diferite industrii se dezvoltă şi se înmulţesc, industria veşmintelor este o civilizaţiune. Este natural ca şi diferitele industrii să se înmulţească în proporţiune cu sporirea ştiinţelor. Între aceste deosebite industrii trebuie să existe o proporţiune, deoarece nu este admis unui întreg popor să îmbrăţişeze numai o singură industrie.

Condiţiunile sociale influenţează în mod considerabil asupra grupării unei industrii în anume localitate: Parisul, Viena, Berlinul au devenit centre populate în care s-au grupat atâtea industrii. În vecinătatea oraşelor industriale, se dezvoltă industrii accesorii ale căror producte sunt cerute de diferite fabricaţiuni. Astfel, fabricaţiunea ţesăturilor de bumbac la Mullen sau la Moscova, a provocat înfiinţarea industriei productelor chimice în vecinătatea acestor ţinuturi industriale.

Împrejurările fizice impun, până la oarecare grad, înfiinţarea cutăror industrii în anumite puncte ale teritoriului unei ţări şi diviziunea muncii între naţiuni. În localităţile unde pământul este priincios pentru cultura plantelor zaharoase, precum este sfecla sau trestia de zahăr, se înfiinţează fabricile de zahăr ori distileriile de alcool. Vecinătatea porturilor poate atrage după sine industria fabricaţiunii vaselor, vapoarelor. Clima, situaţiunea şi expoziţiunea favorabilă pentru cultura viţei, atrage după sine sădirea viilor, cum a fost în Basarabia, Crimeea şi Caucaz. În România, fabricaţiunea obiectelor de lemn precum sunt doniţele, lopeţile, albiile de spălat, există în regiunile muntoase, în vecinătatea pădurilor unde se află lemnele trebuincioase pentru a fabrica asemenea obiecte.

Rezultă din ceea ce precede că gruparea diferitelor industrii, înfiinţarea fabricilor, este subordonată unor condiţiuni sociale şi fizice de a căror existenţă depinde în mare parte succesul întreprinderilor industriale."

În continuare sunt descrise industriile, fiecare cu particularităţile sale, completând cu situaţia lor în ţară şi perspectivele posibile. Agricultura este tratată mai pe larg pentru importanţa ce o avea atunci, reluând conţinutul de economie agrară din studiile sale agronomice.

În ordine, a prezentat: industria extractivă, agricultura, cultura mare şi cultura mică în agricultură, industria manufacturii, industria transporturilor şi comerţului.

Comerţul. Expunerea sa despre comerţ poate fi şi astăzi o lecţie plăcută şi educativă pentru cetăţeanul lumii moderne preocupat de siguranţa prezentului şi progresul de viitor. Vom găsi virtuţi care astăzi sunt acoperite de lupta prea mare pentru profit; comerţul merită însă, toată atenţia guvernelor şi societăţii. Iată «*lecţia*» lui Aurelian: „Comerţul este o industrie care consistă în a cumpăra şi a vinde. *Comercianţii sunt producători ca toţi ceilalţi, cu toate că ei nu creează nici un product.* Deoarece producţiunea lor se reduce la a crea utilităţi sau a face servicii, este învederat că nu se poate contesta calitatea de producători comercianţilor, fiindcă aduc servicii reale şi creează utilităţi prin faptul că întâmpină nevoile consumatorilor, punându-le la îndemână atâtea obiecte utile, de care ar fi lipsiţi fără intervenirea lor.

Între cele mai antice popoare au existat relaţiuni comerciale reduse, în cele mai multe cazuri, la un simplu schimb. Treptat cu progresul culturii, comerţul s-a dezvoltat şi s-a perfecţionat, contribuind el însuşi la progresul civilizaţiunii. Astăzi relaţiile comerciale au dobândit o importanţă atât de mare, încât bărbaţi politici se rezumă pe dezvoltarea lor pentru a întinde puterea, a mări influenţa şi a spori avuţia popoarelor. Încheierea unui tratat de comerţ a devenit o lucrare cu mult mai gingaşă decât atâtea alte chestiuni cu care se ocupă diplomaţia.

Foloasele ce societatea le datoreşte comerţului sunt numeroase; el a contribuit la sporirea avuţiei prin înmulţirea relaţiilor între popoare; a făcut ca oamenii de diferite naţionalităţi să se cunoască mai de aproape, să lege relaţii mai strânse între dânşii. Comerţului i se datoresc cele mai însemnate descoperiri geografice şi, ca urmare, colonizarea unei părţi însemnate a globului. Popularea Americii şi a Australiei cu prisosul populaţiei europene este în mare parte datorită spiritului de întreprinderi şi de comerţ. Exploraţiunile, însoţite de atâtea pericole, în necunoscutele regiuni ale Africii, sunt provocate de dorinţa întinderii relaţiilor comerciale cu popoarele indigene.

Dezvoltarea fără precedent a producţiei industriale şi agricole se datoreşte comerţului, căci numai prin mijlocirea sa productele se transportă şi se desfac.

Din vechime până astăzi, popoarele s-au întrecut în dezvoltarea comerţului. Pe locul de faţă Englitera este în fruntea civilizaţiei comerciale şi industriale a Europei cu o populaţie de peste 35 milioane locuitori, Englitera nu numai că are o agricultură dintre cele mai înaintate, dar se distinge prin supremaţia sa comercială şi industrială. Comerţul britanic care trece peste 16 miliarde, îmbrăţişează întreaga lume; pavilionul englez fâlfâie de la un pol la altul pe toate mările şi fluviile. Prin marina sa comercială, Englitera nu numai că transportă în toate colţurile lumii productele industriei sale, dintre care numai ţesături de bumbac peste un miliard şi jumătate, dar în parte în toate porturile Europei productele coloniale. Francia, cu 38 milioane locuitori, ţară agricolă şi industrială, este a doua după Englitera. Comerţul său se urcă la aproape 11 miliarde şi îmbrăţişează lu-mea întreagă ca şi a Engliteriei însă în proporţii mai reduse.

De la înfiinţarea imperiului, Germania a făcut progrese însemnate atât în industrie, cât şi în comerţul său. Germanii luptă cu succes contra francezilor şi englezilor şi în unele pieţe le-au apu-cat înainte. Alte ţări precum sunt Austro-Ungaria, Belgia, Olanda, joacă un rol însemnat în mişcarea industrială şi comercială a Europei.

În afară din Europa singurul popor industrial şi comercial este cel american, care merge în fruntea comerţului lumii, alături de Engletera şi Franţa." (**70**)

Partea a II-a. Repartiţiunea avuţiei

Capitolul I. Principiile după care se regulează repartiţiunea avuţiei. Din prima frază, Aurelian arată că cei trei factori de producţie amintiţi anterior: natura, munca şi capitalul, care contribuie în mod diferit la producerea avuţiei, „...trebuie să primească drept remuneraţiune o parte din product, adică un venit"; şi enunţă denumirea lui pentru fiecare factor. Partea cuvenită agenţilor naturali se numeşte «*rentă sau arendă*»; partea cuvenită muncii este «*salariul*» sau «*retribuţiunea*»; partea cuvenită capitalului este «*interesul*» sau «*chiria*» (dobânda). Apoi explică modul în care se acordă părţile cuvenite în raport cu poziţia producătorului faţă de produs şi dă exemplul cel mai frecvent pentru acest timp, iată: „În cazul când un product oarecare a trecut prin mai multe întreprinderi până se să ajungă a fi dat în consum, cel din urmă întreprinzător plăteşte toate cheltuielile. Astfel, o haină de lână, fiind rezultatul mai multor întreprinzători, a agricultorului, a fabricantului de stofe, a croitorului şi al altora, cel din urmă întreprinzător, adică comerciantul, a plătit toate spesele făcute de ceilalţi. El vinde haina, şi ceea ce trece din preţul obţinut peste cheltuielile făcute de el, este «*beneficiul*» sau «*profitul*» său."

Cu privire la principiile pe care se bazează repartiţia avuţiei, autorul spune că ele *„...variază după organizarea politică şi socială a diferitelor societăţi, în special după cum este organizată munca şi proprietatea."*

După ce descrie modul de repartiţie în diferitele epoci de organizare socială, începând de la societăţile patriarhale, se opreşte la epoca sa, spunând: „Astăzi, în societăţile ajunse la oarecare grad de civilizaţie, repartizarea se face în virtutea principiului de concurenţă şi a convenţiilor încheiate între cei interesaţi (părţi).

Reformatorii moderni, sub denumirea de «*comunişti*» (de la comun), «***colectivişti»***, au propus sisteme diferite pentru o mai dreaptă organizare a repartiţie avuţiei, neluându-se de bază «*dreptul de proprietate*» şi principiul concurenţei. Aici repartiţia avuţiei se face după adevăratele principii de justiţie; totuşi îndreptarea nu se va face prin organizarea propusă, a căror aplicare ar fi anihilarea dreptului. În aceasta, ca şi în oricare altă îmbunătăţire socială, numai progresul ştiinţei, numai răspândirea culturii (educaţiei) va rezolva problema." (**71**)

Aici, Aurelian a tratat această problemă strict didactic, cu totul apolitic, destul de clar pentru a fi actuală.

Capitolul II. Proprietatea. Expunerea lui Aurelian asupra proprietăţii are un fond tipic scrierilor clasice şi pleacă de la natură care oferă sursele primare ale proprietăţii, însă nu şi dreptul de proprietate. El spune că „...agenţii naturali care contribuie la «*producţiune*», privit după dimensiuni şi calitate se pot împărţi în două categorii: forţe naturale nemărginite şi forţe

naturale aflate în cantităţi şi întinderi mărginite." În prima categorie include lumina, aerul, vântul, apa râurilor şi apa mării privită ca apă curgătoare (pentru transport); iar în a doua categorie plasează pământul, cu bogăţiile de suprafaţă şi de subsol precum şi apele folosite pentru plutire. Apoi precizează că numai forţele naturale mărginite (limitate) adică pământul, poate constitui proprietate. (**72**)

Aurelian face o expunere extinsă asupra «*proprietăţii*», ca factor de stabilitate şi progres al societăţii în evoluţie, şi pledează pentru proprietatea naţională şi pentru proprietatea privată, care este interesant de a fi cunoscută şi pentru generaţiile noastre. Iată expunerea sa:

„***Proprietatea pământului.*** Proprietatea pământului este temelia pe care s-a organizat şi s-au înălţat societăţile cele vechi şi cele moderne; ea este fundamentul cel mai solid al existenţei naţionale. Cu toate acestea, sunt publicişti care au atacat cu înverşunare dreptul de proprietate contestându-i legitimitatea. Acestora nu li se poate răspunde cu mai multă tărie decât reproducând cuvintele învăţatului economist francez Paul Leroy-Beaulieu: «Nu s-a observat îndestul până astăzi că titlurile pe care o naţiune poate să le invoce pentru a păstra posesiunea teritoriului său sunt aceleaşi ca şi titlurile unui simplu particular pentru a păstra ţarina sa. Proprietatea şi libertatea naţiunilor şi a comunelor se leagă, printr-un legământ nedisolubil, de proprietatea şi libertatea individuală. Proprietatea şi libertatea, precum sunt fundamentale dreptului public şi al dreptului gintelor, sunt şi alte dreptului privat. Numai ocupaţiunea îndelungată şi munca neîntreruptă a generaţiilor pot singure legitima posesiunea de către o naţiune a teritoriului pe care îl deţine. Afirmaţi că ocupaţiunea şi transmisiunea ereditară nu au nici o valoare când este vorba de proprietatea personală, şi vă sfidez de a găsi un titlu pentru posesiunea de către un popor a teritoriului său naţional. Pentru ce poporul francez, spre exemplu, ar poseda el singur 528.000 kilometri pătraţi al teritoriului său, acele spaţiuni privilegiate care cuprind Sena, Loara, Ronul şi Garona; toate aceste pământuri, care par anume făcute pentru producţiuni alese, acele splendide podgorii care dau vinurile cele mai renumite? Ce drept are poporul francez să susţină că locuitorii câmpiilor nisipoase ale Pomeraniei sau ale Prusiei nu pot, fără a înfrânge dreptatea, să puie mâna pe pământul său care este mai roditor decât al lor? Ce titluri poporul francez ar putea invoca pentru a-şi susţine pretenţiunea? Curat şi simplu numai ocupaţiunea îndelungată şi transmisiunea ereditară. Dar dacă aceste circumstanţe nu creează un titlu pentru proprietatea personală, nu pot crea nici unul pentru proprietatea naţională.

Din două una: sau fiecare bucată de pământ aparţine celui care l-a ocupat, care s-a menţinut pe dânsul, l-a cultivat şi l-a transmis moştenitorilor săi sau aparţine, nu unei comune, nici unei naţiuni, dar întregului neam omenesc. Suprimaţi proprietatea privată, temelia unică a proprietăţii naţionale, şi naţiunile nu mai au titluri pentru a legitima posesiunea teritoriului lor; lumea este lăsată pradă forţei destrăbălate; naţiunile sărace şi barbare au dreptul de a despoia naţiunile civilizate mai din vechime şi mai avute».

Jurisconsulţii şi unii dintre economişti au dat mai multe teorii asupra dreptului de proprietate. Astfel, după unii, temelia dreptului de proprietate ar fi ocupaţiunea în virtutea căreia omul este stăpân pe lucrul care nu aparţine nimănui. Nici una din aceste teorii nu înfăţişează în mod complet justificarea dreptului de proprietate. După cum zice D. Beaulieu, chestiunea trebuie privită dintr-un punct de vedere mult mai înalt. «Proprietatea, zice economistul francez, este un fapt instinctiv anterior reflecţiunii, ca tot ce este esenţial omului, precum este vorbirea, schimbul, constituţiunea societăţilor, stabilirea familiei şi a patriei. Toate aceste mari fapte nu au izvorât dintr-un contract precis, dintr-o convenţiune expresă: ele sunt instinctive, pentru că erau necesare vieţii omului şi dezvoltării umane. Mai pe urmă şi-au aflat definiţiunea şi explicaţiunea lor.»

Proprietatea există pentru că trebuie să existe; pentru că fără dânsa nu se poate întemeia o societate; pentru că existenţa ei este deopotrivă necesară individului şi societăţii. Neînţelegerea nu provine atât prin faptul că proprietatea există, cât din modul cum este împărţită.

Dacă nu ar fi existat dreptul de proprietate, nimeni nu şi-ar mai fi dat osteneala să taie pădurile să scoată buturugile, să spargă loturile spre a le face proprii pentru cultura plantelor.

Dreptul de proprietate, ca toate faptele sociale, s-a dezvoltat, s-a întins treptat cu înaintarea culturii. În societăţile cu totul primitive acest drept se mărgineşte asupra rezultatului

imediat al muncii omului, asupra obiectelor mobiliare, precum sunt fructele culese, săgeţile şi alte unelte, vânatul ucis sau prins. Mai târziu, când omul a reuşit să domestice unele animale, acestea devin proprietatea acelui care le păzeşte şi le îngrijeşte.

Când din nomad fără locuinţă stabilă, omul se aşează în anumite localităţi, el devine proprietar pe adăpostul ce şi-a construit, pe îngrădirile, sădirile şi culturile ce le face împrejurul casei sale. Ca o urmare a vieţii agricole, cel care sparge locurile sălbatice şi le preface în pământuri cultivabile devine proprietar al acestor locuri. Fâneţurile şi pădurile, ca unele ce nu reclamă munca imediată a omului, au fost păstrate timp îndelungat ca proprietate colectivă, adică aparţinând comunelor. Chiar astăzi se află localităţi unde pădurile şi păşunile au rămas proprietatea satelor. În mai multe din judeţele noastre unele comune posedă în colectiv păduri, locuri de păşune şi de fâneaţă.

Astăzi în toată lumea civilizată dreptul de proprietate este asigurat prin legi şi nimeni nu a încălcat acest drept, cei care privesc pământul ca un bun aparţinând tuturor şi nimănui, nu-şi dau seama că fără drepturi de proprietate nu este societate stabilă şi mai cu seamă societate civilizată. Nesocotirea şi călcarea sa, ar fi semnul decăderii şi pieirii unei societăţi.

Pentru a combate dreptul de proprietate unii scriitori se întemeiază pe faptul că odinioară, acum câteva sute de ani, proprietatea ar fi fost dobândită prin uzurpare, prin dreptul celui tare asupra celui slab. Aşa este, mai în toate ţările pământul a fost cucerit de către barbarii năvălitori din afară; de către clasele domnitoare, adică nobili şi alte trepte sociale. Ce este însă vinovat proprietarul de astăzi care a cumpărat sau a moştenit de la părinţi moşia sa, dacă această moşie va fi fost dobândită acum câteva sute de ani prin spoliaţiune, prin silă? Şi cum s-ar putea constata asemenea spoliaţiuni, de către oricine au fost făcute şi cine s-a folosit de dânsele? Lucrare cu desăvârşire imposibilă şi care nu ar putea fi de vreun folos, pentru că orice s-ar fi petrecut acum câteva secole nu poate privi pe actualii posesori ai pământului." (**73)**

Adâncind conţinutul temei, autorul descrie «*organizaţiunea proprietăţii*» unde repetă că: „Proprietatea individuală se impune chiar în interesul existenţei societăţii... De altă parte, experienţa a dovedit că sub regimul proprietăţii individuale, producţiunea este necomparabil mai mare, decât asupra proprietăţii comune."

Aurelian se opreşte şi asupra dictonului lăsat de Rousseau, despre cel dintâi om care a închis un loc cu gard şi a zis: «*Este al meu*». Această expresie „...a făcut nenorocirea omenirii", după cunoscutul filozof. Aurelian aduce un răspuns argumentat incontestabil împotriva lui Rousseau spunând: „Dacă pământul nu ar fi fost «*apropriat*» individual, dacă fiecare ar fi fost stăpân să are unde-i convine, negreşit că agricultura şi-ar fi petrecut o viaţă nomadă după cum petrec până astăzi arabii (1888)."

Interesantă este explicaţia sa cu privire la împărţirea egală de suprafeţe de pământ către membrii unei societăţi, după cum s-a întâmplat la împroprietăririle din ţara noastră. Opinia lui Aurelian asupra acestui procedeu poate avea adversari şi susţinători, după poziţia socială şi firea omului. Iată expunerea sa: „Nu s-a încercat această organizaţiune decât în Sparta şi după câtva timp fu părăsită. Acest sistem ar fi cu neputinţă de aplicat. Întâi pentru că populaţiunea înmulţindu-se treptat, ar trebui periodiceşte să se reînceapă împărţirea pământului. Al doilea, pentru că repartizarea în loturi egale presupune neînstrăinarea pământului de către proprietari, adică o robie ca şi alta. Dacă s-ar permite înstrăinarea, atunci de la sine ar rezulta inegalitatea, căci cel ce ar cumpăra un loc devine printre aceştia chiar un proprietar mai mare decât alţii.

Egalitatea în materie de proprietate teritorială tinde la egalizare, la nivelarea condiţiunilor sociale, cu alte cuvinte caută a reduce în aceeaşi stare pe cei leneşi ca şi pe cei activi, pe cei economi ca şi pe cei risipitori. Dreptatea nu se poate împărţi cu o asemenea organizaţiune monstruoasă." (**74)**

Capitolul III. Renta funciară şi arenda. Aurelian lămureşte în acest capitol ce trebuie a se înţelege prin «*rentă*», «*arendă*» şi «*venit*». Defineşte renta, ca „...prisosul (valoric) de producţie, asupra speselor de cultură... şi se datoreşte puterii productive a pământului şi altor agenţi naturali, cu alte cuvinte, naturii."

Despre arendă, spune: „Când închiriază pământul, (proprietarul) el primeşte în schimb o remuneraţiune, care este ***arenda***." Cu privire la venit, autorul defineşte «*venitul brut*» „...tot ce

aduce sau produce moşia", «*venitul curat*» (net): „...acela ce rămâne din venitul brut după ce s-a scăzut plata lucrătorilor şi capitalul întrebuinţat pentru cultura plantelor şi ameliorarea pământului; cu alte cuvinte, venitul curat este ***renta***, adică preţul remuneraţiei pentru participarea pământului la producţia agricolă." (**75**)

Aurelian face o analiză asupra oscilaţiilor la care sunt supuse valorile arendei şi rentei în funcţie de factorii naturali şi sociali.

Capitolul IV. Salariul. „Omul ia parte la producţiune prin munca fizică şi intelectuală; în schimbul trudei sale are drept la o răsplătire care se cheamă «*salariu*» sau «*retribuţiune*»", scrie Aurelian. În continuare, autorul prezintă «*diferite moduri de retribuţiune*» şi menţionează despre plata în numerar şi în produse şi despre angajarea la lucru, cu ziua, sau «*cu ruptul*», adică norma.

În descrierea preţului, este invocat D. Ricardo, care „...pentru a preciza «*preţul muncii*» a întrebuinţat expresiile «*salariul necesar*» sau «*natural*», adică salariul care ar permite lucrătorului să trăiască. După dânsul, preţul muncii este acela care procură lucrătorilor în general, mijloace de a subzista şi de a apăra specia lor fără sporire, nici micşorare. După J. Garnier, salariul lucrătorului trebuie să fie suficient, fără ca să se urce sau să se coboare în starea socială." Deci, spunem noi, să nu moară ca să poată munci pentru sporirea capitalului. «*Suficientul*» lui Garnier se traduce prin: asigurarea întreţinerii şi preînnoirii sculelor, necesarului de hrană pentru copii, admiţând că soţia câştigă cât are nevoie pentru dânsa; asigurarea bătrâneţilor. Mai cuprindea acest suficient, un venit net pentru a spori familia sau buna sa stare; cu care să susţină pe bătrânii săi părinţi; să-şi ajute semenii sau pentru a urca pe scara socială. Pare cinic, dar astăzi (2013), un lucrător obişnuit, în acest capitalism neameliorat, unde acesta este total supus condiţiilor angajatorului, nu are mai multe şanse; doar să ajungă şef de sindicat sau, eventual, parlamentar.

Autorul face o analiză pertinentă asupra variaţiei valorice a salariilor, pe care o tratează sub şase aspecte ce influenţează acest proces: 1) numărul muncitorilor disponibili şi numărul angajatorilor; 2) costul de pregătire a meseriaşului inclus în costul muncii depuse; 3) durata lucrărilor, permanente sau sezoniere; 4) nivelul de calificare; 5) natura şi dificultatea lucrării; 6) situaţia domiciliului, oraş-sat etc. (**75**)

Capitolul V. Amelioraţiunea condiţiunii lucrătorilor. Aspiraţiile de mărire a profitului fără limite, specifice «*capitalismului primitiv*» însoţite de lăcomia de neastâmpărat a deţinătorilor lui, au ţinut în mizerie greu de imaginat zeci de generaţii de lucrători, muncitori, despre care astăzi nu aminteşte nimeni, care au exploatat suprafeţele marilor latifundiari şi au dezvoltat industria SUA. Treptat, spre sfârşitul epocii Renaşterii, au apărut marile minţi ale promovării umanismului, care au condamnat uzurparea rezultatelor muncii şi supunerea producătorilor de bunuri la o viaţă mizerabilă. Apariţia ideilor lui Charles Fourier, Saint-Simon şi apoi a lui Auguste Comte, au deschis ochii lumii asupra unor inechităţi demne de argumente pentru damnarea speciei umane. Aceasta era epoca în care a trăit Aurelian. Expunerea lui Aurelian asupra acestei teme merită o reproducere integrală, necesară instruirii maselor, care găsesc tot mai greu, dar nici nu caută, să cunoască trecutul claselor care au depus efortul fizic pentru progresul omenirii.

Capitolul Va. Amelioraţiunea condiţiunii lucrătorilor. Lucrătorii de toate treptele şi în particular lucrătorii manuali, cultivatori sau meseriaşi, construiesc în zilele noastre, ca şi altă dată, armata cea mare a muncii prin laboreea lor, prin neobosita lor activitate, ei sunt factorii principali ai civilizaţiei. Astfel fiind, este natural ca starea materială şi intelectuală a lucrătorilor să preocupe şi să îngrijească pe toţi binedoritorii progresului. Este învederat pentru tot omul care caută studierea actuală a muncitorilor, că traiul lor nu este pe deplin satisfăcător; că un număr însemnat dintre dânşii vieţuiesc în cea mai completă mizerie. Cu toate acestea, oricât ar lăsa însă de dorit starea de vieţuire a muncitorilor, trebuie să recunoaştem că ei trăiesc în mai bune condiţiuni decât în trecut. Unele documente rămase ne arată că muncitorul în toată Europa era fiinţa cea mai nenorocită. Ţăranii noştri, oricâte nevoi mai îndură şi acum, tot nu se pot asemăna cu fraţii lor din secolele trecute, când, la epoci periodice, erau seceraţi de boli, reduşi a se nutri cu scoarţă de copaci, râşnind rădăcini de plante.

Fără a regreta trecutul nici a fi pe deplin mulţumit de prezent, să sperăm că viitorul va adu-ce îmbunătăţirea de toţi dorită în traiul lucrătorilor. Deosebirea fundamentală între trecut şi prezent este că odinioară avuţii şi puternicii căutau numai să asupreasc㠄, să exploateze cumplit clasa muncitorilor. În timpul nostru, din contra, se caută care sunt mijloacele cele mai proprii pentru a îmbunătăţi soarta lucrătorilor. În aceasta stă aşa-numita chestiune socială care agită şi frământă spiritele şi care preocupă întreaga societate.

S-au produs felurite sisteme pentru amelioraţiunea condiţiunii lucrătorilor. Fiecare dintr-însele a fost tratată în numeroase publicaţiuni. Ne vom mărgini a înşira în mod sumar principalele din aceste sisteme.

Comunismul. Comunismul se întemeiază pe posesiunea mijloacelor de producţiune de către întreaga societate; el nu admite deosebirea dintre *al meu* şi *al tău*, totul trebuie să fie comun ca în comunităţile religioase. Ilustrul filozof francez Rousseau a zis: «Nu uitaţi că fructele sunt ale tuturor şi că pământul nu este al nimănui». Acesta este principiul comuniştilor.

Admiţând producţiunea în comun, comunismul are de principiu, cu privire la împărţirea productelor, regula următoare: «Fiecăruia după trebuinţele sale; de la fiecare după puterile sale». Cu alte cuvinte: fiecare din membrii comunităţii să aibă drept a consuma cât îi trebuie pentru îndestularea trebuinţelor sale şi să muncească numai cât consumă.

În câteva cuvinte ce ar fi comunismul?: «Comunismul este dezgustul de muncă, urâtul vie-ţii sub presiunea gândirii, moartea eului, afirmaţiunea neantului».

Colectivismul (Socialismul). Temelia colectivismului este ca cea a comunismului, desfiinţarea proprietăţii individuale, comunitatea devenind proprietară a pământului, a instrumentelor de muncă, a fabricilor. ***Se deosebesc printr-aceea de comunism că admite ca forma împărţirii produselor ca fiecare să fie răsplătit după munca sa.***

Colectivismul face din stat marele proprietar, marele industrial, iar din toţi membrii societăţii simpli lucrători remuneraţi în raport cu munca lor. Louis Blanc, socialist celebru, propunea ca toate industriile să fie comanditate de către stat. Alt socialist propunea comuna în locul statului. Rezultatul aplicaţiunii colectivismului ar fi după cum se exprimă D. Laveleye, sfârşitul progresului şi un despotism universal, regulând toate actele vieţii economice.

Nihilismul. Principiul nihilismului, după fondatorul său Bakunin, este distrugerea sau desfiinţarea tuturor instituţiilor pe care se reazemă organizaţiunea actuală a societăţii, familie, proprietate religiune şi înlocuirea printr-o nouă organizaţiune. Nihiliştii n-au spus însă în ce ar consista această schimbare ce presupune sacrificii necalculate.

Societăţile cooperative. Sunt asociaţiuni cooperative de producţiune şi consumaţiune; cele dintâi asociaţii depun capitalul şi muncesc împreună, sub direcţiunea unui şef al întreprinderii. Fiecare asociat împărtăşeşte munca şi cu capitalul ce a depus, în societatea de consumaţiune, ce cumpără productele trebuincioase cu preţurile cele mai scăzute şi se procură cerinţele în condiţiunile cele mai ieftine. Încercările făcute până astăzi n-au fost favorabile principiului de cooperaţiune. Cu toate acestea, convingerea noastră este că sistemul a fost aplicat cu măsură şi admis cu sinceritate de către societar, este una dintre soluţiile cele mai practice ale chestiunii sociale.

Uniunile de meserii. Vechile corporaţiuni şi stărostii, asociaţiuni între lucrători de aceeaşi specialitate, au fost înlocuite în timpul nostru cu aşa-numitele *Uniuni de meserii,* cunoscute şi în America sub numele de Trade-Unio. Scopul lor este de a lucra în unire pentru ca să fie mai bine remuneraţi. Spre acest scop fiecare membru plăteşte o cotizaţie pentru formarea unui fond de ajutor în caz de nevoie.

Chestiunile de salarii se negociază serios până la atingerea grevelor. Aceste răscoale industriale sunt deopotrivă vătămătoare patronilor şi lucrătorilor. De aceea se preferă arbitragiul. Cauza neînţelegerii este supusă de către părţi unui arbitru ales de către patron şi lucrători. Unii şi alţii trebuie să se supună deciziunii arbitrului." (**76**)

Capitolul VI. Interesul capitalului: „Principalul scop al capitalului întrebuinţat în producţiune este de a primi «*remuneraţiunea*» în schimbul serviciilor aduse", şi pentru a întări acest adevăr, Aurelian îl invocă pe faimosul Montesquieu, care spunea: „Este o faptă foarte bună a da cu

împrumut banii săi, fără a primi dobândă, însă se înţelege că aceasta nu poate fi decât un consiliu al religiunii, iar nu o lege civilă. Remuneraţiunea respectivă este «*dobânda*», pe care autorul o numeşte «*interes*», iar când se împrumută bunuri cu valoare pentru folosinţă, se primeşte «*chirie*».” Constatăm din aceste fraze introducerea explicativă a unor termeni uzuali în economia politică.

Aurelian tratează aici şi despre interesul pentru capital, despre variaţiile dobânzii şi chiriilor, despre utilizarea capitalului în dezvoltarea industriei, ca factor esenţial de producţie. Foarte pertinent şi obiectiv tratează autorul «*legitimitatea*» interesului (dobânzii) care rămâne un subiect analizat, contestat şi aprobat până în zilele noastre.

„Fără ajutorul lui, în diferite forme (a capitalului), pământul cel mai bun şi munca cea mai energică, rămân ca şi sterpe. Înavuţirea popoarelor prin agricultură, industrie şi comerţ se datoreşte în mare parte, consumului capitalului”, ne spune Aurelian. Ei bine! Această constatare raţională a lui Aurelian, care este «*o lege*» în economia agrară, a fost total ignorată de români în momentul 1989, cerând fiecare pentru dânsul «*bucăţica de pământ de la tata*», fără un leu în buzunar pentru nevoile exploatării lui; iar când s-a dumirit, a recurs la arendă, ca foştii boieri, sau la vânzare. Iată lipsa de instruire a unui popor în domeniul economiei politice, cum poate conduce la un dezastru; căci dezastru a fost acesta în care a ajuns agricultura patriei noastre din ignoranţă şi indiferenţă. (2013)

În vremea de glorie a Imperiului, romanii au interzis împrumutul cu «*interes*», iar cel care greşea, era taxat cu de patru ori valoarea dobânzii, şi această erezie era asemuită cu gravitatea omorului. Biserica, mai târziu a oprit prin pedeapsă de blestem orice împrumut cu dobândă. Reformatorul Luther considera un fapt demn de spânzurat; la fel socialiştii au condamnat dobânda, fiind practicată modic în perioada lui în ţara noastră.

După toţi aceştia însă, a venit Montesquieu, care a apărat şi a justificat «*interesul*»: „Banul, zice dânsul, este semnul valorilor. Este clar că acela care are nevoie de acest semn, trebuie să-l ia cu chirie, cum face pentru toate lucrurile de care poate să aibă trebuinţă.”

În final, ne spune: „În toate ţările civilizate s-a înţeles că, cel mai bun lucru în materie de împrumut este de a se lăsa deplină libertate interesaţilor. Se poate ca dobânda exagerată, «*camăta*», sau «*uzura*» să fie condamnabilă, din punct de vedere moral, însă nu prin legi civile se poate stârpi.” (**77**) Adevărat, până astăzi, lucrurile trenează, la fel ca în epoca ilustrului Aurelian.

Capitolul VII. Profitul. În preambul la acest subiect, Aurelian a descris evoluţia producerii de bunuri necesare omului, când dezvoltarea puternică a diviziunii muncii a condus la apariţia «*întreprinderii*», unde se producea pentru desfacere şi unde «*profitul*» era condiţia existenţei afacerii. Autorul defineşte simplu profitul, ca „...partea ce rămâne pe seama întreprinzătorului unei industrii, după ce s-au scăzut toate cheltuielile de producţiune”; apoi menţionează cheltuielile care se fac pentru remuneraţii, renta pământului, dobânda capitalului împrumutat pentru investire, ş. a. (**78**)

Partea a III-a. Circulaţiunea avuţiei

Preambul. „Când comunităţile patriarhale se organizează în formă de «*stat*» şi relaţiunile între diferitele popoare încep a se înmulţi, când diviziunea muncii se dezvoltă, producătorii nu se mărginesc a lucra numai pentru trebuinţele familiei, ei produc şi pentru a desface, adică a schimba productele lor contra altor producte de care au trebuinţă. Acest «*schimb*», această transmisiune a avuţiei de la o persoană la alta constituie, ceea ce economiştii au numit «*circulaţia bunurilor*» sau «*circulaţia avuţiei*»”, ne spune Aurelian, pentru a explica în ce consta «*circulaţiunea avuţiei*» la început. (**78**)

Capitolul I. Schimbul. Explicând foloasele schimbului, autorul ne arată că: „...schimbul este o pornire (dorinţă) firească a omului” şi că el s-a produs chiar în starea de sălbăticie a sa. Apoi îl invocă pe Garnier, care îl considera un mijloc necesar în mecanismul social, stimulând activitatea oamenilor, iar practicarea sa contribuie la creşterea avuţiei popoarelor aflate în condiţii diferite pe glob. Autorul atribuie schimbului şi alte virtuţi importante, cum ar fi «*foloasele intelectuale*» prin circulaţia ideilor, a preluării şi perfecţionării lor, iar o calitate importantă generalizată se exprimă prin «*rezultatele morale*», care aproprie naţiunile, stabilesc legături şi

sentimente de solidaritate şi respect. De la aceste constatări, Aurelian emite o concluzie, spunând: „Poate că numai prin schimb, sub diferitele sale forme, să ajungă omenirea a practica odată acel sublim principiu de morală: iubiţi-vă, ajutaţi-vă unii pe alţii.” (**79**)

Implicând elementele necesare schimbului, Aurelian descrie «*valoarea, preţul*» şi «*bursele de comerţ*». După definiţia sa: „*Valoarea* este însuşirea ce o au lucrurile, munca sau serviciile, de a putea fi schimbate”; apoi defineşte «*preţ curent*»: „...cantitatea de monetă pentru care se poate vinde sau cumpăra curent, acel obiect.” „Se numeşte bursă, localul unde se întrunesc regulat comercianţii şi toţi agenţii care se ocupă cu traficul titlurilor financiare şi al mărfurilor, spre a vin-de şi a cumpăra mărfuri ori titluri”, scria Aurelian. După o explicaţie generală asupra burselor de comerţ, autorul expune opinia sa cu privire la rolul şi efectele lor, într-un mod care ne arată că acestea ar fi trebuit să dispară, însă în final, le găseşte utile.

Iată aprecierea sa: „Experienţa tuturor statelor a dovedit că jocurile de bursă înrăutăţesc în modul cel mai vătămător asupra moralităţii publice, contribuie într-o proporţiune mare la ruinarea unor familii. Faptul că într-un timp foarte scurt, speculanţi fără remuşcare au făcut averi însemnate, îndeamnă adeseori oamenii ţicniţi sau normali, ca să-şi încerce norocul, jucând la bursă economiile strânse cu multe privaţiuni; rezultatul fatal este că, pe lângă câţiva jucători, se pierd mulţi oameni. Oricum ar fi însă, deoarece bursa este o instituţie foarte utilă, rămâne ca publicul să se ferească de a cădea în cursa ce i se întinde de către speculatorii neoneşti. Cum zice D-l Beaulieu; orice bâlci sau târg atrage pe escroci, ceea ce nu înseamnă că târgurile trebuiesc desfiinţate.” (**80**)

Capitolul II. Moneta. Cum ştim, Aurelian a scris despre monetă încă din anul 1861, revenind în timp asupra subiectului în diferite ocazii. În această lucrare, tema este tratată mai general, cu anumit fond didactic, şi se vede că urmăreşte să ofere un conţinut pe înţelesul unui cerc mai larg de cititori. Aici descrie «*natura şi rolul monetei*», «*valoarea monetei*» şi sistemele monetare. (**81**)

Capitolul III. Creditul. Având în vedere importanţa mare a creditului în derularea afacerilor şi contribuţia lui la dezvoltarea economiei naţionale, Aurelian a tratat acest subiect ca pe o temă de curs şcolar, bine sistematizată şi clar expusă.

Definiţia creditului este formulată în limbaj comun, astfel: „Se numeşte credit, încrederea ce o au oamenii între dânşii şi pe temeiul căreia unul poate da altuia mărfuri sau bani, pe simpla îndatorire că va plăti costul lor într-un termen cuvenit. Creditul este «*personal*» când se întemeiază pe încrederea ce insuflă persoana căreia i se face credit, adică «*debitorul*»; şi este «*real*» când creditorul cere debitorului o garanţie materială, amanet sau ipotecă.” (**82**)

În acest capitol, autorul descrie foloasele şi inconvenienţele creditului, pe care ar fi bine să le cunoască oricine dă sau ia un credit; diferitele forme de credit, instrumentele sau titlurile de credit. Aici oferă un conţinut tipic de specialitate, cu mod de atribuire, clasificare, utilizare şi încheie cu prezentarea băncilor şi a importanţei lor, a mecanismului de funcţionare bancar.

Capitolul IV. Crizele comerciale. Întrucât în această perioadă s-au instalat crizele economice în toate variantele, iar previziunile spun că ele nu vor mai dispărea pentru perioade de timp mai lungi, din cauza mecanismului general de funcţionare a capitalismului, în care băncile au preluat rolul principal, situându-se în mod neoficial deasupra guvernelor, reproducem integral acest capitol lăsat de Aurelian, care a fost elaborat la apariţia crizelor capitalismului din epoca sa. Iată această temă expusă de autor.

Natura crizelor. În înţelesul economic, criza însemnează o perturbaţiune în mersul general al tranzacţiilor, un fel de afecţiune care bântuie ţările în care creditul este dezvoltat. Rezultatul lor se traduce prin pierderi însemnate, şi în unele împrejurări, prin completa ruinare a multor stabilimente regionale şi industriale.

După natura întreprinderilor şi a operaţiunilor, crizele sunt: ***monetare*** şi ***comerciale***, ***industriale***, ***agricole*** şi ***crize de bursă***.

Ţările cele mai înaintate în industrie, mai avute în aşezăminte de credit, acelea unde schimburile sunt mai considerabile, sunt cele mai expuse crizelor. Englitera, care stă în fruntea mişcării economice a lumii întregi, a fost şi este expusă periodiceşte la tot felul de crize.

Crizele nu sunt locale; în general, zguduitura ce produce criza se transmite mai în toate ţările care au relaţiuni comerciale reciproce. Criza care a bântuit în 1851 Statele Unite ale Americii, când scontul efectelor de comerţ se urcase la şaizeci la sută şi mai toate stabilimentele de credit suspendaseră plăţile, această memorabilă criză trecu în Englitera şi de acolo lovi cele mai multe pieţe de pe continent.

S-a observat că crizele apar într-o ţară, în general după ce s-a bucurat în timp de mai mulţi ani de cea mai înfloritoare stare economică. Grămădindu-se capitalul, interesul scade şi ieftinătatea banilor îndeamnă la întreprinderi de tot felul. Se fondează sumă de societăţi industriale; acţiunile lor sunt cu atât mai căutate cu cât se află mai multe capitaluri disponibile şi se promit beneficii mai atrăgătoare. Căutarea acţiunilor produce urcarea lor; lumea se întrece a le cumpăra pentru că fiecare caută să câştige; toată lumea câştigând este natural ca toţi să cheltuiască mai mult şi, ca urmare, preţurile mărfurilor să urce. Bucuria este la culme; va crede că domneşte vârsta de aur.

Când prosperitatea pare să fi ajuns la culme, o împrejurare neaşteptată face să se împuţineze moneta; pe dată interesul (dobânda) se urcă, creditul se moderează şi încrederea ce domnea începe a se micşora treptat până piere cu desăvârşire. Posesorii de titluri caută să vândă, însă doritori nu mai sunt; fiecare stă în rezervă aşteptând ziua de mâine. O frică generală apucă toată lumea; preţurile mărfurilor scad, cumpărătorii s-au împuţinat; cei datori nu mai pot plăti, nimeni nu mai dă cu împrumut, de aici falimente, criza generală.

Până ce trece furia crizei, ruinele comerciale şi industriale se grămădesc; preţurile scad la minimum. Această scădere provoacă cumpărări; banii încep să reapară, afacerile se întorc; criza a trecut. ***S-a recomandat prudenţa în afaceri spre a înlătura crizele; se pare însă că aceste zguduiri economice ar fi neînlăturabile, deoarece cu toate precauţiile luate, statele cele mai avute şi mai înaintate în industrie şi comerţ sunt cele mai expuse.***

Cauzele crizelor monetare, comerciale şi industriale. În general cauza care produce crizele monetare şi comerciale este lipsa sau împuţinarea numerarului, care, fie s-a exportat, fie s-a întrebuinţat în interiorul ţării. Numerarul devenind rar, băncile nu mai pot întâmpina cu aceeaşi înlesnire cererile ce se fac. Plăţile se fac mai greu, situaţiunea se agravează şi pe nesimţite încep să se declare falimentele, să se ruineze stabilimentele comerciale. O altă cauză a acestor crize este abuzul ce se face cu diferitele instrumente de credit.

Uitându-se că, în cele din urmă, baza de criză este moneta metalică, că toate titlurile de credit sunt în fond nişte simple poliţe care trebuiesc plătite cu numerar, se emit atâtea titluri, încât moneta nu mai este de ajuns pentru a le plăti când acesta se cere de posesorii lor. Este de ajuns ca asemenea greutate să se producă pentru ca creditul să scadă, preţurile să se micşoreze şi ca urmare criza să se declare.

Spre a înlătura pe cât este posibil crizele, e necesar a nu se abuza de credit, de a păstra în tot timpul o justă proporţie între tipurile de credit şi suma de monetă pe care se reazemă creditul. Financiarii cei mai cunoscuţi recunosc că dacă Franţa a fost mai puţin supusă crizelor decât Englitera şi Statele Unite, cauza este că în acea ţară se află mai multă monetă metalică.

Iar când se presimte că numerarul s-a împuţinat să se urce scontul de către banca regulatoare şi acesta pentru a înfrâna creditul şi a provoca importarea numerarului.

Întrucât priveşte crizele industriale acestea sunt locale şi nu ating deodată toate industriile. În general se declară crizele industriale, sau când producţiunea este prea mare în raport cu consumaţiunea, şi în asemenea caz preţurile scad şi fabricile cele mai mici şi mai slab înzestrate suferă ori se închid; sau când producţiunea este expusă unei concurenţe neaşteptate, după cum se întâmplă cu agricultura europeană faţă cu concurenţa americană; sau în fine, când dintr-o cauză oarecare se pierde o piaţă în care se desfăcea o sumă de producte fabricate. În urma întreruperii relaţiunilor comerciale dintre România şi Austro-Ungaria, în iulie 1886, criza a bântuit fabricile care exportau în România, iar exportatorii noştri de cereale şi vite s-au resimţit.

Crizele de bursă. Crizele de bursă sunt zguduiri financiare produse într-un moment dat de către urcarea afară din cale a unor valori. Speculanţii dibaci, folosindu-se de ignoranţa publicului în materie de speculaţiuni de bursă, provoacă, prin mijloace condamnabile, urcarea unor titluri,

ale unor acţiuni de bancă sau ale întreprinderii. Publicul se grăbeşte să cumpere, şi cu cât grăbirea este mai mare, cu atât titlurile se urcă mai mult.

Cei ce vând titlurile câştigă şi într-un interval de numai câteva zile realizează foloase însemnate. Îndată însă ce se arată cea mai mică scădere a valorilor, teama începe a cuprinde publicul, şi cu cât urcarea a fost mai repede cu atât este şi scăderea. Dintr-aceasta ruinarea celor amăgiţi şi înavuţirea speculatorilor neruşinaţi.

Asemenea crize, numite în nemţeşte *krach,* au bântuit mai toate pieţele europene şi în special, piaţa Vienei şi a Berlinului către anul 1873. La noi urcarea subită a acţiunilor Băncii naţionale, care emisese cu 500 lei se ridicaseră la 2.000 lei, fără nici un motiv serios, a fost o criză de bursă care a învăţat minte pe cei care vroiesc să se înavuţească prin asemenea mijloace. Câţiva au făcut averi, iar publicul naiv a pierdut.

Speculanţii, spre a amăgi publicul, provoacă uscarea prin emitere de acţiuni asupra unor întreprinderi adeseori imaginare; promit foloase necalculabile. După ce se dovedeşte că preţurile întreprinderii existau numai pe hârtie, valoarea acţiunilor scade cu o iuţeală prodigioasă, şi în unele cazuri asemenea titluri nu mai au chiar nici o valoare.

Numai prin deşteptarea publicului şi prin legi severe, se pot opri asemenea întreprinderi care dezonorează creditul unei ţări şi provoacă descurajarea până şi pentru întreprinderile cele mai serioase." (**83**)

Capitolul V. Diferite sisteme ale comerţului internaţional. Conţinutul acestui capitol se referă mai ales la aplicarea «*doctrinelor economice*» în practica comerţului internaţional. Este o temă asupra căreia Aurelian a avut o preocupare de 20 ani, înaintea elaborării acestei lucrări. Aici, se exprimă întreaga sa concepţie asupra temei, care îl reprezintă în poziţia de cel mai important economist român din a doua jumătate al secolului al IX-lea, cu activitate frecventă în perioada 1870-1900. Pentru generaţiile de azi şi pentru viitor, este mai importantă reproducerea integrală a elaborării asupra acestei teme, decât o analiză a autorului acestei monografii. Iată elaborarea lui Aurelian:

Comerţul internaţional. Comerţul se împarte în «*comerţ interior şi comerţ exterior*» sau internaţional. Cel dintâi, cuprinde toate daraverile, toate schimburile ce se operează înlăuntrul ţării; iar cel de al doilea, toate vânzările şi toate cumpărăturile ce se fac cu ţările străine.

Mai în toată lumea comerţul interior este liber. Vămile care existau odinioară între diferite-le provincii ale aceluiaşi stat au fost desfiinţate, rămânând numai drepturile de acces ce se percep la barierele oraşelor.

Comerţul internaţional se compune din comerţul de importaţiune, adică din toate mărfurile cumpărate din ţări străine, şi din comerţul de exportaţiune, adică toate mărfurile vândute ţărilor străine. România importă, adică cumpără din afară, fer, cărbuni de pământ, maşini, stofe; şi exportă, adică vinde străinilor, cereale, seminţe uleioase, vite şi alte producte.

Cu cât se dezvoltă mai mult civilizaţiunea, cu atât se înmulţesc daraverile între naţiuni, adică se măresc schimburile de mărfuri variate ale locuitorilor săi din propria producţiune. Englitera este statul cel mai avut, cel mai înaintat în agricultură şi industrie. Cu toate acestea, este nevoită să importe atâtea producte ale ţărilor calde, pe care nu le poate produce, precum bumbacul, cafeaua, ceaiul, vanilia şi alte fructe exotice. Pe de altă parte populaţiunea engleză fiind foarte numeroasă şi aplicată în mare parte la industrie şi comerţ, pământul său neproducând de ajuns cereale şi vite pentru trebuinţele locuitorilor, Englitera este nevoită să cumpere din afară o sumă însemnată de substanţe alimentare.

Oricât ar fi de învederate foloasele ce le înfăţişează comerţul internaţional, totuşi el nu este liber în ziua de astăzi decât în Englitera, şi chiar în această ţară sunt articole supuse la oarecare restricţiuni. Diferite sisteme au fost şi sunt în vigoare, să le expunem în câteva cuvinte pe fiecare dintr-însele.

Libertatea comerţului internaţional. Majoritatea economiştilor susţin că este util şi just ca comerţul între diferitele naţiuni să fie liber, că existenţa vămilor este o piedică adusă progresului atât economic, cât şi politic şi social. Apropierea între popoare este întârziată de către barierele ce se pun relaţiunilor internaţionale prin importare.

La prima vedere, s-ar părea că economiştii care susţin absoluta libertate a comerţului au dreptate. În adevăr, pentru ce să se împiedice sau să se îngreuneze importarea unor produse străine pe care o ţară nu le produce sau le produce în condiţiuni mai scumpe? Pentru ce să se îngreuneze importaţiunea încălţămintei, veşmintelor şi altor obiecte din Austro-Ungaria în România dacă, asemenea obiecte revin mai ieftine decât acelea care se fabrică în România? Sub ce pretext se poate împiedica intrarea făinii şi pastelor alimentare şi a scândurilor din Ungaria în România, dacă asemenea obiecte aduse din ţara vecină se pot vinde în ţară cu preţuri mai ieftine decât cele produse de români? Pentru care cuvânt consumatorii români s-ar năpusti plătind mai scump obiecte de care au trebuinţă?

Atâtea întrebări la care, în aparenţă, nu s-ar putea răspunde decât condamnându-se orice dispoziţiune care ar îngreuna importarea mărfurilor străine într-o ţară dată.

Mulţi dintre economişti sunt atât de încredinţaţi despre foloasele comerţului internaţional, încât se miră cum se mai discută chestiunea. Deoarece s-au desfiinţat vămile care existau în timpurile trecute în diferitele provincii ale Franţei şi în veacul nostru s-a făcut uniunea vamală între diferite Staturi ale Germaniei, adică *Zollvereinul,* s-a recunoscut că aceste vămi nu aduceau folos pentru comerţul în interiorul unei ţări, nu este atât de util şi just pentru comerţul internaţional?

Şi cu toate câte s-au scris şi vorbit în favoarea absolutei libertăţi a comerţului internaţional, până astăzi această libertate n-a fost adoptată decât în Englitera şi nu fără oarecare excepţiuni. În toate celelalte ţări europene, în Statele Unite ale Americii, în coloniile cele mari ale Engliterei există vămi peste tot locul. De unde până acum câţiva ani se credea că lumea, şi Europa în special, se îndreaptă spre libertatea comerţului; de unde se credea că înainte de sfârşitul veacului nostru libertatea comerţului nostru va fi aplicată între toate naţiunile, din contră se vede o pornire în di-recţiune contrarie; mai toate ţările caută a-şi ocroti prin taxe vamale producţiunea naţională. Această îndărătnicie a lumii întregi de a stărui în a amâna aplicarea principiului libertăţii comerţului, trebuie să-şi aibă cauzele sale binecuvântate. Nu se poate admite că atât marii bărbaţi de stat însărcinaţi cu conducerea afacerilor publice şi toate corpurile legiuitoare să fie în eroare, şi numai economiştii prea ortodocşi să aibă dreptate. Este adevărat că principii mari au fost nesocotite în timp de veacuri şi adoptate mai la urmă de omenire. Se pare însă că reformele, oricât ar fi de utile nu se pot introduce decât treptat, potrivit cu împrejurările.

Că libertatea comerţului este un principiu salutar, nu credem să se conteste aceasta; însă nu toate naţiunile au ajuns la acelaşi grad de civilizaţiune economică; căci numai în asemenea condiţiuni lupta poate să fie justă. Pe altă parte, mai trebuie ca spiritul de cucerire pe toate căile şi în special pe calea economică, să fie înlocuit prin siguranţa existenţei naţionale a diferitelor popoare. În tot cazul, libertatea comerţului internaţional trebuie să fie scopul către care să se îndrepteze treptat diferitele naţiuni, rămânând ca fiecare, potrivit cu împrejurările şi interesele sale economico-naţionale, să determine modul şi epoca de aplicare a acestor principii.

Balanţa comerţului sau sistemul mercantil. Se înţelege prin balanţa comerţului, diferenţa ce stă între importaţiunile şi exporaţiunile unei ţări. Era şi este admis în unele state că în materie de comerţ internaţional, balanţa este favorabilă unei naţiuni când suma exporturilor este superioară importurilor; din contra, balanţa este nefavorabilă când suma importurilor covârşeşte pe cea a exporturilor.

Sistemul balanţei comerciale, numit şi sistemul mercantil, a predominat exclusiv până în veacul al XVII-lea, de atunci economiştii s-au silit să demonstreze că această teorie este greşită, că nu se putea judeca despre prosperitatea comerţului unei ţări după raportul ce există între exportaţiuni şi importaţiuni; se poate foarte bine ca suma exportaţiunilor să fie mai mică decât a importaţiunilor, cu alte cuvinte, ca ţara să importe mai mult decât exportă şi cu toate acestea, comerţul să fie înfloritor.

Oricare ar fi părerea economiştilor asupra balanţei comerciale, admiţând chiar că este în parte justă, faptul este că, cu toată combaterea acestui principiu, oamenii de stat şi de afaceri se povăţuiesc încă după dânsa în materie de comerţ internaţional. Astăzi, ca şi în trecut, bărbaţii care

se află în fruntea afacerilor publice, urmăresc cu o diferită afecţiune balanţa comercială la încheierea fiecărui an.

Sistemul protector. Sistemul protector se reazemă pe dezvoltarea şi încurajarea producţiunii naţionale; scopul său este de a face ca prin măsuri vamale şi altele, industria unei ţări să fie încurajată şi apărată contra concurenţei industriei străine. După acest sistem toate materiile prime trebuincioase industriei sunt scutite de orice taxă de vamă la intrare sau sunt taxate foarte puţin; din contră, obiectele manufacturate sunt taxate cu drepturi de vamă în aşa proporţie ca aceste taxe adăugându-se pe lângă costul real al obiectelor importate, să facă ca preţul lor să fie cel puţin de o potrivă cu preţul obiectelor similare din ţara în care se importă. Ca exemplu, să presupunem că în România nu se pot produce 100 de kg de făină decât cu preţul de 40 lei, că la Pesta făină de aceeaşi calitate se poate produce cu 30 lei; făina de la Pesta va fi supusă să plătească la intrarea sa în România o taxă de cel puţin 10 lei pentru suta de kg, pentru ca astfel urcându-se preţul făinii ungureşti să poată făina românească să lupte cu dânsa pe pieţele române.

Sub ocrotirea sistemului protector s-a creat şi s-a dezvoltat industria în toate ţările din lume; acestui sistem îi datoresc Anglia, Franţa, Germania şi Statele Unite ale Americii prosperitatea şi dezvoltarea industriei lor. Şi cu tot progresul realizat de către industria acestor ţări, se pare că producţiunea naţională nu este încă în stare să lupte cu concurenţa din afară, deoarece afară de Englitera, toate celelalte state aplică sistemul protector pentru majoritatea fabricatelor lor. Mai mult, îşi protejează chiar unele producte agricole precum vitele, lemnele şi altele.

Economiştii şi în special şcoala engleză au luptat şi luptă pentru a dărâma sistemul protector. Pornită din Anglia sub direcţiunea lui Ricard Cobden lupta s-a lăţit mai în toate ţările continentului; cu toate acestea, nu numai că nu s-a dobândit nici un sistem, dar de câţiva ani se observă o lăţire a regimului protector.

Între apărătorii sistemului protector se poate cita în frunte economistul german Friedrich List, cel care a provocat înfiinţarea aşa-numitului *Zollverein,* adică uniunea vamală între toate statele germane. După List, omenirea trebuie să ţintească către libertatea comerţului între toate popoarele însă, pentru a ajunge la acest scop, trebuie ca fiecare naţiune să caute a dezvolta treptat toate industriile posibile în împrejurările în care se află; totodată aceste industrii trebuie să fie încurajate şi ocrotite până ce se întăresc.

List este un liber-schimbist care pentru a-şi ajunge scopul propune protecţiunea temporală. Această părere este împărtăşită de către maestrul ştiinţei, Adam Smith şi de către ilustrul economist J. Stuart Mill.

Sistemul protector nu numai că este raţional din punctul de vedere al dezvoltării economice, dar este singurul care ţine seamă de noţiunea de naţionalitate, noţiune fundamentală pentru existenţa fiecărui popor. În starea actuală a societăţilor umane, doctrina absolutei libertăţi a comerţului aplicată fără tranziţie, fără nici un temperament, ar deveni un dizolvant mai cu seamă pentru ţările mici. Pentru aceea, cu toată stăruinţa economiştilor, cu tot exemplul dat de către Englitera, care este în poziţia să lupte împotriva oricărei concurenţe, bărbaţii de stat nu numai că nu părăsesc sistemul protector, dar par dispuşi a-l întări. Nu ar fi mirare ca Europa continentală faţă cu concurenţa îngrijorătoare ce i se face de către Statele Unite ale Americii, de către marile colonii engleze şi, ca mâine, de către China, să caute a ocroti printr-o ligă protectoare economia sa. ***Ştiinţa şi practica nu condamnă sistemul protector, este de datoria celor însărcinaţi cu conducerea intereselor publice să nu caute a aplica o teorie care până astăzi, există numai în cărţi, precum este aceea a liberului schimb.***

Liberul schimb ca scop, sistemul protector ca mijloc, iată, mi se pare, calea de urmat de către toate ţările înţelepte şi practice.

Sistemul fiscal. După acest sistem, taxarea obiectelor la import nu are drept scop protecţia industriei naţionale, ci numai de a crea venituri pentru bugetul statului. De aceea se taxează moderat, fără deosebire, nu numai obiectele manufacturate, dar chiar materiile prime şi substanţele alimentare. În ţările înaintate în industrie, precum este Englitera, care nu are a se teme de concurenţă străină, sistemul fiscal este cel mai corespunzător cu interesele generale ale naţiunii

şi cel mai just faţă cu străinii, deoarece este echitabil ca şi dânşii să contribuie cu o parte la sarcinile publice ale ţării cu care are comerţul.

Tratatele de comerţ. Tratatele de comerţ sunt învoiri internaţionale prin care două state îşi asigură o situaţie determinată pentru un număr de ani cu privire la schimbul de mărfuri. S-au încheiat tratate de protecţiune între state, asemenea tratate au dobândit o importanţă mai adeseori superioară negocierilor pentru interese curat politice. În adevăr, prosperitatea industriei, agriculturii şi comerţului depinde în parte de relaţiile ce un stat are cu celelalte; deci cu cât un stat va reuşi a i se acorda condiţii mai avantajoase pentru productele sale, cu atât producţiunea sa va fi mai favorizată. Şi nu poate fi interes politic mai mare decât acela ca o ţară să-şi asigure desfacerea productelor sale în condiţii cât mai favorabile pentru producători.

Orice tratat de comerţ trebuie să se întemeieze pe avantaje reciproce, având de normă ocrotirea producţiei naţionale.

Punctul de plecare a negociaţiunilor este obişnuit tariful general, care cuprinde taxele vamale ce sunt aplicate productelor străine la importaţiune. În lipsă de tratate de comerţ, toate productele străine sunt supuse la intrare taxelor tarifului general. Prin negocieri de tratate, ţările respective îşi acordă scăderi asupra taxelor tarifului general pentru acele obiecte care îl interesează mai mult. Astfel, pentru exemplu, în negocierile dintre Austo-Ungaria şi România cea dintâi a stăruit să dobândească cât mai multe reduceri asupra taxelor din tariful nostru general pentru toate produsele fabricate în Austro-Ungaria. La rândul său România a căutat, pe de o parte să dobândească condiţii cât mai favorabile pentru cerealele şi vitele sale iar pe de alta să ocrotească puţinele industrii pe care le are. Unele ţări precum sunt Rusia şi Statele Unite ale Americii nu acordă oricărui stat decât tariful său general, cu alte cuvinte tratează deopotrivă pe toate ţările, nu acordă favoruri speciale nici uneia, în schimb, ele cer ca productele lor să fie tratate cu acelea ale naţiunilor celor mai favorizate. Se poate că pentru a înlătura toate neînţelegerile ce rezultă din răstălmăcirea tarifelor convenţionale, ar fi favorabil acest sistem al tratatelor de comerţ.

***Încheierea tratatelor de comerţ fiind o luptă de interese, trebuie ca cei însărcinaţi cu negocierile să fie nu numai bărbaţi abili şi conducători ai intereselor ţării lor, dar oameni care să nu se lase a fi amăgiţi prin consideraţii politice pentru a ceda în dauna producţiunii patriei lor. Ţările mici în special trebuie să fie cât se poate de circumspecte în asemenea negocieri, căci în lipsă de prevederi se poate compromite întreaga lor economie naţională." (*84)**

Partea a IV-a. Consumaţiunea avuţiilor

Capitolul I. Definiţiunea, clasificaţiunea consumaţiunilor. Fără a elabora o definiţie în stil clasic, Aurelian spune că „...scopul producţiei este întâmpinarea sau satisfacerea trebuinţelor omului. Pentru a satisface aceste trebuinţe, productele de tot felul sunt distribuite şi în cele din urmă consumate." Apoi, continuă să analizeze opiniile asupra necesităţii supravegherii consumului, insistând pe aspectul utilităţii lui şi a risipei prin consum. Subliniază utilitatea consumului pentru că provoacă cheltuială, iar autorul contestă această virtute, în cazul care s-ar cheltui pentru bunuri neproductive. Una este să cheltuieşti bani pentru a pune geamuri noi (termopan - azi) şi alta să cumperi seminţe din care va creşte o cultură. În final, autorul vine cu o concluzie acceptată şi astăzi: „Oricum ar fi, consumaţiunile reproductive (productive) fiind singurele care înmulţesc avuţia, ele trebuiesc încurajate. Din contra, consumaţiunile neproductive sau «*distructive*», după cum le numesc unii economişti, trebuiesc mărginite la necesar, fără a se priva de cele trebuincioase pentru întreţinerea omului." (**85**)

Capitolul II. Consumaţiunile private. Invocând principiile după care trebuie stabilite nevoia, ordinea şi timpul necesar consumului, Aurelian îl invocă pe J. B. Say, care spunea că: „...consumaţiunile cele mai judicioase sunt consumaţiunile care satisfac «*trebuinţe reale*», cuprinzând atât pe cele ce sunt de primă necesitate, cât şi pe acelea care sunt produsul civilizaţiunii; trebuinţele reale, după cum le înţeleg J. B. Say şi A. Smith, sunt acelea care se satisfac treptat, iar nu cu repeziciune." (**86**)

Aurelian recomandă moderaţie şi prudenţă în consum, spunând: „...că reducerea consumului produce sporirea avuţiei individuale şi sociale. Cu toate acestea, când reducerea consumaţiunii ar deveni vătămătoare societăţii şi ar afecta moralul indivizilor, atunci este pierdere pentru individ şi pentru societate. De aceea este de dorit ca muncitorii de toate treptele să se nutrească cât mai bine, să locuiască în case comode şi sănătoase, să se împărtăşească pe cât cu putinţă din acele distracţii, care mulţumesc moralul individului."

Autorul a dezvoltat analitic şi competent *risipa, economia şi avariţia,* proiectate asupra individului şi a naţiunii; apoi a descris instituţiile care prezervă economiile, făcând o incursiune asupra «*Caselor de economii*», «*Companiilor de asigurare*» şi «*Caselor de depuneri şi consemnaţiuni*», cu exemplificări despre funcţionarea lor în ţările europene înaintate.

Capitolul III. Luxul. O poziţie echilibrată a avut Aurelian cu privire la cheltuielile făcute pentru lux. Ele au fost şi au rămas justificate de aceia care dispun de bani mulţi, şi contestate de cei care rămân cu bani puţini, din produsul realizat din munca lor.

Fiind o temă atât de actuală, un domeniu în care se cheltuiesc sume fabuloase de bani proveniţi mai ales din efortul de muncă fizică şi intelectuală al popoarelor, găsim cu totul potrivit să reproducem scrierea lui Aurelian asupra acestui subiect; iată:

„Luxul în general. Din vechime şi până în zilele noastre s-a scris o întreagă bibliotecă asupra luxului. Puţine chestiuni de această ordine au fost mai discutate de către filozofi: au preocupat mai mult pe moralişti şi pe bărbaţii de Stat. Aceasta probează, cel puţin, că luxul, după cum este înţeles, trebuie să aibă o înrâurire puternică asupra societăţii umane. Într-altfel, dacă principiile de economie politică ar fi fost mai bine cunoscute, este foarte probabil că înţelegerea între cel ce apără şi cel ce condamnă luxul, s-ar fi putut face mai cu înlesnire.

Pentru ca ceea ce urmează să fie mai bine înţeles să căutăm a defini luxul. După E. Lavelaye este obiect de lux ceea ce este totodată de prisos şi costisitor, adică ceia ce satisface o trebuinţă practică şi a costat multe zile de muncă. Această definiţie nu se poate aplica decât relativ cu împrejurările particulare în care se află fiecare popor; după diferitele epoci ale vieţii unei societăţi.

În adevăr, ceea ce se putea considera ca lux, un obiect după 40 de ani, era privit ca un prisos, dar a devenit necesar azi pentru oamenii cei mai fără mijloace. În această privinţă iată cum se exprimă economistul Mac-Culloch: «Nu există un singur articol, printre acelea considerate astăzi ca neapărat existente, care să nu fi fost denunţat, odată cu apariţiunea sa, ca o superfluitate inutilă, sau ca fiind oarecum vătămător. Sunt puţine articole de îmbrăcăminte considerate astăzi mai esenţiale decât cămăşile; cu toate acestea tradiţia ne-a păstrat exemple de indivizi puşi la piloriu, pentru că cutezaseră să întrebuinţeze un obiect de lux atât de costisitor şi atât de nefolositor. Întrebuinţarea obişnuită a cămăşilor nu a existat în Englitera până la jumătatea veacului al şaisprezecelea.»

În discursul de introducere care precedă *Cronicele Hollinshed,* publicat în 1577, autorul se plânge cu amărăciune de numărul considerabil de coşuri ridicate din nou, de înlocuirea mindirigelor umplute cu paie prin saltelele cu lână, de adoptarea vaselor de pământ sau de cositor în locul vaselor de lemn. În altă parte, autorul se plânge că se întrebuinţează numai stejarul pentru construcţiuni în locul salciei, cum se făcea altădată şi adaugă: «Altădată casele noastre erau de salcie, dar oamenii noştri erau de stejar! ..., astăzi este din contra.»

Luxul este dar un lucru cu totul relativ. Se poate face lux în îmbrăcăminte, în mâncare, în orice, atâta timp cât nu trece măsura prescrisă de bunăcuviinţă şi de deprinderi morale. Cu toate acestea, este o margine peste care nu se poate trece fără ca traiul luxos să nu fie privit ca un semn de decadenţă. Astfel este cazul când cheltuielile făcute pentru petreceri zadarnice, absorb cea mai mare parte din venituri, când se sacrifică trebuinţelor imorale, satisfacerii superficiale, a cerinţelor materiale în dauna cerinţelor celor mai noi ale spiritului, în fine, când petrecerile a câtorva fac să sufere o lume întreagă.

Filozoful francez Rousseau, unul dintre cei mai neîmpăcaţi inamici ai luxului, privind la desfrânările ce se desfăşurau ziua în amiaza mare cu luxul proverbial al curţilor şi al nobleţei din

oraşul său, a zis cu multă dreptate: «Trebuie luxul la mesele noastre? Iată pentru ce ţăranul bea numai apă, trebuie praf pentru perucile noastre? Iată pentru ce atâtea persoane nu au pâine.»

Fără a împărtăşi părerile celor care nu admit o cheltuială peste ceea ce se reclamă de strictul necesar, nu ne putem dar uni cu cei care au ideea că luxul întreţine comerţul şi industria; că cu cât se va cheltui mai mult cu atât prosperitatea va fi mai mare. Acesta este un prejudiciu vătămător atât pentru particulari, cât şi pentru stat. Prosperitatea economică se dezvoltă prin îmbunătăţirile de tot felul introduse în agricultură şi industrie, prin creaţiunea de capitaluri care, întrebuinţate la producţiune, sporesc avuţia şi fac să trăiască pe altă lume decât dacă ar fi fost întrebuinţate pentru cheltuielile de lux. Şi în această privinţă J. Garnier are multă dreptate când întreabă: «Apărătorii luxului sistematic ar putea ei să spună de ce industria celor ce taie şi montează diamante, trebuie să deştepte mai mult solicitudinea noastră decât industria celor care cresc oi, care fabrică tinichea, care ard cărămidă, care fabrică unelte, alimente, veşminte pentru alţi producători? Tot avantajul nu este oare în partea consumaţiunii productive, prin excelenţă şi nu este mai bine să se îmbrace trei lucrători, cum zice J. B. Say, decât de a face cu aceeaşi sumă galonul unui lacheu?»

Pentru a înfrâna luxul s-au făcut legi numite *cumptuarii,* prin care se puneau taxe urcate asupra unor anumite obiecte sau se oprea introducerea lor dinafară. Abrogarea celor mai multe din aceste legi probează că nu prin asemenea măsuri se pot mărgini aplecările spre lux. Progresul culturii, propăşirea adevăratelor principii de morală care condamnă senzualitatea şi vanitatea, adevăratele izvoare ale luxului, sunt mijloacele cele mai eficace contra luxului.

Tot cu scop de a mărgini luxul s-au stabilit impozite speciale asupra obiectelor de lux. Greutatea este de a se preciza care sunt obiecte de lux, deoarece luxul este ceva cu totul relativ. Tot ce s-ar putea face în această privinţă ar fi de a se impune taxe urcate asupra obiectelor care întra-adevăr sunt costisitoare din cauza rarităţii lor.

Luxul public. Prin lux public se înţelege încurajările de tot felul ce statul le acordă artelor, literelor şi ştiinţelor. În ţările democratice, a căror tendinţă este o mai justă şi egală repartiţie a avuţiei, statul este dator să înlesnească publicului mijloacele de a se bucura şi folosi de tot ce arta şi ştiinţa produce mai însemnat. În această ordine de idei, muzeele de arte şi ştiinţe, bibliotecile, teatrele, expoziţiile, grădinile publice, sunt instituţiuni eminamente utile. Pe lângă instrucţiunea şi educaţiunea ce se face poporului prin asemenea stabilimente, ele le pun la îndemâna tuturor toate acele bogăţii artistice şi ştiinţifice de care numai cei avuţi s-ar putea bucura. În lipsă de asemenea stabilimente publice, poporul nu s-ar putea folosi de toate minunatele descoperiri ale artelor şi ştiinţelor; ceea ce l-ar face să nutrească în sine acele sentimente de invidie şi chiar de ură contra privilegiaţilor soartei. Cu toate acestea, oricât ar fi de folositor luxul public în înţelesul de mai sus, totuşi acesta n-ar putea îndreptăţi pe autorităţi ca, sub pretext de a educa şi instrui poporul, să-i îngreuneze poziţiunea prin dări apăsătoare.

Interesant, frumos şi util este un bogat muzeu de pictură, însă mai utile şi mai interesante sunt şcolile primare şi profesionale populare." (**87**)

Capitolul IV. Absenteismul. Acest fenomen social care a avut efecte profund negative asupra progresului agriculturii în secolul al XIX-lea şi în secolul XX până în anul 1945, a fost analizat de către Aurelian sub toate aspectele, având şi demersuri serioase de înlăturare a lui. De aceea a introdus această temă în capitolul despre «*Consumaţiunea avuţiilor*»; absenteiştii erau între aceia care, mai ales, consumau avuţii.

În prima parte, autorul explică termenul «*absenteism*» introdus în economia politică de către englezi, şi spune: „Sunt absenteişti proprietarii de azi care se mărginesc a încasa arenzile şi a le cheltui în oraşe, în străinătate, fără a întrebuinţa nici o parte din aceste venituri pentru îmbunătăţirea domeniului, nici pentru a încuraja vreo ramură a producţiei naţionale. Asemenea sunt absenteişti atât proprietarii rurali, cât şi industriali şi comercianţii care-şi părăsesc periodic ţara şi sub pretext de călătorie, cheltuiesc în desfătare veniturile." (**88**) Subiectul este dezvoltat cu prezentarea particularităţilor absenteismului în ţară.

Capitolul V. Populaţiunea. Subiectul privind populaţia a fost permanent în atenţia lui Aurelian, militând pentru măsuri de protejarea a naţiunii, împotriva veneticilor, din partea cărora

poporul român a avut de suferit în toate timpurile. În această parte a lucrării, a dezvoltat «*teoria lui Malthus*», de pe o poziţie raţională, deosebită de aceea a marxiştilor. Repetăm aici câteva date privind densitatea populaţiei pe 1 km.p., în unele ţări (1888): Belgia, 200 locuitori/km.p.; Olanda, 130 locuitori/km.p.; România, 41 locuitori pe km. p. (**89**)

Capitolul VI. Consumaţiunile (cheltuielile) publice. Acest capitol prezintă o descriere a nevoilor privind cheltuielile făcute de stat pentru administrare, pentru menţinerea funcţiunilor statului. Expunerea sa prezintă interes şi în prezent pentru că se regăseşte între problemele cu care se confruntă statele din această epocă aşa-zisă postmodernă.

În scurta prezentare a temei, Aurelian analizează «*foloasele şi inconvenientele consumaţiunilor, cheltuielilor publice*» şi «*Folosul şi marginile (limitele) puterilor publice*». Pentru actualitatea conţinutului expus, vom reproduce acest material lăsat de Aurelian între «*elementele de economie politică*»:

*„**Consumaţiunile publice. Foloasele şi inconvenientele consumaţiunilor publice.*** Se înţelege prin consumaţiuni publice cheltuielile ce se fac de către stat, judeţ, comună în interesul asociaţiunii care este întreaga naţiune.

Consumaţiunile publice nu pot să fie, ca şi cele private, *productive sau neproductive*. Deosebirea este numai în aceea că productivitatea consumaţiunilor publice nu se traduce ca acelor private sub formă de capital sporit, ci sub formă de siguranţă publică, justiţie, administraţie, instrucţiune, lucrări publice, apărarea ţării; adică sub formă de utilităţi sau servicii aduse întregii asociaţiuni. Ca şi alte chestiuni de economie politică, aceea a luxului de exemplu; consumaţiunile publice au dat naştere la prejudicii vătămătoare, cu atât mai mult că sunt susţinute de scriitori cu autoritate. Se susţine că oricât ar fi de mari cheltuielile publice şi, în orice mod s-ar face, rezultatul este acelaşi pentru ţară, deoarece banii rămân înlăuntru, cu alte cuvinte că ţara nu sărăceşte.

Este incontestabil că cheltuielile publice făcute cu măsură, în proporţiune cu utilitatea serviciilor şi a mijloacelor ţării, sunt utile. Deoarece oamenii întruniţi în societate au trebuinţe generale sau colective deopotrivă folositoare pentru toţi membrii comunităţii, este natural ca cheltuieli-le făcute pentru a le satisface să fie utile. Cu aceasta însă nu se poate înţelege că, oricare ar fi cheltuielile, ele sunt utile şi nu aduc nici o vătămare averii generale. Astfel, nu se poate admite, cum spunea Voltaire, că lista civilă de douăzeci şi cinci de milioane ce se plătea regelui Engleterei, nu costa nimic poporul englez pentru că cheltuielile ce le făcea regele căci această sumă se vărsa în circulaţie, adică că se întorcea poporului prin consumaţiune.

Un alt scriitor francez, Delaborde, în cartea sa *Itinéraire d'Espagne,* susţine că războiul făcut cu Spania de Napoleon cel Mare nu i-a fost atât de vătămător cât s-a pretins de nenorociţii spanioli şi aceasta pentru că cheltuielile făcute cu armate lasă banii în ţară, Spania nu a putut să sărăcească. Aşadar, pustiirile ce produce războiul, distrugerea oraşelor, a fabricilor, a oamenilor ar fi mult compensate prin cheltuielile trupelor. Nu se poate afla raţionare mai absurdă.

În materie de consumaţiune, statul, ca şi particularii, trebuie să caute a cheltui numai pentru satisfacerea trebuinţelor în adevăr neapărate comunităţii, şi din aceste trebuinţe trebuie să prefere a întâmpina pe acele ce pot fi folositoare tuturor cetăţenilor, iar nu numai unei fracţiuni a societăţii. Aceeaşi regulă trebuie observată de către judeţ şi comună.

Este cu greu de a se specifica care sunt toate consumaţiunile publice ce pot fi considerate ca neapărate şi deopotrivă folositoare pentru membrii comunităţii. Numărul şi natura acestor consumaţiuni variază, în general, după gradul de civilizaţie şi după forma de guvern.

În ce priveşte cheltuielile publice făcute de comune şi judeţe, se pot considera ca utile cele făcute cu scop de igienă şi salubritate, cum sunt construirea străzilor, întreţinerea şi iluminarea comunelor, înfiinţarea de grădini şi instituţiuni publice pentru însănătoşirea oraşelor şi petrecerea locuitorilor.

În afară de consumaţiunile a căror nevoie pentru întreaga societate este învederată, consumaţiunile publice devin vătămătoare şi conduc la cheltuieli inutile, la sărăcirea poporului, în folosul unui număr restrâns de persoane privilegiate.

Folosul şi marginile puterilor publice. Economiştii, în general tind a reduce că nu este necesară funcţionarea Statului; intervenţiunile în afacerile sociale; ei ar dori ca, în afară de unele servicii publice care nu s-ar putea încredinţa particularilor, să se lase tot pe seama iniţiativei

individuale. Această dorinţă oricât de legitimă ar fi ea, nu poate fi îndeplinită în nici o ţară şi mai ales în statele înapoiate în civilizaţiune.

Este adevărat că guvernele rele au fost şi sunt o nenorocire pentru ţările ce le administrează; este adevărat că Statul condus e suverani şi de miniştri corupţi sau ignoranţi, a făcut atâtea rele încât poate înţelege sfiirea economiştilor. Cu toate acestea, nu este mai puţin adevărat că dacă există o civilizaţiune; dacă popoarele din barbare au devenit ceea ce sunt în mai toate ţările Europei şi în Statele Unite ale Americii, aceasta se datoreşte în special instituţiei Statului. El a formulat şi a impus legi sub ocrotirea cărora s-a putut dezvolta şi progresa; el a înlesnit, prin construirea căilor de comunicaţiune, circulaţiunea produselor şi ca urmare, dezvoltarea agriculturii, comerţului şi industriei; tot el, prin împrăştierea instrucţiunii, a civilizat popoarele; în fine, tot statul organizând justiţia, a organizat societatea şi aceasta numai el singur putea să o facă.

D-l E. de Laveleye ne spune că sunt câţiva ani de când un preşedinte al Noii Grenade, insuflat de doctrinele economice cele mai pure, anunţă că de acum înainte ***«Statul redus la adevăratul său rol, ar lăsa tot pe seama iniţiativei individuale».*** Îndată drumurile se rupseră şi se stricară, porturile fură împotmolite de nisip, siguranţa nulă şi instrucţiunea redusă la nimic, şi aceasta era întoarcerea la starea de sălbătăcie şi la pădurea primitivă.

Este adevărat, după cum observă acelaşi autor, «că orice consumaţiune publică se micşorează cu cât se cheltuieşte pentru trupe şi vinuri fine, şi nu este consacrat bibliotecilor şi şcolilor.»

Oricât a fost de însemnat rolul Statului în trecut, oricât îi mai rămâne de făcut în viitor pentru înaintarea civilizaţiunii, totuşi acţiunea sa trebuie să meargă descrescând în proporţiunea cu înaintarea popoarelor. Viitorul este al acţiunii individuale mărginindu-se rolul statului numai în conducerea acelor interese care au un caracter cu totul general. Căci orice s-ar zice, amestecul statului, chiar în afacerile care sunt de competenţa sa, înfăţişează, în multe cazuri, neajunsuri vătămătoare atât pentru morala publică, cât şi pentru buna conducere a intereselor.

Este necontestabil că Statul ca întreprinzător nu se deosebeşte nici prin economie nici prin celeritate, că în multe afaceri se strecoară părtinirea pentru favoriţii zilei, că influenţat de partidele politice, apără pe unele în favoarea altora; în fine că luând prea mult asupra-şi, face să se micşoreze puterea şi influenţa iniţiativei individuale, baza cea mai solidă pe care se poate rezema democraţia. De aceea fără a împărtăşi în mod absolut părerea distinsului filozof francez Jules Simon cum că: «Statul trebuie să lucreze a se face util şi să-şi prepare demisiunea», totuşi credem util, din toate punctele de privire, că acţiunea Statului să se manifeste cât mai puţin în conducerea intereselor sociale." (**90**)

În acest pasaj final, receptăm concepţia lui Aurelian. Vedem că Aurelian s-a aflat între sus-ţinătorii «*statului minimal*». Aceasta presupune un stat cu o populaţie aflată la cel mai înalt grad de civilizaţie. Şi totuşi statul are sarcini intangibile pentru stabilitatea ţării şi a naţiunii. Un «*babilon mondial*» ar putea fi catastrofa finală a omenirii. Tocmai în expunerea sa, autorul ne-a dat exemplul Noii Grenade, dar avem şi exemplul ţărilor foste colonii din Africa, care au fost eliberate, dar nu erau state organizate pentu funcţionarea statală independentă, iar după o jumătate de secol, au retrogradat în unele privinţe morale şi social-economice, către vechea formă de «state barbare», chiar acum (2013)..

Capitolul VII. Impozitul. Problemele ce se referă la impozit sunt descrise de Aurelian cu o sistematizare limpede, cu explicaţii generale şi opinii personale, formate din observaţii sistematice, elaborând un conţinut foarte reprezentativ, important a fi cunoscut şi respectat în practica economică.

Autorul abordează iniţial «*Definiţiunea şi regulile de aşezare (stabilire) a impozitului*» şi spune că „...impozitul este o parte din venitul fiecărui cetăţean, destinată a remunera serviciile ce i se fac de către guvern, judeţ sau comună." Apoi aminteşte că, la începuturi, aceste sume erau plătite din veniturile domeniilor regale, căci regii erau atotstăpânitori; însă „...în timpurile moderne rolul şi atribuţiunile puterii executive fiind aşezate pe cu totul alte baze; suveranitatea naţională fiind privată, ca şi puterea de la care decurg toate celelalte puteri; domeniile regale nu mai au importanţa din trecut, şi veniturile statului se compun mai cu seamă din contribuţiunile, sau impozitele, tuturor cetăţenilor."

Cu privire la stabilirea «*legitimă a impozitului*», Aurelian invocă regulile formulate de Adam Smith: 1) egalitatea cetăţenilor în faţa impozitului; 2) impozitul datorat de fiecare trebuie să fie definit şi nu arbitrar, şi orice persoană supusă impozitului se află supusă puterii colectorului; 3) impozitul trebuie strâns în timpul când îi convine mai bine contribuabilului; 4) orice impozit trebuie combinat astfel pe cât cu putinţă, să fie luat din punga contribuabilului, după declaraţia lui de venit; iar în cazuri deosebite, se poate mări. Tot Smith mai sfătuia ca impozitul să fie luat asupra produselor şi nu asupra materiilor prime, în cazul producătorului, şi să se pună un «*impozit moderat*» Ca să nu descurajeze producătorii.

După această introducere în temă, Aurelian analizează «*impozitul proporţional şi impozitul progresiv*». Valoarea impozitului proporţional stabileşte un procent egal pentru toate nivelurile de venit, iar autorul spune că „...acesta este cel mai drept şi cel mai lesne de aplicat."

Explicând «*impozitul progresiv*», arată că la un venit de 100 lei, se stabileşte 5%, deci 5 lei; la un venit de 1.000 lei, se stabileşte 10%, deci 100 lei, iar la 10.000 lei revine un procent de 15%, la care se va plăti 1.500 lei. Văzând aceste calcule ca un liberal ce era, Aurelian aducea argumentul împotrivă, aşa cum a făcut şi fac liberalii până astăzi; iată: „Orice argument s-ar invoca pentru apărarea impozitului progresiv, trebuie să recunoaştem că nu este conform cu justiţia. Aplicarea sa ar descuraja pe capitalişti şi întreprinzători, deoarece sporirea venitului ar deveni o ameninţare pentru cei (capitaliştii), care muncesc şi riscă."

La începutul dezvoltării capitalismului, «*impozitul progresiv*» a fost respins, dar pe măsură ce economiile s-au consolidat, s-a adoptat treptat, iar acum (2013), majoritatea statelor dezvoltate aplică forme de impozit progresiv, în timp ce în ţările înapoiate «*impozitul proporţional*» este folosit «*cu mândrie*» ca o armă ajutătoare a economiei de piaţă. Este o măsură de «inechitate», creată de o lăcomie fără limite, unde nu se poate vorbi de moralitate, de solidaritate umană.

Trecând la obiectivele impozitării, Aurelian prezintă clasificarea impozitelor: «*impozite directe*» şi «*impozite indirecte*».

Impozitele directe sunt plătite de contribuabili direct către stat şi cuprind: impozitul funciar, impozitul personal, impozitul rentelor şi altele; ca *impozite indirecte*, autorul menţiona: accizele, drepturile de vamă, fabricatele considerate monopol de stat, precum tutunul, sarea şi chibriturile (1888), pe care fabricanţii şi comercianţii le introduc în preţuri, încât ele sunt plătite de consumatori, până în zilele noastre. Din acest motiv impozitele indirecte îndeamnă la evaziune fiscală, la contrabandă. În ultima parte a cărţii, Aurelian descrie «*bugetul*» pe care-l defineşte „...ca o estimaţiune a veniturilor şi a cheltuielilor statului pentru timp de un an; şi cuprinde tabele, după forma serviciilor, toate veniturile şi toate cheltuielile."

Bugetul. Autorul aduce explicaţii asupra capitolelor de buget; despre interzicerea transferurilor de fonduri între capitole, denumind abaterea «*virament*»; azi «*deturnare*»; despre anularea sumelor care nu s-au cheltuit în exerciţiul anului respectiv; despre rolul distribuirii sumelor în cadrul capitolelor pentru a frâna abuzul de cheltuieli; despre «*creditul suplimentar*», cerut de miniştri pentru situaţii noi, neprevăzute în buget. Apoi precizează că „...statul bine organizat are numai un singur buget, însă unele ţări au introdus şi un «*buget extraordinar*» pentru sume provenite din împrumuturi, pentru mari obiective de investiţii."

În final, Aurelian dă câteva îndrumări de respectat pentru elaborarea unui proiect raţional: veniturile să fie evaluate mai jos, având mai degrabă prisos decât deficit de încasări; bugetul să fie echilibrat, să fie egale veniturile cu cheltuielile sau cu sume mici de excedent. Bugetul astfel întocmit este verificat şi aprobat de o «*Comisiune*» din Cameră, şi prezintă un raport asupra sa în plenul ei.

Datoriile publice provin din «*cheltuieli neprevăzute*» pentru care sumele sunt împrumutate. Aurelian are mari rezerve faţă de împrumuturi, dar există şi situaţii de forţă, cum sunt crizele, războaiele sau catastrofele naturale extinse, care impun această asumare de răspundere. Pe acest subiect, descrie situaţia din secolul al XIX-lea în legătură cu «*datoriile publice*», iar această analiză merită să fie cunoscută în zilele noastre, când datoriile publice sunt fabuloase şi ridică o mare îngrijorare pentru viitorul economiei mondiale. Iată expunerea sa:

Datoriile publice. Când veniturile ordinare ale statului nu sunt destinate pentru a întâmpina cheltuieli neprevăzute, cum sunt acelea ce sunt impuse de la război, mari lucrări publice ş.a., guvernele îşi procură fonduri din împrumut, iar în bugetul statului e necesară o sumă specială cu care se plătesc «interesul» şi «amortismentul împrumuturilor contactate.

De aproape un secol mai toate statele Europei au contractat împrumuturi şi înlesnirea cu care se fac mai cu seamă în timpul nostru, probează că contribuabilii nu-şi dau seama despre rezultatele funeste ce le poate produce sporirea datoriei publice.

Aplecarea spre cheltuială a fost atât de mare în secolul al XIX-lea şi mai cu seamă în a doua jumătate, încât datoriile publice a diferitelor state s-au urcat la cifre în adevăr înspăimântătoare. Astfel Franţa datoreşte 32 de miliarde. Toată averea republicii fiind preţuită aproximativ la 200 miliarde, urmează că datoria publică a Franţei reprezintă a şasea parte din averea sa totală. Englitera datoreşte peste 18 miliarde, Rusia 19 miliarde, Austro-Ungaria 12 miliarde, Italia 11 miliarde, Statele Unite 10 miliarde, Germania 9 miliarde, Spania 13 miliarde, Turcia 6 miliarde, Portugalia 2 miliarde, Olanda 2 miliarde, Belgia 1 miliard 155 milioane, Grecia 500 milioane, Suedia 300 milioane, Norvegia 131 milioane, Danemarca 256 milioane, Elveţia 35 milioane, ***România 724 milioane.***

Vom observa că oricât de mari au fost nevoile ţării noastre, oricât a fost de folositoare înzestrarea României cu o extinsă reţea de căi de comunicaţiune, noi nu ne-am îndatorat prea mult în raport cu averea generală a ţării şi cu veniturile noastre. Este bine a ne opri, a pune stavilă acestei dispoziţiuni de a face cheltuieli cu bani luaţi cu împrumut.

Interesele siguranţei şi ale prosperităţii Statului ne impun sarcina de a micşora, cât mai fără întârziere această datorie care apasă atât de greu. Întru aceasta ne pot servi ca exemplu Statele Unite care au amortizat, de la 1865 până la 1887, 5 miliarde din suma de 13 miliarde a datoriei lor.

Lupta economică ce trebuie să o susţinem atât pentru dezvoltarea avuţiei naţionale cât şi pentru realizarea intereselor noastre contra înrâuririlor din afară, avem trebuinţă să fim cât mai liberi, adică cât mai puţin datori.

Să nu scăpăm un minut din vedere că multe ţări şi-au compromis cu desăvârşire situaţiunea financiară, au ajuns la discrediţiunea creditării lor din cauza necumpătării cu care au făcut împrumuturi.” (**91**)

Putem constata că procentele datoriilor publice ale ţărilor europene din secolul al XIX-lea, date de Aurelian, erau «*neînsemnate*» faţă de fabuloasele sume de azi, care au depăşit în unele cazuri 100% nivelul bugetului anual. Pentru acele procente însă, era o mare preocupare şi îngrijorare, pe care o vedem în măsurile luate de americani, de a amortiza în doi ani suma de cinci miliarde dolari, din datoria lor publică de 13 miliarde.

Chiar această datorie era sub aceea a ţărilor europene mai îndatorate. Ei bine, astăzi, grija se a nu avea datorii publice este mai puţin asumată de guvernele ţărilor europene, aşteptând să fie aduse soluţii de la UE, Banca Mondială sau FMI, care au provocat mai multe dificultăţi ţărilor respective.

Acest «manual» de Economie politică, elaborat şi publicat de P.S. Aurelian, constituie punctul de pornire a activităţilor de răspândire a cunoştinţelor din acest domeniu pentru români. El ne arată cum s-a fondat, de unde au plecat; avem un reper pentru etapele care au urmat până azi (2013). Precizăm că această lucrare se poate găsi numai în marile biblioteci: Biblioteca naţională, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca V.A. Urechia-Galaţi şi Biblioteca «Carol I», Bucureşti. Avem o lucrare integral elaborată pe baza cunoştinţelor şi competenţelor personale ale lui P. S. Aurelian şi trebuie considerată o «*operă de autor*», prima de acest nivel din bibliografia românească a domeniului.

Tabla de materii
Elemente de economie politică

pagina
Precuvântare..... 1

INTRODUCERE

1. Obiectul şi definiţiunea Economie..... 2
2. Importanţa Economiei politice..... 3
Capitolul II. *Noţiuni fundamentale*..... 4
1. Trebuinţele omului..... 5
2. Avuţia. –Unitatea şi valoarea..... 7
Capitolul III. *Metode de cercetare în Economie politică* 9

PARTEA A ÎNTÂIA

Producţiunea avuţiei

Capitolul I. *Generalităţi asupra producţiei*..... 11
1. Ce se înţelege prin producţiune..... 13
Capitolul II. *Natura*..... 15
Capitolul III. *Munca*..... 20
2. Împrejurările favorabile productivităţii muncii..... 21
3. Natura..... 21
4. Rasa..... 24
5. Sentimentele morale..... 25
6. Justiţia..... 27
7. Regimul politic..... 27
8. Starea de cultură..... 29
9. Diviziunea muncii..... 31
10.Asociaţiunea..... 36
Capitolul IV. *Productul brut şi productul net*..... 38
Capitolul V. *Capitalul*..... 39
1. Definiţiunea capitalului..... 39
2. Clasificaţiunea capitalurilor..... 41
3. Formarea şi rolul capitalului..... 43
4. Maşinile..... 46
Capitolul VI. *Diferite ramuri ale producţiunei*..... 51
1. Clasificarea industriilor..... 51
2. Împrejurările care determină înfiinţarea şi localizarea industriilor..... 53
3. Industria extractivă..... 55
4 Agricultura..... 56
5. Cultura mare şi cultura mică..... 63
6. Industria manufactoare..... 64
7. Industria transportului..... 67
8. Comerţul..... 70

PARTEA A DOUA

Repartiţiunea avuţiei

Capitolul I. *Principii după care se regulează repartiţiunea avuţiei*..... 73
Capitolul II. *Proprietatea*..... 77
1. Originea şi formarea proprietăţii comerciale..... 77
Capitolul III. *Renta funciară şi arenda* 88
1. Natura rentei..... 88
2. Teoria rentei după Ricardo..... 90
Capitolul IV. *Salariul* 93
1. Diferitele moduri de retribuţiune..... 93
2. Preţurile curente ale muncii..... 95
3. Cauzele care produc variaţiunea salariilor..... 97
Capitolul V. *Ameliorаţiunea condiţiunii lucrătorilor*..... 100
Capitolul VI. *Interesul Capitalului*..... 105
1. Împrejurările care fac să varieze interesul capitalului..... 107
2. Legitimitatea interesului. Uzura sau Camăta..... 108
Capitolul VII. *Profitul*..... 111
1. Profitul întreprinzătorului..... 111

PARTEA A TREIA

Circulaţiunea avuţiei

Capitolul I. *Schimbul* 114
1. Foloasele sociale ale schimbului 114
2. Valoarea 116
3. Preţul 119
4. Bursele de comerţ 121
Capitolul II. *Moneta* 123
1. Natura şi rolul monetei 123
2. Valoarea monetei 126
3. Sisteme monetare 127
Capitolul III. *Creditul* 133
1. Creditul în general 133
2. Foloasele şi inconvenientele creditului 134
3. Diferite forme ale creditului 137
4. Instrumentele sau titlurile de credit 139
5. Băncile 142
Capitolul IV. *Crizele Comerciale* 146
1. Natura crizelor 146
2. Cauzele crizelor monetare, comerciale şi industriale 148
3. Crizele de bursă 150
Capitolul V. *Diferite sisteme ale comerţului internaţional* 152
1. Comerţul internaţional 152
2. Libertatea comerţului internaţional 153
3. Balanţa Comercială sau sistemul Mercantil 156
4. Sistemul protector 157
5. Sistemul fiscal 160
6. Tratate de comerţ 160

PARTEA A PATRA

Consumaţia avuţiilor

Capitolul I. *Definiţiunea şi Clasificaţiunea Consumaţiunilor* 163
Capitolul II. *Consumaţiunile private* 167
1. Principiile după care trebuiesc determinate Consumaţiunile private 167
2. Risipa, Economia şi Avariţia 169
3. Instituţiuni care înlesnesc economia 171
Capitolul III. *Luxul* 177
1. Luxul în general 177
2. Luxul public 181
Capitolul IV. *Absenteismul* 183
Capitolul V. *Populaţiunea* 185
1. Doctrina lui Balthus 185
2. Populaţiunea excesivă şi populaţiunea staţionară 189
Capitolul VI. *Consumaţiunile publice* 192
1. Foloasele şi inconvenientele cosumaţiunilor publice 192
2. Folosul şi marginile puterilor publice 195
Capitolul VII. *Impozitul* 198
1. Definiţiunea şi regulile pentru aşezarea impozitului 198
2. Impozitul proporţional şi impozitul progresiv 201
3. Impozitele directe 202

BIBLIOGRAFIE

Lucrări monografice-manuale

1. * * * *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 1799.
2. * * * *Idem*, p. 1222
3. Aurelian, P.S., *Notice sur la Roumanie*, Paris, Librarie A. Frank, 1868, pp. XIII-XIV.
4. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. XV-XVI.
5. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 1-11.
6. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 12.
7. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 14-22.
8. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 46-57.
9. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 67-75.
10. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 76-84.
11. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 112-136.
12. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 136-151.
13. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 152-196.
14. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 198-199.
15. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 200-201.
16. Aurelian, P.S., *Tera nostra, Schiţe economice asupra României,* Tipografia laboratorilor Români, Bucureşti 1875, pp. VI-VII.
17. Aurelian, P.S., *Idem. Introducţiune*, pp. IX-XIX.
18. Aurelian, P.S., *Idem. Populaţiunea,* pp. 10-23.
19. Aurelian, P.S., *Aurelian P. S., Idem, Clima*, pp. 26-34.
20. Aurelian, P.S., *Idem. Productele naturale ale pământului,* pp. 35-58.
21. Aurelian, P.S., *Idem. Agricultura*, p. 59.
22. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 60-74.
23. Aurelian, P.S., *Idem. Sistemul de cultură,* pp. 75-88.
24. Aurelian, P.S., *Idem. Animalele domestice*, pp. 89-108.
25. Aurelian, P.S., *Idem. Pădurile,* pp. 109-119.
26. Aurelian, P.S., *Idem. Cereale*, 120-129.
27. Aurelian, P.S., *Idem. Viile*, pp. 130, 133.
28. Aurelian, P.S., *Idem. Industria*, pp. 136-157.
29. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 140-146.
30. Aurelian, P.S., *Schiţe asupra stării economice a României în secolul al XVIII,* Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1882, pp. 3-13.
31. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 14.
32. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 16-22.
33. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 26-29.
34. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 30-41.
35. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 41-50.
36. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 69.
37. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 71, 72.
38. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 75, 76.
39. Aurelian, P.S., *Idem. Economia vitelor*, pp. 81-92.
40. Aurelian, P.S., *Idem. Cerealele*, pp. 93-109.
41. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 109.
42. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 111, 112.
43. Aurelian, P.S., *Bucovina – descriere economică însoţită de o hartă,* Tipografia Laboratorilor Români, Bucureşti, 1877.
44. Aurelian, P.S., *Idem. Notă introductivă,* pp. VII-X.
45. Aurelian, P.S., *Idem. Precuvântare*, pp. XI-XXI.

46. Aurelian, P.S., *Idem. Teritoriul*, pp. 1, 2.
47. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 2-6.
48. Aurelian, P.S., *Idem. Populaţiunea*, pp. 15-24.
49. Aurelian, P.S., *Idem. Agricultura*, p. 28.
50. Aurelian, P.S., *Idem. Animalele domestice*, pp. 38-43.
51. Aurelian, P.S., *Idem. Pădurile,* pp. 49-51.
52. Aurelian, P.S., *Idem. Industria*, p. 58.
53. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 60.
54. Aurelian, P.S., *Idem. Biserica în Bucovina*, pp. 68, 69.
55. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 80.
56. Aurelian, P.S., *Catehismul economiei politice*, Editura Librăriei Socec, et. comp. Bucureşti, 1874, p. IX.
57. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 50.
58. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 7.
59. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 8.
60. Aurelian, P.S., *Idem*, p. 28
61. Aurelian, P.S., *Elemente de Economie politică,* Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1889.
62. Aurelian, P.S., *Idem, Importanţa economiei politice,* pp. 6, 7.
63. Aurelian, P.S., *Idem, Avuţia,* pp. 8, 9.
64. Aurelian, P.S., *Idem, Metode de cercetare în Economia politică,* pp. 11, 12.
65. Aurelian, P.S., *Idem, Partea I-a, Avuţia şi factorii producţiunii,* pp. 13-15.
66. Aurelian, P.S., *Idem, Natura*, pp. 16, 17.
67. Aurelian, P.S., *Idem, Munca*, pp. 21-31.
68. Aurelian, P.S., *Idem, Productul brut şi productul net,* p. 38.
69. Aurelian, P.S., *Idem, Capitalul*, pp. 39-50.
70. Aurelian, P.S., *Idem, Diferite ramuri ale producţiunii,* pp. 57-72.
71. Aurelian, P.S., *Idem, Partea a doua, Principii*, pp. 73-76.
72. Aurelian, P.S., *Idem, Proprietatea*, pp. 79-85.
73. Aurelian, P.S., *Idem*, pp 77-82.
74. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 82-85.
75. Aurelian, P.S., *Idem, Renta funciară şi arenda,* pp. 86, 87.
76. Aurelian, P.S., *Idem, Ameliorațiunea condițiunii lucrative*, pp. 98-102.
77. Aurelian, P.S., *Idem, Interesul capitalului*, pp. 103-108.
78. Aurelian, P.S., *Idem, Profitul*, pp. 109, 110.
79. Aurelian, P.S., *Idem, Circulaţiunea avuţiei,* p. 111.
80. Aurelian, P.S., *Idem, Schimbul*, pp. 112-120.
81. Aurelian, P.S., *Idem, Moneta*, pp. 121-130.
82. Aurelian, P.S., *Idem, Creditul*, pp. 131-143.
83. Aurelian, P.S., *Idem, Crizele comerciale*, pp. 144-149.
84. Aurelian, P.S., *Idem, Diferite sisteme ale comerţului internaţional,* pp. 150-160.
85. Aurelian, P.S., *Idem, Consumaţiunea avuţiilor,* pp. 161-164.
86. Aurelian, P.S., *Idem, Consumaţiunile private,* p. 165.
87. Aurelian, P.S., *Idem, Luxul*, pp. 175-180.
88. Aurelian, P.S., *Idem, Absenteismul*, pp. 181, 182.
89. Aurelian, P.S., *Idem, Populaţiunea,* pp. 183-189.
90. Aurelian, P.S., *Idem, Consumaţiunile publice,* pp. 190-195.
91. Aurelian, P.S., *Idem, Impozitul*, pp. 196-207.

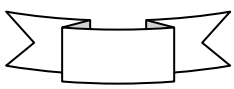

CAPITOLUL V

EXPOZIŢIILE

Preambul. Cunoaşterea creaţiei tehnice şi ştiinţifice, a stării economiilor statelor Europei aflate în curs de înfiinţare şi consolidare, de prin secolele XVII-XIX era dorită de către toţi omenii mari învăţaţi şi de conducători. În acele timpuri însă, lipsa mijloacelor de transport şi de comunicaţie aproape inexistente era o piedică mare pentru stabilirea relaţiilor şi colaborării dintre state. Cu toate acestea, târgurile, care au început de nu se ştie când, au dat oamenilor ideea că adunarea lor cu tot ce produceau în locuri anume, numite atunci târguri, era un mijloc de a afla, de a învăţa, de a schimba produsele şi de a contribui la progresul tuturor. Toţi aveau de câştigat prin imitare şi inovare ulterioară.

La începuturi, starea căilor de comunicaţie şi a mijloacelor de transport au permis aplicarea ideii expoziţiilor în plan local, apoi pe zone mai mari şi înainte de a da vreun argument, prin ceea ce se ştie astăzi, trebuie recunoscut că expoziţiile au fost unul dintre cei mai importanţi factori de progres ai omenirii, prin numeroasele lor efecte transmise asupra participanţilor. Aşa vedem că ele au în zilele noastre o amploare covârşitoare în întreaga lume, urmărind, în primul rând scopul comercial, urmat de acela de imitare şi perfecţionare.

Ca în aproape toate domeniile de activitate, francezii şi englezii au fost primii care au început să promoveze expoziţiile. În anul 1755, „...un reputat mecanic francez a organizat o expoziţie cu o «*colecţie*» la «*Conservatorul de Arte şi Meserii*» din Paris." (**1**) În Anglia, «*Society of Arts*» organiza prima expoziţie la Londra pe la 1756, unde s-au acordat şi câteva premii. Cu timpul, până în zilele noastre, premiile au fost un mobil de angajare pentru participare la expoziţii, având efectul moral foarte important al măsurării valorii şi stimulării energiilor.

Prima expoziţie meritorie prin amploare s-a organizat în 1776 la «*Louvre*», urmată de cele organizate la Geneva (1789) şi Hamburg (1790). În jurul anului 1800, a început organizarea expoziţiilor care prezentau produse industriale, iar la dorinţa lui Napoleon I, la expoziţia din anul 1801, participau 220 expozanţi din 38 departamente ale Franţei şi aduceau peste 4.000 de produse, sub porţile arcuite şi galeriile «*Palatului Louvre*». Organizarea evenimentului a fost încredinţată ministrului napoleonean Jean Antoine Chaptal, care era un mare om de stat şi industriaş. (**2**) Franţa a mai organizat în scurt timp (1806) o nouă expoziţie de amploare pe esplanada între «*Palatul invalizilor*» şi Sena. După alte expoziţii, din 1818, 1827, 1834, 1839, 1844, a urmat «*Expoziţia mondială*» din 1867, în Franţa.

Imediat după francezi, au organizat mari expoziţii englezii, austriecii (1835), italienii (1805), elveţienii (1804), irlandezii (1829). (**3**)

1. Primele expoziţii româneşti

Încă din Perioada Principatelor, românii au avut mari preocupări pentru participarea la expoziţii şi pentru organizarea expoziţiilor în ţară. Istoria consemnează «*Expoziţia de flori*», organizată în «*Grădina Domnească*» de la Socola (Iaşi) în anul 1839, sub patronajul Domnului Mihail Sturdza, unde s-au expus 8.000 de plante şi flori exotice. (**4**)

După Unirea de la 1859, Alexandru Ioan I., «*Domn al Principatelor Române*» în baza *jurnalului consiliului de miniştri,* încheiat la 5 februarie 1863, prin care se hotărau «înfiinţarea de expoziţii judeţene», publica un decret cu un singur articol, expus astfel: „dispoziţiuni generale. Art. 1. Pentru ca înfiinţarea expoziţiunilor judeţene să fie folositoare pentru toate judeţele şi pentru mai multă regularitate, ţara se împarte în 10 regiuni agricole, compuse după cum urmează: ***Regiunea I.*** 1) Gorj, 2) Mehedinţi, ***Regiunea II.*** 1) Romanaţi, Olt" etc. (**5**)

După acest decret, la 28 noiembrie 1864 s-a înfiinţat «*Corpul inspectorilor*» din Ministerul de Interne şi Lucrări Publice, unde exista «*Biroul agriculturii*» înfiinţat la solicitarea lui P.S. Aurelian. Ministrul Constantin Bosianu a dat această aprobare, el însuşi fiind un proprietar cunoscut între viticultorii din acel timp. Ion Ionescu a fost primul şef al acestui corp de

inspectori şi a primit însărcinarea organizării «*Expoziţiei naţionale de vite, de flori, de legume, produse agricole şi industriale*», care a fost aşezată «*La Moşi*» în Bucureşti. Despre acest eveniment, C. Filipescu, în a sa «*mare enciclopedie*», spune: „În vederea organizării se instituise un comitet format din patru persoane; în realitate, lucrau efectiv economistul român P.S. Aurelian şi Ion Ionescu de la Brad (p. 465). Expoziţia a fost aşezată pe locul actualului târg de «*La Moşi*», în casa lui Ion Heliade Rădulescu, cu 16 secţiuni, cu peste 1.000 obiecte, a acordat 93 premii şi distincţii, iar juriul era format din: Ion Ionescu, A. Slătineanu, P. S. Aurelian, Ion Maghiloman, Vasilache Gorj, Gheorghe Constantinescu, şi Constantin Răureanu.

Aurelian, care era un tânăr entuziast de 32 de ani, a participat activ la organizarea acestei expoziţii, cunoscând aceste manifestări din perioada studiilor şi a excursiilor făcute în ţările europene în acea perioadă. De fapt, înainte de această expoziţie, a participat la organizarea unei expoziţii de vite şi concurs de arături la Fălticeni.

Expoziţia de la Iaşi care a urmat, organizată în 1865, a fost coordonată de Ion Ionescu, având o amploare peste nivelul expoziţiei de «*La Moşi*», aşa cum se constata din descrierea ei de către autor, având şi «*Concurs de pluguri*». Nu este aici locul unde să descriem această expoziţie, dar pentru cultura românului, merită să fie cunoscută. Bunăoară, catalogul produselor agricole şi industriale cuprindea 19 clase, ceea ce ne arată bogăţia de exponate. Văzând numărul de participanţi şi varietatea bogată de exponate, putem să apreciem că a fost prima mare expoziţie românească. Vom reţine numele personalităţilor care au fost implicate în acest adevărat eveniment: Ion Ionescu, Anastasie Fătu (303 specii de plante spontane), Petre Carp, Alecu Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Grigore Cobălcescu, Gheorghe Asachi. (**6**)

P.S. Aurelian a participat la expoziţia de la Iaşi cu produse realizate la «*Atelierul Şcoalei de Agricultură de la Pantelimon*»; erau instrumente agricole făcute în atelierul şcoalei şi trimise de către ministerul de interne de agricultură şi lucrări publice, ***Şcoalei Tehnice din Iaşi***, spre a servi de modele la confecţionarea instrumentelor agricole: rariţă, semănătoare mică, grapă, prăşitoare, mustitoare, ventilatoare, maşină de făcut cormană de plug, fabricate de D-l Constantinescu, şeful şcoalei. (**7**)

2. Expoziţia universală de la Paris 1867

Implicarea lui P.S. Aurelian în pregătirea României pentru participarea la acest eveniment mondial este cunoscută din descrierea făcută de el, publicată în revista «*Atheneul Român*» şi din prezentarea lucrării «*Notice sur la Roumanie*», încât aici vom completa evenimentul cu unele aspecte nearătate acolo.

În urma invitaţiei primite din partea Imperiului francez în 1865, de a participa la expoziţia din 1867, Domnul A.I. Cuza a acceptat cu deschidere ca România să intre în rândurile ţărilor lumii la acest eveniment. Aşa cum am mai scris, importanţa politică a acestei participări era mai semnificativă decât cea economică: România primea un spaţiu propriu de participare; deşi era la un loc cu Serbia, dovedea un pas mare de despărţire faţă de Imperiul Otoman, care la expoziţia precedentă de la Londra, i-a convins pe englezi să accepte participarea României sub pavilion turcesc. Cuza a refuzat această participare.

Pregătirea pentru expoziţie revenea Ministerului Internelor, Agriculturii şi Lucrărilor Publice, condus de Ioan Emanoil Florescu, care a numit comisia internă pentru a pregăti participarea la eveniment. Pentru a reuşi pregătirea într-un timp atât de scurt, a fost propusă o comisie numeroasă: Theodor Aman, P. S. Aurelian, Baligot de Bayne, Nicolae Băleanu, Alexandru Costinescu, Carol Davilla, Falquier, colonelul Herţ, Ion Ionescu, Simon Macarovici, prinţul Alexandru Moruzzi, Alexandru Odobescu, C. Răureanu, C. Voinescu şi Enric Winterhalder.

Aceste numiri au fost făcute cu înţelepciune, comisia fiind formată din specialişti în principalele domenii pentru care se pregăteau exponatele; din economişti remarcabili, cum erau Alexandru Moruzzi, finanţistul Em. Costinescu, comercianţi şi industriaşi ca Nicolae Băleanu ş. a.

Din comisia numită de Florescu, a fost ales pentru demnitatea de «*Comisar general a României*» la expoziţie, Alexandru Odobescu, fiind un tânăr de 34 ani, care făcuse studii complete la Paris. (**8**) Odobescu a avut un rol important în stabilirea aşezării pavilionului român,

primind un spaţiu de 405 m.p., împreună cu Serbia, şi s-a dovedit că a fost suficient ca să atragă atenţia vizitatorilor, să se remarce şi prezenţa României, care era un stat în formare, ieşit de scurt timp de sub dominaţia otomană. Era o expoziţie reprezentativă pentru ţară.

În urma lămuririi situaţiei după lovitura de stat prin care Domnul A.I. Cuza a fost înlăturat, Al Odobescu a fost păstrat în poziţia sa de comisar general, prin aprobarea primită de la guvernul prezidat de Ion Ghica. Activitatea lui Odobescu din această poziţie a fost pertinent descrisă de L. Vlad în lucrarea bibliografică menţionată mai sus.

În această a doua etapă de lucru, a fost numită o nouă comisie, formată dintr-un număr mai mic de membri, care urma să activeze la locul expoziţiei de la Paris, Champ de Mars. Aceasta era alcătuită din Iancu Alexandri, fost agent al Principatelor Unite la Paris, numit «*Comisar delegat*», prinţul Nicolae Şuţu, «*Comisar adjunct*» de la Iaşi, ***Petre S. Aurelian, Comisar general adjunct, membru al «juriului internaţional» şi raportor general al clasei 74***, C. Steriadi, secretar şi Ambroise Baudry, ***arhitect*** şi «*secretar ataşat*».

Aşa cum se poate constata, Aurelian era pionul principal, care coordona (**9**) direct organizarea pavilionului românesc; România a participat cu exponate la grupele I, II, III, IV, V, VI, VII, şi X (**10**), aşa cum se arată în lucrarea «*Notice sur la Roumanie*», însă R. D. Vlad, în lucrarea sa, arată că o serie de exponate sosite cu întârziere au fost plasate la «*Clasa 74*», iar unele au fost aduse de la alte secţii. Aici, la aceste exponate din «*Clasa 74*» România a primit cele mai multe premii.

Pentru informarea publicului şi a delegaţiilor străine, Aurelian a scris *«Notice sur la Roumanie»,* având şi pe Odobescu ca autor, însă la prima ediţie, tipărită la Paris în anul 1868, nu sunt menţionaţi autorii, şi nici prefaţa nu este semnată.

Exponatele româneşti puse la vederea publicului au fost menţionate în prezentarea lucrării «*Notice sur la Roumanie*» şi am aflat de studiul publicat în „Atheneul Român" că Aurelian s-a preocupat direct de primirea şi repartizarea lor în «*grupele*» expoziţiei. Am văzut că acestea aveau şi texte explicative scurte, întărind scopul pentru care se aflau în expoziţie.

În timpul evenimentului, Aurelian a fost remarcat ca o prezenţă activă, având competenţe în organizarea şi reprezentarea pavilionului românesc, fapt rezultat şi din însărcinările avute, care presupuneau o persoană cunoscătoare în economie. Credem că în şedinţele organizate în perioada expoziţiei, compatriotul nostru a participat cu idei personale care l-au făcut foarte apreciat.

Revenind asupra Expoziţiei Universale din 1867, amintim că ea a avut o amploare ce a depăşit precedenta expoziţia de la Londra (1859), suprafaţa destinată evenimentului fiind de 68,7 ha, din care Franţa şi-a rezervat 15, 3 ha, pe care au expus produsele celor 15.969 francezi. Au participat în total la expoziţie 60 de ţări, iar cheltuielile pentru amenajare s-au ridicat la 22 miliarde de franci; totuşi s-a constatat un profit de 8,13 milioane franci. Juriul internaţional a fost format din 570 membri, dintre care 260 erau francezi, şi a decernat 19.766 premii, dintre care 51 % au revenit imperiului francez. (**9**)

Raportul asupra rezultatelor marelui eveniment economic de la Paris a fost comunicat la începutul anului 1868; iată: „...la 5 ianuarie s-a făcut la palatul Tuileriilor distribuirea recompenselor expoziţiunii universale din 1867, date expozanţilor de agricultură şi horticultură... să primească recompensele. În prezenţa Împăratului Napolion al III-lea, care a şi luat cuvântul, «*Excelenţa sa ministrul de stat, vicepreşedinte al comisiunii imperiale*», a proclamat numele expozanţilor, care au dobândit premii mari, medalii de aur cu obiecte de artă şi medalii de aur simple. După aceasta, Excelenţa sa ministrul de stat a făcut apelul persoanelor premiate cu *Ordinul legiunii de onoare* şi aceste persoane au primit decoraţiunile din mâinile împăratului... Cu această ocaziune solemnă se recompensa agricultura şi horticultura cu 30 decoraţiuni ale *Legiunii de Onoare*, date de către imperatorele; 20 decoraţiuni pentru francezi şi 10 pentru străini." (**10**)

Între străini, membrii juriului au trimis din partea României, pe D-nul P.S. Aurelian, care a avut onoarea de a primi din mâinile imperatorului *Legiunea de Onoare.* „În ajunul zilei în care s-a dat de către imperatorele recompensele şi decoraţiunile, D-l P.S. Aurelian a primit următoarea adresă din partea ministrului de externe al Franţei: „Domnule, am onoarea de a vă face cunoscut că imperatorele, vrând a vă da o dovadă particulară, după bunăvoinţa sa, v-a decorat după propunerea mea cu «*Crucea de cavaler al Ordinului Imperial a Legiunii de Onoare*». Veţi primi decoraţiunea din mâinile Maiestăţii sale." (**11**)

În perioada organizării şi duratei expoziţiei universale, Aurelian a elaborat şi lucrarea «*Notices sur la Roumanie*», care conţinea un argument evident ce susţinea că autorul său este un «*economist remarcabil*». În legătură cu evenimentul tipăririi ei şi în baza activităţii prezentate pentru reuşita expoziţiei, tânărul învăţat P.S. Aurelian a fost primit «*Membru al Societăţii de Economie Politică din Paris*», aflăm menţionat acest fapt prima oară pe lucrarea sa «*Catehismul economiei politice*» din anul 1874. (**12**)

Este demn de reţinut că dintre cei 310 membri străini ai juriului internaţional au fost decoraţi cu «*Crucea de cavaler al Legiunii de Onoare*» doar 10, iar între ei s-a aflat românul nostru, P. S. Aurelian.

Aurelian a mai adus onoare ţării şi prin medaliile obţinute cu exponatele prezentate de şcoala de la Pantelimon la marea expoziţie mondială de la Paris. „Pentru colecţiile de produse agricole şi pentru instrumentele şi inventarul prezentat, juriul expoziţiei a acordat două medalii de bronz.” (**13**)

„La expoziţia universală din anul 1867 au fost premiate şi vinurile de Drăgăşani. Chimistul german Bischof, membru al juriului le-a calificat astfel: „Vinul alb românesc este un vin normal excelent, care trebuie considerat ca un vin curat, natural. Vinul roşu se arată în toate normele de aleasă calitate, ca şi vinurile franceze, mai cu seamă ca vinurile de Bordeaux, ca vinurile roşii, cele mai bune. De asemenea, vinurile de Odobeşti, prezentate la expoziţia universală de la Paris din 1867, s-au plasat între cele mai apreciate.” (**14**)

Activitatea cu totul remarcabilă depusă de Aurelian cu ocazia Expoziţiei Universale din 1867, i-a definit alura personalităţii momentului, care sugera viitorul unui mare învăţat, patriot al românilor. Credem că meritele sale evidente în organizarea acestui eveniment; contribuţia de membru fondator al Societăţii Atheneului Român, colaborarea excelentă cu Al. Odobescu, una din figurile centrale ale Academiei Române, i-au consolidat din tinereţe o poziţie meritată între marii intelectuali ai acelui moment.

3. Expoziţia universală de la Viena (1873)

Preambul. Deşi suprafaţa expoziţiei din Austria nu a depăşit-o pe aceea de la Paris, acest eveniment a avut o organizare briliantă, atrăgând un mare număr de ţări, între care apărea «*Japonia*», ce ieşea dintr-o stare de autoizolare.

Sub efectul pozitiv al participării României la expoziţia din 1867 la Paris, guvernul a dat tot sprijinul pentru pregătirea necesară unei noi reuşite la Viena. Având în vedere rezultatele obţinute la Paris, P.S. Aurelian a fost numit reprezentant al României în «*Juriul internaţional*». Întreaga sarcină de coordonare a pavilionului românesc i-a revenit lui Aurelian, care în baza experienţei precedente, a ales un grup de lucru cu persoane bine pregătite, între care s-au aflat N.R. Danilescu, dr. Iacob Felix, dr. Afred Bernath, Petru Poni.

Întreaga sa activitate de la această expoziţie a fost prezentată în *Cronicile* fiecărui număr al «*Revistei ştiinţifice*», din anul 1873, iar «*raportul final*», în suplimentul «*Economia naţiunală*».

Condiţiile de transport şi de comunicaţie slab dezvoltate din acel timp determinau adesea întârzieri în desfăşurarea evenimentelor internaţionale. Nu se putea prevedea cu suficientă precizie, durata unui transport din Japonia, SUA sau China, către Europa. Astfel, în «*Cronica*» din nr. 10/1 iulie 1873, Aurelian informa: „Lectorii *Revistei* ştiu că expoziţiunea universală de la Viena s-a deschis la 1 mai. Împrejurări diverse au contribuit ca la această epocă, nu toate naţiunile să fie încă instalate definitiv, ba nici chiar Austria, care se află acasă. Astăzi putem spune că expoziţiunea este încheiată (pregătită). Cea din urmă galerie, care nu era încă gata, galeria mărimilor industriale, s-a deschis publicului.”

Organizarea. Aşa cum descrie Aurelian, «*Juriul internaţional*» a fost compus din mai multe sute de persoane; în seara zilei de 15 iunie, toţi membrii sosiţi la Viena au fost instruiţi de către baronul Swartz, comisul general al expoziţiei. Autorul a expus şi impresia sa despre această întrunire, iată: „Prezenţa atâtor persoane din toate ţările globului în aceleaşi saloane, convorbirile

între diferite limbi existente, relaţiunile care se stabileau între bărbaţii care compuneau această mare expertiză internaţională, formau un spectacol impozant."

Juriul a stabilit sistematizarea expoziţiei în 26 grupe, iar Aurelian preciza: „Subsemnatul care reprezintă România în juriul internaţional, fac parte din grupa a 2-a, care cuprinde: ***agricultura, cultura viei şi a arborilor roditori, horticultura, exploataţiunea şi industria forestieră.*** Sunt autorizat însă, după cererea D-lui ministru al agriculturii, comerţului şi lucrărilor publice din România, ca să iau parte în toate grupele unde se va simţi nevoie."

Grupa a doua a juriului internaţional a fost compusă din 65 juraţi, între care figurau şi personalităţi celebre ale timpului, ca Boussingault sau fostul ministru francez D. Drouyn şi directorii vestitelor şcoli de agricultură de la Hohenheim Grignon, Gembloux, Iarente, plus un număr însemnat de agronomi renumiţi.

Această grupă prezenta pavilioanele a 19 state, majoritatea fiind considerate ca ţări dezvoltate la scara vremii. Iată: Egiptul, America, Brazilia, Belgia, Germania, Spania, Franţa, Anglia, Italia, Japonia, Portugalia, Ungaria, Rusia, România, Suedia, Norvegia, Elveţia şi Austria.

Preşedinte al acestei grupe din «*Juriul Internaţional*» a fost ales austriacul Alfred Potoski, iar vicepreşedinte, P. S. Aurelian, reprezentantul României. (**15**)

Pavilioanele expoziţiei. Trecând la informarea asupra organizării acestei expoziţii, Aurelian invoca lipsa de timp pentru o descriere detaliată, dar spunea că se va concentra să atragă atenţia asupra acelor lucruri care interesau mai mult ţara noastră şi începea cu opinii asupra importanţei generale a expoziţiilor internaţionale, scriind: „Expoziţiunile internaţionale, fie cine ştie, sunt tablouri în natură despre starea în care se află producţiunea agricolă şi industrială, artele şi ştiinţele în diferite ţări ale globului. Costisitoare şi anevoie de executat, aceste expoziţii nu se pot face peste tot locul şi la fiecare an. Pentru aceea, persoanele care au mijloace, vor face bine ca să nu lase a le scăpa ocaziunea, pentru a constata prin sinele, unde a ajuns industria omului." (**16**)

Spre deosebire de expoziţiile secolului XX, unde dezvoltarea industriei a atras atenţia presei şi a vizitatorilor în cea mai mare măsură, Aurelian a fost impresionat înainte de toate, de un domeniu care, nici acum, în secolul XXI, nu este un magnet pentru populaţie. Iată informaţia entuziastă şi admirativă dată de autor despre ... «*şcoală*», iar alegerea sa raţională avea un scop nobil, închinat interesului de progres al ţării sale, care trebuia să se bazeze pe luminarea poporului prin învăţătură: „Toate produsele omeneşti sunt prezentate la Viena cu multă distincţiune; însă, oricât ar fi de importante celelalte ramuri, «*producţiunea intelectuală, şcoala şi mijloacele de învăţământ*» adoptate în diferite state ale globului, sunt dintre acelea care atrag mai cu deosebire atenţiunea. Am dori ca profesorii noştri să fie puşi în poziţia de a vizita expoziţiunile diferitelor state, căci numai în modul acesta îşi vor putea face o idee despre perfecţiunea metodelor şi despre lipsurile noastre." Trecând la prezentarea exemplelor şi exponatelor unor ţări, Aurelian remarca: «*tipul de şcoală expus de Suedia*», mobilierul şcolar perfecţionat, adaptat la cerinţele elevului; colecţiile ştiinţifice adecvate la cunoştinţele predate; continua cu «*şcoala americană*», care expunea un mobilier, neegalat de vreo ţară europeană, şi apreciind cărţile şi colecţiile de studiu pentru elevi expuse de Austria, Franţa, America şi Germania, spunea că: „...într-însele ar putea studia profesorii noştri, metodele de învăţământ; colecţiunile de studiu, cărţile didactice, hărţile geografice expuse de Austria precum şi cele geologice, agricole şi industriale sunt demne de toată atenţiunea. În această privinţă, Germania ocupă una dintre cele dintâi locuri, cărţile sale «*în relief*» şi un mapamond (glob pământesc) care reprezintă fundul oceanului şi al mărilor, curenţii şi principalele adâncimi, atrag atenţiunea generală." Este uşor de acceptat că asemenea realizări au avut darul de a impresiona vizitatorul, iar Aurelian le dorea şi pentru ţara sa.

Aurelian a ţinut să ofere şi scurte informaţii despre prezenţa industriei în expoziţia de la Viena, remarcând progresele Rusiei obţinute între anii 1867 şi 1873, în manufacturile de postavuri, de ţesături de bumbac, de mătăsării, fabricarea zahărului, metalurgie, industria obiectelor de lux, pe care le considera «*demne de admirat*». Menţiona progresul Austriei şi Ungariei, încheind cu observaţia că „...nu mai este un mister pentru nimeni că tendinţa industriei

austriece este de a monopoliza Orientul, de a exclude din această parte a lumii concurenţa altor state."

Din pavilionul de agricultură al Austriei, reprezentantul nostru a fost încântat de sectorul personal al marelui proprietar, principele Swartzemberg, spunând: „Mărturisim că în unele din aceste pavilioane se află obiecte în număr şi calitate, superioare multor expoziţiuni făcute de state autonome." Tot legat de acest domeniu, în calitatea sa de membru al juriului internaţional, Aurelian a vizitat „...proprietăţile şi fabricile D-lui Horsky, aşezate la Colin în Boemia, distanţă de 10 ore pe calea ferată de la Viena." Acolo, „Juriul a constatat că după 10 ani de lucru, D-l Horsky a prefăcut nişte câmpii nisipoase în pământuri fertile, a căror cultură poate fi ca model. Nu este maşină agricolă pe care să nu o fi introdus. Fermele sale produc sfecla de zahăr, care alimentează fabrica sa, una dintre cele mai complete."

În concluzia stabilită după această vizită, autorul spunea: „Vizitând aceste frumoase stabilimente mi-am zis: Cum n-ar merge o ţară înainte, când un singur om face atâtea sacrificii, lucrează cu atâta stăruinţă pentru înflorirea agriculturii şi industriei?" (**17**)

Cronici. O cronică specială a publicat Aurelian despre atmosfera creată de vizitatorii expoziţiei, diversitatea de profesii, vârstă şi etnie, care oferea un spectacol reprezentativ pentru epocă. În acest peisaj complet, menţionează vizitele studenţilor, elevilor şi elevelor, a lucrătorilor din fabrici, a mulţimilor de ţărani, nu lipsea armata, soldaţi conduşi de ofiţerii lor.

Numeroase ţări, de la vecinii germani, sârbi sau români, până la ruşi şi japonezi şi-au trimis delegaţii de vizitatori care să studieze expoziţia. Germanii, care erau destul de avansaţi în industrie, au trimis studenţi şi arhitecţi de la Berlin pentru a studia expoziţia.

O descriere largă făcea Aurelian asupra vizitei făcute la «*Şcoala şi staţiunea agricolă de la Klosterneuburg*», cu origini de la anul 1830, despre care am scris într-un capitol precedent.

O atenţie deosebită a acordat Aurelian produselor obţinute din prelucrarea lemnului, fiind o chestiune importantă în legături cu bogăţia mare de păduri a ţării noastre, şi s-a oprit asupra industriei acestui domeniu din Norvegia şi Suedia, care asigura necesarul de pastă pentru fabricarea hârtiei pentru aproape întregul continent, precum şi o cantitate de hârtie. Însăşi Austria fabrica hârtie, cu pastă importată din Suedia. Aceste realizări scandinave s-au făcut în numai şase ani, între anii celor două expoziţii de la Paris şi Viena.

Pentru a oferi o imagine a amploarei acestei activităţi, Aurelian spunea: „Ca să dăm o idee despre importanţa acestei fabricaţiuni, vom comunica lectorilor noştri că în Suedia sunt fabrici care au câte şase mori şi întrebuinţează până la 1.000 vapori de forţă (C. P.). Cea mai celebră dintre aceste fabrici este aceea a societăţii pe acţiuni aşezată la Sundsvall. Mai multe alte fabrici întrebuinţează, de la 100 până la 150 cai forţă." (**18**)

În antiteză cu această stare a industriei hârtiei din ţările Scandinaviei, Aurelian deplânge situaţia din ţara sa, unde în perioada de şase ani (1867-1873) nu s-a produs nicio acţiune în acest domeniu, rămânând să putrezească imense cantităţi de lemn, provenit din copacii căzuţi.

Cu mare interes a informat Aurelian despre industria laptelui, care se dezvolta în Elveţia şi care astăzi (2013) a ajuns la cel mai ridicat model de calitate în plan mondial. Reproducem din cronica sa, pentru a cunoaşte la ce standarde se afla prelucrarea laptelui în această ţară, la 1873: „O piramidă imensă compusă din cutioare de tinichea de formă cilindrică atrage atenţia în secţiunea Elveţia. Inscripţiunea de pe acele cutioare cuprinde printre altele: «*lapte condensat*», fabricat de «*Anglo-Swiss Condensed Milkcompany*». Alături o altă piramidă de cutii este prezentată de «*Alpina*». Societate pentru fabricarea laptelui condensat la Luxemburg... Fabricaţiunea laptelui condensat este astăzi o industrie prosperă şi mult mai înaintată decât era în 1867 la Paris... Lapte-le condensat din Alpii elveţieni se găseşte astăzi în toate capitalele Europei, după cum se găsesc şi brânzeturile acestei ţări." (**19**) După observaţiile acestea, Aurelian se referea la posibilităţile ţării de a imita realizările străinilor, astfel: "Cum au fondat câţiva proprietari de munţi şi vaci *Alpina*, nu ar putea fonda şi proprietarii de la noi *Carpatina*?"

În câteva fraze, a descris apoi o parte din impresionanta expoziţie a Japoniei, din care reproducem un pasaj care ne dă o imagine asupra peisajului, iată: „Stofe de mătase briliante, vase de porţelan neimitabil până astăzi, obiecte de bronz clasonate, cea mai variată colecţiune de

obiecte, lacăte, picturi pe hârtie a căror vivacitate de culori fac imitaţiune perfectă a naturii, surprind. Modelele de locuinţă din toată Japonia, jucării de copii nevăzute până acum; tutunuri şi o colecţiune de produse agricole, o frumoasă şi bogată varietate de pânzeturi şi fibre textile, acestea sunt obiectele principale ale Japoniei." (**20**)

În jurul anului lui 1873, Aurelian era foarte preocupat de fondarea industriei în România, scriind câteva din lucrările fundamentale analizate anterior în această monografie. În rolul său avut la Expoziţie nu a neglijat acest obiectiv. Cronica sa din septembrie 1873 a fost consacrată unei analize teoretice generale asupra industriei şi asupra unei prezentări punctuale din expoziţie. În partea finală a făcut observaţii cu privire la situaţia din ţară, în raport cu cele descrise din expoziţie. Conţinutul cronicii pe acest subiect merită să rămână mai uşor de cunoscut pentru cei de azi şi din viitor, iată: „***Cronica industriei***. Istoria dezvoltării industriei în fiecare stat, demonstrată prin specimene proprii după timp şi după natura diferitelor ramuri ale industriei, este o operă interesantă nu numai din punctul de vedere economico-istoric, ci şi din respectul *tehnologic*.

În adevăr, ***generaţiunile actuale din diferitele state ale Europei nu ar putea sta indiferente când ar avea adunate şi clasificate obiecte care să le demonstreze prin ce faze a trecut cutare sau cutare industrie începând de la creaţiunea sa şi până în ziua de astăzi.*** *În asemenea colecţiune ele ar vedea fiecare după rasă, ideea strămbunilor născândă, transformându-se succesiv până a ajunge la gradul de perfecţiune în care s-ar afla astăzi; obiectele le-ar demonstra într-un mod pipăit (evident) starea civilizaţiunii economice în diferitele epoci, influenţa ce moravurile, cultura şi circumstanţele diverse, au putut exercita asupra dezvoltării industriale.* Acestea din punctul de vedere economico-istoric.

Din punctul de vedere tehnologic, interesul unor asemenea colecţiuni nu ar fi mai mic; mai întâi, pentru că exemplele reprezentate prin obiecte ar permite ca să se conserve şi să se continue motivele care caracterizează multe dintre industrii pentru fiecare ţară în parte; al doilea, pentru că orice s-ar zice, pentru gradul de perfecţiune la care a ajuns industria în zilele noastre, nu se poate contesta că în operele industriale ale trecutului se găsesc calităţi care nu vor pierde niciodată din valoarea respectivă.

Înaintată este ceramica astăzi, însă *Palissyurile* vor rămâne veşnic capete de operă de artă; departe au ajuns manufacturile de tapeturi, însă vechile tapeturi persane vor fi întotdeauna admirate, şi astfel pentru cele mai multe industrii, pe lângă partea mecanică, trebuie să se ţină seamă şi de partea artistică.

Consideraţiuni de această natură au dat naştere la Expoziţiunea Universală din Paris de la 1867, despărţământul cunoscut sub numele de *Istoria travaliului.* De abia concepută, ideea nu putea să se realizeze într-un mod complet, mai întâi că toate începuturile sunt dificile, al doilea pentru că la Paris scopul ce se urmărea a fost ca să se prezinte istoria industriei în toate ţările din lume. Austriecii, nu numai că n-ar fi înfiinţat anume galerii pentru industria diferitelor popoare, dar şi pentru ţara lor proprie s-au mărginit la o epocă determinată. Pentru acest sfârşit (scop) au ridicat o anume clădire în care s-a aşezat o expoziţiune specială numită ***Expoziţiune adiţională.*** În această expoziţiune s-au instalat obiecte din diferite industrii precât s-au putut afla, începând însă de la 1750 şi până astăzi. Astfel mărginită, Expoziţiunea adiţională pentru istoria industriei în acest stat prezintă un interes real din toate punctele de vedere. Nu putem intra în amănunte într-o cronică; însă pentru a face lucrul mai pipăit (înţeles), vom cita câteva exemple din numeroasele grupe care compun această expoziţiune.

Un compartiment este rezervat istoriei industriei instrumentelor de muzică: aci se văd instrumente de la 1750; pianul lui Mozart şi al lui Listz; viori care mai de care mai vechi; flaute, chitări, mandoline, instrumente de alamă etc. şi, în fine, admirabilele instrumente fabricate de către casa Bezendorf şi altele. Alături se văd vitrinele care conţin istoria pălăriilor pentru bărbaţi şi femei; rămâne cineva surprins văzând transformaţiunile prin care au trecut până astăzi şi într-un timp relativ scurt pălăriile noastre. Vederea cizmelor nu este mai puţin surprinzătoare, vitrinele în care sunt expuse stofele de mătase merită deosebită atenţiune prin rara execuţiune a multora dintre dânsele. Un compartiment însă care este în acelaşi timp o operă de ştiinţă şi de

curiozitate este acela al cartografiei. Nimic mai interesant ca dezvoltarea graduală a acestei industrii atât de importantă şi atât de înaintată astăzi în Austria. O maşină de cusut de la 1849 merită o atenţiune specială. Când vine cineva din expoziţiunea americană unde a estimat sutele de maşini expuse şi care sunt adevărate bijuterii şi vede maşina din 1849 opera unui croitor din Viena, rămâne surprins de progresul realizat în câţiva ani. Vederea unui vagon de drum de fer în formă de butcă pusă pe arcuri de piele, faţă cu vagoanele expuse în galeria maşinilor, inspiră aceeaşi reflecţiune. Asemenea pentru maşinile agricole, pentru fotografie, gravură, pânzeturi, ceramică etc.

Exemplul dat de către Expoziţiunea adiţională a Austriei, merită ca să fie imitat în toate ţările. Şi pentru că înainte de toate trebuie să ne gândim la noi, credem că aducând această idee la cunoştinţa publică, acei care au putinţa de a o realiza, nu vor întârzia ca să înceapă colecţionarea obiectelor pentru înfiinţarea unui muzeu al industriei române, începând de la epoca în care se va găsi cea mai nimerită de către cei competenţi. Fie bine înţeles că propunem realizarea unei opere adevărat ştiinţifice şi de mare interes istoric, căci, dacă printr-un asemenea muzeu s-ar înţelege o adunătură de cămăşi brodate frumos şi de alte obiecte de felul acesta, apoi scopul nu numai că nu s-ar atinge, ci s-ar compromite.

Nu propunem o instituţiune pentru a satisface curiozitatea, ci o operă de ştiinţă locală care să permită generaţiilor viitoare să preţuiască fazele prin care au trecut diferitele industrii în România, şi celor prezente ca să se folosească de ceea ce se va găsi bun în operele predecesorilor noştri. Sperăm că opera prezintă destul interes pentru ca să îndemne pe toţi românii binevoitori a veni în ajutor. Avem în ţară câţiva bărbaţi, între care vom pune între cei dintâi pe D. Alexandru Odobescu care ar putea lua asupră-le patriotica sarcină de a croi şi înfiinţa această instituţiune. Avea-vom neexprimabila fericire ca aceste câteva rânduri să îndemne începerea acestei opere chiar în anul acesta." (**21**)

Aurelian a avut în grijă ca în ţară să ajungă informaţii cât mai bogate şi care să fie transmise de către personalităţi competente în domeniile prezentate; astfel găsim publicate adevărate studii asupra unora dintre ele. Dr. Iacob Felix a publicat în Revista ştiinţifică o suită de articole vaste sub titlul «*Igiena la Expoziţia Universală din Viena*»; Dr. Alfredo Bernath a informat despre progresele în domeniul chimiei, iar profesorul N. R. Danilescu a expus numeroase articole despre expoziţie şi silvicultura şi viticultura din Austria.

La 15 octombrie 1873, suplimentul «*Economia naţională*» publica „Raportul membrului juriului internaţional din partea României asupra recompenselor acordate de către «*Juriul internaţional*» expozanţilor români către D-l ministru al agriculturii, comerţului şi lucrărilor publice." (**22**) Nivelul expunerii şi conţinutul acestui raport îl aşază în categoria *documentelor istorice* care permit o informare din partea unui martor ocular, participant la un eveniment internaţional ca reprezentant al României; de aceea îl vom reproduce integral ca o sursă reprezentativă pentru cunoaşterea unor însuşiri de mare patriot şi învăţat, aşa cum a fost P.S. Aurelian. Iată:

„***Raportul membrului juriului internaţional*** asupra recompenselor acordate de către juriul internaţional expozanţilor români către D. Ministru al Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice.

Domnule ministru, prin adresa cu nr. 2.928 din 19 martie aţi binevoit aţi a-mi comunica că Măria Sa Domnitorul, prin înaltul decret cu nr. 633, aprobând recomandaţiunea făcută de către D-voastre m-a numit membru al juriului internaţional de la Viena din partea României, pentru grupa a II-a a expoziţiunii universale, că, în caz de trebuinţă, sunt autorizat a lua parte ca membru al juriului şi la celelalte grupe în care vor figura expozanţii români.

Conformându-mă cu aceste instrucţiuni am lucrat, Domnule Ministru, ca membru al juriului în permanenţă în grupa a II-a, în acelaşi timp însă, am luat parte şi am reprezentat pe expozanţii români şi interesele lor în toate grupele unde au fost obiecte române. Am dat juriului din diferite grupe desluşirile cuvenite, în fine, domnule ministru, m-am silit, pe cât putinţa şi împrejurările mi-au permis, ca să pot corespunde binevoitoarei încrederi a Î.S. Domnitorului şi a D-voastre. Astăzi, când lucrările juriului s-au terminat, când recompensele acordate de către juriu internaţional s-au distribuit, este de datoria mea să vin a comunica D-voastre rezultatele obţinute.

După cum D-voastră vă veţi încredinţa, România figurează între ţările cele mai bine împărtăşite în ceea ce priveşte recompensele acordate şi trebuie să mărturisesc, d-le ministru, că ar trebui să fim prea dificili dacă am fi aşteptat mai mult. Pe cât timp industria noastră este încă în faşă, nu putem pretinde a concura cu naţiunile deja înaintate în această privinţă. Până astăzi, dom-nule ministru, atât la Paris cât şi la Viena ne-am prezentat ca o naţiune agricolă; facă cerul ca la viitoarea expoziţiune universală România să poată cu drept cuvânt a aspira la recompense pentru productele sale industriale; ca pe lângă productele pământului, pe lângă obiectele de industrie domestică, să putem poseda obiecte industriale, produse ale adevăratei industrii moderne.

Luând ca temei clasificaţiunea după grupe admise la expoziţiunea din Viena, iată care sunt recompensele obţinute de către expozanţii români. (Urmează numele expozanţilor publicate în Monitorul oficial). Peste tot, în 14 grupe din 26, România a dobândit 213 premii. Numărul expozanţilor români înscrişi în cataloagele oficiale publicate de către direcţiunea generală fiind de 1.475, urmează că aproape a şaptea parte dintre dânşii au primit recompense. Potrivită cu obiectele ce am expus, având în vedere şi starea noastră agricolă şi industrială, permită-mi-se a repeta că suntem bine împărtăşiţi. Sunt convins că, dacă producătorii români ar fi mai obişnuiţi cu expoziţiunile şi ar depune mai multă silinţă când li se cer obiecte, negreşit numărul recompenselor ar fi mai mare.

Sunt, afară de aceasta, instituţiuni pe care cunoscându-le de aproape însumi, vă pot asigura că ar fi dobândit, dacă expuneau, recompense de prima ordine; astfel sunt, ca să citez câteva exemple: şcoala normală Carol I din Bucureşti, Institutul Vasile Lupu din Iaşi, şcoalele centrale de fete, cele mai multe din şcolile primare de fete şi băieţi, şcoala tehnică din Iaşi, şcoala de meserii din Bucureşti, şcolile de bele-arte din Bucureşti şi Iaşi etc. Ca membru al juriului am constat în multe expoziţiuni şcolare, care au fost premiate bine, obiecte atât de mână, cât şi desenuri, caiete etc., deşi nu inferioare, cel puţin egale cu ale şcolilor noastre. Şi dovadă că puteam concura în unele cazuri cu ţările cele mai înaintate, este că juriul internaţional din grupa V a acordat recompense la 13 dintre şcolile primare de fete pentru obiectele ce au fost lucrate şi la fel la grupa XXVI, comitetul a medaliat azilul Elena Doamna, pentru mijloacele de învăţământ şi obiecte de şcoală, lucrări ale elevilor din aceste instituţii. Am citat aceste exemple numai cu scopul de a arăta că nu suntem, întrucât priveşte instrucţiunea copilelor române, dintre cei din urmă din Europa, că din contra, în această privinţă, ne putem alătura cu ţări a căror civilizaţiune generală este mult mai înaintată ca a noastră; în acelaşi timp, pentru a prevesti pe cei în drept, că la o altă ocaziune să se pregătească pentru a arăta Europei starea învăţământului la noi în ţară, pentru a pune în vederea lumii lucrările copiilor şi copilelor române a căror inteligenţă şi abilitate se poate pune în rangul I.

Afară de ramura învăţământului trebuie să adăugăm că şi în unele industrii locale am fi dobândit recompense bune, dacă ar fi fost expuse producte; astăzi preparaţiunile alimentare, cunoscute la noi sub numele de salamuri, ghidemuri, muşchi, caizeuri, şuncă, pastramă, slănină, ar fi ocupat un loc dintre cele deosebite. Preparate inferioare celor ce se fabrică la Bucureşti au fost recompensate. Peştele sărat, afumat şi marinat, negreşit că putea să primească aceleaşi recompense ca acelea primite de expozanţii ruşi şi scandinavi.

Cânepa şi inul nostru au fost apreciate pentru calităţile lor şi bărbaţi speciali mă îndeamnă ca să recomandăm la deosebita atenţiune a agricultorilor români cultura acestor două textile.

Spirturile române, ţuica şi lichiorurile au atras în special atenţiunea juriului respectiv, şi dovadă despre superioritatea calităţii a unora dintre aceste produse este că au primit medalia de primă clasă, care este medalia de progres. Şi trebuie să mărturisim că producătorii noştri de băuturi spirtoase nu şi-au dat îndestulă silinţă pentru ca această parte a expoziţiunii române să fie reprezentată într-un mod mai complet. Vinurile noastre, juraţii respectivi mi-au mărturisit că sunt de calitate bună; însă din nenorocire, căldura cea mare, transportul din aşa mare depărtare, au făcut ca o parte să piardă din bunele lor calităţi, în tot cazul recompensele primite sunt egale cu alte multor podgorii importante din Franţa, Austria, Germania. Ne trebuie însă timp, stăruinţă, perfecţionare la vinificaţiune, şi mai ales în conservaţiune, pentru

că în această privinţă să putem ajunge pe cei mai înaintaţi. Îndestul că avem clima şi pământul; viticultorii români vor face restul.

Industria naţională domestică a României a fost admirată. Adevărul este că sunt prea puţine state în Europa unde ţărăncile, cum şi orăşencele, să aibă mai mult gust şi mai multă abilitate. Dovada este că juriul grupei XXI a acordat diploma de onoare Azilului Elena pentru obiectele de industrie domestică ce a expus şi încă 13 recompense altor expozanţi.

Cu toate acestea, recompensele care trebuie să atragă deosebită atenţiune Românilor sunt cele acordate de către grupa V, care cuprinde industria materială textile şi confecţiunile. Cu toată lipsa industriei mari şi mecanice în ţara noastră, ni s-a acordat în această grupă 51 de medalii şi diplome. Unsprezece dintre judeţele ţării au primit medalii şi diplome pentru expoziţiunile lor colective, şi aceea ce trebuie notată, districtele Ilfov şi Muscelu au primit medalia de progres, una dintre cele dintâi recompense ale expoziţiei de la Viena, iar celelalte nouă judeţe au primit patru medalii de merit, care vin îndată după aceea de progres şi celelalte diplome de merit. ***Aceste recompense, acordate de bărbaţi atât de competenţi în materia de industrie, ne face a înţelege câtă dispoziţiune are poporul român pentru fabricaţiunea postavurilor, a pânzeturilor, a mătăsurilor, toate industrii care fac puterea industrială a mai multor state din Europa.*** Facă cerul ca aceste preţioase recompense, acordate de către juriul internaţional *industriei materialelor textile* din România, să ne deschidă calea către fundarea fabricilor în patria noastră ca, la o viitoare expoziţiune, ţara noastră să poată prezenta lumii stofele şi pânzeturi ieşite din fabricile sale ca, după cum îmi zicea unul dintre cei mai mari industriali al Franţei, d. Boutarel, membru în juriul internaţional, România să devină pentru Orient ţara gustului, ţara care să procure acestei părţi a Europei aceea ce le procură Elveţia, Belgia etc.

Încheind acest raport, permită-mi-se a adăuga că studiile ce am făcut asupra expoziţiunii din Viena asupra dezvoltării economice de la 1867 şi până astăzi m-au convins pe deplin despre imensa importanţă ce are pentru România creaţiunea industriei naţionale, dezvoltarea agriculturii şi a învăţământului de toate ramurile. A mai întârzia în fondarea industriilor posibile în ţara noastră, este a ne expune la adevărate calamităţi economice. Raportul special ce-l voi avea onoarea a-l supune, sunt încredinţat că-i va convinge pe cei mai indiferenţi, că nu ne mai este permis a amâna creaţiunea industriei române.

P. S. Aurelian, **Membrul juriului şi vice-preşedinte în juriul internaţional al expoziţiunii de la Viena."**

Analiza făcută de Iacob Felix asupra exponatelor utilizate în «*Igiena publică*» a fost mai puţin entuziastă. De la început spunea că nu observa un progres faţă de expoziţia precedentă din anul 1867 şi încheie ideea scriind că „...este de dorit ca la o viitoare expoziţie internaţională să se consacre igienei o «*despărţire*» specială, unde să se demonstreze starea igienei ca artă, prin expunerea de probe, desene, modele, planuri, fotografii, tabele grafice şi statistice grupate mai bine, după materii, decât pe noţiuni." (**23**)

Profesorul N.R. Danilescu, silvicultor, a publicat un «*Extras din raportul oficial*», cu titlul «*Silvicultura la Expoziţiunea de la Viena*», în «*Economia naţiunală*» nr. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9/ 1875, care oferă un studiu istoric şi tehnic al silviculturii din Europa. Este un material care prezintă tot interesul pentru cultura silvicultorilor, pentru că demonstrează progresul extraordinar al marilor proprietari şi conducători din ţările apusene asigurat silviculturii prin păstrarea şi înflorirea sectorului forestier al acestor naţiuni. Dacă nu vor fi mulţi silvicultori interesaţi, cel puţin dascălii şi cercetătorii pot afla această revistă la Biblioteca Academiei Române, Biblioteca V.A. Urechia, Galaţi şi Biblioteca Naţională.

În acelaşi an, 1875, şi în acelaşi număr al revistei amintite, Danilescu a publicat într-o suită de cinci articole «*Şcoala de Agricultură şi Silvicultură de la Klosterneuburg*», un profund studiu, un model de prezentare şi analiză a unei «*şcoli superioare*».

Aceste studii elaborate de profesorul Danilescu la 1875 au toate însuşirile care să încânte cititorul iubitor de cultură din zilele noastre şi să-i dăruiască un gând pios acestui mare silvicultor, crescut în «*pepiniera lui Aurelian*».

Aurelian a depus întreaga sa capacitate şi efort în calitatea de membru al «*Juriului internaţional*» şi vicepreşedinte, pentru a prezenta ţara la un nivel cât mai bun, după condiţia exponatelor prezentate în pavilionul românesc, încât s-a obţinut un număr mulţumitor de medalii, din statutul de ţară agricolă. Activitatea sa de reprezentare a fost la un nivel foarte înalt, fapt confirmat de la prima activitate, când dintre reprezentanţii dintre cele 19 ţări europene, între care se aflau Anglia, Franţa, Germania, Italia, el a fost ales «*vicepreşedinte al Juriului internaţional*». Preocuparea sa cu privire la informarea cetăţenilor ţării asupra celor mai importante aspecte ale evenimentului şi legarea tuturor observaţiilor şi analizelor de nevoile ţării, reflectă statutul unei personalităţi, responsabile, interesate de progresul patriei şi oamenilor săi.

Nu am aflat ca Aurelian să fi primit vreo distincţie personală la această expoziţie. Ne explicăm acest fapt prin notorietatea poziţiei sale împotriva «Convenţiunii» care era în pregătire şi s-a adoptat în 1875, cu semnătura ministrului Vasile Boerescu. Când şi-a dat seama de imensa greşeală, Boerescu a regretat public şi a trecut la liberali.

4. Expoziţia de arte şi industrie de la Moscova, 1882

Introducere. Rusia, stat întins pe două continente, a fost un exemplu particular în epoca post-renascentistă, prin orientarea constantă asupra războaielor de ocupaţii teritoriale, fapt pentru care organizarea statală internă se afla în mai mică măsură în grija ţarilor şi guvernelor. Din cauza războaielor, această ţară, cu bogăţii naturale nelimitate atunci, rămânea izolată, de fapt, trăia în izolare, iar interesul viu pentru dezvoltare s-a afirmat abia pe la începutul secolului al XIX-lea, după ce ruşii au cunoscut preocupările ţărilor vestice pentru progres, deşi Petru cel Mare (1682-1721) a deschis căi pentru progresul învăţământului şi economiei. În raport cu întinderea imensă a statului rus, evoluţia progresului în agricultură şi începuturile activităţilor din industrii, au progresat lent, însă prin forţe proprii.

Primele «*expoziţiuni universale*», de la Londra şi Paris (1859, 1867), au provocat interesul Rusiei pentru dezvoltarea agriculturii şi industriilor, astfel că în anul 1881, marele imperiu a fost în măsură să organizeze propria sa expoziţie naţională, la care au fost invitaţi să participe ca vizitatori, reprezentanţi sau grupuri de specialişti din numeroase ţări ale lumii. Guvernul liberal al României a dispus ca ministrul agriculturii, generalul Nicolae Dabija, să trimită un reprezentant al ţării la expoziţia rusă, iar alegerea s-a oprit asupra lui P.S. Aurelian, recunoscându-i experienţa şi competenţa sa remarcabilă în domeniul expoziţiilor, aşezate pe un profund interes de cunoaştere şi folosire a informaţiilor pentru acţiuni în vederea progresului ţării.

Dare de seamă. În urma acestei vizite, Aurelian a înaintat ministrului Dabija, «*Dare de seamă*» asupra expoziţiei organizate la Moscova în vara anului 1882, fiind depusă la 1 martie 1883. Lucrarea a fost publicată la Tipografia Academiei Române, pe o întindere de 102 pagini, şi cuprindea numai referirea la industrie.

Această lucrare, împreună cu descrierea «*Economiei rurale*», prezentată anterior în monografia de faţă, constituie prima analiză economică a Rusiei în perioada intrării în epoca modernă, publicată pentru români spre cunoaşterea marelui imperiu. Trebuie să remarcăm chiar înainte de a intra în prezentarea lucrării, că autorul a avut o poziţie de înaltă personalitate, cu totul obiectivă şi responsabilă faţă de tot ce a cunoscut, ca rezultat al creaţiei poporului rus, prezentând exemple care puteau constitui surse de inspiraţie pentru aplicare în ţară.

Darea de seamă a lui Aurelian era prefaţată cu o adresare personală către ministrul agriculturii, din care reţinem această frază, ce confirmă delegarea sa la expoziţie: „Conformându-mă binevoitoarei d-voastre dorinţi, am fost la Moscova; am studiat frumoasa şi interesanta expoziţiune a întregii Rusii şi acum vin a vă spune observaţiunile ce am făcut.” (**24**)

Într-un preambul destul de detaliat, autorul prezintă expoziţia la modul general, oferind cititorului o primă imagine, suficient de bogată în informaţii pentru a se înţelege organizarea şi amploarea evenimentului. Această elaborare este la fel de valabilă şi pentru cititorul de azi, ca şi pentru cel din viitor, de aceea, o reproducem ca document de istorie culturală, care exprimă

poziţia lui Aurelian faţă de importanţa expoziţiilor, dar şi faţă de necesitatea făuririi industriei în România. Iată expunerea sa:

„***Preambul.*** Sunt aproape două secole de când Rusia lucrează pentru dezvoltarea sa econo-mică. Începând cu Petru cel Mare, al cărui geniu prevăzuse că mărirea unui popor se întemeiază înainte de toate pe prosperitatea sa economică, pe emanciparea sa faţă cu ţările străine. Toţi suveranii au contribuit după timp şi împrejurări la înflorirea industriei, agriculturii şi comerţului. Cu toate acestea, nenumăratele lupte ale imperiului vecin pentru consolidarea şi mărirea statului; dificultăţile de tot felul ce întâmpină îndrumarea pe calea progresului, a contribuit a ţine în stare de înapoiere industria rusă. Impulsiunea cea mai puternică dată dezvoltării industriale in-cepe cu secolul al XIX-lea; însă cele mai mari progrese s-au realizat în cei din urmă 30 de ani.

Pentru a-şi da seama de starea diferitelor industrii şi a agriculturii, guvernul rus a făcut mai multe expoziţiuni naţionale. Din parte-le guvernămintele, asociaţiunile, industriale şi agricole n-au încetat de a provoca concursuri locale între producători. În anii din urmă, industria naţională luând un avânt considerabil, guvernul a crezut că este timpul ca poporul rus să-şi cunoască puterile productive, să constate unde a ajuns cu dezvoltarea şi perfecţionarea diferitelor industrii. Aceasta este originea ***Expoziţiunii naţionale de arte şi industrie de la Moscova.*** Rusia întreagă, până şi provinciile asiatice, s-au grăbit a răspunde la chemarea guvernului. Poporul rus poate fi mulţumit: lupta paşnică de la Moscova l-a încredinţat că după atât timp de muncă şi de sacrificii, Rusia are astăzi o frumoasă industrie naţională.

Palatul expoziţiunii era aşezat pe o câmpie nisipoasă din vecinătatea vechii capitale a Rusiei, în faţa frumosului şi imensului parc Petrovski. Locul pe care se află aşezat palatul cu anexele şi parcul, înfăţişa figura unui dreptunghi.

Edificiul, de formă circulară, avea la dreapta şi la stânga două aripi dreptunghiulare, iar în mijloc o grădină imensă desemnată cu mult gust şi împodobită cu cele mai frumoase flori şi plante ornamentale. Patru fântâni monumentale cu statui şi vase răcoreau atmosfera. În centrul acestei grădini un pavilion umbrea artiştii care desfătau publicul în toate zilele. În afară şi în grădina centrală dau cele opt galerii principale ale Palatului. Deşi cu un singur rând, faţadele acestor galerii aveau o înfăţişare destul de monumentală. Aceste opt galerii erau unite între ele prin alte opt galerii mai aşezate; astfel că plecând de la un punct dat în apropiere de grădină sau de partea exterioară a edificiului, amatorii puteau să viziteze toată expoziţiunea întorcându-se de unde au plecat şi fără să iasă afară din palat.

Arhitectul edificiului expoziţiunii se folosise în special de motive trase din arta naţională rusă. Palatul, fără pretenţiune, avea o înfăţişare artistică şi relativă monumentală.

Produsele expuse erau aşezate cu multă ordine. Expunătorii făcuseră cheltuieli mari de instalaţiune. Toate produsele expuse erau împărţite în patrusprezece secţiuni sau grupe, şi anume:

I. Bell-arte: pictură, sculptură, acuarele, arhitectură.
II. Învăţământ elementar, arte industriale.
III. Producte agricole şi alimentare.
IV. Productele minelor şi industriile care se raportează la dânsele.
V. Lână toarsă şi ţesături.
VI. Metale şi industrii derivate dintr-însele.
VII. Productele fabricilor: săruri, săpunuri, lumânări, cristale şi altele.
VIII. Productele meseriilor: veşminte confecţionate, cărţi colorate, mobilă, tabletărie, altele.
IX. Maşini, materiale de construcţiune.
X. Grădinărie. Plante de ornament, pomi roditori, legume.
XI. Animale domestice: cai, boi, oi, câini şi altele.
XII. Productele industriei domestice.
XIII. Războiul şi marina.
XIV. Ajutoare pentru cei suferinzi şi în special asociaţiunea Crucii Roşii.

Productele Poloniei şi Finlandei erau aşezate în galerii speciale. Se instalaseră separat şi productele provinciilor semi-asiatice precum Turkestanul şi Caucazul.

Cu toată mărimea palatului, administraţiunea fusese nevoită să construiască mai multe anexe în parcul expoziţiei. Între acestea se deosebea ***Florăria monumentală*** în care erau aşezate colecţiuni pe cât de frumoase, pe atât de rare de plante tropicale.

Mulţime de pavilioane erau risipite în parc. Aceste construcţiuni, unele mai artistice decât altele, cuprindeau expoziţiuni speciale. Teatre, restaurante, săli de lectură, ofereau vizitatorului obosit câteva momente de repaos.

În interiorul parcului un drumuleţ de fer funcţionând prin electricitate, preumbla cât era ziua de mare curioşii. Vagoanele erau înlocuite prin nişte bănci aşezate spate la spate.

Pentru înlesnirea călătorilor din afară, expoziţiunea era legată printr-un drum de fer cu staţiunile căilor ferate din Moscova.

Administraţiunea luase dispoziţiunile posibile pentru a oferi vizitatorilor toate înlesnirile necesare: din partea mea nu am decât să-i mulţumesc şi să recunosc că şi-a îndeplinit greaua însărcinare ce luase asupră-i cu deplin succes.

Ca străin sunt dator să aduc omagiile mele Alteţei sale principelui Dolgorukov, guvernatorul general al Moscovei. Descendent al uneia dintre cele mai ilustre şi mai vechi familii nobile ale Rusiei şi al cărui trecut este legat chiar cu întemeierea vechii capitale, principele Dolgorukov a ştiut să captiveze prin buna-voinţă şi amabilitatea sa pe toţi străinii care au avut onoarea să i se prezinte. Graţie bunei-voinţe a principelui am putut vizita tot ce Moscova posedă ca monumente, ca stabilimente de învăţământ public, ca muzee, fabrici şi alte instituţiuni. Doritor de a face cunoscută vechea capitală a Rusiei principele, Dolgorukov a compus însuşi o cărticică cât se poate de interesantă, intitulată: ***Guide du voyageur a Mouscou,*** ilustrată cu mulţime de fotografii înfăţişând principalele monumente ale Moscovei, atât de interesante, însoţită de descripţiuni amănunţite, cărticica principelui este foarte preţioasă pentru străini ca şi pentru pământeni.

Sunt dator să recunosc de asemenea că atât la Moscova, cât şi la Petersburg am avut cea mai amabilă şi binevoitoare primire. Cei mai înalţi demnitari ai Statului ca şi cei mai modeşti s-au grăbit a-mi înlesni vizitarea monumentelor şi instituţiunilor. Le adresez aici cea mai adâncă recunoştinţă şi îi rog a crede că nu voi uita frumoasa şi plăcuta impresiune ce mi-a lăsat călătoria mea în Rusia.

Cu această datorie împlinită, încep descrierea impresiilor ce mi-a lăsat Expoziţiunea de la Moscova. Nu ştiu cum vor fi judecate aprecierile ce mi-am permis a face cu privire la organizaţiunea economică în general şi cea industrială în special, în tot cazul rog să se creadă că n-am urmărit decât un scop; a spune cu fidelitate faptele şi a trage din ele învăţăminte care pot servi ţării mele. Aş fi deplin mulţumit când paginile ce urmează ar redeştepta şi ar mări în inimile noastre simţul datoriei ce avem cu toţii de a lucra din răsputeri pentru a organiza şi întemeia industria naţională, care pe zi ce trece devine o chestiune de viaţă pentru România. Sper că exemplul Rusiei ne va întări, ne va încuraja şi ne va decide a ne pune fără amânare la lucru. Curentul există; românii, de la mic până la mare, simt că existenţa patriei este strâns legată cu dezvoltarea economiei în general şi cu creaţiunea industriei în special.

Să ne folosim de această fericită dispoziţiune şi, luând pildă de la alţii, să începem odată naţionala întreprindere a fondării industriei române. Să nu lăsăm pe mâine aceea ce poate şi trebuie să se facă astăzi, pentru ca nu odată să ne trezim că este prea târziu!” (**25**)

Citind această expunere, ne putem imagina la modul general că l-am însoţit pe Aurelian la un parcurs în expoziţie. Descrierea sa ne este un ghid care ne pune în această situaţie, dar urmează să cunoaştem câteva din cele mai interesante observaţii şi analize făcute de reprezentantul ţării la expoziţia rusă.

Parcurgând această «*Dare de seamă*» asupra expoziţiei de la Moscova, după «*Tabla de materii*», constatăm că, de fapt, acel eveniment a fost pentru Aurelian ocazia de a studia industriile pe care Rusia le-a dezvoltat în ultimii 30-40 de ani, unde nu putea lipsi cunoaşterea economiei agrare. A rezultat prima lucrare dezvoltată asupra întregii economii a Rusiei, făcută de

un român. Astfel că informaţiile asupra expoziţiei le găsim mai des în preambulul prezentat anterior şi în numeroase exemplificări date în studiul său asupra diferitelor industrii dezvoltate în imperiu. Apreciind volumul elaborărilor din cele două sectoare ale economiei, acestea ajung la 150 pagini, ce pot cuprinde elaborarea unei lucrări unitare; însă, Aurelian a fost mereu în lipsă de timp sau în lipsă de bani pentru lucrări cu pretenţii de tipar elevat.

Introducere la «Dare de seamă». «*Introducerea*» la «*Dare de seamă*» este un model clasic de avizare cititorului asupra conţinutului lucrării, pornind de la părintele iniţiator al fondării industriei ruse, Petru I (cel Mare), Alexandrovici (1682-1721). Apoi s-a referit la poziţia doctrinară protecţionistă adoptată de Rusia, ca răspuns la aplicarea ei de către Anglia şi Franţa pentru produsele de export ruseşti, reuşind în 40 de ani să-şi creeze industrie proprie. Aurelian apreciază aici faptul particular al Rusiei, unde industriile s-au aşezat iniţial în sate, cu scop de a oferi de lucru ţăranilor în perioade inactive pentru agricultură; apoi îndreptarea ruşilor către industrii de pre-lucrare a produselor şi materiilor prime proprii, şi mai ales, producerea bunurilor necesare poporu-lui rus, pe care ruşii le acceptau în dauna produselor similare străine, de calitate mai bună, însă, care n-au mai fost importate.

După Aurelian, adoptarea «*protecţionismului industriei naţionale*» a fost elementul principal de succes al exemplului rus, iar „Expoziţia de la Moscova a demonstrat rezultatul politicii economice a Rusiei şi destoiniciei poporului rus.” Aurelian a încercat şi unele previziuni, marcate subiectiv de statutul său de «*agricultor*», care la acel timp era foarte legat de viaţa oamenilor din mediul rural; ce vedea veşnicia agriculturii pentru cei mai mulţi oameni din acele ţări, care erau lipsite de industrii, spre deosebire de cei din Anglia, Franţa, Germania, Austria, Belgia. În tinereţe, vedea şi ţara sa într-un statut etern de ţară a cărui bază economică rămânea agricultura. Aşa gândeau toţi marii agricultori români.

Modul în care a conceput structurarea ideilor pentru această introducere, expunerea lor raţională, explicaţiile descriptive şi cauzale din text, limbajul, bogăţia datelor statistice şi topica frazei, definesc una dintre cele mai reuşite elaborări ale lui Aurelian în domeniul scrierilor economice. Comparaţi acest text cu oricare scriere literară în proză de la 1880 şi veţi constata că Aurelian nu are egal. Aceasta ne determină să reproducem «*Introducerea*», scrisă la acest studiu.

«Introducere». Reformatorul Rusiei, Petru cel Mare, faţă cu starea de înapoiere a patriei se hotărî a face orice sacrificiu pentru a îndruma poporul rus pe calea culturii în toate direcţiunile, şi cu deosebire în toată direcţiunea economică. Pentru acest scop, întreprinse cunoscutele sale călătorii în deosebitele ţări ale Europei; ***îmbrăcă haina de tâmplar şi lucră însuşi în Saardam la construirea de corăbii.***

Studiind cu deosebită îngrijire starea acelorlalţi şi meseriilor în Europa civilizată, Petru, de abia întors în Rusia, se pusese cu bărbăţie pe lucru şi în timpul domniei sale reuşi să vadă înfiinţându-se peste două sute de fabrici. Marele monarh iubea în atât artele şi meseriile, încât se folosea de timpul ce-l lăsau numeroasele sale ocupaţiuni şi lucra cu mâna sa felurite obiecte. Călătorul poate vedea păstrate cu religiozitate multe din fabricatele împăratului în Muzeul Ermitagiului din Petersburg.

Sunt dară aproape două sute de ani de când s-a pus temelia industriei în Rusia; două secole de când, după oameni şi după împrejurări, se lucrează pentru creaţiunea şi înflorirea industriei naţionale. De la Petru cel Mare până în ziua de astăzi, atât suveranii şi oameni de stat cât şi bărbaţii de ştiinţă, au lucrat fiecare în felul lor pentru a face să se convingă orice rus că existenţa unei industrii naţionale este, mai presus de toate, o condiţiune de viaţă pentru marele imperiu al Nordului. Acei care au vizitat expoziţiunea naţională de la Moscova s-au putut încredinţa că atâta muncă şi atâtea sacrificii au fost încununate cu un succes vrednic de admirat.

Când un popor de aproape una sută milioane, plin de vigoare, îşi insuflă cea mai înfocată dorinţă pentru a-şi vede patria ajungând în cultură pe ţările ce i-au apucat înainte, când un asemenea popor a reuşit să întemeieze o industrie demnă de invidiat, este foarte firesc să căutăm a cunoaşte mijloacele ce au întrebuinţat pentru a dobândi asemenea rezultate. Popoarele încă înapoiate în industrie vor trage multe şi preţioase învăţăminte din experienţa altora; nu vor cădea în ispita de a face prin sine-le încercări de sisteme economice; se vor ţine de calea bătută,

deoarece rezultatele dobândite au dovedit că este cea bună. Din acest punct de privire, cred că este interesant de a se cunoaşte atât regimul economic, cât şi sistemul industrial al imperiului vecin.

Regimul economic, sub a cărui ocrotire s-a născut şi s-a dezvoltat industria naţională rusă, a fost un regim protector şi prohibitiv. Fără a intra în amănunte nepotrivite cu cadrul şi scopul acestei lucrări, mă voi mărgini a face cunoscut că zguduirea adusă în toată Europa prin aşa-numitul *sistem continental* deschide ochii şi Rusiei. De unde până atunci acest imperiu se mărginise a încuraja unele industrii şi a se îndeletnici mai cu seamă cu agricultura, primind din afară multe obiecte fabricate şi cu deosebire stofe fine şi obiecte de lux, deodată observând sistemul de protecţiune adoptat de Englitera şi Franţa, căută a le imita. Comerţul de exporataţiune al Rusiei cu Englitera şi Franţa resimţindu-se de taxele protectoare adoptate de cele două puteri occidentale, era foarte firesc ca guvernul rus să caute a îndrepta privirile sale spre dezvoltarea industriei locale. ***Urmarea fu inaugurarea unui sistem de taxe prohibitive în anul 1882. Aceasta a indispus oare-cum puterile occidentale, deoarece comerţul ce-l făceau cu Rusia se reduse; nu aveau însă ce face; culegeau aceea ce semănaseră. Nu se putea admite ca o ţară mare ca Rusia, o ţară care avea conştiinţa viitorului său, să sufere ca productele sale să fie impuse cu taxe mari la fruntalele occidentale, iar fabricatele engleze şi franceze să fie importate la dânsa plătind taxe uşoare.***

Oamenii de stat ruşi adoptând regimul protector au fost insuflaţi de interesele cele mai vitale ale ţării lor; ***ei nu au căutat ca Rusia să fabricheze tot ce se lucrează aiurea, din contra, au încurajat mai cu seamă acele dintre industrii care sunt mai potrivite şi cu mijloacele ţării.***

Ca sistem industrial, din câte am putut observa, m-am încredinţat că în Rusia există industria domestică sau casnică şi industria mare.

Împrejurări cu totul locale au contribuit ca în această ţară industria să înceapă mai întâi în sate ş apoi în oraşe. Din cauza climei, populaţiunea rurală nu se poate ocupa cu agricultura mai mult de cinci până la şase luni într-un an. În partea nordică a imperiului asprimea temperaturii, scurtimea timpului când pot să vegeteze plantele şi pe alocurea reaua calitate a pământului, fac ca ţăranii să fie foarte puţin ocupaţi cu lucrările agricole propriu-zise. Era dar foarte natural ca o populaţiune de mai multe zeci de milioane să caute a se îndeletnici cu alte lucrări, pentru ca să poată trăi. Aceste împrejurări locale au dat naştere la atâtea industrii domestice care se practică în satele ruseşti; un sistem de industrie care merită atenţiunea atât a oamenilor de Stat, cât şi a economiştilor. ***În adevăr, industria dusă la ţară, practicată de către oameni care lucrează şi pământul, mi se pare că va fi unicul mijloc pentru a dezlega una din chestiunile care îngrijesc mai mult pe oamenii de Stat, aşa-numita chestiune socială.*** Eu unul nu cred că este bun sistemul industriei grămădite în oraşele mari, şi cele ce se petrec în unele State ale Europei cred că-mi dau dreptate. ***Sunt încredinţat că ori ce s-ar face, industria mare va avea cu timpul aceeaşi soartă ca şi proprietatea mare; cu voie, fără voie va face locul industriei mici, adică industriei domestice. Nu înţeleg prin aceasta că fabricile mari, uzinele cu mii de lucrători vor dispare; însă numărul lor se va reduce, după cum s-a redus în domeniile mari. Nu se poate admite ca în locul feudalităţii teritoriale să se înalţe aşa-numita feudalitate industrială, pentru că aceasta nu răspunde cu aplecările democratice ale societăţii moderne.*** (Această viziune corespundea condiţiilor epocii.)

Din acest punct de privire mi se pare că organizaţiunea industrială a Rusiei merită să fie studiată mai aproape. În acest imens imperiu sunt sumă de sate ale căror locuitori, pe lângă agricultură, se ocupă cu felurite industrii, cu cuţităria, tăbăcăria, ţesătoria, cizmăria, pictura, strungăria, tâmplăria şi cu câte alte industrii. Ruşii se mândresc, cu drept cuvânt, cu industria din satele lor, fiindcă nu numai că dă de lucru la milioane de braţe, dară se potrivesc de minune cu deprinderile poporului şi cu organizaţiunea oarecum particulară a comunelor. Această organizaţiune, după cum zice un distins economist rus, D. Tegoboroski, nu ia braţele agriculturii, nu depărtează pe ţărani de viaţa de familie, şi prin urmare, nu dă naştere atâtor grave inconveniente şi funestelor consecinţe care rezultă din grămădirea şi concentraţiunea claselor lucrătoare în oraşele cele mari, nu produce proletariatul, acest flagel al societăţii moderne.

Industria satelor a produs rezultate economice şi sociale atât de însemnate, încât se explică foarte uşor protecţiunea şi încurajarea de care se bucură Rusia.

Alături cu industria satelor foarte vechi, s-a dezvoltat aceea ce se numeşte industria manufacturară cu fabricile şi uzinele sale. Cu toate acestea, Rusia fiind, înainte de toate, o ţară agricolă, s-a căutat creaţiunea şi încurajarea acelor industrii care întrebuinţează productele pământului; acelor fabricaţiuni care se combină mai bine cu industria satelor la care ruşii ţin atât de mult. În foarte multe localităţi ţăranii, când n-au de lucru la câmp, merg să lucreze în fabrici. ***Această combinaţiune a muncii agricole cu munca industrială înfăţişează asemenea foloase însemnate nu numai din punct de vedere economic, dar şi social. Câştigă omul în toate punctele de vedere economic, dar şi social. Câştigă omul în toate privirile când poate schimba viaţa de fabrică cu viaţa de cultivator.***

Sacrificiile însemnate ce s-au făcut şi se fac pentru înflorirea industriei ruse, ar face să se creadă că Rusia aspiră să devie o ţară industrială, să se întreacă cu Anglia, Franţa şi alte state. Din câte am putut vedea şi auzi, nu este acesta scopul ce-l urmăresc ruşii. Bărbaţi distinşi mi-au afirmat că dorinţa lor se mărgineşte la ajunge să aibă o industrie care să poată întâmpina trebuinţele populaţiei locale; care să dea de lucru nu numai târgoveţilor, dar cu deosebire ţăranilor pe timpul când încetează lucrările agricole. Odată acest scop atins, negreşit că ruşii nu se vor da în lături de a concura cu alte popoare pe pieţele lumii; fără însă ca aceasta să ajungă a-şi lega existenţa lor economică de industrie. Agricultura va rămânea pentru totdeauna marea industrie a Rusiei; pe dânsa au căutat şi caută ruşii să altoiască diferite industrii. (În această privinţă Aurelian nu a intuit viitorul.)

Direcţiunea dată industriei dovedeşte că oamenii de Stat ruşi au fost insuflaţi de idei cât se poate de practice. ***În adevăr, cu toate că astăzi se poate zice că în acest imens imperiu se practichează în proporţiune mai toate industriile cunoscute în Europa, totuşi cele mai înfloritoare, cele mai dezvoltate sunt acelea care lucrează pentru a întâmpina trebuinţele poporului.*** Sunt şi industrii de lux, însă numărul şi importanţa lor este mică, comparată cu acelea care îmbracă poporul rus, care-l preocupă toate obiectele trebuincioase. Astăzi în satele ruseşti nu ştiu dacă mai găseşte cineva obiecte de provenienţă străină, îmbrăcăminte, mobilă, unelte, totul este fabricaţiunea naţională. Chiar în oraşe, afară de familiile avute, care tot mai cumpără obiecte aduse din afară, cealaltă populaţiune consumă obiecte lucrate în ţară. ***În Kiew, Moscova şi chiar în Petersburg magaziile, barurile cele mari debitează mai cu seamă mărfuri naţionale.*** Astfel fiind, industria rusă are asigurată o clientelă colosală, aproape 100 milioane de consumatori. Nu ştiu cum vor fi apreciind economiştii această situaţiune; după mine unul ea este cât se poate de corespunzătoare cu adevăratele principii de economie naţională. Ortodoxismul economic nu se poate împăca cu acesta; însă, interesele nu numai economice, dar sociale şi politice ale poporului rus sunt pe deplin satisfăcute. Eu sunt încredinţat că dacă Rusia n-ar fi urmat politica economică de care se povăţuiesc şi astăzi, industria n-ar fi prins rădăcină în imperiul slav. Dovadă avem atâtea state, avem pe Turcia care cu tarifele sale de 5% şi de 7%; cu numeroasele scutiri de vamă, a rămas în starea primitivă. Ruşii, când li se impută rigoarea regimului lor economic,când li se spune că starea de civilizaţiune în care a ajuns Europa nu mai este raţional să se menţină taxe protectoare şi prohibitive, ei ascultă cu linişte, şi drept răspuns citează Statele Unite ale Americii; dau de exemplu regimul sub care s-a întemeiat industria în toate statele, şi în cele din urmă, chiar tarifele actuale ale Austriei şi Germaniei. Un profesor distins cu care discutam chestiunea, îmi răspundea: poporul rus a lucrat de veacuri ca să devină o individualitate politică de prima ordine; s-a încredinţat însă, chiar de la început, că pentru a ajunge la acest rezultat are lipsă ca alături de dezvoltarea politică să meargă şi dezvoltarea economică. ***Un popor mare nu putea să se pretindă cu desăvârşire liber în apucăturile sale, stăpân la sine, pe cât timp ar fi atârnat economiceşte de alte popoare. De aici stăruinţa tuturor monarhilor, a domeniilor de stat şi a învăţaţilor de a întemeia industria naţională rusă.***

Expoziţiunea naţională de la Moscova a fost demonstraţiunea tipărită despre progresul însemnat ce a făcut industria rusă la adăpostul regimului economic sub care s-a născut şi s-a dezvoltat. Această manifestaţiune a puterilor productive a fost, pot zice cu încredinţare, un

adevărat triumf pentru Rusia economică. Până la străini, chiar poporul rus s-a convins despre paşii gigantici cu care a mers industria naţională în cei din urmă 30 de ani. Acei care şi-au dat osteneala să vizi-teze marea serbare a industriei ruse s-au putut încredinţa ca şi mine, că această ţară odinioară tributară a ţărilor străine, şi în special a Occidentului, pentru mulţime de obiecte fabricate, astăzi se poate socoti ca emancipată; că de acum chiar producţiunea naţională nu numai că poate îndestula mai toate trebuinţele populaţiunii, dar pentru multe articole poate lupta şi cu străinătatea. Rezultat imens când se gândeşte cineva la viitorul rezervat unei populaţiuni de aproape una sută milioane. Câţiva străini, englezi, francezi şi austrieci cu care convorbeam despre starea industrială a Rusiei, nu numai că se mirau ca şi mine despre starea înfloritoare în care se află, dar păreau îngrijoraţi pentru ţările lor. Adevărul este că astăzi, când lupta pe terenul economic este atât de crâncenă, când fiecare ţară caută a-şi asigura o clientelă cât mai numeroasă, se poate cineva îngrijora cu drept cuvânt, când un factor atât de puternic ca Rusia se pregăteşte a intra în luptă, a discuta nu numai înăuntru, dar şi în afară locul ocupat de alţii. Pentru orice om prevăzător, Rusia industrială are să încingă o luptă serioasă cu ţările occidentului; ea va căuta nu numai să pună mâna pe comerţul Asiei, dar şi să introducă fabricile sale în Europa. Începutul s-a făcut deja. Casele cele mari de comerţ din Moscova au împănat câteva ţări cu agenţi inteligenţi şi cunoscători în scop de a întemeia relaţiuni comerciale. De acum înainte dară Rusia nu se va mărgini cu târgul local, cu îndestularea imensei sale populaţiuni; ea ambiţionează rolul de a lupta cu pieţele lumii cu industria străină. Întrebarea ce se poate pune este: Reuşi-va? Pentru mine nu poate exista nici umbră de îndoială. Cu o politică economică bărbătească, mai presus de toate naţională, cu mijloace de producţiune care pot rivaliza cu ale ţărilor înaintate, cu stăruinţa şi voinţa de a ajunge, pentru ce oare poporul rus n-ar reuşi într-o întreprindere în care au reuşit nu ţări mari şi puternice, dară ţărişoare ca Belgia, Elveţia, Olanda şi altele? Expoziţiunea de la Moscova răspunde pentru viitor.

Aceea ce susţin va surprinde pe mulţi şi cu osebire pe acei care nu şi-au dat osteneala a studia starea economică a Europei. ***La noi, ca şi în Franţa, se vor afla mulţi necredincioşi; eu îi rog să creadă că se amăgesc şi amăgirea în materie economică ca şi politică şi socială poate produce neajunsuri la care nimeni nu s-a aşteptat.*** Nu am alt interes decât a arăta adevărul compatrioţilor mei; ori, adevărul este că Rusia a făcut paşi gigantici în dezvoltarea industriei sale, că politica sa economică urmăreşte de astăzi înainte nu numai asigurarea clientelei naţionale, dar şi concurenţa pe pieţele străine, că poporul rus, de la mic până la mare, a făcut din chestiunea industrială o chestiune naţională şi nu va cruţa în viitor ca şi în trecut nici un sacrificiu pentru a se pune alături ţările înaintate, că poporul rus într-un timp când se propagă ideile de cosmopolitism, lucrează din răsputeri a da un caracter naţional nu numai activităţii sale economice, dar tuturor producţiunilor literare şi artistice. Când un popor mare, inteligent, tânăr are asemenea aspiraţiuni; când într-un timp relativ scurt a înaintat în toate ramurile de activitate, eu cred că noi, ca vecini, avem interesul a-l cunoaşte, pentru că cunoscându-l, ne putem folosi de experienţa sa.”

Studiul asupra industriilor este redat în şapte capitole, cuprinzând toate domeniile active ale acestei ramuri economice din Rusia în acea epocă. Autorul a urmărit să ofere informaţii şi date cât mai bogate prin care să prezinte imaginea reală a situaţiei, din care să se poată imita exemple pentru ţară. Astăzi, putem să cunoaştem din studiul său o epocă istorică de dezvoltare economică a Rusiei, care să intre în zestrea de cultură a timpului nostru.

Capitolele lucrării

Capitolul I. Industria minelor. Ideea «*montanisticii*» la ruşi a pornit de la Petru I şi a continuat prin voinţa ţarului Alexandru I şi a celor care i-au urmat, astfel că la Petersburg funcţiona din secolul al XVIII-lea «*Institutul de montanitică*» „...iar suveranii au sprijinit studierea geologică a Rusiei, cu scopul de a se descoperi avuţiile minerale cuprinse în sânul pământului. Studiul frumoasei şi importantei ştiinţe a minelor a fost încurajat şi înzestrat cu toate mijloacele moderne.” (**26**)

Cu toată descrierea de mai sus, Aurelian constată că „...de abia sunt 40 de ani de când s-a început exploataţiunea cărbunilor de pământ” (1840), menţionând depozitele foarte bogate de pe ţărmurile Mării de Azov, cele dintre Nipru şi Doneţk, precum şi minele din Polonia (ocupate de

imperiu) şi din Rusia centrală. Dar la 1876, Rusia se afla pe un loc neînsemnat în extragerea cărbunelui, cu 1,8 milioane tone anual, faţă de 135 milioane – Marea Britanie, 49 milioane Germania, 48 milioane SUA.

Astfel, Rusia era nevoită să importe un milion de tone cărbune. Mineralele Rusiei se descopereau în munţii Urali şi Siberia, în cantităţi «*necalculabile*», în zone acoperite de păduri, reprezentând imense bogăţii.

Trecând la «*Expoziţie*», Aurelian scria: „Secţiunea substanţelor minerale şi a metalelor preţioase din Expoziţia de la Moscova era una dintre cele mai complete, mai metodic instalată şi mai instructivă... specimenele de aur, argint, platină, aramă, fer, cărbuni de pământ, uleiuri minerale, turbă, sare şi alte substanţe minerale; toate însoţite de notiţe interesante, de hărţi tehnologice şi economice, încredinţau pe vizitatori că ştiinţa minelor este pe cale de progres în marele imperiu al Nordului.” (**27**)

Departamentul minelor a expus în machetă modul de exploatare a antracitului, cu amănunte de exploatare: galerii, vagonete, puţuri de exploatare şi un mare număr de fotografii, înfăţişând exteriorul şi interiorul minelor; hărţi geografice arătau dezvoltarea treptată a exploatării cărbunelui de pământ. Petrolul din Rusia se afla la începutul exploatării. În anul 1875, producţia de petrol era de 134.000 de tone, din care 65.000 de tone proveneau de la Bacu şi Surakany.

Fierul era exploatat la minele din Perm, Oremburg, Oloneţ, Vologda, care în 1866 livrau 5.000 de tone de minereu, cu toate acestea, Rusia importa fier. Arama ocupa un loc important între minereuri şi se afla în Urali şi Altai, în Georgia şi Finlanda (ocupată de imperiu); în anul 1847 se produceau 49.000 tone de aramă, iar marele proprietar de mine era Pavel Demidov, care producea 1.250 de tone anual.

Aurelian descrie şi starea zăcămintelor şi a exploatării aurului, argintului, plumbului, zincului, oferind bogate date statistice şi încheie cu zăcămintele de sare din Urali, Perm, Oremburg, şi Caucaz. Calculat în lei, aurul rusesc extras anual valora 76 de milioane lei, bugetul României fiind în jur de 120 milioane.

Capitolul II. Industria metalurgică. „Fără a se putea compara cu ţările înaintate, în industrie, totuşi este necontestabil că Imperiul Ţarilor, are astăzi uzine şi fabrici pentru lucrarea tuturor metalelor. Vizitatorii expoziţiei de la Moscova s-au putut încredinţa că ruşii fabrichează în ţara lor toate obiectele de care au trebuinţă, începând de la cuie şi de la ace, până la maşinile cu aburi, pe care acum câtva timp le aduceau din străinătate”; astfel începe Aurelian descrierea acestui capitol.

1. ***Cuţitării*** sau obiectele şi piesele folosite pentru tăiere, precum şi lăcătuşeria aveau o dezvoltare de amploare, funcţionând ateliere particulare cu 10 până la 40 de lucrători. Se produceau la înaltă calitate chiar şi instrumente de chirurgie, făcând exporturi în Asia. Aici, aminteşte despre fabricarea armelor la Tula, Zlataus, Moscova.

2. ***Unelte, maşini şi instrumente agricole.*** În acel timp, Rusia avea 108 fabrici de instrumente agricole, unde produceau 17 mii de lucrători, la Moscova, Petersburg şi Nijnii-Novgorod. Expoziţia prezenta un pavilion special pentru maşinile agricole, între care se remarca casa Malgovskoia din Moscova.

Rusia producea pluguri cu grindei de lemn şi rotile de fer uşoare şi solid construite; locomobile, comparabile cu ale englezilor; vânturători, grape, extirpatoare, maşini de treierat cu manej, lucrate cu grijă şi ieftine. În aceste fabricate, erau implicate «*Casa Emil Lipgart*» din Moscova şi o casă din Riga, firma «*Bergman*».

Nu putem omite consemnarea lui Aurelian despre plugul din Oremburg: „În contrast, voi cita şi instrumente primitive prin construcţia lor; un plug din Oremburg, cum n-am mai văzut altul, avea dimensiuni nemaipomenite; brăzdarul era lung de trei palme şi jumătate (o palmă 25 cm; (**28**), şi lat de două palme; iar grindeiul era o grindă abia cioplită. Alături cu acestea se afla un alt plug a cărui cormană era o scândură lungă de şase palme şi lată de două, de formă sucită (elicoidală). Un otgon de piele împletit, lung de 16 metri servea de tânjală; pe dânsul erau înşiruite opt juguri, spre a arăta că trebuiesc şaisprezece boi pentru a târî acest primitiv instrument.”

Casa Vreşceaghin prezenta vase de lăptărie, zincate, după modelele cele mai perfecţionate, vagoane frigorifice pentru transportul cărnii, căptuşite cu pâslă. Polonezii au expus instrumente agricole lucrate foarte îngrijit.

Lăcătuşeria, alte industrii, industria aramei aurăria şi bijuteriile sunt descrise de Aurelian cu suficiente informaţii pentru cunoaşterea lor (pp. 31-37). (**29**)

Capitolul III. Diferite industrii. În acest capitol, studiul lui Aurelian prezintă opt sectoare de industrie, fiecare având un statut de obiectiv indispensabil pentru economia rusă. Întreg conţinutul este bogat în date istorice şi statistice, incluse într-o analiză obiectivă şi pertinentă, dată spre cunoaşterea românilor, cu scop mobilizator spre imitare:

1. ***Produsele chimice.*** Încă de la 1822, Rusia a impus un tarif prohibitiv pentru importul de acid sulfuric, acid nitric şi alte produse chimice, numai pentru a determina producerea lor în ţară, dar pentru că rezultatele erau slabe, guvernul a hotărât încurajarea «*învăţăturii chimiei*» prin toate mijloacele, înfiinţând laboratoare tehnologice în diferite oraşe, extinzând studiul în acest domeniu.

Expoziţia de la Moscova „...prezenta o galerie întreagă cu produse chimice, unde se aflau: acid sulfuric, acid nitric, acid clorhidric, potasă, sodă, piatră acră, cromaturi, sulfat de fer, sulfat de cupru, salpetru, substanţe colorante. Aici se evidenţia fabrica Uşkov din guvernământul Viatca, fondată la 1850." Erau expuşi cărbuni de oase, folosiţi la fabricarea zahărului. În legătură cu situaţia dată, un specialist rus îi spunea lui Aurelian: aveţi răbdare, peste puţin timp, Rusia nu va mai aduce un pud de produse chimice din afară. (**30**) (Se vedeau rezultatele şcolii lui Mihail Vasilievici Lomonosov, 1711-1765.)

2. ***Sticlăria.*** „Sticlăria rusească era în stare cam primitivă înainte de 1830." Pentru dezvoltarea sticlăriei, s-a procedat tot prin tarife prohibitive şi încurajarea dezvoltării propriei industrii. Rezultatul acestor măsuri, oarecum supărătoare pentru consumatori, este că astăzi sticlăria rusească, deşi nu se poate compara cu ceea ce se lucrează mai fin în Boemia, Franţa şi Anglia, totuşi ocupă un loc destul de mulţumitor. În anul 1866, existau 227 fabrici (ateliere) cu 11.000 lucrători, care produceau în valoare de 28 milioane lei. Sticlăriile funcţionau într-un mare număr de gubernii: Petersburg, Orel, Riazan, Vladimir, Livonia, Moscova, Nijni-Novgorod, Smolensk, Tver, Viatca, Kazan şi Kaluga.

La expoziţie se evidenţia fabrica Niaceaev, Malţov din Vladimir şi Riazan, unde lucrau 550 oameni. (**31**)

3. ***Porţelanurile, faianţa şi sticlăria ordinară*** (obişnuită, de rând) se practicau la 1864, în 24 fabrici, cu 3.000 lucrători. Calitatea porţelanurilor este mult sub aceea a celor produse în Anglia; totuşi «*Casa Gusev*» din Moscova, care producea de la 1874 expunea o colecţie de «*căminuri*» lucrate cu multă artă. Produsele ruseşti erau scumpe din cauza distanţei mari de transport a materiei prime. În acel timp (1880), începea în Rusia o mai intensă muncă de fabricare a cărămidei, pentru înlocuirea lemnului în construcţii. (**32**)

4. ***Mobile de lux şi mobile ordinare.*** „Mobila de lux este foarte înaintată în Rusia şi mai cu seamă în Petersburg. Din contra, fabricaţiunea mobilei de rând este mai înapoiată, deşi foarte dezvoltată." (**33**)

5. 6. 7. 8. ***Cu aceeaşi preocupare şi extindere prezintă Aurelian: căruţăria de lux şi ordinară; săpunăria, lumânărie, tăbăcăria şi fabricarea hârtiei.*** Această din urmă industrie, deşi era foarte veche, a început dezvoltarea de abia pe la 1830.

Capitolul IV. Industria textilă. Din timpuri străvechi, lucru confirmat şi la 1882, ruşii au fost preocupaţi de industria textilă pe baza materiilor prime produse în cantităţi imense pe cuprinsul imperiului. În studiul său, Aurelian a prezentat foarte detaliat acest capitol, care era interesant pentru ţară, din acelaşi punct de vedere.

1. ***Industria inului şi cânepei.*** Aurelian aminteşte în frazele introductive ale temei despre vechimea antică a acestei ocupaţii, la egipteni şi romani, şi despre ocupaţia ţăranilor din satele ruseşti cu prelucrarea lânii, bumbacului şi mătăsii, amintind guvernămintele Pskov şi Livonia pentru cultura inului, pe care-l exportau şi neprelucrat. Apoi spune că torsul şi ţesutul se făceau cu unelte primitive, însă în fiecare an lucrul cu maşini perfecţionate progresa.

În Rusia, se lucra la 1880 în 73 fabrici mari, cu 13.000 lucrători, la care se mai adăugau 3 milioane de torcătoare şi 500 mii de ţesători. Sunt citate, în rândul celor care practicau ocupaţia, guberniile Vologda, Vladimir, Kostroma, Iaroslov, Novgorod, Tver şi Arhanghelsk. Oricare rus privea aceste industrii ca «*evenimente naţionale*». (**34**)

Apreciind amploarea activităţii, Aurelian considera că industria nu era dezvoltată în raport cu întinderea imensă ocupată de cultura inului. (**35**) Autorul face aceeaşi analiză extinsă asupra industriei cânepii şi ţesutului. Exponatele au fost de mare succes în expoziţia de la Moscova. Nu era de mirare, căci ruşii înfiinţaseră şcoli profesionale textile la acea vreme. Prima fabrică de ţesut din Rusia a fost construită la 1768 de către Senicov în guvernământul Vladimir, care desfăcea pânzeturile la târgurile din Moscova şi Nijni-Novgorod. Mai târziu, la 1852, războaiele de ţesut erau activate cu «*maşini cu abur*».

Cu aceeaşi preocupare şi bogăţie de informaţii, a descris Aurelian şi industria bumbacului, industria lânii şi industria mătăsii.

Sericicultura, „...se poate zice că este o ramură însemnată a producţiei naţionale", ne spune Aurelian. La 1880, activau 320 stabilimente, cu 8.000 lucrători. Dintre aceştia 182 se aflau în Transcaucazia, iar în ultimii ani produceau ţesături de înaltă calitate.

Capitolul V. Industria zahărului. Această industrie a fost introdusă în Rusia după anul 1860 în mod mai simţitor, astfel că în perioada 1870-1878 se produceau anual doar 190.000 tone. Erau doar câteva gubernii care se ocupau cu această ramură, între care se aflau Kievul, Volonia şi Podolia. Funcţionau în aceste regiuni 126 fabrici. Cu toate acestea, activitatea anemică aşeza Rusia într-un clasament al ţărilor europene, cu 3.09o kg zahăr pe cap de locuitor. Anglia figura cu 30 kg, în SUA, cu 16 kg, Franţa, 7,8 kg /cap de locuitor. (**36**)

Despre participarea la expoziţie în pavilionul industriei zhărului, Aurelian scrie că au fost prezenţi 50 de concurenţi: „Căpăţâni de zahăr de o mărime piramidală; obiecte construite din zahăr; hărţi geografice arătând dezvoltarea fabricaţiunii, hărţi arătând fabricaţia locală în diferite provincii; analize de sfecle, de melasă; în fine, nu lipsea nimic din aceea ce poate da o idee vizitatorului despre fabricaţiunea zahărului. Câţiva dintre concurenţi expuseră începând cu sfecla, toate fazele prin care trece fabricaţiunea." (**37**)

Capitolul VI. Industria domestică. O secţiune specială s-a construit pentru această industrie în afara palatului expoziţiei, la «*grădina centrală*», pe lângă aceea din pavilionul central, conferindu-i o amploare evidentă. Era expusă «*industria ţărănească*», cu produse realizate din timpuri străvechi până la epocă.

„Industria domestică există în Rusia din vechime şi a apucat să se înrădăcineze atât de mult, încât nici concurenţa fabricilor nu o putea atinge; din contră, ţăranii folosindu-se de progresul industriei moderne, au căutat fiecare să perfecţioneze fabricaţiunea sa. Guvernul înţelegând câte foloase înfăţişează această industrie pentru populaţia rurală, a căutat să pună la îndemâna ţăranilor mijloace de instrucţiune tehnică", spunea Aurelian.

Calitatea unor produse ţărăneşti erau atât de ridicată, încât magazine mari din Moscova, Petersburg, Kiev şi alte oraşe le primeau pentru vânzare.

Expoziţia din Moscova a prezentat produse din 154 «*industrii domestice*», iar Aurelian a menţionat guberniile cele mai importante, cu produse expuse între care citǎm: Vladimir, Arhanghelsc, Vologda, Kaluga, Kursk, Nijni-Novgorod, Oremburg, Perm, Poltava, Tver, Tula, Tobolsk, Iaroslav.

Între primele produse erau expuse: blănărie lucrată şi nelucrată, piei tăbăcite, unelte de gospodărie, dantele, olărie, curelărie, tricotate, coşărărie, încălţăminte, ţesături de bumbac, sfori, frânghii, căruţe, ţesături de lână, icoane, cuţite, topoare, samovare, obiecte de lăcătuşerie, cuţitărie etc.

„Ruşii se mândresc cu această industrie şi au dreptate; eu unul invidiez pentru ţara mea această minunată organizaţiune industrială" (**38**), spunea Aurelian în încheierea prezentării acestui pavilion important din expoziţie.

Capitolul VII. Încheierea asupra industriei. În câteva pasaje distincte, Aurelian face o apreciere generală pozitivă asupra economiei ruse pe baza studiului său despre expoziţia de la Moscova, şi sublinia faptul că, fiind o ţară puţin vizitată, deci puţin cunoscută, străinii sunt tentaţi

să subaprecieze economia rusă, însă după o vizită la Moscova, Petersburg sau aiurea în Rusia, ar avea de învăţat multe. El, care a studiat economia rusă, spune că, după 20 de ani «*de la emancipare*», Rusia a făcut paşi de gigant în domeniul industriei, ca în toate celelalte. Unde cu 20 de ani înainte ţăranii trăiau cu bunuri produse după procedee primitive, iar clasele avute aduceau cele necesare din import; „...acum nevoile se pot întâmpina prin producţie naţională (1882)."

Întreaga stare de progres s-a bazat pe «*tarifele protecţioniste*» şi sprijin de stat direct, bine-voitor şi controlat, iar Aurelian prevedea restrângerea importului masiv pe care ruşii îl solicitau din Anglia, Franţa, Austria ş. a. „Prin această politică, Rusia a imitat Occidentul, iar rezultatele strălucite dovedesc de ajuns că bine a făcut." (**39**)

Cu ocazia acestei vizite în Rusia, Aurelian a fost primit ca o personalitate de rang înalt a României. Este fără îndoială de presupus că era cunoscut în mediul de informaţii şi de învăţaţii din această ţară. Reprezentantul nostru la acest eveniment important al ruşilor ne-a lăsat o mărturisire ce confirmă presupunerea anterioară, iată: „Graţie bunei-voinţe a principelui (Dolgorukov) am putut vizita tot ce Moscova poseda ca monumente, ca stabilimente de învăţământ public, ca muzee, fabrici şi alte instituţiuni... Sunt dator să recunosc asemenea că atât la Moscova, cât şi la Petersburg, am aflat cea mai afabilă şi bună-voitoare primire. Cei mai învăţaţi demnitari ai statului şi cei mai modeşti s-au grăbit a-mi înlesni vizitarea monumentelor şi instituţiunilor. Le adresez aici cea mai adâncă recunoştinţă şi-i rog a crede că nu voi uita frumoasa şi plăcuta impresiune ce mi-a lăsat călătoria mea în Rusia." (**40**) Aşa spunea Aurelian despre onoarea care i-a fost acordată la vizita sa, căci nu putem crede că a mers aşa... cu grupul, ca astăzi. Onoarea pentru reprezentanţii statelor, în acele timpuri se acorda personal. Impresia făcută în Rusia asupra bărbaţilor importanţi a fost briliantă, fiind distins cu cele mai înalte decoraţii.

Acestea au fost expoziţiile mari la care Aurelian a reprezentat România cu pavilioane proprii sau ca vizitator, în Rusia. Dar şi multe dintre expoziţiile şi concursurile agricole organizate în ţară au beneficiat de concursul său, începând cu cele de la Fălticeni şi de la Moşi în Bucureşti. A fost în toată viaţa sa un mare susţinător al acestor manifestări pentru cunoaşterea realizărilor economice naţionale şi ale altor ţări. În această privinţă, nu a avut un egal la vremea sa.

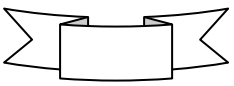

BIBLIOGRAFIE

Expoziţiile

1. Roceric, Al., *Istoric şi rolul economic – cultural al primelor expoziţii naţionale,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1938, pp. 2-4.
2. Roceric, Al., *Idem,* pp. 2-4.
3. Roceric, Al., *Idem,* p. 20.
4. Filipescu, C., *Marea enciclopedie agricolă a României, vol. II,* Editura P. A. S.: 1939, Bucureşti, p. 463.
5. Ionescu de la Brad, I., *Expoziţia naţională din 1865 de la Iaşi,* Tipografia Buciumul român, Iaşi, 1865, p. 7.
6. Ionescu de la Brad, I., *Idem,* pp.38-74.
7. Ionescu de la Brad, I., *Idem,* p. 57.
8. Vlad, L., *Imagini ale identităţii naţionale,* Editura Meridiane, Bucureşti, 2001, pp. 24, 25.
9. Vlad, L., *Idem,* pp. 26, 27.
10. Aurelian, P.S., *Odobescu, Al., Notice sur la Roumanie,* Paris, 1868.
11. Vlad, L., *Idem,* pp. 22, 23.

12. *** *Monitorul, ziar oficial al Principatelor române,* nr. 28, 6/18 februarie 1868.
13. Picu, Maria Valeria, *Învăţământul agricol din Bucureşti,* Editura Ceres, 2012, p. 55.
14. Todosie, C. A., *Vinurile româneşti la expoziţii, concursuri şi târguri internaţionale,* Gazeta podgorenilor, Panciu, 2005, p. 42.
15. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică nr. 10, 1 iulie 1873, p. 145.
16. Aurelian, P.S., *Cronica*, *idem,* p. 146.
17. Aurelian, P.S., *Cronica*, *idem,* p. 146.
18. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică nr. 12, 1 august 1873, p. 177.
19. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică nr. 13, 1 august 1873, p. 194.
20. Aurelian, P.S., *Cronica*, *idem,* p. 195.
21. Aurelian, P.S., *Cronica*, Revista ştiinţifică nr. 14, 1 septembrie 1843, pp. 180-181.
22. Aurelian, P.S., *Expoziţia Universală din Viena, Raportul membrului juriului internaţional, asupra recompenselor acordate de «Juriul Internaţional», expozanţilor României,* Revista ştiinţifică, Suplimentul *«Economia naţiunală»,* nr. 9, din 15 octombrie 1873.
23. Felix, Iacob, *Igiena la Expoziţia Universală de la Viena,* Revista ştiinţifică nr. 20, 1873, p. 183.
24. Aurelian, P.S., *Expoziţiunea naţională de Arte şi Industrii de la Moscova,* Tipografia Academiei Române, 1887
25. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. VI-XII.
26. Aurelian, P.S., *Idem*, *Industria minelor,* p. 13.
27. Aurelian, P.S., *Idem*, pp. 14-15.
28. Aurelian, P.S., *Idem, Unelte, maşini şi instrumente agricole,* pp. 29, 30.
29. Aurelian, P.S., *Industria metalurgică,* pp.25-37.
30. Aurelian, P.S., *Idem*, *Diferite industrii, Producţia chimică,* pp. 38-40.
31. Aurelian, P.S., *Idem, Sticlăria,* pp. 41, 42.
32. Aurelian, P.S., *Idem, Porţelanuri,* pp. 42-44.
33. Aurelian, P.S., *idem, Mobile de lux şi mobile ordinare,* pp. 44, 45.
34. Aurelian, P.S., *Idem, Industria inului şi cânepei,* p. 46, 47.
35. Aurelian, P.S., *Idem*, *Alte industrii*, pp. 44, 45.
36. Aurelian, P.S., *Idem, Industria zahărului,* pp. 81-85.
37. Aurelian, P.S., *idem*, pp. 84-85.
38. Aurelian, P.S., *Idem, Industria domestică,* pp. 97-102.
39. Aurelian, P.S., *Idem*, *Încheiere asupra industriei*, p. 40.
40. Aurelian, P.S., *Preambul*, p. XI.

CAPITOLUL VI

AURELIAN MINISTRU-SECRETAR DE STAT PREŞEDINTE AL CONSILIULUI MINIŞTRILOR

A. Ministru în guverne Ion C. Brătianu

1. ***Ministru-secretar de stat la «Ministerul Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice».*** Una dintre primele preocupări importante cu rezultate concrete obţinute de Aurelian după angajarea sa ca specialist la Ministerul Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice în anul 1860, a fost înfiinţarea «*Diviziei de agricultură şi comerţ»*, prin Decretul nr. 566/20 iulie 1862, dat sub semnătura Domnitorului Cuza. (**1**) Ei bine! După 15 ani, când devenise o personalitate a vieţii ştiinţifice, economice şi intra în politică, a fost chemat să ocupe postul de «*ministru secretar de stat»* la «*Ministerul Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice»* în guvernul liberal condus de Ion C. Brătianu, care i-a acordat conducerea delegaţiei pentru convorbiri asupra modificării «*Tratatului comercial cu Austria*», obţinând «*decret domnesc*» în acest scop. Ion C. Brătianu avea o stabilă încredere în capacitatea şi devotaţiunea lui Aurelian pentru interesele ţării. Astfel, la 21 august 1877 i-a atribuit funcţia amintită, până la 3 martie 1878.

Aurelian a făcut parte din guvernul care a condus ţara în timpul focului aspru al Războiului de Independenţă a României, fiind unul dintre membrii remarcabili, aşa cum se va constata, din participarea sa la acţiunile foarte importante ale guvernului.

La 29 august, în timpul luptelor grele cu turcii, Domnitorul a publicat o «*proclamaţie*» de îmbărbătare şi chemare la luptă a poporului împotriva otomanilor, spunând: „Am rupt vechile legături rău definite cu Înalta Poartă, am proclamat «*Independenţa absolută a României*» şi la lovirile ce ni se aduc în mod nelegal şi barbar, am răspuns printr-o francă declarare de război". Conţinutul întreg al actului este redat pe întindere de o pagină, el justifică recurgerea la luptă şi cheamă bărbăteşte la câştigarea demnităţii şi păstrarea independenţei, oferind o esenţă de suflet românesc.

Ministru în guvernul Războiului de Independenţă

Proclamaţia semnată «*CAROL - Porodine*» la 27 august 1877, era subsemnată de miniştrii responsabili ai guvernului, astfel:

Ion C. Brătianu - Preşedintele Consiliului de Miniştrii,
ministru de interne şi ministru ad-interim de război
M. Kogălniceanu - Ministrul afacerilor străine
P. S. Aurelian - Ministrul Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice
G. Chiţu - Ministrul Cultelor şi Instrucţiunilor Publice
Ion Câmpineanu - Ministru ad-interim de finanţe

Se înţelege că ministerul condus de Aurelian avea un loc foarte important între activităţile de susţinere a războiului, sub aspectul hranei, căilor de transport şi comerţului despre care nu se ofereau informaţii în Monitorul Oficial, decât în rare cazuri. În situaţia dată ministerul său s-a ocupat de lucrări publice, îndeosebi, pentru reparaţii şi construcţii de noi poduri, şosele şi căi ferate.

Pe şosele şi pe calea ferată, a făcut numeroase numiri pentru posturi importante în administraţia feroviară, a organizat licitaţii pentru dezvoltarea activităţii de acest transport, a procedat curajos la «*echivalarea*» diplomei de inginer obţinute de tineri români la şcoli superioare din ţări apusene, simultan a avut în atenţie şi activitatea din agricultură, comerţ şi navigaţie în acele timpuri grele.

Ministru la Ministerul «Lucrărilor Publice»

Găsim potrivit să explicăm, prin câteva cazuri, măsurile întreprinse de Aurelian asupra directivelor descrise anterior pentru lucrările publice şi celelalte:

Licitaţie pentru consolidarea podului Bragadiru şi reconstrucţia podului Săbărel, pe calea ferată Bucureşti-Alexandria (M. Of. 182/n13.08). (**3**)

Licitaţia se da în „întreprindere prin concurs public, întoarcerea, întreţinerea, repararea ceasornicelor şi reparaţia aparatelor telegrafice şi lămpilor la cantoanele de pe linia ferată Bucureşti-Giurgiu, se acordă administrarea liniei Iaşi-Ungheni pentru D-l «*inginer ordinar cl. I*» A. Şuţu post de director al acestei linii, retribuit cu 510 lei mensual (M. Of. 215/24 sept.). (**4**)

Aurelian a obţinut decrete domneşti pentru expropriere rapidă a terenurilor pe care urma a se constitui calea ferată, aşa cum a fost cazul pentru «*construirea unei linii de racordare a joncţiunii gării Târgovişte-Filaret, cu linia Bucureşti-Giurgiu (M. Of. 217/27 sept.)*», sau «*pentru luarea în posesiune a terenurilor (**5**), pentru construirea căilor ferate Bender-Galaţi şi Feteşti-Zimnicea.*»

Distinct, a obţinut, prin decret Domnesc, *Construirea liniilor de abatere pe calea ferată Giurgiu-Bucureşti, între staţiile Jilava, Băneasa şi Comana (**6**) (M. Of. 225/6 sept).* Tot în scopul construirii de linie ferată, a obţinut decretul ce preciza că: „Se declară de utilitate publică construirea căii ferate Bolgrad-Ismail, cu semnăturile CAROL şi Ministru, P. S. Aurelian” (**7**) (M. Of. 234/18 oct.).

Acestea sunt o parte importantă a realizărilor pentru lucrări publice, obţinute într-un timp scurt, greu de egalat.

Agricultura. Puţine lucrări se puteau realiza în agricultură în acele condiţii de război, totuşi, Aurelian, care a fost iniţiatorul concursurilor şi expoziţiilor agricole, fiind autorul unei legi în acest scop, a dat o «*circulară*» către prefecţi în care arăta pe scurt importanţa concursurilor de «*producte agricole*», amintind despre regulamentul emis în 1867 prin «*decret Domnesc*» nr. 11544 (al cărui autor era) şi preciza: „...dorind ca anul viitor să se înfiinţeze concursurile agricole, am onoarea a vă invita să stăruiţi pe lângă onor consiliul judeţean ca să prevadă între cheltuielile facultative ale judeţului o sumă, care ar crede de cuviinţă pentru acest scop. Din partea-i, guvernul va lua măsuri pentru a contribui cu medalii şi diplome pentru răsplătirea celor care se vor distinge în concursurile din anul viitor”. (**8**) (M. Of. 228/9 oct.)

Divizia Agriculturii din ministerul său avea în subordine Şcoala Centrală de Agricultură şi Silvicultură Ferăstrău şi şcolile profesionale. Aurelian a avut o permanentă preocupare pentru dezvoltarea învăţământului în general şi asupra celui profesional-tehnic în mod deosebit. Încercând să pună ordine în privinţa şcolilor profesionale, a emis o circulară către prefecţi, în care făcea o analiză a situaţiei şi propunea ca prim pas de organizare raţională, rezervarea unor sume de bani în fiecare judeţ, pe baza cărora să se poată proceda la elaborarea unei legi cu efect în plan naţional, iată: „Sunt câţiva ani de când mai toate judeţele au manifestat dorinţa de a înfiinţa şcoli de meserii...” şi citează judeţele unde s-a realizat această dorinţă: Dolj, Mehedinţi, Romonaţi, Prahova, Bacău ş.a., în total 8 şcoli, şi continuă: „...interesele de primă ordine reclamă ca alături cu agricultura să avem şi o industrie, şi aceasta pentru că între aceste două ramuri de producţie există cea mai strânsă legătură.”

În analiză, mai arată că unele şcoli au fost desfiinţate pentru că nu răspundeau cerinţelor locale, iar absolvenţii lor erau nevoiţi să practice alte activităţi, considerând că este o pagubă bănească.

La analiza făcută, Aurelian propune pentru consiliile judeţene ca să prevadă o «*subvenţie*» pentru şcoala de meserii, fără a hotărî înfiinţarea imediată a şcolii în judeţ, urmând ca Ministerul să propună «*proiect de lege*» prin care să se hotărască câte şcoli de arte şi meserii trebuie înfiinţate şi în care anume localităţi. (M. Of. 235/19 oct.). (**9**)

În calitate de ministru pentru agricultură, a supus promulgării «*Lege pentru înfiinţarea a patru orfelinate*», analizată în alt capitol, oferind orfanilor de război condiţii de educaţie şi instruire şcolară. Pentru sigura lor funcţionare a obţinut în lege stipularea «*întreţinerea orfanilor revine statului*» şi era semnată de Aurelian şi de ministrul Finanţelor Eugeniu Stătescu. (**10**)

În această perioadă cu o mare solicitare pentru activitatea ministerială, Aurelian edita «*Revista ştiinţifică*», activa la «*Atheneul Român*» şi era directorul Şcolii Centrale de Agricultură şi Silvicultură, Ferestreu, unde se străduia să-i imprime o funcţionare normală, aşa cum ni se dă un exemplu prin următorul anunţ: „Direcţia Şcolii de meserii de la Ferestreu, face cunoscut că instalându-şi ateliere înzestrate cu maşina de vapori şi posedând cele necesare, primeşte comenzi particulare de orice natură, atât în specialitatea fierăriei cât şi a lemnăriei.”

Comerţul. Pentru domeniul Comerţului, ministrul Aurelian a dispus elaborarea listelor cu oameni de afaceri care pot avea calitatea de membri ai Camerei de comerţ în fiecare judeţ, asumându-şi şi numirea lor, la fel ca şi funcţionarii suspuşi ai căilor ferate. Tot în legătură cu activitatea de comerţ, aproba să se înfiinţeze „Societatea precupeţilor, măcelarilor şi pescarilor din Bucureşti şi statutele acestora", la cererea profesorului agronom, deputatul Pană Buescu, prin care se spune: „se recunoaşte ca o instituţie de notorietate publică, pentru ca membrii societăţii a-şi aduce un ajutor mutual susţinându-se unii pe alţii în trebuinţele lor". (M. of. 219/29 sept.).

Transport fluvial. Aurelian a fost unul dintre primii învăţaţi români, care a arătat importanţa porturilor, a transportului fluvial şi a comerţului practicat pe aceste căi. În calitatea sa, a licitat pentru arendare cu 50% din venitul porturilor aflate în judeţul Mehedinţi, a dat în administrare piaţa din portul Ismail şi „strada vapoarelor", iar pentru lucrările hidrotehnice din portul Giurgiu a angajat un inginer cu studii făcute în Elveţia; a organizat licitaţia pentru „garantarea" (amenajarea) malului drept a Prutului navigabil în «*Circumscripţia Măcăreşti*» (**11**) (M. of. 78/14 ianuarie 1878), precum şi instalaţiuni de maşini, locomobile şi fixe pentru ateliere mari cu vapori sau cu role hidraulice, ferăstraie etc.

2 Ministru-secretar de stat la «Ministerul Cultelor şi Instrucţiunilor» (1 august 1882-22 iunie 1884). Activitatea sa rodnică la acest minister a fost descrisă într-un capitol anterior.

3. Ministru secretar de stat la «Ministerul lucrărilor Publice» (29 aprilie 1887-1 martie 1888).

Deşi exista un minister al agriculturii în perioada dată, era asumat ad-interim de primul ministru Ion C. Brătianu, iar Aurelian a fost solicitat pentru «*lucrări publice*», probabil în baza prestaţiei sale pe această linie în primul guvern din 1877. Ministerul Agriculturii a fost ocupat la 30 mai de V. Gheorghian, un politician obscur, care n-a mai fost găsit în vreun guvern ulterior.

În această perioadă, mai scurtă de un an, din cauza situaţiei produse de «*Răscoala ţăranilor din 1888»*, despre care nimeni nu s-a ocupat în privinţa implantării ei în conştiinţa publică, deşi a avut o amploare asemănătoare cu aceea din 1907, fiind complet trecută în necunoaşterea publică, Aurelian a coordonat activitatea în domeniul căilor ferate şi şoselelor.

În mandatul său, se construia calea ferată Tecuci-Feteşti-Dunăre, pentru care a obţinut, prin cumpărare de la proprietari, suprafaţa de 34 hectare teren necesar liniei de fer. În acea perioadă, s-a construit unul dintre podurile importante, cel de la Bistreţ.

Aurelian a fost preocupat de numirea funcţionarilor superiori la oricare dintre ministerele pe care le-a condus. Era ferm în legătură cu înlăturarea acelora care nu corespundeau cerinţelor; era exigent cu întocmirea bugetelor şi nu accepta sub nicio justificare deficit la venituri, în raport cu cheltuielile, a supravegheat cu atenţie administrarea terenurilor aflate în proprietatea CFR.

La fel ca în timpul nostru, când bugetele pentru drumuri cer sume mari, se întâmpla şi în vremea lui Aurelian, astfel că se ocupa direct de acest subiect, reducând sistematic sumele acolo unde se considera că se proiecta risipă.

Între lucrările importante proiectate de el, realizate în timp, s-a aflat şi «*amenajarea malului Dunării în Portul Calafat»*. (**13**)

B. Ministru în guvernul Dimitrie Al. Sturdza

După decesul lui Ion C. Brătianu în anul 1891, în fruntea Partidului Naţional Liberal a ajuns un om politic, istoric şi intelectual remarcabil, Dimitrie A. Sturdza, născut în anul 1833 la Roman. El a fost preşedinte al partidului între 1892-1908 şi prim-ministru în patru guverne liberale, 1895-1896; 1898-1899; 1901-1904 şi 1907-1908. D. A. Sturdza se numără între donatorii importanţi către Academia Română, unde a fost membru, secretar, preşedinte şi un sprijinitor activ. (**14**) Prin personalitatea sa, a menţinut PNL în fruntea partidelor politice româneşti, până la apariţia puternicei personalităţi a lui Ionel I. C. Brătianu.

Aurelian preşedinte al Consiliului Miniştrilor

1. Ministru-secretar de stat la «*Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor*» 21 nov. 1896-30 martie 1897 – **Prim-ministru**.

Venirea la guvernare. Cazul Ghenadie Petrescu

Venirea lui Aurelian în fruntea guvernului, la 21 noiembrie 1896, s-a datorat unei situaţii speciale, unde el avea rolul de salvator al guvernării liberale, ameninţate de un scandal politic produs de D. Sturdza în legătură cu o situaţie deosebită ce-l privea pe «*mitropolitul primat*» al ţării, Ghenadie. Acest caz a rămas interesant în istoria politică a PNL, aşa cum poate fi binecunoscut din redarea foarte extinsă şi clară a lui Vlad R.D., în excepţionala lucrare sintetică scrisă asupra lui Aurelian. (**15**)

Cazul Ghenadie a fost o moştenire de la guvernul conservator, Lascăr Catargi, care «*l-a depus*» pe mitropolitul primat Iosif Gheorghian prin dispoziţia lui Take Ionescu, ministru la culte şi instrucţie, şi l-a înlocuit cu episcopul de Argeş, Ghenadie Petrescu, schimbând astfel legea sinodală, care cerea studii academice pentru mitropolit, iar noul mitropolit primat nu le avea.

Conflictul. „Odată urcat pe scaunul metropolitan, Ghenadie Petrescu, cu ocazia botezului prinţului Carol, îi dăruieşte Regelui cristelniţa bisericii ***Domniţa-Bălaşa***, cristelniţă executată în Rusia, ce fusese dăruită bisericii de prinţul ***Nicolae Bibescu***. Ghenadie, comandase tot în Rusia o cristelniţă similară, dar nu sosise încă până la data botezului. Sosind ulterior, mitropolitul oferă copia (cristelniţei) bisericii sus-menţionate, dar Alexandru Beldiman îl acuza în ziarul «*Adevărul*» că este vorba de «*o nedemnă copie*», care înlocuise «*un obiect de rară artă admirat de toţi cunoscătorii*».” ***Ar fi interesant să ştie poporul, care au fost donaţiile făcute de către diverse guverne şi în nume personal, din averea ţării, în «Proprietatea Regalităţii». Chiar anunţ o provocare! Cum s-au obţinut averile regale din bunurile ţării de-a lungul regalităţii?***

Pe acest motiv destul de serios, au început controversele politice, iar Regele Carol, prin D. Sturdza, şeful guvernului, insista pentru demisia mitropolitului Ghenadie. În actul forţării demisiei au fost implicaţi şi Eug. Stătescu, ministrul justiţiei şi P. Poni de la Culte, dar mitropolitul nu accepta să demisioneze. Atunci, Sturdza îl suspendă pe mitropolit prin decret semnat de rege, înlocuindu-l cu Meletie Gălăţeanu, Vicar-Mitropolit. Apoi, Ghenadie fusese implicat într-un proces «*fabricat*» şi condamnat «*la pierderea demnităţii şi trimiterea sa la Mănăstirea Secu».* Ca urmare, prelatul Ghenadie a fost scos cu brutalitate din mitropolie, dar în prezenţa unui mare număr de protestatari, conduşi de liberalul ***tribun*** Pleva; şi între care se afla însuşi Lascăr Catargi pentru protest. (**16**)

Întreaga întâmplare a fost o lovitură pentru PNL, fiind necesară înlăturarea lui Sturdza din poziţia de prim-ministru, iar sub presiunea unor liberali organizaţi de N. Pleva şi Gr. Cantacuzino, şi a conservatorilor L. Catargi, Take Ionescu, N. Filipescu, C. Gr. Cantacuzino, cereau retragerea lui D. Sturdza.

Guvernul Aurelian. După alte frământări deosebit de agresive sub aspect politic şi juridic, liberalii au acceptat să pună un nou prim-ministru, deşi se spunea că Sturdza ar fi dorit revenirea conservatorilor la guvernare pentru a nu pierde preşedinţia partidului.

În finalul acestei epopei politico-clericale, Regele a găsit potrivită propunerea fruntaşilor liberali şi, prin Decretul nr. 4457 din 21 noiembrie 1896, semnat: D. Sturdza şi Carol, P.S. Aurelian era numit «*Preşedintele Consiliului de Miniştrii şi ministru secretar de stat la Departamentul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor»*.

S-a constituit un guvern din persoane apropiate lui Aurelian; George C. Cantacuzino - Finanţe; G. Marzescu - Culte şi Instrucţiune Publică; C. I. Stoicescu - Afaceri Externe şi ad. interim la resbel; V. Lascăr - Interne; D. Şendrea - Justiţie; M. Porumbaru - Lucrări Publice. Ulterior au fost numiţi Aurel Vericeanu la Resbel şi P. Poni la Culte şi Instrucţiune Publică. În fine, D. Sturdza, care rămânea om politic forte, preşedinte al PNL «s-a ales» preşedintele la senat, liniştindu-se situaţia în prima instanţă.

Soluţia în «cazul Ghenadie». Urma ca Aurelian să şteargă pata aflată asupra partidului prin găsirea soluţiei de rezolvare a «*cazului Ghenadie*», prin care indirect se aducea şi satisfacţie opoziţiei conservatoare. Ei bine, însuşirile sale de pacifist inteligent, realist, încadrat într-un spirit umanist, sobru, şi-au arătat faţa. Prin discuţii deschise cu junii săi miniştri, cu aliaţi ai conservatorilor şi prin tratative cu Lascăr Catargi şi Take Ionescu, după aproape două ore de discuţii, s-a ajuns la următoarea înţelegere: sinodul va revoca osânda şi va anula decretul de

suspendare a mitropolitului primat, din funcţie (decretul de destituire nu se mai emisese) şi Ghenadie va fi reinstalat în toate drepturile sale; imediat după aceasta, urma să se dea curs demisiei sale (dată de Ghenadie şi publicată în Monitorul Oficial din 5 decembrie 1896), urmând să rămână «*fost mitropolit şi arhireu, fără scaun*»; admiterea apelului procurorului împotriva ordonanţei judecătorului de instrucţie Vaslui şi casarea acestei ordonanţe, acordarea unei pensii de 1.000 lei lunar fostului mitropolit primat. Iosif Gheorghian (înlocuit de conservatori cu Ghenadie Petrescu) va fi ales episcop de Roman, şi apoi, imediat, mitropolit primat. (**17**) Alegerea sa a fost făcută de „Marele Colegiu Electoral" în cele două poziţii la 5 şi 6 decembrie, iar învestirea noului mitropolit primat s-a produs la 8 decembrie 1896, cu o deosebită solemnitate la Palatul Regal. (**18**)

Soluţia lui Aurelian a satisfăcut toate părţile, iar în şedinţa Camerei din 10 decembrie, s-a adoptat o moţiune de aprobare acţiunii guvernului în rezolvarea acestei probleme care avea o anvergură naţională, la propunerea marelui avocat Barbu Ştefănescu Delavrancea. Iată: „Camera convinsă că guvernul a rezolvat chestiunea mitropolitană potrivit intereselor generale ale ţării, trece la ordinea zilei, exprimându-şi deplina încredere în înţelepciunea şi patriotismul guvernului, (**19**) iar în Senat, D. Sturdza aprecia demersul rezolvării cazului „o soluţie bună, aclamată de toată ţara." (**20**)

Cum era de aşteptat, liberalii oponenţi lui Sturdza au primit cu satisfacţie noul guvern, iar ziarul ***Adevărul*** numea câţiva membri de o valoare remarcabilă, între care erau citaţi P.S. Aurelian, V. Lascăr şi Em. Porumbaru, apreciindu-i ca fiind culţi, inteligenţi şi talentaţi. (**21**) În schimb, conservatorii considerau prin fruntaşii lor că era un guvern de conjunctură legat de imperioasa nevoie de realizare a «*cazului Ghenadie*», fapt dedus şi din atitudinea regelui care, se pare, îl considera un guvern de tranziţie. Nu credem că regelui îi convenea un guvern condus de Aurelian care avea atâtea propuneri de legi pentru progresul ţării, prin diminuarea influenţei clasei celor bogaţi, care erau garanţia scaunului său.

O persoană în vârstă cu o inteligenţă sclipitoare şi o experienţă politică îndelungată ca Aurelian, înţelegea că situaţia era cam aşa cum o descriau conservatorii, avea adversari atât între aceştia, cât şi între susţinătorii lui Sturdza din propriul partid, dar era hotărât să lupte pentru a realiza cât mai multe dintre propunerile sale de legi, în timpul care va conduce guvernul, unul format din persoane care îi erau devotate în majoritate.

Sarcinile guvernului. În faţa «guvernului Aurelian» rămâneau obiectivele propuse în Mesajul Tronului din 15 nov., adresat la deschiderea Corpurilor Legiuitoare, celui anterior condus de D. Sturdza: Reorganizarea serviciilor exterioare ale Ministerului de Finanţe, modificarea Legii timbrului, punerea în acord a Legii patentelor cu dezvoltarea comercială şi industrială, revizuirea Legii drumurilor, revizuirea Legii pentru căile ferate de interes privat, modificarea Legii minelor şi a Legii consiliilor comunale, o reformă a justiţiei, instituind inamovibilitatea judecătorilor de tribunal şi instituirea unei Case Rurale, care va înlesni vânzarea proprietăţilor mari în loturi mici, venind astfel în ajutorul proprietarilor de moşii, care nu găseau cumpărători, dar mai ales pentru emanciparea ţăranilor.

Din păcate, acest guvern avea să dureze numai 123 zile, până la 26 martie 1897; totuşi „Guvernul P.S. Aurelian va desfăşura o intensă activitate legislativă, una dintre cele mai fructuoase din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, dacă se are în vedere scurta lui existenţă." (**22**)

Văzând ***Monitorul Oficial al Regatului României*** din guvernarea Aurelian, se poate constata apatia regală faţă de preşedintele Consiliului de miniştri. În perioada de patru luni a guvernării, Aurelian a semnat o singură dată alături de rege în calitate de ***«Preşedinte al Consiliului Miniştrilor»***, fapt neîntâlnit în guvernările liberale cum a fost aceea a lui Ionel Brătianu. Simţim acum că Regele era puternic legat de clasa bogaţilor în scopul siguranţei scaunului său, fără să ştim vreodată dacă îi convenea acest fapt. Oricum, un intelectual de elită, cu o dotare materială relativ modestă şi anturajul său, atât de devotat intereselor patriei, nu putea garanta putere regalităţii, încât era aproape firească atitudinea suveranului.

Aproape toate decretele semnate de Aurelian alături de rege erau asumate în calitate de „Ministru secretar de stat la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor".

Legile Aurelian. Văzând «*Monitorul Oficial*» al regatului din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, unde se reflectă activitatea guvernelor liberale şi conservatoare, constatăm că Aurelian a avut realizări remarcabile privind votarea legilor iniţiate sau intrate şi aprobate, precum şi în coordonarea problemelor curente ale guvernului.

Lege pentru «Repaos în zilele de duminică şi sărbători»

Spiritul umanist luminat şi cunoaşterea vieţii şi activităţii oamenilor din toate zonele sociale l-au determinat pe Aurelian să iniţieze o lege care să amelioreze situaţia duratei săptămânii de lucru, care a fost mai mereu stopată la intrare în dezbaterea parlamentară.

La 25 noiembrie 1896, după numai câteva zile de la preluarea conducerii guvernului, proiectul a fost introdus în dezbatere din iniţiativă parlamentară, iar Aurelian era recunoscut şi solicitat ca susţinător al necesităţii votării şi aplicării ei. Chemarea către preşedintele Consiliului de Miniştri n-a fost întâmplătoare; dezbaterile s-au întins pe durata a două luni, având opozanţi atât de vocali, încât a fost taxată a fi «*o lege socialistă*». De ce? Pentru că în esenţă, ea interzicea stăpânilor să-şi oblige angajaţii să lucreze duminica şi în sărbători. Replica lui Aurelian la această acuză ridicolă, expusă în dezbaterea parlamentară, este un diamant de înţelepciune şi inteligenţă, aşa cum se constată din pasajul următor: „Se combate acest proiect din punctul de vedere că legea este socialistă. Dar această combatere cade numai prin câteva cuvinte. Ori de câte ori va veni o lege cu tendinţa de a uşura, de a îmbunătăţi situaţiunea clasei muncitoare; este oare un cuvânt de a o combate sub falsul pretext că ar fi socialistă? Ce! Oare măsurile de îmbunătăţire a clasei muncitoare sunt un apanaj al socialiştilor? În societăţile moderne, liberalii, democraţii şi conservatorii trebuie să aibă de ideal de a colabora la îmbunătăţirea soartei muncitorilor de toate speţele. Cuvântul de socialism nu înspăimântă pe nimeni, deoarece astăzi este o pornire generală pentru ameliorarea celor mai încercaţi de soartă şi de împrejurări." (**23**)

Supusă la vot, după dezbateri, legea expusă în 14 articole a fost votată în Cameră la 28 ianuarie, iar în senat la 8 februarie 1897, cu aplicare de la 1 martie. Regulamentul aplicării acestei legi a fost elaborat de Aurelian personal şi a fost publicat în ziarul ***Românul*** din 18 februarie 1897.

Lege pentru înfiinţarea Societăţii Naţionale de Agricultură din România.

Inspirat de existenţa societăţilor profesionale din ţările apusene dezvoltate, Aurelian a fost preocupat şi implicat în organizarea acestora în mai multe domenii, începând cu «*Societatea Economia din Bucureşti*», în anul 1869.

Înaintea guvernării Aurelian, existau în ţară societăţi agricole importante, iar pentru memoria istorică vom expune numele tuturor, în ordine cronologică:

1. «*Societatea agronomică» Bucureşti*, înfiinţată la 13 ianuarie 1835, având ca preşedinte pe marele Vornic şi Cavaler, Mihai Ghica; vicepreşedinte-Cavaler Iacobson; Cavaler Rosset; prim secretar, Domniile lor: colonelul cavaler Câmpineanu; comisul cavaler Poenaru – directorul şcoalelor; D-nii Mayer şi Zustar, membrii activi;

2. «*Societatea Istorico-Naturală din Moldova*», înfiinţată la 10 ianuarie 1867 de către Aga Gh. Asachi, doctorul Cihac şi A.I. Vincler;

3. «*Comiţiile agricole*». Primul «*Comitet agricol*», s-a creat în anul 1881 la Turnu Măgurele; ideea înfiinţării «*Comisiilor*» judeţene îi aparţine lui P. S. Aurelian;

4. «*Societatea de economie a agricultorilor români din Iaşi*», înfiinţată în Iaşi la 27 aprilie 1882;

5. «*Societatea comercial agricolă din Turnu Severin*», fondată în septembrie 1885;

6. «*Cercul Agricol Bucureşti*», înfiinţat în 1885, având şi ziarul său ***«Cultivatorul»,*** unde se afla între membrii şi P. S. Aurelian;

7. «*Societatea Centrală Agricolă*», a marilor proprietari şi arendaşi având ziarul „***Jurnalul Societăţii Centrale Agricole"*** editat de Ştefan P. Radianu, înfiinţată la 29 ianuarie 1889. Aurelian nu figura aici.

8. «*Societatea Agrară*» fondată la 1 aprilie 1891, având ziarul ***„Agrarul",*** a marilor proprietari, având preşedinte pe Sava Şomănescu;

9. «*Progresul agriculturii*»; societate înfiinţată în 16 ianuarie 1892 la Bucureşti;

10. «*Grupul agricol-comercial Bârlad*», înfiinţat la 1 aprilie 1892; (**24**)

11. «*Societatea Naţională de Agricultură din România şi a Comiţiilor Agricole*», votată de Senat la 6 februarie 1897 şi la 13 martie 1997 în cameră prin eforturile lui P.S. Aurelian şi a susţinătorilor săi, când P. S. Aurelian era prim-ministru.

Observăm că toate societăţile nominalizate erau în mai mare măsură locale, astfel că Aurelian prevedea o societate naţională de agricultură capabilă să intervină în problemele importante ale agriculturii ţării. Articolele 9 şi 10 din lege prevăd că: „societatea naţională de agricultură se va îndeletnici cu toate chestiunile privitoare la dezvoltarea şi încurajarea agriculturii naţionale şi industriilor agricole, va fi consultată de diferite autorităţi, în special de Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor, asupra tuturor legilor şi regulamentelor privitoare la agricultură; va fi însărcinată cu facerea de anchete agricole, de inspecţiuni şi studii speciale, referitoare la diferite ramuri ale agriculturii cu organizarea de expoziţiuni, concursuri agricole şi alte lucrări privitoare la agricultură. (**25**) Urma să fie elaborat un regulament de aplicare a legii.

Sunt suficiente aceste obiective ca să vedem că Aurelian a conceput o instituţie cu serioase posibilităţi de a contribui la dezvoltarea agriculturii, generalizarea şi introducerea mijloacelor şi metodelor progresiste, dar contesta ataşarea societăţii la Ministerul Agriculturii şi numirea de membri străini!?...

No. 278 — UN EXEMPLAR: 25 BANI — Duminică, 16 (28) Martie 1897

REGATUL ROMÂNIEI

MONITORUL OFICIAL

PREŢUL ABONAMENTULUI IN REGATUL ROMÂNIEI
45 lei pe an; 23 lei, 50 b. pe 6 luni.
Primăriile rurale 36 lei pe an.
Abonamentele încep din întâia şi a fie-cărei luni.

PREŢUL ABONAMENTULUI PENTRU STRĂINĂTATE
60 lei pe an; 35 lei pe 6 luni.
Abonamentele se pot face la biurourile postale.

PUBLICAŢIUNILE JUDICIARE SE PLĂTESC
Până la 50 linii, 5 lei; mai lungi de 50 linii, 10 lei.
Ori ce alte acte introduse în ele se plătesc deosebit, ca şi publicaţiunile, dupe lungime

DIRECŢIA GENERALĂ A MONITORULUI OFICIAL ŞI IMPRIMERIEI STATULUI
BUCUREŞCI
Bulevardul Elisabeta

PREŢUL ANUNCIURILOR
Publicaţiunile primăriilor, comitetelor, etc., linia 80 b.
Citaţiunile de hotărîrele, linia 60 bani.
Inserţiunile şi reclamele, linia 1 leu.
Anunciurile particulare, 50 bani linia de 30 litere.

Se fac abonamente lunare la *Desbaterile* parlamentare cu preţ de 3 lei pe lună. — Se găsesc de vîndare cu numerul, *Monitorul* şi *Desbaterile*, la chioşcurile din Capitală şi la vînătorii de diare din diferite oraşe

SUMAR

PARTE OFICIALĂ — *Ministerul agriculturei, industriei, comerciului şi domeniilor*: Decret. *Ministeru[l] interne*: Decrete. *Ministeru[l] justiţie*: Prescurtări de decrete. *Ministeru[l] lucrărilor publice*: Pr[e]scurtări de decrete. Decisiuni ministeriale.
PARTE NEOFICIALĂ — Depeşi [t]elegrafice. — Comunicări ale meteorologiei. Anunciuri judiciare, administrative şi particulare.

PARTE OFICIALĂ

Bucureşci, 15 Martie 1897

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR

CAROL I,

Prin graţia lui Dumneţeŭ şi voinţa naţională, Rege al României,

La toţi de faţă şi viitori, sănĕtate:

Corpurile legiuitóre aŭ votat şi adoptat, iar Noi sancţionăm ce urméză:

LEGE

pentru

ÎNFIINŢAREA SOCIETĂŢEI NAŢIONALE DE AGRICULTURĂ DIN ROMÂNIA ŞI A COMIŢIILOR AGRICOLE

Art. 1. Se înfiinţéză, cu reşedinţa în Bucureşci, Societatea naţională de agricultură din România.

Art. 2. Societatea naţională de agricultură din România se compune din şése-ţeci membri titulari, aleşi pe viéţă.

Ea se împarte în secţiuni al căror numĕr va fi determinat prin regulament.

Art. 3. La fondare, membrii se numesc de a-dreptul de către ministerul agriculturei, industriei, comerciului şi domeniilor, luând şi avisul consiliului de miniştri.

In viitor, la cas de vacanţă, înlocuirea se face prin alegere de către membrii titulari ai Societăţei.

Art. 4. Pe lângă membrii titulari, Societatea naţională de agricultură are şi una sută duoĕ-ţeci membri corespondenţi, cari vor fi aleşi de către membrii titulari, dupe constituirea Societăţei.

Art. 5. Membrii titulari, precum şi membrii corespondenţi, se aleg dintre românii cari se îndeletnicesc cu diferite ramuri ale agriculturei saŭ cu sciinţele aplicate la agricultură.

Art. 6. In afară de membrii titulari şi de membrii corespondenţi naţionali, se aleg de către Societatea naţională de agricultură patru-ţeci de membri onorifici şi opt-ţeci de membri corespondenţi străini.

Art. 7. Atribuţiunile membrilor Societăţei naţionale de agricultură, atât naţionali cât şi străini, se determinéză prin regulamentul legei de faţă.

Art. 8. Societatea naţională de agricultură din România alege din sînul sĕŭ, şi pentru termen de trei anĭ, biuroul, compus dintr'un preşedinte, duoĭ vice-preşedinţi, duoĭ secretari de şedinţă şi un secretar general.

Secţiunile Societăţei aleg pentru treĭ anĭ biurourile lor, compuse dintr'un preşedinte, un vice-preşedinte şi un secretar.

Membrii biurourilor sunt reeligibili.

Art. 9. Societatea naţională de agricultură este alipită pe lângă ministerul agriculturei, industriei, comerciului şi domeniilor. El prevede în budgetul Statului anual cel puţin suma de 100.000 lei pentru trebuinţele Societăţei.

Art. 10. Ca organ al intereselor agricole ale ţĕrei, Societatea naţională de agricultură se va îndeletnici cu tóte cestiunile privitóre la desvoltarea şi încurajarea agriculturei naţionale şi industriilor agricole.

Ca organ oficial, Societatea naţională de agricultură va fi consultată de diferite autorităţi, în special de ministerul agriculturei, industriei, comerciului şi domeniilor, asupra tutulor legilor şi regulamentelor privitóre la agricultură; va fi însărcinată cu facerea de anchete agricole, de inspecţiuni şi studii speciale, referitóre la diferite ramuri ale agriculturei; cu organisarea de expoşiţiuni şi concursuri agricole şi alte lucrări privitóre la agricultură.

Art. 11. Tóte lucrările Societăţei naţionale de agricultură vor fi inserate în »Analele Societăţei«.

Art. 12. Se înfiinţéză în fie-care judeţ un comiţiŭ agricol, compus din persóne cari se ocupă cu agricultura saŭ cu verĭ-o industrie agricolă.

Numĕrul membrilor comiţiului este nedeterminat.

Art. 13. Comiţiile agricole sunt asociaţiuni al căror scop este de a se ocupa numaĭ cu interesele, cu

desvoltarea, cu încurajarea agriculturei în coprinsul judeţelor respective.

Art. 14. Fie-care comiţiŭ îşĭ alege un biuroŭ, compus dintr'un preşedinte, duoĭ vice-preşedinţĭ, duoĭ secretarĭ şi un casier.

Membriĭ biurouluĭ se aleg pentru treĭ anĭ; eĭ pot fi realeşĭ.

Art. 15. Veniturile comiţiilor agricole se compun din cotisaţiunile membrilor, din alocaţiunile ce li se fac de către guvern, cel puţin în sumă de 5.000 leĭ pe an de fie-care judeţ, de către consiliile judeţiane şi comunale şi din donaţiunile particularilor.

Art. 16. Budgetele comiţiilor agricole se vor supune la aprobarea ministeruluĭ agriculturei, industrieĭ, comerciuluĭ şi domeniilor.

Art. 17. Fondurile, ca şi veniturile, atât ale Societăţeĭ naţionale cât şi ale comiţiilor agricole, nu se pot întrebuinţa de cât pentru desvoltarea şi încurajarea agriculturei şi a industriilor agricole.

In nicĭ un cas aceste fonduri nu se pot întrebuinţa în plăţĭ de lefurĭ şi diurne pentru membriĭ acesteĭ Societăţĭ saŭ comiţiĭ.

Art. 18. Societatea naţională de agricultură, precum şi comiţiile agricole sunt persóne morale.

Art. 19. La începutul fie-căreĭ sesiunĭ legislative se vor distribui membrilor Parlamentuluĭ dările de sémă asupra activităţeĭ Societăţeĭ naţionale de agricultură şi a comiţiilor agricole.

Art. 20. Un regulament, dat în forma regulamentelor de administraţie publică, va determina modul de aplicare al legeĭ de faţă.

Acéstă lege s'a votat de Senat în şedinţa de la 6 Februarie anul 1897 şi s'a adoptat cu majoritate de 55 voturĭ, contra a 9.

Vice-preşedinte, **V. A. Urechiă.**
(L.S.S.) Secretar, *A. I. Filipescu.*

Acéstă lege s'a votat de Adunarea deputaţilor în şedinţa de la 13 Martie anul 1897 şi s'a adoptat cu majoritate de 61 voturĭ, contra a 8.

Preşedinte, **D. Gr. Gianni.**
Secretar, *Gr. Em. Grădişteanu.*
(L.S.A.D.)

Promulgăm acéstă lege şi ordonăm ca ea să fie învestită cu sigiliul Statuluĭ şi publicată prin *Monitorul Oficial.*

Dat în Bucurescĭ, la 14 Martie 1897.

(L. S. St.) CAROL.

Ministrul agriculturei, industrieĭ, comerciuluĭ şi domeniilor,
P. S. Aurelian.

Ministrul de justiţie,
Ştefan C. Şendrea.

No. 957

Deşi era o lege cu totul inofensivă, a fost contestată viguros de către conservatori prin N. Ionescu. Aurelian i-a dat un răspuns detaliat, cu o uşoară nuanţă de revoltă, cu argumente clare, ce dovedesc eroarea în care se afla proprietarul, care era profesor de drept la Universitatea din Iaşi, frate cu Ion Ionescu de la Brad. Iată:

„A obiectat d-l Ionescu că această legitate va fi o încurcătură pentru ministru (agriculturii). Eu văd cu totul împotrivă: în alte ţări asemenea societăţi luminează ministerele şi de ce să ne plângem noi? Că în multe chestiuni nu suntem destul de luminaţi. Şi cine ne poate lumina, decât oamenii cunoscători în materie. Dar, oare noi încurcăm statul român, când pe membrii Academiei ne consultă câte un ministru?"

Din păcate, în anul 1903, S.P. Radianu spunea că guvernele care au urmat lui Aurelian nu s-au ocupat cu aplicarea acestei legi.

Legea Casei Rurale

Această lege a rămas în istoria parlamentară pentru importanţa ei socială şi economică; pentru inevitabila provocare a divergenţelor de clasă prin scop şi aplicarea ei practică, dar Aurelian, aproape singur a acţionat cu răbdare şi perseverenţă, iar ajuns la conducerea guvernului, având sprijinul legislativului, a profitat prompt de situaţie.

Marea bătălie din guvernarea lui Aurelian s-a dat în legătură cu «*Legea Casei Rurale*», în care autorul ei a fost nedrept şi agresiv atacat în controversatele dezbateri parlamentare.

La 18 februarie 1897, în calitate de ministru la agricultură, alături de raportorul legii Anastasie Stolojan, Aurelian a prezentat «*Proiectul de lege pentru înfiinţarea Casei Rurale*» în Camera Deputaţilor, după ce participase la toate şedinţele «*Comitetului delegaţiilor secţiilor*», împreună cu Vasile Lascăr. Ideea fundamentală a legii reflecta dorinţa guvernului de a face posibil ca marile proprietăţi să nu depăşească 2.000 de pogoane, iar excedentul celor mai mari să fie vândut în loturi mici, dar în unele cazuri şi în suprafeţe de peste 150 ha, pentru a sprijini crearea proprietăţilor mijlocii rurale. Moşiile sub 2.000 pogoane se puteau vinde numai în corpuri întregi, exceptând cazurile când un număr de săteni puteau cumpăra întreaga întindere. Legea prevedea toate condiţiile şi măsurile de aplicare.

Întreaga suprafaţă ce urma a se vinde ţăranilor, conform legii, era de 363.902 ha, circa 7% din suprafaţa arabilă. Ei bine, opoziţia proprietarilor a fost una dintre cele mai agresive şi inflexibile din istoria dezbaterilor parlamentare. Marii proprietari se vedeau încă odată deposedaţi de braţele de muncă ale ţăranilor lipsiţi de pământ, care le asigurau exploatarea moşiilor, trăind o viaţă mizeră împreună cu familiile lor.

În acelaşi timp, moşierii erau înglodaţi în datorii, iar cumpărătorii erau puţini şi erau nevoiţi să vândă pământul la preţuri derizorii; (**26**) acest fapt era considerat pozitiv, în sensul sprijinirii formării unei mici burghezii rurale şi salvării moşierilor de faliment.

Obiecţia esenţială la lege era una realistă, pe moment, şi susţinea că ţăranii nu au mijloacele necesare pentru exploatarea pământului ca în marile moşii, iar producţiile mici vor sărăci ţara. În timp, acest inconvenient s-a atenuat, cum s-a constatat şi după reforma agrară a lui Cuza şi Kogălniceanu. O interesantă remarcă în favoarea legii aducea C. Dumitrescu – Iaşi, arătând că proprietatea mijlocie de 50-100 ha este la fel de necesară ca şi cea de 10-12 ha, iar prin înfiinţarea Casei Rurale, capitalurile obţinute din vânzarea moşiilor se vor revărsa asupra întreprinderilor industriale, contribuind astfel la progresul economic al ţării. (**27**)

Legea a fost atacată de Take Ionescu, Ceaur Aslan, Al. Marghiloman, Scorţescu ş.a., la care Aurelian a răspuns printr-un «*discurs antologic*» în şedinţa Camerei din 22 februarie 1897, reprodus în «*Economia naţională*» din 1 mai 1897, pe 18 pagini. Analiza acestuia s-a văzut într-un capitol precedent.

Proiectul legii Casei Rurale a fost serios „pieptănat" de liberalii sturdzişti, dar în final, la 26 februarie 1908, a fost votat cu 72 bile albe şi 17 bile negre. Despre conservatori nu se spune nimic, ei n-au participat la vot, aşa cum s-a repetat şi în guvernarea 2008-2012, când partidul de la guvernare interzicea parlamentarilor săi de a vota legile de care nu erau siguri că pot fi respinse.

Alte legi. Încă din anii tinereţii, Aurelian a fost preocupat de cunoaşterea şi punerea în exploatare raţională a bogăţiilor naţionale ale ţării; şi ne amintim despre lucrarea sa asupra apelor minerale publicată în «***Revista ştiinţifică***», dar mai ales de numeroasele lucrări şi acţiuni închinate pădurilor.

În guvernarea sa, la 17 decembrie 1896, a prezentat «*un proiect de lege modificator al legii minelor*»; apoi, la 16 ianuarie 1897, expunea în senat alt proiect de lege privind «*licitaţiile statului*», iar în scurta sa guvernare a apelat cu maximă intensitate la licitaţii pentru vânzarea bunurilor statului, unde era necesar.

Pentru Aurelian, calea ferată era una din cele mai importante instituţii în structura economiei naţionale şi a parcurs timpul extinderii rapide a construcţiei liniilor ferate pe cuprinsul ţării. Astfel, la 21 ianuarie 1897, Camera dezbătea asupra construirii liniei ferate Craiova-Caracal; imediat, la 12 martie 1897, deschidea un credit de 8 milioane lei pentru prelungirea liniei ferate la Râmnicu Vâlcea-Călimăneşti, până la punctul de frontieră Râul Vadului; şi altă sumă de 6 milioane pentru construirea liniei ferate Bârlad-Galaţi. (**28**) Erau ultimele zile ale mandatului său de prim-ministru.

Inspirat de sistemele de protecţie socială instituite în ţările avansate ale Europei, Aurelian a avut în vedere necesitatea legiferării sistemului de pensii. În acest scop, a obţinut votarea legii asupra ***«Pensionării funcţionarilor statului»***, la 7 februarie în Senat şi la 26 februarie în Cameră.

Deşi era agronom ilustru, profesor de *«Agricultură şi Economie rurală şi Economie politică*», Aurelian a fost atât de copleşit de problemele economiei ţării, încât agricultura a fost în planul doi al guvernării sale. Totuşi, pregătise un Proiect de lege pentru îmbunătăţirea rasei vitelor; proiecta o nouă fermă model în judeţul Romanaţi; a obţinut prin Cameră 120.000 lei pentru înfiinţarea pepinierelor de la Putna şi Drăgăşani; prezentase un program asupra «*sindicatelor agricole*» şi un «*Proiect de lege pentru înfiinţarea Caselor de pensii ale funcţionarilor judeţeni şi comunali*», votate la 14 februarie 1897. (**29**)

Activitatea curentă a lui Aurelian în timpul guvernării sale, separat de activitatea de elaborare şi obţinere a votării legilor, ne completează imaginea unui patriot absorbit total de preocupări supuse realizării cu supra-măsură a proiectelor sale anterioare, amânate în sertare şi dezbateri parlamentare sterile, programate către un termen spre infinit.

Pornind de la „Legea agrară” a lui Cuza şi Kogălniceanu, statul român a recuperat proprietăţi imense; în plus, reveneau tot statului bunuri expropriate conform legilor de funcţionare a economiei societăţii, dar posibilităţile de exploatare a acestor proprietăţi erau cu totul slabe. Abia la 7 aprilie 1889, s-a votat «*Legea înstrăinării bunurilor statului*», menită să transmită proprietăţi în posesia persoanelor private. Totuşi, ani buni după această dată, încă nu s-a procedat la aplicarea ei în mod serios. Conservatorii au acceptat această lege mai mult din interese politicianiste.

Aurelian a fost primul preşedinte al Consiliului Miniştrilor care a avut realizări cu totul remarcabile în aplicarea acestei legi.

Implicarea guvernului în coordonarea şi supravegherea activităţii economice şi a raportului dintre stat şi cetăţean s-a manifestat pe baza competenţelor, experienţei şi efortului primului ministru în scopul progresului ţării, care avea în executiv miniştri foarte capabili şi devotaţi, ca V. Lascăr, M. Porumbaru ş.a. Observăm din ***Monitorul Oficial*** al guvernării sale că hotărâri cuprinzătoare sau punctuale erau aprobate de «*Consiliul Miniştrilor*» şi «*decretate*» ca legi, fapt ce ne confirmă grija lui Aurelian pentru respectarea procedurilor legale. Azi, rămânem surprinşi să aflăm că vânzarea de bunuri mici din proprietatea statului, cum era o casă dărăpănată aşezată pe o grădină de 1.000 m.p., trebuia aprobată de minister şi întărită de un «*decret regal*».

Dacă parcurgem această activitate «*curentă*» a guvernului din cele 123 zile de existenţă, constatăm că aceasta avea orientare pe scoaterea în valoare a rezervelor care mobilizau finanţele şi stipulau acumularea capitalului românesc şi încurajarea dezvoltării industriei, se urmărea utilizarea produselor agricole ca materie primă autohtonă, asigurarea funcţionării eficiente a «*consiliilor comunale*» urbane şi mai ales a celor rurale, numirea persoanelor competente la conducerea instituţiilor de stat, rezolvarea problemelor cetăţenilor pe categorii de interese sau

chiar nominal. Toate aceste aspecte confereau factura uneia dintre cele mai bune guvernări din secolul al XIX-lea, un model, întărit de scurta sa existenţă. De aceea, vom expune exemple din aceste activităţi ale guvernării Aurelian.

Vânzarea bunurilor mici. Cele două acţiuni de forţă a Domnului Cuza: «*Secularizarea averilor mânăstireşti*», prin votul «*Camerei*» din 13 decembrie 1863 şi «*Dizolvarea Adunării*» la 2 mai 1864, impunând noua Constituţie sub denumirea de «*Statut*» supus unui «*plebiscit*» ce consulta naţiunea şi „se termină admirabil", după cum spunea genialul Iorga, au readus averi uriaşe în proprietatea ţării, sub administrarea statului. Au fost două «*lovituri*»: una dată năpârcilor clericale din Fanar care acaparase aproape 20% din pământul ţării, distrugeau limba neamului şi atentau la fiinţa lui naţională şi a doua, marilor moşieri care aveau aproape tot pământul ţării în mâini şi ţineau un popor întreg într-o stare de autentică înrobire. Ei bine, nicio guvernare, după Cuza, până în zilele noastre, nu a dus înalta cinstire ce o merita Domnul şi prim-ministrul Kogălniceanu pentru aceste opere istorice închinate progresului neamului şi patriei. Nici contribuţia lor la fundamentarea organizării „Statului Român Modern" nu a fost cinstită şi aşezată în conştiinţa naţiunii aşa cum se cuvine. Marele nostru Domnitor român merită şi azi, şi pentru eternitate, fermă consideraţie istorică pentru crearea şi consolidarea primară a statului naţional. El nu ar fi acceptat niciodată ca armata să tragă cu tunul în poporul său. Este necesară această reamintire, fiindcă este nedrept şi dureros să fie mereu preaslăvit numai urmaşul său la Domnie, pentru merite reale, iar Cuza al nostru să rămână aproape în uitare în conştiinţa poporului, atât de neglijat în educarea sa patriotică acum, în secolul XXI.

Acestor proprietăţi importante li se adăugau, în timp, altele provenite din exproprierea răilor platnici către stat, emigranţilor, din donaţii şi altele, dar guvernele ulterioare lui Cuza nu au reuşit să pună ordine în această situaţie. Abia în anul 1889, s-a publicat «*Legea pentru înstrăinarea bunurilor statului*», care reglementa vânzarea acestor bunuri ce puteau influenţa semnificativ dezvoltarea economică şi viaţa populaţiei. (**30**)

Imediat după preluarea guvernării, Aurelian s-a preocupat de «*vânzarea de bunuri mici din proprietatea statului*», declarând licitaţii deschise şi făcând atribuiri prin decrete legale, unde semna alături de Suveran în calitate de Ministru al Agriculturii... Iată un model al unui astfel de decret: „Aprobăm vânzarea de veci a unei case vechi cu pereţi de gard, lipită cu pământ şi acoperită cu stuf, rămasă statului, de la văduva Paraschiva Gh. Băltăreţu, prin respingerea titlurilor de proprietate de către comisia centrală, împreună cu locul ei, întindere de 2.607 m.p. Pe acest loc se mai află un dram de gard vechi şi un hambar vechi de gard acoperit cu stuf, asupra văduvei Paraschiva Gh. Băltăreţu din com. Agighiol, vânzarea cu suma de 86 lei, bani 50." (**31**)

În cele patru luni de guvernare, au fost organizate circa 200 de licitaţii de acest fel, în care se vindeau suprafeţe de teren, de regulă, sub 10 ha, cu acareturile cuprinse, cumpărate de săteni cu dare de mână. În acest mod, Aurelian a intensificat aplicarea legii care permitea un progres în organizarea şi mărirea gospodăriilor rurale, însemnând implicit o creştere economică.

Arendaşii. Aurelian urmărea cu mare atenţie şi înţelegere problemele agricultorilor, de la ţăranul de jos, ce deţinea o palmă de pământ, până la marii proprietari de moşii. Între cei mai expuşi riscurilor de pierderi, din cauza anomaliilor climatice sau jocului preţurilor produselor agricole, se aflau arendaşii. Ei intrau frecvent în stare de îndatorare către proprietar, care, de regulă, era statul, ajungând în faliment, fapt ce însemna o pierdere atât pentru stat, cât şi pentru arendaş.

În calitatea sa de ministru pentru agricultură, Aurelian a înaintat către Consiliul Miniştrilor, ca prim-ministru, un raport în care solicita reducerea totală sau parţială, de regulă peste 50% din valoare, a datoriei arendei, urmând să menţină exploatarea terenului şi activitatea arendaşului şi evitând pierderi ulterioare mai însemnate.

În situaţia descrisă, menţionăm cazul arendaşului Petre P. Nedeianu care prin arendarea fermei Nedea în judeţul Dolj, din proprietatea statului, devenea dator cu suma de 1.075 lei. În decretul semnat de Suveran şi Ministrul Agriculturii, se preciza: „Având în vedere avizul Consiliului de avocaţi nr. 578 din 1896; aprobarea dată de Consiliul Miniştrilor şi omologarea tribunalului Dolj, numărul 1865 din 1896; având în vedere.... Decretăm! «*Tranzacţiunea mai sus*

amintită se aprobă de noi». În conţinutul tranzacţiunii dintre arendaş şi Ministerul Agriculturii se aproba ca din datoria de 1.075 lei, să se plătească numai 500 lei." (**32**)

Datorii de natura celor descrise au fost reduse sau şterse, într-un număr de ordinul câtorva zeci, Aurelian aducând un sprijin pentru redresarea exploatării bunurilor funciare ale statului şi sprijinirea arendaşilor.

Sprijin pentru industrie. Dezvoltarea industriei naţionale a fost unul dintre idealurile de viaţă ale lui Aurelian, iar în context, înfiinţarea fabricilor de zahăr a fost o preocupare majoră, cunoscând modul rapid şi eficient în care se pot construi pe baza cunoaşterii experienţei Franţei lui Napoleon I, când, în circa 10 ani, s-au construit peste 200 de mici fabrici pentru producerea zahărului din sfeclă.

Iată un model de sprijin de stat elaborat de Aurelian, aprobat de Consiliul Miniştrilor şi prin decret Regal. La 30 decembrie 1896, prin *Hotărâre a Consiliului Miniştrilor*, se anunţă: „Se acordă fabricii de zahăr de sfeclă instalată pe moşia *Oancea*, com. Brehueşti, plasa Siret, judeţul Botoşani, conform cererii D-lui V. D. Vasiliu, următoarele avantaje pe timp de 15 ani: Scutire de orice impozit direct către stat, judeţ sau comună, scutire de taxe vamale pentru maşini şi alte instalaţii importante; reducere de taxe de transport pe calea ferată pentru var, combustibil, sfeclă, zahăr." Iată concepţia lui Aurelian privind încurajarea investitorilor români.

În mandatul său a aprobat înfiinţarea şi a altor fabrici pentru producerea zahărului din sfeclă: „pe moşia de la Mărăşeşti din judeţul Putna, proprietatea d-lui C. V. Negropontes"; (**33**) „înfiinţarea unei fabrici de zahăr pe *Moşia Pelea*, com. Pelea, plasa Călmăţui-Marginea, judeţul Teleorman, proprietatea D-lui Petru Stoicescu", (**34**) prin decret regal, semnat de Aurelian ca ministru al agriculturii.

În aceeaşi zonă a industrializării, pentru încurajare, a acordat *avantajele legii industriale* în folosul fabricii de săpunuri şi torţe răşinoase, proprietăţii d-lui P.N. «*Cassalet şi fiul»* din Brăila; a acordat „fabricii de frânghie şi ţesătorie mecanică a domnului «*Drăghicescu et Compania*» Bucureşti, şoseaua Bragadiru, scutire de vamă pentru o cantitate de 20.000 kg fire groase de iută, pe timp de la data acestui jurnal (18 februarie 1897), până la 20 iunie 1903. (**35**) În fine, se acordă „fabricii mecanice cu aburi; de sforărie, ţesătorie şi odgoane de vapoare din comuna Copou, jud. Iaşi, proprietatea d-lui Moritz Wachtel, scutire de vamă, pentru a importa în fiecare an câte 300.000 kg fire cânepă în termen de 8 ani." În acest mod concepea ajutorul de stat şi Aurelian, sprijinit de consiliul miniştrilor şi de rege, a reuşit să încurajeze dezvoltarea industriei naţionale, aşa cum era aceasta la scara vremii. (**36**)

Pădurile. Pădurile au fost considerate de Aurelian o bogăţie de mare importanţă pentru economia naţională, pornind de la primul său curs de silvicultură susţinut în învăţământul românesc la Pantelimon, la sprijinirea înfiinţării primei şcoli de silvicultură de la Brăneşti (1873) şi participarea sa la elaborarea primului «*Cod silvic*» al cărui autor şi raportor a fost în parlament.

Primind guvernarea, Aurelian a luat în coordonare regimul de supraveghere şi exploatare a pădurilor sub expresia de „Amenajament", şi în aceste cazuri a apelat la publicarea «*decretelor regale*», semnând în calitate de ministru la agricultură. Iată: „Se aprobă de Noi, amenajamentul pădurilor de pe munţii Muncelu şi Sişani situate pe moşia Stângeşti-Larga, pendinte de comuna Muşeteşti din judeţul Gorj, proprietatea d-lui Gr. Trăstariu." (**37**)

Mai amintim aici şi de «*amenajarea*» pădurii Dumbrava, situată pe moşia Bilugeşti, pendinte de comuna Cârbeşti din plasa ocolului Vulcan, jud. Gorj, proprietatea d-lui Mihuleţ. Vedem că aceste aprobări erau obligatorii pentru proprietarii privaţi.

Alte demersuri ministeriale. Ministrul Agriculturii..., P.S. Aurelian a recurs la demersul reluării meşteşugului „creşterii viermilor de mătase", care, în prima jumătate a secolului al XIX-lea a adus prosperitate în satele ţării, dar din cauza concurenţei şi a altor greşeli, era aproape pierdut. Astfel, la 2 februarie 1897, se publica următorul anunţ al Ministrului Agriculturii: „Se aduce la cunoştinţa tuturor crescătorilor de viermi de mătase din ţară, că acest departament dispune de 14 kg sămânţă de viermi de mătase «*rasa milaneză*»." (**38**)

În anul 1897, s-a stabilit legătura telegrafică între România, Italia şi Spania, prin legea votată la 7 martie în Cameră şi 14 martie în Senat; iar cu o lună mai înainte, una dintre legile de

bază a funcţionării statului: ***„Lege pentru organizarea administraţiei financiare a statului”,*** votată la 7 februarie în Cameră şi 14 februarie în Senat.

La 24 martie, a fost votată ***«Legea pentru fixarea veniturilor şi cheltuielilor statului pe anul 1897/1898»***, prezentată de ministrul de interne Vasile Lascăr. Aceasta prevedea la venituri 215.153.000, 00 lei, iar la cheltuieli 214.709.427,15 lei. Constatăm şi aici grija lui Aurelian şi a valorosului său ministru de finanţe, pentru cheltuirea înţeleaptă a banului public, evitând îndatorarea statului. Mai mult, analiza cheltuielilor pe capitole reflectă o alegere raţională a obiectivelor finanţate şi a sumelor alocate.

Acelaşi Ministru Vasile Lascăr, unul dintre cei mai capabili şi mai pătrunşi de spirit patriotic dintre liberali, avea pregătite un şir de opt proiecte de legi, gata de prezentat în legislativ, cu puţin timp înainte de căderea «*lucrată*» a guvernului Aurelian. Erau legi necesare pentru modernizarea statului, atât de invocată la noi la români în toate timpurile, iată-le: Legea pentru înfiinţarea unei taxe de consumaţie asupra zahărului; Lege pentru organizarea serviciului notarilor în comunele rurale; Lege pentru reglementarea drepturilor străinilor ce posedă imobile rurale în România; Lege pentru organizarea comunităţii izraelite; Lege pentru organizarea ministerului de interne; Lege pentru controlarea averilor bisericeşti (iată o lege foarte interesantă pentru timpul nostru – anul 2013) şi Lege pentru organizarea ţinutului Dobrogei. Este firesc să presupunem că Aurelian era în cunoştinţă asupra conţinutului important al fiecăreia dintre aceste legi, una mai importantă decât alta. Ele n-au mai avut viitor; guvernul demisiona în acele momente.

Căderea guvernului P.S. Aurelian. Aşa cum s-a prevăzut de la instalarea sa, guvernul a avut o existenţă scurtă. Orgoliosul şi maestrul intrigilor politice, D.A. Sturdza, care era preşedintele partidului, avea suficiente mijloace de uneltire împotriva guvernului Aurelian, chiar din sânul acestuia, unde doi miniştri erau adversari ai grupării primului ministru; Gr. Cantacuzino şi I.C. Stoicescu fuseseră impuşi în guvern de către adversari.

Pentru întărirea guvernului, Aurelian preconiza înfiinţarea unui ziar guvernamental, iar V. Lascăr, trata cu C.A. Rosetti pentru a prelua „Românul”, fapt ce l-a iritat pe Eugeniu Carda, şeful sturdzeştilor din Senat. Simultan, guvernul a emis o circulară, care cerea prefecţilor să organizeze «*comitete electorale*», iar pasul următor ar fi fost propunerea în guvern de a dizolva «*camerele*».

Aurelian a ajuns la rege cu propunerea; iar răspunsul a fost pozitiv, dar pentru un cabinet acceptat de toate grupările din partid, fapt imposibil în acele momente. Eşuarea tentativei de organizare a alegerilor a cauzat rapid căderea guvernului.

Din acest moment, încep atacurile sturdzeştilor, prin solicitarea demisiei ministrului V. Lascăr. Tot acum, în urma decesului lui D. Ghica, preşedintele senatului, este respinsă încercarea guvernului de a-l impune pe Petre Grădişteanu, fiind preferat D. Sturdza de majoritatea corpurilor legiuitoare, iar acesta ocupa funcţia la 20 februarie.

Urmează o propunere surprinzătoare, chiar a lui P. Grădişteanu, ca Aurelian să cedeze postul pentru D. Sturdza, rămânând alături de el în guvern, fapt respins de guvern, care a rezistat până la închiderea lucrărilor «*camerelor la 15 martie*». Dar, la 15 martie, Sturdza demisionează, *pe motive de vârstă, 64 ani*, fiind urmat a doua zi de Cantacuzino şi Stoicescu. Aurelian a răspuns prompt înlocuindu-i; prelua personal interimatul la externe, iar Lascăr pe cel de la finanţe.

Situaţia era «*coaptă*»; Sturdza cere audienţă la Rege şi îl informează că nu acceptă să facă guvern cu Aurelian, în caz contrar, se retrage în viaţa privată. Versatilul politician şi-a atras şi presa care ataca în masă guvernul Aurelian, ce părea aproape ieşit din scenă.

Situaţia creată l-a determinat pe Aurelian să anunţe în Cameră demisia guvernului la 26 martie 1897, iar Sturdza era chemat să anunţe un nou guvern şi acesta facea cunoscut cabinetul la 31 martie, format numai din susţinătorii săi.

După aceste frământări, alături de cunoscuta grupare dizidentă condusă de N. Fleva, sub numele «Grupul liberal democrat», s-a născut „Gruparea lui Aurelian şi V. Lascăr, care cuprindea 36 fruntaşi liberali, rămasă în istoria politică sub denumirea «*Gruparea drapelistă*» provenită de la numele ziarului acesteia, «*Drapelul*». Această grupare aduna valori de elită din politică şi

lumea culturală: 9 foşti miniştri, 24 deputaţi, 10 senatori, 2 primari, 6 profesori universitari, directorul şi subdirectorul «*Creditului urban*» şi directorul Băncii Naţionale." (**39**) Această grupare liberală, despre care puţini liberali din ziua de azi ştiu ceva, merită o sumară rememorare.

Scurta istorie a «*Guvernului Aurelian*» este magistral expusă în lucrarea lui R.D. Vlad, citată anterior, ca sursă bibliografică completă, cu mai multe detalii, care a fost publicată iniţial în „Revue Roumaine d'istoire", Tom XXX, nr. 1-2 Janvier, iun.1992, pp 103-125, reluată în lucrarea «Petre S. Aurelian şi epoca».

Frământările politice din interiorul PNL care zdruncinau aproape distrugător activitatea partidului şi-i periclitau chiar fiinţa, fac parte din istoria lui, unde în acele momente Aurelian a fost unul dintre fruntaşii de elită. Această perioadă, între căderea guvernului Aurelian la 26 martie 1897 şi revenirea sa într-un guvern Sturdza la 14 februarie 1901 o găsim de asemenea expusă foarte detaliat în lucrarea lui R.D. Vlad, „P. S. Aurelian, omul şi epoca", din care dăm un fragment. Acest subiect ocupă aproape 30% din volumul cărţii lui R.D. Vlad şi este tratat foarte detaliat, cu o bogată documentare.

Dizidenţa drapelistă din PNL. Atmosfera politică din partid a prins o agitaţie crescândă după decesul lui Ion C. Brătianu în anul 1891, care era un garant al echilibrului între cele două aripi, reprezentate de descendenţii moşierimii şi reprezentanţii burgheziei democratice în ascensiune. Chiar în anul următor, liberalii au organizat o întrunire la Iaşi, proclamând «Programul Partidului Naţional Liberal», care avea mai degrabă un conţinut de principii generale şi mai puţine obiective punctuale cu faţă democratică cum era proiectată «Casa Rurală»

După evenimentul menţionat, D.A. Sturza, care a urmat la conducerea liberală după I.C. Brătianu, acţiona autoritar, iar după şapte ani de opoziţie, partidul nu recâştiga poziţia pierdută în faţa alegătorilor, aproape nimic din cele propuse în programul de la Iaşi nu se vedea. Partidul era în opoziţie din anul 1888, iar conservatorii nu guvernau tocmai rău, fiind în a doua legislatură succesivă de guvernare, astfel că au început frământările pentru a da o mai precisă şi mai puternică orientare a politicii care să-i deosebească de conservatori.

În situaţia descrisă, a apărut cazul mitropolitului-primat al ţării, Ghenadie Petrescu, în anul 1896, care a tulburat puternic politica în ţară. A urmat «Guvernul Aurelian», care, prin realizările sale democratice într-o perioadă de numai 123 de zile, deci numai patru luni, a surprins neplăcut moşierimea şi casa regală. Prin uneltirile lui D.A. Sturdza şi cu aprobarea discretă a Suveranului, guvernul a căzut. Acesta a fost momentul declanşării puternicei dizidenţe, condusă de P.S. Aurelian, care nu invoca plecarea de la guvernare, ci nerespectarea programului partidului, elaborat la Iaşi.

În vâltoarea pornită, s-au format în partid trei grupări: «gruparea sturdzistă», care reprezenta nucleul liberal, în numele forţelor moderate ale moşierimii, dominată de nostalgia trecutului, apropiată de conservatori; «gruparea drapelistă», a burgheziei reformatoare şi democratice, condusă de P.S. Aurelian şi «grupul liberal-democrat», format anterior de Nicolae Flera, reprezentând interesele intelectualilor, se presupunea, fiindcă era alcătuit în mare parte din avocaţi, profesori, funcţionari s.a. „gata oricând să-şi ofere serviciile oricui"[*].

Nici conservatorii nu erau prea uniţi. Se detaşau partizanii intereselor burgheziei prin Gh. Panu, Take Ionescu, C. Dissescu, opuşi exponenţilor moşierimii între care dominau Lascăr Catargi, Gh. Cantacuzino, generalul Gh. Manu, P.P. Carp.

În condiţiile arătate începea dizidenţa lui Aurelian, cu publicarea organului politic de presă, ziarul «Drapelul», apărut la 10 mai 1897, titlul sugerând dorinţa de «unire» în cadrul partidului. Aurelian era sincer, dornic de întronarea unităţii viziunii politice a partidului pe baza programului de la Iaşi, îmbunătăţit, căci acesta, prin caracterul generalizat al prevederilor, era favorabil introducerii obiectivelor punctuale ce urma să le propună el.

„Drapeliştii analizau cu luciditate nevoile prezentului, îmbrăţişând cu căldură soarta păturilor democratice şi căutând să dea satisfacţie năzuinţelor din ce în ce mai puternice ale acestor straturi sociale; dezbrăcat de prejudecăţi şi căutând să călăuzească rezolvarea problemelor

[*] R.D. Vlad, *P.S. Aurelian. Omul şi epoca*, p. 192

sociale şi politice pe lumina ştiinţei moderne."[**] La aceste viziuni principiale, «gruparea drapelistă» adăuga obiective curente: „Principalele ţeluri urmărite de noua grupare condusă de Aurelian erau următoarele: Reunificarea tuturor forţelor liberale în cadrul PNL, care să fie condus conform statutului partidului de către un «Comitet», şi nu de un şef autoritar, înconjurat de o camarilă care nu-i ieşea lui din cuvânt; reducerea impozitelor pentru a stimula iniţiativa particulară; reformarea învăţământului public; crearea «Casei Rurale»; reorganizarea căilor frate; adoptarea unei noi legi a minelor care să ţină seama de interesele naţionale; îmbunătăţirea soartei ţăranilor; modificarea constituţiei şi crearea unui «colegiu unic», la început pentru alegeri judeţene".[***]

Se vede uşor că era un program ce nu putea fi admis de «sturdzişti» în cele momente de fapt, se propunea o continuare a obiectivelor guvernului Aurelian care fusese înlăturat tocmai pentru aceste prevederi, însuşi Suveranul considera această guvernare drept «îndrăzneaţă». Sub aspect politic, observăm că era un program reformator pentru toate clasele sociale, spre deosebire de conservatori, care guvernau în măsură dominantă pentru interesele moşierimii, iar celelalte clase puteau a beneficia întâmplător de rezultatele muncii lor.

Din momentul declanşării dizidenţei, la 10 mai 1897, până la «împăcarea» din 23 octombrie 1899, când Aurelian accepta solicitarea lui D.A. Sturdza pentru reunirea forţelor partidului, «drapeliştii» conduşi de el au dus o luptă politică prin care au învins «gruparea sturdzistă» în aproape toate acţiunile politice.

Primul succes s-a produs la 16 iulie 1897, când s-au depus actele de constituire a «Băncii Generale Române», cu un capital de 10.000.000 lei, care putea fi dublat ulterior. Între membrii-fondatori se aflau: P.S. Aurelian, Constantin I. Băiconu, ginerele său; Em. Costinescu, Vasile Lascăr, Eug. Stătescu, liberali, precum şi conservatorii Al. Marghiloman, G.C. Filipescu, Menelas Ghermani finanţişti şi bancheri străini de la «Discont Geselschaft». Aurelian a fost ales preşedinte al băncii, iar Em. Costinescu, un mare economist, director executiv. Stabilimentul urma să funcţioneze ca o replică la «Banca Generală a României», condusă de Eugeniu Carada, un la fel de vestit economist, care sprijinea gruparea «strurdzistă»; firește, ei erau acţionarii. Carada a sprijinit ridicarea rapidă a lui Ionel I.C. Brătianu la conducerea partidului.

La 2 martie 1898, Aurelian a fost ales în «Consiliul de administraţie» al «Creditului rural».

Activitatea parlamentară a «drapeliştilor» s-a remarcat prin propuneri care, realizate ulterior, chiar numai în parte, au însemnat un progres pentru ţară: 1) înfiinţarea serviciului maritim român, proiect depus în cameră la 6 mai 1898 de către P.S. Aurelian; 2) construirea unui nou pod peste Dunăre între Tr. Severin şi Cladova; 3) proiectul ***Canalului nevigabil «Cernavodă-Constanţa»***; 4) proiectul legii căilor ferate de interes local; 5) reformarea administraţiei căilor ferate şi reducerea tarifului CFR; 6) înfiinţarea «Creditului industrial»; 7) legea repaosului de duminică şi sărbători s.a.

La alegerile din 27 mai 1899, câştigate de conservatori, Aurelian a fost ales în colegiul I Brăila pentru Senat.

În toată această perioadă, D. Sturdza refuza ferm pretenţiile «drapeliştilor». Ca răspuns, pentru intensificarea presiunii asupra conservatorilor, «Drapelul» publica un apel către parlamentarii săi, în număr de 36, să consulte alegătorii asupra unor probleme actuale ce priveau viaţa politică a ţării: 1) legea învăţământului; 2) Legea Casei Rurale; 3) Criza agricolă; 4) încetarea acordării pensiilor date celor care sprijineau guvernul; 5) încetarea luptelor din cadrul partidului liberal; 6) măsuri curajoase pentru dezvoltarea economiei; 7) descentralizarea administrativă; 8) scoaterea prefecţilor din sfera politică.

A urmat, la 3 ianuarie 1898, o convorbire între Sturdza şi Aurelian, fără nici un rezultat, dar «drapeliştii» acumulau simpatie în masa populaţiei. Astfel, alegerile din 17 ianuarie 1898 la Ploieşti au fost câştigate de candidatul «drapeliştilor», T. Teodorini, în concurenţă cu «sturdzişti» de mare vază, I.N. Lahovari şi G. Cantili.

Cu toate frământările, Sturdza conducea partidul liberal după demisia lui Aurelian, însă în octombrie 1898, s-a produs o demisie cu semnificaţie, prin plecarea lui Gogu Cantacuzino de la Finanţe, şi s-au intensificat criticile la adresa guvernului şi direct asupra primului ministru. Pentru

[**] R.D. Vlad, Idem, p. 190
[***] R.D. Vlad, Idem, p. 190

salvarea situaţiei, în alegerile comunale din noiembrie 1898, conservatorii au făcut o alianţă cu socialiştii conduşi de E. Morţun, care a obţinut unele promisiuni pentru obiectivele sociale ale partidului.

În situaţia confuză şi ireconciliabilă dintre cele două grupări liberale, au apărut şi atacurile opoziţiei, astfel, la o întrunire organizată în Sala Dacia, Th. Rosetti şi N. Filipescu au făcut o aspră critică guvernării şi au cerut ferm demisia lui D. Sturdza. După doi ani de tulburări politice fără precedent în vreun partid politic românesc, Sturdza a demisionat la 30 octombrie 1899, dar nu se lăsa învins, lupta ca să nu piardă preşedinţia partidului, de aceea nu era de acord ca un alt liberal să devină prim-ministru, preferând să cedeze guvernarea conservatorilor. Vedem acest fapt în urma învestirii făcută de rege, a lui Take Giani pentru formarea unui nou guvern. Deşi Aurelian acceptă să facă parte din guvern, şi liberalii puteau continua guvernarea, Sturdza a ameninţat cu ieşirea din politică, ceea ce nu convenea Casei Regale, astfel, la 11 aprilie 1899, suveranul îi chema pe conservatori la guvernare.

Au urmat alegerile din 27 mai, organizate şi câştigate de conservatori, cu multe abuzuri electorale, iar ca încununare a insuccesului, Sturdza pierdea alegerile parţiale de la Ploieşti în faţa lui C. Stoicesu, «amicul sturdzist», iar la balotajul organizat după o săptămână, se clasa pe ultimul loc dintre cei cinci candidaţi.

Această umilinţă l-a determinat pe Sturdza să-i trimită o scrisoare de împăcare lui Aurelian la 29 octombrie 1899, cu toate că timp de doi ani a refuzat concilierea, din cauza solicitărilor ferme ale «drapeliştilor». Acum, Sturdza urmărea cu adevărat reunirea celor două grupări din partid. Aurelian a răspuns pozitiv la această cerere, deşi o parte din «drapelişti» au refuzat cererea. Iată scrisorile celor doi:

D.A. Sturdza: „Iubite Domnule Aurelian,

Împrejurările grave prin care trece ţara impun tuturor cărora au aceleaşi simţăminte şi aspiraţiuni liberale să lucreze la un loc pentru a înlătura pericolele ce o ameninţă. Fac, deci, un apel călduros, din partea mea şi a Comitetului Executiv al Partidului Naţional Liberal, la patriotismul încercat al Domniei Voastre şi al amicilor Domniei Voastre, pentru a reîncepe munca comună."

P.S. Aurelian: „Iubite Domnule Sturdza,

În faţa împrejurărilor excepţionale prin care trece ţara noastră este o datorie, ca după exemplul dat de bătrânii noştri în circumstanţe analoage, să ne strângem rândurile şi să colaborăm împreună pentru apărarea intereselor României. Vom relua, dar, munca în comun."

Acceptul reunirii era un semn că ambele grupări erau conştiente că nu puteau progresa separat, iar orgoliul lui Sturdza şi al grupării sale nu le permitea să pactizeze cu conservatorii, deşi aveau suficiente idei şi obiective comune, deoarece aveau rădăcini în aceeaşi clasă socială.

După «împăcare», partidul liberal i-a atras pe tinerii socialişti între care istoria i-a reţinut pe V. Mortzun, Ion Nădejde, C. Diamandi, având şi aceştia speranţa înfăptuirii unor obiective ale partidului, prin alianţă, aceasta fiind o cale posibilă. A fost aşa-numita «trădarea generoşilor».

În finalul lucrării menţionate anterior, R.D. Vlad a făcut o analiză pertinentă, inteligentă şi realistă asupra «dizidenţei drapeliste». Iată: „Faptul că «drapeliştii» nu au putut să-şi impună programul, s-a datorat, în primul rând, puternicei opoziţii a grupării majoritare din partid, care îşi baza forţa atât pe puterea economică la latifundiarilor, refractari la orice schimbare care le putea afecta interesele, cât şi pe sprijinul, deseori subteran, al marii finanţe, grupate în jurul Băncii Naţionale, aflată sub controlul ocult al lui Eugeniu Carada, care urmărea cu perseverenţă aducerea la conducerea PNL a lui Ionel I. C. Brătianu. Nu este de neglijat nici opoziţia regelui Carol I la reformele considerate prea radicale, cerute de «drapelişti», fapt consemnat şi de Al. Marghiloman, în însemnarea din 27 noiembrie 1897, în urma unei audienţe la Rege, consemna: «Aurelianiştii nu sunt prea agreaţi»."

Neaplicarea reformelor, fie şi moderate, graduale, cerute de «drapelişti», avea să aibă urmări dintre cele mai nefericite pentru societatea românească. Marea răscoală ţărănească din 1907, pe care «drapeliştii» o prevăzuseră şi asupra căreia avertizaseră în nenumărate rânduri, ar fi putut fi evitată prin adoptarea reformei propusă de ei, reformă privitoare la desfiinţarea colegiilor pentru alegerile judeţene şi comunale, ar fi pregătit condiţiile acordării votului universal, evitând marile frământări politico-sociale de după realizarea Marii Uniri.

Drapelismul ca atare s-a impus drept unul dintre cele mai avansate curente reformatoare din România sfârşitului secolului al XIX-lea, printre contribuţiile sale majore situându-se adoptarea politicii protecţioniste, care avea să pună bazele marii industrii naţionale la începutul secolului XX.

Desigur, în iniţierea şi promovarea «drapelismului», meritele personale ale lui Aurelian au fost cu totul remarcabile. Deşi aflat la vârsta când majoritatea colegilor lui de generaţie au rămas închistaţi în concepţiile formate în anii tinereţii, P.S. Aurelian s-a situat cu temei în fruntea tineretului liberal naţional, contribuind astfel cu toate capacităţile creatoare şi calităţile personale la progresul societăţii româneşti." (R. D. Vlad)

Având în vedere activităţile dizidenţei «drapeliste», care a scris o pagină istorică în existenţa liberalismului românesc, o etapă dramatică în PNL, vom reproduce lista nominală a oamenilor politici care au alcătuit această grupare – personalităţi de primă clasă valorică a vremii, lista e aşa cum a fost publicată în «Drapelul», an. I, nr.1 din 10 mai 1897.

1. **P.S. Aurelian, deputat**
2. General G. Angelescu, senator
3. G.L. Aslan, deputat
4. Al. (Constantin I.) Băicoianu, senator
5. I.St. Brătianu, deputat
6. C. Costescu-Comăneanu, senator
7. Em. Costinescu, deputat
8. Vasile Cristopoli, senator
9. N.I. Constantinescu – Buzău, deputat
10. B. Ştefănescu-Delavrancea, deputat
11. C. Dumitrescu – Iaşi, deputat
12. Al. Enacovici, deputat
13. Dimitrie Giani, Preşedinte al Camerei Deputaţilor
14. P. Grădişteanu, senator
15. V. Lascăr, deputat
16. C. Lecca, deputat
17. Ion Chincu, deputat
18. C. Nicolaescu, deputat
19. Marin Petrescu, deputat
20. G. Mârzescu, senator
21. I. Porumbaru-Bordea, deputat
22. Em. Porumbaru, deputat
23. S. Perieţeanu – Buzău, senator
24. C. Plesnilă, primar de Galaţi, deputat
25. Şt. Şendrea, deputat
26. Dr. G. Stoicescu, deputat
27. G. Ştefănescu-Gogu, deputat
28. Dem. Teodorescu, deputat
29. V.A. Urechia, senator
30. Valerian Ursianu, senator
31. G.G. Vernescu, deputat
32. Al. Vericeanu, senator
33. I. Vilacros, deputat
34. A. Vizanti, senator
35. N. Xenopol, deputat
36. Vasile M. Missir, deputat

Azi, realizăm că la schimbarea guvernelor noastre, uneltitorii nu-şi pun câtuşi de puţin problema valorii şi înfăptuirilor făcute de acestea în perioada mandatului. Problemele de

guvernare constituie numai pretexte pentru răfuielile personale. Nu nevoile ţării şi ale poporului sunt problemele lor, ci orgoliile şi interesele oculte. Din nefericire, este de negăsit o grupare politică ce n-ar fi cuprinsă în această lume abjectă. De aceea, în vremurile noastre, se susţine tot mai mult renunţarea la partide politice, pentru că ele nu mai susţin interese de clasă ca la începuturi, ci interese de grup care se limitează numai la cercurile lor. Păturile sociale rămân în afara preocupărilor lor de guvernare, de aceea a apărut tot mai viguros ideea «*guvernelor tehnocrate*», alcătuite din valori profesioniste înalte, aşezate pe principii umaniste fundamentale în relaţiile cu societatea. Se pare că acesta va fi viitorul; iniţial, în ţările cu popoare înalt educate. Un studiu profund asupra acestei soluţii ar putea oferi procedee de aplicare.

2. ***Ministru secretar de stat la « Ministerul de Interne»*** 14 febr. 1901-17 iulie 1902

Aurelian şi D. Sturdza erau născuţi în acelaşi an, 1833, în medii sociale radical deosebite, dar excepţionala personalitate a fiului primului institutor din Slatina l-a propulsat în lumea politică, alături de descendenţii marii moşierimi şi burgheziei în dezvoltare. Aşa că, de la un timp, se considerau reciproc «*amici*». Divergenţele lor politice izvorau din educaţie şi concepţii social-politice diferite, dar aveau totuşi un ideal comun: patria!, iar pentru interesul ei şi pentru faptul că susţinătorii fiecăruia formau tabere de forţe aproximativ egale, au fost nevoiţi să joace roluri ca într-o piesă de teatru.

După întoarcerea la unitatea PNL, Aurelian a fost invitat de Sturdza să ocupe postul de ministru secretar de stat la Ministerul Internelor, unde a avut o activitate intensă, dar una pe care o receptăm mai mult de rutină, disciplinată şi organizată conştiincios. Acest guvern avea următoarea alcătuire: ***D. Sturdza*** – preşedintele Consiliului Miniştrilor; ***P. S. Aurelian***, ministru secretar de stat la Ministerul de Interne; ***G. D. Pallade*** – la Ministerul de Finanţe; ***C.I. Stoicescu*** – la Ministerul de Justiţie; ***Spiru Haret*** – la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice; ***Ion I. C. Brătianu*** la Ministerul Lucrărilor Publice şi ***D. M. Missir*** la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor. Cu excepţia Ministerului de agricultură, acest guvern era format de personalităţi cu solidă experienţă şi competenţă, trecând peste debutul lui Ionel I.C. Brătianu.

Una dintre problemele principale urmărite de Aurelian a fost funcţionarea administrativă a consiliilor comunale rurale şi urbane. Aici, situaţia era în mare «*suferinţă*»; activitatea slabă sau abuzivă a consilierilor din comune şi din unele oraşe dezorganizau sau chiar opreau funcţionarea consiliilor. În această situaţie, guvernul, ministerul internelor erau chemate să îndrepte lucrurile.

În cursul activităţii la acest minister, pe baza referatelor către Consiliul Miniştrilor, aprobate de acesta, a obţinut dizolvarea consiliilor comunale rurale în aproape 100 de localităţi. Ministrul descria pentru fiecare caz motivele reale pe care se baza solicitarea sa către guvern. Iată câteva exemple tipice pentru aceste situaţii:

- Dizolvarea consiliului comunal Secu, judeţul Mehedinţi; pentru abateri de la îndatoriri în strângerea impozitelor, plata accizelor, neîngrijirea şcolilor. Acelaşi raport făcea şi o propunere nominală a trei persoane care să îndeplinească activitatea consiliului. Pentru motive din aceeaşi sferă au fost dizolvate consiliile comunale din comunele: Corbasca, jud. Tecuci; Găvana, jud. Argeş; Cioroiaşu, jud. Dolj; Căciulaţi, jud. Ilfov; Corcana, jud. Mehedinţi; Cireaşova, jud. Olt etc. (**40**)

- Activitatea veterinară era organizată sub administrarea ministerului condus de Aurelian; iar ministrul avea putere de decizie pentru numiri, transferuri şi destituiri din posturi.

- În guvernările epocii, comunele, prin consilii, aveau competenţă de stabilire a taxelor pentru cetăţeni, pentru contribuţie la bugetul de stat.

- Supravegherea activităţii judecătorilor şi tribunalelor revenea Ministerului de Interne, iar în acest domeniu, Aurelian a aprobat demersurile pentru construirea Tribunalului oraşului Târgovişte.

- Ministrul aborda şi rezolvarea unor probleme care puteau fi date subordonaţilor săi. Aşa a dispus modificarea bugetului Casei de Pensii din Brăila, votat de Consiliul judeţean, astfel: se suprimă 300 lei prevăzuţi pentru cartonarea matricolelor noului recensământ; reducerea dreptului bănesc de şedinţe de la 300 lei la 135 lei; se reduce 1.000 lei de la fondul de medic; 2.000 se

reduc de la lucrările de aducere a apei în comuna Chişcani, din staţiunea Lacul Sărat; şi stabileşte în final un excedent la Buget de 4.221 lei, circa 1%. (**41**)

3*. **Ministru secretar de stat la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor,*** 18 iulie 1902-13 noiembrie 1902

Ultimul mandat de ministru al lui Aurelian a fost pentru postul de la «*Agricultură*», unde a fost trecut de la «*Interne*» în acelaşi mandat de guvernare, înlocuindu-l pe B.M. Missir. (**42**) A fost o aşa-zisă remaniere de guvern, prin care a venit la «*Interne*» C.D. Pallade, un sturdzist devotat.

Chiar de la instalare, Aurelian a transferat o serie de «*competenţe ale ministrului*» către secretarul general al guvernului, C. G. Băicoianu, însă şi în acest timp scurt, în care se înscria perioada de «*vacanţă*», având şi o stare de sănătate nu chiar bună, a avut câteva realizări utile:

- a obţinut prin «*decret*» 90.000 lei, plus o suplimentaţie de 25.000 lei pentru reparaţii la Şcoala de Agricultură Herăstrău. (**43**);

- a elaborat «*regulament*» şi a obţinut «*decret*» pentru „Instrucţiunea practică a lucrătorilor agricoli angajaţi pe termen de 3 ani în fermele şi proprietăţile statului. Instruirea se programa în timpul iernii zilnic, câte două ore (8-10) la fermele Herăstrău, Laza, pepiniera Istriţa, Vişani, Pietroasa, Drăgăşani şi Ţintea. Se prevedeau examene şi plată pentru cei instruiţi (**44**);

- a continuat licitaţii pentru «*Amenajamentul podurilor*» (**45**);

- a continuat sprijinirea funcţionării ***Institutului Meteorologic***, luat în grija ministerului, din timpul primului său mandat la acest minister.

Acest mandat a fost întrerupt la 13 noiembrie 1902, din cauza stării sănătăţii lui Aurelian, care devenea precară, la vârsta sa de aproape 70 de ani, fiind înlocuit cu C.I. Stoicescu, care era un politician liberal, devotat lui D. Sturdza.

Concluzii. De la 21 august 1877, până la 13 noiembrie 1902, într-un interval de 25 ani, Aurelian a ocupat posturi de «*ministru secretar de stat*» (ministru) în trei guverne Ion. C. Brătianu şi în 2 guverne D.A. Sturdza, incluzând aici şi cele patru luni în care a fost «*Preşedinte al Consiliului Miniştrilor*», adică prim-ministru, tot la trei ministere.

Activitatea sa de ministru şi, mai ales, aceea de prim-ministru, s-a distins prin acţiuni rapide şi temeinic aplicate, care au urmărit să pună în fapt ideile personale, asumate de partidul său şi de guvernele din care făcea parte, unele dintre acestea fiind sistematic respinse sau amânate în parlament. De aceea acţiona rapid şi adesea surprinzător, cum au fost:

Ridicarea învăţământului primar obligatoriu la durata de 6 ani; introducerea învăţării cunoştinţelor de agricultură, prin folosirea manualului său, care a durat peste 30 de ani în şcolile primare rurale şi în şcolile normale; Legea „Casei Şcoalelor” şi „gradaţiile didactice”; extinderea construirii şcolilor rurale după un plan unic, dotarea şcolilor rurale şi parohiilor cu 10 ha teren agricol; legiferarea bibliotecilor şcolare şi asigurarea fondurilor pentru elaborarea unor cărţi fundamentale de instruire şi educare a populaţiei rurale, pentru început, sunt realizări care au lăsat urme durabile peste veac pentru şcoala românească.

Alte realizări importante în mandatul său de ministru au fost: construirea fabricii de conserve de la Turnu Severin; finalizarea construcţiei liniei ferate Piatra Olt-Râmnicu Vâlcea; Goleşti-Câmpulung Muscel, unde a ţinut şi un înflăcărat un discurs patriotic. Dar, între cele mai mari înfăptuiri trebuie să menţionăm înfiinţarea ***«Serviciului Român de Navigaţie», «Creditul Industrial», «Codul silvic» ş.a.m.d.*** (**46**)

Legi de mare rezonanţă în activitatea social-economică au fost cele aprobate în scurta sa poziţie de prim-ministru: „Repaosul Duminical”, „Societatea Naţională de Agricultură” şi Legea „Casei Rurale”, înscrise în istoria parlamentară a ţării; la fel ca cele amintite mai sus.

O guvernare de 4 luni, sub alt prim-ministru liberal sau conservator, ar fi trecut aproape fără a fi menţionată de istorie, însă activitatea legislativă şi guvernarea lui Aurelian exprima o concepţie de reformare a statului pe baze democratice, am spune, bazate pe o undă de democraţie umanistă. Încercările de ameliorare a raporturilor sociale, prin legi acceptabile de aproape toţi fruntaşii liberali, care proveneau, cei mai importanţi, din familii boiereşti, ne arată viguroasa putere de convingere a lui Aurelian, iar aprobarea Legii „Casei Rurale” în Cameră este un exemplu elocvent în acest sens.

Insistenţele sale asupra necesităţii dezvoltării economiei naţionale pe baza construirii industriei, a valorificării imenselor bogăţii naturale au intrat în conştiinţa liberală, care ulterior a pus baze pentru construirea unei ţări moderne. Sigur că opoziţia conservatoare nu l-a aprobat pe Aurelian în idei; Lascăr Catargi, P. Carp, N. Filipescu, Take Ionescu, N. Ionescu, Iancovescu, erau oponenţii săi eterni. Dar nici D. A. Sturdza, Gr. Cantacuzino, C. Stoicescu şi alţi liberali nu l-au susţinut; cu toate acestea, ideile sale de guvernare au fost un ferment care au deschis drum spre progres democratic şi au condus la principiul «Prin noi înşine».

Dar o analiză de mare pertinenţă şi cu realism total asupra guvernării Aurelian a fost publicată de Emanuel Porumbaru, unul dintre cei mai inteligenţi şi instruiţi miniştri liberali, care fusese membru în guvern, imediat după formarea guvernului D.A. Sturdza, la 31 martie 1897. Ea reflectă starea momentului şi racordarea activităţilor conduse de primul ministru la nevoile populaţiei şi la interesul ţării. Credem că este mai interesantă această expunere de către un personaj important al vremii decât una făcută astăzi. „Realizările guvernării lui Aurelian şi cele din perioada mandatelor sale de ministru, pot fi aşezate între cele mai importante înfăptuiri ale liberalilor dintr-o perioadă de un sfert de secol; fiind recunoscute astfel în timpul vieţii sale, alături de activitatea parlamentară absolut strălucită care a lăsat amprente adânci asupra dezvoltării economice a ţării şi a ameliorării relaţiilor sociale.” **(47) (R. D. Vlad)**

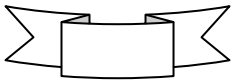

BIBLIOGRAFIE

Aurelian Ministru-secretar de stat, Preşedinte al Consiliului miniştrilor

1 Vlad R.D. *P. S. Aurelian omul şi epoca*, Ed. Gordian, Timişoara 1994, p.23
2 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 195/30 august 1877, p.526
3 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 182/12 august 1877,
4 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 215/24 septembrie 1877
5 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 217/27 septembrie 1877
6 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 225/6 septembrie 1877
7 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 264/18 octombrie 1877
8 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 228/9 octombrie 1877
9 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 235/19 octombrie 1877
10 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 219/29 septembrie 1877
11 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 78/14 ianuarie 1878
12 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 97/4 februarie 1878
13 Vlad R.D. Monitorul oficial nr. 137/24 septembrie 1877
14 Vlad R.D. *Mic dicţionar enciclopedic*, Ed. Şt. Şi Enciclopedică Gen. Bucureşti, 1978, p.1735
15 Vlad R.D. *P. S. Aurelian omul şi epoca*, Ed. Gordian, Timişoara 1984, pp.146-148
16 Vlad R.D. Idem pp 149-153
17 Vlad R.D. Idem pp 158-159
18 Vlad R.D. Idem p. 159
19 Vlad R.D. Idem p. 159
20 Vlad R.D. Idem p. 159
21 Vlad R.D. Idem p.156
22 Vlad R.D. Idem p. 156
23 Vlad R.D. Idem p. 162
24 Radianu S.P. *Studiu de economie rurală*, Stabilimentul Albert Baer, Bucureşti, 1903, p. 14

25 * * * *Lege pentru înfiinţarea Societăţii Naţionale de Agricultură din România şi a comiţiilor agricole*, Revista Economia naţională, an XX, nr. 23/1 aprilie 1897, p. 530
26 Vlad R. D. *P. S. Aurelian omul şi epoca*, Ed. Gordian, Timişoara 1984, p 164
27 Vlad R. D. Idem, p. 164
28 Vlad R. D. Idem pp 170-171
29 Vlad R. D. Idem p 172
30 * * * *Legea pentru înstrăinarea bunurilor statului*, Monitorul oficial, nr. 196/3 dec 1899, p. 605
30 * * * *Legea pentru înstrăinarea bunurilor statului*, Monitorul oficial, nr. 7/apr 1899
31 * * * Monitorul oficial nr. 196, 3 dec. 1896, p. 6533
32 * * * Monitorul oficial 200, 7 dec. 1896, p. 6689
33 * * * Monitorul oficial 230, 18 ian. 1897
34 * * * Monitorul oficial 253, 15 febr. 1897, p. 8721
35 * * * Monitorul oficial 255, 18 febr. 1897, p. 8736
36 * * * Monitorul oficial 257, 20 febr. 1897, p. 8857
37 * * * Monitorul oficial 243, 4. febr. 1897
38 * * * Monitorul oficial 242, 3 febr. 1897, p. 8281
39 Vlad R. D. *P. S. Aurelian – omul şi opera*, Ed. Gordian, Timişoara, 1994, pp 170-180
40 * * * Monitorul ofocial nr. 232, 22 ian. 1902
41 * * * Monitorul oficial 264, 2 martie 1902
42 * * * Monitorul oficial nr. 85, 19 iulie 1902
43 * * * Monitorul oficial nr. 124, 6 sept. 1902
44 * * * Monitorul oficial nr. 141, 27 sept. 1902
45 * * * Monitorul oficial nr. 146, 3 oct. 1902
46 Vlad R. D. *P. S. Aurelian - omul şi opera*, Ed. Gordian – Timişoara, 1994, p. 138
47 Vlad R. D. Idem

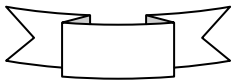

Familia regală a României; Regele Carol I şi Regina Elisabeta

Prim-miniştri care au servit statul în timpul de 40 de ani de domnie a Măriei Sale Regele Carol I (11 Mai 1866 – 23 Decembrie 1906)

Calendarul Minervei

CAPITOLUL VII

MAXIME, REFLECȚII ȘI RAȚIONAMENTE DIN SCRIERILE LUI P.S. AURELIAN

Morală

1. Ca să avem drept de moștenire asupra trecutului, trebuie să lucrăm pentru viitor.
2. Iubiți părinții voștri, pentru ca copiii voștri să vă iubească. Să nu lăsați niciodată bătrânul vostru tată să ajungă să bată în poarta voastră fără ca să se deschidă. Deschideți-i ușa. Dați-i cel mai bun loc în casă, la masa voastră. Blestemul bătrânesc îi ajunge pe copiii nerecunoscători.
3. Munca îl hrănește mai bine pe om decât milostenia; cine dă de lucru la cei săraci face mai mare bine, decât aceia care le dau bani; fiindcă nimic nu este mai rușinos decât omul care întinde mâna, când poate munci.
4. Nu bateți vitele, căci nimic nu este mai barbar, decât a bate vitele nevinovate, căci nu pot să se apere.
5. Dragostea părinților pentru copii și a copiilor pentru părinți este un nod sfânt pe care nimeni nu-l poate rupe fără a păcătui.
6. Poartă-te cu părinții tăi precum ai vrea să se poarte copiii tăi cu tine.
7. Omul nu ascultă și nu crede, decât pe acela în care se încrede; pe ceilalți îi ascultă, însă se îndoiește, așteaptă să mai vadă.
8. Singurul mijloc prin care să-și îmbunătățească omul soarta în chip onest este Economia, Munca și Stăruința.
9. Să vă luminați pe voi înșivă, fiindcă omul se învață pe sineși, învățând pe alții.
10. Aveți părinți care v-au crescut și-au dat osteneala până să vă facă mari; ajutați-i la muncă, ușurați-le nevoile, iubiți-i și mângâiați-i în nenorocirile lor; supuneți-vă cu blândețe și ascultați când vă ceartă, căci vă ceartă pentru folosul vostru, nu vă uitați la slăbiciunile lor și, dacă din nenorocire se vor găsi unii care să zică să faceți rău, împotriviți-vă cu blândețe.
11. Legea nu este voința unui om, ci voința tuturor, și aceia care o calcă, sunt cu drept cuvânt pedepsiți, căci ce am face noi, când fiecare ar face cum îi place.
12. Profesorul nu poate aspira să ajungă, bănește vorbind, unde ajung avocații, magistrații, inginerii și alții; și pentru aceasta, statul este dator să le asigure o poziție confortabilă. Neurmând astfel, vom avea întotdeauna puțini profesori conștiincioși și capabili; și profesional se va ajunge ca o speculă, un negoț.
13. Un profesor sau scriitor, care nu are decât știința pentru sine, este tot așa de bine privit, ca cel mai mare principe, se înțelege, când principele este un învățat.
14. Luminarea spiritului pretinde necesități care trebuie satisfăcute.
15. Omul învață, ca să poată învăța cât trăiește; nu numai pentru a putea scrie în niște reviste.
16. Ce folos că am fost elev bun, că ne-am distins prin aplecările noastre, și în urmă, orbiți de interesele cele comune, nu mai punem ochii pe carte cu anii.
17. Din nefericire, neștiința este pretențioasă, vrea să schimbe tot.
18. Creditorii au ținere de minte mai bună decât debitorii.
19. Plăcerea aleargă după aceia care fug de dânsa.
20. Torcătoarea neobosită are totdeauna cămașă.
21. În afară de industrie (afacere), trebuie să aibă cineva virtuțile necesare: statornicie, hotărâre și îngrijire, trebuie să-și vadă treburile cu ochii săi și să nu se cam lase pe alții.
22. Trei mutări pricinuiesc tot atâtea pagube cât un foc și este mai bine să pui copacul pe foc, decât să-l schimbi des din loc.
23. Păstrează-ți prăvălia și prăvălia te va păstra și ea pe tine.

24. Dacă voiești să ai un servitor credincios pe care să-l iubești (respecți), servește-te singur.

25. Nebunii dau mese și înțelepții mănâncă.

26. Este prea anevoie (greu) ca un om - sac gol să stea drept sus.

27. Postul nu e niciodată mare pentru aceia care trebuie să plătească la Paști.

28. Acela care ia cu împrumut și datornicul sunt doi sclavi, unul celuilalt.

29. Soarele de dimineață nu ține toată ziua.

30. Câștigul este nesigur și trecător, dar cheltuiala este neîntreruptă și sigură.

31. Este mai bine a clădi în două sobe, decât a întreține focul într-una.

32. Culcă-te mai bine nemâncat, decât să te scoli cu datorii.

33. Învață a păstra ce câștigi; acesta este adevăratul secret pentru a schimba plumbul în aur, și când vei poseda această piatră filosofală, nu te vei plânge de asprimea timpului și de anevoința de a plăti dările.

34. Încercarea (greutățile) este o școală ale cărei lecțiuni costă scump, însă este singura la care smintiții (nesăbuiții) pot ca să învețe.

35. Dacă toată lumea se poate numi stăpân, nimeni nu este stăpân (pe un lucru).

36. Neînvățătura, dragă Nicolae, nu se cuvine decât dobitoacelor. Învățătura face ca toți oamenii să fie deopotrivă și să nu-și mai zică unii la alții «proști».

37. Oricât ar fi o lege de bună, e de prisos dacă oamenii sunt fără învățătură; nu știu să se folosească de dânsa pentru că nu se pricep.

38. Trăiți uniți: unirea este puterea celor mici și celor slabi. Bogații pot mai lesne să trăiască singuri, fiindcă cu bani, ei pot să dobândească ajutor, sprijin, brațe, prieteni; aceea însă, care nu au bani mulți trebuie să se unească unii cu alții.

39. Patria este tot ce vorbește limba noastră, tot ce face să bată inimile noastre, este pământul moștenit de la strămoșii noștri; patria este cerul albastru al țării noastre, este frumosul soare care ne luminează, frumoasele râuri care udă câmpiile noastre, pădurile care ne umbresc și câmpiile noastre întinse. Patria sunt toți cetățenii noștri mari și mici, avuți și neavuți. Patria este națiunea pe care trebuie să o iubiți, să o cinstiți, să o slujiți și să o apărați cu toate puterile voastre și dreptatea sufletului vostru.

40. Iubiți mai cu seamă pe săraci, căci după tatăl și mama voastră, după frați și după surorile voastre, ei sunt cei care au mai mare trebuință de ajutorul vostru. Nu le închideți ușa, iubiți-i din inimă și apreciați-i. Dați-le mai cu seamă de lucru, fiindcă munca nu înjosește pe om și îl hrănește mai mult decât milostenia. Care dă de lucru celor săraci, face mai mare bine decât aceia care le dau bani.

41. Fiți recunoscători către aceia care vă fac bine, căci prin recunoștință încurajați pe binefăcătorii voștri și totodată împliniți o datorie sfântă.

42. Este cu neputință, când omul are obiceiuri simple și nevinovate și locuiește la țară, ca să nu fie religios; mai toate popoarele care trăiesc cu munca câmpului, cu agricultura, sunt religioase.

43. Gândiți-vă că nu poate cineva contribui mai bine pentru fericirea oamenilor, decât învățându-i, decât mulțumind celei dintâi trebuințe a sufletului, decât arătând fraților tăi calea virtuții.

44. Pentru învățători: Aduceți-vă aminte că răspunderea voastră este foarte mare, fiindcă primiți în brațele voastre niște ființe nevinovate, pe care sunteți datori a le duce pe calea binelui. Voi aruncați sămânța pe un pământ neatins, și dacă nu va da rod bun, este vina voastră. Uitați-vă neîncetat la acele ființe fragede, gândiți-vă că părinții, țara vi-i încredințează să faceți dintr-înșii onorabili cetățeni.

45. Aceea ce ne face a ne apleca și a respecta și mai mult biserica este că noi și strămoșii noștri au avut câte și câte schimbări cu toate; însă preotul citește aceleași rugăciuni; Crezul și Tatăl Nostru au rămas neschimbate.

46. Biserica a făcut să înainteze lumea; țăranii răspândiți se adună din toate cătunele la biserica. Acolo se întâlnesc copiii, bătrânii, bărbați și femei. Înaintea altarului îngenunchează fără deosebire bogatul și săracul, puternicul și slabul și ascultă în tăcere glasul preotului; la biserică auzim cele mai frumoase pilde cuprinse în Sfânta Evanghelie, într-un cuvânt, biserica este stâlpul satului.

47. Mai în toate satele, biserica este cel mai vechi locaș. Pentru noi, țăranii, biserica este aducerea aminte a strămoșilor noștri, a ceea ce ne face a pleca și a respecta; biserica nu s-a schimbat în trecerea timpului.

48. Negreșit că de multe ori poveștele și obiceiurile bătrânilor sunt de mare folos, însă trebuie să ne aducem aminte că toate se schimbă cu timpul. Omul este făcut de Dumnezeu să meargă înainte și dovadă despre toate acestea sunt cele mai mari născociri, care mai de care mai folositoare pentru orișice muncă.

49. Patria este, iubiți săteni, țara sau locul acela unde se naște omul, unde trăiește și unde are averea; prin urmare, patria noastră este țara noastră sau România, fiindcă aici ne-am născut, aici petrecem, aici avem tot ce am putut agonisi si strânge cu sudorile noastre.

50. Nu se poate numi patriot acela care trudește numai pentru sine și care zice ce-mi pasă de ceilalți, fac cum voi vrea.

51. Patria este, iubiți săteni, cel mai scump lucru din lume, căci acela care pierde patria pierde totul. Iubiți-vă dar patria; iubiți-o ca pe lucrul cel mai scump de pe lume; uitați orice ceartă când este bine de binele patriei.

52. Temistocle: Să lăsăm vrăjmășia noastră la porțile patriei și când ne vom întoarce de la slujba obștească, iarăși vom lua vrăjmășia noastră.

53. Cum să ne iubim patria? Iubiți patria atunci când vă siliți ca să dobândiți avere și când cu toții să înfrumusețați țara; când vă siliți ca să învățați carte, astfel că dacă va veni un străin să nu zică; iată o țară de proști.

54. Legea și țara sunt cele mai prețioase și sfinte averi pentru tot omul onest, drept date de la Dumnezeu, iubitorul de oameni. Fără lege nu se poate înființa nici un neam, nici o țară; fără neam, fără țară nu se poate întemeia nici o lege.

55. Legea ne comandă să iubim și să onorăm pe toți răposații, strămoșii și părinții noștri în pomenire nesfârșită, și pe toți ce se vor naște în secolii viitori, lăsându-le exemple frumoase și mărturie obiceiuri bune, cunoștințe frumoase, frica de Dumnezeu și iubire de omenire.

56. Omul, cum nu poate să se nască singur, așa nu poate să viețuiască singur, numai pustnicul fuge de oameni, ferindu-se de mai multe ispite.

57. Suntem datori cu toată dragostea părinților noștri, fiindcă ei și-au strămutat în noi viața, moștenirea, slobozenia și drepturile lor de cetățeni.

58. Orice învățătură este de prisos dacă obiceiurile bune lipsesc; adică mai bine este ca să fie omul cu daruri bune, cinstit și drept, decât să fie învățat și să aibă cusururi vătămătoare.

59. Dezvoltați în inimile copiilor toate acele daruri care îi fac să fie binevoitori către semenii lor, care-i fac să asculte la toate suferințele și să-i ajute pe cei nevoiți, să iubească, în sfârșit, pe tot omul.

60. Ca să-i faceți pe copii buni, binevoitori, îndatoritori, trebuie ca voi singuri, iubiți învățători să fiți buni, binevoitori și îndatoritori către dânșii.

61. Pildele sunt cel mai sigur mijloc pentru ca să facă pe ceilalți să fie ca voi.

62. „Singurul mijloc prin care să-și îmbunătățească omul soarta într-un chip onest, este economia, munca și stăruința.

63. Adevăratele bucurii din lume sunt făcute numai pentru oamenii cei drepți.

64. Cu cât vor fi într-un neam (națiune) străini mai mulți, cu atât mai mult și mai vârtos va fi stricăciunea decât folosul lor.” (Dr. Stefan Episcopescu, 1830)

65. Orice favoare să dispară, căci favoarea dezorganizează și omoară organizațiile publice.

66. Omul datorează mai întâi către ceilalți și pe urmă către sine, căci cele dintâi datorii sunt mai sfinte decât cealaltă, când oamenii trăiesc în societate, adică atunci când mai multe

familii trăiesc într-un sat, oraș sau zonă și sunt supuse la aceeași pravilă. Datoriile către sine sunt sfinte când omul trăiește singur ca sălbaticii. În stare de sălbăticie, omul nu cunoaște datoriile omenești care sunt scrise în cărțile învățătorilor și în legile făcute de legiuitori și nici mijloacele prin care fiecare cetățean își pune în lucrarea drepturile sale.

67. Cu privire la Benjamin Franklin: Geniul nu se poate imita; trebuie să fie înzestrat cineva cu duhul cel mai înalt de la natură, cu cele mai puternice însușiri de caracter pentru a conduce și îndrepta pe semenii săi și a dărui cu atâta înrâurire ursita țării sale.

68. Despre oamenii mari: Ei singuri fac să se propășească știința pentru fericirea neamului omenesc, ei împacă îndată acea neasemănare ce se vede între dânșii și ceilalți oameni; și pe care ceilalți oameni le culeg la început, făcând în scurt timp atâta bine prin darul ideilor lor; atâtea îmbunătățiri și binefaceri prin descoperirile lor; că puțin câte puțin îi ridică pe aceeași treaptă cu dânșii pe aceia care singuri n-ar fi ajuns niciodată.

69. Nu este nici un adevăr în lume care, nimicind o ticăloșie omenească, să nu omoare un năravˌ

70. Un profesor sau un scriitor care nu are decât știința pentru sine, este tot așa bine primit ca cel mai mare principe; se înțelege când principele este un neînvățat.

71. Am speranța și pot spune cu certitudine că va veni un timp când în chestiune de aristocrație nu va mai exista decât aristocrația inteligenței, și acesta trebuie să fie în interesul oamenilor, chiar să dureze cât lumea. Trebuie ca societatea să se convingă odată pentru totdeauna că numai atunci va fi fericită când deviza «fiecăruia după operele sale» va deveni un fapt împlinit.

72. Într-o societate oarecare, toți oamenii nu pot să cugete și, după cum zice un scriitor însemnat, deasupra clasei muncitoare obosite de preocupațiunea curentă a existenței există întotdeauna o clasă de oameni învățați, care se întreține cu religiozitate și menține neîncetat focul sacru, căci societatea moare când încetează a cugeta.

73. Luminarea spiritului dezvoltă necesități care trebuie satisfăcute.

74. Din nenorocire, neștiința este pretențioasă, vrea să prefacă tot.

75. Este cu neputință ca o creatură să fie fericită când se degradează.

76. Binele este în natura omului, fiindcă simțămintele de echitate, de umanitate, de temperament și de respect uman se nasc prin instinct în sufletul său, dar și răul se află într-însul. Calitățile lui nu sunt decât relative; răutatea lui nu este decât o imperfecțiune. Numai pentru că putem fi mai buni, putem fi considerați ca răi. Între starea omului celui mai virtuos și perfecțiunea pură, sunt imperfecțiuni de toate gradele. Bunătatea este scopul speciei umane.

77. Astăzi dar, aceea ce trebuie în școlile noastre nu este o tinerime de elită alături de un popor de ignoranți, ci o generație aproape egală în lumini; pentru că trebuie să fim egali în drepturi.

78. Grație cerului, inteligența nu lipsește poporului român; din contra, este dovedit că se poate asemăna în această privință cu națiile cele mai inteligente. Inteligența firească nu este însă destulă, trebuie să o cultivăm ca să poată da fructele ce suntem în drept a le aștepta de la dânsa.

79. Principiile cele mari sunt eterne și se elaborează în tăcerea cabinetului și în conferințele reformatorilor.

80. Știința este temelia cea mai solidă pe care se poate rezema viața popoarelor; în afară de ea, nu se află mântuire (rezolvare).

81. Să ferească Dumnezeu pe un popor care să-și concentreze toată activitatea sa pentru câștiguri materiale și să neglijeze partea morală și intelectuală.

82. Munca și economia să fie călăuza voastră pe calea vieții.

83. Orice am zice și încotro ne-am întoarce, cultura minții nu poate fi deajuns, pe cât timp traiul omului este mizerabil.

84. Mai întâi de toate, organizarea învățământului public să răspundă cu starea societății; cum este societatea, așa trebuie să fie și școala.

Economie

1. Dacă toată lumea se poate numi stăpân, nimeni nu mai este stăpân.

2. Până vom fi în stare să întrebuinţăm cu destul succes maşini mai complicate, să nu încetăm de a întrebuința și a perfecționa pe cele mai simple.

3. Privesc ca incomplete toate încercările de descriere a istoriei civilizațiunii pe cât timp aceste cercetări nu vor îmbrățișa în modul cel mai complet posibil dezvoltarea economică a umanității.

4. Noi avem nenorocitul obicei de a nu ne gândi la viitor. Ne mulțumim să consumăm gata și puțin ne pasă de viitor.

5. Nu există forță materială care să poată împiedica realizarea ideilor mari, când acestea sunt expresiunea aspirațiilor juste și legitime ale unei întregi clase.

6. Țărănimea constituie marea majoritate a populației României; ea este temelia statului român. Pentru trecut, fără dânsa, neamul românesc nu ar mai fi existat, căci ea este cea care ne-a păstrat ființa. Pentru viitor, ea este temelia cea mai sigură pe care trebuie să întemeiem orice alcătuire politică, socială și economică, morală și națională. (1891)

7. Citat după un scriitor francez: „Încercați a-l convinge pe sărac, când va ști să citească; încercați a-l convinge pe sărac, care posedă aceleași lumini, aceeași inteligență ca noi, că el trebuie să se supună tuturor lipsurilor, pe când cutare om sau vecinul său, are fără muncă de o mie de ori mai mult decât superfluul vieții; eforturile noastre vor fi inutile".

8. Să nu uităm niciodată că, în ceea ce avem de clădit în viitor, trebuie să ne rezemăm pe trecut.

9. Nu toate meseriile reclamă școală cu pregătire specială. Deci e bine ca copilul care se găsește în clase primare să aibă la îndemână un atelier unde să poată să învețe un meșteșug.

10. Aceia care au criticat și critică asociațiile de oameni învățați n-au înțeles încă faptul că, într-o societate oarecare, nu toți oamenii pot să cugete.

11. Tot omul, fără îndoială, n-are în astă lume timpul să cugete prin sine însuși, înțelegând cugetarea în cea mai înaltă accepțiune, dar e destul ca o sumă de oameni aleși să cugete deasupra lui pentru ca raza inteligenței să cadă pe fruntea fiecăruia și să-l ridice mai presus de sine. Această aristocrație intelectuală dă nota inteligenței umane și din susul până în josul societății spiritul vibrează sau cel puțin tinde pretutindeni a vibra în armonie.

12. Patria are nevoie de concursul tuturor fiilor săi.

13. Sunt epoci în viața națiunilor, când un cuvânt, o vorbă ajunge să aibă atâta însemnătate, atâta putere, încât devine un drapel; reprezintă un principiu și grupează în jurul său pe toți partizanii acestui principiu.

14. Împărțirea în părți egale a produselor între toți membrii unei comunități ar fi actul cel mai nedrept și, dacă din nenorocire s-ar pune în aplicațiune, rezultatul ar fi stârpirea și moartea progresului.

15. Referire la «asociațiune»: omenirea trebuie să fie recunoscătoare pentru mare parte din realizările ei, căci nimeni nu poate să conteste că ea a dat o impulsiune puternică ideilor politice, economice și sociale din timpul nostru. (1866)

16. Prețurile mari nu pot rezista prea mult când sunt rezultatul unei crize.

17. În România… după părerea mea, s-ar putea adopta cultura intensivă pentru proprietățile mici și poate că aceasta ar fi singurul mijloc pentru a face ca cultura țarinei să devină mai productivă.

18. Capitalul este principala problemă a meteiagiului, când se prevede un progres important pentru exploatație. Tocmai din lipsa capitalului s-a introdus de preferință meteiagiul în zonele înapoiate, unde mai există o clasă de proprietari lipsiți de capital.

19. Ființa economică a unui popor este unul din factorii de căpetenie ai vieții sale. Mărirea unui popor fiind, dară, nedezlipită de starea economică, este foarte interesant ca pe lângă cunoașterea războaielor ce le-au purtat căpeteniile viteze care le-au avut, să se cunoască și istoria dezvoltării economice.

20. Pentru mine, toate cercetările privitoare la istoria civilizației, la originea culturii și industriei omului, sunt tot atât de importante ca cercetările de ordin istoric si arheologic.

21. Am fost întotdeauna de părere că statele cele mici să se ferească pe cât este cu putință de a încheia tratate cu statele mari, și în special cu privire la relațiile comerciale. Am crezut și cred și astăzi că o țară mică nu numai că nu câștigă încheind tratate de comerț cu statele puternice, dar în multe rânduri pierde într-un mod simțitor.

22. Nu se pun taxe în chestiunea existenței unei producții născânde. Din contra, guvernul trebuie să vină în ajutorul podgorenilor prin tot felul de mijloace, și numai atunci când producția vinurilor va fi ajuns la un grad însemnat de dezvoltare, când vinurile române vor putea lupta cu cele străine, atunci numai să înceapă a fi impuse viile.

23. Orice am zice și încotro ne-am întoarce, cultura minții nu poate fi de ajuns pe cât timp traiul omului este mizerabil. Din contra, omul, cu cât este mai cultivat, cu atât simte mai cu durere mizeriile vieții. Proletariatul cel mai nenorocit, acela care suferă cea mai mare durere, și poate deveni cel mai periculos pentru ordinea socială, este proletariatul cult. Mulțimea de muncitori care, deși cultivați, totuși trăiesc cu suferință și adeseori în mizerie.

24. Se pot înființa în sate ateliere de pânzeturi, de postăvărie comună, de dogărie și câte alte meserii; lucru de căpetenie este ca majoritatea sătenilor să cunoască o meserie.

25. Să ne folosim de ocaziunea ce ni se prezintă cu discutarea legii instrucțiunii publice pentru a introduce în satele noastre două reforme; pe cât de simple, pe atât de folositoare: întâia, agricultura model a învățătorilor și preoților; al doilea, meseriile pentru fiii țăranilor.

26. Bună este școala, neapărată este; din nenorocire însă, ea nu poate vindeca toate suferințele; ba, în unele cazuri le poate spori, deoarece cel care știe carte este mai impresionabil decât cel lipsit de cultură. Cei care voiesc școli rurale, și toți trebuie să voim, trebuie ca odată cu școala să pășească și la punerea în lucrare a tuturor acelor reforme politice, sociale și economice de care populația noastră rurală simte atâta lipsă. Nu este permis să înveți pe om carte, fără să-l înveți în același timp să-i ameliorezi starea, căci în asemenea ipoteză se pot întâmpla lucruri grave.

27. Vai de acea țară unde profesorul ar deveni o industrie lucrativă și unde profesorul ar da atâta învățătură cât i se plătește. Așteptând de la un timp și de la progresul ideilor, ameliorarea pozițiilor noastre materiale, să lucrăm fără preget pentru educațiunea omenirii.

28. Experiențele în materie de economie națională au tot atâta valoare ca și științele propriu-zise.

29. Sistemul protector a fost un regim economic sub care s-au născut și înflorit toate industriile; deci și poporul român să caute a-și ocroti și industria sa cu același sistem.

30. La poporul român, industria trebuie introdusă mai cu seamă la sate.

31. Teoria curată, aceea care se obține prin citirea singură a cărților; ea conduce mai adesea imaginația a face visuri frumoase, proiecte mari și a înscrie pe hârtie proiectele cele mai nesăbuite.

32. Teoria practică are ca reazem rațiunea și faptele, conduce la niște rezultate foarte deosebite. Ea are toate simptomele oamenilor de știință, ea dezvoltă inteligența, luminează spiritul, silește pe cultivator ca să mediteze asupra nevoințelor ce înfățișează întreprinderea care o conduce; ea îl obligă să lucreze cu prudență și stăruință.

33. Practica este călăuzul sigur cel mai pozitiv, ea potolește arderea imaginațiilor foarte vii, nimicește iluziile acelora care s-au adăpat din citirea acelor cărți în care furnică acele teorii strălucite ce conduc pe fiecare la niște amăgiri foarte mari; ea rectifică judecata acelora ce se entuziasmează pentru niște idei de cultură ce nu pot fi puse în practică decât în împrejurări cu totul speciale.

34. Orice lege care va justifica câtuși de puțin că are scop să facă puterile productive ale țării să se dezvolte înainte, s-o primim și va fi necesar s-o aplicăm.

35. La noi și aiurea, reformele întâmpină obstacole mari. Chiar după Unirea Principatelor Române, boierimea nu se putea deprinde cu noua stare de lucruri. Față cu îndărătnicia ei,

Principele Alexandru Ioan I, se decise să facă lovitura de stat de la 2 mai 1864. «Statutul» de la acea epocă şi legile ce au urmat au împins societatea română în direcţiunea democratică.

36. Numai practica inteligentă, această fiică a observației, poate să permită omului a se iniția în tot ce este mai misterios și mai spontaneu. Fără acest studiu care nu cere o prea mare gândire, practica sau știința nu este decât o faclă palidă.

37. Știința este temelia cea mai solidă pe care se poate rezema viața popoarelor. În afară de ea, nu se află mântuire.

38. Expoziția este o școală mutuală în care fiecare arată ceea ce știe și învață ceea ce nu știe.

39. A nesocoti starea economică a popoarelor celor vechi este a nesocoti istoria dezvoltării civilizațiunii; este a rupe lanțul neîntrerupt al progresului omenirii.

40. Nu trebuie scăpat din vedere că în politică greutatea intereselor atârnă cel puțin cât aceea a «dreptului» și când alături cu «dreptul» poți pune înainte o seamă de interese existente, negreșit că ești în bune condițiuni de apărare.

41. Mai presus de orice doctrină sunt marile interese ale statului, ale națiunii, care trebuie conciliate cu drepturile individuale.

42. Când o nevoie ajunge să fie simţită de către cei mai simpli; când o idee se naşte deodată în toate spiritele fără vreo preparaţie prealabilă, fără vreo propagandă sau intimidare; când temerea ajunge să fie generală, trebuie să se ia aminte căci situaţia este gravă. Dacă cuvântul «Vocea poporului este vrerea lui Dumnezeu» se poate aplica mai raţional; este în asemenea ocazie. Popoarele au preştiinţa lor înnăscută odată cu dânsele, care le face să prevadă adesea viitorul cu o exactitate surprinzătoare. Când o ţară întreagă, un popor întreg ne va spune că «nu este bine cu noi», să fim siguri că spune adevărul. A pretinde altfel, a zice că poporul nu ştie ce spune, este a călca în picioare istoria şi a pune pe om mai jos decât animalele. Cum? Admitem că cocorii, rândunelele, berzele şi alte păsări simt că are să se strice timpul şi plouă; că multe animale prevăd că are să vină iarna şi îşi pregătesc culcuşul; şi am refuza omului prevederea (presimţirea) unor calamităţi, când aceste calamităţi sunt anunţate prin fel şi fel de semne? Aceasta nu credem şi nici nu credem că s-ar găsi oameni care să meargă până acolo cu dispreţul pentru popor, ca să-l asemene cu pietrele, căci numai acestea nu prevăd, nu simt.

Agricultură

1. Nici o economie nu este mai păgubitoare decât a hrăni vitele rău când sunt tinere.
2. Atunci când păşunea comunală este a tuturor, nu este a nimănui.
3. Privesc introducerea plantelor alimentare mai cu seamă a cerealelor ca unul dintre factorii care au înrâurit în cel mai înalt grad asupra dezvoltării civilizației.
4. Suprimați cultura cerealelor și mă întreb ce s-ar alege de civilizația noastră.
5. Nici un cuvânt nu exprimă cu mai multă conciziune și mai real importanța grâului decât cele câteva cuvinte din rugăciunile creștinilor: „Tatăl nostru care ești în ceruri/ Dă-ne nouă astăzi pâinea noastră cea de toate zilele”.
6. Din câte am zis, cred că fiecare s-a putut convinge că arăturile adânci sunt una dintre cele mai însemnate îmbunătățiri ce s-a introdus în cultura modernă.
7. Suntem convinși că agricultura nu se poate învăța în mijlocul orașelor. Fiecare specialitate își are condițiile sale de dezvoltare, o atmosferă proprie, un mod de-a vieți, care-i sunt indispensabile. Trăind pe bulevarde, sculându-se la amiază, nevăzând nici o plantă cultivată; străini de orice administrație rurală, elevii agronomi care vor ieși din școala centrală nu vor fi decât niște ingineri dibaci și nicidecum agricultori.
8. Exploatarea pământului de către proprietari este sub toate aspectele modul cel mai preferabil de exploatare. Această lege economică, recunoscută astăzi de toți economiștii, demonstrată prin fapte, din nefericire, este încă necunoscută în unele state ale Europei.

9. În vechime, către căderea Imperiului Roman, proprietarii părăsiră proprietățile și căzură în moliciunea ce atrage după sine viața inactivă. Generalul întors din bătălie nu se mai întorcea să apuce coarnele plugului, ci se tăvălea în plăcerile corupătoare ale orașelor.

10. În ceea ce privește instruirea profesională, este învederat că numai acela care unește practica cu teoria, acela care s-a obișnuit cu afacerile, poate lua asupră-și direcțiunile unei afaceri agricole.

11. Un țăran care știe să citească și să scrie, să socotească și să zugrăvească (deseneze), trage cu plugul brazda mai dreaptă, își îngrijește pomii mai bine, își îngrijește sau drege casa cu mai multă tărie și economie, știe mai bine să lucreze pământul, să îngrijească dobitoacele; vinde, închiriază, cumpăra, schimbă, împrumută, se împrumută, pune ipotecă și își face cu un cuvânt trebile cu mai multă regulă și câștig.

12. În esență, scopul pentru care se fac arăturile este ca să mărunțească pământul, pentru ca să întoarcă stratul dedesubt, deasupra; spre a fi pus în contact cu aerul, ca să stârpească buruienile vătămătoare; ca să poată pătrunde mai cu înlesnire ploaia și roua în pământ.

13. După cum se vede, arătura este temelia tuturor lucrărilor (lucrarea de bază) și, dacă nu se face bine, celelalte sunt de prisos oricât de bine s-ar face.

14. Pământul se ară nu numai ca să se stârpească buruienile și să fie mărunțit bine, ci ca să fie pus în contact cu aerul, adică pământul care se află dedesubt să se aducă deasupra și cel de deasupra să meargă dedesubt.

15. Un sfat pentru alegerea oilor de prăsilă: Oricare ar fi soiul (rasa), trebuie ca cultivatorul să nu aleagă niciodată oi care au căutătură tristă, capul în jos, răsuflarea puturoasă, gingiile și venele gălbejite; care se sfiesc și vor să fuga când le apasă cineva pe spinare și care stau pe loc când le apucă de piciorul dinapoi; nu trebuie să stea culcate și să zbiere tânguit. Trebuie să meargă cu vioiciune; pielea să-i fie fină, roșiatică, lâna multă, gâtul gros și spetele mari.

16. Dintre toate băuturile spirtoase, vinul este cel mai important, cel mai folositor când este întrebuințat cu cumpătare și cel mai puțin dăunător când este întrebuințat peste măsură.

17. Rudenia înlesnește foarte mult ameliorațiunea (creșterea în rasă pură).

18. Iapa este un sac și dacă vei pune aur într-însul, aur vei scoate; dacă vei pune aramă, aramă vei scoate (despre importanța armăsarului).

19. Agricultorul trebuie să aibă în vedere ca întotdeauna să îndrepte cususrile unui individ prin calitățile opuse celuilalt. (în ameliorarea animalelor)

20. Alergările de cai sunt «ca bursa», unde jocul predomină utilitatea.

21. Nu este cel mai bun cal acela care ajunge mai iute la semn; ci acela care aleargă mai încet și duce o greutate mai mare.

22. Mulți cred că, la un regim alimentar rațional, orice rasă poate deveni lăptoasă; „Nu suntem de aceeași părere. Afară de ce am scris asupra acestei chestiuni, propria noastră experiență ca «șef de serviciu» la școala de la Grignon, ne-a arătat că, cu același regim alimentar, cu aceleași îngrijiri, sunt rase care dau mai mult lapte decât altele”.

23. Solul și subsolul: în vorbirea agricolă, stratul de pământ se deosebește în sol și subsol. Solul este acea parte a pământului care se întoarce în mod obișnuit cu plugul și în care cresc și se dezvoltă plantele cultivate; iar subsolul este stratul de pământ care vine îndată după sol și pe care nu-l atinge plugul în arăturile obișnuite.

24. Planta și solul: rădăcinile plantelor cultivate se întind mai cu seamă în stratul de deasupra, adică în pământul arat, pentru că nu au atâta putere ca să străbată pământul nearat. Cu toate acestea, au o aplecare firească ca să-și întindă rădăcinile. Unele care au rădăcinile morcovoase (pivotante) se înfig în jos cu atât mai mult cu cât pământul este mai adânc. Astfel de plante sunt sfecla, morcovul, păstârnacul, trifoiul, lucerna ș.a. Asemenea plante cresc cu atât mai mari, cu cât pământul în care vegetează este mai adânc.

25. Rădăcinile plantelor au o aplecare firească de a se îndrepta către locul unde se află umezeala.

26. Oricât de mare este influența terenului și a climei, în cele mai favorabile condiții de teren și de temperatură, nu se pot fabrica vinuri superioare din struguri comuni; din contră, chiar în condiții de teren și climă puțin favorabile, un soi de viță bună, va păstra întotdeauna o parte din calitățile sale și va fi superior varietăților comune, deja aclimatate în acea localitate.

27. Fără a contesta câtuși de puțin influența notabilă ce o exercită condițiile de teren, climă, expoziție, vom susține că soiul viței este de mare importanță, că de varietățile cultivate depind în mare parte calitățile vinului.

28. Rasele de animale sunt bune și, dacă din nenorocire vedem mai pretutindeni vite rău conformate și producând foarte puțin, cauza nu este rasa, ci cultivatorul care a neglijat-o. Este necesar dar să adoptăm un alt regim la vitele noastre și, mai întâi de toate, să alegem reproducători buni.

29. Când este vorba de producția laptelui, trebuie să căutăm vitele care prezintă semnele unei vaci bune de lapte. Aceste caractere sunt ereditare mai întotdeauna.

30. Experiențele au demonstrat de mii de ori că un armăsar bun este foarte apt să producă cai prețioși, că berbecele merinos ameliorează calitățile lânii oilor de rând. Sunt reguli pozitive în știința zootehnică care pot conduce pe cultivatori în alegerea ce trebuie să o facă.

31. Fundamentul agriculturii este cunoașterea pământului (solului) pe care voim să îl cultivăm; numai atunci când cunoaște cineva bine soiul pământului poate să semene holdele care vor izbuti mai bine.

32. Cea mai de căpetenie trebuință pentru îmbunătățirea cailor noștri este alegerea iepelor și a armăsarilor.

33. Nu trebuie să-și facă nimeni iluziunea asupra producerii culturii intensive în țările care sunt înapoiate în agricultura de azi ca a țăranului nostru.

CAPITOLUL VIII

FINALUL

Preambul. Cine parcurge această lucrare monografică asupra activităţii lui P.S. Aurelian, cu oarecare interes şi concentrare, constată că ilustrul înaintaş a prestat o muncă atât de vastă şi de intensă timp de 50 de ani, încât este greu de găsit un contemporan al său spre comparaţie. A parcurs o epocă în care mulţi bărbaţi politici, învăţaţi de vază au fost animaţi de aceleaşi idealuri şi devoţiune, însă niciunul nu a fost angajat pe un spectru atât de larg de domenii ca Aurelian. El a fost agronom, moşier, dascăl şi ctitor de şcoală, economist activ, politician de elită, autor şi director la cele mai importante reviste ştiinţifice, agronomice şi economice din secolul al XIX-lea, publicist fără egal în domeniile pe care le-a abordat, promotor al ştiinţei şi culturii, părinte al învăţământu-lui agronomic şi promotor al dezvoltării învăţământului general.

Rămâne necunoscut modul în care şi-a programat activităţile, pentru a reuşi să realizeze aproape tot ce a dorit şi, în cele mai multe situaţii, aşa cum a dorit, lăsând în urma sa realizări care au contribuit la progresul ţării. El a prestat o muncă perpetuă, de mare intensitate, cu maximă solicitare intelectuală şi aproape la fel de mare efort fizic. Să ne amintim că o mare parte din şedinţele parlamentului erau desfăşurate noaptea, până când la un discurs s-a oprit spre dimineaţă, refuzând să mai vorbească. Iar în ce priveşte efortul minţii, inteligenţa, capacitatea sa de acumulare şi reţinere a informaţiilor, preluate de gândirea raţională strălucită, dau impresia ce convinge asupra unei capacităţi globale impresionante, căci tot ce a scris apare ca o elaborare originală, neinspirată de vreo bibliografie, în afară de datele statistice.

Argumentul central care justifică cele arătate mai sus se confirmă prin volumul imens de scrieri originale lăsate în toate domeniile în care s-a dăruit cu multă pasiune. Putem susţine că scrierile sale se constituie într-o operă reprezentativă pentru secolul al XIX-lea, care să fie redată într-un serial de cinci-şase volume, a câte 500-600 pagini fiecare.

După efortul său de muncă nemăsurat, prestat aproape o jumătate de secol, fără concedii la Karsbad sau Heidelberg, cum obişnuiau să frecventeze cei din clasele înalte, apelând destul de rar la băi pentru sănătatea sa, la Pucioasa şi Olăneşti, Aurelian a început să dea semne de oboseală, se simţea bătrân. În discursul de răspuns dat doctorului Manolescu la o interpelare, s-a adresat cu expresia «*noi cei bătrâni*» când depăşise cu puţin 60 de ani.

În scrisorile sale scurte de comunicare cu D. A. Sturdza, apăreau frecvent aspecte legate de nevoia îngrijirii sănătăţii. Ne amintim că dintr-un asemenea motiv a lipsit la inaugurarea canalului Sulina, pe când era ministru de interne.

Recunoaşterea scăderii energiei sale a fost mai vizibilă în anul 1898, când avea 65 de ani şi a cedat conducerea «*Economiei naţionale*» în coordonarea ginerelui său, Constantin I. Băicoianu. Se înţelegea din alocuţiunea sa de transmitere a vestitei reviste o uşoară nostalgie a omului care începea să se despartă de opera vieţii sale, cu toate că nu dorea aşa ceva.

După acele momente, retragerea sa aproape totală în viaţa politică unde era recunoscut ca o «*eminenţă*», însemna alegerea unei căi de lucru, pe care să mai poată merge spre capăt.

După plecarea din guvernul D.A. Sturdza, la 13 noiembrie 1902, a refuzat alte obligaţii în ministeriat, rămânând la conducerea Academiei Române ca preşedinte, până la 23 martie 1904.

Se vedea treptat că acel om blând şi împăciuitor, acea minte limpede capabilă de înalte cugetări de vaste elaborări intelectuale şi înfăptuiri practice, se afla într-o fiinţă obosită de efort şi de timp. Îmbolnăviri uşoare îl cercetau tot mai des, mai ales răceli, la care a fost sensibil toată viaţa, din cauza stării sale de sănătate din tinereţe, tratată la Nisa, despre care nu a făcut vreo dezvăluire ulterior. Cu toate acestea, nu a părăsit partidul, în ultimii doi ani de viaţă fiind preşedinte al Senatului României, din acel scaun plecând în eternitate.

Evenimentul. La vârsta sa de 75 ani, Aurelian nu era totuşi un suferind cronic agravat, însă, o ieşire în oraş cu trăsura în timp de iarnă i-a provocat o răceală puternică, în urma căreia a fost cuprins de pneumonia care l-a răpus. Ziarele timpului au marcat cu amploare evenimentul,

care aşa cum se poate citi şi azi, a fost o concentrare a vieţii citadine asupra conducerii marelui dispărut spre locul de veci. Anunţul decesului lui P.S. Aurelian îl găsim şi azi în ziarele *Adevărul, Universul, Dimineaţa, Epoca* ş. a. Confirmând producerea decesului după numai câteva zile de suferinţă, ziarul ***Adevărul*** anunţa «***moartea aproape subită a preşedintelui Senatului*»,** completând astfel: „...vestea a fost primită cu surprindere, întrucât nu se ştia de vreo boală a preşedintelui senatului, care după cum se ştie n-a lipsit de la ultimele şedinţe ale senatului."

În continuare, anunţul decesului din *Adevărul* descria cu amănunte evoluţia sănătăţii lui Aurelian din ultimele trei zile ale sale. Iată cum s-a încheiat o viaţă glorioasă de muncă, în epoca dinaintea descoperirii antibioticelor: „Alaltăieri (joi 22 ianuarie) preşedintele Senatului răcind uşor, fu silit să rămână în casă.

Ieri, starea lui agravându-se au fost imediat consultaţi d-nii d-rii Buiclin şi Petrini, care au constatat un început de pneumonie şi în acelaşi timp declanşarea unei eczeme pe frunte.

Aseară, distinşii medici l-au vizitat din nou pe bolnav, fără ca din starea generală a pacientului să poată bănui un atât de apropiat deznodământ fatal.

Spre ora culcării, P.S. Aurelian nu s-a simţit într-un nimic mai rău, şi orice temeri erau deci excluse. Spre ziuă însă, pe la orele 2 şi jumătate, preşedintele Senatului se simţi rău, cu toate acestea, membrii familiei, care îl înconjurau nu putură bănui gravitatea.

Spre orele 6 se manifestă pe neaşteptate criza şi înainte de a i se putea veni în ajutor, preşedintele Senatului sucombă aproape în mod subit. Decesul lui P S. Aurelian s-a produs la ora 5 şi jumătate în dimineaţa zilei de 24 ianuarie; în aceeaşi zi cu a mitropolitului Gheorghian.

Între cei dintâi care au vizitat azi dimineaţă locuinţa defunctului, a fost Emil Petrescu, prefectul Poliţiei Capitalei." (**1**)

Ziarul «***Universul***» informa că familia a anunţat guvernul şi a venit imediat la locuinţa defunctului domnul prim ministru I. (Ionel I. C.) Brătianu şi ministrul justiţiei Tomas Stelian.

Ziarul «***Dimineaţa***» scria că primul ministru a propus familiei organizarea de funeralii naţionale, însă familia a refuzat. Se poate presupune că a fost dorinţa răposatului.

Toate ziarele apărute, care au dat informaţii despre decesul lui P.S. Aurelian, au prezentat pe larg biografia şi activitatea marelui dispărut, rezultând că presa a acumulat în timp informaţii bogate despre toate realizările sale, dintr-o perioadă de 50 de ani. Prezentarea activităţii sale în «*Universul*», «*Adevărul*» şi «*Dimineaţa*» au fost medalioane cât se poate de bogate în informaţii, ilustrând contribuţiile celui mai important agronom şi economist din secolul al XIX-lea, la un nivel care ar permite să fie publicate şi în zilele noastre.

După înregistrarea decesului lui P.S. Aurelian, familia a publicat în «***Universul***» şi alte ziare un anunţ asupra durerosului eveniment, iar în finalul său, specifica şi faptul că acesta are şi rol de invitaţie la înmormântare. Văzând acest anunţ, constatăm că el cuprinde numele membrilor familiei descrise la capitolul iniţial al acestei monografii şi îl privim ca o confirmare importantă ce aduce date inexistente în lucrările precedente despre P.S. Aurelian. Iată conţinutul:

„Îndureraţi, D-na Charlotta Aurelian, D-nul George Aurelian, D-l şi D-na Constantin I. Băicoianu, cu fiii lor; D-na Maria Aurelian şi D-nu George Lerescu cu fiica lor, precum şi familiile Marin Petrescu şi Musceleanu cu fiii lor au durere a aduce la cunoştinţă pierderea prea iubitului lor soţ, tată, socru bun, frate şi unchi – P.S. Aurelian." Anunţul era completat cu înşirarea unui mare număr de distincţii primite de decedat în timpul fructuoasei sale vieţi.

Pentru a remarca măreţia şi preţuirea acordată memoriei celui dispărut, reţinem din «*Universul*» numele marilor personalităţi ale vremii, care au vizitat familia îndoliată în ziua decesului, iată: „Corpul defunctului a fost aşezat într-un salon transformat în capelă mortuară în casa familiei. Înmormântarea regretatului defunct se va face mâine Luni la orele 2 d. a., la cimitirul Bellu.

A.S.R. Principele Ferdinand, însoţit de aghiotantul Său, D. lt.-colonel Greceanu, s-a dus ieri la orele 4 d. a. la casa defunctului, spre a prezenta d-nei Aurelian condoleanţe. Alteţa Sa a rămas acolo o jumătate de oră.

Clubul liberal, Senatul, Academia şi toate instituţiunile din care făcea parte defunctul au arborat drapele negre.

Registrul, aşezat la intrare, a fost acoperit de numeroase semnături, dovadă a dragostei de care se bucura regretatul preşedinte al Senatului.

Cei dintâi care au venit spre a prezenta condoleanţe familiei au fost d-nii miniştri I. Brătianu, Sp. Haret, T. Stelian şi V. G. Morţun; d-nii M. Ferechide, Trandafir Djuvara, Tătăranu, I. Kalenderu, Costescu-Comăneanu, Titu Frumuşanu, C. Basarab Brâncoveanu, dr. Gerota, D. Ghica, Matei Corbescu, general Tiottu etc."

Ziarul «***Universul***» din ziua de 27 ianuarie 1909, intitula materialul principal din prima pagină «***Înmormântarea lui P.S. Aurelian***», redată în trei coloane pe întreaga lungime a paginii. Parcurgând această descriere, descoperim amploarea evenimentului care reflecta conştientizarea întregii societăţi despre momentul trist adus de pierderea unei mari personalităţi ale neamului, unul dintre marii învăţaţi patrioţi, asupra căruia s-a oprit de multe ori atenţia publică în legătură cu numeroase acţiuni şi realizări dăruite ţării.

Deşi nu au fost declarate «***funeralii naţionale***», întreaga ceremonie a fost desfăşurată după specificul acestor manifestări de înmormântare, cu excepţia faptului că în locul «*afetului de tun*» a fost utilizat un fastuos car mortuar.

Materialul publicat integral despre înmormântarea lui Aurelian a fost sistematizat cu descrieri pentru fiecare etapă a ceremonialului cu largă informare asupra participării publicului; la locuinţa defunctului – coroanele, asistenţa, serviciul funebru, cuvântările şi onorurile militare care s-au desfăşurat spre cimitirul Bellu.

Această vastă expunere asupra derulării evenimentului, este o dovadă a receptării lui Aurelian cu înaltul statut de învăţat şi bărbat de stat, aflat în galeria selectă a marilor oameni ai naţiunii. Este un prilej potrivit să lăsăm pentru generaţiile de azi şi pentru cei care vor veni un document ilustrativ al modului, cum erau recunoscute şi preţuite în acel timp, cu simţăminte de mândrie şi căldură sufletească marile valori umane care au trăit muncind fără măsură şi fără petenţii pentru ţara şi neamul lor.

Funeraliile. Atmosfera la deschiderea evenimentului. „Ieri, la orele 2 p. m., s-a făcut, cu un ceremonial deosebit, înmormântarea rămăşiţelor pământeşti ale defunctului P.S. Aurelian, fost prim-ministru şi actual preşedinte al Senatului.

Încă de la ora 1, pe strada Luminei, unde se afla locuinţa decedatului, un numeros public a început să se adune ca să asiste la ceremonialul înmormântării ilustrului defunct.

Aceeaşi aglomeraţie de lume s-a observat pe calea Victoriei şi pe toate străzile pe unde urma să treacă cortegiul. Ferestrele şi balcoanele tuturor caselor erau ocupate de lume şi felinarele pe tot parcursul fuseseră cernite şi aprinse din vreme.

La clubul liberal, balconul era cernit cu mare doliu şi la Ateneu şi Senat fâlfâiau drapelele negre arborate încă din ziua în care regretatul preşedinte al Senatului a încetat de a mai fi."

La locuinţa defunctului. Coroanele. „Pregătirile ceremoniei înmormântării la locuinţa defunctului au început încă de la orele 12. În jurul catafalcului un preot făcea rugăciunile premergătoare ultimului serviciu divin în faţa membrilor familiei.

Catafalcul pe care erau depuse rămăşiţele pământeşti era înconjurat de zeci de jerbe de flori şi coroane între care am remarcat pe acelea depuse de către M. S. Regele, de flori naturale, de AA. LL. RR. Principele Ferdinand şi Principesa Maria cu inscripţia F. M., de Ministerul de comerţ, soc. Agricolă Centrală, din partea Ateneului Român, Societăţii Agronomice, Prefecturii de Ilfov, Societăţii geografice, oraşului Slatina, familiei Caliopi Munteanu, nepoţilor defunctului Dinicu şi Dinu Băicoianu, familiei Gr. Ştefănescu, Demetru I. Millas, fiului George Aurelian, familiei G. Lerescu, Academiei Române, comunei Bucureşti, consiliului de miniştri, familiei Carada, Adunării deputaţilor, funcţionarilor comerciali din Ploieşti, judeţului Bacău, clubului liberal, familiilor Moga şi Musceleanu, D-nei Aurelian, O.N. Carada, dr. Petrini-Galaţi, ministerului de interne, ministerului de domenii, judeţului Buzău, şcoalei centrale de agricultură, funcţionarilor comerciali din Capitală şi din partea tuturor funcţionarilor comerciali din ţară câte o coroană de fiecare judeţ, liberalilor din Cluj şi Prahova, cum şi jerbe de flori din partea d-lor Tache Protopopescu, Emil Petrescu şi Ion Brătianu, preşedintele consiliului de miniştri.

Coroanele, imediat după sosirea carelor funebre, au fost scoase şi depuse pe două din aceste care destinate numai pentru coroane."

Asistenţa. „La ora 1 şi jumătate au început să sosească la locuinţa regretatului defunct persoanele invitate, amicii, reprezentanţii autorităţilor şi partizanii politici ai fostului preşedinte al senatului.

În asistenţă am remarcat pe d-nii Ion Brătianu, prim-ministru, general Averescu, ministru de război, V. G. Morţun, ministru lucrărilor publice, Toma Stelian, ministru de justiţie, Anton Carp, ministru de domenii, Alexandru Djuvara, ministrul comerţului; Spiru C. Haret, ministrul cultelor şi instrucţiunii publice; generalul Mavrocordat, mareşalul Palatului, generalul Robescu, şeful casei militare a M. S. Regelui; colonel Graţoski, aghiotantul regal; maior Toroceanu, agiotant princiar; generalul Manu, Em. Porumbaru, C. Nacu, C. Olănescu, foşti miniştri; P. S. S. Episcopul Pimen al Dunării de Jos, P. S. S. Episcopul Dionisie al Buzăului, M. Ferechyde, preşedintele Camerei; generalul Budişteanu, vicepreşedintele Senatului; Gr. Ştefănescu, dr. Jugureanu, senator, Trandafir Djuvara, Gr. Tocilescu, profesor universitar, Scarlat Popescu, prim preşedinte al Curţii de apel din Bucureşti, I. Hagi Teodoraki, prim-ajutor de primar, Emil Petrescu, prefectul poliţiei Capitalei, Petre Gârboviceanu, administratorul Casei bisericilor, colonel Zamfirescu, Ing. Ilie Radu, Horia C. Rosetti, gen. Wartiade, I. Panaitescu, direct, siguranţei generale a satului, G. G. Asan, preşedintele Camerei de comerţ, Emanoil Antonescu, profesor universitar, Luca Ionescu, preşedintele consiliului administrativ, col. Gr. Simionescu, Valerian Ursianu, decanul facultăţii de drept, Tache Protopopescu, Dincă Schileru, Const. Brâncoveanu, col. Pretorian, Tudor Rădulescu, directorul Casei de depuneri, I. Popescu Cudalbu, prim-preşedinte al tribunalului Ilfov, Eft. Antonescu, prim-procuror, Mişu Şipsomo, Iulian Oprescu, C. F. Robescu, dr. N. Anghelescu, D. Onciu, profesor universitar, colonel Berlescu, colonel Gărdescu, general N. Constantinescu, Iacob Negrutzi, N. N. Săveanu, secretarul general al ministerului de interne, Mauriciu Blank, C. Alimănişteanu, Rădulescu-Motru, profesor universitar, Em. Culoglu, Gh. Adamescu, Eugeniu Carada, Ion Kalinderu, administratorul domeniilor Coroanei.

Au mai luat parte, de asemenea, o delegaţie compusă din câte un comisar şi un sub-comisar de la fiecare culoare poliţienească din Capitală, sub conducerea d-lui inspector I. Rafail, cum şi delegaţii din partea tuturor societăţilor funcţionarilor comerciali din ţară şi săteni de pe moşia Degeraţii, proprietatea defunctului.

La orele 2 şi 20 a sosit la locuinţa decedatului ASR Principele Ferdinand în uniformă de general de infanterie."

Serviciul funerar.„Serviciul funebru a fost celebrat de către PSS Arhiereul Nifon, Vicarul Mitropoliei înconjurat de un numeros cler.

Serviciul abia începuse când sosi în salonul în care zăcea corpul neînsufleţit a lui Aurelian, AS Regală Prinţul Ferdinand, împreună cu d. general Robescu, mareşalul casei princiare şi d. lo-cot. colonel Greceanu, aghiotant princiar."

Cuvântările. „După terminarea serviciul divin, au început cuvântările. Cel dintâi a vorbit d. prim-ministru I.C. Brătianu. D-sa a exprimat în numele guvernului cele mai profunde regrete pentru jalnica pierdere a lui P.S. Aurelian."

Cuvântările rostite pe 26 ianuarie 1909 cu ocaziunea funeraliilor lui P.S. Aurelian.

„***Cuvântarea d-lui Ion I. C. Brătianu, Preşedintele Consiliului de Miniştri în numele Guvernului şi Partidului naţional-liberal:***

Cuvântările rostite pe 26 ianuarie 1909, cu ocaziunea funeraliilor lui P.S. Aurelian.

Simt o adâncă emoţiune aducând în numele guvernului şi al partidului naţional liberal, expresiunea jalei ce a semănat-o în rândurile noastre adormirea de veci a lui Petre Aurelian. Pierdem într-însul pe unul dintre fruntaşii noştri cei mai de seamă, pe un fruntaş care a cinstit viaţa noastră publică, prin munca sa şi prin serviciile ce le-a adus Statului.

Numele lui Petre Aurelian va rămânea pururea legat de renaşterea noastră economică. El a pus temeliile învăţământului nostru agricol şi a contribuit puternic la organizarea întregii noastre economii naţionale. Prin studiile sale, cu vorba, cu pana şi cu fapta, Aurelian a luptat

pentru a deschide căi noi activităţii şi energiei româneşti. În această acţiune n-a fost mânat de dorul succeselor trecătoare, ci a urmărit cu răbdare calea sănătoasă şi sigură a muncii încordate, în care modestia se întrecea cu perseverenţa. ***Dar sămânţa aruncată de el, încolţeşte pretutindeni, tot mai bogată, şi dacă nu i-a fost dat să vadă în întregime belşugul roadelor, el a putut cel puţin să aibă la apusul vieţii sale siguranţe că stăruinţele sale nu fusese zadarnice.***

Şi era firesc ca activitatea economică a lui Aurelian să fi fost bogată în roade, căci era însufleţită toată de două mari idei: de un democratism sincer şi de un naţionalism cald.

Dragostea şi grija ce o purta claselor dezmoştenite, solicitudinea sa nedezminţită pentru ele, o solicitudine care creştea cu cât răspunderile lui sociale deveneau mai mari, l-au hotărât când a fost Preşedinte al Consiliului de Miniştrii să prezinte Camerei legea Casei Rurale. Deşi împrejurările n-au îngăduit aducerea la îndeplinire acestei mari reforme, democraţia română îi va păstra totuşi o vie recunoştinţă pentru încercarea sa plină de o atât de luminată prevedere.

Încrederea lui fără margini în puterile neamului românesc au făcut dintr-însul unul din cei mai aprigi apărători ai agriculturii şi ai industriei naţionale. Şi tot aceeaşi încredere l-a îndemnat să contribuie într-o atât de mare măsură la plămădirea doctrinelor economice naţionale, care concretizau aspiraţiunile vechi ale partidului liberal şi care formează una din părţile cele mai scumpe ale crezului nostru politic.

În viaţa de toate zilele a partidului, Petre Aurelian a fost neîncetat un element de împăciuire, iar în împrejurările grele, atitudinii lui i s-a datorat, în bună parte, reîntregirea fără de care partidul naţional-liberal n-ar mai fi putut aduce în ultimul deceniu serviciile cerute de interesele superioare ale statului.

La pregătirea reformelor agrare din anul trecut, sănătatea şi vârsta nu i-au permis să ia parte activă de care cu toţii aveam nevoie, dar Petre Aurelian ne-a dat sprijinul inimii sale încălzită de acelaşi patriotism şi al autorităţii sale, care era cu atât mai mare cu cât ştia, sub moderaţiunea formei, să nu jertfească nimic din lărgimea concepţiunilor.

Amintirea lui Petre Aurelian va rămâne vie pentru că în simţământul de care a fost însufleţit şi de ideile pe care el le-a slujit, stau însăşi puterile de viaţă ale puterii noastre naţionale şi urmaşii care le vor sluji, la rândul lor, vor pomeni cu recunoştinţă numele a celora care au muncit la întemeierea aşezământului nostru de stat.

Fie ca în această credinţă şi în aceste unanime simţăminte să afle o alinare nemărginita jale a demnei tovarăşe a vieţii sale şi a îndureratei sale familii.

Cuvântarea d-lui general Budişteanu - senator în numele Senatului

Doamnă, Vin să aduc din partea Senatului omagiul său respectuos şi expresiunea sentimentelor sale de condoleanţe.

Durerea prin care treceţi, Doamnă, este şi durerea profund simţită de noi toţi. Dacă voi plângeţi un soţ iubit, dacă voi, fii şi fiice, plângeţi un scump părinte, ţara pierde un distins cetăţean şi un mare patriot. Senatul plânge şi pierde în Petre Aurelian nu numai pe preşedintele său, dar şi pe un coleg sincer, bun, afabil şi un sfătuitor prudent şi avizat.

Pierderea sa lasă un mare gol între noi, dar amintirea eminentelor sale calităţi va fi pentru noi un imbold la fapte bune.

Fie ca lacrimile ce curg şi durerea ce ne atinge inima, să aline doliul sufletului vostru.

Cuvântarea d-lui Mihail Pherekyde – Preşedintele Adunării Deputaţilor

Aduc memoriei lui Petre Aurelian ultimul omagiu al Adunării deputaţilor.

Cu moartea care loveşte atât de crunt o familie inconsolabilă, Senatul pierde pe preşedinte-le său, partidul liberal, un sfetnic iubit, ţara, un fruntaş încercat.

Activitatea lui Aurelian, studiile şi exemplele lui, scrierile lui, n-au încetat de a lumina progresele vieţii noastre economice. Ele au fost mai cu deosebire rodnice, fiindcă s-au manifestat tocmai când deschiderea navigaţiunii Dunării a permis României să-şi dezvolte producţiunea şi să o exporte pe pieţele străine.

Când s-a ivit necesitatea de a se aşeza condiţiunile comerţului nostru cu alte ţări, prin convenţiuni comerciale, cunoştinţele speciale ale lui Aurelian, şi munca lui fără preget, au adus ţării cele mai mari servicii şi putem spune că numele lui este pururea nedespărţit de crearea şi dezvoltarea industriei noastre naţionale.

Intrat în viaţa politică, tocmai pentru a-şi apăra ideile economice, el şi-a luat locul în rândurile partidului naţional liberal, în care a rămas neclintit în tot cursul lungii lui vieţi. Meritele lui i-au atribuit în acest partid un loc de onoare, şi de mai multe ori ministru, a fost colaboratorul lui Ion Brătianu şi a lui Dimitrie Sturdza. În luptele politice, caracteristica a fost aceea a omului de ordine şi de conciliaţiune. Cu tăria unor convingeri adânc cugetate, care feresc de a şovăi vreodată, el s-a arătat întotdeauna pe cât de hotărât, tot atât de moderat.

Însuşirile caracterului blând ce-l deosebea, graţie căruia nici printre adversari n-avea vrăjmaşi i-au asigurat curând printre amicii politici un ascendent necontestat. Toţi ne aducem aminte de autoritatea de care se bucura ca Preşedinte al Adunării deputaţilor, de deferenţa cu care era ascultat cuvântul lui prob şi sincer.

Nu voi vorbi de învăţatul distins, fost prezident al Academiei Române, prezident al Ateneului. Să-mi fie permis de a aminti numai două din actele lui Aurelian ca şef al guvernului.

Preocupat întotdeauna de ameliorarea soartei celor mici, el a realizat repaosul duminical. ***Îngrijat mai cu seamă de situaţiunea muncitorului agricol, cu o prevedere a bărbatului de Stat luminat, el a avut curajul acum 10 ani, să propună crearea Casei Rurale, privită astăzi de cei mulţi cu aşa mari speranţe.***

Pierderea bărbatului care a dat atâtea dovezi de devotament binelui public, care a adus aşa mari servicii ţării, este adânc simţită de toţi bunii Români.

Exprim profunda mâhnire a membrilor Adunării deputaţilor. Fie ca împărtăşirea durerii de către toţi să fie o alinare pentru familia iubitului amic pe care-l plângem.

Cuvântarea d-lui Gr. T. Tocilescu-în numele Academiei Române

Suntem aici adunaţi ca să aducem ultimele omagii unui mare mort!...

Setos de învăţătură şi înzestrat cu o minte ageră şi pătrunzătoare, după ce a sfârşit cu succes colegiul Sf. Sava, tânărul a încercat să devină ucenic, când al lui Esculap, când al zeiţei Themis, şi numai în 1856, găsindu-şi calea, ce avea să-i deschidă forţele ştiinţelor sale de predilecţiune, agronomia şi economia politică, s-a dus în Franţa ca să urmeze şcoala de agricultură din Grignon. După patru ani de studii eminente, fiind clasificat cel dintâi din toată şcoala şi meritând prin medalia acordată şcoalei de împăratul Napoleon III, s-a întors în ţară, unde-l aştepta un întins câmp de rodnică activitate...

Astfel, feciorul modestului dascăl de la Slatina, dascăl la rândul său, a devenit unul din bărbaţii cei mai luminaţi ai neamului şi a jucat un rol precumpănitor în întreaga dezvoltare politică socială şi economică a României moderne.

Numai prin talentul şi meritele sale personale el şi-a croit singur drumul în strălucita lui carieră. Ridicându-se până în cele mai înalte trepte, la care poate un cetăţean să aspire, şi lăsând pretutindeni urmele activităţii sale inteligente, ale dragostei sale pentru clasele muncitoare din oraşe şi sate, ale sufletului său totdeauna bun şi generos. De aceea este el astăzi plâns şi regretat de toată lumea, de aceea mulţimea îndurerată a umplut astăzi uliţele Bucureştilor acolo pe unde are să treacă convoiul lui funerar. Pe Petru Aurelian îl revendică Parlamentul, Academia, Şcoala, Presa, Societăţi şi instituţiuni ştiinţifice; fiecare îl revendică pentru sine; fiecare îşi dispută dreptul şi datoria de a-i respecta şi de a iubi memoria; căci fieştecare instituţiune se simţea onorată prin demnitatea caracterului lui, prin puritatea vieţii lui, prin eminenta bunătate a inimii lui. Mintea şi inima lui a fost totul şi pretutindeni unde era vorba de patrie şi de neam, de lumină şi de cultură, de faptă bună şi de jertfă....

Toţi in fine ne amintim cât de modest era el în apariţiunile lui, cât de cumpătat în dorinţele lui, şi cum dânsul ştiuse de timpuriu să câştige simpatiile tuturor, până chiar şi a adversarilor şi vrăjmaşilor săi, dacă vrăjmaşii au putut avea o asemenea bunătate de om...

Vrem însă să depunem pe tristul mormânt o coroană simbol al durerii noastre. Iar tu, nobil frate şi coleg iubit intră liniştit în lăcaşul tău în vecinicia ta, fie ţărâna uşoară, precum eternă îţi va fi memoria!

Cuvântarea d-lui Tr. G. Djuvara – în numele Ateneului Român

Societatea noastră pierde pe unul dintre cei şase membri-fondatori ce mai erau în fiinţă şi, în acelaşi timp, pe preşedintele său prea iubit, care a fost şi în 1865 primul preşedinte al Ateneului; astfel după 44 de ani, el a murit la postul de onoare, ce-i fusese încredinţat de acei vechi ateneişti, despre care poetul a zis:

«Ostaşi cu fruntea luminată
De raza unui ideal,
Vibrând de marea suferinţă
Şi de suspinul general»

Inima nobilă a lui Aurelian – nobilă în înţelesul cel mai înalt al cuvântului – a tresărit zilnic la şoaptele acestui «suspin general» al unui neam obidit. Ca şi întreaga sa activitate politică, se poate zice că şi toată activitatea sa literară a fost în scopul de a reclama să îmbunătăţească soarta păturii sănătoase a ţărănimii: din cele 17 conferinţe publice ce Aurelian a rostit între anii 1866 şi 1879, în mai toate s-a ocupat de starea nenorocită a săteanului român şi de mijloacele mai nimeri-te de a o îndrepta... Fiu de dascăl, dascăl el însuşi, adică un luminător de conştiinţe, el a propovăduit idei solide şi rodnice de pe tribuna Ateneului, ilustrată în trecut de glorii naţionale ca: Eliade Rădulescu, Ion Brătianu, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Lahovari, Vasile Alecsandri, Haşdeu, Va-sile Boierescu, Ion Ghica şi alţii...

În guvern, el a fost Preşedinte al Consiliului de Miniştrii; în reprezentaţiunea naţională, el a fost Preşedinte al Camerei şi Preşedinte al Senatului; ca om de ştiinţă şi ca publicist, el a fost Preşedinte al Academiei şi Preşedinte al Ateneului; nu mai vorbesc că în ordinea economică, el a fost Preşedintele Consiliului de Administraţiune a o mulţime de instituţiuni economice...

Spirt împăciuitor, cu forme blajine, dar caracter hotărât, el asculta părerile tuturor cu bunătate, cu acea îngăduinţă, care indică un suflet ales şi cultivat. Deschis tuturor progreselor, îngrijat de viitorul Ateneului, el primea totdeauna cu bucurie propunerile noastre de a face apel la forţe noi, la acele forţe despre care simpaticul nostru coleg Vlahuţă a spus:

«Iar roiul generos de tineri,
Această gloată de recruţi
Ce umplu golurile triste
Ale eroilor căzuţi.»

Cu două zile înaintea morţii preşedintelui nostru, am avut aici ultima noastră şedinţă a comitetului prezidată de el. Cu cât foc, cu cât patriotism ne vorbea de marele act al Unirii Principatelor! Îndemnându-ne să chemăm la serbarea de la Ateneu pe toţi colegii, Aurelian se pregătea să vie în acea zi în mijlocul nostru. Vai! Scrisoarea de convocare, ce ateneiştii au primit de la dânsul, le-a sosit odată cu vestea dureroasă a morţii sale...

După aproape o jumătate de veac, cuvintele atât de înţelepte a lui Petre Aurelian să ne stea pururea în minte ca o lozincă, care să ne îmbărbăteze în munca pentru luminarea neamului, ne despărţim de rămăşiţele pământeşti ale veneratului şi nepreţuitului nostru preşedinte...

Discursul d-lui Şt. P. Radianu, fost director al Şcoalei de Agricultură de la Herăstrău, membru al Societăţii Centrale Agricole

Delegat de societatea agronomică a absolvenţilor din şcolile de agricultură să îndeplinesc o datorie funebră, la ceremonia înmormântării eruditului profesor şi agronom incomparabil, la care asistă persoane ilustre ale ţării, să nu vă aşteptaţi că voi urma obiceiul oratorilor să-l laud pe mare-le agronom a cărui muncă fu exemplară, cum de obşte ne achităm de un tribut funebru.

Nu în câteva cuvinte putem judeca pe acest agronom de geniu, cel mai eminent al ţării în a doua jumătate al secolului al XIX-lea, una din ilustraţiunile agriculturii române, ajuns în cele mai înalte poziţiuni sociale şi conservând amorul agriculturii, care e izvorul cel mai curat al iubirii de patrie.

Din timp în timp apar oameni rari într-o ţară care strălucesc prin calităţile lor eminente şi aruncă lumini prodigioase, covârşitoare. Aurelian fu unul din aceştia. Totul în el era deasupra omului. El fu un mare agronom, distins prin calităţi eminente; mare, pentru că a excelat în tot ce a fost util ţării sale. Oameni de muncă ca Petre Aurelian, între tot, sunt gloria patriei lor.

Ţara îi socoteşte în rândul oamenilor mari, pentru că a ştiut să servească cauza agriculturii prin adâncimea vederilor sale.

Om mare e cel care lucrează productiv. Aurelian a lucrat într-o vreme când agricultura ţării era departe de perfecţiune şi într-o epocă când se considera utopie primejdioasă ideea că ştiinţele pot servi la îmbunătăţirea pregătirii noastre. Şi azi sunt agricultori care cred că nu pot să asigure înaintarea agriculturii pe domeniile lor decât dacă nu se depărtează de tradiţiunile vechi.

Şi azi e în gândul multora că numai practicanţii sunt agricultori buni. Ideea că un om de ştiinţă poate să se amestece şi să dea sfaturi cultivatorilor, le pare culmea absurdităţii. Adevărul ştiinţific însă e fecund; el trebuie să servească la reînnoirea agriculturii noastre. Agricultura luminată de ştiinţă intră pe căi noi. Acest spirit de reînnoire ne linişteşte pe mulţi. De atâtea ori s-a găsit de bine să-i stingă repede focarul; dar nu a putut să se facă. Profesor şi elevi, fiecare în sfera sa lucrează la apropierea practicii agricole de ştiinţă.

Aurelian fu agronom erudit. Primul a profesat în România un curs metodic de Agricultură şi de Economie rurală. A contribuit să perfecţioneze metodele de exploataţiune rurală şi a scos la lumină chestiuni înalte de ordin economică, care domină producţiunea agricolă, chestiuni înalte ce se vântură în toate ţările pentru a lumina problemele care interesează înaintarea agriculturii.

Domnilor, renumele politic al acestei mari figuri oricât de sus ar fi, nu ne poate face să uităm serviciile aduse agriculturii şi economiei rurale. Fidel trecutului său, Aurelian chiar atunci când ocupa diferitele ministere, rămase unul din agronomii cei mai de frunte ai ţării.

Când vorbim de primii învăţători ai agriculturii în România, bazate pe studiile fizice, chimice şi naturale, un nume mare ne izbeşte atenţiunea, e numele lui Petre Aurelian, fondatorul şcoalei de agricultură de la Herăstrău, omul devotamentului şi a propagandei care caută să domine spiritele agricultorilor printr-o triplă influenţă a cuvântului, a condeiului şi a lucrărilor practice.

Ştim că agricultura însoţeşte civilizaţia în toate popasurile ei, Aurelian a spus şi a scris că «***nu există tip universal de agricultură***», şi «***că în fiecare perioadă a progresului corespunde o stare de cultură***». Şi astfel prin scrierile sale, a angajat agricultorii români să-şi reguleze mişcarea între-prinderilor lor agricole după mişcarea generală a ţării, şi el le-a inspirat, cu prudenţa care merge progresiv, spiritul de iniţiativă.

Trebuie un om exercitat pentru a vedea drept şi iute în timpul vast al agriculturii. Petre Aurelian fu unul din aceste înalte inteligenţe, care repede văd situaţiunea în întregime şi în detaliu. Agricultor practic şi scriitor, vorbind cu competenţă de lucrurile vieţii rurale, distinsul agronom, toată viaţa a sfătuit proprietarii să se consacre ameliorăţiunii moşiilor ce au fără să neglijeze soarta muncitorilor care lucrează pământul; proprietarii de moşii să lucreze a răspândi în jurul lor lumini sănătoase şi principii bune căci astfel ierarhia socială română se va întări pe baze mult mai solide.

Om luminat, agricultor, economist, om de stat, ministru, primul ne-a sfătuit de mult că trebuie să transformăm agricultura pentru a continua să îndeplinească rolul ei în viaţa statului şi a poporului. O viaţă întreagă ne-a dat consilii să ne silim a întinde cultura plantelor furajere, să ameliorăm întreţinerea vitelor, să sporim producţiunea prin îngrăşăminte, să alternăm recolte, să facem arături adânci, şi să mai restrângem cultura cerealelor ca mijloc de a spori produsul general, să ţinem un sistem de contatibilitate, să întrebuinţăm material agricol bun; într-un cuvânt, să stabilim o ştiinţă agricolă în România; iară baza economiei rurale a şcoalei de la Herăstrău spusă de Aurelian. Influenţa propagandei a fost atât de mare, încât pentru agronomul de la Herăstrău, găsim în acestea titluri de glorie înaintea cărora se închină totdeauna oamenii respectoşi faţă de serviciile mari aduse ţării lor.

Mai e pentru nemuritorul agronom o glorie: fondarea industriilor în România. Astfel sunt armoniile economice: agricultura găseşte debuşeul produselor sale în industrie.

Petre Aurelian, mare publicist, a luat o parte activă în direcţiunile economice ale timpului său. Cu deosebire asupra regimului comercial exterior, instituţiile de învăţământ şi de credit. El era de şcoala protecţionistă. Scrierile sale vor fi totdeauna citite cu profit.

Memoria îi va fi eternă! Dumnezeu să-l odihnească!

Aşa îl omagia pe Aurelian, primul preşedinte al «Societăţii ziariştilor români», ilustrul agronom Ştefan P. Radianu, celebru ziarist la vremea sa.

După terminarea cuvântării d-lui Trandafir D. Juvara, coşciugul fu ridicat de pe catafalc de către membrii familiei şi depus pe carul mortuar care staţiona în faţa locuinţei defunctului. Muzica reg. 2. 1. a intonat marşul funebru, în vreme ce trupele au dat onorurile cuvenite."

Onorurile militare

„Trupele care au dat onorurile se compuneau din 2 companii din bat. 2 vânători, 2 companii din bat. 6 vânători, formând un batalion sub comanda d-lui maior Niculescu Dragomir din reg. 2 vânători; un batalion din reg. 6 Mihai Viteazu, sub comanda d-lui maior Rah Livan şi un batalion din reg. 4 Ilfov Nr. 21, toate trei batalioanele formând un regiment, sub comanda d-lui colonel Solacolu.

Trupele erau completate apoi cu o baterie din reg. 10 artilerie şi 2 escadroane din reg. 4 roşiori.

Parada militară era pusă sub comanda d-lui general Th. Gheorghiu.

La orele 3 şi jumătate cortegiul se pune în mişcare. Cordoanele au fost ţinute de către d-nii Ion Brătianu, prim-ministru, general Averescu, ministru de război, general Budişteanu, vice-preşedintele senatului şi M. Ferechide, preşedintele camerei.

Spre Cimitirul Bellu

Cortegiul s-a format astfel: 2 jandarmi, delegaţiile societăţilor funcţionarilor comerciali cu drapelul societăţii centrale, carele cu coroane, clerul, muzica reg. 21, decoraţiile, dricul, familia, delegaţia prefecturii poliţiei Capitalei, armata, trăsurile.

Decoraţiile erau depuse pe trei perne, purtate de către ofiţeri superiori.

La perna I era d. maior Berneanu din reg. 10 artilerie asistat de d-nii căpitani Petrescu Gheorghe şi N. Săndulescu din reg. 2 artilerie; la perna II era d. maior Referendaru, asistat de d-nii căpitani Henzel Vasile şi Dumitru Rădulescu de la marele stat-major şi la perna III era d. maior Coandă de la marele stat-major asistat de d-nii căpitani Roiu şi Teodorescu de la institutul geografic al armatei.

Cortegiul astfel format a parcurs străzile Luminei, Lascăr Catargi, calea Victoriei, str. Regală, Biserica Enei, Bulevardul Academiei, Calea Victoriei, str. Carol, calea Rahovei, str. 11 iunie, str. Cuţitu de Argint, calea Şerban Vodă până la cimitirul Bellu.

Înainte de coborârea coşciugului la cavou, au luat cuvântul d-nii Flor Pomponiu, din partea şcoalei de agricultură de la Herăstrău, P.S. Radianu, din partea societăţii agronomilor relevând meritele defunctului ca îndrumător al agriculturii şi economiei naţionale, şi Spiru Gheorghiu, din partea societăţii funcţionarilor comerciali aducând omagiu de recunoştinţă pentru opera sa, «*legea repaosului duminical*».

Coşciugul a fost coborât apoi în cavou. Un numeros public a condus până la locaşul de veci rămăşiţele pământeşti ale ilustrului defunct între care dintre persoanele oficiale de frunte au fost d-ii Ion Brătianu, prim ministru, general Averescu, ministru de război şi M. Fechide, preşedintele Camerei." La funeraliile unei personalităţi briliante al neamului românesc din secolul al XIX-lea, cum a fost P.S. Aurelian, politicienii conservatori au lipsit…

Trecerea lui P. S. Aurelian în lumea eternă a fost un eveniment de amploare, astfel că, ziare şi personalităţi au publicat despre marele dispărut diferite aspecte legate de activitatea sa în momente importante sau despre unele caracteristici ale personalităţii sale.

Rememorări despre P.S. Aurelian.

Conducător al delegaţiei pentru tratative la reînnoirea «Convenţiunii» cu Austro-Ungaria (1886). Ziarul «*Dimineaţa*» din 26 ianuarie relata despre unul dintre momentele dificile din activitatea sa de reprezentant al ţării investit de guvern. Anume, în anul 1886, în iarnă, Aurelian a fost numit conducător al delegaţiei române pentru tratative cu Austro-Ungaria, în vederea reînnoirii tratatului comercial cu Imperiul, semnat în 1875. Pe întreg parcursul de 10 ani al derulării «*Convenţiunii*», cum i se spunea, Aurelian a fost cel mai aspru critic asupra acestui «*târg*», semnat de conservatori, care au demolat aproape toate manufacturile româneşti, el oprindu-se cu revoltă asupra nerespectării din partea austriacă a celor mai importante prevederi pentru România, între care se afla blocarea exportului de vite.

La prezentarea delegaţiei române primite de ministrul de externe austro-ungar, acesta a avut o tresărire, surprins şi incomodat la vederea lui Aurelian în fruntea delegaţiei. Aurelian fusese nefavorabil prezentat în presa austro-ungară pentru atitudinea foarte critică asupra «*Convenţiunii*», iar începutul convorbirilor a debutat cu intervenţia ministrului austriac astfel: „***Pe dumneata te-a trimis guvernul român? Noi nu vom putea să ne înţelegem, nu vom putea să ducem la bun sfârşit negocierile, deoarece sunt prea cunoscute sentimentele d-tale faţă de unguri? D-ta urăşti pe unguri!***” Răspunsul lui Aurelian, calm şi ferm, spunea aşa: „***Nu urăsc pe nimeni. Mă surprinde ce-mi spuneţi. Am venit să reprezint interesele ţării mele şi discut în modul cel mai urban (civilizat) condiţiunile «Convenţiunii vamale».***” Ei bine, după prima întrevedere, tratativele s-au întrerupt, iar la reluarea lor în luna mai la Bucureşti, delegaţia ţării era condusă... de P.S. Aurelian.

Em. Porumbaru despre P. S. Aurelian. Ziarul «***Adevărul***» din 29 ianuarie 1909, readucea în memoria cititorului un articol publicat în revista franceză «***La Roumanie Ilustrée***», care a fost scris de Emanoil Porumbaru, unul dintre tinerii miniştri ai guvernului Aurelian, un apropiat al prim-ministrului. Acest material prezenta cele mai interesante aspecte politico-economice din scurta guvernare «*Aurelian*».

Articolul lui Porumbaru descrie preluarea guvernului de către Aurelian în contextul «*cazului mitropolitului Ghenadie*», la care adaugă această precizare importantă: „D-l Aurelian, care nu solicitase demnitatea de prim ministru, care n-a primit greoaia sarcină ce i se impunea, decât atunci când şi-a format convingerea că poate să facă un serviciu, nu numai partidului său, dar şi statului, se înconjură de câţiva membri de frunte ai tinerei generaţiuni liberale, constitui ministerul (guvernul) şi se puse îndată pe treabă.”

Unul dintre marile sale caractere rezultă din descrierea lui Porumbaru cu privire la modul de procedare la rezolvarea «*cazului... Ghenadie*»; iată: „D-l Aurelian nu s-a adresat pentru rezolva-rea chestiunii arzătoare care era la ordinea zilei, numai propriul său partid, ci tuturor celorlalte partide sau grupuri politice...” Cu o sinceritate şi cu o loialitate care-l onorează, el şeful guvernului liberal, s-a dus înaintea d-lui Lascăr Catargiu, şeful partidului conservator, şi fără reticenţe, fără formule zadarnice, i-a propus să unească acţiunea partidului său, cu aceea a celorlalţi, pentru a ajunge împreună la o soluţiune paşnică, care să fie de natură a prezenta unitatea morală a societăţii şi a restabili prestigiul bisericii naţionale.

Graţie acestui demers politic, o înţelegere s-a putut stabili, şi după puţin timp, faimoasa chestiune mitropolitană dispăruse din rândul problemelor noastre politice.

Tânărul şi valorosul ministru Emil Porumbaru, aprecia astfel, meritul lui Aurelian în rezolvarea spinoasei probleme mitropolitane: „Dacă D-l Aurelian nu ar avea la activul său decât acest succes politic, el ar fi destul pentru a-i asigura un loc din cele mai favorabile printre cetăţenii de frunte ai ţării sale. Dar, el avea un întreg program de reforme pe care îşi propunea să le realizeze, şi nu aştepta decât votarea bugetului, pentru a le supune dezbaterilor.

Din nenorocire, după ce adusese servicii atât de însemnate partidului său, el a avut să îndure o viaţă guvernamentală atât de grea, încât a crezut la un moment dat că face un act de prevedere şi de devotament către ţară, retrăgându-se de la putere, deşi avea pentru dânsul o imensă majoritate în ambele camere, încrederea regelui şi un curent foarte favorabil în opiniunea generală (publică). În textul demisiunii remisă guvernului, D-l Aurelian declară că se retrage pentru a nu tulbura unitatea şi armonia partidului său, şi cu speranţă că retragerea cabinetului său, va putea să înlesnească formarea unui ministru (guvern) de concentrare liberală, şi să dea astfel guvernului autoritatea de care are nevoie în grelele împrejurări care agită Europa."

Autorul îşi arăta speranţa că Aurelian mai putea fi chemat la guvernare, spunând: „D-l Aurelian este acela care se arată mai pătruns de nevoile societăţii moderne, şi care poate mai bine răspunde acelei condiţiuni esenţiale a regimului parlamentar, care consistă în a întregi cel mai mare număr de adeziuni în jurul ideilor sale. ***D-l Aurelian face parte dintr-aceia care cred că puterea şi vitalitatea unui partid politic, rezidă mai puţin în oamenii care îl reprezintă sau îl conduc, decât în valoare morală a ideilor a căror realizare o urmăresc, şi mai ales în concordanţa acestor idei cu sentimentul general al naţiunii."***

Trebuie să recunoaştem că Aurelian greşea în condiţiile vremii sale. Chiar şi astăzi «*vulgul*» cere câte un personaj izbăvitor, care să-i îndeplinească dorinţele, dacă se poate... aşa... de unul singur. Credem că omenirea mai are de parcurs etape de secole, pentru a ajunge ca poporul să pună ideea înaintea persoanei.

În încheierea articolului, Em. Porumbaru includea acţiunile lui Aurelian în arsenalul de modalităţi închinate înfăptuirii aspiraţiilor sale, dăruite binelui ţării.

Personalitatea lui P. S. Aurelian în «Universul»

Un articol dintre cele mai interesante, destinat dezvăluirii unor valori personale caracteristice lui Aurelian, a publicat şi «*Universul*», la 27 ianuarie, sub titlul «***Personalitatea lui Aurelian***», semnat I. I. R., desigur, un cunoscător al marelui învăţat şi om de stat.

Nu a fost un oarecare, acela care prin cultura şi însuşirile sale şi prin situaţiunea în care a prezidat, a ocupat în partidul liberal un loc atât de însemnat.

Economist într-o vreme când chestiunile economice, mai cu seamă, nu prea erau partea tare a oamenilor politici, P.S. Aurelian a fost un element preţios al partidului său, şi era firesc ca el să fi avut ambiţiunea de a prezenta un proiect al Casei Rurale, sub guvernul său în 1896/1897, care îşi dădea seama de necesitatea şi valoarea reformei.

Dar tocmai epoca aceea de la 1898 a fost pentru el piatra de încercare. Dacă ar fi avut atunci mai multă energie, sau dacă ar fi fost şi mai activ secondat, nu numai de Vasile Lascăr, dar şi de ministrul de finanţe de azi, partidul liberal ar fi luat de la 1898 o altă direcţiune – aceea propovăduită în urmă de gruparea drapelistă, care nu numai că ar fi scutit bătrânii acestui partid să asiste azi la completa lor anihilare politică, dar ar fi făcut poate ţării, marele serviciu de a evita sângeroasa frământare din 1907.

Căci Aurelian, după ce cu concursul adversarilor a rezolvat criza mitropolitană pe urma detronării mitropolitului Ghenadie, a dovedit prin însăşi faptul depunerii proiectului ***Casei rurale***, că nu era lipsit de simţul nevoilor reale ale ţării.

Dacă Dimitrie Sturdza i-a îngropat proiectul în secţiile Senatului şi cu sprijinul interesat al Brătienilor, l-a făcut nu numai să se retragă de la guvern, dar să iasă şi din partid, aceasta era dovada că lui Aurelian i-a lipsit îndrăzneala, care e un factor hotărâtor în marea majoritate a evenimentelor politice.

În această privinţă, caracterul său s-a dat şi mai bine pe faţă în activitatea grupării drapeliste. Ne era simpatică acea grupare prin geneza ei şi prin mulţi din acei care o alcătuiau, şi întrucâtva şi prin tendinţele sale; de aceea o urmăream mai de aproape şi cunoşteam aspectul sub care s-a prezentat Aurelian în sânul acelei grupări.

Ei bine, ştiţi ce a răspuns Aurelian într-o convorbire, când a fost întrebat, cum de a îngăduit retragerea guvernul său, după somaţiile d-lui Sturdza şi Brătienilor?: «La urma urmei, cine sunt eu ca să-mi iau dreptul de a guverna în numele partidului?»

Modestia aceasta era sinceră, dar era şi dovada lipsei de energie şi curaj; căci întru nimic în ce priveşte trecutul şi cultura, Aurelian nu era osândit să se ţie în rezervă printre fruntaşii partidului său. Nici dibăcia nu-i lipsea, căci i-a trebuit şi dibăcie în rezolvarea crizei metropolitane. Ba era chiar destul de cunoscător de oameni; îi plăcea să asculte tot, să afle tot, şi lumea ştia că auzul nu-i este tocmai perfect, îi plăcea să profite de aceasta, pentru a lăsa pe alţii să vorbească, şi el să asculte; şi mai ales să nu răspundă, când îi convenea să se creadă că n-a auzit.

O trăsătură a modestiei sale era şi felul cum colabora la «*Drapelul*». Era doar şeful grupării, fost prim-ministru şi ca vechi director al «*Economiei naţionale*», redactor destul de încercat. Cu toate acestea, când scria câte un articol, trecea pe la redacţia «*Drapelului*», îl dădea aproape pe ascuns primului redactor şi-i şoptea întotdeauna: «Am mai mâzgălit ceva, vezi dacă merge». Şi erau articole de acestea, care făceau senzaţie pe atunci în partidul liberal.

Lipsa de îndrăzneală însă, lipsa acelei fermităţi care creează pe stăpânii creaţiunilor mari îi lipsea şi astfel se explică, de ce nu a putut face nici în ţară nici în partidul său, ceea ce fusese chemat de împrejurări să facă." Semnat S.I.R.

Cunoscând sub toate aspectele personalitatea lui Aurelian, trebuie să recunoaştem că acest articol a descris cu obiectivitate importante caracteristici, care sugerau a fi necesare unui bărbat chemat la realizări înalte pentru ţară.

Nicolae Iorga despre P. S. Aurelian

Puţini români de azi care se consideră intelectuali au auzit de cartea lui Nicolae Iorga «*Oameni care au fost*», deşi este o operă admirabilă prin informaţiile colosale, pentru bagajul cultural al unei asemenea persoane. Reamintim că pana genială a lui Iorga a lăsat în această carte un volum de informaţii demne de o enciclopedie, asupra personalităţilor mari şi mai puţin mari, dar interesante sub anumite puncte de vedere, în legătură cu literatura, viaţa socială şi politică, care au trăit într-o perioadă lungă din viaţa sa (1903-1940).

Într-un medalion scurt, Iorga a cuprins cu frazele sale, caracteristicile psihice şi concepţiile asupra vieţii economice şi politice ale lui P.S. Aurelian, cu o mare apropiere de realitate. Considerăm că pagina sa dăruită memoriei lui Aurelian, exprimă statutul acestuia de mare personalitate a neamului românesc. Iorga ne spune:

„Dispare la o vârstă înaintată P.S. Aurelian, preşedintele Senatului.

Răposatul a fost unul dintre cei dintâi români care au avut cunoştinţe serioase de agricultură. A studiat şi scris câtva timp în acest domeniu, fiind şi profesor al şcolii de această specialitate. Cu vremea, a ajuns a cuprinde întregul domeniu al economiei naţionale, şi acţiunea liberalilor, la care se alipise, a fost determinată, prin anii 1880, de ideile lui protecţioniste şi industrialiste.

Din ce în ce politica l-a prins mai mult, fără ca acest om rece şi cumpănit să fi avut pasiune pentru dânsa. Totuşi, când o seamă de liberali mai tineri n-au mai vrut să fie sub mâna aspră şi în cercul de idei cam strâmt al d-lui S. A. Sturdza, «drapeliştii» au gândit că se poate face un şef de partid din P.S. Aurelian, blând, împăciuitor, foarte cuminte, vorbitor cumpătat şi plăcut, şi, afară de aceste însuşiri, economist recunoscut şi plănuitor al Casei rurale. Tulburările pricinuite de ne-chibzuita izgonire cu poliţia a mitropolitului Ghenadie care, înainte de toate, reprezenta, până la de-punerea cârjei, biserica României, i-au dat prilejul de a înlocui, pe câteva luni, pe d-l Sturdza.

Câtva timp, partidul a vegetat în opoziţie. A fugit repede în rândurile oştii celei mari, fără steag. Cina acestei dezerţiuni a purtat-o desigur şi acela căruia steagul, acum ascuns îi fusese încredinţat. Dar P.S. Aurelian nu ceruse această onoare.

Cum n-a cerut nici pe aceea de a fi preşedintele al Academiei Române, în care calitate iar nu i se puteau aduce critice. S-a stins liniştit într-o zi mare a neamului, o zi în care s-au ridicat, lângă vechi steaguri glorioase, steaguri noi pe care tineretul le-a ţinut sus ca să se vadă de departe. Moartea lui a fost un incident; unul mai impresionant pentru mulţi însă a fost înmormântarea lui, la care au venit destui «prieteni politici», dar niciun credincios al vechiului şef, de atâta timp ajuns şi el la normalitatea smerită a vieţii politice de partid."

O recunoaştere internaţională

Una dintre recunoaşterile internaţionale de mare onoare care i s-a acordat lui Aurelian în timpul vieţii a fost includerea sa în monumentala operă «***Dictionnaire international des écrivains du monde latin***» publicată la Roma în anul 1905, de către ***Angelo De Gubernatis***. Este o lucrare enciclopedică care reprezintă cele mai reprezentative personalităţi din ţările lumii latine, cuprinzând circa 15.000 de nume, într-un volum de 1.500 pagini. Pentru fiecare personalitate este acordat un spaţiu variabil în pagina tipărită pe două coloane. Acest spaţiu este destinat pe o întindere de la 5-6 rânduri pe coloană, până la una sau două coloane, după personalitate. P.S. Aurelian este prezentat pe o coloană întreagă la p. 51.

Conţinutul redat este un medalion briliant de prezentare a marii personalităţi a lui P. S. Aurelian, care se afla la o vârstă venerabilă (1905) şi care lăsa o operă impresionantă; o mare figură care reprezenta România. În prima parte, De Gubernatis prezintă specialităţile şi funcţiile sale publice şi influenţa pozitivă asupra progresului în toate direcţiile de activitate; apoi trece la datele biografice: locul de naştere, studiile la Bucureşti şi Grignon, după care descrie activitatea de agronom şi de economist şi aproape toate lucrările sale importante publicate în reviste şi în cărţi, finalizând cu o concluzie admirativă prin care arată că o ţară trebuie să fie mândră de asemenea om, cetăţean şi scriitor.

Redăm un extras din această expunere ilustrată într-o lucrare dată pentru lume şi eternitate: „***Aurelian Petru S., ilustru om de stat, economist şi agronom român, preşedinte al Senatului Român, preşedinte al Ateneului Român, vechi preşedinte al Academiei Române, vechi ministru în mai multe rânduri, la agricultură şi lucrări publice, culte şi instrucţiune publică şi interne; vechi preşedinte al Camerei deputaţilor, deputat şi vechi preşedinte al consiliului de miniştri, poate fi considerat sub toate aspectele ca unul dintre marii factori (făuritori) ai României moderne, un cetăţean şi un scriitor de care o ţară trebuie să fie mândră. El a exercitat o influenţă binefăcătoare în direcţii diferite, asupra culturii şi civilizaţiei ţării sale, numărându-se printre reprezentanţii ei cei mai nobili şi mai puri. Ca scriitor stilul său este clar şi îndreptat către toată lumea; ideile sale originale sunt comunicate într-o manieră agreabilă pentru marele public.”***

Enciclopedia lui Gubernatis prezintă şi alte nume ilustre ale culturii româneşti din secolul al XIX-lea: Anton Bacalbaşa, Eugeniu Carada (director şi vice-guvernator al Băncii Naţionale), I.L. Caragiale, Bogdan Petriceicu Haşdeu, Nicolae Xenopol, Carmen Sylva, Iacob Negruzzi ş. a.

Distincţii. Pentru activitatea de amploare, cu rezultate care au influenţat progresul ţării şi al naţiunii, specifică marilor oameni din economie, ştiinţă şi politică, Aurelian a fost distins cu ordine, medalii şi i-a fost conferită calitatea de membru al unor societăţi savante din ţară şi străinătate. În această privinţă, a fost cel mai aureolat învăţat din secolul al XIX-lea. Avem convingerea în a susţine că în secolul al XIX-lea nu a avut egal, prin marea diversitate a distincţiilor care i-au fost acordate pentru meritele avute.

P. S. Aurelian a fost decorat cu:

- Marea cruce a Ordinului «*Carol I*»
- Marea cruce «*Steaua României*»
- Marea cruce «*Coroana României*»
- Marea cruce «*Trecerea Dunării*»
- Marea cruce «*Bene Merenti*»
- Marea cruce «*Apărătorul independenţei*»
- Marea cruce «*Răsplata muncii pentru biserică*» ş. a.

Toate aceste distincţii statuate la cea mai înaltă clasă de onoare au fost acordate în plan intern.

P.S. Aurelian a fost o personalitate recunoscută în plan internaţional pentru înaltele sale competenţe în ştiinţe, în primul rând în economie, cu specificare pe Economia politică şi practica economică. Între distincţiile primite se remarcă:

- Marea cruce a Ordinului «*Ludovic*»
- Marea cruce a Ordinului «*Sfânta Anna*»
- Ordinul «*Sf. Ana*» a fost fondat la «*Kiel*» la 11 februarie 1735, de către Karl-Friedrich duce de Holstein-Gottrop, în amintirea soţiei sale ***Anca Petrovna,*** fiica ţarului Petru I, şi conferit din anul 1842. Ţarina Ecaterina a II-a a păstrat acest ordin în sistemul de decoraţii ruseşti. Apoi a fost păstrat şi de Ţarii Pavel I (1796), Alexandru (1815) şi Nicolae I., este unul dintre cele mai înalte ordine emise de Rusia, în secolul al XVIII-lea prin care în plan intern, celor decoraţi li se acorda titlul nobiliar. Iniţial, a fost acordat militarilor, dar ulterior s-a conferit şi marilor personalităţi care s-au distins prin activitate în favoarea Imperiului.

Primii români decoraţi cu Ordinul «*Sfânta Anna*» au fost militarii: colonel Ivan Grigore (1877) şi colonel Alexandru Budişteanu (1870).

Aurelian a primit acest ordin după vizita la «*Expoziţia de arte şi industrii de la Moscova*» din anul 1882, probabil pentru lucrările publicate despre eveniment dar şi ca recunoaştere pentru întreaga sa activitate.

- Marea cruce a Ordinului «*Sfântul Stanislas*» a fost primită tot în legătură cu vizita făcută de P. S. Aurelian la expoziţia de la Moscova în 1882. Acest ordin, considerat mai înalt decât precedentul, a fost emis de către Stanislas al II-lea Paniatowski, regele Poloniei în 1765, abolit la 1772, şi restaurat în 1802 la crearea ducatului Varşoviei. În anul 1831, ţarul Alexandru I l-a încorporat între ordinele ruseşti.

Între primii români care au fost distinşi cu acest mare ordin au fost doi militari, locotenent colonel D. Salmen (1869) şi locotenent Kolinsky (1878). Primul român civil care a primit Ordinul «*Sf. Stanislas*» a fost P.S. Aurelian în anul 1882, urmat de prinţul Dimitrie Ghica în anul 1898, şi apoi de câţiva militari, după primul război mondial.

Alte distincţii:

- Marea cruce a Ordinului «*Medgidiei*».
- Mare comandor al «*Legiunii de Onoare*» a Franţei, etc. etc.
- Membru al societăţii de Economie politică din Paris.
- Membru fondator al «*Societăţii geografice*» din România.
- Membru fondator, preşedinte al societăţii «*Economia*», prima societate de economie din România.
- Membru fondator al societăţii «Concordia» etc., etc.

Asemenea distincţii şi funcţii glorioase confirmă una dintre cele mai luminoase figuri de învăţat patriot din secolul al XIX-lea care a făcut onoare ţării sale şi mult bine poporului din sânul căruia s-a ridicat la cele mai înalte statute publice şi academice.

Casa lui P. S. Aurelian din str. Christian Tell nr. 10, sect. 2, Bucureşti

Mormântul lui P. S. Aurelian din Cimitirul Şerban Vodă (Bellu)

CAPITOLUL IX

P. S. AURELIAN. ARTICOLE, STUDII, BROŞURI ŞI CĂRŢI

I. AGRICULTURĂ

Articole

1. *Economia vitelor şi agricultura română.* Jurnalul Agronomia, 15.09.1859
2. *Agricultura şi proprietarii.* Monitorul, nr. 17, 22.10.1860
3. *Despre vacile de lapte.* Jurnalul Agronomia, nr. 1, 1861
4. *Teoria şi practica în agricultură.* Monitorul, 29.03.1861
5. *Oile merinos.* Jurnalul Agronomia, nr. 6, 1861
6. *Cultura cânepei.* Monitorul comunelor, nr. 8, 9, 1862
7. *Cultura trifoiului.* Monitorul comunelor, nr. 12, 1862
8. *Porumbul (cultura).* Monitorul comunelor, nr. 20, 1862
9. *Cultura grâului.* Monitorul comunelor, nr. 24, 25, 1862
10. *Calul englez «Sânge-pur».* Economia rurală, nr. 1, 1882
11. *Îmbunătăţiri de introdus în agricultura română.* Revista română pentru ştiinţe, literatură şi arte, Bucureşti, 1862

Studii

12. *Gunoiul.* Monitorul comunelor, nr. 2, 3, 4, 5, 1863
13. *Prăsirea cailor.* Monitorul comunelor, nr. 1, 13, 14, 1863
14. *Despre oi (creşterea şi exploatarea).* Monitorul comunelor, nr. 19, 21, 23, 1863
15. *Despre lăcuste.* Revista ştiinţifică, nr. 18, 20, 1871-1872
16. *Notiţă asupra irigaţiunilor în Lombardia. Economia naţiunală, nr. 3, 4, 1873*
17. *Sparceta (cultura).* Economia naţiunală, nr. 2, 1875
18. *Trifoiul roşu (cultura).* Economia naţiunală, nr. 1, 1875
19. *Note economice asupra judeţului Prahova.* Revista ştiinţifică, nr. 19, 20, 1872
20. *Arăturile adânci sau de desfundare.* Economia rurală, nr. 1, 1876
21. *Oile merinos.* Revista ştiinţifică, nr. 1, an I, 1870/1871
22. *Laptele şi productele sale.* Revista ştiinţifică, nr. 12, 13, 14, 15, 22, 1871/1872
23. *Studiu asupra ameliorăţiunei raselor de cai din România.* Revista ştiinţifică, nr. 3, 4, 5, 6, 7, 1870/1871
24. *Cultura sfeclei şi fabricaţiunea zahărului din sfecle.* Revista ştiinţifică, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 1871/1872
25. *Rasele noastre de vite cornute.* Economia rurală, 1876
26. *Vitele cornute din «Rasa Olandeză».* Revista ştiinţifică, nr. 2, 1871
27. *Împărţirea topografică a viilor din judeţul Prahova.* Economia naţiunală, nr. 4, 1874
28. *Specii de struguri ce se găsesc în viile din judeţul Prahova.* Economia naţiunală, nr. 5, 1874
29. *Fabricaţiunea vinului.* Economia naţională, 1886
30. *Despre strugure ca medicament.* Economia naţiunală, nr. 8, 1873
31. *Despre amendamente.* Economia rurală, nr. 21, 22, 1877
32. *Economia rurală la romani. Instrumente agricole, amendamente şi îngrăşăminte; plante cereale şi leguminoase.* Analele Academiei Române - Revista ştiinţifică, nr. 15, 16, 17, 1879/1880.
33. *Sistemele de cultură*. Economia naţională, nr. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 1891

Broşuri

34. *Influenţa stării sociale asupra sistemelor de cultură.* Editura Carol Göbl, Bucureşti, 1891

35. *Agricultura la romani. Creşterea albinelor.* Comunicare la Academia Română, extras din *Analele Academiei Române,* Seria a II-a, Tom XXVIII, Memoriile Secţiei Ştiinţifice, Bucureşti, 1905

36. *Discursul D-lui P. S. Aurelian asupra sindicatelor agricole la şedinţa Camerei de la 19 ianuarie 1899*, Tipografia Lumea nouă, Bucureşti, 1899

Cărţi

37. *Manual de agricultură pentru şcoalele primare,* Bucureşti, 1869

38. *Manual de agricultură pentru şcoalele normale şi şcoalele rurale*, Ediţia a VII-a; Revăzută şi în total prefăcută, Editura Librăriei Socec et Comp., Bucureşti, 1891

39. *Note de silvicultură practică (1873),* publicată de Petre Antonescu, Bucureşti, 1934

II. ECONOMIE

Articole

1. *Prefaţă la „Sistemul naţional de Economie politică", de Fr. List*, Economia naţională, 1887
2. *Protecţionismul agricol în Europa.* Economia naţională, 1887
3. *Chestiunea tocmelilor agricole.* Economia naţională, nr. 24, 1892

Studii

4. *Capitalurile*, Jurnalul Agronomia, nr. 13, 1861
5. *Notiţă asupra exploatării petrolului la Colibaşi.* Economia naţiunală, nr. 1, 2, 1873
6. *Fiitorul (viitorul) nostru economic.* Revista ştiinţifică nr. 24, 1872
7. *Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*, Revista ştiinţifică nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 1873
8. *Arendarea moşiilor.* Economia naţiunală, nr. 7, 8, 9, 10, 11, 1873
9. *Necesitatea întemeierii industriei române*, Economia rurală, nr. 11, 12, 1876/1877
10. *Cum se poate fonda industria în România.* Economia rurală, pp. 396, 447, 537, 1881

Broşuri

11. *Viitorul nostru economic* (discurs – Bârlad, 1892). Tipografia Voinţa Naţională, Bucureşti, 1898

12. *Politica noastră comercială faţă cu* «*Convenţiunile de comerţ*». Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1885

13. *Politica noastră vamală.* Tipografia Voinţa Naţională, Bucureşti, 1890

14. *Exploatarea moşiilor prin meteiagiu.* Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1888

15. *Expoziţia naţională de arte şi meserii de la Moscova, 1882*. Tipografia Academiei Române, Editura Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1883

Cărţi

16. *Notice sur la Roumanie – principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale*, Librairie A. Frank, Paris, 1868

17. *Tera nostra – schiţe economice asupra României.* Tipografia Laboratorilor români, Bucureşti, 1875

18. *Bucovina. Descriere economică însoţită de o hartă.* Tipografia Laboratorilor români, Bucureşti, 1876

19. *Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optsprezecelea*, Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1882.

20. *Catechismul economiei politice.* Editura Librăriei Socec, Bucureşti, 1874
21. *Prefaţă la „Sistemul naţional de Economie politică”,* de Fr. List, 1887, Bucureşti.
22. *Elemente de economie politică.* Tipografia Academiei Române, 1889.

Cărţi, studii şi articole despre P.S. Aurelian

1. Demetrescu, C. Mihai, *Petru S. Aurelian – Opere economice* Editura Academiei, R. P. R. Bucureşti, 1967.
2. Mugescu, Costin, *Un economist reprezentativ al secolului său, P. S. Aurelian, în Petru S. Aurelian – Opere economice*, Bucureşti, 1967.
3. Vlad, Radu-Dan, *Petru S. Aurelian – Omul şi opera,* Editura Gordian, Timişoara, 1894.
4. Moldovanu, Constantin, *Pionierii cooperaţiei române – P. S. Aurelian,* Bucureşti, 1938.
5. Vasiloiu, Victor, *Influenţa lui Fr. List asupra gândirii lui P. S. Aurelian,* cap. III din teza de doctorat *Der Einfluss Lists*, Bucureşti, 1939.
6. Jinga, Victor, *Gândirea economică românească în secolul al XIX-lea, (P.S. Aurelian),* Cluj, 1938.
7. Vlad, Radu-Dan, *Gândirea economică românească despre (P.S. Aurelian) industrializare* (1859-1900), Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2001.
8. Ioţa, Vasile, *Studii economice, Caiet de studiu nr. 12, P. S. Aurelian,* Bucureşti, 1973.
9. Georgescu, Titu, Băldescu, Emil, *Ctitori de şcoală românească în secolul al XIX-lea,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
10. Moga, S. Vasile, *Notiţă asupra vieţii şi activităţii lui P.S. Aurelian,* Revista Câmpul nr. 7, 8/1915.
11. Peştean Iulian Viorel, *Petre S. Aurelian 1833 – 1909,* în lucrarea „Oameni de seamă ai ştiinţei agricole româneşti”, vol. I, Editura Cronica, Iaşi, 1997
12. Radianu, P. Ştefan, *Agronomul P.S. Aurelian în: Din trecutul şi prezentul agriculturii române*, Tipografia Clementa, Bucureşti, 1906.
13. Chiţoiu, D., *Agronomul P. S. Aurelian*, Tipografia Oltenia, Craiova, 1930.
14. Vlad, R. D., *P. S. Aurelian – ctitor al învăţământului agricol românesc,* Revista de istorie, tom 39, nr. 8, august, 1886.
15. Vlad, R. D., *L'industrialisation de la Roumanie dans la vision de Petre S. Aurelian,* Viaţa Economică, nr.4, 1966.
16. Demetrescu, C. Mihai, *P. S. Aurelian, militant de seamă pentru dezvoltarea ştiinţelor economice,* Viaţa economică nr. 4, 1966.
17. Malinschi, V., *Economişti la Academia Română, Evocări şi restituiri (P. S. Aurelian), vol. I,* Editura Academică Română, Bucureşti, 1990.
18. Taşcă, Gh. *Comemorarea lui P. S. Aurelian în Anuarul Ateneului Român*, Bucureşti, 1933.
19. Davidescu, David, Bâlteanu, Gh., *Petre S. Aurelian ca agronom,* Revista Academica, Bucureşti, 1903.
20. Văcărel, Iulian, *Coordonatele politicii economice a României în concepţia lui P.S. Aurelian,* Revista Academica, Bucureşti, 2003.
21. Otiman, Păun-Ioan, *P. S. Aurelian – Omul politic,* Revista Academica, Bucureşti, 2003.
22. Giorgiu, Victor, *P. S. Aurelian şi Silvicultura,* Revista Academica, Bucureşti, 3003.

REZUMAT

PETRE S. AURELIAN – ECONOMIST

Aurelian face parte din generaţia ce a urmat valului paşoptist din secolul al XIX-lea, fiind una dintre personalităţile briliante între tinerii care au intrat în viaţa activă după momentul Unirii Principatelor Române de la 1859. El s-a înscris între aceia al căror grad de conştiinţă naţională l-a determinat să-şi proiecteze ţelul vieţii pe contribuţia la organizarea ţării şi a activităţii productive a românilor pentru progresul general, urmând apropierea de marile ţări europene care se aflau la un grad de civilizaţie superior. Deşi bărbaţii generaţiei sale au adus servicii imense ţării şi neamului, au rămas în plan secund faţă de revoluționarii de la 1848, astfel încât numele lor nu au fost reţinute la nivelul meritat în conştiinţa patriotică.

Petre S. Aurelian s-a născut la 12 decembrie 1833, în familia primului învăţător al şcolii în limba română din Slatina, care se numea Gheorghe Ardeleanu. Acesta a făcut parte din prima alcătuire a dascălilor şcolii «*Sf. Sava*» de la 1818, sub direcţia lui Gheorghe Lazăr. Fiul său a primit numele «*Aurelian*» la înscrierea în clasa I-a la «*Şcoala Ionaşcu*» din Slatina, din dorinţa învăţătorului său, Alexandru Popescu.

După absolvirea şcolii primare cu durata de 3 ani, Aurelian a urmat învăţătura la «*Şcoala Sf. Sava*» din Bucureşti, unde s-a înscris în anul 1850, apoi şi-a făcut studiile la «*Şcoala Imperială de Agricultură de la Grignon*», aproape de Paris, unde a absolvit în anul 1859, cu diplomă ce avea înscrisă distincţia «*Argint*».

Un tânăr de 23 de ani, deplin matur, cum era Aurelian, cu o inteligenţă sclipitoare şi un puternic spirit patriotic, cu o morală aşezată pe principii umaniste, aşa cum s-a dovedit pe parcursul întregii sale vieţi, a găsit în Franţa acelei epoci condiţii foarte favorabile pentru formarea profesională, intelectuală şi umană. A acumulat din acestea tot ce a considerat că este important pentru el şi pentru ţara lui. Concomitent cu studiile agronomice, a fost interesat de problemele economice, politice şi filozofice ale epocii. A frecventat întâlniri şi conferinţe ale filozofilor şi economiştilor timpului şi a făcut cunoştinţă cu cercurile socialiştilor utopici din jurul lui Auguste Comte (1798-1857). L-a cunoscut personal pe Michal Chevalier, mare economist al timpului, care era adept fidel al ideilor lui Saint-Simon (1760-1825) şi de la care a aflat cum s-au născut şi au fost promovate ideile socialismului utopic. În acelaşi timp, a cunoscut «*optimismul liberalist*» al succesorilor lui Frédéric Bastiat (1801-1850), adept al liberului schimb, care propunea armonia dintre burghezie şi proletariat. A păstrat această idee pe durata întregii sale vieţi. S-a întors în ţară după 3 ani de studii şi un an de vizite şi călătorii în ţări europene înaintate, având reşedinţa la Nisa. A ajuns în Bucureşti la 12 septembrie 1860.

Aurelian a ales şcoala de la Grignon pentru renumele său de instituţie cu faimă, care asigura egală pregătire în agricultură, economie şi, în bună măsură, în silvicultură. El nu s-a pregătit ca să ajungă în slujba unui oarecare boier pe moşie. A învăţat pentru a dărui munca sa de persoană înalt instruită progresului ţării sale rezultată din unirea principatelor, unde începea dificila luptă de organizare statală. La 27 de ani, se manifesta ca un bărbat cu deplină maturitate.

Fiind recunoscut ca o mare speranţă între tinerii învăţaţi, în câteva săptămâni de la sosirea în ţară, a primit trei funcţii: şef al biroului de agricultură din Ministerul Lucrărilor Publice; profesor la Şcoala Naţională de Agricultură de la Pantelimon şi director la publicaţia «*Monitorul*», ziar oficial al Ţării Româneşti, devenit apoi „...al Principatelor Române”, prin decret semnat de Domnul Alexandru Ioan Cuza. Se împlineau acestea în lunile septembrie-octombrie 1860.

Aurelian a pornit cu o activitate viguroasă în toate funcţiile primite; direcţiunea de la «*Monitorul*» şi colaborarea la jurnalul «*Agronomia*» i-au oferit o excelentă oportunitate pentru a publica scrieri asupra unor instituţii ce funcţionează într-un stat normal şi asupra principalelor probleme ale economiei ţării, depăşind scopul publicaţiei. Astfel, primul articol era un studiu intitulat «*Agricultura şi proprietarii*» în care sugera o participare echitabilă a claselor sociale la

dreptul de proprietate, asupra pământului ţării, ca factor de bază a funcţionării economiei agricole. Găsim apoi subiecte privind «*moneda*»; «*industria*»; «*asigurările agricole*»; «*casele de economie şi prevedere*»; «*capitalurile*»; «*creditul agricol*»; «*poştiile*»; «*drumurile de fer*», «*despre mijloacele de comunicare şi transport*», iar pentru că în aceste instituţii lucrau oameni, a abordat teme despre «*asigurările sociale*», «*organizarea stabilimentelor de binefacere*», «*despre educaţie*», chiar despre «*educaţia clasei muncitoare*» ca subiect de sociologie.

Participarea sa, alături de Al. Odobescu, la «*Expoziţia Universală-Paris*» 1867, unde a organizat pavilionul României, i-a dezvoltat orizontul general de cunoaştere a conţinutului teoretic şi practic asupra structurii economiilor din ţările dezvoltate şi interesul de aplicare a lor pentru progresul ţării sale. Aici, a făcut o impresie generală briliantă, fiind decorat cu Ordinul „Mare comandor al «*Legiunii de onoare*» a Franţei", devenind şi membru al «*Societăţii de Economie politică*» din Paris. O activitate la fel de valoroasă a avut la «*Expoziţia internaţională*» de la Viena în anul 1873, unde a fost vicepreşedinte ales al «*juriului internaţional*», dar nu era onorat cu distincţii din cauza cunoscutei sale poziţii adverse faţă de modul cum erau convenite relaţiile comerciale cu «*Imperiul*». După înfiinţarea «*Revistei ştiinţifice*», împreună cu Gr. Ştefănescu şi C. F. Robescu la 1870, Aurelian a intensificat activitatea sa privind publicarea articolelor cu scop de cunoaştere a doctrinelor economice, în paralel cu analiza asupra activităţilor economice ale ţării.

Trebuie să precizăm că Aurelian nu a fost primul economist român, că domeniul economiei avea înaintaşi recunoscuţi, începând cu Nicolae Suţu (1838), Al. Moruzzi, Ion Ghica, Ion Strat, adepţi fermi ai liberului schimb, dar şi adversari ai acestora, care promovau la fel de hotărât «*protecţionismul*» începând cu Dionisie Pop-Marţian, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, B. P. Haşdeu, Ionescu de la Brad, A. D. Xenopol, P. S. Aurelian.

Aurelian a publicat primul studiu extins cu fond doctrinar sub titlul «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*» în «*Revista ştiinţifică*» (1873), fiind structurat pe linia doctrinei «*protecţionismului economiei naţionale*» contra liberului schimb, rezultând că era bine informat asupra doctrinelor şi părinţilor doctrinari. Autorul aminteşte în studiul său de Quesnay, Smith, Say, Roscher, precum şi de părintele «*protecţionismului*», germanul Friedrich List. Capitolul I, «*Ochire generală*», şi capitolul II, «*Schiţă istorică asupra creaţiunii dezvoltării industriei la mai multe popoare din Europa şi America*», constituie prima sursă bibliografică românească dezvoltată cu privire la descrierea evoluţiei industriale a statelor din cele două continente.

Esenţa lucrării sale constă în combaterea liberului schimb de pe poziţia reprezentantului unei ţări cu economie slab dezvoltată. Autorul spune că „...chiar înainte şi în acelaşi timp cu apariţia teoriilor cosmopolite ale liberului schimb, iniţiate de François Quesnay în «*Şcoala Physiocrată*», dezvoltate apoi de Adam Smith, Jean Baptiste Say, David Ricardo ş. a. «*oamenii de stat, cu toate stăruinţele economiştilor cosmopoliţi, au urmat până astăzi (1873) o politică economică cu totul opusă libertăţii absolute a comerţului*»."

Justificând opoziţia faţă de adoptarea liberului schimb în ţara sa, Aurelian spune: „România, având riscul de a-şi compromite existenţa sa politică, de a nu vedea nici o industrie importantă prinzând rădăcini pe teritoriul său, de a fi pe veci colonie a acelor state care-i trimit produsele industriei, nu poate să urmeze altă cale decât aceea pe care a urmat-o şi o urmează până astăzi toate statele înflorite (dezvoltate)", adică «protecţionismul economiei naţionale». Autorul susţine cu raţiune că, în perioada de construire a industriei în ţările înapoiate, trebuie a se aplica din necesitate «*doctrina protecţionismului economiei naţionale*», iată: „Nimeni nu se poate îndoi despre bunele intenţiuni ale unor oameni însemnaţi ca Smith, nimeni nu contestă că lumea se îndrumează treptat către «*libertatea comercială*», către relaţiuni, ca să zicem aşa, frăţeşti între popoare, producând în pace. Ceea ce nu putem aproba dimpreună cu alţi oameni celebri, şi între alţii cu ilustrul economist List, este că în momentul de faţă, nu toată lumea este încă gata ca să aplice asemenea teorii, că deocamdată, după cum zice economistul citat ***«economia politică sau naţională, plecând de la ideea de naţionalitate, trebuie să înveţe cum o naţiune dată, în situaţia actuală a lumii şi ţinând seamă de împrejurările care-i sunt favorabile, poate conserva şi***

ameliora starea sa economică»”. Pe acest raţionament s-a bazat întreaga activitate politică, în construirea şi dezvoltarea economiei naţionale depusă de Aurelian. Nu a reuşit să convingă toată lumea, dar în perioada 1876-1900, în România s-a produs o dezvoltare vizibilă a economiei pe baza doctrinei «*protecţionismului economiei naţionale*», promovată de Aurelian prin presă, dar şi prin activităţile politice, parlamentare şi ca ministru în guverne liberale.

În concluzie, sub aspect doctrinar „...ideile cardinale promovate în numeroasele sale scrieri din «*Cronica*» Revistei ştiinţifice, articole pe teme economice şi studii, prezintă trei obiective: *promovarea politicii protecţionismului economiei naţionale, critica permanentă şi pertinentă a liberului schimb de pe poziţia naţională şi promovarea necesităţii fondării industriei naţionale*. Aceste obiective se bazau pe «*principii naţionale*», despre care Aurelian spune: ***„Luând lumea după cum este astăzi, nu trebuie să ne scape din vedere, după cum zice un economist celebru, că între indivizii genului uman există «naţiunea» cu limba şi literatura sa proprie, cu originea şi istoria sa particulară, cu deprinderile şi moravurile sale, cu legile şi instituţiile sale, cu pretenţiile sale la existenţă, la progres, la durată.”***

Între lucrările importante prin care Aurelian a adus critici asupra liberului schimb se mai află: «*Politica noastră vamală*», «*Politica noastră comercială*», «*Viitorul nostru economic*» ş.a.

Aurelian a avut o preocupare directă pentru răspândirea cunoştinţelor de Economie politică la nivelul accesibil unor categorii mai largi ale populaţiei, astfel, în anul 1869 a publicat «*Catechismul economiei politice*», o lucrare de primat în bibliografia românească. După aproape 20 de ani, a tipărit cartea «*Elemente de economie politică*» (1889), o variantă de manual didactic, potrivit pentru şcolile economice superioare ale acelui timp.

Pentru scopul arătat mai sus, a înfiinţat trei reviste unde a publicat conţinuturi de economie politică naţională şi economie agrară. În anul 1873-1876, a scos «*Economia naţiunală*», supliment la «*Revista ştiinţifică*», a urmat «*Economia rurală*» în două etape 1875-1876 şi 1881-1884, iar din 1885, «*Economia naţională*», pe care a condus-o efectiv până în anul 1898 şi a durat până în anul 1938. Aceste publicaţii au fost tribune de luptă pentru promovarea ideilor de construire a economiei naţionale, unde Aurelian a avut o contribuţie recunoscută de istorie.

Preocupat fiind de punerea în fapte a ideilor sale privind dezvoltarea economiei ţării, Aurelian s-a îngrijit şi de statutul său social. Fiu al unui institutor din Slatina, oricât de atins de aripa geniului, nu se putea bucura de respect şi recunoaştere în masa moşierilor, a descendenţilor lor şi a burghezilor ajunşi la acumulări importante. Astfel, din economii personale, şi-a cumpărat via de la «*Valea Mieilor*» în masivul podgoriei Dealul Mare, iar apoi moşia de la «*Degeraţi*», comuna Colceag, judeţul Prahova. Nu era suficient atât. În această stare, în anul 1876, după venirea la guvernare a liberalilor, I.C. Brătianu l-a numit în fruntea comisiei care cerea «*Imperiului*» renegocierea unor prevederi din «*Convenţiunea comercială*» semnată de conservatori. Nu a obţinut absolut nimic; tratatul semnat pe durata de 10 ani trebuia respectat de guvernarea liberală. Acest eşec l-a determinat să intre în politică în rândul liberalilor, în concordanţă cu asumarea principiilor liberale pe care le avea de mai mulţi ani.

În anul 1886, Aurelian a fost numit de către guvernul liberal pentru a conduce comisia de tratative pentru reînnoirea «*Convenţiunii comerciale*» cu Austro-Ungaria. Prima întrunire programată în Viena a eşuat după ce, chiar de la intrare, i s-a comunicat lui Aurelian că nu este binevenit. Dar întâlnirea de la Bucureşti din luna mai, îl avea tot pe Aurelian în fruntea delegaţiei române. Atunci, delegaţia «*Imperiului*» propunea imperativ ***„...acordarea reciprocă a clauzei naţiunii celei mai favorizate”***, dar Aurelian era un mare economist patriot, ştia ce capcană se ascundea sub această formulare înflorită şi tentantă pentru necunoscători. El a refuzat propunerea ferm, tratativele au eşuat, a urmat blocada comercială, fără efecte negative de neînlăturat, iar ţara a scăpat de dominaţia economică şi politică a «*Imperiului*» instalată în perioada 1875-1886, căci ocupaţia anterioară a Olteniei, stârnise mult interes de dominare a austro-ungarilor, care exploatau resursele naturale ale ţării, iar economia română eşua în stagnare.

După intrarea în politică, Aurelian a făcut parte dintre cele mai importante personalităţi ale PNL, fiind recunoscut după scurt timp ca o *eminenţă cenuşie* a acestui partid, care era

progresist în anii tineri. Din anul 1876 până la plecarea în lumea eternă, în anul 1909, a fost senator și deputat, cu excepția unei singure legislaturi incomplete, când era bolnav; președinte al «Camerei» și «*Senatului*»; un excepțional autor de discursuri politico-economice.

Revistele înființate de Aurelian în secolul al XIX-lea au avut o durată neîntreruptă de activitate timp de 40 ani, datorită efortului său prin scrieri, cât și prin asigurarea finanțărilor. Fiecare dintre revistele sale au constituit o «*Școală*» în epocă.

Volumul de scrieri, diversitatea temelor și subiectelor tratate de Aurelian, au dimensiuni neegalate în secolul al XIX-lea pentru domeniul agronomic și economic. Analiza completă a celor publicate de Aurelian în aceste 3 decenii, a permis gruparea lor pe opt teme care privesc toate activitățile economice din epoca sa:

1. Bogățiile naturale ale țării 2. Industria 3. Comerțul și tariful vamal 4. Finanțe și statistică 5. Transporturi și comunicații 6. Economica rurală 7. Politici economice 8. Politici sociale.

Articolele, studiile, discursurile, cărțile și manualele publicate asupra acestor teme ocupă un volum imens și exprimă gândirea rațională și puternicul simț patriotic al autorului, din ele se desprind vastele sale cunoștințe economice și dorința însoțită de capacitatea de a transpune ideile în fapte. Aurelian a fost aproape în mod egal un intelectual briliant și un realizator practic.

1. Bogățiile naturale ale țării. Dezvoltarea economiei unei țări se bazează inițial pe valorificarea resurselor naturale, iar Aurelian a acordat o mare atenție scrierilor destinate cunoașterii acestora de pe teritoriul patriei. Articolele și studiile sale au tratat despre: apele curgătoare, iazuri, lacuri și mare; apele minerale, zăcămintele de subsol, minele și mineritul; cărbunii; sarea; despre legea minelor, petrolul și pădurile. Principalele lucrări dedicate acestui domeniu sunt: «*Notices sur la Roumanie*», «*Apele minerale din România*», «*Apele minerale din țară – Pucioasa*», «*Exploatarea minelor în raport cu economia publică*» «*Tera nostra*», «*Împotriva concesionării sării unei companii*», «*Proiect de lege asupra minelor*», «*Notiță asupra exploatării petrolului la Colibași*», «*Pădurile*», «*Schițe asupra stării economice a României în secolul al optsprezecelea*», «*Note de silvicultură practică*», «*Măsuri pentru a împiedica pustiirea pădurilor*».

2. Industria. Aurelian a fost cel mai important promotor al ideilor și soluțiilor propuse pentru dezvoltarea industriei naționale, într-o luptă permanentă cu partizanii liberului schimb, reușind după 20 de ani să învingă în mare măsură. Scrierile și acțiunile sale au avut o evoluție rațională prin explicații și exemple ce aveau scopul de a lămuri cât mai multe persoane despre rostul propunerilor sale. Începând cu anul 1870 și până în 1898, nu a încetat să promoveze sub toate formele «*necesitatea industriei*» pentru țara sa. În *Cronica* din 1870, spunea: ***„Nu avem timp de pierdut când este vorba de fondarea industriei naționale. Nu am făcut și nu facem nimic pentru formarea industriei; n-am făcut și nu facem nimic pentru a ne pune în relații economice cu celelalte state din Europa. Ne-a intrat în cap că țara noastră este bogată, și dacă vom face căi ferate toate au să ne vină de-a gata.”***

În alte cronici (1879), deplângea starea de dezastru a micii industrii, care a fost supusă concurenței produselor austro-ungare, în urma «*Convenţiunii comerciale*», semnate de conservatori în anul 1875. În 1876, a publicat un adevărat studiu programatic în «*Economia rurală*» sub titlul «*Necesitatea întemeierii industriei române*». Avem o mărturie a sa despre efortul de a convinge asupra necesităţii întemeierii industriei: ***„De la fondarea sa, «Revista ştiinţifică» şi-a impus ca o datorie de întâia ordine, ca între altele, să propage între români absoluta necesitate a creaţiunii unei industrii naţionale”.***

În aceste scrieri, Aurelian insista viguros asupra necesităţii creării industriilor pentru prelucrarea produselor agricole, menţiona industriile posibile. Apoi se opreşte asupra înfiinţării fabricilor, în primul rând, asupra celor pentru fabricarea zahărului, în care s-a implicat sub toate aspectele, având influenţe pozitive asupra legilor votate în guvernul liberal. La fel s-a implicat în sprijinul construirii fabricilor de hârtie, de chibrituri, conserve, sticlă şi bazalt, prin scrieri care ofereau explicaţii privind importanţa lor pentru economia ţării.

Lucrările fundamentale scrise de Aurelian în susţinerea întemeierii industriei naţionale sunt: «*Fiitorul ţării noastre*», «*Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune*»,

«Necesitatea întocmirii industriei române», «Cum se poate fonda industria în România», «Viitorul nostru economic».

Invocând dorinţa populaţiei de a avea o industrie naţională, în raport cu şovăiala politicienilor conservatori, Aurelian ne-a lăsat o introspecţie socio-filozofică asupra temei, cu valoarea enciclopedică; iată: „***Când o nevoie ajunge să fie simţită de către cei mai simpli, când o idee se naşte deodată în toate spiritele fără vreo preparaţie prealabilă, fără vreo propagandă sau intimidare; când temerea ajunge să fie generală, trebuie să se ia aminte căci situaţia este gravă. Dacă cuvântul «Vocea poporului este vrerea lui Dumnezeu» se poate aplica mai raţional, este în asemenea ocazie. Popoarele au preştiinţa lor înnăscută odată cu dânsele, care le face să prevadă adesea viitorul cu o exactitate surprinzătoare. Când o ţară întreagă, un popor întreg ne va spune că «nu este bine cu noi», să fim siguri că spune adevărul. A pretinde altfel, a zice că poporul nu ştie ce spune, este a călca în picioare istoria şi a pune pe om mai jos decât animalele. Cum? Admitem că cocorii, rândunelele, berzele şi alte păsări simt că are să se strice timpul şi plouă, că multe animale prevăd că are să vină iarna şi îşi pregătesc culcuşul, şi am refuza omului prevederea (presimţirea) unor calamităţi, când aceste calamităţi sunt anunţate prin fel şi fel de semne? Aceasta nu credem, şi nici nu credem că s-ar găsi oameni care să meargă până acolo cu dispreţul pentru popor, ca să-l asemene cu pietrele, căci numai acestea nu prevăd, nu simt.”***

Aurelian a propus «*Sistemul industrial cel mai potrivit pentru starea actuală a poporului român*», «*Fabricaţiunile cu a căror înfiinţare trebuie să înceapă fondarea industriei române*», «*Mijloacele pentru a asigura prosperitatea industriilor înfiinţate*» şi a fost autorul unei «*Legi pentru încurajarea industriei naţionale*». Există toate argumentele necesare pentru a recunoaşte că Aurelian a fost părintele-fondator al programelor pentru fondarea industriei naţionale în ultimele trei decenii din secolul al XIX-lea.

3. Comerţul şi tariful vamal. Aurelian a fost primul economist român care, prin scrierile sale, a adus lămuriri asupra comerţului, mai ales asupra comerţului exterior, sub o formă extra-didactică, pe baza studiilor concrete asupra ţării. A explicat pentru cititori ce sunt «*convenţiunile comerciale*» şi «*convenţiunile vamale*» şi a lămurit conţinutul la «*clauza tratamentului naţiunii celei mai favorizate*», pe care mulţi români nu o înţeleg nici astăzi (2013). A publicat mult despre balanţa comercială externă, insistând pe evitarea deficitului ţării în acest schimb. Pentru ca populaţia să cunoască modul desfăşurării tratativelor pentru «*Convenţiunea comercială*» cu Austria, a publicat stenograma discuţiilor în «*Economia naţională*» din anul 1886, a explicat ruptura tratativelor şi urmările sale, precum şi poziţia cu totul duşmănoasă a «*Imperiului*», dar mai ales a Ungariei, faţă de curajul României de a denunţa tratatul.

A scris mult despre urmările acestui conflict comercial, încurajând românii să nu cedeze, iar ca efect s-au intensificat schimburile cu Anglia, Italia, Belgia, Rusia ş. a., astfel încât efectele blocadei au fost eliminate în scurt timp, iar ţara a fost uşurată de dominaţia economică a «*Imperiului*». Tratativele pentru încheierea acestor convenţii au fost conduse de Aurelian, fiind delegat de primul ministru I.C. Brătianu, în baza încrederii şi a respectului reciproc între cei doi bărbaţi iluştri. După căderea guvernului în anul 1888, a dus o aprigă luptă parlamentară faţă de conservatori, pentru păstrarea «*tarifului autonom*» votat de guvernul liberal. Aurelian a fost părintele ideii privind «*Autonomia vamală*», reuşind să o pună în lege şi în practică.

Aceasta exprima esenţa concepţiei sale asupra aplicării «*tarifului vamal*» în relaţiile comerciale cu alte state, din poziţia României de stat mic, cu economie agrară exclusivă, care aspira să fondeze o industrie proprie în raport cu starea condiţiilor naturale şi sociale. De pe această poziţie, spunea că: ***„...în starea în care ne aflăm nu numai economiceşte, dar şi politiceşte, încheierile de convenţiuni ne vor fi dăunătoare... Ne-am gândit şi la aceasta, şi am propus în locul «regimului convenţional» să adaptăm «regimul vamal autonom»; cu alte cuvinte, în loc de convenţiuni de comerţ distincte pentru fiecare stat, să avem un singur «tarif vamal autonom» aplicabil în toate ţările”.***

În lupta pentru ideea sa, Aurelian a învins, având bucuria de a prezenta în parlament «*Raportul pentru proiectul de lege pentru tariful general al drepturilor de vamă*», care a fost votat şi apoi l-a aplicat personal în tratativele comerciale care au urmat. A publicat apoi

numeroase articole în care a prezentat situaţia importului şi exportului, din punctul de vedere al noii politici vamale, oprindu-se analitic asupra ideii «*Uniunii vamale*» între state europene, pe care o respingea cu fermitate pentru România.

4. Finanţe şi statistică. Aurelian a acordat o atenţie constantă acestui domeniu, începând cu articolul «*Despre monedă*» din «*Monitorul*» în anul 1860, reluând subiectul sub acelaşi titlu printr-un «*studiu*» publicat în «*Revista română pentru ştiinţe, literatură şi arte*», condusă de Al. Odobescu (1862). Autorul a tratat despre: natura şi rolul monedei, erori în aprecierea şi folosirea monedei, despre sistemul monetar, oferind primul studiu asupra acestei teme pentru bibliografia românească.

A urmat publicarea unor suite de articole despre «*Capitaluri*» şi «*Credite*», cu descrieri privind clasificarea şi utilizarea lor, precum şi despre societăţile de acordare a creditelor. Aurelian s-a remarcat şi în acest domeniu, prin depunerea în parlament a «*Proiectului de lege pentru înfiinţarea creditului agricol*» în anul 1881, susţinut prin expunerea de motive, chiar de primul ministru I. C. Brătianu.

Banca Agricolă a fost un obiectiv mult dorit şi cerut de Aurelian, însă abia în 1894 au luat conservatorii în discuţia parlamentului o lege pentru înfiinţarea ei. Din banca opoziţiei, Aurelian lansa următoarele idei liberale cu privire la înfiinţarea stabilimentului «*Banca agricolă*», iată: „***Politica noastră financiară în materie de credit a fost ca, pe cât va fi cu putinţă, toate aşezămintele de credit obştesc să fie înfiinţate în ţară şi pentru ţară. Fără a înlătura sistematic participarea capitalului străin, cel puţin noi românii să avem preponderenţă, ultimul cuvânt, când este vorba de instituţiuni de credite. Cu privire la «creditul agricol» am urmărit să deşteptăm spiritul de iniţiativă între agricultorii noştri, să-i provocăm pe ei înşişi, dacă nu total, cel puţin în asociaţie cu statul să înfiinţeze stabilimente de credit. Într-un cuvânt, am căutat ca, pe cât se poate, să dăm un caracter naţional instituţiunilor noastre de credit; cel dintâi, fusese dat cu ocaziunea înfiinţării «Creditului Funciar Rural»” (1874).***

Legea pentru înfiinţarea «*Băncii Agricole*» a fost votată în 1894, după proiectul conservatorilor. Aurelian a fost solicitat de I.C. Brătianu să elaboreze proiectul de lege pentru «*Creditul industrial*» în 1887. Pentru a crea un cadru de preocupare largă asupra problemei, Aurelian a publicat un articol iniţial sub titlul «*Creditul industrial*», dar în anul următor a plecat din guvern, iar legea proiectată de el a rămas în suspensie.

Un discurs briliant a ţinut Aurelian la discutarea legii despre «*Casele de împrumut pe amanet*», din 21 ianuarie 1894, sub guvern conservator, făcând în introducere un expozeu despre cultura împrumutului.

Aurelian a fost un mare iniţiator şi protector pentru înfiinţarea «*societăţilor de economie şi prevedere*», adică a stabilimentelor de acumulare şi protecţie a economiilor cetăţeanului. A înfiinţat în anul 1870 «*Societatea Economia*», cu sediul în Bucureşti, unde a acceptat să fie preşedinte, urmând «*Societatea Concordia*». În continuare, a avut o contribuţie semnificativă la înfiinţarea «***Casei de Economie» din 1882, despre care spunea în 1887: „În urma unui studiu făcut la Paris asupra organizării caselor de economie din Franţa, propusesem încă din 1859 înfiinţarea unei instituţiuni în România. De atunci n-am lăsat nici o ocazie, fără a căuta să convingem pe cei în putere de a face, despre utilitatea atât economică, cât şi morală a «Caselor de economie***».”

Statistica. După încetarea din viaţă, atât de timpurie (1828-1865) şi dureroasă a lui Dionisie Pop-Marţian, Aurelian a fost unul dintre cei mai productivi învăţaţi în răspândirea şi interpretarea cunoştinţelor situaţiilor statistice. Deşi nu a fost un specialist, toate lucrările sale importante au prezentat situaţii deosebite de statistică: «*Notice sur la Roumanie*», «*Tera nostra*», «*Bucovina*», şi «*Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optsprezecelea*», sunt primele elaborări din literatura economică românească expuse într-o largă dezvoltare. Dar pe lângă acestea, a publicat un mare număr de articole, cu situaţii statistice comentate în raport cu politica economică a ţării. Putem aminti studiile: «*Schiţe statistico-economice asupra industriei naţionale*», «*Veniturile şi cheltuielile statului*», «*Statistica poştală a României*», «*Statistica vitelor*», «*Populaţia română în 1890*», «*Consumaţiunea în România*» ş. a. Prin activitatea bogată

şi importanţa acordată statisticii, numele său are un loc de drept, după N. Şuţu şi Dionisie Pop-Marţian.

5. Mijloace de transport şi comunicaţii. Cu o întârziere de aproape patru decenii faţă de Anglia şi ţările europene avansate, la 1869 România inaugura prima linie ferată Bucureşti-Giurgiu, iar într-o perioadă de 30 de ani, până la sfârşitul secolului, a construit 3.101 km, spre mirarea Europei. În scurt timp, această imensă lucrare făcută din fonduri private a fost răscumpărată de Statul Român şi supusă unei administraţii riguroase, primind în timp denumirea administrativă «*a doua armată a ţării*». A rezistat până în anul 2013, când după căpuşări produse de societăţi private, în baza unor legi greşite, a ajuns în pragul falimentului, producând o gravă dezamăgire poporului român, care nu avea cunoştinţe solide asupra funcţionării relaţiilor economice în capitalism. În toată opera de constituire a căii ferate, Aurelian a contribuit prin scrieri şi prin activitatea de ministru a lucrărilor publice în guvernul I.C. Brătianu. Încă în anul 1861, a publicat în «*Monitorul*» un adevărat studiu despre «*Drumurile de fer*», ca ministru a inaugurat tronsoanele de linie ferată Piatra Olt-Râmnicu Vâlcea şi Goleşti-Câmpulung Muscel. În timpul ministeriatului său, a fost inaugurat Canalul Sulina.

La fiecare dintre aceste evenimente, Aurelian ţinea un discurs cu adânci semnificaţii. În cuvântarea de la Piatra Olt, spunea că ***„...linia ferată construită, care porneşte de la poalele Carpaţilor, va pune în comunicaţiune muntele cu Dunărea, iar România nu cunoaşte serbări mai fericite decât acele care sunt consacrate pentru glorificarea lucrărilor, care contribuind la sporirea avuţiei naţionale, servesc în acelaşi timp a apropia neamurile, a asigura pe cât cu putinţă dezvoltarea activităţii omului pe mănosul câmp al producţiei.”*** Timp de 33 ani de activitate parlamentară, Aurelian nu a lăsat aproape nici un discurs în care să nu explice necesitatea fondării industriei în România, a spus şi la Câmpulung: ***„Convinşi că oricât ar fi de agricolă ţara noastră, totuşi interese de întâia ordine, ne impun înfiinţarea unei industrii naţionale.”***

În sfera transporturilor, Aurelian s-a implicat prin toate posibilităţile în organizarea şi dezvoltarea «*navigaţiei fluviale şi maritime*», care la 1870 era sub total control Austro-ungar. În primele articole, a scris despre măsuri luate de domnii principatelor pentru dezvoltarea transportului pe apă. A publicat apoi un material foarte documentat despre «*Înfiinţarea unei societăţi naţionale de navigaţiune*», făcând referire şi la transportul internaţional pe apele Dunării, unde România ca stat lipsea total. Despre această situaţie, spunea: ***„Avem marea şi ceea ce este mai mult, avem măreaţa Dunăre, care udă România pe o lungime mai mult de jumătate; avem ape multe şi abundente în interiorul ţării şi cu toate acestea, de toate ne-am ocupat câte puţin, dar marina am lăsat-o cu totul în părăsire!?”*** În scopul organizării transportului pe ape, Aurelian propunea chiar temperarea construirii căilor ferate.

Trecând la fapte concrete, Aurelian a elaborat „Proiectul de lege pentru înfiinţarea «*Serviciului de navigaţiune*»”, aproape în nume propriu, când era ministru al lucrărilor publice, iar în anul 1888, a fost promulgată ca lege de regele Carol I. De la articolul 1 se vedea implicarea lui Aurelian în operă, prin stipularea privind sarcina Ministrului Lucrărilor Publice, pe care îl conducea, care „...va înfiinţa un serviciu de navigaţiune fluvială şi maritimă pentru transportul mărfurilor şi călătorilor.” Aurelian a scris apoi şi a avut implicaţii în «*Chestiunea navigaţiunii pe Dunăre*», ţinând un discurs magistral, publicat în «*Economia naţională*» nr. 3/1889, când începea guvernarea de 7 ani a conservatorilor.

Tot în sfera transportului pe apă a elaborat «*Proiectul de lege al apelor*» şi a publicat o analiză statistico-financiară asupra transportului fluvial din portul Brăila. El a avut o activitate de promovare a acestui domeniu fără egal, de aceea considerăm că ar fi o recunoaştere fericită a realizărilor sale, acordând «*Portului Brăila*», patronimul «*P.S. Aurelian*».

Poştiile. Aurelian a fost primul economist care a explicat prin articole şi statistici importanţa mare a serviciului poştal, care exista cu mult timp înaintea sa, dar nu avea o dezvoltare la nivelul timpului. Chiar din perioada «*Monitorului*», la 1860-1861 a scris un studiu despre «*poştii*», în cinci numere ale ziarului. A prezentat o descriere completă a funcţionării serviciului de poştă în Franţa, cu date statistice. A scris despre avantajele folosirii «*cartei poştale*» şi a prezentat date statistico-financiare, prin care demonstra importanţa «*poştiilor*» pentru bugetul ţării, dar, mai ales, ca mijloc de asigurare a comunicaţiilor între oameni şi instituţii.

6. Economia rurală. Aurelian a predat disciplina didactică sub titlul *Economia rurală* pentru elevii săi de la Pantelimon şi pentru «*studenţii*» de la Herăstrău, cum îi numea pe tinerii din şcoala sa de agricultură «*gradul II*», de la 1860 până în anul 1900. A ținut un scurt timp şi cursul de «*Economie politică*» la «*Şcoala de Poduri şi Şosele, Bucureşti*». Dar contribuţia sa imensă pentru cunoaşterea şi promovarea domeniului s-a văzut prin publicistică şi realizări practice în lupta parlamentară, ca membru în cele şase guverne liberale şi în mai mare măsură din poziţia de prim-ministru. Aproape toate articolele sale despre economia rurală reprezintă studii temeinice, fapt evident chiar de la citirea titlurilor, pe care le vom reproduce, pentru câteva teme: «*Sisteme agricole potrivite cu împrejurările în care se află România*», «*Influenţa stării sociale asupra sistemelor de cultură*», «*Cultivatorul şi pământul*», «*Asociaţiunea între ţărani*», «*Preţuirea venitului pământului*», «*Starea de înapoiere a ţăranului şi mijloacele de îndreptare*» etc.

Discursurile sale asupra «*Crizei Agricole*», din perioada 1892-1896, au rămas ca documente cu valoare istorică despre acel dezastru mondial. Aurelian a dat explicaţii pertinente asupra cauzelor crizei de supraproducţie. El menţiona extinderea exagerată a suprafeţelor cultivate cu cereale în dauna creşterii vitelor, care, prin producţia realizată, depăşea cerinţele de consum ale populaţiei, specula cerealelor, care a modificat cursurile de schimb, informaţiile false asupra preţurilor şi stării recoltelor, căderea aproape totală a vânzărilor.

Un studiu detaliat de «*economie agrară*» a fost publicat de Aurelian în suplimentul «*Economia naţională*» din 1874, sub titlul «*Arendarea moşiilor*», oferind prima scriere românească lămuritoare asupra arendării proprietăţilor mari şi mijlocii, de la moşierii absenteişti sau acei care nu aveau chemare spre agricultură. În anul 1888 a publicat mai vasta lucrare «*Exploatarea moşiilor prin meteiagiu*», după modelul francez.

O lucrare excepţională în acest domeniu a publicat Aurelian în anul 1887 în revista «*Economia naţională*», sub titlul «*O pagină de economie rurală a Rusiei*» pe baza observaţiilor şi datelor obţinute cu ocazia vizitei la Moscova pentru «*Expoziţia naţională a Rusiei*» din anul 1882. Este o excelentă lucrare de specialitate şi de cultură. Între informaţiile importante de aici, trebuie să reţinem «*descrierea cernoziomului*» din Rusia, este prima lucrare în care se descrie acest tip de sol, de cea mai mare valoare. Sigur, Aurelian nu a fost pomenit în nici o lucrare ulterioară în legătură cu această contribuţie originală.

Foarte interesant este «*apendixul*» acestei lucrări, intitulat «*Dreptul de proprietate a străinilor în Rusia*», ucazul Împăratului Rusiei, fiind în subiect popoarele din teritoriile şi ţările ocupate de Rusia, Polonia, Finlanda, Ţările Baltice, Basarabia, ţări şi regiuni asiatice etc. Merită a fi cunoscut.

7. Politici economice. Aurelian a fost autorul primelor manuale de «*Economie politică*» pentru nivelul de mase şi nivelul şcolilor comerciale din epoca sa, fără să pretindă a fi de nivel universitar. În 1869, scria definiţia «*distilată*» a economiei politice sub forma: ***„Economia politică este ştiinţa care ne învaţă cum se produc, se împart şi se consumează avuţiile în societate”***, oferind o formă extrasă din conţinutul definiţiei clasice dat de J. B. Say, şi mai bine, de Joseph Garnier.

Pentru timpul său, a făcut distincţie între «*politica generală*» şi «*politica economică*» şi îl reproduce pe Fr. List, spunând că: ***„Instituţiunile economice nu pot, în orice ţară ar fi, să fie supuse vicisitudinilor politice, în contra neajunsurile comerciale, mijlocul de apărare trebuie să se caute numai pe terenul politicii comerciale.”*** Din păcate, astăzi (2013) este total ignorat acest principiu. Ulterior, în toate scrierile sale, Aurelian, referindu-se la teoria şi practica economică, a insistat pe adevărul că „...înainte de zămislirea «*Economiei politice*» sub formă de ştiinţă, oamenii de stat povăţuiau în materie de «*politică vamală*» după ocrotirea intereselor agricole, industriale şi comerciale respective, prin legi şi măsuri administrative pentru încurajarea şi dezvoltarea industriei naţionale.”

Tot în cadrul subiectului privind politica generală şi politica comercială, Aurelian a făcut referiri la cele două doctrine clasice, a descris efectul negativ al liberului schimb acceptat în Principate şi apoi în ţara unită, spunând: ***„Tot insuflaţi de acelaşi spirit nemaipomenit de toleranţă, de aceleaşi sentimente umanitare faţă de străini, am lăsat pe nesimţite mai toate meseriile să fie acaparate de străini, ca comerţul, până şi cel mai mic, comerţul de cârciumă***

prin sate, să devină în fapt monopolul străinilor, ca în capitala României, firmele mari naţionale să devină o raritate”. *Ei bine, astăzi situaţia este cu totul perfecţionată prin şiretenia comercială a străinilor, de care scăpasem după ultimul război mondial....*

Unul dintre articolele sale de profundă analiză, publicat în «*Economia naţională*» nr. 36/ 1887, sub titlul «*Politica noastră economică*», propunea o politică economică proprie pentru ţară şi amintea că înainte de *Unire* ţările străine care întreţineau relaţii comerciale cu Turcia, aveau interese ca România să fie un teritoriu de liber-schimb, unde erau valabile convenţiunile cu „*Poarta*”.

În articolul «*Independenţa comercială*» din 1890, se pronunţa contra «*ocupaţiunilor (ocupanţilor) economice*» şi se declara recunoscător lordului Cecil, primul ministru al Angliei, care a apărat România în «*actul Unirii*», dezavuând în acelaşi timp pe lordul Palmerston şi pe Disraeli, pentru atitudinea potrivnică faţă de Principatele Unite. Privind acest subiect, Aurelian spunea: ***„Vai de statele care din nepricepere sau prin trădare, vor cădea în mrejele întinse la fiecare pas de diplomaţia economică: odată prinse, vor scăpa dintr-însele micşorate şi ciuntite ca şi în urma unui război.”***

Una dintre lucrările extinse asupra «*politicii comerciale*», a publicat-o sub titlul «*Libertatea economică faţă de politica noastră comercială*»; urmată de «*Viitorul nostru economic*», unde spune de la început că ***„...statul lipsit de «o naţională organizare economică» este expus a vedea într-o zi, pierdute nu numai cerinţele sale politice, dar chiar şi fiinţa sa.”***

Lucrarea «*Politica noastră vamală*» este axată pe principiul «*protecţionismului economiei naţionale*» în aplicarea căruia propunea «*tariful vamal autonom*» reuşind să înfăptuiască acest obiectiv mult dorit, în bună măsură, dar numai pentru perioada guvernării liberale.

În acest capitol, Aurelian face o descriere largă asupra «*uniunilor vamale*» care se proiectau în timpul său, idee de la care s-a ajuns azi la UE, şi pomenea pe francezii Ducos şi Chardon, părinţii acestei idei, la 1836. Aurelian îi sfătuieşte pe români să nu intre în aceste uniuni, cu marile state dezvoltate. În 2007, nu am mai avut un Aurelian care să lupte contra intrării în UE şi iată unde am ajuns azi în 2013!!

Tot aici, Aurelian a scris extins despre politica vamală, analizată şi anterior, unde am aflat că era total împotriva «*convenţiilor comerciale*» şi propunea «*tariful vamal autonom*» aplicat cu prudenţă. Toate erau închinate apărării interesului naţional.

Esenţa politicii economice promovată de Aurelian a fost exprimată prin pretenţia folosirii dominante capitalului autohton, fără a respinge acceptarea celui străin în situaţii favorabile, acordarea sprijinului de stat indirect în toate situaţiile când începea o anumită industrie, aşa-numitul «intervenţionism de stat» şi aplicarea tarifului vamal protector eficient pentru produsele industriilor române în dezvoltare.

8. Politici sociale. Politica nu este «***politică curată***», pur şi simplu, ea este «***Politică naţională***» şi «***politică economică***», «***politică comercială***» şi «***politică socială***». Aurelian a avut în preocupare toate aceste tipuri de politică, din poziţia de adept al liberalismului luminat. El a fost un liberal «*special*», promovând ideea libertăţii persoanei la dreptul de a întreprinde orice activitate, prin care să-şi valorifice cât mai înalt capacităţile personale, beneficiind de sprijinul statului, pentru care se obligă să respecte legile generale impuse cetăţenilor ţării. Dorea o astfel de libertate pentru toţi fiii patriei.

Pentru Aurelian, «*liberalismul*» este aplicabil tuturor cetăţenilor ţării, indiferent de clasă socială, pentru că libertatea garantează dreptul persoanei pentru capacitatea fiecăruia de a produce. În baza acestui principiu, promova armonia între clasele sociale, militând pentru toleranţă din partea celor bogaţi către cei neavuţi, în virtutea faptului că averile se acumulează din munca lor. El nu cerea pomană pentru clasele de jos, cerea condiţii care să-i ridice la demnitatea de om, începând cu asigurarea învăţământului în şcoli, care să-i pregătească pentru a presta munca.

Aurelian a fost printre cei mai importanţi militanţi pentru o mai dreaptă posesie a pământului ţării, care să-i asigure ţăranului o viaţă mai uşoară faţă de statutul de clăcaş sau de oropsit al «*învoielilor agricole*» şi cerea înţelegere şi toleranţă din partea marilor proprietari,

pentru că nu se punea problema unei deposedări, ci a răscumpărării unor mici suprafeţe pentru familiile ţăranilor săraci. Din păcate, aceasta nu s-a acceptat niciodată, fiind aplicată cu forţa.

Ca principiu general, Aurelian dorea un popor educat, care să muncească în masă pentru persoană, naţiune şi patrie, spre a ajunge la o viaţă demnă. Toate cele scrise mai sus derivă din opera sa economică.

Baza concepţiei sale politico-filozofice a fost «*libertatea, patria şi naţionalitatea*», în serviciul cărora şi-a închinat activitatea şi scopul vieţii, iar pentru realizarea lor a intrat în politica liberală, începând din anul 1875.

Articolul «*Consideraţiuni asupra importanţei stării actuale a cultivatorului*» din anul 1858, pe când era student, publicat în «*Naţionalul*», ridica direct problema ţăranului, spunând ca argument general în introducere că ***„...sclavia este mai costisitoare pentru capital decât investirea acelor bani în dezvoltarea industriei."*** Apoi aducând ideea la situaţia din ţară menţiona: ***„...gândim astfel că reforma principală, baza edificiului nostru social este reforma radicală a stării actuale a ţăranului, care consistă în desfiinţarea completă a tuturor sarcinilor care îl împiedică pe ţăran a merge înainte; într-o combinaţie oarecare, spre a da ţăranului o bucată de pământ şi înlesnirea tuturor mijloacelor din partea guvernului, care să-i permită de a-şi îmbunătăţi starea sa intelectuală, morală şi materială."***

Considerând că ţăranul român va răspunde pozitiv la asemenea schimbări, Aurelian i-a făcut o caracterizare, spunând: ***„Ţăranul român este inteligent, generos, brav, bun tată, bun cetăţean, însă o plantă înăbuşită în timp nu poate să crească, nu se poate dezvolta, îi lipseşte aerul libertăţii şi, prin urmare, viaţa."***

Pentru realizarea idealului expus în acest scurt articol, a continuat cu «*Agricultura şi proprietarii*», care a fost o variantă de manifest, ce i-a produs înlăturarea de la direcţiunea «*Monitorului*».

Aurelian a continuat să scrie despre ţărani, din anul 1858, până spre sfârşitul secolului, dar îndărătnicia moşierimii şi slaba susţinere din partea burgheziei nu i-au permis să realizeze prin luptă parlamentară îmbunătăţiri radicale. Totuşi, considerăm că primele sale articole au avut un rol important în sprijinul loviturii de stat pentru reforma dată de Cuza şi Kogălniceanu la 2 mai 1864. Însă, după venirea principelui străin, rezultatele s-au lăsat aşteptate zeci de ani.

Nu a existat o personalitate în secolul al XIX-lea care să fi scris atât de mult în favoarea îmbunătăţirii soartei ţăranului român, aşa cum a fost Aurelian. El a insistat asupra necesităţii şcolirii şi educării lui pentru a-l forma ca persoană cu un randament mai mare în activitatea productivă. Niciodată nu a solicitat pomană pentru ţăran; îi respecta demnitatea şi se baza pe dreptul său natural la munca productivă, care să-i asigure o viaţă mai demnă, deasupra stării de «*clăcaş*» sau oprimat al «*învoielilor agricole*».

Vedem o confirmare a celor de mai sus prin titlurile articolelor şi studiilor publicate timp de aproape 30 de ani, iată unele dintre acestea: Cronica «*Despre ţărani*» (1863), «*Îmbunătăţiri de adus în agricultura română*» (1863), «*Starea ţăranilor şi ziaristica română*» (1878), «*Industria casnică şi populaţiunea rurală*» (1870), «*Starea de înapoiere a ţăranilor*», «*Îndreptarea stării ţăranilor*», Discurs «*Răspuns la interpelarea dr-lui I. Manolescu*» (1897).

Văzând rezultatele slabe obţinute în lupta sa pentru ridicarea ţăranului la un statut mai omenesc, Aurelian a impus legea «*Casei Rurale*» în Cameră pe când era prim-ministru în 1897, dar Senatul a respins-o în urma maşinaţiunilor făcute de liberalii conduşi de D. A. Sturdza şi descendenţi ai moşierimii. Legea sa îi obliga pe moşieri să vândă către ţărani pământul care depăşea suprafaţa de 2.000 pogoane. A fost votată după Răscoala din 1907. Fiind la o vârstă înaintată, 74 de ani, Aurelian nu a scris nimic despre acest tragic eveniment istoric.

În această sferă a politicii sociale, Aurelian a venit cu ideea «*Repaosului duminical*» în anul 1890, reuşind să o transpună în lege în 1895, după multe pertractări în parlament. Lucrătorii comerciali din Bucureşti l-au venerat pentru acest gest, ducând o imensă coroană de flori la sicriul său, unde se încheia viaţa de luptă a unui mare patriot umanist.

Aurelian a fost unul dintre puţinii politicieni care au acordat importanţă şi respect sindicalismului, văzând importanţa lui în ordonarea vieţii muncitorilor şi a raporturilor acestora cu proprietarii.

Concluzie. „*Aurelian nu a fost un economist de şcoală*", deşi a predat economia rurală 40 de ani şi economia politică scurt timp, însă a fost un mare promotor de doctrină – «*Doctrina protecţionismului economiei naţionale*». A publicat un număr imens de articole şi studii asupra tuturor ramurilor economiei ţării, cu accent pe fondarea industriei naţionale şi organizarea comerţului de export-import.

În activitatea sa parlamentară, a fost cel mai luminat iniţiator de legi din secolul al XIX-lea, participând la elaborarea majorităţii legilor partidului liberal, de cea mai mare importanță pentru țară, iar în timpul activităţii de prim ministru, a surprins clasa politică şi Casa Regală prin spiritul practic şi rapiditatea punerii legilor în fapt, a unor legi votate chiar şi de conservatori.

Reproducând scrierile lui Angelo De Gubernatis din celebra lucrare ***«Dictionaire international des écrivains du monde latin»***, Roma 1905, vom spune: ***„Ilustrul om de stat, economist şi agronom român, preşedinte al Senatului român, al Ateneului Român, vechi preşedinte al Academiei Române, vechi ministru în mai multe rânduri, la agricultură şi lucrări publice, culte, instrucţiune publică şi interne, vechi preşedinte al Camerei deputaţilor, deputat şi vechi preşedinte al consiliului de miniştri, a exercitat o influenţă binefăcătoare în direcţii diferite, asupra culturii şi asupra civilizaţiei ţării sale, este unul dintre reprezentanţii cei mai nobili şi mai puri."***

Cu toată opera sa excepţională, cu toată contribuţia sa remarcabilă la dezvoltarea ţării, cu tot devotamentul pentru bunul mers al politicii partidului său pentru progresul ţării şi al poporului, generaţiile de liberali de după plecarea sa în eternitate nu l-au omagiat, nu l-au preţuit şi nu a fost pomenit, deşi merită veneraţie, la fel ca I. C. Brătianu, pentru realizările sale nepereche din secolul al XIX-lea. În general, inteligheņția română din sfera economică și agronomică a pierdut din istorie o personalitate imensă a neamului, pe ilustrul compatriot P. S. Aurelian, care a dat miez național poporului în secolul al XIX-lea şi a determinat un avânt economic semnificativ țării noastre.

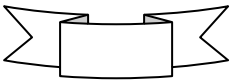

ABSTRACT

PETRE S. AURELIAN – ECONOMIST

Aurelian belongs to the generation who came after the revolutionary movement around the year 1848; he was a brilliant personality among the youths who became actively involved in the country's life after the Union of the Principalities in 1859. His intense national attachment inspired him to devote his entire life to the goal of organizing the country and its production for the general progress, following suit of the advanced European countries. Although the great men of his generation brought immense service to their country and nation, they did not step to the foreground and were somewhat less appreciated and remembered by posterity in comparison with the resurgents of 1848.

Petre S. Aurelian was born on December 12th 1833 in the family Gheorghe Ardeleanu, the first schoolmaster teaching in the Romanian language in the school of Slatina; he was among the first schoolmasters who graduated the Sf. Sava College in 1818, under the guidance of Gheorghe Lazăr. His son was given the surname Aurelian when he was registered in the first grade at the "Ionaşcu School" of Slatina on his schoolmaster Alexandru Popescu's desire.

After graduating a three-year primary school, Aurelian continued his studies at the Sf. Sava College, where he was enlisted in 1850; he went on to study at "The Imperial School of Agriculture Grignon", near Paris, where he graduated and was awarded a diploma with the mention "Silver" in 1859.

A mature young man of 23, extremely intelligent and a keen patriot, with a moral character based on humanistic principles – as he was to prove throughout his life – Aurelian found in the France of his time the most favourable conditions for his professional, intellectual and personal development. In this environment, he accumulated everything he considered it was important for himself and for his country. While he pursued his agricultural studies, he was also interested in the economic, political and philosophical issues of his time. He attended meetings and conferences of contemporary philosophers and economists and became acquainted with the Utopian socialists' circle around Auguste Lecomte (1798 – 1857). He met Michel Chevalier in person: he was a great economist of his time and a dedicated follower of Saint Simon's ideas (1760 – 1825); from him he learnt how the ideas of Utopian socialism emerged and were promoted. At the same time he learnt about "liberalist optimism" propagated by Frédéric Bastiat (1801 – 1850), who was a defender of free trade and promoted the reconcilement between the bourgeoisie and the proletariat. He remained an adept of these ideas throughout his life. After a three-year period necessary for the completion of his studies and after another year travelling abroad and visiting developed European countries, while his residence was in Nice, he returned to Bucharest on September 12th 1860.

Aurelian had chosen the Grignon School for its reputation as an advanced institution that trained students equally for agriculture, economics and to a great extent for forestry. He did not train to become the employee of an anonymous land owner. He studied with the aim of dedicating his activity as a highly trained professional to the advancement of his country which had just been constituted from the union of the two principalities: this is where the difficult task of organizing the new state began. At the age of 27 he behaved like a full-fledged mature man.

Having been recognized as a one of the promising young scholars of his generation, he was appointed to three offices within weeks from his return to his country: as the head of the agricultural board at the Ministry of Public Works; a professor at the National School of Agriculture located at Pantelimon and a director at the newspaper *Monitorul* ("the monitor"), the official gazette of Wallachia, which later became the official publication of the Romanian United Principalities by decree of Alexandru Ioan Cuza, the head of the state. All this happened in September or October 1860.

Aurelian started a vigorous activity in all his positions, while his directorship at *The Monitor* and the collaboration with the scientific journal *Agronomia* ("Agricultural Science") were an excellent opportunity to publish articles on the normal functioning of institutions in a state and on the country's main economic problems, thus overriding the scope of the publication. The first article was a study under the title "Agriculture and the landowners" where he suggested equitable participation of the social classes to the right to land ownership, the right over the country's territory as the fundamental element in the functioning of agricultural economy. Other topics were related to "the currency", "industry", "agricultural insurance", "savings institutions", "capitals", agricultural credits", "the post", "the railway", "on the means of communication and transportation"; also, since these institutions employed people, he also touched upon "social insurance", "the organization of charities", "education", even on the sociologic topics of "the education of the working classes".

His participation along with Alexandru Odobescu at the Paris Universal Exhibition of 1867, where he organized Romania's pavilion, broadened his horizon and his theoretical and practical knowledge of the economic structure of the developed countries, and heightened his interest in applying this knowledge for the benefit of his country. Here he made an extraordinary impression, so he was awarded the distinction of high commander of the Honourable Legion of France; he also became the member of the Society for Political Economics in Paris. His performance was equally distinguished at the Vienna International Exhibition of 1873, where he was elected the vice-president of the "international jury, but was awarded no distinction on account of his well known opposition towards the manner in which the relations with the Empire were agreed on. After founding the *Scientific Journal* together with Gr. Ştefănescu and C. Robescu in 1870, Aurelian intensified his publishing of popularization articles on economic doctrines and, at the same time, the publishing of articles on the country's economic activities.

It has to be stated that Aurelian was not the first Romanian economist, as economics as a domain had been founded in Romania by predecessors such as , on the one hand, Nicolae Şuţu (1838), Al. Moruzzi, Ion Ghica, Ioan Strat, all of whom were dedicated supporters of the free trade, and, on the other, adversaries of free trade who promoted "protectionism" with equal vigour: Dionisie Pop-Marţian, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, B. P. Haşdeu, Ionescu de la Brad, A. D. Xenopol.

Aurelian published his first extended study on doctrines with the title "Romanian industry and the freedom of importation" in *The Scientific Journal* (1873); the study was based on the doctrine of "the protectionism of national economy", proving he was well informed on doctrines and doctrine founders. In his study, the author mentions Quesnay, Smith, Say, Roscher, as well as the founding father of protectionism, the German Friederich List. The first chapter "A general view" and the second chapter "A historical presentation of the foundation of the development of the industries in the case of several European and American nations" represent the first extended Romanian paper containing a description of the industrial development of the states on the two continents.

The main point of his paper is opposing free trade from the stand point of the representative of an underdeveloped economy. The author says that "...even before and simultaneously with the emergence of the cosmopolitan theories of free trade, initiated by François Quesnay in the Physiocratic school, subsequently developed by Adam Smith, David Ricardo and others, "*in spite of the insistence of the cosmopolitan economists, various statesmen have followed to this day (1873) an economic policy which is totally opposed to the absolute freedom of trade.*"

In order to account for his position against the adoption of free trade in his native country, Aurelian states that: "Running the risk of compromising her own political existence, of having no important industry develop and flourish on her territory, of being forever a colony of those states that send over their industrial goods, Romania can only follow the path that has been followed by all developed states." namely "the protectionism of her national industry." The author reasonably claims that, during the period when their own industry is

established in the less developed countries, the doctrine of protectionism of the national economy must by necessity be applied, thus: "No one can question the good intentions of people such as Smith; no one doubts that the world gradually moves towards "freedom of trade", towards relationships that could be called brotherly between peoples which would therefore produce goods in peace. What we cannot accept along with other famous personalities, the illustrious economist List among them, is that at present not every one is ready to apply such theories, that, for the time being, as the above quoted economists states, **"starting from the concept of nationality, political or national economy must learn how a certain nation in the present global situation and considering its favourable circumstances, can conserve and ameliorate its economic state."** This reasoning lies at the foundation of Aurealin's entire political activity in the creation and development of the national economy. He did not succeed in convincing everybody; however, between 1876 and 1900 a visible change in the Romanian economy occurred, which was built on the doctrine of "the protectionism of national economy" which Aurelian promoted and supported in the press and in his political and parliamentary activities.

To conclude, in terms of doctrine, "the fundamental ideas championed in his numerous articles and studies on economics in the review section of *The Scientific Journal*, three goals are stated: to promote the protectionism of the national economy, to bring a constant and relevant criticism to the free trade from the national standpoint, and to promote the necessity of founding the national industry. These objectives are grounded in the "national principles", of which Aurelian said: "**Considering the way the world is today, we should not ignore that, in the terms of a famous economist, the individual members of the human race form the nations with their own languages and literatures and history, with their mores and customs, with their claims to existence, to progress and permanence**."

Some of Aurelian's important papers in which he criticised free trade are "Our customs policy", "Our trade policy", "Our economic future" etc.

Aurelian was interested in disseminating and popularizing political economy among the population; thus, in 1869 he published "The Catechism of Economics", an unprecedented book among the Romanian publications. About two decades later, he published the volume "Elements of Economics", a text book version suitable for the economic high schools of the time.

With this aim in mind, he also founded three journals publishing topics from national political economy and agricultural economy. Between 1873 and 1876 he also published "National Economy", a supplement to "The Scientific Journal", followed by "The Rural Economy" in two periods (1875 – 1876 and 1881 – 1884), while in 1885 he founded "The National Economy" whose director he was until 1898 and which ran until 1938. These publications were arenas for the promotion of his ideas of creating the national economy, which were recognized by posterity.

As he was concerned about putting into practice his ideas regarding the economic development of his country, Aurelian was also concerned about his own social status. As the son of a school master in Slatina, no matter how competent and brilliant, he could not have the respect and recognition of the land owners and their descendants or of the bourgeois with important financial resources. Therefore, he purchased with his own savings the vine estate at "Valea Mieilor" in the Dealu Mare vineyard, and later the domain at "Degerați", Colceag, Prahova County. As this was not enough, in 1876, when the liberal party acceded to power, I.C Brătianu appointed him as the head of the committee that requested the (Habsburg) Empire to renegotiate certain stipulations in the "Trade Convention" signed by the conservative government. He did not achieve anything, as the treaty had been agreed on for a period of ten years and had to be complied with by the liberals. This failure made him join the liberals in politics, which was in agreement with the doctrine he had embraced for several years.

In 1886, Aurelian was appointed by the liberal government as the head of the committee that negotiated the new form of the "Trade convention" with Austro-Hungary. The first meeting was to take place in Vienna, but it failed to convene after Aurelian was told from the very first moment that he was not welcome. However, the meeting in Bucharest in May also had Aurelian as the head of the Romanian delegation. The delegation for the Empire moved imperatively

"...that the states should mutually grant the most favoured nation clause"; however, as he was a great economist and patriot, he was aware of the pitfalls concealed by this pompous phrasing that would be enticing for the ignorant. He thus firmly refused the proposal; the negotiations failed, the trade blockade ensued, with no irredeemable losses, however; the country was rid of the economic and political domination of the Empire which had been active in the period between 1875 and 1886, for the subsequent occupation of the region of Oltenia had greatly stirred the dominating interests of the Austro-Hungarians, who exploited the country's natural resources, while the Romanian economy stagnated on the brink of failure.

After the beginning of his political career, Aurelian was one of the most important personalities of the National Liberal Party and was soon to be recognized as the grey eminence of the party which, in its early years held progressive views. Starting 1876 to his demise in 1909, he was a senator and an MP, with the one exception of an incomplete term, when he was ill; he was the Chair of the Senate and of the House of Commons; and also an exceptional author of political and economic speeches.

The journals founded by Aurelian in the 19th century ran for 30 years due to his effort and contributions in the form of both articles and funds. At the time, each of these journals was a school in itself.

The large body of works, the variety of the topics approached by Aurelian, are unparallelled in the domain of agricultural economy and economics in the 19th century Romania. Following an analysis of his work during these three decades, it can be grouped under eight topics that are all related to the economic activity during his time:

1. the country's natural resources; 2. the industry; 3. trade and customs tariffs; 4. finances and statistics; 5. transportation and communication; 6. rural economy; 7. economic policies; 8. social policies.

His published articles, studies, speeches, books and text books that dealt with these topics are a huge body and are the expression of the author's rational thinking and strong patriotism; they reveal his ample knowledge of economics and the combined desire and ability to put them into practice. Aurelian was equally a brilliant intellectual and a practical mind.

1. The country's natural riches. The economic development of a country initially relies on using its own natural resources; Aurelian was extremely careful regarding those of his articles that were meant to make these resources known throughout his country. In his articles and studies, he discussed: running waters, ponds, lakes and the sea; mineral waters, mineral resources, mines and mining; coal; salt; the Mine Act; oil and forests. The main works in this domain are: "*Notices sur la Roumanie*"; "The mineral waters of Romania"; "The mineral waters from our country: Pucioasa"; "Mining within the context of public industry"; "*Tera nostra*"; "Against granting salt mining to a company"; "The Mining Bill"; "Note on oil extraction at Colibaşi"; "The forests"; "A sketch on the state of Romania's economy in the 18th century"; "Notes on practical forestry"; "Steps to prevent forest devastation".

2. Industry. Aurelian was the most important supporter of the ideas and solutions suggested for the development of national industry, in a constant struggle against the supporters of free trade, and after twenty years of effort he was largely successful. His writings and activities developed rationally by means of explanations and examples aimed at clarifying the point of his proposals. From 1870 to 1898 he continued to promote in every way "the necessity of having an industry" in his country. In an article in "The Chronicle" in 1870 he stated: **"We have no time to lose when it comes to founding the national industry. We have done nothing to develop an industry; we have done nothing to establish economic relations with the other European countries. We have accepted the thought that our country is rich and if we make railroads, everything will happen as a consequence."**

In other articles (1879) he deplored the disastrous condition of small scale industry which was subject to unfair competition from Austro-Hungarian goods as a result of the Trade Convention signed by the Conservatives in 1875. In 1876 he published a study taht was also a programme in rural economy under the title "The necessity of founding the Romanian industry".

This is his confession about his efforts to persuade everybody of the necessity of founding the industry: **"Ever since its foundation, "The Scientific Journal" has made it its main duty to support among the Romanians, among other things, the absolute necessity of founding a national industry."**

In this series of articles, Aurelian insists on the necessity of founding industries to process agricultural produce and makes a mention of the possible industries. Then he dwells on the foundation of factories, mainly factories to produce sugar, which he was involved in in every aspect; he influenced to the better the bills put forward by the liberal government. He equally involved himself in the creation of paper mills, factories to produce matches, preserves, glass and whinstone and wrote articles to explain their importance for the country's economy.

Aurelian's fundamental works written to support the creation of a national industry are: 1. Our country's future; Romanian industry and free importation trade; 3. The necessity of creating the Romanian national industry; 4. How can the industry be founded in Romania; 5. Our economic future.

Mentioning the population's desire to have a national industry and opposing it to the hesitations of the conservative politicians, Aurelian gave us a social-philosophical view of encyclopedic width of the topic: **"When a need gets to be felt by even the simplest of people; when an idea emerges simultaneously in all spirits without any previous preparation, without any propaganda or the use of intimidation; when fear is felt by everybody, one should heed, for the situation is serious. If the phrase "The voice of the people is the will of God" can be applied rationally, it is on such a circumstance. Peoples have their natural prescience, which allows them to foresee the future with surprising accuracy. When an entire country, an entire people tells us that "what is going on with us is not god", one should be certain that it is telling the truth. To claim otherwise, to say that the people is ignorant is to tread history under foot and to set the human being below the animal. How is that? By admitting that herons, swallows, storks and other birds feel that the weather is about to change and it will start raining; that many animals foresee winter is coming and prepare their lairs; we would thus refuse man the foresight of calamities, when such calamities are foreboded by all manner of signs? We do not believe so, and neither do we believe that there would be individuals who would go so far in their contempt for the people so as to compare it with the rocks, for rocks only can neither feel, nor foresee."**

Aurelian suggested "The industrial system which is the most suitable for the current state of the Romanian people", "The factories whose founding should be the first in the process of creating the Romanian industry", "The means to ensure the prosperity of the established industries", and was the author of a "Bill for the fosterage of national industry." There are sufficient arguments to admit that Aurelian was the founding father of the programs for the fosterage of the national industry in the last three decades of the 19th century.

3. Trade and customs tariffs. In his writings, Aurelian was the first Romanian economist to clarify issues related to trade, especially foreign trade as a form of popularization, relying on solid studies of the situation in the country. He explained to his readers what "trade agreements" and "customs agreements" are and clarified the content of the concept "the clause of the most favoured nation", which to many Romanians is a mystery to this day (2013). He published a large numbers of articles on the foreign trade balance and insisted on avoiding the country deficit in this balance. In order to offer the population information about the progress of the negotiations for "The trade convention" with Austria, he published the stenograph of the meetings in the journal "The national economy" of 1886; he explained the breakdown of negotiations and its consequences, as well as the hostile position of the Empire, especially of Hungary regarding Romania's courage to denounce the treaty.

He wrote much on the consequences of this trade conflict and encouraged the Romanians not to give in; an effect was the enhanced exchanges with England, Italy, Belgium, Russia etc., so the effects of the blockade were soon eliminated and the country was rid of the economic domination of the Empire. Aurelian was the main element in establishing these conventions, as he

had been appointed by I.C. Brătianu, due to the respect and trust between the two personalities. After the liberal government was replaced in 1888 by the conservative party, he fought in the Parliament against the conservatives to preserve the "autonomous tariffs" voted by the liberals. Aurelian was the originator of the idea of "customs autonomy", which he succeeded in enforcing and applying.

This is an expression of his view of the manner in which the "customs tariff" could be put into practice in the relations with other state by Romania as a small state, with an exclusively agricultural economy, yet with aspirations to create an industry commensurate with natural and social conditions. He thus stated that: "... in our present economic and political state, to establish such conventions will be damaging...We have thought of this and we have suggested that, instead of the "conventional regulations" we could adopt the "autonomous customs tariff"; in other words, we should have only one "autonomous customs tariff" applicable in all countries instead of distinct "trade conventions" for each state.

In his struggle to promote his ideas, Aurelian won and was rejoiced to present "The report for the Bill of general tariffs of the customs rights" in the Parliament; it passed and later he enforced it himself in the trade negotiations that ensued. He published numerous articles in which he presented the state of imports and exports from the point of view of the new customs policy; he analysed the idea of "customs union" between the European states, which he firmly rejected on Romania's behalf.

4. Finance and statistics. Aurelian was constantly interested in these domains; his interest was first expressed in an article published in 1860 in "The Monitor" under the title "On currency" and revisited the topic in a study with the same title published in "The Romanian journal for sciences, literature and arts" run by Al. Odobescu (1862). The author discussed the nature and the role of the currency; errors in the estimate and the use of the currency; the monetary system'; he thus produced the first study on the topic in the Romanian literature of the domain.

A sequence of articles followed on "Capitals" and "Credits" where he described their use and classifications, as well as the institutions that offered credits. Aurelian made himself remarked in this domain, too, as he produced "the Bill for the establishment of the agricultural credit" in 1881, which was supported in the statement of claims by Prime Minister I.C. Brătianu himself.

The Agricultural Bank was an important aim with Aurelian; however, it was no earlier than 1894 that the conservatives decided to discuss a Bill on this issue in the parliament. Sitting on the bench of the opposition, Aurelian launched the following liberal ideas regarding the creation of the institution The Agricultural Bank: "Our financial policy regarding credits was that, as far as possible, all credit unions should be founded in the country and for the country. Without systematically eliminating the participation of foreign capital, there should be a predominance of the Romanians, who should also have the final say when it comes to credit institutions. Regarding the "credit for the agriculture", we aimed at awakening the initiative among our farmers, to challenge them to create such credit institutions if not entirely with heir funds, at least in association with the state. To sum up, we have striven to impress a national character on our credit institutions. The first credit was given on the creation of the "Rural Financial Credit" in 1874."

The Bill to create the Agricultural Bank passed in 1894, having been drafted by the conservatives. Aurelian was requested by I.C. Brătianu to draft the "Bill for the industrial credit" in 1887. In order to create an interest regarding the issue, he published an article which initially had the tile "The Industrial credit", but in the following year he left the Parliament, while the Bill proposed by him was postponed indeterminately.

Aurelian gave a brilliant speech when the Parliament debated on the "Bill on the pawn shops" on January 21st 1894, under a conservative government; in this speech he expanded on the topic of the culture of loan.

Aurelian was a great initiator and protector of the idea of creating "societies for savings and precaution", meaning the institutions for the accumulation and protection of the citizens' savings. In 1870 he founded "The savings society", with the head office in Bucharest and where he accepted to be the president; next he was president of the Concordia society. He made a significant contribution to the creation of the "Savings institution" in 1882, of which he said later, in 1887: "Following a study done in Paris regarding the organization of the savings institutions in France, I had suggested the creation of a similar institution in Romania as far back as 1859. Ever since, I have not ignored any opportunity to convince the decision makers of the usefulness both economic and moral of such institutions."

Statistics. After the early and unexpected demise of Dionisie Pop Marţian (1828 – 1865), Aurelian was one of the most active scholars in disseminating and interpreting statistical knowledge. Although he was not a specialist in this domain, all his important papers contained interesting statistical data: "Notes on Romania", "Bucovina", "Tera nostra", "A sketch on the state of Romania's economy in the 18th century", are the first extended papers in Romanian literature on economics. Besides these, he published a large number of articles with statistical data which he commented on in relation with the country's economic state. Some of the articles are: "Statistical economic sketches on the national industry", "The state's income and expenditures", "Statistical data on the postal system in Romania", "Statistical data on the cattle", "Romania's population in 1980", "Consumption in Romania" etc.

5. Transportation and communication. Almost four decades later htan England and other developed European countries, in 1869, Romania inaugurated the first railway from Bucharest to Giurgiu and in a period of 30 years, up to the end of the century, 3011 km of railway were built, to the surprise of the European countries. In a short time, this huge enterprise done with private funding was redeemed by the Romanian state and was the subject of very rigorous administration and its surname was "the country's second army". It lasted up to 2013 when, after being leeched and embezzled by private firms on account of wrongful legislation, was bankrupted, which was a bitter disappointment to the Romanian people, who had no extended knowledge of the way economic relations worked in capitalism. In the entire process of building the railway system, Aurelian contributed with writings, as well as his activity as a minister of public works in the I.C Brătianu government. As early as 1861 he published in "The Monitor" a study on "The railway system"; as a aminister he inaugurated the railway section Piatra Olt – Râmnicu Vâlcea and Goleşti Câmpulung Muscel. During his term as a minister, the Sulina Canal was also inaugurated.

On each of these events, Aurelian delivered a speech of profound significance. In the speech delivered at Piatra Olt he said that: ***"the railway starting from the foot of the Carpathians, will connect the mountains with the Danube, and Romania knows no happier celebrations than those dedicated to the works that, by contributing to the increase of the nation's wealth, also serve the purpose of connecting the peoples and ensure as much as possible the development of man's activity in production."*** For 33 years of parliamentary activity, in almost all of his speeches, Aurelian practically never failed to explain the necessity of founding the industry in Romania. In the speech delivered in Câmpulung, he said: ***"Being convinced that, no matter how agricultural our country may be, first order interests impose that a national industry be founded."***

In the domain of transportation, Aurelian fully contributed in the organization and development of "maritime and river-borne transportation" which in 1870 was entirely under Austrian Hungarian control. In his first articles he wrote about the steps taken by the rulers of the Romanian Principalities to develop transportation on water. He also published a well documented article on "The creation of a national society for navigation" in which he referred to international transportation on the Danube river, where Romanian as a state was absent. He commented on this situation: "We have the sea and, which is more, we have the glorious Danube, flowing for more than half of its length on the territory of Romania; there are many plentiful rivers on the territory of the country and yet, we have attended to everything except maritime navigation?" with a view

to organizing river-borne and maritime transportation, Aurelian even suggested to moderate the speed and extent of the railway building.

In terms of actual steps, Aurelian drafted almost single handedly the "Bill for the creation of the navigation service" during his office as the minister of public works, while in 1888 the Bill was issued by King Carol I. Aurelian's involvement in this work could be felt from the very first paragraph, as the text contained stipulations on the task of the Ministry of public works whose head he was "...to create a service of river-borne and maritime navigation for the transportation of goods and passengers." Later, Aurelian wrote and was involved in the "Question of the navigation on the Danube"; he also delivered a magnificent speech that was published in the issue no. 3 of 1889 of "The national economy", just when the seven-year legislature of the conservatives began.

In the same domain – water transportation, he drafted the "Waters Bill" and published a statistical financial analysis of the fluvial transportation in the port Brăila. He also promoted this special domain, therefore we consider that giving the port of Brăila the name of "Petre Aurelian" would be a felicitous form of recognition.

The Postal System. Aurelian was the first economist who, in his articles and statistics, explained the importance of the postal service, which existed long before him, but had not developed to an extent commensurate with the times. Even in the period when he published at "The Monitor", between 1860 – 1861, he wrote a study about the postal system in five issues of the newspaper. He gave a complete description of the postal system in France, accompanied by statistical data. He wrote about the advantages of using "the post card" and presented statistical and financial data by means of which he demonstrated the importance of the post for the country's budget, as well as a means to ensure communication between people and institutions.

6. The rural economy. Aurelian taught the discipline with the title " Rural economy" for his students at Pantelimon and for his "students" at Herăstrău, as he called the youths attending his "college of agriculture" from 1860 until 1900. For a short while he had the course "Political economy" at the "Bucharest Roads and bridges School". However, his immense contribution for the advancement of the domain was felt in his work as a journalist and as an MP and member of the six liberal governments as well as that of PM. Almost all his articles on rural economy are serious studies, which is revealed by the very titles, as shown below: "Agricultural systems suitable for the current state of Romania"; "The influence of the social state on the crop systems"; "The farmer and the land"; "The association of peasants"; "The estimation of the income from land"; "The backward state of the peasant and the means to reform this" etc.

His speeches on the "Agricultural crisis" between 1892 and 1896 remained as invaluable historical documents about this global disaster. Aurelian gave relevant explanations on the causes of the surplus production crisis. He mentioned the exaggerated increase of the surfaces cultivated with grain at the expense of keeping cattle, which, through the production obtained, exceeded the population's consumption needs; the manipulation of grain price on the stock market which altered the rates of exchange; the false information on the price and the state of the crops, the almost complete failure of the sales.

Aurelian published a detailed study of "agricultural economy" in the supplement "The national economy" of 1874 under the title "The leasing of estates" and thus offered the first Romanian writing which explained the leasing of the large and middle sized estates from the absent land owners or from those who had no calling in agriculture. In 1888 he published the larger paper "The exploitation of estates through farm land renting after the French model.

An exceptional paper in this domain was Aurelian's article published in 1887 in the journal "The national economy" under the title "A page from the rural economy of Russia", which he wrote based on the observations and data obtained during a visit to Moscow for the "National exhibition of Russia" in 1882. It was an excellent work both a specialized paper and as a work of cultural information. Some of the important information provided here refer to the "description of the chernozem in Russia; this in fact the first paper where this most valuable type of soil is described. Unfortunately, Aurelian was never quoted for this original contribution in any later work.

Interestingly, the appendix of this paper, with the title of "the foreigners' right to ownership in Russia", was the ukase of the Czar of Russia, the topic being the peoples on the territories and countries occupied by Russia, Poland, Finland, the Baltic countries, countries and regions in Asia etc. It is worth a note.

7. Economic policies. Aurelian was the author of the first text books in "Political economy" for the masses and for the commercial schools of the time, without any pretense at being of an academic level. In 1869, he wrote the simplified definition of political economy: ***"it is the science which teaches how the riches in society are produced, distributed and consumed"***, thus offering a form extracted from the classical definition given by J. B. Say or, better still, by J. Garnier.

For his time, he made the distinction between "pure politics" and " economic policy" and in this he reproduces Fr. List in saying that: ***"regardless of the country, the economic institutions cannot be subject to political vicissitudes, the defense against commercial drawbacks should be only in the area of commercial policies."*** Unfortunately, at present (2013), this principle is generally ignored. In all his subsequent writings, on referring to economic theory and practice, Aurelian insisted on the fact that: "...before the creation of "Political economy" as a science, statesmen advised in terms of customs policy according to the protection of agricultural, industrial and commercial interests, by giving laws and administrative steps to foster and develop national industry.

Within the same topic of general politics and commercial policies, Aurelian referred to the two classical doctrines, described the negative effect of free trade that the Principalities and the united state had accepted, by saying: ***"Inspired by the same spirit of extreme tolerance; by the same humanitarian feelings for the foreigners, we have gradually allowed almost all the trades to be taken over by foreigners; we have allowed even the most insignificant form of commerce, the village pub. To become a foreign monopoly; we have allowed the national companies to be something of a rarity in the very capital of Romania"***. *Well, today the situation has reached its perfection due to the cunning of the foreigners of whom we had rid ourselves after World War II.*

One of the articles in which he gives proof of his analytical powers, published in issue no. 36 of 1887 under the title "Our economic policy" suggested an economic policy personalized for our country and reminded the readers that before the Unification the foreign countries that had relations with Turkey had their interests that Romanian should be a free trade territory, where the conventions with the Porte were effectual.

In the article "Commercial independence" of 1890, he expressed his position against "economic occupation" and was grateful to lord Cecil, the English PM, who was on Romania's side in the act of unification, disavowing Lord Palmerston and Disraeli for their hostile attitude towards the United Principalities. Aurelian stated: ***"Alas for the states that, out of ignorance or treason, will fall prey to the meshes set by the economic diplomacy; once caught in them, they will escape only diminished and mutilated as if following a war."***

One of the extended papers on "economic policies" was published under the title "Economic freedom viz. our commercial policy", followed by "Our economic future", where he stated from the very beginning that ***"...the state without «a national economic system» is bound one day to see not only its political needs, but also its entire being endangered..."***

The paper "Our customs policy" relies on the principle of "the protectionism of national economy", for the enforcement of which he suggested "the autonomous customs tariffs", thus succeeding in largely achieving this much desired goal, but only during the liberal office.

In this chapter, Aurelian gives an extended description of "the customs unions" that were being designed in his time, an idea that later on developed into the EU; he also mentioned the French economists Ducos and Chardon, the parents of this idea around 1836. Aurelian advises the Romanians to stay out of such unions with the developed countries. In 2007 there was no one like Aurelian to fight against Romania's accession to the EU and this is where it has brought us now, in 2013!

The essence of the policy promoted by Aurelian was expressed in his claim to use mainly autochthonous capital, without rejecting the foreign capital altogether when it came under favourable terms; indirect state support in all situations when a certain new industry was founded; the so-called "state interventionism" and the enforcement of protectionist customs tariffs for the developing Romanian industries.

8. Social policies. Politics is not just "pure politics", it is "national politics" and "economic politics", "commercial politics" and "social politics". Aurelian was much preoccupied by all these types of politics from the standpoint of a follower of enlightened liberalism. He was a "special" liberal who promoted the idea of personal freedom to undertake any type of activity by which to employ to a maximum his personal faculties, benefitting from the state's support in return of vowing to abide by the laws enforced on all the country's citizens. He yearned for such a freedom for all his motherland's children.

To Aurelian, "liberalism" was applicable to all the citizens of the country, regardless of social class, for freedom guarantees the individual right for everyone' s ability to produce. According to this principle, he promoted reconcilement between all social classes and militated for tolerance of the rich to the poor, by virtue of the fact that riches accumulate from their toil. He sis not beg on behalf of the lower classes, he required conditions that would raise him to the dignity of a human being; this had to begin by providing education and schools that could train them for their work.

Aurelian was among the most important supporters of a fairer ownership of the country's land, which could provide the peasant with a better life compared with the state of a bondman or a victim of the "agricultural agreements" and required understanding and tolerance from the large estate owners, for the issue at stake was not dispossession but redemption of small surfaces for the poor peasants' families. Unfortunately, this was never willingly agreed on, but was achieved by means of force.

Generally speaking, Aurelian wished for an educated people who could work in a body for the individual, the nation and the fatherland to achieve a life lead in dignity. All the above derive from his economic work.

The fundament of his political and philosophical views was "freedom, the fatherland and the nation", in whose service he dedicated his entire activity and which he made the purpose of his life; to achieve them he entered politics with the liberals in 1875.

The article "Viewpoints on the importance of the present state of the agricultural cultivator" published in the newspaper "Naţionalul" in 1858, while he was still a student, raised the question of the peasant and in the introduction produced as a general argument that "...slavery is more costly for the capital than investing the money in the development of the industry". Further on, adapting the idea to the situation in his native country, he mentioned that: "...we think thus that the main reform, the foundation of our social edifice is the radical reformation of the peasant's state, which consists in the total elimination of all the burdens that prevent him from advancing; in any combination, in order to give the peasant a strip of land and facilitate all the means from the government which would enable him to improve his intellectual, moral and material state".

Considering that the Romanian peasant's response to such changes will be beneficial, Aurelian characterized him by saying that: "the Romania peasant is intelligent, generous, brave, a good parent, a good citizen; however, a plant that had been long choked cannot grow, cannot develop; it misses the air of freedom and therefore life."

In order to achieve the ideal presented in this short article he continued with "Agriculture and the landowners", which was a version of a manifesto, resulting in his removal from the directorship of "The Monitor".

Aurelian continued to write about peasants from 1885 up to the end of the century, but the stubbornness of the landowners and the meagre support of the bourgeoisie prevented him from achieving radical progress through parliamentary means. We consider, however, that his first articles had an important role in supporting Cuza and Kogălniceanu's coup for reform of on May 2nd 1864. Nevertheless, after the ascension of the foreign king the results were delayed for decades.

There was no personality in the 19th century who wrote so much in favour of improving the Romanian peasant's life as Aurelian. He insisted on the necessity of educating and schooling him to build him up as a person with a higher efficiency in production. He never begged on behalf of the peasants; he respected his dignity and relied on his natural right to productive work which could ensure him a more dignified life, above his station as a bondman or victim of the "agricultural agreements".

We can see a confirmation of the ideas above in the titles of the articles and studies published for almost three decades; here are some of them: the news release "On peasants" (1863); "Improvements to make in the Romanian agriculture" (1863); "The state of the peasants and Romanian journalism" (1878); "Home industries and the rural population" (1870); "The backward state of the peasants"; "Improving the state of the peasants"; the speech "An answer to Mr. I. Manolescu's interpellation" (1897).

On seeing the disappointing results obtained in his struggle to improve the situation of the Romanian peasant, Aurelian imposed the "Rural House Law" in the Lower Chamber when he was a Prime Minister in 1897, but the Senate rejected it as a result to the scheming of the liberals under D. A. Sturza and the progeny of the landowners. The law obliged the landowners to sell to the peasants the land in excess of 2,000 acres. The law passed after the uprising of 1907. Being at an advanced age (74 years), Aurelian did not write anything about this tragic event.

In the sphere of social policies, Aurelian came up with the idea of the "Sunday rest" in 1890 and successfully made it a law in 1895, after prolonged debate in the Parliament. Commercial workers in Bucharest worshiped him for this and brought an enormous wreath at his funeral, as the lifelong struggle of a great patriot and humanist ended.

Aurelian was one of the few politicians who attached great significance and respect to trade unions, as he saw its importance in organizing the workers' life and heir relations with the employers.

Conclusion. "Aurelian was not a school economist", although he taught rural economy for 40 years and even political economics for a short time; he was, however, a great promoter of a doctrine, namely "the doctrine of the protectionism of national economy". He published a huge number of articles and studies on every sector of the country's economy, laying emphasis on the founding of the national industry and the process of organizing import-export trade.

In his activity in the Parliament he was the most enlightened initiator of laws in the 19th century, and participated in drafting most of the bills of the liberal party, which of the greatest importance for the country's progress, while during his office as a minister he surprised the political class and the Royal House with his pragmatic spirit and the speed with which he enforced laws voted even by the conservatives.

In quoting Angelo De Gubernatis' writings in his famous work "***Dictionnaire international des écrivains du monde latin***" (Rome, 1905), we will repeat that: "The famous statesman and agriculturist, President of the Romanian Senate, of the Romanian Atheneum, former president of the Romanian Academy, former minister several times in several ministries – that of agriculture, of education and of home affairs; former president of the Lower Chamber, MP and former president of the Cabinet, he had a beneficial influence in many directions on his country's culture and civilization; he is one of the noblest and purest representatives."

For all his exceptional work, his remarkable contribution to the country's development, for all his dedication to the advancement of the party's policy in order to secure the country's and the people's welfare, the generations of liberal politicians did not pay him the deserved tribute and he was not mentioned, although he deserves the same amount of worship like I. C. Brătianu for his achievements unparallelled in the 19th century. Generally speaking, Romanian intelligentsia in the domain of economics and agriculture lost from the records the immense personality of our nation, P. S. Aurelian, who gave substance to the national spirit of the Romanian people in the 19th century and helped the economic advancement of the country.

C U P R I N S

P. S. Aurelian. Economist

pagina

Cuvânt înainte 7
Nota autorului 11

CAPITOLUL I GÂNDIREA ECONOMICĂ DIN PRINCIPATELE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA 15
Preambul 15
Liberul schimb comercial (liber-schimbismul) 16
Istoric 16
Nicolae Şuţu 17
Alexandru Moruzi 18
Ioan Ghica 19
Ion Strat 21
Protecţionismul economiei naţionale 22
Preambul 22
Dionisie Pop-Marţian 22
Bogdan Petriceicu Hasdeu 24
Alexandru D. Xenopol 25
Mihai Eminescu 26
Nicolae Bălcescu 28
Ion Ionescu de la Brad 29
Analiză 31
Falansterul de la Scăeni 32
Preambul 32
Organizarea 33
Sfârşitul 33
Învăţăminte 33
Presa vremurilor 34
Înaintaşii despre «*Economia politică*» 34
Scrierile economice în Ardeal 36
Concluzii 37
Bibliografie. Gândirea economică din Principatele Române în secolul al XIX-lea 38

CAPITOLUL II P.S.AURELIAN ŞI DOCTRINELE ECONOMICE 40
Preambul 40
Aurelian şi doctrinele economice din secolul al XIX-lea 42
Doctrina liberului schimb comercial 43
François Quesnay 44
Principiile de bază ale operei 45
Dreptul natural 45
Unitatea puterii: cele 3 descoperiri lăsate de Quesnay 46
Les grains. Produsul net 46
Teorii economice 47
Teoriile lui Fr. List şi liberul schimb 48
Doctrina protecţionistă a economiei naţionale – Friedrich List 50
P.S. Aurelian – Promotor al Protecţionismului economiei naţionale 54
Preambul 54
Exegeţii lui P.S. Aurelian 54
Perioada 1858-1870 55
Un proiect general 56
Economia 57

pagina

1. Promovarea protecţionismului economiei naţionale 58
2. Critica liberului schimb 64
3. P.S. Aurelian – Promotor al făuririi industriei naţionale 69
Industria – factor determinant de progres naţional 71
O industrie după condiţiile ţării 73
Influenţa industriei asupra agriculturii, comerţului şi navigaţiei 75
Fondarea industriei mari 75
Politica protecţionistă în sprijinul industrializării 76
Tratatele comerciale, taxele vamale şi tariful vamal .. 77
Bibliografie. P.S. Aurelian şi doctrinele economice 82

CAPITOLUL III P. S. AURELIAN – SCRIERI ECONOMICE 86
Preambul 86
1. BOGATIILE NATURALE ALE TARII 88
1. Apele 88
Râuri şi lacuri.Apele minerale 90
Apele minerale din România (după dr. St. Episcopescu) 90
Apele minerale. Băile Pucioasa 92
O lună la Băile Pucioasa 94
Apele minerale de la Văiluţa 95
Doctorul Samoil Gheorghe Kanya 96
Despre apele minerale în «*Tera nostra*» 97
2. Zăcăminte din subsol 98
Preambul 98
Minele 99
Exploatarea minelor în raport cu economia publică 99
Mineritul în România 102
Cărbunii 103
Sarea 104
Sarea în «*Notice sur la Roumanie*» 105
Pentru interesul naţional 106
Sarea în «*Tera nostra*». Legea minelor 107
Discursul lui Aurelian 109
Petrolul 113
Petrolul în «*Notice sur la Roumanie*» 113
Petrolul în «*Tera nostra*» 114
Petrolul de la Colibaşi în «Economia Naţiunală» 114
Pentru protecţia petrolului românesc 115
Metalele 116
3. Pădurile 117
Preambul 117
Note de silvicultură practică 118
Învăţământul silvic 118
Pădurile în «*Notice sur la Roumanie*» 119
Pădurile în *Tera nostra* 119
Protecţia legală a pădurilor 120
Codul silvic 121
Bibliografie. Bogăţiile naturale ale ţării 122

pagina

2. INDUSTRIA ***125***

1. Pentru industria naţională 125

Preambul 125
Necesitatea industriei 125
O analiză a problemei 127
Din nou pentru fondarea industriei naţionale 128
Creaţiunea industriei naţionale 128
Agricultura şi industria 129
Industrii posibile în România 130

2. Înfiinţarea fabricilor 132

Preambul 132
Industria zahărului 132
Începutul 132
Alegerea investitorului 133
Dificultăţi la întemeierea industriei zahărului 133
Prelungirea legii pentru încurajarea industriei zaharine 134
Un răspuns în parlament. Discurs 136
Fabricarea hârtiei 137
Preambul 137
Necesitatea fabricării hârtiei 137
Un proiect de lege 137
Cronică 137
Alte demersuri pentru înfiinţarea fabricilor de hârtie 139
Legea la senat. Intervenţia lui Aurelian 140
Fabrica de hârtie de la Câmpulung 141
Fabricarea chibriturilor 141
Fabrici de conserve 142
O industrie necesară 142
Fabricarea sticlei 144
Fabrica de bazalt artificial 144

3. Lucrări fundamentale la baza fondării şi dezvoltării industriei naţionale 144

Preambul 144
1. Fiitorul ţării noastre 146
Preambul 146
Învăţământul 146
Comunicaţiile 146
Încurajarea agriculturii, industriei şi comerţului 146
O administrare bună a ţării 146
Cheltuieli raţionale din bugetul ţării 147
2. Industria română şi libertatea comerţului de importaţiune 147
Preambul 147
Ochire generală. Starea ţării 147
Analiza lui P.S. Aurelian 147
Doctrinele economice 149
Opţiunea pentru România 150
O atenţionare a lui P.S. Aurelian 151
3. Necesitatea întemeierii industriei române
Istoricul temei 153

pagina

Început raţional 153
Naţiunea 154
Schimbul comercial 154
Protecţia industriei 154
Influenţa comerţului asupra agriculturii 155
Relaţia între industrie şi agricultură 155
Influenţa industriei naţionale asupra comerţului 155
Despre navigaţie 155
Concluzie 155

4. Cum se poate fonda industria în România 156

Preambul 156
a) Sistemul industrial cel mai potrivit pentru starea actuală a poporului român 158
Clasificare-analiză 158
Relaţia agricultură-industrie 159
Concluzie 160
b) Fabricaţiunile (ramurile) a căror înfiinţare trebuie să înceapă fondarea industriei naţionale 160
Preambul 160
Sarcinile guvernului 161
Prospect pentru industrie, comerţ şi agricultură 162
Ramurile industriale potrivite condiţiilor comerciale 162
Industria casnică 162
Produsele importate 162
Există o industrie embrionară 163
c) Mijloace pentru a asigura dezvoltarea şi prosperitatea industriilor înfiinţate 164
Preambul 164
Tariful vamal 165
Mijloace pentru întemeierea industriei naţionale 165
Posibilităţile de sprijin pentru industriaşi 166
Epilog 166
d) Legi şi o societate pentru încurajarea industriei naţionale 166
Preambul 166
Raport asupra proiectului de lege 168
Proiect de lege pentru încurajarea economiei naţionale 169
O nouă lege pentru dezvoltarea industriei 169
Un articol – Măsuri pentru încurajarea industriei naţionale 169
Legea votată la Senat 170
«*Industria*». Societate pentru încurajarea şi apărarea industriei naţionale 171
Observaţie 171
Ploieştii industriali 172
Concluzii 173

Bibliografie. Industria 175

P.S. Aurelian. Industria. Articole şi studii 177

3. COMERŢUL ŞI AUTONOMIA VAMALĂ ***178***

A. Comerţul **178**

Preambul 178

pagina

Convenţiunile comerciale şi convenţiunile vamale 179
Importul şi exportul României în 1884 181
Comerţul de cereale în 1884, 1885, 1886 181
Comerţul de import şi export al României în 1866 182
Protocoalele conferinţelor pentru încheierea unui tratat de comerţ între România şi Austro-Ungaria 182
Începutul tratativelor. Prima şedinţă 183
Şedinţa a doua; şedinţa a treia 184
Şedinţa a patra; şedinţa a cincea 184
Şedinţa a şasea; şedinţa a şaptea 184
Lupta în presă 186
Tratativele pentru încheierea unui tratat de comerţ cu Austro-Ungaria 186
Înainte şi după convenţiunea de comerţ cu Austro-Ungaria 188
Urmările conflictului vamal în Austro-Ungaria 190
Reînceperea negocierilor între România şi Austro-Ungaria 190
Convenţia veterinară între Austro-Ungaria şi România 191
Convenţiile comerciale cu alte state după ruptura cu Austro-Ungaria 192
Convenţia comercială cu Elveţia 192
Convenţia comercială cu Germania 192
Convenţiile comerciale ale României după 1888 până la 1896 193
Convenţia comercială cu Anglia 193
Discurs la tratatul comercial cu Germania din anul 1893 194
Scrieri asupra comerţului în guvernarea conservatoare (1890-1896) 195
Comerţul României cu ţările străine în 1890 195
Alte lucrări despre comerţul cu ţările străine până în anul 1895 196
Comerţul României cu ţările străine în anul 1891 196
Comerţul exterior al României de la 1883-1892 197
Comerţul exterior al României în perioada 1884-1894 197
Exportul vitelor noastre 199
Comerţul nostru de vite 199
Producţiunea vitelor şi consumul de carne 201
B. Autonomia vamală **201**
Preambul 201
Autonomia vamală 202
Tariful autonom înaintea Parlamentului român 204
Tariful autonom înaintea Camerei deputaţilor 205
Raport asupra proiectului de lege pentru tariful general al drepturilor de vamă 205
Tariful general sau autonom 207
Aplicarea tarifului autonom 210

pagina

Consolidarea treptată a actualei sisteme 211
Vămile comunale 212
Noul tarif general al drepturilor de vamă (1891) 213
Urmările politicii vamale 215
Exportul şi importul din punct de vedere al politicii vamale 216
Importul şi exportul din punct de vedere al politicii vamale 216
Rolul camerelor de comerţ şi industrie 224
Uniunile vamale 225
Bibliografie. Comerţul şi autonomia vamală 228
P.S. Aurelian. Comerţul şi autonomia vamală. 231
Articole şi studii 231
4. FINANŢE ŞI STATISTICĂ
A. Finanţe 232
Preambul 232
1. Despre monedă 232
Natura şi rolul monedei. Necesitatea monedei 233
Erori în aprecierea folosirii monedei 233
Metale preţioase întrebuinţate pentru fabricarea monedei 234
Fabricaţiunea monedei 234
Despre sistemul monetar 235
2. Capitalurile 237
Preambul 237
Importanţa capitalului 237
Clasificarea capitalurilor 238
Capitalul moral 238
3. Creditul funciar român şi Banca agricolă 238
Creditul agricol în «Monitorul» 239
Creditul agricol în «Agronomia» 239
Clasificare 239
Importanţa şi alocarea creditului 240
Localizarea 240
O societate de credit fondiar în România 241
Legea pentru înfiinţarea caselor de credit agricol 242
Expunerea de motive 242
Creditul agricol (1890) 243
Banca agricolă 247
Legea pentru înfiinţarea unei bănci agricole 248
Creditul industrial 249
Casele de împrumut pe amanet 251
4. Societăţi şi case de economie 252
5. Casa de economie 254
B. Statistică 255
Preambul 255
Consumaţiunea în România 256
3. Schiţa statistico-economică asupra industriei naţionale 257
Populaţia industrială 258

pagina

Pământul industrial 258
Materiale de construcţie 258
Materii minerale pentru diferite industrii 259
Combustibili minerali 259
Sarea 259
Apele minerale 259
Metale 259
Deosebite industrii ale ţării. Industrii derivate din regnul mineral 259
Industrii derivate din regnul vegetal 260
Industrii derivate din regnul animal 260
2. Statistica în «Teranostra» 261
Căile de comunicaţie 262
Comerţul 262
Navigaţia comercială a Dunării 262
Organizarea economică a României 263
Veniturile şi cheltuielile statului 264
3. Statistica în «Schiţe asupra stării economice a României în secolul al optusprezecelea» 264
Dările.Percepţiunea dărilor. Veniturile în Valachia şi Moldova 264
4. Statistica în «Bucovina». 267
5. Statistica poştală a României (1874) 268
6. Statistica în «Economia naţională» 269
Statistica agricolă a României 269
Statistica vitelor în România 270
Populaţiunea română în 1893 272
Bibliografie. Finanţe şi statistică 274
P.S. Aurelian. Finanţe şi Statistică. Articole şi studii 276

5. TRANSPORTUL ŞI COMUNICAŢIILE *277*
A. Transporturi **277**
Preambul 277
1 Transportul pe căile ferate **278**
Drumurile de fer 278
Importanţă 278
Istoric 279
Experienţe 280
Inaugurarea liniei ferate «*Piatra (Olt) Râmnicu Vâlcei*». Discurs 280
Inaugurarea drumului de fer de la Goleştii la Câmpu Lung 282
Căile noastre ferate 283
2. Navigaţia fluvială şi maritimă **284**
Preambul 284
Documente privitoare la navigaţia pe Dunăre 285
Înfiinţarea unei societăţi naţionale de navigaţie 287
Înfiinţarea unui serviciu naţional de navigaţie 289
Proiect de lege pentru înfiinţarea «Serviciului de navigaţiune» 290
Chestiunea navigaţiunii pe Dunăre 289
Interpelarea D-lui Aurelian asupra navigaţiunii pe Dunăre 291
Proiect de lege asupra apelor 294

Pagina

Comerţul portului Brăila pe patru luni din anii 1886 şi 1887 294
3. Serviciul poştal **295**
Poştiile (Poştele) 295
Cartea poştală sau Cartea-corespondentă 296
Veniturile telegrafelor şi poştelor din România de la 1867 la 1872 297
Concluzii 298
Bibliografie. Transportul şi comunicaţiile 299
P.S. Aurelian. Transportul şi comunicaţiile.Articole, studii, discursuri, legi 300

6. ECONOMIA RURALA *301*
Preambul 301
1. Articole **302**
Sisteme agricole potrivite cu împrejurările ……. în care se află România 302
Influenţa stării sociale asupra sistemelor de cultură 305
Organizarea noastră economică faţă cu situaţiunea agriculturii 305
Cultivatorul şi pământul 307
Asociaţiunea între ţărani 308
Asociaţiunea între proprietarii mari şi ţărani 308
Preţuirea venitului pământului 310
Starea de înapoiere a agriculturiiţăranului şi mijloacele de îndreptare 311
Din nevoile agriculturii 312
Criza agricolă înlăuntru şi în afară (1894) 313
Lupta contra crizei agricole (1895) 314
Criza agricolă (discursul D-lui P. S. Aurelian la proiectul de adresă la «Mesajul tronului») 316
2. Arendarea moşiilor **319**
Preambul 319
Schemă. Arendarea moşiilor 319
Bazele economice ale arendei 320
Relaţiile dintre proprietar şi arendator, după sistemul de arendare de astăzi (1884) 322
Interesul proprietarului 323
Interesul arendaşului 324
Despre îmbunătăţirile ce se pot face de către arendaş 324
Zvântarea terenurilor umede sau smârcoase .. 324
Arături adânci 324
Irigaţii 324
Plantaţii de pomi şi duzi 324
Semănătura de păduri şi plantaţii 325
Asolamente şi rotaţii 325
Edificii pentru exploatarea şi pentru locuinţa oamenilor 325
Condiţiile de locuit pentru proprietari şi arendatori 325
Clădirile de exploataţie 325
Îmbunătăţirea vitelor 325

pagina

Introducerea instrumentelor perfecţionate 326
Tabloul de cuprinderea unui contract de arendare 326
Preambul 326
Îndatoririle proprietarului 326
Îndatoririle arendaşului 326
Încheiere 326
Dreptul de subarendare 326
Despre oarecare indemnităţi ce ar trebui să se facă arendaşului în unele cazuri. 327
Dispoziţiunile de luat când fostul arendator iese şi cel nou intră 326
Elementele contractului de arendare 327
Modelul unui contract de arendare 327
Concluzii 328

3. Câteva pagini din economia rurală a Rusiei 328
Preambul 328
Clima şi pământul (solul) 329
Clima Rusiei 329
Pământul 330
Cernoziomul 331
Caracteristici fizice 331
Calitatea 331
Studiul chimic 332
Clasificarea cernoziomurilor după calitate pe zone naturale (după agronomii ruşi) 333
Sistemul de cultură 334
Producţiunea agricolă (Cultura plantelor) 335

4. Dreptul de proprietate al străinilor în Rusia 336
Ucazul Împăratului Rusiei 336
Bibliografie. Economia rurală 337
P. S. Aurelian. Economia rurală. Articole şi studii 339

7. POLITICI ECONOMICE 341
Preambul 341

1. Politica generală şi politica comercială 343
«Naţionalitatea noastră în faţă cu politica economică» 345
Politica noastră economică 347
Independenţa economică 349
Libertatea economică faţă cu politica noastră comercială 351
România – teren de compensaţiune economică 353
Chestiunea porumbului la «Senat» 353

2. Viitorul nostru economic 354
Politica noastră vamală 354
Tratatele de comerţ 355
Condiţii nefavorabile României pentru tratatele de comerţ 355
Regimul care ar putea înlocui tratatele de comerţ 355
Tariful nostru vamal 356

pagina

Trebuinţele alimentare ale Europei faţă cu producţiunea sa agricolă 356
Uniunea vamală a statelor din Centrul Europei faţă cu interesele române 356
Concluzia lui Aurelian. 359

3. Politica vamală la Senat (discurs) 361
Discursul D-lui P.S. Aurelian cu ocazia discuţiunii.. «Convenţiunii comerciale» cu Germania la 20 dec. 1893, în Senat 361

4. Datoriile noastre faţă cu apucăturile economice ale ţărilor străine 371
Bibliografie. Politici Economice 374
P.S. Aurelian. Politici Economice. Lucrări, articole, studii, discursuri 375

8. POLITICI SOCIALE 376
Preambul 376

1. Articole 378
Condiţiuni asupra importanţei de a îmbunătăţi starea actuală a cultivatorului 378
Agricultura şi proprietarii 380
Îmbunătăţiri de introdus în agricultura românilor (1863) 380
Despre ţărani în Cronica Revistei ştiinţifice 382
Starea ţăranilor şi ziaristica română 383
Starea de înapoiere a agriculturii ţăranului şi mijloace de îndreptare 383
Industria casnică şi populaţiunea rurală 384
Ţărănimea şi creditul rural 385

2. Îndreptarea stării ţăranului 386
Preambul 386
Reforma agrară a lui Cuza şi Kogălniceanu 387
Starea ţărănimii după reforma agrară din 1864 388
Cauzele stării de înapoiere a ţăranilor 388
Starea de înapoiere a ţăranilor 388
Locuinţa 389
Îndreptarea stării ţăranilor 391
Îmbrăcămintea 391
Alimentaţia 392
Îmbunătăţirea hranei 392
Discursul D-lui prim-ministru P. S. Aurelian la Interpelarea d-lui dr. Manolescu 394
Chestiunea tocmelilor agricole. Întâia lege de tocmeli agricole 399

3. Casa Rurală 402
Preambul 402
Discursul D-lui prim ministru P. S. Aurelian în Cameră asupra „proiectului de lege pe Casa Rurală” 403
O lămurire pentru istorie 415

4. Repaosul în zilele de duminică şi sărbători 420
Repaosul de duminică 420
Repaosul duminical la Senat (discursul rostit de P. S. Aurelian în şedinţa din 11 mai 1892) 420

pagina

Repaosul de duminică (1896) 421
Lege pentru repaosul de duminică şi sărbători 422
5. Sindicatele agricole 423
Discursul D-lui P. S. Aurelian asupra sindicatelor agricole 424
Bibliografie. Politici sociale 427
P. S. Aurelian.Politici sociale.Cronici, articole, studii, discursuri 427

CAPITOLUL IV MONOGRAFII ŞI MANUALE 430
Preambul 430
Partea I. 1. Notice sur la Roumanie(Notiţă asupra României) – principal din punct de vedere al economiei sociale rurale industriale şi comerciale 431
Prefaţă 431
Cuprinsul 431
Capitolul I. Aşezare geografică 432
Capitolul II. Date statistice 432
Capitolul III. Agricultura 433
Capitolul IV. Întinderea teritoriului 433
Capitolul V. Descrierea culturilor de câmp 434
Capitolul VI. Domeniul horticol 434
Capitolul VII. Pădurile 435
Capitolul VIII. Animale domestice 435
Capitolul IX. Descrierea bogăţiilor naturale 435
Capitolul X. Produsele agricole brute 436
Capitolele XI-XII. Comerţul 436
Concluzii 436
Partea a II-a. Notice sur la Roumanie 437
Catalogul special al produselorexpuse în secţiunea română 437
Grupele de exponate 437
Partea a III-a. Notice sur la Roumanie 438
2. Tera nostra – Schiţe economice asupra României 439
Preambul 439
Introducere 439
Introducţiune 440
Conţinutul 443
Teritoriul 444
Populaţia 444
Clima 444
Productele naturale ale pământului 444
Agricultura 444
Sistemele de cultură 444
Animalele domestice 445
Pădurile 445
Culturile de câmp 445
Viile 446
Industria 445
Căile de comunicaţiune 447
Comerţul. 447

pagina

Tera nostra. 448
Tabla de materii – la ‚Tera nostra' 448
Viitorul 448
3. Schiţe asupra stării economie a României în sectorul al optsprezecelea 449
Preambul. Poziţiunea geografică 449
Naţionalitatea română 450
Şcoalele 450
Locuitorii Moldovei 451
Clima României 451
Economia rurală 451
Economia vitelor 451
Comerţul 452
Dări, venituri şi cheltuieli 452
Schiţe asupra stării economice a României 453
Tabla de materii 453
4. Bucovina. Descriere economică însoţită de o hartă 454
Preambul. Notă introductivă 454
Precuvântare 455
Conţinutul 458
Teritoriul 458
Populaţiunea 459
Agricultura 460
Animalele domestice 460
Pădurile 460
Industria 461
Biserica în Bucovina 462
Bucovina.Descriere economică însoţită de o hartă. 463
Tabla de materii 463
5. Catechismul economiei politice 464
Preambul 464
Precuvântare la Ediţia I-a 464
Analiza conţinutului 465
Precuvântare pentru a doua ediţiune 465
Catechismul economiei politice. 467
Tabla de materii 468
6. Elemente de economie politică 468
Preambul 468
Precuvântare 469
Introducere 469
Definiţia 469
Importanţa 470
Noţiuni fundamentale 470
Trebuinţele. Avuţia 470
Metode de cercetare în Economia politică 470
Partea a I-a. Producţiunea avuţiei 471
Capitolul I Generalităţi asupra producţiunii 471
Capitolul II. Natura 471
Capitolul III. Munca 471
Capitolul IV. Productul brut şi productul net 471
Capitolul V. Capitalul 472

pagina
Capitolul VI. Diferitele ramuri ale producţiunii 472
Împrejurările care determină înfiinţarea şi localizarea industriilor 472
Comerţul 473
Partea a II-a. Repartiţiunea avuţiei. 474
Capitolul I. Principiile după care se regulează repartiţiunea avuţiei. 474
Capitolul II. Proprietatea 474
Proprietatea pământului 475
Capitolul III. Renta funciară şi arenda. 476
Capitolul IV. Salariul 477
Capitolul V. Ameliorațiunea condițiuniilucrătorilor 477
Comunismul 478
Colectivismul 478
Nihilismul. 478
Societăţile cooperative 478
Uniunile de meserii. 478
Capitolul VI. Interesul capitalului 478
Capitolul VIII. Profitul. 479
Partea a III-a. Circulaţiunea avuţiei. 479
Preambul. 479
Capitolul I. Schimbul 479
Capitolul II. Moneta. 480
Capitolul III. Creditul. 480
Capitolul IV. Crizele comerciale. 480
Natura crizelor 480
Capitolul V. Diferite sistemice ale comerţului internaţional. 482
Comerţul internaţional. 482
Libertatea comerţului internaţional. 482
Balanţa comerţului sau sistemul mercantil 483
Sistemul protector 484
Sistemul fiscal 484
Tratatele de comerţ 485
Partea a IV-a. Consumaţiunea avuţiilor 485
Capitolul I. Definiţiunea, clasificaţiunea consumaţiunilor 485
Capitolul II. Consumaţiunile private 485
Capitolul III. Luxul 486
Luxul în general 486
Luxul public 487
Capitolul IV. Absenteismul 487
Capitolul V. Populaţiunea 487
Capitolul VI. Consumaţiunile publice 488
Consumaţiunile publice. Foloasele şi inconvenientele consumaţiunilor publice 488
Folosul şi marginile puterilor publice 488
Capitolul VII. Impozitul 489
Datoriile publice 491
Tabla de materii 492
Bibliografie. Lucrări monografice şi manuale 494

pagina
CAPITOLUL V EXPOZIŢIILE 496
Preambul 496
1. Primele expoziţii româneşti 496
2. Expoziţia Universală din Paris (1867) 497
3. Expoziţia Universală de la Viena (1873) 499
Preambul 499
Organizarea 499
Pavilioanele expoziţiei 500
Cronici 501
Cronica industriei 502
Raportul membrului juriului internaţional 503
4. Expoziţia de arte şi industrie de la Moscova – 1882 506
Dare de seamă 506
Preambul 506
Introducere la «Dare de seamă» 509
Capitolul I. Industria minelor 512
Capitolul II. Industria metalurgică 513
Capitolul III. Diferite industrii 514
Capitolul IV. Industria textilă 514
Capitolul V. Industria zahărului 515
Capitolul VI. Industria domestică 515
Capitolul VII. Încheiere asupra industriei 515
Bibliografie. Expoziţiile 516

CAPITOLUL VI P.S. AURELIAN MINISTRU-SECRETAR DE STAT, PREŞEDINTE AL CONSILIULUI MINIŞTRILOR 518
A. Ministru în guvernul I. C. Brătianu 518
1. Ministru-secretar de stat la Ministerul Agriculturii,Comerţului şi lucrărilor publice 518
Ministru la Ministerul Lucrărilor Publice 518
Agricultura 519
Comerţul 520
Transportul fluvial 520
2. Ministru secretar de stat la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii 520
3. Ministru secretar de stat la Ministerul Lucrărilor Publice 520
B. Ministru în guvernul Dimitrie Al. Sturdza 520
1.Ministru secretar de stat la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor – Prim Ministru 520
Venirea la guvernare.Cazul Ghenadie Petrescu 521
Conflictul 521
Guvernul Aurelian 521
Soluţia în «Cazul Ghenadie» 521
Sarcinile Guvernului 522
Legile lui Aurelian 523
Lege pentru „Repaos în zilele de duminică şi sărbători.” 523
Lege pentru înfiinţarea Societăţii Naţionale de Agricultură din România. 523
Legea Casei Rurale 526
Alte legi 527
Vânzarea bunurilor mici – Arendăşii 528

pagina
Sprijin pentru industrie 529
Pădurile 529
Alte demersuri ministeriale 529
Căderea guvernului P.S. Aurelian 530
Dizidenţa drapelistă din PNL 531
2.Ministru secretar de stat la Ministerul de Interne 535
3.Ministru secretar de stat la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor 536
Concluzii 536
Bibliografie. P.S. Aurelian - ministru secretar de stat; Prim-ministru 537

CAPITOLUL VII MAXIME REFLEXŢII ŞI RAŢIONAMENTE DIN OPERA LUI P. S. AURELIAN 541
Morală 541
Economie 545
Agricultură 547

CAPITOLUL VIII FINALUL 550
Preambul 550
Evenimentul. 550
Funeraliile. Atmosfera la deschiderea evenimentului 552
La locuinţa defunctului– coroanele 552
Asistenţa 553
Serviciul funerar 553
Cuvântările 553
Cuvântarea d-lui I. C. Brătianu – preşedintele Consiliului de miniştri, în numele Guvernului şi Partidului Naţional liberal 553
Cuvântarea d-lui general Budişteanu-senator în numele Senatului 554
Cuvântarea d-lui Mihail Pherekyde – preşedintele Adunării Deputaţilor 554
Cuvântarea d-lui Gr. T. Tocilescu, în numele Academiei Române 555
Cuvântarea d-lui Tr. G. Djuvara, în numele Ateneului Român 556
Discursul d-lui Ştefan P. Radianu - fost director al Şcoalei de Agricultură Herăstrău, membru al Societăţii Centrale Agricole 556
Onoruri militare 558
Spre Cimitirul Bellu 558
Rememorări despre P.S.Aurelian 559
Conducător al Delegaţiei Române pentru tratative la Convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria. 559
Emanoil Porumbaru despre P.S.Aurelian 559
Personalitatea lui P.S. Aurelian în ziarul Universul' 560
Nicolaie Iorga despre P. S. Aurelian 562
O recunoaştere internaţională 562
Distincţii 562

CAPITOLUL IX P. S. AURELIAN ARTICOLE, STUDII, BROŞURI ŞI CĂRŢI 566
CĂRŢI, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE P.S. AURELIAN 568

P.S. Aurelian – Economist. Rezumat în limba română 569
P.S. Aurelian – Economist. Rezumat în limba engleză 580
Cuprins P.S. Aurelian economist 592